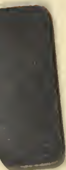

8
23 M E
45









TRACTATVS DE INSTITVTIONE SACERDOTVM, QVI SVB EPISCOPIS ANIMARUM CURAM GERUNT.

Authore R. P. F. Petro de Soto, ordinis sancti Dominici, Professore S. Theologiæ.

IVSSV ET AVTHORITATE REVERENDISSIMI AC ILLVSTRISSIMI DOMINI OTHONIS Cardinalis & Episcopi Augustani, nunc recens et multo emendatior editus.

CVM EPISTOLA, IN QVA BOnorum & malorum Præpositorum & Pastorum, ouium & hœdorum differentia & conditio, & in primis pastoralis officij periculosa cura & dispensandi ratio explicatur.

Saluo in his omnibus iudicio & censura S. R. Eccle.



ACTVVM 20.

Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

Cum Gratia & Priuilegio Cæs. atq; Catholicæ Maiest.

DILINGÆ APVD SEBALDVM MAYER, Sumptibus Christophori Schick Typoglyptæ. Anno M. D. LX.

AD LECTOREM.

Nolumus te ignorare, pie Lector, hoc opus absente & inscio authore iam secundo prodire in publicum, ne, si quæ male mutata, vel addita, vel omissa sint, ipsi asscribas.

EPISTOLA REVERENdissimi et illustrissimi Principis et Dñi, domini OTHONIS Cardinalis et Episcopi Augustani, Præpositi & Dñi in Elvvangẽ, in qua bonorum & malorũ præpositorum & pastorum, ouiũ & hœdorum differentia & conditio, et in primis pastoralis officij periculosa cura & dispensandi ratio ex diuinis scripturis & sanctis patribus explicatur.



THO miseratione diuina S. Rom. Ecclesię TT. S. Sabinæ presbyter Cardinalis & Episcopus Augustanus, Præpositus & Dñs Elvvacẽn. &c. Vniuersis et singulis Ecclesiarũ Prælatis, Decanis, Capitulis, Camerarijs, Rectoribus, Plebanis, Viceplebanis, Vicarijs perpetuis, cæterisq́ Presbyteris & Clericis per ciuitatem & diœcesin nostram Augustanam vbilibet constitutis, Salutem in dño. Cũ duo sint in sancta dei ecclesia Christianorum genera; alterum prępositorũ & pastorum, alterum subditorum & ouium, honoratior quidem est, sed grauior tamen prępositorum & pastorum, q̃ subditorum & ouium, omnium autem periculosissima malorũ pastorum conditio. Primum. n. qui Christiani sunt, sed nõ p̃positi, faciliore itinere, et tanto fortasse

Genera Christianorum in Ecclesia.

expeditus, quanto minorem ſarcinam portant, ad cœleſtem ſibi deſtinatam patriam perueniũt. Præpoſiti verò & paſtores, non ſolùm de vita ſua, vt ſubditi, ſed etiã de diſpenſatione & admi niſtratione paſtoralis officij rationem deo reddere tenentur. Quod cum facilius facere boni ꝙ mali poſsint, & malorum quidam, neq; de vita, neq; de diſpenſatione poſsint: omniũ periculoſiſsima malorum conditio ſit neceſſe eſt. Sed periculoſior tamẽ eorum qui turpẽ vitam ducentes, ſubditos etiam & oues, curæ ſuæ cõmiſſas, in his quæ ad ſalutẽ earum pertinent negligũt, ꝙ eorum qui prauam vitam agentes, tamen ea quæ ad officium paſtorale & ſubditorum ſalutẽ
Genera malorum paſtorum tria. pertinent, diligenter adminiſtrant. Sunt autem tria genera malorum paſtorum, vnum eorũ qui
Primum. vitam turpem agentes, ea tamen quæ ſunt paſtoralis officij diligenter adminiſtrant, plebem ſibi ſubditam verbi Dei prędicatione, Sacramentorum adminiſtratione, correctione, cõſolatione, ab erroribus reuocatione, & ſimilibus ad paſto-
Secundum. rale officium pertinentibus paſcunt: Alterũ eorum qui ad paſtorum officiũ aſſumpti, neq; bonæ vitæ exemplo, neq; eorũ diſpenſatione quæ ad animarum ſalutem pertinẽt, propter imperi-
Tertium. tiam aut negligentiã, oues ſuas paſcunt: Tertiũ
Matthæi 5. eorum eſt, qui nõ per oſtium ſed aliunde intrantes paſtorũ ſibi officium aſſumunt, & tamen pa-
ſtores

ſtores non ſunt, nec eſſe poſſunt. Ac de præpoſitis & paſtoribus bonis dicitur: Vos eſtis lumen mundi, non poteſt ciuitas ſuper montem conſtituta abſcondi, nec accendunt lucernã, & ponũt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrũ, vt luceat omnibus qui in domo ſunt: ſic luceat lumen veſtrũ coram hominibus, vt videãt opera veſtra bona, & glorificent patrẽ veſtrum qui in cœlis eſt. De malis verò præpoſitis & paſtoribus, quorũ vita turpis eſt, diſpenſatio verò bona, qui per ſcribas & phariſæos repræſentãtur, dicit dominus in Euangelio: Super cathedram Moyſi ſedent, quæ dicunt, facite, quæ aũt faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt. De malis verò præpoſitis & paſtoribus, qui nõ ſolùm vita praua ſubditos ſcãdalizant, ſed etiã vel per inſcitiã, vel per malitiã nõ oues, ſed ſeipſos paſcunt, eaq; quæ ſunt paſtoralis officij negligũt, Dñs per prophetam dicit: Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcunt ſe ſolos. Nunquid oues paſcunt paſtores? id eſt, nõ ſe paſcunt paſtores, ſed oues. Ecce lac conſumitis & lanis vos tegitis, & quod craſſum eſt interficitis, et oues meas non paſcitis, quod infirmatum eſt, non conſolidaſtis, & quod ægrotum, non ſanaſtis, & quod contribulatũ eſt, non colligaſtis, & quod errabat, non reuocaſtis, & quod perijt, non inquiſiſtis, & quod forte fuit, confeciſtis, & diſperſæ

Math. 23.

Math. 23.

Ezech. 34.

ſunt oues meæ, eò quòd non ſit paſtor. Qui ſemetipſos paſcunt, nõ oues, hæc à populo quærunt, diuitias, fauorem, honores et laudes: quę ſi conſequãtur, nõ ſolùm nullã curã de ouibus gerunt, ſed quaquà volunt aberrare patiunt. Quales hodie multos reperias, qui ſua tantum, non quę Ieſu Chriſti ſunt quęrentes, illa & ſimilia in ore habent: Viuite (inquiũt ouibus) vt vultis, ſecuri eſtote, De⁹ neminẽ ꝑdit, tãtummòdo fidẽ chriſtianã tenete, non perdet ille, quos redemit, nõ perdet pro quibus ſanguinem ſuũ fudit, magna eſt miſericordia Dei, qui oĩa peccata veſtra portat, nec opera veſtra bona curat, nec mala pro quibus ipſe ſatisfecit, vobis imputabit: impleamini cibo & vino, ad hoc enim à Deo creata ſunt, vt iſtis perfruamini. Nõ.n. impijs & paganis ea dedit, & vobis nõ dedit. Atq; hęc promittẽtes, videmus quãtas turbas cõgregent, inter quas ſi paucos quoſdã bonos oſtendãt, tamẽ multitudinis fauorem ſibi cõciliant, diuitias & honorem ſibi de plebe, nõ plebis ſalutem de cura ſua quęrentes, ſed plebem potius ipſam quaſi eſcam panis deuorantes. Atq; hi ſanè ſunt, de
Eſaiæ 3. quibus alius propheta dicit, Populus meus, qui beatos vos dicunt, ſeducunt vos, & ſemitam pedum veſtrorum ſupplantant. Hactenus demõſtratum eſt quid mali illi paſtores diligant, deinceps quid negligant, oſtenditur. Quod craſ-
ſum

ſum eſt, dicit Dominus interficiunt, per craſſas oues, fortes in verbo Domini intelligimus: ſed quomodo interficiunt? malè viuendo, malum exemplum præbendo. Attendit enim ouis etiam fortis præpoſitum ſuum malè viuentem; ac declinans à regulis Domini, & intendens in hominem malè viuentem, incipit in corde ſuo dicere, ſi prępoſitus meus ſic viuit, ego quid ſum? an non faciam quod ille facit? Quomodo paſtor oues interficiat.

Nec quia fortis eſt ouis, vt à verbo Domini non declinet, & verba magis quàm vitam præpoſiti attendat, præpoſitus ipſe malæ vitæ exemplo, quantum in ipſo eſt, ouem quantumlibet etiam fortem nõ occidit: quia etiam ſi ouis mortua non ſit, ipſe tamen qui malè viuit, ſecũdum prophetiam homicida dicendus eſt. Iam & in hoc negligẽs eſt præpoſitus & paſtor malus, quia infirmas oues non confortat, & ægrotas non ſanat, nec eas quæ contribulatæ & fractæ ſunt, colligat.

Eſt autẽ inter infirmas et ęgrotas oues ea differentia, quòd qui in operib. bonis feruere vident, ſed imminentes paſsiones tolerare ſe nolle aut non poſſe oſtendunt, infirmi ſunt. Qui verò aliqua mala cupiditate amatores mũdi, ab ipſis bonis operibus reuocãtur, lãguidi ſunt et ęgroti. Infirmas igitur oues nõ cõfortant, qui in fidę eas nõ aſſumunt, nec Chriſti paſsiones imitan- Differentia inter infirmas et ęgrotas oues. Quis paſtor infirmas oues non confortet.

das

das docent, sed fœlicitatem potius huius mũdi promittunt, quam Deus mundo non promisit.

Quis pastor ęgrotas oues non sanet.

Ægrotos non sanant, qui languentes morbo cupiditatis suæ remedijs ex sacra scriptura petitis non fouent, dissoluta paralytici membra nõ confortãt, qui luxu diffluentes & vita dissolutos, increpationis nodo non astringunt, contribulatas verò & fractas nõ colligãt, qui consolationis alligamentum non afferunt.

Quis negligens pastor.

Similiter & negligens est malus præpositus & pastor, qui ouem quæ errat nõ reuocat, & eã quæ perit nõ inquirit. Errare dicũtur oues, quę per hæreticorum falsas doctrinas decipiuntur: pereunt autem, quæ iam deceptæ ab vnitate ecclesiæ deficiunt, & neglecta Catholica fide in erroribus hæreticorum perseuerant. Qui ergo oues inter manus latronum & dentes luporum furentium versantes, à morsibus eorum non liberant, nec pereuntes inquirunt, audiant dominũm terrentem & dicentem: Quod errabat non reuocastis, & quód perijt, non inquisiuistis, & quod forte fuit, confecistis. Nam qui negligit erranten atq; pereuntem, eum etiam qui fortis est, conficit. Si enim pastor infirmam ouem neglexerit, & errantem ab hæresi nõ reuocauerit, neq; pereuntem inquisiuerit, tùm fortem etiam delectabit in hæresin ire, errare & perire.

Quæ oues errare dicantur.

Quæ pereãt.

Etsi autẽ boni & mali pastores in Catholica

Ecclesia semper fuerint & ad finem vsq; sæculi & domini iudicium permansuri sint (nam & Apostolorũ temporibus tales fuerunt, inter quos & Apostolus falsos fratres, id est, malos prępositos & pastores genuit, Periculum inquiens esse in falsis fratribus, quos tamen à bonis per superbiam non separauit, sed per tolerantiam sustinuit:) quanto magis temporibus nostris necesse est vt sint? cùm de hoc tempore apertissimè dominus dicat, quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorũ. Sicut & in gregibus sunt boni & mali: boni, ouiũ nomine significantur, mali verò hœdi appellantur, sed cõmixti pariter pascunt, donec veniat princeps pastorum, qui dictus est vnus pastor: qui, quẽadmodum ipse promisit, malos pastores à bonis, & oues ab hędis separabit. Nobis .n. imperauit cõgregationem, sibi autem reseruauit separationem, quia ille debet separare, qui nescit errare. Matthæi 24.

Tamen bonorum pastorum ea etiam ratione melior est, q̃ malorum cõditio: quia qui pastorale officium benè et ad salutem nõ tàm suam q̃ subditarum & curę suę cõmissarũ ouium administrant, mercedẽ dispensationis suę à principe pastorum cõsequentur. Quod apostolus Petrus ad omnes pastores loquens testatur, Pascite, inquiens, q in vobis est gregem dei, prouidentes nõ coactè sed spontaneè secundum Deum, neq; Quæ merces bonis pastoribus apud Deum reposita sit. 1. Petri 5.

turpis lucri gratia, sed voluntariè, neque dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo: et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

Contrà verò, qui hęc quę suprà per Prophetam enumerata sunt, vel diligēdo vel negligendo faciunt aut omittunt, hoc ab ipso Domino

Ezech. 34. terribiliter per Prophetam dicente, audiunt, Eccē ego ipse ad pastores veniam, et requiram gregem męum de manu eorum: quibus expedit, vt

Matthæi 18. mola asinaria appendatur ad collum eorum, quàm vt minimum scandalizent de populo meo. Et

Ezech. 3. per eundem prophetã, Speculatorem dedi te domui Israel, & audies de ore meo verbum, & annũciabis eis ex me. Si dicente me ad impiũ, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia et viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinē aūt eius de manu tua requirã. Quemadmodum igitur mali p̄positi & pastores, quia ex dispensatione sua lucrum & honorem captantes, & q̃ sua sunt, nō quæ Iesu Christi quęrentes, damnationem sibi acquirunt; ita boni prępositi & pastores ob id dispensationis suę mercedē, vitę æternæ retributionē à deo accipiunt, qa ex administratiōe sua nō lucrū et honorē, sed gregis dñici salutē quærũt: nō q̄ cōmodũ supplendæ necessitatis & honorē sibi exhibitũ recipere & agnoscere

ſcere nõ poſsint,nã et de bonis paſtoribus Apo ſtolus dicit, Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem, & de lacte gregis nõ percipit?Propter quod etiã Apoſtolus qui hæc dicit, etſi manibus ſuis victũ quæſiuerit, nec q̃d debitum ſibi fuit acceperit:tñ fratribus neceſsitati & indigentiæ ſuæ ſuccurrentibus gratias egit & dixit, Benè feciſtis cõmuni cantes neceſsitatibus meis:Ego.n.didici in quibus ſum ſufficiens eſſe,ſcio & abundare & penu riã pati:omnia poſſum in eo q me cõfortat.Sed & honorẽ ſibi exhibitum agnouit.Sicut Angelum,inqt,Dei ſuſcepiſtis me.Teſtimoniũ vobis perhibeo,quia ſi fieri poſſet, oculos veſtros eru iſſetis & dediſſetis mihi. Sed quia accipientes vnde ſuſtentent neceſsitatẽ ſuam, & honorẽ ab ouibus ſibi exhibitum agnoſcentes,non hoc,vt cõmodum aut gloriam quærant,neq; vt ex neceſsitate aut amore inanis gloriæ videantur annunciare Euangeliũ, faciunt, ſed vt hominibus illuminandis lucem præbeant verbi veritatis.

1.Corint.9.

Philip.4.

Ac proinde longè aliã paſcendi gregis rationem ineunt boni q̃ mali præpoſiti & paſtores. Boni ſiquidem infirmo dicunt, Fili,accedens ad ſeruitutem Dei,ſta in iuſtitia & timore,& præpara animam tuam ad tentationẽ.Nam hoc mo do confortant infirmum, & ex infirmo faciunt firmum.Item,Expecta tentationes huius ſeculi,

Modus quo bonus paſtor gregem paſcit.

sed ab omnibus eruet te Dn̄s, si ab illo nō recesserit retrò cor tuum. Nā ad confortandum cor tuum venit ille pati, venit mori, venit sputis liniri, venit spinis coronari, venit opꝓbria audire, venit postremò ligno cōfigi: omnia hæc ille pro te, tu nihil pro illo. Item admonent eū eius quod apostolus dicit, Omnes qui piè volunt in

Psalm. 68. Christo viuere, ꝑsecutionem patiētur: indignas Christi passiones ꝓponunt infirmo, illumq́; attendere iubent ipsum, quę nō rapuit, exoluentē.

Hebræ. 13. Similiter et scripturā proponūt dicentē, Flagellat aūt omnem filiū quem recipit. Fractum col-

Ecclesiastici ligāt, dicentes ei, Prępara animā tuā ad tentatio

1. Corin. 10. nem. Item, fidelis deus, q nō vos sinet tentari supra quā ferre potestis. Quod eodē spiritu & sen

Psalm. 79. su dicit psaltes, Potabis eos in lachrymis in mensura. Nā q̇d apostolus dicit, nō sinet tentari vos supraq̄ ferre potestis, hoc exprimit ꝓpheta di-

1. Timot. 4. cens, in mēsura. Errantes reuocāt, et pereūtes ingrunt etiā inuitos & nolētes, ꝑdicant verbū, instāt importunè, et opportunè, opportunè volentib⁹, importunè nolētib9. Atq; ita pascētes oues suas boni pastores dn̄o eas lucrāt in vitā ęternā. Cōtrà verò, hęc ipsa negligentibus malis pastoribus et sua magis q̄ quę sunt Christi quęrentibus, dispergūtur oues dn̄i, eò ꝙ nō est pastor, & fiunt in comesturam omnibus bestijs agri, furantur lupi insidiantes, leones frementes, cum

oues.

oues non hærent pastori, eunt in bestias depredantes se, & de illarum morte saciari cupientes: errant in oēm montē & collem altū, terreno tumore, et superbia seculi, int̄ hęreticos, qui ouib. promittūt requiē & bona pascua, dispergunt̄ in oēm faciem terrę, quia ab Hæreticis seducti oīa terrena sectāt̄, et quę in facie terrę lucēt, ea amāt & diligūt. Necꝫ verò quia prędictorū duorū generū mali pastores semper erūt, quorum negligentia oues infirmæ non confortantur, ægrotæ nō sanantur, cōtribulatę & confractæ nō colligantur, errantes non reuocantur, pereuntes nō inquirunt̄, idcirco de neglectarū ouium salute desperādum est. Etsi.n. vnica mater superbia iā inde ab Apostolorū tēporib. per vniuersam faciē terræ varias hæreses pepererit, per quas deceptę oues ꝑ vniuersam faciē terrę dispersę fuerunt, errantes in oēm montē: tn̄ & multi semper fuerunt boni & Catholici pastores, q̄s vna mat̄ Catholica ecclesia toto orbe diffusos produxit, quorū diligētia hęreses extinctę, et oues infirmę confortatæ: ęgrotę corroboratæ: contribulatæ colligatę: et pereūtes inquisitę: et errātes ad Catholicę Ecclesię vnitatē reuocatæ fuerūt. Sic ab hęresi Arriana, Nestoriana, Macedoniana, Eutychiana deceptas, et iā in diuersis mūdi partib. errātes reuocarūt patres et pastores catholici in quatuor synodis, Nicęna, Cōstantinopolitana,

Nunquam desunt in Ecclesia aliqui boni pastores.

 Ephesina,

Ephesina, et Chalcedonẽsi. Sic oues à donatistis in Aphrica, & in Hispania, Gallia, Germania, aliisq; nationib. ab aliis hæreticis deceptę, à patrib. Aphricanorũ, Hispanicorũ, Gallicorum, Germanicorũ cõciliorũ, ab hęreticorũ erronib⁹ liberatę, et errãtes ad gregẽ dñi reuocatę fuerũt. Quin potius Deus sarmẽta quæ pręcisa fuerũt, & ramos fractos viti, quę est ecclesia catholica, denuò inserere dignatus est. Potẽs.n.est Deus,
Rom.10. vt inquit Apostolus, iterũ inserere illos. Pascũt hoĩes pastores, pascit & Deus pastor: Pasce oues meas, inqt Christus ad Apostolũ suũ Petrũ.
Ezech.34. Rursus hæc dicit dñs Deus per Prophetã, de se ipso pastore: Ecce ego sup pastores, & requirã oues meas, & visitabo eas sicut visitat pastor gregẽ suũ, in pascuis vberrimis pascam eas &c,
Iohan.10. Et Christus in Euãgelio: Ego sum pastor bon⁹, & cognosco oues meas, & cognoscũt me meæ etc. Hoĩes pastores pascũt oues, qa verbũ dei & sacramenta, aliaq; quę ad salutẽ necessaria sunt, ouib. dispẽsant. Deus pastor oues pascit, qa verba sua & sacramẽta pastoribus, ouibus dispẽsanda cõmittit. Deũ pastorẽ sequunt̃ oues, quę, q̃d pastores hoĩes ex diuinis oraculis annunciant, faciũt. Homines pastores tàm bonos q̃ malos sequũt̃ oues, quę, q̃d faciũt pastores, ipsę quoq; faciunt. Deum igitur verum pastorem sequẽtur oues, nõ homines pastores, nisi eadẽ, quę iubẽt e

Deo

Deo dicũt,faciant. Quæ dicũt,inquit Christus, facite;quę faciunt,facere nolite.Et hęc malis pastoribus duorũ priorum generũ cõmunia sunt: illud verè alteri generi pastorum malorum, qui non solùm turpiter viuũt,sed etiã superbia,ambitione,& auaritia corrupti,& eorũ quæ ad officium pastorale pertinẽt imperiti, regimini ecclesiarum præficiuntur, proprium est, quod de his b. Gregorius in pastorali suo scribit, Sunt, inquit,nonnulli, qui per speciem regiminis gloriam affectant & honores,videri doctores appetunt, trãscendere cęteros concupiscunt,atq; attestãte veritate,primas salutationes in foro,primos recubitus in cęnis,primas in conuentionibus quęrunt cathedras:qui susceptũ curę pastoralis officium ministrare tanto magis nequeũt, quanto ad huius humilitatis magisteriũ ex sola elatione peruenerunt:contra quos dñs per Prophetam queritur,dicens,Ipsi regnauerũt,sed nõ ex me:principes extiterũt,et ego ignoraui.Ex se aũt, non ex arbitrio summi rectoris regnãt, qui nullis fulti virtutibus, neq̃q; diuinitus vocati, sed sua cupidine accensi culmẽ regiminis rapiũt potius q̃ assequũtur:quos tamẽ internus iudex et ꝓuehit & nõ agnoscit:quia quos permittẽdo tolerat,profectò per iudicium rationis ignorat. Vnde ad se quibusdã,& post miracula,venĩẽtibus,dicit, Recedite à me oparij iniq̃tatis,nescio qui estis vos,Horum pastorũ hodie proh dolor

magnus est in ecclesia numerus, q scilicet prece, precio, et principũ cõmendatiõe magis q̃ vitæ aut doctrinæ & sciẽtię eorum, quę ad pastorale officiũ ptinent, contẽplatiõe ad episcopale culmen prouehũtur; de quibus Propheta dicit, Ipsi pastores ignorauerũt intelligẽtiã. Quos & dñs detestat, dicens, Et tenentes legẽ nescierunt me. Nesciri igit se ab eis veritas queritur, & nescire se principatum nescientiũ se protestatur: qa qui ea quæ sunt dñi, nesciunt, à dño nesciũtur, Apostolo attẽstãte, qui ait, Si quis aũt ignorat, ignorabitur. Atq; hoc sanè genus malorũ pastorũ à malis pastoribus primi generis hoc differũt, q pastoralis curæ periti, etiãsi vitæ exemplo oues offendant, tamen quia periti sunt verbo pascere possunt; propt quod & dictũ est, Quę dicunt facite, quæ autẽ faciunt, facere nolite: Hi aũt etiã bene viuentes, tamen eorum quæ ad curã pastoralem pertinent, imperiti, vt maximè vellent, tñ propter imperitiam oues pascere nõ possunt, ac tanto ouium etiã ipsorum regimini subiectarũ periculosior cõditio est, qa cæcæ ipsæ cæcũ etiã ducẽ habent. Si autem cęcus cęco ducatum prębet, inquit Christus, ambo in foueam cadunt.

Esa. 56.

Matth. 15.

Tertium genus malorũ pastorum.

Tertium gen⁹ malorum pastorum est diabolus, & ipsius organa hęretici, nã & ipsi pascendi officiũ sibi arrogãt, verbum se Dei & sacramẽta ouibus dispensare gloriãtes. Sed quorum neq;

dicta neq; facta ſequenda ſunt. Nō ſolùm enim mali,ſed etiã falſi paſtores ſũt.Hoc à paſtoribus malis ſuperiorũ duorum generũ differentes, q; mali paſtores qui per negligentiã et imperitiam nō bene paſcunt oues,tamē quia in catholica eccleſia ſunt,etſi mali, tamē eccleſię paſtores ſunt. Huius autem tertij generis paſtores,quoniã ſuo ipſorũ iudicio cōdēnati,ab eccleſia abſciſsi ſunt, paſtores in eccleſia eſſe nō poſſunt.Ac tales qui dem ſunt,de qbus dñs in Euangelio.Qui nō intrat ꝑ oſtium in ouile ouiũ,ſed aſcendit aliunde, fur eſt & latro. In propheta Hieremia Dñs ait, clamauit perdix , congregauit , quæ non peperit,faciens diuitias ſuas non cum iudicio.

Perdix diabolꝰ eſt,et organa ipſiꝰ hęretici.Nã hi cōgregant, q̃ nō pepererunt,facientes diuitias ſuas nō cum iudicio.Nō.n.illi creatores ſunt, ſed deceptores: creare.n.nō poſſunt. Qui ſpiritum creatoris,q eſt in eccleſia, nō habēt,ipſi extra eccleſiã poſiti,et ſuo ipſorum iudicio cōdem nati,decipere poſſunt:nam hoc ꝓprium diaboli eſt,qui iam inde à creato mũdo conatus fuit decipere:quē ex eo nati imitantes hęretici,quid aliud q̃; decipiunt, et diuitias ſine iudicio pariũt, id eſt,oues quas nō pepererunt,in ſuã poteſtatē rapiũt:nō diſtinguētes quis iſto, aut alio modo erret: Omnes errare volũt , quibuſcunq; tandē modis errent. Etenim hęreticorũ ſectę quãtum-

libet diuersę, & singulæ etiā inter se diuisæ, omnes tamen cū duce suo diabolo in hoc conueniunt, vt oues dñi errare, & à caulis suis in fauces luporū, id est, suas abduci velint. Nō dicit diabolus, Donatistę sunt, nō Arriani: Lutherani sunt, nō Zuingliani: Adiaphoristę sūt, nō Illiricani: Illiricani sūt, nō Caluin: siue in Oriente sint, siue in Aphrica, siue ī Heluetijs, siue in Saxonia. Oēs .n. ad eū pertinēt, cōgregantem et diuitias ouiū quęrentē sine iudicio. Idola (inqt) adoret, meus est, quamcunq; tandē hęresin et sectā amplectatur. In Arrianorū hæresi maneat, meus est: Lutherum & oēs ex eo descendentes sectas sequatur, meus est; deserta vnitate in quamcunq; hæresin pergat, meus est. Cōgregat ergo sine iudicio faciēs diuitias suas ex deceptoribus hæreticis et deceptis ouibus. Sic et mācipia diaboli hęretici, Lutherus, Zuingli⁹, Oecolāpadius, Caluinus, Schuēckfeldius, Osiander, Maior, Illiricus, alijq; inī se diuisi maximeq; discrepātes hæretici, nō dicunt, Hic aut ille à mea doctrina dissidet: sed qniam à catholica vnitate recesserūt, et ad expugnandā catholicā nobis in hac causa cōmuniē seruiunt, nři sunt: & ad similē modum, cū duce suo diabolo, sub q militant, cōgregant quę nō pepererunt, faciētes diuitias suas nō cum iudicio. Sed qd in propheta sequitur? In dimidio (inquit) dierum relinquēt eum, et in nouissimis

In quo omnes hæretici conueniant.

suis

suis erit insipiens. Quibus verbis prophetæ significat, hæreses quantumlibet fortes appareant, tandē ex insipientia eorum deficere, & oues deceptas magistros suos hereticos, tunc cum minime sperāt derelinquere, quia sine iudicio eas acqsiuerunt: atq; ita fit, vt heretici, q primum omnium sapiētissimi sibi vidētur, in nouissimis suis fiāt insipientes, sicut & pater eorum diabolus ab initio sapiens sibi videbat̃, quando in paradiso Euā decipiebat. Nā sub serpentis forma sapientior erat oībus bestijs, astut' videlicet, & acutus ad decipiendū, verùm in nouissimis suis, detectis eius fraudibus factus est insipiens. Idem et hereticis diaboli organis et mācipijs accidit. Siquidē qui ab initio omniū sibi sapiētissimi visi, in nouissimis facti sunt insipiētes. Arrius ab initio sapiens videbat̃, at fraudibus eius detectis à patrib' Niceni cōcilij, factus et declaratus est insipiens. Sic Nestorius, Macedoni⁹, Eutyches ab initio visi sunt sapiētes, in nouissimis autē insipiētia eorū à patrib' Cōstantinopolitani, Ephesini & Chalcedō. cōciliorū, et aliorū hereticorū in alijs cōcilijs fraus & stultitia patefacta est. Et hereticorū nr̄i etiā temporis vanitates & mēdacia, nup per illos ipsos & manifestata fuerunt, et posthac deo disponēte toti orbi clari' manifestabūt̃. Nā vt pdix cōtētiosū aīal, vt aucupes dicūt, cōtendēdo capit̃, ita et diabol', et filij ei⁹ heretici

in multas sectas se diuidendo & cõtendendo capti, & tandẽ insipientes facti nolunt cõtendere. Propter q̃d & oues, quas sine iudicio cõgregarũt, eos semper ꝓpter insipientiam suam derelíquerũt: quæsitas videlicet, reuocatas & reductas per veros, nõ falsos; bonos, non malos pastores (perq; ipsum adeo principẽ pastorũ) qui quod perierat, requisiuerunt, q̃d abiectum erat, reduxerunt, & quod confractum fuerat, alligarũt, & q̃d infirmum erat, cõsolidarunt, et quod pingue & forte, custodierunt. Quod et oues nostris tẽporibus ab hæreticis deceptæ facient, cõtendentibus inter se eorũ magistris, et in nouissimis suã insipientiã ꝓdentibus iã, & deinceps magis ꝓdituris. Nam et ipsę à bonis pastoribus in caulas dominicas reuocatę, falsos istos pastores, q eas hactenus cõgregarunt, sed nõ pepererãt, facientes diuitias suas non cũ iudicio, derelinquẽt. Hactenus inter pastores et oues, et rursus pastorũ & ouiũ inter se differentiã, vtcunq; ex diuinis scripturis, sanctis patribus, et sacrosanctis conciliis demõstrauimus; in multis etiã tũ verba tũ sẽtẽtias eorũ, vt de hisipsis vnicuiq; iudicãdi liberũ sit arbitriũ, integrè referentes. Ex quibus omnibus iã (vt opinor) clarè intelligimus, id q̃d ab initio dicebamus, multo subditorum et ouium q̃ præpositorũ et pastorũ securiorẽ esse conditionẽ. Nam oues negligẽtia pastorum ꝑeuntes, ꝓ se tantum

Ouium conditio securior conditione pastorũ.

ratio-

rationem faciunt, & quam meruerũt pœnã dependũt. Pastores verò nõ solùm pro se, sed etiã pro ouib. rationẽ ante tribunal Christi reddere coguntur: vt si falsi vel negligẽtes, vel imperiti fuerint, nec oues dominicas pauerint, vna cũ deceptis ouib. dãnent: sin ipsis malè viuentibus, volũtatẽ tñ dñi ouib. annũciantibus, vocẽ eorũ oues audierint, oues quidẽ ipsæ saluẽtur, pastores verò dãnent: pastoribus verò, quæ sunt officij sui, ouib. præstãtibus, sed ouibus ea ipsa respuẽtib9, oues moriãt, aĩa verò pastorũ liberet.

Omnes igitur ecclesię pręposití & pastores in hoc vnũ attẽti esse debent, vt sic oues sibi subditas pascant, vt de his rationem iustã Deo de dispensatiõe sua in iudicio ipsius posșint reddere: & semper in oculis & memoria habeãt q̃d dñs per prophetã sub nomine pastorũ Israel omnibus pastorib. dicit, Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo sermonem & præmonstrabis eis ex me. In eo cum dixero peccatori, morte morieris, si nõ fueris locutus, vt impius caueat à via sua, ille facinorosus in suo facinore morietur, sanguinem aũt eius de manu tua requiram. Tu autem si prænunciaueris facinoroso viam eam, vt auertatur ab ea, & non fuerit auersus à via sua, ille in facinore suo morietur, & tu animam tuam liberabis.

Notent hoc pastores.

Ezech. 3.

Hæc nos de pastoribus bonis & malis fusius

 aliquan-

aliquanto ex diuinis scripturis, & earũ veris interpretibus sanctis patrib. & sanctorũ cõciliorũ sanctionibus ac decretis cõmemorare voluimus: vt & nos, qui per dignationem dei non secundum meritum nostrũ inter eos numeramur,

Actor. 20. qb⁹ dictũ est, Attẽdite vobis & vniuerso gregi, in q̃ vos spiritus sanct⁹ posuit episcopos regere ecclesiã dei, quã acqsiuit sanguine suo: et idcirco in eo etiã loco cõstituti, vnde piculosa deo reddẽda est ratio, nosmetipsos officij nostri pastoralis cõmonefaciamus, & terrẽte deo terream⁹, vt hoc ipsum ita administrem⁹, vt deo de dispẽsatione nostra iustã & bonã, q̃d vtiq; bonorum pastorũ est, reddere rationẽ possimus. Scim⁹ .n. & à bonis & à malis rationem exacturũ Dñm: & bonos quidem bonam, malos autem malam esse reddituros. De morte ouis malignæ malus pastor malam, bonus bonam reddet rationem.

Tria necessaria ad bene administrãdam curam pastoralem.

Porrò ad administrandũ officium nostrũ pastorale, tria nobis necessaria esse videm⁹: sciẽtiã curę pastoralis, sacerdotes & ministros bonos, prudentes, & eadem scientia præditos, quos in partem solicitudinis & curarũ nostrarũ vocare possimus; et formã institutiõis curæ pastoralis. Scientiã à nobis exigit dñs per prophetã, dicẽs,

Malach. 2. Scientia sacerdote necessaria.

Labia sacerdotis custodiũt scientiã, & legẽ exquirũt de ore eius, quia Angelus dñi exercituũ est: hæc in cognitione veritatis consistit, quę ex

veteri

veteri & nouo Testamento, & ex sacris canonibus perdiscẽda est: quod & ornamenta pontificis in veteri testamento significarũt, inť quę rationale erat, quod pontifex ferebat in pectore, in quo scriptum erat, manifestatio & veritas. Hanc vt nobis spiritus sanctus, vnus & verus doctor veritatis infundat, nunquã orare cessamus. Sed nec vlli labori parcimus, quin & Apostoli præcepto Timotheo tradito parentes, lectioni semper & exhortationi attendamus & in his permaneamus, eius nunq̃ non memores, q̃d propheta dicit, Tu sciẽtiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.

Exod. 25 1. Tim. 4. Osee 4.

Prudentes sacerdotes et ministros ac diuinarũ scripturarũ sanctorũq; canonũ peritos, Scholæ catholicę, in quib. sciẽtiæ pietatis docenť, producunt. Sed quoniã hoc tempore paucę admodũ Scholæ in superiori Germania sunt, in quib. ea, quæ ad animarũ curã pertinẽt, doceãtur aut discanť, territa videlicet ab hoc genere studiorũ iuuẽtute, vt pauci iã sint, qui sacras literas discere, pauci etiam, qui ob penuriam discipulorum, etiã si pij & docti sint, eas docere velint, Scholam in oppido nostro Dilingæ instituimus, in qua aliquot iã annis artes, quibus ad studia pietatis peruenit, pręlegũtur: ex qua quidẽ Schola, in qua & pfessores catholicos & studiosos multos nostris sumptibus fouemus, id q̃d maximẽ

volu-

volumus,consequimur:nempe vt bona spes sit, ex nostra illa schola futuris temporibus multos prodituros,sicut & hactenus non pauci prodierunt, quos in partem curarum nostrarū vocatos parochijs nostræ Ecclesiæ præficere, & ad alia Ecclesiastica ministeria deputare possimus.

Cura & regimē animarū,quæ est ars artiū,vt inquit Gregorius,quantū ad officiū nostrū Episcopale attinet, in his quæ sunt ordinis Episcopalis,ordinationib.videlicet presbyterorū,diaconorum, Subdiaconorū, aliorumq; inferiorū ordinū collatiōe, in benedictionibus Abbatū, velationibus virginum,cōfectione Chrismatis, Baptizatorū cōfirmatione,prædicatione verbi dei,& administratione sacramentorū(quæ duo presbyteris cum Episcopis sunt communia) in exercenda itē Ecclesiastica Iurisdictione in personas,res,et causas ad Iurisdictionē Episcopalē pertinentes : quæ omnia qua ratione modoq; dispensari debeāt, partim ex scriptis sanctorum patrum,partim ex his,quæ hac nostra tēpestate à doctissimis quibusdam, & ijsdem catholicis viris de hac re ꝓdita sunt, discēda esse putamus: ac inē ea quæ de cura animarū tradiderūt sancti patres,diuina ꝑſus sūt,quę passim apud d.Hieronymū, Augustinū,aliosq; Ecclesiasticos doctores,scripta reperiunt:sed inter alia insigniora,quę de hac re beatus Gregorius in pastorali suo,

ſuo,& Chryſoſto.in lib.de ſacerdotio ſcribunt. Sed & recentiorum in hoc genere multa extant egregia ſcripta ſub varijs titulis edita, maximè verò in catechiſmis, in quibus oĩa ferè, quæ ad curam animarum pertinent,explicantur, & diuinarum ſcripturarum,ſanctorum patrum,et ſacrorum conciliorum authoritate ac teſtimonio confirmantur:inter quæ et vnum extat,q̃d à R. P.D. Petro à Soto Dñicani ordinis Theologo doctiſs. tempore quo ſcholæ noſtræ primarius p̃fuit moderator,ore pronũciatum,et à diſcipulis q̃buſdam ipſius in certas lectiones digeſtum, exceptum eſt: in quo vir ille & verbo & opere ad docendum ea,quæ ſunt pietatis potens,multa ad doctrinã ſanam, & catholicam, multa ad officium paſtorum eccleſię, et reformandã eorũ totiusq́; cleri vitam & mores pertinentia,tanto pietatis ſtudio & tanto dicẽdi ordine cõpoſuit, vt dignus nobis videatur hic liber, qui ad ꝓmouenda pietatis ſtudia in publicum edatur,omnibuſq́; animarum curam vel iã adminiſtrantibus, vel in futurum adminiſtraturis communicetur.

Damus igitur vobis doctiſsimi ſimul et pientiſsimi,et nunq̃; ſatis laudati huius viri,de inſtitutione ſacerdot.librum,omnibus q curam animarũ ſuſcipiunt nõ ſolùm vtilẽ,ſed etiã neceſſariũ,et in hoc ab authore ipſo diſcipulis ſuis,nobis idipſũ ab eo petẽtibus,p̃lectum,vt deinceps

in hac nostra schola velut enchiridiõ q̃ddam esset, ex q̃ ad pietatem erudiẽda iuuentus non solũ quę christiano homini ad bonę beatæq; vitę institutionem, sed etiam ad scientiã curæ pastoralis acq̃rendã necessaria sunt, discere posset. Nos igitur in hac Schola nostra educare volentes, q̃s ad regendas parochias mittere, & ad alia ministeria ecclesiastica deputare posimus, intentioni authoris omnino satisfacere et quod de legẽdo isto libro in Schola nostra instituit, vt in posterũ ita seruetur, decreuimus. Ideoq; & professoribus Scholæ nostræ iniungemus, vt hunc librũ discipulis suis, maximè q̃s ad pietatẽ sumptibus nostris institui volumus, ꝑpetuo q̃dam ordine à principio vsq; ad finẽ legant, & finitũ rursus legere incipiant, atq; huiusmodi lectionẽ ad eundẽ modũ singulis annis cõtinuent: vt sic discipuli in his quæ ad scientiã pietatis, & in primis curę pastoralis ac institutionis sacerdotalis pertinent, sufficienter eruditi, sacris initiandi in examine ordinandorũ ad sacros ordines admitti posint. Ita. n. à nobis certò cõstitutũ est et examinatoribus nostris mandatũ, vt nõ alios ad sacros ordines suscipiẽdos admittant, quàm quos prædicto modo instructos esse deprehenderint.

Non tñ ꝓhibemus, quin ex sanctorũ patrũ aliorumq; de hac re catholicis scriptis ordinarium hoc suũ studiũ adiuuare posint. Neq;. n. nos la-

tet, nō omnibus eadem cōuenire, et ſępe q̃d quis ex lectione vni⁹ alicuius libri capere nō poteſt, facilius hoc ex alterius libri lectione conſequi.

Vos aūt oēs in dño hortamur, vt hunc aliosq́ꝫ catholicos de hac re ſcriptos libros ſemꝑ in manib⁹ veſtris habeatis: et ex ĳs nō ſolū catholicā de officio ſacerdotū doctrinā diſcatis, ſed etiā p̄ceptis ſalutaribus ſanctorū patrū, quæ in hoc etiā libro tradunt̄, admoniti, cōtinentiā, ſobrietatē, aliasq́ꝫ eccleſiaſticis viris cōuenientes virtutes ſequamini, et vitia eis cōtraria, incōtinētiā, ſcortationē, maximè verò indecentē cū mulieribus cohabitationē & cōcubinatum, ebrietatem, aliacꝫ his ſimilia vitia deuitetis: vt q à nobis in partē ſolicitudinis noſtrę paſtoralis vocati eſtis, nō vos ipſos, ſed oues tam noſtras q̃ꝫ veſtras paſcatis, nec malę vitę exemplo corrumpatis: ſed in hoc omni ſtudio incumbatis, vt à parochĳs eccleſiæ noſtrę prępfecti, oues noſtras vobis cōmiſſas firmas cuſtodire, infirmas cōfortare, ægrotas corroborare, cōfractas colligare, errantes ab hęreticorum erroribus reuocare, & pereūtes inquirere poſsitis. Quæ ſi diligenter, vt bonos paſtores decet, pręſtiteritis, & ad hunc modum oues noſtras paueritis, proculdubio coronam illam quę bonis paſtoribus à principe paſtorū repromiſſa eſt, cum magna gloria percipietis. Datum Dilingæ in Caſtro reſidentiæ noſtræ Epiſcopalis 15. Die Martĳ. 1558.

Index lectionum quæ in hoc Tractatu continentur.

Prima pars de institutione Sacerdotum.

De Baptismo.

De Confirmatione.

De sacramento Eucharistiæ.

5 De

De sacramento pœnitentiæ.

De Confessione.

De Matrimonio.

Secunda pars.

De peccatorum discrimine, et ratione medendi uulneribus animæ, quatenus parochis necessaria sunt.

De ratione medendi peccatis, quatenus pertinet ad spirituales iudices.

De uita Sacerdotum.

LECTIONES DE INSTITVTIONE INferiorum ſacerdotum.

LECTIO PRIMA.

De præparatione ad hanc doctrinam tradendam, & ſuſcipiendam.



RADITVRI NECESSAriam doctrinam inferioribus ſacerdotibus tria putamus meritò eſſe præmittenda, & mihi & vobis, auditores chariſsimi, in primis neceſſaria, & attentiſsimè cogitanda, vt hæc quæ aggredimur cum fructu, Deo agete, peragamus.

Primum igitur illud aduertamus, quòd cùm in omnibus actionibus, negotijs, & operibus, etiam mechanicarum artium, valde neceſſaria ſit ſcientia cognitioq; rerum circa quas verſantur, ſine qua nihil rectè perfici & ad finem perduci valet, hoc maximè ſacerdotibus neceſſarium eſſe oſtenditur, vt videlicet rerum quas adminiſtrant, & conditionis atq; præparationis eas tradentium atq; ſuſcipientium cognitionem habeant: oſtenditur, inquam, ex excellentia atque dignitate earum rerum quas adminiſtrant, quæ tantò reliquas omnes res humanas excedunt, quantò Spiritus ſancti chariſmata & Chriſti ſanguis precioſiora ſunt & delicatiora omni auro, argento, & lapidibus precioſis. Primum enim quod in manibus ſacerdotum verſatur ſacramenta Chriſti ſunt, precioſiſsima ſcilicet vaſa ſanguinis ſui, & ſpiritus ſancti gratiæ: & quod

illis omnibus agitur,salus animarum est,pro quibus ipse Christus sanguinem suum & vitam dedit. Tanto igitur maius & diligentius studium ad cognoscenda quæ ad hoc pertinent est adhibendum, quanto præstant hæc his, quæ ab omnibus alijs hominibus tractantur. Nihil itaque perniciosius Ecclesiæ, quàm ignorantia in ministris eius, vt meritò dici possit, Si lumen quod in te est, tenebræ sint, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Hoc est,si ministri Christi, qui,qua parte eius ministerio funguntur,lux sunt populi, ignorent Dei legem,eius dona,& gratiam,rudes homines, quos illi illuminandos suscipiunt, quales erunt ad Deum diuinaq; cognoscenda? Nonne tota Ecclesia & vniuersus populus in tenebris erunt? Considerandum itaq; hoc loco,quod dominus per Malachiam loquitur: Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius, quia angelus domini exercituum est,nuntius videlicet Dei ad homines,à quo eius voluntatem cognoscere habeant. Et quia in hunc locum incidimus, libet parum in hoc principio quæ ibi Deus sacerdotibus loquitur ante oculos nostros proponere,si fortè vel nonnihil excitemur è tanto somno et obliuione muneris nostri, loci,et gradus, denique et Dei ipsius, cuius ministri sumus, et incipiamus cogitare quàm nobis necessaria sit Dei illa scientia, de qua et propheta et Christus inquiunt: Scientiam Dei volo plus quàm sacrificium.Igitur repetamus à principio quod dominus per Malachiam hoc loco sacerdotibus loquitur,à terribili proculdubio maledictione et comminatione incipiens: Maledictus, inquit, dolosus, qui habens in grege suo masculum,et votum faciens immolat debile domino,quia rex magnus ego sum, dicit dominus exercituum. Et nomen meum horribile in gentibus. Sed quorsum hęc, aut quibus dicantur iam audiamus. Et nunc ad vos mandatum hoc ô sacerdotes,ad vos,inquit, hęc maledictio:vobis magnitudo regni mei, et honor debitus nomini meo proponitur: vobis,inquam, quorum est et pro vobis, et pro populo sacrificia offerre,quorum est Deum placare,qui circa eius aras versamini.Cauete igitur ne debile aliquid, ne infirmum et indignum domino offeratis. Quæ admonitio eò pertinet, vt nouerimus nos studia nostra, vitam, et operam Deo deuouisse, si non mendaciter,et falsò ministrorum eius nomen assumpsimus. Deo debemus nosipsos, et nostra omnia. Illi cuncta obtulimus cum eius ministerijs

Matth. 6.
Malachiæ 2.
Oseæ 6.
Matthæi 9.

nisterijs mancipati sumus, multò verius, quàm qui regum et summorum principum obsequijs intendunt. Rex, inquit, magnus ego sum, et horribile nomen meum in gentibus. Quod propterea ad vos sacerdotes dicitur, quod hoc primum in vita et cunctis actionibus vestris ostendi debet, et manifestum fieri omnibus. Non igitur cogitandum est nobis, quòd ad quietem carnis, et ocium, atq; ignauiam comparandam sacerdotij gradum suscepimus: sed ad vigilantissimè astandum, et indefessè ministrandum coram magno hoc rege, cuius vultui assistere opus est, et maiestatem reuereri. Quia itaque voto vouimus domino nostra omnia, et masculum habemus in grege, hoc est, robur animi et constantiam, viresq; intendendi et studendi rebus serijs (nec enim natura hoc nobis quod cæteris hominibus datum est denegauit) maledicti erimus si debile domino immolemus: hoc est, si torpore et negligentia resoluti minus attendamus, minus sciamus et nouerimus quæ contrectamus manibus, atque ideo negligenter et cum socordia coram Deo ministremus. Ad vos itaque meritò, inquit, mandatum hoc ô sacerdotes. si vlli homines vlli negotio diligenter inuigilant, & si quæ ad vllius hominis obsequia pertinent diligenter inquirunt, & studio agnoscendæ voluntatis suorum principum instant, ad vos hoc maximè ô sacerdotes pertinet, ne debiliora scilicet immoletis domino summo quidem, & æterno, & cœlesti, quàm immolant terrenis dominis serui sui. Quare iam exhortatur dominus, & sub comminatione ad pœnitentiam vocans inquit sacerdotibus: Si nolueritis audire me, & si nolueritis ponere super cor, vt detis gloriam nomini meo, ait dominus exercituum, mittam in vos egestatem, & maledicam benedictionibus vestris, quoniam non posuistis super cor. Quibus verbis adhuc acrius nostra stimulatur negligẽtia, & excitatur studium discendi & intelligendi. Cõminatur enim dominus egestatem atq; penuriam non tam temporalium bonorum, quàm reuera spiritualium diuitiarum & bonorũ illorum, quibus verè coram Deo diuites efficimur, operum scilicet veræ pietatis & virtutis. Comminatur denique quòd maledicet benedictionibus nostris, hoc est, quòd omnis benedictio, omnis imprecatio bona, quæ super nos cùm initiaremur inclamata est ab ipsa sponsa Christi Ecclesia, conuertetur socordia nostra in maledictionem, & pro plenitudine spiritus, quam impositio illa manus significat, ple-

nitudinem peccati,& ſpiritualis ignominiæ habituri ſumus: deniq; & quòd benedictiones,quas nos alijs imprecamur,in maledictionem conuertentur, nobis ſaltem, qui indignè Dei nomine benedicimus alijs,etſi non illis, quibus potens eſt dominus etiam per malos miniſtros ſua dona conferre: ſed & illis etiam nõnunq̃ in maledictionem vertuntur,cum abſque ſcientia, & diſcretione nos eis benedicimus. Atq; omnium horum malorum cauſa hæc vnica dicitur,Quia non poſuiſtis ſuper cor. hoc eſt, vt Hieronymus inquit, quia noluiſtis intelligere quæ dicuntur, quia ignoraſtis Deum,& eius voluntatem.Quare & acrius adhuc comminatur,Ecce ego proijciam vobis brachium, & diſpergam ſuper vultum veſtrum ſtercus ſolennitatum veſtrarum, & aſſumet vos ſecum. Quid rogo poteſt horribilius cogitari? Quoniam enim ſacerdotibus veteris legis ex hoſtijs ſanctiora quæq; deputata erant; armus videlicet dexter animalium,& quædam alia, honor atque virtus ſacerdotalis his ſignificatur verbis, Proijcit enim dominus in faciem cum ignominia quadam ea ipſa quæ in honorem erant ſacerdotibus collata,vt ſacrum vnguentum vertatur illis in contumeliam,vt regalis corona in opprobrium. Quod cum iam ante oculos conſpiciamus ſubſannantibus hæreticis atq; irridentibus ſacerdotij Eccleſiaſtici dignitatem, cur in aliam cauſam hoc referimus,& non in ſocordiam noſtram? ob quam ita punimur, vt etiam propter nos nomen ipſum Dei blaſphemetur, non quidem inter gentes,ſed inter baptizatos ipſos. Ad quam pœnam ſi non expergiſcimur, id reſtat, vt in æternum hoc ſuſtineamus opprobrium: Diſpergam ſuper vultum veſtrum ſtercus ſolennitatũ veſtrarum,et aſſumet vos ſecum.Quò rogo aſſumet?niſi in locum ipſum immunditiæ & ſtercorum?Super vultum, inquit, veſtrum diſpergam ſtercus,immunditiam cogitationum,turpitudinẽ operum & verborum,quibus delectabamini in ſolennitatibus,inquit, non meis,ſed veſtris. Dum enim inter meas etiam ſolennitates non puduit vos carnales veſtras feſtiuitates miſcere, & meis omnibus peſsimè in veſtram vtilitatem abuti, mea horribili ſacrilegio feciſtis veſtra: veſtra,inquã,ſtercora et immundicias: Meritò igitur aſſument vos ſecum.Et ſcietis,inquit quia miſi ad vos man datum iſtud,vt eſſet pactum meum cum Leui,dicit Dominus exercituum. Tunc,inquit,quando diſperſero ſuper vultum veſtrum ſtercus ſolennitatum veſtrarum, agnoſcetis quod pactum, quàm fir-

firmum & stabile fœdus & testamentum constitui ego sacerdotibus, quàm inuiolabile, quanto custodiendum timore & reuerentia, quanta sanctitate tenendum: tunc, inquit, intelligetis, cùm cœperit vos tenere pudor & confusio immundiciæ vestræ. Quod si in æternum pati nolumus, patiamur iam voluntariè à nobis ipsis per pœnitentiam, vt agnito quàm longè simus à dignitate nostra, quàm inuoluti stercori festiuitatum nostrarum, resipiscamus, & iam tandem audiamus apertius sacerdotij leges à Deo. Sequitur enim, Pactum meum fuit cum eo, scilicet Leui, in quo omnes sacerdotes designantur, pactum, inquam, meum vitæ & pacis: dedi ei timorem meũ, & timuit me, & à facie nominis mei pauebat. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta in labijs eius. In pace & æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate. Hæc sunt ornamenta sacerdotalia, hæ leges & opera, hic honor, hoc pactum vitæ & pacis: Quorum remiseritis peccata: Quicquid solueritis super terram. promissio scilicet ad reconciliandos homines Deo, ad viuificandas animas. Sed hoc timore Dei est retinendum, timore, inquam, quem non à nobis, sed ab eius spiritu habere possumus: Dedi, inquit, ei timorem meum. exercendum verò cum scientia & doctrina scripturæ: vt scilicet & in corde nostro fulgeat spiritualis lux sacrorum verborum, & in ore adfluat diuina illa & spiritualis eloquentia sermonis Dei, qui sanat omnia. Sic enim demũ exurgunt mortui, & reconciliantur inimici Deo: sic & sacerdotes dignè viuunt Deo, à peccatis auertunt homines. Lex, inquit, veritatis fuit in ore eius, hãc loquebatur: et vnde, nisi ex abundantia cordis? Propterea iniquitas nõ fuit in labijs eius. Vnde demũ fit, vt & his consonent opera: In pace & æquitate ambulauit mecum. & inde oriantur fructus: Multos, inquit, auertit ab iniquitate. Et iam tandem, quod à principio diximus, sequitur: Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est. In quibus nunc multò melius aduertere possumus, quàm hæc diuinæ legis scientia necessaria sit sacerdotibus, quantoque Dei timore & studio quærenda, quando nõn nisi post tanta verborum pondera, post tantam grauitatem sententiarum ad hoc ventum est, vt diceretur: Labia sacerdotum custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, populi scilicet & subditi, qui certè non mi-

nori iure ab eis salutarem doctrinam exigere possunt, quàm sacerdotes ab ijs stipendia illa, & temporalia sustentationis iura. Vbi tandem & quod sequitur audiamus, timentes ne meritò nobis conueniat: Vos autem recessistis de via, & scandalisastis plurimos in lege. Irritum fecistis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. Quid enim de via recedere aliud est, quàm studium omittere necessariæ scientiæ, qua deducendi sumus? Et quid in lege plurimos scādalizare, siue infirmos, vt septuaginta dixerūt, efficere, quàm ignorantia nostra & obliuione legem Dei in ore tenēdi, ad minus eam amandam, minus cogitandam nostro hoc exemplo populos trahere? Quid denique pactum & testamentum Leui irritum facere, quàm ignorantia nostra diuina illa sacramenta testamenti, & fœderis Dei ad nos certissima sigilla indignè tractare, & indignis tradere? Propter quod (inquit) & ego dedi vos contemptibiles & humiles omnibus populis, sicut non seruastis vias meas, & accepistis faciem in lege, hoc est, secundum faciem, & non rectum iudicium iudicastis, personas potius quàm causas respicientes: aut superficiem potius quàm veritatem. Quod magis ad scientiam, de qua agimus, pertinet, & consonat verbo Christi reprehendentis in pharisæis hanc, vt ita dicamus,
Ioannis 7. superficialem legis doctrinam: Nolite, inquit, iudicare secundum faciem, sed rectum iudicium iudicate. Expendamus igitur seriò hæc omnia apud nos, moueat animum nostrum tanta Dei authoritas, vt scientiam sacerdotibus dignam non omittamus. Nam & hanc ipsam Oseæ illud verbum, cuius superius meminimus: Scientiam Dei volo plus quàm holocaustum, non minus coniunctam sacerdotij gradui, quàm sit ipsa sacrificij oblatio ostendit: vt tolerabilius sit sacerdoti non sacrificare, quàm non intentum esse diuinæ legis studijs. Vnde & rursum per eun-
Oseæ 4. dem prophetam clamat Deus: Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi: & oblita es legis Dei tui, obliuiscar filiorum tuorum & ego. Hæc itaque Dominus Synagogæ propter sacerdotes, & sacerdotibus dicit: multò magis hoc dicturus Ecclesiæ, cuius primi meritò filij sacerdotes sunt, de quibus ibi dicitur: obliuiscar filiorum tuorum et ego. Sic enim mox sequitur: Secundum multitudinem eorum sic peccauerunt mihi. Gloriam eorum in ignominiam commutabo, peccata populi mei comedent, et ad iniquitatē subleuabunt animas eo-

rum. Quamdiu enim non arguunt & increpant vitia, sua quodammodo ea efficiunt, & sibi incorporant, & erigere quodammodo ad peccata dicuntur quos non corrigunt. Vnde tandem dicitur: Et erit sicut populus, sic sacerdos. Quod certè summum malum est, cùm eò venitur, vt nihilo doctior, nihilo sanctior sacerdos sit, quàm populus. Assurgamus igitur ad legis Dei studia, ad salutarem quærendam scientiam, eamq; in primis à vero Dei timore, ab illustratione eius, à lectione sacra petamus: quod primùm omnium admonendum putauimus. Adiungamus iam secundum huic etiam principio necessarium.

Hæc sacerdotibus necessaria scientia non potest plenè & conuenienter haberi sola priuata apud se lectione, sed necessaria est diligens auscultatio doctorum, studium, atq; meditatio, humilis interrogatio & inquisitio: vt scilicet exemplo Christi, qui plenè instrui cupit, sedeat in medio doctorum, audiens illos & interrogās, similiter etiā & respōdens. Quod ideo diximus, ne quis putet domi suæ secum agens, aut æditos de his rebus libros legens, bene instrui posse. Nam præterq̄ quòd s. Hieronymus in epistola illa ad Paulinum de omnibus libris sacræ scripturæ, multis & sacræ scripturæ, & Ethnicorum exemplis probat doctorem necessarium esse atq; ductorem ad scripturæ sacræ scientiam habendam, apertè constat hunc modum tradendi doctrinam verbo, & eam auditu discendi ab Apostolis obseruatum, et obseruari præceptum in Ecclesia, vt Paulus Timotheo suo dicit: Quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt alios docere. Discipulum necesse est esse huius doctrinæ, & viua doctoris voce, & doctoris ecclesiastici eam discere. Quare etiam nihil doctori ecclesiastico, atq; adeò Episcopo, iuxta hanc Pauli admonitionem, diligentius obseruandum, quàm vt ecclesiasticam doctrinam tradat. Id quod nos iam eius nomine, authoritate, & iussu agimus. Vt in hac schola habeant simpliciores sacerdotes mediocritati suæ conuenientem doctrinam.

Sacerdotes non possunt solo priuato studio quæ necessaria sunt discere.

2. ad Tim. 2.

Tertium denique subijciamus in hoc etiam principio meritò obseruandum. Quòd integram & sufficientem huius rei doctrinam tradere non parum difficile est, sed adeò certè arduum, vt temerarium sit hoc promittere. Multa sunt et varia, lateque patent vniuersa quæ ad hoc pertinent: diuersæ in eis sententiæ, & nonnunquam in minutissimis versari oportet hæc tractantem.

Quare

Quare non ſine timore hoc opus aggredimur, conſiderantes illud Iacobi: Nolite plures magiſtri effici fratres ſcientes, quia maius iudicium ſumitis. Sed audemus tandem vel hoc tentare diuinæ gratiæ auxilio confiſi, & veſtrarum orationum ſuffragia, auditores chariſsimi, poſtulantes. modò vos prius admonuerim, quòd hoc meo qualicunq; labore non intendam integram, & abſolutam, & quæ ſola ſufficere poſsit ſacerdotibus, doctrinam tradere; ſed quo admoneamur omnes ad aſsiduam ſcripturæ & Patrum lectionem, ad agnoſcendum quid nobis deſit, ad conandum quotidiana exercitatione proficere.

Iacobi 3.

Authoris ſcopus atq; conſilium.

LECTIO SECVNDA.

De diuiſione & ordine eorum quæ tradenda ſunt, & ſcientia neceſſaria ad miniſteria ſacerdotalia.



Vt igitur ordine in hac doctrina procedamus, quod maximam auditoribus lucem præbet, in ſacerdote duo ſunt præcipuè conſideranda: alterum quod ad functionem ipſam et miniſterium ſacerdotale pertinet: alterum quod ad mores eius & reliquam vitam. Hæc duo meritò nobis docenda ſunt, vt nouerint ſacerdotes quid pertineat ad officium & actus ipſos ſacerdotales: deinde quid ad cæteros mores, & reliquum agendæ vitæ ordinem. Hæc igitur ſic digeſsimus, vt primum ſcientiam tradamus ad ſacerdotale miniſterium neceſſariam, deinde & eam qua cognoſcatur quanta, & quæ ſanctitas vitæ et morum illis conueniat. Quanquam enim hoc prius videretur tradendũ, vt videlicet prius nouerint vitam ſuam componere ſacerdotes, in poſtremum tamen locum illud reiecimus: quoniam tunc facilius poterunt quæ de eo dicenda ſunt capi, et ratio illorum plenius intelligi poſt illa quæ

de

de ministerio docenda sunt. Iam verò vt hæc duo suo ordine dilucidè tractentur & seorsim, prius est nobis de quolibet eorum in genere & in vniuersum dicendum, vt deinde ad singula circa vnumquodq; doctrina progrediatur: vt videlicet in ipso limine totius huius ædificij formam quasi descriptam intueamur, & prægustemus quodammodo, libemusq; cuncta quæ latius postea sunt explicanda. Quanta itaq;, & quarum rerum scientia ad tractanda ministeria sacerdotalia opus sit, est in hoc principio ante oculos proponendum. Quod vt morem docendi sequentes faciamus, statuatur in primis nobis hæc certissima & vniuersalis propositio, omnium, quæ circa hoc dicenda sunt fundamentum.

Quanta & quarum rerū scientia necessaria sit sacerdoti.

Tenetur quilibet ordinem aliquem aut gradum in Ecclesia habens scire quæ necessaria sunt ad ritè exercendos sui ordinis actus. Hæc propositio certissima ratione constat. Nec enim sine ratione dirigete humanus aliquis actus fieri potest, nec ratio rectè dirigere nisi per scientiam instructa: qui igitur caret scientia eorum quæ operatur, quid aliud quàm temerarius & stultus est? Hac etiam vtuntur omnes qui de hac re loquuntur tanquam certissimo fundamento: nostri quidem Theologi in distinctione 24. quarti Sententiarum: vbi b. Thomas quæstione 1. articulo 3. illam asserit. Periti etiam Canonum in 36. distinctione decreti, & nonnullis sequentibus: & Titulo de ætate & qualitate ordinandorum in Decretalibus. Vt verò ex ea quæ propositæ inquisitioni conueniant deducamus, constituatur etiam altera propositio certissima de gradu atq; ordine sacerdotum in Ecclesia.

Prima propositio.

Sacerdotum simplicium gradus in Ecclesia à Christo domino in septuaginta duobus discipulis designatus est, cum potestate proculdubio in corpus Christi verum consecrandum, & clauium etiam in mysticum, non tamen cum plena & perfecta animarum cura, sed vt sub Episcopis in eorum adiutorium, prout illi præscripserint, sui ordinis actus exerceant, siue animarum aliquam specialem curam habeant, siue non. Atq; ita in Ecclesia hic sacerdotum ordo & gradus ab Apostolis vsq; ad nos perseuerat, vt antiquorum testimonio, & præsenti obseruatione constat. Hæc ostendit sacerdotibus quem locum & ordinem in Ecclesia teneant, id quod est semper præ oculis habendum. Et certè cùm nihil tranquillitati Ecclesiæ magis conducat, quàm vt quilibet gradū suum teneat, vt Paulus ad Rom. & in priori ad Corint. docet, val-

Secūda propositio.

Quem gradū & quam potestatem habeāt simplices sacerdotes in Ecclesia.

Cap. 12.
Cap. 12.

de profuerit vt quisq; suum noscat gradum, & illum teneat. Ad hoc igitur probandum sufficiat authoritas Anacleti, Apostoli Petri discipuli & successoris, vel Clementis, vel ipsius Petri secundum alios, coadiutoris. Hic enim in epistola 3. de ecclesiasticis gradibus: Sacerdotum, inquit, fratres, ordo bipartitus est, & sicut Dominus illum constituit, à nullo debet perturbari: & hoc explicans tandem: Episcopi, inquit, Apostolorum, Presbyteri quoq; 72. discipulorum locum tenent. Illam etiam Dionysius Areopagita Pauli discipulus in 6. cap. Eccle. hierarch. apertè asserit, tres gradus ministrorum distinguens: Diaconorum, scilicet, Presbyterorum, & Episcoporum. Primus tribuit purgare, presbyteris illuminare, perficere Episcopis. Vbi apertè distinguit hos gradus, & sub Episcopis collocat presbyteros: & per totum illũ librũ in sacramentis omnibus, & actibus episcopalibus sacerdotes inferiores astantes Episcopis inducit. Hoc deniq; ostendit quod Paulus
1.Tim.5. Timotheo dicit: Presbyteri qui bene præsunt duplici honore digni sunt. Vbi inter reliquos Ecclesiæ gradus, quos sub Episcopi dispensatione collocat, presbyterorum etiam meminit. Quanquam nõnunquam aliter in antiquorum Patrum dictis scriptum inueniatur, & aliquando forte factum in pœnuria illa ministrorũ primitiuæ Ecclesiæ, & summa omnium modestia, vt idem vel diceretur vel esset Presbyter & Episcopus, cùm Episcopi nullos sub se presbyteros haberent, nullusq; alteri aut præesse cuperet, aut grauaretur subesse, de quo tamen alibi latius dicendum. Habet itaque Episcopus hoc modo presbyteros sub se, siue in parochijs constitutos & curam gerentes animarum secundum præfixam sibi à Canonibus regulam, siue ad alia sacerdotalia opera destinatos, vt ad docendum, atque hæc aut alia agendum. Ipse tamen simpliciter & perfectè curam habet animarum: ipse sponsus est Ecclesiæ, alij amici & adiutores: quanquam habeant curati ordinariam potestatem, quod etiam ostendit perpetua illa dependentia presbyterorum ab Episcopis. Nam & ab ipsis ordinantur, & ordinati non omnia sacramenta administrant, nec omnes peragunt ecclesiasticos actus: & in ijs sacramentis & actibus, qui sibi permissi sunt ab Episcopis depen-dent. Nam sine vestibus & vasis ab eis consecratis non celebrant, neq; Baptismũ conferunt sine oleo ab ipsis consecrato, & in ipso Sacramento Pœnitentiæ quædam sibi reseruant Episcopi. Quibus

bus omnibus apertè ostenditur hæc presbyterorum sub Episcopis ordinatio, quam illi libenter suscipere, & de ea sibi congratulari meritò debent, quòd per hanc eis multo minor cura incumbit, & minor ab eis exigenda sit ratio.

Ex hac igitur tam manifestè fundata ꝓpositione & ꝓcedenti iam in speciali quid scire teneatur Sacerdos inferamus: id quod præmissa distinctione, quam beatus Thomas in illo loco quarti sentent. suprà citato posuit, faciemus. Nam sacerdotes possunt vti tantum potestate consecrandi, quam habent supra corpus Christi verum, cùm scilicet nullum alium actum sui ordinis exercere volunt, sicut multi monachorum ad hoc tantùm ordinantur vt celebrent, & diuina peragant officia: possunt etiam vti omnia sua potestate in omnium sacramentorum ipsis permissorum administratione, & animarum cura, siue ordinaria, siue delegata. Qua distinctione præmissa, tria inferimus ex supradictis probata. Quid sacerdotē in speciali oportetat scire.

Primum. Qui tantùm ad celebrandū ordinantur, siue hūc tantùm exercent actum sacerdotij, et ad hunc tantùm astricti volunt esse, satis est vt habeant scientiam integritatis et vsus huius sacramenti, et cæterorum quæ ad illud peragendum necessaria sunt. Ita b. Tho. supradicto loco et apertè ex dictis infertur.

Secundum. Qui omnes sacerdotales actus exercere vult in Ecclesia, aut curam animarum habere, tenetur scire sequentia: Primò quæ ad integritatem et vsum sacramentorum pertinent, eorum præcipuè quæ administrat. Secundò, discernere mortalia peccata à venialibus, leuiora à grauioribus. Tertiò, mederi infirmitatibus animarum. Quartò deniq;, doctrinam fidei et morum communem, et necessariam populo. Hæc apertè ex supradictis sequuntur: quoniam hæc ad illos actus pertinent, quos ex officio suo exercent sacerdotes, maximè animarum curam habentes. Et primum quidem de sacramentis quæ administrant, probat primum illud quod diximus de necessaria scientia eorum quæ ab vnoquoq; exercentur. Duo verò reliqua ex eodem inferuntur. Nam sacramentum pœnitentiæ sine his administrari non potest: et de discretione quidem peccatorum apertum est: de medendi verò ratione Canon ille Concilij Lateranensis sub Innocentio tertio: Omnis vtriusque sexus, ꝓbat. Sacerdos, inquit, sit discretus et cautus, vt more periti medici superinfundat vinum Quę scire debeat sacerdos curam animarum gerens.

& oleum, diligenter inquirens & peccatoris circũstantias & peccati, ex quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere consilium, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum. Quæ verba sunt diligenter sacerdotibus consideranda. Quartum verò patet etiam: quoniam ad docendum populum tenetur parochus: nec sine quotidiano pane doctrinæ diutius possunt animæ viuere.

Sacerdotes inferiores nõ debent perfectè scire ea quæ illis necessaria sunt.

Tertium igitur, quo iam territos præcedenti doctrina consolemur, id est. Quod hæc, quæ dicta sunt, non tenentur plenè & integrè sacerdotes inferiores nosse, ita scilicet, vt difficiliora dubia possint soluere, sed quantum sibi ab Episcopo traditum, & quantum satis est ad ea quæ communiter accidunt iudicanda, & maiora dubia Episcopis & maioribus referenda. Hoc apertè ex secunda illa propositione sequitur, quæ ostendit proprium gradum sacerdotis, qui est proculdubio Episcopo subditum esse, & ab eo dirigi: ex quo multum consulitur infirmitati humanæ. Nec enim possunt omnes perfectè docti esse: & consulitur bene Ecclesiæ per maiorum, Episcoporum scilicet, plenam rerum necessariarum scientiam, ad quos inferiores gradus semper recurrunt, & pro temporum & negotiorum necessitatibus ab eis instruuntur. Hinc Gerson Cancellarius Parisiensis inter quasdam considerationes de statu Curatorum inquit, facili studio posse Curatos scire necessaria sibi. Et in Concilio Toletano 4. Cap. 25. ita dicitur: Presbyteri cum ordinantur in parochijs, libellum officialem ab Episcopo accipiant, vt instructi accedant. Concilium etiam generale sub Innocentio 3. Episcopis præcipit, vt sacerdotes diligenter instruant & informent per se, vel per viros idoneos super diuinis officijs & Ecclesiasticis sacramentis. Sic habes de qualitate & ætate ordinandorum in Decretalibus in cap. Cum sit ars artium. Ex his quidem apertè patet Episcopos ad hoc teneri: & certè iuxta hæc Concilia deberet semper apud Episcopos de his rebus cõueniens tradi doctrina: quod Dei gratia iam hîc videmus: alij sibi prospiciant. Cæterùm si illi negligentes fuerint, non putent sacerdotes se ideo excusatos esse: nulla enim ratione excusari potest, qui necessaria suo ordini non curat discere. Cæterũ Dionys. Carthus. libro de vita Curatorum, quem librum ideo citamus, quoniam de hac quã tradimus doctrina diligenter scriptus est, & meritò ab his quos nunc docemus legendus, ille igitur ibi Art. 8. citatis

Episcopi per se aut alios idoneos debent sacerdotes instituere.

quibusdam

quibusdam alijs, maximè primo capite Dist.38. quod est in Concilio illo Toletano 4. & altero eadem dist. quod ibi tribuitur Augustino, sed non puto illius esse, verùm ex diuersis ab aliquo collectum, incipit verò: Quæ ipsis sacerdotibus necessaria sunt &c. indicat assiduo studio illis opus esse, vt scilicet Homelias quæ per circulum anni conueniunt, Canones pœnitentiales, Psalterium, & quædam alia, quæ ibi referuntur, frequenter legant, & in illis versentur: & quanquam illa, quæ ex Decreto adducit, magis ad Episcopos pertineant, non tamen dubium esse debet etiam parochos teneri ad exhortandum populum, & admonendum de necessarijs ad salutem, & ad arguendum eorum vitia, quod sine scientia eorum quæ in his communia sunt, fieri non potest. Nos itaq; putamus nullum debere verbis illis Gersonis ita adhærere, vt putet modico aut nullo studio posse satisfieri sacerdotali officio: sed opus est certè lectione assidua vtilium & moralium Doctorum, non tamen inquisitione rerum difficilium & arduarum, quod putamus Gersonem sensisse. Nam non est parum, posse mederi animabus pro diuersitate infirmitatum, sed necesse est Scripturæ & Patrum lectione, & exercitio etiam virtutum, & oratione, & interrogatione frequenti maiorum & exercitatorum hęc inquiri, quod nunc satis esse debet propositæ inquisitioni.

LECTIO TERTIA.

De scientia eorum quæ ad mores & vitam pertinent in genere.



Q Via igitur quid circa ministeria sua scire teneantur sacerdotes dictum est, agè iam et de his q̃ circa vitam et mores suos agnoscere debent in genere nũc dicamus. Quanq̃ igitur de hac, quæ ad vitã sacerdotũ pertinet scientia multa meritò dici possunt, breuiter tamen ad tria oĩa reducemus. Primũ, quod in ingressu accessuq; ad sacerdotalẽ ordinem maximẽ obseruandũ est, scilicet rectitudo Intentionis, et præsumptionis repressio. Secundum, quod in ipsa

Tria sunt sacerdotibus necessaria.

1. 2.

executione & exercitio ordinum præcipuè est considerandum, mundicia cordis,& ab omni, maximè mortali peccato perpetua animæ præseruatio. Tertiũ deniq;,q̃d sequatur iam hęc omnia, & vltimò curetur,est infirmitatis ꝓprię et impfectiõis vera cognitio.

Hæc tria tradit nobis sanctissimus ille pontifex Gregorius in libro suo Curæ pastoralis,quem omnibus de hac materia scriptis, quos videmus, meritò præponimus, & iudicamus primò omniũ legendum esse diligenter à cunctis qui cupiunt institui rectè ad sacerdotalia officia. Ille igitur statim in principio quatuor consideranda proponit,quę quatuor partibus illius libri pertractat: in quibus,quamuis præcipuè de Episcopis loquatur,tamen cæteros etiam instruit. Ex illis igitur vnum ad eam pertinet scientiam, de qua superiori lectione diximus: reliqua tria ad eam de qua nunc agimus morum scientiam.Sed ipsum iam audiamus.Ad culmen, inquit,regiminis considerandum est qualiter quis veniat. En primùm,de accessu scilicet & ingressu. Sequitur: Et rectè veniens qualiter viuat:hoc est secundum, de mundicia scilicet vitæ in sacrorum ordinum exercitatione. Addit:Et bene viuẽs qualiter doceat:hoc ad scientiam de qua dictum est pertinet. Sequitur quartum. Et rectè docens infirmitatem suam quanta consideratione cognoscat:de quibus certè sufficeret,si rectè expenderetur supradicti libri lectio. Verùm vt imbecillioribus consulamus, illum sequentes, conabimur quædam fusius & hîc, & in singulorum tractatione explicare. In accessu igitur ad sacerdotium meritò rectitudo intentionis primò seruanda est, nam hæc in omnibus bonis operibus necessaria est,sine qua nullum est bonum opus. Rectę verò intentioni tria opponuntur: intentio videlicet mala, præpostera siue inordinata,subdola & fallax:quæ b. Gregorius eo loco ostendit,de quibus breuiter sequentia notentur.

Volenti initiari sacris recta intentio est necessaria.

Triplex intentio nõ recta volentis sacris initiari

Primum. Intentio mala,cùm scilicet intentione mali alicuius consequendi ad sacerdotium acceditur, non solùm ipsam sacerdotij susceptionem malam reddit & sacrilegam, sed proculdubio omnia sequentia opera maculat,quousq; tandem illa purgetur & in melius commutetur. De hac exponit Augustinus illud Euangelij: Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Meritò enim intentio oculus dicitur, quòd illa cætera omnia dirigat, in ipsum scopum & finem operis considerans & intuens.

Mathæi 6.

Secun-

Secundum. Intentio præpostera in sacerdotij susceptione, & maximè in animarum cura subeunda, cùm scilicet propter honorem gradus, vel temporalium aut abundantiam aut sufficientiam sacerdotium suscipitur. Est autem hoc mortale et graue peccatum, aut certè illi proximum, & in apertum periculũ & discrimen salutis trahens hominem. Hoc beatus Gregorius 1. cap. illius libri satis ostendit, & specialius probat b. Thomas in quæstio: 185. art. 1. secunda secundæ, de Episcopatu quidem loquens, sed est eadem ratio in cæteris: ad quod sufficere debent Euangelij illa loca, in quibus appetitus iste reprehenditur: Amant primos accubitus in cœnis, & primas cathedras in Synagogis. Mathæi 23. Est etiam ad hoc apertissima ratio. Nam finis proculdubio præponitur medijs, & præ illis amatur, nec plus quæritur in medijs quàm quod fini sufficiat. Qui igitur sacerdos fit ob honorem aut diuitias, primò magis illas amat quàm spiritualia, quæ summa peruersitas est, et proculdubio mortalis: et necesse est, vt honore vel diuitijs acquisitis contemnat alia. Non hîc damnamus mortalis peccati omnes motus humanæ infirmitatis. In his enim, modò deliberatio voluntatis non adiungatur, magis sunt necessitatis cuiusdam humanæ lapsus, sine quibus vix viuitur etiam à sanctis, quàm grauiá peccata. Cæterùm si quis dixerit fieri posse, vt ita aliquis voluntate certa et deliberata propter diuitias aut honorem sacerdos fiat, proponens tamen implere quæ necessaria sunt sacerdotalis ordinis, atque ideo fortassis hic non mortaliter peccabit, nec illa finis essent dicenda sacerdotij, sed magis mouentia atque excitantia animum, non contradicimus, nec anxiè volumus peccati mortalis damnare semper, aut iudicare intentionis humanæ occultum, maximè proximorum, cùm nec Paulus propriæ conscientiæ secreta iudicet. Satis sit vt hoc intelligamus fugiendum, et quanto quis longius ab hoc appetitu fuerit, tanto purius se putet accedere: et quanto propius huic adhæserit, tantum intelligat se et à dignitate sacerdotij alienum, et in eo gradu versari cum discrimine salutis, qui cum sanctus sit, non nisi sanctè suscipiendus est.

Tertium. Subdola et fallax intentio, de qua Gregor. 9. cap. primi illius libri inquit, q. mens quandoq; sibijpsi mentitur, et de bono opere fingit se amare quod non amat, non minus peccatũ est, quàm ipsa mala, aut præpostera intẽtio, sed grauius et periculosius

ſius propter fallaciam et dolum, quo Deus maximè offenditur, etſi non irridetur, vt Paulus inquit, et homo ſibi ſe maximè abſcōdit, cùm ſpeciem prætendit ſanctitatis. Eſt itaq; hoc fugiendum
2. Timoth. 3. nouiſsimorum temporum malum, vt Paulus admonet: Inſtabunt tempora periculoſa: erunt homines amantes ſeipſos, cupidi, elati. et poſt cætera inquit: Speciem quidem ſanctitatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. Quod valde pertimeſcendum eſt,
Lucæ 11. et curandum, ne intentio ſit dupla et fallax, ſed ſimplex. Hoc eſt enim illud Euangelij: Si oculus tuus fuerit ſimplex etc. Vnum aſpiciamus, in illud tendamus, Deum ſcilicet: reliqua adijcientur, inquit Chriſtus in Euangelio. Id non perfunctoriè fiat et in ſpeciē tantùm, ſed diſcutiamus intentionem noſtram, ne nobis conue-
Matthæi 6. niat illud Euangelij: Si lumen quod in te eſt tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt? Lumen intentio eſſe deberet: ſi illa eſt obſcura, omnia erunt tenebræ Non deſunt ſigna vnde intentio agnoſci poſsit, cùm ſe conatur abſcondere, de quibus aliàs. Nunc ſatis ſit illud Fulgentij in Homelia de Confeſſoribus ſanctè & eleganter dictum: Vis noſſe vbi eſt theſaurus tuus? attende quid ames: vis noſſe quid amas? attende quid cogites: hoc eſt enim: vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt et cor tuum. Hæc de intentione. Iam de præſumptione fugienda dicendum, de qua hæc certa ſtatuatur propoſitio.

Sacerdotium cum animarum cura non ſine præſumptione graui et periculoſa appeti poteſt. Hanc et Gregorius eo libro, et B. Thomas ſupradicto art: probant: et plena eſt ſcriptura ſacra, et ſanctorum doctrina reprehenſionis huius: et apertiſsima ratio oſtendit. Id enim quod ſine magno adiutorio diuinæ gratiæ, et ſine magno munere ſanctitatis, et charitatis fieri rectè non poteſt; à nullo eſt aggrediendum, niſi cui imponitur: talis verò eſt cura animarum. Eſt itaq; in his quæ impoſita ſuſcipienda ſunt propter charitatem et obedientiam, non verò ambienda. Quod illud Pauli apertiſsimè teſtatur: Nemo ſibi aſſumat honorem, ſed qui voca-

Præſumptuoſum et periculoſum appetere curam animarum.

Ad Hebræ. 5. tur à Deo tanq̃ Aaron: ſic et Chriſtus non ſemetipſum clarificauit vt pōtifex fieret. Quem nō hoc verbū et exemplū Chriſti deterreat? Inueniri fortè poterunt caſus, vbi vel propter neceſsitatem, vel charitatem hoc appeteretur, ſed nos certè id raró putamus fieri poſſe iuxta patrum doctrinam. Eſt itaq; hic appetitus regulariter mortale peccatum; appetitus inquam firmus, deliberatus, et

certus,

certus,quo hæc quæruntur,petuntur,& exiguntur.Cum verò hęc desideria insurgentia comprimuntur, aut certè superioris regulæ subijciuntur,nihilq; agitur vt ille trahatur, vel vt aliter quàm iustè operetur,infirmitates sunt humanæ, fugiendæ tamen. Hæc itaq; pertinent ad ingressum sacerdotij. Iam de his quæ ad exercitationem spectant.

Diximus magnam mundiciam & puritatem vitæ necessariam in executione Sacerdotij: id iam explicandum. Sanctitas ministeriorum & actuum sacerdotalium requirit proculdubio sanctitatem in ministro. Sunt enim illa talia vt nec pollui posśint nec violari: sed qui immundus illa exercet, quantum in ipso est contaminat. Quare inquit Dionys. 1. Cap. Eccles. Hierar. immundis nec tangere symbola fas esse: vocat verò symbola sacramenta. Imò & Deum ipsum irridere & contemnere dicit in Epistola ad Demophilum,qui talia agit. Maledicam, inquit Dominus per Prophetam, benedictionibus vestris. Orationes enim, & reliqua immundorum Sacerdotum opera, quantum ex illis est, magis iram prouocant, vt Gregorius etiam dicit. Vbi considerandum posteriores doctores, qui specialia magis tractant de hac re, diuersimodè locutos esse. Sunt qui putent eum qui in peccato exercet actus quoscunque ministerij Ecclesiastici, videlicet ordinis, etiam cuiuscunq; minoris ordinis,aut certè Iurisdictionis, mortaliter peccare: quod b. Thom. in 4. dicit, & alijs etiam locis: quod certè satis rationi videretur consonum: exhibet enim se Christi & Ecclesiæ ministrum qui actus illos exercet: vnde se illi non cōformans quantum in se est proculdubio eis infert contumeliam, & aufert etiam,quantum in ipso est, non modicum fructū animabus ipsis quem ex eius deuotione consequi possent. Iuxta quam sententiam, qui in peccato mortali est, & persoluit diuinum officium, aut Sacramentum quodcunque confert, immò duntaxat contingit, & deniq; cuiuscunq; ordinis actum, vt minister, exercet, peccat mortaliter: sicut etiam prælatus aut corrigens aut puniens subditum. Alij verò, quibus nimis videtur hoc durum, tunc duntaxat putant mortaliter peccari à ministro, cùm Sacramenta dispensat, aut proprium aliquem actum sacro deputatum Ordini exercet vt minister. Et hoc b. Thomas apertè asserit, iam doctior effectus, in tertia parte summæ. Itaq; multi secūdum hunc modum excipiendi sunt actus, in quibus non pecca-

Quanta mūdicia et puritas vitæ necessaria in executiōe Sacerdotij.

Malach. 2.

dist. 5. q. 2. art. 1. et dist. 24. q. 1. art. 3

tur ab immundo. Secundum tamen omnes (quod certissimum esse debet) in omni administratione Sacramenti siue contactu, qui proprius est ministris, peccat mortaliter immundus. Vnde & prædicans, & Baptisans cum solemnitate, vel tantum gestans venerabile sacramentum, grauissimo sacrilegio peccat, non verò Baptisans in necessitate vt priuatus: de quo lati⁹ aliâs dicendum, sed nunc proposito hoc satis sit. Iam ex hoc ita colligamus. Si hæc in peccato exercere peccatum est, ad quæ tamen exercenda semper paratus debet esse sacerdos, maximè curatus, & frequentissimè occurrunt casus in quibus facienda sunt, grauissimum est periculum existentium in peccato. Itaque dicamus hîc, quod Siricius Papa & Innocentius eodem ore dicunt: Si Sacerdotes veteris legis, cùm illa ministeria exercebant, & à consortio vxorum, & ab omni cura rei familiaris sequestrati in templo permanebāt: quid Sacerdotes nouæ legis acturi sunt, qui sua ministeria nunquam non exercent? Si Paulus ijs qui iuncti sunt matrimonio indicit ad tempus continentiam, vt orationi vacent: quales illi esse debent, quibus pro tota Ecclesia semper orandum est? Lutherani detestantur hos duos pontifices sanctissimos, quos dicunt hac ratione legem cælibatus indixisse: sed mentiuntur planè. Extant ante ipsos apertissima testimonia conciliorum & doctorum, ab ipsis etiam Apostolis, de hac lege cælibatus indicta: de qua re, quia postea dicturi sumus, nunc hoc assumamus, proposito nostro conueniens: quàm debeant àpeccatis mortalibus immunes esse Sacerdotes, quos etiam ab aliòqui licitis sancti illi Pontifices, immò tam aperta ratio docet meritò abstinere. Huc pertinent cuncta illa, quæ in sacris Concilijs & Canonibus Sacerdotibus vel interdicuntur, vel præcipiuntur ad splendorem sui ordinis dignè seruandum: quæ etiam tenentur & scire & seruare, vt in speciali postea dicendum est.

Epistola 1. cap. 7 1. Epistola 2. c. 9. & 3. c. 1.

1. ad Cor. 7.

Iam ad Tertium, quod vltimò diximus requiri quasi post omnia Sacerdotij officia, propriæ scilicet infirmitatis diligens circumspectio & certa cognitio. De hoc itaque vnum duntaxat adnotemus: quòd cognitio imperfectionis & infirmitatis propriæ, etsi omnibus Christianis summè necessaria sit, sacerdotibus tamen præ cæteris omnibus eo magis, quo maiora exercent in Ecclesia. Hoc b. Gregorius in 4. parte sui pastoralis, his maximè qui docent obseruandum admonet; ne dum alijs, inquit, prosunt, in- de sibi

Quàm necessaria sit sacerdoti propriæ infirmitatis & imperfectionis cognitio.

de sibi noceant dum superbiunt. Nobis verò circa hæc, quò attentius considerentur, quandoquidem sunt omnibus valde necessaria, nonnihil immorari libet. Quòd igitur omni Christiano summè sit necessaria propriæ infirmitatis cognitio, hinc patet: quoniam, quum reuera in multis offendamus omnes, & omnes iustitiæ nostræ vt pannus menstruatæ sint, non aliud nobis est refugium, quàm in nostri humili cognitione. Quod Christus Dominus docet: Non est, inquiens, opus medico valentibus, sed malè habentibus. Qui ergo suam non agnoscit infirmitatem, huic Christus non est medicus. Bene itaque admonent, qui nullam, quantumuis magnam virtutem dicunt sine vera cognitione imperfecti sui alicuius esse momenti apud Deum. Iam tanto hoc sacerdotibus magis conuenit, quanto propinquiores sunt Deo: Sanctificabor, inquit ipse, in his qui appropinquant mihi. Cæterum nulla, vt dictum est, sanctificatio præter hanc sui humilem cognitionem vera est. Meritò itaque Paulus inquit de sacerdote: Quoniam & ipse circumdatus infirmitate: propterea debet sicut pro populo, ita & pro seipso offerre pro peccatis. Nihil magis in securitatem noxiam, & in timoris Dei obliuionem hominem ducit, quàm inter quotidiana sanctitatis officia infirmitatis suæ inconsideratio, propter quam assiduè & quotidie celebrantes & orantes videmus, sicuti in psalmo est, Tanquam vulneratos dormientes in sepulchris, quorum non est memor amplius, & ipsi de manu tua repulsa sunt, traditos videlicet in reprobrum sensum & miserabilem tepiditatem. Hæc igitur sint nobis in hoc principio proposita quasi totius operis quædam insinuatio, & veluti lineamenta quædam quæ sequamur. Hoc enim toto opere agendum est, vt quæ diximus scienda esse sacerdotibus doceamus: idq; eo ipso ordine quo proposita sunt, iuxta quem in his quæ ad ministeria sacerdotalia pertinent (quæ primò docenda proposuimus) primum locum Sacramenta tenent, & meritò quidem: nam circa hæc præcipuè est tota sacerdotalis functio, imò & actiones ecclesiasticæ magna ex parte circa ea versantur. De his igitur iam agamus.

Mathæi 9.

Leuitici 10.

Hebræor. 5.

QVARTA LECTIO.

De cultu Dei in religione Christiana, origine, & partibus eius.

Sacramenta ad Dei cultũ pertinent.



Acramenta igitur hæc, quæ in Ecclesia traduntur & suscipiuntur sub rerum visibilium figuris, certum est ad cultum Dei pertinere, et reuera cultus quosdam esse proprios Christianæ Religionis, quemadmodũ vnctiones illæ legis veteris, Baptismata, & Sacrificia ad cultum pertinebant illius temporis. Vt itaq; sacramenta plenè agnoscamus, à cultu ipso incipiendum est: in quo non minima pars doctrinæ sacræ, et Christianæ vitæ versatur. Nec dubiũ est in primis Christiano opus esse, vt quis sit verus Dei cultus, et in quibus rebus cõstituendus agnoscat. De hoc igitur vt, quàm perspicuè fieri à nobis potest, agamus, hoc statuatur vt certissimũ quoddam fundamentũ & basis eorum quæ dicẽda sunt.

Religio et Dei cult⁹ inter illa ad q̃ iure naturali sumus obligati primum locum tenet.

Inter ea ad quæ natura docet hominem iure ipso & ratione, qua homo est, obligatum esse (quæ sunt partes omnes iustitiæ, quibus & maioribus, & minoribus, atque æqualibus debita reddimus, ea scilicet, quæ nobis ipsis, natura etiam duce, reddi volumus: vt Pietatem patriæ, Obseruantiam his qui virtute excellunt, Obedientiam principibus, & huiusmodi alia) certum est Religionem (virtutem scilicet, qua supremæ illi atq; diuinæ naturæ deferimus, eiq; nos ipsos subijcimus: quod cum facimus, ipsam colere dicimur) primum locum tenere: id quod et certissima ratio, et manifestissima experientia, atq; totius humani generis historia manifestat. Quis enim non videat primò omnium debitores esse omnes homines Deo? à quo scilicet principium et originem habent: in quo viuimus, mouemur, et sumus: imò ex quo, et per quẽ omnia quæcunq; bona subsistunt: qui deniq; primum omnium bonorum causa est summus pater, ex quo omnis paternitas: summus Dominus et Rex, per quem omnes regnant: summus benefactor, à quo omne bonum habemus, per quemcunq;

cunque demum, aut quacunque ratione deriuetur. Vnde fit, vt quicquid honoris, obedientiæ, obseruantiæ, gratitudinis cuiquam debetur, id maximè & primæ ratione Deo debeatur. Quis itaque non videt illum primò omnium colendum? quis non agnoscit primo bono & omnium bonorum fonti nos maximè deuinctos? Nec obligari solùm iure ipso quo creaturæ sumus eius, sed necessitate etiam continua donorum eius ita in hoc contineri officio, vt sicut nullum est tempus quo non illius indigeamus auxilijs & donis, ita nullum sit tempus in quo ad eum colendum nō admoneamur. Nec nos solùm, sed inferiora hæc omnia, si ratione pollerent, Deum perpetuò colerent, sicut nunc absque omni ratione non aliud agunt, quàm vt eum à quo sunt perpetuò glorificent: de quo Psalmus inquit, cùm cœlestia & terrestria omnia ad Dei laudem excitat: Laudate, inquiens, Dominum sol & luna, omnes stellæ, cœli cœlorum: quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt: Et in fine tandem, non illius tantùm, sed & duorum sequentium Psalmorum, qui de hac omnium creaturarum in Deum laude sunt: Omnis, inquit, spiritus, siue omne quod spirat, laudet Dominū: quod qualiter fiat, explicat alibi, cum inquit: Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate: Atque ideo prius dixerat: Omnia à te expectant vt des illis &c. Qui dat iumentis escam ipsorum. &c: Oculi omnium in te sperant Domine &c. Iam verò in historia seculorum omnium quid apertius, quàm bonorum & malorum, insipientium & sapientium perpetuus ille conatus colendi Deum? In scriptura quidem duo primi Adæ filij sacrificia offerunt, & Enos incepit inuocare Dominum: reliquos verò omnes illos Patriarchas & ante diluuium & post Noë, Abraham, & reliquos omnes primò omnium cultui Dei & sacrificijs constat fuisse intentos. In historia verò gentium quid celebrius, quàm cultus ille falsorum quidem, sed quos illi putabant veros Deos? Adeò cordibus hominum infixa est diuinitatis quædam cognitio & obseruantia, vt nescias quo pacto ardentiori quodam desiderio placendi Deo gentes omnes, quò magis errabant atque ei displicebant, eò instantius & quærebant quem colerent Deum, & multiplicabant cultus. Habemus huius in Scriptura sacra apertissima exempla: in libris Regum & Prophetarū: Deorum videlicet diuersarū gentiū, quos etiam sæpe Israëlitæ ipsi coluerunt: contra quos tam frequentes sunt Prophetarū admoni-

Genesis 4.

Isa.46.& 41 tiones Isaiæ maximè & Hieremiæ. Et ex historia gentium Augu-
Hierem. 10. stinus in libro de ciuitate Dei immensam Romanorum & aliarũ gentium multitudinem Deorum colligit,& falsitatis conuincit:si-
Lib:3.c. 11. cut Lactantius Firmianus lib. contra gentes: & Ciprianus Libro,
& 12.& li:4. quòd idola nõ sint dij,& multi aliorum patrum,quibus opus fuit
c.8.& lib: 6. contra idololatriam disputare,abundè docent,& ex omniũ gen-
c.4. tium historia colligunt. Ex quibus omnibus satis ostenditur, quàm sit hoc cultus Dei desiderium infixum animis hominum, quantaq; Dei prouidentia id actum: vt scilicet boni, & qui eius munere veritatem agnouerunt, habeant fidei suæ certissima testimonia: mali verò atq; impij, vt Paulus inquit,sint inexcusabiles: quia cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt.

Hæc est itaque origo diuini cultus,hoc verum eius principium: quod ideo pluribus verbis proposuimus,vt iam quanta inde necessaria cognitu deducantur consideremus. Primò igitur apertè ostenditur Religionem hanc,virtutem scilicet, qua Deo debitum, & nobis necessarium cultum ipsi reddimus, virtutem esse inter humanas omnes,quas scilicet natura nos docet,primam & supremam,iustitiæ partem,qua videlicet primo & summo debito,quod scilicet Deo debemus,satisfacimus: nisi quòd(quia nunqnam huic satisfacere possumus,nec quantum debemus ita reddere,vt putemus nos functos officio) hoc esse illam integram & perfectam iustitiam non possumus dicere:Integram (inquam) & perfectam non esse dicimus, non quòd deficiat à perfecta ratione debiti, sed deficit certè à perfecta ratione reddendi: cùm nec Deo quicquam reddere possimus quod ipsius non sit, quod non perfectus ipse
Iob. 35. habeat:vt meritò dictum sit in lib. Iob: Si iustè egeris, quid donabis ei?aut quid de manu tua accipiet? nec tandem à debito liberari.Est igitur Religio prima & summa iustitia,qua primo summoq; Deo quod debemus reddimus : sed non integra : quia nunquam satisfacimus:reddimus enim Deo(vt verum dicamus) non quantum debemus, sed quantum possumus, vt plurimum. Interim tamẽ hoc certò constet,non esse eam cum cæteris virtutibus confundendum : sed sicut pietatem, qua parentes & patriam colimus,ac obseruantia,obedientia,vel gratitudine separamus, & damus cuique suas partes,ita etiam hanc à cæteris separamus, & actus atque opera eius similiter: quanquam fateamur religionem (quæ superior & excellior virtus est inter humanas)eas etiam mo-

uere.

uere, eiſq; quodammodo imperare, dum ad finem ſuum, quem illa perpetuò intuetur, cultum videlicet reddendum Deo, illas ordinat, vt inferius latius oſtendemus.

Vt itaque de Religione propriè & diſtinctè loquamur, quod maximè huic propoſito neceſſarium eſt, duplices eius eſſe actus ex proximè dictis colligamus. Alij enim ſunt proprij peculiareſq; eius: illi ſcilicet, qui in nullum alium finem ordinantur quàm in colendum Deum, placandum ſcilicet, reuerendum, & ſimilia: atque ſola hac ratione laudabiles ſunt, quòd in Dei honorem ordinati, nec aliud his quæritur: qualia ſunt adoratio, oblatio ſacrificij, & ſimilia. Alij verò communes illi cum alijs virtutibus, qui ratione contraria agnoſci poſſunt. Cùm enim aliud quæritur, honeſtum quidem & rationi conſonum, in virtutis opere, quàm Deum colere, etſi id demum in Dei honorem ordinetur, non Religionis proprius actus, ſed alterius virtutis cenſendus eſt: ſicut ieiunio & abſtinentia propriè quidem mortificatio carnis quæritur, ſed cum hæc ordinantur in Dei gloriam, ipſa iam etiã cultus quidam Dei ſunt: Quomodo Aug. 10. de ciuitate Dei. & abſtinentiam, & miſericordiam, & denique omne bonum opus relatum in Deum ſacrificium appellauit atq; cultum: & in multis alijs locis ſic loquitur: quod ex ſcriptura etiam ſumitur, dicente Paulo de beneficentia: Talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Ita igitur omnia virtutum opera Religioni tribuamus, vt non propterea propria illi ſua negemus. Extenditur quidem ad reliquas omnes, & ad ipſas etiam propriè Chriſtianas, quas Theologicas dicimus, Fidem ſcilicet, Spem, & Charitatem: in quibus Auguſtin. in Enchrid. ad Laurentium, cultum Dei propriè conſtituit, tanquam ſcilicet in vero fundamento: ſed habet etiam ſua propria opera, Fidem certè, Spem, & charitatem ſequentia, & illis innixa, ſine quibus nullus Dei verus cultus eſt.

Actuũ religionis alij proprij, alij communes.

Cap. 6.

Ad heb. 13.

Iam verò & proprij Religionis actus duplices etiam ſunt: alij enim interni: & hi quidem primi & præcipui, quibus ſcilicet mente tantùm Deum colimus, ſubijcientes ei affectus, ſenſum, & quicquid præcipuum in nobis eſt, animum etiam ipſum. Hi enim cultus ſunt quos Deus primò requirit, dicente Chriſto: Veri adoratores adorabunt Chriſtum in ſpiritu & veritate. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Hos igitur interiores actus diligenter quidem b. Tho. in ſecundo

Actus proprij Religionis aut interni aut externi ſunt.

Ioan. 4.

cundo illo 2. partis summæ suæ libro certè magnæ vtilitatis & doctrinæ, colligit certa ratione. Sunt enim hi Deuotio & Oratio. In quibus omnia quæ ad meditationem contéplationemq́; spiritualem cōpunctionem, gaudium spiritus, & eleuationé animi in Deum pertinent, clauduntur: & in primis fides, spes, & charitas. Vnde Deuotio omnis & Oratio, de quibus & August: in principio Enchridij illud Pauli exposuit: Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit: constituens inuocationé in spe & charitate: nam fidé (inquit) mox ipse Paulus posuit ad inuocationem necessariā: Quomodo, inquiens, inuocabunt in quem non crediderunt? Sint itaque primi interiores et proprij Religionis actus Oratio et Deuotio: Sint Fides, Spes et Charitas, earū scilicet actus, credere videlicet, sperare, et amare, non quidé proprij Religionis actus, sed fundamentū illorum et finis: dicente Moise: Nunc Israel, quid dominus deus tuus petit à te, nisi vt diligas dominum deum tuum, ac seruias ei in toto corde tuo, et illi adhæreas? ipse est enim vita tua.

2. 2. q. 82. et 83.

Primi interiores et proprij Religionis actus sunt Deuotio et Oratio.

ad Rom. 10.

Deutero. 10 et 30.

Post hos sunt externi actus atque opera in Dei reuerentiam et cultum ordinata: quæ etsi præcedentibus minora, eorū tamen virtute Deo grata, et necessaria nobis sunt: vt, videlicet, quādiu in hac vita induti carne sumus, corporis etiam operibus seruiamus Deo, et totū quod sumus referamus in ipsum. Proprij igitur exteriores Religionis actus, vt supradicto loco colligit etiā b. Tho. sunt Adoratio, motus videlicet corporis deū reuerentis: Sacrificij oblatio, aliarumq́; primitiarum & fructuum: Voti promissio: Iuramentū: Adiuratio: diuinaq́; laus. His enim omnibus Deum veneramur & agnoscimus, reddimusq́; illi debitam seruituté. Reliqui verò actus aliarum virtutum in hunc finem ordinati, vt mortificatio carnis, & pietas in proximos, cultus quidem Dei sunt, nec minus ei grati quàm alij, cæterum cōmunes, nec religionis proprij: quod ea maximè ratione diligenter adnotamus, ne in his totam Religionem collocatam putemus, credentes non alia sacrificia, non alios cultus exigi à Deo, in lege præcipuè noua Christi, quàm hæc aliarum virtutum opera. Hoc reuera magna ex parte plurimi hæreticorum nostri temporis agunt, de quo inferius plura dicemus: nunc satis sit ista adnotasse de partibus Religionis & diuini cultus, quæ ex eius origine deducta esse constat.

q. 84. vsque ad 91.

Proprij exteriores Religionis actꝰ qui.

Nunc ex eodem etiam principio intueamur quàm manifestum fiat

ſtum fiat in Eccleſia Chriſti verum & certiſsimum eſſe Dei cultũ. Nec .n. fieri poteſt vt illa ſit vera Eccleſia,in qua non verè,& iuxta ſuam propriam certamq; voluntatẽ Deus colitur. Nec rurſum credi vlla ratione poteſt, Chriſtum Eccleſiã ſuam in re tam neceſſaria & tam graui deſeruiſſe: vt illi ſcilicet non certũ cultum Dei traderet.Quid.n.ſine eo boni eſſe poteſt? Quomodo igitur Eccleſiam illam quam dilexit, & pro qua ſemetipſum tradidit, lauans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet illam ſponſam ſibi, de qua dicit: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam: &, Ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſeculi:cui promittit ſpiritum veritatis,qui maneat (inquit) vobiſcum in æternum, & docebit vos omnia, deſerere poteſt Chriſtus, vt circa cultum errans & incerta vagetur? Si Synagogam illam veterem: ſi amicos omnes ſuos nunquam deſeruit,ſed in primis illis voluntatem ſuam de ſe colendo oſtẽdit, & hoc præcipuũ amoris ſui erga illos ſignum dedit,de quo Moiſes inquit:Hæc eſt veſtra ſapientia & intellectus coram populis, vt audientes vniuerſa præcepta hæc dicant. En populus ſapiens & intelligens, gens magna &c. Et ibidem: Quæ eſt enim alia gens ſic inclyta,quæ habeat cæremonias, iuſtaq́; iudicia,& vniuerſam legem, quam ego proponam hodie ante oculos veſtros? Vnde & paulò antè dixit: Scitis ꝙ docuerim vos præcepta atq; iuſtitias, ſicut mandauit mihi dominus: nulla ratione dubitare permittimur hoc maximè Eccleſię ſuæ contuliſſe:idq́; ea præcipuè ratione,quòd,cùm priora illa veteris legis abſtulerit,cùm in Euangelio inquit:Non quod intrat per os &c. Et cùm velum templi ſcinderetur, neceſſe fuit vt eam inſtrueret quales iam cultus vellet: nec enim ſine cultu conſtare poteſt vlla Religio,quanto minus Chriſtiana? quæ quò verior eſt & firmior, eò neceſſe eſt vt & meliores,& certiores cultus habeat. Vt meritò in hoc principio debeat nobis iſtud ſtatutum eſſe: Duo hæc nulla ratione ſeparari poſſe,cultum ſcilicet verum Dei, & veram Eccleſiam:ſed neceſſe eſt alterum ex altero ſequi: vt ſcilicet vbicunque eſt vera Eccleſia Chriſti,ibi ſit verus Dei cultus, in quo neceſſe eſt veram Fidem,Spem,& Charitatem eſſe: & è contrario: Vbicunq; eſt verus cultus, qui,vt diximus,maximè fide,ſpe, & charitate cõſtat,ibi ſit vera Eccleſia. Qualiter verò, & quales tradiderit Chriſtus Eccleſiæ ſuæ cultus,eſt diligentius conſiderandum.

In Eccleſia Chriſti eſt verus et certus Dei cultus.

Ephe.5.

Mathæi 16.

Mathæi 28.

Ioannis 14.

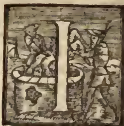
Deutero.4.

Mathæi 15.

Cultus verus Dei & vera Eccleſia ſepatari nequeũt.

LECTIO QVINTA.

De modo & ratione institutionis cultuum in religione Christiana.



Nquirendum igitur est diligenter quales cultus Christus dederit Ecclesiæ suæ, qua ratione & modo illos instituerit. Quæ certè consideratio in primis necessaria est semper quidem, sed nunc maximè, cùm à nouatoribus & hæreticis omnia confunduntur et reuocantur in dubium: & quidem longum tractatum hoc exigeret, si vniuersa quæ ad id pertinent explicanda forent: sed nos tantùm cupimus quæ maximè necessaria sunt ad confirmandos animos infirmorum in vera vnione & religione Catholicæ Ecclesiæ, idque quàm breuissimè fieri potest insinuare.

Cultus Ecclesiæ Christianæ eius statui debent respondere.

Omnium itaque quæ circa hoc à nobis dici possunt, ex consideratione Ecclesiæ Christi, conditione videlicet & statu eius, atq; gradu erga Deum sumenda est ratio. Nec enim dubitari potest Christum saluatorem nostrum, qui omnia ordinatissimè ita disponit, vt simul etiam suauissimè, iuxta conuenientem cuique naturæ rationem ea gubernet, hoc maximè erga Ecclesiam suam obseruasse, præcipueque in hac parte quæ ad cultum pertinet, &, vt vidimus, pręcipua est studiosę & Christianæ vitæ pars.

Ecclesię Christianæ status & dignitas.

Instituit igitur Saluator in Ecclesia sua, quam perfectissimam & instructissimam reddidit ad omne bonum opus, illos cultus, qui maximè conueniunt conditioni & statui eius: & instituit eos eo modo & ordine, quo maximè decebat Ecclesiam atque statum eius: vt in hac parte, & cæteris omnibus quæ ad Ecclesiam pertinent, apertè appareat, quòd ipsa sit vnica illa columba perfecta & immaculata, & summè à Christo dilecta. Habet hæc consideratio latissimum campum, & dignum multa attentione: sed fatemur nos impares esse & ad intelligendum, & ad explicandum ad plenum quod requirit hic locus. Satis igitur sit hoc ita proposuisse, & iam viam aperire volentibus hoc diutius considerare: quanto

quanto enim quisque perspicacius viderit pulchritudinem, perfectionem, & magnitudinem Ecclesiæ: quanto attentius perspexerit quem apud Deum familiaritatis & beneuolentiæ gradum illa obtinet, & quo iure atq; titulo, tanto melius agnoscere poterit qua ratione, quo iure & ordine ea sit gubernanda. Sed iam ad specialia descendendum.

Statum igitur Ecclesiæ Christi constat & altissimum, & perfectissimum esse: multo certè altiorem statu illo Synagogæ atq; veteris populi: quanto videlicet altior est & propinquior filius patri quàm seruus: quanto spiritus adoptionis & libertatis spiritui nx cum timoris & seruitutis præstat. Itaq; meritò Paulus inquit: Iam non est seruus, sed filius: quod si filius, & hæres per Deum: & frequentissimè hunc locum inculcat quasi præcipuum: Non accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed spiritum adoptionis filiorum. Imò Christ' ipse in suis Apostolis omnib' dignis fidelibus inquit: Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Itaq; hæc tanta Ecclesiæ erga Deum dignitas & altitudo meritò à Dionysio Areopag. tanti fit, vt proximè credat eam accedere ad ipsam beatitudinis perfectionem: vt videlicet quantũ in hac vita & exilio, hoc est, quamdiu grauamur hoc mortali corpore, fieri potest: tãtum Christiana perfectio appropinquat Deo: Atque ita mediam ponit Ecclesiam inter Synagogam illam & cœlestem angelorum beatitudinem, superiorem scilicet illa, & huic quasi coniunctam & immediatam. Huic ergo statui tribuitur libertas spiritus, de qua Paulus inquit: In libertatem vocati estis. Et rursum: Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Tribuitur etiam manifestatio & claritas, atque reuelatio mysteriorum: Reuelata (ait idem) facie gloriam Dei speculamur. Hæc enim filijs veraciter conueniunt: cum è contrario Legi veteri seruitus & obscuritas tribuatur: hæc enim duræ ceruicis poculo, & tempori illi conueniebant. Vnde sequitur imperfectio, & infantia quædam atque puerilitas in cognoscendis mysterijs, diuinaque voluntate rectè pensanda & sequenda, de quibus Paulus inquit: Cùm essemus paruuli, sub elementis mundi huius eramus seruientes. Et rursum: Lex pædagogus noster fuit: sicut è contrario ex libertate illa spiritus & illustratione sequitur in Ecclesia & perfectio, & integritas sensuum, & operum:

Confertur status Ecclesiæ Christiani cum Synagoga.

Galat. 4.

Romanor. 8.

Iohannis 15.

cap. 5. Eccle. Hierar.

Galath. 5.

2. Corint. 3.

ibidem.

Galathas. 4.

Galatas 3.

1.Corinth.2. de quibus Paulus inquit: Nos ſpiritum Dei habemus, vt ſciamus
Roman. 8. quæ à Deo donata ſunt nobis. Et: Quod impoſsibile erat Legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum, vt iuſtificatio Legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum. Deniq; eouſq; extollit fideles, vt iam extra corpus quodammodo & mundum eos conſtituat: vos, inquit, in carne non eſtis, ſed in ſpiritu: ſi tamen ſpiritus Chriſti habitat in vobis. Ibidem

Hæc itaq; tanta perfectio Eccleſiæ ſic conuenire cogitanda eſt ex ea parte qua in Chriſto regeneratur, & in eis qui in ea ad dignum & perfectum peruenerunt ſtatum, in ſpiritualibus ſcilicet illis viris, quibus meritò illud Pauli conuenit: In carne enim am-
2.Corint. 10. bulantes non ſecundum carnem militamus: & illud rurſum:
2. ad Cor. 4. Licet is qui foris eſt homo noſter corrumpatur, tamen is qui in-
Ibidem tus eſt renouatur de die in diem. & poſt pauca: Non contemplan-
Philip. 1. tibus nobis quæ videntur. & denique: Cupio diſſolui & eſſe cum
Etſi ſtatus Eccleſię perfect^9 ſit, ſunt tamen in ea etiá paruuli. Chriſto. In his itaque ſic cogitanda eſt Eccleſia perfecta & lucida, vt meminerimus eſſe etiam in illa infirmos adhuc paruulos, quibus idem Apoſtolus inquit: Tanquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi: quos et carnales vocat: Cum enim (inquit) ſit inter vos zelus et contentio, nonne carnales eſtis? Quia enim
1. Corint: 3. diuina bonitas præuidit non eſſe huius mortalitatis, vt omnes
Ibidem perfecti ſint in eodem ſenſu et ſcientia, hoc etiam voluit, vt non deeſſet nidus paruulis et lac in ipſa Eccleſia, neque continuò ab ea excluderetur qui non ad tantam perfectionem perueniret, ſed potius hac ratione et illi, quos ipſe ad perfectionem dignam perduceret, haberent vnde ſeſe deijcerent in aliorum infirmitate, et vnde proficerent, conferentes alijs auxilium: quorum vtrum-
Galath: 6 que Paulus pulchrè complexus eſt: Si præoccupatus fuerit, inquiens, homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans teipſum, ne & tu tenteris. Denique & perfecti ipſi & ſpirituales, quanquam reuera tales ſunt, quia tamen adhuc peregrinantur à Deo, & ſub corpore mortis huius ſunt, ex ea parte etiam ſe agnoſcunt & infirmos, & captiuos ſub lege peccati, vt ipſe Paulus clamat, Ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati. Ex qua

videlicet

videlicet seruitute clamat: Quis me liberabit à corpore mortis huius &c.

Hęc igitur sint nobis ante oculos proposita, vt deducamus iam ex eis quod ad institutionem cultus pertinet. Primò igitur certum est statui huic Ecclesiæ conuenire, vt interiores cultus deuotionis & orationis, fidei, spei, timoris & amoris in ea sint primi atq; præcipui, primoq; traditi, atque ideo diligentius & frequentius in ea explicentur & agnoscantur. Hinc enim Paul. legem ipsam Christianam legem fidei vocat, & à Lege factorum, quo nomine veterem Moisi vocat, discernit. Vbi est (inquit) gloriatio tua? Exclusa est, ait: Per quam legem? non per legem factorum, sed per legem fidei. Quo quid aliud significatur, quàm in Ecclesia Christi interiora illa opera, fidei scilicet, magis quàm externa cogitanda esse & consideranda: de quibus & meritò illud ipsius Pauli à multis Patribus intelligitur, & quidem propriè: Exerce teipsum ad pietatem: nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia. Pietas enim ibi reuera propriè ad cultum ipsum Dei, quem religionem etiam dicimus, referri debet: quod vt appareat non tantùm sensisse Apostolum, sed frequenter docuisse etiam. Quid aliud sonat, quod tam diligenter ad Rom. docet circa discretionem ciborum & dierum veteris legis, atque circa modestiam non iudicandi neque contendendi de his, & libertate sequendi proprium sensum, quàm præcipuè interiorem cultum cogitandum esse? Vnde concludit tandem omnia hac Apostolica sententia: Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia et pax, et gaudium in spiritu sancto: qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, et probatus est hominibus. Denique huius seipsum exemplum prębet: Cum enim (inquit) liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt omnes lucrifacerem: Iudæis Iudæus: his qui sine lege erant, sine lege: Hæc quidem de corporeis et externis operibus. Cæterùm quæ ille commendat omnibus, quæ desiderat et Deum precatur, satis explicat vltimis illis capitibus epistolæ ad Roma. 12. videlicet cap. et sequentibus: quibus consonant multa alia eius loca, in quibus non quidem omittit externa, sed vrget quidem diligenter, sic tamen vt ab interioribus illis emanent, illa exerceant atque excitent: Spiritu (inquit) feruentes, spe gaudentes, orationi instantes, charitatem fraternitatis diligẽtes (quæ maximè ad interiora pertinent) et deinde: In tribulatione patientes,

Statui Ecclesiæ conuenit internos cultus primos et præcipuos esse.

Rom, 3.

1. Timoth. 4

Cap. 14.

1. Corin. 9.

necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes, & cætera, quæ ad externa. Lege deniq; Paulū: videbis quàm multus sit in exhortando ad orationem, ad gaudiū spirituale, ad

Philip. 4. omnia deniq; interna exercitia animæ: Gaudete, inquit, in domino semper: iterum dico gaudete, dominus propè est, nihil solliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione orationes vestræ innotescant apud Deum, & pax Dei, quæ exuperat omnem sensum &c. Patet itaq; quem locū interiores cultus habeant in Ecclesia, & quàm propriè eius perfectioni conueniant.

Exteriores cultus in noua lege minimè esse negligendos.

Verùm ex eodem, non esse omittendos exteriores cultus, sed diligentissimè etiam curandos, manifestè deducitur. Quia enim quam diu in hac vita viuimus, ad spiritualia non nisi per corporalia ascendimus, maximè verò post infirmitatem peccati, qua factum est, vt magis implicati & constricti simus corporeis rebus, quarum memoria & affectu tam frequenter tenemur, necesse est nobis corporis ipsius & corporearum rerum ministerio & auxilio ad spiritualia vti. Musica legimus excitatum Prophetæ animum

4. Regū 3. & eleuatum ad percipiendas diuinas reuelationes: Et in Psalmis

Psalmo 83. frequenter legimus: Cor, inquit, meum, & caro mea exultauerunt

Psalmo 63. in Deum viuum. Et rursum: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meum. Exteriores itaque cultus, quia ob hanc carnem quam gestamus necessarij sunt, minus proculdubio perfectis illis & spiritualibus necessarij erunt quàm infirmis & paruulis, quos in Ecclesia diximus esse. Interim tamen vtrisque conueniunt vel hac maximè ratione, vt inter se conueniant & conuiuant. Quia enim interiora illa abscondita sunt & soli Deo cognita, oportet verò vt nobis ipsis inuicem innotescamus, & fidem ipsam, interioraq;, secundum quæ conuenire nos oportet in religione, manifestemus nobis inuicem, quod fieri non potest nisi exterioribus operibus, ritibus scilicet & cæremonijs conueniamus. Vnde Pau-

Externi cultus magis necessarij sūt paruulis & infirmis q̄ perfectis, vtrisque tamen communes sunt.

Ephes. 4. lus cùm de vnitate loquitur: Vna, inquit, fides, & vnum, ait, baptisma: quorum vnum ad interiora, secundum ad exteriora pertinet. Quod ibidem etiam magis ostendit: Sicut vocati (inquit) estis in vna spe vocationis vestræ: vnum corpus & vnus spiritus. Hinc est enim illa decantatissima Augustini authoritas con-

Lib. 19. c. 11 tra Faustum, vbi impletis veteris legis sacramentis, atque ideo

ablatis,

ablatis, probat necessaria esse alia in noua lege: In nullum (inquiens) religionis nomen, seu verum seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio colligentur: quorum sacramentorum (inquit) vis inenarrabiliter valet plurimùm: & ideo contempta sacrilegos facit. Impiè enim contemnitur, sine qua non potest perfici pietas.

Institui itaq; necesse est externos cultus in Ecclesia, sed qui illi conueniant, hoc est, perfectioni & libertati eius. Quare non multos, vt in lege veteri: nō graues & molestos, sed paucos, & facillimos, qui videlicet libertati conueniant filiorum, & suauitati Christianæ legis. Quod Augustinus diligenter considerans libro illo contra Faustum de institutione sacramentorum nouæ legis, reiectis illis quæ in veteri erant. Instituta (inquit) sunt alia, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iustitia fidei reuelata, & vocatis filijs in libertatem, iugo seruitutis ablato, quod duro & carni dedito populo conueniebat. Vides itaque qualiter Augustinus ex libertate filiorum, & manifestatione iustitiæ fidei ostendat, qualia debeant esse externa Sacramenta. Vbi obserua quatuor digna consideratione, quæ nouæ legis sacramentis & cultibus tribuit August: vt scilicet sint pauca, facilia, vtilia, virtuteq; maxima. Quod & alijs locis diligenter docet, præcipuè lib. de doctrina Christiana: qui locus nō est hîc omittendus: vbi & quædam addidit valde huic proposito conuenientia. Loquens enim de libertate Christianæ legis, Nec eorum (inquit) signorum, quæ iam intelligimus, operatione graui onerati sumus, sed quędam pauca pro multis, eademq; factu facillima, intellectu augustissima, & obseruatione castissima dominus & Apostolica tradit doctrina: sicut est Baptismus, & celebratio corporis domini. Idem etiam diligenter repetit in epistola prima ad Ianuarium, & tanquam principium quoddam constituit eorum quæ ad cultum pertinent. Primò itaque (ait) tenere te volo quod est huius disputationis caput Dominum nostrum Iesum Christū, sicut ipse in Euangelio loquitur, leui iugo nos subdidisse & sarcinę leui: vnde sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione præstātissimis, societatem noui populi colligauit. Hæc itaq; de internis & externis cultibus, atque ratione, qua in Ecclesia institui debuerunt, sint dicta: quæ verò de hoc reliqua sunt, sequenti loco consideremus.

Cultus externos in noua lege conueniebat esse paucos, faciles, & magnę virtutis.

19. cap. 13.

Lib. 3. cap. 9.

Epistol. 118

LE-

LECTIO SEXTA.

De eadem re.



Vos oportuit in Ecclesia institui cultus in genere quidem proximè dictum est, nunc restabat vt ad speciales cultus progrederemur: sed prius est attentè considerandum, quomodo hi cultus instituti sunt: quibus scilicet legibus, præceptis, præmijs, vel pœnis: id quod etiam ex statu Ecclesiæ et perfectione eius deducendum est. Sicut enim alia conueniunt filijs, alia seruis, alia pueris, alia viris, alia rudibus, alia perspicacibus: ita etiam et alia ratione hi docendi sunt et gubernandi, quàm illi. Statui igitur Legis nouę non tam præcepta et comminationes duræ conueniunt, quàm statui veteris, sed suaues exhortationes: non terrores, sed exempla suauissima et beneficia: non exterius descriptę leges, sed interiores spiritus sancti afflatus. Hoc enim, vt omittamus cætera, dulcissima illa promissione prophetica significauit dominus: Ecce dies veniunt, dicit dominus: Feriam domui Israël et domui Iuda fœdus nouum: non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorũ, hoc est, Non ex terribili nube, turbine, caligine atque procella, et tubæ sonitu, sed in charitate potius, et in mansuetudine: non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum vt educerem eos de terra Ægypti: pactũ quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum: non (ait) grauem & importabilem legem, quæ magis ad subijciendum durum populum ordinabatur, nõ in comminatione pœnarum, qua hoc maximè agebam, vt dominus ostenderer fortis, zelotes &c. sed in exemplis potius & beneficijs, quibus veraciter pater manifester. Vnde sequitur: Sed hoc erit pactũ quod feriam cum domo Israel. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorũ scribam eam. Quibus verbis non aliud significatur quàm diuina inspiratio, qua persuadetur, & suauis efficitur nobis per gratiam diuina volũtas: vt scilicet impleatur dulciter, non ostendatur solùm exterius & oneret. Quod Paulus apertè docet, ministrationem mortis legem veterem vocans, nouam verò ministrationem vitæ:

Statui nouæ legis magis conueniunt dulces exhortationes, quàm duræ comminationes, & præcepta. Hieremi. 31.

2. Cor. 3.

vitæ: vnde & illam literam occidentem, hanc verò spiritum viuificantem vocat. Quare nihil magis proprium nouæ legi, qui rectè considerant intelligunt, quàm quòd non scripta, vt vetus, sed indita cordibus est à spiritu sancto. Ideoq; lex spirit⁹ vitæ dicitur. Sed hoc iam in his, de quibus nunc agimus, cultibus consideremus.

Igitur si rectè intuemur Christum Ecclesiæ authorem, videbimus primò ipsum cum discipulis suis quos instituebat, & in illis nos omnes, exemplis magis egisse, & his interiores illos cultus commendasse. Legimus illum frequenter orasse, secessusque petijsse, & nocturnis quietisque temporibus pernoctasse in oratione, & frequenter in ea perseuerasse: vnde tandem moti sunt discipuli ad cogitandum de oratione. Cùm enim esset in quodam loco orans, inquit Lucas, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis: Domine, doce nos orare: vnde & postea & antea frequenter de oratione docet: Quia oportet (inquit) semper orare, & non deficere: & tandem ipsam composuit formulam, se dignam, orandi patrem. Itaque & in his, & cæteris omnibus, quod semel dixit repetendum est nobis: Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Nam etiam externorum cultuum primò nobis exempla dedit, deinde addidit verba. De communibus quidem cultibus habemus ieiunium illud & carnis afflictiones: de proprijs verò: baptizari voluit: quia postea dicturus erat omnibus: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. Itaque satis ostendit quàm suauiter, & reuera vt cum filijs agere vellet. Exemplis verò & doctrinæ suæ spiritum sanctum adiungit, per quem, non quidem verbis aut externis operibus, sed illustratione interiore perficerentur in Euangelica doctrina futuri aliorum doctores. Vnde post omnem suam, quam tradiderat, doctrinam ait: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non quod non posset illa docere, & discipulos aut capaces eorum reddere, aut certè illa eis committere quæ postea intelligerent, & plurima alia: sed voluit hoc aperto exemplo ostendere, magis Spiritus sancti interna illustratione, quàm verbis aut scriptis agendum esse cum filijs atque liberis.

[Margin: capite 11. | Lucæ 18. | Iohannis 13 | Christus non contentus Apostolos suos exéplis & verbis docuisse, dedit illis etiam spiritum sanctū cui⁹ interna illustratione magis q̄ verbo aut scripto docerentur.]

Ex quo nobis est attentè considerandum, quantum errent horum temporum hæretici, qui statuentes sibi nullum cultum

DEI recipiendum esse, nisi qui verbo eius sit traditus, nec enim (inquiunt) doctrinis aut mandatis hominum Deus colendus est, statim inferunt, Nihil quod in scripturis sacris non sit, admittendum esse in cultu DEI: non considerantes quanto latius sit verbum DEI quàm scriptura. Est enim verbum sermone traditum, est & sola interiori inspiratione: qui modus, vt visum est, proprius est nouæ legi & Ecclesiæ, atque eius filijs. Scripta quidem sunt ab Apostolis non pauca: sed vbi ergo inueniunt noui isti doctores Apostolos Ecclesiam, nosque omnes astrinxisse ad sola scripta sua? Aut vbi legerunt scripsisse Apostolos omnia quæ necessaria erant Ecclesiæ? Nonnè Paulus inquit post nonnulla scripta: Cætera cùm venero ipse disponam? Nonne scribit Thessalonicensibus? State & tenete traditiones quas didicistis siue per sermonem, siue per Epistolam nostram. Denique & Timotheo suo, quem tam diligenter instituit, vbi legimus omnia scripto tradidisse, aut mandasse vt scriberet? sed (potius inquit) formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti in fide & dilectione in Christo Iesu: Bonum depositum custodi. Et apertius: Quæ audisti (inquit) à me per multos testes, hæc commenda fidelibus qui idonei erunt alios docere. Verbo itaque potius, quàm scriptura instruxerunt Apostoli suos, & voluerunt in Ecclesia doctrinam seruari quasi depositum quoddam & sacrum, non spargendum ante porcos, aut tradendum canibus diripiendum. Cuius rei etiam antiquissimi patres, Apostolorum discipuli, & qui his proximi fuerunt, tam manifesti sunt testes, vt de hoc dubitasse, apertè sit totam conuellere Ecclesiam: omittamus cæteros in aliud tempus. Dionysium illum Pauli discipulum in 1. capite Ecclesiast. Hierarchiæ audiamus: Substantia (inquit ille) sacerdotij nostri scriptura sacra est nobis diuinitus tradita: ac mox quid per scripturam sacram intelligat, explicat: Porrò huiusmodi plena venerationis eloquia dicimus, quæque à beatissimis patribus nostris diuinis commendata sunt libris: ac præterea quæque ab eisdem sacratissimis viris sacratiori doctrina & cælesti Hierarchiæ propinqua didicerunt, ex animo in animum, medio interueniente verbo corporali, sed quod carnis excedat sensum, sine literis transfusa sunt. Atq; ibi tandem ait quædam scriptis, quædam non scriptis institutionibus tradita: idque & propter Ethnicos, ne scilicet ab eis irriderentur sacra, & pro-

Verbum Dei multo latius patet, quàm scriptura.

De verbo Dei non scripto, & traditionibus.

1. Corint. 11

2. ad Thess. 2

2. Timoth. 1.

2. Timoth. 2.

pter

pter rerum ipsarum maiestatem factum dicit. Aduertant itaque, quicunq; veri cupiũt fideles esse, hunc doctrinæ Euangelicæ modum: intelligant quod ad rationem vitæ attinet, post illa quæ communia sunt omnibus, & ratione naturæ cognoscuntur (qualia sunt decalogi mandata, atque dilectionis Dei & proximi, de quibus Christus frequenter loquitur, & tandem illa omnia claudit præcepto illo legis naturæ manifestissimo: Omnia quæcunq; vultis vt vobis faciant homines, vos facite illis) Post hæc (inq̃) omnia aduertant plura quærenda esse ex traditione atq; illustratione spiritus sancti quàm ex scripturis, præcipuè quæ ad cultum pertinent: de his enim pauca legimus, & ea quidem ita scripta, vt non satis sufficiant & intelligendis sibi ipsis & implendis. De Baptismo vix vnum verbum habemus: Baptisantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quæ autem in celebratione baptismatis, aut qua ratione agenda, vbi est scriptum? Quod si Deo non curandum quis putet quicquam vltra illa verba, quia non scriptum est is certè multum detrahit Ecclesiæ & Christo. Credendum est tantum ministerium sine vlla præparatione, deniq; solennitate & ritu, quæ ad eius excitent venerationem traditum esse? Quòd si hoc indignum est & alienum ab humana conditione, quæ certè requirit, vt magna summaque mysteria magna etiam præparatione & solennitate exhibeantur, nonne meritò credendum est potius hoc traditum esse à Deo Ecclesiæ, quàm synagogæ olim traditum est quod ad ritus & sacrificia sua pertineret? Sed traditũ inter illa, & ab illo, de quo dictum est: Docebit vos omnia: traditum, inq̃, à spiritu sancto Apostolis, & ab eis discipulis suis.

Mathæi 7.

Quę ad cultũ pertinent ma gis ex traditione & spiritus sancti illustratione q̃ ex scriptura petenda sunt.

Vbi & hoc etiam non est omittendum, quòd eadem ratione, status scilicet ECCLESIAE & dignitatis, fit, vt non solùm non scribi oporteat omnia, sed nec ita tradi, vt ex præscripto omnia fieri debeant. Clamant enim noui isti Euangelici, sub hoc nomine non aliud quàm Iudaismum quendam introducentes in Ecclesiam, scriptum esse: Non addetis ad verbũ quod vobis loquor, neq; auferetis ex eo: vt omnia, videlicet, ex præscripto fieri debeant: Sed non aduertunt hoc propriè conuenire seruis & rudioribus: vt scilicet nihil eorũ arbitrio relinquatur, sed vt irrationalia quædam freno dirigantur à gubernante. Ideo inculcabantur tam frequenter illa: ideo scribebantur: quia nihil eorum prudentiæ & sensui relinquebat deus. At verò filijs suis, qui

Status Ecclesiæ Christianę non requirit vt omnia necessariò ex præscripto fiant.

Deuteron. 4.

ſpiritu eius quotidie aguntur, quid opus erat omnia præſcribi? Eccleſiæ Chriſti, cui datus eſt ſpiritus ſanctus, vt maneat, inquit, vobiſcum in æternum, qui ſine ſcripto docet, cui tam facilè eſt corda mouere, quid opus erat multis verbis? Certè illa magis relicta fuit gubernanda naturali illo lumine rationis, de quo meritò illud eſt: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Et in quibus hoc deficit, fide & inſpiratione ſpiritus ſancti: de quo Iohannes fidelibus inquit: Vnctio eius docet vos de omnibus. Et hoc reuera eſt à ſeruitutis iugo liberari, & in libertate viuere filiorum: ſicut omnia præſcripta eſſe docere, eſt ſeruituti ſubijcere Iudaicæ quos Chriſtus liberos fecit. Nonne igitur verum eſt, iſtos nobis iugum imponere velle? Vt videlicet ſine ſcripturæ atq; literæ mortuæ mandato nihil agamus. Porrò vera Chriſtiana libertas hæc eſt, vt & ratione naturali, quæ per ſpiritum ſanctum illuſtrata non parum efficax eſt ad cognoſcendum Deum, & per veram fidem, ab ipſo ſpiritu ſancto & Eccleſiæ, & nobis traditam, Deum cognoſcentes, in ipſo inuocando & colendo, præter pauca quæ præſcripta ſunt, vtamur liberè illis rebus & ſignis, illis ritibus & cæremonijs id faciamus, quæ huic fidei conſona ſunt & eam teſtentur.

1. Iohannis 2

Quod vt apertius fiat & re ipſa conſtet, conſideremus rationem & ordinem, quem Apoſtoli ſecuti ſunt ab ipſo mox Eccleſiæ ortu in colendo Deum, & agnoſcendis & annunciandis fidei myſterijs. Nonne iam recepto ſpiritu ſancto, & tot milibus ad fidem conuerſis Apoſtolus Petrus dicebat? Quia nunquam commune guſtaui &c. & nec dum audebat Euangelium prædicare gentibus, niſi ſpiritus dixiſſet vt iret cum illis quos Cornelius miſerat. Nonne mirabatur cùm videret ſpiritus ſancti gratiam ſuper illos? & tunc demum cœpit intelligere, vt ipſe fatetur, quod Dominus dixerat, Vos baptizabimini in ſpiritu ſancto. Ex hoc ergo Petri exemplo oſtenditur ſpiritum ſanctum paulatim, & proprijs temporum articulis reuelaſſe Eccleſiæ illiusq; doctoribus quod conueniret, quæ & ipſi docebant. Nec tamen hac tam aſsidua & familiari ſpiritus ſancti reuelatione Apoſtoli facti ſunt negligentiores in ijs omni ſtudio & mutua collatione inquirendis, quæ expediret docere populum. Cõſtat enim ipſos nihil omiſiſſe, ſed omni induſtria & ſolicitudine & cõueniſſe inter ſe, & inquiſiſſe veritatẽ: vt in quæſtione illa de ſeruandis legalibus cõſtat fuiſſe actũ. Congregato

Quam rationem & ordinem ſecuti ſunt Apoſtoli in colendo deum & cognoſcendis ac annunciãdis fidei myſterijs.

Actuum 11. 10. & 11.

gregato diligenter cōcilio, in quo quanquam vt homines dispu- Actu. 15.
tare videantur & dei voluntatem inquirere, tandem postea auda-
cter pronuntiant, Visum est spiritui sancto & nobis. Vbi ad tem-
pus aliquod dispensatiuè tradiderunt gentibus, vt à sanguine &
suffocato abstinerēt. Paulus etiam diuina reuelatione percepta, &
à deo missus ad prædicandum, fatetur se Hierosolymam venisse
ex reuelatione diuina, & contulisse seorsim cum præcipuis Apo- Gala. 2.
stolis Euangelium quod prædicabat, ne fortè (inquit) in vanum
currerem. Dicant nobis vbi tunc præcepta erant omnia agenda,
aut vbi tunc ipsi Apostoli omnia scripserunt. Ex his igitur paucis
quæ diximus, multa alia, quæ non scripta sunt, cogitemus. Si tan-
topere disputatum est inter Apostolos, quia vnus Petrus ingressus
fuit ad gentes, quia dicebant quidam seruandas esse cæremonias
legis: si de hac re statuunt quod neque Christus eos docuerat, neq;
in scriptura erat traditum (vt scilicet gentes abstinerent à suffoca-
to & sanguine) gubernante eos spiritu sancto in hoc, quomodo
credendum est de ratione tradendi baptismum, de diuersis gradi-
bus & ordine Ecclesię (de quibus Paulus loquitur presbyteros no-
minans, diaconos, & Episcopos) nihil eos cogitasse, nihil defini-
uisse, nihil tradidisse Ecclesiæ? Quid ergo irrationabilius? Nulla
itaque ratione permittimur dubitare, non fuisse ab Apostolis de
præcipuis partibus cultus Dei, & Ecclesiarum gubernatione mul-
ta esse definita & statuta, siue ea à Christo susceperint, siue postea
familiari spiritus sancti instinctu didicerint. Quomodo Iacobo,
quem Episcopum Hierosolymorum instituerant, permitterent
scribere: Confitemini alterutrum peccata vestra: Infirmatur quis
in vobis, inducet presbyteros Ecclesiæ &c? vnde impositæ sunt
manus Paulo & Barnabæ, postquam spiritus præceperat eos se-
gregari in opus Euangelij, si nihil de hoc cōstitutum erat ab Apo- Actuū 13.
stolis? Vnde ad eos, quos Philippus diaconus baptizauerat in Sa- Actuū 8.
maria, missi sunt Petrus & Iohannes, qui manus imponerent, &
susciperent spiritum sanctum, si nihil erat de hoc apud Apostolos
constitutum? Hoc igitur Apostolos diligenter fecisse, & traditio-
nes suas commendasse verbo, testantur nobis eorum discipuli, &
omnes illis proximi patres, ex quibus reliqui omnes acceperunt.
Vnde Augustinus tandem epistola illa, quam superius citauimus,
ad Ianuarium: Ea quæ per totum orbem seruat Ecclesia, vel ab
Apostolis, vel à plenarijs Concilijs proculdubio tradita esse cōfir-

Quomodo intelligendũ sit, relictam esse Ecclesiæ libertatem circa exteriores cultus,

mat: & de his non magis licitum esse dubitare, quàm de scriptura ipsa. Cæterùm circa ea quæ in diuersis Ecclesijs diuersimodè fiunt, seruandum esse morem cuiusque Ecclesiæ asserit. Ex quibus cõstat libertatem hanc, quam diximus relictam Ecclesiæ circa externos cultus, sic intelligendam esse, vt non ad quemlibet pertineat quodcunque velit agere, sed in primis præcipua capita tradita ab Apostolis: deinde ab inferioribus etiam, & sequentibus Episcopis quædam, non aliena ab Apostolis, sed consona his inter quos versabantur ordinata sunt: & deinceps, saluis his omnibus, & iuxta illa, manent quædam libera deuotioni fidelium. Celebramus passionem & resurrectionem domini, & aduentum spiritus sancti, & ieiunium quadragesimale: quæ quidem ab Apostolis tradita putat Augustinus supradicto loco, & cæteri patres. Iam alia diuersimode obseruantur in diuersis prouincijs: abstinetur in quibusdam Ecclesijs omnibus sextis ferijs & sabbathis, in alijs non. Post hæc, quis dubitat licitum esse cuique pro deuotione sua addere ieiunia & abstinentias? sicut & peculiares aliquas solennitates & Ecclesiæ aliquot, & priuati homines retinere sibi possunt. De communione nihil præscripsit dominus, sed statuerunt nonnulla prælati: vt vel frequenter, vel ter in anno, vel semel saltem participes essent Sacramenti fideles: quibus saluis licet nobis aut frequentius, aut tardius ad communionem altaris accedere. Rursum luminarium accensio, concrematio incensi & fiunt in Ecclesijs, & pro deuotione cuiusque plus vel minus permittuntur: quia in his non aliud est quàm protestatio fidei nostræ, & ornatus quidam diuini cultus. Cur hoc tam acriter reprehenditur? Cur propter hoc ab vnitate receditur? Hæc exempli causa posita sunt, vt ex eis doctrina hæc de ratione cultus Dei in Ecclesia fieret manifestior. Nam de singulis in speciali est agendum in proprijs locis, quantum Dominus concesserit.

Vera Sacramenta, verus cultus, vera doctrina nõ sunt notę indicantes Ecclesiam, sed per hanc illa cognoscũtur

Hoc duntaxat non omittendum est, vbi conamur certam regulam & fundamentum cultus Dei in Ecclesia ostendere, quod ex dictis sequitur: quàm falsè, & reuera dolosè dicant hæretici veras notas atq; signa, quibus Ecclesia Christi agnosci potest, esse verum vsum sacramentorum, & veram doctrinam: vt scilicet ibi sit vera Ecclesia, vbi Sacramenta prout Christus instituit traduntur: vbi vera doctrina Euangelij prædicatur. Est quidẽ hoc verissimũ quod & proximis lectionibus docuimus, hæc coniunctissima esse,

ita vt nunq̃ alterum ab altero separetur, vera Ecclesia, vera doctrina, vera sacramenta & cultus: sed, quod isti agunt vt illa nobis priora sint, cultus, sacramenta, doctrina, atq; scriptura, quàm Ecclesia: vt illa prius agnoscamus & prius constent nobis quàm Ecclesia, hoc planè dicimus dolosum: atq; ideo admonemus, quoniam hinc omnium controuersiarum pendet remedium: vt scilicet agnoscatur Ecclesia: qua non prius cognita, nihil potest firmũ & stabile esse in Ecclesia. Si enim certum est & manifestè probatũ, Ecclesiam esse veracem testem cultus Dei & scripturæ sacræ, atq; veri eius intellectus & synceræ doctrinæ (nõ enim aliunde ista nobis constare possunt) Rursum, si omnes controuersiæ aut de cultu, aut de doctrina sunt (nec enim circa aliud vnquam cum hæreticis quæstiones habuit Ecclesia) quomodo poterit agnosci verus cultus, vera doctrina, nisi prius agnita vera Ecclesia? Quo modo verò prius agnosceretur, si verum est, quod ipsi dicunt, ex cultu vero & doctrina agnosci? Si igitur suprà dicta rectè consideremus, videbimus necesse esse vt primò omniũ agnoscatur vera Ecclesia: agnoscatur (inquam) ante cultum, ante Sacramenta, ante ipsam scripturam: illa cognita, hæc omnia agnoscentur. Per illam quæ sit vera scriptura, quæ sint vera sacramenta, & vsus eorum, quæ vera doctrina & scripturæ sensus cognoscitur. Ecclesia enim sola est quæ hæc omnia nobis indicare potest: non quòd superior sit Ecclesia aut Sacramentis, quibus sanctificatur: aut scripturæ, quæ est diuina reuelatio ad eam missa, cui tenetur adhibere fidem, etiam si angelus de cœlo aliter euangelizauerit. Non est superior Galath. 1. Ecclesia istis: sed nobis est superior, nobis est mater, est magistra: illam iubet Christus nos audire, & per illam recipere & scripturam & sacramenta sua: & nisi hæc ciuitas supra montem posita sit, & lucerna super candelabrum nobis luceat, necesse est omnia incerta esse. Quæ enim Euangelia habemus, nisi quæ illa tradit? Quæ Sacramenta? & quæ eorum fides, nisi illa nos doceat? Quod cùm antiquissimi patres testentur, vnus nobis nunc sufficiat Irenæus. Qui in tertio libro aduersus Valentinianum apertè ostendit nec scriptura, nec alia ratione præscribendum esse contra hæreticos, quàm testimonio Ecclesiarum, quæ ab Apostolis institutæ sunt & descendunt continua successione. Cui suffragatur & Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum. Et, vt tertius adsit

testis,

testis, Augustinus contra epistolam fundamenti apertissimè docet, infirmata authoritate Ecclesiæ, infirmari etiam & scripturam. Cui ideo, inquit ille, credimus, quia Ecclesia hoc nos docet. Ex quibus, & certissimo reliquorum patrum testimonio, Ecclesiam constituamus nobis certam & manifestam: Congregationem fidelium omnium in vnione Apostolorum, & obedientia eorum Episcoporum, qui continua, non interrupta successione ab eis descendunt, & in vnione illa vnius vicarij Christi, successorisq; Petri persistunt. Hæc sunt vera signa Ecclesiæ, omnibus sæculis post Christum Dominum cognita. Qua sic constituta & manifesta, nec de libris sacris, nec de doctrina, nec de Sacramentis vlla potest oriri dubitatio, quæ non facilè terminetur, vel quæ multum nocere possit, modò ab hac vnitate non separemur. Id enim certissimum est, huic semper manifestæ & lucidæ Ecclesiæ promissum esse, quòd nunquam veritas cultus Dei atq; doctrinæ in ea non sit manifesta: nec solùm illi vniuersæ Ecclesiæ, sed speciali cuicunq; fidelium congregationi in hac permanenti vnione promissum est à Christo, quòd de omni & quacunq; re petierint, fiet illis: vt meritò credere debeamus, aut non permissurũ Deum vt in hac vnione permanentes errent, aut si ad eos humiliandos, & ostendendũ hominibus quàm sint infirmi, id fuerit permissum, non erit error ille perniciosus: sicut de errore Cypriani & Concilij Carthaginensis Augustinus sanctissimè docet libro de Baptismo contra Donatistas. Itaque dubitasse de huiusmodi aliqua re, fieri posset sine dispendio salutis: cæterùm separasse se ab Ecclesia, nulla ratione prudentium & modestorum hominum esse potest. Et, vt cætera omittamus, quis non videt, non minus contra Christi promissionem esse, asserere Ecclesiam posse aliquando non perspicuam & manifestam, atque in propatulo expositam fuisse, aut esse posse, quàm asserere ex toto interijsse? Certè si fieri potest vt in hac manifesta fidelium congregatione sub vno vicario Christi, & visibilibus sacramentis & ritibus, non sit aliquando manifesta, & certò vera doctrina, deficeret Ecclesia illa, cui Christus dicit: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi &c. Quid est illud, Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, quàm quòd nec occultari nec abscondi possit Ecclesia? Hæc itaque nobis sufficiant quasi quædam communia principia & vniuersalia fundamenta eorum quæ de Sacramentis, de quibus nobis primò

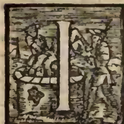
Quid sit Ecclesia, quæq; eius signa, & eam esse cōspicuam ac manifestam.

agendum

agendum proposuimus in hac doctrina,tradenda sunt. De ipsis igitur iam, qualiter instituta sint, & quæ sit eorum ratio ex supra dictis colligamus.

LECTIO SEPTIMA.

De institutione Sacramentorum Ecclesiæ,numero,& ratione eorum.



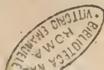
IVxta ea igitur quę dicta sunt iam,non erit difficile in speciali Sacramentorum Ecclesiæ institutione agnoscere.Asserimus itaq; Septem quosdam cultus Dei exteriores, proprios nouæ legis tantũ institutos esse à Christo. Quod ex scriptura sacra, & Apostolorum traditione, atq; certissima fide Ecclesiæ necessariò est fidelibus omnibus credendum. Quia enim etsi ad libertatem filiorum vocati sumus à Christo, tamen grauati sumus corpore,& multi sunt in Ecclesia paruuli, qui externis egent signis & exercitatione,omissis communibus illis cultibus eleemosynarum & reliquorum piorum operum : exceptis etiam illis actibus religionis externis,laude videlicet Dei & spiritualibus canticis,& reliquis omnibus quæ ratio naturalis ostendit, & ad decalogum pertinent, & communia sunt Iudæis et Christianis, docet nos hęc vera Ecclesiæ fides, instituisse Christum primò Baptisma sub inuocatione sanctæ trinitatis, quasi ianuam per quam ingrederẽtur omnes Ecclesiam,& primum cultum, de quo dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: Confirmationem, propter quam dixit Apostolis: Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto: & Apostoli imponebant manus super Baptizatos, & accipiebant (inquit scriptura) Spiritum sanctum: Eucharistiam, corporis sui sacramentum,quam baptizati offerrent & sumerent: Hoc facite (inquiens) in meam cõmemorationem:Pœnitentiam & remissionem peccatorũ post baptismum virtute clauiũ:Quorum remiseritis

Septẽ cultus exteriores proprij nouæ legis instituti sunt à Christo,qui sunt 7.sacramenta.

Iohannis 3.

Lucæ 24.
Actuum 8.

Iohannis 20.



ritis peccata (inqens) remittūtᵉ eis: et q̄cqd solueritis sup terrā &c.
Mathæi 18. Extremā vnctionē laborantibus cōferendam: dicēte Iacobo: In-
Iacobi 5. firmatur quis in vobis &c. Ordinē, traditionemq; spiritualis pote
statis in Ecclesia: de qua Paulus inquit Timotheo suo, Noli ne-
gligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam
cum impositione manuum presbyterij: Matrimonium, quod à
Deo in prima creatione institutum, Christus in noua lege reno-
Matthæi 19. uat, Non audistis, inquiens, quia qui fecit hominem ab initio ma-
sculum & fœminam fecit eos? Et dixit, propter hoc &c. Et tan-
dem concludit, Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.
Quæ quidem ita nunc in principio proponimus simpliciter, quia
cum de singulis agetur, ostendemus iuxta supradicta, quàm certa
sit fides singulorum. Nunc hoc sit satis, citatis his locis ostendi hos
septem, quos diximus, cultus ex Apostolorum doctrina in Eccle-
sia susceptos. Cæterum in his septem nec ritus omnes, qui in eis
peragendis obseruantur, nec omnis solennitas scriptura sacra cō-
mēdata sunt: sed vel verbo, vel spiritus sancti illustratione à Chri-
sto Apostolis tradita, vel certè ab eis conueniente ratione & spiri-
tus sancti magisterio instituta: & quædam etiam ab eorum disci-
pulis & successoribus, sed consonè Apostolicæ doctrinæ, superad-
dita traduntur: quod quàm sit conueniens, ostensum est superius,
& in singulis ostendetur inferius ita esse.

Nunc verò hæc septem, quæ diximus, qualiter cultus Dei sint
Qua ratione sacramenta sint culus Dei. consideremus. Primò in eis est protestatio quædam exterioribus
rebus fidei, atque inuocatio Dei: vt cum baptisamus in nomine
patris & filij & spiritus sancti, atque ita de reliquis, est in eis con-
fessio quædam imperfectionis nostræ & peccati, spes consequen-
dæ diuinæ gratiæ. Cùm enim baptizandum se quis exhibet &
abluendū, fatetur se immundum, & certam spem habere verè spi-
ritualis gratiæ & mundiciæ consequendæ: atque hac ratione
meritò cultus Dei dicuntur, opera videlicet nostra in DEI ho-
norem ordinata, atque ita proprij religionis actus externi, in quo
est vera ratio externorum cultuum. Sed illud etiam est in his
considerandum, quòd habent DEI promissionem de gratia at-
que donis suis per ea consequendis. Nam Baptismo promit-
tit Christus regni cœlorum ingressum: & hac ratione magis sunt
diuina quædam opera & instrumenta ad homines sanctifican-
3.p.q.60. art.5. dos, vt beatus Thomas diligenter in hac materia notauit: quā

ratio-

ratione sunt multo perfectiores & excellentiores, quàm ea ratione qua à nobis fiunt: perfectiora, inquam, sunt Sacramenta hæc, quia Deus per illa operatur in nobis, quàm quia nos illa operamur. Reuera enim cùm nos Deũ colere dicimur, & ex parte quadam facimus cùm vacamus actibus religionis, ipse multò verius nos colit, mundat, sanctificat, purificat, & hoc quidem in omnibus religionis operibus: multo verò magis in his septem, quę, vt in singulis videbimus, efficacissimam habent diuinam virtutem in salutem animarum nostrarum.

Instituta etiam hæc esse à solo Christo, non ab Apostolis vel Ecclesia, quod vera fides habet, ex his quę diximus certa ratione probari potest & explicari. Cùm enim, vt inquit b. Thomas, non sit in hominum potestate positum, vt à Deo iustificemur & perficiamur, ita nec decernere quibus modis, aut quibus deniq; instrumẽtis id fiat, nostrũ est, sed Dei: nec rursum quæ Deo placent, & quales à nobis cultus exigit nos possumus, nisi ex eius voluntate cognoscere, de qua non nisi ab eo docendi sumus, meritò ab illo solo instituendi fuerunt Christiani cultus. Rursum, quoniam in his gratiæ Christi instrumentis sola virtus passionis eius operatur, nec homines aliud sunt quàm ministri, in solo eius nomine perfici debent, atq; à solo eo institui. Nec. n. dubitamus potuisse Christum hæc hominibus instituenda cõmittere, & vt in eorum nomine traderentur, facere: sed ad conseruandam vnitatem, et continendos omnes in vna spe meritorum eius, sicut voluit vt Baptismus non Petri vel Pauli diceretur, sed Christi tantùm, propter quod clamat Paulus: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Et rursum: Quid igitur est Apollo? Quid verò Paulus? ministri eius cui credidistis: ita etiam institutionem horum sibi soli reseruauit. De hac certos fecit suos Apostolos, quòd illi docuerunt Ecclesiam. Docuit hæc diligenter Augustinus in locum illum Iohannis: Ipse est qui baptizat in spiritu sancto: quem diligenter secutus est b. Thom. in hac materia: vnde ibi collegit Ecclesiã nõ constituendam nec fundandam cõmissam fuisse hominibus à Christo, sed fundatam iam gubernandam. Cæterùm Ecclesiæ fundamenta fides sunt & sacramenta: quare sicut non aliam fidem homines tradere possunt, sed à solo CHRISTO tradita est, ita nec alia sacramenta, quàm ea quæ Christus tradidit: quæ etiã hac ratione, & propter mysticam aquã & sanguinẽ, quæ

Sacramenta à solo Christo, non ab apostolis aut Ecclesia instituta.

3. p. q. 64. art. 8.

1. Corint. 1.

ibidem 3.

Tractatu 5. in Iohannẽ.

Iohannis 1.

Supradicto loco ar. 3. & 4.

ibidem art. 2. ad 3.

in cruce ex Christo fluxerunt, meritò dicimus ex latere Christi fluxisse, à quo fabricata est Ecclesia: quod in prima creatione in muliere ex latere Adam formata significabatur.

Illud igitur iam non est omittendum, quòd septem hæc ab Ecclesia & patribus meritò vocata sunt Sacramenta. Vbi, quoniam non desinunt calumniari & hæretici, & qui sibi videntur sapientes, est paucis aduertendum quid nomen Sacramenti propriè significèt, & quare istis attributum.

Quid nomē Sacramenti propriè significet.

Nomen itaq; hoc, quod in vsu scripturæ, maximè noui testamenti frequens est, propriè qdem, iuxta graues latinos interpretes, arcanum aliquod significat, & sacrum obseruādum quodammodo & cœlandum secreto quodam, vt scilicet non passim nec omnibus manifestetur, quod Græci mysteriū dicunt. Itaque vbi interpres noster in Paulo transtulit, Notum factum est mihi Sacramentum, Græci dicunt mysterium: loquitur verò de gentium vocatione ad gratiam Christi. Et rursùm, vbi dixit: Quę sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis: habent illi, mysterij: vbi de incarnatione Christi loquitur. Scimus igitur & fatemur nomen sacramenti ad mysteria omnia fidei & scripturæ extendi: quare hac ratione non septem tantùm, sed innumera dicimus esse sacramenta in scriptura. Nam de vna Apocalypsi Ioannis Hieronymus dicit: tot habet sacramenta, quot verba. Iuxta hanc significationem intelligimus septem hæc, de quibus locuti sumus, meritò sacramenta esse dicenda. Latent enim in illis exterioribus cultibus baptismi, chrismatis &c. diuina & preciosissima gratiæ Dei opera & dona: meritò itaq; illa sunt mysteria & sacramēta. Nam & propter hoc beatus Augustinus in Epistola ad Marcellinum, quæ est numero quinta, dicit: Signa cùm ad res diuinas transferuntur Sacramenta ritè vocantur. Et libro 10. de ciuitate Dei capit. 5. Sacrificium visibile dicit inuisibilis sacrificij esse sacramentum, id est, sacrum signum. Hæc igitur septem, quia signa sunt sacra sacrarum rerum, non dubitamus sacramenta quædam dicere: & quidem inter omnia fidei nostræ, post illa quæ ad diuinitatem & humanitatem Christi pertinent, & ad ipsas diuinas personas, omnium maximè. Hæc verò signa gratiæ & instrumenta dicimus septem esse sacramenta, non plura, nec pauciora. Non quòd alia negemus esse sacramenta, sed negamus alios esse cultus à Deo institutos, & alia esse signa & instrumenta diuinæ gratiæ

Ephes. 3.

Ibidem.

ad nos

ad nos sanctificandos ex ipsius institutione, quàm hæc septem.

Definiunt igitur Sacramentum hoc modo sumptum diuersimodè Doctores, nec magnopere pertinet ad rem has enumerare definitiones. Duo propriè sunt horum sacramentorũ: quòd sunt signa gratiæ, & quòd per ea Deus operatur in nobis gratiam: itaq; sunt instrumenta, &, vt addamus tertium, quod ex superioribus patet, sunt à solo Christo instituta. Ex his igitur tribus definitio sacramenti sumenda est. Magister itaque Sententiarum dixit: Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, hoc est, similitudo, ita vt eius imaginem gerat & causa existat. In qua definitione duo illa complexus est, signum, videlicet & causam. Adduxit etiam ibidem alias ex verbis Augustini desumptas: scilicet, Sacramẽtum est in quo sub tegumento rerum visibilium diuina virtus operatur salutem. Et illam etiam, quæ ex proximè dictis patet, quòd sit sacræ rei signum. Porrò Hugo de sancto Victore omnia complectens dixit: Sacramentum est naturale elementum exterius, oculis appositum, ex similitudine repræsentans, ex institutione significans, ex sanctificatione inuisibilem gratiam continens. In qua & significationem, & efficientiam, & institutionem Christi apposuit: quæ tria quibuscunque verbis ponantur, naturam horum sacramentorum explicant. Itaque quod nonnulli posteriores dixerunt, Sacramentum est signum sensibile gratiam ex institutione diuina efficaciter significans, ordinatum ad salutem hominis viatoris, satis distinctè hoc ipsum explicat.

d. 1. 4. Definitio Sacrameti prima. — 2. 3. 4.

Ex hac verò definitione ratio huius numeri, atque ordo ipsorum Sacramentorum, & eorum necessitas facilè agnosci possunt. Cùm enim hæc sacramenta ad perficiendos nos in cultu Christianæ religionis ordinentur, & ad conferendum omnia quæ ad vitam spiritualem in religione Christiana necessaria sunt, conuenienter primò ponitur Baptismus, quo regeneramur in filios Dei & renascimur, dicente domino, Oportet vos nasci denuo. Deinde Confirmatio, qua ad perfectum statum & robur spirituale vitæ Christianæ perducimur: donec (inquit Christus) induamini virtute ex alto. Tertio loco Eucharistia est: in qua tanquam per cibum necessarium sustentamur in spirituali vita. Quartum locum meritò obtinet Pœnitentia: quæ medicina quędam est & restitutio pristinæ valetudinis, quæ per peccatum amittitur. Hanc sequitur extrema Vnctio, quæ ablatio est reliquiarum infirmitatis peccati, &

De sacramẽtorum ordine.

Iohan. 3.

plena confortatio animæ in vltima infirmitate. Iam verò per Ordinem & Matrimonium Ecclesiæ ipsi, hoc est, communitati consulitur. Per Ordinem enim dantur Ecclesiæ gubernatores, quibus consulitur multitudini, dicente scriptura: Cùm defecerit gubernator, dissipabitur populus. Matrimonium verò subuenit naturali defectui mortalitatis, vt sit etiam propagatio carnalis in Ecclesia, sed sanctificata, dicataq; Deo. Itaque patet quàm plenè per hæc sit prouisum Ecclesiæ. Non desunt quidem aliæ huius rei rationes, sed hæc magis placuit beato Thomæ in hac materia. Ex quo etiam facilè infert ordinem illorum & necessitatem: sunt enim prima illa tria eo ipso ordine quo posita sunt omnibus necessaria: Primum vt generatio, secundum vt augmentum, tertium vt cibus. Iam post illa pœnitentia & extrema Vnctio sequuntur, sed non simpliciter sunt necessaria, verùm vt medicinæ tantùm, cùm inciderit infirmitas. Ordo verò & Matrimonium nulli priuato, sed Ecclesiæ sunt necessaria. Inter omnia verò dignitate & excellentia summum est Eucharistiæ sacramentum, ad quod reliqua omnia ordinantur, & in quo consummantur. Qualiter verò ad hæc suscipienda teneamur omnes, & quibus præceptis, inferius circa singula dicendum est. Illud igitur vltimò aggressuri, breuiter hoc loco putamus præmittendum, quod his quæ superius diximus consonum est, quòd scilicet fides horum Sacramentorum non ex sola scriptura petenda est, sed ex doctrina Catholicæ Ecclesiæ. Sic enim superius ostendimus à Christo instituta esse, vt magis spiritus sancti interiori illustratione Apostolos de eis docuerit, & verbo eorum, atque eadem spiritus sancti vnctione Ecclesiam voluerit erudiri. Meritò igitur Lucius 3. Papa definiuit: Vniuersos qui de corpore vel sanguine Domini, vel de Baptismate, siue de peccatorum confessione, matrimonio, vel reliquis sacramentis aliter sentire vel docere non metuunt, quàm sacra Romana Ecclesia prædicat & seruat, vinculo perpetui anathematis innodamus. Vide quàm hoc consonè patrum doctrinæ, de vnitate Ecclesiæ & Romanæ Ecclesiæ superioritate: vide quàm conuenienter illis quæ de traditione ab Apostolis proximè dicta sunt. Huic igitur tam necessariæ definitioni coniungamus Eugenij 4. & Concilij Florentini de sacramentis omnibus doctrinam, quam ibidem in Bulla vnionis Armeniorum tradunt, docentes Ecclesiasticum & Romanæ Ecclesiæ sensum circa sacramenta: vbi de

3. p. q. 65.

De necessitate sacramentorum.

Fides sacramentorũ nõ ex sola scriptura, sed ex doctrina Ecclesiæ petenda.

Ca. Ad abolendũ, de hæreticis, in decretal.

de singulis cuncta quæ necessaria cognitu sunt complectuntur, extra quæ aliud quærere frustra putamus, vbi primò ita pronunciant. Nouæ legis septem sunt sacramenta: Baptismus &c. quæ iam diximus, referemus verò, cum de singulis agetur, quod ibi traditum est.

LECTIO OCTAVA.

De his quæ circa singula sacramenta necessariò consideranda sunt.



EX his itaque, quæ de definitione & numero Sacramentorum dicta sunt, non est difficile inferre & discernere quæ sint circa singula Sacramenta consideranda.

Primò in quolibet Sacramento signa ipsa sensibilia sunt, res videlicet aliquæ corporeæ siue actus sensibiles, & verba, omnia à Christo instituta: Baptizantes (inquit) in nomine Patris &c. Vtrumque explicauit, & rem & verba. Ex his igitur duobus, rebus scilicet & verbis, sacramentalia signa integrantur: id quod conuenientissimum esse docet b. Tho. 3. parte. Conuenit enim hoc ipsi causæ sanctificanti & operanti in sacramentis, quæ est verbum incarnatum, hoc est, ex duobus compositum, humana scilicet natura & diuina. Conuenit etiam & nobis qui sanctificamur, qui cùm ex corpore simus & anima, per res corporeas quæ sunt in sacramentis tangitur corpus, per verbum verò anima excitatur. Tertiò denique & hoc conuenit certiori, euidentiori & expressiori significationi sacramentorum. Vt enim non tantùm diuina nobis sono quodam vocis significentur, sed insculpantur quodam modo & affigãtur, opus fuit rebus corporeis, veluti aqua aut oleo: quæ cùm adhibentur corpori visibiliter, significant diuinas gratiæ operationes. Quoniam verò res istæ confusius & minus explicitè significant, vtendum fuit verbis, quæ, vt August: inquit in 2. de doctrina Christ: obtinent principatum significandi, & per ea quicquid volumus distinctius significamus, quàm per alia signa. Meritò igitur

In omni sacraméto necessariò est res sensibilis & verbum, hoc est, materia & forma.

ar. 3. q. 60.

igitur res vocarunt Theologi materiam, verba formam sacramẽtorum, vt sicut nos ex corpore & anima componimur, ita & sacramenta. Sint itaque res vt corpus, verba tanquam anima. De quibus hoc certum sit, ad veritatem & integritatem Sacramentorum necessarias esse res quas Christus instituit, & verba quæ addidit, ita vt si aliquid horum mutetur, verè non conficiatur sacramentum: si non adhibeatur aqua, non est Baptismus, quicquid aliud, etiam si abluere possit, adhibeatur. Cæterùm quia in verbis maior est adhibenda consideratio, in quibus mutatio facilior esse potest, sequentia de illis in communi notentur. Primum. Verba instituta à Christo sic necessaria sunt, vt integritas sensus seruetur, non verò idioma, aut quæcunq; alia conuenientia, vel etiam præcepta ipsa grammaticæ. Verba enim propter sensum intelligimus necessaria: vnde in diuersas linguas translata eadem verba dicuntur propter sensum eundem, qui si seruetur, etiam incongruè, satis est ad integritatem sacramenti: atque ita respondemus calumniantibus hæreticis, quòd vtamur catholici verbis quasi carminibus incantatorijs. Id enim falsissimum est. Cum non verbis, sed sensui inhæreamus. Quod verò illi volunt verba sacramentalia intelligenda esse de promissione diuina, quæ prædicanda & fide acceptanda est, non insusurranda, vt dicunt, falsum est, quanquam nos non negemus promissiones Christi de Sacramentis docendas esse diligenter, ad perfectionem tamen Sacramentorum & integritatem id necessarium esse omnino negamus. Paulus docebat promissiones Baptismi, alij baptizabant: nec ex prædicatione Pauli & aliorum lotione fiebat Baptismus, vt ille apertè ostendit: falsum igitur est, & sibi cõtradicit, velle res esse determinatas à Christo, & certas, quibus vtendum sit in sacramentis, & non verba similiter: cùm præcipuè illa sint anima quodam modo Sacramentorum. Ex his itaque multa colligi possunt de corruptione, vel transpositione, vel additione, vel diminutione, vel interruptione etiam, quæ in proferendis verbis cõtingere possunt. Si enim hæc non auferant sensum, perficitur sacramentum: quod b. Thomas latius explicat 3. parte. Vt verò qualiter in his mutationibus peccetur intelligi possit, quod sequitur est aduertendum.

Quanta sit necessitas verborum in sacramentorum formis, quantamq; mutationem patiantur.

1. Corinth. 1

Art. 7. & 8. q. 60.

Mutatio verborum quocunq; modo fiat, si quidem intentione mutandi ritum Ecclesiæ fit, grauissimum est schisma, & non paruum etiam periculum defectus veritatis sacramentorum. Nam

apertè

aptè b. Tho. asserit eũ qui mutat ritũ Ecclesię non perficere sacramentũ, cùm iam non intendat quod Ecclesia. Et quanq̃ fieri posset, vt hęreticus ab Ecclesia segregatus intendat facere quod in stituit Christus, & ita iam Ecclesiæ conformetur, & perficiat sacramentũ: valde tamẽ timenda est in mutatione verborũ aliena intẽtio ab Ecclesia. Moderni hæretici in Baptismo nihil mutãt, nisi fortè alicubi idioma, quod, vt diximus, manente sensu non impedit. Cæterùm satis patet q, in his mutationibus, si ex ꝓposito fiãt, quãcunque intentione, graue peccatum est: imò si ex negligentia culpabili: nam in re tam graui adhibẽda est circumspectio, vt beatus Thomas supradictis locis inquit.

Mutare verba in formis sacramentorũ quàm periculosum & graue peccatum.

Requiritur & tertio loco in Sacramentis minister. Sic enim in quibusdam Sacramentis apertè patet: ea enim Christus dispensanda commisit nõ omnibus, sicut de absolutione inquit Apostolis suis: Quicquid solueritis super terram. Quare meritò in singulis Sacramentis quærendum quis sit necessarius minister: nec enim idem in omnibus Sacramentis minister est.

In oĩ Sacramẽto necessa riuseſt legitimus minister

Quarto etiam loco considerandus est suscipiens ipse. Nam in quibusdam Sacramentis ita determinati sunt suscipientes, vt non omnes sint eorum capaces: vt in sacramento Ordinis patet: in quo illud Pauli locum habet: Mulierem in Ecclesia loqui non permitto, nec dominare in virum. Ita etiam in cæteris Sacramentis requirendum, quis scilicet sit eorum capax. In his etiam duobus, suscipiente videlicet & ministro necessaria est certa dispositio & præparatio, siue vt perficiatur Sacramentum, siue vt sanctè & rectè, & cum fructu administretur & suscipiatur: de quibus simul dicendum.

In vnoquoq; sacramento considerandum quis sit sacramenti capax.

Hæc itaq; quatuor meritò inter exteriora & visibilia quæ in sacramentis sunt computãtur: iam quæ restant pertinẽt ad inuisibilia ipsa et occulta sacramentorũ: inter quæ primũ est res significata per Sacramentũ. Sunt. n. vt diximus, signa sensibilia: & hoc certè maximè considerandũ est nouæ legis tempore & in statu gratię reuelatæ. Nam, vt August. inquit 3. de doctrina Christiana, seruitus quædam est, magis legis veteris quàm gratiæ, signa venerari nõ intellecta: imò & quædam, inquit ille, mors & interitus rationis, cuius est rerum cognitio. Quare valde profuerit in sacramentalibus signis res significatas attendere; de quibus in cõmuni nunc breui-

Quæ præterea in Sacramentis considerãda.

ter id tantũ dicendũ, quòd sacramẽta nostra tria potissimũ significãt. Primò causam & originẽ sanctificationis nostræ, quæ Christus est, & eius passio atq; meritũ: & respectu huius sacramenta rememoratiua signa sunt. Secundò ipsam sanctificationem nostram, quam, vt mox dicemus, operantur: atq; ita sunt signa indicatiua præsentiũ. Tertiò deniq; & finem ipsum, ad quẽ per ea ordinamur ostendunt: respectu cuius meritò prognostica quædã signa dicuntur, vt b. Thomas inquit. Quæ omnia facilè in baptismate ostenduntur. Aqua passionem Christi, & ea quæ ex latere eius effluxerunt significat, deinde ablutionem & mundiciam animæ, vt Paulus dicit de Christo: Dilexit Ecclesiam suam, & tradidit semetipsum pro ea, lauans eam lauacro aquæ &c. Deniq; & immersio ipsa atque emersio resurrectionem Christi, & eam quam speramus futuram renouationem significant: de qua Paulus apertè loquitur: Consepulti sumus Christo per Baptismum, vt sicut ipse surrexit à mortuis, ita nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim cõplantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

Supradicta q. art. 5.

Ephes. 5.

Roman. 6.

Est denique in Sacramentis effectus eorum proprius considerandus, qui meritò in ipsis maximum locum obtineat. Nam, vt diximus, sunt causæ gratiæ, ad quam omnia alia ordinantur: sed hoc in sequentem lectionem relinquimus. Cæterùm & in quolibet Sacramento sunt adhuc considerandi ritus & cæremoniæ, quæ ab Ecclesia superaddita sunt, quæ proculdubio non frustra & vanè, sed certa & necessaria ratione introducta esse ex proximis lectionibus satis constat, nec sine authoritate & traditione Apostolica, vel spiritus sancti peculiari inspiratione: de quibus cùm suprà dixerimus, illud sufficiat huic loco, quòd Paulus Corinthijs scribens quædam ordinat de sacramento Eucharistiæ: & cætera (inquit) cùm venero ipse disponam. Et deinde de modo prophetandi in Ecclesia præcepit nonnulla. Et in vniuersum (inquit) omnia honestè & ordinatè fiant in vobis, & ad ædificationem. In quibus præcipuè de his ritibus conferendi Sacramenta, & exercendi reliquos Ecclesiasticos actus apertè constat Paulum loqui: At verò nisi statuerentur circa singula ritus & cæremoniæ, non possent ordinatè administrari, sequente vnoquoque quod sibi aut leuiter, aut post nonnullam deliberationem conuenientius videretur. De his itaq; maximè intelligendũ quod

1 ad Cor. 11

1 ad Cor. 14

ex

ex Augustino suprà citauimus. Quæ per totum orbem terrarum seruantur in Ecclesia, insolentissimæ insaniæ esse aut omittere, aut in dubium reuocare. Qui ritus, cùm necessarij sint & rationabiles, habent & suam significationem & virtutem ex parte aliqua: de quibus meritò agendum. Itaque hæc sunt in summa in singulis Sacramentis consideranda eo ipso ordine quo proposita sunt. Materia, forma, minister, suscipiens, & vtriusque dispositio, significatio & effectus atque operatio ipsius, denique ritus & cæremoniæ ab Ecclesia institutæ. Ex quibus omnibus, sicut de quibusdam iam diximus, quædam requiruntur ad integritatem sacramenti, alia ad rectam administrationem, vel fructum consequendum ex sacramento: quæ etiam consideranda sunt: vt scilicet discernamus alia ab alijs. In Epistola 1 ad Ianuariũ Summa eorum quæ in singulis sacramentis cõsideranda.

LECTIO NONA.

De primo & proprio sacramentorum effectu, gratia scilicet & charactere.



Via, vt dictum est, & manifesta ratio ostendit, præcipuum in sacramẽtis est gratia, ad quam conferendam instituta sunt à Christo, de hac sequentia breuiter adnotentur.

Primum. Sacramenta nouæ legis efficacia esse ex se, & gratiam causare virtute ipsis à Christo communicata, certissima fide tenendum est: quod hæretici moderni absque vlla ratione reijciunt, blasphemantes certè. Quod quidem Baptismus paruulorum, quẽ certa fides non dubitat à quocunque datum paruulum iustificare, apertè ostendit, & Paulus confirmat, Saluos (inquiens) nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis. Et hæc est præcipua sacramentorũ nouæ legis & veteris differentia, vt Magister in 1. dist. 4. dicit. Et id confirmant Pauli verba, quibus sacramenta veteris legis infirma & egena elementa vocat. Nec hæreticorum calumnia vllam habet apparentiam, cùm dicunt hoc Paulũ Sacramenta nouę legis ex se, siue ex opere operato gratiã cõferunt, nõ autem sacramenta veteris legis. Titum 3. Ad Galat. 4.

 dixisse

dixisse de eis postquam euacuata fuerant à Christo: id enim ostendit Paulus ipse falsum esse in Epistola ad Hebræos, vbi apertè ait ideo euacuata sacramenta illa & mutata, quia infirma & inutilia:
Hebræor. 7. non è contrario, ideo infirma, quia mutata. Reprobatio (ait) fit prioris mandati propter inutilitatem eius & infirmitatem. Ni-
Ibidem 9. hil enim ad perfectum adduxit Lex. Vnde & postea dicit ritus illos in cibis, & varijs baptismatibus, & iustitijs carnis nemi-
Ibidem 10. nem posse saluare. Vnde tandem inquit, Christus ingrediens in mundum ait: Sacrificium & oblationem noluisti &c. Ex quibus apertè Catholici collegerunt in noua lege & in sacramentis eius virtutem esse gratiæ causatiuam: ne videlicet sint sicut veteris legis infirma & egena elementa: quod conuenientissimè Theologi explicarunt per illa verba, ex opere operato: quibus opponunt, ex opere operante. Vt enim explicitè hoc tam necessarium fidei dogma declaretur, dixerunt tam Sacramenta illa veteris Legis, quàm quæcunque alia pietatis opera vel officia tanti apud Deum esse meriti, tantæ vtilitatis nobis, quanta deuotio est & spiritus sancti impulsio, qua illa opera fiunt. Igitur ex operante ipso virtutem habent, quanquam illa sit in eo ex spiritu sancto. Cæterùm nostra Sacramenta, non vt dispositus est qui confert, neque qui recipit, sed ex Christi Domini promissione & virtute eis collata operantur: quod in Baptismo puerorum, vt diximus, manifestum est, & inde ad cætera etiam transferendum, nisi quòd adulti possunt nonnunquam impedimentum & obicem gratiæ habere, quo stat, vt non consequantur effectum: de quo postea dicendum. Nunc id satis sit contra hæreticos, quòd ex hac doctrina nihil derogamus Christo, sed potius tribuimus illi, confitentes ipsum esse qui operatur in sacramentis, & spiritum sanctum: sed eis vtuntur tanquam instrumentis. Non ergo à Christo transferimus in sacramenta virtutem, sed agnoscimus mysteria quibus nos voluit saluos facere, prædicantes apertè, non esse eius potentiam alligatam sacramentis: potest enim sine eis cùm voluerit operari: sed asserimus illa esse certa quædam signa & instrumenta gratiæ suæ. Et ex hac certissima doctrina colligitur vera differentia & distinctio, qua sacramenta à cæteris omnibus Christianæ religionis operibus differunt, & præstāt inter exteriora omnia. Quia alia, etsi bona, etsi sancta, etsi habentia ꝓmissionē dei, nō tamē operantur nisi ex dispositione

fsione & merito operantium: vt eleemosyna, ieiunium, oratio, & cætera omnia Christiana officia. Ea verò quæ sacramenta dicimus, ex virtute Christi in eis & per ea operantis vtilia sunt nobis. Itaque & genere & differentia proprijs agnoscenda sunt sacramenta: quantùm ad genus sunt exteriores actus religionis, cultus scilicet & cæremoniæ: ex differentia sunt gratiæ causatiua & operatiua ex se, & non ex nobis, sicut alia bona opera.

Secundum circa hoc considerandum est, quòd non solùm Sacramenta gratiam causant, sed etiam hæc sacramentorum gratia est multò abundantior & plenior, quàm gratia virtutum & donorum illorum septem, quæ tribuuntur spiritui sancto, quæ omnia ad opera Christianæ religionis ordinantur. Igitur non solùm per sacramenta vel confertur de nouo, vel augetur sanctitas, & consequenter datur gratia ad omnia opera virtutum & donorum spiritus sancti exequenda, quod semper fit in gratiæ collatione, sed confertur per ea plenissimum quoddam & superabundans auxilium gratiæ ad omnia Christiana opera & fines sacramentorum. Quæ consideratio, quam b. Tho. diligentissimè docuit 3. parte, præcipuè debet commendari, ad afficiendos homines & trahendos ad participanda sacramenta. Nec opus est hoc magis probare, quàm fide ipsorum sacramentorum docetur: Baptismus enim non tantum iustificat, & ad bona opera exercenda regenerat hominem: sed tantam confert gratiam, vt perfectè homo consepeliatur Christo & moriatur præteritis omnibus peccatis, & resurgat etiam ad operanda tanta virtutum opera, quanta & qualia decent verum membrum Christi: & ita de cæteris sacramentis.

Gratia sacramentorum multo est copiosior, q̃ gratia virtutum & donorum spiritus sancti.

q. 62. ar. 1.

Tertium considerandum est, quod de modo, quo sacramenta gratiam causant, est inter Catholicos doctores nonnulla diuersitas, salua tamen certissima fide suprà dicta, quòd ex opere operato eam operantur. Alij enim ita intelligunt hoc fieri, quòd Christus & spiritus sanctus ipsi adsunt ex promissione sua cùm sacramenta adhibentur, & operantur in animis hos effectus, sed id propter sacramenta ipsa. Non est hæc sententia reijcienda tanquam aliena à fide, sed illa certè multo probabilior est, quòd Christus ipse & spiritus sanctus vtantur sacramentis sicut artifex instrumentis, vt verè dici possit, sacerdotem absoluentem peccatum remittere, aquam Baptismatis animam abluere, non minus, quàm vel calamum scribere, vel serram scamnum facere, sed id virtute

Quo modo sacramenta sint causa gratiæ.

supradicta q. art. 1. artificis mouentis: quod b. Tho. sequutus est in hac materia: & hoc consonat verbis scripturæ, Saluos nos fecit per lauacrum &c. Dignificat etiam sacramenta, nec aliquid habet impossibilitatis, sed dignationis diuinæ: cui cum possibilia sint omnia, hoc modo vult per sacramēta nos iustificare, & res corporeas erigere, vt operentur in animas.

Ad cōsequēdā sacramētorū gratiā necessaria est in adultis propria dispositio & actus liberi arbitrij.

Quartum denique non est prętermittendum, quòd videlicet ita asserimus hanc virtutem Sacramentorum, vt tamen apertè doceamus necessariam esse in adultis dispositionem propriam, & actū liberi arbitrij cooperantem gratiæ & sacramentis. Atque ita hæretici apertè couincuntur nobis imponere, qui dicunt nos ex hac prædicata sacramentorum virtute occasionem dare negligentiæ & socordiæ, quasi absque bono aliquo motu animæ nostræ sacramenta operentur. In paruulis quidem hoc credit tota Ecclesia, sed de adultis nullus, qui prudenter loquitur, hoc asserit. Hæc est b. Thomæ sententia manifestissima prima secundæ & tertia parte, vbi ait adulto non remitti peccata, etiam in Baptismo, sine actuali mutatione animi, quæ fit per pœnitentiam: & de remissione venialium loquens eodem loco, ait nec gratiam dari nec augeri, nec peccatum remitti adultis, etiam veniale, sine motu cordis & præparatione. Idq; illud verbum Petri Apostoli confirmat: Pœnitentiam agite, & Baptizetur vnusquisque vestrûm. Beatus etiam Bonauentura in 4. sentent. idem diligenter cōfirmat: & Alexander de Ales, de hoc agens in summa. Et hi omnes ex verbis Augustini in multis locis, & specialiter tractatu 72. super Iohannem, hoc probant, vbi ait: non iustificari nos sine nobis. Debuerunt itaque noui isti doctores prius legere eos qui inter scholasticos probabilioris sententiæ habentur, & tunc reprehendere. Sed hæc dicta sint, vt eorum pateat negligentia & arrogantia. In speciali verò circa singula sacramenta quæ restant dicemus.

q. 113. art. 3. q. 86. art. 2. q. 87. 3. part. Act. 2. dist. 17. q. 2. 4. part. q. 72.

Quia verò tribuitur nonnullis sacramentis quidam specialis effectus, scilicet character, qui in antiquioribus Doctoribus nō reperitur, propter quod de eo aliqui dubitant, de eo sequentia breuiter sunt annotanda.

Primum. Certa fidei regula tenet quædam sacramenta spiritualem potestatem actiuam vel passiuam dare. Illa scilicet, quibus suscipientes deputantur ad quædam Christiani cultus opera

vel exercenda vel suscipienda:idq; etiam si ab indignis suscipiantur credendum est effici : sicut sacramentum Ordinis, etiam indignè susceptum spiritualem potestatem confert ordinato : ita Baptismus in peccato susceptus suscipientem reddit habilem ad participanda sacramenta:hoc de Baptismate ab hæretico & inter hæreticos suscepto & Ecclesia definiuit, & b. Augustin. contra Donatistas defendit. Hæc verò potestas proculdubio à suprema illa Christi potestate deriuatur, & eam habentem configurat ipsi. Quare meritò à posterioribus appellatus est Character, quod significat configuratiuum quoddam signum siue formam:idq; etiam similitudine sumpta ex his quæ fiunt in Repub:explicāt.Nam qui deputantur ad opus aliquod, puta militiæ, insigniuntur nota, quam Characterem vocant : & hac similitudine visus est August: disputans contra Donatistas, lib: 2. contra Parmen:ca.13. dicens quòd sicut figuram regis monetæ impressam à falsario cognitam probat lex,etsi falsarium damnet: & militiæ Characterē (sic enim inquit) ab infideli milite impressum non repetit verus Rex,sed agnoscit : ita etiam Baptismus ab hæreticis datus non repetendus est in Ecclesia. Vbi etsi Augustinus Characterem ipsum sacramentum Baptismi magis vocauit, quàm effectum aliquem eius, quare ex eo loco non conuincimus Augustinum Characterem aliquem interiorem in sacramentis imprimi asserere, quia tamen res ipsa certa est, dari scilicet eam potestatem, suscipiendum est etiam hoc nomen tanquam doctrinæ Ecclesiasticæ conueniens & in ea receptum,vt patet in cap. Maiores, de Baptismo. Vbi Innocentius 3. Characterem imprimi dicit etiam quibus non confertur gratia.

Secundò etiam aduertendum,ex his quæ diximus facilè agnosci posse, quæ sint hæc sacramenta Characterem efficientia. Illa enim tantùm sunt, per quæ ad alios actus, extra ipsum sacramentum scilicet exercendos, specialiter deputantur suscipientes. Sunt igitur hæc tria tantum, Baptismus, per quem capaces efficimur aliorum sacramentorum,Confirmatio,per quam ad profitendam fidem armamur,Ordo,per quem traditur potestas præcipui sacramenti,& aliorum etiam administrandorum. In reliquis verò istud non est,vt facilè est videre.Vnde & character hic quia consecratio quædam est deriuata à Christo,indelebiliter manet:& ideo illa sacramenta iterari nō debent. Quæ omnia latius b. Th:prosequitur. q. 63.

Quia

Quia tamen ex hoc nonnulli graues scholastici reliquis quatuor sacramentis tribuunt ornatum quendam, quasi illa indignè suscepta operentur in anima non quidem gratiam, non tamen omnino nihil, sed dispositionem quandam putarunt ea producere, quę ornet ętiam aliqua ex parte animam: de hoc satis sit admonere, quòd nulla certa ratione conuincitur ponendam esse rem aliquam, quæ ornet vel disponat ad gratiam. Itaque eadem facilitate qua asseritur, reijci potest. Quare non est hæc doctrina tanti facienda, vt præcedens: & melius est illud omnino omittere, quod neque scriptura, nec ratione certa, nec probabili authoritate ostenditur.

DE BAPTISMO.

LECTIO PRIMA.

De his quæ ad integritatem eius pertinent.



PRIMVM IGITVR SACRAmentorum omnium Baptismus est, ita à Christo primò omnium institutus, & ab Apostolis prædicatus, primò etiam in Ecclesia habitus in vsu: & vtriusq; horũ in Euangelio & actis Apostolorum frequens mentio fit: de quo ordine proposito agendum est.

Est itaq; Baptismi materia & elemẽtum aqua ex institutione Christi: Nisi
Iohannis 3. quis renatus fuerit ex aqua &c. Forma verò siue verbum. Ego te
Matthæi 28. baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, ex eadem institutione domini; Baptizantes eos in nomine patris & filij &c. vbi

vbi vtrinsq; etiam meminit. Nam in verbo, Baptizantes, quod lotionem significat, manifestè aqua ostenditur, de qua re Theologi in 4. dist. 3. & b. Tho. 3. parte explicat quæ necessaria sunt. Ex quibus, reiectis disputationibus, sequentia notentur. q. 66.

Primum. Aqua necessaria in Baptismo est, ea quæ nomine aquæ communiter accipitur: siue ea elementum sit, siue corpus aliquod magis compositum & mixtum. Quare sola illa transmutatio siue naturalis siue artificialis, quæ speciem mutat aquæ, veritatem sacramenti aufert, & nulla alia. Nam vt b. Thomas inquit, & in sulphureis aquis, aut quibuscunq; alijs, qualitercunque alteratis, fit Baptismus: non verò in liquoribus ex herbis resolutis, aut quibuscunq; alijs. Hoc itaque elementum propter communitatem & abundantiam, & propter naturales suas proprietates, & mysticas etiam significationes, ad hoc Sacramentum maximæ necessitatis ab ipso Deo electum est. De materia Baptismi.

Secundum. Forma etiam, siue verba ipsa à Deo instituta, de necessitate duo opus est vt significent: actum videlicet ipsum, & principalem primamq; causam Baptismatis, scilicet sanctissimam Trinitatem, & hoc verbis communibus, quibus hæ personæ diuinæ significantur in scriptura. Ob defectum primi, si verbum, Baptizo, omittatur, inquit Alexander 3. cap. 1. de Baptismo, non est sacramentum: si quis videlicet immergat dicens tantum in nomine patris & filij & spiritus sancti: quia videlicet non explicatur actus ipse, vt b. Thomas inquit supradicta q. Si verò hic significetur omissa persona ministri, nihil aufertur veritati sacramenti, vt in Baptismo Græcorum: Baptizetur seruus Christi: sed omissio Baptizati, si videlicet pronomen illud, te, non dicatur, aufert veritatem Baptismi, vt b. Thom. 3. d. 4. inquit aperta ratione. Est enim determinatio actus baptizandi ad eum qui baptizatur. Si tamen illud pluraliter proferatur cùm simul multi baptizantur, quod in necessitate fieri potest, ad veritatem sacramenti sufficit, vt idem inquit. Est tamen in his attentè considerandum, ne quid horum verborum, Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus sancti, mutetur. Nam etiam si ad mutationem sensus non pertineat, non sine periculo grauis peccati fieri potest. Propter defectum secundi non putatur certò verum baptisma in nomine genitoris & geniti, vel in nomine Christi, nisi speciali dispensatione Dei, qualis fuisse creditur in primitiua Ecclesia. Hæc sunt tuta & certa: etsi alia sint disputabilia. De Forma baptismi. art. 5. q. 67.

Definitio baptismi.

Rectè igitur ex his Magister definiuit sacramentum Baptismi dist.3.4. Quòd sit ablutio corporis exterior sub præscripta forma verborum. Nec enim aqua, nec verba sacramentum sunt, sed vsus ipse in vtriusque coniunctione, vt Augustin. exponit illud Ioannis: Mundi estis propter sermonem &c. quòd scilicet in accessu verbi ad aquam, vel ablutione ipsa consummetur sanctificatio. Aliæ etiam definitiones si quæ dantur, iuxta hanc sunt intelligendæ: vt est illa Hugonis de S.Victore. Quòd sit aqua abluendis animabus sanctificata per verbum. Vel certè dantur secundum effectus sacramenti, vt à Damasceno, Dionysio & alijs.

De immergẽdo aut aspergẽdo illo qui baptizatur seruandā ecclesiæ cōsuetudinem.

Hinc etiam patet ad sacramenti necessitatem sufficere immersionem siue vnam siue trinam, vel aspersionem. Quolibet enim modo sacramentum est. Sed peccatur proculdubio grauiter, vt inquit b.Thom.art. 7. illius q.in omissione consuetudinis Ecclesiæ. Et hæc de materia & forma, iam ad reliqua.

De ministro baptismi. Articulo 2.

Minister quidem proprius huius sacramenti sacerdos est, & nullus eo inferior, ne Diaconus quidem, vt Gelasius inquit in cap. Diacones.93.d.cuius rationem b.Tho.q.67.vbi de hoc agit, conuenientissimam reddit. Baptismus enim proximus est Eucharistiæ, nempe per quem ad illam acceditur. Quare ad eundem pertinet ministrum: idque ex institutione ipsa Christi. Vnde etsi Episcopi possint illud ministrare, et ad hoc Apostoli à Christo missi sint: Docete omnes gentes, baptizantes eos in &c. tamen Paulus apertè ostendit non esse proprium eorum munus: Non misit me

1.Corinth.1

Christus baptizare, inquit. Cæterùm in articulo necessitatis non esse certum ministrum tota intellexit Ecclesia: ne videlicet vlli desit tam necessarium remedium. Itaque & Laici & fœminæ conferunt hoc sacramentum: sicut Vrbanus Papa inquit ca.super quibus. 30.q.3. Et non baptizatus etiam, vt Nicolaus Papa respondet in ca:à quodam Iudæo.de consecrat. dist.4. quanq̃ August. id sub dubio reliquerit. Ex quo colligitur etiam, quòd extra necessitatem ab his verum sacramentum perficitur: sed vt b.Thom.illius quæst. art. 5. inquit, grauiter, & proculdubio mortaliter peccatur, si ab his extra necessitatem celebretur: sicut si à pluribus simul totum conferretur sacramentum. Nec enim dubium est peccare eos, sed baptismus propterea non est nullus, si modò, vt diximus, vterque & verba proferat & immergat. Nam à pluribus partialiter agentibus, vno videlicet immergente, altero proferente verba,

non fit ſacramentum: ſicut hinc etiam patet nullum ſe poſſe baptizare: deeſſet enim miniſter.

De ſuſcipiente verò hoc tantum dicendum eſt, quòd capax eſt eius omnis iam natus, ſiue paruulus ſiue adultus ſit: vt art. 11. quæſt. 68. inquit Thom. Nam ex verbo illo Euangelij: Niſi quis renatus fuerit &c. Auguſt. rectè colligit neminem renaſci, qui non fuerit natus: cùm tamen in periculo vel caput, vel quodcunque etiam membrum extra vterum apparens perfundi debeat, & ibi baptiſmus celebrari: vbi, ſi poſtea perfectè naſceretur qui periclitabatur, repeti debet ſacramentum ſub conditione, inquit b. Tho. Iam verò in hoc caſu, ſi prodeunte capite illud perfundatur cùm verbis baptiſmi, quia principale membrum eſt, non dubitatur verum perfici ſacramentum, nec repetendum eſſe. In alijs verò inferioribus et infirmioribus membris eſt meritò dubium, et ideo cùm in eis fit, reiterandus eſt. De eo qui Baptiſmum ſuſcipit.

In vtroque verò, miniſtro, ſcilicet & ſuſcipiente, diſpoſitio certa requiritur: & alia quidem ad veritatem ſacramenti, alia ad rectum vſum, vel ad fructum conſequendum: de quibus breuiter ſequentia adnotentur.

Primum. In miniſtro ad veritatem ſacramenti neceſſaria eſt intentiò faciendi quod Chriſtus & Eccleſia inſtituit. Nam cùm miniſter rationalis ſit, & opus ipſum multis de cauſis fieri poſſit, neceſſarium eſt vt ex intentione eius ad hunc finem applicetur: quæ eſt ratio b. Thomæ art. 8. q. 64. probans in omnibus alijs ſacramentis etiam hoc requiri. Rectitudo verò intentionis, vt ſcilicet non ſolùm velit quod Chriſtus præcepit facere, ſed id etiam recta intentione non ob malum aliquem finem faciat, neceſſaria tantum eſt vt ille non peccet. Quid requiratur in miniſtro baptiſmi

Secundum. In ſuſcipiente etiam adulto ad veritatem ſacramenti neceſſaria proculdubio eſt intentio ſuſcipiendi ſacramentum, vt art. 7. q. 68. b. Thom. inquit: & hæc eſt eccleſiæ definitio, vt patet in capite. Maiores. de baptiſmo, omiſsis diſputationibus. Ex quo etiã certiſsimum eſt, baptiſmũ phrenetico vel mente alienato, qui nunq̃ antea conſenſit, datum, nullum eſſe, vt art. 12. illius q. inquit b. Tho. Solet quidem in periculis, cum dubium aliquod eſt de intentione periclitantis, vel certum eſt eum voluiſſe, dari baptiſmus: non tamen perficitur ſine vlla adulti voluntate vel præterita vel interpretatiua. Recta verò fides, ſicut & propoſitum non Quid requiratur in ſuſcipiẽte baptiſmum.

peccandi & mutandi vitam, in suscipiente necessaria sunt, vt ille fructum consequatur baptismatis,& minister non peccet. Quod illud Petri Apostoli probat: Pœnitentiã agite,& baptizetur vnusquisq; vestrûm. Et Augustinus in lib. de fide & operibus efficaciss. conuicit contra hæreticos hoc negantes. Non sunt tamen prædicta necessaria ad integritatem sacramenti.

Quid requiratur ad baptismum paruulorum.

Tertium. In pueris,& qui nunq̃ vsum rationis habuerunt, quos tamen certa fides baptizari posse docet, vt infra dicemus, ad integritatem quidem sacramenti nulla, nec interpretatiua, nec parentum voluntas necessaria est: cùm sacramentum solùm perficiatur in eis virtute Christi. Sed ad rectum vsum sacramenti, voluntas parentum, vel eorum quibus commissi sunt, & quædam susceptorum professio & quodammodo fideiusio necessaria est; de quibus inferius dicemus.

LECTIO SECVNDA.

De effectu et significatione baptismatis.



QVAE dicta sunt sufficerent quidem ad perficiendum sacramentum,& rectè etiam administrandum, maximè si accederent cæremoniæ ecclesiasticę, de quibus suo loco dicemus: non tamen putamus illa sufficere sacerdoti administranti hoc sacramentũ. Nec enim satis est scire quomodo perficiatur sacramentũ, sed oportet etiã cognoscere dignitatem & effectũ, & reliqua mysteria eius ne in illud incidat Euangelij: Nolite sanctum dare canibus, nec mittatis margaritas vestras, id est, preciosa Dei dona, ante porcos: ne fortè cõculcent eas pedibus suis. Opus igitur est vt ipse æstimare sciat,& alios docere posit quanti sit æstimãdum sacramentum. Quare meritò reprehẽdendi sunt qui hæc solùm tradũt, quæ ad praxin quandam pertinẽt, & sacerdotem quasi mechanicũ artificem faciunt. Dicenda sunt ergo iam duo, scilicet effectus & significatio baptismi,& ea quidã simul, cum reuera in omni sacramento

Nota

cramento idem sint hæc duo. Efficiunt enim quod significant.

De effectu itaque baptismatis hoc sit certissimum fundamentum. Primum & proprium effectum eius esse plenam atque perfectam peccatorum omnium remissionem. Quod August. & in Enchridio cap.43. & in libris de peccatorum meritis & remissione, vbi hoc diligentissimè pertractat, apertè dicit & frequenter. Peccatorum inquam omnium, siue originalis, siue etiam actualiũ omnium quotquot in adultis esse possunt. Perfectam verò & plenam, inquit b. August. vt intelligamus nullo peccato post baptismum aliquem teneri: Qui effectus huius sacramenti significatur primò ipsa lotione aquæ, de qua Ezechiel: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini &c. Et multo apertius hoc significat ipsa forma: Ego te baptizo &c. Circa quam hoc etiam considerandum est, quòd, quia dicitur, baptizo te, absolutè significatur totius hominis ablutio, non corporis tantum: & quia dicitur, in nomine patris &c. significatur supercœlestis & diuina planè mundatio. Nam, In nomine, dupliciter intelligi potest: aut enim vt idem sit quod, tanquam minister & potestate accepta à patre & filio &c. vel in nomine, hoc est, sub inuocatione, & in honorem ac laudem nominis Dei, vt Paulus inquit: Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi, gratias agentes Deo & patri per ipsum. Significant ergo hæc verba perfectè mundari baptizatum virtute diuina, atque ad inuocationem Dei ipsius: quare & in laudem eius & gloriam. Et hoc de primo effectu, qui meritò fundamentum est omnium, & conuenit baptismo maximè, vt August. in illo loco Enchridij dicit, vt est configuratio quædam mortis & sepulturæ Christi: vt sicut Paulus inquit, æstimemus nos mortuos esse peccato, sicut ipse mortuus est similitudini carnis peccati. Est itaque baptismus verum illud rubrum mare sanguine Christi aspersum, vbi Ægyptij omnes & peccata submerguntur.

Primus ac pprius baptismi effect9 est plena omniũ peccatorum remissio.

lib.1.cap.27.

Ezech. 36.

ad Collo. 3.

ad Rom. 6.

Secundus effectus Baptismi est gratiæ Dei & virtutum omniũ collatio: quem etiam aqua ipsa virtute sua, quia fœcundat & perspicua est, significat: vt videlicet nõ sit anima nostra sterilis, vt terra sine aqua, sed inebriata potius & infusa & potens germinare. Vnde & Paulus inquit de hoc sacramento, quòd sit lauachrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè.

Secũdus effectus baptismi est gratiæ diuinæ ac virtutũ donatio.

ad Titum. 3.

Tertius effectus baptismi est Christo tanquam capiti vniri atq; inseri. ad Galat. 3.

Tertius effectus huius sacramenti, vnde & præcedentes omnes, est vera vnio ad Christum vt caput nostrum, & insertio quædam: de qua Paulus inquit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et ipse dominus: Ego sum vitis, & vos palmites. Ex quo meritò possumus dicere per hoc sacramentum in nobis effici & produci omnes effectus passionis & redemptionis Christi, quicquid videlicet in scriptura sacra legimus ipsum passione sua effecisse in mundo: quos Augustinus diligenter colligit lib. 1. de peccatorum meritis & remissione. Venit enim ille viuificare, saluare, liberare, illuminare, redimere à morte, ab infirmitate, à seruitute, captiuitate & tenebris: quæ omnia per baptismum efficiuntur. Venit etiam adoptare nos in filios Dei, & regnum cæleste aperire nobis: vnde & meritò dicere possumus effectus proprios baptismi esse adoptionem filiorū, de qua dicitur, Nisi quis renatus fuerit: veram Dei cognitionem, de qua etiam ibi loquitur, Non potest (inquit) videre regnum Dei: spiritus sancti participationem, & perductionem ad regnum ipsum cæleste: quos in ipso quem Christus suscepit baptismo apertè significatos videmus. Apertum est cœlum, descendit spiritus sanctus, manifestata est tota Trinitas. Nec dubitandum ista omnia significari exterioribus signis, aquæ videlicet ablutione & verbis, quæ proculdubio diuinam promissionē nobis significant, imò totius Trinitatis operationem in nomine patris &c. nos regenerantis, & ad hæreditatem cælestem vocantis.

Cap. 17. & 18.

Ioan. 3.

Math. 3.

Suscipiendo baptismum colitur Deus

Hic etiam quod superius in communi diximus de sacramentis in speciali cōmemorandum est. Diximus enim sacramēta esse cultus quibus nos deum colimus, & instrumenta quædam & causas quibus nos Deus iustificat: ita igitur omnia hæc quæ dicta sunt accipiantur. Nam nos suscipientes baptismum, & submittentes nos illi cum fide horum effectuum, fatemur nos immundos, priuatos vita Dei, cælesti hæreditate expulsos & exules, Deum verò esse qui sua bonitate & gratia nos hoc agnoscentes mundat & regenerat &c. Et quid aliud hoc est quàm verus Dei cultus? qui maximè confessione peccati & agnitione diuinæ gratiæ perficitur: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: Sacrificium laudis honorificauit me: & multa huiusmodi. Iam verò nos sic ipsum colentes mundat & perficit, vt dictum est. Itaq; hæc significatio sacramenti duplex est, altera, cùm à nobis ordinatur in Deū: altera,

cùm ab illo nobis confertur. Vtraque tamen eius ordinatione & institutione tenetur & creditur à nobis. Hæc quidem diximus breuissimè, quantum vt intelligi possint satis est. Cæterùm debent Ecclesiæ ministri diligenter hos effectus docere populum, & in eis docendis sunt certè & ex Scriptura sacra, & ex doctrina Patrum multa, & quidem efficacissima desumenda, vt non tantum doceatur veritas, sed infigatur etiam animis, & afficiantur auditores. Habes tamen ex his quæ hîc dicta sunt, quasi capitali locorum quæ tractanda sunt: significationem scilicet verborum huius sacramenti, & aquæ proprietates: Ex quibus analogia ad spiritualia sumitur, quòd nimirum commorimur & consepelimur Christo: quòd inserimur illi, quòd adoptamur in filios: vbi mysteria illa baptismatis Christi, qualiter scilicet in eo noster baptismus & effectus eius, vbi inchoatus est & significatus, sunt explicata.

LECTIO TERTIA.

De vera ratione remissionis peccatorum quæ fit in Baptismo.



POssent quidem quæ diximus sufficere, vt virtus sacramenti Baptismatis vtcunq; agnosceretur, sed propter errores præsentes notanda sunt iam sequentia, vel potius inferenda ex suprà dictis: & primò quidem ipsum effectum remissionis peccatorum explicemus, vt manifestentur errores: deinde virtutem considerabimus, & modum quo operatur Sacramentum.

Circa primum igitur ex his quæ de primo effectu Sacramenti diximus infertur, Falsissimum esse & nulla ratione nixum errorem Lutheri & sequacium, in Baptismo non verè remitti peccatum originale, nec verè nos ab eo liberari per ipsum: quod pertinaciter adhuc asserunt, adducti hac sola ratione, quod Paulus clamat se in membris suis habere legem peccati, & carne seruire peccato: & omnibus dicit, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore: ostendens videlicet esse adhuc in nobis peccatum: quæ omnia

Error Lutheranorum circa primũ effectum Baptismi cõfutatur.

Rom. 7. & 6.

omnia sunt tam dilucidè explicata ab Augustino & patribus, vt nullum posint nec debeant mouere. Et certè mirandum est quod Lutherani authoritatem Augustini sequi se putent, vel velint ab alijs putari, cùm vnius Augustini sententia de hac re ita sit manifesta, & ita ipse contraria omnia, quæ videri possunt, dilucidet, vt nullum relinqui posit dubium de sensu eius & totius Ecclesiæ. Igitur Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis & remiss. cap. 27. & 28. apertè ostendit, quòd soluto reatu originalis peccati per baptismum, quicquid scilicet in nobis est, quod nos remorari potest à vitæ æternę consecutione, quod nos indignos Dei amicitia & gratia efficit, & dignos pœna & damnatione, atque odio Dei: totum enim hoc aufertur: & ideo plenè dicitur remitti peccatum. Cuius verba, vt nullus sit tergiuersationi locus, hîc sunt inserenda. Sic igitur in fine 27. cap. inquit: Illud namque præcipuè propter quæstiones, quæ de hac re motæ sunt vel moueri adhuc possunt, attendere ac meminisse debemus, tantummodo peccatorum omnium plenam perfectamq; remisionem baptismo fieri: hominis verò ipsius qualitatem non totam continuò commutari. Et mox in principio sequentis Capitis de lege peccati sic dicit: Hæc autem lex peccati, quod etiam peccatum appellat Apostolus. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius, nō sic manet in membris eorum qui ex aqua & spiritu sancto renati sunt, tanquam non sit eius facta remisio, vbi omnino plena & perfecta sit remisio peccatorum, omnibus inimicitijs interfectis, quibus separabamur à Deo: sed manet in vetustate carnis tanquam superatū & peremptum, si non illicitis consentionibus quodammodo reuiuiscat. Hæc Augustinus. Manet igitur ipsa concupiscentia in regeneratis, quæ est, vt ita nunc dicamus, materiale originalis peccati. Manet itaque rebellio carnis, manent propensiones illæ ad illicita & contraria spiritui, propter quas etiam in baptizatis caro cōcupiscit aduersus spiritum: Sed hæc omnia manent ita infirmata per gratiam baptismi, vt sint magis baptizatis ad exercitium virtutis & meritum, quàm ad damnationem, si non illi consentiatur, vt ex loco proximo Augustini patet: cuius de hac re sententia frequentisimè etiam inculcata non potest obscura esse, quam & primo libro de nuptijs & concupiscentia à 23. c. vsque ad 27. pluribus explicat, ostendens manere quidem concupiscentiam actu, sed

non reatum eius: ſicut è contrario manet in peccato actuali, puta homicidij, reatus, tranſeunte actu: vbi frequenter repetit vniuerſorum factam eſſe remiſsionem peccatorum in baptiſmate, exponens etiam apertè, qualiter à Paulo concupiſcentia hæc peccatum vocetur: ita inquiens cap. illo 23. Sic autem vocatur peccatum (loquitur verò de concupiſcentia) quia peccato facta eſt, cùm iam in regeneratis non ſit ipſa peccatum: ſicut vocatur lingua locutio quam facit lingua, & manus ſcriptura quam facit manus. Itemque ſic vocatur peccatum, quia peccatum, ſi vincit, facit: ſicut frigus pigrum vocatur, non quòd à pigris fiat, ſed quòd pigros faciat. Et vt apertius fiat horum mendacium, vide Pelagianos hoc pro probro obieciſſe Catholicis, quòd dicerent peccatum in baptiſmo non omnino remitti, ſed ex parte. Quibus Auguſtinus reſpondet libro 3. contra duas Epiſtolas Pelagianorum, cap. 3. Mentiuntur, inſidiantur, tergiuerſantur, non hoc dicimus. Et inter cætera, quæ ad purgandos Catholicos ab hac ſuſpicione ibi dicit, ita loquitur: Baptiſmus igitur abluit quidem peccata omnia, prorſus omnia, factorum, dictorum, cogitatorum, ſiue originalia ſiue addita, ſiue quę ignoranter ſiue quæ ſcienter admiſſa ſunt: ſed non aufert infirmitatem, cui regeneratus reſiſtit. Hæc Auguſtinus. Manet itaque hæc infirmitas & concupiſcentia, donec tandem virtute ipſius baptiſmatis abſorbeatur mortale hoc & carnale corpus, & fiat ſpirituale. Quare baptiſmus meritò prima regeneratio dicitur. Nam in Euangelio inquit Chriſtus, In regeneratione, cùm ſederit filius hominis &c. de reſurrectione loquens. vt illa ſit ſecunda regeneratio, quæ reuera virtute baptiſmatis confertur, inſertionis ſcilicet illius & vnionis cum Chriſto, de qua diximus, vt Auguſtinus probat libro 1. de nuptijs & concupiſc. capite 33. & ſequenti. Vnde Paulus inquit: Quòd ſi ſpiritus Chriſti habitat in vobis (hoc pertinet ad vnionem) qui ſuſcitauit IESVM à mortuis, viuificabit mortalia corpora veſtra propter inhabitantem ſpiritum eius. Et iterum ibidem regeneratis dicit: Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus verò viuit, ſiue (vt Auguſtinus legit) vita, propter iuſtificationem. Vbi etiam eſt hoc obſeruandum, quòd tam perfectè peccata remitti dicimus, vt nulli pœnæ aut ſatisfactioni aſtrictus maneat qui baptizatur, ſi mox deceſſerit; tamen mors illa & cæteræ pœnæ, quibus

Quo ſenſu concupiſcentia in baptiſatis vocetur peccatum.

Romanor. 8.

I

bus in Adam puniti sumus, non auferuntur, sicut nec ipsi Adam ablatæ fuerunt, quanquam remisso peccato: & certè inter has pœnas computari debet rebellio hæc carnis. Illæ igitur reliquæ omnes pœnæ manent quidem in nobis triplici de causa, vt beat. Thom. ex hoc loco Augustini collegit quæst. 69. 3. partis, vbi de his effectibus loquitur art. 3. quæ meritò notandæ sunt: vt scilicet conformemur Christo baptizati in illo, qui sine peccato mortuus & doloribus subditus fuit, vt exerceamur ad meritum & humiliationem, denique vt fides permaneat. Si enim, inquit Augustinus, visibiliter liberarentur baptizati omnes à morte & incommodis omnibus, iam non fide crederetur baptismus, nec propter futurum sæculum baptizarentur tantum homines, vt illo loco Augustinus inquit. Vanus igitur est error ille Lutheranorum, & confutatur certissimis authoritatibus suprà citatis: Mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris: & Paulus: Lauans eam lauachro aquæ in verbo vitæ: &: Existimate vos mortuos esse peccato.

Lib. 1. de peccato: merit. et remiss. cap. 30. & sequētib.

Ezech. 36.

Ephes. 5.

Per baptismū verè iustificamur.

Ex eisdem etiam, quæ de effectu baptismatis diximus, manifestè sequitur nos veraciter iustos fieri per eum. Saluos nos fecit per lauacrum, audimus Paulum dicentem. Et rursum: Lauacrum regenerationis & renouationis vocat, non certè alia ratione, nisi quia renouamur & regeneramur. Cæterum quia de hac vera renouatione & iustificatione Lutherus & sui valde errant, nullum agnoscentes veram mutationem, sed solum non imputationem peccati, dicemus de hoc in proprio loco, cùm de iustificatione impij circa sacramentum pœnitentiæ agemus. Quod ad hunc locum attinet, circa hunc baptismi effectum, qui etiam est in paruulis: nam renouantur & illi et regenerantur, sufficiat nobis quod Augustinus, manifestè quidem lib. 1. de. peccat. meritis & remiss. cap. 9. inquit, Christum illuminationem, iustificationemque nostram intrinsecus operari: dat enim (inquit) sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: & in multis quidem locis, maximè secundo de peccato. merit. & remiss. fatetur non esse in nobis, quamdiu hîc viuimus, consummatam & perfectam iustitiam: qualis scilicet est in beatis: sed per baptismum quidem inchoari in nobis renouationem & purgationem à peccatis, in qua Paulus nos admonet semper proficiendum esse: atq; ita docet manere in nobis iustitiam, etsi reliquum sit

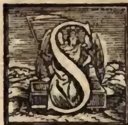
Capite 7.

sit semper aliquid vetustatis. Sicut igitur de peccatorum remissione dictum est, ita de hac iustificatione & renouatione nunc dicimus, inchoatur cùm baptizamur, & virtute ipsius baptismatis in ea proficimus, vsq; quo tandem ad perfectam renouationem virtute ipsius baptismatis perueniamus: Quod Paulus apertè dicit illis verbis: Christus dilexit Ecclesiam suam &c. lauans eam lauachro aquæ in verbo vitæ, donec exhibeat sibi illam non habentem maculam neque rugam: quod in vltima resurrectione fit, vsque ad quam lauat eam in verbo vitæ &c. Igitur credenda est vera & interior mutatio per occultissimam gratiam infusam per baptismum paruulis, sicut ab Augustino primo de peccato. merit. & remiss. diximus confirmatum & probatum esse ex his verbis quibus in scriptura dicimur in Christo iustificari. Ex hoc tandem colligendum quanta sit, quàmq; diuturna baptismi virtus, de qua & ipse Augustinus incunctanter asserit primò de nuptijs & concupiscentia, quòd non tantùm præterita, sed futura omnia peccata remittit, quæ vel infirmitate, vel ignorantia, & deniq; quocunq; alio modo fiunt: non (inquit) quòd Baptismus repetendus sit. sed quòd ex baptismo fiat, vt ipsæ orationes & eleemosynæ, quibus leuiora remittuntur, prosint: & pœnitentiam, qua maiora etiam post Baptismum condonantur, propter baptismum inquit Deo esse acceptam. Durat igitur perpetuò virtus baptismi in hac vita. Et quanquam per peccata grauiora innocentia illa baptismi amittatur, manemus tamen adhuc capaces sacramentorum, per quæ illa remittuntur. Vbi hîc cauendus etiam est error Lutheranorũ quorũdam, dicentiũ peccata futura ita remitti per baptismum, vt non sit opus alio remedio, sed sola rememoratione baptismatis: quod quàm sit falsum, apertissimum est ex alijs sacramentis institutis in illorum peccatorum remedium, de quibus postea. Et hæc de effectibus baptismi sufficiant. Quod verò ad rationem illam iustificationis sola imputatione iustitiæ Christi pertinet, inferius, cùm de sacramento pœnitentiæ agemus, explicabitur, quàm sit noua hæc sententia aliena à sensu scripturæ & patrum.

Ephes. 5.

LECTIO QVARTA.

De virtute & excellentia Baptiſmi & diſpoſitione ſuſcipientium.



Icut lectione proxima ex fide quæ eſt de effectibus Baptiſmi intulimus cõtra errores, quibus tantis baptiſmi effectibus ab hęreticis detrahitur, ita nunc inferamus contra errores, quibus virtuti & excellentiæ baptiſmatis derogant. Igitur ex illis ſcripturæ locis, quæ adduximus, infertur errorem eſſe apertiſsimum, dicere quòd Baptiſmus tantùm eſt ſignum remiſsionis peccatorum & mortificationis, atque vnionis cum Chriſto, quòd noui hæretici affirmant in ſpeciali de Baptiſmo, ſicut ſuperius diximus de omnibus Sacramentis, & eiſdem rationibus confutatur. Saluos nos fecit baptiſma, inquit Petrus &c. Quia tamen ex hoc errore in plures alios incidunt contra baptiſmum, fuit ſpecialiter notandus. Et quidem alij hæretici baptiſmum tantum dicunt ſignum profeſsionis noſtræ, & militiæ Chriſtianæ teſſeram. Quidam verò, quò videantur magis honorare baptiſmum, non tantùm ſignum profeſsionis noſtræ dicunt, ſed promiſsionis diuinæ & gratiæ nobis collatæ quaſi ſigillum quoddam appendens: vnde tandem apertè fatentur nonnulli eorum, Baptiſmum nihil conferre, niſi his qui fide ſuſcipiunt: nec alium putant eſſe vſum Baptiſmi, quàm vt eo fides excitetur. Quod quàm ſit falſum, inferius, cum de Baptiſmo paruulorum agemus, apparebit. Hoc ſolum nunc ſufficiat, vt videamus quantus ſit ille error nihil tribuens Baptiſmo præter ſignificationem: cùm, vt diximus, & Petrus & Paulus ei tribuant efficaciam ſalutis noſtræ, & quòd hoc aſſerentes aut Baptiſmum paruulorum negare coguntur, vel certè nomine tantùm illud admittere, & de paruulorum ſalute dubitare, vt Caluinus apertè dubitat, diuinæ tantùm prouidentiæ putans relinquendam ſalutem eorum: quaſi non ſit certiſsima fides, per Baptiſmum paruulis ab omni originali culpa mundatos adoptari

Baptiſmus non eſt tantũ ſignũ remiſſionis peccatorum.

1. Petri 3.

Caluinus in inſtitu.

Philippus Melanch. in locis &c.

Caluinus.

adoptari in filios Dei: quòd si in filios, & in hæredes; de quo suo loco dicemus.

Ex eodem etiam errore concedunt, quod apertè sequitur, Baptismum non esse maioris virtutis, quàm fuit Circumcisio: imò reuera, si de salute paruulorum non reddit nos certos Baptismus, minoris etiam virtutis est: sed hoc interim omittamus: iam de adultis loquamur. Certè ratio illa & authoritas Pauli, quibus gratiæ legis nouæ, & sacramentorum Christi excellentia supra veterem legem,& eius sacramenta docetur, apertè illud falsum esse conuincit: Regnauit mors ab Adam vsque ad Moisen. Et: Lex subintrauit, vt abundaret delictum. Hæc de lege, & proculdubio de omnibus quæ in illa erant. Iam de gratia. Vbi autem (inquit) abundauit delictum, superabundauit gratia. Et quod postea de effectu Baptismi loquitur ad hoc propositum. Quid igitur? Peccabimus quia non sumus sub lege, sed sub gratia? Et huic obiectioni respondens, ita inquit. Absit: Si enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Et post multa de Baptismi virtute tandem ait: Vetus homo noster crucifixus est, vt destruatur corpus peccati. Ex quibus omnibus satis patet multo maiorem virtutem esse baptismatis, quàm circumcisionis. Concedit tamen vera fides & patrum authoritas in circumcisione remissa fuisse peccata omnia, & originale & actuale, & gratiam collatam,vt inter ceteros Augustinus probat lib. 4. de Baptismo contra Donatist. & in epistola ad Maximum Donatistam,& alijs locis: idq; ex verbis scripturæ: Masculus,cuius præputij caro &c. Et tamen sanior sententia habet circumcisionem tantùm signaculum fuisse, nec virtutem habuisse aliam: sed Deum operatum in ea propter fidem redemptionis Christi, quæ in Abraham fuit & patribus, quam circumcisio significabat: Quod, quia verbis Pauli valde consonat,magis probamus. Sic enim ille de circumcisione loquitur: Et signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei. Itaque signaculum tantùm iustitiæ illam dicit, & fidei quæ fuit in Abraham. Sed quocunque modo id sit, nec enim de ea re contendere opus est, gratia illa proculdubio circumcisionis multo est inferior gratia Baptismi: & ideo meritò commutata in Baptismum. De quo Paulus inquit: Circumcisi estis, non in expo-

Multo maior virtus baptismi,quàm olim circũcisionis.

Rom. 5.

Rom. 6.

Cap. 24.
Epistola 203

liatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi: consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei.

Longè alius fuit Baptismus Iohannis, quàm Christi.

Cæterùm multo crasior & apertior est error ille ex eodem etiam primo errore manans, quo Lutherani asserunt idem esse sacramentum Baptismi, quod conferebatur à Iohanne & à Christo: cùm tamen omnium patrum certissima sit fides, Baptismum Iohannis non fuisse Sacramentum, sed assuefactionem quandam & excitationem per prædicationem & pœnitentiam ad sacramentum Baptismi: quod ipse Iohannes etiam aperte testatus est: Ego baptizo vos aqua. In quo loco Chrysostomus Homel. 16. & 15. & cæteri omnes patres hoc intelligunt, & efficacissimè probant ex illo Pauli opere, de quo Actuum 10. habetur: vbi cōfessi; ad Pauli interrogationem, se baptizatos tantùm baptismo Ioannis, baptizati sint rursum. Nec est opus referre, quàm apertè hanc scripturam deprauent. Inciderunt verò in hunc errorem, quia sacramentum baptismi Christi tantùm putant esse signum gratiæ, & non causam. Itaque sicut Iudæi, vt Christum repellerent, Iohannem conabantur extollere, ita hi, quia minus tribuunt baptismo Christi, coguntur illi æquare Ioannis baptismum: quod satis ostendit quantus sit ille primus error, ex quo in tantum incidunt. Nam, vt omittamus reliqua omnia, quis non videt in scriptura & doctrina patrum, quantum discrimen sit inter baptismum Iohannis & Christi? quàm frequenter baptismus Ioannis ille appellatur? Christi verò baptismus nunquam vel Petri vel Pauli, nec alicuius ministri dictus est. Quod Augustinus diligenter tractatu 5. super Iohannem ostendit: vbi plura hæc apertissimè probantia vide. Baptismum quoque Iohannis nec necessarium ad salutem, nec sufficientem ibi docet: Christi verò baptismo vtrunque horum conuenit: Quare in baptismo Iohannis & sanctitas eius, & deuotio accedentium quærebatur: in hoc verò nihil ministri sanctitas, sed virtus sacramenti operatur. Denique post baptismum Iohannis baptizati sunt multi, quia Iohannis tantùm erat: sed post baptismum datum à Iuda nullus baptizatus est, quia non Iudæ, sed Christi erat baptismus. Hæc omnia eo loco Augustinus. Quæ cùm tam consona sint scripturæ & toti reliquæ fidei, mirandum est quòd tam vanè ab hæreticis reijciantur, nec ob aliud, quàm vt non plus

tribuant baptiſmo, quàm prædicationi Euangelij: quod primus eorum Magiſter tam falſo aſſeruit, & illi multo proteruius ſequuntur.

Vltimò tandem circa hos baptiſmi effectus opus eſt de diſpoſitione neceſſaria ad eos ſuſcipiendos etiam admonere. Eſt igitur notandum quòd, ſicut in communi diximus, exigunt ſingula ſacramenta proprias diſpoſitiones & præparationes in accedentibus: quare etſi ex virtute propria operentur, non tamen ſine diſpoſitione recipientium, cùm illi adulti ſunt: ſine diſpoſitione inquam, qua illi ſe ad gratiam recipiendam coaptent. Igitur certa eſt & tuta ſententia, nullùm adultum & rationis compotem ſine fide & vera pœnitentia effectum ſacramenti baptiſmi conſequi. Primum probat verbum Chriſti: Qui crediderit & baptizatus fuerit. Secundum confirmat illud Petri actuum 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm. Pœnitentiam verò, non qualis fit à peccantibus grauiter poſt baptiſmum intelligimus: nam, vt Ambroſius inquit, gemitum non requirit, ſed verum propoſitum mutationis vitæ: verum inquam, & dilectioni Dei ſuper omnia coniunctum. Si igitur horum defectus gratia baptiſmi priuat ſuſcipientem, multo magis ſi in eius ſuſceptione peccatum committatur. Meritò itaque beatus Thomas q. 69. 3. partis quadruplicem fictionem, qua impeditur baptiſmi effectus numerat. Primam, infidelitatem: ſecundam, cuiuſcunque peccati propoſitum: tertiam, ſchiſma, aut reiectionem eorum, quæ Eccleſia ſeruat in hoc ſacramento: quartam denique, indeuotionem, quæ (vt ille inquit) proculdubio intelligenda eſt in defectu veræ diſpoſitionis animæ, veriq; deſiderij gratiæ. Quare & art. 4. 68. quæſt. meritò docet, permanentibus in propoſito peccati non eſſe dandum ſacramentum baptiſmi, quod Auguſtinus egit in libro de fide & operibus. Vnde hoc eſt etiam conſiderandum diligenter his, quorum eſt eos admittere, cùm adulti accedunt ad baptiſmum. Patet enim ex tota Eccleſiæ antiquitate, ſtatuta eſſe temporum ſpacia, in quibus adulti & inſtruantur in fide & vita Chriſtiana, & probentur, an vera & plena intentione ad ſacramentum veniant. Hinc erant in Eccleſia olim ſcrutinia illa catechumenorum, & multa alia ad eorum diſciplinam pertinentia, quod proculdubio nunc omittere ſine graui peccato non licet. Non (inquam) licet omittere, vt minimum,

Quæ diſpoſitio ſit adultis ſuſcipientibus baptiſmum neceſſaria ad percipiendum effectum baptiſmi.

Art. 9. Quatuor modis ſine fructu & indignè percipitur baptiſmus.

mum, quod boni viri arbitrio iudicabitur sufficere ad instructionem & probationem baptizandi, idq; cessante periculo. Nam existentibus in periculo subueniendum est quoties opus fuerit, voluntate eorum de suscipiendo baptismo aut apertè cognita, vel saltem probabili coniectura. Quæ ideo hoc loco adnotanda putauimus, quoniam, cùm nunc inter catholicos rarò accidat adultos baptizari, cùm id contingit euenire, omittitur sæpius vera illa instructio & probatio, quod non sine graui peccato fieri posse putamus. Aduertant igitur ministri.

Baptismus fictè suscept9 remota fictio ne operatur.

cap. 12.

Non est tamen prætermittendum, quòd quanquam baptismus fictè & indignè susceptus non prosit, quandoque etiam noceat propter peccatum sacrilegij, quod ibi committitur, tamen b. Augustinus rationabiliter asseruit li. 1. de baptis. contra Donatistas, quòd recedente fictione, mutata videlicet voluntate illa, cum qua quis in peccato accessit ad baptismum, incipit sacramentum ipsum operari, non minus (inquit ille) quàm si cum susciperetur adesset illa pœnitentia. Quam piam quidem, & dignam Dei misericordia sententiam tota Ecclesia sequitur. Neque opus esset resipiscenti post baptismum aliud, quàm illud peccatum confiteri & detestari. Addit b. Thom. q. 69. rationem huius conuenientissimam: vt videlicet non minus sit efficax dei operatio in sacramentis, quàm naturæ virtus in rebus naturalibus. Sicut igitur natura ablato impedimento opus suum perficit, vt cùm generatur graue, si adsit impediens descensum deorsum, eo ablato mox sequitur descensus. Ita in sacramentis. Et quanquam hæc sententia in reliquis omnibus sacramentis non sit ita recepta, potest tamen rationabiliter credi, cùm sit in omnibus eadem ratio: vt ita nullus sine spe consolationis doleat de amissa gratia sacramenti, sed credat quòd, etsi cùm suscepit non satis fuerit dispositus, nunquam tamen exclusus est à fructu ipsius, quamdiu illum defectum supplere potest. Hoc dicimus in Eucharistia, hoc in cæteris omnibus. Nec opus est inquirere qua virtute sacramenti hoc fiat, sed simpliciter fateri, Deum id operari in anima propter sacramentum quod susceptum fuerat.

art. 10.

LECTIO

De non iterando Baptiſmo, & neceſsitate eius, ac triplici Baptiſmate.



VO tantùm reſtant dicenda de hoc Sacramento, quæ neceſſaria ſunt, & ex ſuprà dictis inferuntur. Primum de iteratione eius: Secundum de neceſsitate.

De primo igitur eſt certiſsima fidei ſententia, ſacramentum Baptiſmi non poſſe iterari, quod eſt, alicui rurſum conferri, poſtquã ſemel integrè datum eſt & perfectum. Hoc enim conuenit huic ſacramento ex ſua propria natura. Cuius b. Thom. quatuor affert rationes. Quia videlicet eſt vera & ſpiritualis generatio: generari verò ſemel tantùm contingit. Vnde b. Auguſtinus in illud verbum Nicodemi: Poteſt homo iterare in ventrem matris intrare, & naſci? meritò (inquit) hoc dicendum de Baptiſmo. Non enim rurſum in ventrem illum aquæ ſemel baptizatus redire poteſt. Deinde, baptiſmus eſt plena & integra configuratio mortis & paſsionis Chriſti, quæ ſemel tantùm peracta eſt. Vnde ad Hebræos 6. Paulus rebaptiſatores vocat crucifixores Chriſti: & hæ ſunt duæ potiſsimæ rationes: in quibus aduertendum eſt, in Sacramentis & eorum effectibus magis eſſe cõſiderandum modum ſignificandi atq; efficiendi ſacramentorum, quàm rem ipſam ſignificatam. In pœnitentia, in Euchariſtia eadem paſsio Chriſti ſignificatur, & applicatur etiam animæ, quæ in Baptiſmo: ſed in illis vt medicina & cibus, quorum eſt frequenter ſumi: in hoc vt virtus generatiua, quæ circa vnum tantùm ſemel operatur.

Cur baptiſmus non ſic iterandus.

q. 66. art. 9. 3. partis.

Character etiam qui imprimitur in hoc ſacramento, qui conſecratio quædam eſt & deputatio hominis ad ſuſcipienda ſacramenta, perpetuò manet, ſicut omnis conſecratio, quàmdiu manet res conſecrata: & ideo non repetenda. Deniq; & peccatum illud, in cuius remedium propriè & proximè hoc ſacramentnm eſt

Character baptiſmi nũq̃ deletur.

 inſtitu-

institutum, originale scilicet, non potest repeti circa aliquem: pro alijs enim peccatis alia sunt remedia. In hac igitur re ministris baptismi diligenter considerandum, ne in alteram partem nimij sint. Repetere baptismum semel ritè peractum graue peccatum est. Cæterum cùm certum est omissum esse aliquid de necessarijs, manifestum est repetendum esse. Cum igitur dubium aliquod de integritate baptismi oritur, melius est cum conditione repetere baptismum (si non es baptizatus &c.) quàm periculo salutis committere hominem, maximè paruulum, cui non est aliud remedium. Nam peccatum illud reiterationis baptismatis non committitur, cùm ex intentione non fit. Verùm nec facile ex minimo quoque dubio fieri debet (nec enim sine irreuerentia sacramenti id fit) sed cùm à sapientibus probabile dubium iudicatur, tutius est repetere baptismum. Ita superius diximus in difficultate partus faciendum, cùm membrum aliquod apparens perfunditur.

Quando baptismus cum cōditione repetendus.

De secundo, necessitate videlicet huius sacramenti, hoc statuatur certissimum, istud sacramentum esse necessarium non tantùm ex præcepto quodam Dei, sed vt remedium. Inter hæc verò tanta est differentia, vt quod in remedium datur necessarium sit his etiam, quibus vel annuntiari non potest, vel certè non est annuntiatum: sicut paruulis, & his etiam, qui nunquam audierūt Euangelium, necessarius est baptismus, pereuntque eius defectu: non quia transgrediuntur præceptum, sed quia omittunt remedium: sicut Beda illud verbum: Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, peribit &c. quia pactum Domini irritum fecit, de originali peccato exponit: pactum (inquit) quod Adam positum erat, illo transgrediente transgressi omnes sumus, hoc est, rei propter illam transgressionem effecti. Quòd igitur baptismus remedium sit necessarium, verbum illud Christi: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum DEI, apertè probat. In quo verbo Augustinus putat institutum baptismum atq; præceptum. Ex quo (inquit lib. 1. de anima & eius origine, ca. 9) dictum est: Nisi quis renatus &c. nemo fit membrum Christi, nisi baptismate Christi. Et quanquā de hac re, quando scilicet fuerit Baptismus institutus, diuersitas aliqua sit, & b. Thom. q. 63. medium tenens, dixit institutum baptismum vel quando Christus fuit baptizatus, vel quando hoc

Baptism' est necessarius tanq̄ remedium, & non solùm quia præceptus.

dictum

dictum est: sed necessitatem vtendi eo, non nisi post passionem & resurrectionem fuisse impositam hominibus. Sed cùm Augustinus (vt citamus) dicat: Ex quo dictum est: Nisi quis &c. potest meritò hoc intelligi, legem quidem illam tunc fuisse latam (nec enim dubitari potest ita à Christo dictum fuisse) cæterùm promulgatio ipsa legis plena, quæ vt obliget necessaria est, non videtur ante resurrectionem Christi & prædicationem Apostolorum facta. Articul. 2.

Sed quoniam tria baptismata à doctoribus distinguuntur, necessaria quidem & certa ratione, aquæ scilicet, spiritus, & sanguinis: Vt enim beatus Thomas inquit art. 11. illius 66. q. & martyrium, & certa voluntas baptismum suscipiendi, atq; conuersio in Deum configurant & vniunt Christo crucifixo & passo, sicut ipsum sacramentum, quod non alia ratione quæritur, nisi vt incorporentur homines Christo: hinc verò videtur necessitati baptismatis nonnihil detrahi: ideo est diligenter circa hoc considerandum, quid certa fide tenendum sit. Triplex est baptismus.

Mors igitur pro Christo perpessa sufficit proculdubio ad salutem, vt Augustinus frequenter certa authoritate probat. Nam loco illo primi libri de anima & eius origine, cùm dixit: nemo fit membrum Christi, nisi baptismo Christi, mox addidit, vel morte pro Christi. Id quod probat, quia sicut dictum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: ita etiam dicitur ab ipso Christo: Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. quod eo loco & libro 4. de baptismo contra Donatistas Capite 22. confirmat exemplo latronis cum Christo crucifixi, Cyprianique authoritate in Epistola de baptizandis hæreticis ad Iubaianum, qui latronem inter martyres computat, & suo sanguine baptizatum dicit. Et quanquam eo loco de origine animæ August. nolit vt certum haberi illum non baptizatum, nam aut aqua ipsa, quæ de latere Christi fluxit, aut certè antequam crucifigeretur baptizari potuit. Et etiam secundo libro Retractatio. cap. 18. tandem in latrone hoc non probari, passionem videlicet supplere vicem baptismatis, cùm non constet illum non fuisse baptizatum, apertè fatetur: de salute tamen eius, imò de magna quadam & excellenti gloria apud Christũ, & ipsa saluatoris verba, & reliqua quæ scripta sunt dubitare non sinũt: quare & ipse August. illo loco de origine animę de illo ita loquitur, elegãter quidẽ & effi- De baptismo sanguinis.

 caciter.

caciter. Tanto namque pondere appensum est, tantumque valuit apud Deum, qui hæc nouit appendere, quòd confessus est Dominum crucifixum, quantum si fuisset pro domino crucifixus. Tunc enim fides eius de ligno floruit, quando discipulorum marcuit. Illi enim desperauerunt de moriente, ille sperauit in commorientem. Refugerunt illi authorem vitæ, rogauit ille consortem pœnæ. Doluerunt illi tanquam hominis mortem, credidit ille regnaturum esse post mortem. Deseruerunt illi sponsorem salutis, honorauit ille socium crucis. Inuenta est in eo mensura martyris, qui tunc in Christum credidit, quando defecerunt qui futuri erant martyres. Hæc Augustinus eo loco de insigni martyrio huius latronis. Itaq; sicut nec de ipsius salute fides dubitare permittit, ita nec de his, qui pro Christo mortem patiuntur: quod vltra supradictum locum confirmat ipse Augustinus cap. 13.7. de ciuitate Dei. Et hæc quidem de baptismo sanguinis. De spiritus baptismate iam dicendum.

De baptismo spiritus.

Quòd igitur vera conuersio in Deum, verumq; baptismi propositum sufficiat similiter ad salutē, certissima etiam fide credendum esse probat August. vt cætera omittamus, primò 22. illo cap. lib. 4. de baptis. contra Donatistas. de latrone quidem loquens, sed certa authoritate Pauli: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Quod non dubitat ille etiam sine visibili sacramento sufficere, & sequentibus omnibus illius lib. ca. adultis solam conuersionem non minus prodesse putat, quàm paruulis solum sacramentum: quandoquidem constat duo hæc, sacramentum & conuersionem cordis ab inuicem separari. Secundò etiam manifestius & efficacius hoc probat lib. quæstionū super Leuiticum cap. 83. vbi adductis exemplis Iohannis Baptistæ, qui prius (inquit) baptizator quàm baptizatus fuit, & Moysi, qui visibiliter sacerdotes sanctificabat, cùm ipse prius visibiliter sanctificatus nō legatur, tandem sic concludit. Proinde colligitur inuisibilem sanctificationem quibusdam adfuisse atque profuisse sine visibilibus sacramentis: visibilem verò sanctificationem, quæ fit per visibilia sacramenta, posse adesse, non posse prodesse sine inuisibili sanctificatione. Nulla itaq; ratione dubitari debet, conuersionem veram cordis sufficere ad salutem: atq; ita non quodcunque propositum baptismi, non quale cum affectu peccati haberi potest, sed efficax quidem & cum mutatione vitæ coniunctū

ad sa-

ad salutem sufficere dicimus. Semper tamen in omnibus his locis meritò quidem addidit August. sufficere propositum hoc, quando angustijs temporum mysterium baptismi celebrari non potest. Ita dixit lib. illo de baptis. & in altero loco Leuitici addidit: Non tamen ideo sacramentum visibile contemnendum est: nam contemptor eius inuisibiliter sanctificari nullo modo potest. Confirmans hoc exemplo Cornelij & eorum qui cum eo baptizati sunt, cùm prius in eos spiritus sanctus descendisset.

Ex his igitur constat qualiter alia intelligenda sunt Augustini verba, quæ ille frequenter repetit, & quæ nonnullos turbarunt. Ait enim ille frequenter, catechumenos sine baptismo non saluari: vnde tractat. 10. in Iohannem, Nullus (inquit) regnum cęlorum videbit oneratus peccatis: quia nisi cui remissa fuerint, non regnabit cum Christo: dimitti autem ei non possunt, nisi renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Hoc quidem Catechumenis dicit. Tempus (inquit) est vt vos exhorter, qui adhuc estis Catechumeni, qui sic credidistis in Christum, vt vestra peccata portetis. Denique eodem tractatu multa dicit in hanc sententiam, & tractatu 13. apertius. Quantumcunque (inquit) Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, non illi dimittitur nisi cum venerit ad Baptismum: quæ certè videntur prius dictis de proposito Baptismi contradicere, quamobrem nonnulli coacti sunt reijcere illa: & certè autor ipse libri de Ecclesiasticis dogmat. fortè ex his locis Augustini, durè nimis collegit cap. 74. Baptizatis (inquiens) tantùm iter salutis esse credimus, nullum catechumenorũ, quamuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota baptismi sacramenta complentur, hæc ille. Vbi quoniam solum martyrium excepit, & de Catechumenis locutus est, videtur propositum Baptismi non putasse sufficere: sed quicquid ille credidit, illud est certa fide tenendum, quod superius diximus. Augustinus verò in illis locis his tantùm loquitur Catechumenis, qui baptismum propria voluntate differebant: quod ex contextu ipsius, & ex antiquæ Ecclesiæ consuetudine satis constat. Illos enim exhortatur vt ad baptismum veniant, & negligentes redarguit, his dicit quòd sua peccata secum portant. In antiqua enim illa Ecclesia constat multos diu distulisse baptismum, dum scilicet timebant post baptismum inquinari peccatis, aut aliquo affectu peccati tenebantur, sperantes per

An & quomodo propositum baptismi suscipiendi sufficiat.

baptiſmum tandem ſibi omnia remittenda fore, quod Patres illi frequenter arguebant, proponentes ante oculos improuiſa pericula mortis & huiuſmodi alia. Vnde & eos qui in lecto ægritudinis baptiſmum ſuſcipiebant, quaſi timore mortis, ad miniſteria Eccleſiaſtica non admittebant: pœna hac excitantes omnes ad maturè ſuſcipiendum baptiſmum. Vide Chryſoſt. Homelia 1. in acta Apoſtolorum, & 13. in Epiſtolam ad Hebræos, vbi multa in reprehenſionem huius dilationis baptiſmi loquitur. Hoc igitur Auguſt. agebat, cùm catechumenis ſalutem negabat: quod etiam ipſum nomen, vſuſq; illius in Eccleſia oſtendit. Nam catechumeni omnes quotquot nomē dederant & inſtruebantur vocati ſunt: qui verò iam baptiſmum poſtulabant, competentes dicebantur: quod ipſe Auguſt. lib. de vtilitate credendi ad Honoratum dicit. Ex quā nominum diuerſitate etiam illud conſtat, quòd altior quidam gradus erat competentium, quàm catechumenorum. Illis ergo (vt nomina omittamus) ſi verum, vt explicauimus, propoſitum baptiſmi fuit, ſi per eos non ſtetit vt non baptizentur, nullo modo ſalutem defuiſſe credendum eſt. Quod etiam Amb. de obitu Valentiniani, tanquam certiſsimum affirmare non dubitat, ſalutem ſcilicet non deeſſe illi minori Valentiniano inopinatè ſublato: quia ad baptiſmum iam anhelabat: Ille (inquiens) gratiam quam deſiderabat non amiſit, quanquam ego, quem regeneraturus eram amiſi: deſiderauerat enim ille ab Ambroſio baptizari.

Ex his igitur omnibus conſtat adultis tria hæc eſſe remedia ſalutis, ita vt quodlibet ſine alio ſufficiat: ſed nihilominus præceptum Baptiſmi tunc manet, quando ex conuerſione cordis iuſtificatus quis eſt, ſed ſolùm vt præceptum. Quod Auguſt. tracta. illis in Ioannem exemplo ipſius Chriſti probat. Non eſt dubium teneri omnes ad baptiſmum ex præcepto, qui illius capaces ſunt, & ipſum audierunt. Etſi igitur ex vera conuerſione in Deum cùm facultas baptiſmi non aderat, non dubitemus fieri membrum Chriſti qui ita conuertitur, ſi tamen poſtea oportunitas adſit baptiſmi, tenetur illud ſuſcipere, nec eſt dubium omiſsionem eius, aut certè nimiam abſque vlla ratione dilationem graue peccatum eſſe, quo ipſa baptiſmatis gratia amittitur ſicut per alia peccata. Eadem ratione dubitandum non eſt eum qui pro Chriſto lethaliter vulneratus eſt, ſi ſuperuiuat & poſsit, baptizandum eſſe, vt huic

præcepto

præcepto satisfaciat: alioqui tanquam eius contemptor damnabitur. Hæc igitur nobis de baptismate adultorum dicta sint. Iam restat vt de Baptismo paruulorum agamus.

LECTIO SEXTA.

De Baptismo paruulorum.



IRCA paruulorum Baptismum sunt diligenter cauendi multi huius temporis errores, in quos necesse fuit incidere eos qui ab vnitate Ecclesiæ se separarunt. Vt igitur extrema errantium, inter quæ media est catholica fides, agnoscamus, Primi circa baptismum paruulorũ Manichæi & Pelagiani errarũt, quanq̃ illi ex diametro pugnarent, vt Augusti. scribit 2. lib. contra duas Epistolas Pelag. Vtriq;(inquit)Baptismum euacuant, & crudelissimè paruulis auferunt. Manichæi enim aquam baptismatis dicunt superfluam esse, tanquam videlicet immundam, nec prodesse baptismum alicui malo auferendo ab homine, cùm illud natura sit hominis & non vitium: quos non est opus vt nunc arguamus: cum necessitatem aquæ ac emundationem authoritas Christi probat: Qui crediderit & baptizatus fuerit &c. Pelagiani verò in altero extremo nullum peccatum paruulos habere contendũt, atq; ideo neq; egere baptismate, &(vt plurimũ)egere eo fatentur, vt perueniant ad regnum, non verò vt remittantur eis peccata, quę nõ habent, aut liberentur à dãnatione, cuius non tenentur reatu. Contra hos Augustinus multis locis efficacissimè disputat in omnibus ferè libris contra Pelagianos, & in primis lib. de peccatorum merit. & remiss. probans certis authoritatibus scripturæ egere omnes, etiam paruulos, saluatore Christo, & ideo sub peccatis esse: confirmans hoc ipsum consuetudine & authoritate totius ecclesiæ, q̃ in remissionem peccatorũ eos baptizat, & exufflat ab eis contrarias potestates. Hic ergo error à tota Ecclesia iam olim ab eo tempore damnatus fuit & in concilio Mileuitano, & in alijs pluribus. Huic errori proximè accessit error Vincentij cuiusdam,

Errores Manichæorum & Pelagianorum circa Baptismum paruulorũ. cap. 1. & 2.

cuiusdam, de quo inferius. Iam ad nostrorum temporum errores accedamus.

Error Anabaptistarum confutatur.

Primus igitur error Anabaptistarũ crudelissimè negantium baptismum conferendum esse paruulis, reijciendus est, vt iam olim à principio ipso Ecclesiæ ab antiquissimis patribus reiectus eadem certa ratione, qua Pelagij error, idq; maximè vniuersalis Ecclesiæ authoritate. Vt enim Augustinus libro. 4. de Baptismo contra Donatistas dicit, hæc vniuersalis Ecclesiæ authoritas apertè probat hanc fuisse Apostolicam traditionem. Non desunt & rationes & authoritates scripturæ, præcipuè illa de circumcisione, quam ibi Augustinus adfert, quę paruulis dabatur, eratq; eis in salutem: sed verus scripturæ & fidei interpres est hæc authoritas Ecclesiæ vniuersalis, cui debemus præcipuè inniti, de qua ipse Augustinus plura libro. 1. de Baptismo paruulorũ capitulo 16. & multis sequentibus, vbi probat eos inter fideles & pœnitentes computari: & libro 3. authoritatem Cypriani citat hoc etiam vt compertissimum asserentis, & nullum expectandum diem aut horam definitione communis concilij Carthagineñ. respondentis. Est hoc in Epistola 8. libro 3. Dionysius vltimo capite de Ecclesiast. Hierarch. traditionem hanc dicit Apostolicam. Origenes super Epistolam ad Romanos idem asserit, & Bernhardus sermone 67. super cantica vt manifestum errorem damnat, negare paruulis baptismum. Ortus est hic error ex fontibus Lutheri, qui in baptismo fidem exigit, vt ad salutem sit efficax: quare illum sequentes ægrè certè ab hoc possunt errore discedere.

cap. 24.

cap. 5.

Alius error circa baptismũ paruulorum.

Secundus igitur error huic proximus, pariter etiam reijciendus, est eorum, qui asserunt non remitti eis peccatum, vel simpliciter eos non renouari & regenerari, sicut videlicet adulti regenerantur consequunturq; peccatorum remissionem. In quem errorem multi Lutheranorum contra Anabaptistas disputantes inciderũt, quia non sunt innixi vero fundamento, Ecclesiæ scilicet authoritati. Quicunque igitur non simpliciter confitetur baptizatis paruulis peccatum remitti, omnesq; si in ea ætate discesserint saluari, virtuteq; spiritus sancti iustificari & renouari in baptismo, proculdubio hæreticus est: damnatum est enim hoc iam olim in Pelagianis, vt patet in concilio Mileuitano cap. 2. & Augustinus hoc ipsum contra Pelagianos frequentissimè docet: nam lib. 1. de baptismo paruulorum: neminem (inquit) qui ad Christum per baptismum

cap. 8.

ptiſmum venit vera fides & ſana doctrina putat exceptum à gratia remiſsionis peccatorum. Idem etiam libro 2. contra Pelagium & Celeſtium aſſerit ſecundum regulam vniuerſalis Eccleſię & ſententias Euangelij eſſe confitendum. Et quanquam illis locis Auguſtinus contra Pelagianos, & concilium etiam Mileuitanum contra eoſdem hoc agant, vt probent illos ſubiectos peccato, von verò remitti eis peccata, hoc tamen magis confirmant quod dicimus. Nec enim de ea re dubium erat, remitti ſcilicet peccatum ſi eſſet, quare hoc definito, quòd ſcilicet eſſet peccatum in paruulis, etiam hoc vt certius definierunt, remitti ſcilicet in baptiſmo. Scripſit Caluinus baptiſmum collatum pueris ſignum tantum eſſe, quo Deus conſolatur parentes, & ſub prouidentia ſua ita illos ſuſcipit, vt ſi ex eis aliqui, quos ipſe ad vitam præordinauit æternam, ex hac vita ante demigrent quàm adoleuerint, virtute Spiritus ſancti eos renouat: ſi verò adoleuerint, admoneantur & exercitentur ad renouationem, cuius teſſera donati ſunt ab infantia. In quibus verbis plures certè ſunt errores quàm ſententiæ, vt appareat in quæ deuia incidant deſerentes vnitatem. Nam, vt cæteros omittamus, qui ſatis ex dictis poſſunt colligi, hic eſt maximus, quòd non omnes baptizatos paruulos ante adultam ætatem decedentes certò putat ſaluari, ſed quos Deus (inquit) præuidit & præordinauit: de nullius itaq; ſalute poſſumus eſſe certi, quo nihil abſurdius poteſt cogitari.

Error Caluini circa baptiſmum puerorum.

Innuit etiam eo loco prodeſſe tantùm baptiſmum prolibus fidelium, qui etiam apertiſsimus error eſt. Putant enim (ſenſu quidem ſuo) circumciſionē paruulis datam non aliud fuiſſe, quàm confirmationem promiſsionis factæ parentibus, atq; ita hæreditarium quiddam à fidelibus parentibus in paruulos: idemq; de baptiſmo cogitare audent, qui circumciſioni ſuccedit. Sed contra hunc errorem ſufficiat authoritas Euangelij: Niſi quis renatus fuerit ex aqua &c. & quæ ſuprà dicta ſunt de efficacia baptiſmi: Nam ex illa authoritate ita b. Auguſt. in Epiſt. 23. ad Bonifacium argumentatur: Non (inquit) dictum eſt, niſi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut offerentium aut miniſtrantium fide, ſed ex aqua & ſpiritu ſancto. Valet itaq; Baptiſmus & per ſe ſufficiens eſt, ſi Turcæ aut cuiuslibet infidelis filius baptizetur, quanquam in hac re b. Thom. q. 69. 3. partis probabiliter putet non eſſe æquum, vt renitentibus parentibus, ſub quorum cura videlicet

 atq;

atq; disciplina puer adhuc manet, baptizetur paruulus: quoniam nec Ecclesiæ consuetudo hoc habet, nec rationi naturali consentaneum est, nec Deo placuit per gratiam ordinem naturæ infringi: valet nihilominus & est verus baptismus: cùm tamen iuxta hunc dogmatistam, etiam si pater consentiret infidelis, tamen non prodesset Baptismus filio, cùm pater nō pertineat ad promissionem: opus itaq; est virtutem baptismi asserere, quam quia ille negat, in hæc omnia incidit. Quid rogo aliud hæc sunt, quàm credere baptismum non aliud esse, quàm signum quoddam aut prædicationis Euangelij, aut fidei ipsius? vt scilicet illo tantùm admoneamur, aut consoletur nos Deus, sed omnem virtutem illi auferre, fideique tantùm aut suscipientium aut aliorum omnia tribuere? quod (vt diximus) Lutherus primus ausus est dicere. Deniq; quantum hic error distat ab Anabaptistis? aut quomodo ex eo non facilè persuadebitur aut omittendum baptismum paruulorum, aut pro minimo certè habendum? Aut vnde nouus hic doctor colligere potest spiritum sanctum non mox in ipso baptismo paruulos renouare, sed postea hoc efficere, cùm è vita migrãt? Suscipit (inquit) illos in suam prouidentiam renouandos postea. Cur non iam in ipso baptismate? quandoquidem postea fieri nō negas? Sed eos tantùm inqt renouari, quos Deus prçordinauit ad vitam. Quare non potius dicemus eos paruulos, quos Deus ad vitam præordinauit, & ante adultam ætatem auferre voluit, ad baptismum adduxisse? Nam quos in hac ætate è vita sublatos videmus sine baptismo, certum est non præordinatos fuisse ad vitam à Deo. Non igitur de baptizatis pueris vlla ratione dubitandum est, nisi totam Ecclesiæ authoritatem contemnere velimus. Et hoc maximè mirandum est in hac tam noua sententia, quòd nulla necessaria ratione tam voluntariè asseratur. Nam si dicat nulla authoritate scripturæ probari contrarium, pari ratione cogetur Baptismum negare paruulorum: quòd si illud confitetur, eadem ratione & remitti eis peccata simpliciter confiteri debet.

Paruuli sine ꝓprio actu fidei ꝑ baptismum regenerantur.

Quartus error istis proximus est Lutheri & quorundam sequacium eius, asserentium fieri posse, vt paruuli illi nondum capaces rationis credant, Deo id in mentibus eorum operante: quasi sine fidei actu non sufficeret eis Sacramentum. Contra quod manifesta est Ecclesiæ authoritas, quæ exigit fidei confessionem,

qua ostendit eo modo illos credere, quo confitentur: non videlicet actu suo proprio, sed ipsius Ecclesiæ, & Sacramento. Sic enim b. Augustinus in Epistola illa ad Bonifacium suprà citata exponit intelligendum esse, quòd paruuli dicuntur credere, hoc est, sacramentum fidei suscipere. Nam accelerari in eis vsum rationis, quod hic voluit, sicut nulla authoritate probatur, ita meritò reijciendum est: cùm etiam huius assertionis nulla alia necessitas sit, quàm vt ineptam illam sententiam, quòd sola fides & baptismus, aut alia Sacramenta iustificent, sequantur. Nobis verò contra vtrunque errorem id sit satis, quòd cùm paruuli alterius actu, Adæ scilicet, rei sint, & gratia Christi multò efficacior sit in his quibus communicatur, quàm peccatum Adæ, vt ad Rom. 5. Apostolus probat, meritò Christi virtute eos ab illo reatu sine vllo suo proprio actu liberari credamus. Nam per baptismum Christi non dubium est participes effici eius gratiæ, sicut per natiuitatem participes sunt corruptionis Adæ.

Quintus etiam error fugiendus est, asserentium necessarium esse Sacramentum Eucharistiæ paruulis, quasi non sufficiat baptismus, contra illud: Qui crediderit & baptizatus fuerit &c. Quẽ errorem & Græci et Bohemi hodie sequentes, paruulis recens baptizatis infundũt in os Eucharistiam, asserentes etiam hanc consuetudinem fuisse in primitiua Ecclesia, idq; ex August. atq; Cypria. confirmantes: de qua re, quia inferius de Eucharistia dicturi sumus, nunc satis sit hoc admonere, quòd illa consuetudo nullibi probatur fuisse vniuersalis, nec certè tanquam necessaria ad salutem legitur vsquam Eucharistia paruulis data: & est hæc sententia manifestè contra baptismi efficaciam & gratiam ipsam Christi. Quis dubitat per baptismum incorporari Christo baptizatum, atq; ita factum participem corporis & sanguinis eius? Hæc verò cum Christo vnio quomodo non sufficit ad salutem? Ad illa verò, quæ ex Augustino & Euangelio proferuntur: Nisi manducaueritis carnem &c. suo loco, vbi de sacramento Eucharistiæ agemus, respondebitur.

Paruulis baptisatis non est danda Eucharistia.

Cauenda est etiam misericors quorundam sententia aut coniectura, non enim durius volumus eam reprehendere, cùm sit Catholicorum & piorum: est tamen noua & in Ecclesia inaudita opinio, & ad alterum extremum declinans. Asserunt enim hi periclitantibus paruulis fidem parentum, & oblationem Deo factam

Tanta necessitas baptismi, vt etiam Christianorum infantes sine illo in fide parentum nõ saluẽtur.

factam sufficere ad salutẽ, idq; pietate quadam: ne videlicet nulla illis relinquatur spes salutis: addentes etiam, „quòd cùm ante institutionem baptismi in lege naturæ suffecerit pro paruulis parentum fides, siue vt plurimũ aliqua oblatio aut protestatio eius,„ quod beatus Gregorius videtur asserere in locum illum Iob. 2. Quare non in vulua mortuus sum &c. meritò (inquiunt) & modò hoc sufficere debet. Nec enim æquum est, vt per gratiam Christi restricta sit salus hominibus, vt careant aliqui remedio qui prius habuerunt, paruuli scilicet isti, qui antequam nascantur, vel postquam nati sunt baptizari non possunt. Et quanquam hoc non certò asserant qui ita docent, sed vt dubium misericordiæ Dei relinquendum esse, & in ea sperandum: tamen, vt diximus, hoc est iam extremum aliud volentium paruulis nunquam deesse remedium, cùm Anabaptistæ nunquam adesse putent. Tenenda est igitur media & Catholica sententia, quam certè antiqui omnes Patres citra dubitationem asserunt, sine Sacramento baptismi paruulis nullum locum esse salutis. Nam antiqui omnes patres de paruulis sine baptismo decedentibus loquentes apertè dicunt nullum eis superesse remedium: vbi etsi hanc nouam coniecturam apertè illi non damnent, illud tamen certissimum esse constat, eos de hac nec cogitasse: quare vt minimum, sicut diximus, nouitas quædam est in Ecclesia. Fuit quidem August. tempore Vincentius quidam Victor, qui ausus est dicere pro paruulis sine baptismo defunctis offerendum esse Deo sacrificium altaris atque orationes, & sperandam illis salutem. Hunc August. 4. lib. redarguit, vbi 1. lib. cap. 9 tandem ita inquit: De Baptismo non præscribatur saluatoris præcepto, & non baptizatis paruulis nemo speret regnum cœlorum, si non perueniant ad Baptismatis sacramentum. Et rursum 3. lib. contra eundem colligens illius errores, hũc sextum ponit: Infantes antequam Baptizantur morte præuentos peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum: & decimum dicit, Offerendum esse pro eis sacrificium altaris. Et manifestius de his loquens lib. de bono perseuerantiæ, Nullum putat eis superesse remedium, quos subtrahi contingit ante baptismum, etiam properantibus parentibus & ministris, atque adeo desiderantibus etiam Baptismum illis. Et hoc ipsum etiam Cyprian. in Epistol. illa ad Fidum ex Concilio 60. Episcoporum docet; omni videlicet die & tempore baptizandos

Capite 12.

paruu-

paruulos: quoniam (inquit) nullum est eis aliud remedium. Quod etiam in Concilio Florentino, de quo superius mentionem fecimus, non quidem eo loco, vbi de sacramentis agitur, sed in bulla vnionis Græcorum & Armeniorum apertè docetur. Circa pueros verò (dicitur ibi) propter periculum mortis, quod potest sæpe contingere, cùm ipsis non possit alio remedio subueniri, nisi per sacramentum baptismi, admonet non esse differendum per 40. aut 80. dies, sed quamprimum fieri potest debet conferri. Hæc itaq; est certa doctrina omnium doctorum, qui nihil cogitarũt de pietate ista, quæ proculdubio necessitatem aufert baptismi, & cõtradicit illis verbis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. Nam, vt cætera omittamus, quæ ex eo loco inferri possunt, quid si paruulus ille in periculo Deo oblatus postea nascatur, & supersit tres aut quatuor annos, nec tamen baptizetur? putabimus eum non fore saluum? Absit. Nam si semel liberatus est, cùm sine pœnitentia sint dona Dei, non priuabitur salute sine peccato, quod illo tempore committere non potest. Necesse erit ergo fateri non renatum ex aqua & spiritu sancto saluari, atque ita non necessarium sacramentum baptismi. Nec in his locus conceditur coniecturis humanis, vbi diuinæ gratiæ tantùm dona tractamus. Illud itaque quod ex Gregorio adfertur, & similia, non aliud, si rectè pensentur probant, quàm & ante institutam circumcisionem, & post etiam, fœminis, quæ eius capaces non erant, aliquod relictum fuisse à Deo remedium. Quod vt ita esse concedamus, in noua lege constat non renatis nullum esse ostensum à Christo remedium. Asseruit hæreticus ille VVicleph, ita referente Thoma VValdense lib. 2. de sacramentis: cap. 99. paruulum, qui deficiente aqua cùm iam ad baptismum adduceretur mortuus est, non certò damnari. Potest (inquit) Deus illum saluare, potest & non saluare, sed neutram partem audeo definire, vocans etiam stolidos & præsumptuosos, qui eum damnant. Contra hoc in concilio Constantiensi inter centum viginti duos errores, quos ipso Thoma teste collegit, quintus hic est: Definientes paruulos fidelium sine sacramentali baptismo decedentes non fore saluandos, sunt in hoc stolidi & præsumptuosi. Sufficiat itaq; nobis hic sensus tam manifestus Ecclesiæ & antiquæ & recentioris.

Hîc etiam cauendæ sunt nouæ doctrinæ paruulis non baptizatis aliquid salutis reliquentes, vel negantes veraciter eos damnari,

Noua doctrina Ambrosij Catharini cauenda de paruulis sine baptismo morientibus.

contra illud Pauli: Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem. Ambrosius Catharinus Minorensis Episcopus, lib. de statu puerorum sine sacramento decedentium, asserit illos beneficio quidem Christi resuscitatos ad immortalem vitam integram & perfectam naturam recepturos solo dono illo originali visioneq; diuina carentem, sed quæ nullo modo eis afflictioni, aut tristitiæ futura sit, quare & à morte secunda liberos futuros post diem iudicij, quam ille intelligit donorum naturæ priuationem, itaque sine afflictione vlla aut tristitia in fœlici quadam & beata vita perpetuò permansuros. Huius voluimus meminisse, vt à nouitatibus dehortemur & deterreamus omnes. Mittamus igitur nunc quanta cõtineat hæc sententia noua & aliena à Patrum omnium doctrina, imò certa fide & authoritate improbabilia de morte prima & secunda: id tantùm, quod ad hunc locum attinet, considerandũ attentè, quod Augustinus ex illo verbo Pauli suprà citato: Per vnius delictum in omnes in condemnationem, necessariò inferri putauit paruulos non baptizatos damnari, sed mitissima (inquit) omnium damnatione. Ita lib. 1. de peccatorum meritis & remissione. Quod postea & illis tribus libris, & pluribus alijs locis frequentissimè docet. Nam suprà dicto primo lib. de animæ origine ita dixit: Nemo promittat paruulis non baptizatis inter damnationem regnumq; cœlorum quietis vel fœlicitatis cuiuslibet aut vbilibet quasi medium locum. Quæ quidem si rectè considerentur, omninò conuincunt sub peccato illo originali perpetuò manere illos, atque ita sub ira Dei, dicente Christo: Qui non credit in filium hominis, ira Dei manet super illum: quod vt frequenter Augustinus probat, paruulis per baptismum conuenit, vt scilicet inter credentes computentur. Itaque sub ira Dei sunt, sub peccato, & sub potestate diaboli in æternum: quomodo igitur à morte secunda liberat eos Catharinus? Sed quia ille fatetur Augustini hanc esse sententiam, & magnam eius authoritatem, sed maiorem esse Pontificum & Ecclesiæ de cathedra docentium: audiamus quid ipse Augustinus ex authoritate Zozimi Pontificis referat in epistola ad Optatum. Citata enim eius authoritate contra Pelagianos de necessitate redemptionis Christi, sub qua omnes nascimur, ita dicit: Illud propagatione contractum chirographum rumpitur, scilicet per Christum (de hoc enim loquitur) in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberetur,

cap. 16. Paruuli sine baptismo morientes damnantur.

tur non tenetur obnoxius. Igitur post hæc ita infert August: In his enim verbis Apostolicæ sedis tam antiqua atque fundata, certa & clara est Catholica fides, vt nephas sit de illa dubitare Christianum. Nephas itaque est dubitare non baptizatum paruulum, non factum participem Christi sub chirographo damnationis esse. Omittamus nunc, an pœnam sensus sint habituri aut ignem: de quo Autor illius lib. de fide ad Petrum (qui certè non est Augustini) liberius definiuit: illud certò constare debet, illos in damnatione esse & sub ira Dei, atq; ita sub secunda morte, dicēte Iohanne in Apocalyp. Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima. In his secunda mors non habet potestatem, sed erūt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo. Illi igitur qui non regnant cum Christo, sub secunda morte sunt. Videat Catharinus an regnent paruuli cum Christo. Concludamus igitur iam hæc omnia certissima fide, quam Augustinus confitetur, & nouitates omnes Pelagij, & Caluini, & Catharini reijcit. Ita igitur ille inquit libro de bono perseuerantiæ: Absit vt causam paruulorum sic relinquamus, vt esse nobis dicamus incertum, vtrum in Christo regenerati, si moriantur paruuli, transeant in æternam salutem (Ecce contra Caluinum) non regenerati autem transeant in mortem secundam (ecce contra Pelagium, contra Vincentium, contra Catharinum).

cap. 20.

cap. 12.

Illud hoc loco non est omittendum, ne contingat ex suprà dictis aliquem errare, quòd Baptismus ille sanguinis non minus paruulis ad salutem sufficit, quàm adultis. Nam Christus Dominus dixit: qui perdiderit animam suam. Non verò, qui tradiderit, quasi libero arbitrio opus sit. Baptizantur in suo sanguine paruuli: quod Ecclesia de sanctis innocentibus apertè docet, & patres omnes. Vide Bernardum in sermone illius festi efficaciter hoc probantem, denique & Augustinum & Cyprianum, si tamen illius est liber ille de cardinalibus operibus Christi: notissimi sunt de hac re sermones Ecclesiæ, quibus hoc docent populum: ita vt nulla ratione dubitandū sit hoc certissimū esse fidei dogma.

Baptismus sanguinis etiā paruulis ad salutē sufficit.

Vltimò & illud vitandum est, quod nonnulli specie quadam pietatis putarunt conuenire, vt paruulis baptizatis, cùm ad ætatem adultam venerint, liberum fiat baptismum & fide tenere vel non: quasi videlicet non verè tenerentur ex his, quæ circa eos nondum capaces facta sunt per Ecclesiam. Ita enim docuit Erasmus,

Non est nobis liberum sponsionem nostro nomine factam in baptismo approbare aut rescindere.

Erasmus. Sed hic proculdubio est apertissimus error, qui facilè subuerteret totam Ecclesiam, quanquam fortè non ille hoc putauerit: certum tamen est ex illis quæ ipsorum nomine, & in eorum salutem gesta sunt, illos obligari, etiam in humano iudicio.

LECTIO SEPTIMA.

De ritibus & cæremonijs in sacramento Baptismi supperadditis ab Ecclesia.



Restat iam circa sacramentum baptismi de ijs quæ superaddidit Ecclesia nonnihil admonere: de quibus in genere breuiter notentur sequentia, deinde in specie circa singula poterit facilius nonnihil adnotari.

Etsi cęremoniæ ad baptismi integritatem non sint necessariç, seruandæ tamen sunt ob Apostolicam traditionem.

Sit igitur hoc primũ circa ista, quod quanquam ad integritatem baptismi sufficiant ea quæ dicta sunt, quæ non est dubiũ ex Christi institutione esse, superaddita tamen sunt multa ab Ecclesia: idq; non priuata aliqua authoritate, sed Apostolica traditione, quam illi proculdubio ex familiari spiritus sancti instinctu, & diligenti etiam, quantum credi potest, cõsideratione tradiderunt Ecclesię: id quod primò authoritas antiquorũ omnium asserit patrum, vt in speciali ostendemus, deinde ipsa probat experientia. Nam, vt suprà etiam diximus, quicquid vniuersaliter, omnibus videlicet locis & temporibus, seruat Ecclesia, id ab Apostolis necesse est proficisci: Alioqui agnosci posset quo loco aut tempore illa cœperint: talia verò sunt hæc in celebratione baptismi superaddita. Est illorum mentio apud antiquos patres ab ipsis Apostolorum discipulis vsque ad nos: tam videlicet apud Græcos, quàm apud Latinos: ex quo tanquam certissimo fundamento reliqua, quæ ad hoc pertinent, inferenda sunt.

Primum. Ritus omnes isti quos vocat beatus Thomas & nonnulli alij non quidem sacramenta, sed sacramentalia potius, quasi adiuncta sacramentis, conuenientissima ratione & necessaria sunt institu-

instituta. Nec enim ab Apostolis, multò minus à spiritu sancto eorum doctore potuit aliquid aut superfluum aut irrationale esse: quare etiam si ea non satis intelligere valeamus, credendum tamen est magnam in eis esse sapientiam, multò certè maiorem, quàm quæ in cæremonijs & cultu antiquæ legis fuit. Nec est omnium (inquit Origenes in Homelia super Numeros) tantam sapientiam agnoscere. Cæterùm b. Thom. q. 66. 3. partis tribus potissimum rationibus docet hæc instituta. Primùm videlicet ad excitandã reuerentiam & deuotionem fidelium erga hoc sacramentum, quod si absq; cæremonia vbicũq; celebraretur, facilè veniret in contemptum. Nunc verò omnibus illis superadditis excitantur animi fidelium ad magnum aliquid cogitandum de hoc Sacramento, & ita ad reuerenter & deuotè illud suscipiendum. Deinde faciunt hæc maximè ad instructionem simplicium & paruulorum: vt videlicet non tantùm verbis, sed rebus quibusdam & operibus doceantur de virtute & effectibus sacramenti. Denique adhibentur ad cohibendam dæmonis malitiam, & impetrandam diuinam gratiam. Nam orationibus illis & diuinis verbis quæ præmittuntur, non dubitandum est diuinum auxilium impetrari, quo inimici comprimantur & præparentur animi: hæc enim omnia simul valde conueniunt naturæ & ingenio humano, propter quæ instituta sunt: vt videlicet non subitò ad id quod summum est accedamus, sed multis & verbis & operibus instruamur, excitemur & præparemur: quare hæc omnia meritò parturientis Ecclesiæ, atque adeò edentis filios enixus quidam & conatus dicendi sunt, quibus illa humanæ infirmitati consulens, & in futurum timens nobis ne gratiam illam adoptionis amittamus, & cum DEO & nobiscum agit: quòd certe valde est considerandum & cõmendandum fidelibus. Ex quo etiam ipse b. Tho. q. 71. art. 3. 3. partis, vbi de ritibus istis baptismi in speciali agit, ista non tantùm significatiua esse asserit, sed efficacia etiam, non certè quantum ipsum sacramentum, quod vltimum effectum operatur, sed quantum necessarium est ad præparationem animæ: quod profectò conuenientissimè creditur: Nec enim Ecclesiæ preces, & tanti conatus tanta authoritate ordinati vani esse possunt. Inter illa verò Ecclesia orat Deum pro præparatione suscipientiũ: quare credendũ est id impetrari. Ex quibus vltimò tandem infertur apertè, q̃ meritò hæc in Ecclesia retinẽda sunt & veneranda.

Art. 10. Quare institutæ sunt cæremoniæ baptismi.

M &c quàm

quàm reprehendendi qui ea contemnũt, aut pro suo arbitrio mutant. Vnde non dubium est apud doctores graue peccatum schismatis esse, propria authoritate aliquid horum omittere. Introductio enim noui ritus in Ecclesia pertinet proculdubio ad scisio-
1. Corint. 1. nem: contra id quod Paulus inquit: Vt idipsum dicatis omnes, & non sit in vobis schisma. Quod si non omnino animo nouum ritum introducendi hæc aut mutarentur aut omitterentur, esset nihilominus inobedientiæ aut contemptus Ecclesiæ peccatum: idq; cùm insignis & notabilis est mutatio: in quibus magis vel minus, pro gradu videlicet aut negligentiæ aut contemptus, peccatur. Igitur sequenda est ab omnibus propriæ suæ Ecclesiæ regula. Est enim nonnulla in his diuersitas, in qua illud Augustini locum habet: quòd suo sensu abundat quælibet regio. Nam & in hac diuersitate prouinciarum est etiam summa quædam concordia, vt iam in speciali patebit.

Singulæ cæremoniæ baptismi veterũ testimonio confirmãtur.

Hoc igitur in communi exposito, circa singula explicanda & confirmanda debent ministri huius sacramenti diligenter immorari, quod antiquiores Patres legimus fecisse, ex quibus sequentia colliguntur perpetuò seruata esse in Ecclesia. Primum: Traditio solennis baptismi duobus tantùm diebus, Paschæ & Pentecostes: extra quos infantibus quidem, & his qui in periculo erant tantùm tradebatur Baptismus. De quo ante mille ducentos annos Syricius Papa in Epist. ad Cumerium Tarraconensium Episcopum cap. 2. & Leo in Epist. ad vniuersos Episcopos per Siciliam latissimum perhibent testimoniũ, confirmantes hoc ab Apostolis traditum in Ecclesia, & prohibentes aliter fieri. Vnde in Baptismo certè adultorum extra periculum esset id omninò seruandum. Habetur etiam ex illis aquam benedicendam & exorcisandam esse, & consecrandam etiam. Ita Ambros. lib. 1. de sacramẽtis cap. 5. & Cyprianus lib. 1. epistolarum epist. 12. Oportet verò mundari & sanctificari aquã primùm à sacerdote, vt possit baptismo suo peccata hominis qui baptizatur abluere: quia p Ezechielem prophetã dominus dicit: Et aspergã super vos aquam mundã &c. Et Dionysius ipse Pauli discipulus cap. 2. de Ecclesia. Hierarch. de chrismate aquæ miscendo apertã facit mentionẽ. Exorcismos etiã, quibus contraria potestas exufflatur: & impositionẽ manuum: & impressionem crucis: intinctionem narium & auriũ saliua, & salis in os immissionẽ seruata esse constat & explicata

ab omnibus illis patribus. Est de his omnibus testimonium apud Origenem homelia 6. super Ezechielem, apud Ambro. 1. & 2. lib. de Sacramentis, & libro de his qui initiantur mysterijs, & apud Augustinum est istorum aperta mentio. Vnde ipse lib. 1. de peccato originali contra Celestium & Pelagium capite 4. ex his probat paruulos etiam peccatum originale habere, ita inquiens: Ipsa Ecclesiæ Sacramenta, quæ tam antiquæ traditionis authoritas conseruat, vt ea isti, quamuis in paruulis existiment simulatoriè potius quàm veraciter fieri, nō tamē audēt aperta improbatione respuere &c. vbi etiam abrenuntiationis apertam mentionē fecit, sicut & lib. 1. de nuptijs & concup. capite 2. & lib. 2. capite 18. de quo etiam Ambros. & Dionysius supradictis locis: sicut & de confessione fidei etiam à paruulis per susceptores præstita: cuius etiam meminit Augustinus lib. de peccatorum meritis & remiss. vt suprà citauimus, propter quod vocat paruulos credentes & pœnitentes.

De nominis etiam traditione & susceptoribus siue in paruulis siue in adultis loquitur Dionys. cap. 2. & vltimo Eccle. Hierarch. De vnctione ante Baptismum ipse ibidem: Et Ambros. lib. 1. de Sacramentis capite 2. Inunctus (ait) es vt athleta. De vnctione verò verticis chrismate idem Ambrosius lib. de his qui mysterijs initiantur capite 6. & de veste candida ibidem capite 7. Sunt præterea multa alia antiquorum patrum de his omnibus apertissima testimonia, quorum nonnulla Gratianus citat de consecratione distinct. 4. Rabanus etiam lib. 1. de instituti. Clerico. inter cætera multa de omnibus Ecclesiast. ritib. etiam de Baptismo ferè hæc omnia tradit à 26. capite vsque ad 29. Ex quibus omnibus patet quanta sit consonantia in his ab ipsis Ecclesiæ initijs vsque ad nos. Est quidem in nonnullis diuersitas. Nam Ambrosius in illis lib. de Sacramentis loquitur de lotione pedum post Baptismum, quam dicit seruari in Ecclesia Mediolanensi, non in Romana. Dionysius etiam toto corpore dicit inungi baptisandos. Cæterum, vt satis constat, in his omnibus quæ nunc seruantur conueniunt antiqui omnes, quanquam nonnulla etiam in desuetudinem abierunt: sicut illud, quod certum est vbique seruatum, de communione baptizatorum: consummabatur enim totus baptismi ritus in sumptione Eucharistiæ, vt Diony. ait, in adultis ad minus, & certè in nonnullis Ecclesijs etiam in

paruulis: de quo, cùm de hoc sacramento agetur dicemus: proculdubio tamen, cum adulti baptizantur conueniet etiam hoc obseruare, sicut multa alia circa adultos, quæ minus seruantur propter raritatem. Tanta deniq; est consonantia in his omnibus, vt verbum ipsum, Baptizo, quod nec latinum est, nec extra hoc Sacramentum intelligitur à latinis, semper fuerit seruatum in Ecclesia latina, cum apertius diceretur, abluo, vt Augustinus inquit, hoc obseruans lib. 6. cont. Iulianum cap. 4. Nec omittendum est id, quod circa baptismum adultorum obseruauit omnis antiquitas, de quo superius nonnulla mentio facta est, vt aliquanto tempore Catechumeni essent, & instruerentur de fide, quanquam quandoque diutius tenebantur, quandoq; citius admittebantur, multi etiam longo tempore sua voluntate inter Catechumenos manebant. Vnde factum est, vt suprà diximus, vt Catechumeni dicerentur qui tantùm instrui de fide petierant, aut ad hoc erant admissi: qui verò iam petebant baptismum, et admissi erant vt in proxima solennitate baptizarentur, cōpetentes vocati sunt, vt Rabanus suprà dicto loco inquit: quod, vt superius etiam ostendimus, non parum proderit ad intelligendum doctrinam antiquorum. Hoc igitur nunc etiam in adultis seruandum esset. Nam in eis nulla horum mutatio facta est nisi inconsideratione, quòd quæ raró fiunt minus curentur. Vix etiam in agendis ipsis (quas vocat) de modo adultos baptizandi agitur. Hæc igitur satis nunc esse debent ad confirmandos, contra hæreticos etiam, ritus ipsos baptismi. Cæterùm latius explicare horum omnium significationes & rationes, & id scripturæ authoritatibus & doctrina Patrum confirmare, & conuertere ad exhortationem fidelium, omnino pertinet ad doctores & pastores, & ipsos qui tradunt sacramenta: sed nunc, cùm necessaria maximè tradimus, non est locus latius de his agendi. Expediret certè & ante celebrationē baptismi & post paratas habere exhortationes circa hæc, & tradendæ essent simplicioribus sacerdotibus ab Episcopis. Nec tamen aliorum negligētiæ alios, quantùm putamus, excusat. Ad ista igitur, quæ in baptismo seruantur explicanda & suauiter ostendenda populis est pulcherrimus locus Ezech. 16. cap. Vbi Deus primò improperat natiuitatis maculas: In die qua nata es aqua nō es lota, nec sale salita: & deinde: Laui te aqua, vnxi te oleo, vestiui te discoloribus. & multa beneficiorū dei cōmendantur, quæ videtur Ecclesia omnibus illis ritibus ostendere.

DE

DE CONFIRMATIONE.

LECTIO PRIMA.



OST SACRAMENTVM Baptiſmi meritò proximum eſt vt de ſacramento confirmationis dicamus, quod ordine ſecundum eſt, vt ſuprà diximus. Et quoniam hoc ſacramentum non tantum impugnatur, ſed etiam blaſphematur ab hæreticis, ante omnia probandum eſt quòd ſi verum ſacramentum nouæ legis: verum (inquam) non nomine ſolùm, ſed effectu & inſtitutione, quæ ſunt duo maximè propria ſacramentis. Aſſerimus igitur confirmationem eſſe ſacramentum inſtitutum à Chriſto, atque ita efficaciter gratiam cauſare. Et quoniam illi clamant nullum vocandum eſſe ſacramentum, quod non habeat Dei promiſsionem & verbum, vt illi dicunt, nos, iuxta ea quæ ſuprà dicta ſunt de traditionibus abſque ſcriptura, dicimus veritatem huius ſacramenti probari ex ſcriptura iuncta Eccleſiæ ſenſui atque traditioni Apoſtolicæ: hæc enim eſt vera interpres ſcripturæ, quæ ex teſtimonio conſono ſuccedentium ſibi patrum ab Apoſtolis vſque ad nos ſumenda eſt. Itaque de hoc ſacramento habetur teſtimonium in actis Apoſtolorum, atq; in fine Euangelij Lucæ. Nam Apoſtolis baptizatis iam (vt creditur) &, vt minimum, veram conſecutis remiſsionem peccatorum & Dei gratiam, quos & miſit prædicare pœnitentiam & remiſsionem peccatorum in omnes gentes, tandem inquit: Ego mittam promiſſum patris mei in vos. Vos autem ſedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Sic Lucas in fine ſui Euangelij, cui conſonat quod 2. cap. actuum Apoſtolorum ſcribit: Præcepit eis, vt expectarent promiſsionem patris &c. Quod & conſequenter ſe-

Cõfirmationem eſſe verum nouæ legis ſacramentum docetur varijs teſtimonijs.

cap. 8.

cundo capite impletum scribens, spiritum sanctum descendisse in linguis igneis in ipsos narrat:&, vt ex omnibus sequentibus patet, non tantum externa illa dona virtutemq; linguarum & miraculorum, sed etiam cognitionem mysteriorum & ipsius scripturæ, quantum negotio Euangelicæ prædicationis opus erat, & quod maius omnibus est, robur animi constantiamq; firmiorem cordis, & feruorem deuotionis illis contulit, quibus nec populi irrisionē, nec minas principum formidarent, qui prius ad sonitum folij volantis territi erant. Hæc qui legit, nonne apertè videt confirmatos illos fuisse, & ex pueris atque infantibus subitò euasisse in viros, perfectamq; consecutos fuisse Christianæ vitæ integritatem? quæ omnia reuera sunt huius sacramenti operationes in nobis, quas tunc consecuti sunt Apostoli visibili miraculo spiritus illius vehementis & ignearum linguarum: quare & ab eodem instructi sunt hanc spiritus confirmationem necessariam esse fidelibus omnibus: atque ideo legimus de Petro & Ioanne missis Samariam, ad eos videlicet, quos Philippus diaconus baptizauerat, qui tamen nondum spiritum sanctum susceperant. Orauerunt (ait) pro ipsis, & imposuerunt eis manus, & spiritum sanctum acceperunt: quod ipsum hodie fit ab Episcopis in sacramento confirmationis. Vbi etiā plura ostenduntur, quæ ad huius sacramēti veritatem & necessitatem pertinent. Nam apertè ibi patet hanc impositionem manus à solis Apostolis factam, quod postea Eusebius papa apertè dicit. Nam & Symon hanc voluit potestatem ab Apostolis emere. Hoc etiam 19. cap. apertius ostenditur in facto Pauli, qui prius iussit baptizari, & baptizatis imponebat manus, & accipiebant spiritum sanctum. Patet itaq; iam ab ipsis Apostolis hoc in vsu fuisse in Ecclesia, vt baptizati, qui quidē ab inferioribus baptizabantur, postea confirmarentur & consummarentur à summis. Et tunc quidem, quando visibilibus miraculis suam testabatur spiritus sanctus præsentiam, non putabant Apostoli opus esse alijs externis signis, & hoc quidem agente in eis ipso spiritu sancto, qui omnia docebat. Cæterùm docuisse eos discipulos suos, quibus Ecclesias commiserunt, quanta obseruanda essent in eis qui initiabantur mysterijs, & qualiter post baptismū perficiendi consummandiq; essent, & quibus vtendū esset sensibilibus rebus, & qua ratione, nullo modo dubitare permittimur, nisi velimus credere parū curasse Apostolos institutionem Ecclesiarū: quo quid

indignius

indignius virtute eorum, & Christi in suam Ecclesiá cura & sollicitudine. Huius habemus certissima testimonia, quæ omnia nimis prolixum esset referre: sufficiant pauca, quibus apertè ostendatur consensus patrum ab ipsis quos Apostoli docuerút. Clemens Petri successor Epistola 4. apertè dicit post baptismú necesse fore cósignari ab Episcopo, hoc est, septiformé gratiá spiritus suscipere: quia aliter perfectus Christianus esse non potest. Vrbanus deinde illi consentiens, sine impositione manuum Episcoporum nullum inueniri plenum Christianum dicit. Fabianus quoq; 18. à Petro Epistola 2. de ipsa cófectione chrismatis à Christo Apostolis præcepta apertè loquitur. Eusebius vigesimus à Petro, manuum impositionis sacramentum magna veneratione tenendum esse asserit. Dionys. Areop. 4. cap. de Ecclesia. Hierarch. de confectione chrismatis siue vnguenti apertè loquitur, & de consignatione qua baptizati ab Episcopo consummabantur. Melch. Papa ante concilium Nicænum omnibus Episcopis Hispaniæ etiam scribit maius hoc esse sacramentum quàm baptismi. B. etiam Ambrosius de his qui initiantur mysterijs cap. 6. de hoc sacramento apertè loquens inquit, Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus: vbi verba ipsa formæ huius sacramenti ponit. Et lib. 2. de sacramentis: Post fontem (inquit) superest vt perfectio fiat, quam dicit fieri in accessione spiritus sancti. Sunt apud August. Hierony. & ferè omnes alios locupletissima testimonia huius sacramenti, quę non est opus referre. Sed quia hæretici asserunt August. hoc sacramentum negare, vt qui tantùm duo ponunt, & Caluinus affirmat ipsum dicere tantùm esse orationem quandam, vt isti aperti mendacij & impositionis conuincantur, duo hæc loca Augustini commendentur memoriæ. Primò, lib. 2. contra Petilianum capite 104. exponens illud: *Sicut vnguentum in capite*, ita inquit: Hoc vnguento sacramentum Chrismatis vult interpretari, quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. Quid potest apertius dici? aut quomodo non meritò mendaces dicendi sunt, aut nolle verum scire, qui contrarium dicunt? Secundo, 5. lib. de baptismo contra Donatistas cap. 20. referens, aut potius refellens asserentes Deum nó exaudire peccatores, & ideo sacraméta ab ipsis data repetéda. Audit (inquit) Deus homicidá deprecanté vel super aquá baptismi, vel super oleú, vel sup Eucharistiá, vel sup capita eorú qbus manus imponit.

Patrum quędam ex plurimis de cófirmationis sacramento testimonia.

Cap. 2.

Responsio ad Caluini obiectionem contra hoc sacramentū.

imponit. Ecce quàm apertè hoc inter sacramenta ponat. Quod igitur Caluinus ex 3. lib. cap. 16. citat dicentem August. Manus autem impositio non sicut Baptismus repeti non potest: quid est enim aliud quàm oratio super hominem. Attendat quòd in hoc proximo loco post baptismum posuit oleum, deinde Eucharistiam, & quarto loco manus impositionem: quare meritò intelligi potest impositio illa manuum pertinere ad absolutionem quandam & reconciliationem, qua Ecclesiæ qui extra eam baptizati erant reconciliabantur. Et quidem eo ipso loco, quem ille citat de sacramento hoc, quod impositionis manuum vocat, apertè loquitur, referens qualiter per impositionem manuum daretur spiritus sanctus, & hoc ipsum apertè sacramentum vocat, sed quia & alijs rationibus imponebantur manus, & hac maximè, vt reconciliarentur Ecclesiæ, dicit impositionem manuum repeti posse: sed non certam illam, qua dabatur spiritus sanctus, sed alteram, qua reconciliabantur, de qua dicit quòd oratio tantùm est. Hoc quidem dicimus probabiliter, credentes August. non putasse sacramentum confirmationis iterari posse, cuius contrarium certissimum est in Ecclesia. Si cui autem hoc responsum non placet, sed credit August. ita sensisse, cùm tamen Ecclesia aliter sentiat, nos non contendimus. Illud respondemus Caluino, ex eo verbo: Manus impositio non est aliud quàm oratio super hominem, non sequiter non esse sacramentum: sed sicut ipse audiuit August. ibi dicentem, Oratio est tantùm &c. audiat eundem ibi dicentem: Cùm ergo aliud sit sacramentum, quod habere etiam Symon Magus potuit, aliud operatio ipsius spiritus &c. & videat ibi ex toto contextu de illa impositione manuum, quæ ab Apostolis fiebat illum loqui, eamq; dicere sacramentum.

Ex horum igitur omnium patrum consensu apertè videmus hoc esse verum sacramentum, atque ideo à Christo institutum: in quibus omnibus est valde considerandū, quòd hoc non tanquam dubium proferunt aut confirmant, sed ex eo potius tanquam certissimo inferunt alia contra errores. Itaque constat huius sacramenti veritatem adeò certam fuisse in antiqua Ecclesia, vt nec de ea fuerit dubitatum: quod confirmat etiam illud Ecclesiasticæ historiæ lib. 6. cap. 34. vbi Eusebius ex Cornelio Papa antiquiore August. & contemporaneo Cypriano, de Nouato hæretico dicit, quod in lecto & periculo mortis baptizatus fuerit, nec signaculo

chrismatis consignatus : vnde nec vnquam spiritum sanctum potuit promereri.

De institutione verò huius Sacramenti id certum est,a Christo promissam esse confirmationem Apostolis,Iohannis 16.& Actuum primo , vt diximus, & in ipso festo Pentecostes exhibitam, quam intelligunt patres omnes esse huius Sacramenti veritatem, vt Melchiades loco citato apertè dicit : & ex eo tempore constat Apostolos vsos fuisse in baptizatis hoc Sacramento , vt ex locis supradictis patet. Vnde b. Thom.q.72. art.1.in quo de hoc Sacramento loquitur,probabiliter docet illam promissionem fuisse institutionem eius,si non manifestam aut plenam , certè insinuatam esse eo loco. Nec dubitandum est aut verbo aut inspiratione interiori Apostolos fuisse plenè de hoc instructos,vt ex his,quę à principio diximus, satis constat : non enim temerè in Ecclesia hæc recepta sunt. De institutione cōfirmationis.

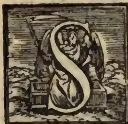
Infertur etiam secundò, hoc sacramentum vocari quandoque impositionis manus,quandoq; chrismatis. Et primum quidem nomen manifestè inde sortitum est, quòd ita legimus Apostolos tradidisse,vt locis citatis patuit. Chrismatis verò Sacramentum, quòd hæc sit propria materia eius,vt mox dicetur.Nec putandum est illos,qui vocarunt Sacramentum hoc impositionis manus, sine chrismate illud contulisse. Nam vt b. Thom.art.2. illius q. inquit, ex verbis Dionys. Areop. patet Apostolos vsos fuisse chrismate,quod Fabianus Papa loco citato dicit Apostolos tradidisse, & recepisse à Christo vt conficeretur. Hinc , quod prętermittendum non est, conuincitur Caluinus non vnius, sed multiplicis mendacij,qui dicit hanc impositionem manus ortam esse ex antiqua consuetudine Ecclesiæ, qua qui in infantia baptizati erant, post ætatem adultam instructi de fide profitebantur illam , atque tunc (inquit) ad maiorem huius professionis solennitatem habebant Episcopi hanc impositionem manus : quod cùm ille nulla antiquitatis authoritate probet,nec certè probari possit,meritò dicendus est illud confinxisse. Nam quod ex Leone citat & Augustin. dicentibus baptizatos ab hæreticis recipiendos per impositionem manus , non de hoc Sacramento intelligendum putamus,nec de illa professione fidei , de qua ipse loquitur,sed de reconciliatione & pœnitentia quadam , qua ex hæresi conuersi admittebantur ad ecclesiam,vt superius insinuauimus,Quòd si illud Hoc sacramētum cōfirmationis nunc impositionis manus,nunc chrismatis appellatur. Falsa sententia Caluini de manus impositione.

N non

non placet, (nec enim vt certum id afferimus) hoc saltem negari non potest, nullam in his, nec in antiquitate Ecclesiæ de hac fidei professione mentionem esse : nam & hoc accedit ad errorem illum, quem superius de Baptismo reiecimus, quasi his qui in infantia baptizati sunt, liberum sit permittendum acceptare fidem aut non. Sunt quidem illi diligenter instruendi, & si quid aliud iudicabit Ecclesia necessarium, ita agendum, vt tamen agnoscant illi ex prima illa baptismatis susceptione et professione teneri se ad fidem & professionem Christianam.

LECTIO SECVNDA.

De Confirmatione.



SICVT ex illis testimonijs patrum veritas huius Sacramenti ostensa est, ita ex eisdem cuncta quę pertinent ad illud facilè agnoscemus, idq; eo ordine quem in baptismo seruauimus & proposuimus in principio agendum est.

Confirmationis materia. Materia igitur huius Sacramenti & elementum est Chrisma ab Episcopo consecratum : Chrisma (inq̃) ex oleo oliuarum et balsamo confectũ: quod Fabianus loco suprà citato apertè dicit : & Innocentius primus in Epistola ad Decentium Episcopum Euglibinũ cap. 3. de consecratione ab Episcopo adhibenda. Rationes verò istorũ ꝓbabiles adfert b. Tho. 2. & 3. art. illius prædictæ quæstionis. Sunt. n. conuenientia illa significationi & effectui huius Sacramenti, vt statim dicemus.

Forma confirmationis. Forma verò verba illa sunt, quibus vtuntur Episcopi : Consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine patris & filij & spiritus sancti. quorum, vt suprà diximus, nonnulla est memoria apud Ambros. Significant verò hæc & ipsum actum exteriorem, & effectum huius sacramenti, vt art. 4. inquit b. Thom. Ex quo apertè patet vsum Chrismatis in hoc Sacramento esse cõsignationẽ frontis, de qua apertè loquũtur antiquiores, & b. Thom. art. 9. eius adfert conuenientem rationem. Obseruan-

ſeruandum tamen circa vtrunque horum, quòd iſta tenenda ſint vt tradita & ſeruata in Eccleſia, nec vertenda in quæſtionem, neq; aliquid aſſerendum niſi certa authoritate Eccleſiæ, quæ circa hoc non extat alia, quàm quæ dicta eſt: Vnde b. Thomas art. 2. illius q. aſſerit Apoſtolis non eſſe datum hoc ſacramentum à Chriſto, ſed rem ipſius ſacramenti: ſic tamen, vt putet etiam ignem illum & linguas ſuppleſſe vicem olei & balſami. Apoſtoli etiam quando ſola manuum impoſitione illud tradiderunt, ſpeciali Dei inſtinctu id feciſſe credendi ſunt, atq; ita viſibilia illa ſigna atteſtantia ſpiritus ſancti deſcenſum in eos quos confirmabat, vel ſupplebant vicem materiæ, vel certè atteſtabantur Deum ſine illa effectum conferre ſacramenti.

Ex his duobus iam tertiũ ſequitur, quis ſcilicet ſit effectus huius ſacramenti: eſt.n. augmentũ gratiæ baptiſmatis: & collatio fortitudinis neceſſariæ ad ſuperanda contraria omnia profeſsioni Chriſtianę. Itaq; intellexerunt ſupradictis locis patres hoc ſacramentũ id cõferre baptizatis omnibus, q̃d in deſcenſu ſpiritus ſancti collatũ eſt Apoſtolis: non q̃dem in eo gradu, nec in ea manifeſtatione, ſed certè quantũ neceſſarium eſt ad vitam Chriſtianã: de quo pulchrè Melchiad. in epiſt. illa ad omnes Epiſcopos Hiſpanię loquens, & traditione Apoſtolorũ ac conſenſu Eccleſiarum hoc probans, aſſerit in hoc ſacramẽto quodam modo armari Chriſtianum militem neceſſarijs armis ad bella illa, ad quæ deſtinatus & ſignatus fuerat in baptiſmo: Et rurſum: adoptatũ in filiũ, & ſplendidæ hæreditatis cœleſtis promiſsione donatũ ſuſcipere in hoc ſacramento tutorẽ & ductorẽ ſpiritum ſanctũ. Tandẽ & ille, & cæteri omnes, vt viſum eſt, hoc Sacramentum dicunt eſſe conſummationem & perfectionem baptiſmatis, ſine quo etiam (inquit Clemens) nec perfectus Chriſtianus eſſe poteſt, nec ſpiritũ ſanctum promereri dixit Dionyſius Alexandrinus, vt ſuperius citauimus. Quod intelligendum eſt non ad remiſsionem peccatorum: nam ita datur ſpiritus ſanctus in baptiſmo, ſed ad robur & conſummationẽ, qui eſt proprius effectus huius ſacramenti. Atq; iſtud eſt propter quod clamat contra nos hæretici, quaſi detrahamus ſacramẽto baptiſmatis & ſcripturę, q̃d tãta authoritate Chriſti cõſtat in ea efficax eſſe, quod tamẽ (vt inquiunt) nos aſſerimus non ſufficere ſine Chriſmate. His reſpondet Melchiad. ſuprà dicto loco, Nam baptiſmum quidem non negat ſufficere his qui cũ illo

Operatio & effectus confirmationis.

Nota

sublati sunt, sed pugnaturis hoc necessarium esse. Dicemus verò inferius nonnihil de necessitate. Cæterum, vt ora hæreticorum obturentur, intrepidè dicendum est hoc sacramentum perfectius esse baptismo & dignius, quantum attinet ad gratiæ perfectionē, & consummationem eorū quæ pertinent ad professionem Christianæ vitæ. Quis dubitat Apostolos maius donū gratiæ accepisse in descensu spiritus sancti, quàm cum baptizarentur? Quia itaq; præsupponit hoc sacramentū baptismi operationem, vbi plena est remissio peccatorum, quod ad hoc attinet, non istud præferimus baptismo, sed simpliciter dicimus illud maius esse in perfectione gratiæ, eo quòd conferat gratiam, & perficiat incepta in baptismo. Nec hîc Christo derogamus, aut ipsum sibijpsi opponimus, sed consideramus donorum suorum diuersitatē, gradum, & progressum. In baptismo nos generat, in confirmatione nos ad perfectum augmentum perducit. Ibi recipit ad militiam, hîc munit armis. Ibi ad cælestem hæreditatem testamento nos vocat, hîc pupillis tutorem dat spiritum sanctum. Igitur in baptismo efficacior est remissio peccatorum, hîc maius auxilium virtutū & gratiæ ad bona opera perficienda & aduersa superanda. Vnde b. Thomas art. 7. illius quæst. dicit hoc sacramentum gratiam illam gratos nos reddentem Deo augere, si iam est: aut, si nondum est, de nouo conferre: & ita auget illam gratiam, quæ per baptismū data est, & illam extēdit per nouū auxilium Dei ad cuncta vel agenda vel sustinenda, quæ pro Christo sustinenda sunt. Sit igitur in baptismo plenior remissio peccatorū (hæc est enim proprius eius effectus) in confirmatione autem abundantius robur virtutis. Ex quibus facilè est respondere argumentis hæreticorum, quæ contra hoc sacramentum obijciunt. Non negamus virtutem baptismi, non dicimus illud non sufficere ad salutē, sed hoc etiam sacramentū Dei misericordia præparatū post baptismum pugnaturis.

Qua ratione sacramentū confirmationis sit dignius baptismo.

Distinctio baptismi & confirmationis ab effectu

Iuxta hæc etiam explicanda est mystica significatio huius Sacramenti, & ea populis proponenda frequenter. Significant enim sacramenta omnia Christi quod efficiunt, & efficiunt quod significant. Igitur oleum pinguedinem deuotionis, lucem fidei: balsamum verò optimi odoris exempla sanctitatis vitæ significat: ad quæ omnia per hoc Sacramentum virtus datur. Verba etiam ipsa Sacramentalia, vt b. Thomas inquit suprà citato loco, duo significant: Consignationem scilicet crucę, quæ est quasi traditio, vt

Mystica significatio confirmationis.

vt ille inquit, vexilli regis nostri & signi militaris: deinde eius confirmationem & robur Spiritus sancti.

Ex quibus etiam sacramentum characterem imprimere sequitur: quod b. Thomas supradicta q. art. 5. asserit, & eadem ratione probatur, qua de baptismo hoc ostensum est. Datur enim spiritualis quædam potestas aggrediendi vniuersa Christiana opera, & ipsum martyrium. Et sicut in baptismo datur potestas quædam passiua, hoc est, facultas recipiendi sacramenta, ita in hoc datur potestas actiua ad agenda quæ diximus, & ad ea quodammodo consecratur homo: quare & iterari non potest, & indelebilis est character ille, iuxta ea quæ de baptismo dicta sunt. Quòd etiam, si rem expendamus, potestas hæc quæ datur & robur manifesta sunt, nomen characteris satis indicat: maximè si consideremus quod de charactere militari Augustinus dicit: quod tanquam Ecclesiasticam doctrinam authoritas Eugenij papæ & Concilij illius Florentini suscipere cogit. Ibi enim sic dicitur: Inter hæc sacramenta tria sunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum à cæteris distinctiuum imprimunt in anima indelebile: vnde in eadem persona non iterantur. Hæc est Ecclesiæ doctrina. Si quis ex verbo Augustini, quod proxima lectione citatum est à Caluino, contendat ipsum putasse iterari posse hoc sacramentum, diximus fortè Augustinum de hoc non intellexisse sacramento: quod si intellexit, non est mirum si in hac re aliter indicauerit Ecclesia. Nec enim singula quæ circa hoc sacramentum sunt, æquè manifesta sunt in Ecclesia.

Confirmatio imprimit characterē, atque ideo repetenda non est.

De ministro verò huius sacramenti constat ex pluribus suprà citatis authoritatibus, præcipuè Innocentij, Melchiadis & Clemētis, esse solum Episcopum: id quod authoritate illa actuum 8. probant & 19. Quod etiam confirmat Gregorius in epistola quadam, quæ habetur 95. dist. cap. Peruenit. Quanquam ibi permittat hoc in absentia Episcoporum propter scandalum sacerdotibus simplicibus: hæc tamen tanti pontificis dispensatio nec trahenda est in exemplum, nec facilè improbanda. Certè alij, & plures quidem aliter egerunt, idq; receptum est magis in Ecclesia. Nec in his, quæ non tam certò constituta sunt, debent pij offendi, quasi ideo minus constet nostra religio: Apostoli secuti sunt quod dictum est. Quòd Gregorius putauit in illo casu se posse di-

Solus Episcopus est confirmationis minister.

ſpenſare, credendum eſt Deo non fuiſſe ingratum. Cæterùm ſequi debemus quod magis regulare eſt. Vnde Eugenius in Concilio Florentino in doctrina illa Armenijs tradita circa ſacramenta, de hoc articulo hoc tantùm dicit, quod legitur per Apoſtolicæ ſedis diſpenſationem ex rationabili & vrgente admodum cauſa ſimplicem ſacerdotē chriſmate per Epiſcopum confecto hoc adminiſtraſſe confirmationis ſacramentum, quo loco vide cætera, quæ de materia & forma, miniſtro & effectu huius ſacramenti dicta ſunt, authoritate Eccleſiæ eſſe confirmata. Nec in hac materia omnium æqualis certitudo nobis quærenda eſt. Veritatem huius ſacramenti, materiam videlicet & formam, quod ad eſſentialia attinet, habemus fide dignis teſtimonijs eſſe ex conſenſu Eccleſiæ. De miniſtro verò, quod ſpecialiter quandoq; factum eſt, ſicut & alia quæ inquiri poſſunt, melius eſt relinquere Deo & Eccleſiæ, ſi quando illa videat opus eſſe ampliori explicatione, & eam legitima authoritate ac debita inquiſitione tradidit.

Omnis baptizatus ſiue adultus, ſiue infans confirmari poteſt.

Quis verò ſit capax huius ſacramenti ex ſuprà dictis deducitur. Omnis videlicet baptizatus, etiam infans, vt b.Tho. inquit. Quare ne pueris quidem aut infantibus eſt denegandū hoc ſacramentum. Imo addit b.Tho. diſt. 7.4. vbi de hoc ſacramento à magiſtro & cæteris agitur, debere conferri pueris, idq; ſatius eſſe & vtilius, quia videlicet non poſſunt obicem opponere gratiæ huius ſacramenti, & ideo certius eam ſuſcipiunt, qua poſtea conuenienti tēpore vtentur. Et quanq̃ hoc ſacramento armentur militaturi ſub Chriſto, hæc militia neq; ſexus neq; ætatis diſcrimen nouit. Vicerunt pueri & puellę, & celeberrima martyria tulerunt pro Chriſto. Et vt hoc etiam, quod inter ritus ſacramenti huius dicēdum erat, non prætermittamus, mos antiquæ Eccleſiæ hic fuit, vt ſtatim poſt baptiſmum traderetur hoc ſacramentum, & coniungerentur hæc duo, quorum alterum inchoatio, alterum perfectio eſt. Id apertè patet in Ambroſio ſuprà dictis locis, & omnis antiquitas idem oſtendit, vt patet quoq; apud Rabanum lib. 1. de inſtitut. Clerico, quod etiam tenet & probat Thomas VValdenſis qui primus de his omnibus contra errores Bohemorum & diſputauit, & omnia ferè antiquitatis teſtimonia collegit, maximè in duobus libris de ſacramentis & ſacramentalibus, in quorum ſecundo cap. 55. & 56. de hoc ſacramento ſcribit.

Art. 6. & 8. prædictæ q. q. 3. art. 2.

Cap. 30.

Nunc de diſpoſitione & præparatione animi ſuſcipientis

hoc

hoc sacramentum non est prætermittendum, quanquam hoc sit cõmune huic cum cæteris sacramentis. Tenetur enim suscipiens, si adultus est, ita accedere, vt impedimentum non opponat gratiæ spiritus sancti. Quare nõ contritus tantùm de peccatis, si post baptismum aliqua commisit, sed etiam confessus præcipitur accedere: imò & ieiunus in concilio Aurelianensi cap. 3. vt Gratianus citat de consec. dist. 5. ca. Vt ieiuni. quanq̃ inter impressa concilia hoc non habeatur. Et de ieiunio quidem, vsu constat abrogatũ esse: de confessione tamen est omnino tenendũ ratione hac potissimũ, quam b. Tho. suprà dicto loco adfert: quoniam confirmatio ex se requirit proculdubio præcedentem gratiam sacramentalem: non enim confirmari potest quod actu nõ est. Itaq; amissa per peccatum gratia baptismatis, nec per pœnitentiã recuperata, indignè sumitur hoc sacramentũ & sacrilegè. Igitur suscepturi sacramentũ hoc exhortandi sunt primò, si adulti sunt, ad munditiam conscientiæ & puram præmittendam confessionem, deinde ad desiderium augmenti gratiæ & plenitudinem illam spiritus sancti: quod agendum est cum eis ostensis effectibus sacramenti, & orationibus & ritibus Ecclesiæ quæ circa hoc sacramentum seruari & adhiberi solent. *Qua animi præparatione adulti accedere debeant ad confirmationẽ.*

De ministro etiam, Episcopo nimirum, in concilio Meldensi, vt Gratianus citat de consecrat. dist. 5. cap. vt Episcopis, præcipitur, vt ieiunus etiam illud conferat casu necessitatis cessante. Quod quanquam vbi non est in vsu non sit admodum curandum, ostẽdit tamen quanta deuotione & reuerentia sit tradendum, sicut & suscipiendum hoc sacramentum: ita vt quod de ministris aliorum sacramentorum dictum est, de hoc etiam sit intelligendum. Peccant enim si non sanctè sancta tractent. *Quanta reuerẽtia Episcopus hoc sacramentũ conferre debeat.*

De necessitate denique huius sacramenti non est tacendum, quæ non est proculdubio tanta, quanta baptismi (cum ille remedium sit sufficiens ad salutem) est tamen necessitas præcepti, quod satis ex testimonijs suprà citatis, Clementis & Melchiad. patet. Vbi considerandum, Melchiadem asserere morituris non esse necessarium, sed pugnaturis tantum. Quod tamen proculdubio intelligendum est si opportunitas desit: nam si adest, morituris tradendum est, vt b. Thomas ex Hugone de S. Victore suprà dictis locis asserit. Est tamen nonnihil dubij, an sit ita præceptum hoc sacramentum, vt sola omissio, præter contemptum tamen, *Quanta sit huius sacramenti necessitas.*

reum faciat. Certum quidem est, quòd si ex contemptu omittatur esse peccatum, cæterum sine contemptu multi putant non esse. Nos tamen credimus contrarium magis consentaneum authoritatibus patrum, & dignitati ipsius sacramenti. Dicunt sine illo neminem esse perfectum Christianum, nec inter perfectos sedem habere posse (inquit Clemens) si voluntas & non necessitas excludat. Voluntaria verò omissio eius quod necessarium est ad perfectionem Christiani & gratiæ, non video quomodo non sit mortalis. Quare & de nimia dilatione huius sacramenti, & de omissione exhortandi sunt fideles omnes ad pœnitentiam.

Ritus & cæremoniæ cõfirmationis.

Vltimò denique de ritu atque cæremonijs, quæ circa hoc sacramentum seruat Ecclesia, id tantum satis sit dicere, quòd ritus huius sacramenti proculdubio ab Apostolis habetur magna ex parte, & per manus constat à principio vsq; ad nos deriuatum: quicquid videlicet fit circa consecrationem vnguenti, de qua Dionysius 4. & 5. cap. de Ecclesiast. Hierarchia refert ferè quæ hodie seruantur. Igitur, vt b. Thom. art. 12. prædictæ quæst. inquit, non dubitandum est à spiritu sancto esse quicquid circa hoc fit in Ecclesia, sicut etiam illud est, quod tenendus est ab alijs qui confirmatur, tanquam scilicet infirmus & nondum adultus in Christo, vt b. Tho. inquit art. 10. eiusdem quæst. vnde & contrahitur spiritualis cognatio, sicut in baptismo. Quæ omnia, vt diximus de ritibus baptismi, diligẽter exponenda sunt populo, & frequenter admonendi ex illis de puritate & sanctitate vitæ, ad quam tenentur ex horum Sacramentorum susceptione.

DE

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

LECTIO PRIMA.



VIA, VT EX SVPRADIctis patet, Sacramentum Euchariſtiæ tertium locum obtinet generatione & vſu tanquam alimentum, vt cibus in vita corporea, de eo nunc agendũ. *Sacramenti Euchariſtiæ inſtitutio.*

Primò igitur omnium inſtitutio huius Sacramenti manifeſtiſsimè à Mathæo 26. Marco 14. & Luca 22. & à Paulo 1. Corinth. 11. deſcribitur facta in vltima illa cæna. Nec tum ibi Chriſtus inſtituit quod poſtea fieret, ſed etiam perfecit tunc hoc Sacramentum, & perficiendum mandauit perpetuò Eccleſiæ. Et quia de verbis inſtitutionis huius poſtea plura dicenda ſunt, nunc ſatis ſit, quòd ex illis apertè ſequitur, hoc eſſe verum & proprium Eccleſiæ & legis gratiæ ſacramentum. Sunt enim in eo ſenſibilia & exteriora ſigna, eſt ſignificatio & operatio gratiæ, eſt Chriſti inſtitutio: quæ omnia loca illa citata oſtendunt. Nec tantum Sacramentum hoc eſt, & vnum, non plura, propter vnicam ſignificationem & effectum, ad quæ diuerſa illa ſigna ſacramenti ordinantur, ſed & potiſsimum & excellentiſsimum eſſe inter omnia ſacramenta ipſa oſtendit inſtitutio. Non enim in eo aliquid tantum virtutis Chriſti, vt in cæteris, ſed totus ipſe Chriſtus continetur. Vnde in lege veteri pluribus figuris ſignificatum & promiſſum fuit, & in lege noua pluribus etiam nominibus exprimitur: quæ omnia oſtendunt immenſam quandam huius Sacramenti excellentiam, de qua re breuiter notentur ſequentia. *Euchariſtia eſt excellẽtiſſimum Sacramentum.*

Primum. Inter figuras omnes, veteris legis hoc ſacramentum adumbrantes, multas quidem & varias, immolatio illa phaſe & celebratio paſchatis potiſsima eſt, vt b. Thomas art. 6. q. 73. quæ *Inter omnes figuras veteris legis hoc*

sacramentũ adumbrãtes potissima est celebratio Paschæ.

tota est de his quæ nunc agimus, probat. Aliæ enim figuræ vel materiam respiciunt, vt panis & vinum Melchisedech: vel Christum ipsum contentũ & immolatum pro nobis, vt sacrificia omnia agnorum, vitulorum &c. vel certè effectum aliquem huius sacramenti in nobis, vt subcinericius panis Heliæ & manna. Cæterum in Phase illo omnia simul mysteria huius sacramenti præfigurata sunt. Ibi panis azimus, ibi agnus immaculatus, ibi redemptio à seruitute. Quare nostrum sacramentum propriè illi respondet & succedit, sicut baptismus circumcisioni. Ideo meritò cùm illud consummaretur hoc institutum est vt b. Thom. art. 5. citatæ quæst. 3. partis inquit. Præterea hoc conueniebat, vt maximè cõmendaretur nobis hoc summũ mysteriũ, & tunc traderetur Christus sub figuris absconditus, cùm secundum præsentiam corporalem absens erat futurus, vt ibidem beatus Thomas inquit.

Varia huius Sacramenti nomina.

Secundum. Propter excellentiam & magnitudinem huius Sacramenti sunt etiam diuersa eius nomina. Vocatur enim Eucharistia, quia Christum continet, & nos ipsi vnit: Synaxis vel communio, qua inuicem vnimur vt commembra: Viaticum, quia cibus est, quo in huius vitæ via sustentamur, & præcipuè cùm ex ea discessuri sumus ad Deum. Semper enim in Ecclesia hoc obseruatum fuit, vt non sine hoc Sacramento ex hac vita discederent fideles. Dicitur & Sacrificium, quia Christum continet vt pro nobis oblatum in cruce, ideoque mentio fit & consecratio sanguinis pro nobis effusi, & quia reuera datum est Ecclesiæ, vt offerat DEO in Sacrificium debitæ seruitutis, de quo postea. Augustinus etiam libro 1. de peccatorum merit. & remiss. in Punicis Ecclesijs dicit vocatum esse vitam, idque proprijssimè. Ipse etiam libro 2. de doctrina Christiana vocat Sacramentum celebrationis corporis & sanguinis. Vocatur & à Græcis nonnunquam Metalepsis, hoc est, assumptio. Quibus omnibus nominibus conantur omnes explicare huius sacramenti excellentiam, quæ tanta est, vt nec satis illis omnibus explicetur. Nam quod assumptionem vocant & transformationem, & ad mysterium ipsum quod continet, Christum scilicet incarnatum, vbi & homo est in DEVM formatus, & Deus in hominem sine vlla confusione naturæ: & ad effectum, quo nos in DEVM transformat, referunt: & ita cætera omnia nomina admirabilem quandam dignitatem & gratiam huius Sacramenti

menti præ se ferunt, vnde quadam antonomasia dictum est Eucharistia. Necessitatem etiam vsumque indicant alia nomina, vt Viaticum & Communio &c. Illud verò & obseruandum & cauendum, quòd ab hæreticis nunc solum appellatur Cœna dominica, quod nomen & habet studium quoddam nouitatis, & præter hoc non minimæ deceptionis. Primò enim, quod maximum est, volunt hoc nomine intelligi hoc sacramentum non nisi in ipsa sumptione & manducatione perfici, vnde multa absurdè illi mutarunt, de quibus postea. Secundò etiam hoc nomine detrahitur illi consuetudini totius Ecclesiæ, qua non nisi à ieiunis, & tertia aut sexta hora hoc sacramentum celebratur. Ab hoc igitur nomine vel omnino abstinẽdum, vt cùm hæreticis nec nomina habeamus communia, vt Hieronymus inquit, vel modicè & sobriè eo vtendum, vt scilicet nec in sola sumptione perfici, nec quoties sumendum est consecrandam esse asseramus.

Hæretici hoc sacramentū appellant cœnam dominicam, sed dolosè.

Tertium etiam ex ipsa institutione sequitur, quanta differentia sit huius sacramenti à cæteris. Primò igitur cætera sacramenta perficiuntur in vsu & applicatione materiæ ad suscipientem, qui exprimitur verbis formæ: hoc verò perficitur in consecratione materiæ, quæ pariter significatur verbis ipsius. Ex quo etiam secundum efficitur, vt cætera sacramenta omnem suum effectum habeant in suscipiente, hoc verò primum effectum habet in ipsa materia. Vbi etiam termini, quibus vtuntur doctores, seruandi sunt, qui à Magistro & cæteris ex sententijs Prosperi, quas ille ex Augustino collegit, sumuntur. Distinguunt enim duos Sacramentorum effectus: Proximum videlicet & primum, in quo non sistit operatio sacramentalis: & vltimum, gratiam scilicet ipsam sacramentalem. Primum vocant rem & Sacramentum, secundum rem tantùm. Quoniam primus ille effectus significatur sacramento visibili, respectu cuius est res: sed ipsa ordinatur ad vlteriorem alium effectum, propter quem videlicet institutum est sacramentum, qui merito res tantùm dicitur, quia non ad alium vlterius ordinatur, cui in altero extremo opponitur Sacramentum tantùm, signa videlicet ipsa efficacia, vt dictum est in baptismo. Itaque Sacramentum tantùm, ablutio est: res & sacramentum, hoc est, primus effectus est character siue potestas illa recipiendorum sacramentorum, et consignatio in familiā Christi: gratia verò plenæ remissionis peccatorum est res tantùm & vlti-

Quantum differat hoc sacramentū à cæteris.

mus effectus. Hic igitur sacramentum tantùm exteriora signa sunt: res & sacramentum, siue primum quod efficitur corpus Christi est ibi contentum ante omnem vsum & sumptionem: vltimus verò effectus, siue res tantùm vnio est corporis Christi quæ fit per gratiam, & hoc duntaxat in suscipiente. Ex quo tandem fit, vt in hoc sacramento non tantùm illa pars materiæ consecretur, quę in vsum venit, vel tūc duntaxat sacra fit, cùm ea vtimur, sicut in omnibus alijs sacramentis, sed tota proculdubio materia circa quam proferuntur verba, & toto tempore quo id manet quod consecratum est, ad sacramentum pertinet, & sacramentum est. Vbi deprehenditur hæreticorum recentiorum error, de quo inferius plura, qui non putant hoc sacramentum esse, aut aliquid sanctitatis continere, nisi cùm sumitur. Et hæ quidem differentiæ, vt inferius patebit, ex vsu ipso Ecclesiæ simul cum institutione Christi apertè sequuntur.

LECTIO SECVNDA.

De materia & forma huius Sacramenti.



IAM igitur præfixo ordine sequamur cuncta quæ pertinēt ad hoc Sacramentum. Primum verò est materia et forma, res scilicet exterior siue elementū, & verba huius sacramenti.

Materia Eucharistiæ panis triticeus & vinum vitis.

De materia igitur ex supra dictis Euangelistarum verbis apertè patet, quòd sit panis & vinum, idq; præter alias rationes, quæ ad alios pertinent articulos, hac potissimum ratione, quòd hæc duo sunt, quibus communiter homines ad refectionem vtuntur, suntque maximè ad eam necessaria, & quæ certè facilè possunt vbiq; haberi, sicut aqua, qua communiter ad ablutionem vtimur, materia est baptismi. Vbi circa singula horum notandum. Primò de pane, quòd proculdubio ad veritatem Sacramenti huius panis triticeus necessarius est, ita videlicet tota Ecclesia semper intelligente,

telligente, quòd panem quo communiter vtuntur homines, Christus in vltima illa cœna sumpserit in manus, atque ita illum instituit materiam huius sacramenti, ipsum consecrans. Quo certissimum fit, ex nulla alia materia panem confectum sufficere ad veritatem huius sacramenti, vt beatus Thomas inquit, & omnes, dist. 8. quarti. In quo, sicut in præcedentibus sacramentis diximus, tenenda sunt certa, & relinquenda incerta. Vnde, quanquam sint diuersæ sententiæ doctorũ de spelta, farre, aut similagine, hoc primum est certum, vtentem materia dubia & incerta grauiter peccare, quocunq; modo id fiat: siue scilicet ex natura & specie ipsa, siue ex corruptione dubium oriatur. Et ideo secundum etiam certum est, tutius in his casibus repeti sacramenta & perfici. Illud etiam est certius, oportere esse panem decoctum, & frustrà verti in quæstionem de massa: & multo magis alienum esse, disputare an sit alterius speciei, an non. Siue enim panis species sit aliqua naturalis siue artificiatum aliquod, ille est materia huius sacramenti, quem homines panem vocant: Panem (inquam) communis refectionis reuera ex tritico.

Art. 3. 74. q.

Grauiter peccat qui in hoc sacramento vtitur materia dubia.

Ex quibus etiam de vino patet, non aliam speciem requirendam esse, quàm vt sit verum vinum vitis. Vnde acetum nullo modo materia est huius sacramenti, cùm tamen mustum etiam permittatur ab antiquis Canonibus exprimi & consecrari. Intelligũt enim reuera ibi esse speciem vini, quanquam nondum plenè decocti. Cæterùm in aceto per corruptionem propriarum qualitatum soluta est natura speciei. Notat verò beatus Thomas, non esse determinatam quantitatem, quæ sit de sacramenti necessitate, circa materiam præsertim, cùm nec determinatus sit numerus potentium sumere. Nec certè obstat quòd in consecratione sanguinis dicatur, Calix, maximè cùm ibi secundum tropum sumatur calix pro contento in calice, quod est, Hic est sanguis meus. Hæc igitur dicta sunt quantum ad necessitatem sacramenti pertinet. De ritibus verò suo loco dicendum erit.

Supradicta q. art. 2.

Forma verò huius sacramenti, siue verbum, cuius virtute perficitur, illud proculdubio est, quo Christus dominus ipsum primò perfecit: id quod ex ipsis verbis Euangelij, & Pauli præcipuè colligitur, cùm iubet Christus discipulos facere quod ipse fecit, Hoc facite &c. Nec tamen discipulos tantùm, sed eorum successores quoque perpetuò in Ecclesia hoc facere iussit: donec veniat, in-

quit Paulus. Igitur meritò habet Ecclesiæ sensus,illa verba esse necessaria ad integritatem huius sacramenti, quibus significatur perfectè consecratio materiæ: illa verò,quibus significatur vsus, proferenda quidem sunt,non tamen vt necessaria. Igitur consecrationis panis forma necessaria tantum illa verba sunt, Hoc est enim corpus meum. quanquam particula, enim, non vt necessaria consecrationi,sed ex præcepto addenda sit:quia illa vtitur tota Ecclesia, etsi non legatur in scriptura, quod de alijs quoq; verbis postea ostendetur. Quanquam enim sine illa integer sit sensus: tenemur tamen in re tam graui nec iota præterire eorum quæ Ecclesia nobis tradit. Nam etiam si non animo nouum inducendi ritum,quod est grauissimum schisma,sed quacunq; demùm ratione fiat,non est parui faciendum. De quo diximus cùm in cõmuni loqueremur de sacramentis. Cæterum verba hæc: accipite & manducate: nullo modo dicenda sunt ad formam pertinere. Sequeretur enim non debere consecrari hoc sacramentum, nisi traderetur:debet enim effici quod significatur in sacramentis. Quare Lutherani,qui hunc nouum ritum & alienum in Ecclesiam introducunt, vt in traditione consecretur,hoc maximè amplectuntur, dicentes hæc omnia à Christo prolata esse. Catholicus verò Ecclesiæ sensus est,his verbis,accipite &c. præceptum fuisse vsum & manducationem consecrati iam corporis Christi: Cæterum consecrationem verbis eam significantibus peractam, quæ Christus Dominus protulisse traditur, non quidem antea vel postea quàm tradidit,sed inter tradendum:cùm scilicet teneret panem in manibus: Ita vt, sicut b. Thom.diligenter notat,verba illa non eo ordine sint accipienda, quo ab Euangelistis descripta sunt, sed ita, vt intelligamus tunc hæc verba, videlicet: Hoc est Corpus meum.Christum protulisse,cum benediceret,postea verò tradidisse. Vnde solis his verbis non dubitandum est confici hoc sacramentum, etiam si nihil præcedentium addatur, & significationem compleri eorum ex intentione proferentis: quæ omnia eo art.diligentissimè b.Thom.docet. Et hoc modo intelligendi sunt catholici omnes:quia nonnulli videntur sentire illa verba, Accipite &c. pertinere ad formam.Intelligatur ergo secundũ ritũ & statutũ Ecclesiæ dicenda esse omnia. Verum illa, Accipite & manducate &c. vel bibite &c. vt à Christo dicta referũtur,quasi materialiter,nõ vt sacramenti pars,sed Euangelicæ historiæ: alia verò quæ

Forma consecrationis panis.

art.1.78.q.

ibi

Ibi dicuntur, verissima sunt forma, id quod satis ostẽdit, quòd accipite & manducate, non ita dicuntur, vt simul efficiatur quod dicitur: non enim datur vt accipiatur tunc, nec minus consecratur etiam si nunq̃ postea daretur. Igitur respiciunt quidem hæc verba illud, sed vt vsum, & aliquid posterius consecratione.

Circa verba verò consecrationis sanguinis illud etiam cõsiderandum est, quòd quanq̃ disputatur à quibusdam & in dubiũ vertatur, aut asseratur etiam sufficere duntaxat priora verba, videlicet: hic est calix sanguinis mei, tuta tamen & certa sententia est, omnia vsq; in remissionem peccatorum, esse necessaria verba cõsecrationis sanguinis. Id quod ipsa Ecclesiæ consuetudo ostendit, quæ & apud Græcos, & apud Latinos semper obtinuit, vt omnia illa verba, aut certè similia proferãtur, eodẽ modo & ritu. Et quanq̃ non hæc omnia apud Euangelistas legamus, quoniam illi non tradiderunt formas sacramentorum, quas (vt inquit b. Dionysius de Ecclesiast. Hierarchia) in primitiua Ecclesia oportebat abscõditas reseruari, ne irriderentur ab infidelibus: tamen non dubitamus illa omnia verba tradita ab Apostolis Ecclesiæ, quæ etiam ex alijs locis Euangelij colligi possunt. Quæ omnia Innocentius tertius ita definit in cap. cùm Marthæ. de celebratione missæ. Ratio verò satis conueniens, & quæ sufficere debet, quare tanta sint addita in consecratione sanguinis, est, quam b. Tho. art. 3. q. 78. in solutione ad secundum & septimum argumentum affert. Quoniam cùm sanguis consecretur ad expressiorem significationem passionis Christi, meritò debet fieri mentio expressior & effusionis ipsius sanguinis & fructus eius. Quanquam igitur Christus dominus (vt Paulus inquit) dixerit in consecratione corporis: quòd pro vobis tradetur, illud tamen Ecclesia ab Apostolis edocta non accepit vt formę partẽ, Ecclesia inquã vniuersalis: quanquam fortè in aliqua Ecclesia fuerit ita seruata. Cæterum in consecratione sanguinis tota semper Ecclesia hæc verba habuit ad expressius, vt diximus, significandam passionem Christi. Quæ b. Thom. suprà dicto loco diligentius declarat inter soluenda argumenta, & sunt diligenter intelligenda à ministris huius sacramenti. Duo igitur significant præter conuersionem vini in sanguinem. Primum effusionem ipsius sanguinis, cùm dicitur: qui pro vobis & ꝓ multis effundetur. vbi ꝓ vobis, Iudæos videtur respicere, vel ipsos pręsentes Christi discipulos; multis, verò, quòd dicitur, respicit reliquos

De forma consecrationis sanguinis.

Verba consecrationis Calicis exponuntur.

quos omnes ad finem ſeculi. Pro vobis igitur, vel Iudæis vel credentibus: & pro multis, credituris omnibus. Conſonant itaq; hæc
Cap. 11. verba illis in Iohanne. Quia moriturus erat non tantum pro gente, ſed vt filios Dei qui diſperſi erant congregaret. In reliquis ſignificatur effectus fructuſq; ſanguinis Chriſti effuſi pro nobis, qui tres
1. præcipuè ſunt. Conſecutio videlicet cœleſtis hæreditatis & beatitudinis, quæ ſignificatur illis verbis: noui & æterni teſtamenti. Teſtamentum enim propriè eſt diſpoſitio de hæreditate, quæ quidem diſpoſitio non aliud eſt, quàm diuinæ promiſsiones Euangelicæ, quæ ſanguine Chriſti effuſi confirmatę & roboratę ſunt: morte videlicet (vt Paulus inquit) teſtatoris. Nouum verò eſt hoc teſtamentum reſpectu veteris, quia nouis hominibus de nouo manifeſtatum eſt. Æternum verò, ordinatione & conſilio diuino & durátione. Eſt itaque ſenſus. Hic ſanguis eſt, quo noua illa diſpoſitio Dei & promiſsio, qua ad cęleſtem hæreditatem admittendi ſunt homines, confirmatur, fitq; rata, &, vt ita dicamus, irreuocabilis. Quæ quidem diſpoſitio æterna eſt, & antiquior figuris vete-
2. ris teſtamenti, ſed explicatione & manifeſtatione noua. Secundus effectus eſt ipſa iuſtificatio, quæ per fidem Chriſti eſt, & præcedit proculdubio priorem illum effectum, & hic ſignificatur cùm dicitur: Myſterium fidei, quod eſt, hic ſanguis, hęc eius effuſio, hoc teſtamentum, myſterium eſt, hoc eſt, abſconditum & ſecretum, q̃d fide agnoſcitur, & fide manifeſtatur: myſteriũ etiam fidei eſt hic ſanguis, hoc eſt, iuſtificatio ipſa hominis, q̃ fide illa, quæ p̃ dilectionem operatur, percipitur: Nam, vt Paulus inquit, Iuſtitia Dei ex fi-
Rom. 3. de Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes. Vltimus deniq; effectus
3. remiſsio peccatorum eſt, qui duos etiam illos præcedit. Habemus enim, inquit Paulus, fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, habemus (inquit) fiduciam de remiſsione peccatorum, habemus & inſtitutionem, habemus denique ius hæreditatis. Nec dubitandum eſt hæc omnia ſpecialiter in nobis hoc ſacramentum efficere, cum participes eius efficimur.

De vera significatione horum verborum, & effectu: in qua maximè probatur veritas corporis domini in Sacramento patrum testimonio.



VAE sit verborum horum omnium plena & integra significatio: Hoc est corpus meum, & hic est calix &c. simul & effectus illorum, nunc agendum est. Cùm enim, vt suprà diximus, verba sacramentorum id efficiant quod significant: simul de effectu et significatione, quæ idem sunt, meritò dicendũ est. Duo igitur sunt, quæ Ecclesia circa hoc certissima habet. Primum, his verbis significari veram præsentiam carnis Christi & sanguinis, atq; adeò totius ipsius Christi. Alterum, significari etiam, non esse ibi substantiam panis vel vini, atq; ideo duo ista effici credit vera fides, vt scilicet corpus Christi sit præsens veraciter & substantialiter, panis verò substantia nullo modo. Et quia hæc certissima fides hoc maximè tempore ab hæreticis impungnatur, peruertitur, & blasphematur, ab alijs quidem apertè, ab alijs verò occultius & dolosius: est à Catholicis diligenter confirmanda. Tria itaq; postulat hic articulus. Primum, quæ sit fides certissima Ecclesiæ de veritate corporis Christi in hoc Sacramento. Secundum, quis modus & ratio illius, & quantum cognosci possit. Tertium deniq;, quæ ratio loquendi, & quæ verba, quibus hoc explicari debet. Quæ omnia diligenter tradita sunt à patribus, & à posterioribus doctoribus diligentius expensa, maximè post exortas hæreses.

De primo igitur, quoniam Ecclesia apertè intelligit ex verbis Christi in institutione huius sacramenti, & eiusdem apud Iohannem, 6, cap. & Pauli 1, ad Corin. in hoc sacramento realiter & veraciter, Capite 10. & 11.

raciter, & non sicut in signo tantùm, esse corpus & sanguinem Christi, & quoniam agitur de vero horum verborum sensu, quem hæretici peruertunt, dicentes secundum tropum, quo signum pro signato solet accipi, hæc accipienda esse, Hoc est corpus meū &c. (quorum primus Berengarius fuit, & post ipsum alij, vsque ad modernos, Oecolampadium, Zuinglium, & magnam partem omnium præsentium hæreticorum) contra eos agendum est ex authoritatibus & sensu communi Patrum. Sic enim docet Augustinus 3. de doctrina Christiana, sensum scripturæ ambiguum, etsi ex circumstantia præcedentium & sequentium colligi posset, maximè tamen ex regulis fidei sumendum esse. Quare & hoc diligenter curarunt antiquiores doctores, Magister scilicet sententiarum dist. 10. & sequentibus alijs, & Gratianus de consecratione dist. 2. & nunc posteriores alij. De hoc ergo vt certissimum habeatur, omnem Ecclesiam ab Apostolis vsque nunc, ita veritatem huius Sacramenti tenuisse, & docuisse: vt quàm primum aliquis aliter docuisse fuerit deprehensus, mox ipsum damnauerit. Itaque non verbis tantùm, sed re ipsa etiam constare, hanc semper fuisse veram fidem Ecclesiæ. Deducit hoc latius Iohannes Roffensis Episcopus magnæ pietatis Anglus, & gloriosus nostri temporis martyr, in libris 5. quos de hoc ædidit contra Oecolampadium, maximè in procœmijs trium posteriorum librorum. Vbi adfert corroborationes fidei huius dignas spiritu martyris. Sed quod attinet ad hoc propositum, refert ille multorum, & omnium ferè doctrina insignium in Ecclesia ab Apostolis vsq; ad nos, quos in quinque trecenarios annorum diuidit, sententiā. Qui omnes manifestissimè hoc tenent & docent. Nobis verò satis sit quod cuiq; Catholico sufficere debet, quinq; aut sex omni exceptione maiorum testimonia adferre, quibus fidem quilibet Catholicus, & certè quilibet prudens potius tribuat, quàm Luthero & suis omnibus. Igitur primus sit Ambrosius, qui de hac re apertissimè loquens & frequentissimè hanc fidem inculcans, nullo dolo hæreticorum potest obscurari, in omnibus ferè libris suis de sacramentis, lib. de his qui initiantur mysterijs, ca. 9. & 4. de sacramentis, cap. 4. & 5. & tribus capitibus, 5. lib. & libro 6. 1. cap. vbi frequenter affirmat verum corpus Christi sumi in hoc Sacramento, sicut verum ex virgine assumptum est, & hoc certissima fide tenendum; & rursum, ante consecrationem

Ambrosius.

panem ibi esse, & post consecrationem ex pane fieri carnem Christi. Id quod ex ipso verbo Christi probat, quod & efficax & verũ ita est, vt nulla ratione de eo dubitandum sit. Negarunt nonnulli hæretici libros hos esse Ambrosij, sed certè & phrasis & spiritus per omnia consonat cæteris libris Ambrosij. Secundus testis sit Chrysostomus in multis quidem locis, sed præcipuè Homelia 60. & sequenti ad populum, quarum titulus est de sumentibus indignè sancta mysteria. Vbi de hac fide loquens: pareamus, inquit, Deo, neque contradicamus, licet vel cogitationibus vel oculis nostris videatur aduersari quod dicitur. Ipsius, inquit, sermo infallibilis est, sensus noster facilè seducitur, quoniam igitur verbum dicit, Hoc est corpus meum. oculis ipsum fidei aspiciatur. Multá denique ibi in hanc sententiam. Et Homelia 44. & 45. super Iohannem, in expositione sexti capitis. Vbi apertè exponit quædam ibi dici de Christo secundum diuinitatem, videlicet, Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Alia de eo vt in hoc sacramento est: Panis quem ego dabo caro mea est, quam dabo pro mundi vita. August. etiam in præfatione Psalmi 33. in prima & secunda concione, exponens titulum Psalmi, & quod 1. Regũ 21. de Dauide scriptum est, quòd portabatur in manibus, siue, vt ille legit, ferebat se in manibus: dicit homini illud impossibile fuisse, soli verò Christo conuenire: ferebatur enim, inquit, ille in manibus suis quando commendans corpus suum dicebat, Hoc est corpus meum, quod norunt, inquit, fideles. Cyrillus etiam lib. 4. super Iohannem, 13. & 14. cap. de veritate carnis Christi in hoc sacramento, fructuq; eius, & charitate Christi hæc nobis donáte, apertissimè loquitur. Vnde & in Concilio Ephesino contra Nestorium, authoritate quidẽ pontificis, sed ipso Cyrillo maximè agente cõgregato, nondum exorto errore aliquo contra veritatem huius sacramenti, sed tantùm contra vnitatem personæ Christi, quem Nestorius dicebat duos fuisse, alium Deum, alium hominem gratia coniunctos: in epistola quam scribunt ad Nestorium Patres, apertè testantur in altari nos sumere non carnem aliquam communem, aut puri hominis: sed veram verbi ipsius carnem, quam de virgine traxit. Vbi magis videntur ex certissima ista fide veritatis corporis Christi arguere errorem Nestorij, quàm hoc confirmare quasi in dubiũ reuocatum. Deniq; ex Græcis Theophilactus in expositione 6. cap. Iohannis, & aliorum locorum ctas.

Chrysostom.

Augustinus.

Cyrillus.

Concilium Ephesinum.

Theophilactus.

corum Euangelij de institutione sacramenti apertissimè hoc docet,& Damascen.vnus ex Græcis veteribus lib. 4. de orthodoxa fide cap. 14. Et ex Latinis Hilarius, magnæ existens authoritatis, in libro 8.de Trinitate. Non tantùm asserit veritatem corporis Christi in hoc sacramento, sed ex illa arguit contra Arrianos negantes vnitatem naturæ substantialem inter patrem & filium, cùm per hoc sacramentum non tantum secundum voluntatem, inquit,sed substantialiter vniamur nos Christo, vbi diligenter admonet,negandũ sensum nostrũ, & verbis diuinis credendum. Et adductis illis verbis,Caro mea verè est cib⁹,de veritate,inquit,corporis & sanguinis eius non est relictus ambigendi locus, cum ipsius Domini professione,& fide nostra, Caro eius verè est & sanguis. Sufficiant hi tam fide digni tèstes,nam cæteri omnes,præcipuè antiquiores,non opus est vt sigillatim citentur,videlicet Dionysius Areopagita,Origenes,Hieronymus,Cyprianus,Irenæus,& ipsi primi Apostolorum discipuli,Ignatius & Clemens: Gregorius etiam Pontifex his posterior, quanquam & ipse antiquissimus: qui vbi de hoc sacramento loquuntur,idem quod suprà dicti apertissimè testantur. Dionysius quidem 3. cap. Eccle. Hierarch. Origenes Homilia 13. super Exodum. Hierony. ad Hedibiam q. 2. Cyprian. in expositione orationis dominicæ. Gregorius Homilia 22. in Euangelium videlicet Iohannis de resurrectione Domini, vna Sabbathi Maria Magdalenæ &c. apertè enim dicunt, Corpus Christi nos sumere veraciter. Vbi primò considerandum, quòd sensus hic germanior est magis proprius verborum Christi, Hoc est Corpus meum,& hic est sanguis &c. Non est enim dubium magis propriè hæc exponi de vera realiq; existentia corporis Christi,quàm de figuratiua tantùm. Iam quando nec certa fides, nec euidens ratio cogit impropriè scripturam exponi,non est cur improprias locutiones fingamus: idque maximè obseruandum vbi historicè aliquid describitur. Quare reprehenduntur qui paradisum terrestrem aut formationem mulieris referunt ad mysticos sensus. Sic itaq; in his verbis,in quibus Euangelistæ historiam describunt,& Christus Dominus simpliciter loquitur.

Damascenus

Hilarius.

En quanta nubes testiũ.

Dionysius.

Origenes.

Hieronymus

Cyprianus.

Gregorius.

Cùm igitur dicunt hæretici ex scriptura non satis ostendi hanc realem præsentiam Christi: respondemus illis,quòd multo minus ex scriptura ostenditur contrarium. Nec est certè in hoc sensu alia difficultas, quàm q̃ iuxta illum,maximũ quoddam & ineffabile miracu-

miraculum ponimus, At verò nihil indecens, nihil non maximè conueniens Deo, nihil non dignum statu nouæ legis. Itaque in hoc credendo nihil aliud quàm ambiguitas quædam (similis illi Capharnaitarum, quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum?) excogitari potest.

Idem etiam dicimus de verbis doctorum. Cum enim de hoc sacramento loquuntur. Videntur nonnunquam minus apertè & disertè hanc realem præsentiam corporis Christi docere: quod nihil veræ fidei detrahit apud eos qui syncerè Ecclesiam sequuntur. Si enim, vt Roffensis prudenter adnotauit, Patres non scirent hanc esse certissimam fidem, si agnoscerent aut dubium aliquod circa hoc esse in Ecclesia, aut contrariũ veritati esse, cum maximũ periculum imminere viderent simplicioribus: si hoc, inquam, crederent: debuerant admonere, vt ab hoc errore cauerent, qui certè maximus esset. Nunc autem cum ita loquuntur, vt ex plano sensu & simplici suorum verborum realis illa præsentia Christi, atque vera, non figuratiua intelligatur, neque admonent populum aliter esse intelligendum: nonnè manifestant se hoc voluisse docere? Nec enim ipsis tantùm imputandum foret, si non diligenter auerterent ab errore populum, qui ex eorum verbis sequebatur, sed ipse Christus & spiritus sanctus minus visi essent curare suam Ecclesiam.

Expende pie lector hanc rationem.

Deinde quorsum opus erat tam frequenti admonitione, vt renunciemus sensui nostro, & omni humanæ rationi, in hoc sacramento? Quid opus erat tam seriò agere ad corroborandam fidem, quandoquidem, si sola figura est hic corporis Christi, nullum erat miraculum maius quàm in alijs sacramentis: Imò multo minus?

Huc etiam accedit quòd frequenter à patribus cum hic locus tractatur, afferuntur exempla transmutationum ex scriptura, vt virgæ Moisi in colubrum, & similia: quòd item de efficacia & virtute diuini verbi tanta præfantur, vt videre est maximè apud Ambrosium libro de sacramentis. Si enim solùm vt in signo hic est Christus: nulla transmutatio, nullæ opus est verbi efficacia cum dicitur: Hoc est corpus meum.

Hæc itaque omnia, si rectè pensentur, iuncta scripturæ & patrũ verbis, efficiunt apud veros fideles vt nullus relinquatur ambiguitati locus.

LECTIO QVARTA.

De eodem, in qua maximè respondetur sanctorum verbis quæ pro se adducunt Lutherani.



QVIA verò etiam patrum verba peruertunt hæretici, sicut & scripturas: nec desunt eis in sanctorum scriptis multa, quæ vel videantur sensum suum confirmare, vel quæ certè trahi possint ab eis: vnde & Augustinus verba in Psal. 98. Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis &c. & de verbis Domini: Corpus in quo resurrexit Christus in vno loco est, veritas eius vbique citant in magnam confirmationem suæ hæresis: quanquam autem à Magistro dist. 10. exposita sint, & à b. Thom. & cæteris: & nonnulla alia similia, aut fortè quæ apertiora videantur, ex Augustino habent, ne tamen offendamur eiusmodi verbis, consideranda sunt sequentia.

Hic vides quomodo à patrum authoritate argumentari liceat.

Primum: authoritates doctorum ad ea quæ fidei sunt confirmanda adducuntur à nobis, non quatenus sententiam suam aut sensum illi explicant: sed quatenus perhibent testimonium fidei Ecclesiæ, ostendentes videlicet quid à maiorum memoria acceperint, & quid indubitanter in Ecclesia susceptum retentumq; fuerit: atque ita omnia quæ suprà diximus ex doctoribus, accipienda sunt: non.n. referũt suas opiniones, sed certam fidem & indubitatã docent. Vnde quanq̃ authoritates doctorum magis sint probabilia media in theologia, quàm certa & efficacia: sensus tamẽ Ecclesiæ qui testimonio communi eorum probatur, est efficacissimum omnium medium, & vera resolutio fidei & theologiæ. Sic enim Augustinus nos docet frequenter. Vide 3. lib. de peccatorum meritis & remissione cap. 7. vbi cum patrum testimonia adduxisset originale peccatum asserentium, tandem ita inquit: Hæc non ideo commemoraui, quòd disputatorum quorumlibet

libet sententijs tanquam canonica authoritate nitamur, sed vt appareat ab initio vsque ad præsens tempus, quo ista nouitas orta est, hoc de originali peccato apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum &c.

Quoniam verò hic sensus Ecclesiæ tam necessarius est, vt in omni dubio ad illum confugiendum sit, dicimus eum (Deo ita ordinante) nunquam obscurum fuisse aut ambiguum, sed vt lucernam suprà montem positum non tantū verbis, sed reipsa & opere illuxisse omnibus quos sua superbia non excęcauit. Non enim dubij erant Catholici doctores etiam ante Nicænum conciliū dę æqualitate Filij cum Patre: vt Athanasius, Alexander & similes Pont. Ita de cæteris. Hoc ergo dogma de veritate corporis domini non ex ambiguis verbis doctorum à nobis habetur, sed ex ipsa perpetua succesione Ecclesię, quod nō minus ostenditur in damnatione contrariarum hæreseon, quàm in ipsa assertione veritatis. Constat enim totis mille annis ita prædicatam corporis Christi veritatem in sacramento, vt cum primùm tempore Leonis 9. ante quingentos annos Berengarius Andegauensis archidiaconus cœpisset hoc negare, & tantùm tanquam in signo hic esse Christum asserere, summa diligentia mox damnatus fuerit. Congregato ab ipso Leone cōcilio Vercellensi, & (eo postea redeūte ad eandem hæresin) tribus alijs Concilijs (Turonensi videlicet ab Ildebrando coacto, & Romanis duobus, altero à Nicolao secundo, & altero à Gregorio septimo, ipso videlicet Ildebrando) damnatio illa confirmata est, & habetur reuocatio facta sub Nicolao secundo in cap. Ego Berengarius. de consecratione dist. 2. Scribentibus diligentissimè his temporibus contra hunc errorem Lanphranco Archiepiscopo Cantuariensi, & Guimando Auersano Archiepiscopo, & Anselmo etiam, atque alijs viris doctissimis. Et quia hic error semel exortus semper aut occultius aut manifestius pullulauit, damnatus est etiam in Concilio Lateranensi ab Innocentio 3. vt habetur capite Firmiter. de summa Trinitate & fide Cathol. Rursum in Concilio Constantiensi, quod tantæ authoritatis est, quantæ & vtilitatis ad tam diuturnum extirpandum schisma. Inter cæteros enim errores VVicleph tres primi, qui ibi damnantur, sunt de hoc articulo, vt patet sessione 8. In Concilijs etiam modernioribus Florentino & Tridentino nostro rursum renouata est hæc damnatio.

In omni dubio ad sensum Ecclesię necessariò confugiendum.

Nota.

Berengarius primus veritatē corporis Christi in Eucharistia negans, statim damnatus est.

Itaque cùm primis mille annis non appareat de hac re certatum esse, posterioribus verò quingentis videamus nunquam Ecclesiam tacuisse, nec cessasse ab impugnandis hæreticis hoc negantibus: re ipsa patet hanc fuisse semper Ecclesiæ doctrinam, & hoc intellexisse patres omnes. Quod quàm sit efficax argumentum ad confirmandã hanc fidem, audiamus ex August. sententia. Sic enim aduersus Pelagianos in 3.li.de peccator.merit.& remiss. cap.6.citato Hieronymo ad probandum peccatum originale, ita loquitur: Hunc doctissimum virum si facilè interrogare possemus quàm multos vtriusque linguæ diuinarum scripturarum tractatores & Christianarum disputationum scriptores commemoraret, qui non aliud, ex quo Christi Ecclesia est constituta, senserunt, non aliud à maioribus acceperunt, non aliud postea reliquerunt: ego quidem, quamuis longè pauciora egerim, non memini me aliud audisse à Christianis qui vtrunq; testamentum recipiunt, non memini me aliud legisse apud eos quos de his rebus aliquid scribentes legere potui, qui canonicas scripturas sequerentur. Vnde nobis hoc negotium repente emerserit nescio: hæc ille. Idem meritò Berengario illi dici tunc potuit, cùm modum illum existendi tanquam in signo cœpisset excogitare. Idem etiam ijs qui nunc tam frequenter eius damnatam hæresin exuscitant multo rationabilius respondetur.

Tria in legẽdis patribus diligenter obseruanda. Primum.

Quia igitur consona doctrina patrum tantæ authoritatis est ad confirmandam fidem, secundo loco opus est de quibusdam admonere, quæ in eis legendis obseruanda sunt, ne labamur & nos vt hæretici & simpliciores multi illos sequentes labuntur. Multa quidem sunt hæc, sed nobis nunc tria occurrunt huic proposito conuenientia. Primum, quòd cum aut semper aut ferè veritas Catholica incedat inter duo extrema hæreticorum, non solùm patres, sed & ipsa scriptura, cùm vnum extremum hæresis arguunt, & in illud impugnandum toti intenti sunt: videntur quandoq; in alterum declinare: ita agente natura intellectus nostri, quæ cum simul non posit multorum meminisse, quò magis vni intendit, eò aliorum magis obliuiscitur: quod & data opera nõnunquam actum credimus, vt scilicet lectores abstraherent ab omni quod poterat tardare eorũ animos ne id q̃d agebãt caperẽt. Sicut enim (vt verbi gratia dicimus) cùm verba illa adducimus, anima mea in manibus meis semper, quæ probant arbitrij libertatem,

tatem, & illud, Deus reliquit hominem in manu consilij sui: iam videtur necessitas gratiæ tolli: & rursus, cùm asseritur necessitas gratiæ: Sine me nihil potestis facere, ipsius est velle & perficere, videtur negari lib. arb. Ita exemplo patere potest in hæresi Arrij & Sabellij. Nam secunda orta est ex primæ condemnatione. Ita Pelagiana ex condemnatione Manicheæ, & ex verbis Augustini quæ contra Manicheos dixit, & aliorum patrum. Eodem modo nunc Lutherus fecit in his quæ contra Pelagianos dicta sunt, præcipuè ab Augustino. Vnde & ipse Augustin. legit & respondit his quæ Pelagius ex ipso citabat ad negandam necessitatem gratiæ, vt patet in lib. de natura & gratia. Obseruandum secundò etiam est, non solùm cùm vnum extremum hæresis impugnatur, sed etiam cùm alia diuersa dogmata asseruntur, aut loca exponuntur scripturæ in alios sensus dicta: contingit patres ita loqui, vt videantur negare aut in dubium vertere id quod alibi certum esse docuerunt: vt in hoc ipso proposito & in loco suprà dicto apertissimè videri potest. Nam illud verbum Christi: Ecce ego vobiscum sum vsq; ad consummationem sæculi, (quod nonnulli exponunt de hoc sacramento, sed non propriè nec germanè, vt contextus ostendit) cùm Augustinus exponeret de verbis Domini (oblitus quodammodo huius sacramenti, de quo cùm intelligendus non esset ille locus, tunc non oportebat loqui) exposuit de præsentia spirituali per gratiam & veritatem, ac impletionem promissionum, atq; continuum auxilium: Sursum, inquit, est dominus, corpus in quo resurrexit in vno loco est, veritas vbique diffunditur: hæc dicit Augustinus. Ex quo clamant moderni hæretici eum negasse veritatem huius sacramenti, cuius fortè tunc nec meminit Augustinus, nec certè oportebat. Tertiò deniq; non est omittendum, quòd patres de his quæ citra controuersiam omné suo tempore erant aut nihil, aut certè tam pauca locuti sunt, vt vix ex eorum scriptis possit agnosci certò doctrina & sensus Ecclesiæ, nec erat opus confirmare multis ea de quibus nullus dubitabat, nec oportebat pluribus ea declarari, quæ manifestissima erant. Itaque vix de eis loquuntur, nisi cùm ad alia explicanda aut confirmanda opus erat eorum exemplo vti, aut ex eis illa quæ in controuersiam veniebant confirmare. Inferius audiemus Augustinum de Sacramento ordinis loquentem solùm vt ex eo exemplum sumat ad confirmandum valere baptismum datum ab hæreticis:

Secundum.

Tertium.

nec esse repetendum. Ita superius etiam vidimus eum de sacramento confirmationis locutum. Et reuera illa efficaciora sunt ad confirmandum quæ ita simpliciter dicta ab eis sunt, vt nec putauerint ea in dubium venire posse. Sic Augustinus ipse confirmat peccati originalis doctrinam ex verbis Cypriani, quæ loquitur de non differendo baptismum paruulorum per certos dies. Si igitur consideremus antiquas hæreses, constat nunquam primis illis quingentis annis circa cultum & sacramenta quicquam fuisse vocatum in controuersiam. Primæ enim illæ hæreses de Deo ipso & mysterio trinitatis & incarnationis fuerunt: inquirentibus aliis originem & principium mali, alijs vnitatem diuinam, alijs vnionem illam diuinæ & humanæ naturæ. Cæterum Sacramenta, diuinus cultus, & quæ ad mores pertinebant apud omnes citra controuersiam seruabantur, aut eodem modo, aut parum dissimili. Cœpit quidem quæstio illa de Baptismo hæreticorum moueri, sed ex ea patet, & ex his quæ contra Pelagianos Augustinus loquitur, ritus eosdem fuisse apud omnes, imò hos ipsos qui nunc seruantur. Itaque si hæc considerentur, non videbitur mirum si de his non apertissima reperiantur testimonia apud patres.

Patres aliquando prudenter quædam certa fidei mysteria noluerunt apertè scribere.

Sed illud etiam aduertendum, quædam ex intentione ab eis occultata fuisse, quòd scilicet non expediat omnia omnibus manifestari. Loquebantur nonnunquam communia Catechumenis & hæreticis etiam, quibus non erant committēda sacratiora mysteria: vnde fit vt videatur posterioribus eos non ea sensisse, quæ proculdubio senserunt. August. de hac corporis Christi præsentia in Sacramento, in præfatione Psalmi 33. quem citauimus: fideles, ait, norunt quid contineatur: quod & alijs pluribus locis legimus ipsum dixisse. Dionysius etiam in princip. Eccles. Hierarch. idem annotauit fecisse Apostolos in mysterijs celebrandis & tradendis. Hæc igitur obseruanda in lectione patrum, vt scilicet ea quæ in expugnanda vna hæresi dixerunt, non statim interpretemur & trahamus in aliud extremum. Dicta enim sunt in quantum necessaria fuerunt ad illud impugnandum. Nam ita seipsum exponit August: Rursum, dicta de aliquo dogmate exempli gratià adducto, & cùm de illo non agitur, exponamus & intelligamus per ea quæ cùm ex professo & maiori attentione de eo dogmate loquuntur, dicta sunt. Similiter etiam idem attendam⁹, si quando non

non aperire sed occultare potius voluerunt mysteria. Ista si coniungamus dictis in proxima lectione, & si absq; effectu & nimio in vnam sententiam fauore legamus Patres tam in hac materia, quàm in alijs: non erit difficile agnoscere quid senserint, vel certè non tribuere eis quod non senserunt. Igitur ita illis locis August. respondendum est. Psalmi videlicet 98. Non corpus quod videtis manducaturi estis. Prima enim hæresis statim sub ipsis initijs doctrinæ huius sacramenti exorta illa fuit, de qua Iohannis 6. Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? durus est hic sermo. Intelligebant enim illi carnaliter ore se esuros & dilaniaturos membra ipsa & carnem Christi. Cum igitur contra hoc extremum loquitur Christus, Verba (inquit) quæ ego loquor, spiritus & vita sunt, id est, spiritualiter dicta sunt & intelligenda. Vnde statim in aliud extremum inciditur, vt videatur dici, spiritualiter & in figura tantùm manducandum carnem Christi. Augustinus enim in illo ipso loco super Iohannem tractatu 27. exponens illud, Caro non prodest quicquam, dicit, caro vt illi intellexerunt: carnem quippe suam intellexerunt quomodo in cadauere laniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Quia igitur in illo Psalmo contra hunc tam crassum sensum loquitur, dicit, non corpus quod videtis manducaturi estis, sub hac scilicet forma. Nam in eo ipso loco (vt apertius videatur hæreticorum peruersitas) dixit hæc verba, De carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipsa carne hic ambulauit, ipsam carnem manducandam ad salutem nobis dedit. Nemo autem, inquit, illam carnem manducet, nisi prius adorauerit: Vbi apertè & veritatem carnis Christi docet & adorationem, quam hodie pertinaciter hæretici negant. Illud etiam quod hæretici magno cum applausu citant ex Epistola ad Bonifacium, scilicet 23. vbi inquit vocari hoc sacramentum corpus Christi & sanguinem secundum quendam modum, nam sacramenta dixerat prius plerunq; ipsarum rerum quarum sacraméta sunt nomina accipere: Intelligamus vt exemplum positũ esse extra propriam materiã & iuxta ea quæ in proprijs locis dixerat intelligendũ. Et quod dicit, quodãmodo vocari corpus Christi sacramentum: ad ipsas species referamus, quæ secundũ tropum nõnunquã dicuntur corpus Christi, vt inferius dicetur. Sacramentum itaque apud August. exteriores illæ res & signa dicuntur, quæ ibi sunt, primũ,

Respondetur ad priorẽ locum ex Augustino adductum.

Respondetur ad alterũ locum D. Augustini.

quidem panis & vinum, deinde verò accidentia eorum quæ reliqua manent. Hæc Augustinus verissimè dicit non esse corpus Christi, sed vocari tantùm secundum tropum quendam: & huc fortè pertinet quod aliquando dixit lib. cõtra Adamantum. Non dubitauit Dominus dicere: Hoc est corpus meum, cùm signum daret corporis sui: non enim sunt illa signa corporis Christi quæ videntur ostendi cùm dicitur, Hoc, cæterùm substantiam ibi contentam corpus Christi esse non negauit Augustinus: quod alibi tam apertè confessus est. Et ita deniq; nihil ex Augustino vel ex alijs patribus adferre possunt, quod turbare debeat nos in solida hac fide constitutos, etiam si aliquando non intelligamus. Nec opus est vt nos semper iactemus de perfecto intellectu doctrinæ Patrum, q̃ fortè nos latet: sed semper dicamus, quocunq; modo sit hoc intelligendum, tamen certi de doctrina Ecclesiæ non dubitamus non aliter sensisse orthodoxos patres, aut si senserunt, se correxisse, si quidem in vera fide Ecclesiæ semper permanserunt.

Nota quòd nõ oporteat oẽs omnia intelligere.

Rationibus probabiliter Christi ostenditur præsentia.

Confirmata itaq; fide hac de veritate corporis Domini, expedit & probabiles illas rationes atque persuasiuas adferre, quibus ostenditur quàm hoc sit conueniens, vt Christus seipsum nobis relinqueret in hoc sacramento verè quidem sed occultè. Nam rationes hæ etsi non demonstrent vel efficaciter probent, tamẽ non parum ædificant & mouent atq; afficiunt voluntatem, & valde confirmant fidem. Adducit b. Thomas tres, ad quas pleræq; omnes quæ adduci possent, sunt referendæ.

art. 1. 75. q.

Prima ratio.

Prima sumitur ex perfectione status legis nouæ: conuenit enim vt perfectius multò & verius Christum, eius passionem & meritum habeamus sub lege gratiæ, quàm habuerunt Iudæi in lege veteri. Antiqui verò illi hæc omnia in signis & figuris habebant: conuenit ergo vt nos in veritate & re habeamus. Possunt hæc latius deduci et confirmari, maximè Dionysij Areopagit. authoritate, qui, vt à principio huius tractatus diximus, 5. cap. Eccle. Hierarchiæ docet verissimè quidem & propriè Ecclesiam mediã esse inter Synagogam & supernam Hierusalem, & ideo vtriusq; participem. Itaq; tanta meritò credenda est perfectio & altitudo Christianæ religionis, vt inter eam & beatitudinẽ non nisi minimus gradus sit. Habent igitur beati Christum Deum & hominem præsentem & manifestum (qui est supremus gradus diuinæ participationis) habemus verò nos Christum in hac vita præsentem

quidem

quidem in re & veritate iuxta vtranque naturam, sed occultum, qui est proximus illi gradus, supra quem in vita maior esse nō potest: auferretur enim fides si non in sacramento, sed facie videretur ad faciem: habuerunt verò antiquiores sub lege Christum in figura tantùm & in vmbra, de quo Paulus dixit, quòd eandem escam spiritalem manducauerint, & statim addit, omnia in figura contingebant illis, & hic est infimus gradus, nec certè extra hos alius inueniri potest, quod attinet ad rationem sacramentorum, signorum videlicet externorum: per fidem enim vtrisque eodem modo adfuit, quanquam & in ea maior est perfectio Christianorum.

Secunda ratio sumitur ex perfectione charitatis Christi, cui conuenit vt naturam quam ex nobis assumpsit nunquam subtraheret à nobis, sed quātum fieri posset per eam nobiscum esset: Deliciæ meæ sunt, inquit, esse cum filijs hominū. Hanc adducit Roffensis, vel extendit potius, sumptam ex dicto loco b. Thom. dicēs quàm hoc conueniat charitati, ex qua recedētes amici solent hoc desiderare, vt si aliquo modo possent, manerent etiam apud amicos, idq; vt possunt conantur efficere, aut per imagines, aut per signa alia memoratiua. Christus verò, cuius non minor potentia est quàm charitas, neque charitas quàm potentia, hoc sicut voluit potuit, & sicut potuit voluit, omnia autem quæcunque voluit fecit.

Secunda ratio.

Ex summo Christi erga nos amore profectum est, vt seipsū nobis relinqueret.

Tertia deniq; ratio adducitur à b. Thom. illo loco ex perfectione fidei: quia enim per fidem diuinitatis habitat ipse Christus spiritualiter in cordibus nostris, & verè Deum possidemus: debuit etiam & fides humanitatis Christi non minus perfecta esse, vt veraciter ipsum hominem haberemus & nos habere crederemus nō tantùm in signo & repræsentatione, potest enim etiam per hanc rationem ostendi perfectio fidei & meritū quantum sit, ad quam proculdubio exercendam (atque ita præmiandam) in hoc sacramento sic Christus dominus se nobis relinquit, & miracula tanta supra omne sensuum nostrorum iudicium, & supra naturas rerum operatur, vt non possint nisi robustissima & magna fide credi. Vnde non mirandum est, si hæretici, & qui non veram fidem sed fictam habent, nec vero innituntur fundamento, Ecclesiæ scilicet authoritati, sed sensui suo, non possint credere, & dicant, durus est hic sermo. Nos verò intrepidè cum Petro agnoscamus hæc verba esse vitæ æternæ. Iam illud etiam aduertamus, hac fide certissima

Tertia ratio.

Vnde fit quòd hęretici verū corpus Christi esse in hoc sacramento non possunt credere.

Post consecrationē nec panis nec vini substantiam manere non minus certò credēdum quàm corpus Christi realiter esse præsens.

tissima Ecclesiæ doceri hîc nullam substantiam panis & vini esse post consecrationem, quod verba ipsa consecrationis, & quidem germano suo & proprio sensu significant: Vna singularis res demonstratur cùm dicitur, Hoc est. Atque ita non plures substantiæ, sed vnam tantùm ibi subesse intellexit semper Ecclesia: hanc verò nō panem, nec enim ibi agnoscit fides panem vniri corpori Christi, sicut vnita est humana natura diuinæ, hoc enim etiam audire abhorret fides Catholica: quare restat substantiam tantùm corporis Christi ibi demonstrari, quæ solùm iam iuxta fidem ibi reliqua est. Patebit tamen hoc melius in sequenti lectione ex testimonijs Ambro. & aliorum, qui apertè fatentur sermonem Christi transmutare substantiam. Tantùm in hoc loco dictum sit propter Lutherum & qui ipsum sequũtur, qui panem simul ibi esse cum corpore Christi volunt. Sed patrum & Ecclesiæ etiam authoritate damnati. Semper duo hæc vera fides coniungit, vt scilicet sit veraciter realiterq; ibi corpus Christi creditum esse, & non esse ibi substantiam panis. Vnde cum primum Berengarius ille negaret veritatem corporis Christi, asseruit panem ibi esse, & vtrunque damnatum est. Et reuera qui nunc panem ibi esse credunt, ostendunt satis non verè se credere realem præsentiam Christi: quod, si eorũ scripta bene expendantur, apertius videbitur: quanquam velint videri longè esse à sacramentariorum errore. De his itaque satis.

LECTIO QVINTA.

De ratione cõuersionis panis in corpus Christi, & modo loquendi de ea.



QVIA proximis lectionibus de vera existentia corporis Christi in hoc sacramento dictũ est, restant duo alij articuli à principio propositi, de ratione scilicet & modo huius existentiæ, & de modis de ea Catholicè loquendi. De quorum priori iam dicendum.

Sit igitur & hoc certissimũ fidei fundamentum,

tum, quòd via & ratio qua in hoc sacramento corpus Christi veraciter continetur, est Transsubstantiatio siue conuersio panis in ipsum. Ita enim hoc fide tenendum est, sicut duo alia superius dicta, scilicet quòd Christi corpus hic veraciter sit, & quòd non sit panis. Quibus hoc tertium nunc addendum est, facta esse videlicet duo illa per conuersionem panis substantiæ in corpus Christi, quod intellexerunt omnes patres significari verbis Christi, Hoc est corpus meum. Hic est calix &c. & ita ex ipsis inferunt non minori certitudine hanc conuersionem fieri: alij quidem distinctius & apertius, alij verò non ita, sed tamen à nullo negatur.

Transsubstantiatio firma fide credenda est.

Ambrosius igitur locis citatis ex pane fieri carnem Christi & panem transmutari apertissimè dicit, adductis multis exemplis legis. Et tandem ait: Vides quàm operatorius sit sermo Christi? Si enim (inquit) potens fuit sermo eius vt essent quæ non erant: quanto magis vt sint quæ erant, & in aliud conuertantur? Vel, vt alibi dicit, conuertantur in id quod iam erat. Et Damascenus libro 4. de orthodoxa fide, cap. 14. & Eusebius Emissenus, quem Gratianus citat de consecratione dist. 2. & suprà dicti omnes patres eisdem locis hanc conuersionem manifestissimè docent. Quod sanè considerandum est etiam contra præsentes hæreticos, qui nomẽ hoc cõuersionis & transsubstantiationis omnino irrident, & humanum inuentum dicunt: cùm tamen Ecclesia ex patrum omnium sensu hoc definierit, conuerti videlicet totam substantiam panis, materiam scilicet & formam, in totum corpus Christi iam præexistens. Ita Innocentius tertius in cõcilio Lateranensi, vt habetur cap. Firmiter. de summa Trinitate & fide Catholica. Vocabulum igitur transsubstantiationis ita ex ipsa fide & scriptura atque traditione intulerunt, sicut nomen homusion in concilio Nicæno receptum fuit. De hac igitur conuersione breuiter dicendum.

Sermo Christi est operatorius.

Tota substãtia in totam substantiam conuertitur.

Sit ergo de ea prima propositio. Hæc conuersio est qua tota substantia panis transit in totam substantiam corporis domini sine mutatione aliqua eius vel intrinseca, hoc est, vel alteratione, vel generatione, vel augmentatione, vel accessione etiam rei alicuius nouæ, imò sine aliqua mutatione etiã extrinseca. Non enim mutat locũ corpus Christi. Ideo meritò ab Ecclesia vocata est transsubstantiatio. Nihil est in his quod non & sit certissimum, & conueniat gloriæ corporis Christi; si enim aliqua mutatio, quæcunque

Substantia panis tota transit in totam substãtiam corporis Christi, absq; omni corporis Christi mutatione.

cunque illa esset, vel cuiuscunque rei accessio corpori Christi contingeret, non esset verè impassibile & gloriosum: atque ita nullo modo eum hoc decet.

Solus Deus hanc côuersionem operatur, eamq; solus intelligit.

Secunda propositio. Hæc conuersio sicut sola diuina virtute fieri potest, ita à solo ipso qualis sit potest agnosci, & ab eo cui ipse voluit reuelare. Primùm, quòd hîc dicitur à solo Deo posse fieri hanc conuersionem, facilè probatur, quoniam ipsi soli atque eius operationi subest tota substantia rerum, hoc est, materia & forma, potest igitur in vtrunque. Et hæc est ratio beati Thomæ in 4. contra gentiles cap. 61. & 63. Et non habetur in omnibus naturalibus mutationibus, nec in creatione ipsa exemplum, nec certè in aliquo miraculo scripturę, vnde modus huius conuersionis agnosci possit: præcipuè cùm tam occulta sint omnia, vt nulla ratione possit vel ex effectibus vel ex qualitatibus discerni ibi vel non esse panem, vel esse corpus Christi. Soli itaque fidei & quid sit, & quomodo fiat, notum esse potest. Hoc idem patrum autoritas confirmat, qui omnes admonent simpliciter suscipiendam hanc fidem, nec interrogandũ quomodo fieri possit. Ita Chrysostomus in locis superius citatis. Et Damascenus & Hylarius. Itaque vt beatus Thomas dicit illo 63. cap. satis debet esse theologo, ab irrisione infidelium defendere, & à rationibus impossibilitatem prætendentibus, quod maximè fit omnipotentiæ diuinæ prædicatione.

Oportet sapere ad sobrietatem,

Vnde neque hoc est suscipiendum ab omnibus aut passim, vt respondeant rationibus naturalibus. Sed aliquando, magna videlicet exigente necessitate, & ab exercitatis in philosophia humana. Cæterùm illud putamus superfluum esse, & certè periculosum, quod aliqui ex scholasticis conantur explicare qualis sit hæc mutatio.

Tertia propositio. Habet tamen hæc conuersio aliquid in quo conuenit cum alijs mutationibus, sed multa plura quib' differat: atq; ex his sumendus est modus de ea loquẽdi, quæ omnia b. Tho. probat art. 8. illius quęst. 75. Igitur cum omnibus alijs mutatationibus, & naturalibus videlicet & creatione, habet ista duas contrarios terminos, fit enim ex vno aliud, ex pane corpus Christi, sicut ex albo nigrum, & ex nihilo aliquid: habet verò à mutationibus naturalibus hoc diuersum, quòd non est vnum vtriusq; termini subiectum, in quo conuenit cum creatione. Non enim sicut idem corpus est quod primò est frigidum deinde calidum, aut eadem

dem materia primò sub forma aquæ postea ignis:ita in sacramento hoc est vnum aliquid, quod prius sit sub substantia panis, posteà corporis Christi, sed sola accidentia panis, vt infra dicetur, eadem manent cum vtroq; extremo, cum pane scilicet & corpore Christi, sed illa non pertinent ad hanc mutationem. Atque ita hæc mutatio conuenit etiam cum creatione, cæterum differt ab illa, quia in hac vnum extremum transit in alterum, panis in corpus Christi, non item in illa: nihil enim non transit in aliquid. Hęc omnia certissima fides habet. Iam ex his discernendum est quę sit propria locutio, & quæ minus propria in hac materia, quod diligenter considerandum est. Igitur quòd cōmune est omnibus mutationibus (scilicet oppositio extremorum, & locutio qua hæc significatur) est in hac etiam materia obseruandum. Hinc enim hæ veræ propositiones sunt, & propriæ, Ex pane fit corpus Christi, significante illa propositione ordinem tantum, sicut ex nihilo fit aliquid, vel ex mane fit vespere: apertius verò explicaretur his verbis, pani succedit corpus Christi. Similiter & hæ simpliciter negandæ sunt, Panis est corpus Christi, sicut, album est nigrum, aut nihil est aliquid, sunt negādæ. Ex eo verò quod non est subiectum commune vtrique termino propriè quidem hæ sunt negandæ, panis potest esse corpus Christi, vel panis fit corpus Christi, aut de pane fit corpus Christi, vt videlicet significetur panem materiam esse eius quod in hoc sacramento manet, sicuti cùm dicimus gladium esse de ferro, vel mensam de ligno, cùm reuera nulla hic sit vel commistio vel transmutatio corporis Christi, vel accessio alicuius rei ad illud. Et tamen hæ nonnunq̃ secundum tropum conceduntur & dicuntur à patribus, propter accidentia videlicet illa cōmunia: atq; ideò hæc sunt diligenter distinguenda. Denique propter transitionem vnius in alterum hæc simpliciter conceditur, panis conuertitur in corpus Christi. Et hæc de modo loquendi. Quæ diligenter aduertenda sunt, quia (vt August. inquit) nobis non licet temerè in rebus fidei loqui, sed ad certam regulam. Tenenda est igitur fides, & non temerè vagandum extra proprietatem sermonis & Patrum doctrinam, in quibus si nonnunquam aliqua legimus minus propria, exponenda magis sunt quàm sequenda. Nec enim dubium est in scriptura & patribus multa secundum locutionis figuras accipi: id quod ipse ostendit sæpe contextus.

Modus de hoc admirabili sacramēto cautè, Catholicè, & propriè loquēdi.

Vltimò tamen ex his omnibus circa rem ipsam inferimus, quod periculosium est & proculdubio suspectum valde, & errori propinquum, transsubstantiationē ipsam solo nomine confiteri, vt nonnulli scholasticorum definitionibus à se adinuentis faciūt, concedentes panem in nihilum redigi, quanquam non per se: vel tantum corpus Christi illi succedere. Sicut etiam illud non caret periculo, quo asseritur hanc conuersionem impertinentem esse, & per accidens se habere ad veritatem corporis Domini in hoc sacramento. Admonemus igitur non prætergredi terminos quos posuerunt patres, quod putamus fieri cùm quid fieri potuit à diuina omnipotentia, an videlicet non essent alij modi constituendi in sacramēto corpus Christi, quàm per transsubstantiationem? scrupulosius quæritur. Hæc omnia modestia Christiana non patitur, sed hoc agitur, vt cum Ecclesia & patribus confiteamur verba hæc, hoc est corpus meum, vel, hic est calix &c. hoc significare, hoc includere & exigere necessario, vt panis conuertatur in corpus Christi, conuersione totius substantiæ in totam substantiam nec ad veritatem horum verborum sufficere, vt hic sit corpus Christi, vel accidentibus vel re quauis alia demonstrata.

Scotus & Ock.

Durandus & Scotus.

Omnis curiositas & nouitas fugienda.

LECTIO SEXTA.

Quomodo corpus Christi sit in Eucharistia.



VIA ex præcedentibus patet veritas corporis Christi in hoc sacramēto, & veritas cōuersionis panis in illud: iam dicendum est, si quid tamen de hoc dici potest, quis sit hic modus existendi corporis domini in hoc sacramēto: sunt.n. diuersi modi essendi. Vt igitur ordine dicamus, sit de hoc prima propositio.

In hoc sacramento ex vi quidem verborum ipsius & consecrationis sub specie panis solum est corp' Christi, sub specie vini solus sanguis: ex reali verò cōcomitantia est sub qualibet specie totus

tiis Christus, anima videlicet, diuinitas, cum omnibus sibi inhærentibus, quantitate videlicet & accidentibus alijs: & ita est in qualibet specie, vt sit in qualibet parte illius, etiam ante fractionē. Hæc omnia asserit b. Thom. & probat 4. primis articulis q. 76. 3. part. Primum igitur illud, quòd ex vi sacramenti & consecrationis sit tantum Corpus vel sanguis, apertissimè probatur ex ipsis verbis consecratorijs. Cùm enim virtute illorum perficiatur consecratio, & illa corpus tantum & sanguinem significent, in hæc fit ex virtute illorum conuersio. Itaque non dubitat vera fides asserere hoc tantum necessariò & semper fieri virtute consecrationis, vt corpus Christi ibi & sanguis eius maneat. Cæterum quòd ex reali concomitantia & reliqua ibi sint, etiam apertissima ratione probatur, quoniam cùm ibi sit ipsum corpus Christi nullo modo mutatum, consequitur vt sit viuū per animam, & habens eandem existentiam atq; vnionem ad verbum, & idem etiam de sanguine: est enim sanguis Christi glorificati et immortalis, & ita pertinens ad integritatem corporis eius. Itaq; hoc explicandi gratia meritò dicitur, si mortuo Christo & sepulto consecratū hoc sacramentum aut seruatum ex cœna Dominica fuisset, mortuū quoq; & non viuum in hoc sacramento mansisset, eo scilicet modo quo erat in sepulchro, & postea in resurrectione fuisset viuum, vt intelligamus quid verba hæc significent & quid efficiant. Et sunt hæc certissima fide tenenda, quoniam ex creditis & apertissima ratione sequuntur: quare magis irridendi sunt hæretici hoc irridentes, & agendum vt intelligant. Igitur modus tantum existendi corporis & sanguinis iam hic quærendus est, non totius Christi vel diuinitatis & animæ. Nam & hæc hic sunt sicut in corpore Christi. De hoc igitur sit secunda propositio.

Sub qualibet specie totus Christus est, quomodo.

Quid si Eucharistia cōsecrata vel seruata fuisset tempore tridui sepulturæ Christi.

Hoc solùm certa fide tenendum est, non minus verè & realiter corpus Christi & sanguinem esse in hoc sacramento, quàm ante erant panis & vinum, quanq̄ alio prorsus modo sicut soli deo possibili, ita à deo solo cognoscibili, vel eius reuelatione. Primū quod hic asserimus verbis ipsis consecrationis apertè probatur, & sensu patrū omniū. Verba .n. Hoc est corpus meū, &, Hic calix est &c. significant nō minus illud esse corpus Christi & sanguinē, quàm antea ibi erāt panis & vinū. Secundum verò, quòd scilicet à solo deo hoc fieri possit, ratio supradicta de transsubstantiatione ostendit, Solus enim ille habet in totam naturam rerum virtutem: & simili-

Post consecrationē non min' realiter corpus et sanguis Christi sunt sub speciebus q̄ antea substantiæ panis & vini.

ſimiliter probatur à ſolo eo poſſe hoc cognoſci, quoniam nullum eſt huius conuerſionis exemplum in natura. Hinc igitur docent Patres hoc excedere omnem cognitionem noſtram, quo videlicet modo in hoc ſacramento ſit veraciter Chriſtus. Quare & admonent credendum tantùm eſſe. Atque ita non inconuenienter poſteriores doctores vocarunt hunc modum eſſendi ſacramentalem: quo ſignificatur non modus aliquis eſſendi naturalis & nobis cognitus, nec ſimilis his quos cognoſcimus, ſed ſpecialis modus, quo Deo placuit in hoc ſacramento eſſe corpus Chriſti, ita vt dicamus quærentibus quomodo hoc ſit corpus Chriſti, eo modo quo Deo per immenſam ſuam ſapientiam & bonitatem & potentiam placuit hic eſſe, qui nobis non eſt reuelatus. Igitur ſicut cum de Deo loquimur, magis poſſumus dicere quid non eſt, quàm quid eſt (poſſumus enim de Deo negare imperfectiones quas noſcimus in creaturis, non verò pertingere ad eius perfectiones plenè agnoſcendas, ita de hoc ſacramento magis poſſumus dicere) quomodo non eſt hîc corpus Chriſti, quàm quomodo hîc ſit. De quo ſit iam tertia propoſitio.

Corp⁹ Chriſti non eſt in Euchariſtia localiter, nec paſſibiliter, nec ſenſibiliter.

Non eſt in hoc ſacramento corpus Chriſti localiter, ſiue circumſcriptiuè, nec paſſibiliter, nec ſenſibiliter. Quæ propoſitio eſt b.Tho.art.5.6.& 7.q.76. Et eſt diligenter conſideranda, quæ nos ducit in conſiderationem & cognitionem quam de hoc myſterio habere expedit. Igitur quòd non ſit localiter patet, quia non circumſcribitur corporis Chriſti quantitas vel ſpeciebus iſtis, vel loco ſpecierum, nec commenſuratur illi. Ex philoſophia enim conſtat, quòd circumſcriptiuè in loco eſſe ſit extenſum eſſe in loco, & proportionari quantitatem corporis locati quantitati ipſius loci in quo eſt. Itaq; aſſerimus hîc eſſe integrum corpus Chriſti cum membris inter ſe diſtinctis & debita proportione diſtantibus. Eſt enim, vt dictum eſt, nullo modo mutatum. Cæterùm ad nullum locum, præterquam ad illum in quo in cœlo eſt, habet ordinē extenſionis vel proportionis quantitatiuæ. Ex quo duo reliqua ſequuntur: videlicet ſecundum eſſe hoc non poſſe corpus Chriſti pati in hoc ſacramento aut agere ea quę naturaliter corpora agere aut pati dicuntur: patet, non enim extenſum eſt corpus Chriſti in ordine ad locum, nulla verò actio vel paſſio naturalis terminari poteſt, niſi ad extenſum in eo loco, cui agentia naturalia appropinquare debent vt agant; meritò itaque dicitur eſſe per mo-

dum

dum substantiæ,quæ non nisi propter accidentia & secundum illorum extensionem ad locum approximationemq; localem ad alia naturalia vel agentia vel patientia pati potest, quorum nihil conuenit hic corpori Christi: impassibilis enim est. Ex eodem sequitur & tertium,non videlicet posse hoc corpus Christi,vt in hoc sacramento est, percipi aliquo humano sensu, hoc est, nec tangi, nec videri &c. Omnia enim hæc requirunt extensionem in loco,& conueniunt substantiæ per accidentia, vt ex philosophia patet. Hic verò licet sint accidentia corporis Christi, ad substantiam tamen immediatum ordinem habent,non ad locum,vel accidentia ipsius loci, aut eorum quæ loco appropinquant. Ex hoc sequitur & quartum. Quòd videlicet nec moueri secundum locum, nec desinere potest corpus Christi, vt in hoc sacramento est, per se,sed tantùm per accidens, ad motum scilicet specierum, & earum desitionem. Vtrunque facilè ex præcedentibus deducitur. Motus localis per se præsupponit etiam esse in loco per se, quod hic non habet corpus Christi: quòd verò per accidens moueatur patet, quia ad motionem eius in quo aliquid est mouetur & ipsum, siue id localiter fiat, siue non: cùm enim mouetur homo, mouetur scientia quæ in ipso est, & ita cùm species sacramentales mouentur, mouetur ipsum corpus Christi cum illis ab vno altari in aliud &c. Idem etiam probat id quod secundò dicitur,nam cùm in corpus Christi nullum agens agere possit, quòd ipsum immutabile sit:non potest per sui mutationem desinere esse siue recedere ab hoc sacramento, sed quando species desinunt esse. Quando enim ab vno altari in alterum translatæ sunt species, non est Christi corpus in altari in quo prius erat, ita cùm omnino corruptæ sunt,vt postea dicetur.

Ex his iam quinta propositio infertur de modo loquendi in hac materia. Nulla mutatio intrinseca dici potest de corpore Christi,vt est in hoc sacramento: sed solùm motus localis, vel desitio facta per accidens. Solę igitur hæ propositiones veræ sunt & propriæ,corpus Christi eleuatur,circumfertur, reconditur, educitur,tenetur in ore, traijcitur in stomachum: quoniam hæc omnia solùm motum localem dicunt, sicut & ista, corpus Christi desinit esse in hoc altari, quia per solum motum localem hoc fieri potest, vel quia omnino desinit esse in hoc sacramento, per corruptionem videlicet specierum sacramentalium. Istæ tamen sunt

Quomodo propriè & cautè loquendum de hoc sacro mysterio.

falsæ,& non nisi secundum figuram quandam concedendæ:corpus Christi frangitur,diuiditur,teritur,digeritur. Significant enim passionem illatam ipsi Christi corpori. Et de prioribus quidem apertissimum est,non frangi videlicet, nec diuidi quod totum est in qualibet eius parte quod frangitur & diuiditur. Si quando igitur hæc asseruntur (vt nonnunquam à Catholicis patribus fit) accipienda sunt tanquam dicta ad significandam veritatem corporis Christi, secundum tropum contenti pro continente. Vnde Berengarij illa cõfessio suprà citata,quæ habetur in cap. Ego Berengarius. de consecratione dist.2. quæ habet corpus Christi manibus contrectari, corpus Christi sacerdotum dentibus teri : quorum primum proprium est,secundum verò minus proprium. Et tamen talia propter species dicta sunt, sicut prior illa,si contrectatio significet passionẽ illatã corpori Christi,etiam impropria est.

Ex his igitur hoc colligamus, in hac materia secundum regulam fidei & sobrietatem, quam Paulus iubet nos tenere, non esse vlterius procedendum,sicut paulò superius de ipsa quoque transsubstantiatione diximus. Neque enim modus hic intelligi potest, sed tantùm fide tenendus est,in quo doctissimus quisque nihil distat à summè idiota, quod pro magno inconuenienti nõnulli adferunt:sed certè est maximè conueniens,vt summa hæc Dei opera sapientissimi quiq; se fateantur non posse cõprehendere.Ecce,inquit Iob,Deus magnus vincens scientiã nostram. Vnde modi qui à quibusdam inuenti sunt existentiæ huius,non tantùm incerti sunt(quod illi negare non possunt) sed reuera (vt modestè loquamur) valde propinqui errori. Nec enim vt angelus præsens loco corpus Christi hîc est, cum ille sit modus spiritualis : nec per respectum aliquem sola Dei voluntate sine alio fundamento, cùm hoc etiam multo minus consistat : sed per veritatem corporis Christi : qua verissimè & certissimè dicitur hoc esse corpus Christi : quæ ideo diximus, vt multis quæstionibus claudatur aditus. Cæterùm grauium doctorum & patrum cùm legerimus sententias, agnoscamus quid propriè, quid verò secundum tropum dictum sit.

Ex tribus his lectionibus clarè constat quod in principio propositum est, quis scilicet sit sensus horum verborum proprius. Si enim verba sacramentalia significant quod efficiunt : effectus verò est veritas corporis Domini per transsubstantiatio-

nem:

nem: consequens est significare verba hunc effectum. Nam vt veraciter hic sit corpus Christi, fit illa transsubstantiatio: vnde meritò b. Tho. in art. 2. & 5. quæst. 78. verba hæc comparat arti & rationi practicæ, quæ vltimum effectum & continet & producit: significant itaque hæc verba substantiale esse corporis Christi conuenire demonstrato per pronomen illud, Hoc. & id fit in vltimo instanti prolationis, in quo proculdubio perficitur & significatio propositionis totius, & efficacia sacramentalis. Nam sicut significant ita efficiunt, & quia significant efficiunt. Atque ideò nisi perfectè fuerint prolata, & hoc quidem sine mora vlla, eo momento operantur quo primum prolata sunt, tunc enim integra est eorum significatio. Quod itaque nonnulli curiosius quærunt, an demonstratiua illa particula, hoc, ostendat corpus Christi an aliud aliquid? (Nam si primum, videbitur significari corpus Christi esse corpus Christi, quod certè verum est siue fiat conuersio siue non, aliud autem non videtur demonstrari posse) satius omitteretur: sed ne vlla restet ambiguitas, intelligamus hoc modo hæc verba: hoc quod hic contentum est, vel, hoc corpus quod hic est, est corpus Christi: & similiter de sanguine. Atque hoc sensu eo modo significant vltimum effectum sacramenti, quo & efficiunt, non enim significant corpus Christi esse corpus Christi, sed illud corpus quod prius erat panis esse corpus Christi, vel si cui placet, illud corpus quod continetur sub illis speciebus, esse Christi corpus. Vnde notat b. Tho. non dictum esse sicut in creatione, hoc fiat corpus meum, aut, hoc sit corpus meum, quasi imperando, sed hoc est, indicando scilicet: quia verba sacramentorum significando efficiunt, non imperando. Itaq; in creatione significatur & imperium, & deinde quòd imperata fiant: fiat lux, & facta est lux: hic verò hæc ipsa verba significantur habere virtutem. Et sanè quasi absolutius quoddam imperium & maius hic ostenditur, cùm non dicendo, fiat, sed significando esse, sequitur necessariò effectus. Et meritò quidem in hoc sacramento summo, & altissimo memoriali diuinorum operum multo efficacior Deus ostenditur, quàm in reliquis omnibus creaturis: vt scilicet non vocando aut imperando, sed potius significando, quasi innuendo operetur. Ita vt illa summa creaturarum obedientia hic ostendatur, in exemplum etiam nobis: qua non quia præcipit Deus, sed quia aliquid significat, creaturæ omnes cedunt, naturasq;

suas

ſuas relinquunt vt verum ſit quod à Deo dicitur. Cæterum & verba hæc virtutem habere inſtrumentalem, atq; ita vt inſtrumenta gratiæ transſubſtantiationem ipſam efficere tenendum eſt, ſicut de cæteris omnibus formis ſacramentorum : vt non minus virtutis hæc verba habeant quàm reliqua.

Accidentia manent,& quare.

Quia tamen in hoc ſacramento fit etiam aliud virtutis diuinæ opus,quod nec ſignificatur verbis ſacramentalibus, neque conſequitur ad ea,ſed experientia cognoſcitur, & eſt eximiæ cuiuſdam potentiæ : meritò de illo eſt agendum. Manent accidentia panis & vini tota,vt ſenſu patet,idque ad conſeruandam fidem: ſi enim apertè videremus mutari etiam accidentia illa, non eſſet omnino occultum hoc miraculum. Et vt abſque horrore fidelium & irriſione infidelium ſumi poſsit verum Chriſti corpus ſub apparentia & accidentibus communium ciborum, & propter hoc nonnunquam etiam poſt conſecrationem vocatur Euchariſtia ſacra à patribus panis & vinum, videlicet per quendam tropum, quo ſigna dicimus eſſe res illas quorum ſunt ſigna, accidentia illa indicant ſubſtantiam & expreſsiſsima quædam figura ſunt panis & vini, imò reuera ipſa quæ ante erant: quare ſequitur abſque vllo ſubiecto ſubſtantiæ hic eſſe accidentia : nec enim ſunt vel in aëre,vt quidam voluerũt,vel in Chriſti corpore,vt b. Tho.probat. Manent verò deficiente ſubſtantia in ſuo naturali ordine, videlicet extenſa, & tam longa atque lata quàm antea : manet eadem quantitas, iuxta quam illa extenſa ſunt, manetq; eadem figura: quæ omnia, ſicut & præcedentia miracula,virtute diuina non dubitandum eſt fieri poſſe, à qua pendet rerum omnium natura:vanum autem eſt inquirere alium modum. Inferamus iam vnicum, ex quo omnia quæ in hac materia tractantur,breuiter agnoſci poſsint. Accidentia hæc ſicut à Deo habent vt ſubſiſtant ſine ſubſtantia,ita habent omnem virtutem ſubſtantiæ, vt nihil omnino minus operentur quàm ſi eſſet ibi ſubſtantia, idque ſine nouo miraculo ex virtute præcedentis,vt probabilius creditur:nec enim opus eſt vt cùm aliquid generatur vel nutritur ex hoc ſacramento, redeat prior ſubſtantia, aut alia de nouo creetur : ſed qui dedit accidentibus vt ibi locum ſubſtantiæ tenerent, dedit & virtutem ſubſtantiæ, idq; ad miraculum illud occultandum, vt fides ſola ibi meritum habeat, ne Chriſtiani videlicet viſibilia miracula habentes continuò præſentia ſine fide ſint Chriſtiani.

art.1.q.77.

Accidentia vim ſubſtantiæ habent in ſacra Euchariſtia.

Chriſtiani. Igitur nutriunt hæc accidentia, inebriant, corrumpuntur, & generatur ex eis ſubſtantia noua, digeruntur etiam in ſtomacho, quæ omnia experientia patent: ſicut enim inebriare potuit vinum quod Chriſtus ex aqua fecit in nuptijs, ita vini virtus quæ in hoc ſacramento manet, & ſimiliter nutrire. Illud igitur hîc conſiderandum, vt ſcilicet miniſtri huius ſacramenti nouerint quamdiu duret hoc ſacramentum, aut quando putandum ſit ceſſaſſe: & eodem modo, quamdiu corpus Chriſti permaneat: & quando deſierit eſſe: Conſtat enim tunc hoc ſacramentum non eſſe, cùm corrupta fuerint accidentia illa, & tunc etiam ibi non eſſe corpus Chriſti, quod non eſt niſi ſub his ſpeciebus, vt diximus. Igitur omnis alteratio vel mutatio ſpecierum quæ ſufficeret ad corruptionem ſubſtantiæ panis vel vini ſi ibi eſſet, vel certè ad mutationem indiuidui: ſufficit vt ibi deſinat eſſe corpus Chriſti. Itaq; vel defectus ſaporis, vel coloris, vel diſſolutio quoq; partium quæ tanta eſt, vt ſi ibi eſſet panis, diceremus illum eſſe corruptũ, facit vt non ſit ibi corpus Chriſti. Deniq; & in additione quę poſſet contingere in vini ſpecie b. Thom. ſuprà dicto loco veriſsimè dicit non tantum corpus Chriſti ibi non eſſe, quando admiſcetur alterius ſpeciei tantus liquor, vt poſſet corrumpere vinum ſi adeſſet, ſed etiam quando tanta quantitas eiuſdem vini additur, vt iam ſit potius aliud vinum quàm prius. Quod Innocentius tertius in cap. Cum Marthæ. probat: minima proinde guttula nihil mutat, ſed magis tranſit in ſpecies præcedẽtes, ſed tanta vel maior quantitas quàm prius erat ſicut hoc agit, vt ſit iam aliud vinum, ita vt non ſit ſacramentum.

Quando deſinat corpus Chriſti eſſe in hoc ſacramento.

LECTIO SEPTIMA.

De Sacrificio Altaris.



VIA de primo effectu huius Sacramenti & verborum eius dictum eſt, de conſecratione videlicet, iam reſtat videndum in quem vſum corpus ſuum Chriſtus nobis dedit. Etſi enim prima huius ſacramenti perfectio ſit in conſecra-

ſecratione materiæ, non in vſu, ſicut in omnibus alijs ſacramentis: vtendum eſt tamen poſtea materia conſecrata, hoc eſt, corpore Chriſti. Ideò meritò quæritur quomodo ſit eo vtendum. Cui inquiſitioni reſpondendum eſt duos eſſe vſus, in quos propriè datum eſt nobis corpus Chriſti in hoc ſacramento, oblatio ſcilicet; & manducatio. De quibus ſigillatim dicendum.

Euchariſtia eſt verum & propriè dictum ſacrificium.

De oblatione igitur hoc ſtatuamus certiſsimum fidei fundamentum. Ex huius ſacramenti natura & præcepto Chriſti debemus offerre ipſum in hoc ſacramento vera & propria oblatione, non figura tantùm. Quòd igitur hoc ſacramentum ſacrificium ſit, contra recentiores omnes hæreticos hoc obſtinatiſsimè negantes, probant antiquorum ferè omnium Patrum & Conciliorum apertiſsimæ authoritates, & perpetuus vſus Eccleſiæ ab Apoſtolis vſq; ad nunc temporis: ita vt de hac re non ſit opus multa citare. Omnes hoc ſacrificium prædicant, aſſerentes Eccleſiam & minoſtros offerre. Ita Clemens Epiſt. 2. Anacletus 1. & Alexander ſimiliter Epiſt. 1. hi omnes ſucceſſores Petri & proximi illi, ab eo vel à diſcipulis eius edocti, & martyres etiam ſanctiſsimi, ita conſtantiſsimè docent. Inter quos vltimus Alexander nihil ait eſſe maius in ſacrificijs, nec vllam oblationem hac eſſe potiorem. Vbi & per eam dicit remitti peccatum. Doctores verò cæteri idem aſſerunt, vt Irenæus antiquiſsimus libro 4. contra hæreſes cap. 32. Cyprianus Epiſtola ad Cecilium, ſcilicet lib. 2. Epiſt. 3. Ambroſius lib. 4. & 5. & 6. de ſacramentis. Denique nullus eſt apud quem de hoc non ſit aperta mentio. Sed & iam à mille annis Concilia ſunt omnium ferè nationum apertiſsimè de hac oblatione loquentia, Carthaginenſe videlicet tertium, Aurelianenſe 4. Ca. 4. Toletanum vndecimum Cap. 11. Et ne quid deſit quod maioris authoritatis eſt, ipſum Concilium Epheſinum apertiſsimè vocat ſacrificiũ, vt meritò in nulla re hæretici ſtultius & irrationabilius toti Eccleſiæ ſe opponant, quàm in hac vna. Quia verò quod negare non poſſunt, peruertunt, etiam hoc cauendum eſt, & certò tenenda duo quæ diximus. Primum, hoc non eſſe humanum adinuentum, ſed traditionem Chriſti: quod etſi ſcriptum in Euangelio non ſit, teſtimonijs & vſu Eccleſiæ maniſeſtiſsimè patet. Aſſerunt apertè primi illi quos citauimus, à Domino mandatũ eſſe offerri panem & vinum, & prohibent aliud offerre: deinde illud etiam certò ſtatuendũ eſt quod ſecundo loco diximus nõ tantum

Euchariſtia maximum ſacrificium eſt, & peccata expiat.

Concilia à mille annis celebrata agnoſcunt ſacrificium.

Hæretici quę negare non poſſunt, peruertunt.

Hoc ſacrificium ab ipſo Chriſto eſt inſtitutum.

tum dici sacrificium metaphoricè, quia scilicet signum est sacrificij quod Christus obtulit, sed re & veritate, &, vt apertè dicamus, verius, magis propriè dictum, & plenius sacrificium est hoc omnibus sacrificijs legis veteris, quanq; non sit cruentum sacrificium, sed secundum ordinē Melchisedech, hoc est, incruentū. Hoc verò (ne temerè videamur dicere) apertè confirmant verba ipsa Ecclesiæ in canone, quæ & ante consecrationē & post dicuntur. Proscindunt ea quidem Lutherani multis conuitijs, sed tantæ antiquitatis sunt, vt cum summa reuerentia eorum meminerit Ambrosius locis suprà citatis, cuius authoritas meritò sufficere debet: cui accedit etiam Chrysostomus, imò & Basilius. Habemus quas illi cōposuerunt Missas: in illis nō minus quàm canone nostro dicitur nos offerre, & non tantū cōmemorare oblationē Christi: & petitur vt oblatio suscipiatur, quod certè de solo signo peti nō potest. Ostendit etiā hoc apertissima ratio ex lege ipsa naturę et scripta deducta, quę apertè cōfirmant necessarium esse hominibus in hac vita sacrificium Deo offerre, vt in antiquissimo illo sacrificio Abel & Cain August. notat 10. de ciuitate Dei Ca. 4. 5. & 6. et cęterorū omnium patrū sacrificia idem cōfirmant. Paulus etiam in Epistola ad Hebr. apertè docens, vbicunq; est sacerdos, esse quoq; sacrificia. Omnis, inquit, Pontifex constituitur vt offerat sacrificium. Vnde rursum tria hæc coniungit, legem, sacerdotium, & sacrificium: ostendens ea proportionari debere: qualis lex, tale sacerdotium, tale & sacrificium: & translato altero, alterum quoq; mutari debere. Cum igitur nos sub lege noua simus, nouumq; & perpetuum sacerdotium habeamus, tale sacrificiū, nouum scilicet & æternū opus est nos habere. Ex qua ratione soluitur quicquid ab hæreticis magna certè obstinatione, sed maiori insipientia dicitur, quòd derogamus sacrificio Christi & perfectioni status Christiani: ad quem pertinent, inquiunt, spiritale sacerdotium, & spirituales victimæ. Nam primò nihil derogatur Christi sacrificio, cum credamus ex liberalitate eius idem sacrificium nobis datum esse, quod & ipse obtulit, nec alteri rei nos innitamur in offerendo hoc sacrificio, quàm ipsi Christo: cuius largitas & magnificentia in hoc maximè commendatur. Itaq; de vnica illa oblatione Christi Paulus ad Hebræos 7. 8. & 9. Capite loquitur. vbi & arguit imperfectionem hostiarum veteris legis, & cessasse eas offerri asserit, quòd à peccato minimè purgarent. Et certè, si rectè considere-

Sacrificium hoc non typicū est, sed verū, incruentum tamē.

Expende & nota hanc rationem. Hebræ. 6.

Sacrificium Missæ nihil derogat sacrificio Christi.

ſideretur quod Apoſtolus ibi docet, magis confirmat hanc noſtram doctrinam. Docemus enim nos non offerre nouam hoſtiam, ſed eam ipſam quam Chriſtus obtulit. Illa quidem ſufficiens à nobis creditur ad omnia abolenda peccata, vt non dubitemus illius duntaxat virtute aſſerere oĩa peccata dimitti: ſed quia primò per peccatum nos priuamus ipſa oblatione Chriſti & fructu eius: voluit ipſe eandem iure perpetuo Eccleſiæ relinquere, vt ipſa poſſit quotidiè eandem offerre, pro his ſcilicet qui ea ſe per peccata priuauerant. Deinde quia quamdiu hîc viuimus aliquid manet in nobis peccati & vetuſtatis, propter quod in multis labimur omnes: adeſt etiam eadem hoſtia ad hæc expianda peccata. Et quidem ita hîc offertur ipſe Chriſtus, qui in cruce oblatus eſt, vt ſimul etiam totum ſuum corpus offeratur, ſicut ipſe etiam in cruce obtulit omnia membra ſua, ſanctos videlicet omnes, q ſeipſos poſtea ſacrificia obtulerunt Deo accepta: ſed quòd & Deo erant accepti, & Deo offerrentur, ex virtute paſsionis Chriſti fuit. Sicut igitur nihil detrahitur virtuti paſsionis Chriſti per peccata noſtra quæ committimus ab ea ſeparati, ita nihil detrahitur eo quòd rurſum eiuſdem oblationis, quam ipſe in cruce obtulit, conemur eſſe participes. Deniq; ſicut nihil detrahitur meritis Chriſti ex eo quòd nos noſtra opera apponamus etiam ad ſalutem noſtram, qui ab ipſo Chriſto ea habemus, ita etiam ſi hoc offeramus ſacrificium. Quòd verò de ſpiritualibus hoſtijs dicitur, nihil proculdubio impedit neceſſarias etiam eſſe proprias & exteriores hoſtias. Quamdiu namq; in corpore ſumus, viſibiliter & corporaliter nobis colendus eſt Deus, & actibus (vt ſupra diximus) proprijs religionis & latriæ: quare nec cætera virtutũ opera ſufficiunt, quę quanq̃ ſint religionis cum ordinantur in Deum (vt Auguſt. probat cap. 6. illius decimi libri de ciuitate Dei) & miſericordiæ: tamen virtus religionis pulcherrima & digna maximè Chriſtianis, etiam nunc opus eſt vt habeat proprios internos & externos actus (de quibus ſuprà) inter quas cum ſacrificare potiſsimus ſit, vt Auguſt. inquit, non debet deeſſe Chriſtianis: quare meritò eo loco Auguſtinus inquit hoc ſacrificandi exercitium nos habere in ſacramẽto corporis Domini. Et reuera qui volunt in Euãgelica lege ſpiritualia tantùm ſacrificia & myſtica, ſunt de quibus b. Auguſt. in 3. de doctrina Chriſtiana dicit, quòd ereptam ceruicem à iugo ſeruitutis legis implicant ſuperbię & erroris laqueis; nam proculdubio ſtatus hu-

ius

ius vitæ requirit externa etiam ſacrificia & figuratiua, vt ſuprà ex Dionyſio citauimus ex 5.cap. de Eccle. Hierar. vbi apertè inquit Eccleſiam Chriſtianam, quæ media eſt inter Synagogam & cæleſtem Hieruſalem, ab illa habere ſymbola, quod eſt, figuras ſenſibiles ad ſpiritualia exprimenda: ab iſta verò, cæleſti videlicet Hieruſalem, veritatem rerum. Vides ergo vndique hanc veritatem probari, ſcilicet externa etiam ſacrificia requiri in Eccleſia. Quod igitur nonnulli patres, & beatus Thomas ex illis colligens q. 83. in qua de ſacrificio hoc agit, dicunt ſacramentum noſtrum vocari ſacrificium, quia ſignum eſt ſacrificij in cruce oblati, ſicut ſigna nominibus earum rerum quarum ſigna ſunt, appellantur: intelligendum eſt dictum eſſe ideo, quia nihil in hoc ſacrificio eſt aliud quàm in illo Chriſti ſacrificio. Dicitur ſacrificium quia illius ſacrificium repræſentatiuum, imò & fructus eius cõmunicatiuum, quo nomine inquit b. Thom. præſtat multo ſacrificijs veteris legis, quæ tantùm ſignificabant. Tamen ita eſt ſignum illius ſacrificij, vt ſit nihilominus verum idemq́; ſacrificium quod nos offerimus patri, idem ipſum, inquam, quod pro nobis obtulit Chriſtus, & nobis dedit offerendum, cùm apertè dictum ſit eſſe hoc perfectius ſacrificijs veteris legis, quæ certè vera erant ſacrificia. Cur enim nobis non liceat ſic dicere coram patre Ieſu Chriſti, Filius tuus qui pro nobis ſe obtulit, ſe nobis tradidit, illum & merita eius tibi offerimus, reſpice in faciem Chriſti tui: hoc cum agimus reuera coram patre cæleſti, repræſentamus ipſi ſacrificium Chriſti, ſed repræſentamus vt iam conſummatum in cruce; cùm in veteris legis ſacrificijs repræſentaretur ſacrificandum. Nam quod hæretici interpretantur dici ſacrificium ſacramentum hoc, quia in eo prædicatur atque ita ſignificatur hominibus ipſa paſsio Chriſti, manifeſtè alienum eſt ab omni ſenſu patrum, & ſacrificij ratione. Deo intellexerunt illi repræſentare nos oblationem Chriſti, non verò prædicari illam hominibus. Nam etſi hoc fiat, non inde ſacrificium dictum eſt, nec ſic nos aliquid Deo offerre diceremur: vt apertè Eccleſia & patres dicunt, ſed ex priore illa repræſentatione. Non ergo aliud ſacrificium eſt, ſed reuera ſacrificij illius repræſentatiuũ, quod etiam conuenit reliquo vſui huius ſacramenti, ſcilicet manducationi. Cibi enim ſacrificia olim erant, ex quibus Deo prius oblatis, vel ſacerdotes, vel offerẽtes participabant. De quo Paulus; Qui offerunt (inquit) hoſtias, participes ſunt alta-

Hinc diſce quid ſit Chriſtũ Deo patri offerre.

Hæretici Chriſtũ hominibus offerri volunt, nõ Deo patri.

ris: quod etiam in idolorum sacrificijs videmus obseruatũm, quæ quanquam falsa erant,conabantur tamen vera imitari.

Mouentur meritò circa hoc nonnulla dubia necessaria quidem ministris huius sacramenti,vt rectè & sentiant & agant in hac oblatione. Dicendum ergo breuiter de singulis.

Hoc ipsum in altari offertur, quod in cruce oblatum est.

Primò itaque meritò quæritur,quid hîc offeratur? qua necessitate? & quo fructu?Quibus ita respondemus. Offertur hoc ipsum quod in cruce oblatum est, Christus scilicet & Ecclesia. Non enim dubitandũ est, in cruce Christum obtulisse primò seipsum, idem sacerdos & sacrificium(id est,& offerens & quod offerebatur,& cui etiam offerebatur) de quo manifestissimæ sunt scripturæ authoritates: Obtulit, inquit Paulus, se patri in odorem suauitatis:nec seipsum solum,sed (vt diximus) Ecclesiam etiam suam,hoc est,omnia sua membra & eorũ merita, quæ ꝑpter ipsum grata sunt patri. Quod apertè Augustinus lib. illo 10. de ciuitate Dei cap. 6. dicit, sacramentum scilicet nostrum sacrificium esse Ecclesiæ,quæ docetur quòd in eo quod offert etiam seipsum offerat. Est igitur res ipsa quæ & in cruce oblata fuit, & hîc offertur numero & natura eadem, & sanè præter hæc nihil est quod Deo offerri possit:extra Christum scilicet & eius Ecclesiam. Atque ita verissimum est, vt diximus, huic doctrinæ & fidei nihil obstare, sed magis plurimum conuenire,quod Paulus ad Hebræ. dicit,Sacrificia veteris legis ideo fuisse repetenda, quia insufficientia erãt: Christum verò vnica oblatione cõsummasse omnia, & ob id iam non opus esse aliam offerre hostiam:nec enim nouum aliquod sacrificiũ quod offeramus quærimus, sed sicut post Christi orationẽ adiungimus nostras,post eius mortificationem,nostram, post eius merita,nostra (q̃bus tamen nihil putamus nos addere Christo, sed tantùm nos illi appropinquare,& orationũ,mortificationis,meritorumq; ipsius participes effici:) sic per omnia in sacrificio hoc id agimus,vt ipsum quod de manu domini accepimus, ei reddamus in gratiarum actionem,in satisfactionem, ad impetrandam beneuolentiam & gratiã eius, deniq; ad vitanda mala omnia & cõsequenda bona: quæ vniuersa in illo sacrificio nobis reposita agnoscimus.Et hæc est offerendi necessitas.Cęterum est aduertendum, quòd quanq̃ res quæ offertur eadem sit:actus tamen ipse offerendi (quem oblationemdicere possumus)alius est, vt manifestè patet: quia offertur nunc à sacerdote Christus; vnde alius est offerens,& alia

Ad quid offertur iam Christus.

Licet idem sit sacrificiũ, est tamẽ alia & alia oblatio.

alia deuotio qua offertur,atq; alia oblatio: alia,inquam, non omnino diuersa,sed vt particula quædam aut gutta alia est à plenitudine fontis.Vnde meritò dicitur oblationem illam quæ in altari fit non tantam esse, quanta est ea quæ peracta est in cruce: sed id in sequentis quæstionis solutione melius patebit.

De fructu seu valore huius sacrificij.

De fructu igitur quæritur, hoc est, quantæ virtutis siue quanti valoris,vt dicunt, sit hæc oblatio missæ? Vbi quanquam non omnes scholastici eodem modo respondeant, nam (vt verum dicamus)antiquiores ad hæc non descendunt (quibus satis fuit docere idem esse sacrificium) sed certè non inutiliter hoc etiam inquiritur,si modestè & ex eorum doctrina quæratur.Igitur quanquam, vt diximus,non eodem modo loquantur omnes,conuenit tamen omnibus in vna hac assertione: quod scilicet non sit infiniti valoris. Et vt non esse fructum infinitum docent,ita nec determinatū esse asserunt, eò potissimum quòd valor & acceptatio sacrificij apud Deum ex merito offerentis, non ex re oblata pendeat: Respexit,inquit scriptura,Deus ad Abel & munera eius. Huic igitur deuotioni sacerdotis offerentis,vel (quod verius dicitur) Ecclesiæ, acceptatio & valor sacrificij proportionatur: & igitur infinitus esse non potest. Imò (vt vult Scotus quodlibetica quæst.20.) ex opere operato, & vt oblatio est, nihil valoris habet, hoc est, ex re quæ offertur, sed ex operantis & offerentis deuotione, quam vocamus opus operans.Et Caietanus q. de valore Missæ ex opere operato,putat Missam habere acceptationem quandam apud Deum gratiarum actionis & laudis:nulli verò specialem adferre fructum quantum est ex ipso opere operato, sed ex deuotione offerentium, vel pro quibus offertur. Vnde pergunt tandem vt hanc deuotionem offerentis vel Ecclesiæ diuidant tanquam rem finitam inter eos quos volunt esse participes.

Sed in his omnibus, de quibus patres in speciali nihil tradiderunt,putamus valde curandum esse ne incertum aliquid affirmetur, maximè quod nec fidei nec moribus sit necessarium. Igitur sequentia putamus posse probabilius asseri.

Sacrificium Missę ex opere operato gratiam impetrat.

Primum, Non est cur huic sacrificio auferamus ex opere operato virtutem & valorem, & quidem maximum: quanq̄ non tantum, quantum ipsi passioni Christi tribuimus: effectum, inquā,satisfactionis & consecutionis gratiæ atq; cōseruationis hanc oblationē credimus habere ex seipsa,seclusa deuotione sacerdotis

offeren-

offerentis. Hoc probat quòd etiam mali ſacerdotes offerant,& conſenſu omnium doctorum nihil eorum malitia oblationi detrahitur: quod verum non eſſet, ſi Miſſa ex offerentis tantùm deuotione, & non ex opere operato virtutem haberet. Dicet quis hoc eſſe ex deuotione Eccleſiæ, atque ita ex ea eiuſq; deuotione operante: fatemur: ſed non tantùm, verum etiam ex ipſo Chriſto: non enim tantùm hîc ille offertur (vt ſuprà diximus) ſed ipſe per ſuum quoque miniſtrum ſeipſum offert, cum & ipſe præceperit ita fieri,& nunc operetur in illo tanquam caput in ſuo membro, & agens principale in inſtrumento, & dominus in procuratore. Itaque Chriſtus ipſe & offertur & offert. Quia tamen non æquale eſt id quod Chriſtus per ſua membra operatur & meretur cum eo quod per ſeipſum: minoris valoris eſt hæc oblatio quàm illa crucis,atque ideo ſimpliciter non infiniti,ſed finiti valoris dicenda eſt Miſſa,ſi conferatur paſsioni Chriſti. Cæterum eſt quodammodo infiniti valoris, hoc eſt, ſufficiens proculdubio ad omnia delenda peccata, & omne bonum conſequendum, atque ita infinitus quodammodo.

Sacrificium Miſſæ prodeſt illis qui ei fide & charitate vniuntur.

Secundum. Hic tantus huius ſacrificij valor efficaciter quidem & certò ſolis illis prodeſt, qui per fidem & charitatem huic ſacrificio ſunt vniti,& tantum,quantum eorum deuotio & diſpoſitio requirit: quanquam credendum etiam ſi multis alijs quoque, puta peccatoribus, & à Deo alienis non parum prodeſſe, vel ad conuerſionem eorum, vel ad alia ſiue ſpiritualia ſiue temporalia commoda. Hæc igitur ordine explicanda ſunt: & primum quidem aſſerit apertè b. Thom. quæſt.79. (in qua de fructu huius ſacramenti loquitur)& aperta ratione probat, quam ibi ille inter ſoluenda argumenta adfert,& eſt talis: Hæc oblatio ſequitur conditionem ipſius paſsionis Chriſti, quæ efficaciter ſolis vnitis Chriſto prodeſt: & præterea notum eſt eos qui extra charitatem ſunt & vnionem corporis Chriſti, non participare virtutem quam influit caput, & ideo alienos eſſe ab omni fructu ſacrificij Chriſti, quod ad ipſorum meritum attinet.Sed tamen quia ex diuina gratia ſæpe fit vt orationibus iuſtorum conuertantur etiam infideles, multo magis credendum eſt hoc fieri per hoc ſacrificium. Viuis itaque membris Chriſti prodeſt, quoniam prô illis offertur, & eſt operatio quædam capitis in ſalutem omnium membrorum: mortuis verò & peccatoribus, etſi non ſemper omnibus, tamen multis ex

art. 7.

tis ex abundantia diuinæ gratiæ, cùm pro illis offertur, non est dubitandū prodesse. Nobis proinde satis esse debet, vt huius sacrificij & valorem magnum & abundantiam, qua diuina gratia per illud multis communicatur, asseramus: cætera relinquamus Deo, qui solus ponderator est & spirituum & donorum gratiæ suæ.

Tertium fit, quod iam ex his sequitur, intentionem offerentis & applicationem eius prodesse quidem, sed iuxta dispositionē illorum pro quibus offertur: non.n. quantum celebrans aut intendit aut vult, consequitur is pro quo celebrat, sed quantū sua fides & deuotio digna vel capax est: quod apertissimè patet, quia celebrans solùm est minister, intentio verò Christi principalis Domini, & Ecclesiæ hæc est, vt dignioribus & coniunctioribus plus accrescat vtilitatis, cui necesse est vt intentio ministri conformetur: quod si nō fiat: nihilominus manet virtus & voluntas Christi, cui semper consonat & Ecclesiæ suæ voluntas. Ex quibus tandem fit, vt meritò valor missæ infinitus sit respectu nostri, etsi enim alia sit ratione finitus: quilibet tamen ex eo consequitur quantum sua deuotio capit, nec aliquid detrahit alteri, atque ita etiam si infiniti accedant, omnibus sufficit. Quod enim luci tribuimus in corporibus, cur non spirituali huic sacrificio tribuemus? Itaque infinitum dicimus, quòd diuisum inter eos pro quibus offertur, non deficiat. Et hoc idem meritò de oratione credimus.

Vide quàm multum referat, qua deuotione Missæ quis assit.

Perpulchra similitudo.

Restat nunc inquirendum, quid vtilitatis proueniat ei qui pro se petit celebrari: &, an minus satisfiat ei, si pro alijs etiam celebretur: & deniq;, quantum prosit sacrificiorum Missæ pluralitas. In his enim omnibus hæretici multa calumniantur, & nonnunquam aut ignorantia, aut malitia sacerdotum committuntur, vnde scandalizantur pusilli, & vnde tanta inuidia hodie, apud hæreticos maximè, summum certè hoc sacrificium Missæ laborat. Dicunt fieri cauponationem Missarum & venditiones &c. Igitur ad dubia illa, & ad calumnias istas respondendum est ita, vt nec detrahatur aliquid deuotioni fidelium erga hoc sacrificium (quod, vt ex Alexandro pontifice diximus, summum est omnium) nec etiam occasio detur auaritiæ aut turpis lucri.

Circa applicationem ergo istam (vt vocant) & intentionem celebrantis multa Scotus Quodlibet: 20. Gerson in tractatu de sollicitudine ecclesiasticorum, meritò legēdum à prælatis, in quorum aut monasterijs aut Ecclesijs multæ sunt fundationes (vt vo-

 cant)

cant) Missarum: & post illos Gabriel Spirensis lectione 26. & 27. in expositione Canonis, & multi alij posteriorum multa respondent: breuiter verò hæc habeamus.

Intentio applicantis missam multum prodest præsertim si pius sit qui celebrat.

Intentio quidem celebrantis, maximè quando ille Deo gratus est, multum prodest, sed nihil determinati tamen haberi potest, nec id opus est inquiri, cùm proculdubio magis valeat deuotio accedentis. Sacerdos verò oblationē hanc applicans (vt loquuntur) isti aut illi, hoc agit, vt eos Deo cōmendans, ipsi valoris æstimationem relinquat: & hoc quidem tam in ipso sacrificio, quàm in suis quas vel ex Ecclesiæ ordinatione, vel voluntate propria Deo fundit precibus. Vnde non est dubitandum melius & vtilius esse fidelibus, astare sacrificio Missæ, & fide atque deuotione illi coniungi, quàm curare vt pro se sæpius celebretur. Est nihilominus hoc etiam vtile. Sed Gerson suprà dicto loco putat magis consulendum esse, vt communibus suffragijs & illa intentione Christi contentus sit qui largitur temporalia ministris Ecclesiæ, quàm vt specialia aliqua quærat: Non enim minus, inquit ille, hac ratione meretur: Addamus nos: nec certè vel plus vel minus consequitur fructus, quàm deuotio sua requirit, vel quàm voluerit per suam misericordiam Deus. Itaque non expedit nimium vel scrupulosius illa specialia exigere: permittendum tamen hoc esse infirmioribus, dicit ille, quòd nonnunquam etiam benè fit vel in exemplum aliorum, vel certè ad aliquam satisfactionem, nonnunquam etiam vt suscipientes temporalia, persoluto imposito sibi onere, sint magis quieti in conscientia. Non igitur adeò curandum an pro vno, an pro pluribus sacrificium offeratur: sed offerentes hoc debent attendere, vt non studeant vel auaritiæ vel luxui ex temporalibus bonis collatis ob spiritualia sacrificia, sed pura intentione quantum pro fragilitate possunt, offerant iuxta Christi Domini distributionem, et secundum quod tenetur pro susceptis beneficijs. Qui igitur putant hinc derogari deuotioni missæ, & inferunt, si vna omnibus prodest, ergo infinita est: quare ergo missæ multiplicantur? Aduertant quòd (vt beatus Thomas illo articulo septimo 79. quæst. dicit) iterata oblatio sacrificij sicut de nouo grata est Deo, ita & de nouo operatur: & quod per præcedentem non fuerat impetratum, vel certè idem ipsum efficacius & plenius operatur vel impetrat. Est huius exemplum apertissimum in meritis Christi; nam cùm mini-

Meliꝰ est deuotè astare sacrificio missæ, quàm vt pro se celebretur curare.

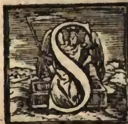
Saluberrimū consilium.

Quare missa quæ vna omnibus prodest, toties repetatur.

minimus labor & minimum opus Christi apud Deum suffecerit ad totius mundi salutem, & ad omnia ad quæ Christus missus fuerat perficienda: addidit tamen tanta merita, totque labores, non quibus aliquid nouum mereretur, sed quibus magis & magis eadem sibi concederentur à patre. Si igitur Christus post primum meritum alia non frustra esse putauit: neque Christianus postquam primò sacrificauerit, desinat iterum idem sacrificium offerre, maximè cùm nullus propter incertam indispositionem posit esse certus, an primum sibi profuerit, & quantum. Itaque fit de hoc, sicut de cæteris bonis operibus verum quod sapiens inquit: Quicquid potest manus tua, instanter operare. Et curent sacerdotes magis & magis participes fieri tanti sacrificij, & fideles quoque cæteri hoc ipsum curent, non tam conductionibus sacerdotum, quàm synceritate deuotionis & fidei. Sacerdotes ex sacrificijs temporalia non quærant, sed in temporalibus honestam sustentationem, qua illis vacare deuotius possint. Ita enim & hæreticorum calumniæ, & abusus multi cessabunt.

LECTIO OCTAVA.

De sumptione huius sacramenti, secundo videlicet vsu eius.



ECVNDVS vsus in quem diximus sacramentum nostrum esse institutum, est, vt sit cibus animarum. Nec immeritò proprius vsus eius dicitur ipsa sumptio, siue manducatio & potatio: de quo quidem vsu Magister in 4. dist. 9. & cæteri eodem loco, & b. Tho. quæst. 80. tertiæ partis.

De hoc igitur id primum certò statuamus, quòd meritò proprius vsus huius sacramenti est ipsa sumptio: Hoc enim Christus in eius institutione præcepit; Accipite & mãducate: accipite et bi-

bite &c. quemadmodum Euangelistæ & Paulus ostendunt. Consonat etiam hoc materiæ ipsi quæ consecratur. Sicut enim in cæteris Sacramentis tali vtimur materia, quali naturaliter & communiter consueuerunt homines vti, aqua ad ablutionem, oleo ad vnctionem, sic in hoc sacramento materia panis & vini ad refectionem voluit Christus nos vti. Quanquam enim (vt dictum est) post consecrationem non maneat substantia panis vel vini, manent tamen illarum species, habentes substantiarum virtutem, atque ipsas substantias repræsentantes, & ideo conuenienter iubemur illis vti ad animæ refectionem, sicut ijsdem vtimur ad reficiendum corpus. Ex analogia enim corporalium spiritualia significamus; sumptione videlicet illa corporea, spiritualem refectionem animæ, quam & ipsa significatione consequimur: vt videlicet vero spirituali pane, Christo scilicet, & vino illo sanguinis sui reficiantur animæ nostræ, atq; ita vita spiritualis in eis sustentetur. De quo postea, cum egerimus de effectu. De sumptione verò ista nunc sufficiant. Quibus illud addendum est, quòd scilicet conuenientissimè hoc sacramentum omnium maximum (in quo non virtus aliqua, sed totus Christus continetur) debuit intimius & perfectius vniri nobis quàm reliqua minora sacramenta. Illorum enim vsus ad tactum duntaxat pertinet: huius verò ad gustum & manducationem, vt scilicet verus ille animarum cibus Christus significetur nos sibi vniens, & nos in se transformans, quod ipse sexto illo cap. Iohannis satis ostendit: Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi.

Hoc sacramentum intimius nobis vnitur quàm alia.

De hoc igitur vsu primò notanda est distinctio illa doctorum duplicis manducationis, sacramentalis videlicet & spiritualis: quæ duo membra ita intelligamus distingui, vt possint nihilominus coniungi, sed eorum rationes semper diuersæ sunt. Igitur ex b. Thom. doctrina tribus prioribus articulis quæst. illius 80. est notandum, (vt altius incipiamus) sicut ipse art. 2. docet, quòd in scriptura sacra manducatio Christi secundum tropum quendam sumitur, significatque interiorem animæ erga Christum dulcedinem & gustum, atque spiritualem vnionem: quod quidem fit per contemplationem ipsius Christi secundum naturas suas diuinam & humanam, quo modo etiam beati in patria ipsius aperta visione fruentes ipsum manducare dicuntur: hinc enim Christus panis angelorum vocatur & beatorum omnium. Beatus,

Manducatio huius sacraméti duplex, sacramétalis et spiritualis.

Christus manducatur non propriè.

tus, inquit ille, qui manducauerit panem in regno Dei. Manducant etiam illum (quanquam longè inferiori modo) qui per fidem ipsum contemplantes vero cordis affectu ei vniuntur, etiam nihil de hoc sacramento cogitantes, aut de Christo prout in eo continetur: quæ vocatur spiritualis manducatio, spiritualis (inquam) à sacramentali distincta: sacramentalem verò dicimus cùm hoc sacramentum sumitur intentione suscipiendi in eo Christum, quod fit cùm vera fide aut intentione percipiendi quod Christus tradit in eo ad sacramentum accedimus: tunc enim sumitur Christus sub sacramento. Quod quidem fieri potest ita vt simul etiam spiritualiter sumatur, quomodo sumunt qui rectè hoc sacramentum sumunt: qui verò indignè & cum peccato, sacramentum quidem sumunt, sed ipsum & in ipso Christum ad iudicium: quia non spiritualiter ei vniuntur, neque spiritualiter manducant. Itaque prior illa sumptio purè spiritualis est, quia pura & sola mente fit, à qua longè diuersa est illa merè sacramentalis, qua ab indignis sumitur sacramentum. Vtramque verò complectitur tertia illa, qua simul sacramentum sumitur, & Christo per veram fidem & charitatem vnimur. Ex quo fit, vt hoc sacramentum sumatur etiam nonnunquam spiritualiter, voto scilicet & proposito tantum: sicut enim baptismus etiam voto tantum nonnunquam sumitur, & operatur nihilominus quod actu sumptus operaretur: ita & sacramentum hoc in voto sumptum non dubitandum est operari. Itaq; suscipientes hoc sacramentum tripliciter se habent ad illud. Aut enim suscipiunt solum sacramentum sine effectu, aut è contra, solum effectum sine sacramento, aut vtrumque simul. Primi sumunt solùm sacramentaliter, atq; ideò indignè: secundi spiritualiter solùm: tertij & spiritualiter & sacramentaliter, quæ sola est integra & perfecta huius sacramenti perceptio, ad quam conari meritò debent omnes qui sacramentum sumunt.

Sacramentũ voto susceptum operatur.

Hac ergo distinctione statuta, primò est inquirendum, an sit huius sacramenti perceptio necessaria ad salutem? quod perinde est ac si quæreremus, an hoc sacramentum necessarium sit ad salutem? De qua quæstione (suppositis distinctionibus in baptismo & alijs sacramentis declaratis, de necessitate duplici, remedij videlicet & præcepti) duas statuamus propositiones.

Prima. Non est sumptio huius sacramenti simpliciter necessaria ad salutem, sicut videlicet necessarius est baptismus, quam b.

Art. 3.

Sacramentalis sacræ Eucharistię perceptio non est absolutè ad salutem omnibus necessaria.

Tho. quæst. 73. optimè declarat & probat ex natura ipsius sacramenti: Et ex scriptura quidem loca illa hoc apertè confirmant, in quibus baptismus indicatur sufficere ad salutem: Saluos nos fecit per lauacrum. Et Petrus: Saluos nos fecit baptisma: & Christus dominus, Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit. Natura verò huius sacramenti apertissimè idem etiam probat: idq; dupliciter. Primò, quia hoc sacramentum est cibus, & in hoc datus à Christo dicente, Accipite & manducate &c. &: Panis quem ego dabo caro mea est: igitur necessarium tantum vt cibus, non quidem ad inchoandam vitam, vt scilicet incipiamus viuere, sed ad conseruandam & nutriendam ipsam. Igitur sine baptismo quidem, qui est regeneratio spiritualis, nullus potest spiritualiter viuere, nec Dei filius esse, nec saluus fieri. At verò sine hoc sacramento percepta generatione si moriatur quis statim per vitam spiritualem ad æternam salutem euolat. Cæterum cibo illi non opus fuit, qui nec habuit contraria quibus vita illa spiritualis in baptismo percepta impugnaretur siue disponeretut ad corruptionem: hæc enim sunt distractio animæ, occupatio secularis, pericula & tentationes huius vitæ. Qui igitur his omnibus carent, vt sunt pueri ante vsum rationis, nec vt remedio hoc sacramento egent, nec ex præcepto ad illud tenentur. Illis igitur, simpliciter loquendo, non est necessarium. Accedit etiam & secunda ratio non minus efficax, quia cùm baptismus primus sit sacramentorum, non nisi per illum ad alia sacramenta ordinamur: in ipso verò iam est & reliquorum sacramentorum, & huius maximè, ad quod præcipuè ordinat nos baptismus, quædam intentio: vnde & pueri ante susceptionem baptismi nullo modo ordinati sunt ad Eucharistiam: atque ita omnino alieni sunt à participatione corporis Christi. Cæterùm paruuli per susceptum baptismum, vel adulti per verum desiderium suscipiendi cōsequuntur participationem corporis Christi, & hoc sacramentum in intentione habent. Ex hac igitur propositione infertur esse apertissimum errorem, & contrarium tam virtuti baptismatis & sufficientiæ ipsius, quàm etiam nostro huic sacramento, Græcorum & Bohemorum, qui asserunt sine hoc sacramento paruulis non esse sperandam salutem. Citantur quidem nonnulla loca patrū, quibus illud confirmari videtur: de quibus breuiter opus est admonere. Primò igitur citant Augustinum in multis locis disputantem

Error Græcorū & Bohemorū dicentiū paruulis esse necessariā Eucharistiam refutatur.

tantem contra Pelagianos, qui apertè dicit verba illa, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, ad paruulos etiam pertinere. Videatur ipse lib. 1. de peccat. merit. & remissione, vbi disertissimis verbis reijcit eos qui hæc dicunt ad paruulos non pertinere. Id etiam Innocentius papa in epistola ad concilium Carthaginense apertissimè dicit, & in ipso Concilio Carthaginensi, & maximè in epistola ad Innocentium. Et quanquam in pluribus alijs locis Augustinus semper tamen eandem sententiam docet, dicens modò sine participatione corporis & sanguinis domini paruulos non saluari, modò sine illa non pertinere ad vnitatem Ecclesiæ. Itaque sola illa authoritas Iohannis 6. Nisi manducaueritis &c. est, vnde tota hæc oritur quæstio, quæ & soluenda est ex vero illius sensu. Hunc autem constat de spirituali manducatione esse: quod ipse Augustinus apertissimè eo loco dicit & confirmat. Ex quo cætera quoque omnia intelligenda sunt. Itaq; certissimè constat Augustinum & omnes illos patres qui contra Pelagianos hac authoritate vsi sunt, de spirituali manducatione loqui, quæ est vnio & incorporatio in Ecclesia: nunquam verò de sacramentali sumptione vel cogitarunt quidem. Id quod maximè hinc probatur, quòd illi ea verba tantùm adducebant, vt probarent baptismum necessarium paruulis ad vitam & salutem, quod negabant Pelagiani: vnde Innocentius in epistola illa (quam Augustinus magni facit contra hæreticos, vt patet in lib. 1. contra Iulianum, & alijs locis) ex illis verbis: Nisi manducaueritis &c. infert: ergo sine baptismo paruuli non habent vitam. Igitur, vt superius diximus, attendenda est materia circa quam loquuntur, & loquentium intentio: id quod apertius apparet intuenti rationem propter quam hæc dicta sunt. Pelagiani enim negantes paruulos contrahere peccatum originale: dicebant eos ad salutem non egere baptismo: & cùm Catholici cogerent eos verbo Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. fatebantur in regnum Dei sine Baptismo non ingredi illos, non tamen ideo perire. Contra quod inuenerunt Catholici verbum hoc, Nisi manducaueritis &c. non habebitis vitam. Et intelligentes per manducationem hanc vnionem gratiæ, & incorporationem in corpore Christi, quæ fit per baptismum, ex eo loco probabant paruulos sine baptismo etiam non posse vitam habere. Vnde Augustinus nusquam dicit sine sacramēto hoc paruulos non saluari,

Respōdetur ad verba d. Augustini, quæ pro se adferunt hæretici.

sed

ſed ſine participatione corporis domini. Adnotauit quidam in impreſsione Frobenij in multis locis Auguſtini, ſine Euchariſtia, ſiue ſine hoc ſacramento non ſaluari paruulos, ſed hoc nuſquam in Auguſtino inuenietur. Vnde & ipſe Auguſtinus in libro de peccatorum meritis & remiſsione in fine quarti cap. ita docet: Nonne veritas ſine vlla ambiguitate proclamat: non ſolùm in regnum Dei paruulos intrare non poſſe, ſed nec vitam habere poſſe præter corpus Chriſti: cui vt incorporentur ſacramento baptiſmatis imbuuntur. Sufficere debet hoc verbum Auguſtini diſciplinato ingenio: vt agnoſcamus quæ ſit in cæteris omnibus intentio eius. Cùm igitur nunquam de hac re Auguſtinus aut aliquis patrum locutus ſit, niſi in hac diſputatione contra Pelagi. negantes baptiſmi neceſsitatem: quorſum aut vnde ergo infertur neceſsitas Sacramenti Euchariſtiæ? Hæc igitur de hac apud multos nunc importuna quæſtione.

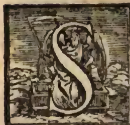
Paruuli non ſunt capaces Euchariſtiæ. Art. 9.

Inferamus iam ex prima illa propoſitione ſecundum, non parum præcedentia confirmans, videlicet, non ſolùm Euchariſtię ſacramentum non neceſſariũ eſſe paruulis, ſed nec eos illius eſſe capaces, quodq; eis minimè ritè adminiſtretur. Probat hoc perdoctè b. Th. q. 80. in qua de ſumptione loquitur. Sed ſufficiunt iam quæ dicta ſunt de huius ſacramenti natura. Datum eſt in cibum ſpiritualem, cibari verò actus eſt vtentis vita, ſicut patet in corpore: qui ergo non habet vſum ſpiritualis vitæ, fruſtrà hunc cibum recipit, imò nec recipit, ſed infunditur ei, cùm tamẽ Chriſtus dicat: Accipite & manducate. Sicut ergo ad ſpiritualem regenerationẽ baptiſmi opus eſt natum eſſe corpore, & ablui corpore: ita ad ſpiritualem hanc manducationẽ opus eſt ſpecierũ ipſarũ ſumptione: ita (inquam) vt corporaliter accipiantur & manducentur: id quod minimè pueri poſſunt. Hoc tamen ita intelligimus, vt ad hoc præcedens voluntas ſufficiat. Nam in concilio Carthaginenſi quarto præcipitur, vt lapſo in phreneſim infundatur in os Euchariſtia, ſi conſtiterit eum id antè petijſſe, quod & hodie Eccleſia ſeruat. Verùm in pueris & his qui vſum rationis nunquam habuerunt, hoc deſiderium eſſe nõ poteſt. vt ibi b. Tho. docet: addens tandem & hanc rationem, quòd paruuli non poſſunt hoc ſacramentum reuereri. Et illa omnia confirmat authoritas Eccleſiæ in concilio Lateranenſi de pœnitentia & remiſsionibus cap. Omnis vtriuſque ſexus. Vbi mandat Euchariſtiam dari

dari pueris postquam ad annos discretionis peruenerint. Hæc dicta sunt, quoniam contendunt nonnulli in antiqua Ecclesia paruulis datam fuisse Eucharistiam statim post baptisma: quod, vt b. Tho. inquit suprà dicto loco, de adultis dictum est à Dionysio, de paruulis nunquam. Citatur præterea Cypriani authoritas narrantis miraculum infantis puellæ cuiusdam, quæ nullo modo Eucharistiam sumere potuit post participationem idolothytorum (cuius Augustinus etiam meminit in Epistola 3. ad Bonifacium: & est inter sermones Cypriani, sermone de lapsis) ex quo apertè constat in Ecclesia hoc fuisse in vsu, vt infantibus traderetur Eucharistia. Nec opus est vt id negemus, sed vnius Ecclesiæ aut temporis consuetudo non est in consequentiam vniuersalem trahenda. Fuerunt aliquando abusus, rebus nondum satis explicatis. Sicut etiam apud Cyprianum in baptismo hæreticorum putatum est. Et ita credimus de hac consuetudine, quã certè Ecclesia semper postea reiecit: & probatur non satis conuenire naturæ ipsius sacramenti: vel fortè aliqua necessitate, & speciali dispensatione fieri potuit nonnunquam. Hæc igitur de prima illa propositione & absoluta necessitate huius sacramenti. Secunda relinquatur lectioni sequenti.

LECTIO NONA.

De necessitate Eucharistiæ.



ECVNDA igitur propositio hæc sit: Sacramentum hoc & ex natura sua, & ex præcepto necessarium est ad conseruationem & augmentum spiritualis vitæ, non secus atque cibus. Hoc asserit b. Thom. art. 11. quæst. 80. &, quanquam aliter nonnulli minus dignè considerantes iudicent, & solùm ex præcepto Ecclesiæ necessarium putent: tamen natura ipsius sacramenti, quod nos diximus apertè ostendit. Cur enim putabimus minus necessarium cibum in spirituali vita, quàm in corporali? aut,

Sacramentum sacræ Eucharistiæ est ex sua natura, & ex præcepto Ecclesiæ necessarium ad conseruandã & augẽdam gratiam.

eur minus cogitabimus nos teneri ad alendam animam, quàm corpus? Ergo instituens Christus hoc sacramentum in cibum, docuit sumendũ esse: quod & explicuit verbis illis, Accipite et manducate. Et sanè (sicut aliàs diximus) Christus Dominus in lege noua non tam vt Dominus imponit nobis præcepta, quàm vt saluator & medicus ostendit remedia. Sicut igitur Baptismus in remedium est spiritualis mortis animæ & totalis illius defectus vitæ, ita Eucharistia remedium est labilitatis humanæ & infirmitatis, qua, licet in gratia & Dei charitate constituti, labi possumus, & paulatim aut subitò deficere viribus, ad quas reparandas datur hic cibus spiritualis: necessarius itaque est, & ad hoc sumendus. Cæterum quoniam obligatio hæc pertinet ad præceptum affirmatiuum (quod quidem non debet nec potest actu semper impleri) meritò inquirendum, quando ad sumptionem huius sacramenti obligemur: De quo sunt diuersæ in speciali sententiæ, breuiter tamen sequentia notentur.

Christiani vt minimũ semel in anno tenentur cõmunicare.

Primum tenemur ex Ecclesiæ determinatione vt minimum semel in anno ad sumptionem huius sacramenti accedere, vt habet ca. Omnis vtriusq; sexus. in concilio Lateranensi. In quo Ecclesia proculdubio quæ à Christo in communi præcepta sunt, sine præfinitione videlicet temporis, determinat ad certum tempus. Quare non est dubium omnes astringi illa Ecclesiæ definitione. Dubitatur nihilominus à multis: An igitur semel in anno communicasse sit satis? Nam reuera præcepta Ecclesiæ ita determinant iuris diuini præcepta, vt tamen non semper sufficiat Ecclesiæ præcepta implesse, ad diuinorum præceptorum impletionem: sicut patet in ieiunio. Nec enim qui à cibis prohibitis ab Ecclesia abstinet, seruatq; tempus & modum abstinentiæ ab Ecclesia præfixæ, si immoderatius vsq; ad crapulam & ebrietatem vtatur concessis, satisfaciet diuino præcepto. De quo Paulus, Non in commessationibus & ebrietatibus: quanquam Ecclesiæ constitutionem non transgrediatur.

Tempore necessitatis tenemur communicare.

De hoc igitur sit iam secundum. Non est dubitandum teneri nos ad sumptionem huius sacramenti tempore necessitatis, hoc est cùm imminet periculum vel tentationum vel persecutionum, quando præsertim agnoscimus infirmitatẽ nostram: patet: quia affirmatiua præcepta tempore necessitatis obligant. Et in speciali: quia tenemur sumere cibum, cùm videmus nos infirmitate &

defectu eius deficere: & hoc in corporalibus: multò ergo magis in spiritualibus. Et quanq̃ sint & alij cibi spirituales, quibus confirmatur cor hominis, vt verbum Dei, oratio, & huiusmodi alia: tamen cibus hic tantæ virtutis est, vt illa omnia superet. Continet enim ipsum Christum, & illum nobis ex ipso opere operato coniungit. Hanc verò reputabimus communicandi necessitatem, quando tentatis cæteris omnibus, adhuc sentimus infirmitatem nostram & experimur pericula.

Quia verò de hoc non est facilè omnibus iudicare, & posset hęc doctrina laqueum inijcere animabus, considerentur & tertio iam loco alia duo. Primum, quòd consultissimum erit iudicio discreti & prudentis consultoris, & maximè confessoris, frequentius accedere ad hoc Sacramentum. Panis quotidianus vocatur (vt infrà ostendemus) Et quotidiè dicunt Ambrosius & Augustinus sumendum: & certè magnæ est ingratitudinis & incuriæ salutis propriæ, tam rarò ad hoc Sacramentum accedere: vt non sit mirum, si nobis illud Psalmi contingat: Percussus sum, vt fœnum, & aruit cor meum, ab omni scilicet deuotionis pinguedine, quia oblitus sum comedere panem meum: et hoc tanto magis obligat, quanto pericula & tentationes amplius increscunt.

Cum cõsilio Confessoris sæpe communicandũ est.

Secundum. Nec tamen putamus damnandum esse eum, qui bona fide secutus ordinationem Ecclesiæ contentus sit sacram Eucharistiam semel in anno suscipere. Quanq̃ enim & à principio quotidiè fideles communicarunt, & postea quoq; frequenter, & decretum ipsum magis fuerit vsum verbo permissiuo quodammodo, saltem (inquit) semel in anno, quàm docuerit illud sufficere: nihilominus non est cur debeamus simplices, & qui non aliud cogitant aut damnare, aut certè reddere inquietos. Exhortemur ergo omnes ad frequentiam, nec tamen necessitatem imponamus, vbi non apertè constat. Nam in articulo mortis, vbi scilicet tam grauia imminent certamina, proculdubio totius Ecclesiæ consensus, concilia antiquissima, & exempla Patrum docent communicandum esse. Vnde & in ipso Nicæno concilio, & multis alijs antiquis, præcipitur ne vlli negetur communio, & in Carthaginensi quarto concilio (de quo suprà diximus) etiam in os iubetur infundi existenti in extremis, atque iam quoque sensu priuato, si modo illud prius petierit, & vel verbis vel signis ostenderit pœnitentiam.

Est etiam circa hoc meritò considerandum, quanta frequentia conueniat in sumptione sacramenti huius, et an vtilius sit accedere quotidie, an abstinere nonnunquam, de quo b. Thomas & nonnulli Theologorum d. 12. diligenter agunt. Ex quibus sequentes propositiones colligimus.

art. 10. illius quæst. 80.

Vtrum quotidie cōmunicandū sit.

Prima. Sumptio huius sacramenti ex parte eius considerata quanto frequentior est, tanto conuenientior, secundum tamē ecclesiæ moderationem: sed considerata dispositione sumentis, non omnibus conuenit quotidiana sumptio. Primum putat b. Thom. probari authoritatibus patrum, à quibus dicitur quotidiè sumendum esse. Ita enim Ambros. lib. 4. de sacramentis cap. 6. & August. sermone 28. de verbis Domini, in expositione illius verbi orationis dominicæ, Panem nostrum quotidianum. Secundum verò etiam patet, quoniam cùm ad hoc sacramentum reuerentia & deuotio exigatur (à quibus multis modis impedimur, & sine quibus accedendum non est) non omnibus id expedit: quod maximè in secularibus & curis atq; negotijs implicatis locum habere putauerim. Qui verò ex officio sunt mediatores inter Deum & populum, non est æquum vt ab his impediantur. Non, inquam, æquum est, vt permittant se ita implicari & teneri his, quibus eorum deuotio & effectus erga hoc sacramentum tepescat.

Notent hoc sacerdotes qui suam salutē amant.

Secunda propositio, maximè pro his de quibus nunc diximus: Quanq̄ laudabiliter ab hoc sacramento abstinere quis possit, & laudabiliter etiam accedere: ita vt vtrunq; opus virtutis esse queat: primum quidem, cùm ex humilitate & reuerentia aliquis se subtrahit: secundum verò, cùm ex deuotionis feruore accedit: proculdubio tamen & laudabilius & vtilius est, nō quidem sine reuerentia & timore, sed ex deuotione & feruore accedere. Primum quidem probant diuersi illi affectus (de quibus Euangelium) in Petro & Centurione. Petrus dixit: Exi à me &c. & Centurio: Domine non sum dignus &c. Zachæus verò gaudens excepit in domo sua Christum: hoc enim omnes laudamus. Secundum verò apertè probatur, quoniam affectus ille quo abstinetur ab hoc sacramento, timoris est & reuerentiæ: quo verò acceditur, charitatis & deuotionis: & quanq̄ vterq; bonus: hic tamen melior magisque Christiano statui consonus: & præterea ex ipsa sumptione & virtute sacramenti plurimum vtilitatis accedit.

Melius est accedere ad sacram Eucharistiam quàm abstinere.

Tertia

Tertia propositio iam sit specialior. Is qui frequenter accedit, diligenter discutere debet, an ex accessu proficiat, an non. Nam certe cum ex frequenti vsu non agnoscit profectum virtutum & pietatis, timendum est ne indignè sumat. Hanc verò discussionem diuersimodè putant diuersi faciendam. Alij ita, vt si ex frequenti sumptione experiamur minui in nobis reuerentiam sacramenti,& deuotionem non augeri, aut parùm, abstineamus potius. Alij verò cogitandum esse putant,quantum ex frequenti sumptione creuerit in anima promptitudo ad virtutũ opera,& quantum contrariæ vitiorum passiones sint diminutæ. Nam qui hoc nullo modo experiuntur, meritò timere debent, & se subtrahere. Sed nos putamus etiam hoc addendum,ne facilè, hi maximè qui ad hoc vocati sunt, abstineant: eò quòd hic minor profectus virtutum vel deuotionis, sicut & diminutio passionum, non sit ex sensuali aliqua experientia discernenda. Nonnunquam enim Deus permittit latere nos profectum nostrum: nonnunquam, & maximè proficientes, permittit grauissimis affligi tentationibus, vt videantur sibiipsis derelicti. Quare si ex hoc abstineamus, fiet, vt cùm maximè accedendum esset, tunc nos subtrahamus. Igitur deliberatio animi vera, odium malorum, & desiderium verum virtutum si adsint, accedendum est. Et (vt Ambrosius dicit) quia quotidie peccamus, quotidie accipienda medicina. Deinde etiam id considerare debet qui abstinet, vt non in occasionem ocij & torporis, aut certè noxiæ alicuius occupationis vtatur hac abstinentia. Si abstinendum fuerit, abstinendum est cum maiori cura deuotionis & exercitij spiritualis. Nec etiam illud prætermittendum, quod Hadrianus pontifex diligenter illo loco notauit: quòd cùm superbia sit nostræ dispositioni aut puritati inniti: & magnæ ingratitudinis tantis Dei beneficijs non vti: maiori periculo se exponit facilè se subtrahens à sacramento, quàm qui humiliter de se diffidens, & diuinæ misericordiæ innixus accedit. Ex his in speciali iudicari poterit,quid magis conueniat. Qui verò ex his nondum de se iudicare potest, prudentis viri requirat, & sequatur consilium.

Saluberrimũ documentũ pro ijs qui frequenter communicant.

LECTIO DECIMA.

De vſu vtriuſque vel alterius ſpeciei, & quibuſdam alijs.



Ertinet etiam ad vſum ſacramenti quæſtio illa hoc ſeculo maximè exagitata propter hæreticorum importunitatem, an ſcilicet neceſſarium ſit in ſumptione huius ſacramenti vtramque ſpeciem ſumi. Quod Lutherani omnes, & quotquot hodie ſunt aliarum ſectarum, affirmant tam pertinaciter, vt non dubitent damnare grauiſsimi ſacrilegij tot Eccleſias Chriſtianas, & tot annorum prælatos & populos, qui ſub vna ſpecie communicarunt & communicant: aſſerentes hoc eſſe contra manifeſtiſsimum præceptum Chriſti, dicentis : Accipite & bibite ex hoc omnes, quod eodem modo dicitur à Chriſto, ſicut & præcedentia : Accipite & manducate. Eſt hæc hæreſis valdè plauſibilis populo, maximè propter hoc verbum, quod illi clamant tam apertum eſſe, vt nullus ſit locus expoſitioni. Confirmare etiam illud videtur conſuetudo antiquæ Eccleſiæ. Non eſt enim dubium primis illis temporibus & in Romana Eccleſia, & in omnibus totius ferè orbis Eccleſijs ſub vtraque ſpecie communicatum fuiſſe, idq́; certè longo etiam tempore. De hac igitur quæſtione breuiter dicendum eſt, quod ſufficiat filijs ſubditis Eccleſiæ confirmandis, etiam ſi noluerint ſilere hæretici. Sit igitur de hoc prima propoſitio.

Miniſter celebrans debet vtramq; ſpeciem ſumere.

In celebratione perfecta huius ſacramenti, cùm videlicet myſterium illud expletur, ſicut neceſſaria eſt ex inſtitutione Chriſti vtriuſq; ſpeciei conſecratio & oblatio, ita & neceſſaria eſt vtriuſque ſpeciei ſumptio. Quæ propoſitio verbis illis Chriſti domini certiſsimè confirmatur, & ipſa inſtitutione ſacramenti. Nam proculdubio omnis violatio ſacramenti graue ſacrilegium eſt, & peccatum mortale; violatur verò ſacramentum, cùm non

ſeruatur

seruatur institutio ipsa & significatio integra. Nam quæ maior violatio rei institutæ à Christo, quàm cùm partes ex quibus ille ipsam constare voluit, auferuntur? vt si in baptismo deesset aqua, aut in confirmatione chrisma:nonne perinde est, ac si ab homine auferretur corpus? Cùm igitur in hoc sacramento integrè voluerit Christus mensam parare, & vtrunq; quod in refectione humana necessarium est coniungere: cibum scilicet & potum: & ita sanguinis sui effusionem pro nobis, & perfectam refectionem animæ significauerit:proculdubio ista infringit & mutila reddit, qui alterum sine altero consecrat. Sicut enim nō est perfecta refectio corporis sine pane & vino, ita nec perfectum est hoc sacramentum sine vtriusque specie: nec significatur effusio sanguinis Christi, vel ipsius animæ plena refectio. Maneret ergo sacramentum imperfectum: quare non sine graui peccato id fieri potest. Hoc igitur daturi sumus hæreticis, quod probant omnes illorum rationes. Præceptum Christi, integrum quidem & plenum, Apostolis ad hoc ordinatis sacerdotibus competit. Illi tenentur cuncta implere. Hoc(inquit)facite in meam commemorationem: Hoc, scilicet quod ego ipse Christus feci:consecrate, offerte, sumite. Nam illud verbum, Accipite, &, Bibite, intelligi potest potius de facultate data & potestate suscipiendi, quàm de obligatione, de quo postea: & satis hoc probat integritas sacramenti & significationis. Huc igitur referimus verbum illud Gelasij papæ in cap. Comperimus. de consecratione dist. 2. Vbi apertè inquit, Grande sacrilegium est integra non suscipere sacramenta: quod b. Tho. de celebrantibus intelligendum dicit: qui proculdubio propter hanc integritatem sacramenti tenentur non tantùm consecrare, sed etiam sumere, vt habetur in concilio Toletano, et totius Ecclesiæ consuetudo ostendit. Vel fortè Gelasius dixit hoc secundum consuetudinem quæ tunc erat in Ecclesia. Nec enim dubium est in antiquiore Ecclesia vtramque speciem sumpsisse etiam laicos. Et nonnunquam id præcipiebat quoque Ecclesia propter hæreticos Manichæos, qui (vt Leo inquit) vel vinum detestati, quòd dicebant fel esse principum tenebrarum, vel Christi mortem non credentes veram: à specie vini abstinebant, sicut Leo ostendit in quodam sermone. Nihil itaq; mirum, si quandoq; cogerētur omnes ad sumptionem speciei vini, ad confitendam & significandam effusionem sanguinis Christi.

Secunda

Vtriusque speciei sumptio non est accedentibus necessaria.

Secunda propositio. Peracta celebratione integra huius sacramenti, non putauit vnquam Ecclesia eis qui participant huic sacramento necessariam vtriusque speciei sumptionem. Et hoc est quod hæretici omnibus viribus negant, dicentes omnino necessariam cuicunque participanti vtramque speciem. Sic igitur cōtra eos ad stabiliendos Catholicos probanda est hæc propositio ex Ecclesiæ sensu, qui solus verus interpres est scripturæ.

Respondendum est hæreticis, verba illa Christi: Accipite, & bibite, intelligenda esse sicut semper Ecclesia illa intellexit: sed nunquam ostendetur Ecclesiam intellexisse speciem vini necessariam omni sumenti: magis autem ostendemus apertè sensisse eam, & in vsu habuisse, quòd vna species sufficeret: hunc ergo sensum sequimur. Huius verò quærenda sunt nobis in antiquitate testimonia, quæ rariora quidem sunt, sed (vt suprà diximus) nos credimus ideo rariora esse, quia apud antiquos hoc nunquam versum fuit in cōtrouersiam: tamen sufficere debet authoritas Nicæni cōcilij, quod primum & authoritate & sanctitate est in Ecclesia. cap. 14. illius concilij ita dicitur, & ita statuitur. Diaconi præsentibus sacerdotibus vel Episcopis, ab ipsis percipiant sacramentum: eis verò absentibus, ipsi proferant & edant. Vbi manifestè constat etiam tunc, vix scilicet 300. annis ab ortu Ecclesiæ, consuetum fuisse vt asseruaretur sacramentum: idq; iustissima & necessaria causa: vt scilicet semper paratum esset necessitatibus fidelium, tunc maximè, cum rari erant ministri: & asseruatum etiam ostenditur in aliquot certè dies: quod ipsum concilium non solùm non reijcit, sed potius probat. Cæterum quia manifestum est speciem vini non sine magno periculo corruptionis & abominationis cuiusdam diu seruari posse: sequitur tantùm alteram speciem seruatam fuisse: quare sub ea tantum sumebant: & id confirmant verba quæ sequuntur: proferant & edant. Nam quanquam, eò quòd tantum fiat mentio vnius speciei, non debeat inferri alteram defuisse: tamen satis tota illius cap. circumstantia ostendit tunc vnam tantum speciem seruatam fuisse, quæ permittebatur sumi à diaconibus in absentia sacerdotum. Et hoc ipsum confirmat testimonium b. Ambrosij in sermone funebri fratris sui Satyri: vbi in magnam commendationem eius refert, quòd in orario suo inuolutū sacramentum & circumdatum collo deferens (quod à sacerdotibus in periculo tempestatis acceperat) mari se commisit: non quærens

Ante 1200. annos fuit consuetum sacram hostiam seruare.

rens (inquit) tabulam, sed venerabile Sacramentum secum tulit, cuius virtute à naufragio liberatus, sacerdotem Catholicum quæsiuit, à quo sumeret ipsum, quod secum ferebat sacramētum. Vbi apertum est tantum vnam speciem fuisse: non enim poterat vini species in orario seruari. Itaque communicabant sub altera specie, neque id putabant contra præceptum Christi antiquiores illi patres. Eusebius etiam 6. lib. Ecclesiasticæ historiæ, cap. 34. ex Dionysio Alexandrino antiquæ authoritatis doctore, refert quasi miraculum de lapso quodam, qui in extremis positus petijt sibi venerabile sacramentum adferri: cui, particulam corporis Domini (inquit) sacerdos noctu per puerum misit, iubens vt intinctum ei porrigeret: vbi aduerte idem quod diximus suprà in Concilio Nicæno, longo tempore seruatum fuisse sacramentum: atque ideo non sub vtraque specie. Quod verò dicitur de intinctione, non ad speciem vini referendum est, de qua nulla fuerat mentio, sed id fortè tunc consuetum erat, aut requirebat infirmitas: quod si cui hoc non placet, relinquamus verbum illud dubium & ambiguum: satis sit ex illo non probari vtramque speciem semper datam fuisse: particulam (ait) dedit puero, & iussit vt infusam in os immitteret. Sufficiat itaque nobis videre, non fuisse creditum semper in Ecclesia illud verbum Christi, Accipite, & bibite, omnes communicantes & sumentes hoc sacramentum astringere. Et huic sensui consonat ratio fidei manifestissima. Cùm enim sub qualibet specie (vt probatum est) totus contineatur Christus, caro scilicet, sanguis, anima, & diuinitas: nec dependeat vna species ab altera, quantum attinet ad continendum Christum: sub qualibet totus sumitur, atque ideo totus fructus percipitur. Non est igitur cur anxiè requirenda sit altera species, postquam semel sacramentum integrè celebratum est, maximè cùm signa illa & species propter rem contentam quærantur, & vtiles sint ex eo quod continent. Ex his duobus iam tertium quod sufficere debeat, sequitur: quòd videlicet etsi verum sit vtriusque speciei perceptionem longo tempore fuisse in vsu Ecclesiæ, maximè cum peractis mysterijs populus accederet ad communicandum: non tamen hoc quasi necessarium fuisse seruatum, cùm tunc etiam nonnulli sub vna specie sumerent, & ita fortè infirmis omnibus traderetur. Quare non est consultum conari, vt probemus vel in primitiua illa Apostolorum Ecclesia, vel

Non negandum q. olim etiā laici sub vtraq; specie communicarint.

In antiquioribus alijs tantùm fuisse vnius speciei vsum: quod quidam volunt ostendere ex illo verbo actuum Apostolorum: Erant perseuerantes in communicatione fractionis panis: Nam id hoc non probat: & Paulus ad Corinthios de cibo & potu mentionem facit. Donemus igitur illis fuisse vsum vtriusque speciei, quod testimonium illud Gelasij Papæ confirmat, & aliud Leonis in sermone 4. Quadragesimæ, de quo superius diximus: vbi Manichæos dicit speciem vini non sumere, ostendens apertè id contrarium fuisse consuetudini catholicorum. Demus igitur hoc hæreticis: concedant tamen illi nobis hoc non fuisse creditum necessarium; & factum quandoque fuisse oppositum absque timore aliquo transgreßionis diuini præcepti. Sit itaque liberum vtrunque Ecclesiæ, neq; nos eam seruituti subijciamus signorum. Cùm igitur crescente multitudine populi multa pericula vel effusionis sanguinis, vel irreuerētiæ, vel abominationis (propter multos qui abhorrent à vino) Ecclesia cognouerit: meritò ob reuerentiam Sacramenti cœpit his qui vna specie contenti erant, permittere vt ad aliam non cogerentur: & ita constat introductam paulatim fuisse hanc vniuersalem consuetudinem. Nam beatus Thomas ante 300. plus minus annos dicit art. vltimo 80. q. fuisse tunc consuetudinem multarum Ecclesiarum, vt sub vna specie sumerent: putauit enim ad hoc non tantum vniuersalis Ecclesiæ & plenarij Concilij sufficere authoritatem, sed etiam vnius & alterius, vel certè plurium Ecclesiarum: cùm in eis verum sit illud: vbicunque sunt duo aut tres in nomine meo &c. Et post b. Thomam In Concilio Constantiensi plenario quidem & magnæ authoritatis, cùm hoc in quæstionem venisset: tandem definitum est non sine multa & diligenti discußione, non esse necessariam vtriusque speciei sumptionem: & deinde probata est & pro lege posita quæ iam inualuerat consuetudo: contra quod contendere certè manifestæ præsumptionis est, & non nisi occasionem quærentium.

Quare ab altera specie Christi fideles abstineāt.

Sunt quidam alij vsus sacramenti istius, quos hæretici reprehendunt, & propterea de illis breuiter dicendum. Fatemur igitur proprios vsus huius sacramenti, ad quos scilicet datum est à Christo, duos esse quos diximus: scilicet offerre & sumere. Cæterum sunt quædam alia consequentia, sicut adoratio sacramenti huius, & eiusdem circumgestatio ac asseruatio; quæ hæretici clamant omit-

omittenda esse, quoniam non sunt præcepta à Christo. Vnde dicunt esse idololatriam & superstitionem quicquid fit in Ecclesia circa hoc sacramentum præter sumptionem, quia sunt (inquiunt) cultus sine verbo. Sed ex his quæ suprà dicta sunt satis patet hæc omnia inniti anthoritati & antiquitati Ecclesiæ, & esse ex traditione Apostolica. Nam de adoratione August. citauimus in illud verbum psalmi: Adorate scabellũ pedum eius: quod exponit de nostro sacramento. Dionysius etiam Ca. 3. Ecclesiast. Hierarchiæ describens ritum quem eo tempore in celebratione huius Sacramenti seruabat Ecclesia, ferè ostendit ea ipsa quæ nunc aguntur cùm post consecrationem ostenditur Sacramentum & quasi adorandum exhibetur. Pontifex (inquit) sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ ante laudauerat venerandis operta atque abdita signis in conspectum agit, diuina munera reuerenter ostendens. Et quidem (vt apertè dicamus) etiam si nullam haberemus authoritatem patrum aut Ecclesiæ circa hoc: oportebat tamen tanquam certissimum id haberi, adorandum scilicet esse Christum in hoc sacramento: sequitur enim hoc ex fide necessariò: si enim certum est Deum adorandum esse (ratione etiam naturali docente hoc deberi primæ causæ & principio rerum omnium) fides verò testatur hîc esse Christum verum Deum: quis non videt apertè sequi, igitur adorandus est? Non ergo tantùm dicimus licitum esse adorare hîc Christum, sed necessarium: oportet enim hoc certissimò constare, non minus ad fidem pertinere quæ ex his quæ scripta sunt necessariò inferuntur, quàm ipsa quæ scripta sunt. Sic enim nomen consubstantialis deductum est ex æqualitate, & nomen personæ ex his quæ in scriptura dicuntur, quanq̃ illa non sint scripta. Cæterùm quia solent quædam dubia circa adorationem esse huius sacramenti: duo breuissimè de illa notentur.

De adoratione Eucharistiæ.

Nota quòd tempore apostolorum eleuabatur sacra Eucharistia.

Non solùm quæ scripta sunt, sed quæ ex sacris scripturis necessariò sequuntur, sunt Christianis credenda.

Primum. Adoratio huius sacramenti est solius Christi adoratio, ad quam ritè agendam satis est Christum in eo contineri quouis modo: quare multo minus est adorare hîc Christum, quàm credere ipsum realiter hîc contineri. Hæc omnia patent ex his quæ diximus latius in propria materia de adoratione Christi. Reueremur enim & adoramus in signis & vestibus, & partibus suis illos quorum ista sunt signa vel partes, aut ad quos aliquo modo pertinent. Adoramus imaginem Christi non alia deuotio-

Nullum idololatriæ periculum in adoratione Eucharistiæ. Art.3.q.1.in secunda secundæ.

ne & adoratione, quàm Christum: quare ergo non magis hoc sacramentum, quod non figura, sed veritas est? Ex quo etiam inferendum est, nullum subesse periculum in hac adoratione, quanquam si minister non veraciter consecret, non sit ibi aliquid adorandum: quia (vt b.Tho.inquit) intentio adorantium, sicut & fides, refertur ad sacramentum ritè consecratum. Nec tamen opus est illam conditionem apponere explicitè, si ritè consecratum est, quoniam non est cur in dubium venire debeat, nisi fortè esset specialis aliqua dubitandi ratio, vt in hæretico aut huiusmodi alio.

De miraculosa apparentia specierũ in Eucharistia.

Secundum propter miracula, & ea quæ solent in hoc sacramento apparere notandũ est, quòd quàm diu in hoc sacramento apparet alia species (vt si sit mutatio aliqua specierum facta) si tamen permaneat eadem quantitas & figura, credendũ est ibi manere corpus Christi vel sanguinẽ: et ideo adoranda sunt, sicut ante quàm fieret transmutatio illa: multo verò magis quando hoc apparet sine transmutatione specierũ. Nã quia huiusmodi apparentiæ possunt fieri virtute diuina vel in oculis, vel in alio sensu exteriori vel interiori, sine mutatione aliqua ipsarum rerum: et possunt etiam fieri cum ipsarum specierũ mutatione (sicut in Exodo creditur factum esse circa virgam Moisi) quando omnibus apparet alia species, creditur facta mutatio in re ipsa: quando verò non omnibus apparet, sed vni aut alteri tantùm, mutatio videtur facta nõ in re ipsa, sed in sensu illorum. Igitur si mutatio solùm fiat in sensu aliquorum, alijs verò appareat species vini & panis, non dubium est adorandum esse sacramentum: si verò omnibus appareat vel carnis, vel sanguinis species manente eadem quantitatis specie & figura, adorandum etiam est sacramentum: quia (vt b.Thom.q. 76.inquit, vbi hæc omnia tractat) tunc videtur mutatio tantum facta circa colorem: quare permanente quantitate & figura, eædẽ censentur species quæ antea erant. Cæterum cum quod apparet omnibus & quãtitate et figura diuersum est sicut si appareat corpus hominis, aut huiusmodi aliud, tunc non creditur ibi esse Christus, cùm nihil maneat aliarum specierum: tunc igitur veneratio siue adoratio referenda est ad id quod apparet, non tamẽ adoranda est ea quæ apparet species, tanq̃ quæ Christum adhuc contineat. Hæc quidem de adoratione.

Art.8.

De asseruatione sacramenti sufficere debet authoritas Nicæni concilij, de qua suprà dictũ est, & ea quæ apertè in omnibus anti-

quis

quis concilijs habentur de conferendo hoc sacramento infirmis quocunque tempore in articulo mortis. Quibus si adiungamus certissimam traditionem Apostolorum (de qua inferius loquemur) de celebratione huius sacramenti nō nisi à ieiunis facienda: apertè sequitur vel fraudandos esse multos in morte communione sacra, vel fuisse hoc sacramentum seruandum. Sequitur etiam stultissimam esse Lutheranorum ordinationem, de conficiendo videlicet hoc sacramento omni tempore, & (vt illi dicunt) cænando apud quencunque infirmum.

Rectè circūfertur sacra Eucharistia.

Iam de circumferendo sacramento vel ostentando in solennioribus processionibus & festis, quod hæretici calumniantur, ex præcedentibus satis patet, quàm conuenienter & sine aliquo periculo vel superstitionis vel idololatriæ in Ecclesia fiat: cùm enim constet realiter hìc esse Christum, & ideo adorandum: proculdubio arbitrio Ecclesiæ permissum est, vt ad eius adorationem & reuerentiam fideles suos excitet, quandocunque opus esse iudicat vel ad salutem illorum, vel ad Dei gloriam: quod maximè fit, cùm vel hæreses insurgunt, vel deuotio fidelium friget. Non igitur prohibeant hæretici fieri quod maximè ipsorum hęreses postulant. Quare vt vnico verbo ad has eorum importunas obiectiones de cultu sine verbo, quem dicunt, respondeamus: dicendū est apertissimè in nulla re latiorem campum & liberiorem esse Ecclesiæ Christi, quàm in cultu ipso: quod ex his quæ in principio diximus de hac materia, patere potest: Iudæis vt paruulis & seruis debuerunt omnia, etiam minima quæque, circa cultum præscribi: filijs verò in Ecclesia paucissima præscripta sunt: omnia verò permissa libertati eorum, supposita fide & ratione naturali: & propter multitudinem necessarium etiam fuit magisterium Ecclesiæ, quod proculdubio spiritus sancti ductu nos gubernat. Nihil itaq; periculi erit, si cultum aliquem exteriorem nunquam antea obseruatum, consonum tamen rectę fidei & vtilem fidelibus introducat Ecclesia: sicut fortè factum est de processione in die solenni dedicata ad cultum huius sacramenti, aut de huiusmodi alijs: sicut circa reliquias sanctorum: in quibus cùm Ecclesia non aliud intendat, quàm fidei certam protestationem: non est quod reprehendatur. Cauendæ sunt tamen superstitiones, & curandū ne populus nimiū hæreat in exterioribus, atq; ita auertatur à vero interiori cultu. Sed hæc docēda sunt à doctoribus, & curāda ab Eccle-

sta, nunquam verò coram populo spargenda sunt aliqua in reprehensionem eorum quæ simpliciter seruantur in Ecclesia. Quod Hieronymus contra Vigilant. disputans apertè docet.

LECTIO VNDECIMA.

De fructu siue effectibus sacramenti Eucharistiæ.



VIA sacramentum hoc præter primum illum effectũ, quem forma sacramentalis significat (conuersionem scilicet illarum substantiarũ in corpus & sanguinem Christi) & vltra valorem, quem vt sacrificium habet, ex perceptione ipsa siue manducatione (quæ, vt diximus, etiam sacramentalis est) operatur magnos proculdubio gratiæ diuinæ in suscipientibus fructus, ad quos maximè institutum est: de his nunc breuiter dicendum. De quibus post Magistrum sententiarum distinctione 12. 4. reliqui omnes, & deinde b. Thomas quæst. 79. 3. partis diligenter docent. Sit itaque circa hoc primum omnium in vniuersali fundamentum. Effectus omnes huius sacramenti, qui multi sunt & varij, ad duo tantùm capita reducendos esse: videlicet ad promotionem in bonum: per hoc enim sacramentum promouemur & proficimus in omni virtutis & gratiæ diuinæ opere: deinde & eripimur à malo omni & peccato: quod est alterum & præcipuum caput.

Omnes fructus sacræ Eucharistiæ reducuntur ad promotionem in omne bonum, & ad liberationem ab omni malo.

Igitur in speciali nunc circa promotionem ad bonum, huic sacramento tribuitur primò gratiæ diuinæ collatio & augmentatio, deinde excitatio animi ad deuotionem erga Deum & prægustationem dulcedinis eius, & deniq; perseuerantia in bono, & peruentio ad beatitudinem. Hos effectus b. Thom. art. 1. & 2. illius quæst. docet proprios esse huic sacramento, eiq; conuenire maximè ex quatuor quæ in eo diligenter consideranda sunt.

Ad quanta bona còducat Eucharistia.

Quatuor in sacra Eucharistia consideranda.

Primum, id quod continet, Christus videlicet, qui causa est totius gratiæ & boni in nobis: Gratia & veritas per Iesum Christum

Primum.

stum facta est, inquit Iohannes: Id igitur quod in mundum veniens egit, agit & nunc veniens in hoc sacramento in animam: & hoc certè significat illud Iohannis: Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam: Et apertius illud: Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Vita enim propriè ad hanc Dei gratiam pertinet. Quicquid Christus in mundũ veniens operatus est, hoc idem operatur veniẽs in hoc sacramẽto in animã.

Secundum considerandum est id quod repræsentatur in hoc sacramento, scilicet passio ipsa Christi, vt apertè forma significat, & Paulus docet: Quotiescunque, inquiens, manducabitis panem hunc & calicem bibetis &c. Efficit igitur hoc sacramentum id quod passio Christi quam repræsentat: de qua Paulus: Reconciliati (inquit) sumus Deo per mortem filij eius. Hæc verò reconciliatio est per gratiam. Secundum. Quod Christi passio idẽ & Eucharistia opatur.

Tertium in hoc sacramẽto est modus quo traditum est à Christo, cibi scilicet & potus. Vnde operatur in spirituali vita quod cibus & potus in corporali. Sicut ergo per alimentum sumptum primò delectamur gustu & sapore, deinde corroboramur, dum id quod deperditum fuerat virium reparatur, & additur etiam nonnihil: & demum quamdiu sumus in ætate augmenti augemur: ita per hoc sacramentum hæc omnia efficiuntur in anima: gustatur diuina dulcedo, quicquid ex quotidiana infirmitate & cõsuetudine terrena deperditum est virium animæ reparatur: & quia in hac vita semper nobis proficiendum est, promouemur ad profectum per illud. Vnde non immeritò cibus hic designatus est in ligno illo vitæ, quo reparabatur & renouabatur homo, & à morte præseruabatur. Itaque non tantum quod communes illi cibi faciũt in corpore, hoc agitur in anima, sed multo proculdubio amplius: quòd scilicet singularis ille cibus ligni vitæ faciebat in corpore, videlicet renouationem. Tertium. Quod cibus & pot⁹ corporaliter, Eucharistia operatur spiritualiter. Eucharistia: verum lignũ vitæ.

Quartum denique est species ipsa panis & vini, sub qua traditur hoc sacramentum. Significant enim panis & vinum non tantùm corpus & sanguinem Christi, in quæ etiam per consecrationem conuertuntur, quæ in scriptura sacra apertè istis significata sunt: nam ipse inquit: Ego sum panis viuus: & de sanguine eius Iacob dixit: Lauit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium. Sed significant etiam corpus ipsum mysticum Ecclesiæ, hoc est, vnitatem fidelium omnium, qui in hanc vnitatem conueniunt non aliter quàm diuersa grana tritici & botri in vnum panem Quartum. Iohan. 6. Genesis. 49.

& vinum. Ita enim Augustinus inquit in sextum cap. Iohannis: quòd propterea dominus corpus suum & sanguinem nobis cõmendauerit in ijs rebus, quæ ex multis in vnum aliquid rediguntur, vt significetur hæc Ecclesiæ vnitas. Igitur & hoc efficit istud sacramentum sicut significat: vnit omnes sumentes: & primò quidem in ipsum Christum illos transformat: deinde coaptat cæteris omnibus membris Christi: De quo Paulus apertissimè dixit: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & calice participamus: apertè ostendens participationem hanc id efficere. Hæc igitur quatuor sunt diligentissimè considerand & explicanda ac commendanda populo, quibus maximè excitari possumus ad huius sacramenti desiderium. Sunt verò ad hoc & in scriptura sacra & in patrum doctrina apertissima loca, ex quibus nonnulla b. Tho. illo loco citat. Itaq; prima duo, Christus scilicet & passio eius, sunt fontes totius gratiæ, ad quos nullus accedere potest, in quem non influant abundantissimè, nisi magna culpa indignum se reddat. Reliqua verò (quæ horum sunt effectus) refectio scilicet animæ, spiritualium virium confirmatio, prægustatio diuinæ dulcedinis, & vnio illa veræ charitatis, efficacissimè ab hoc sacramento (à Christo scilicet & passione eius) fiunt in nobis. Atque ita ipsum manducamus, vt eum non couertamus in nos: sed conuertamur potius in ipsum, vt Augustinus inquit. Nam cibi conuersio in comedentem ideo fit, quòd comedens maiori & efficaciori vi quàm ipse cibus habeat, eum in se conuertat: at verò hic virtus cibi, id est Christi, multo est & absq; comparatione maior: quare etiam meritò nos in se conuertit. Vbi & hoc est considerandum, quòd manducatio ipsa, & species panis ac vini, & verba ipsa sacraméti huius hæc nobis significant, & de his nos docent: quæ doctrina non est surda aure audienda. Primò enim admonemur egere nos alimento: sed Christum non transiturum in nos, verùm nos potius transituros in ipsum. Quare si volumus veraciter viuere Christo, opus est vt nos permittamus conteri quasi quibusdam dentibus à timore domini, & transmitti velut in stomachum quendam, in considerationem summæ illius misericordiæ & infinitæ virtutis passionis Christi, vt ita demum calore illo viuifico Christi conuertamur in ipsum: vt primò dicamus cum Paulo: Christo confixus sum cruci: Deinde: Viuo iam non ego, viuit verò in me Christus. Hic est huius sacramenti

Sacra Eucharistia vnit nos Deo & Ecclesiæ.

1. Corint. 10

Diligenter sunt hæc cõsideranda & prędicanda.

Differentia inter hũc cibũ & alios.

Mystica, efficacissima, & saluberrima cõsideratio.

Gal. 2.

sacramenti proprius effectus: hoc ipsum admonent nos panis & vinum, quæ materia sunt huius sacramenti: vt videlicet, si volumus membra esse corporis Christi, & ad Ecclesiasticam vnitatem pertinere, permittamus nos sicut grana tritici frangi, & à propria voluntate discedamus: vt sic simus cor vnum & anima vna cum aliis. Hoc est enim quod Paulus docet: Vnusquisq; proximo suo placeat ad bonum in ædificationem. Et de se dicit: Non quærens quod mihi vtile est, sed quod omnibus. Hæc est vera Ecclesiæ vnitas in pane & vino significata nobis, & virtute huius sacramenti proculdubio conseruata. Nec prætermittendum est, quòd hoc ipsum verba sacramentalia nos doceant. Sicut enim credimus ad verborum illorum prolationem, mox creatas illas & insensibiles alioqui substantias statim cedere, & locum aduenienti Deo relinquere: ita docemur oportere nos diuinis præceptis obtemperare: & eius audito verbo, ab omni proprio sensu, amore & desiderio recedere, vt in DEVM transeamus. Et rursum sicuti videmus creatas illas substantias, quanquam esse desierint, non tamen redactas esse in nihilum, sed potius transmutatas in melius, & illa sua obedientia nihil amisisse boni: ita & nos quò ad obedientiam DEI promptiores fuerimus, & minus quæsierimus nostra, eò magis perficiemur & deificabimur. Atque ideo hæc nostra in DEVM mutatio, quæ summa est totius religionis Christianæ, tot modis, tot figuris nobis in hoc sacramento commendata est. Hoc etiam non est prætermittendum, quòd hoc sacramentum operatur in nobis renouationem, & rememorationem immensæ illius charitatis Christi, ex qua pro nobis factus est homo & mortuus est. Hoc itaq; operatur in nobis, vt nunquam è memoria hæc excidant: & è memoria quidem non sterili, sed deuotissima & affectu plena: ita vt meritò credamus Christum ipsum in hoc sacramento, & passionem eius tanquam sigillum efficacissimum seipsum imprimere in animas nostras. Vt verè Damasc. lib. 4. de ortho. fide cap. 14. comparet carnem Christi ignito carboni in hoc sacramento. Diuinum, inquit, carbonem concipiamus, vt ignis in nobis desiderij assumens ex eo carbone ignitionem comburat peccata nostra, & illuminet corda, & participatione diuini ignis igniamur atq; deificemur. Possumus etiam meritò sigillo diuino hoc sacramentum conferre, in quo impressa ipsa imago bonitatis diuinæ, quæ filius est, impressa atq;

contenta & paſsio eius efficaciſsima virtute ſeipſa imprimant nobis : ſi modò nos exhibeamus in omni humilitate & manſuetudine tanquam tractabilem quandam cæram Chriſto ipſi operanti in hoc Sacramēto. Omnia itaq; hæc quinq; efficaciſsimam quandam virtutem conferendæ gratiæ in hoc ſacramento oſtendunt.

Art. 1. ad 1. q. 79.

Cætera ſacramenta virtute ſacræ Euchariſtię gratiam conferunt.

Ex quo b. Thom. infert, diligenter id conſiderans, quòd etſi alia ſacramenta ſint inſtituta ad primam conferendam gratiam, quæ natura ſua præcedere debet hoc ſacramentum, tamen & illa virtute huius ſacramenti, & quia ad illud ordinantur, hoc efficiunt. Vnde in eorum ſuſceptione eſt iam votum huius ſacramenti, ſicut ſuprà dictum eſt : quare ipſum in voto operatur in cæteris ſacramentis, re verò ſuſceptum auget gratiam, ſi iam præceſsit, & nonnunquam etiam de nouo confert, vt ſtatim oſtendemus. In quo augmento notat etiam idem ſanctus Doctor in hac vita nunquam eſſe terminum, ſed ſicut alimentum corporeum auget ſumentem quamdiu eſt in ætate augmenti, ita hoc ſacramentum quamdiu ſumus in hac vita, quæ eſt tempus augmenti gratiæ. Augmentum verò quod confirmatio præſtat, habet terminum quendam & ſtatum : per illud enim in ordine ad alios quodammodo augetur & perficitur ſuſcipiens, vt ſcilicet confiteatur fidem : hoc verò augmentum eſt in ordine ad ſeipſum & ad Deum, vt ſcilicet magis magiſque Deo vniatur & illi aſsimiletur, in quo quamdiu hic viuimus proficiendum eſt : non quòd iam

Philippen. 1.

acceperim, inquit Paulus, aut perfectus ſim : ſequor autem &c. Quinimò cibus hic cœleſtis in finem vſque dignè ſumentes perducit : quia proculdubio ſumptus facit vt proficiamus, nec nos deſerit donec tandem ad patriam perducat: ſimilis in hoc illi cœleſti mannæ, quo vſque ad terram promiſsionis nutriti ſunt filij Iſraël. Ita igitur & nos excitati tanta virtute, tanta dulcedine & ſuauitate Chriſti, in hoc deſerto, quouſque tandem ad veram illam viuentium terram perueniamus, conuenit hoc cœleſti pane ſemper veſci, ſi nolumus omnino deficere.

Euchariſtia ſacra commiſſa peccata tollit, & à futuris præſeruat.

Iam verò & circa peccata hoc ſacramentum operatur primò vt remittantur præterita, directè quidem & primò quò ad culpam, ex conſequenti etiam quò ad pœnam, per deuotionem videlicet & contritionem quam auget hoc Sacramentum, quia ſemper, vt beatus Thomas inquit, aliquid delet pœnæ. Deinde & præſeruat à futuris, idque dupliciter, augendo videlicet vires

animæ,

animæ, & protegendo ipſam: ita vt meritò hoc Sacramentum & cibus ſit interiora roborans, & arma atque munimentum exterius, de quo in Pſalmis dictum eſt: Paraſti in conſpectu meo menſam &c. Ita beatus Thomas ſequentibus aliquot articulis illius quæſtionis. Et de remiſsione quidem peccati venialis nihil dubij eſt, cùm conſtet, quòd quanto Euchariſtia ſacra auget deuotionem & feruorem charitatis, tanto magis contraria omnia aufert: quæ reuera ſunt omnia peccata venialia, remiſsiones videlicet quædam, quibus retardamur à feruore dilectionis diuinę. Sed de mortalibus etiam notat illo loco, ea quandoque remitti, modò dignè ſumatur, ſine conſcientia videlicet peccati, vt poſtea dicemus. Fieri namque poteſt vt non ſufficienter præparatus ſuſcipiat quis præcedentia ſacramenta: atque ideo non ſit conſecutus remiſsionem: cæterum quia hoc ignorabat inculpabiliter hoc Sacramentum ſumens, nonnunquam iuſtificari poterit à peccatis illis: iſtud nunc interim ſuſcipiendum eſt, probabitur verò in materia de pœnitentia. Hæc itaque operatur hoc Sacramentum in ſuſcipientibus ipſum: alia verò quæ operatur vt ſacrificium, conueniunt etiam non ſuſcipientibus, vt ſuprà dictum eſt. Cæterum hæc à nobis in ſumma dicta ſunt tantum ad explicandas res ipſas. Cupimus tamen & admonemus miniſtros eius & qui populum docere debent, vt hæc fuſius & pluribus ſacræ ſcripturę & patrum teſtimonijs roborata primò ſibijpſis commendent, deinde & his qui ad participandum huic ſacramento accedunt. Sunt enim meritò effectus huius ſacramẽti diligenter docendi & inculcandi populo, multis ſcripturæ & patrum teſtimonijs: hoc .n. præcipuè curandũ, vt vero ſpirituali deſiderio frequenter ſumatur à fidelibus.

Fructus hui⁹ Sacramenti ſæpe populo eſt prædicandus.

LECTIO DVODECIMA.

De præparatione ad ſacram Euchariſtiam.



Equitur iam de præparatione neceſſaria ad dignè hoc Sacramentum ſuſcipiendum: nam & in cæteris ſacramentis de ſuſcipientis diſpoſitione diximus, eò quòd omnia ſacramenta conuenientem in ſuſcipientibus diſpoſitionem requirant. Dicemus igitur duo circa hoc.

Primum. Quæ ſit neceſſaria diſpoſitio vt abſque peccato hoc ſacramentum ſuſcipiatur. Nam cùm ſuſceptio eius ſit manducatio, ſumi non poteſt quin verum ſit ſacramentũ: quod non oportet in alijs. Aliquando enim omnia ſacramentalia ſigna baptiſmi ſuſcipiens, ipſum Sacramentum non ſuſcipit: vt ſi quis contrario & repugnanti animo ipſum ſuſcipiat. Sed in hoc noſtro ſacramento quicunq; ſuſcipit conſecratam materiam, verè ſuſcipit ſacramentum. Interim fieri poteſt vt peccet accipiendo, & fieri poteſt vt non peccet, nec tamen conſequatur fructum. Igitur de duplici hac præparatione agendum. Prima, vt ſine peccato ſumatur: ſecunda, vt etiam cum fructu.

Suſcepturus ſacrã Euchariſtiã eſſe debet immunis ab oĩ peccato mortali.

1. Corin. 11.

Grauiſſimũ ſacrilegium cõmittit, qui ſibi de peccato mortali

De prima igitur diſpoſitione certiſſima eſt omnium ſententia, requiri immunitatem ab omni peccato mortali: ita videlicet, vt poſt diligentem probationem & examinationem conſcientię rationabiliter iudicet ſuſcipiens ſe eſſe abſq; mortali peccato. Hoc probat verbum Pauli: Probet autem ſeipſum homo &c. Et proinde grauiſſimum peccatum eſt, cum conſcientia peccati mortalis ad hoc ſacramentum accedere: & quidem poſt peccata quæ fiunt immediatè in Deum, eſt maximum. Probat hoc b. Tho. art. 4. & 5. q. 80. ſuprà dictæ. Eſt enim primò hîc apertiſſimum mendacium in ipſum ſacramentum commiſſum: nam eius ſumptione ſignificamus nos contendere ad veram vnionem Chriſti, cu-

ius

ius tamen reuera contrarium in mente eſt, quando mortali conſentimus peccato. Deinde cùm in hoc ſacramento Chriſtus veraciter contineatur, licet occultè: & ipſe in Euangelio poſt peccata quæ fiunt proximè contra diuinitatem, ea quæ fiunt contra eius humanitatem poſuerit: qui dixerit (inquiens) verbum in filium hominis &c. conſequens eſt, hoc peccatum proximum eſſe peccato crucifigentium Chriſtum. Illi enim in corpus Chriſti ſub propria ſpecie iniurij fuerunt: iſti autem ſunt non minus eiuſdem corporis Chriſti, licet non in ſua ſpecie, contemptores. Quod ipſum Paulus ſignificauit ſupradicto loco, dum ait: Reus erit corporis & ſanguinis Domini. Itaque poſt infidelitatem, odium Dei, deſperationem, crucifixionem Chriſti, & cætera ſimilia, peccata quæ fiunt contra hoc ſacramentum grauiſsima ſunt: deinde & quæ contra cætera ſacramenta, & res alias Deo ſacras fiunt: tum demùm quæ in proximos committuntur. Et hæc quidem (vt b. Tho. inquit) de peccatis æſtimatis ex ſuo genere certa ſunt: quamuis ex circumſtantijs poſsint alia eſſe grauiora: Itaq; non dubitamus hoc peccatum maius dicere homicidio ex ſuo genere, quanquam illud ſit magis nociuum. Et certè ſi quis rectè expendat quantum præſtet Deus rebus cæteris, & poſt Deum Chriſti humanitas: videbit quantum hoc peccatum ſit, quod attinet ad ſuam naturam: quamuis ſint alia apud homines peiora. Hæc autem dicimus, quando cum conſcientia peccati mortalis acceditur. Poteſt enim mortale haberi, nec tamen cognoſci. Nam b. Thom. art. illo 4. apertè docet, quòd cum peccato mortali accedere ad hoc ſacramentum, etiam ſine conſcientia illius, duplici modo contingat. Primo ex culpa propria accedentis: cùm ſcilicet aliquis (vel quia culpabili negligentia diſcutit conſcientiam, vel ignorat ea quæ ſibi ad ſalutem neceſſaria ſunt) putat ſe ſine peccato accedere, nec dubium eſt ad peccatum id imputari: & quamuis tam graue non ſit, quàm ſi cum conſcientia peccati accederet: eſt tamen illi proximum. Alio modo fieri poteſt ſine culpa ſua: quia ſcilicet ignorat eſſe peccatum inculpabiliter: vel diligenter diſcutit conſcientiam, nec tamen quantum neceſſarium erat ad conſequendam peccati remiſsionem: & ita adhuc in peccato accedit. Et tunc non ſolùm non peccatur, ſed magis ipſa ſuſceptione diſponitur, & quandoq; (vt dictum eſt) omnino iuſtificatur. Et ex hoc vltimo gradu illud fit, quod in hac materia præ-

conſcius ſacrã Eucha-riſtiã ſumit.

Horribile eſt quod hic dicitur, et tamẽ veriſsimum.

oculis habendum eſt, vt ad dignè accèdendum ad hoc ſacramentum non alia requiratur certitudó immunitatis à peccato, quàm quæ poteſt probabili coniectura haberi: cum ſcilicet quis quantum putat rationabiliter ſufficere ad rememoranda peccata, & ad verum eorum dolorem, & propoſitum emendationis, facit ſine fraude & dolo. Alioqui oportebit nos aut nunquam accedere, aut expectare diuinam reuelationem, vel fidem Lutheranorũ tenere, qua certò dicunt ſe credere remiſſa ſibi peccata, non minus certò (inquiunt) quàm credunt Chriſtum crucifixum, ſed de hoc aliâs. Catholici patres, & nos cum illis, imò cum ſpiritu ſancto dicimus, neſcire hominem an odio vel amore dignus ſit, ſed omnia reſeruari in futurum incerta: & tamen diuinæ bonitatis non ignari, & teſtimonio illo conſcientiæ, quo nihil nobis conſcij ſumus, freti accedimus ad hoc ſacramentum: viuimus & morimur in vera conſolatione: cum metu ſemper & tremore ſalutem noſtram operantes, & nec in hoc putantes nos iuſtificatos. Vbi ſi accedat iudicium prudentis & pij confeſſoris, nihil eſt quod nimium timeri debeat: atque ita catholici conſcientiæ noſtræ & iudicis à Chriſto propoſiti teſtimonijs gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.

Eccleſiaſt. 9.

Cõfeſsio ſacramentalis debet præcedere huius ſacramenti ſumptionẽ.

Quod verò mouet hoc loco Caietanus, an requiratur confeſsio mortalium quæ conſcientiæ occurrunt? & audet docere quòd non ſit neceſſaria, ſed ſufficiat ſola interior pœnitentia, à prudentibus omnibus ſemper reiectum eſt: & communi ſenſu acceptum, neceſſariò præmittendam eſſe confeſsionem, vbi copia confeſſoris non deeſt: Nam eo deficiente, confitendi propoſitum cum contritione ſufficeret. Et hoc (quanquam Caietanus aliter ſenſerit) ex ipſo iure diuino & natura huius ſacramenti ſatis oſtẽditur. Cum enim cibus ſacramentalis ſit, præcedere debet viuificatio etiam ſacramentalis. Et quòd ſola contritione remittatur peccatum, verum eſt: tamen hoc ſacramentorum omnium ſummum, ad quod cætera ordinantur ſacramenta, meritò requirit aliorum ſacramentorum præparationem. Quod etiam concilium Tridentinum apertè definiuit: vnde inter anathemata in fine omnium ita dixerunt patres: Statuit itaque atque declarat ſancta Synodus, illis quos cõſcientia peccati mortalis grauat, quantũcunq; etiam ſe contritos exiſtiment, habita copia confeſſoris neceſſariò præmittendam eſſe confeſsionem ſacramentalem: pœnam excõmuni-

Nota definitionem ſacri concilij.

municationis latæ ſententiæ imponens contrarium docentibus aut aſſerentibus, aut publicè defendentibus. Vbi verbum illud, ſtatuit & declarat, hoc oſtendit eſſe probabilius: & quod dubitationi reliquum eſſe poterat, propterea quòd non tam apertè in ſcriptura inueniatur, abſtulit Eccleſia ſtatuendo. Itaque non iudicauit contrarium erroneum eſſe aut hæreticum: quare nec nos iudicare debemus: ſed tamen quia noluit id diſputari aut aſſeri, ita à nobis faciendum eſt.

Vtrùm peccata venialia impediant fructū ſacræ Euchariſtiæ.

Circa hoc reſtat de peccatis venialibus dicere, non quidem an de præteritis neceſſaria ſit pœnitentia: nam ſola deuotio ſuſcipientis hoc ſacramentum ſufficiens eſt ad illa delenda: multo ergo magis virtus ipſius ſacramenti: de quâ re ſuprà. Sed dicendum de his venialibus quæ in ipſa ſumptione ſacramenti committuntur, qualis eſt mentis euagatio circa extranea, ſiue licita ſiue illicita, modò ſit venialis. Meritò itaq; quæritur, an talia impediant fructū ſacramenti? Eſt verò grauiū authorum ſententia, quòd proculdubio impediant. Ita b. Tho. diſt. 12. quart. q. 2. art. vltimo: b. Bonauent. eadem diſt. q. 1. ſecund. partis: Et Alexander de Hales quart. part. q. quart. membro 3. Quod & manifeſtiſsima ratione probant & communi, quam ſuprà explicauimus. Homo (inquiunt) ſicut non iuſtificatur, ita nec perficitur à Deo, niſi ipſo cooperante: vt ſcilicet ſeruetur ordo ſuauis diſpoſitionis rerum. Vnde & ſacramenta ipſa non aliter operari ſuperius diximus, quàm mentem excitando ad effectum ſuum conſequendum. Cum itaq; charitas non augeatur, niſi cum augetur affectus ipſe & conatus, hunc verò impediat etiam peccatum veniale: non putant eo manente augeri charitatem: multo verò minus credunt poſſe alios effectus haberi, ſpiritualis videlicet refectionis, conſolationis, & guſtus diuinæ dulcedinis: quæ proculdubio exigunt multo maiorem animi puritatem & quietem in Deum. Eſt etiam ſpecialis & maior ratio in hoc ſacramento, quàm in alijs. Hoc enim cum cibus ſit ſpiritus, requirit actum ſpiritualis vitæ, hoc eſt, manducationem actualem, vt operetur: ſicut corporalis cibus non niſi à viuente ſumptus operatur. Cæterum quia ipſe b. Thom. poſteà in 3. parte ſummæ q. 79. vbi de effectibus huius ſacramenti agit, art: 8. apertè aſſeruit hoc peccatum euagationis animi, ſicut non opponitur habituali charitati & gratiæ, ita nec impedire augmentum eius, & cōſequenter poſſe per hoc ſacramentū augeriba-

ri habitum gratiæ & charitatis: reddit hanc rem dubiam, quæ tamen non longa diſputatione aut controuerſia, ſed prudenti moderatione expendenda eſt. Putamus igitur ſequentia poſſe affirmari citra temeritatem & periculum.

Primum. Aliquam eſſe tantam mentis euagationem, quæ non ſolùm totum fructum ſacramenti impediat ſed reum etiam faciat grauioris peccati,& quæ ſumentem non paruo periculo exponat: etiam ſi præter intentionem & ſine peccato mortali contingat: Hoc enim probat ratio illa ſuperius adducta pro priori ſententia, & omnis proculdubio Chriſtianus ſenſus, qui magnam tepiditatem, & ex ea longam obliuionem in hoc tantę ſanctitatis opere fugit & timet.

Secundum. Poteſt nihilominus tàm parua euagatio eſſe, tàm præter intentionem omnem, vt meritò credi poſsit Deum miſericordem non omnino auertere faciem & gratiam ſuam propter hanc, quæ ſola infirmitas eſt humana. Igitur hæc non impediet, ſed tanquam leuis quædam nebula diſſoluetur virtute deuotionis præteritæ. Et nonnunquam fit, vt etiam in ipſa euagatione duret nonnullum deſiderium feruoris & charitatis, vel ſaltem voluntas ipſa ſumendi ſacramentum:de quo illa b.Thom. ſententia intelligi poteſt. Alibi verò b.Tho. aſſerit augeri habitualem charitatem, non poſtea cùm redierit animus ad ſe & ad Deum (nam de hoc nulla eſt quæſtio) ſed reuera etiam tunc.

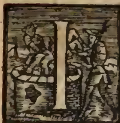
Tertium denique eſt iam conſiderandum, quòd videlicet cùm ſoli Deo ſatis notum eſſe poſsit quanta puritas animi, quamq; attenta meditatio in ſumptione huius ſacramenti requiratur: accedentes oportet ſemper in omni vigilantia & timore ſeſe cuſtodire,nec facilè ſibi perſuadere,ſeſe,quocunque demùm modo accedant,fructum percipere: imò nec vlla quantumuis magna deuotione contenti eſſe debent, vbi maximè opus eſt eſurie & ſiti iuſtitiæ. Nec etiam in alteram partem declinantes æſtimare debent ſe ſemper ſine fructu ſacramenti eſſe, cùm vel non experiuntur deuotionis dulcedinem, vel aliquid diſtractionis patiuntur. Meminiſſe namque oportet,quod eo ipſo loco b. Thomas dixit, ad augmentum gratiæ habitualis non requiri tantam attentionē quanta ad ſpiritualem refectionem & guſtum diuinæ dulcedinis percipiendam. Eſt porò hoc ſaluberrimum conſilium & in huius

& in

& in cæterorum sacramentorum vsu, quo monemur ad actualem deuotionem & desiderium gratiæ, & supplere etiam post illorum sumptionem, quod in ea defuit: operantur enim nonnunquam sacramenta sicut mortali peccato, ita & veniali recedente.

LECTIO DECIMA TERTIA.

De ministro huius sacramenti.



IAM ordo postulat, vt de ministro necessario huic Sacramento, & eius dispositione dicamus: de quo dist. 13. quarti Magister & cæteri: & b. Thomas specialius q. 82. tertiæ partis. Ex quibus vt breuiter necessaria tradamus, hoc sit primum.

Minister sacramenti Eucharistiæ est solus sacerdos.

Sacramentum hoc à solis sacerdotibus consecrari (ita vt à non ordinato nihil omnino fiat, quibuscunque vtatur verbis) imò & à solis etiam sacerdotibus licitè administrari potest. Et quanquam probatio horum, quantum contra omnes hæreses sufficere posset, magis pertineat ad sacramentum Ordinis: vbi (dante Domino) certa authoritate discretio sacerdotum in Ecclesia à plebe probabitur: nunc tamen sufficere debet certissima Ecclesiæ authoritas, quæ in ordinatione sacerdotum obseruat, vt detur eis potestas ab Episcopo offerendi sacrificiũ &c. Cui Isidorus, vt habetur dist. 25. in decretis cap. Ad presbyterũ, apertũ testimoniũ perhibet: cui etiam suffragatur conuenientissima ratio, quam b. Tho. supradicta q. art. 1. adfert. Cùm enim hoc sacramentum in persona Christi conficiatur, nullus verò possit personam alterius, nisi potestate ab eo concessa induere: patet nec hoc sacramentum confici posse, nisi ab eo cui Christus contulit potestatem, sicut Apostolis in cæna, quibus proculdubio in hac potestate sacerdotes ita succedunt, sicut in altera potestate, quæ est in totum corpus Christi mysticum, Ecclesiam scilicet & populum

ſtianum, ad omnia quæ ad ſalutem ſpiritualem illius neceſſaria ſunt, ſuccedunt epiſcopi: de quo aliâs. Eſt itaq; ad hoc ſacramentum non minus neceſſaria poteſtas conſecrantis, quàm verba ipſa quibus conſecratio peragitur. Cæterum quod ad miniſtrandum alijs hoc ſacramentum pertinet, aſſerimus requiri etiam ſacerdotalem poteſtatem, vt licitè fiat. Nam fieri poſſe à quocunq; qui in ſua habet poteſtate hoſtiam conſecratam, certum eſt: legitimè tamen & licitè ac regulariter non dubitandum eſt ab eo ſolo adminiſtrari, à quo conficitur: ſicut Chriſtus primò cõſecrauit idem & miniſtrauit, vt inquit b. Thomas art. 3. illius quæſt. Et patet q, ipſum officium proprium ſacerdotis, qui medius eſt inter populum & Deum, hoc exigat, vt quemadmodum populi orationes & oblationes ipſe offert Deo, ita Dei dona per illum populo adminiſtrentur. Sanctitas quoque huius ſacramenti exigit, vt non niſi à conſecratis perſonis, & in conſecratis rebus tractetur vel cuſtodiatur, ſicut de corporali lineo & calice patet. Vnde concilium Remenſe (vt Gratian. citat de conſec. diſt. 2. cap. Peruenit) tanq̃ grauiſsimum abuſum damnat, vel laico vel fœminæ committere deferendum infirmo venerabile ſacramentum: vnde nec diacono hoc licet. Nec certè dubitare poſſumus, hoc (ſicut & primum) diuini inſtituti eſſe, vt ſatis ſenſus Eccleſiæ oſtendit: quanq̃ conſtet nonnunq̃ aliter eſſe actum in nonnullis Eccleſijs ob penuriam miniſtrorum. Scribit enim Euſebius 6. Hiſtor. Eccle. lib. cap. 34. ex Dionyſio Alexandrino, presbyterum infirmitate detentum puero tradidiſſe Euchariſtiam, qui noctis tempore ad eum venerat, rogans, vt ad infirmum deferretur, illiq; iuſsiſſe vt infuſam infirmo præberet: quod nec Dionyſius ipſe, nec Euſebius reprehendit. Ipſum etiam Nicænũ concilium diaconis nõ omnino diſpenſationẽ huius ſacramẽti inhibet, aut ſaltem ſibi vt ſumant permittit, vt patet ca. 14. illius concilij. Ibi. n. abſente epiſcopo vel presbytero permittitur diaconis (vt ſuprà diximus) vt proferãt & edant. Imò Euſebio teſte lib. 10. ca. 6. inter 22. capita illius concilij vigeſimum ſic habet in fine: Si verò presbyter nullus ſit in præſenti, tũc demùm etiam illis licere diuidere. Nunc verò in Eccleſia cũ maior ſit copia ſacerdotũ, & minor diaconorũ, hoc ſacramentũ quãtumuis maxima neceſsitate nõ niſi per ſacerdotes adminiſtratur, eò maximè, q non tantæ ſit neceſsitatis vt baptiſmus: & putandum eſt ſola deuotione & propoſito ſuſcipiendi ſuppleri ſacra-

menti defectum, quando hoc etiam fit in baptismo ipso, qui tamẽ maximæ necessitatis est. Et hæc quidem de necessario ministro. Cæterum & illud non est omittendum, quòd consuetudo Ecclesiæ Romanæ & multarum aliarum habet in ordinatione sacerdotum & episcoporum, vt plures simul eandem hostiam cõsecrent: quod Innocentius 3. probat. Vnde b. Thom. art. 3. suprà dictæ q. non dubitat asserere eandem hostiam simul cõsecrari à pluribus, quando omnium intentio in prolatione verborum refertur ad vnum idemq; instans. Quare anxia Durandi de hac re cura, qua putat hanc consuetudinem auferendam esse, non probatur: imò contrarium agitur ab omnibus ferè ecclesijs: nec est scrupulosius insistendum, q; si vnus ante alium proferat &c. sed satis esse debet quod de omnium concordi intentione dicit b. Thomas.

Plures sacerdotes vnam possunt consecrare hostiam.

Est verò dubium in hac materia de peccatoribus publicis vel occultis, siue separatis ab Ecclesia excommunicatione aut degradatione, siue non, an verè hoc sacramentum conficiant: de quo tria breuiter notentur.

Primum. Non est dubium sacerdotem ritè ordinatum quantumuis publicum peccatorẽ, quantumuis ab Ecclesia damnatũ, & excõmunicatione vel degradatione separatum posse hoc sacramentum conficere, ita vt eius integritati nihil desit. Quod b. Tho. supra dicta quæst. 7. & 8. arti. scripturæ, & Augustini maximè authoritatibus probat. Nam Paulus se ministrum Christi, et vera eius sacramenta dispensare nec dubitat, nec ab alijs dubitari volebat: Sic (inquiens) nos existimet homo, vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum eius. Cæterũ an bonus esset & fidelis, an non: non ita certò vel à se vel ab alijs definiri voluit: Pro minimo est mihi (inquit) vt à vobis iudicer: sed nec meipsum iudico etc. Quòd si ad sacramẽta pficiẽda sanctitas ministri necessaria de vtraq; esset esset æqualiter dubitandum. Quam quæstionẽ contra Donatistas olim multi quidem patrum, præcipuè tamen Augustinus diligentissimè in omnibus ferè libris contra ipsos pertractauit. Vnde in secundo contra Epistolam Parmeniani, de potestate sacramenti ordinis apertè probat, nullo peccato vel sententia eam auferri, ex eo quòd cùm reconciliantur sic damnati, rursus non ordinãtur, sicut nec baptisantur. Vnde ibidem (quod b. Thom. supradicto loco adnotauit) diligentissimè distinguũt hæc tria, non habere potestatem, aut perniciosè habere, aut habere salubriter.

Sacerdos licet impius, excõmunicatus & degradatus, tñ verè potest consecrare.

1. Corinth. 3.

Capite 13.

Extra Ecclesiam ergo constitutus habet potestatem, sed perniciosè: in illa verò salubriter: atque ita eodem modo vtuntur ea salubriter in Ecclesia, perniciosè extra. Grauiter itaque eos peccare consecrantes, vel sumentes, vel administrantes, non est dubium: Idq; eò grauius, quò magis ab Ecclesia separati sunt.

Malorũ ministrorũ oblatio & oratio q̃ modo Deo grata.

Secundum hoc fit: Non tantum eos Sacramentum conficere, sed & oblationem ipsam, & orationes circa eam non minus prodesse, modò in persona Ecclesiæ ab eis fiant, quàm si boni essent: quod b.Thomas art. 6. illius suprà dictæ quæst. manifesta ratione probat: quoniam non ministrum, per quem aliquid executioni mandatur, sed Dominum à quo mittitur Deus respicit: vt si malus famulus receptam à Domino pecuniam pauperibus eroget. Quantum igitur orationes pendent ex ipso orante, magis prosunt boni quàm mali: sed cùm oratur in persona Ecclesiæ, non nocet ministri malitia. Dubitant nonnulli de hoc, sed non magnopere ad nos pertinet: Deus enim nouit quo gradu accepta sint sibi bona Ecclesiæ & nostra omnia: nec rationabiliter in dubium verti potest, coram illius clementissimo tribunali semper præstò esse totius Ecclesiæ (hoc est sanctorum omnium ab initio sæculi vsq; ad finem) merita, desideria, & animi intentionem: quæ respiciens Deus exaudit ministros & membra singula cùm hæc offerunt nõ iuxta suam dispositionem, sed iuxtà quod sancti omnes & tota Ecclesia (quibus minister se coniungit, si quidem est in charitate, vel saltem quorum personam agit) digni sunt apud Deum. Quod igitur nonnulli disputant, an videlicet ea quæ Ecclesiæ nomine fiunt, modò gratiora sint apud Deum, modò minus grata, propterea quòd nõ semper in Ecclesia æquè multi sunt boni, non est opus discutere. Certè totam Ecclesiam semper aspicit Deus, siue præsentem siue præteritam. Nec ego dubito vnquam à Deo petere, vt secundum intentionem & merita eorum qui preces illas, quas dicimus, ordinarunt & statuerunt, & omnium deniq; quibus ipse placet aut vnquam placuit, concedat: nõ secundum nostra qui oramus. Nec tamen ideo non est verum, supplere omnes fideles meritis suis & operibus quæ desunt (vt Paulus inquit) passione Christi, & augere Ecclesiæ merita: sed omnia illa putamus Deum semper aspicere. Igitur orantis deuotio & sanctitas, siue offerentis siue participantis, magis agit vt particeps fiat orationum & meritorum Ecclesiæ, siue alius etiam propter illum,

lum, quàm vt addat quicquam illis, in quibus omnia proculdubio includuntur, quæ quocunque tempore grata sunt apud Deum. Quòd si quis de hoc dubitet, melius est Deo relinquere, & nihil temerè affirmare: sicut neq; istud nos asserimus.

Vltimò tandem circa hoc notandum est de participatione, sacrificijs, & precibus impiorum sacerdotum, siue ab Ecclesia præcisorum. Circa quod duo sunt consideranda. Alterum, id quod iuris diuini est & naturalis: vt scilicet peccatis aliorum non consentiamus, multo verò minus auxilium præstemus, aut fauorem, aut denique omittamus correctionem illam necessariam. Cùm enim ex separatione nostra, aut ex admonitione fructum speramus: non dubium nos ad eam teneri siue publicus siue secretus peccator sit, modò id sine iniuria illius fiat, seruato scilicet ordine Euangelico: sicut è contrario, si ex nostra participatione aut silentio agnosceremus illum confirmari aut animari ad peccatum, tenemur id euitare. Vnde b. Augustinus in lib. contra Donatistas, bonos ex participatione sacramentorum vel orationum cùm malis dicit non coinquinari, cùm vel pro pace, vel quia ignorantur, siue alia necessaria causa eos oportet tolerari. Et huc pertinent omnia illa quæ in scriptura dicuntur: Cum huiusmodi nec cibum capere: &, Nec aue ei dixeritis. Reliquum est, quòd cum in his omnibus euitandis iudicium Ecclesiæ meritò sit considerandum, olim quidem fuerunt maiora dubia circa euitandos hæreticos aut excommunicatos quoscunq;, sed nunc in concilio Constantiensi ablata sunt, cùm solos denunciatos ab Ecclesia nominatim euitare teneamur, nisi notorij sint percussores clericorum. Qua declaratione omnia quæ iuris positiui circa hoc erant, vel ex sententia Ecclesiæ sequuntur, mitigata sunt. Cæterum remanent quæ sunt iuris diuini & naturalis, quæ prius diximus.

1. Cor. 5.
Iohan. 2.

Nolumus etiam hoc loco circa ministrum omittere quod b. Thom. suprà dicta quæst. art. 10. ex authoritate b. Ambrosij, & ratione efficaci tenet: ministrum videlicet huius sacramenti, sacerdotem scilicet, etiam si nullam habeat curam animarum, tamen ex ordine ipso sacerdotali teneri, si non frequentius, saltem in præcipuis festiuitatibus celebrare. Quod omittere etsi nonnulli putant leue esse aut non mortale, Ambrosius tamen graue esse dicit: & de sacerdotibus legis veteris in grauissimam reprehensio-

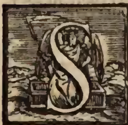
Sacerdos etiam nō curatus tenetur celebrare, & quando.

2. Machab. 3

nem dicitur, quòd non circa altaris officia dediti erant. Denique tantæ gratiæ diuinæ, vtilitatis Ecclesiæ & propriæ neglectus, quid est aliud quàm in vanum gratiam Dei recepisse. Non auderemus itaque à graui peccato liberum credere hoc omittentem, mortale verò an veniale sit, Deo relinquimus.

LECTIO DECIMA QVARTA.

De ritibus superadditis vltra ea quæ ad sacramenti integritatem sunt necessaria.



Vperaddita sunt multa in hoc sacramento post ea q̃ iam necessaria ad integritatem eius diximus, sicut & in cæteris sacramentis factũ esse superius docuimus. Quæ quidem reuerẽter seruare oportet, & quantũ licet cõmendare & explicare populo: vt videlicet (quod Ecclesia intendit) ex eis excitetur ad deuotionem & reuerentiã, & aliorum, & huius maximè sacramenti: Et quoniam hæretici illa omnia contemnunt & tollunt ex Ecclesia vbicunq; datur opportunitas, blasphemantes omnia: opus est illa cõfirmare, & certa authoritate ostendere quàm sit temerarium, hęreticũ, & schismaticũ illa mutare: quod tamen breuiter agendum est. Pijs namq; & synceris facile hoc persuaderi potest: obstinatis verò & contentiosis nihil sufficit.

Circa hæc igitur in generali quidem nihil salubrius & verius dici potest, quàm (sicut suprà attigimus ex Augustino in Epistola
118. & 119. ad Ianuarium, & 1. & 2. epistolis, & in epistola ad Casula-
86. num) quod post illa quæ sacris literis tradita sunt expresse, & post illa etiam quæ per totum orbem terrarũ seruat Ecclesia (quorum duorum tanta est authoritas, vt insaniæ insolentissimæ sit de eis dubitare: nam sicut scriptura à spiritu sancto, ita & ista aut per

Apostolos

Apostolos siue ex traditione Christi, siue spiritus sancti speciali magisterio, aut per concilia eodem agente spiritu sunt statuta) cętera omnia quæ neque contra fidem, neque contra bonos mores sunt, habent tamen aliquid exhortationis ad vitam meliorem, etsi in diuersis Ecclesijs diuersimodè seruentur: sunt tamē pro lege vbi seruantur habenda, atque diligenter seruanda. Ita enim b. August. suprà dictis locis docet. Ex quo iam apertè quoq; sequitur, qualiter circa ritus eosdem vel diuersos, qui in Ecclesia seruantur, nos oporteat habere. Aut enim probaturi sumus illos ex scriptura, vel vniuersalis Ecclesię vsu: aut si nihil horū inuenitur, ostēdere oportet non esse contra fidem vel bonos mores. Itaque tam longè est à vero quod magna specie pietatis dicunt hæretici, nullum cultum admittendum nisi verbo Dei stabilitum, vt ex hoc loco Augustini nos potius dicamus nullum reijciendum, nisi quem verbum Dei reijcit, hoc est, quem constat contra fidem vel bonos mores esse. Et hoc proculdubio ex ipsa sacra scriptura, vel aperta fide, vel saltem ex eo quod omni vtilitate careat: quanquam in his tolerari multa in Ecclesia dicat Augustinus. Iuxta hæc igitur sequentia erunt annotanda, quæ & authoritas illa Augustini, & scriptura ipsa sacra satis ostendunt, & non parum valere possunt ad quietandos fidelium animos.

Primum itaq; sit, In potestate Episcopi esse in sua Ecclesia eos ritus superaddere & instituere circa Christi sacramenta, quos iudicauerit secundum patrum doctrinam, conditionem gentis suæ, & experientiam, profuturos ad reuerentiam & deuotionem animorum circa sacramenta excitandam. Hoc satis ostendit res ipsa: extant enim diuersæ Missæ, & quàm diuersissimi ritus in eis diuersorum patrum & Ecclesiarum, tam latinarū quàm græcarū. Habentur Missæ Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, Isidori, Gregorij, denique & Ecclesiæ Romanæ: & vsque ad nostram memoriam in Hispaniæ insigni ciuitate Toleto, & Ecclesia illa Archiepiscopali priuatim quidem & seorsim habetur atque celebratur Missa, quam olim tota celebrauit Hispania, & cætera omnia diuina officia longè diuersis ritibus & cæremonijs, precibus & orationibus, ordinata (vt creditur) ab Isidoro. Paulus etiam Apostolus Tito apertè scribit: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt, corrigas, proculdubio tribuens ei hanc potestatem supplendi quæ deerant, Quæ desunt (inquit) corrigas. Fatemur in hoc agendo multa

Episcopus potest in sua Ecclesia ordinare nouas cæremonias ad reuerentiam sacramentorū & populi deuotionē.

multa esse modestia & prudentia vtendum Episcopis, & curandum ne facilè vel in minimo dissentiant ab Ecclesia vniuersali: hoc enim constat apertum schisma esse: solùm igitur his quæ consona sunt sensui vniuersalis Ecclesiæ possunt quædam addere pro temporum oportunitate, modò caueant ne simplicem populum aut nouitate aliqua, aut mutatione probatarum iam consuetudinum turbent: quod August. in Epistola illa diligenter admonet.

Secundum. Dicimus etiam credendum esse primos illos Episcopos & fundatores Ecclesiarum in ritibus instituendis partim maiorum doctrina ex traditione Apostolorum, partim ex similitudine aliqua eorum quæ maiores docuerant, partim ex legis veteris cæremonijs proportione aliqua ad Ecclesiam translatis, aut denique alia conuenienti ratione processisse, quibus & posteriores potuerunt quædam addere: Hinc putamus thuris & luminarium vsum &c. in Ecclesia seruari. Vanè itaque clamitant hæretici, petentes vt ista ostendamus in scriptura. Ostendant ipsi potius in scriptura damnari ista, vel hæc contraria esse fidei aut bonis moribus, vt Hiero. inquit contra Vigilant.

Nota.

Tertium denique istis subiungamus, quòd horum quæ iam instituta sunt mutatio siue abolitio omnimoda multo efficaciori ratione & necessitate fieri debeat, quàm potuit fieri institutio. Ita enim inquit August. supradicto loco: Mutatio ipsa consuetudinis quæ vtilitate iuuat, nouitate perturbat. Quare nonnunquam putat eam omittendam, vbi magna non vrget necessitas. Quæ omnia cum certissima sint & summa æquitate ponderata, quis iam non videat quanta sit stultitia hæreticorum, qui quicquid libuerit ordinant, modò habeat aliquam speciem antiquæ alicuius cõsuetudinis vnius aut alterius Ecclesiæ, quam nescio vbi aut legerunt aut diuinarunt: & quicquid eis displicuerit, damnãt. Et (vt hoc etiam addamus) quædam sunt q̃ nõ nisi vniuersalis Ecclesiæ authoritate mutari debeant, quando scilicet aut vniuersaliter obseruantur, aut similia valde sunt vniuersalibus, vel certè iusta ratione positiuo iure reseruata sunt tribunali supremo Romanæ Ecclesiæ. Quare tandem hoc vt certum statuendũ est: Mutationẽ rituũ Ecclesiasticorũ vniuersaliũ, quos constat in tota Ecclesia seruari, priuata authoritate factam, schisma atq; diuisionem Ecclesię esse. Cęterũ aliquid auferre, & alteri (Catholicæ tamen) Ecclesiæ conformari, à Prælato licitè fit; à priuato autem non sine peccato.

Probata cõsuetudo non temerè mutanda est.

Quædã sunt quæ non nisi ab vniuersali Ecclesia mutari possunt.

Ex

Ex his igitur, vt ad ſpecialia deſcendamus, ſummatim & per capita attingamus ſingulos ritus. Et quidem non opus eſt latius vel probare vel explicare ſingulos: eò quòd hoc iam multi ſufficienter fecerint: ſed de illis admonere, & occaſionem alios legendi offerre, in præſentiarum ſuffecerit.

Primò circa materiam ipſam, panem videlicet & vinum, reperimus quædam ſuperaddita neceſsitati: circa panem videlicet, vt azymus ſit, vel fermentatus. Ad integritatem enim ſacramenti Euchariſtia ſatis eſt eſſe panem triticeum. Sed quoniam oportet vt panis vel fermentatus ſit, vel azymus, Eccleſia latina (vt b. Gregorius inquit) pane azymo vtitur: Græca verò fermentato. Circa quod quoniam Eccleſia nihil recepit ab Apoſtolis præceptum, ita nec ipſa certum aliquid præcipere voluit: Vnde (vt beatus Thomas inquit art. 4. 74. q. 3. partis) tenetur quilibet ritum Eccleſiæ in qua eſt, ſeruare: idque putat ſine graui peccato omitti non poſſe. Hinc & Honorius 3. officio & beneficio perpetuò priuat ſacerdotes, qui in fermentato conſecrant: vt habet cap. vltimo de celebratione Miſſarum. Et quanquam non dubium ſit, ſicut eo loco dicit b. Thom. conſuetudinem celebrandi in azymo rationabiliorem eſſe, quia ita creditur Ieſus Chriſtus celebraſſe, & puritati corporis eius (cuius hoc eſt Sacramentum) & ſynceritati etiam fidelium (qui eo etiam ſigficantur) hoc magis conuenit: tamen quoniam & alia conſuetudo non caret ratione aliqua (ſignificare enim poteſt vnionem diuinitatis cum corruptibili carne noſtra) modò Chriſtum non credamus celebraſſe ante paſcha, in quo errant græci, non omnino damnatur. Circa hanc materiam panis, ſolus hic ritus ſuperadditus eſt.

Latina Eccleſia in ſacra azymo pane vtitur, græca fermentato.

Circa vinum videmus miſtionem aquæ obſeruari & præcipi omnibus, quod tota antiquitas Eccleſiæ ſemper tenuiſſe probatur. Vnde & Alexander papa Apoſtolis vicinus, ſextus videlicet à Petro, in Epiſtola prima, quæ eſt ad omnes orthodoxos: Non debet (inquit) vt à patribus accepimus & ipſa ratio docet, in calice Domini aut aqua ſola, aut vinum ſolum offerri, ſed vtrunq; permiſtum: quia vtrunque ex latere eius in paſsione profluxiſſe legitur. Et Cyprianus in Epiſtola ad Cæcilia. de Sacrament. Dominici calicis hoc quaſi à Domino acceptum prædicat obſeruandum. Quare apertè oſtenditur ab ipſo Chriſto vel Apoſtolis fuiſſe traditum. Vnde quanquam hoc ad integritatem ſacramenti non

Vino in euchariſt. aqua miſcenda eſt.

lib. 2. epiſt. 3.

requiratur, vt beatus Thomas probat art. 7. q. 74. partis 3. quoniam cùm mistio illa vnionem populi cum Christo significet, hoc verò non pertineat ad consecrationem materiæ, sed ad vsum fidelium: si id defuerit, nihil omissum est quod ad consecrationem pertineat. Quod proculdubio tenet communis sensus doctorum omnium. Materiam enim sufficientem ad sanguinis consecrationem vinum esse non est dubium. Quanquam igitur ita se res habeat, mistionem tamen ipsam, vt à Christo & Apostolis acceptam, sub grauissimi peccati periculo retinendam esse probant illa quæ ex Alexandro & Cypriano adduximus: vt videlicet sacramentum hoc aquam illam & sanguinem, quæ ex latere Christi fluxerunt, & simul vnionem populi cum Christo significet. Vbi etiam docet beatus Thomas art. 8. eiusdem quæst. Aquam in tam parui quantitate apponendam, vt conuertatur in vinum, non è contrario aqua vinum conuertat in se, aut corrumpat: deesset enim vera materia. Nec opus est scrupulosè quærere, vbi aqua apposita maneat. Totum enim quod in calice est, vinum est: & id conuertitur in sanguinem Christi. Sed & illud beatus Thomas asserit, quòd eadem ratione qua aqua est apponenda, & eadem obligatione apponenda est aqua naturalis & communis, non rosacea aut quicunque alius liquor: quanquam nec illius appositio auferret veritatem sacramenti: cùm ad hanc non sit necessaria. Panem ergo ex liquore alio quàm ex aqua confectum non esse materiam huius sacramenti putat ibi beatus Thomas, quoniam (suo iudicio) reuera non est panis, sed quiddam aliud: hic verò in calice si manet vinum, nulla appositio tollit veritatem sacramenti. Circa materiam igitur huius sacramenti hæc tràdita custodiamus. Ritus verò alieni hæreticorum eadem ratione reijciuntur ab Ecclesia: quia scilicet nulla ratione iusta inuecti sunt, nec traditione probati, sed potius contra fidem & contra mores, vt Augustinus loquitur. Refert
Capite 17. ille de nonnullis hæreticis (libro de hæresibus) stultissimos ritus habentibus, vt sunt Ophitæ, qui colubrum nutriunt & venerantur, atque oblationes suas eo lambente illas, & circa eas
Ca. 26. & 27 se voluntate, in Eucharistiam sanctificatas credunt. Et de Cataphrigis atque Pepusianis ait: quòd de infantis anniculi sanguine (quem de toto eorum corpore minutis punctionibus extorquent) Eucharistiam conficiunt. De Manichæis etiam refert turpissimum

pissimum scelus, quo ex semine panem conficiebant, in quo (sua stultissima sequentes dogmata) electi sui sacramentũ hoc perficerent & sumerent. Alij etiam similes superstitiosi ritus in oblatione vel consecratione reiecti sunt in decretis illis, de quibus suprà diximus, Alexandri primi & aliorum, nihil præter panem & vinum offerri in altari præcipientium.

Sed & circa sumptionem ipsam sacramenti, vt à ieiunis sumatur totiùs Ecclesiæ consuetudo est, testante Augustino epistola 118. Quanquam (inquit ille) primum celebratum post cœnam fuit, non tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipiatur. Placuit enim spiritui sancto id fieri in honorem tanti sacramenti: et ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur: quare non dubium esse debet, hoc sine graui peccato non omitti, nisi ab infirmis, de quorum periculo dubitatur: vt b. Thom. art. 8. 80. quæst. 3. partis docet. Dicant itaque nobis hæretici (si quidem ista tenent & seruant, & non pransis aut vesperi populo congregato in Ecclesia Eucharistiam tradunt, nec hoc mysterium celebrant) quare sine verbo & aperta scriptura Deum colant? Quòd si ista non tenent, sint ipsi iudices vtri magis credendum, eis ne, an Cypriano, Alexandro, Augustino testimonium perhibentibus de vniuersalis Eccclesiæ consuetudine? idq; dicant absq; studio & affectu partium.

Sacra Eucharistia non nisi à ieiunis sumẽda est, excepto casu infirmitatis.

Post ista sequuntur multa & varia ad solennitatem & ornatum huius sacramenti pertinentia, quorũ diuersi authores à diuersis referuntur. Nec satis certè compertum esse potest, quam originem singula habuerint. In quibus vel totius Ecclesiæ vsus, vel alicuius authoritatem habẽtis institutio satis esse debet Catholico cuilibet, vt ea veneretur, sicut ex supradictis locis August. patet: aut certè si nihil horum ostendi potest: cùm consuetudo manifesta est, nõ debet temerè reijci, maximè cùm ratio aliqua redditur, quare illa cõuenientia sint, & aliquid habeant exhortationis meliorũ morum, vt ait Augustin. Quod idem curandũ est in reliquis omnibus, quæ vel vniuersalis Ecclesiæ, vel etiam alicuius particularis certam authoritatem habent. Nec dubium est multa illorum ex similitudine ritum legis veteris sumpta esse, ita spiritu sancto suggerẽte, aut Apostolis, aut sanctis pontificibus. Quanquam enim illa legis veteris abrogata fuerint, multa tamen inde mutuata est Ecclesia non sine magisterio Spiritus Sancti, vt docet Leo in sermonibus de

ieiunijs septimi mensis: & ipsa docet experientia quædam etiam ex ipsis ritibus gentilium, cùm omnino auferri non possent, accepta fuisse, & in meliorem ordinata finem, Dei scilicet cultum: vt de aqua nonnulli putant: Alexand. sanè sextus à Petro, vt suprà diximus, in Epistola 1. ad omnes orthodoxos, iubet aquam sale conspersam benedici: quamuis illius vsus quoque ex aqua lustrationis, qua vtebantur Iudæi ad purgandas immunditias legis, sumptus videatur.

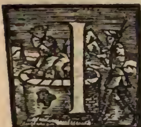
Aqua lustralis.

Iam igitur summatim de singulis: Et primò quidem in his sunt vestium, in quibus celebrandum est, determinatio & consecratio: vasorum similiter consecratio, vt calicis & altaris, & linteorum etiam in quibus reponitur corpus Domini: sed et templi consecratio vel dedicatio huc pertinet, quæ omnia non dubium est à tota Ecclesia custodiri: Cuius authoritatem b. Thomas art. 3. q. 83. putauit sufficere, sed rationes conuenientiæ diligenter tradit, quæ omnes sumptæ sunt ex ex reuerentia quæ huic Sacramento debetur, & ex expreßiori significatione mysteriorum eius. Et si quid aliud de his specialius dici debeat, Gratianus de consecrat. dist. 1. affert sanctorum pontificum & antiquißimorum authoritates, Hyginij videlicet, Fœlicis, Clementis, & Syluestri, de consecrandis Ecclesijs: & de vasis, Clementis, Syluestri, Sixti: de vestibus, Stephani: sed & Conciliorum antiquorum multa adfert testimonia, vt ex Braccarensi, Aurelianensi, Triburiensi: quę quanquam prouincialia Concilia sint, satis tamen huic vniuersalis Ecclesiæ authoritati suffragantur: vt obstinatißimi sit hominis de his vel dubitare: stultißimi verò ea velle conuellere: de quibus etiã quędam sequẽti lectione addamus.

LECTIO

LECTIO DECIMA QVINTA.

De his quæ in celebratione Missæ superaddita sunt.



IN huius sacramenti celebratione sunt etiam lectiones, orationes, psalmi & hymni: & omnia quidem celeberrima. Sunt & gestus corporis, in genuflexionibus scilicet, alijsque id genus humiliationibus corporis, & crucis consignationibus. Quæ omnia etsi constet ad integritatem sacramenti non esse necessaria: tamen non minori authoritate introducta sunt, nec minus & reuerentiæ sacramenti & significationi conuenientia, quàm illa quæ proxima lectione diximus, vestes scilicet, vasa &c. Quæ & b. Tho. art. 4. & 5. 83. q. eadem confirmans authoritate explicat, eorum conuenientes significationes & causas reddens. Quæ omnia cum ibi ab illo, & à multis alijs antiquioribus & recentioribus sint explicata, non est opus hîc referre. Illud satis esse debet, quòd illis omnibus præcipuè repræsentantur vitæ & mortis Christi mysteria: atque ita impletur id quod ipse præcepit in eius institutione. Hoc facite (inquiens) in meam commemorationem.

Confirmare etiam ista & probare, origines atque principia eorum referre latius & operosius, non putamus necessarium: quoniam (vt diximus) quanquam diuersa scripta sint, non tamen satis omnia comperta sunt, quod certè magis ostendit antiquitatem illorum, atque ita magis confirmat: Id tantùm circa hæc iam dicamus, non deesse qui putent hæc omnia ab Apostolis accepta esse, sicut inter cæteros sentit Thomas VValdeñ. in harum rerum indagatione diligentissimus, qui multa antiquitatis collegit testimonia circa huius & reliquorum sacramentorum ritus contra Iohannem VVickleph, & alios sui temporis hæreticos, in lib. de sacramentalibus, quem librum huic tempori valde conuenientem

ca.28.& 31. iudicant multi viri docti. Is igitur tit. 4. illius lib. qui est de huius sacramenti ritibus, omnes huius sacramenti ritus putat ab Apostolis profectos esse. Et quòd in nonnullis historijs Pontificum vni aut alteri aliquod horum tribuitur, vt statim ostendemus, putat non de institutione intelligendum, sed de quadam rei iam institutæ restauratione aut cōmendatione. Et quanq̄ hoc nō satis probari de omnibus posit, tamen August. supra dicta epistola ad Ianuarium apertè dicit ostendi ex illo verbo Pauli: Cætera cùm venero ipse disponam: quod, quia multum erat vt in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret quem vniuersa seruat Ecclesia, ab ipso tamen ordinatum esse quod nulla morum diuersitate variatur. Et quidem admirandum est, quòd ipse Augustinus & de hoc verbo, Sursum corda, &, Gratias agamus, quod in præfatione dicitur, tanquam de antiquissima re in Ecclesia recepta mentionem facit & in epistola ad Honoratum de gratia noui testamenti, & in alijs libris contra Pelag. Et beatus Ambrosius verborum quæ in secreto canone dicuntur, in libro de sacramentis mentionem facit: ita vt proculdubio credendum sit, si non omnia, pleraque tamen, & multo plura quàm alia esse ab ipsis instituta Apostolis. Igitur quod in multis decretis pontificum & cōcilijs legimus circa ista statui, aut in historijs eorū de quibusdam specialibus hymnis vel lectionibus: credendum est ab Apostolis incepisse. Hinc Gratianus dist. 1. ex sexta Synodo citat illud: Iacobus frater domini secundum carnem, cui primùm credita est Hierosolymitana Ecclesia, & Basilius Cæsariensis Episcopus, cuius claritas per totum orbem refulsit in scripturis, ædiderunt nobis Missæ celebrationem. Et in pontificali Damasi papæ, quod Platina & alij referunt, diuersæ Missæ partes diuersis pontificibus tribuuntur. Celestino, qui quadragesimus quintus fuit, tribuitur introitus & graduale à quibusdam, & in pontificali legitur eum instituisse vt Psalmi legerentur antiphonatim ante sacrificium. Gloria in excelsis, Telesphoro, qui nonus fuit à Petro. Sanctus, Sixto prædecessori eius etiam ab ipso Damaso tribuitur. Platina Gregorio tribuit Kyrieeleison. Collectas Gelasio primo. Euangelium & Epistolas Hieronymo: & quædam alia alijs tribuit Platina. Etsi igitur opus non sit pluribus de his contra hæreticos disputare (quòd omnia conuenientissima sint & exhortationem habeant ad bonos mores, & iam per totum orbem seruentur in Ecclesia) breuiter

breuiter tamen dicamus qualiter defendenda sint quędam quæ illi reprehendunt.

Primò damnant Missas priuatas, imò omnes in quibus non adsunt qui communicent sacramento. Citant ad hoc Anacleti verbum epistola prima, Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus. Similiter etiam in canonibus Apostolorum, & in concilio Antiocheno (dicunt) statuitur, vt qui Ecclesiam ingrediuntur & scripturas audiunt, neque communicant, communione priuentur. Et quidem hoc eorum consequitur principia. Nam si Missa non est sacrificium: non est cur celebretur nisi ob communionem & participationem sacramenti. Cumq; sit Synaxis hoc sacramentum, communionis scilicet Ecclesiæ, non nisi in Ecclesia celebrandum contendunt, atque ita celebrari nolunt, nisi cùm communicat Ecclesia. Verùm eadem ratione reijciendum est: quoniam cùm Missa sacrificium sit quod offertur, & in quo oratur pro omnibus Ecclesiæ membris: non est cur non possit aliquis, etiam si non communicet, orationibus & sacrificio participare, atque ita astare Missæ, imò & spiritualiter Christum sumere. Atque ita hoc sacrificium nunquam nisi nomine Ecclesiæ celebratur, sicut nec fides pro paruulis, nisi nomine Ecclesiæ promittitur, tamen potest ab vno aut pluribus nomine totius Ecclesiæ id fieri. A principio igitur Ecclesiæ, cùm feruor ille recentis sanguinis Christi & spiritus sancti vigebat, quotidie communicabatur aut frequentissimè. Quo tempore statuta illa Anacleti & concilij Antiocheni (quæ hæretici citant) sunt ædita: quanquam nec illa probent nunquam celebrandum sine communicantibus statutum fuisse: cœpit verò deinde rarius id fieri: vnde postea saltem vt ter in anno communicaretur præceptum est à Fabiano papa, vt habetur de conse. dist. 2. cap. Etsi non frequentius. Cæterum quanquam posteà adhuc etiam rarius fieri permittat Ecclesia, tamen & conciliorum & pontificum multorum authoritate omni die Dominico iubentur fideles Missam audire. Ita in concilio Agathensi, Aurelianensi (vt Gratianus refert de con. distin. 1. cap. Missas. & sequenti) statutum est. Itaque priuatas Missas frequentius esse celebrandas, etiam si non adsint communicantes, satis multarũ Ecclesiarũ authoritate probatur, nec quicq̃ habet contra fidem vel bonos mores. Illud tamen hîc obseruandũ est, quòd cùm hoc

Missas priuatas impiè calumniantur hæretici.

Can. 10.

Cap. 2.

proculdubio sit sacrificium Ecclesiæ, non nisi in congregatione fidelium celebrandum esse, vbi scilicet fideles conuenerint, vel saltem aliqui sint eorum nomine. Vnde antiquiores pontifices primò quidem Episcopis non permittebant saltem sine septem diaconibus, aut etiam nonnullis presbyteris celebrare. Ita ex Anacleto & Lucio citat Gratian. dist. 1. cap. Episcopus. & sequenti. Sed & Sother pontifex decimus tertius à Petro omnino statuit, vt nullus presbyter, nisi duobus ad minus præsentibus sibiq; respondentibus celebraret. Hinc enim & Gratianus eadem dist. cap. Hoc quoque statutum est, citat. Neque vlla certè contraria consuetudine licitè abrogari potest tam antiquum & necessarium statutum. Hoc enim & natura ipsius sacramenti & reuerentia illi debita requirunt, & casus similiter (qui accidere possunt) infirmitatis aut obliuionis, propter quos minister prudens etiam & attentus in celebratione huius sacramenti adhibetur à tota Ecclesia. Quare abusus proculdubio reijciendus est: quòd videlicet tam priuatim hoc sacrificium celebretur à multis in Germania, vt à nullo audiatur, à nullo respondeatur, nec curetur an aliquis præsens sit, an nullus: quod magnæ profectò irreuerentiæ est & periculi: ex quo etiam hæretici non minimam ansam accipiunt loquendi cōtra Missas priuatas. Quare cùm tanta sint quę hoc exigant, & omnium Ecclesiarum Italię, Galliæ, Hispaniæ &c. consuetudo id habeat, & tam manifesto statuto ordinatum sit, non credimus sine graui peccato celebrari posse, nisi vno vt minimum Ecclesiæ nomine respondente & astante: hoc enim videtur iam recepta consuetudine sufficere, vt posteriores quidam, consuetudinis etiam attestatione freti, opinantur. Sed hoc seriò quoque admonemus, vt non nisi grauissimè, & vt summum quoddam totius Ecclesiæ negotium celebretur hoc sacramentum, neq; quilibet etiam nullius sensus puerulus ad ministrandum admittatur, qui non potest in occurrenti aliqua necessitate aut obliuione adiutorio esse sacerdoti: quod reuera est proprium diaconi officium. Cupimus autem ab Episcopis priuatim, aut in concilio generali hoc maturius expendi, & aliquid statui vt celebrius peragatur tantum mysteriū quod certè putamus valde conuenire, etiam si pauciores propterea celebrentur priuatæ missæ.

Non licet sacerdoti celebrare sine respōdēte ministro, nec vlla contraria consuetudo excusat.

Notent hæc Germani sacerdotes.

Duo celebrāti sacerdoti vt minimū deberēt adesse ministri: Author etiā vnum posse sufficere arbitratur.

Qualis esse debeat qui celebrāti sacerdoti ministrat.

Reprehendunt etiam inuocationem sanctorum & orationem pro defunctis, quæ in Missa fiunt. Sed hoc non est opus nunc

magis

magis confirmare, quàm quòd manifestum sit hòc fieri à tota per vniuersum orbem Ecclesia, vt scilicet in sacrificio Missæ fiat sanctorum memoria, & viuorum omnium atque defunctorum fidelium: de quo extant apertissima testimonia. Primùm igitur non tantum hoc reprehendi non potest, sed conuenientissimum esse apertissima ratione probatur: vt videlicet in hoc totius Ecclesiæ sacrificio omnia congregantur membra, quæ non sunt irreparabiliter separata, hoc est, vt ipse celebrans spiritu coniungatur membris omnibus Ecclesiæ quibus hoc sacrificium placet: & ijs videlicet qui in hac vita peregrinantur (quod fit cum dicitur: Memento Domine famulorum &c. & omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est &c.) & qui iam in patria beati sunt (propterea dicitur: Communicantes & memoriam venerantes &c.) denique & in purgatorio continentur (quare etiam dicitur: Memento Domine famulorum, qui nos præcesserunt cum signo fidei & dormiunt &c.) quibus prodesse hoc sacrificium ad liberationem frequenter testatur Augustinus & in Enchiridio, & in libro de cura agenda pro mortuis. Vnde & in libro 9. confessionum asserit matrem suam curasse, vt pro se sacrificium altaris offerretur. Ambrosi. etiam in oratione de obitu Valentiniani iunioris, & eius et mortui fratris dicit se apud Deum futurum memorem. Itaq; re ipsa ostendunt, pro defunctis orandum esse, dogma fuisse Ecclesiæ tempore suo absque vlla contradictione.

In Missa rectè & inuocantur beati & oratur pro defunctis.

Reprehenditur rursum, quòd lingua latina celebretur: reprehenditur silentium illud quo & verba consecrationis, & multa alia, post oblationem videlicet et præfationem à sacerdote dicuntur: Si enim benedixeris (inquit Paulus) spiritu, quis respondebit, Amen, super tuam benedictionem? hoc est, si nullus intelligat, quid proderit? Omnia itaque hæretici volunt & altè, & vulgari lingua proferri: quia reuera putant hæc omnia non esse aliud quàm prædicationem Euangelij: diximus enim superius ipsorum magistri dogma hoc fuisse: sacramenta scilicet non aliter quàm prædicatione Euangelij perfici. Et quidem si consideremus verba illa sacramentorum, quibus ad eos loquimur qui suscipiunt, Baptizo te &c. Confirmo te &c. poterat rationabilius videri quòd illa apertè prædicanda essent ijs quibus Sacramenta tradimus: ea verò in quibus tantum conuersionem panis

Missa latina lingua rectè celebratur.

1. Corin. 14.

& vini significamus, quare necessarium est clamando & audiente populo dici, maximè quando non adsunt qui communicent? Sed illi qui nunquam celebrandum putant nisi cum adsunt communicantes, magis ostendunt se in eo esse errore, vt credant in vsu tantum esse corpus Christi in sacramento: nec mirum, cum idem de hoc sacramento et de alijs sentiant. Nos verò in omnibus apertè dicimus longè aliud esse sacramentorum opera & perfectionē, & aliud prædicationem Euangelij. Illis igitur breuiter respondendum, quòd sufficere debet tantarum Ecclesiarum authoritas, non sine necessaria ratione. Sunt certè non parua pericula in transferenda sacra scriptura in diuersas linguas: cùm & translatio duntaxat ex græca in latinam, tanta difficultate vix tandem sine multis quæ explicatione egent, habeatur. Deinde nec populo expedit omnia euulgari. Profectò parabolæ multæ & ænigmata scripturæ non minus in linguam vulgarem translata obscura sunt, quàm in ipsa latina: & multa in cortice absona videntur, quare egent interpretatione doctorum, & possent in populo gignere absurdas opiones & crassiores sensus. Locus ille Pauli ad Corinth. docet opus semper esse ad instructionem populi aperta, & quæ ab eis intelligatur doctrina: quod iam fit in Ecclesia per doctores. Cæterum non vult Paulus, vt semper & in omni loco & tempore non aliud agatur in Ecclesia, quàm quod ad instructionem pertinet. Quis enim non videat aliquando orandum esse silenter, aliquando & ministerio vocis ad id excitandum esse populum? quæ omnia in sacrificio Missæ fiunt: & curare debent prouidi prælati, vt de omnibus populus instruatur & admoneatur, qualiter & ad ea quæ altè, & ad ea quæ silenter in Ecclesia dicuntur se debeat habere, & intelligere mysteria, quæ nonnunquam secretè peraguntur. Hoc igitur satis esse debet cuicunq; disciplinato ingenio: imò & multis poterant superflua videri, cùm tam aperta sit consuetudo Ecclesiæ de his omnibus, & tam vana ratio contradicentium. Ingrediebatur in veteri lege solus sacerdos in sancta, populo exterius expectante & orante: & quanquam nossent quidem illi quid sacerdos ageret ingressus in sancta sanctorum, & mente se illi coniungerent, multo tamen magis ad reuerentiam & venerationem sacrorum illa ratione admonebantur populi: sic igitur nunc, quando sacerdos dicit (oremus) aut (orate fratres) deinde secretò fundit orationes, quasi ingres-

Non expedit populo scripturā transferri in vulgarē linguam.

sus in sancta sanctorum iubet populum in humilitate & vera fide sacramenta considerare quæ celebrantur, sed ab omni curiosa inquisitione se continere.

Quàm necessariũ sit omnes ritus missæ ab Ecclesia præscriptos seruare.

Cæterum quanta obligatione ista omnia seruanda sint, quæ circa ritum huius Sacramenti superaddita videmus in vestibus, vasis, lectionibus, certisque ad laudem Dei pertinentibus gestibus, & deniq; ritibus omnibus, dubitari fortè posset, sed, vt breuiter dicamus, hoc certum sit, ista omnia tanti haberi in Ecclesia, vt potius sit omnino à celebratione cessandum, quàm vel minimum illorum omittatur: nec pro vlla, quantumuis magna necessitate aut pietate aliquid Ecclesia omitti vult. Nec enim vel ob infirmi in extremis laborantis consolationem absque consecrato lapide, vel sacris vestibus, aut certè à non ieiuno celebrari permittitur: quia cùm hoc sacramentum non sit necessitatis, sed sufficiat votum & desiderium eius, non vult Ecclesia illud celebrari omissis ijs, quæ putat ab Apostolis magna ex parte tradita esse, & tam antiqua consuetudine obseruata. Ex hoc igitur meritò infertur, hæc vel eorum aliquod ex intentione vel scienter omitti sine graui peccato non posse. Et certè, vt suprà diximus, quando intenderetur mutatio Ecclesiasticæ consuetudinis, periculum est schismatis: sed cùm aut tædio, aut ob fugiendum laborem aliquid omittitur, vel ex negligentia id discendi, non quidẽ schisma, sed graue proculdubio peccatum iudicamus, cùm tanti hoc fiat ab Ecclesia. Verum inconsideratio aut obliuio, quæ ex humana fragilitate sæpe accidit, non est graue peccatum reputanda, maximè eorum quæ non pertinent ad integritatem sacramenti.

Quando in Missa aliquid iterandum & quãdo non, item quando cessandum, & quando progrediendum in ea. Art. 6. 83. quæst.

Vltimò denique circa hæc illa consideranda sunt, quæ pertinent ad remedia adhibenda defectibus, qui ex humana infirmitate accidere possunt in huius sacramenti celebratione, de quibus beatus Thomas prudenter & diligenter hoc admonet, propter obliuionem vel omissionem siue defectum eorum quæ non pertinent ad integritatem sacramenti, non esse aliquid iterandũ, nec cessandum post cœptam consecrationem, quin integrè totum sacramentum peragatur. Vnde si celebrantis vel mors vel alienatio aliqua accidat post consecrationem, peragendum per alium erit Sacramentum, etiam non ieiunum: sicuti si defectus vel materiæ vel formæ deprehendatur, omnia repetenda sunt. Aliorum verò obliuio aut omissio non exigit vt aliquid repetatur,

aut omittatur cœpta iam consecratio. Itaque si vel non ieiunum se esse sacerdos recordetur, vel excommunicatum cœpta iam consecratione, debet intrepidè procedere, non autem si ante eam recordetur, nisi fortè propter graue scandalum. Cæterum si vel non fuisse vinum in calice, vel non fuisse verba integrè prolata deprehendatur aut rationabiliter dubitetur, repetenda sunt omnia, etiam iam sumpta hostia, vel aqua, quæ vinum putabatur. Tunc enim iterum offerenda omnia, consecranda, & sumenda sunt, etiam si à non ieiuno sumantur. Integritas enim Sacramenti præ cæteris curanda est, vtpote iuris diuini & institutionis Christi. Reliqua, vt superiori articulo dictum est, non pertinent ad integritatem. Nec in illis omittit doctorum diligentia consulere alijs, quæ raró obuenire possunt, qualia sunt vomitus, casus venenosi alicuius animalis in calicem, & huiusmodi alia, in quibus ita reuerentia Sacramenti seruanda est, vt tamen nec lethale aliquid, aut venenosum, vel certè abominabile sumi oporteat. Consulitur itaq; his omnibus per asseruationē consecratæ materię, & alijs decētibus vijs. Sunt circa hęc quędā magis in speciali tradita, qbus nonnunq̄ opus est, quæ facilè ex his iudicari possunt.



DE

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ.

LECTIO PRIMA.

De pœnitentia, quæ virtus est sacramento hoc prior.



POSCIT IAM ORDO SAcramentorum, vt de sacramento pœnitentiæ quarto loco necessario saluti animæ dicamus. Est enim, quod suprà dictum est, necessarium veluti medicina in vita corporea, quæ non sicut generatio, augmentatio, & nutritio (quibus respondent Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia) necessaria est, sed tantùm cùm inciderit infirmitas: ita & hoc sacramentum, cùm peccatum inciderit. Pœnitentia necessaria velut medicina, eamq; naturalis ratio dictat.

Dicturi de hoc nouæ legis sacramento, prius agemus de pœnitentia illa peccati, quam ratio ipsa naturalis satis ostendit, sed explicatur magis & plenè traditur in sacris scripturæ libris, & à prophetis, multis quidem & maximis promissionibus, exhortationibus, terroribus & exemplis, & postea à præcursore Christi annuntiatur: Pœnitentiam agite. A Christo etiam non minus diligenter proponitur, idq; in principio prædicationis: Pœnitentiam agite &c. Et deinceps frequenter: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et cùm adhibet exemplum Niniuitarum: Surgent (inquit) in iudicio cum generatione ista, & condemna- Pœnitentiæ virtutis testimonia vtriusq; legis. Lucæ 13. Lucæ 11.

nifestissimus vsus,qui pœnitentiam proculdubio non absque gemitu animæ, compunctione, & anxio dolore describunt. Dole Micheæ 4.
(inquit Micheas) & satage filia Sion. Et Isaias: Rugiemus quasi Isaiæ 59.
visi omnes nos, & quasi columbæ meditantes gememus. Et rur- Isaiæ 26.
sum: Sicut qui concipit cùm appropinquat ad partum dolens clamat in doloribus suis,sic facti sumus à facie tua domine. Concepimus & quasi parturiuimus & peperimus spiritum salutis. Confirmat liber Tertulliani, grauis & antiqui latini authoris, de pœnitentia hanc significationem. Sunt multa aliorum patrum, Græcorum etiam,vt Chrysostomi: Latinorũ, vt Ambrosij & Augustini testimonia,ita hoc vocabulo vtentium. Nec authoritas Hieronymi & aliorum translatorum in hac parte vllius est postponenda authoritati. De hac ergo rixa hoc sufficiat dixisse, quæ tamen magnam ansam præbuit magno errori Lutheri, de quo postea.

Similiter nec de definitione pœnitentiæ multa dicere opus est, de qua vanissimè calumniantur Catholicos hæretici. Rem inquirimus,vt per eam salutem consequamur,quam non est opus multis aut præcisis verbis definire. Vnde beatus Thomas in 3. parte, vbi quæ tradit de hac re maturius expendit, vt sanior parum de definitione sollicitus fuit. Certè si de hoc aliquid dicendum est, definitio Magistri distin. 14. libro 4. meritò laudari potest. Est (inquit) pœnitentia,qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus. Nam quod addit, & plangenda vlterius committere nolumus, explicatio fuit præcedentium:sed hæc verba eius,cum res explicatæ fuerint, apertiora erunt.

Definitio pœnitentiæ virtutis.

Nec volumus etiam importunius hoc, quod à scholasticis suprà dicto loco disputatur, ingerere: Pœnitentia (videlicet) actus vel habitus, quæ virtus sit, an noua & ab alijs diuersa virtutibus Theologicis & Cardinalibus?& an infusa,an acquisita?in qua potentia animę sit?quem deniq; ordinem ad cęteras virtutes habeat? Certè de his omnibus, præter contentionem, quod b. Thomas. in quæst. 85. 3.parte 5. articulis dicit, putamus doctè, modestè, & vtiliter posse doceri.

Primum videlicet.Hunc actum,quo pręteritorum peccatorum nos pœnitet quatenus Deo contraria sunt,idq; propter ipsum, atque ad ea delenda & emendanda(deo innixi)assurgimus atq; conamur,

Pœnitere (sicut oportet) peccatorum

est act' quodam modo iustitiæ vindicatiuæ.

namur, laudabilem esse proculdubio vehementer, atque ideo singularis & excellentis virtutis, quam iustitiæ, maximè vindicatiuæ, partem similem esse dicit b. Tho. nisi quòd illa in iudice est vel in ipso læso: cùm retribuit videlicet peccanti in se digna: hæc verò in ipso peccante, qui paratum se exhibet recompensare quod iniquè egit in Deum: de quo meritò dictum est, quòd sit quædam dolentis vindicta, semper puniens quod dolet se commisisse.

Pœnitentia non potest perfectè à charitate aut qualibet aliá virtute produci sed iuuari.

Secundum. Hic ipse actus ita vt diximus productus, quanquã & à charitate, quæ omnia Deo contraria detestatur, & à virtute qualibet circa peccata sibi contraria possit non parum promoueri (prouocant enim ad actum illum virtutes hæ) non tamen perfectè ab eis produci potest, quæ ita sibi contraria expellunt & impugnant, vt non committantur: vel, vt si commissa fuerint, displiceant: Satisfactionem verò condignam pro illis quæ in Deum commissa sunt mala offerre, alterius negotij est: quod ita maximè ostendit: quia ad hoc opus est speciali Dei promissione & confortatione, vt quis peccato in Deum cognito non deficiat animo, & cum Cain dicat: Maior est iniquitas mea. Dolere igitur de peccato poterit humana fragilitas vel territa diuinis comminationibus, vel præsente aliquo flagello admonita: dolere (inquam) poterit, etiam si nihil audierit de venia, idq; vtcunque: nec enim perfectè, nisi diuinæ gratiæ adiutorio fieri potest vera pœnitentia; sed agere ad compensandum & delendum peccatum nequaquam posset, nisi audiret: Fili peccasti? non adijcias iterum, & de pristinis deprecare vt dimittantur tibi. Quo audito (de quo meritò id psalmi intelligitur: Auditui meo dabis gaudium & lætitiã) exultant reuera ossa humiliata, vires omnes animæ & fortitudo peccato quassatæ reparantur, & assurgit mens cum spe veniæ ad hunc dolorem compensantem peccatum.

Ecclesiast. 21

Non possumus perfectè nostris viribus cõpensare & expiare peccata nostra.

Tertium denique istud sit, ne calumnientur hæretici hanc compensationem peccati: quòd scilicet resarcire & delere peccata non integrè aut perfectè à nobis fieri possit, idq; multiplici ratione deficere.

5. Ethic. ad Nicom.

Primùm, quoniam iustum integrè atq; simpliciter non nisi inter æquales esse potest, quorum vnus videlicet non est sub alterius potestate, vt ipse Philosophus inquit. Inter illos verò quorum vnus est sub potestate alterius, vt patrem, filium, seruum & dominum, non est iustum simpliciter, sed tantùm modus quidam iustitiæ:

tiæ:

tiæ: vnde dicitur ius paternum siue dominatiuum: multo igitur magis nostra erga Deum nulla potest esse iustitiæ æqualitas, vt qui bonorum nostrorum non egeat, cuius totum est quod habemus. Quid enim habes quod non accepisti? Est verò quædam secundum proportionem magis & Dei misericordem voluntatem retributio: cùm scilicet facimus quod in nobis pauperibus & infirmis est, idq; Deus gratuita voluntate sua acceptum habere vult: quod triplici præcipuè metaphora in scripturis significatur. Prima, viri et vxoris fornicariæ. Tu fornicata es cum amatoribus multis, inquit Hieremias: tamen reuertere ad me, dicit Deus. Secunda, Patris & filij, sicut in Psalmo dicitur: Quemadmodum miseretur pater filiorum &c. & Christus in Euangelio in filio prodigo reuertente ad patrem atque dicente: Pater, peccaui in cœlum & coram te. depingit pœnitentiam. Tertia denique est Domini & serui post fugam reuertentis: Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, ita oculi nostri ad Dominum &c. Et quanquam his similitudinibus satis nostrà ista iustitia extenuetur, adhuc tamen multo minor est, non solùm quia Dei respectu multo nos sumus minores, sed etiam quoniam nec ipsa quæ facimus, cum scilicet dolemus, emendationem promittimus à nobis sunt, sed ipse ea in nobis operatur: vt meritò Hieremias dicat: Conuerte me Domine, & cõuertar. Itaq; exigit quædã à nobis ille vt pater, interim deterrere volens filios ab illicitis, sed illa ipsemet operatur in nobis & præstat: de quo non est opus nũc dicere plura: sed id dictum sit, vt quàm stultæ sint hæreticorum calumniæ appareat, qui aut putant aut simulant se credere, nos docere pœnitentiam remißionẽ peccatorum mereri, cum tantũ dicamus illam necessariã esse, sed gratis à Deo nobis dari: Iustificati enim gratis per gratiam ipsius &c. & tamen requiri opus nostrum: Conuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos. Igitur pœnitentiam virtutẽ putamus aut omnino ignoratam philosophis, aut vix cognitam, vt qui superbientes humanæ infirmitatis remedia non agnouerunt, sed à Deo misericorditer insinuata est fragilitati nostræ, atq; ideo religionis pars est. Est enim verus cultus, quo peccatores Deum veneramur. Da (inquit scriptura) gloriam Deo, & confitere peccatũ. quod ad pœnitentiam pertinet, & ideo proxima est theologicis virtutibus. Quanq̃ itaq; nõ nisi post peccatũ in nobis sit, atq; ita turpitudinem quandam præsupponat, quod à

Hieremiæ 3.

Pœnitentia est dei donũ.

Hierem. 31.

Aduersarij iniquè calũniatur catholicam doctrinam de pœnitentia.

Roman. 3.

Zachar. 1.

Iosuæ 7.

virtute alienum videtur, tamen à virtute humanæ naturæ, quæ tota subdita est peccato, non est alienum, vt præsupponat in homine quod deleat. De hac virtute sunt magna præconia apud antiquiores illos, videlicet Tertullianum, qui specialem librum de pœnitentia ædidit: Chrysostomum in multis homilijs. Habemus precipuè 10. homilias huius argumenti in primo tomo: librum etiam de vera & falsa pœnitentia inscriptum Augustino, quanquam meritò non putetur eius: habemus & duos Ambrosij de pœnitentia, qui ab omnibus ferè vt Ambrosij citantur: quanquam reuera nec verbis nec sententijs videantur digni Ambrosio. Omnes hi continent magnam commendationem pœnitentiæ, ex quibus sumemus testimonia necessaria. Nec desunt plurima alia scripta patrum de hac tam necessaria re.

Scripta veterum de pœnitentia.

LECTIO SECVNDA.

De partibus & actibus diuersis pœnitentiæ virtutis, vt videlicet prior est sacramento.



EX his quæ diximus prælibata est vtrunq; natura pœnitentiæ virtutis: nam plenè non potest in hoc principio cognosci. Restat iam itaque tria de illa dicere. Primũ, de diuisione ei⁹ & partibus: Secundum, de origine, principio atq; progressu eius, radice videlicet & perfectione: Tertium, de necessitate, fructu ac vtilitate illius. Ista igitur dicenda sunt nobis, omissa interim consideratione sacramenti & institutionis Christi, de pœnitentia qua ratione à prophetis prædicatur.

Triplex pœnitẽtia, videlicet ante baptismũ &

Primò igitur distinguitur & à Magistro sent. dist. 16. lib. 4. & ab alijs, triplex pœnitẽtia. Altera quæ fit ante baptismũ: secunda quæ post baptismũ fit pro leuioribus humanæ infirmitatis peccatis: vltima deniq; etiam post baptismũ, sed pro grauioribus, atq; illis (vt

inquit

inquit August.)de quibus dictum est: Qui talia agunt, non posside-bunt regnum dei. Sumpta est hæc distinctio ex ipso August. homil. de necessitate & vtilitate pęnitentiæ, quæ vltima est lib. 50. homiliarũ, & vocat August. has tres actiones pęnitentiæ. Tres (inquit) sunt actiones pęnitentiæ, quæ, vt b. Tho. ait. vltimo. q. 90. 3. parte dicit, distinguuntur secundum diuersitatem temporis & status quo agitur pęnitentia. Ex quibus fit, vt à pęnitente diuersa immutatio vitæ intendatur, atq; ita fiunt diuersæ species actus pęnitendi. Ante baptismum enim pęnitet rationis compotem peccatorum suorum, & intendit immutari in nouam vitam per spiritualem illam regenerationem: post baptismum verò peccans lethaliter debet ita de peccatis dolere, vt velit præteritæ vitæ corruptionem mutare, tanq̃ medicinali sumpto remedio: venialium verò peccatorum, cùm pęnitet, immutatio quædam intenditur ab imperfectiori vita & operatione in perfectiorem, quam Augustin. suprà dicto loco omnibus quidem necessariã in hac vita dicit, ne multitudine veniali\u0169 obruamur: vnde & quandã vitæ huius corruptibilis & mortalis pęnitudinẽ nos debere agere dicit, ratione videlicet peccatorũ sine quibus illa nõ agitur, vt b. Tho. declarat q. 3. d. 17. lib. 4. Est quidẽ manifestissima hęc distinctio, sed in ea interim hoc est cõsiderandũ, pęnitentiã non nisi de peccatis volũtate nostra cõmissis exigi à scriptura aut à patribus. Itaq; noua doctrina est, qua hæretici hodie docent ad pęnitentiam oportere nos moueri lege cõdemnante peccata, & asserere omnes nos sub peccato esse. Non. n. cõmunia illa, quæ cum natura ipsa cõtrahimus omnes, infirmitas videlicet ad bonũ, pronitas ad mala, cęcitas, nostra voluntate commissa sunt, vt Deus à nobis exigat pęnitentiam, sicut nec originalis ipsius peccati opus est nos pęnitere: alioqui omnibus imposita esset pęnitentia, etiam iustis, cõtra id quod in oratione Manasse scriptum est: Tu Deus iustorum non posuisti pęnitentiam his qui tibi nunquam peccauerunt. Neq; in sacris literis vnq̃ legimus pęnitentiam exigi nisi alicuius peccati: Pęnitentiam (inquit Petrus Symoni) age ab hac nequitia tua. Et quanquam de his postea latius sit dicendum, in hoc tamen loco admonere oportuit plurium errorum, quos noui hi doctores magna specie pietatis inferunt.

post baptismum, pro venialibus & mortalibus.

Pęnitentia tantum pro peccatis nostra voluntate commissis agenda.

Actorum 8.

Vnus error est, quòd pęnitentia non sit specialis alicuius personæ vel temporis actus, sed omnium hominũ & omni tempore,

Primus error hæreticorum circa pœnitentiam.

quasi qui semper sub peccato simus. Cùm enim nec peccata distinguunt, nec iustum à peccatore discernunt, quid aliud agunt, quàm imponendo omnibus pœnitentiam, ab eis auferre illius curam & sollicitudinem, qui veraciter ea egent? de quibus Paulus dicit: Vt lugeam multos ex vobis, qui peccauerunt, nec egerunt pœnitentiam.

2. Corin. 12.

Secundus error.

Secundus error, quòd pœnitentiam quæ incipientium est & imperfectorum confundunt cum profectu atq; renouatione continua, de qua Paulus inquit: Renouamini spiritu mentis vestræ. Ita enim Caluinus inquit: Pœnitentiam esse renouationem istam: sed quanta hic confusio? quàm contra Paulum? qui hæc duo tam distincta esse vult, vt dicat ad Hebræos scribens: Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem feramur, non rursus iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis. Vides igitur quòd pœnitentia ad initium pertinere dicit, & esse ab operibus mortuis, ac longè ab illo conatu tendendi in perfectionem, qui continua illa renouatione significatur: de qua alibi dicit idem Paulus: Licet is qui foris est homo corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem.

Ad Hebræ. 6.

1. Corint. 4.

Tertius error.

Tertius deniq; error est quòd ipsam confundunt materiam, de qua pœnitentia esse debet, imò nec ipsa peccata, quorũ duntaxat pœnitentia est, verè nominant, aut si nominant, ita alienis quibusdam admiscent, vt vix agnoscas. Colligit Philippus capita quæ ad pœnitentiam moueant, legem scilicet, iram Dei, pœnas æternas, temporales calamitates, inopiam, infamiam, morbum, & eiusmodi multa, propter quæ pœnitendum sit: inter hæc dicit terrores & furores, & pœnas interiores, quæ duo videtur ad peccata referre. Sed quorsum ista ita miscenda sunt? Nam mala illa temporalia motiua quædam sunt, sed alongè valde: quæ & nonnunquam, si aspiciantur, magis impediunt pœnitentiam: cùm videlicet peccatoribus nihil horum contingit, quod non rarò euenit. Bene est (inquit Hieremias) omnibus qui præuaricantur, & qui iniquè agunt. Illis etiam qui ista considerant sæpius cõuenit illud psalmi: Cùm occideret eos quærebant eum: vnde & sequitur: Dilexerunt eum in lingua sua, cor autem eorum longè erat ab eo. Sed demus aliquando illa mouere ad pęnitentiam: sola tamen peccata sunt quæ ad hanc rem verè attinent: alia, si aliquo-

Hieremię 12.

aliquo loco habenda sunt, magis quædam occasiones, quæ alongè moueant, dicendæ sunt, quàm vera materia pœnitentiæ. Et quid hæc (rogo) aliud sunt, quàm confusio & tenebræ? dum nec discernunt iustos à peccatoribus, studia tendentium ad perfectionem ab initijs conuersionis, peccata propria & actualia ab infirmitate & pœnis peccatorum : & tamen hæc docentes putant se omnia illustrare, & clamant quòd omnia tenebris offundimus. Nos verò Ecclesiam & Augustinum, eius sensum explicantem, sequentes, tres istas species actuum pœnitentiæ distinguimus, de quibus seorsim agemus, vbi ostendemus quàm aliter de peccatis ante baptismum commissis sit pœnitendum, quàm post : quàm etiam aliter de mortalibus, quàm de venialibus. Nam neque eam quæ de venialibus est, neque quæ fit ante baptismum, pœnitentiam vocauit Hieronymus, cùm illam secundam tabulam post naufragium appellauit; super Isaiam in expositione verborum illorum tertij capitis : Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt. Quod etiam Magister dist. 14. citauit, vbi manifestè baptismum integræ naui, pœnitentiam tabulæ fractæ nauis similem dixit : eam proculdubio intelligens, quæ post baptismum est : quod ex Tertulliano accepit lib. de pœnitentia, qui eleganter ad pœnitentiam exhortans ita inquit : Eam peccator mei similis ita inuade, ita amplexare, vt naufragus alicuius tabulæ fidem, hæc de peccatorum fluctibus mersum proleuabit.

Diuidit deinde Magister pœnitentiam dist. 14. in interiorem & exteriorem : & quod attinet ad virtutem, hæc non differunt aliter, quàm interior & exterior actus virtutis, qui moraliter vnum sunt: quanquam exterior pœnitentia dici possit quicquid exterius fit ex illo dolore procedens: non tantùm videlicet exterior ille dolor vel eius manifestatio, sed etiam ieiunium & deiectio vultus, eleemosyna &c. Atq; ita exterior pœnitentia pertinebit ad partes, de quibus mox dicemus. Hanc rursum exteriorem pœnitentiam diuisit Magister in occultam siue priuatam, & publicam. Et rursum hæc publica sub se habet solennem pœnitentiam, de qua Magister distinctione 14. dicit, quòd iterari non debeat, citata authoritate Ambrosij, secundo libro de pœnitentia capite decimo, & Augustini, epistola ad Macedonianum. Imponebatur hæc pœnitentia pro magno scandalo, atque ita cum magna solennitate, vt hodie habetur in Pontificalibus; cæterum iam abolita est in Ec-

Secūda diuisio pœnitentiæ, in externam videlicet & internam.

Exterior pœnitentia duplex, scilicet occulta siue priuata, & publica.

Pœnitentia solennis.

clesia, idq; ideo, vt puto, quia huiusmodi peccata puniuntur in seculari iudicio: & quanquam non desint qui cupiant restitui hanc solennitatem, alij tamen, nec sine ratione, dubitant an id expediret Ecclesiæ. Illam igitur, ne vilesceret si in consuetudinem verteretur, Ecclesia noluit ab aliquo sæpius agi.

Tres pœnitentiæ virtutis partes, videlicet contritio, cōfessio, & satisfactio.

Ponuntur rursus aliæ partes pœnitentiæ, contritio videlicet, confessio, & satisfactio: quas Magister enumerauit suprà dicta 15. dist. quæ & naturæ ipsius pœnitentiæ, & scripturæ, ac doctrinæ patrum valde consonant, vt patebit cum de singulis agetur. Nunc circa illas satis sit hæc adnotasse. Primum, quòd quanquam istæ vt nunc fiunt ab Ecclesia, magis sint partes sacramenti pœnitentiæ quàm virtutis, de qua nunc agitur, tamen si accipiantur communius, meritò partes integrantes pœnitentiæ virtutis dici possunt, hoc est, actus necessarij vt perfectè & integrè impleatur, quod est huius virtutis, quemadmodum declinare à malo & facere bonum partes sunt iustitiæ. Secundum, ex quo quod nunc diximus probatur, hoc sit, quòd sicut natura docet vtcunque pœnitentiam ex illis quæ inter homines sunt, eamq; scripturæ postea apertius docent, & Christus ad certum modum illam definiuit, ita & istas eius partes. Nam ex his quæ inter homines fiunt, videre est, quòd cùm filius, seruus, aut amicus patrem, dominum, aut amicum læsit, aut ratione quauis in illum aliquid commisit, si reconciliari vult, primò agnoscit & detestatur quod fecit, tunc illum in quem peccauit adit, & coram eo confitetur & agnoscit se male fecisse, demum offert se paratum satisfacere pro arbitrio eius in quem peccauit: ita etiam in peccatis in Deum commissis scriptura nos docet & verbis & exemplis fieri debere: vt videlicet primò vera agnitione peccati & detestatione coram Deo humiliemur: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me, vel coram me est semper, inquit Psalm. Deinde vt & hoc ipsum vel coram Deo solo, vel demum sicut ad illius gloriam pertinere agnoscimus, confiteamur. Est enim confessio peccati in scriptura: Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam. Et Iob sub execratione inquit: Si abscondi quasi homo peccatum meum, & celaui in sinu meo iniquitatem meam: cum scilicet ad Dei gloriā & salutem suam illud oportuisset manifestari. Et huc pertinet illud quod suprà diximus: Da gloriam Deo, & confitere peccatum tuum. Et postremò etiam docemus

Tres istæ pœnitentiæ virtutis partes ratione & scripturæ authoritate cōfirmantur.

Iob 31.

cemur nos diuino iudicio subijcere, & quam ille imposuerit pœnam humiliter subire. Ego, inquit Psalmus, in flagella paratus sum. Et Hieremias: Corripe me (inquit) domine, veruntamen non in furore, sed in iudicio, ne fortè ad nihilum redigas me. Hiere.10.
Quæ tria etiam in pœnitentia Dauid de peccato Bersabeæ inueniuntur. Nam primò ad prophetæ durissimam reprehensionem dixit: Peccaui domino: & cum audisset: Dominus transtulit peccatum tuum, mox etiam impositam sibi pœnam humiliter suscepit. Similiter & in peccato numerationis populi idem patet. Percussit (inquit scriptura) Dauid cor. Ecce contritio: deinde dixit ad dominum: Peccaui valde in hoc facto. Et demum trium pœnarum datur ei optio. Igitur videmus pœnitentiam & afflictionem interiorem cordis, quæ contritio dicitur: videmus manifestationem peccati, & demum satisfactionem: quanquam ante Christum non admodum distincta aut explicata. Cæterum sine illis constat non esse integram pœnitentiam. Certè Cain agnoscebat peccatũ suum cùm diceretur ei, vbi est Abel, sed non confitebatur: postea confitebatur etiam, sed neque ad gloriam Dei, nec humili subiectione.

2.Regũ 12. 2.Regũ 24. Gene.4.

Impugnant omnes has partes aduersarij omnes, quanquam alij mitius alijs, sed ij periculosius: nam qui apertè negant, vt Caluinus, facilius agnosci possunt & vitari: at Philippus, qui vocabula illa admittit, reuera autem euertit quicquid per illa significamus, aptior est ad decipiendum. Sed quoniam quæ adferunt contra ista magis pertinent ad sacramentum pœnitentiæ, cum de singulis dixerimus, dilui poterunt. Hæc debent sufficere, quæ & naturali ratione & scriptura fundata ostendimus.

Quas partes pœnitentiæ aduersarij inter se discordes falsò cõstituant.

Cæterùm adferunt & illi suas partes pœnitentiæ, ne non tantum videantur nostra impugnare: sed in eis ponendis, sua ipsorum diuersitas ostendit eos sensui proprio inniti. Alij contritionem & fidem, quam noua obedientia sequitur, partes dicunt, hoc est, actus ad eius integritatem pertinentes: contritionem conscientiæ terrores dicentes ex ira Dei & agnitione peccati: Fidem verò persuasionẽ, qua quis credit remissa esse sibi peccata, quod omnino volunt certa fide tenendum esse, sed ipsorum fide ista specialis vera non est. Scriptura enim docet cum dubio & timore remissionis peccatorum agendam esse pœnitentiam. Ita testantur Niniuitæ, exemplum pœnitentiæ, à quibus certè melius Philippus Ionæ 3.

partes

partes eius accepisset. Quis scit (inquiunt) si conuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur à furore illo suo, & non peribimus? Et tamen hanc ita dubiam pœnitentiam & veram habuisse fidem coniunctam scriptura dicit: Crediderunt viri Niniuitæ in Dominum: & gratam fuisse Deo: Et vidit (inquit) Deus opera eorum, quia conuersi sunt à via sua mala, & misertus est. Iohel etiam per pœnitentiam sub hac dubitatione veniam proponit. Hæc dicit Dominus: Conuertimini ad me, & scindite corda vestra &c. & omnia claudens: Quis scit si conuertatur & agnoscat Dominus. Falsa est igitur ipsorum illa fides, & aliena à pœnitentia, contra quam superfluum est plura dicere. Certè si vera esset, omnem auferret timorem, nec secum pateretur contritionem illam quam asserit. Quòd si dicat, illa adueniente auferri contritionem: quid potest dici stultius? Certè Niniuitæ & fidem habebant & contritionem simul: vera autem fides catholica initium est contritionis sicut & cæterarum omnium virtutum, sed non ideo pars eius dicenda est, sicut nec illarum: quod & nonnulli illorum aduerterunt & dixerunt. Statuunt igitur pœnitentiæ partes, mortificationem & viuificationem, diuersis etiam sensibus. Nam nonnulli mortificationem ipsum cordis dolorem & afflictionem intelligunt: viuificationem verò ipsam remissionis certitudinem. Itaque re nihil differunt à supràdictis, nisi quòd meritò magis sunt reprehendendi, quia nouum quæsierunt vocabulum in eadem re: & vtrisque est dicendum, certitudinem illam remissionis, qualis esse potest, spei scilicet, quanquam non sine timore, nullo modo partem esse pœnitentiæ magis quàm fidem, sed aliam omnino virtutem, spem scilicet, quæ attemperat pœnitentiæ dolorem, ne, sicut Paulus inquit, abundantiori tristitia absorbeatur: de quo & illud psalmi intelligi potest: Potum dabis nobis in lachrymis & mensura. Exponunt alij mortificationem carnis esse affectuum omnium abnegationem, & illam crucifixionem assiduam, ad quam exhortatur Paulus: Mortificate (inquit) membra vestra quæ sunt super terram. Viuificationem verò eam dicunt, de qua ait: Renouamini spiritu mentis vestræ. Sed hoc quàm vanum sit, satis superius ostendimus. Hæc enim non tantùm peccatorum, sed iustorum & perfectorum studia sunt. Doceant itaque quod ad rem attinet, & dicant quomodo illi cum Deo redire debeant in gratiam, quibus ob peccata sua Deus est iratus. Nam hoc demum

Iohelis 2.

2. Corint. 2.

quæri-

quærimus,& hoc omnes vocamus pęnitentiam. Nos verò (vt etiam hinc magis confirmetur veritas) videamus in Niniuitis tres nostras partes. Prædicant illi ex ore regis & principum vt conuertatur vir à via sua mala: en contritio. vt clament ad Dominum in fortitudine: ecce confessio. vt induantur saccis & ieiunent: ecce satisfactio.

LECTIO TERTIA.

De reatu peccati, qui videlicet transeunte actu manet, & vera ratione remissionis eius.



Ic̃turi iam de origine pœnitentiæ & actibus, fructu atque necessitate eius, quoniam illud in primis manifestum est, pęnitentiam propriè ad remissionem peccatorum, non omnium (nec enim originalis) sed eorum quæ actu à nobis cõmittuntur, & præcipuè excludentium à regno cœlorum, ordinari, in quo sita est vera iustificatio impij, illud putamus in primis dicendum, quod pertinet ad hanc peccati remissionem & iustificationem: quæ scilicet fit, & in quo constituta vera remissio actualis & mortalis peccati: vnde facilè sequitur quid de iustificatione impij similiter dicendum sit. Vt verò hæc ordine tradamus, præmittendum ante omnia est quid sit ipsum peccatum: nec tamen hic rationem ipsam peccati docere volumus in vniuersum, quod alterius est negotij & alibi à nobis tradendum, sed id tantùm quod pertinet ad cognoscendam veram eius remissionem: quid videlicet transeunte ipso peccato, ipso videlicet actu siue omissione quibus peccamus, maneat in nobis quod remissione egeat, & illa deleatur.

Omissis igitur circa hoc minus vtilibus quæstionibus, dicamus quod scriptura sacra et certa fides nos docet. Et quidem post peccati hæ- Post actum

 actum ret in anima

reatus ceu macula, ob quam Deo displicet.

Hieremię 2.

Iosue 22.

Ephes. 5.

actum peccati apertè scriptura dicit manere in anima maculam seu deformitatem & turpitudinem, propter quam meritò Deo ingrata est, & ab eo habetur odio. Hiere. dicit: Etsi laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam Borith, tamen maculata es coram me. Hoc ille ex persona Dei de Hierusalem dicit. Iosue quoque populo Israël ait: Peccastis in Beelphegor, & vsque in hodiernum diem macula huius sceleris in vobis permanet. Vnde & Paulus de Christo inquit, quòd dilexit Ecclesiam suam, & tradidit semetipsum pro ea, lauans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, donec (inquit) exhibeat sibi Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi.

Dist. 18. 4. & b. Tho. 1. 2. q. 86.

In quolibet peccato mortali anima auertitur à Deo ad creaturam, cui affectu & amore adhæret.

Cap. 2.

Cap. 8.

Auertitur anima à Deo quando agit aut omittit aliquid contra ordinem debitum & à Deo præscriptum.

Post peccatū commissum manet anima auersa à Deo, donec

Hæc verò macula quid sit, conuenientissimè explicatur à Magistro sententiarum & b. Thom. Constat enim in omni peccato auersionem esse animæ à Deo. Dum enim neglectis eius mandatis & rectitudine legis suæ, creaturæ adhæret anima atq; ad illam conuertitur, dat terga Deo. Vnde meritò clamat Hieremias: Verterunt ad me tergum & non faciem: Et ibidem: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Et multa sunt in hanc sententiam apud eundem Prophetam & alios. Et alibi inquit: Quare auersus est populus hic auersione contentiosa? Hæc igitur duo cùm sint in omni peccato, maximeque commissionis, vbi manifestius hoc apparet, certum est præcipuum à quo peccatum malum dicitur, imò solum, auersionem hanc esse, quæ meritò nihil aliud esse dicitur, quàm priuatio debiti ordinis. Debemus enim hoc Deo & naturæ nostræ, vt actus nostri iuxta legem suam dirigamus, & ordinemus in ipsum, quo ordine actus peccati caret, vnde & peccatum dicitur. Comitatur verò inordinationem hanc conuersio illa in creaturam, quæ, quod ad peccantem attinet, causa est auersionis. Cùm enim peccans hoc intendat, vt bono aliquo creato fruatur, dum nimium illud amat, incurrit in deordinationē hanc & auersionem à Deo, etiam si non velit ipsam, imò neq; cogitet: de quo dixit Dionysius, quòd nemo intendens malum operatur. Non vult peccans auerti à Deo, sed vult aliquod bonum creatum, cuius nimio amore fit, vt auertatur à Deo. Sicut igitur hæc duo sunt cùm actu peccatur, ita etiā transeunte actu peccati manet anima in eadem dispositione auersa videlicet à Deo, elongata & separata ab eo, coniuncta verò & conuersa ad creaturam. Sicut enim post motum aliquem corporeum id quod motum

tum est manet (quamdiu quiescit, & quamdiu in contrarium non mouetur) separatum ab eo à quo discessit & auersum, etiam corpore, si in contrarium motus est, coniunctum verò illi ad quod accessit: ita omnino fit in peccato. Est in anima proculdubio suus accessus & recessus, est sua approximatio ad Deum vel ad creaturam, non corporea neq; corporis passibus, sed spiritualis, affectibus scilicet & morum similitudine. Iam illud etiam & scriptura sacra & ratio ostendit, ex conuersione & coniunctione ad Deum illustrari & perfundi luce quadam diuina animam, qua deiformis efficitur, atq; ita pulcherrima, non proportione membrorum & colorum corporis, sed proportione spiritualium virium, & deiformitate illa omni luce corporea pulchriori & lucidiori. Vnde etiam dixerunt quidam, gratiam nitorem quendam animæ esse sanctum & reconciliantem amorem. Certum est hanc pulchritudinem efficere animam dignam quæ à Deo ametur: vt exhiberet (inquit Paulus) sibi gloriosam sponsam: non quod prius digna sit amari anima quàm ametur, sed verissimum est illud Iohannis etiam hîc: Ipse prior dilexit nos. prior, non solùm antequam diligeremus eum, sed antequam digni essemus qui diligeremur ab eo: ante inquam, non tempore, sed efficientia & causa: simul enim vtrumque est, & quòd digni simus amari, & quòd amemur, sed hoc illius est causa. Dum enim Deus amat animam, dignam eam facit suo amore, sibíque conformem. Quàm multa sunt in scriptura de hac re testimonia. Nam quod frequenter repetitur in psalmis: Illustra faciem tuam super seruum tuum: Illumina vultum tuum super nos. quid aliud significat, quàm illustrationem hanc? Paulus etiam apertius ait: Gloriam Domini speculantes (de filijs gratiæ Euangelicæ loquens) in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem. Et Iohannes de beatitudine quidem illa perfecta: Similes illi erimus (inquit) quia videbimus eum sicuti est. Illa igitur visio patriæ, quoniam perfectissima est, & parit feruentissimum amorem, perfectè assimilat nos DEO. Quare necesse est vt ita credamus, quòd visio hæc fidei, quia hîc in speculo & in ænigmate videmus, etsi non tam perfectè, tamen assimilat nos Deo quanto magis in nobis excitat eius amorem: amore enim veraciter vnimur DEO atque assimilamur ei: Iohanne dicente: Qui manet in charitate, in DEO manet, & DEVS in eo.

[Margin notes:] se ad eam cõuertat. — Anima conuertẽdo se ad Deum illustratur, & ornatur, & deiformis efficitur. — 2. Corint. 3. — 1. Iohan. 3. — 1. Iohan. 4.

Cùm itaque hæc tam manifesta sint, non minus manifestè ex eis sequitur quòd illa auersione & deordinatione atq; elongatione à Deo priuata sit anima luce illa & pulchritudine deiformitatis, quam ex coniunctione ad Deum habuit: quam priuationem meritò tenebras, deformitatem quandam & maculam dicimus: priuationem scilicet lucis illius diuinæ & spiritualis pulchritudinis, qua ille animam illustrabat. Hæc itaq; auersio & obtenebratio animæ illi contigit ex conuersione ad creaturam, veluti vmbra quædam ex obiecto corpore quodam opaco & obscuro, id est, inferiori quadam creatura inter Deum & animam obiecta. Nam & illud etiam non omittendum est, quòd eadem ratione ex adhæsione creaturæ contrahit etiam anima quandam cum ea similitudinem, sicut meritò scriptum est de peccantibus, quòd facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt. Si enim ex conuersione & coniunctione ad Deum verè consequitur anima pulchritudinem, non quidem corpoream, sed spiritualem, hoc est, deiformitatem: necesse est vt ex conuersione ad creaturam cum auersione à Deo non solùm illam amittat, sed sicut corpus contactu rei immundæ maculam & immundiciam contrahit, ita & anima assimilationem quandam eius quod diligit, quod cùm inferius sit ipsa anima, reddit illam indigniorẽ atque ita fœdam: hæc est enim impuritas spiritualis sanctitati contraria: quod locus ille apertè dicit: Facti sunt abominabiles &c. Id quod explicat etiam Psalmus de peccatore loquens: Comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Et demum Hieremias in mystica illa sua lamentatione sub similitudine Nazaræorum de iustis in peccato lapsis: Candidiores (inquit) Nazaræi eius niue &c. denigrata est super carbones facies eorum. Ecce itaque veram deformitatem atq; priuationem pulchritudinis in anima, & verã maculã. Nec certe opus est disputari quid hæc sint, an aliud videlicet quàm priuatio. Profectò sicut id à quo peccatum malum est, sola priuatio rectitudinis est, sed coniunctum habet inordinatum motum, vt diximus: ita quod manet post peccatum priuatio est ordinis & pulchritudinis, auersio est & obscuritas ex illa carentia rectitudinis, sed coniunctam habet maculam ex conuersione ad creaturam procedentem, qua illi quod amat similis facta est. Manet virtute quidem amor ille quo anima complexa est creaturam, quousq; contrarius aliquis affectus producа-

Anima auersa à Deo & conuersa ad creaturã sit suo modo deformis & immunda ac obscura.

Oseæ 9.

producatur ab ipsa anima,non minus, vt diximus, quàm id quod corporaliter mouetur manet elongatum & auersum ab eo à quo discedit, & coniunctum ei cui appropinquauit, donec aliter moueatur. Hæc itaq; sunt quæ vere remanent post peccatum,à quibus & peccatores, & fœdi atq; obscuri efficimur, priuati pulchritudine gratiæ, & indigni qui amemur à Deo, digni qui odio habeamur: hoc enim reuera est esse peccatorem. Quod ideo tam diligenter admonemus,& inculcamus etiam, quoniam etsi consequantur peccatum multa alia mala præter hæc, quorum quædam auferuntur cum remittitur peccatum, quædam etiam manent: illa tamen omnia propter hæc quæ dicta sunt magis tanquam effectus quidam & sequelę peccati dicuntur in peccatore esse,q̃ ipsum peccatorẽ cõstituere. Vt verò hoc apertius fiat, & quoniam proderit etiam huic proposito pœnitentiæ & negotio præcipuo eius, quod est detestatio peccatorũ, referamus hæc quæ consequuntur peccatum mala. Primò igitur constat peccatum consequi deordinationem quandam virium omnium animæ. Minuitur enim & infirmatur ipsa eius natura, omnesque vires illius:quod & Psalmista explicat:Cor meum (inquiens) conturbatum est in me,dereliquit me virtus mea,& lumen oculorum meorum non est mecum. Itaq; & cor, & oculos, & vires non quidem corporis, sed animæ destitutas sua propria perfectione, conqueritur: Vires inquam animæ, quæ sunt ratio, quasi oculi: voluntas, quasi cor: concupiscibilis & irascibilis, quasi organa, destituta sunt vera cognitione boni, vero eius affectu: & hoc est: Lumen oculorum meorum non est mecum, cor meum conturbatum est: denique destitutæ sunt temperantia & fortitudine, quæ meritò vires animæ dicendæ sunt, vt de illis dicat: Dereliquit me virtus mea. Hæc enim sunt vulnera illi naturæ, quæ descendenti à Hierusalem in Hiericho inflicta sunt à latronibus,(vt Beda in eum locum ex scriptura & patribus considerauit)quę explicat b. Thomas suo loco: Ignorantia scilicet,malitia,concupiscentia & infirmitas:sicút priora illa,macula,& cętera intelligi possunt per spoliationem illam,de qua dicitur: qui etiam spoliauerũt illũ: quæ rectè significat gratuitorum omniũ ablationem. Iam ad vulnera hæc pertinet & infirmitas atq; debilitas animæ ad resistendum diabolo & malo, ad superandas tentationes, & ad perseuerandum in bono, quæ ex peccatis generata est:item propensio in

Mala quæ peccatũ cõsequũtur velut effectus quidam.

1.2. quæst. 85.

Lucæ 10.

peccata: quæ omnia tanto maiora sunt, quanto ipsa peccata maiora, diuturniora, aut frequentiora: tanto enim illa magis obtenebrant & labefactant vires ipsas naturales animæ, quanquam nunquam ex toto auferant. Quoniam enim anima iuxta fidem immortalis est, ita etiam suas has vires ex toto non potest amittere. Sequitur etiam peccatum obligatio ad pœnam, siue (vt beatus Thom. inquit) reatus pœnæ. Exigit enim hoc Dei iustitia, exigit ordo rerũ, & indita hominibus ratio, vt qui ordine à Deo constituto perturbato plus sibi permisit quàm iuxta illum licebat, puniatur etiam subtractione eorum quæ licita alioquin illi erant: & qui vltra præfixam sibi mensuram se extulit, deijciatur etiam gradu non solùm eo in quem illicitè ascenderat, sed eo etiam, quo licitè consistebat. Hæc est enim ratio iustæ vindictæ, à qua omnis infligitur pœna. Quòd verò peccatum omne pœna sequatur in Dei iudicio, apertè testatur scriptura. Tribulatio (inquit Paulus) & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Et Moises in cantico de peccatis loquens ex persona Dei. Nonne (inquit) hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis? Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore. Hi enim thesauri sunt iræ, de quibus Paulus: Thesaurizas (inquit) tibi iram. Vbi illud etiam aduertendum, quòd etsi peccata quædam consequatur æterna pœna, alia verò temporalis tantum: atque (vt ita dicamus) quædam pœna fit quà vt hostis & inimicus punitur peccator, alia verò qua vt amicus & in gratiam receptus vel in ea permanens, pœnæ tamen ipsæ non sunt malæ, sed bonæ potius, quibus deordinatio peccati reparatur, atque ideo à Deo sunt, dicente scriptura: Si est malum in ciuitate quod ego non fecerim. Atque ideo ab eis non dicitur quis peccator aut malus, sed potius ab eo, quòd dignus est puniri: hoc enim est quod Dionysius dixit, puniri non esse malum, sed dignum esse pœna. Dignus verò pœna est aliquis ex macula & deformitate atque turpitudine illa, quæ idcirco ratio est, & (vt ita dicamus) forma peccatorum constituens; illa verò omnia effectus eius sunt. Itaque non satis consideratè putamus dictum esse, neque scripturæ & Augustino consentaneè, quanquàm id quidam putauerint, post actum peccati nihil aliud remanere, nisi quòd à diuina voluntate ordinatur peccator ad pœnam, atque ita ordinatus habetur in ratione iustitiæ eius. Ordinari ad pœnam

seuera

Obligatio ad pœnam, quã reatũ pœnę vocant, etiã consequitur peccatum. q. 87. 1. 2.

Rom. 2.

Deuter. 32.

A pęna peccati, quæ bona & à Deo est, non dicitur quis peccator.

Scotus d. 14 quæst. 1.

reuera bonum est, vt diximus: & quicquid in voluntate diuina ac ratione est circa peccatorem, bonum est, nec ab eo peccator dici potest, sed à malitia, illa & de formitate manente post actum peccati. Iam verò illud indignum putamus theologo, anxiè quærere quid illa sit, relatio ne an absolutum, positiuum an priuatio sola: hæc enim nihil ad rem pertinent aut scripturæ intellectum. Vidimus iam peccatum solam priuationem esse, sicut malum, illamq; manere transeunte actu peccati, quod satis esse debet. Deordinatio etiam illa & macula in conuersione ad creaturam contracta manet quidem virtute, vt dictum est: propter quam dignus est puniri peccator, propter eandem reus est peccati, & obnoxius non tantùm pœnæ, sed prius culpæ, & propter culpam pœnæ. Non enim quia in iudicio decernitur quis puniendus aut punitur, idcirco malus est & peccator, sed è contrario, quia talis est, puniri iubetur. Hoc putamus Augustinum intellexisse cùm in primo de nuptijs & concupiscentia hoc inquirens, eorum (inquit) peccatorum quæ manere non possunt, quoniam cum fiunt prætereunt, reatus tamen manet: & nisi remittatur, in æternum manebit. Reatus certè in hac materia, vt omittamus quid apud ethnicos authores latinæ linguæ significet, in vsu translationis scripturæ quam habemus, & in patribus ipsam significat (vt ita dicamus) obligationem & constrictionem, qua sub peccato tenetur peccans: vt reatus peccati sit, quo reus eius constituitur. Sic ait scriptura: Percussit dominus populum pro reatu vituli. Et rursum cùm de occisione hominis, cuius ignoratur author, purganda loquitur: Auferetur (inquit) ab eis reatus sanguinis. Augustinus etiam ipse eodem loco ita se intellexisse satis ostendit. Ait enim, de hoc loquens: Nam si quisquam (verbi gratia) fecerit adulteriũ, etiam si nunquam deinceps faciat reus est adulterij, donec reatus ipsius indulgentia remittatur. Ecce igitur reum & reatum simul coniungi ab August. Quod diximus, ne quis putet ex consuetudine loquendi quorundam, reatum solam obligationem ad pœnam esse. Est reatus culpæ, obnoxium scilicet illi esse: est etiam & pœnæ reatus. Itaque non putamus hoc melius explicari posse, quàm vt intelligamus reatum esse illud, quo digni sumus pœna. Ex quibus iam perspicuum fiet (quod præcipuè quæritur) quid propriè sit remissio peccati. Sic enim Augustinus

Peccatũ manet post actũ peccati in animo cum auersione & macula contracta.

Exodi 32.

Deuter. 21.

Alius reatus culpæ, alius pœnæ.

Quid propriè sit remissio peccati.

stinus ex altero alterum intulit eodem loco. Remissio enim peccati est, qua fit vt non habeamus peccatum, ita enim ille inquit: Si à peccato desistere esset non habere peccatum, sufficeret vt nos moneret scriptura: Fili, peccasti: non adijcias iterum. Sed hoc non sufficit: addidit enim: Et de pristinis deprecare vt tibi remittantur. Manent ergo nisi remittantur. Et rursum ibidem: Hoc est non habere peccatum, reum nō esse peccati. Remissio ergo facit, vt non sit reus peccati: facit non primò & propriè vt non puniatur, sed vt non sit dignus puniri. Aufert ergo maculam, aufert priuationem pulchritudinis, aufert auersionem & deordinationem à Deo. Itaque eadem ratione putamus non satis explicatam esse hanc remissionem ab eo, qui dixit peccatum remitti à Deo non aliud esse, quàm quòd nolit peccatorem propter illud punire. Nec verbū illud psalmi: Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum: quo videtur exposuisse quod suprà dixerat: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: quasi remitti peccatum sit solùm non imputari ad pœnam: hoc (inquam) verbum non adiuuat ita sentientes, sicut nec quod Augustinus in eius loci expositionem dixit. Nec enim negamus in remissione peccati hoc esse, nolle scilicet illud æterna pœna punire, non tamen hoc solum esse peccati remissionē vsquā dicit scriptura, aut patres. Sic enim Augustinus eo loco inquit: Cooperta sunt peccata, tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata Deus, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. Nec sic intelligatis quod dixit, peccata cooperta sunt, quasi ibi sint & viuant. Hæc eo loco Augustinus. Vbi intuere quòd morem scripturæ sequens, non tantum cooperta, sed & abolita dicit: vnde infert non permanere & viuere illa postquam remissa sunt. Non itaque solùm non vult Deus punire, sed delet. Dele (inquit psalmus) iniquitatem meam. Quid est aliud, dele, quàm quod ibi etiam ait: laua me & munda me? Et Paulus etiam, quamuis sub similitudine & metaphora, eodem modo loquitur de Christo: Delens (inquit) quod aduersus nos erat chyrographum, affigens illud cruci. Vbi quid aliud chyrographum putamus dici, quàm decretum diuinæ iustitiæ, quo non solùm puniendus iudicatur peccator, sed dignus pœna? Hæc peccati malitia, quæ dignum reddit peccatorem damnatione, & in mente eius & in diuino iudicio, scripta dicitur per Hieremiam,

Remissio peccati aufert maculā animæ, priuationem pulchritudinis, inordinationem & auersionem eius à Deo. Scotus vbi supra.

Remittere peccatum non est idem quod nolle ipsum punire aut imputare.

Psalm. 31.

Peccata quādo remittūtur non tantum teguntur, sed verè delentur.

Colos. 2.

remiam. Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtilo ferreo in vngue adamantino,& exaratum ſuper latitudinem cordis eorum. Vngue adamantino nonne meritò ſignificari poteſt diuina iuſtitia propter inſuperabilem illam & inflexibilem vim? In ea igitur ſcripta dicit peccata,nec in ea ſolùm,ſed in mente ipſa peccantis: exaratum (inquit) ſuper latitudinem cordis eorum. Quid verò aliud ſcriptura hac,quàm macula ipſa & deformitas peccati melius intelligi poteſt? Vt ſicut diuina gratia dicitur à Paulo in cordibus noſtris deſcribere quodammodo Chriſtum: Manifeſtati (inquit Corinthijs) quòd epiſtola eſtis Chriſti, miniſtrata à nobis & ſcripta non atramento,ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.Sicut itaq; gratia ſpirit9 ſancti ipſum Chriſtũ ſcribit in cordibus noſtris,dũ nos illi conformat: ita peccatum deſcribit Sathanam, eius ſuperbiam & impuritatem, cùm nos illi aſsimilat: hoc verò deletur remiſsione: vt videlicet Dei perfecta ſint opera. Indignum eſt enim vt remiſsione ſua nõ auferat quicquid mali attulit peccatum, & non addat bona maiora malis quæ peccatum attulit.Hæc eſt remiſsio peccati, de qua loquitur ſcriptura,quam non dubitamus ablutionem veram ſordium animæ dicere,& veram illius conformationem & configurationem cum Deo. Vnde Paulus de fornicarijs & adulteris, & cæteris peccatoribus locutus: Hæc quidem(inquit)aliquando fuiſtis,ſed abluti eſtis,ſed ſanctificati eſtis,ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti,& in ſpiritu Dei noſtri: vt ita demũ remiſsio peccati ſit vera mutatio animæ. Nec tamẽ exiſtimes Catholicum aliquem hoc docere,quòd in remiſsione peccati non fiat vera mutatio animæ, ſed ſit ſola non imputatio peccati: hoc Lutheri eſt,de quo poſtea dicemus. Catholici omnes non dubitant, iuxta ſcripturam, in remiſsione peccati veram infundi animæ gratiam & charitatem,& alia diuina dona, quibus Deo aſsimilatur. Sed diſputatur inter catholicos tantummodo, quid remiſsio ipſa peccati ſit: & putant nonnulli ſolam eſſe non imputationem ad pœnam,ſiue nolle punire, vt dictum eſt: nec tamen dubitant ſimul verè immutari animam donis his diuinis.Nos verò remitti peccatum,dicimus hæc omnia ſimul,& præcipuè quod pertinet ad ablutionem & purificationem animæ, qua aufertur omnis illa deformitas peccati: & propterea hæc diuerſitas nihil fauet Lutherano errori, neganti omnem inhærentem iuſtitiam:

2. Corint. 3.

1. Corint. 6.

nec certè magni momenti est, sed de solo nomine remissionis peccati. Nos verò de his admonuimus in hoc principio, vt agnoscatur quid ipsa scriptura sacra dicat remissionem peccati. Ex dictis enim satis patet, in ea idem esse remissionem peccati, ablutionem animæ, denique ipsum deleri, peccatorem conuerti: hæc enim omnia pro eodem accepit scriptura, de quibus & inferius manifestius dicemus.

LECTIO QVARTA.

De necessitate pœnitentiæ ad remissionem peccati.



DICTVM est lectione proxima quid post peccatum maneat in peccante, quod remissione auferatur, atq; ita etiam manifestum fuit quid sit ipsa peccati remissio. Ex illis igitur non erit difficile agnoscere, quàm sit pęnitentia ad remissionem peccati necessaria, & quo modo atq; ratione requiratur. Loquimur verò de peccati actualis, & quidem mortalis remissione. Constituatur igitur nobis ante omnia de ista re hoc certissimũ fundamentũ.

Peccatũ mortale nõ remittitur sine pœnitentia.

Peccatum mortale sine pœnitentia, sine detestatione, odio, atque dolore sui nulla ratione remittitur, sed nec posse remitti & scriptura sacra, & certissima ratio docet.

Primò igitur omnium, cùm remissio peccati ex diuina voluntate pendeat, dicente Psalmista: Tibi soli peccaui: quasi diceret: ideo tu solus remittere potes: meritò ex scriptura, in qua hæc diuina voluntas ostenditur, petenda est cognitio huius, qua scilicet ratione & conditione remitti possit. Constat verò in scriptura semper Deum exigere à peccatoribus pœnitentiam, nec aliter remissionem peccati promittere: sine ea igitur nullo modo asserendum est peccatum remitti. Audiuimus superius de hac re scripturæ authoritates, Apud Ezechielem (in primis) loquitur Deus: Si impius egerit

Capite 18.

egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis &c. vita viuet: omnium iniquitatum eius non recordabor. Imò & negatiua ipsa ab eodẽ apertè asseritur: quod videlicet non aliter remittatur. Sic enim loquitur: Impietas impij non nocebit ei, in quacunq; die conuersus fuerit ab impietate sua. Et iterum: Si dixero impio, morte morieris: & egerit pœnitentiam &c. omnia peccata eius quæ peccauit non imputabuntur ei. Et ibidem: Si impius non fuerit conuersus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur. Ita loquitur ibi Deus, siue annunciatũ illi fuerit peccatũ, siue nõ: semper (inquit) ipse in iniquitate sua morietur, si non fuerit cõuersus. Christus etiã in Euangelio dicit: Nisi pœnitentiã egeritis, oẽs simul peribitis. Et Petrus Apostolus in prima illa post receptum spiritũ sanctum concione, quærentibus, Quid faciemus, Viri fratres (statim inquit) pœnitentiam agite. Et rursum in alia concione: Pœnitemini & cõuertimini, vt deleantur peccata vestra. Non est opus in hac re tam aperta diutius immorari. Vniuersaliter omnibus qui actu peccarunt lethaliter, imponitur pœnitentia: neq; vllo tempore in vllo statu sine hac peccatum remittitur. Nec omittenda est manifesta etiam ratio fidei, quæ his testimonijs scripturæ consonat, quam b. Thomas hoc loco diligenter considerauit. Constat enim in remissione peccati Deum omnem indignationem & iram, quibus significatur iusta punitionis eius voluntas, remittere, peccatoremque in suam gratiam & amicitiam recipere. Hoc est enim remitti peccatum, non vlterius videlicet iratum esse & offensum peccatori, eumq; ad suam gratiam reuocasse. Iam si hoc attentè consideremus, duo videbimus inde manifesta fieri. Primum, quòd cùm Dei operatio semper perfecta sit, & eius voluntas efficacissima, non enim quasi homo expectat Deus bonitatem in nobis quam amet, sed suo amore illam producit, ita videlicet, vt nullum amet, quem sic amando dignum non efficiat eo amore: ita etiam cum remittit peccatum, dignum facit remissione & gratia sua. Secundum, quòd hæc nõ fiunt mutatione aliqua diuinæ voluntatis: nõ quod prius voluit, desijt velle Deus: non voluit punire, & modò nõ vult: neq; prius iratus fuit peccatori, & modò placatus: sed hæc omnia mutationem significant peccatoris, & Dei operationem in ipso. Remittere igitur iram quid aliud est, quàm ipsum peccatorem sic mutare, vt non sit dignus puniri? Non itaque aliud est amare quem non amabat, quàm dignũ facere amore eũ qui dignus non erat.

Ezechiel. 33

Lucæ 13.

Actuum 2.

Actuum 3.

3. part. q. 86. art. 2.

Peccata remittuntur à Deo recipiente peccatorẽ in gratiam suam sine omni diuinæ voluntatis mutatione.

erat. Non aliud remittere peccatum, quàm facere vt non sit dignus odio, hoc est, pœna æterna, qui antè dignus erat. Ita cogitemus, si verè & iuxta fidem cogitare volumus hæc omnia. Deus immotus manet, Deus tranquillus manet, bonus quidem semper & iustus, paratus præmiare & punire: peccans verò ab eius recedit bonitate, & ab illius voluntate præmiandi: incidit verò in iustitiam & in voluntatem puniendi eiusdem: quæ certè quanq̃ à nobis aliter dicantur, eadem tamen omnino sunt in Deo, quia omnia infinita: sed nos tantilli, qui omnia tenere non possumus, ita imitamur. Si igitur cùm peccatum est, sola mutatio facta est peccantis, etiam cum remissum est peccatum, sola eius mutatione opus est: mutatione inquam, qua sicut per peccatum factus est dignus pœna, ita per hanc mutationem fiat modò dignus amore. Quomodo verò potest fieri, vt non sit dignus pœna peccator, & vt amore sit dignus, quamdiu manet auersus à Deo? Necesse est igitur vt conuertatur & mutetur, quod veraciter fit per pœnitentiam, cum displicet ei quod cõmisit, cum detestatur & odio habet. Sine his igitur nullo modo peccatum remittitur. Possunt quidem homines his qui se offenderũt & contempserunt remittere animi sui indignationẽ, possunt remittere qua digni erant pœnam, nulla certè in his qui peccarunt mutatione facta, hoc quidem possunt, quia sua voluntas hoc volendo non operatur in eo cui hoc vult, non facit indignũ pœna quẽ non vult punire: at diuina voluntas, cuius velle facere est, quem nõ vult punire facit non dignũ pęna. Et rursum voluntas humana ita potest quem prius odio habuit amare, quia mutabilis est: diuina, quia non potest mutari, cùm eum quem prius odio habuit diligere incipit, non aliud facit, quàm vt qui prius dignus erat odio, amore sit dignus. Hæc est remissio peccati de qua nobis loquitur scriptura, perfecta abolitio & deletio eorum quibus dignus fiebat peccator æterna damnatione, restauratio eius ad eam quam primò habuit gratiam filiationis & hæreditatis æternæ. Imaginantur quidam nescio quas alias rationes remittendi peccatum: videlicet vt sine vlla conuersione & pœnitentia remitti posit. Nos verò putamus non esse licitum aliter loqui quàm loquitur scriptura, nec aliam cogitare remissionẽ, quàm hanc, quam scriptura nobis certò tradit. Nec derogamus quicq̃ diuinę omnipotẽtię, vel ei pręscribimus modũ remittendi peccata, sed magni facimus summã eius bonitatẽ: continemus

Deus nulli remittit peccata sine eius conuersione & mutatione.

nemus nos intra limites scripturæ, dicentes remissionem hanc peccati, quam ipsa nos docet, sine vera pœnitentia, hoc est, conuersione mentis in Deum fieri non posse, nec reuera intelligi. Posset (non dubitamus) Deus, si ita illi placeret, non punire peccatorem æterna damnatione, hoc illi remittere, sed quamdiu peccator manet, quamdiu affectus peccati perseuerat in eo, non est ei remissum peccatum. Vnde & in scriptura ipsa pro eodem sumuntur peccati remissio, deletio & ablutio, vt superius diximus, & conuersio ipsa. Omnia docemur à Deo petere: Dimitte debita: laua: dele: denique & conuerte nos. Simul enim hæc omnia in remissione peccati clauduntur.

Ex his igitur beatus Thomas disertè dixit, nulli vnquam adulto, etiam in ipso sacramento baptismi, sine pœnitentia remitti peccatum. Quod verba ipsa Apostoli Petri quæ adduximus, manifestè ostendunt. Pœnitemini, & baptizetur vnusquisque &c. Gemitum quidem & afflictionem, quæ quasi vindictæ quædam assumuntur contra peccatum, in baptismo dixit Ambrosius non requiri: at veram mutationem vitæ malæ actæ, displicentiam atq; odium peccatorum qui negat requiri in baptismo, negat Apostolum Petrum, negat & veram rationem remissionis peccati de qua dictum est. Ausus est etiam ex hoc tam certo fundamento asserere, nec his quibus Christus remisit peccata, sine pœnitentia remisisse, dolore scilicet & odio peccati, quanquam sine sacramento. Itaque cum dicit paralytico: Remittuntur tibi peccata: & mulieri adulteræ: Nec ego te condemnabo, vade, noli peccare: cùm his inquam nec petentibus, nec (vt videtur) cogitantibus remisit peccata, credit ille, & quidē iustissimè, simul cum his verbis operatum fuisse per gratiam in eorum cordibus pœnitentiam. De alijs est manifestior ratio: vt de peccatrice muliere, latrone pendente in cruce. In his enim manifesta est præcedens etiam pœnitentia: sed de hoc etiam inferius plura.

supradicto 2. art.

Nulli adulto etiam in baptismo remittitur peccatum sine pœnitentia. art. 5. q. 84.

Christus etsi sine sacramento, non tamen sine pœnitentia remisit peccata.

Mathęi 9. Iohan. 8.

Iam & illud hîc non omittendum, quòd Lutherus contra hæc absq; vlla certa ratione docuit duos grauissimos errores applaudentes mirè auribus multitudinis, & eorum qui licentiosiorem amant vitam. Primò dicit veram pœnitentiam esse, de cætero non peccare: vt hac ratione omnem contritionem, dolorem & detestationem peccatorum ostendat non esse necessaria. Contra quem sufficiunt quæ & hoc loco & superius de pœnitentia diximus;

Erroneū est verā pœnitentiam esse deinceps nō peccare.

ximus: quòd ſcilicet pœnitentiæ nomen in ſcriptura ſacra dolorem animi & pęnitudinem ſignificet, ſicut & in doctrina patrum. Huic verò coniungit alium multo irrationabiliorem: quòd ſcilicet contritio illa, quæ paratur diſcuſsione peccatorum, qua quis cogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ conſiderata multitudine & grauitate peccatorum, amiſsione beatitudinis & damnatione ęterna, non ſolum non ſit grata Deo, ſed magis faciat hominem peccatorem coram Deo. Contra quem etiam non eſt opus alia adducere, quàm ſenſum ipſum communem hominum, & rationem. Si peccator quis conſtituitur, ſi Deo diſplicet homo, quia placent ei peccata & delectatur in eis: neceſſe eſt vt quia diſplicent, & quia deteſtatur ea, placeat Deo, & efficiatur iuſtus: cōtraria enim neceſſe eſt contrarijs principijs & cauſis fieri. Meritò itaq; hos errores Leo decimus inter alios eius dānauit. Sunt enim apertè contra manifeſtiſsima ſanctorum exempla. Nam Ezechias inquit: Recogitabo tibi omnes annos in amaritudine animę meæ. Et Dauid: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum. Et his operibus conſtat eos quæſiuiſſe & meruiſſe Dei miſericordiam & gratiam.

Magis erroneū eſt quòd contritio de peccatis magis peccatorem efficiat.

Vltimò verò, quod à nonnullis dubitatur, non eſt omittendum hoc loco, an ita requiratur pœnitentia ad remiſsionem peccati, vt neceſſarium ſit actu atque explicitè ea deteſtari: an verò ſufficiat virtute & implicitè hoc agere. Hoc eſt, An qui ſe offert martyrio & mortem ſuſtinet propter Chriſtum, etiam ſine pœnitentia peccatorum, quia fortè non cogitauit de eis, neque eorum meminit, conſequatur illorum remiſsionem? Similiter & qui Deum verè ſuper omnia diligit, an hac dilectione conſequatur etiam peccatorum remiſsionem ſine pœnitentia? Conſtat enim in his contineri virtute quadam pœnitentiam: Qui vitam ſuam contemnit propter Deum, nonne omnia alia, quæ minora ſunt quàm vita, etiam contemnit? Nōne conſequens eſt, vt deteſtetur quicquid cōtra Deum eſt, ſicut is qui veraciter eum ſuper omnia diligit? In qua quęſt. non eſt facilè præcipitanda ſententia. Verum eſt, in illis actibus martyrij & dilectionis Dei ſuper omnia includi virtute quadam omnium mandatorum, & omnium quæ ad ſalutē neceſſaria ſunt impletionem: ac illis etiā promiſſam eſſe Dei gratiā: Qui diligit me (inquit Chriſtus) diligetur à patre meo, & ad eū veniemus. De martyrio verò ex illo verbo: Qui perdiderit animam ſuam

An ſit neceſſaria actualis pœnitentia, an verò implicita ſufficiat?

Iohannis 14

Matthæi 10.

am propter me, inueniet eam. colligit Augustinus 1. lib. de origine animæ, non minus sufficere ad salutem martyrium, quàm baptismum. Vnde meritò dici potest, quod nec minus sufficiat q̃ pœnitentia. Quòd si martyrium non minus sufficit, necesse est, vt neque minus sufficiat charitas, à qua potius martyrium mutuatur vt efficax sit ad salutem, dicente Paulo: Etsi tradidero corpus meũ ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Posset itaque probabiliter hoc affirmari. Nec tunc dicendum est sine pœnitentia peccatum remitti: quandoquidem in his virtute continetur pœnitentia, vt diximus. Nec rursum hi, quibus sic dimissa sunt peccata per martyrium vel charitatem, putandi sunt non teneri iam amplius ad pœnitentiam, si facultas illis adsit, hoc est, si superuiuat qui martyrio se exposuit, aut lethalia suscepit vulnera, vel cùm peccata se offerunt ei, qui prius veram dilectionem Dei habuit. Itaque iuxta hanc sententiam, probabilem certè, quocunque actu vel deuotionis vel feruoris, quo verè in Deum conuersi sumus, vniuersa peccata delentur. Charitas (inquit scriptura) cooperit multitudinem peccatorum: & hoc maximè, quando in illo actu non occurrunt ipsa memoriæ. Sed illud etiam asserendum: cùm occurrerint peccata, teneri eum, cui sic remissa sunt, ad pœnitentiam.

Cap. 9.

1. Corin. 13.

Verùm hæc non sunt tam certò asserenda, vt non posit etiam aliter doceri. Nec enim desunt qui putent hæc omnia, quæ de charitate scriptura dicit, & de alijs bonis operibus, quibus remittuntur peccata, intelligenda esse, quando coniuncta sunt pœnitentiæ. Quod etiam beatus Thomas intelligit, exponens illud: Vniuersa delicta operit charitas, & per misericordiam & fidem purgantur peccata. Si igitur certa circa hoc asserere volumus, primùm hæc conditionalis asserenda est.

Supradicto art. 5. q. 84. tertiæ partis.

Si vera dilectio Dei, si syncera oblatio ad martyrium esse potest in eo qui peccata habet, quorum nondum ipsum pœnituit, sine pœnitentia eorum, proculdubio sufficiunt illa ad remittenda peccata: nec de hoc dubitari potest iuxta fidem. Si sit vera charitas, vera oblatio ad martyrium, non compatitur secum aliquod peccatum: alioqui non est vera charitas, nec vera oblatio ad martyrium, ex charitate scilicet. Iam verò, an hæc conditionalis esse posit, meritò dubium est. Hoc igitur addamus.

Multo probabilius est veram dilectionem Dei, aut quem-

Verisimile est veram dei dilectionem aut actũ ex illa prodeũtem non esse sine explicita pœnitentia.

cunque actum ex illa procedentem in peccatore non esse sine actuali pœnitentia, sed eam statim in ipso excitare, quàm contrarium, posse scilicet esse sine illa. Nam quis non videt veram dilectionem alicuius primò omnium detestari omnem iniuriam in eum prius commissam? Et certè nihil magis videtur charitas respicere, quàm quod est contrarium ei quem amat. Itaque non tam parua res est Dei maiestatem offendisse, & transgressum esse eius mandata, vt vera charitas eius, si in aliquo sit, non primò omnium reddat eum de hoc sollicitum & reuera anxium, & non primò omnium dolorem excitet peccatorum. Legimus eos etiam qui diu ante pœnitentiam egerant, cùm ad martyrium ducerentur, non fuisse immemores peccatorum suorum, & denuo ea recogitasse: quomodo non magis hoc operabitur charitas in his qui conscij sunt peccatorum, quorum nullam egerunt pœnitentiam? Quin potius etiam occultorum peccatorum, & quorum sibi non sunt conscij quos propria conscientia non accusat, pœnitet, cum in corde eorum verus fuerit affectus charitatis, & verentur omnia opera sua, atque precantur veniam. Quomodo ergo veram charitatem putabimus, quæ de peccatis nondum remissis non est sollicita? Christus dominus inquit in Euangelio de muliere illa peccatrice: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Sed quanta fuerit illius contritio, & quantæ lachrymæ, irrigatio ipsa pedum domini ostendit. Nunquam itaque putemus separari verum charitatis affectum à pœnitentia, in eo qui in peccatis est. Et certè non nisi temerè contrarium affirmari potest. Diximus superius iuxta Augustinum de baptismo, inuisibilem sanctificationem sine visibili sacramento inueniri in scriptura, & ideo posse credi: certè vera Dei dilectio sine detestatiõe peccati in peccatore, nusq̃ in scriptura legitur. Non ergo temerè asserendum, inueniri posse.

Lucæ 7.

Itaq; ex his iam satis constat, quanta sit necessitas pœnitentiæ ad remissionem peccati.

LECTIO

LECTIO QVINTA.

De efficacia pœnitentiæ.



Voniam de necessitate pęnitentiæ dictum est satis, dicendum iam est de virtute & efficacia ipsius. Et quoniam remissionis peccati pars quædam & effectus est restauratio & restitutio virtutum & meritorum, quæ per peccatũ amissa sunt: de his duobus dicẽdum est: quòd scilicet sit efficax pœnitentia ad auferendum peccatum malaque eius, deinde & ad restauranda bona, virtutes scilicet & merita: quæ duo beatus Thomas in fine tertiæ partis diligenter docet. q.86.& 89.

De primo igitur articulo statuatur hæc fidei certa propositio. Nullum peccatum esse, quod in hac vita per pœnitentiam deleri non possit. Hanc diligenter asseruerunt & antiquiores illi authores libri de vera & falsa pœnitentia, qui Augustino ascribitur, & duorum librorum de pœnitentia, qui Ambrosio. In illis igitur libris, & antiquioribus alijs patribus damnatur error ille detestandus Nouatianorum, negantium post baptismum remissionẽ peccatorum, atq; ita efficaciam pœnitentiæ auferentium, cuius & b. Thomas meminit. q.84. 3. partis art. 10. agens de iterando sacramento pœnitentiæ, & lib. 4. contra gentiles cap. 70. & sequent: quibus locis pulchris & efficacibus rationibus & authoritatibus scripturæ reijcit hunc errorem: quæ omnia nostram propositionem probant. Vt igitur ibi ille inquit, ex duobus fontibus hic error processit. Ex duobus (inquit) fontibus diuersis quidem, sed æquè falsis. Nam errarũt quidam putantes post veram pœnitentiam nõ posse vlterius peccare: qui error similis ei est & ex eo procedens, quo putant quidã charitatẽ semel habitam amitti nõ posse: quod ex illo verbo Pauli putant se probare: Charitas nunquam excidit. Et ex illo Iohannis: Omnis qui natus est ex Deo non peccat. Et iterum: Omnis qui in eo manet non peccat: & omnis qui peccat non videt eum, neq; cognouit eum. Et denique ibidem: Qui natus

Nullum est peccatũ q̃d in hac vita & per pęnitentiam deleri non possit.

Error dicentiũ post pœnitentiã non posse peccatum cõmitti siue charitatem amitti.

1. Corin. 13.

1. Iohan. 3.

est ex Deo non potest(ait)peccare.Cùm igitur(dicunt hi)vera pęnitentia sine charitate & gratia nō sit,quæ etiam iuxta eorum sensum amitti non potest, restat etiam quòd post pęnitentiam non possit peccari. Huc etiam pertinent plurimæ authoritates, quas Magister sententiarum dist. 14. in principio scilicet huius tractatus,adduxit.Pęnitere est flenda non cōmittere &c.quas & ipse ibi exposuit,& hunc errorē reiecit.Alij verò non negantes post pęnitentiam peccari posse, deterriti tamen grauitate & ingratitudine peccati,post primam pœnitentiam negabant illi deinceps esse locum. Idque authoritatibus, maximè scripturæ, confirmabant. Primò Pauli; Impossibile est eos qui semel illuminati sunt & gustauerunt bonum Dei verbum &c. & prolapsi sunt,renouari rursum ad pœnitentiam.Et ibidem iterum hoc probans Paulus:Terra(inquit)sæpius super se venientem bibens imbrem, & non germinans,reproba est & maledicto proxima.Deinde & illis scripturæ locis,quibus constat pęnitentes aliquos non admissos ad gratiam. De Esau Paulus inquit: Non enim inuenit pœnitentiæ locum,quanquam cum lachrymis requisiuisset.Et quod de peccato in spiritum sanctum dicitur: Nec in hoc sęculo,nec in futuro illud remitti.Et Iohannes:Est peccatum ad mortem: non pro hoc dico vt roget quis. His itaq; testimonijs alij Nouatianorum, post baptismum nunquam pęnitentiam agi posse asserebant: alij semel tantum,vt lib.de vera et falsa pęnitentia dicitur:quod & Tertullianus lib.de pęnitentia sequutus est.Ita enim inquit:Clausa licet innocentiæ porta,& intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc patere permisit Deus.Collocauit in vestibulo pęnitentiam secundam,quæ pulsantibus patefaciat,sed iam semel, quia iam secundò,sed amplius nunquam,quia proximè frustra: Nonne enim & hoc semel satis est? Fuit itaq; ille Nouatianus,sed mitior.

Error dicentium nō esse locum secundæ pœnitentiæ.

Hebræ. 6.

Hebræ. 12.

Matthæi 12.

1. Iohan. 5.

Capite 5.

Iam verò omnes hi errores apertissimis scripturæ authoritatibus confutantur & in seipsis, & quatenus pœnitentiam attingunt. Primus igitur ille error, negantium scilicet post veram pęnitentiam vnquam posse peccari, excluditur authoritatibus scripturæ,quibus ad non peccandum post baptismum & pœnitentiam exhortamur, ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat: Nolite contristare spiritum Dei. Et: Qui se existimat stare,videat ne cadat. Et de seipso:Ne fortè reprobus efficiar. Nec enim dubitabat Paulus se in gratiam Dei receptum,& donatum

Prædicti errores confutantur.

Hebræ. 12.

vera eius charitate. Secundus etiam error, asserentium videlicet peccata vel post baptismum, vel post pœnitentiam cõmissa non remitti, illis contrarius est authoritatibus, quibus ad pœnitentiam admonemur. Paulus exhortatur Corinthium peccantem, & pœnitentem in gratiam recepit, & consolari eum iubet, ne absorbeatur tristitia. Petrus Simonem post baptismum peccantem admonet ad pęnitentiam. Pœnitentiam (inquit) age ab hac malitia tua. Tu fornicata es cum amatoribus multis, inquit Hieremias, tamen reuertere ad me. Et Iohannes: Hæc scribo vobis vt non peccetis: sed etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum: ipse est propitiatio pro peccatis nostris &c. Et illud apud Matthæum, quod hæc omnia apertissimè confirmat, vbi Christus Dominus Petro, quem Ecclesiæ suæ præfecit in pastorem, præcipit vt non septies, sed septuagesies septies remittat. Vbi si quis dixerit, non de remissione illa peccati quæ fit à ministris vice Dei, sed de remissione tantum peccati in nos commissi hoc dictum esse (quod parabola illa sequens indicare videtur) meminerit proximè ante illa verba de Ecclesia factam mentionem, & dictum Apostolis: Quæcunq; ligaueritis super terram &c. quo contextu satis probari potest, etiam illa ad remissionem peccati, quæ à Deo fit, pertinere. Sed ita sit, vt de peccatis in nos commissis sit sermo, est tamen adhuc efficax ratio inde supra à b. Tho. supràdicto loco art. 10. Quoniam cum iubeamur Dei misericordiam imitari homines: Estote misericordes sicut Pater vester &c. & illa absq; comparatione maior ostendatur quàm nostra, quî fieri potest, vt Deus velit à nobis superari? vt nos sæpius remittamus in nos commissa, quàm ipse in se?

1. Corint. 5.
1. Corint. 2.
Actuum 8.
1. Iohan. 2.
Mathæi 18.

His igitur authoritatibus primum illud fidei fundamentum satis probatur, nullum peccatum non posse per pœnitentiam remitti. Vbi aduertendum duo affirmari. Primum, de omni peccato posse agi pœnitentiam idq; semper, quamdiu durat hæc vita. Nam si non de omni peccato posset semper agi pœnitentia, non omne remitti posset. Hoc verò ita ex pręcedentibus probatur, vt à b. Tho. art. 1. supradictæ 86. q. Semper post quęcunq; peccata in hac vita homo est liberi arbitrij, ergo potest de eis pœnitere. Quod exhortationes illæ scripturæ ad pęnitentiam satis probant. Vna hac potissimum ratione Augustinus, Hieronymus & antiquiores illi contra Manichæum, negantem libertatem arbitrij, egerunt,

Ostenditur omni peccato quamdiu hęc vita durat pęnitentiam agi posse.

quòd frustra essent admonitiones, pœnæ, præmia, & præcepta, si non esset libertas arbitrij. Cùm igitur omnibus peccatoribus, quamdiu in hac vita sunt, loquatur Deus per scripturam: Conuertimini ad me: comminetur pœnam obstinatis, pœnitentibus veniam promittat: necesse est fateri omnem peccatorem liberi arbitrij esse ad hæc agenda: & meritò, cùm nondum peruenerit ad terminum illum malitiæ damnatorum. Probatur & hoc ipsum alia ratione non minus necessaria. Nullius enim tanta est malitia, quam diuina gratia superaré non possit, & quē non possit Deus conuertere: nullus igitur est, qui non possit agere pœnitētiam. Illud probant Pauli verba: Cuius vult miseretur, quem vult indurat. Vnde ibi ait: Voluntati eius quis resistet? Illud etiam Prophetæ ibi citatum à Paulo idem probat: Miserebor cui misertus sum. Vel, vt nostra litera habet: Miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Illud etiam Prouerbiorum hoc probat: Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Dei est: quocunque voluerit, vertet illud. Omnem igitur hominem diuina gratia, si sibi placuerit, mouere potest ad pœnitentiam. Sunt duæ istæ rationes simul cogitandæ: nam cùm pœnitentia ex duobus pendeat, gratia scilicet & libero arbitrio, vt satis suprà patuit, vtrunque simul necessarium est, & ex vtriusque possibilitate possibilitas pœnitentiæ probatur. Vnde meritò beatus Thomas inquit illo loco, negare semper posse agi pœnitentiam, est error contrarius & libertati arbitrij, & efficaciæ diuinæ gratiæ.

Roman. 9.

Exodi 33.

Capite 21.

Pœnitentia ex gratia & libero arbitrio pendet.

Secundum verò quod continet illa prior propositio: Omne peccatum per pœnitentiam remitti, probant suprà allatæ authoritates. Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatū eius nō recordabor, inquit Ezechiel. Nihil excipit. Probat & hoc ipsum immensitas diuinæ misericordiæ, de qua Iohel dicit: Benignus & misericors, & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia, Omni igitur peccato maior est DEI misericordia. Probat etiam idem copiosa illa redemptio, & immensa virtus passionis Christi, de qua Iohannes inquit: Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, & non solùm pro nostris, sed etiam pro totius mundi. Itaque meritò ait beatus Thomas hoc negare, errorem esse contra Dei misericordiam & virtutem passionis Christi. Ex quibus iam videre licet, q̄ sit perniciosus hic error, & q̄ meritò Catholici oēs doctores acerrimè in illum inuecti sint. Simul aufert libertatem

Probatur omne peccatū per pœnitentiam remitti posse.

bertatem

bertatem arbitrij, contradicit diuinæ gratiæ, misericordiæ, virtuti passionis Christi: meritò itaque in Deum iniurius est hic error, cuius gratiam & misericordiam adeò restringit. Vnde in primo lib. de pœnitentia, qui Ambrosio ascribitur: Cùm (inquit) ad misericordiam quàm ad seueritatem promptior sit spiritus Dei, tolerabilius Nouatiane remitteres quàm ligares: aliud enim quasi ærumnæ compatiens ignosceres, aliud quasi delinquendi parcens vsurpares. Igitur sicut Deus (vt ita dicamus) maximè gloriatur de misericordia, ita summa blasphemia est, hanc illi adimere: est etiã & perniciosissimus peccatoribus: nulla enim grauior tentatio desperatione, de qua Paulus dixit: Desperantes tradiderunt semetipsos impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ & auaritiæ. Itaque necesse est, vt absque freno spei præceps feratur peccator in omne malum. Cap. 2. Ephes. 4.

Ex his qualiter sit respondendum authoritatibus scripturæ, quibus vterque illorum errorum innitebatur, facilè est videre. Primis igitur illis scripturæ locis: Charitas nunquam excidit: Qui natus est ex Deo non potest peccare: respondendum est illis verbis non plus significari, quàm charitatis ipsius & gratiæ, virtutem esse tantam, quæ quantum ex se est, sufficit perpetuò à peccato præseruare: quanquam Paulus verbis illis tantum significare voluerit charitatem in futura vita permanere, quod non fides vel spes, aut alia diuina dona habent. Cæterum illud Iohannis exponit Augustinus 2. de peccator. merit. & remiss. Quatenus (inquit) filij Dei sunt, non peccant, sed quatenus vetustatis aliquid habent, nunquam sine peccato sunt, vt verum sit illud: Si dixerimus quia peccatum non habemus &c. Aut vt b. Thomas inquit q. 24. 2. 2. vtens quidem charitate non peccat: illa sufficiens est omne peccatum superare: at verò si ea non vtatur excæcatus passione aut malitia, peccare poterit. Exponũtur scripturæ q̃ prædictos errores confirmare videntur. Cap. 7. Art. 11.

Quæ verò pro secundo errore adducebantur sic intelligenda sunt. Illud Pauli: Impossibile est renouari &c. de baptismo à Chrysost. Ambro. & cæteris exponitur, Cui consonant contextus ipse & verba. Impossibile est (inquit) renouari. renouatio verò propriè ad baptismum referenda est: & ratio quam assignat: Rursus crucifigentes filium Dei. ad hoc pertinet: vt quoniam in baptismo configuramur Christi morti, illud repetere, sit repetere mortem Christi. Nec est omnino reijcienda expositio Hugonis

de S. Victore lib: 2. de sacramentis parte 14. cap. 4. Impossibile (inquit) quantum ex nobis est. Consonat hoc verbo illi Euangelico: Apud homines impossibile est, Deo verò omnia possibilia sunt. Iam per peccatum in spiritum sanctum verior & proprior expositio Augustini finalem impœnitentiam intelligit. Vel si magis placet certum aliquod genus peccati intelligere, illud, sicut & hæc authoritas Iohannis: Non pro hoc dico &c. significant quædã esse peccata ex se magis iram Dei prouocantia, & ea committentem indigniorem venia reddentia, quàm alia: nulla verò irremissibilia in hac vita.

Marci 10.

Solet hoc loco à posterioribus & recentioribus inquiri, an semper in hac vita maneat homini facultas pœnitendi, an potius subtrahatur aliquibus? idq; propter illos quæritur, quos legimus excæcari & obdurari à Deo. Ego indurabo cor Pharaonis &c. Timent enim, & meritò, de aliquo asserere, quod pœnitere nõ possit. Sequeretur enim eum nõ esse liberi arbitrij, neq; ei diuina præcepta de pœnitentia proponi, vt satis superius diximus. Nec tamẽ negari potest quosdam indurari à Deo, non quòd ille operetur in eis obstinationem, aut immittat eorum cordibus, vt stultissimè dicunt hæretici nostri sæculi, sed quòd deserat eos gratia: quare hîc trepidant, ne si dicantur deserti à gratia, sequatur iam illos non posse pœnitere. Nos interim nec eos reprehendimus, nec tamen volumus docere quæ docent, nec longam disputationem nunc de gratia ingredi. Id satis sit, iuxta Augustinum in 2. lib. de peccatorum meritis & remissione, non esse negandum, posse hominem quamdiu viuit de peccatis pœnitere, sicut ille inquit ibi posse non peccare. Sed eum qui non facit, dicendum est ideo nõ facere, quia non vult, vt ille ibidem ait. Quòd verò nolit pœnitere, vt in proposito loquamur, ideo est, quia non intelligit, vel non delectatur, vt ille de omni bono inquit: quod verò agnoscatur & delectet bonum, gratiæ est. Igitur subtrahitur obstinatis id, quo acturi essent pœnitentiam aut vellent, non tamen facultas pœnitentiæ. Longè aliud est impediri executionem virtutis alicuius, & auferri ipsam virtutem. Qui bonis adhortationibus auertit à peccato aliquem, non aufert ab eo libertatem peccandi, sed voluntatem: & è contrario, qui bonis exhortationibus potuisset auertere à voluntate peccandi proximum, ne fecit, non compulit illum ad peccandum, nec abstulit libertatem arbitrij, qua posset non peccare.

An nunq̃ in hac vita subtrahatur homini pœnitendi facultas.

Quomodo quidam à Deo indurantur.

Cap. 6.

Cap. 17.

Obstinatis subtrahitur non facultas pœnitendi, sed gratia qua pœniteant aut pœnitere velint.

care. Ita si Deus non dat, non facit vt pœniteat peccatorem, aut vt id velit: non aufert tamen facultatem. Cum quandocunque id facit, iustissimè faciat, responsum est etiam quæstioni & querelæ illi, qua iniustitiæ videtur accusari Deus, cui Paulus etiam respondit. Nam cum proposuisset: Dicis itaq; mihi, quid adhuc quæritur? voluntati eius quis resistet? subinfert: O homo, tu quis es qui respõdeas deo? Iustè enim nemo de Deo conqueri potest, qui nihil cuiquam debet. Subtrahitur itaq;, quibus subtrahitur, gratia, actus ipse scilicet pœnitere vel credere &c. sed non subtrahitur posse hæc facere. Illud porrò est gratiæ, hoc naturæ. Augustinus lib. de prædestin: sanctorum: Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ & hominum est, habere autem charitatem atque fidem, gratiæ est fidelium. Rom. 9.

De pęnitentia in articulo mortis.

His proximum est quod de pœnitentia in articulo mortis quæritur, de qua Magister dis. 20. 4. & Gratianus de pœnitentia d. 7. pluribus citatis testimonijs latius sunt locuti. Certum ergo habendum est, in vltimo etiam momento vitæ agi posse pœnitentiam. Quod illud Pauli probat ad Hebræos, qui citatis verbis Psalmi: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra: Exhortamini (inquit) vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Hodie nominatur, quandiu præsens vita durat. Potest itaque vsque ad vltimum vitæ terminum pœnitentia agi. Secundum verò huic est addendum, In fine vitæ nimium difficile esse, agere veram pœnitentiam. Id Augustinus libro 50. homiliarum homilia 41. docet, vt Magister citat loco supradicto, & Gratianus: Securitatem (inquit) non promittimus. Quanquam non constet satis homilias illas esse Augu: & illa nihil habet stili eius: tamen vtcunq; sit, illud certissimum est, & probatur illa distinct: à doctoribus, inter quos Scotus diligenter quatuor colligit rationes, humanas quidem, & ipsa experientia notas. In mortis enim articulo & ratio sępius turbatur, quo fit vt non satis libertas voluntatis constans sit: vitia etiam præterita & inordinatus amor vehementius trahunt: præteriti etiam habitus multò maiori vi opus habent vt contra eos agatur, & deniq; tunc non satis liberè, sed necessitate quadam agitur pœnitentia, & timore pœnæ, cùm tamen sola quæ ex charitate agitur & solo Dei amore, sufficiat ad remissionem peccati. Hæc si considerentur, meritò terrere

In vltimo vitæ articulo potest quidē agi vera pœnitentia, sed admodum difficulter.

Cap. 13.

terrere debent, multo verò magis, si addamus diuinæ gratiæ desertionem: nam sine illa nunquam pœnitentia agi potest, quam tunc comminatur scriptura sacra auferendam esse ab his, qui in vita illam contempserunt. Quia vocaui (inquit sapientia) & renuistis: extendi manus meas, & non fuit qui aspiceret: ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo cum vobis quod timebatis euenerit. Et post pauca: Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: manè consurgent, & non inuenient me, eò quòd exosam habuerunt disciplinam &c. Est tamen hic aduertendum, quòd quanquam hoc viuentibus meritò sit inculcandum, vt sicut in illa Homilia dicitur Augustini, sani & integri pœnitentiam agant, verùm cum illis, qui iam sunt in articulo mortis, ita agendum est, ne in desperationem labantur. Proponēda immensitas diuinæ misericordiæ, danda spes, sed id ita agendum, vt quantum fieri potest, excitentur ad verum propter Deum dolorem peccatorum. Cauendum verò est, quòd hic multi videntur præproperè consolari pœnitentes. Iubent statim certam habere remissionem, quasi nihil aliud opus sit: idq; nonnulli Catholici faciunt, fugientes hæreticorum calumnias, qui dicunt nos iubere homines perpetuò dubitare, sed non propterea in eorum extremum errorem incidendum est, qui putant solam illam fidem sufficere pœnitenti. Igitur in extremis addenda calcaria ad verum dolorem, quantum fieri poterit, ita vt ipsa consolatio ad id inducat. Potest namque prudenter agi, vt nonnunquam cùm nihil minus agere videatur is qui exhortatur, tunc maximè accendat ad verum dolorem. Sed de his nonnulla etiam inferius.

Prouer. 1.

Quo modo agendum cum homine in extremis constituto.

Vltimò iam circa hunc articulum, de remissione videlicet peccati per pœnitentiam, id aduertendum, quòd peccatum remitti, cùm solùm sit auferri auersionem à Deo, & inimicitiam atque indignationem eius, bene consistit cum hoc, quòd remisso peccato relinquatur obligatio ad pœnam. Quod August. probat 2. de peccatorum merit. & remiss. in Dauid, & in ipsis primis parentibus nostris: quod superius, agentes de baptismo, satis ostendimus. Igitur virtus pęnitentiæ obtinet quidem culpę dimissionē, & omnis pœnæ quæ illam necessariò consequitur, æternæ videlicet: non tamen liberationem ab omni temporali pœna. De sacramēto verò pœnitentiæ postea dicemus. Nunc satis hoc tanq̄ certum

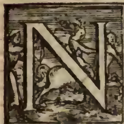
Remisso peccato per pęnitentiam nihil vetat sæpe restare pęnam temporalem.

dixisse

dixisse contra hæreticos, putantes nihil reliquum esse pœnæ post peccatum dimissum. Vera fides contrarium asserit, quod de baptismo latius ostendimus.

LECTIO SEXTA.

De altero effectu pœnitentiæ, scilicet restauratione bonorum, quæ per peccatum amissa sunt.



On est omittendus & alius effectus pœnitentiæ, quem scriptura & patres satis ostendunt. Non enim tantùm remissionem peccatorum operatur, sed etiam & virtutũ & meritorum, quæ ante peccatum fuerant, reparatrix est.

Circa hoc igitur aduertendũ, quòd ex scriptura quidem sacra, iuxta proprium & certum sensum, vix aliquid certi colligi potest præter hoc tantum, q; per pœnitentiam Deus peccatorum præteritorũ obliuiscitur, & q; de immensa eius bonitate tam frequenter scribitur, qua pronior ille est ad miserẽdum & remittendũ peccata, quàm ad puniendũ. Nunquid voluntatis meæ est mors impij? inquit per Ezechielem. Nolo mortem morientis &c. Fit etiam, sicut Paulus inquit, vt vbi abundauit delictum, superabundet & gratia: & deniq;, vt operetur abundantius quàm petimus aut intelligimus. Hæc nobis scriptura dicit apertè. Iam quæ circa hunc articulum restaurationis bonorum dici possunt, vel ex parabolis & mysticis sensibus, vel probabili coniectura & ratiocinatione collegerũt doctores Scholastici.d.14.quart. & b.Tho.quæ.89. 3.partis. Loquamur ergo sicut in materia probabili, asserentes quæ pietati et bonitati diuinę conueniant, nec in controuersiam vertuntur. Notentur igitur de hoc sequentes propositiones.

Capite 18.

Roman. 5.

Prima. Per pœnitentiam restituuntur peccatori virtutes omnes quæ per peccatum amissæ erant; virtutes (inq̃) theologicæ atque

Quæ virtutes per peccatũ

amissæ restituantur per pęnitentiá, & quæ non.

diuinæ: sed & reliquæ omnes infusæ, non verò acquisitæ, si quæ operibus peccatorum amissæ sunt. Tria hic dicimus. Primum, restitui virtutes theologicas. Has vera fides docet esse in iustis: Manent nunc fides, spes, charitas, &c. In peccatoribus amissa charitate, fidem & spem mortuas & informes manere: de quo alibi dictum est satis. Cùm igitur per pœnitentiam peccato remisso iustificetur pęnitens, necesse est redire charitatem, atq; fidem & spem formari. Hoc certa fide constat tenendum. Secundò asserimus infusas virtutes restaurari. Vbi omnia probabilia sunt. In iustis hominibus simul cum charitate esse omnes alias virtutes morales cum prudentia, atq; Deo simul cum illa infundi, tenet multorum probabilis sententia, nec iusta aliqua ratione improbari potest: eadem probabilitate & illas restitui pęnitenti simul cũ charitate asseritur, & per peccatum cum ea similiter, non quidẽ manere informes, sed amitti. Hoc itaq; probabiliter suadetur: & ex verbo Lucę de filio prodigo, quem pater iubet stola prima indui, quã Ambros. amictum sapientiæ interpretatur: illa verò coniunctas dicitur habere virtutes omnes: Sobrietatẽ enim & iustitiam docet &c. Ratione etiam probabili. Cùm enim gratiæ omnes illæ virtutes gratuitæ vnitæ sint, & apud Dei immensam misericordiam non minus valere debeat pęnitentia, quàm valuit apud eius iustitiam peccatum (alioquin recordari videretur Deus post pęnitentiam priorum peccatorum, contra id quod sæpe dictum est ex Ezechiele) consequens est æquum esse, vt restituantur omnes illæ virtutes. Tertium deniq;, quod in illa propositione dicitur, experientia certa constat. Deditum videlicet gulæ, incontinentiæ, siue iræ, post pœnitentiam prauis illis dispositionibus & habitibus adhuc teneri & inclinari ad peccata: tam longè abest vt habeat temperantiæ & sobrietatis habitus acquisitos. Itaque, vt diximus, manent remisso peccato reliquiæ: propensio videlicet animi ad illud, & difficultas ad virtutes oppositas, sicut & in baptismo diximus. Nam inordinata illa concupiscentia, quam ex vtero trahimus, nunquam omnino in hac vita aufertur.

Virtutes infusæ & gratuitæ restituuntur per pęnitentiá.

Prouerb. 8.

Virtutes acquisitæ per peccatum amissæ, non restituuntur per pęnitentiam.

Merita ante peccatũ cõparata & per peccatum amissa resti-

Secunda propositio. Merita omnia quæ peccatum præcesserant, & per illud obliuioni tradita erant, dicente domino per Ezechielem: Si auerterit se iustus à iustitia sua & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius quas fecerat non recordabuntur, per pęnitentiam reparantur & redeunt. Quod probabili & pia ratione asse-

tunt.

runt doctores, vt in libro illo de vera & falsa pœnitentia dicitur. Pium est tamen credere, vt recepta Dei gratia, quæ in eo destruit mala priora, remuneret bona, vt cùm destruxerit, quod suum non esse inuenit, amet & diligat bonum quod etiam in peccante plantauit: quamuis ibi etiam de his quæ in peccato facta sunt loqui videatur. Suadent hoc mystico verbo Iohelis Prophetæ: Reddam vobis annos quos comedit locusta. Vbi Glossa mysticè interpretatur, non patiar (inquiens) perire vbertatem, quam perturbatione animi amisistis. Superior etiam ratio magis suadet: quòd videlicet pœnitentia aufert, quicquid damni intulit peccatum: per peccatum verò, quasi impedimento quodam obiecto, factum est, vt merita apud Deum remuneranda non essent: ablato igitur hoc impedimento, remunerabuntur. Itaq; consentiunt in hoc posteriores omnes, opera quidem in peccato facta nunq̃ per pœnitentiam sequentem reparari vt à Deo præmientur, quæ videlicet cùm ederentur & fierent, indigna erant vita æterna, atque ita semper fuerunt mortua: quæ verò facta fuerant ab existente in Dei gratia à spiritu eius profecta, & per peccatum sequens mortificata, atq; (vt diximus) obice obiecto impedita, redeunt per pœnitentiam. Itaq; in peccato bona operanda sunt, ne amplius peccetur, & ne maiori ira dignus fiat peccator, dũ bona omnia omittit, deniq; vt illis se præparet ad iustitiam, & Dei oculos misericordes in se conuertat, quod superius diximus peccatorem posse, non sine gratia Dei: cæterum hæc non præmiantur vita æterna: facta verò in gratia semper pręmiari asserunt. Hęc quidem probabilia valde sunt, sed quoniam bona illa, quæ reparari dicuntur, qualiter à Deo renumeranda sint, & qui tenent ea restaurari, diuersimodè id exponũt, melius est hoc tanq̃ incertum relinquere, vt ex sequenti propositione patebit.

tui per pęnitentiã verisimile est.

Ezech. 18.

Capite 14.

Iohel 2.

Opera bona in peccato facta post pœnitentiã meritoria non fiunt, non tamen sunt inutilia.

Tertia propositio. Resurgens à peccato non semper ad æqualem gratiam redit, aut maiorem quàm prius habuerat. Hanc sententiam grauiores tenent scholastici, & omnes ferè, quam ipsa non semper etiam experientia ostendit. Non enim semper pęnitentiam agens maiorẽ aut maiori & feruentiori conatu eam agit, quàm antequã peccasset, habuerat: quod & posibile esse manifestum est, & sæpe cōtingere videmus. Cæterùm redeunti à peccato gratiam dari secundũ dispositionem & conatum suum, valde consonat scripturæ. Propterea enim tantopere exhortatur peccatores & verbis & exẽplis

Resurgens p pęnitentiam semper tantam gratiam recupera͂t, quantam amiserat.

 ad

ad frequenter & ardenter agendam pœnitentiam. De Magdalena inquit Dominus: Quoniam dilexit multum. Sunt huiusmodi exempla & verba multa in Psalmis: Laboraui in gemitu meo &c. Iohel: Conuertimini in toto corde vestro. Satis itaq; obliuioni dantur à DEO peccata, si nihil eius gratiæ, ad quam se pœnitens præparat, propter præcedentia peccata auferatur. Ex qua propositione fit iam dubia præcedens. Nam si non est in maiori gratia quàm prius, quomodo (inquiunt nonnulli) dignus est gratia? quod ex præcedenti propositione habetur. Si enim redeunt præcedentia merita, præmiandus est propter illa: habebit igitur omnem quam antea meruit gloriam, & maiorem etiam, cùm nunc amplius mereatur. Cui dubitationi melius est nihil respondere, quàm dicere multa, vt à multis fit. Secundum gratiam in qua quis vitam finit, quantum colligere ex scriptura possumus, probabile est vnumquemque præmiandum. Gratia DEI (inquit Paulus) vita æterna. Nec cùm alibi inquit de DEO, quòd dabit vnicuique secundum opera sua, significat aliud esse præmium operum, aliud gratiæ: sed proportionem aliquam, aut respectum ad opera habendum in præmio. Nam tota vita æterna, id est fœlicitas, quæ nobis continget, & non pars aliqua eius, ex gratia est, contra quam neque opera præmianda distinguenda sunt. Sunt enim omnia gratiæ effectus, quæ digna sunt æterno illo præmio. Relinquatur itaq; hoc Deo, quem non dubium est abundantissimè præmiaturum omnia nostra merita.

LECTIO

LECTIO SEPTIMA.

Qualiter dimissa peccata redeant per sequens peccatum.



IAM circa hæc, in quibus de efficacia pœnitentiæ dictum est, meritò est vltimo loco dicendum de peccatis post illam rursus admissis: an videlicet illa ita pœnitentiæ fructum auferant, vt redeant etiam quæ iam dimissa erant. Fit enim de hoc apud antiquiores patres frequens mentio, ex quorum testimonijs Magister distin. 22. quarti, non pauca collegit, & Gratianus de pœnitentia distin. 4. quibus locis à recentioribus agitur de hac re. Et b. Thom. inter vltimas quæstiones 3. partis habet de hoc 88. q. Breuiter igitur quid tenendum de hoc sit dicamus, vt deinde quid trahendum sit ad mores & popularem doctrinam possimus dicere, quod hoc nostro opere maximè intendimus.

Sit igitur hæc prima propositio. Non est dubitandum, ratione aliqua per peccatum sequens redire peccata iam dimissa, sicut nec rationabiliter asseri debet, simpliciter & omnino ea redire, aut non minorem reatum, hoc est, obligationem ad non minorem pœnam, quàm quæ præteritis omnibus debebatur, propter peccatum post remissa omnia illa commissum deberi. Hæc propositiò ita posita est, vt statim intelligamus tenendum nobis esse remedium. Nam, vt distinctione illa 22. patet, Magister maluit tenere, redire peccata, quàm non: quanquam sine præiudicio alterius sententiæ. Gratianus etiam cum illo sentit. Et hæc sententia vltra locum Euangelij non parum ei fauentem, vbi de seruo, qui noluit remittere cōfratri suo debitum apertè dicitur, quòd iussus sit reddere vniuersum debitum: vbi statim subditur: Sic pater meus faciet vobis, si non remiseritis; Vltra igitur hunc locum

Quomodo peccata per pęnitentiam remissa redeant & non redeant per subsequens peccatum.

Sentētia dicentiū peccata dimissa redire.

Math. 18.

Gg 3 habet

habet etiam non paucas authoritates sanctorum, Ambrosij, Augustini, Gregorij, quæ suprà dictis locis patent. Vbi inter cætera Cap. 12. August. primo lib. de baptismo contra Donatistas apertè ita inquit: Redire peccata dimissa vbi fraterna charitas non est, apertissimè docetur in Euangelio de illo seruo, quem cum inuenisset debitorem &c. Quamuis Augustinus ibi tantum disputans & inquirens loquatur, nec quicquam affirmans, vt legenti locum satis patet. Non est opus plura referre. Hæc igitur priorem partem propositionis nostræ probant: nulla videlicet ratione negandum esse, aliqua ex parte ea redire, propter locum illum Euangelij, qui quanquam parabola sit, in hunc sensum acceptus est à patribus, & à Christo propositus: quod verba illa: Sic pater meus faciet vobis, quæ propria iam sunt, probant. Rursum, asserere etiam omnino peccata dimissa redire, ita vt propter ea puniendus sit qui postea peccauit, nec diuinæ pietati, nec veritati sacramentorum conuenit, nec etiam sanctorum doctrinæ. Sine pœnitentia (inquit Paulus) sunt dona Dei & vocatio. Quod igitur ille semel donauit, non repetit. Quod August. in lib. responsionum Prosperi affirmat: Et Gelasius, vt Gratianus citat, diuina (inquit) clementia remissa peccata in vltionem vlterius redire non patitur. Cui & illud consonat Prophetæ: Deus nō vindicabit bis in idipsum in tribulatione, vt 70. legunt: vbi nos secundum Hieronymum legimus: Non consurget duplex tribulatio. Cum igitur semel dimissa punita quodammodo iam sint, & quod attinet ad misericordiæ diuinæ iudicium, remissione illa deleta: quî fieri potest vt iterum repetantur? Vnde & qui asserere omnino voluerunt redire, coacti sunt dicere, non simpliciter remissa esse peccata, &, vt illi dicebant, secundum præscientiam, sed tantum secundum præsentem iustitiam: vt scilicet in præsenti Deus absolueret, quem propter eadem sciebat perpetuò puniendum. Quòd, vt beatus Thom. inquit, etiam errorem habet. Sequeretur enim, sacramenta non simpliciter causare effectus suos, sed cum quadam conditione in futurum pendente. Semel ergo remissa simpliciter remissa sunt, &, vt verbo Pauli dicamus, sine pœnitentia dimissa sunt. Dat enim Deus, inquit Iacobus, affluenter, & non improperat. Ex quibus omnibus secunda pars propositionis satis patet. Sed explicandum iam est, qualiter non redeant, & qualiter redeant. Apertè igitur dicimus quòd non

Probatur peccata remissa non omnino redire.

Rom. 11.

Naum. 1.

Iacob. 1.

redeunt

redeunt secundum conuersionem. Cum enim in omni peccato conuersio sit ad bonum aliquod commutabile, notum est in peccato sequenti non semper conuerti peccatorem ad eadem bona, sed nonnunquam ad contraria. Itaque qui prius nimio amore retinendæ pecuniæ peccauit, & pluribus actibus peccati in hoc vitium propẽsus fuit, peccare poterit post hoc peccatũ remissum ꝓdigalitatis vitio, illi videlicet contrario. Rursum, nec redit macula & reatus, prout causabatur à præcedentibus peccatis: vt scilicet propter illa omnia puniendus sit: quod satis probatum est. Itaq; ex his patet, illa simpliciter & verè non redire: qua verò ratione redeant, breuiter dicamus. Certè non aliter, nisi quia efficiunt peccatum maius vt circumstantia quædam illud aggrauans. Cum enim tanto grauius peccemus in Deum, vt Paulus inquit, quanto plus diuitias bonitatis eius & patientiæ, & longanimitatis contemnimus: inter cætera verò bonitatis Dei dona hoc tam insigne fit, quo remissa sunt nobis peccata: peccantes verò rursus contra hoc agimus & illud contemnimus: non possunt peccata sequentia remissionem non tanto maiora esse, quanto plura aut sæpius remissa sunt. Hæc quidem b. Thom. art. 1. illius quæst. Ex quo statim intulit 3. art. eiusdem quæst. non esse asserendum, per peccatum sequens peccantem dignum effici tanta pœna, quanta dignus erat propter omnia peccata remissa. Fieri enim potest, vt multo minora sint peccata sequentia, & secundum speciem suam, & secundum effectum, & alias circumstantias. Contingere enim potest, vt qui grauissimo adulterio implicitus fuit, magnoq; affectu: hoc remisso, incidat in leuem aliquam ex infirmitate concupiscentiam, etiam si mortalis sit. Potest hoc multis & latioribus exemplis manifestũ fieri: ex quo fit, vt hoc tantum pro certo habendum sit, eum qui post remissa peccata peccat, cæteris paribus tanto grauius peccare, quanto plura aut sæpius remissa sunt ei peccata: ita scilicet, vt duobus eadem specie & affectu peccantibus, ille arctius irretitus sit & grauius peccet, cui antea erant remissa peccata, quàm qui tunc primò peccauit: & si ambobus remissa fuerint, ille plus peccat, cui plura. Quanta verò sit hæc grauitas, Dei iudicio relinquendum est: & quidem cum magno timore. Cæterùm de hoc sit iam secunda propositio.

Peccata non redeunt secundum ꝓpriam suam auersionem & reatum.

Peccata remissa redire dicũtur, quia sequens peccatũ augent.

Rom. 2.

Grauius peccat cui sæpius aut plura peccata prius remissa sunt.

Ingratitudo hæc peccantis post remissa peccata, maior quidem rationa-

Maior est ingratitudo eius qui post pœnitentiā peccat, q̄ qui primò peccat.

rationabiliter à doctoribus dicitur ingratitudine primò & post innocentiam peccantis: neutra tamen harum semper speciale peccatum est, aut specialem habet deformitatem, sed communis est omni peccato: nec tamen propterea minor est, aut minus malum iudicanda, nec minus timenda. Hæc propositio posita est, nec parui fiat hic reditus peccatorum, & ingratitudo quæ causa illius est, nec, quia diximus non redire eadem peccata, contemnatur. Igitur in hac propositione explicatur vtcunque quanta sit hæc ingratitudo. Dicitur itaque primò, quòd maior est quàm peccantis post innocentiam. Ita b. Thom. art. 2 illius quæst. dist. 3 .ita & alij: & ratio, quæ ab eo ponitur, aperta est. Quamuis enim donum innocentiæ maius sit simpliciter remissione peccati, cæteris paribus: tamen in ordine ad eum cui remittuntur peccata, tanto maior fit illi gratia quanto indignior ea erat: & quantò fuit maior gratia, tanto est postea maior ingratitudo: eò maximè, quòd peccans post remissa peccata vtramque iam simul habeat. Nam cum primò peccauit, contra donum & gratiam innocentiæ fecit: secundò verò post remissum peccatum rursum peccans, priori illi ingratitudini addit hanc secundam. Itaq; non est speciale peccatum: quia omni peccanti communis est ingratitudo, qua ingrati sunt donis aut innocentiæ, aut remissionis, & denique multorum aliorum beneficiorum, quæ in his includuntur: missionis videlicet filij Dei in mundum, effusionis sanguinis eius, promissionis æternæ beatitudinis, & denique quorum non? Non igitur, vt diximus, minoris æstimanda est. Verum in æstimatione eius notat b. Thomas, nō omnem ingratitudinem tantam esse, quantum est beneficium cui opponitur. Eidem enim beneficio maior & minor ingratitudo opponitur, secundum quòd magis vel minus contemnitur. Id satis esse debet quod diximus, cæteris paribus tanto esse ingratitudinem maiorem, quanto beneficium maius est. Esset vero speciale peccatum ingratitudo, si in contemptum beneficij remissionis peccati, aut cuiuscunque alterius peccaretur. Obliuisci verò beneficij, aut memoratum non magni æstimare, vel propter illud non retrahi à peccato, commune est, sed grande proculdubio malum. Iam verò prædictis tertiam addamus propositionem.

Ingratitudo post pœnitētiam iterum peccantis nō est speciale peccatum.

Quatuor peccata sunt singularis ingratitudinis erga Deum.

Quanquam omne peccatum hanc habeat ingratitudinem, & propter hanc redeant peccata dimissa, sunt tamen quatuor peccata in quibus specialior est ingratitudo, quæ propterea specialius

etiam

etiam à patribus notata sunt, quòd propter illa redeât peccata, vt satis patet in Magistro & Gratiano in suprà dictis locis. Sunt verò hæc sequentia. Odium fraternum, hoc est, illi nolle remittere peccata: quod opponitur ipsi remissioni peccati sibi factæ à Deo: apostasia à fide Catholica: contemptus confessionis peccatorum: & dolor de pœnitentia prius facta: quæ quatuor notum est opponi, propter quæ nobis remittitur peccatum: fidei scilicet, proposito confitendi, & pœnitentiæ: meritò igitur magis hæ ingratitudines oppositæ sunt remissioni ipsi. Hæc itaque de reditu peccatorum à nobis tradita sint.

Ex quibus putamus diligenter considerandum ab his qui populum docent, quàm sit timenda assiduitas illa & continuitas quædam tam frequenter peccandi, siue iisdem quibus ante peccatis, siue alijs. Primò enim considerandum est, & de eo admonendus est populus, quòd secundum peccatum arctius irretit & implicat tenetque animam, quàm primum, si quidem sint æqualia, vt dictum est: & diligenter aduertendum quæ sit hæc implicatio animæ. Frangitur magis illius virtus ad bene operandum, fit maior cæcitas in intellectu, efficacior propensio in malum in voluntate, & ipsum peccatum altius suas radices agit & fortius efficitur in anima. Itaque dubitari non potest maiori opus esse conatu & maioribus viribus ad agendam pœnitentiam post primam remissionem, & ita deinceps post secundam & tertiam, & sic in infinitum. Rursum vires ipsæ debiliores sunt: DEVS etiam magis auersus vt à magis ingrato: quis ergo non videt quantum sit periculum? Itaque opus est vt frequenter & nos ipsos, & alios deterreamus à facilitate hac relabendi in peccata: & multo magis ab hac æstimatione, quòd facilè sit iteratò & infinities pœnitere: verba illa Petri subinde & frequentius inculcanda: Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post cognitionem retrorsum conuerti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato: & cætera quæ eo loco dicuntur. Illud etiam Euangelij, ad quod & Petrus alludit: Fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Timendum magis est (vt inquit Beda) quàm exponendum. Valde curandum est ne in desperationem

Quàm periculosa cõsuetudo peccãdi & pœnitendi, ac quo modo populus ab ea deterrendus.

2. Petri 2.

Lucæ 11.

præcipitentur peccatores : ſed non parum etiam cauendum, ne patrocinium latæ huic viæ, quæ ducit ad perditionem, præſtemus. Certè nos putamus vehementiſsimè timendum illis, quos aſſuetos peccatis, & frequenti huic pœnitentiæ, qui nunq̃ efficaciter vitarunt illa, vltimus mortis articulus inuenit. Eſt enim in hoc loco ſententia Auguſtini magnæ prudentiæ & ſapientiæ Chriſtianæ conſideranda, de qua etiam poſtea latius faciemus mentionem. Væ (inquit) peccatis hominum, quæ ſola inuſitata exhorreſcimus, vſitata verò (etiam ſi pro ipſis ſanguis filij Dei ſit effuſus) quàmuis tam magna ſint, vt omnino claudi contra ſeſe faciant regnum Dei, ſæpe videndo omnia tolerare, ſæpe tolerando nonnulla etiam facere cogimur. Atq; vtinam ô Domine, non omnia quæ non poſſumus prohibere, faciamus. Ita ille in verba illa 4. cap. ad Galathas: Timeo ne fortè ſine cauſa laborauerim in vobis. Quæ poſtea citauit ipſe in Enchridio ad Laurentium. Itaq; ex hoc apertè conſtat quod experientia videmus, quanto ſæpius repetũtur peccata, faciliora videri, et ideo leuius de his agi pœnitentiam: quod vtinam non tam apertè experientia videremus: cæterum ex dictis conſtat & grauiora eſſe, & maiori egere pœnitentia. Timendum itaque meritò, ne in vltimo mortis articulo eodem modo agatur pœnitentia vt ante. Non omnem qui redit ad peccatum tam vehementer putamus terrendum, ſed peccata infirmitatis etiam mortalia ſunt, quæ ad modicum tempus præoccupant: cæterùm conſueta, & conſuetudine pro nihilo aut pro minimo habita, & tamen mortalia, illa non ſatis poſſumus dicere quàm ſint timenda, & quantum ab eis Chriſtiani deterrendi: de quo mox plura dicentur, vtinam qua cupimus vtilitate & fructu.

* * *

LECTIO

LECTIO OCTAVA.

De origine & principio pœnitentiæ, atq; actibus eius.



VIA itaq; efficacia & necessitas pœnitentiæ satis patent, age iam attingamus originem & principium eius, progressum atq; consumma tionem, quod pertinet ad actus illius: vbi non est opus multa dicere. Magister 14. dist. à timore dicit illam proficisci: eo loco de cæteris eius actibus loquuntur doctores, & b. Thom., duobus vltimis articulis q. 85. 3. partis & prudenter & diligenter hæc expendit. De hoc igitur sequentia adnotentur.

Principium primum pœnitentiæ & vera eius origo est operatio diuinæ gratiæ, cor nostrum ad se conuertentis. Quod vt certissimum fidei fundamentum statuendum est, nec vlla audienda dubitatio circa illud. Pœnitentia Dei donum est, ex nullis nostris meritis. Non agimus nunc de iustificatione, quanquam pœnitentiæ perfectæ coniuncta sit: de hac enim postea dicemus. Nunc ipsam cordis nostri pœnitentiam & conuersionem diuina gratia præueniri, & eius donum esse asserimus. Ad quod sufficere debent verba Pauli, qui de his qui veritati contradicunt Episcopum instruens, vt cum modestia eos corripiens doceat: Ne quando (inquit) det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Hieremias etiam hoc apertissimè confitetur Deum orans: Conuerte nos Domine, & conuertemur. Et rursum: Castigasti (inquit) me Domine, & eruditus sum quasi iuuenculus indomitus. Conuerte me & conuertar, quia tu es Dominus Deus meus. Postq̃ enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postq̃ ostendisti mihi percussi femur meum. Quid apertius dici potuit? Legatur totum illud caput: vbi sub typo reuersionis populi de captiuitate, cõuersio peccatoris & diuina gratia dulcissimè describitur.

Primum initium pœnitẽtiæ est gratia Dei conuertentis cor peccatoris ad se.

2. ad Tim. 2.

Tren. 5.

Capite 31.

ſcribitur. Inuenit gratiam (inquit) in deſerto populus qui remanſerat gladio. In charitate perpetua dilexi te: ideo attraxi te miſerans. Gratię igitur eſt, dei tractus eſt cõuerſio noſtra. Sed apud Ezechielem locupletiſsimum huius teſtimonium eſt: Sic enim loquitur Dominus per Prophetam populo Iſrael. Tollam quippe vos de gentibus & congregabo vos, & effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris: & dabo vobis cor nouum, & faciam vt in præceptis meis ambuletis. Et poſt multa huiuſmodi gratiæ promiſſa: Non propter vos (inquit) faciam, notum ſit vobis: confundimini & erubeſcite ſuper vijs veſtris. Et antequam ad hæc promiſſa veniret, poſtquam multa dixerat & conqueſtus fuerat in perſona Dei, quòd nomen ſuum polluiſſent: Non propter vos (ait) ego faciam, ſed propter nomen meum quod polluiſtis in gentibus. Quem locum Auguſtin. lib. 4. contra duas Epiſt. Pelagianorum ad Bonifacium diligenter excutiens: Nihil (inquit) ſic euertit hominum præſumptionem, dicentium, nos facimus, vt mereamur cum quibus faciat Deus. Reſpondeat vobis ipſe Dominus: Ego non faciam propter vos, ſed propter nomen meum. Et ibidem poſt multa alia: Quid (inquit) merentur deſerta, exterminata, & effoſſa? quæ tamen ædificabuntur, operabuntur et munientur: nunquid pro meritis? abſit. Iſta enim merita mala ſunt, hæc munera bona. Redduntur itaque malis bona gratuita: ergo non debita: ideo gratia. Eſt & hoc concilijs & Apoſtolicis definitionibus apertè definitum. Innocentius in Epiſtola ad Carthaginenſe Concilium: Auxilio (inquit) quotidiano nos egere, negare non poſſumus: vt ad rectam ergo viam redeamus, eius auxilio plus egemus. vbi multa in confirmationem huius apertiſsimè dicit. Cæleſtinus etiam in Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ hoc ipſum ex orationibus Eccleſiæ confirmat. Poſtulant (inquit) pontifices, vt infidelibus donetur fides, vt hæretici reſipiſcant, vt lapſis pœnitentiæ remedia conferantur, & cętera multa, quod totum diuinum opus ſentitur. Deniq; & Arauſicanum Concilium ſecundum, idem manifeſtiſſimè definit cap. 19. Cum ſine gratia (inquit) humana natura integritatem ſeruare non potuit, quomodo ſine gratia potuit reparare, quod perdidit? Hæ igitur ſunt certiſsimæ fidei definitiones, quas ideo attulimus, quoniam nonnulli inter ſcholaſticos non infimæ authoritatis contrarium ſcripſerunt: quòd videlicet ſuis viribus

Ezech. 36.

Capite 6.

Capite 11.

Scotus.
Durandus.

viribus quis possit sic pœnitere, vt gratiam consequatur. Itaque esto, vt hoc illis donetur, & ab errore culpabili eos excusemus: certè eos adhuc velle defendere aut sequi, excusandum non est. Offendit hæc sententia non parum alienos à nobis, & quidem meritò. Asserit enim contra scripturam & definitiones Ecclesiæ, & deniq; aufert quæ maximè ad veram humilitatem & pietatem instituunt, quæ in hoc præcipuè posita sunt, vt nobis omnino nostrisq; viribus diffidamus, soli diuinæ gratiæ innixi. Nec aliud habet hæc sententia, quàm humani ingenij (nescio quam) argutiam, & præsumptionem propriarum virium. Sed hæc est sapientia quam stultam fecit Deus, & fortitudo quam infirmam reddidit. Multa circa hoc à scholasticis & in hoc loco circa dist. 14. & in 2. lib. dist. 28. & proximis. Hæc nunc sufficiant. Addemus etiam quædam in fine huius lectionis.

Iam actus nostros in pœnitentia consideremus: de quibus hoc sit primum. Quòd cum omnes actus pœnitentiæ in nobis sint & ex Dei motione, & ex nostri arbitrij libertate & qualitate, nec semper eodem principio oriuntur in nobis, neq; eodem ordine procedunt. Hoc manifestissimè ipsa experientia ostendit, dum alius timore pœnarum, alius præmiorum intuitu, alius diuinę bonitatis consideratione conuertitur, prout scilicet Deo placet (qui habet corda nostra in manu sua) & prout affectus noster dispositus est. Non possunt itaque sub arte & certa ratione comprehendi hæc diuinæ gratiæ admiranda opera. Quia verò suauiter Deus omnia disponit, hominesq; iuxta ipsorum dispositiones mouet, ipsa experientia docet peccatores corporeis delectationibus affectos facilius & communius pœnarum timore trahi. Igitur cum de origine actuum pœnitentiæ in nobis agitur, quædam tradunt doctores vt necessaria & semper contingentia, quædam vt in pluribus euenientia.

Actus pœnitentię in nobis non oriuntur semp ex eodem principio, neq; eodem ordine procedunt.

Iuxta hæc igitur b. Thomas supradicto loco, congruè quidem, post primam illam diuinæ gratiæ operationem quinq; actus ponit, quasi quinque gradus, quibus ad veram pœnitentiam peruenitur. Primus est fidei veraciter assentientis diuinis testimonijs. Secundus timoris seruilis, quo pœnarum consideratione à peccato dilectioneq; eius retrahimur. Tertius spei, quo remissionem peccatorum cōsecuturos nos sperantes, iam ea vt emendabilia detestamur. Quartus veræ charitatis, quo propter Deū ipsum peccata

Quinq; act⁹ ceu gradus ad pœnitētiam veram.

 displicent,

displicent. Quintus denique timoris filialis, quo Deo vltrò ob reuerentiam eius emendationem vitæ, & satisfactionem, prout possumus, offerimus.

Asignant alij alios actus, ratiocinatione magis quàm vlla experientia vel vsu: & sunt hi. Velle in se vindicare peccatum, detestari illud, hanc detestationem probare. Sed illos relinquimus quærentibus disputationes. De his quos experientia docet paucis agamus, probantes eos ex scripturis: nam ex illis patebunt loci, quibus maximè vtendum ad excitandos nos vel alios ad pœnitentiam. Illud ante admonemus, quòd sicut non omnes semper, vt diximus, concurrunt (nam quandoq; nullus est pœnarū timor) ita & cùm concurrunt, non semper formaliter & explicitè inueniuntur, sed virtute tantum. Sicuti enim in alijs moralibus non semper est consilium, deliberatio, atque electio explicitè atq; formaliter, sed virtute tantum in omni voluntario actu illa sunt: ita in præsenti nulla vera pœnitentia est, vbi non fides, spes, charitas, filialis timor vel virtualiter sunt. Constat enim sine his nihil esse Deo gratum in nobis. Sed hæc quandoq; vnico citißimo, & quasi subito actu fiunt, & hoc quidem rarius, vt in latrone & Paulo: cæterum communius seorsim, paulatim & succeßiuè fiunt in peccatorum conuersione, hoc agente nostra erga diuina tarditate & pigritia, aut nimio ad peccata & nos ipsos affectu. Ita enim paulatim primò ad fidem, deinde ad timorem, postea ad spem & ad reliqua vel omnia, vel aliqua adducitur peccator. Exemplum horum est in Augustino, qui de sua ipsius à peccatis conuersione & pœnitentia, quam scilicet longo tempore & tardo motu tandem completa fuerit, scribit apertißimè in 6. & 7. confeßionum. Quia igitur hæc concurrunt vel actu vel virtute, vel semper vel in pluribus, de eis dicamus: illa habeamus ad manum, quibus vera generatur pœnitentia in nobis.

Prædicti 5. actus neque omnes simul neq; explicitè semper concurrunt in pœnitentia.

Fidei actus omniū primus in pœnitentia.

Fides itaq; prima omnium est, sicut in cæteris quæ Deo grata sunt, ita & in pœnitentia. Sine fide impoßibile est placere Deo, inquit Apostolus. Accedentem enim ad Deum oportet credere quia est, &c. Accessum itaque & principium tribuit illi Paulus: illi (inquam) soli. Cæterùm fidei quæ per dilectionem operatur, totum tribuit. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neq; præputium: sed fides quæ per dilectionem operatur: quam & nouam creaturā vocat. Non est opus hîc agere de fide illa iustifi-

Galath. 5.6.

cante

tante Lutheranorum: alibi diximus & probauimus fictam esse. Hic hoc solùm notatu dignum est, quòd etsi ad pœnitentiam & detestationem peccati posit nonnunquam ratio humana mouere, sed quæ hinc proficiscitur non est vera pœnitentia: carnis & sanguinis nominari potest, sed non spiritus. Ratio humana potest in peccatis aut damnum, aut infamiam apud homines cogitare: vera aũt pœnitentia non incipit nisi à fide: quia inde oritur omnis motus in Deum. Crediderunt (inquit scriptura) viri Niniuitæ in dominum, & prædicauerunt ieiuniũ. Cùm enim is qui in peccatis quiescit, cui illa placent, non posit nisi bona aliqua cogitatiõne occurrente mutari, vt ei displiceant, nullam verò bonam coram Deo cogitationem aliud quàm fides parit, necesse est pœnitentiæ principium aliquem actum siue cogitationem fidei esse: cùm scilicet Dei bonitas, siue iustitia, Dei præcepta, aut præmia, siue pœna, cogitationi occurrunt, & certa eis fides adhibetur. Vnde & Paulus fidem in Deum & pœnitentiam prædicat.

Ionæ 3.

Actorũ 20.

Hanc bonam fidei cogitationem sequi solet timor pœnarum: estq; in peccatoribus stimulus maximus ad pœnitentiam. Vnde scriptum est: Timor domini expellit peccatum. Nam qui sine timore est, non poterit iustificari. Hinc & illud scriptum est: Initium sapientiæ timor domini. Constat enim pœnitentiam ad sapientiam pertinere, vt Moises inquit: Vtinam saperent & intelligerent, & nouissima prouiderent. Pœnæ verò timor quanquam imperfectus sit, & posit nonnunquam malus esse (cùm scilicet peccatum amatur, & solo timore pœnæ, quam mallet non esse, non peccatur) est tamen bonus & aptus his, qui non aliud nouerunt quàm se amare, & incommoda sua timere. Propterea ad hoc adhortantur nos literæ sacræ, proponuntq; externas illas pœnas. Vnde Christus: Timete eum (inquit) qui habet potestatem animam & corpus mittere in gehennam. Et psalmus apertissimè dicit: Confige timore carnes meas. Affligit enim timor & torquet, atque ita cuidam quasi cruci affigit. Itaq; manifestissimus est ille error, de quo aliàs dictum est, damnans peccati illum, qui timore pœnæ retrahitur à peccato. Vult Deus peccatores timere: nam Paulus ipse, qui inquit: Non accepistis spiritum seruitutis in timore, sed adoptionis filiorum Dei, vehementissimè tamen alibi terret peccatores: Horrendum est (inquiens) incidere in manus Dei viuentis. Et ibi: Irritam quis faciens legem Moisi sine vlla miseratione

Fidei actum subsequi solet metus pœnæ, maximus ad pœnitentiam stimulus.

Eccle. 1.

Deuter. 32.

Roma. 8.

Hebr. 10.

tione moritur, duobus vel tribus testibus. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit? Scimus enim qui dixit: Mihi vindictam & ego retribuam. Et rursum: An diuitias bonitatis eius &c. Et illud: Thesaurizas tibi iram &c. Ista & nobis & proximis proponenda sunt: istis excitandi ad pœnitentiam.

Roma. 12.

A timore pęnę est pęnitēti ad spem progrediendum, & hæc quoq; metu temperanda est.

Verùm huic timori pœnę nimium inhęrere dupliciter periculosum est: & quia in desperationem trahit, qua nulla periculosior tentatio: desperantes enim semetipsos (inquit Paulus) tradiderunt impudicitiæ in operationē omnis immundiciæ. Et quia seruilem animum facit, nec dignum Christiano, vt ex Paulo diximus: Non accepistis spiritum seruitutis in timore. Quare in illo præcedenti gradu constitutus vti debet timore vt superior: vt scilicet ratio fide instructa corrupto appetitui & puerili opponat inextinguibilem ignem, fletum, & stridorem dentium &c. Cæterū non debet illi totus subdi, ne cum Cain dicat: Maior est iniquitas mea &c. aut cum Iudæis manum cohibeat, non animum à peccatis. Transferat ergo se quantocyus ad spem, cum Psalmista dicens: Quare tristis es anima mea, quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi. Exemplum huius habemus in Niniuitis. Timuerunt dominum, sed sperauerunt dicētes: Quis scit si conuertatur & ignoscat dominus? Et Iohel ad pœnitentiam exhortans: Conuertimini ad dominum Deum vestrum, quia benignus est & præstabilis super malitia: quis scit si conuertatur & ignoscat dominus? Hæc omnia sperantium quidem sunt, sed etiā timentiū. Non inquit, miserebitur certò Deus: sed, quis scit? Meritò itaq; dicitur pęnitentia inter spem & timorē incedere: hoc ipsum est illud: Quis scit si conuertatur? Quod solum verbum Lutheranorum illam fidem destruit. Nam id quod certa fide tenendum est, nulla ratione sub tali dubitatione proponi potest. Vbi considerandus est mos loquendi scripturæ: cùm ex persona Dei Prophetæ loquuntur, promittunt remissionem: Omnium iniquitatum eorum non recordabor: cùm affectum exprimunt pœnitentis, dubitationis notam apponunt: Quis scit &c. Non quod de Dei misericordia debeat dubitare pœnitens, sed de se. Nam & propterea promissio illa Dei sub conditione ponitur. Si egerit pęnitentiam. Igitur & in priori illo gradu timoris spes esse debet, & in hoc timor. Sed docent patres dolorem illum de peccatis, qui assumitur

Ephes. 4.

Ionæ 3.
Iohel 2.

tur consideratione pœnæ, multo esse inferiorem illo, qui ex consideratione misericordiæ remittentis assumptus est: atq; ita ab illo ascendendũ ad hunc. In illo enim se videtur aspicere: in isto Deum, cuius misericordiæ & bonitati afficitur, atq; ideo dolet. Vnde in hoc gradu proximus est charitati. Quid enim illam potest magis in nobis gignere, quàm tantæ benignitatis diuinæ in peccatores consideratio? Cuius plenus est Psalmus ille 102. Quemadmodum miseretur pater filiorum &c.

Iam itaque sequitur meritò quartus gradus siue operatio pęnitentiæ, charitatis videlicet. Cùm enim ex pręcedentibus considerationibus eò ventum est, vt Dei summa bonitas agnosci incipiat & amari, quæ maximè in remissione peccati per mortem & sanguinem filij sui (quæ spes pręcipuè cogitat) ostendit. Hic amor veram detestationem & odium peccati, vt tantæ bonitati contrariũ est, operatur: quod necessarium esse ad veram pœnitentiam & remissionem peccati, satis ostendunt lachrymæ peccatricis, & verbum Christi: Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et Petrus inquit quòd charitas operit multitudinem peccatorum: sine qua conuersio illa Iudæorum, de qua psalmus: Reuertebantur et diluculo veniebant ad eum: vana ibidem ostenditur, cùm dicitur: Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei, ob charitatis scilicet defectum.

Quartus pęnitentiæ gradus est odisse peccatũ ob amorẽ summæ bonitatis Dei, cui contrarium est.
Lucæ 7.
1. Petri 4.

Vltimo tandem, cum timore filiali, quem charitas gignit & secum coniunctum habet, ob solam videlicet diuinam reuerentiam pœnitentia satisfactionem voluntariam Deo offert. Vbi eius est consummatio, sicut in filio illo prodigo patet. Iam (inquit) non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut vnum ex mercenarijs &c. Quid hoc aliud quàm paratum esse subire satisfactionem pro patris arbitrio, modò non reijciatur ab eius gratia. Cui simile videtur illud Psalmi: Dixi in excessu mentis meæ, proiectus sum à facie oculorum tuorum, ideo exaudisti vocem deprecationis meæ. Damnat itaque se verè pœnitens, at non recedit à Deo, sed magis timore filiali se illi subijcit: vbi iam peccati remissio consummatur.

Actus vltimus quo perficitur pęnitentia, est ob meram Dei reuerentiã illi offerre satisfactionem.
Psalm. 30.

Ecce omnes hos actus & in scriptura, & in ipso studio pœnitendi manifestè ostensos: in quibus sese exercere satis etiam apparet quàm sit futurum vtile: quanquam & in his non est parua diuersitas. Sunt infiniti verò pœnitentium affectus, & est velocis-

ſimus tranſitus ab vno affectu ad alium: ſed ea omnia ferè ad hos actus pertinent: de quibus ſatis ſit hæc dixiſſe.

LECTIO NONA.

De comparatione diuinæ gratiæ ad ſupràdictos pœnitentiæ actus, & de fructibus pœnitentiæ.



Quomodo operatio diuinæ gratiæ in nobis non ſit diſtinguẽda à noſtris bonis operibus.

Voniam diximus inter pœnitentiæ actus primum eſſe operationem diuinæ gratiæ conuertentis animum, poſtea verò adiecimus plures alios actus, expedit circa hoc diligenter aduertere, non ita diſtinguendam eſſe gratiæ operationem à ſequentibus quos poſuimus actibus noſtris, quaſi duo ſint ab inuicem ſeparati. Non ita ſentiendũ eſt de gratia, quaſi vicaria quadam ſucceſsione inter nos & illam debeamus diuidere, vt hoc boni à gratia, illud à nobis ſit: Damnat enim hoc apertè, vt Auguſtinus inquit libro ſecundo de peccatorum meritis & remiſsione, verbum illud Pauli: Quid habes quod non accepiſti? Nec ita putare debemus, quaſi prius Deus operetur in nobis, nobis quieſcentibus: deinde nos eo quieſcente operemur: ſed, vt Paulus inquit, operatur in nobis velle & perficere. Et Iſaias: Omnia opera noſtra operatus es in nobis. Quædam fatendum eſt Deum in nobis operari nõ præcedente vllo merito aut conatu noſtro, quæ Auguſt. dicit pertinere ad gratiam operantẽ ſiue præuenientẽ: alia verò præcedente quidẽ conatu aliquo noſtro, vel nonnullo noſtro merito, quæ ad gratiam cooperantẽ vel ſubſequentẽ pertinere dicit. Ceterũ gratiæ eius operatio noſtrę ſimul bonę operationi cõiuncta eſt, & noſtra bona operatio ſuæ gratiæ: vt ſimus in omnibus bonis operibus, ſicut à propheta dictũ eſt, quaſi ſecuris in manu Dei: niſi quòd nos ſumus intelligentes et volentes. Igitur ex his conſtat ſupràdicta ita intelligenda eſſe, quòd operatio Dei conuertentis cor noſtrũ cauſa ſit

Capite 18.
1. Corint. 4.
Philip. 2.
Eſaiæ 26.
Eſaiæ 10.

sa sit prima & efficax in omnibus illis actionibus: causa (inquam) omnium & singulorum, per nos & in nobis ea operans. Nam sine me (inquit) nihil potestis facere. Dicitur verò prior natura, quòd ab ea cæteri pendeant, ipsa verò à nullo eorum. Itaq; sic di- gnè de gratia eius sentiẽdum est, vt iam per singula discurramus. Diuinæ gratiæ est in primo illo actu, non tantùm fides ipsa et propositum firmum credendi diuinis assertionibus, sed & omnis bona cogitatio, & quicquid occurrit animo, maximè primò antea in peccatis quiescenti, quo incipiat Deo appropinquare, id totum diuinæ gratiæ est: nec enim (vt dixit Paulus) sufficientes sumus aliquid cogitare ex nobis, quasi ex nobis. Vbi (vt August. inquit) omne euertit Pelagianorum meritum & conatum præuenientem gratiam. Quid enim prius est in omni bono, quàm cogitatio ipsa? In secundo verò actu non minus ipsa gratia operatur. Timorem (inquit) meum dabo in corda eorum, vt non recedant à me. Nam hoc petebat Psalmus: Confige timore tuo &c. Itaq; vt occurrant menti æternæ illæ & terribiles pœnæ, gratiæ est: vt postquam occurrerint, ingrediantur cor & penetrent, eius est qui dicit: Timorem meum dabo &c. In tertio non minus spem veniæ ille largitur, de quo Paulus inquit: Quòd in Christo reconciliationem habemus, & gloriamur in spe gloriæ (inquit ille) filiorum Dei. Illud quidem post remissam culpam: sed ante solus ipse gratia sua & promittit remissionem, & facit vt verè speretur à nobis: quamobrem Psalmus vocat Deum spem suam, dicens: Spes mea Domine à iuuentute mea. Propter quod inquit: Ego autem semper sperabo: idq; contra peccatorum terrorẽ loquens. In quarto deniq; & in quinto ab illo diffunditur charitas in cordibus nostris, vt Paulus inquit. Ille & timorem dat, non minus castum istum, qui manet in sæculum sæculi, quàm illum pœnæ, de quo Iohannes inquit, quòd non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Hæc nobis dicta sint ad diuinæ gratiæ commendationem, cui tribuendum est quicquid in nobis boni est ad salutem, maximè verò in pœnitentia. Itaque non ipsam tantum perfectam & integram pœnitentiam per suam gratiam ipse operatur in nobis, sed & illos primos & imperfectos motus ab ipso esse dicimus, non quidem secundum imperfectionem, sed secũdum omnem quam habent bonitatem. Non solùm ergo perfectum dolorem peccati, & recessum integrũ ab eo Deus

Declaratur singulos prędictos pœnitentiæ actus esse à gratia Dei.

1. Corint. 3.

Hieremię 32

Roman. 5.

Roman. 5.

Deus nō tantum perfectā pœnitētiam, sed etiam primos et imperfectos motus eius gratis in nobis operatur.

per gratiam suam dat, sed quemcunq; minimum dolorem, quo paulatim à peccato retrahimur, etsi nondum illud omnino reliquerimus, ab ipso esse vera fides tenet: quod cuncta quæ diximus satis probant, sed præcipuè locus ille Pauli quem superius citauimus: vbi de peccatoribus dicit, quòd captiui à diabolo tenentur ad suam ipsius voluntatem: quod & Dominus inquit: Qui facit peccatum seruus est peccati. Quis verò dubitet tam fortem et crudelem Dominum non permissurum subditum sibi seruum, non tantùm omnino se relinquere sibiq; rebellare, sed vel tantillum à

2. Timot. 2. se recedere, nisi à superiori compellatur potestate, Dei scilicet:

Iohan. 8. quod gratiæ certè est. Manet miser peccator viribus omnibus destitutus potestati illius totus traditus: de qua Iob dixit: Non est potestas super terram, quæ ei possit comparari. Cùm igitur vel tantillū viderit se quispiam respirare ab ea seruitute, agnoscat su-

Lucæ 11. peruenisse superiorem, qui fortem illum armatum custodientem castrum suum vicerit. Et hoc satis suprà adducta testimonia Augustini, Innocentij, Cælestini, & Conciliorum probant. Si (inquiunt) q̄d accepit iustus, sine gratia seruare non potest, quāto minus recuperare, quod perdidit? Si hæc igitur non fiant à iusto sine gratia, quomodo à peccatore fient? Non negamus fieri posse, vt detestetur peccatum impius, aut boni aliquid ex suo genere, ductus naturali ratione et instinctu faciat: sed nec pœnitentiam aliquam, nec opus aliquod, quo tantillum appropinquet ad Deum, aut di-

2. Corint. 3. sponatur ad gratiam, nisi à Deo adiutus facere potest. Docet ita

2. Corint. 12 Paulus: Quòd non sufficientes simus cogitare &c. Et: Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Quæ verba sæpe in hunc sensum interpretatur Augustinus: nihil scilicet ad salutem pertinens nos posse: sicut & illud etiam: Sine me nihil potestis facere.

Iam ex his quid sentiendum sit de multis quæ circa hoc mouentur quæstionibus & controuertuntur, non tantum inter Catholicos & hæreticos, sed inter ipsos etiam catholicos, intelligi potest.

An opera præcedentia iustificationem bona sint an mala.

Quæritur primò, an cùm paulatim quis perducitur ad iustitiam, illa opera, quæ præcedunt, bona sint? An illis præparemur ad iustitiam? Et deniq;, an meritoria sint iustitiæ ipsius? Igitur vt, omissis contentionibus, cognoscatur quid de his tribus sentiendum sit iuxta saniorem doctrinam, sequentia ex his, quæ diximus, notentur. Primò iuxta sanam & probabiliorem sententiam non

est

est negandum præcedere aliqua bona opera nonnunquam iustificationem siue perfectam pœnitentiam,& illis operibus nos præparari & paulatim perduci ad perfectum, sed illa omnia ex gratiæ diuinæ auxilio fieri. Negant Lutherani duo illa priora: esse scilicet aliquod bonum opus, & per illud nos præparari. Et quanquam non desint catholici aliqui, qui opera omnia peccatorum, maximè infideliũ, mala putant: sanior tamen sententia est quam diximus, & ab hæreticis pertinaciter hæretico animo negatur. Nam ex proximè dictis, satis patet Deum boni aliquid inspirare cordibus peccatorum, ipsosq; sic à Deo motos actum timoris, aut spei, siue pœnitentiæ producere. Vnde quanquam in colloquio illo Ratisponensi anni 46. & in libello de eo edito à Butzero nulla ratione hæretici voluerunt hoc concedere, sed, vt ex ipso Butzeri libello patet, non possunt negare Deum nonnunquam paulatim perducere peccatorem ad iustitiam, ipsumq; ita eum præparare: quod in Augustino ille latissimè ex confessionibus eius ostẽdit: quo concesso, mirandum est quibus technis elabi conentur, clamantes contra scripturam esse, dicere aliquod bonum opus à peccatore fieri, sed bene (inquit ipse) Deum in illo efficere, & Deum illum præparare: quo nihil amplius nostra sententia asserit: Deus operatur in illo & præparat illum, sed per illum ipsum, non enim illa opera vllus verè dicere potest ab illo non esse. Quam sententiam August. frequenter apertissimè tenet. Nam in epistola ad Sixtum videlicet 105. Nec ab illo (inquit) quod originaliter contrahitur, nec ab his quæ vnusquisque in vita propria mala cõgregat quisquam liberatur & iustificatur, nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum: non solùm remissione peccatorũ, sed prius ipsius inspiratione fidei & timoris dei, impartito salubriter orationis affectu & effectu, donec sanet omnes languores nostros. Vides vt intelligit gratiam dei ante remissionem peccatorum in fidei & timoris dei inspiratione & affectu orandi incipere, & hæc salubria esse. Quod apertius in 1. lib. de diuers. quæst. ad S. Simplicianum q. 2. in principio ita dicit, cùm Pauli mentem in illis verbis: Cùm nondum nati essent &c. incipit explicare: asserens eam esse, vt de operum meritis nemo glorietur, & vt ostendat opera non præcedere gratiam, sed sequi: Ne scilicet quis arbitretur se ideo percepisse gratiam, quia bene operatur: sed bene operari non posse, nisi per fidem receperit gratiam. Et statim post ista

Ita inquit. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit deo credere: sed interest, quibus articulis temporum, vel celebratione sacramentorum gratia plenior & euidentior infundatur. Vnde post pauca inquit: Fiunt ergo inchoationes quædam fidei conceptionibus similes: nihil horum tamen sine gratia misericordiæ Dei: quia & opera, si quæ sint bona, consequuntur. Ponit exemplum horum in catechumenis & Cornelio, quos non sine diuina gratia putat & credere & operari bona quædam, vt eleemosynas & orationes fecit Cornelius, nec tamen adhuc perfectè iustificatus est. Poterat & exemplum horum in seipso adferre, sicut attulit in confessionibus: cùm magno affectu oraret, & multis lachrymis imploraret Dei misericordiam, nondum tamen affectum omnem peccandi relinquens. In scriptura sacra non video apertiora alia testimonia huius, quàm illa quę his locis Augustinus refert. Nec crediderim admodum innitendum testimonijs scripturæ, sed ista Augustini testimonia, quem etiam hæretici fatentur acerrimum gratiæ assertorem esse, & in his locis, vbi isti putant magis contra nos illum esse, meritò debent sufficere. Adducebant Catholici aliqua scripturæ testimonia, sed ea certè ambigua. Nam quicquid de præparatione dicitur ad iustitiam, id non de præcedente aliqua præparatione necesse est intelligi, sed de ipsa, quam per Dei gratiam facimus, operatione vel cùm iustificamur, vel cùm augetur in nobis iustitia. Sed hoc dogma est vt Ecclesiasticum asserendum, Fieri à peccatoribus bona quædam opera, quibus præparantur ad gratiam, non sine Dei gratuito auxilio: quod nihil detrahit gratiæ, imò magis commendat: quod & consolatur infirmorum mentes, & ad bene operandum excitat, & certè præter controuersiam à patribus asseritur. Nam cuncta illa, quæ afferuntur contra hoc ex scriptura: Omne quod non est ex fide peccatum est: & quæ Augustinus ex hoc loco contra Iulianum acerrimè disputat de virtutibus gentilium, manifestè intelligenda sunt de his quæ ex infidelitate procedunt: quæ vt huiusmodi, mala sunt. Atque ita scriptura loquitur de sacrificijs & oblationibus Iudæorum, quæ illi superbo animo & gloriantes, sibiq; securitatem promittentes offerebant sine vera pœnitentia. Incensum abominatio est mihi &c. Quod Ieremias apertius, multa in hanc sententiam dicens, declarat. Vos confiditis vobis in sermonibus mendacij, furari, occidere &c, & veni- (Ieremiæ, 7.)

stis

stis & stetistis coram me in domo hac, in qua inuocatum est nomē meum:& dixistis:liberati sumus, eò quòd fecimus omnes abominationes istas &c. Orabant itaque isti, & fidebant in templo persuasione superba. Meritò igitur illa reijciuntur à Deo. Cæterum oratio illa humilis publicani, de quo etsi secundum sensum aliquem credamus, quòd descenderit iustificatus, tamen potuit orasse,antequam iustificatus esset. Orationem ergo illam ante iustificationē non dubitandum est fuisse bonam, quam sic cōmendat Christus. Et certè est hæc efficax ratio ad hoc probandum ex scriptura. Nam constat ex hoc loco orationem illam bonam Deo gratam fuisse,ipsumq; præparasse.Non tamen ex illo loco constat iam tunc illum esse iustificatum. Vt minimum constat posse aliquem peccatorem nunc sic orare. Et de oratione sunt aliæ authoritates scripturæ & patrū. Nam quid est: Omnis qui petit accipit. quod interpretatur Chrysost. siue iustus siue peccator:si non gratū est Deo,vt peccator oret?Sunt igitur & bona opera ante remissionem peccati, & præparamur per illa.Iam verò, an aliqua ratione meritoria sint iustificationis, minus est certum, & minus necessarium: quare mallem hoc hæreticis concedi: quod videtur etiam Augustinus frequenter dicere: & tribuitur etiam hæc sententia b. Thom. Tamen multi pij contrarium sentiunt & verius, & vtilius conscientijs:de quo,vt intelligi possit,breuiter hæc notentur.

Lucæ 11.

An opera p̄cedētia iustificationem aliqua ratione eam mereantur.

Art.5.q.114 prima secūd.

Primum. Ante plenam iustificationem semper voluntatem, qua commissum est peccatum,permanere Deo ingratam,sed non semper æqualem, verùm remissiorem nonnunquam & minorem, & ideo minus ingratam:quod ipsum est: nonnihil iam accessisse ad Deum, & recessisse à peccato.

Volūtas peccatoris ante iustificationem semper quidem,licet nunc magis, nunc minus Deo displicet.

Secundum. Semper ante iustificationem voluntatem illam, qua peccatum est, fortiorem esse & præualere alteri qua bonum aliquod orationis &c. fit. Propter hoc itaque vltimum August. clamat, ante remissum peccatum semper esse mala merita, imò nulla merita nisi damnationis. Ita Psalmo 31. Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum. Attenduntur opera tua, inueniūtur mala. Si quod debetur operibus Deus redderet,vtiq; damnaret.Stipendium.n.peccati mors. Malis operibus quid debetur, nisi damnatio? Et super Iohannem in illa verba: De plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia &c. Post multa de hac re: Hanc ergo (inquit) accepit gratiam primam peccator,

Peccator ante iustificationē absolutè magis iram q̄ misericordiā meretur.

tor, vt eius peccata dimitterentur. Quid meruit? Interroget iustitiam: inueniet pœnam. Cui consonat id, quod superius citauimus ex 4. lib. contra 2. epistolas Pelagia. Redduntur peccatoribus bona pro malis. Itaque si vtrunque consideremus in peccatore incipiente iam ad Deum redire, quicquid boni est, minus est, minus amatur ab eo, quàm peccatum odio habeatur: magis Deus odit peccatum in illo, quàm amet illa alia, quia & ipse peccator magis amat peccatum, quando adhuc voluntate in eo manet, quàm salutem, pro qua etiam orat. Nam si non ita esset, sed fortior esset voluntas gratiæ, iam & ille non amaret peccatum, & remissum esset ei. Itaque si totus ipse consideretur, magis prouocat iram, & magis meretur iram, quàm misericordiam. Verùm quia bonum suum, quod scilicet Deus operatur in illo, & quo ipsum præparat, non est dubitandum Deum aspicere in ipso, sanè & catholicè putamus esse dicendum, Deum respicere bona illa ante iustificationem. Quid enim non respiciat dona sua in homine? imò magis quàm ipsa opera hominis mala? Aspice (inquit) in me. Et alibi: Auerte faciem tuam à peccatis meis. Et illud: Reminiscere miserationum tuarum, quod de ipsa gratia, quam Deus in nobis operatur, intelligi potest, quando incipit nos præparare. Et statim sequitur: Delicta iuuentutis meæ ne memineris. Dicamus ergo Deum illa aspicere, & propter illa, quæ sua magis sunt quàm peccatoris, illius misereri. Hæc quidem iuxta sanam doctrinam.

Deus respicit bona opera peccatoris ante iustificationē tanquam sua dona.

De merito præcedente iustificationem.

Iam verò an etiam per illa opera ex parte aliqua mereri possit iustificatio vel secundum quandam congruitatem? satis vtraq; pars sine vllo periculo affirmari potest. Certè August. in epist. illa ad Sixtum meritum videtur asserere. Sic enim inquit: Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito fidei est, si fides hanc impetrat. Nec enim nullum est meritum fidei, qua ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori. Dixit itaque meritum: leniuit addito vocabulo (aliquo). Sit itaq; meritum aliquod, non quale in iustificatis iam est ad æternam vitam: idq; si cui ita placet, & sibi videtur Dei misericordiam commendare. Illud enim meritum diuinæ gratiæ opus est, nondum quidem iustificantis, sed præparantis. Nec ab hoc puto b. Thom. sensum loco citato abhorrere. Id certum habeamus: peccatorem, quamdiu in peccato est, magis dignum esse damnatione quàm venia: & propter hoc ipsum in se consideratum nulla ratione mereri nisi damnationem, quam August.

gust.dixit. In hac itaq; quæstione omnes conamur cuncta tribuere gratiæ, & tribuimus quidem: sed qui plus putant gratiæ tribui, illud qualecunq; meritum ponentes, quod satis rationabile est, nō sunt arguendi: nec ècontrario, qui volunt peccatori sua demerita decantatissima esse, etiam non sunt reprehendendi: modò eis concedamus, peccatori nullum bonum gratiæ debitum esse, & auferamus omnem suorum operum fiduciam: sic tamen, vt diuinum erga se fauorem & auxilium agnoscat & veneretur. Hæc igitur propter hos actus pœnitentiæ, qui & gratiæ sunt, diximus.

De fructibus pœnitentiæ erat iuxta hunc articulum agendum, quos & Iohannes Baptista & Christus Dominus tam diligenter exigunt: Facite fructus dignos pœnitentiæ: sed non est opus aliud dicere, quàm quòd, cùm fructus bona opera constet vocari, mandatorum scilicet Dei executionem: vnde dictum est: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur: eadem ipsa opera fructus iustitiæ sunt, qua ratione à lege præcepta sunt, atq; omnibus communia: fructus quidem pœnitentiæ dicuntur, quatenus ab his, qui se peccasse nouerunt, in vindictam & quandam satisfactionem peccati, vt dictum est, assumpta. Fiunt igitur fructus pœnitentiæ eadem ipsa opera, sed frequentiora, & maiori sollicitudine impleta: vtpote duplici ratione & necessitate debita, legis videlicet Dei, & peccati proprij. Vnde meritò illa, quæ Paulus Corinthijs scribens, dicit à tristitia, quæ secundum Deum est, in eis causata, fructus pœnitentiæ dicere possumus. Hoc ipsum (inquit) vos secundum Deum contristari, quantam operatur in vobis sollicitudinem, sed defensionem, siue purgationem (vt alij legunt) aut excusationem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. Quæ omnia non distincta aliqua opera & specialia significant, sed (vt nunc ita dicamus) conditiones quasdam bonorum operum: dum in faciendo bona, qui peccauit valde solicitus est, ardenter desiderat, æmulatur exempla meliorum, & in seipso acerrimè vindicat & punit peccata: In vitandis verò malis etiam sollicitus est & se defendere atque purgare à præteritis, & indignari contra se, qui illa commisit, & contra omnem persuasionem eorum, atq; timere illa, propriæ infirmitatis semper conscius. Cæterum inferius vtemur iterum hoc loco Pauli, cùm de discernenda vera à falsa pœnitentia agetur. Nunc satis sit eius meminisse.

Fructus pœnitentiæ sunt etiam iustitiæ & legis Dei opera.

Mathæi 7.

2. Corint. 7.

LECTIO DECIMA.

De iustificatione impij.



X his igitur quæ proximè dicta sunt, putamus abundè haberi, quantum tribuendũ sit gratiæ in pœnitentia: & catholicæ Ecclesiæ doctrinam satis fore purgatam à modernorũ hæreticorum calumnijs, qui non cessant in aures vulgi quotidie inclamare, quòd nostris meritis doceamus peccatorum remissionem obtineri. Constat satis nos omnia gratiæ tribuere. Nec inconsideratio aut error, qui absque pertinacia inuenitur nonnunquam in doctoribus pijs atque catholicis, tribuendus est ipsi catholicæ Ecclesiæ aut doctrinæ eius. Ex his ergo quæ circa hoc dicta sunt, facilè est agnoscere, quid de iustificatione impij sentiendum sit. Quia tamen & hoc à nostris doctoribus circa hunc locum dist. 17. quarti, & à b. Thom. specialiter etiam & diligenter docetur, & circa id etiam maximè contra nos clamant nouatores, necessarium est de hoc etiam in speciali dicere. Nec tamen latius hoc tractandum suscipimus, sed summatim tantum: & quàm breuissimè fieri poterit dicenda sunt duo. Primum. Quid doctores nostri circa hoc afferant ante motas omnes has controuersias simpliciter, id est, syncerè & absque partium fauore. Deinde quid nouatores isti hæretici, Lutherus & sui afferant. Ex quibus speramus tertium posse facilè ostendi, quid illi in nobis reprehendant, & nos in illis. Vbi etiam videbitur, nihil minus hæreticos in hac materia facere, quàm quod promittunt: nec vllam esse, in qua minus necessarium fuerat quicquam addere aut simplicem populum inquietare nouis doctrinis: quanquam clament se locum istum de iustificatione, præcipuum caput Euangelij, illustrasse: sepultum alioqui & obscuratum à nostris, sed iam ad primum accedamus.

Quæst. 113. art. 1. 2.

Quæ & quo ordine hîc explicabuntur de iustificatione.

Doctores igitur nostri grauiores, præcipuè d. Thom. b. Bonauent. Alexander de Ales, & ferè omnes reliqui in præcipuis de quibus dicturi sumus conueniunt, quanquam sit nonnulla diuersitas

circa

circa minutiora quædam & minus necessaria. Breuiter igitur colligentes eorum doctrinam & b.Thom.præcipuè,qui pluribus certè sententijs quàm verbis in Summa hanc materiam prosecutus est,sequentia colligimus.

Primum. Docent quòd iustificatio hæc impij est peccatorum remißio, & innouatio quædam atque sanatio animæ. Id quod ex contextu ipso scripturæ satis ostenditur. Nam Paulus inter diuersa diuinæ gratiæ opera, vocationem & iustificationem ponit medias inter glorificationem & prædestinationem : mediam verò inter hæc, quòd scilicet præcedat glorificationem & sequatur prædestinationē.Prima quidem vocatio est: post hanc verò peccatorum remißio in nobis, qui videlicet sub peccato omnes sumus: & demùm perseuerantia ac profectus in custodia mandatorum. Vtrunque autem Paulus iustificationem dixit.Nunc verò nos de prima, qua ex impio fit iustus, agimus. Ideo diximus iustificationem impij, vt aliam excludamus ab hoc tractatu. De hac igitur loquitur Dominus in Euangelio, cùm ait non semel: Remittuntur tibi peccata tua. Vnde & alibi ait Paulus: Credenti in eum, qui iustificat impium &c. denique alibi apertius hoc docens, mentione facta fornicariorum & similium : Et hæc quidem aliquando (inquit) fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis. Vbi vides apertè illum ablutionem & sanctificationem idem dicere quod iustificationem, & in his omnibus veram constituere mutationem, per quam id quod aliquando fuerunt desierunt iam esse:Aliquando(inquit)hęc fuistis,innuens iam non esse. Iuxta hoc igitur, Iustificationem impij (de qua tantum hîc loquimur,vt propositum est) remißionem peccatorū esse intellexerunt nostri:remißionem,inquam,quam superius exposuimus satis. Nec omiserunt rationem nominis huius & vocabuli ostendere ex communi & philosophorū more loquendi. Iustificatio(inquiunt)mutationē quãdam significat,qua iustus quis efficitur.Vnde & actiuè significatur: dicit enim Paulus Deum iustificare:& paßiuè,quando dicit nos iustificatos,& iustificari hominē &c.Motus ergo hic ad iustitiã quanq̃ dupliciter fieri intelligi poßit.Primò in eo,qui prius in peccato non fuit:sicut in Adam cum primam à Deo accepit iustitiam:sed de hac nō loquimur:verùm de secunda,quę fit à peccato ad iustitiam,quasi ab vno contrario in alterū: quæ meritò iustificatio vocatur à termino ad quē:

Iustificatio impij est remißio peccatorum & animæ innouatio.

Roman. 8.

Roman. 4.

1. Corint. 6.

Quid nomē Iustificatio significet.

ſic enim denominantur motus. Mutatur itaq; qui iuſtificatur, & mouetur à peccato ad iuſtitiam. Notarunt igitur iuſtitiam ſumi vel pro virtute quadam, quæ æqualitatem conſtituit in his, quæ ſunt ad alios: ſiue iuſtitia particularis ſit, quæ ordinat ad ſingularem alium hominem: ſiue legalis, quam Ariſtoteles vocat, quæ ordinat ad commune bonum multitudinis: nec de hac iuſtitia hîc eſt ſermo. Sumitur verò ſecundo modo pro vniuerſali quadam rectitudine hominis, qua primò ipſe totus rectè ſe habet ad Deum, deinde & vires ſuas recto continet ordine, à qua rectitudine iuſti dicuntur in ſcriptura homines. Iuſtus autem meus ex fide viuit. Sicut igitur ſtatus hic & rectitudo iuſtitia quædam eſt & æqualitas, ita econtrariò peccatum omne, vt inquit Iohannes, iniquitas eſt: inæqualitas ſcilicet: atq; ita iniuſtitia quædam. Quando ergo ab hoc peccato ad illam rectitudinem à Deo quis mouetur, meritò iuſtificari dicitur, atq; ipſe motus Iuſtificatio. Hæc igitur noſtri de re & nomine Iuſtificationis impij.

Nomen Iuſtitiæ variè accipitur.

1 Iohan. 3.

Quatuor ad impij iuſtificationē concurrunt.

Secundum. Docent ad hanc iuſtificationem quatuor concurrere, & hæc quidem ſimul tempore fieri, cæterum habere ordinem quendam naturæ. Sunt igitur quatuor iſta interna, & quaſi integrantia iuſtificationem ipſam hoc ordine.
1. Primum eſt gratiæ diuinæ infuſio atque cooperatio, qua præuenimur & excitamur ad omnia quæ ſequuntur: de qua ſatis proxima lectione dictum.
2. Secundum eſt motus liberi arbitrij fide ſe conuertentis in Deum, atque adeò actus fidei: de quo intelligunt illud: Iuſtificati ex fide. Hic itaq; actus fidei non eſt præciſè accipiendus, ſed omnes illos actus timoris, ſpei, & charitatis, de quibus proximis lectionibus diximus, includit motus iſte fidei, de quo hîc fit mentio.
3. Tertium eſt motus deteſtationis peccati, qui eſt velut receſſus cordis à peccato: & reuera eſt dolor ille, quem diximus proximis lectionibus primò à timore pœnæ incipere, augeri ſpe, deniq; perfici charitate & timore filiali. In his omnibus eſt motus iſte deteſtationis peccati, iuxta ea quæ octaua lectione dicta ſunt.
4. Quartum deniq; ponunt remiſsionem peccati. Vbi conſummatur totus hic iuſtificationis motus. Quamuis igitur hæc ſatis duabus proximis lectionibus confirmata ſint ſcripturæ authoritatibus & explicata, non tamen erit inutile hoc loco magis adhuc confirmari, & iuxta catholicum ſenſum exponi.

Primum igitur, de gratiæ infuſione confirmat maximè Pauli

doctrina in multis locis. Ad Ephesios quidem: Deus (inquit) qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia saluati estis. Et ibidem iterum: Gratia enim saluati estis per fidem: & hoc non ex vobis: Dei enim donum est: non ex operibus, ne quis glorietur. Et, vt de singulis dicamus, ipsum credere ex gratia esse idem asserit: Vobis (inquiens) datum est, non solùm vt in eum credatis, sed vt pro eo etiam patiamini. Et de cæteris omnibus bonis animæ nostræ motibus vniuersaliter, vt proxima lectione diximus, inquit: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Vbi illud cõsiderandum est, quòd quanquam scholastici sæpius gratiæ nomine habitum quendam virtutem animæ, siue priorem virtute intelligant, non tamen propterea vel rationem ipsam primam & propriam gratiæ, quæ est, quòd non sit ex meritis (dicente Paulo: Si autem gratia: iam non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia) negant, vel solum illum habitum intelligunt. Distinxit diligenter b. Thomas suo loco duplicem gratiam: alteram habitum: alteram gratuitam Dei cooperationem, motionem, atq; conuersionem animæ ad bonum: de qua dictum est: Sine me nihil potestis facere. Omnia hæc gratiam appellant, & nullo merito nostro dari intelligunt. Quod ipsi significant & explicant, dicentes hanc gratiæ infusionem primam esse eorum quæ ad iustificationem concurrunt. Primam inquam, non tempore, sed naturæ ordine. Igitur simul illa omnia esse, atque ita iustificationem in instanti & subitò fieri, probant ex duobus. Primùm ex diuina omnipotentia, quæ nullo eget tempore ad operandum. Secundò ex diuinæ gratiæ immensitate, ex qua est, vt nullam aliam dispositionem requirat Deus ad infundendam gratiam, nisi quam ipse operatur & facit per gratiam. Denique & operatio voluntatis nostræ non exigit tempus. Quare ipsa perfecta iustificatio Deo mouente, & anima nostra consentiente subitò fit, non minus quàm illuminatio, sed multo magis: quanquam communiter iuxta naturæ humanæ conditionem, cuius est paulatim & non subitò ad summũ peruenire, paulatim perducatur peccator ex imperfecto dolore & amore ad perfectum (vt ex actibus pœnitentiæ explicatis patet) ad quod cum peruenerit, subitò & absque mora iustificatio fit. In hac verò subita mutatione primum omnium, hoc est, à quo tanquam

Ad iustificationem necessaria est diuinæ gratiæ infusio.

Cap. 2.

Philip. 1.

Philip. 2.

Rom. 11.

Iohannis 16

Iustificatio impij subitò fit, licet peccator paulatim ad eam perducatur.

Infusionem gratiæ Dei priorem esse & causam motus liberi arbitrij atq; iustificationis declaratur.

causa cætera omnia pendent, gratiæ infusionem dicunt: quam etiam asserunt esse ipsam operationem Dei animam mouentis: ita vt apertè fateantur ideo liberum arbitrium moueri ad fidem & detestationem peccati, quia ita Deus illud excitat & mouet, quia gratiam suam infundit:non contrà, ideo Deus infundit gratiam, quia liberum arbitrium mouetur. Hoc illi ex similitudine actionum & mutationum naturalium declarant, prudenter quidem: quoniam naturalia hæc proportione quadam ad spiritualia se habent, & in illis Deus quandam figuram spiritualium rerum & specimen exhibuit. Igitur (inquiunt) sicut in omni naturali mutatione primum omniū est actio ipsa agentis in passum, quam ipsa passio rei, quæ mouetur, mox concomitatur & sequitur, cuius tamen actio illa causa est: prius enim (vt exempli causa dicamus) virtus ignis applicatur aquæ, & in illam operatur: non certè ab ipsa aqua, quæ patitur, attracta, sed illa, quæ alioqui de se neque appropinquaret, nec se disponeret ad calorem, mox vt cœperit ignis calefacere, calefit: atq; ideo calefit, quia ignis calefacit, non è contrario, ideo ignis calefacit quia illa calefit: sic in iustificatione (inquiunt) quia Deus gratiam confert, mouetur anima: non contrà. Vbi vide quàm pulchra & manifesta est assertio gratiæ, & aptissima ex illa similitudine declaratio. Si quid fecit aqua vt calefieret ante ignis operationem, id fecit peccator vt iustificaretur ante gratiæ infusionem. Si ex aliquo debito ignis calefecit aquam, si quid debet illi ignis: ita etiam præcessit meritum in peccatore, vt Deus illum iustificaret, ita Deus aliquid illi debet: hoc est, ita nullum meritum præcessit peccatoris vt iustificaretur, sicut in aqua nulla dispositio, vt calefieret, ita ex nullo merito Deus iustificauit hominem. Est tamen aduertendum in hac similitudine multas esse dissimilitudines. Aqua enim est insensibile quoddam elementum, prorsus sensus expers & duntaxat patitur, atque contra naturam suam mouetur cùm calefit: anima verò est liberi arbitrij, & iuxta naturam suam suauiter mouetur à Deo, cuius nulla actio in creaturam violenta est. Tamen quod attinet ad dependentiam patientis ad agens, & non contrà, aptissima est similitudo. Ex qua rursum progredientes vltrà nostri in explicanda gratia, sic obijciunt: Nonne prius est materia disposita & præparata, quàm formam recipiat? Cùm igitur præparatio animæ in motu illo liberi arbitrij consistat,

præce-

præcedet ille infusionem gratiæ. Ad quam obiectionem respondent, exemplo, & ratione naturali magis illustrari hanc diuinæ gratiæ prioritatem & virtutem. Primò, quoniam constat in naturalibus mutationibus formam simul esse cum vltimis (quas vocant) dispositionibus & perfectis, sed has effectus esse formæ ipsius: ita igitur (inquiunt) motus illi liberi arbitrij effectus gratiæ sunt. Quanquam itaque in naturali aliqua mutatione, generatione scilicet vel corruptione, longo nonnunquam tempore dispositiones imperfectæ præcedant, quod tamen attinet ad ipsam generationem, subitò forma substantialis adest, & simul cum ea dispositiones illæ vltimæ: ita per omnia in ipsa iustificatione, quam meritò non tantùm generationem, sed potius creationem dicere possumus. Sic enim vocat Paulus: Ipsius enim (inquit) sumus factura, creati in Christo I E S V in operibus bonis, quæ præparauit vt in eis ambulemus. Vnde & alibi nouam creaturam vocat gratiam certè ipsam iustificantem: In Christo (inquiens) Iesu nec circumcisio aliquid valet, nec præputium, sed noua creatura. Ita (inquam) dispositio subitò fit ex gratia. Iustitia enim producitur in mente, & mens simul operatur iustitiam ipsam suscipiens: ita videlicet vt nihil illi tribuamus, quod ex gratia non habeat. Dicunt secundò, quòd in illa naturali mutatione, cùm reuera ita sit, vt dispositiones illæ sint à forma, quæ per generationem producta est, tamen secundum ordinem causæ materialis priores sunt forma: hoc est, si consideretur materia ipsa nudè, & comparetur ad formam & ad dispositiones, sicuti prius est esse materiam, quàm suscipere formam, ita prius est dispositum esse ad formam, quàm ipsam suscipere. Secundum ordinem verò causa efficientis, hoc est, cōparata materia ad efficiens, prior est operatio efficientis & intentio: quare simpliciter prior est & eius operatio, & forma quam efficiens intendit: atq; ita demum in iustificatione prior est Dei operatio & gratiæ infusio, quàm reliqua omnia. Quod pulcherrimè vide in Euangelio sub metaphora filij prodigi descriptum. Mittamus cętera: Surgens (inquit) venit ad patrem: Cumq; adhuc longe esset, vidit filium pater: & misericordia motus, accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum: & dixit ei filius: pater, peccaui in cœlum & in te. Vide itaq;, antequam filius accederet, pater accurrit; anteq̄ loqueretur, osculatus est eum: ita anteq̄ peccator

Motus liberi arbitrij in iustificatione sunt effectus gratię, & hac posteriores secundum ratione cauſæ.

Ephes. 2.

Galath. 6.

Lucæ 15.

cator accedat, Deus præuenit: antequam eum verè pœniteat, reconciliat eum sibi: ante(inquam)non tempore(quia simul fiunt) sed causalitate & virtute: quia Deus dat gratiam, peccator conuertitur: non quia conuertitur, dat ei gratiam. Primum igitur illud de gratiæ infusione, sic explicatum sit.

Motus liberi arbitrij conuertentis se ad deum, qui etiam fidei actus dicitur, necessarius est ad iustificationem adulti.

Secundum. Motus liberi arbitrij necessitatem probant Pauli etiam authoritatibus. Iustificati ex fide pacem habeamus. Arbitramur iustificari hominem per fidem. Et: Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes, qui credũt in eum. Vbi primò nostri notant, actum hunc liberi arbitrij in Deum, fidem vocari & reuera esse: quia accedentem ad Deum oportet credere. Certè per cognitionem naturalem non verè appropinquatur Deo, multo minus in illum conuertimur vt beatificatorem & iustificatorem. Quia igitur(inquiunt)fides prima est in hoc actu conuersionis liberi arbitrij in Deum, meritò actus fidei dicitur: nõ tamen eius solius, sed & spei & charitatis, timoris Dei, & reliquarum virtutum (de quibus proximè diximus inter actus pœnitentiæ) etiam est. Nam & per charitatem remitti peccata satis suprà probatum est. Imò verius & magis propriè per illam, quàm per fidem aut aliam aliquam virtutem. Actum igitur hunc, quem Paulus fidei vocat, ipsemet explicat alibi: In Christo (inquiens) Iesu nec circumcisio aliquid valet, nec præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur, quam superius nouam creaturam ostendimus eum vocasse. Vbi & hoc obseruandum diligenter: nostros non hoc solùm consonè rationi dixisse, sed etiam secundum modum loquendi scripturæ. Illa docet vnum actum plurium virtutum esse: ista apertius diuersis virtutibus eosdem actus tribuit: quod valde est considerandum. Quot actus tribuit Paulus fidei ad Hebreos scribens? Non tantùm certè ipsum credere, de quo dixit: Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei: sed etiam oblationem sacrificij. Fide Abel plurimam hostiam quàm Cain obtulit: obedientiam: Fide Abraham obediuit: timorem Dei: Fide Noë metuens &c. denique omnium virtutum opera: Sancti per fidem operati sunt iustitiam, ludibria & verbera experti &c. Ad Corinthios verò omnia similiter tribuit charitati, etiam ipsum credere: Charitas omnia credit, & omnia sustinet, & omnia sperat, & patiens est, benigna est &c. Vides itaque apertè eundem actum plurium virtutum esse, nec magnopere curari cui tribuatur. Non certant inter se

Rom.5.3. Hebræ.11. Galat.5. Hebræ.11. 1.Cor.13.

ter se virtutes de gloria. Quare nihil est stultius, quàm eo quòd aliquis actus tribuitur vni virtuti, cæteras excludere: vt qui dicunt sola fide iustificari nos, quod nusquam certè legitur: de quo postea. Denique vltimò dicunt nostri, fidem hanc quæ exigitur, non requirere vt actu in iustificatione omnia mysteria fidei cogitentur, sed illud duntaxat specialius requiri, vt credatur Deus iustificator hominum per Christum: sic videlicet vt vera sit & integra fides & reliquorum omnium, & maximè huius: sit inquam, etiam si actu de his non cogitemus, modò illa in Deum conuersio verè huic fidei innitatur. Ita b. Thomas inquit ex verbo Pauli: Credenti in eum qui iustificat impium. Et apertius de Christo loquens: Quem proposuit (inquit) Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius. art. 4. ad 3. suprà dicto loco. Rom. 3. & 4.

Tertium quod necessarium ponunt in iustificatione, detestatio videlicet peccati, iam satis in superioribus ex scriptura ostensum est. Si impius egerit pœnitentiam. Circa hæc igitur duo, motum scilicet fidei in Deum, & motum detestationis peccati, notant, quòd sine his nullus adultus & rationis compos iustificatur à Deo: id quod satis ipsæ scripturæ authoritates probant, & illi explicant ratione sumpta ex suaui Dei gubernatione, qua cuncta secundum suas naturas mouet. Hominem igitur non vt stipitem aut lapidem mouet, sed suo libero arbitrio. Et certè hæc ratio, & illæ authoritates scripturæ satis probant (vt patet ex his quæ de necessitate pœnitentiæ suprà diximus) nec cum Sacramentis, nec per ea aliter fieri vt ratione vtens iustificetur, nisi actu cooperans & consentiens iustificationi: sed de hoc aliâs. Detestatio peccati necessaria est ad iustificationē adulti.

Secundò notant duos hos motus esse veluti motum mobilis in naturalibus transmutationibus, qui (vt diximus) sequitur & causatur ex actione agentis: atque ita isti motus effectus sunt diuinæ gratiæ. Tertiò circa eosdem notant, quòd sicut in transmutatione aliqua sunt duo, scilicet recessus à termino à quo, & accessus ad terminum ad quem: sicut cum calefit aqua, recedit à frigiditate, & accedit ad calorem, & id quidem vnico motu: ita in mutatione animali iustificationis, vel spirituali potius, sed quæ fit ex præcedente apprehensione, est accessus ad terminum, cum apprehenditur & cogitatur Deus, & in illum tendit affectus: est recessus à peccato, cum cogitamus eius malitiam & detestamur. Sunt itaq; duo motus, & inter eos primus ille fidei in Deum, quasi ac- Motus fidei in Deum & detestationis peccati declaratur similitudine motuum naturalium.

ſi acceſſus ad terminum, quem ſequitur receſſus à peccato. Ille enim prior eſt cauſa huius: ideo pœnitens deteſtatur peccatum, quia contrarium Deo quem amat. Ex amore enim alicuius boni ſequitur odium oppoſiti mali.

Remiſsio peccati eſt conſummatio iuſtificationis.

Quartum denique & vltimum dicunt eſſe remiſsionem peccati, quam dicunt conſummationem ſiue peruentionem ad terminum huius motus. Conſummatur enim iuſtificatio in remiſsione culpæ. Iſte (inquit Eſaias) eſt omnis fructus, vt auferatur peccatum. Et quanquam infuſio gratiæ, & remiſsio culpæ, ambæ ſint à Deo, tamen prior dicitur infuſio gratiæ, quia illa eſt cauſa remiſsionis. Et ſicut agens introducendo propriam formam expellit contrariam: ignis calefaciens expellit frigus: ita Deus gratiam infundens expellit peccatum. Eſt igitur iuſtificatio motus animæ à peccato ad iuſtitiam: hoc eſt, motus quo diuinæ gratiæ infuſione & inſpiratione ſic in deum mouetur animus & in peccatum, vt veram conſequatur à Deo remiſsionem eius. Hæc itaq; ſunt quæ à noſtris traduntur.

Capite 27.

Quid ſit Iuſtificatio.

LECTIO VNDECIMA.

Quid Lutherani de iuſtificatione ſentiant, & quomodo confutentur.

Quid Lutherani dicant iuſtificationis nomen ſignificare.



IAM nunc dicamus quid aduerſarij omnes, & noui hæretici, Lutherum ſequentes, de iuſtificatione aſſerant, & quid in nobis reprehendant.

Primò nomen ipſum iuſtificationis contendunt non eſſe accipiendum vt motum aliquem verum ſignificet, quaſi vocabulũ quoddam phyſicum: ſed potius vt forenſe quoddã nomẽ & iudiciale: vt iuſtificari ſit iuſtũ pronuntiari & decerni à Deo: quod & phraſi hebraicæ dicunt magis conuenire, & contextui frequentiſsimo

Roman. 3.

ſcripturæ; Vt non iuſtificetur (inquit Paulus) omnis caro coram

ipso. Et alibi: Factores legis iustificabuntur, quod est, inquiunt, iusti decernentur. Et tandem, iustificationem non aliud esse, quàm ita pronuntiari vel decerni iustum, probat Paulus, cùm citato verbo Psalmi: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, inquit: Credenti in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Et addit quod dicit Dauid, Deum accepto iustitiam ferre hominibus sine operibus. Deum ergo iustificare peccatorem, tantum est iustum reputari à Deo. Ex hoc reprehendunt quicquid diximus de modo illo iustificationis. Roman. 2. Roman. 4.

Quid sentiãt Lutheranide iustitia hoīs, & quibus argumentis nitantur.

Secundò accedentes iam ad rem ipsam, negant apertè priores quidem in hominibus esse iustitiam aliquam: quanq; posteriores leniant nonnihil, dicentes non esse quidem iustitiam, qua coram Deo stare possimus: quanquam sit nonnulla iustitia. Hoc probant scripturæ authoritatibus. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Omnes iustitiæ nostræ sicut pannus menstruatæ. Facti sumus vt immundus omnes nos. Et illud: Si iniquitates obseruaueris &c. Quare apertè dicunt eos, qui aliquando in scriptura iusti dicuntur, vel innocentes, non simpliciter, neque coram Deo id intelligendum, sed quod attinet ad specialem aliquã causam, vel rationẽ inter homines. Sicut cùm Dauid in psalmo dicit: Si feci istud, si est iniquitas in manibus meis. Intelligendũ est, quod attinet ad odiũ, quod contra eũ conceperat Saul. Cæterùm nos toti sub peccato sumus, vt Paulus inquit: Ego autẽ carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod.n. operor non intelligo. Non.n. quod volo bonũ, hoc ago: sed quod odi malũ, illud facio. Viget in nobis inordinatæ concupiscentię malũ, de quo iterũ inquit ipse Paulus: Video aliam legẽ in membris meis, repugnantẽ legi mentis meę, & captiuantẽ me in lege peccati, quę est in membris meis. Hęc cõcupiscentia suscitat in nobis praua desideria, rebellionẽ deo, & diffidẽtiã, & huiusmodi alia innumera mala, quibus captiuamur, vt Paulus inquit, in lege peccati: quæ omnia damnabilia peccata ex se sunt, & cætera omnia nostra corrumpunt atq; peruertunt. Quæcunq; enim facimus, his permixta sunt: & ideo mala. Vnde Paulus: Perficere bonum nõ inuenio. Ex quibus iam, iuxta ea quæ de nomine iustificationis dicta sunt, dicunt in nobis nullam aliam esse iustitiam, nisi quòd Deus pater dignatur nobis imputare iustitiam Christi: hoc est, reputare quod nos fecerimus in satisfactionẽ peccatorum, quod Christus fecit. Itaq;

Isaiæ 64. Psalm. 7. Roman. 7. Roman. 7.

ſicut peccatum remittitur non imputatione: gratis enim Deus non imputat nobis illud, vt ſuprà ex Paulo illi adduxerunt: et quidem ſicut nobis non imputatur peccatum, ita Chriſto imputata
Iſaiæ 53. ſunt omnia noſtra peccata, quando (ſicut Iſaias inquit) vulneratus eſt propter iniquitates noſtras: quod apertius dicit illis verbis: Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrûm, vt ſcilicet pro eis ſatisfaceret. Itaq; peccata non imputantur nobis à Deo, quia propter illa nos non punit. Imputantur verò Chriſto omnia, quia in eo vindicat illa Dei iuſtitia. Ita (inquiunt) per omnia de iuſtitia Chriſti dicendum eſt, quæ cum illi non ſit neceſſaria, imputatur nobis à Deo, ac reputatur noſtra: & ita decernimur iuſti,
Roman. 7. qui reuera tales non ſumus: quod videtur Paulus docere, cùm poſt illa quæ ſuprà diximus de lege captiuante illum, ſtatim ait: Infęlix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et mox reſpondet ſibi: Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum no-
Roman. 8. ſtrum. Et poſt pauca ex eodem inferens: nihil ergo (inquit) nunc damnationis eſt his, qui ſunt in Chriſto Ieſu. Sola itaque (videtur Paulus dicere) gratia, & Chriſti merito illa nobis non imputari, quæ alioqui damnabilia ſunt. Hæc itaque eſt remiſsio peccati & iuſtificatio quam ſtatuunt, & qua mirum in modum gloriantur, dicentes ſe illuſtraſſe hanc iuſtificationis doctrinam, quæ caput eſt totius Euangelij, docereq; homines non fidere neq; gloriari de ſuis operibus, quæ omnia mala ſunt, ſed ſoli diuinæ gratię inniti: vnde nec ſuam iuſtitiam extollere debent, quæ nulla eſt, ſed ſolam Dei iuſtitiam. Nam quid aliud (inquiunt) Paulus ſignificat, cùm ait: Ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti? Reprehenduntur itaq; ſuam iuſtitiam ſtatuentes. Quare? Niſi quòd nulla ſit, & ita docemur ſolam Dei iuſtitiam eſſe ſtatuendam. Sola ergo illa vera eſt. In iuſtitia tua (inquit Pſalmus) libera me, non in mea. Non eſt opus plura de hac re dicere. Illi enim innumera adferunt, ſed hæc eſt omniũ ſumma.

Tertiò hanc imputationem iuſtitiæ Chriſti dicunt nullis operibus noſtris nobis contingere, quia omnia mala ſunt: ſed ſola fide acceptari. Vnde ſola fide nos iuſtificari aſſerendum eſſe, probant
Roman. 3. (inquiunt) apertè verba illa Pauli: Arbitramur hominem iuſtificari per fidem abſq; operibus. Et quæ latius poſtea de Abraham inquit toto 4. cap. ad Romanos: Si ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum &c. Et multis locis in Epiſtola

stola ad Galathas: Quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Quòd autem in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est: quia iustus ex fide viuit. Ex quo statim affirmant, quòd cùm nostra iustificatio nullis operibus nostris innitatur, neq; merito quidem ipsius fidei (quæ tantum iustitiæ acceptatio quædam est) debet nobis certa esse, sicut certa est passio ipsa Christi. Quamdiu enim nostra opera putamus necessaria, nō possumus nō dubitare & anxij esse: atq; ita deest nobis vera consolatio. Nam hoc est quod Paulus dicit. Si ex lege hæreditas (ex operibus scilicet) exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur. Ideo ex fide, vt firma sit promissio omni semini. Fides itaque qua iustificamur, non historica (inquiunt) est, qua historiæ Euangelicæ tantùm credimus: sed qua certò credimus remissa nobis peccata esse in Christo, & certò in eo nos futuros saluos. In his tribus punctis tota ferè est eorū loquacissima & immēsis verbis redundans doctrina iustificationis. Primum est, nullā nobis inhærere iustitiam, sed tantum imputari à Deo eam quæ Christi est. Secundum, sola fide nos ita iustificari, vt non ex vllis operibus. Tertium, fidem hanc non historicam esse, sed specialem illam. Ex his clamant contra nos, Primò, quòd dicamus remissionem peccatorum nos mereri, & quodámodo emere à Deo valore operum: cum nolumus sola fide nos iustificari. Secundò, quòd veram fidem ignoremus, veramq; eius virtutem: cum nunq̄ nisi de fide illa historica loquamur, non verò de apprehendente Christi iustitiam. Tertiò, quòd gloriam Dei & Christi transferamus in opera nostra: dicentes videlicet nos iustos esse, & bona opera facere, contra id quod Paulus docet, scripturam conclusisse omnia sub peccato, vt non glorietur omnis caro coram illo, sed subditus fiat omnis mundus Deo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, quam gloriam dicunt nos auferre, docendo nos non esse sub peccato, sed iustos. Quartò deniq; reprehendunt, quòd auferamus veram consolationem, firmitatem atq; certitudinem diuinarum promissionum: quando non sine nostris operibus iustificari nos dicimus: quæ cùm mala sint & imperfecta, cogimus conscientias perpetuò in anxietate & dubitatione esse. Hæc igitur sunt capita præcipua eorū, quæ in nobis circa hanc materiā reprehendunt, grauissimi criminis nos arguentes, quòd tantam Dei gloriam, tantam cōsolationem animarum obruamus & obscure-

Galath. 3.

Rom. 4.

Vniuersa doctrina Luth. de iustificatione ad tria capita reuocatur.

Lutherani dicūt catholicos quatuor falsò & impiè docere de iustificatione.

Rom. 3.

mus:de quibus nunc vel summatim agamus: tàm scilicet de his quæ asserunt ipsi, quàm de his quæ in nobis reprehendunt: attingamus(inquam)hæc non omnia, sed tantùm quæ putamus vtilius populo proponi posse: maximè vt à tanta inuidia Ecclesiam Catholicam liberemus, quantam illi tot criminationibus conciliarunt apud vulgus indoctum. Et videamus vtri magis obseruent Dei gloriam:nos, an illi.

Confutatur non imputatio peccati et imputatitia iustitia, ac statuitur inhærens.

Primum igitur, quòd iustificationem nolunt mutationem aliquam veram esse, sed solùm non imputationem: & (quod huic coniunctum est) nullam esse in nobis inhærentem iustitiam, solus ille locus Pauli apertissimè condemnat quem, cùm nostra assereremus, adduximus. Hæc aliquando fuistis, sed abluti estis &c. Itaque apertè docet iustificatione factum esse, vt quod erant, non sint &c. Vbi & ipsorum significatio illa forensis iustificationis, hoc est, pronunciatio, insufficiens ostenditur: cùm asseratur verè esse sanctificatio & ablutio, atque ita renouatio & sanatio. Ne igitur cum eis de nomine disceptemus, fateamur ita accipi in scriptura phrasi hebraica. Sit iustificari, à Deo iustum pronunciari & decerni:inde ne licet inferre, ergo non est verè fieri iustum? cùm potius apertè constet in scriptura, dicere Dei, esse facere. Nec enim verba Dei inefficacia sunt:multo minus eius voluntas. Deum ergo pronuntiare iustum, est facere iustum: alioqui inanis esset Dei sententia. Sed dicunt: Paulus tantùm dicit non imputari peccatum. Respondemus verissimum esse:non imputatur:sed non imputatio dignum facit, cui non imputetur peccatum: sicut Dei amor, quo ad vitam æternam aliquem acceptat, dignum illum efficit vita æterna. Dignos(inquit Paulus)nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum. Quomodo potest apertius mutatio hæc vera iustificationis significari, quàm his verbis, dignos nos fecit, transtulit, eripuit? Non ergo modestè, imò nec verè dici potest, Paulum iustificationem dixisse solam esse nō imputationem. Dixit quidem esse non imputationem quodam loco, sed alio dixit esse veram mutationem, ablutionem, translationem. Itaque apertum est propter illam significationem non esse, cur à nobis dissentire debuerint, imò à tam apertis locis scripturæ. Et ex eodem sequitur secundum etiam falsissimum esse, nullá in nobis

Colossen. 1.

De iustitia inhærente.

esse

esse inhærentem iustitiam, sanctitatem, aut bonum, vt illi dicunt: sed tantùm imputari nobis iustitiam Christi. Primò quòd apertè scriptura sacra testetur in nobis bonos motus & opera esse ex diuino spiritu, quibus præstamus Deo, quòd à nobis postulat: quæ partim etiam cùm nostra assereremus adduximus. Vobis, ait Paulus, datum est vt in eum credatis: ecce fides. De spe: Fortissimum, ait idem, solatium habeamus omnes, qui confugimus ad tenendã propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam. De charitate ait: charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Quis dicet hæc non esse in nobis, aut non esse grata Deo, vel nos per ea non esse iustos? Paulus sanctos per fidem operatos esse iustitiam ait. Et Iohannes istis quasi respondens, & contra illos muniens fideles: Charissimi (inquit) nemo vos seducat: qui facit iustitiam iustus est, sicut & ille iustus est. Ecce nos facere iustitiam, & esse iustos. Denique plena est scriptura testimonijs huius mutationis & sanctitatis, quam spiritus sanctus in nobis operatur. Nihil, ait Paulus, damnationis est his qui sunt in Christo Iesu. Quem locum illi pro se citant, cum maximè sit contra eos. Non enim dixit, nihil damnationis imputatur, sed est. Et iterum, dicit nos esse in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulare: & statim rationem horũ omnium assignans, qua apertè attestatur huic veræ inhærenti in nobis iustitiæ: Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me â lege peccati. Ecce liberationem. Et apertius statim addit: Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus. Ecce in nobis impleri iustificationem, non imputari tantùm. Ecce nos non ambulare in carne, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis, inquit.

Heb. 6. Rom. 5. Hebr. 11. 1. Iohan. 3. Rom. 8.

Quicquid ergo ex Paulo illos adducere diximus de lege peccati habitante in nobis & captiuante nos, si quidem de iustificatis intelligatur (quod Augustinus vult) de concupiscentia quæ in carne est & sensibus eius, de motibus illius constat intelligendum, quos repugnante ratione certum est non esse imputabiles homini, nec quidem ei qui nondum iustificatus est, si modò nõ consentiat. Voluntate enim sola rei teneri possumus. Hoc quàm apertissimè Paulus explicauit loco quem iam citauimus, Quòd si Christus (inquit)

Respõdetur aduersariorũ argumentis

Roma. 8. (inquit) in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus verò viuit propter iuſtificationem, vel (vt legunt alij) vita propter iuſtitiam. In carne ergo manent reliquiæ peccati, quas Paulus peccatum vocat ab effectu: in ſpiritu verò iuſtitia. Et denique quòd omnes dicunt peccatores eſſe, & omnia opera mala, ex illis locis: Omnes iuſtitiæ noſtræ &c. De his quæ ſine Dei gratia, & quæ ex nobis facimus, intelligenda eſſe: ſiue illa venalia ſint, quibus bona opera frequenter maculamus, vel illis intermiſcemus: propter quod dictum eſt: Iuſtitiæ noſtræ ſicut pannus menſtruatæ: ſiue etiam mortalia, ſatis probat quod ſuperius adductum eſt de his, quæ à nobis ſpiritu Dei fiunt. Et hæc tandem ſufficiant & contra hos, & contra eos qui iuſtitiam inhærentem in nobis concedentes, imperfectam illam ſemper dicunt eſſe, & qua nō poſſumus ſtare ante Deum. Contra hoc enim apertè Paulus docet, ſecundum opera iudicandos nos eſſe: Theſaurizas (inquit) tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua. Et poſt multa in hanc ſententiam: Tribulatio (ait) & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum: Iudæi primum & Græci: gloria autem, honor, & pax omni operanti bonum: Iudæo primum & Græco. Quorſum ergo hæc, & cuncta quæ ſequuntur ibi? Factores legis iuſtificabuntur &c. ſi nulla opera ſunt quibus poſsimus ſtare in iudicio DEI? Itaq; quod multi etiam catholicorum (vt in Colonienſium Antididagmate & Pigghio videre licet) volentes ad concordiam reducere hoc diſsidium, inhærentem quidem iuſtitiam fatentur, ſed eam (inquiunt) imperfectam & inchoatam, qua ſaluari non poſſumus, niſi rurſus imputetur nobis iuſtitia Chriſti: contra hunc locum Pauli apertiſsimè eſt, & ſimilia alia: vt illud: Qui facit volūtatē patris mei, ipſe intrabit in regnū cœlorū. Et: ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Fatemur igitur imperfectam eſſe noſtrā iuſtitiam comparatam iuſtitiæ patriæ, ſed ſufficientem ad ſalutē, idq; non ex nobis, ſed ex ſpiritu Chriſti. Sed de imputatione illa iuſtitiæ Chriſti iam dicendum. Et contra illos quidem, qui ſolam eam in nobis ponunt, nullam ſcilicet inhærentē, ſatis eſt quòd ꝓbauerimus inhærere nobis iuſtitiam: & cōtra alios, qui tam imperfectā eam ponunt, ſatis etiam probatum eſt: cùm oſtenderimus ſecundum eam nos iudicandos, & præmiandos bonos. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ (inquit Paulus) quā reddet mihi dominus in illa

Iuſtitia hominis iuſti poteſt ferre Dei iudicium. Roma. 2. Rom. 2.

De imputatione iuſtitiæ Chriſti. 2. ad Tim. 4.

in illa die iustus iudex. Post hanc verò non esse necessarium nobis imputari iustitiam Christi, neq; hoc asserendum esse, satis probat quòd hoc & alienum sit à modo loquendi scripturæ & patrū, & occasio errorum. In scriptura nobis comunicari iustitiam Christi, & à nobis participari legimus. Participes (inquit Paulus) Christi facti estis. Et Psalm. participes vocat sanctos Christi. Et alibi Paulus: Calix quem sumimus, communicatio sanguinis Christi est: & panis quem frangimus, participatio corporis Domini est. Participatio verò hæc quid aliud significat, quàm perfectionem quandam longè inferiorem & deficientem ab illa Christi iustitia? De plenitudine (inquit Iohannes) eius nos omnes accepimus, non plenitudinem, sed de illa. Iuxta quem sensum Chrysostomus in hunc locum, & Athanasius in primum cap. Epistolæ ad Hebræos exponens illud, præ participibus tuis, quod Paulus citat, hoc apertè docent: iustitiam videlicet nostram participationem quandam esse, sed deficientem à iustitia Christi. Athanasius inquit: Participatione hac sunt sancti effecti, & in gratia participes quidem effecti, quemadmodum & meritorum eius. Ecce participationem gratiæ & meritorum Christi. Et Chrysostomus: Quod ego (inquit) fero, participabile quoddam est, & exigua pars totius, & quasi gutta parua ad immensam abyssum: quod duabus similitudinibus explicat, fontis videlicet, & ignis. Nunc igitur aduertendum, quòd imputatio non participationem, neq; communicationem significat, sed donationem quodammodo totius: non quidem ad immutationem eius, cui donatur, pertinentem, sed tamen ad plenam liberationem. Certum est, cùm dicimus alicui imputari factum alterius, non deficientem participationem meriti vel demeriti illius intelligi, sed in eo iudicio in quo fit imputatio, haberi eum cui imputatur, ac si fecisset: & ita illi dicunt nos haberi apud Deum, ac si præstitissemus quod Christus: vnde apertè sequitur plenissima liberatio à peccato in illo Dei iudicio, quò ad culpam videlicet & pœnam. Itaq; nec satisfactio remissa culpa, nec purgatorium alicui iustificato reliqua esse possunt. Habentur enim secundum eos iustificati, ac si perfecissent quod Christus. Hæc Lutherani volunt auferre, satisfactionem scilicet & purgatorium: sed sunt hæreses damnatæ, contra quas modò non agimus. Sequitur etiam ex illa imputatione, auferri diuersitatem gradus gratiæ & sanctitatis: contra illud: In domo Patris mei

Hebræ. 3.
1. Corin. 10.
Homilia 13. in Ioannem.
Quæ inconuenientia sequantur ex imputatione iustitiæ Christi.

Ioannis 14. mansiones multæ sunt. Et: Stella differt à stella: si omnes haben-
1.Corin.15. tur ac si præstitissent quod Christus, cùm tamen nihil præstent. Imò nec profectus ille virtutis & sanctitatis, & renouatio quotidiana intelligi potest, si sola sit hæc imputata iustitia. Quòd si fortè volunt illam imputationem non plenam hanc collationem meritorum Christi intelligi, sed secundum diuersos gradus: vocent eam ergo participationem, & reijciatur verbum hoc imputationis inauditũ antiquis. Quorsum attinet tantopere hoc nomẽ efferre & commendare, nec tamen aliud significare q̃ nomine illo participationis? Certè antiqui patres, & concilia illa, in quibus maximè contra Pelagianos definitum est, & pro diuinæ gratię illustratione, nunq̃ hoc nomine imputationis vtuntur. August. qui
Capite 9. præcipuus inter hos fuit, lib.1. de peccat. merit. & remiss. iustificationem interius Christum dicit operari, & gratia baptizatos suo corpori inserere, atq; dare fidelibus suis occultissimam sui spiritus gratiam: & propter hoc ait dictum esse, in Christo omnes viuificari, & non propter solam imitationem, quanquam illa in sanctis esse debeat. In Epistola ex Aphricano quodam concilio quinque Episcoporum ad Innocentium, quam ille dicit plenam fide, post mentionẽ factam illius, quòd per legem fit cognitio peccati, additur, vt ad liberationẽ quærantur Dei promissiones, quod est gratiæ, & incipiat esse in homine iustitia non sua, sed Dei, hoc est dono Dei data. Quo verbo explicant quomodo hæc, qua iustificamur iustitia Dei dicenda sit: non quidem quòd in ipso solo sit, sed

Iustitia nostra cõstituta est in occulta cõmunicatione spiritus Christi & meritorũ eius.

quia à Deo datur nobis. Igitur iustitiam nostram constituimus in occulta illa communicatione & participatione spiritus Christi & meritorum eius, quam sequitur imitatio. Hæc.n. duo ita coniuncta sunt, vt quanto magis illi occulta communicatione vnimur, tanto magis imitemur: & quò magis fuerimus imitati, magis vniamur. Ipse (inquit Paulus) spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Quòd si filij, & hæredes &c. Et statim: Si tamen compatimur &c. Et deniq; ipse Paulus hęc omnia
Capite 3. manifestissimè explicans, ita inquit Philip. scribens. Postq̃ omnia dixerat ꝓpter Christũ se vt stercora reputasse, addit, vt Christũ lucrifaciã & vt inueniar in illo non habens meã iustitiam q̃ ex lege est, sed illã q̃ ex fide est Christi, quę ex deo est iustitia in fide ad cognoscendum illum & virtutem resurrectionis eius, & societatem passionis illius: configuratus morti eius, si quo modo oc-

cur-

curram ad resurrectionem quæ est ex mortuis. Vides itaque quam vocet suam iustitiam: quæ scilicet non est ex fide: eam verò quæ fidei est, quam distinguit contra suam iustitiam, dicit ex Deo esse, non in Deo: quia scilicet causatur à Deo in nobis: & hac dicit se configuratum esse Christo. Igitur suam iustitiam, quam contemnit vt stercora, apertè vocat, quæ proprijs innititur viribus, non verò diuinæ gratiæ & dono. Cæterùm qui volunt vltra hanc inhærentem iustitiam imputari etiam nobis eam quæ Christi est, considerent primò, an ista inhærens nobis iustitia sit in nobis à Christo, an per eam efficiamur participes eius, an non. Si enim à Christo pendet, si eius meritorum efficimur participes per eam, sufficit ad salutem: quandoquidem in Christo omnes viuificabuntur, & omnia in illo reconciliantur. Ad quid ergo alia imputatio postea? Quòd si dicant illam à Christo non pendere, necesse est nullam omnino esse, sed confictam. Igitur concludamus hoc, quod latius processit quàm putauimus, definitione Concilij Tridentini, quam putamus meritò sufficere debere pijs omnibus & consentientibus filijs, quicquid hæretici clamant. In sessione igitur sexta, vbi de iustificatione Catholicam & synceram tradunt doctrinam, capite 7. in principio, nominata iustificatione, sic dicitur, Quæ non est sola peccatorum remissio, sed sanctificatio & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit hæres secundum spem vitæ æternæ. En quid sit iustificatio. Deinde postquam de causis eius integrè loquuntur, causam formalem inquirentes, hoc est, formam quæ acquiritur illa mutatione, ita dicunt. Causa formalis est iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: qua videlicet ab eo donati, renouamur spiritu mentis nostræ, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis recipientes, vnusquisque secundum suam mensuram, quam spiritus sanctus partitur singulis prout vult, secundum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. Quanquam enim nemo potest esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri IESV Christi communicantur: id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis merito per spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum qui iustificantur, atq; ipsis inhæret. Ecce qualiter & iustitia

Decretũ concilij Tridentini de Iustificatione.

inhærens,& participatio meritorum Christi asseruntur à sacra & Catholica doctrina: nec vltra putarunt patres opus esse aliquid addere. Igitur imputatio illa meritò relinquenda est, vt diximus, à consentientibus catholicæ Ecclesiæ filijs, quicquid fortè antea putauerint esse dicendum. Quæ de hoc articulo restant, proxima lectione expediemus.

LECTIO DVODECIMA.

In qua similiter confutantur Lutheranorum de Iustificatione alia dogmata.



IXIMVS de duobus circa iustificationem nouis dogmatibus Lutheranorum: restant reliqua duo ex his quæ proposuim⁹. Est enim tertium: Sola fide nos iustificari, non verò vllis nostris operibus, quod primò dicunt à Paulo asseri: Arbitramur iustificari hominem per fidem absque operibus. Ergo (inquiunt) sola fide. Deinde & ratione probant: Quia omnis promissio fide (inquiunt) acceptatur. manifestum est enim promissionem sola fide considerari, atq; ita acceptari: de remissione verò peccatorum est diuina promissio: fide ergo acceptanda: alioqui (vt diximus superius) periret certitudo promissionis diuinæ, vt Paulus inquit. Si enim qui ex lege, hæredes sunt: exinanita est fides &c. Contra hoc superius satis ostendimus contritionem & pœnitentiam necessariam esse. Si impius egerit pœnitentiam &c. Imò charitatem quoque: Qui enim non diligit, manet in morte. Ostendimus etiam Paulum ipsum docere, fidem quæ apud Christum aliquid valet, esse illam quæ per dilectionem operatur. Hoc igitur illis respondemus. Dicant an sine contritione & charitate remittatur peccatum. Quod si affirment, negabunt scripturam. Si verò fateantur non remitti: non ergo sola fide. Et ne de vocabulo contenda-

An sola fide & sine omnibus nostris operibus iustificemur.

Roman. 3.

Roman. 4.

1. Ioan. 3.

tendatur: quòd fides omnia illa secum coniuncta habeat (vt quidam illorum dicunt) etiam si ita sit: explicent tandem, ne fucum faciant ignorantibus: & quod non piguit Paulum dicere, non pigeat eos: Fide quæ per dilectionem operatur. Denique si illam fidem vocant, quæ necessario, & (vt aiunt) sua natura & virtute cōiunctam habet charitatem: non pauciora opera ad iustificationem dicunt necessaria, quàm nos. Quorsum igitur opus est dicere, sola fide? Itaq; cùm bene excutiuntur, reperiuntur idem asserere quod nos: sed negari non potest, nostra esse synceriora & apertiora. Respondemus breuiter ad ea quæ pro se adferunt, quod verbū Pauli: Arbitramur iustificari hominem per fidem, de ea fide quam Paulus explicauit, quæ videlicet per dilectionē operatur, intelligimus. Quod dicit: Non ex operibus, vt multa alia omittamus, dupliciter intelligimus. Primò, sine operibus precedentibus iustificationē, & eam apud Deum merentibus. Nulla enim præcesserunt opera quibus mereremur iustificari, vt August. exponit lib. 83. quęst. Cæterùm de sequentibus operibus, si superuiuat iustificatus, necessaria sunt (inquit) August. ibi: de quibus illud Iacobi intelligit: Vides quoniam Abraham ex operibus iustificatus est, & nō ex fide tantum &c? Secundò, non ex operibus alienis à fide, quæ scilicet illam præcedunt. Nam de his verissimum est: Sine fide impossibile est placere Deo. Et certè qui distinguit fidem ab operibus, necesse est, vt cum ipsa opus quoddam sit, de quo dictum est: Qui crediderit & baptizatus fuerit &c. non ab omni opere distinguat, sed ab opere alieno à fide. Ostendimus verò suprà, Paulum omnia opera virtutum sanctorum, fidei opera vocasse. Igitur non de illis, sed de omnibus alijs quæ sine fide fiunt, loquitur. Iam quod dicunt ex eodem Paulo, non posse promissionem firmam esse, si ex operibus implenda sit: si enim qui ex lege, sunt hæredes: exinanita est fides &c. Ideo ex fide, vt firma sit &c. Apertè etiam diximus vel ab ipso Paulo intelligi de operibus ex proprijs nostris viribus & legis ductu profectis. Hoc est enim quod dicit: Si qui ex lege, sunt hæredes. Notum est, ex lege, apud Paulum idem valere quod, virtute legis: hoc est, sine spiritu. Illa verò omnia quæ sine Dei charitate fiunt, quanti faciat Paulus, scimus. Nemo potest dicere, domine Iesu, nisi in spiritu sancto, Hoc ergo dicit: si virtute nostra & meritis nostris sine gratia putamus hæreditatem benedictionis gentibus in semine Abrahæ promissæ consequi: exinanita est

Exponitur locus Pauli: Arbitramur hominē iustificari per fidem absq; operibus.

q. 76.

Cap. 2.

Rom. 4.

Exponitur locus Pauli: Si qui ex lege sunt hæredes &c.

fides,abolita est promissio. Nullus enim consequetur: quia nulla sunt opera nostra: & ideo ex fide,id est,ex operibus fidei, quæ non nisi diuina gratia fiunt à nobis. Ita hunc locum exponit Augustinus lib. de prædestinatione sanctorum. Quando(inquit)promisit Deus Abrahæ in semine eius fidem gentium,dicens:Patrem multarum gentium posui te:Vnde dicit Apostolus: Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non de nostræ voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promisit. Promisit enim quod ipse facturus erat:non quod homines:quia etsi faciunt homines bona quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit vt illi faciant quæ præcepit: non illi faciunt, vt ipse faciat quod promisit: multa pulcherrimè in hanc sententiam ibi dicit Augustinus. Vbi vides apertè sanctissimum illum doctorem diligentissimum gratiæ assertorem & expositorem Pauli: non opera quæ faciunt homines excludentem, modò ex diuina gratia in eis fiant. Sed ipsius illa fortissima ratio,nunquam satis ab eis cōmendata,est nobis nunc non tam soluenda,quàm (si pateretur compassio eorum, qui miserè subuertuntur) irridenda. Promissio acceptatur fide,inquiunt: verum est:de iustificatione est promissio: fatemur:concludunt, ergo iustificatio fide acceptatur. Vbi certè mirandū est hæreticorū ingeniū.Hoc (inquit Philippus) Pauli argumentū,neq; excogitare nec fingi quicq̃ potest quo euerti queat.Mirum certè Dialecticū. Maior est, Promissio acceptatur fide: vera certè.Minor,de iustificatione est promissio.Ex his quid sequi poterat aliud,q̃,ergo ꝓmissio de iustificatiōe acceptatur fide?quomodo hinc infert, ergo iustificatio acceptatur fide? Nonne aliud est iustificatio, aliud promissio illius? Quanta est hallucinatio, non distinguere rem promissam à promissione.Promittitur homini pecunia,promittitur dignitas,libertas,promittitur vxor:non sunt hæc distincta quæ promittuntur à promissione? Quis verò dicit vxorem fide accipi, & non potius translatione in propriam domum,& coniunctione corporū,quàm fide? Sic de cæteris omnibus. Promissiones verò rerum fide acceptantur: Igitur promissio iustificationis acceptetur fide: iustificatio aūt apprehendatur virtute illa quæ eius capax est, & opere quo efficimur iusti:sicut pecunia ꝓmissa accipitur non fide,sed manu. Si verò iustificatio est, vt vere est, integra totius animæ in Deum ordinatio, & non tantùm cognitionis; tunc iustificamur, cùm toti in Deum conuertimur,

Cap. 10.

Ridiculum argumentū Philippi de acceptatione iustificationis.

In Apologia confessionis Augustanæ.

Promissio iustificationis & non iustificatio acceptatur fide.

sentimur: cognitione videlicet apprehendentes quæ reuelantur à Deo, & affectu eius bonitatem & gratiam. Non possem certè satis dicere, quantum miratus fuerim hoc argumentũ, & in eo misertus humanæ cæcitatis. Vide rogo quantum intellectus semel fidens sibijpsi decipiatur & sibi ipsi imponat. Hoc est propriũ nimium sibi placentiũ, atq; illa sui cõplacentia etiam apertissima non considerantiũ. Nos fide & charitate, & vera q̃ ex illis sequitur pœnitentia, sed per hæc omnia Dei virtute perfecta, & in nobis atque nobiscum causata, iustificari dicimus peccatorem: quod est eum perfectè in Deum conuerti atq; rectificari, qui prius auersus erat, & (vt dicamus) obliquus, aut prostratus in terram cum muliere illa Euangelica. Quid hîc rogo nõ consentiens scripturæ & fidei? Aut quid hîc nobis tribuimus? Dicant illi sola fide: & laborẽt quãtũ solent verbis hoc explicare: tandem cogẽtur quæ diximus nostra concedere. Hæc igitur sufficiant de tertio illo dogmate.

Iam quartum dogma de fide illa speciali, qua credimus nobis remissa esse peccata, alibi latius tractauimus, & proximè etiam, cùm de contritione loqueremur, ostendimus primò nos de nostra præparatione dubios esse debere: Nec meipsum (inquit Paulus) iudico &c. Deinde de diuina erga nos in speciali misericordia, gratia, atque fauore, sine quibus conuerti non possumus, vt superius dictum est: Conuerte me domine &c. Hæc Dei gratia nulli in speciali promissa est, sed de ea verissimè intelligitur illud Pauli: Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. De quibus & ibidem ait, citato loco scripturæ: Dedit illis spiritum compunctionis. Propter quod etiam de fidelibus, vocatis videlicet iam, dicitur, quòd multi sunt vocati, pauci verò electi. Soli prædestinati illas Dei promissiones, quibus gratiam qua conuertantur & perseuerent promittit, consequuntur. De quibus ibidem dixit Paulus, quod Deus ostendit diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam, quos & vocauit non solùm ex Iudæis, sed etiam ex gentibus. Iam quis nouit se prædestinatum esse? quis nouit vas misericordiæ se esse? quis ergo est certus de hac gratia? Contra hæc nihil est audiendum, etiam si sola fides iustificaret, vt illi dicunt: nam fides qualem illi describunt, nulla est. Nec illud quod dicunt, ideo incertum hominem reddi, quia suis operibus nititur iuxta ea quæ ex Paulo citant, aliter intelligendũ est, quàm quod qui ex suis operibus sine gratia iustificari se putant, fiden-

De fide speciali, qua quis credit sibi remissa esse peccata.

Rom. 11. & 9.

tes

tes suæ infirmitati & incertitudini, non possunt non desperare. Cæterùm qui gratiæ fidunt, qui illi innituntur, etsi infirmitati suæ nonnunquam timeant, confirmantur tamen virtute gratiæ. Apud homines impossibile est, apud Deum verò omnia possibilia, inquit Christus. Vnde mirandum est, quod nos dicant Pelagianizare, quia dicimus ex gratia nobis dari opera, quibus placemus Deo & iusti sumus, & ipsi Deo nos iustificanti cooperamur: cùm manifestissimè Pelagiani viribus suis hoc tribuerint, non gratiæ. August. certè lib. de prędestin. sanctorum, eo ipso loco Pauli citato: Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio. quid Pelagiani sentiant, & quid nos sentire debeamus dicens ex hoc loco Pauli contra illos, non in vniuersum opera nostra, sed illa quæ sine gratia fiunt excludit: nec certitudinem aliquam fidei, sed incertitudinem potius promittit. Citato itaque verbo illo Pauli, sic inquit contra illos: Miror homines infirmitati suę potius se velle cōmittere quàm firmitati promissionis Dei. Sed incerta est mihi (inquit) de meipso voluntas Dei. Quid ergo? Tua ne tibi voluntas de teipso certa est? nec times, Qui se existimat stare, videat ne cadat. Hæc ibi Augustinus. Et statim certissimè & absque vlla dubitatione concludens quasi sanam & synceram doctrinam: Cùm igitur vtraque incerta sit, cur non homo firmiori quàm infirmiori fidem suam, spem, charitatemq; committit? Vide itaque quàm apertè, quàm sine controuersia incertum vult esse hominem fidelem & de Dei voluntate, & de sua, circa propriam salutem. Quid ergo iactant tantopere hanc suam certitudinem, qua miserè decipiunt simplicem plebem?

Cap. 11.

Iustificationem non tribuimus nostris meritis, etsi dicamus opera ad eá necessaria.

Restat nunc vt illa quæ in nobis reprehendunt, breuiter percurramus. Reprehendunt primò, quòd meritis nostris dicamus nos iustificari, & mereri à Deo ac quodammodo emere remissionem peccatorum. Ostensum est suprà nos contrarium asserere: nam omnia diuinæ tribuimus gratiæ, etiam Scholastici ipsi. Vnus Scotus proprijs nostris viribus putat nos sufficienter posse pœnitere peccati. Alij etiam nonnulli putant nos posse præparare aut diligere Deum super omnia, siue credere: sed isti vel reprehenduntur, vel exponuntur. Grauiores autem, vt Thomas, Bonauentura, Alexander, contrarium omnium horum asserunt: nihil scilicet horum sine Dei gratia nos posse. Sed de his omnibus non instituimus nunc disputationem: satis de ipsa iustificatione sit, quòd tam di-

stinctè

ſtinctè ſuperius dixerimus, quicquid in illa noſtrum eſt, effectum eſſe gratiæ. Sed fortè dicent: Etſi verbis iſta dicatis, negatis tamen re, cùm dicitis non ſolam fidem, ſed opera neceſſaria. Reſpondemus opera neceſſaria, ſed quæ ex diuina gratia in nobis ſiunt. Vbi non ſine gemitu pertranſire poſſumus, quàm miſerè decipiant populum: nec ſine oratione fuſa ad Deum, vt ſimplicem plebem permittat audire eos, qui ſyncerè horum fallacias detegunt. Hoc igitur cupimus duntaxat populo apertè dici. Cùm inquiunt fide nos iuſtificari: fides hæc non eſt opus noſtrum, ex gratia nobis à Deo datum? Non poſſunt negare. Igitur ex opere noſtro iuſtificamur. Et hoc opus noſtrum tale illi ponunt, vt habent coniunctam charitatem: ergo ex fide & charitate nos iuſtificamur: quo nihil nos docemus amplius. Sed dicunt: Fides hæc non meretur: tantùm accipit & apprehendit iuſtificationem. Ita nos dicimus de charitate & contritione, quòd apprehendunt iuſtitiam. Fide enim creditur Deus propter Chriſtum nos iuſtificans: charitate & contritione amatur: atque ita omnibus animæ viribus apprehenditur Deus & iuſtitia. Itaque hoc dicamus illis. Quem locum dant veſtri doctores fidei in iuſtificatione, eundem nos damus charitati: non maiorem, ſed nec minorem, quod attinet ad meritum vel efficaciam. Si fides non meretur, neque charitas: ſi fides apprehendit, & charitas: niſi quòd dicamus charitate hæc omnia conſummari, vtpote quæ maior ſit & perfectior cæteris omnibus: Maior (inquit Apoſtolus) horum eſt charitas. Dicamus illis: Si quid veſtri ſanum dicere volunt, doceant fidem & charitatem ex gratia diuina eſſe in nobis, quod nos dicimus, & ideo gratis iuſtificari nos. 1. Corin. 13.

Reprehendunt ſecundò, quòd veram ignoremus fidem, cùm ſolùm hiſtoricam ponamus & diabolicam: nam dæmones credunt & contremiſcunt: non verò fidem illam ſpecialem, quæ vera eſt, vt inquiunt. Reſpondemus illam non eſſe veram fidem, vt ſatis patet ex ſuperius dictis. Quanta verò ipſi de fide commenti ſint præter ſcripturam & patres omnes, non eſt huius loci referre. Auguſtinus in Enchridio certiſsimam docens ſententiam: Fides (inquit) ſine charitate eſſe poteſt, ſed non prodeſſe: de quo alibi plura diximus: quod tamen iſti negant. Nos, ſicut Auguſtinus illo loco, dicimus Paulum Apoſtolum fidem, quæ per dilectionem operatur, commendare atque probare: quæ ita

Iuſtificationem tribuendá eſſe fidei per dilectionẽ operanti.

Capite 8.

ſe habet, vt ſine illa nec ſpes nec charitas eſſe poſsit. Iſta ſunt ſynceta & certiſsima dogmata fidei noſtræ, quæ illi ſua pertinacia impugnant, cùm ea negare non poſsint: ſed cùm multis verbis ſua aſſeruerint, tandem in quæſtiones quaſdam nominum relabuntur: de quibus meritò illud Pauli dicitur: Volunt eſſe legis

1.Timoth.1. doctores, non intelligentes nec quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

Catholici magis quàm Lutherani illuſtrant dei gloriam in materia iuſtificationis.

Tertium, de quo maximè criminantur nos, eſt: quòd transferamus gloriam Dei in noſtra opera, atque ita obſcuremus gratiam. Huic calumniæ ſic reſpondemus, nos ſuperius ſatis docuiſſe, à noſtris doctoribus etiam doceri, omnia noſtra bona tribuenda eſſe gratiæ: ipſe eſt qui operatur in nobis velle & perficere. Vbi cupimus etiam populum hoc quietè audire. Iſti aſſerunt Dei gratiam nihil in nobis aliud efficere, nullam mutationem, niſi tantùm non imputari nobis peccata, & imputari iuſtitiam Chriſti. Nos aſſerimus diuina gratia nos ita immùtari, vt deleantur omnia peccata, inſeramur Chriſto, donemur à Deo maximis & precioſis muneribus gratiæ, admirandis virtutibus, quibus cooperemur illi & impleamus ſpiritu eius legem. Mittamus nunc quid horum magis conſonet ſcripturæ: ſatis hoc ſuperius oſtenſum eſt: tantùm cogitemus quid horum magis illuſtret Dei gratiam, quid ſit decentius & conuenientius bonitati diuinæ. Certè ſi conſideremus naturæ opera, Deus non tantùm in creaturis omnibus operatur vt prima cauſa, ſed etiam tribuit creaturis virtutes mirabiles, & pulcherrimas, & ſaluberrimas, quibus & ipſe operentur: nec putat ſibi quicquam detractum eſſe. Si ſol mirabiliter lucet & illuminat, & producit germina omnia: magis verò in hoc illuſtratur Dei omnipotentia, vt non tantùm per ſeipſum, ſed per creaturas etiam ſuas operetur: & eò magis, quò maiora opera minores creaturæ effecerint. Cum igitur naturæ opera ſint multo minora quàm gratiæ, & tamen proportionabilia eis: quare non eſt credendum, in operibus gratiæ Deum creaturis ſuis, nobis ſcilicet, virtutes dare, quibus ei cooperemur? Hoc eſt di-

1.Corint. 3. ſponere omnia ſuauiter: Dei adiutores (inquit Paulus) ſumus. Denique cum vtrunque ſit poſsibile, videlicet ſola non imputatione peccatorum & imputatione meritorum Chriſti iuſtificari, & vera immutatione noſtri, veris virtutibus & bonis operibus: cum vtrunque gratia poſsit: quis magis magnificat gra-

tiam

tiam & illustrat? qui sine vlla mutatione vel virtute iustificationem ponit, vt illi: an qui tam plenam iustificationem docet, vt non dubitet diuina gratia verè homines iustos effici, & donari magnis virtutibus à Deo? Certè parcè nimium atq; auarè videtur agi nobiscum, si nulla donamur à Deo iustitia. Sed aiunt: Non vult Deus vt nos putemus iustos à nobis: verum est: sed suo dono & sua gratia reputare nos iustos, nonne est plus illi tribuere? Itaque multo magis nos diuinam gratiam illustramus, plura illi tribuimus: nobis verò, quasi ex nobis (vt Paulus inquit) nihil boni.

Iam quartum & vltimum illud, quòd videlicet auferamus veram consolationem animarum, relinquamus diuino iudicio. Satis probatum est, nos debere semper in timore esse: Cum metu & tremore (inquit Paulus) vestram salutem operantes, nec de remissione peccatorum securos esse debere. Dant ergo illi consolationem animabus, dum iubent credere sibi remissa esse peccata: sed vtinam non sit illa consolatio, de qua scriptum est per Prophetam: Sanabant contritones filiæ populi mei, dicentes, pax pax: & viuificabant animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendacijs. Scriptura docet nos consolationem promittere, sed ijs quos prius verè pœnitet peccati, & opera digna pœnitentiæ faciunt. Prius contristat & affligit, postea consolatur: vt Paulus Corinthium in prima & secunda Epistola prius tradit Sathanæ: & ex multa tribulatione per multas lachrymas scribit: postea condonat & iubet consolari: non dicit, apprehende per fidem iustitiam Christi, & esto securus, sed inquit omnibus: Gaudeo, non quòd contristati fueritis, sed quòd contristati fueritis ad pœnitentiam.

Satis igitur de his sit dictum.

[Margin notes: Nō debemus de remissione peccatorū securi esse. — Philip. 2. — Ezech. 13. — 1. Corint. 5. — 2. Corint. 2. — 2. Corint. 7.]

LECTIO DECIMA TERTIA.

Quando & de quibus necessarium sit pœnitere.



EXplicatis igitur his, quæ circa pœnitentiam & iustificationem iuxta Catholicam fidem tenenda sunt, quæ omnia magis ad speculationem pertinere videntur: iam accedendum est ad ipsam, vt ita dicamus, praxin: vt scilicet doceamus quando ad pœnitētiam agendam teneamur, & quomodo agenda sit. De primo agemus præsenti lectione. Quæritur itaq;, & meritò, à multis, quo tempore ad agendam pœnitentiam teneamur, & qua necessitate. Quibus quo modo respondendum sit, sequentibus propositionibus explicabimus.

Peccanti mortaliter necessaria est pœnitentia tanquam remedium, & quia præcepta.

Prima. Post peccatum lethale admissum pœnitentia necessaria est & vt remedium, & vt præcepta à Deo. Hæc propositio indicat discrimen inter ea, quæ necessaria sunt vt remedium, & quæ ex præcepto solùm, quod alibi declaratum est, & nunc exemplo baptismi patere potest. Ille enim quia necessarius est vt remediū, etiam his qui non sunt capaces præcepti, necessarius est, sicut ipsa fides: quare & infans, & is qui nunquam audiuit de baptismo vel fide, pereunt: non peccato nouo, sed defectu remedij. Cæterùm ea quæ in remedium necessaria sunt, cum agnoscuntur, obligant ex præcepto. Tenetur enim quilibet sicut salutem suam quærere, ita & quæ ad eam necessaria nouit. Iam quod in propositione diximus, ex suprà dictis satis constat. Pœnitentia primò requiritur vt remittatur peccatum: quod apertis authoritatibus est probatum: ergo vt remedium. Deinde, quia id satis ostendit & ratio ipsa naturalis & diuina lex: iustum scilicet esse, Deum placare dolore eius quod in ipsum commissum est, etiam hoc est

præ-

præceptum omnes astringens, sicut tenentur omnes ad quærendam salutem. Quia verò dubitatur à multis, an sit hoc præceptum generale tantùm, sicut illud: Declina à malo & fac bonum, cuius transgresio non inducit nouũ peccatum: an speciale: vt scilicet pœnitentiæ omisio nouum peccatum inducat. Quanquam hæc non sit necessaria quæstio, tamen asserimus esse hoc speciale præceptum: quod b. Thom. apertè asserit. Est enim specialis virtus. arr. 2. q. 85. part. 3. At si cui id non placet: est specialis actus, quem charitas valde requirit (vt suprà diximus) qui deo valde placet. Cur ergo non erit speciale præceptum? Quod autem circa hoc magis ad rem pertinet, explicabimus inferius. Nunc hac ratione contenti, duobus illis prioribus responsum sit. Nam & iam hîc diximus, & superius satis patuit, pœnitentiam iure ipso naturali ostendi vel adiuncta fide, vt aliqui volunt, vel etiam sine illa, quæ tamen multo apertius & perfectius id explicat. Iam ad tertium, quod magis ad rem pertinet, accedamus. Quando scilicet ad pœnitentiam teneamur: de quo sit hæc secunda propositio.

Post commissum peccatum certum est ad eius remissionem consequendam, statim necessariam esse pœnitentiam. Et cùm tam graue malum peccatum sit, & multo grauius periculũ in eo manenti immineat, iræ scilicet Dei & damnationis æternæ, statim ad hæc euadenda necessaria est pœnitentia. Clamat sapiens: Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Et ne dicas: miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorũ meorum miserebitur. Et in Apocalypsi Dominus: Memor esto itaq; vnde excideris, & age pœnitentiam. Sin autem: venio tibi &c. Nec tamen dilatio pœnitentiæ nouum semper peccatum est, sed certè reddit idem ipsum peccatum grauius. Vtcunque tamen sit, hic locus debet frequentissimè tractari, & de eo populus admoneri: vt scilicet celeriter agatur pœnitentia: ad quod adducenda sunt, periculum grauiorum peccatorum & cæcitatis, imminens his qui in peccato sunt, grauissima Dei ira (Secundum duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi iram, inquit Paulus) desertio gratiæ: diaboli & inimicorum de perditione nostra sollicitudo: infirmitas propria: repentinæ mortis periculũ: de quibus multa in psalm. 70. Dixerunt inimici mei, qui custodiebant animam meam: Deus dereliquit eum &c.

Statim postquam peccatum est, necessaria pœnitentia.

Ecclesiast. 5.

Apocalyp. 2

Rom. 2.

Quibus casibus sub nouo peccato necesse sit pœnitentiam agere.

Tertia propositio. In speciali tamen ponuntur à grauioribus nostris scholasticis, b. Tho. & Bonauen. (quos sequuntur alij) casus, in quibus sub nouo peccato ad pœnitentiam tenemur: qui meritò perspecti esse debent omnibus, qui de salute sua instruunt populum, & ipsi populo frequenter explicandi: quos ordine iam ponemus.

d. 17. quarti.

In periculo vitæ necessaria pœnitentia peccatori.

Primus igitur est in periculo corporalis vitæ. Tunc enim certũ est esse articulum necessitatis: nam si tunc non fiat, vlterius fieri non posset: quare præceptum illud affirmatiuum tunc certum est obligare: Addunt alij etiam periculum spirituale imminens: cùm scilicet grauis aliqua persecutio, aut tentatio hæresis, aut alterius lethalis peccati imminet, in quibus speciale Dei auxilium requiritur & gratia eius opus est: quod meritò ita tenendum est: cùm nõ minor necessitas sit mortis animę, quàm corporis. Non desunt qui nec in his casibus putant nouum peccatum esse: sed id omittendũ est, vt ad rem non pertinens, vt patebit inferius. Tenenda est sententia hæc grauium illorum doctorum authoritate & sufficiente ratione suffulta.

In sacramẽtorũ administratione.

Secundus casus est, cùm agendum aliquid occurrit quod conscientiam mundã à peccato requirit, vt suprà diximus de administratione sacramentorum. Et hoc quidem requirit actuum illorum sanctitas: & peccatum quod tunc committitur contra illa, est rerũ sacrarum violatio, scilicet sacrilegium.

An necessaria pœnitentia quoties peccatorum recordamur.

Tertium nihilominus addunt duo hi patres, cùm peccata (inquiunt) memoriæ occurrunt. Et (dicit b. Bonauent.) cùm cogitat culpam commissam & Dei offensam. Vbi posteriorum omnium laborat diligentior consideratio, timentium ne laquei inijciantur conscientijs, & graue reputantium, si toties nouum committatur peccatum, quoties post aliud commissum occurrit memoria: maximè (addunt nonnulli) cùm præcepta affirmatiua solum in articulo necessitatis obligent. Quare communior istorum sententia est, peccatum quidem esse nouum, si, cùm occurrit memoriæ, præteritum peccatum placeat: quod certissimum est. Si verò nec placeat nec displiceat, inquiunt: nullum nouum peccatum videmus. Non ignorabant has distinctiones illi patres, sed fortè vel ita senserunt, vel (quod certum est, & manifestè apparet legenti eos) non admodũ curarunt, nec putarunt ad rem admodũ pertinere: quod & credimus. Sed de hoc quid sentiendum putemus, in fine explicabimus.

Igitur additur & quartus casus, in quo sub noui peccati periculo pœnitendum sit: cùm scilicet Ecclesia & populus Christianus graui aliquo laborat periculo: sub aliquo videlicet iræ Dei flagello. Tunc (inquit Hadrianus, qui specialiter huius meminit) cùm tenentur oẽs Dei iram placare, tenentur peccata sua, quibus illa ꝓuocatur, auferre: id quod certũ est omnibus, maximè verò maioribus & sanctioris status hoĩbus fore necessariũ. Vnde frequentissimè per ꝓphetas dñs increpat hunc defectũ veræ pœnitentiæ inter eius flagella. Non est (inquit Esaias) nõ est, qui inuocet nomẽ tuũ: qui cõsurgat & teneat te. Et per Ezechielẽ: Non ascẽdistis (clamat Deus) ex aduerso, nec opposuistis murũ ꝓ domo Israël, vt staretis in prælio in die domini. Multa sunt huiusmodi in prophetis. Et censendus est etiam hic casus necessitatis, non propriæ, sed communis totius Ecclesiæ. Nec est hîc dubitandũ, idẽ etiam necessarium fore in necessitate proximi alicuius, cùm illa se nobis offert, vel ad nos pertinet. Tenemur enim agere ad liberandũ à graui periculo proximum, maximè spirituali, vbi orationibus opus est, & diuina gratia: quæ omnia per illum qui in peccato est, fieri satis nõ possunt: quare debemus ad Deum conari, vt in eius gratiam redeamus. Et his proximum etiam est illud, cùm agendum est aliquid, vbi diuina gratia opus est ad animæ salutem vel propriæ vel alterius: vt si quis ad martyriũ raperetur, aut aggrederetur aliquid ad Ecclesiæ vtilitatem valde pertinens. Sit exemplũ huius fortis illa Iudith. Et huc pertinet quoties prædicandum est dei verbum: quoties admonendi peccantes: & huiusmodi alia.

Deo puniẽte populum Christianũ, opus est pœnitentia.

Cap. 64.

Ezech. 13.

Additur vltimò à nonnullis, in diebus dominicis & festiuis teneri etiam sub speciali peccato de commissis pœnitere eum, qui sibi alicuius conscius est. Pluribus non placet hæc sententia, qui putant sanctificationem festi, quæ præcipitur, non ad interiorem sanctitatem & munditiam pertinere, sed ad exteriorẽ tantum vacationem ab operibus, cuius illa interior vacatio finis est: Finis verò (inquiũt) non cadit sub præceptũ. Facilè est ista dicere, sed solidá ratione non inuenimus fundata. Cur illo præcepto diuino de sanctificatione sabbathi non putabimus quod præcipuum est & virtutis, maximè mandatum à Deo? Nec illud admittendum credimus, dierum dominicorum obseruantiam, & festorũ aliorũ, tantũ esse iuris positiui. Est apostolorũ certissima traditio: de qua aliâs. Quanquam etiã si sit posteriorũ episcoporũ & ecclesiæ præceptum,

Scotus & Gabriel.

An festis ac dominicis diebus necesse sit pœnitere.

ceptum, non est cur ab illo excludamus sanctitatem interiorem. Nunc verò quod adfertur, contra illud plausibilius est, quòd noui laquei parentur conscientijs. Et quoniã hic est vltimus casus, quẽ de hac speciali obligatione ad pœnitendũ adducimus, & in omnibus ferè obijcitur illud idem, dicemus quid sentiendum simul de omnibus. Nam quidam putant non esse speciale pceptum pęnitentiæ, de quibus superius diximus, nec in ipso articulo mortis nouũ putant esse peccatum contra illud præceptũ pœnitentiæ, sed forte contra alia, vt reuerentiam sacramentorũ &c. Circa hæc igitur omnia, & circa multa quæ inferius tractanda sunt, hoc vniuersaliter adnotetur: quæstiones quæ hîc vel alibi tractantur de vno vel pluribus peccatis, non admodũ ad rem pertinere. Constat.n. vnum nonnunquam maius esse pluribus, & plura minora vno. Si quis enim semel 100. aureos furetur, quis dubitabit illum grauius peccasse, vnico licet peccato, quàm qui decies decem tantũ sustulit? Sunt etiam de hoc innumera exempla. Constat igitur quod in iudicio, vbi de grauitate peccati agitur vt adhibeatur digna medicina, & conueniens, prout fieri poterit, satisfactio, parum ad rem pertineat, vnum an plura sint peccata: sed illud potius considerandum, quis magis obnoxius coram deo sit. Ex hoc igitur circa id de quo agitur putamus parum, imò nihil ad rem pertinere, an aliud nouum peccatum sit, non pœnitere. Certè quanto diutius in peccato quis hæret, tanto magis obnoxius est culpæ coram deo. Et quanto plura se offerunt, quæ meritò à peccato deterrere debeant, vel admoneant ad illud relinquendum, vel astringant ad quærendam dei gratiam, tanto etiam grauius peccatur: & fortè in his omnibus non minus, quàm si nouum esset peccatum, est prioris aggrauatio. Et propterea superius diximus hoc non admodum ad rem esse, & b. Thomas & Bonauentura parum curasse. Quando occurrit memoriæ quòd deum quis offenderit, putarunt illi consonum rectę rationi esse, vt peccati pœniteat. Similiter dici potest, cum occurrit sanctificandus dies festus. Nam illa tam recepta regula: præcepta affirmatiua non obligare nisi in necessitate, vt aliâs diximus, non de extrema necessitate accipienda est solùm, sed cum occurrit casus, vbi recta ratio iudicat, vel iudicare debet contra illam virtutem esse, si non fiat eius actus. In hoc verò iudicio magis puto credẽdum esse sanctioribus & pijs, quàm argutioribus. Iudicarunt b. Tho. & Bonauent. si occurren-

currente peccato, eius non pœniteat, cum nondum antea pœnituerit, contra virtutem pœnitentiæ esse: cuius est Deum placare.

Secundò etiam in vniuersali est annotandum in moralibus istis, cum diuersæ sententiæ doctorum sunt, aut diuersæ etiam rationes, non illam partem tutiorem esse, quæ (vt ita dicamus) leuior est, & minorem obligationem conscientijs imponit: nec tamen altera pars, quæ strictior est & ad plura obligat, statim iudicanda est tutior: sed quod maximè consultum videtur, est, vt sine præiudicio & certa definitione illud teneatur ad cautelam & sollicitudinem, quod obesse non potest, & prodesse poterit. Verbi gratia: Disputatur de pluralitate beneficiorum siue in vniuersali siue in particulari: illi putant licitum esse, alij secus: Si licitum velimus credere, & ita viuere, exponemus nos periculo, si fortè contrariũ verius sit, si fortè nos legitima causa non excusat: Si oppositum velimus durius imponere, cauendum ne Dei legem arctiorem reddamus. Cæterum qui dicit cautius esse, abstinere à pluribus beneficijs, neque hoc nocere posse, magis verò prodesse sine certa definitione, rectius consulit conscientijs. Quare putamus in multis huiusmodi controuersijs melius esse relinquere Deo iudicium, & in futurum admonere vt caueantur quæ dubia sunt: & circa præterita, vt sub illo dubio agatur pœnitentia. In his moralibus non tantùm nimia quorundam subtilitas & inquisitio non est probanda tanquam parum vtilis, sed etiam vt periculosior relinquenda. Igitur in hoc, de quo loquimur, proposito, putamus verè pœnitentem tutius acturum, si diligenter considerans & tempus quod in peccato egit, & occasiones omnes, quibus ad agendam pœnitentiam prouocatus est, vel ex diuinis inspirationibus, vel flagellis, siue externis admonitionibus, aut occurrentibus etiam festiuis diebus, & horum omnium, tanquam peccatum suum non minus coram Deo aggrauantium, quàm si hæc noua peccata essent, veraciter pœniteat, & in iudicio confessionis ita exponat, & in futurum hæc omnia diligentissimè caueat. Hæc itaque omnia intelligenda sunt de illis peccatis dicta, quorum nondum acta est pœnitentia. Ante illam enim actam, cum in illis semper sit, hoc est, in eorum reatu: tenetur illorum pœnitentiam agere, quoties occurrit specialis ratio ad Dei gratiam conciliandam. Cæterùm semel acta pœnitentia, & propitiato Deo, non eodem modo rursum ad agendam de his pœnitentiam

Quid agendum quãdo in re morali dissentiunt doctores.

Quorũ peccatorum & quando necesse sit pœnitere.

Dist. 16. art. 3. q. 2. tenemur. Tamen b. Bonauent. & alij, illorum pœnitendum esse cùm memoriæ occurrunt, tenerunt. Et ita id quod Magister dist. 14. ex libro de vera & falsa pœnitentia citat, tota vita agendam esse pœnitentiam, & continuè dolendum, de interiore peccati detestatione & odio intellexerunt, non verò de exteriori pœnitentia, qua nec perpetuò opus est: ita b. Thom. q. 84. 3. p. 8. & 9. articulis: vbi tandem ita perpetuam hanc pœnitentiam exponit, vt nunquam contrarium eius fiat, nunquam placeant peccata, quòd in proposito semper habeatur displicentia peccatorum. Vbi etiam non est omittendum, quàm vanè & stultissimè hæretici clament contra theologos, quòd ad certum tempus contrahant pœnitentiam, quæ totius vitæ esse debet: cum tam apertè Magister & omnes de hac re loquantur & doceant: quamdiu in via hac sumus, nunquam non deflendos esse errores, quibus retardati sumus aut impediti. Vnde & in Apocalypsi de sanctis dicitur in patria, quòd Deus absterget lachrymas eorum, vt iam non sit amplius neque luctus neque clamor, quia priora (inquit) abierunt: quasi hîc semper esse debeant hæc omnia. Citatur in hanc sententiam Hugo de S. Victore qui ita inquit: Deum à culpa æterna absoluere peccatorem, vt vinculo perpetuæ detestationis peccati ipsum obliget: qui locus est etiam diligenter tractandus ad populum, maximè propter imperfectionem doloris nostri, qua fit, vt nonnunquam putemus nos satis pœnituisse, cum non fecerimus: quo etiam illud pertinet Ecclesiastici 5. De propitiato peccato noli esse sine metu.

Dist. 17. q. 2. art. 4.

Capite 21.

Tantum lethalium & actualium peccatorum necesse est pœnitere.

Vltimò circa hunc articulum agitur, de quibus peccatis debeat esse penitentia siue contritio: de quo d. 17. quart. traditur à doctoribus manifestè, & præter contradictionem, lethalium solùm peccatorum & actualium præteritorum necessariam esse penitentiam. Ratio in promptu est: quoniam propter auersionem cordis à Deo, quæ fit in peccato, est necessaria, atq; illi contraria. Non ergo de originali, vel de penis illud vel alia peccata consequentibus erit penitentia, quanquam displiceant hæc omnia: ita nec de alienis: quia in his nulla est actualis auersio nostra à Deo. Similiter nec de futuris: quia & illa incerta sunt, nec auersum est cor nostrum à Deo. In his ergo non opus est ampliori inquisitione.

Solet verò etiam inquiri, an singulorum in speciali lethalium sit necessarium pœnitentiam agere vt remittantur. De quo duo breuiter

breuiter notentur. Primum: Necessarium proculdubio esse, vt vera sit pœnitentia, & vt remittantur peccata, vt omnium & singulorum nos pœniteat: quod apertè apud Ezechielem dicitur: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus suis &c. Et hinc fit, vt meritò affirmetur ab omnibus, quòd sicut vnum peccatum sine altero remitti non potest, ita vnum perfectè sine altero non displicere. Probat hoc b. Thom. q. illa 86. 3. p. art. 6. & ratione remissionis ipsius peccati (quæ non sine gratia esse potest) & conuersionis cordis (quæ non nisi ab omnibus est) & deniq; perfectionis diuinæ misericordiæ, quæ totum hominem saluum facit. Disputatur quidem à nonnullis de Dei absoluta potentia, sed vana est disputatio. De remissione peccati, de qua scriptura loquitur, agendum est theologo, vt suprà diximus: alia omittenda. Integra itaque pœnitentia omnia & singula peccata detestatur: quod si non fecerit, non est pœnitentia.

Specialiter omnium & singulorum criminū pœnitentia est necessaria.

Secundum est: Quantum ad rationem pęnitentiæ & contritionis atttinet, satis est ita detestari quicquid contra Deum commissum est, vt nihil reseruetur quod placeat. Cæterùm nec opus est distinctis actibus de singulis pęnitentiam gerere (cum hoc nec promoueat pietatem, nec conuersionem cordis augeat, nec aliquid habeat, quod ad rem pertineat) nec etiam opus est, quod attinet ad contritionem, vt in speciali omnia considerata detestetur. De Magdalena dicitur: Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum. Huic præ cæteris incumbendum est pœnitenti, vt ex vera dilectione Dei detestetur peccata: atque ita omnia manifestum est detestari: quod exigit authoritas illa Ezechielis. Cæterùm propter sacramentum confessionis retractanda sunt singula peccata, vt postea dicemus, & retractanda quidem cum displicentia & dolore: & fortè ante illam foret aliquando necessarium etiam singula cogitare, vt cordis integrè contriti sacrificium Deo offeratur: sed perfecta illa pęnitentia & contritio satis est, vt omnium simul collectorum, qua ratione sunt diuinæ charitati contraria, fit. Hæc itaque nobis de necessitate pœnitentiæ sint dicta.

Quatenus detestanda sint singula peccata.



LECTIO DECIMA QVARTA.

De integritate & perfectione pœnitentiæ siue contritionis.



Iximus lectione proxima primũ eorum, quæ proposueramus, quando scilicet, & sub quo peccato agenda sit pęnitentia: hoc enim pertinet iam ad praxin & exercitium eius. Secundum nunc dicendum est: Quanta esse debeat & qualis, quàm pura atque perfecta: id quod maximè putamus esse necessariũ saluti animarum. Quoniam enim quæ dicta sunt de effectu & virtute pœnitentiæ, non nisi de integra & perfecta intelligi possunt, meritò postulat ratio, vt de hoc iam ferè vltimò in hac materia dicamus: quod ideo hucusque distulimus, quoniam tanquam rem maximè necessariam vltimo loco putauimus esse tractandum. Quoniam igitur constat non omnem pœnitentiam sufficientem esse ad remissionem peccati, non omnem gratam Deo: vt patet in pœnitentia Saulis & Esau, de quo Paulus inquit, quòd non inuenit locum pœnitentiæ, quanquam cum lachrymis requisijsset eam: & Antiochi, de quo scriptum est: Orabat scelestus Deum, à quo non esset misericordiam consecuturus: meritò quæritur, quid ad integritatem & perfectionem pœnitentiæ necessariũ sit. Pœnitentiam verò hic dicimus, vt in omnibus suprà dictis, ipsam virtutem siue operationem animæ, quæ detestatio siue odium peccati est, seclusa nunc ratione sacramenti. Hanc, vt diximus, vocant posteriores scholastici contritionem: significantes comminutionem rigiditatis animi & duritiæ cordis: & hoc ipsum est pœnitentia. Itaq; qualis & quanta debeat esse pœnitentia, siue contritio atq; dolor, vt ad remissionem peccati sufficiat, vt grata sit Deo: quæritur à doctoribus, & dignum est diligenti inquisi-

Non qualibet pęnitentia sufficit ad remißionẽ peccati.

1. Regũ 15.
Hebræ. 12.
2. Macha. 9.

De qua pœnitentia hic futurus sermo.

inquisitione: vt scilicet quantum fieri potest, hoc agnoscamus, & instruantur de eo omnes, quibus tam necessaria est pœnitentia, vt sine ea saluari non possint: quales sunt omnes qui post baptismũ mortaliter peccant.

Constituamus ergo in hac materia certissimum hoc fundamentum, quod etiam ex superioribus facilè ostendetur. Ad integram & perfectam pœnitentiam siue contritionem & requiritur & sufficit, vt ex vera Dei charitate & dilectione eius super omnia emanet, ab illa procedat & dirigatur, atque ita ipsam habeat coniunctam. Quod non est difficile ex suprà dictis apertum videre: cùm pœnitentiam constet propriè motum quendam esse animi contrarium peccato: peccatum verò lethale, de quo nunc agimus, ideo peccatum est, quia contrarium veræ charitati & dilectioni Dei super omnia: donec igitur in animo sit motus illi contrarius, nondum est plena conuersio, nondum vera remissio: quia nondum recessum est animo à peccato. Id quod ita apertius fiet. Cùm enim actus omnis voluntatis ex amore procedat, sicut odium, & nolitio, siue detestatio mali, quæ non nisi ex amore boni oppositi sunt, meritò inquiritur, ex cuius boni amore odium hoc peccati, contritio, siue pœnitentia progrediatur: nam hoc necesse est omnino ita esse. Si igitur ab alio quàm Dei amore procedit, non ducit ad Deum, sed ad illud bonum, ex cuius amore procedit. Si ex amore quidem Dei, sed non vero & perfecto: nec perfectè & verè Deo coniungit. Si verò ex perfecto: necesse est perfectè nos Deo coniungere. Illud ergo & requiritur & satis est ad veram & perfectam pœnitentiam. Vnde Iohannes: Qui non diligit (inquit) manet in morte. Qui verò (ait) manet in charitate, in Deo manet. Et quod Paulus de omnibus Christianæ vitæ operibus dicit, quàm bene huic conuenit: Si tradidero corpus meum ita vt ardeam &c. charitatem autem non habeam, nihil sum. Hinc etiam illud Christi (quod superius exposuimus) est: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Sicut & illud Petri: Charitas operit multitudinem peccatorum. A charitate ergo habet pœnitentia omnem suam integritatem & perfectionem. Ex quo duo sequuntur, in quibus cuncta, quæ in hoc loco tractari possunt, continentur.

Ad perfectã cõtritionem requiritur & sufficit, vt ex Dei super omnia amore oriatur.

1. Iohan. 5. Ibidem 4. 1. Corin. 13. Lucæ 7. 1. Petri 4.

Primum. Ad perfectam pœnitentiam requiritur, vt dolor ille peccati, siue odium & detestatio sit propter Deum: hoc est, vt

Vt aliquē re-cte pœniteat oportet vt præcipuè propter Deū peccatū detestetur.

hoc sit præcipuum, quod in peccato displicet, vt odio habeatur, quia contrarium est Deo, quia offensa & iniuria quædam Dei est, quantum ex peccante ipso est. Multis enim modis (vt manifestū est) & rationibus odio haberi potest peccatum, atque ita ob multos fines: videlicet quòd contra famam siue honorem peccantis, vel contra quodlibet aliud temporale bonum, vitæ scilicet, quietis &c. vel quòd contra rectam rationem, vel quòd propter ipsum damnatione æterna efficiatur dignus peccans. Cæterum quamdiu non detestamur peccatum quia contrarium bonitati diuinæ, reuerentiæ, honori, atque obedientiæ ei debitæ, nondum est vera pœnitentia: quia nondum ibi charitas est. Vnde in Psalmo de filijs Israel ob temporalia tantùm mala pœnitentibus meritò dicitur: Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur &c. Cor autem eorum non erat rectum cum eo. Et quicquid de rectitudine cordis in scriptura dicitur, huc pertinet: sine illa enim nihil Deo gratum aut perfectum esse valet. Et circa hæc quidem de fine contritionis non est opus plura dicere, nisi vt hoc quod certissimum est, sobriè & prudenter doceatur populus. Vti enim alijs considerationibus in detestando peccato, non tantùm reprehendi non debet, sed laudari. Omnia consideranda sunt in peccato quæ mala sunt: quòd videlicet sit contra rectam rationem & honestatem, contra honorem & famam, contra æternam denique vitam & fœlicitatem peccantis, vt suprà (cum de timore ageremus) dictum est. Sed id conandum, vt his omnibus superemineat consideratio illa, quòd contra Dei bonitatem fit &c. Nec si alia priora nonnunquam sensibilius moueant, valde curandum est: Mouent enim nonnunquam quia magis sentiuntur: sed ad perfectum charitatis conandum est volenti verè pœnitere.

Psalm. 78,

Vt Deus super omnia diligendus, ita peccatū super omnia mala detestandum in pœnitentia.

Secundum itaq; ex priori illo fundamento necessariò sequitur, de quantitate videlicet doloris huius pœnitentiæ: quod scilicet tantus esse debeat dolor, vt integer sit, quantus amor Dei: atque ideo summus & maximus omniū aliorū dolorū. Sicut.n. solus ille verè diligit Deum, qui super omnia diligit, quod est, ex toto corde, ex tota anima &c. ita solus ille detestatur peccata integrè & odio habet, qui super oīa alia mala ea detestatur, q̄d est, ex toto corde. Vnde & per Moisen dicitur filijs Israel propter peccata in captiuitatem traditis: Cumq; quæsieris dominū Deum tuum, ibi inuenies eum; si tamen toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione

Deutero.4.

animæ tuæ. Et hæc pertinent quæ de integro & perfecto corde dicuntur: Memento (inquit Ezechias rex Deo) quòd ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto.

Cum itaque hæc tam certa sint, vt nulla ratione negari posśint, est tamen non parua diuersitas in eorum expositione inter scholasticos nostros: quam etsi putemus non admodum ad rem pertinere, quia tamen à multis aliter putatur, & ex his quæ circa hæc docentur, timemus non parum periculi, referendæ sunt illorum expositiones, & deinde discutiendæ. Sunt enim de re omnium maximè necessaria infirmitati humanę: quid scilicet ad veram pœnitentiam & remisśionem peccati necessarium sit: & de qua valde expediret Christianos omnes edoctos esse, non ex opinionibus quorumcunque, sed ex doctrina scripturæ & patrum. Hæ sunt igitur de hac re sententiæ, quantum capere possumus.

Grauiores doctores nostri post Magistrum, vt Alexander de Hales, d. Thomas, beatus Bonauentura, distinguentes primò duplicem dolorem peccati, alterum voluntatis, appetitus scilicet rationalis, qui dolor odium, detestatio, siue nolitio peccati dici potest: alterum sensitiui appetitus, quem tristitiam dicimus: sequentia docent.

Duplex dolor de peccato.

Primum. Dolor voluntatis in pœnitentia summus esse debet, vt scilicet peccatum præ cæteris omnibus malis detestemur, odio habeamus, & nolimus: quoniam (inquiunt) dolor hic respondet amori charitatis, qui principatum & dominium ita habere debet in corde, vt omnia alia quæ amantur, minus amentur quàm Deus, omnisq; amor minor sit Dei amore. Quare hunc dolorem dicunt non posse nimium esse siue excedere regulam rationis.

Dolor volũtatis in pœnitentia debet esse summus.

Secundum. Dolorem sensitiuum non oportere summum esse asserunt. Is enim dolor (vt ratio ipsa naturalis ostendit) in omnibus alijs rebus est ex proprio suo obiecto, malo videlicet aliquo exteriori vel interiori sensu perceptibili, vbi hic dolor tanquam in propria sua materia suo proprio motu viget. Cæterum aliquando sequitur non proprium suum obiectum, sed rationis efficaciam & imperium. Naturaliter enim voluntatē efficacem consequuntur etiam affectus sensitiui, vt non posśit magnum gaudium in rationis appetitu esse, quin redundet in inferiorem partem: ita nec dolor: Nonnunquá etiam & ratio imponit appetitui sensitiuo,

Dolor appetitus sensitiui non debet necessariò summus esse.

duo, vt dolorem & tristitiam assumat, quod in pœnitentia & contritione fit. Tota die (inquit psalmus) contristatus ingrediebar. Et huiusmodi multa sunt in scriptura. Cæterùm quia appetitus sensitiuus circa sua propria obiecta promptius mouetur, proprio videlicet suo (vt diximus) motu, quàm ad imperiū rationis, cui nō ad nutum paret, vt satis constat, maximè circa ea quæ sola ratione apprehenduntur: meritò dicunt fieri posse, vt minus sentiatur peccatum, minores excutiat lachrymas eius dolor, quàm vulnus aliquod, aut mors amici, & huiusmodi alia: quia nec in potestate nostra est, sensibiliter quantum volumus dolere, aut lachrymas fundere. Satis igitur sit, vt sensitiuo appetitu etiam non dolente propter peccatum, quod fortè magis illi placet, voluntas detestetur, & odiat atque fugiat: & id satis esse debet, vt exemplo febricitantis infirmi facilè agnosci potest: cui si proponantur duo, hinc frigidissima quam appetit aqua, & dicatur quòd sit ei lethifera: inde amarissima quam horret potio, quam tamen credat salutiferam: illam sumet piæ altera, etiam repugnante omni appetitu. Itaq; sunt duo ista quàm distinctissimè tradenda atq; docenda, ne sensum cum ratione confundamus, & in desperationem trahantur multi durioris complexionis & sensus, aut decipiantur alij facilitate naturæ proniores in lachrymas: quanquam non sit dubitandum non diu in ratione posse odium esse, quin in appetitu sequatur passio: quare defectus eius etiam timendus est ei, qui veram & non simulatam cupit agere pœnitentiam: iuxta quod ex illo lib: de pœnitentia citatur: satis durus est, cuius mentis dolorem oculi carnis nequeunt declarare. Nec dubium quin inter magna Dei dona lachrymarum abundantia sit computada, de qua illud: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte &c. Lauabo per singulas noctes &c. Et, cibabis nos pane lachrymarum.

Tertium denique dicunt specialius tractantes, an verè pœnitens debeat malle quamcunque pœnam (etiam infernum, vel non esse) incurrere, quàm peccare? Stultissimum est has tentationes inferre pœnitentibus, aut de his interrogare. Quanquam cum ipsi in hæc prorumpunt, signum est perfectæ contritionis, & confirmandi sunt. Cæterum nulli bene consideranti dubium est (quanquam aliqui disputent contrariū) in vera pœnitentia includi odiū peccati supra omnem pœnam, separatam ab ea culpa, & supra ipsum non esse, plus displicet peccatum verè pœnitenti quia of-

Durandus.

fensa

fenſa Dei, quàm ipſe æternus ignis inferni,vel non eſſe: ſicut charitas plus amat Deum, quàm ſeipſum, ſuum videlicet eſſe, & immunitatem à malo. Hæc quidem ab illis,quos primos inter ſcholaſticos computauimus.

Iuxta hoc poſteriores multi, vt Hadrianus, Richardus, & alij aſſerunt, intenſiſsimè & magno conatu pœnitendum eſſe, neque quemcunque gradum doloris ſufficere, de rationis dolore ſentientes. Et ita intelligunt illud: Conuertimini ad me in toto corde veſtro &c. Hoc videlicet intelligentes: dolorem hunc fortiorem, atque ideo intenſiorem debere eſſe dolore atq; odio cuiuſcunque alterius rei: ſicut amorem charitatis firmiorem, & ideo intenſiorem oportet eſſe omni alio amore:vt videlicet dominetur in animo, vt inquit beatus Bonauentura. Sequuntur aliorum tres ſententiæ de pœnitentiæ dolore.

Sunt verò alij Scotum (vt dicunt) ſequentes, qui putantes ſe multum conſulere infirmis conſcientijs, aſſerunt ſufficere ad pœnitentiam dolorem peccati non ſummè intenſum, nec ſummo conatu elicitum,nec aliquo certo gradu,ſed quantumuis exiguus ſit ille dolor, minimus inquam aliorum affectuum voluntatis: vt ſi intenſius odio habeamus infamiam aut paupertatem, quàm peccatum: aut bona illis contraria, ſcilicet bonam famam & diuitias magis amemus, quàm odimus peccatum,modò ſit efficax,ſufficit(inquiunt)ad remiſsionem peccati.Id quod probant primò, quia nuſquam in ſcriptura ad certum gradum doloris vel dilectionis aſtringimur: ſed dicitur: conuertimini, & conuertar. Si quis diligit me, diligetur à patre meo &c. Quare ergo (inquiunt) hoc eſt aſſerendum? Deinde, quia ad recedendum à Deo & peccandum nullus conatus requiritur, neq; ad conuertendũ nos in Deum.Quare enim(inquiũt) Deus pronior erit ad nos reijciendum,quàm ad ſuſcipiendum? Ita de dolore, ſicut de charitate Dei dicunt ſentiendum. Quod verò dicitur, Deum ſuper omnia diligendũ,non intelligũt iſti intenſiuè quòd ſcilicet fortiori & intenſiori actu vel habitu diligatur,ſed tantùm appræciatiuè (vt dicunt)vel prælatiuè: vt ſcilicet Deum omnibus alijs præferamus, & pluris ipſum appratiemur,quamuis(inquiũt)tepidiſsimo actu: quod ita putant fieri, ſi apprehendamus per intellectum Deum, ipſumq; cogitemus ſummum & maximum bonum,& voluntas huic apprehenſioni conſonans tendat in Deũ vt in ſummum bonum,quantumuis tepidè & remiſſe:ita ſimiliter de cõtritione:co-

gitet homo peccatum summum malum esse, ita id intelligat & credat: voluntas tendat in peccatū huic consentiens rationis sensui, atq; ita consūmata est contritio, quantumuis remisse hęc fiant.

Sunt & nonnulli, quorum primus Caietan. qui addunt etiam, posse certum esse hominem pœnitentem de perfectione ista pœnitentiæ suæ: quòd scilicet amet Deum super omnia, & peccatum detestetur super omnia: quia hoc est omnino in potestate nostra. Hoc est, quòd si volumus, facimus: vt sicut (inquiunt) peccans nouit se vel pecuniam, vel delectationem plus amare quàm Deū, ita pœnitens nouit se contrarium facere. His itaq; sententijs plana & facillima videtur effici pœnitentia, imò & certa: quarum examinationem in sequentem lectionem differimus.

LECTIO DECIMA QVINTA.

De eadem re.



VIDIMVS quemadmodum & antiquiores scholastici, & posteriores putent intelligendā quantitatē & magnitudinem pęnitentiæ: inter quos (vt patuit) est non parua diuersitas, quam possumus ad tres sententias reducere: duas extremas, & reliquā mediam. Nam altera est requirentiū dolorem summum, hoc est, summo conatu & totis viribus productū. Quam videtur Hadriā. asserere: quanq̄ nesciā an ille interrogatus: sua verba ita vellet accipi: sed vtcūq; sit, ita asserit, & posset asseri ab alijs innitentib' illis locis scripturę: Conuertimini ad me in toto corde vestro: Diliges Dn̄m deum tuū ex toto corde &c. & similibus. Altera porrò extrema sententia est, nullum certū gradum intensionis in dolore voluntatis requiri, nec in seipso quidem, nec in ordine ad alios dolores: ita scilicet, vt siue intensius de peccatis doleat q̄ de alijs malis, siue minus intense, id sufficiat: sicut in charitate. Hæc est posteriorum illorum, quos diximus Scotum sequi, sententia. Tertia, media

De pęnitētię dolore tres sententiæ.

anti-

antiquorum illorũ de voluntatis dolore, est, quòd etsi non requiratur summus, hoc est, totis viribus & conatu productus & elicitus, nec certi aut determinati alicuius gradus, tamen requiritur vt maior sit omni alio dolore, qui est in pœnitente, ita vt plus de peccato doleat, quàm de aliquo alio malo, quod ei euenire posset. B. Bonouentura ita inquit requiri, vt dominetur cæteris doloribus, sicut charitas cæteris amoribus: & b. Thom. vt excedat alios dolores. Tres igitur istę sententię nunc examinandę sunt, non vt quenquam reprehendamus, sed (vt quantum fieri potest) rem tam necessariam elucidemus, vel saltem pro tenuitate nostra, quid sanius & tutius doceri debeat, habeamus.

In pœnitentia nõ requiri extremũ omnium virium conatum.

Prior igitur illa sententia, si tamen alicuius est: requiri scilicet totum conatum & omnes vires, manifestè nimia est, & imposibile quiddam imponens homini, saltem pro huius vitæ infirmitate. Id probatur: quia in hac vita omnes vires nostras extendere in diligendum Deum impossibile est, vbi sine peccato esse non possumus, & sine aliqua inordinata concupiscentia: quare proficere & renouari de die in diem iubemur: Quæ quidem retro sunt obliuiscens, inquit Paulus, ad ea quæ antè sunt me extendens, non me arbitror comprehendisse. Et quicunque perfecti sumus, hoc sentiamus. Quare illo præcepto: Diliges Dominum Deum tuum, perfectionem patriæ intelligit Augustinus lib. de perfectione iustitiæ, nobis præcipi, vt sciamus quo tendendum sit, vbi scilicet illud impleri potest. Ita igitur de dolore peccati. Quòd si quis dicat illud intelligendum esse de summo conatu & viribus, non qui in hac vita haberi potest: nam hunc certum est non posse tantum esse, quin possit adhuc maior inueniri: nam in eo semper proficiendum est: sed de summo qui in hac vita habetur ab his, qui omnibus renuntiant non necessarijs affectibus & rebus, vt vni dilectioni & pœnitentiæ vacent. Notum est nec id necessarium esse. Nec enim ab omni pœnitente requiritur, vt omnibus ita renunciet: multo verò minus vt non renuntians illis tanto conatu amet & doleat. Denique nec vlla alia ratione intelligi potest illa sententia esse vera: id quod satis probat diuersitas gradus charitatis & pœnitentiæ. Est charitas incipiens, est proficiens, est perfecta: & quælibet vera charitas: ex qua sufficit vt pœnitentia procedat. Est in his gradibus magna latitudo, ita vt beato Gregorio teste, Benedictus inceperit ab altiori gradu, quàm ad quem multi

proficientium & perfectorum perueniant. Itaque nullus certus gradus est exigendus, nullus certus conatus inter eos, qui ad charitatem sufficiunt: & in hac parte consentiendum est illi secundæ sententiæ: minimus gradus charitatis sufficit, modò charitatis sit.

Cæterùm quod secunda illa sententia tenet, sufficere videlicet pœnitentiam minus intensam, & ex minori conatu quàm sit dolor aliarum rerum: & simul illa disiunctio quam de charitate & pœnitentia docet: quòd scilicet magis amemus, vel odio habeamus vnam rem altera appræciatiuè, vel prælatiuè (vt dicunt) sed non intensiuè (vt apertè dicamus) neque consonat scripturæ & patribus, neque rationi ipsi conuenit, nec vtilis est animabus, imò magis periculosa: quæ omnia sunt nunc breuiter probanda.

Deus intensiuè magis diligend⁹ quauis alia re. Mathæi 10. Lucæ 14.

Primùm igitur, scriptura sacra de dilectione quidem Dei apertè docet, Deum plus cæteris diligendum. Qui amat patrem & matrem plus quàm me, non est me dignus &c. Et rursum: Qui non odit patrem suum & matrem &c. non potest meus esse discipulus. Quid aliud est, odit, quàm, comparatione mei minus amat, & cùm postulat amor meus, odit? B. Augustin. & lib. 1. de doctrina Christian. & lib. de moribus Ecclesiæ, de charitate loquens, manifestè eodem modo docet Deum plus cæteris diligendum. Vnde

Capite 27. & in priori loco ad ordinatam dilectionem inquit pertinere, vt non amplius vel æquè diligat quod minus est diligendum: vel è contrario minus diligat, quod magis est diligendum: & multa in

Capite 11. hanc sententiam. Secundo etiam loco: non diligere (inquit) Deum, nihil aliud est, quàm quicquam in diligendo ei præponere. Quo loco verba illa Pauli ad Roman. 8. Quis separabit nos à charitate Dei &c. certus sum, quia nec mors, nec vita &c. ad fortitudinem charitatis diuinæ, ostendit pertinere: vbi inquit: Summum bonum non modò diligendum esse nemo ambigit, sed ita diligendum, vt nihil amplius diligamus. Itaque cùm scriptura sacra his verbis vtatur: plus diligendus Deus &c. quare non ita intelligendum est, sicut in alijs rebus, cùm dicimus hoc plus alio diligi, aut aliquem rem quampiam plus alia diligere? quibus nihil aliud significatur, quàm maior perfectio amoris, quæ in eius intensione sita est.

In pœnitẽtia opus esse magno conatu & dolore o-

De pœnitentia similiter & prophetarum verba, & scripturæ exempla exhortantur nos ad conatum quendam magnum: Dole (inquit Michæas propheta) & satage filia Sion quasi parturiens.

ens.haud dubiè sub typo illo pœnitentem alloquens. Esaias de affictione ex peccatis proueniente maximè loquens: Rugiemus (inquit) quasi visi omnes nos, & quasi columbæ meditantes gememus. Ezechiel loco superius citato, cùm de pœnitente agit, Considerans (inquit) & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis, vita viuet. Et Hieremias etiam pœnitenti sub figura Ierusalem loquens: Pone tibi amaritudines (inquit) & dirige cor tuum in viam rectam. Quibus omnibus verbis quid aliud significatur, quàm conatus quidam, & attentio animæ pœnitentis, & grauitas ipsa doloris? Iam si eos qui nobis in exemplum pœnitentiæ in scriptura propositi sunt, consideremus, quid aliud inueniemus, quàm intensissimos & acerbissimos dolores? In Dauid innumera sunt verba: Rugiebam à gemitu cordis mei. Lauabo per singulas noctes lectum meum. Iniquitatæ clamant ad dominū in fortitudine. Ezechias reputat omnes annos in amaritudine animæ suæ. Denique & verba & opera de hac re innumera sunt in scriptura. Quomodo ergo his conuenit docere, nullo conatu, nullis viribus opus esse? Quòd igitur dicunt non reperiri in scriptura præceptum de intensione aliqua vel conatu, certè non putamus dici posse sine errore. Quid significat, Conuertimini ad me in toto corde vestro? Non itaque omni diligenti, omni inuocanti Deum, omni se conuertenti ad ipsum, sed eis qui ex corde perfecto hæc agunt, promittitur gratia & exauditio &c. Nec aliud sentiri potest sine magno errore. Prope est (inquit psalmus) dominus inuocantibus eum: & statim: omnibus inuocantibus eum in veritate. Nec aliud quod afferunt, multum iuuat: quod scilicet quocunque conatu à Deo receditur. Primò, quia cùm malum ex singulis constet defectibus, nō mirum si facilius fiat. Facilius caditur quàm resurgitur. Secundò, quia in omni peccato non est dubium creaturam Deo vel præponi vel æquari. Hæc quidem de locis scripturæ, quæ postea etiam apertiora erunt.

[Margin: stenditur ex scripturis. Micheæ 4. Esaiæ 59. Cap. 18. Cap. 31.]

Nunc quàm sint hæc consona rationi videndum. Et quanquam his non sit opus multum implicari, tamen si consideremus naturā amoris atque doloris, quæ accidentia quædam sunt, & actus siue habitus animæ, inueniemus apertè non alia ratione vnum plus alio diligi, aut de vno plus quàm de altero doleri, nisi secundum intensionem ipsius affectus. Nam primò formæ accidentales quæ intenduntur & remittuntur, non alia ratione perfectiores vel ma-

[Margin: Rationibus ostenditur intensionem amoris Dei & odij peccati requiri in pœnitentia.]

iores dicuntur aliæ alijs, nisi quia fortiores, & quòd illas quibus sunt fortiores, vel sua contraria vincere possint & expellere melilius alijs imperfectioribus: vt frigiditas aquæ calorem ignis, vel è contrario. Ita igitur vel amor vel dolor ideo maior est altero, quòd ipsum superare & vincere possit, quòd non alia ratione fit, quàm quia & subiecto fortius inhæret, & in seipso perfectior est. Loquamur de charitate Dei vt de igne, vt scriptura loquitur: alij amores sunt velut aqua, quæ contraria est igni. Opus est ergo vt illa fortior sit cæteris, quod non nisi intensione fit. Et b. Thom. explicans quomodo vna res plus alia diligi possit, duos tantùm inuenit modos, scilicet ex parte boni quod volumus amato, & sic Deus quædam plus alijs amat: alio modo ex parte intẽsionis ipsi-
q.60. 1. partis art. 5. us amoris: ita ille inquit art. 3. q. 20. 1. partis. Et hoc vltimum docet simpliciter efficere, vt aliquid magis diligatur, cum de dilectione naturali Dei in angelis loquitur. Et denique in propria
art. 6. materia, quid sit alio magis diligendum charitatis amore, q. 26. 2. 2. hoc tractans, primò eos arguit, qui omnes proximos æquali af-
art. 7. fectu diligendos dicunt. Ad illos (inquiens) opus est, vt intensiorem affectum habeamus, quibus magis conuenit esse beneficos. Et iterum ibidem diuersas species dilectionis ponens, secundum diuersa bona quæ volumus his quos amamus. Sed intensio (ait) dilectionis est attendenda per comparationem ad amantem: & secundum hoc propinquiores intensiori affectu diligimus. Vides itaque illum ignorare aliam rationem plus diligendi, quàm secundum intensionem Et certè etiam si fingendi detur facultas, non aliud est aliquid plus altero amare, quàm paratũ esse prius ab alterius amore recedere, quàm illius: quod nõ nisi secundum maiorem amoris intensionem fit. Deniq; si specialius de charitate dicendum est, scriptura & patres exhortantur nos ad
Ephes. 4. profectum & augmentum eius. Veritatem (inquit Paulus) facientes in charitate, crescamus in illo qui est caput nostrum Christus.
Philip. 1. Philippensibus scribit: Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abundet. Hic verò profectus secundum feruentiores & intensiores actus fit: qui videlicet fiunt maiori conatu & viribus. Notũ igitur est & nos pariter admoneri, ad Deũ maiori semper conatu & maioribus viribus amandum: & in hoc constitutus est profectus charitatis. Ex quo sequitur, quòd prima eius perfectio & integritas suæ speciei etiam ex conatu & viribus voluntatis emanet,

net. Nam ita in omnibus formis intensibilibus & remissibilibus videmus. Quod enim eas producit primò, hoc ipsummet auget atque intendit easdem. Sed de his rationibus satis. Distinctio illa appræciationis ab intensione noua est, nihil aliud habens quàm nomina: nisi quòd interim illa persuasione ingeneratur hominibus securitas quædam & tepiditas, quod valde timendum est.

De tertio iam dicamus, quid videlicet vtilitatis habeat, remittere intentionem animi & affectum pœnitentiæ; quod certè maximè fit, cùm docetur nulla intensione & nullo conatu opus esse. Satis enim ex nobis & infirmitate nostra proni sumus ad fugiendum laborem & conatum, maximè voluntatis, & præcipuè circa diuina. Nam corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Et verè de pœnitentibus dictum est: Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Violentia quadam opus est sibijpsi illata, vt ad diuina feramur, maximè post deiectionem peccati. Itaque stimulis opus est, atque vtinam multis id fiat, vt ad perfectum perueniamus. Denique quid aliud hac persuasione fit, quàm vt in diuinis rebus, & in his quæ Deo offerenda sunt, putemus tepidè, sine omni cura vel animi attentione satis fieri: cōtra illud: Maledictus qui facit opus Dei fraudulēter, siue (vt alij legūt) negligenter: quod sub typo sacrificij animaliū ab altero propheta pulchrè arguitur. Maledictus (inquit) dolosus, qui habens in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile domino. Nonnè huic maledictioni proximum est ita docere, quacunque debilitate offeratur Deo vel charitas vel pœnitentia, satis est? Quid est affectu tendere in Deum vel summè dignum amari (quod ipsi necessarium dicunt ad charitatem) nisi summo affectu cōparatione omnium aliorum, quæ in nobis sunt illum diligere? Vel quid proderit ita eum considerare, si tepidè & remissius, qùàm alia quæ amamus, illum amemus? Quod verò videntur faciliorem viam pœnitendi aperire, parum iuuat: aperiunt dubiam & periculosam, nec consentientem doctrinæ patrum.

Periculosa est sententia eorum qui pœnitendi rationem faciliorem docent.

Math. 11.

Hiere. 48.

Malach. 1.

His igitur duabus, tanquam extremis reiectis sententijs, prior illa, quæ media est, manet. Non certum aliquem gradum amandi vel pœnitendi præscripsit Deus, sed hoc voluit, vt magis ametur ipse, & magis pœniteat nos peccati, quàm aliorum omniū malorum.

malorum. De qua tamen sententia, si qua restant ad maiorem eius explicationem, in sequentem lectionem differamus.

LECTIO DECIMA SEXTA.

De eodem argumento.



VM ea proxima lectione satis constet mediam illam sententiam sanam esse & tutam conscientijs, rationi & scripturæ consonam, illa est proculdubio tenenda atque diligenter docēda. Itaq; non putauimus alienū ab hoc nostro instituto, de his nonnulla addere suprà dictis, vt (si fieri potest) apertior fiat, & iuxta eam habeatur quid potissimum docendus sit populus. Ordine igitur notentur sequētia, de hoc veræ pœnitentiæ opere tam necessario.

Quàm intēsum oporteat esse dolorem pœnitētiæ & Dei amorem.

Primum. Integer & verus dolor pœnitentiæ, sicut verus Dei amor, opus est vt excedat in Dei oculis omnem alium affectum voluntatis, ita scilicet, vt & animam excitet ad conuenientia opera charitatis & pœnitentiæ, & eam aduersus contraria omnia aut aliena sic præmuniat, vt secundum præsentem voluntatis statum quicquid boni, aut mali occurrerit, id minus quàm deus ametur, minus quàm peccatum odio habeatur: ita vt potius quoduis malum incurrere malit quàm peccatum, & quodlibet bono priuari quàm Deo. Duo hic asserimus necessaria ad veritatē pœnitētiæ, sicut & charitatis. Est enim vtriusq; eadē ratio. Primum, vt nō otiosa sit, sed in opera conuenientia prorumpat: qui est omnium primus & certissimus veræ pœnitentiæ effectus, sicut & charitatis, de qua primò inquit Paulus: Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Et de se inquit: Charitas Christi vrget nos. Et in Euangelio Dominus: Si quis diligit me, inquit, mandata mea seruabit, siue sermonem meum. In quem locum

Vera pœnitētia & charitas non est otiosa, sed necessario fructus profert.

1. Cor. 13.
2. Cor. 5.
Iohan. 14.

b. Gre-

b.Gregor.sanctissimè inquit de charitate, quòd operatur magna si est: si autem operari renuit, nec est. Quòd si hoc ex se charitas habet, etiam cum nulla alia ratio occurrit: quanto magis id habet, cum inciderit peccatum pro quo satisfaciendum est, quod delendum, & de quo sumere contendit vera charitas, vt fieri potest, vindictam? Propter hanc enim sollicitudinem & feruorem quem pœnitentia habet, dixit in Euangelio Dominus, maius gaudium esse in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis. Vt etiam b.Gregor. ibi exponit. Hoc itaq; de pœnitentiæ operatione sit dictum. Lucæ 15.

Secundum porrò dicimus de excessu illius ad omnes alios affectus. Opus enim est vt omnes excedat, vt satis probatum est. Igitur vt excessum hunc explicaremus, diximus eum sic voluntatem disponere, vt quicquid boni vel mali occurrerit, minoris fiat à nobis: ita vt potius recedatur à quouis bono, quàm à Deo: & incurratur quoduis malum, quàm peccatum. Vbi etiam hunc excessum non potuimus aliter explicare planè, q̃ per ordinem ad actum & opus: vt scilicet & charitatis & pœnitentiæ affectus fortiores sint & efficaciores ad opus, quàm alij omnes. Itaq; quanquam in voluntate ipsa sit excessus ille, tamen non nisi in opere satis ostenditur: vt sicut Gregorius in locum illum Iohannis dicit de dilectione Dei, ita nos dicere possimus de pœnitentia etiam: nō tantùm videlicet mentem, sed linguam & manum adhibenda esse in testimonium. Quod igitur opus sit vt excedat alios affectus, ita apertissimè fit notum. Si quem ita pœniteret peccati, vt tamen actu & explicitè cogitaret & statueret secum, minus sibi displicere peccatum quàm aliud aliquod malum: minus illud velle cauere quàm infamiam, aut paupertatem, aut mortem: notum est hunc non integrè pœnituisse. Ex hac igitur aperta imperfectione ascendamus ad occultiorem aliam, cùm constet nonnunq̃ aliquid occultè et implicitè amari plus vel minus alio, quamuis non apertè de altero vel vtroque cogitetur. Amat enim implicitè finem & terminum, qui media tenet & viam: & illum magis amat quàm hæc ipse etiam si minus de illo cogitet quàm de his. Imò etiam si nihil inter media & viam cogitet, non tamen dubium est viam & media, non nisi vt perueniatur in finem, amari. Finis itaque in eis amatur, similiter amantur effectus, & ea quæ necessariò coniuncta sunt ei, quod explicitè amatur, etiam si non cogitentur. Nec iste

Quomodo animi pœnitentia & Dei amor debet omnes alios affectus voluntatis excedere.

Explicitè & implicitè super omnia amandus Deus, & detestandum amandi peccatum.

amandi modus minus voluntarius est aut minus ad bonum vel malũ imputatur, quàm explicitus ille & manifestus. Cùm igitur, si manifestè & explicitè aliquid Deo vel peccato præponatur, sit imperfecta pœnitentia: non minus erit imperfecta, si implicitè. Et quod diximus, si præponatur: dicendum est etiam, si æquetur, idq; implicitè vel explicitè, vt ex superiori lectione patet. Non solùm enim nihil magis Deo diligendum est, sed nec æquè. Patet igitur, quod prius asseruimus, excessum illum requiri. Et quidem si quid post priora illa de hac re apertius dici potest, istud est: vt verbo illo Ioannis veritatem pœnitentiæ concludamus, quo ille

1. Iohan. 3.

conclusit veritatem charitatis. Non diligamus (inquit) verbo nec lingua, sed opere & veritate. Ita ergo dicamus: Non pœniteat nos verbo nec lingua. Vbi aduerte duo posita esse quæ diximus. Primum, opus: in quod videlicet charitas & pœnitentia prorumpunt. Secundum, veritas: quæ ad ipsa interiora cordis pertinet: vt videlicet erga Deum & peccatum, vt illa digna sunt, se habeat cor nostrum. Vnde statim b. Iohannes ibi dixit: In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus, si in conspectu eius suadebimus corda nostra, quod est, probauerimus, & in oculis eius ostenderimus pura. Addidimus tamen, hunc excessum secundum præsentem voluntatis statum considerandum: quod attentius est aduertendum. Duo enim dicimus: requiri videlicet vt excessus sit secundum præsentem statum, non verò secundum alium qui sequi posit. Diximus etiam, secundum præsentem statum voluntatis, non verò vel naturæ, vt habitus acquisiti, vel alterius alicuius rei, sed voluntatis tantum. Quæ dicimus, ne si incautè ista proposita fuerint, duriora fiant. Quare sunt hæc duo aduertenda. Primò, quòd cùm sancti etiam orent quotidiè vt non inducantur in tentationem, non dubitant illi, nec vlli alij de se, talem esse infirmitatem suam (quam tamen solus Deus nouit) vt posit aliqua tentatio eos deijcere à charitate, cùm tamen reuera in illa sint. Sicuti Petrus, cùm ei diceretur: Ter me negabis, & omnes alij Apostoli similiter cùm audirent: Scandalum patiemini in me &c. Et reuera docet nos certa fides, non nisi nouo gratiæ Dei auxilio vllam tentationem nos posse vincere, aut vllum bonũ opus efficere, etiam cùm veram charitatẽ iam Deus diffudit in cordibus nostris. Non itaq; ad veram charitatem, atq; ita ad pœnitentiam, tanta necessaria est constantia, vt nihil posit mutare voluntatem,

Excessus pœnitentiæ & charitatis ex præsenti voluntatis statu metiendus est.

nihil

nihil deijcere: sed vt talis sit præsens affectus eius. Et hoc ipsum quod iam dicimus, probat & confirmat necessitatem illius excessus necessarij in affectu voluntatis. Constat enim quòd cùm superueniente tentatione aliquid prælatum fuerit Deo vel peccato, recessum est à charitate: vel etiam si æquatum fuerit: igitur & quotiescunq; hoc fuerit in affectu, recessum est ab ea. Quod verò diximus præsentem voluntatis statum considerandum, sic est accipiendum, vt quicquid non est in potestate voluntatis contrarium huic affectui pœnitentiæ vel charitatis (vt sunt alij habitus fortissimi & intensissimi amoris creaturarum, ex præcedentibus videlicet peccatorum actibus generati) non impediat quò minus affectus ille maior sit, etiam si intensiores sint illi habitus & fortiores, quàm ipsa charitas cùm primum in Deum conuertimur. Satis est, si illa contraria omnia verè displiceant, & non mendaciter omnia, quæ prius amauit pœnitens, postponat Deo. Hæc de primò dicta sint.

Statuamus iam hoc secundum documentum: quòd hæc amoris & doloris magnitudo, atque præparatio animæ secundum eam, etsi in voluntatis nostræ potestate sita sit, non tamen ipsam magnitudinem affectus nostri cognoscere vel naturali ratione, vel fide (præter specialem Dei reuelationem) possumus. Quod præcipuè propter Caietanum dicimus, & ad auferendam noxiam securitatem. Non erit difficilè hoc ex doctrina scripturæ & patrum probare. Tria igitur dicimus.

Primum. In potestate voluntatis nostræ esse velle ipsum, siue amorem & quantitatem eius, vt scilicet amet quod vult, & quantum vult, & præ illis, præ quibus vult. Hoc maximè b. Augustin. probat 3. lib. de libero arbitrio. Non enim (inquit ille) possum aliud sentire esse in potestate nostra, nisi quòd cum volumus, facimus. Quapropter nihil tam in potestate nostra, quàm ipsa voluntas est. Ea enim prorsus nullo interuallo mox vt volumus, præsto est. Itaq; nihil magis est in potestate nostra, quàm velle. Certè si volumus, iam ipsum velle adest. Non tamen si volumus diuites aut sani esse, voluntati adsunt diuitiæ aut sanitas. Hæc est b. Augustini manifestissima sententia multis locis. Nec tamen ideo sine Dei gratia id posse voluntatem putandum est. Nam cùm velle in potestate voluntatis esse aliud non sit, quàm quod si vult, adest ei: vt tamen velit bonum, necesse est vt præparetur

Velle & amor, eiusq; quātitas sunt in potestate voluntatis.

Capite 3. & 1. retract. cap. 9.

Velle bonũ in nostra est potestate, ac non sine dei grati..

& præueniatur à Deo. Itaque si volumus credere, credimus: si amare, amamus &c. sed hæc non sine Dei gratia fiunt. Hæc est b. August. (digna certè illo authore) resolutio in hac materia, vt patet in pluribus locis retractationum. Vide cap. 22. 1 libri & sequent. Et hæc sufficere debent ad primum illud probandum, vt nunc interim alia omittamus: quòd scilicet præcipitur nobis à Deo sub comminationibus & præmijs hic amor & dolor: quod frustra fieret, nisi esset in potestate nostra. De his ita obiter dictum sit, quoniam alterius negotij sunt. Interim tamen fuit hoc concedendum & intelligendum, vbi Caietano concedimus, esse in potestate nostra præ alijs omnibus Deum amare, vel de peccato dolere: verùm negamus illi apertissimè, id in nobis sine diuina gratia esse posse: cuius contrarium ille asserit, minus in hac re considerans gratiæ necessitatem, & scripturę atque conciliorum antiquorum sensum.

Magnitudo amoris vel doloris nostri non est nobis certò cognita.

Secundum quod ibi asserimus, est: Magnitudinem, quantitatem, atque mensuram affectuum voluntatis nostræ non posse ab intellectu nostro vel naturali, vel fidei communi lumine cognosci. Quod contra Caietanum dicitur, & contra nouatores omnes, asserētes nos de salute nostra fide certos esse posse: quamuis Caietanus id non credat. Neq; nunc est contra hos disputandũ, q́d aliâs fecimus: sed id tantùm nunc probandum, nos non posse liquidò perspectam habere & euidentem quantitatem & mensuram affectuum nostrorum. Ad quod confirmandum posset certè experientia sufficere, nisi cæcutire velimus: sed interim sufficiant apertissimæ authoritates scripturæ. Prauum est cor hominis & inscrutabile (inquit Hieremias) & quis cognoscet illud? Ego

Capite 17. Dominus scrutans cor, & probans renes. In Apocalypsi similiter clamat. Scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes &

1. Regũ 16. corda. Et de filijs Isai loquens, inquit Samuel: Homines vident ea quæ patent, Dominus intuetur cor: apertè docens proprium Dei

1. Corint. 2. esse intueri cor. Itaque quod Paulus inquit: Quæ sunt hominis nemo nouit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est, non putemus propterea Paulum fecisse hominem certum de omnibus, quæ in

1. Corint. 4. ipso sunt, præcipuè in voluntate. Nam post pauca clamat: Nec meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, Dominus est. Et certè non aliunde esse poterat, vt se iustificatum non certò statueret,

quàm

quàm quòd nec de suo affectu & vera Dei dilectione super omnia certus erat. Alioqui non esset dubius de iustificatione. Et propterea vniuersaliter statim infert: Itaq; nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Simus igitur omnes contenti Pauli consilio. Quod attinet ad affectus nostros, in tenebris nos agere agnoscamus: atque ideo etiam quod attinet ad ipsam nostram salutem. Doceat Lutherus quod vult: clament Lutherani certa fide credendum, remissa esse peccata: ex quo sequitur certa fide credendũ, nos veraciter, purè, et super omnia deũ amare. Certè prætergrediuntur terminos, quos posuerunt patres. De nobisipsis vult Paulus nos dubios esse: de nostra præparatione, non de Dei gratia si nostra præparatio adsit: dicente illo: Si impius egerit pœnitentiam, non recordabor &c. Ita & Salomon: Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta. Iob etiam: Si simplex fuero, hoc ipsum ignorat anima mea. In quem locum b. Greg. Sæpe (inquit) se fidelem sibi nec ipsa cogitatio exhibet: quia aliud ante oculos mentis versat, ad aliud intentione festinat. Vnde ibidem illud Abacuck: Dedit abyssus vocem suam, exponit de humano corde. Non est opus plura referre. Scriptura hoc negans, & lumen fidei, & rationis naturalis excludit. Euidenter itaque pondus affectuum nostrorum soli Deo est cognitum. Spirituum ponderator est Dominus, inquit Sapiens. Cæterùm coniecturis & signis (citra tamen definitionem) inuestiganda est nobis hæc obscuritas & dirigenda. Clamemus itaque cum propheta: Proba me Deus, & scito cor meũ, & vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna: scientes & hîc maxima Dei gratia opus esse: de quo plura inferius. Iam tertium quod ibi proposuimus facilè constat ex his sequi: quòd scilicet duo hæc simul cõsistant, esse in potestate voluntatis amare quantum volumus, non tamen propterea amoris quantitatem subiacere cognitioni intellectus. Est enim abyssus &c. Experiatur quilibet apud se, quoties quæ minus se amare putabat, oblata occasione deprehendit se multo magis amasse. Quòd si in re aliqua dubium esse potest, id maximè erit in dilectione DEI, vtpote rei tam longè à nobis distantis, & tam sublimis, vt meritò Gregorius dicat, de dilectione conditoris non facilè mentem sibi debere credere sine operis attestatione. Cum itaque proba-

Ecclesiast. 9.

9 Moraliũ.

Prouerb. 16.

tum sit vtrunque illorum verissimum esse, non potest sequi ex altero contra alterum, vt Caietanus putauit, sic inferens: Est in potestate voluntatis, ergo cognoscimus. Sed volumus de hac re admonere nostros, vt auferatur persuasio quædam facilis, & (si cum venia dicere licet) leuis. Dicat (inquiunt) voluntas: amo Deum præ omnibus bonis, & odio peccatum præ omnibus malis: & factum erit vtrunque: & cum cognosci possit hæc à voluntate dici: cognosci quoque potest factum esse. Vbi considerandum est, aliud esse amare, aliud dicere, amo. Ista potius actum significant quàm exercent, amo aut volo: hoc dicere non est amare: sed veraciter affici, vniri &c. Itaque incipientibus Deum diligere aut pœnitere non dicamus, dic, amo: dic, doleo &c: sed admoneamus vt verè ament & verè doleant, & amorem atque dolorem suum cupiant Deo probari, nec de his facilè sibi credant. Iam ex his duobus tertium sequitur, quod & cōsiderandum, & docendum attentius est: nimirum in hoc pœnitentiæ opere tam necessario maximè oportere illud Euangelij obseruare: Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Itaq; necesse est, vt in hoc opere strenuè & gnauiter, non oscitanter, sed impigrè sese exerceat pœnitens, nihil omittens eorum, quæ præcepta sunt, sed illa diligenter consideret, considerata in opus deducat: illa videlicet & similia: Conuertimini in toto corde vestro. Scindite corda vestra. Quis docebit vos fugere à ventura ira? &c. Et cum hæc omnia fecerit, non promittat sibi securitatem, non credat satis fecisse se: sed cum esurie & siti iustitiæ dicat, seruus inutilis sum: quod ex suprâdictis apertissimè sequitur, cū constet non minimam quantitatē doloris requiri, nec de ea nos posse certos esse. Verum quæ specialius circa hęc docēda sunt, ꝑ captu nostro ꝓxima lectione conabimur explicare.

Quanta diligentia opus sit in agenda pœnitentia.

Lucæ 17.

Iohel. 2.

Math. 3.

* *
*

LECTIO

LECTIO DECIMA SEPTIMA.

De eadem materia.



DIcendum iam est de hac integritate & perfectione pœnitentiæ, quid potissimum proponendum sit populo, cui certè nec difficiliora intellectu, nec executione ardua proponenda sunt, nisi cum summa cogit necessitas, & tunc (quantum fieri potest) ad captum intellectus & affectus eorum accommodata, & præcipuè quæ agenda eis incumbunt, & modus ipse ea perficiendi. Tanta est (vt verum dicamus) imbecillitas eorum, vt non nisi ita explicata capiant: atque vtinam vel ita caperent. Igitur primò perfectio ista doloris docenda est, sed ita, vt non magna quædam & impossibilia doceri videantur, sed planè nec grauia, vt Iohannes inquit: Mandata eius grauia non sunt. non inquam grauia innitentibus diuinæ bonitati. Nam quæ apud homines (inquit Christus) impossibilia sunt, non sunt apud Deum. Quid igitur acturi sint dicatur, & ostendatur via modusq; ea agendi. De quibus sequentia ordine notentur.

1. Iohan. 5.

Marci 10.

Gratia pœnitendi sedula & humili oratione à Deo petēda ante omnia.

Primum. Volentem verè & integrè pœnitere ante omnia diuinæ bonitati eiusq; gratiæ inniti oportet, & per humilem instantemq; orationem ante omnia gratiam pœnitendi sibi à Deo postulet necesse est. Proponendæ sunt igitur sanctorum & prophetarum orationes, quibus tam instanter illi hoc à Deo postulāt, & confitentur se id à seipsis habere non posse. Vnde illud Hieremiæ: Conuerte me domine, & conuertar: quia tu Deus meus. Et quod sequitur est valde considerandū: Postq̄.n.conuertisti me, egi pœnitentiā: & postq̄ ostēdisti mihi, percussi femur meū. Confusus sum & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ. quæ verba superius etiam adduximus, cum probaremus necessitatem gratiæ ad veram pœnitentiam, Itaq; opus est vt Deus ostendat

dat nobis, quales in peccato ſimus, & qualia ſint ipſa peccata: oſtendat(inquam)non tantùm proponens ante oculos, ſed etiam agens vt conſideremus:& ita conſideremus,vt conſideratio penetret voluntatis ipſius intima. Sunt plurima de hac re in ſcriptura teſtimonia & exempla, quæ nunc non adducimus, ſed admonemus diligenter colligenda eſſe ab his, qui docturi ſunt populum. Ita in hoc & cæteris omnibus doceatur plebs,quoties audierit vel pœnitentiam, vel aliquid ad eam pertinens præcipi in ſcriptura:

Hieremiæ 3. intelligat ſtatim illud ſe à Deo poſtulare debere. Cùm itaque dicitur per prophetam peccatrici animæ:Leua oculos tuos in directũ, & vide vbi nunc proſtrata ſis:ſtatim id conuertamus in orationẽ: vt videlicet ipſe qui præcipit,det leuare oculos, & dignè perſpicere atque perpendere,quàm longè à deo per peccatum recedamus.

Donum pœnitentiæ & iuſtificationis quia maximum etiã maximi faciendum.

Ad excitandum verò hunc affectum orandi, & ad ipſum donum pœnitentiæ impetrandum, commendetur omni diligentia iſtud donum pœnitentiæ, quàm magnum ſit, quanti æſtimandum & faciendum. Vt igitur hoc conuenienter agamus, gratia remiſsionis peccati & iuſtificationis eſt commendanda, cui donum hoc pœnitentiæ coniunctum eſt, & aut idem, aut certè ſimul cum illo, ita vt vnum ſine altero non donetur, & pœnitentia cauſa iuſtificationis quodammodo ſit. Nam ſi impius (inquit ſcriptura) egerit pœnitentiam,non recordabor &c. Itaque cùm vtrunque det Deus, & pœnitentiam & remiſsionem,& neutrum ſine altero,pœnitentiam tamen donans dat homini cooperari ad ſalutem ſuam,& cauſam ex parte aliqua eius eſſe,& ita quodammodo ſe illi obligatum tradit vt remittat. Igitur diligentiſsimè curandum, vt magni hoc donum pœnitentiæ & iuſtificationis æſtimetur: ita enim fiet,vt & ardentius petatur, & à domino miſericordius & liberalius donetur. Nam profectò pro nihilo aut pro minimo ducere remiſsionem peccati & gratiam pœnitendi, quantum nobis videtur, vnum eſt eorum quæ maximè timenda ſunt Chriſtianis, & quibus putamus maximè indignos fieri illis donis: & propterea ſicut inter præcipua ſigna & coniecturas veræ pœnitentiæ & remiſsionis peccati,quæ nobis quærenda ſunt non ex noſtro iudicio,ſed ex ſcriptura,non minimum putamus eſſe,magni æſtimare hoc donum, & Deo ſummè de hoc gratum eſſe:ita è contrario vnum eorum quæ præcipuè nos ſuſpectos reddere debent & timidos, ne non ſint nobis remiſſa peccata,eſt,leuiter hoc donum pertranſijſſe,

transijsse,nec summè gratum pro eo deo fuisse. Scimus,ingratitudo diuinæ gratiæ quàm sit aduersa: Non est (inquit Christus) inuentus qui rediret,et daret gloriam deo,nisi hic alienigena. Familiaritas & asiduitas solet contemptum parere : domestici pro nihilo ducunt,quod exteri plurimi faciunt. Itaq; timendum est populo Christiano & rudi,ne ex facilitate remisionis peccati,quam illi putant,& quæ verè est ex Dei misericordia (vno .n. verbo habetur frequẽter:Peccaui,dixit Dauid, & statim audiuit: Dominus transtulit peccatũ tuum)ex frequentia etiam,& (vt ita dicamus) inexhauribili gratia remittendi, de qua dictum est : Non dico tibi septies, sed septuagies septies:hæc minoris quàm opus est faciat, quasi quotidiana:Quomodo verò credere poterimus hanc tantã suam gratiam Deum conferre contemnentibus, qui nobis præcepit, ne margaritas ante porcos mittamus,ne fortè (inquit)conculcent eas pedibus suis. Pretiosisima certè & cœlestis margarita,& super omnem æstimationem est veræ pęnitentiæ gratia:non igitur datur à Deo porcis & pedibus eam conculcantibus. Quare nullam popularem opinionem putamus diligentius eximendam ab animis Christianorum, quàm hanc tam minimam æstimationem, & tàm paruam considerationem horum donorum Dei in remisione peccati. Hoc igitur agendum tribus præcipuè medijs. Nam primo peccati ipsa magnitudo,quantum fieri potest, exaggeranda est,& mala quæ consequuntur. Deinde extollenda placabilitas Dei,& quanta sint dona,quę simul in remisione peccati conferuntur à Deo. Tertiò deniq; quanta gratia,quàm nullo debito,imò quantis contrarijs debitis damnationis,quàm nulla nostra industria,labore, vel minima attentione hoc detur à Deo. In his tribus magna est latitudo doctrinæ, & summè necessaria, si verè pœnitendum est. Sed vel pauca de singulis dicamus.

Matthæi 7.

Qua ratione gratia iustificationis cõmendanda populo.

De primo igitur,grauitate scilicet peccati,non potest satis dici. Est contemptus Dei & offensa,opere ipso atque facto abnegatio ipsius,& prælatio quædam creaturæ ipsi in corde peccantis. Sed nihil magis immensam hanc grauitatem peccati ostendit, quàm quòd non sine filij sui sanguine & morte placuit Deo peccata remitti : & cùm demùm post hanc remisionem tanto precio comparatam peccamus, vt Paulus ait, rursus crucifigimus ipsum filium Dei, & ostentui habemus : & (vt alibi ait) Quanto putatis maiora mereri supplicia, scilicet quàm transgressores legis

Quanta grauitas peccati,et quomodo exaggeranda.

Hebræ. 6.

Hebræ. 10.

veteris, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit,& spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Quid potest in exaggerationem peccati grauius dici? Toti Trinitati contumeliam infert,sanguinem Christi polluit,ipsum conculcat. Hęc sunt interim ad grauitatem peccati detegendam explicanda, sicut & alia multa.

Quantum donum gratia remissionis peccatorum.

De secundo verò,quantum scilicet donum sit remissionis gratia,quàm magna sint quæ conferuntur à Deo cum illa,satis ostendit quòd sibi nos reconciliat Deus, & veram nobiscum init amicitiam atq; fœdus. Quid verò maius,quàm amicum esse Dei? Nimis honorati sunt amici tui Deus. Et quàm intima hæc amicitia, per quam tota Trinitas nos inhabitat? Ad eum(inquit) veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Spiritum quoq; suum nobis dat,vt Iohannes inquit: In hoc cognoscimus, quia in eo manemus,& ipse in nobis, quoniam de spiritu sancto suo dedit nobis. Proprio filio suo non pepercit, sed (vt Paulus inquit) pro nobis omnibus tradidit illum.vt meritò quod sequitur summũ hoc Dei donum commendet: Quomodo cum illo non omnia nobis donauit? Itaq; hoc Dei donum non satis dignè commendari potest, de quo meritò illud saluatoris ad Samaritanam dicere possumus: Si scires donum Dei. Denique beatus Augustinus tanti hoc opus iustificationis facit, vt verba illa Christi: Qui credit in me, opera quæ ego facio,ipse faciet,& maiora horum faciet: de hoc iustificationis opere exponens, quod cooperante Deo nos etiam facimus, Prorsus (inquit) maius hoc esse dixerim, quàm est cœlum & terra, & quæcunque cernuntur in cœlo & in terra. Cœlum enim & terra transibit, prædestinatorum autem, id est, eorum quos præscit salus & iustificatio permanebit. In illis tantùm opera Dei: in istis etiam imago Dei. Et denique angelorum creationi hoc opus ibi conferens, Non (inquit) hîc audeo præcipitare sententiam: intelligat qui potest,iudicet qui potest,vtrum maius sit iustos creare,quàm impios iustificare? Certè enim,si æqualis est vtrunq; potentiæ, hoc maioris est misericordiæ. In quibus verbis magna certè est commendatio huius diuini doni. Si Deus propter hominem aliquem nunc integrum mundum,non minorem quàm hic est quem habemus,de nouo crearet,cœlum, terram,& cætera omnia,angelos,& cuncta spiritualia,quanti fieret? Et tamen absq; comparatione iustificationis opus maius est.Concluda-

Marginalia: Psalm. 138. — 1 Iohan. 4. — Roman. 8. — Tract. 72. — Iohan. 14.

cludamus hoc, quod de immensitate donorũ Dei iustificatis collatorum dicimus, verbo illo Pauli, quod omnibus iustificatis dicit: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura: omnia enim vestra sunt: vos autem Christi: Christus autem Dei. Quid potest maius dici? 1. Cor. 3.

Iam tertium quod diximus, huic cumulo non parum superaddit: quàm scilicet absq; merito nostro, quàm gratis, imò repugnantibus omnibus nostris meritis, hæc Dei gratia conferatur. Commendat (inquit Paulus) Deus charitatem suam in nobis. Quoniam cùm adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est; Quantum verò hoc? vt cum pòst hoc beneficium inimicos nos constituerimus, rursus nos inuitet ad amicitiam & recipiat? Pro Christo (inquit Paulus) legatione fungimur, tanq̃ Deo exhortante per nos. Obsecramus per Christum, reconciliamini Deo. Denique & ita trahit, vt nisi traheret, nequaquam redire possemus. Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit illum. Meritò itaque gloriatur Deus: Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. Et illud quod suprà exposuimus. Non propter vos ego faciam domus Israël, sed propter nomẽ sanctum meũ. Itaq; qui peccauit, se quasi in profundissimã abyssum deiectũ, atq; à seipso præcipitatum cogitet (si verè credit) necesse est, & absorptum à vi atq; tempestate profundissimi maris, non aliter certè quàm Ionas fuit in ventre ceti: & ita opus est vt oret & clamet ad Deum pro gratia pœnitẽtiæ, sciens q, nõ possit se magis à peccato excutere, quàm demersus ille ex tanta profunditate potuit emergere. Hinc sunt voces illæ prophetarum: psalmistæ quidem: Intrauerunt aquæ vsque ad animam meam, infixus sum in limo profundi, & non est substantia, hoc est, vires meæ ad resurgendum. Veni in altitudinem maris. & tempestas demersit me. Propterea clamat: Saluum me fac Deus. Et inquit: Laboraui clamans &c. Dum spero in Deum meum. Ecce sola hæc spes restat. Et post pauca, quibus verbis orat eripi, omnino sibi diffisus? Ego verò orationem meam ad te Domine, tempus beneplaciti Deus. In multitudine misericordiæ tuæ &c. Quæ attentius sunt consideranda. Eripe me de luto &c. Non me demergat tempestas aquæ &c. Neq; vrgeat super me puteus os suum. Hieremias clamat: Lapsa est in lacum vita mea, posuerunt lapidem super me. Inundauerunt aquæ super caput

Non solùm gratis, sed etiam contra nostra merita remittũtur nobis peccata.

2. Corint. 5.

Iohan. 6.

Esaiæ 43.

Ezechie. 36.

Psalm. 68.

Tren. 4.

meum, dixi, perij. Inuocaui nomen tuum Domine de lacu nouissimo. Oratio etiam Ionæ huc pertinet: Tota abyssus vallauit me, pelagus cooperuit caput meum. Quibus omnibus exhortandi sunt peccatores, & stimulandi ad orandum pro dono pœnitentiæ, & admonēdi vt cum ita orauerint, etiam agnoscant sibi orandum esse, vt eis hoc gratis à Deo donetur. Sunt verba illa Iob ad hoc aptissima & propria, quæ meritò in se transferre debeant peccatores: Quis det vt veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus, & qui cœpit ipse me conterat, soluat manum suam & succidat me? Et hæc mihi consolatio, vt affligens me dolori non parcat. Quæ meritò de compunctione iustorum in hac vita exponit Gregor. Hæc debent peccatores, cum cœperint dolere & compungi, existimare ad se pertinere, vt semper ampliorē desiderent compunctionem. Est enim in ea profectus etiam in iustificatis ipsis. Dum enim quotidie pœnitentes, quò ipsa pœnitentia magis purgauerint animum, purius Deum agnoscunt, de peccato compunguntur plenius. Quod ipse Iob bene explicat: Auditu (inquiens) auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te: idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Vide quomodo hæc ibi à b. Gregor. exponantur. Et hæc quidem dicta sint circa primum illud, videlicet de humilitate & instantia orationis necessaria ei, qui veraciter vult pœnitere.

Ionæ 2. Iob 6. Lib. 7. ca. 7. & 8. Iob. 42. Lib. 35. ca. 2

Quomodo pœnitēs collectis et intrò reuocatis cogitationibus formare debeat affectus suos.

Iam secundo loco explicare conabimur, quomodo actio ipsa pœnitentiæ post hanc orationem fieri debeat. Docendum est igitur primò, vires animæ interiores, cogitationem scilicet, attentionem, & affectiones omnes diligenter colligendas esse & cohibendas atque reuocandas ab omni euagatione ac meditatione alienarum rerum, atque ita in quiete & tranquillitate exercendas attentis meditationibus & considerationibus bonitatis diuinæ, & malitiæ peccati. Et his, quantum fieri potest, considerationibus ex certa regula fidei, & ex ipsis verbis scripturæ conceptis, affectus suos omni conatu oportet conformare; & non semel aut iterum, sed frequentissimè, etiam cum conatu proficiendi hoc agendum. Nam propter priorem collectionem virium dictum est illud: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Et illud: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, & in eos qui conuertuntur ad cor. Propter hoc etiam pœnitentibus & militia, &

Psalm. 4. Psalm. 84.

nego-

negotiatio,& ſpectacula etiam atque ludi interdicuntur, vt Magiſter ſententiarum refert diſt. 16. ex b. Gregor. Multis egent ſingula horum ad ſui explicationem,ſed interim illud ſit ſatis,curandum eſſe doctoribus,vt hanc quoque periculoſam perſuaſionem tollant(ſed prudenter & ſobriè)qua leuiſsimum, imò ferè nullum putatur negotium eſſe,verè pęnitere: cum tamen & maximum & arduum reputetur à patribus,nec vnius horulæ aut momenti, ſed magnæ certè partis vitæ,aut totius. Circa hæc igitur ſobriè putamus ſemper agendum eſſe. Donemus breuiſsimo momento nōnunquam Deum conuertere peccatorem, & integram dare pœnitentiam,ſicut ſcriptum eſt. Facilè eſt in oculis domini ſubitò honeſtare pauperem. cuius exemplum extat in latrone & Dauid: ſed aduertendum,quòd ſubita illa conuerſio non reddidit ſecuros in poſterum & otioſos, ſed ſollicitos ad ipſam pœnitentiam non intermittendam. Peccatum meum contra me eſt ſemper, inquit Dauid. Et: Lauabo per ſingulas noctes &c. Et iterum : Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Vnde & b. Auguſt. in Enchridio ad Laurentium, in actione pœnitentiæ non tam conſiderandam eſſe dicit menſuram temporis,quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Tamen rectè dicit conſtituta eſſe ab Eccleſia tempora pœnitentiæ, vt ſatisfiat etiam ipſi. Et certè valde curandum eſt ei, qui cupit ſibi remiſſum eſſe peccatum,etiam teſtimonium Eccleſiæ habere,cum proprium teſtimonium meritò debeat illi eſſe ſuſpectum.Igitur ad integrè deteſtandum peccatum, ſicut ad perfectè Deum diligendum, attenta meditatione diuinorum verborum opus eſſe frequentiſsimè docemur in ſcriptura. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. Ignitum eloquium tuum vehementer. Et quod duo illi diſcipuli dicebant : Nonnè cor noſtrum ardens erat in nobis &c. dum aperiret nobis ſcripturas?Hæc igitur attentiſsima meditatio immenſæ bonitatis diuinæ, ſummæ miſericordiæ,incomprehenſibilium beneficiorum,ingratitudinis & malitię peccati,vanitatis rerum omnium ob quas peccatur, & ſimilium, commendanda eſt plurimum,vt huiuſmodi meditatio coniunctū habeat affectum. In qua re vel conatus ipſe, vel deſiderium magni eſt apud Deum momenti; Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus,inquit Pſal. præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Cæterùm in mentis euagatione & diſtractione valde ti-

Eccle.11. Pſal.50. Pſalm.6. Cap.65. Lucæ 24.

mendum est non satis doleri de peccatis posse. In his verò meditationibus nonnunquam vtile erit conferre Deum cum omnibus alijs bonis, vel peccatũ cum omnibus malis, atq; affectu Deũ præferre omnibus bonis, & peccatũ prę omnibus alijs malis odio habere, idq; non simplici verbo, verùm ex intimis cordis viscenbus. Itaq; hæc vel in generali vel in speciali comparatio tunc vtilis est & laudanda, cũ post dignã æstimationẽ summæ Dei bonitatis & grauitatis peccati, postq̃ illa possederit & penetrauerit & occupauerit totum cor, conuersio quædã fiat ad reliqua omnia vel bona vel mala, vt in luce illa veræ fidei & ardoris diuini videantur quasi ex altiori loco, & despiciãtur. Posuisti (inquit psal.) iniquitates nostras in conspectu tuo, seculum nostrum in illuminationem vultis tui. Ita igitur dicendum: odio peccatum præ cæteris: vel, amo Deum non verbo modò, sed summo cordis conatu. Fit etiam nõnunquam comparatio hæc ex nimio quodam cordis feruore & impetu, non tam se excitantis ad hæc, quàm potius non valentis se continere præ feruore diuinæ dilectionis: qualia sunt verba illa

Rom. 8. Pauli. Quis nos separabit à charitate Christi? Certus sum enim &c. Sed nec de his facilè sibi credere debet homo, nisi cum longa exercitatione, & experientia, atq; sustinentia testimonium reddit ei

Rom. 5. propria conscientia. Patientia.n. (inquit Paulus) probationẽ operatur: probatio spem. Sit igitur huius doctrinæ scopus, vt admoneantur qui verè in deum conuerti volunt, vt non semel & perfunctoriè, sed frequenter & attentissimè sese exerceant in pœnitentia & compunctione. Duo namque valde vtilia putamus inde haberi. Primum, quòd hac frequentia supplebitur quod feruori deest, & iuxta humanæ fragilitatis conditionem paulatim perducemur ad perfectum. Secundum, quòd si exercitatis meritò credi potest futurum facile hoc negotium. Quotidiana enim exercitatione didicerunt & assueti sunt statim, & primò (vt ita dicamus) impetu metam attingere pœnitentiæ.

Veritas & integritas pœnitentiæ exploranda diligentèr ex operibus.

Tertium deniq; commendandum sit, vt post hæc omnia diligenter suum hunc affectum pœnitentiæ quilibet probet, an verus & integer sit, an non: idq; non aliter, quàm operis attestatione: vt videlicet diligenter inuestiget quilibet, an opera verè pœnitentis & conuersi faciat: quæ qualia sint, ex verbis & exemplis scripturæ & patrum colligendum est. Certè summa omnium illorum est

Cap. 70. vera & seria mutatio vitæ, de qua Augustinus in Enchridio. Cauendum

tendum est (inquit) ne infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidiè putentur perpetranda, & eleemosynis quotidiè redimenda. In melius quippe mutanda est vita, & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus est Deus. Ista itaque mutatio vitæ præ cæteris est cogitanda, & in omnibus actibus pœnitenti præ oculis constituenda. Nulla vere apertius agnosci potest vera pœnitentia, quàm in futuris cauendis, non solùm peccatis, sed etiam occasionibus, vel tentationibus, vel societatibus & periculis alijs, ex quibus prolapsum se quis agnoscit. Igitur veram vitæ mutationem requirit Augustinus, & proculdubio requirenda est, maximè à consuetudine peccandi, à facilitate pro minima re transgrediendi mandata Dei, denique à vita illa liberiori atque laxiori, quæ sine Dei timoris freno præceps agitur licentiosa libertate. Itaque nescimus quomodo is qui sic vixit, possit verè pœnitentiam agere dignam & sufficientem, nisi seriò de mutatione huius vitæ cogitet. Illam verò vitæ mutationem putamus sufficere (vt condescendamus, quantum fieri potest, fragilitati nostræ) qua viuitur saltem sine quotidiana transgressione præceptorum Dei, sine contemptu illo, quo pro nihilo ferè & sola negligentia & incuria mortaliter peccatur His enim nihil periculosius putamus in vita: vsque adeo, vt vehementissimè putemus timendum esse de salute illorum, quos in istis extrema inuenit hora. Vbi id obseruandum, quòd de omnibus peccatis mortalibus agimus, etiam illis, quæ præter magnum proximi damnum leuiter committuntur: periurijs videlicet in leuibus aut iocosis, inhonestis aut turpibus colloquijs, aut cogitationibus, aut internis delectationibus, & similibus, à quibus maximè putamus esse timendum in vita christiana. Itaque (vt valde suauiter & blandè loquamur) qui vitam ita instituit, vt à consuetudine peccandi & facilitate se cohibeat, quanquam nonnunquam labatur etiam in mortalia, etiam si aliquando frequentius, modò non pro nihilo ducat, non contemnat pœnitentiam vel posthabeat, satis mutasse vitam videri potest, modò in hoc conetur proficere: quod omni christiano quidem, sed pœnitenti maximè putamus necessarium.

Iudiciū veræ pœnitentiæ.

Sunt quidem circa hæc non pauca dubia & quęstiones scholasticorum, quæ satis ex dictis solui possunt, vel non sunt admodum necessariæ: quare consultò eorum tractationem omittimus: satis sit

Nonnullæ quæstiunculæ indicantur.

eas vel proponere. Cum itaque quæritur, an ad integritatem pœnitentiæ requiratur propositum cauendi futura peccata: similiter & ꝓpositũ cõfitendi (quod iam pertinet ad materiam sacramenti pęnitentiæ) patet apertè dolorẽ integrũ, qualis descriptus est, sufficere: in quo propositum hoc inclusum est. Satis itaque est implicitè hæc habere: quanquam nihil oberit, sed proderit multum, hęc explicitè cogitasse.

Cum quæritur rursum, an ex attritione fiat contritio: & quid inter attritionem & contritionem intersit, parum curandum est. Certè ex imperfecto dolore ascenditur ad perfectum: siue eadem operatio perfecta sit & imperfecta (vt nonnunquam contingit successu temporis) siue sint diuersæ.

Denique & de sacramento pœnitentiæ quæritur, an ex attrito contritum faciat: & quomodo id sit intelligendum. Vbi sunt diuersæ sententiæ, quam rem melius, cum de sacramento agetur, tractabimus. Interim tamen supradicta retinenda sunt: videlicet, sine vera charitate nunquam remitti peccatum.

LECTIO DECIMA OCTAVA.

De peccatorum Venialium pœnitentia & remissione.



VM superius de effectu pœnitentiæ loqueremur, reiecimus in hunc vltimum locum tractatum de peccatorum venialium remissione. Quoniam enim à principio ex Augustino distinximus triplicem illam pęnitentiam, quarum vna est pro quotidianis & leuioribus

peccatis

peccatis, quæ reuera tanto est & necessitate & dignitate inferior ea de qua sumus locuti, quę scilicet pro mortalibus agitur, quanto venialia minora sunt mortalibus: meritò nunc de ea, & ipsorum peccatorum venialium remissione, ad quam videlicet ipsa necessaria est, oportet agere: vt integra sit de pœnitentia & remissione peccatorum doctrina. De hac igitur re Magister d. 16. 4. post August. locutus est, & post illum nostri scholastici, & b. Thom. q. 87. 3. part. Et quanquam in hac re sint diuersæ sententiæ, de quibus nonnihil insinuabimus, dicamus tamen quæ probabiliora, & maximè sensui pio & scripturæ conuenientia sunt, eaq; comprehendamus sequentibus propositionibus.

Prima. Venialium etiam peccatorum remissionem diuinę gratiæ opus esse, & non meritorum vel satisfactionis nostræ, scripturæ & rationi fidei valde conuenit. Probat hanc & asserit b. Tho. art. 4. illius q. & in 4. similiter: quanquam multis aliter videatur, quod certè non possumus non dicere magis esse humanum sensum, minus dignè de Deo & eius gratia sentientem, quàm sententiam dignam pietate Christiana. Hoc modo prędicta propsitio probatur. Primò authoritate Pauli, qui beatitudinem hominis ait esse, si illi non imputauit Dominus peccatum: quod glossa (inquit b. Thom.) etiam de veniali intelligit. Et apertius probatur ex ipsa dominica oratione, in qua de quotidianis maximè peccatis (vt exponunt patres) dicimus: Dimitte nobis debita nostra. Vbi duo sunt quæ hoc confirmant. Primum, quòd oramus vt dimittantur. Oratio verò (ita sentientibus antiquis omnibus patribus, & concilijs antiquioribus, contra Pelagianos maximè congregatis) cum innitatur diuinæ gratiæ, eo ipso quo fit, excludit merita omnia. Secundo etiam verbum ipsum remissionis idem probat. Debitum.n. quod remittitur, nō soluitur. Omne debitum (inquit Euangelium) remisi tibi, quoniam rogasti me: rogauerat autem, cum non esset soluendo. Igitur vera fides & orans Deū, & vtens verbo remissionis, cōfitetur ex gratia remitti peccata venialia: quod August. tract. 56. super Ioh. in verba illa Christi: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet &c. cōfirmat: & de peccatis venialib' intelligens illud Iohan. Si cōfiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est vt dimittat. asserit Christum esse, qui ab his peccatis nos abluit, sicut tunc dignatus est pedes lauare discipulorum. Et in enchiridio ad Lauren. satisfacere dicit orationem hanc fideliū pro quotidianis Capite 71.

Veniale peccatum gratis à Deo remittitur.

Scoto & sequacibus.

Mileuitanū. Arausican. 2 Celestinus ad Episcopos Galliæ. Innocent. ad epist. Aphricani concilij, & ad epistol. quinq; Episcoporū, & in ipsis Epistolis, quibus ille respondet. Matthæi 18. 1. Iohan. 1.

nis leuibusq; peccatis: sed notũ est quomodo verbum satisfaciendi sumat, nimirum pro obtinere remissionẽ. Deniq; debet ad hoc confirmandũ sufficere ratio ipsius peccati venialis, quod proculdubio nonnullã habet separationem à Deo & offensam, quanquã non perfectã, nec æternæ damnatione dignam. Iam pro offensa in Deum commissa, quamuis leuissima, quid in nobis est quod offer re, aut quo conuerti ad Deũ, vel tantillum ab eo auersi, possimus? quoniam hæc omnia diuinæ gratiæ opera sunt, sicut & bona omnia alia ad salutem conducentia. Ex propositione prædicta b. Thom. asserit (quod certè dignum est Dei gloria & gratia) nulli nisi amico peccatum aliquod veniale remitti: ita scilicet, vt in mortali peccato existenti nunquam credamus aliquod veniale peccatum condonari. Nec enim qui in tali peccato est, quicquam gratum Deo offerre potest, maximè quo ex æqualitate satisfiat Deo, aut quod Deus acceptare debeat, nisi amicabiliter id velit. Non ergo putemus, sicut quidam, ex solutione cuiusdam pœnæ ab eo, qui in peccato mortali est, satisfieri pro peccatis venialibus. Sic enim frustra oraremus: Dimitte nobis &c. Deniq; cum remitti venialia sit admitti vel ad gradum aliquẽ amicitiæ & actũ, vel ad familiaritatẽ quandam: id fieri non potest vbi non est amicitia. Feruor ille cui opponitur veniale, est velut affabilitas quædã & suauitas amicitię, quæ certè amicitiã prærequirit.

Existenti in peccato mortali nõ remittitur veniale peccatum.

Secunda propositio. Sicut sine diuina gratia eiusq; operatione non remittitur veniale peccatum, ita nec sine eius cui remittitur actu aliquo: in quo videlicet sit saltem virtualis pœnitentia eius. Hanc etiam asserit & probat b. Thom. art. 1. illius q. & recipiunt cæteri omnes. Probatur autem ita apertè. Voluntate actu inhærente veniali peccato, manifestum est illud remitti non posse: ita .n. simul essent, peccare & remitti peccatum: igitur quamdiu, etsi non actu, tamen virtute placet veniale peccatum, remitti non potest. Diximus enim superius & ostendimus, non minus virtute nos aliquid velle quàm actu, sicut non minus finis amãtur, cum de medijs cogitamus etiam illius obliti, quàm cum illum versamus animo. Necesse est itaque, postquam actu voluntatis peccatum est venialiter, oppositum aliquod esse in voluntate, quo recedatur ab illo. Manet enim transeunte actu, vt probatum est, voluntas affecta & coniuncta ei quod voluit, seu venialiter, seu mortaliter. Meritò igitur dictum est, necessarium esse motum &

Veniale peccatum nulli remittitur sine eius actu & virtuali saltem pœnitentia.

actum

actum voluntatis. Si verò motus necessarius est, oportet vt sit contrarius motui venialis peccati: non potest autem contrarius esse, nisi vt minimum habeat virtualem pęnitentiam eius: quam ad mortalium remissionẽ suprà diximus probabiliter nõ sufficere, præcipiente Deo vt pœnitentia agatur: ad venialia autem asserimus eam sufficere, quòd non sint perfecta peccata, nec illis indicatur specialior pęnitentia. Ille verò actus virtualem continet pœnitentiam venialis peccati, quo posito, si peccatũ veniale occurreret, displiceret. Quicunq; videlicet (vt b. Thom. inquit) affectus deuotionis in Deum & res diuinas, quicunq; feruor charitatis, quęcunq; promptitudo voluntatis; cui reuera coram Deo displiceret peccatum veniale si occurreret: hoc enim contrariũ est eius. Peccatum enim veniale nihil magis propriè dici potest, quàm retardatio quædam affectus in Deum, et detentio in creatura non contra Dei charitatem: quare opponitur non ipsi charitati, sed ferventi motui eius. Non agimus nunc de peccatorum venialium definitione & ratione: alibi hoc agendum est. Hoc nunc satis esse debet, meritò peccata venialia obscurationem quandam dici, non priuationem omnimodam diuinæ lucis & gratiæ. Igitur ex his duabus propositionibus colligentes, hunc modum atque rationem remissionis venialium & pœnitentiæ ipsorum constituimus. Deus dormitantem animum & tepidum erga se, & remorantem suum in Deum affectum, non tamen à sua amicitia recedentem, excitat sua diuina inspiratione & gratia ad actum feruoris & deuotionis, qui cum tantus fuerit, vt reuera coram illo detestaretur peccata aliqua venialia si occurrerent, illa remittuntur. Nec aliter sentiri piè potest, quàm vt primò Deo omnem tribuamus mentis nostræ excitationem: Deo inquam remittenti peccata obliuione vel tepiditate contracta. Quis (inquit Bernhardus) frigens, cum calefieri cœperit, non agnoscit adesse ignem? Similiter nec dormientem animum, & quasi stupidum & insensibilem, credendus est Deus dono hoc remissionis venialium afficere. Omnia hæc operatur Deus in nobis, sed non sine nobis.

Qui actus virtute includát pœnitentiam venialium peccatorum.

Ex his meritò infert beatus Thomas, non requiri ad peccati venialis remissionem, vt gratia infundatur de nouo, vel augeatur. Cum enim veniale peccatum non sit gratiæ contrariũ neq; charitati: sicut illa manente cõmittitur, ita & remitti potest eadem non mutata. Necessarius tamen est motus aliquis charitatis, vt dictum est;

Ad remissionẽ peccati venialis nõ requiritur noua gratia aut prioris augmentum.

est: sine eo enim nulla est omnino pœnitentia, ne virtualis quidem. Putat tamen ille satis quidem rationabiliter, semper in infusione gratiæ vel augmento remitti peccata venialia, non quidem omnia, intelligendum est iuxta supradictam rationem, sed ea duntaxat, quorum est virtualis pœnitentia. Omnem gratiæ infusionem vel augmentum habere secum motum liberi arbitrij in DEVM, satis ex superioribus patet: & illum oportere non paruum esse, quem Deus dignatur sua gratia, & ad quem per illam mouet. Omnia igitur peccata venialia, quæ motus ille reijceret & detestaretur, credamus remitti. Ex quo etiam sequitur, vnum veniale sine altero remitti posse: maius scilicet sine minore: denique quod displicet actu vel virtute, sine altero: & propterea nimirum nunq̃ sine peccato veniali sumus in hac vita, saltem diu. Primò, quoniam etsi singula vitare possimus, non tamen omnia: atq; ideo non omnium exigitur pœnitentia vt remittatur aliquod, sicut in mortalibus. Secundò, quia rarò quidẽ affectus tantus est, vt veraciter sic detestetur quodlibet veniale, vt ne vel motum aliquem primum inordinatæ concupiscentiæ sustineret. Itaque manet semper aliquid vetustatis in nobis, & ideo etiã peccati aliquid, non tamen actu, sed in causa. Iam si omnia venialia præterita displiceãt, credendũ est oĩa remissa esse. Sed quia semper manet aliqđ cõcupiscẽtiæ & vetustatis, nunq̃ diu sine peccatis sum⁹.

Vnum peccatum veniale sine alio remitti potest.

Nunquã diu viuitur hîc sine veniali peccato.

Quibus operibus & qua ratione remitti dicantur venialia.

Ex his intelligendum est quod communiter de peccatorum venialium remissione dicitur: remitti scilicet illa per nonnulla pietatis opera: vt per benedictionem Episcopalem, aspersionem aquæ benedictæ &c. vt à beato Thoma 3. articulo illius quæstionis explicatur. Non enim sine actu feruoris & deuotionis, de quo dictum est, peccata venialia remittuntur: quod certum haberi debet, ratione suprà dicta. Quæcunque igitur dicuntur delere hæc peccata, ideo dicuntur, quia vel coniuncta esse debent actui illi feruoris & deuotionis, vel ad illum excitant. Itaque sæpius fiunt cum deuotione & feruore, quem & ipsa excitant. Et inter hæc quidem sacramenti cuiuscunque susceptio meritò est prima. Cum enim in sacramento quolibet gratia infundatur, vt diximus: neccesse est peccata venialia remitti vel omnia, vel plurima: maximè cum in sacramentis sit semper credendũ non minimam sed magnæ proculdubio virtutis gratiam infundi, vt scilicet cor in Deum excitet. Tamen cum hoc ita sit, non dubium est sæpius

pius suscipi sacramentum tam tepido affectu, & tanta mētis euagatione, vt non solùm non dimittantur venialia, sed augeantur etiam. Post hoc opus secundo loco ponuntur externa illa, quæ habent motum aliquem reuerentiæ in Deum: vt aspersio aquæ benedictæ: benedictio episcopalis: quælibet sacramētalis vnctio. Addunt nonnulli orationem in Ecclesia consecrata. Sed hæc omnia intelligenda sunt hæc efficere ex motu illo reuerentiæ in Deum & diuina: qui si absit, multo minus id efficient, quàm sacramenta ipsa. Tertio loco, quæ etiā magis ꝓpriè videntur pertinere ad remissionem peccati venialis, numerantur confessio generalis: tunsio pectoris: oratio dominica, de qua suprà diximus Augustinum docuisse, quòd satisfaciat pro venialibus. Hæc quidem diximus magis propria esse, quoniam habent detestationem quandam, & ita pœnitentiam peccati. Sint hac igitur idem sentiendum est de illis, quod de præcedentibus.

Circa hæc verò omnia & remissionem venialium omittendum etiam non est, in eis distingui culpam & pœnam, sicut in mortalibus. Nam vt in mortalibus diximus remitti culpam remanente obligatione ad pœnam, ita etiam in veniali peccato. Et quanquam de reatu pœnæ venialis peccati, & remissione eius satius est nihil opinari, sed Deo totum relinquere, qui fortè pro modo & mensura delectationis quæ in veniali est, pœnam exiget, aut etiam pro quantitate tepiditatis illius & obliuionis quæ in illo est: id tamen pietas christiana credit, quòd remissa culpa veniali in hac vita, nonnunquam restet etiam in futura vita exolutio pœnæ: de qua tamen re nunc non agimus, sed habebit suum locum inferius. Id nunc sufficere debet, vt cum de remissione venialium loquimur, illud ad culpæ dimissionem referamus primò: pœnæ verò absolutionem relinquamus Deo: quanquam ad vtramque delendam b. Thom. credat plurimum valere feruorem illum deuotionis, qui reuera propria causa est remissionis & pœnæ & culpæ.

Venialia peccata nō semper remittūtur secundū culpā & pœnam simul.

Igitur quod ad præsentem articulum pertinet, hoc satis esse debet de peccatorum venialium remissione, modò circa illa delenda intelligamus non negligenter docendos fideles, nec negligenter exercendos. Non est parui facienda peccatorum venialium remissio. Hoc diligenter docendum est, ne illa, pro quorum remissione orare quotidie debemus, negligantur. Sunt plurima

Peccata venialia & eorū pœnitētia non sunt parui faciēda.

 sancto-

sanctorũ verba hoc ad hyperbolen vsq; exaggerantia. Nullũ veniale est, quod neglectum non fiat mortale, dicitur. Et ab alijs additur, quod dum placet, non fiat mortale. Sed hæc, vt dicemus, intelligenda sunt, cum venialibus peccatis accedit contemptus Dei, vel grauius aliquid: & cùm de peccatis egerimus, amplius explicabuntur. Illud tamen certò statuendum est, cupientibus salutem suam seriò curare, & proficere, non parui pendenda esse venialia, quæ dum remittunt animam à Deo, & inordinatè tenent in creaturis, ad mortale disponunt. Est de hoc pulcherrima admonitio Augustini, & certè timenda, tractatu 12. super Iohannem, vnde & Magister quædam sumpsit dist. illa 16. Minutæ (inquit) sunt guttę quæ flumina implent: minuta sunt grana arenæ, sed si multa imponantur, tenent atque opprimunt. Hoc facit sentina neglecta, quod fluctus irruens. Et sicut non sunt negligenda hæc peccata, ita nec pœnitentia de eis vltimo loco habenda. Eodem loco Augustinus illa verba domini: Qui facit veritatem venit ad lucẽ, vt manifestentur opera eius. exponit de agnitione & confessione peccatorum, etiam venialium: quæ scilicet fit etiam coram Deo. Nam in dilectione (inquit) & misericordia eius qui ambulat, etiam liberatus ab illis grauioribus, propter illa quæ videntur esse minuta linguæ, aut cogitationum, aut immoderantiæ in rebus concessis, facit veritatẽ cõfessionis, & venit ad lucem in bonis operibus.

LECTIO PRIMA.

De necessitate Confessionis atque institutione sacramenti Pœnitentiæ ex authoritatibus scripturæ.



Ictum est hucusq; de prima pœnitentiæ parte, contritione scilicet: in qua explicanda, vt admonuimus, nihil de sacramento pœnitentiæ, sed de ipsa virtute locuti sumus. Quoniam etsi contritio sacramentum respiciat, tamen magna ex parte, quæ ad eam pertinent, com-

communia, sunt & sacramento & virtuti, & ita à nobis fuerunt explicata. Iam verò proximum est, vt de secunda parte dicamus, de confessione videlicet. Vbi primò non est prætermittenda diuersa huius nominis acceptio in scripturis: ne videlicet imperitè propter vocabuli communitatem res confundamus: & quod de vna re intelligendū est, de diuersa interpretantes erremus. Igitur confessionem in scriptura ꝓ gratiarū actione & laude Dei manifestissimū est frequenter accipi. Confiteor tibi (inquit saluator) pater, domine cœli & terræ &c. cùm alter euangelista præmiserit: Exultauit in spiritu sancto, & dixit: Confiteor &c. Hæc acceptio inuenitur frequens in psalmis. Totus 135. & 104. & duo sequentès de hac significatione sunt intelligendi: qui omnes incipiunt: Confitemini domino: alij quidem: Quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius: alius: Et inuocate nomen eius, annunciate inter gentes opera eius &c. Item in alio: Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Accipitur secundò pro peccatorum cōfessione & manifestatione, siue illa Deo tantummodo fiat, siue etiam homini, cùm ad dei gloriam vel animæ suæ salutem id recta ratio iudicat opus esse: secundum quam significationem superius diximus confessionem partem esse pœnitentiæ virtutis, & ratione naturali satis ostēdi, quanquā locupletius in scriptura. De hac igitur in psalmo: Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam dn̄o. Hæc enim confessio Deo fit, de qua illud: Tibi soli peccaui. Rursum legimus in scriptura: Da gloriam Deo, & confitere atq; indica quid feceris, ne abscōderis. Ecce confessio homini facta, de qua & sapiens frequenter: vt ibi: Qui abscōdit scelera sua, nō dirigetur. Qui aūt confessus fuerit &c. Et illud: Non confundaris confiteri peccatū. Et rursum: Pro aīa tua nō cōfundaris dicere verū. Et alibi: Ante mortē confitere. cùm prius dixisset: Ne moreris in errore impiorū. Et deniq; propter hanc confessionē Iob inquit: Si abscōdi quasi homo peccatū meū, & si celaui in sinu meo iniquitatem meam. contestans videlicet se hoc nō fecisse. Hanc duntaxat duplicem acceptionem putamus in scripturis esse. Quanquam hæc quæ fit homini confessio, multiplex sit, omnes tamen ad eandem significationē pertinent. Imò si rectè pensemus, prior illa eadē est etiā cum hac. Ad laudem. n. & gratiarū actionem etiā ptinet hæc malorum nostrorum nobis imputatio coram Deo, & coram hominibus, quod sæpe in psalmis Augustin. admonet. Vnde in illud verbum:

Confessio in scriptura nōnunq̄ significat gratiarū actionem, & Dei laudem.
Matth. 11.
Lucæ 10.
Psalm 31.
Psalm. 50.
Iosue 7.
Prouer. 28.
Ecclesi. 4.
Ecclesi. 17.
Eccle. 31.

verbum: Confiteantur tibi populi deus. adducto altero: Cantate domino canticum nouum: ipsa cantatio (inquit) confessio est: confessio peccatorum tuorum & virtutis dei. Tuam iniquitatem confitere, gratiam dei confitere: te accusa, illum glorifica: te reprehende, illum lauda &c. Itaque ex vna proculdubio significatione hac, qua confiteri laudare & glorificare deum est, duæ illæ cōfessiones acceptæ sunt, quod & sapiens etiam supradicto loco satis

Eccles. 17. ostendit. Cùm enim dixisset: Ante mortem confitere: addit: à mortuo quasi nihil perit confessio. Confiteberis viuens, viuus & sanus confiteberis & laudabis deum, & glorificaberis in miserationibus illius. Igitur de hac peccatorum confessione, quæ ita vniuersaliter sumpta meritò secunda pars virtutis pœnitentiæ dici potest, non est opus in vniuersum loqui, nec de multiplici eius vsu, siue quæ ad placandum proximum, siue quæ ad satisfaciendum iustitiæ & scandalo publicè in Ecclesia fit, siue quæ etiam ob instructionem & consolationem animæ inueniendam. Hæc omnia pertinent ad virtutem pœnitentię vel iustitiæ, & constat in vsu fuisse antiquissimæ Ecclesiæ. Sed dicamus duntaxat de priuata hac peccatorũ detectione, qualis hodie in Catholicæ Ecclesiæ vsu habetur, quam auricularem nonnulli dicunt, nos dignius, sacramentalem vocemus. Alia confessio peccatorum quæ fit Deo, ad contritionem pertinet, de qua satis suprà dictum est. Aliæ quæ fiunt homini, habent alios vsus, de quibus nunc non agimus: satis sit quod superius de publica & solenni pœnitentia dictum est.

Varia ratio confitendi peccata.

De cōfessione sacramētali.

Confessio itaque hæc sacramentalis peccatorum omnium lethalium an necessaria sit, & quo iure, dicendum est: de qua re fuerunt olim diuersæ sententiæ grauium doctorum, & nunc est cum nouis dogmatistis acerrima & contentiosissima disputatio, hæreticis omnibus negantibus eam necessariam, nonnullis etiam perniciosissimam asserentibus, & catholicis non paucis in dubium hoc vertentibus, vt Erasmus in suo libello de modo confitendi, & nōnulli alij. Nam & Magister d. 17. & Gratia: de pœnitentia d. 1. in vtramque partem hanc q. versantes, tandem neutram opinionem damnare videntur: quare hæc res multis adhuc dubia apparet: & ideo non tantum opus est hoc loco obstinatis hæreticis respondere, sed etiam confirmare infirmos. Statuatur ergo nobis de hac re vnicum hoc fundamentum.

Confessio peccatorum omnium mortalium ea moderatione,

ne, qua in Ecclesia fit sacerdoti proprio', eorum scilicet quæ memoriæ occurrunt post diligentem inuestigationem, ad remissionem huiusmodi peccatorum quæ post baptismum committuntur, ex institutione Christi necessaria est.

Summa doctrinæ catholicæ de confessione sacramentali.

Hoc igitur fundamentum primò ipsis authoritatibus Euangelij probandum est, quæ de clauibus & potestate Apostolis data loquuntur: deinde, quoniam de earum sensu ambiguitas esse potest, confirmandum est antiquorum omnium & perpetuo Ecclesiæ sensu atq; doctrina, ab ipsis Apostolis vsq; ad nos & verbis & vsu ipso confirmatis: vbi est vera resolutio theologica, vt satis suprà probatum est: demum & conciliorum definitionibus hoc ipsum ostendendum est, in quibus est vltima controuersiarum omnium decisio, contra quam non nisi proteruè & insanè disputari potest: vltimò tandem diuersi sensus non contemnendorum doctorum sunt explicandi & in concordiam reducendi, vt, quantum in nobis est, omne offendiculum amoueamus. Atq; ita parati sumus, si non omnia vbiq;, saltem quæ necessaria sunt, & in quibus viderimus vel hærere infirmos, vel proteruos inhærere, explicare vt opus est, nulla animositate aut contentione, sed desiderio & cura salutis proximorum.

Ordo & capita eorum q̃ de sacramentali cõfessione explicabuntur.

Iam igitur loca ipsa Euangilij ante oculos statuenda, duo quidem præcipua: Alter locus habet verbũ Petro dictum, & est promissorium: Tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: Et quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Quod idem verbum postea omnibus etiam discipulis dicit: Amen dico vobis: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Secundus locus, iam quasi illius promissionis impletio, ille est, vbi post resurrectionem Apostolis apparens insufflauit, & dixit eis: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: quorum retinueritis, retenta sunt. Circa hæc igitur Christi Domini verba non omnia nunc dicenda sunt, quæ pertinent ad explicationem clauium, potestatis atq; vsus earũ: de his enim postea. Nunc quod attinet ad duo illa prima loca ex Mathęo sumpta, notandum quòd Christus non limitatam aliquam potestatem clauium, sed in vniuersum claues regni cęlorũ, hoc est, potestatẽ claudendi & aperiendi tradit, quacunq; demũ ratione ab homine fieri po-

Matthæi 16. Ostenditur necessitas cõfessionis ex Christi institutione. Mathæi 18. Iohan. 20.

ri potest. Certum autem est remisionem mortalium peccatorum post baptismũ ad hanc pertinere: nam (Paulo testante) qui illa agunt, regnum Dei non possidebunt. Exclusi sunt à iure hæreditatis cœlestis: à quo ergo introduci possunt, nisi ab eo qui habet clauem Dauid? Sed ille commisit suis claues. Igitur pars quædam potestatis clauium hæc fit, remissio peccatorum, non solùm per baptismum, sed & post: quam committit Christus vltimis illis verbis Iohannis: Quorum remiseritis peccata &c. Ex illis itaq; verbis duo colligimus, quæ certè debent satisfacere volentibus non plus sapere quàm oportet. Primum, illis verbis constituuntur Apostoli & successores eorum iudices ad discernendum eos quibus remittenda sunt peccata, ab his quibus retinenda. Frustra verò hoc factum esset, nisi subditi essent illis rei omnes. Ridicula esset iudiciaria potestas, cui nullus est subditus. Nulli ergo nisi ab eis remittuntur peccata. Omnes ab eis iudicandi de peccatis, non quibusdam, sed omnibus: hoc verò fieri non potest, nisi peccatoribus apertè confitentibus omnia: ergo sunt illis confitenda. Secundum quod ex eis verbis colligimus, est, quòd Christus ostendit omnibus remedium, quo remittantur peccata etiam post baptismum. Non enim limitauit ad ea quæ ante, vel quæ post &c. Ad quærendam verò remissionem illorum non est dubium teneri sub damnationis æternæ obligatione (hoc est, si saluari volunt) peccatores omnes, quod satis verbis ipsius Christi & scripturæ, vbi præcipitur pœnitentia, indicatur. Igitur tenentur ad quærendum hoc remedium quod à Christo propositum est: & ergo ad submittendum se iudicio, an remittenda, an retinenda sint eorum peccata: quod iudices cognoscere non possunt, nisi ex eorum confessione: Igitur ad illam omnes tenemur. Hęc duo planè ostendit locus ille: Quorũ remiseritis peccata &c. cõstitui scilicet illos iudices ab eo, cui omnem iudicium dedit pater (ab eo inq̃, quod attinet ad hanc rem, vicarij cõstituti sunt) atq; ita omnes reos illis subdi. Ostenditur etiam omnibus hoc vnicum remediũ, per iudiciũ scilicet eorum, consequendi veniam peccatorũ, ad quod quidem omnes tenentur. Nec putamus illa scrupulosius & subtilius (vt à nonnullis fit) pertractanda. Iuxta primum igitur, potestatem hanc remittendi & retinendi peccata non propriè ad Sacramentum Baptismi referendam esse, id satis ostendit, quòd alibi datur eis hæc potestas: Docete omnes gentes, baptizantes &c. quanquam & ibi

ſit nonnullum iudicium de remittendis vel retinendis peccatis, cum diſcernunt dignos ab indignis: vel vt minimum, certum eſt, non ad id ſolùm referendam, baptiſmum ſcilicet, ſed etiam ad eam remiſsionem quæ poſt baptiſmum fit, quæ niſi peccatis cognitis (vt diximus) fieri non poteſt: nec illa cognoſci poteſt niſi confeſsione. Sed de his in fine huius lectionis latius.

Circa ſecundum verò etiam diligenter obſeruandum, viam illam conſequendi remiſsionem per authoritatem illorum quibus commiſſa eſt, non eſſe aliam iudicandam à contritione & pęnitentia, vt (ſicut quidam dicunt) ad hanc teneantur quaſi certiorem, cùm illa contritionis incerta ſit. Alienum eſt hoc à ſenſu ſcripturę. Nec poſſum ſatis mirari ita ſentientes. Si conſequimur veniam peccatorũ per contritionẽ, quæ via iam à Deo omnibus aperta eſt, & quaſi naturali iure oſtenſa, ſacramenti verò ſuſceptio eſt alia: idem dicendũ erit de baptiſmo, & non erit omnibus neceſſarius, niſi fortè vt certius quoddam remedium. Abſit hoc à ſenſu fidelium. Eſt neſſarium omnibus hoc remedium ſacramentale, quos neceſsitas non excludit à facultate ſuſcipiendi. Quare hoc? niſi quia pœnitentia ipſa & contritio ſecum hoc adfert, vt pœnitens ſe ſubijciat remedijs omnibus, quæ à Deo ad hoc ipſum inſtituta ſunt. Contritus ergo ante baptiſmum & pœnitens baptizari tenetur, non alia ratione, quàm qua & pœnitere tenetur: ita contritus & pœnitens poſt baptiſmum tenetur iudicium adire à Chriſto inſtitutum, ea ratione, qua pœnitere tenetur. Nec enim aliud hoc eſt, ſed pars illius. Nam (vt apertius dicamus) tenetur ſe clauibus Eccleſiæ ſubdere, & per illas ingredi in regnum, à quo per peccatum excluſus eſt. Hic itaq; eſt illius loci planus ſenſus, vltra quem nihil putamus quærendum, quo apertius probetur neceſsitas confeſsionis peccatorum ex inſtitutione Chriſti: quam etiam ſatis oſtendit manifeſtus vſus ipſe confeſsionis, qui fuit in Eccleſia etiam Apoſtolorum tempore. Scribit enim Lucas, quòd Paulo apud Epheſum per biennium ſegregatis diſcipulis docente, & miraculis confirmante doctrinam multi credentium veniebant annuntiantes & confitentes actus ſuos. Vbi & de combuſtis libris eorum qui fuerant curioſa ſectati, mentio fit: quod proculdubio ex pœnitentia factum eſt. Conſideremus ergo non quaſi nouum referri hoc, ſed tanquam certiſsimæ fidei argumentum, & iudicium ſynceriſsimæ doctrinæ Pauli.

Confeſsio ſacramentalis Apoſtolorũ tempore vſitata fuit. Actuum 19.

Non legimus hoc in cęteris ecclesijs, vbi fuerant Apostoli, factum: nec enim omnia scribenda erant, neque omnia scribi potuerunt: sed ex hoc vno de reliquis colligere possumus. Et Iacobus quidem hoc ipsum apertè non vt nouum aliquid statuit, sed doctrinam tradens Christi: Confitemini alterutrum peccata vestra, inquit. Qui locus, etsi aliò detorqueatur ab hæreticis, nec negemus eum de confessione facta fratri ob consolationem, vel impetrandam orationem posse intelligi, tamen coniunctus verbo Christi, & præcedentibus atque sequentibus, satis conuenienter intelligitur de ea confessione, per quam potestati clauium subijcimur: & ita exponitur à Beda, de vtraque videlicet ista confessione. In hac (inquit) sententia illa debet esse discretio, vt quotidiana leuiaque peccata alterutrum coequalibus confiteamur: porrò grauioris lepræ immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus. Dixerat prius Iacobus: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum &c. Et post pauca: Si in peccatis est, dimittentur ei. Quod verbum Origenes & Chrysostom. vt postea latius dicemus, de remissione quæ per confessionem fit, interpretantur. Itaque satis ex his ostenditur, in vsu fuisse hanc confessionem tempore Apostolorum: Quod confirmat etiam præcursoris Iohannis vsus. Baptizabantur enim ab eo (inquit Euangelista) confitentes peccata sua. Constat enim Iohannem baptistam inter alia parasse viam Christo, assuefaciendo homines his quæ à Christo instituenda erant. Iam itaq; ille confessionē istam, sicut & baptismum, portendebat. Non legimus qualis fuerit confessio, nec certè opus est vt fuerit qualis à Christo instituta est, sicut nec baptismus ei⁹ talis fuit, sed vmbra tantùm quędam illius.

Iacob. 5.

Homilia 2 in Leuiticum.

Mathæi 3. Marci 1.

Et vt altius iam repetamus, confessio hæc in lege Moisi quoq; fuisse satis ostenditur, præter illa quæ superius adduximus, sic præcipiente ipso in lege: Vir siue mulier cùm fecerint peccatū aliquod, suum confitebuntur peccatum &c. Et in Leuitico apertius certa quędam sacrificia iubentur offerri, atq; distincta secundum distinctionē peccatorū: Si peccauerit (inquit) per ignorantiā: Anima q̄ iurauerit, & non impleuerit. Quę negauerit depositū &c. Consideremus igitur nunc, quàm conuenienter mox à principio ipso legis inceperit populus Dei ad quandam confessionem peccati sacerdotibus faciendam assuefieri, ád confessionē quidem non admodum exactam, sed quæ sufficeret ad subiectionem & humilitatem

In veteri lege etiam quædā confessio peccati necessaria fuit.

Numeri 5. Leuitici 4. 5. & 6.

coram sacerdotibus & ministris Dei. Deinde quomodo Iohannes baptista ad eandem frequentius populum induxerit. Quæ omnia cùm figura quædam fuerint Christi, & veluti rudia & informia quædam lineamenta ac vestigia, conuenientissimè ab ipso in noua lege perficienda erant statuto certissimo iudicio, cui se omnes subderent, & de omnibus peccatis sententiam audirent, efficacissimo scilicet remedio, & humanæ infirmitati summè necessario. Quod denique sub ipsis Apostolis videmus vsitatum fuisse. Hæc ex scriptura habemus.

Non desunt hæreticis verba, quibus hæc peruertant. Ligatio (inquiunt) illa, remissio vel retentio fit per Euangelij prædicationem & baptismum. In vtroq́ue enim (inquiunt illi) est remissio peccatorum vel retentio, ligatio vel solutio. Qui enim credunt prædicato Euangelio, consequuntur remissionem & soluuntur: qui non credunt, contrà, cùm non consequantur remissionem peccatorum, retineri eis dicuntur: & cùm non soluantur ab eis, ligari. Idem etiam in baptismo fit. Et quia in vtroque horum certū est Apostolis & prædicatoribus Euangelij datum esse iudicium quoddam, vt discernant dignos ab indignis, hoc (aiunt) significant illa verba: Quorum remiseritis, & quicquid ligaueritis &c. Quibus omni modestia primò dicamus nos hæc nō negare: fatemur prædicatione & baptismo remitti peccata, in quibus iudicium etiam quoddam dicimus esse: & ideo de his verba illa non negamus posse accipi: verùm vnde illi habent non esse etiam accipienda de remissione, quæ fit baptizatis iam per virtutem clauium in Ecclesia, & per iudicium & cognitionem peccatorum, quæ à baptizatis commissa sunt? Cur ipsi scripturam volunt restringere ad suum illum sensum? aut cur putandum est Christum nullum reliquisse sacramentum, quo peccata remittantur peccātibus post baptismū? cùm reliquerit ipsum baptismum ad remissionem eorum, quę ante ipsum fiunt. Ex hoc enim sequetur, pauciora & minus efficacia remedia esse peccantibus post baptismum, quàm ante (cùm tamē hæc grauiora sunt illis) & minori negotio remitti peccata cōmissa post baptismum, quàm antea: cùm tamen in illis maior sit ingratitudo quàm in alijs, & digna maiori pœna. Et propterea optimè consideratum est à patribus, pœnitentiam hanc, qua quis subijcit se clauibus Ecclesiæ, secundum sacramētum esse remissionis peccatorum, & quidem post baptismum. Imò si hoc rectè considere-

Sentētia hæreticorū de potestate ligandi & soluendi cōfutatur.

tur. & loca Euangelij expendantur, videbitur ab his, qui sine affectu partium & contentione salutem quærunt, potestatem prædicandi & baptizandi apertè alibi Christum dedisse: Prędicate Euāgelium. Et iterum: Docete omnes gentes baptizantes eos. Satis ex his locis & similibus alijs hoc erat explicatum, in quibus nihil dictum est de iudicio, nihil de ligando & soluendo: quia certum est nullam ibi peccatorum præteritorum agnitionem necessariam esse. Et meritò quidem eorum, quæ antequam ad Ecclesiam ventū sit, commissa sunt, extra Ecclesiam scilicet, non exigitur cōfessio, nec instituitur iudicium. At verò cùm dicitur: Quorum remiseritis, & quorum retinueritis: ista solùm iudicium & potestatem significant circa peccata: quod meritò ostendit nō propriè ad prædicationem Euangelij, nec ad baptismum pertinere, sed ad specia le hoc sacramentum: qui certè sobrius est & proprius scripturæ sensus. Iam quæ ex euangelio adducuntur de leprosis, quos dominus ad sacerdotes misit, Matth. 8. Luc. 17. & quod in lege est de leprosis à sacerdotibus probandis: sicut & illud quod in Lazari resurrectione dictum est: Soluite eum, & sinite abire, testimonia sunt, quibus vsi sunt patres, sicut & illud etiam de soluendis asina & pullo: Soluite & adducite mihi. non quòd putemus istis efficaciter illud probari. Sunt probabilia quidem & persuadentia argumenta, quæ ex mysticis sensibus sumuntur, quæ magis rem probatam explicant & commendant: quare reperiuntur vsi illis August. Athanasius. Chrysost. quos impudentissimè nonnulli hęreticorum audent etiam mentitos dicere, quòd in Euangelio non legatur discipulis dictum: Soluite. cùm patres intellexerint nō iuxta literam dictum, sed iuxta mysticam significationem. Clament ad hęc, tergiuersentur: nos omni ratiocinatione relicta, ad consensum omnium temporum ecclesiæ recurrimus, illi innitimur cum de diuerso sensu scripturæ dubiū est. Ratiocinationes illas quas fecimus, si quietando alicuius animo sufficiunt, acceptentur ab eo: sin minus, sufficiat illi patrū auhoritas: imò oībus ista requirenda est: de qua sequenti lectione.

Marginal notes: Math. vlti. (beside "gelium. Et iterum"); Matth. 21. (beside "& pullo")

LECTIO

LECTIO SECVNDA.

De eadem necessitate Confessionis ex testimonijs Patrum.



Onfessionis, qua sacerdoti peccata deteguntur, doctrina atque vsus tam manifesta sunt in patrum omnium doctrina, vt apertum sit ab Apostolis eam incepisse. Omnes tanquam de re iam certa ita loquuntur, vt manifestum in singulorum testimonijs sit, nullam de hac re fuisse controuersiam. Imò reuera constat ex eorum testimonijs, multo seuerius tunc fuisse seruatam, & exactam etiam: cum scilicet maior esset vitæ sanctitas, & seueritas disciplinæ. Pro publicis peccatis publicè etiam fiebat confessio & pœnitentia: nõnunquã & pro ipsis occultis, pro qualitate eorum & arbitrio sacerdotis, publica etiam coram Ecclesia fiebat humiliatio, atque ita confessio: quod vsq; hodie etiam in ecclesia Romana ex illa antiqua cõsuetudine deriuatum, fit. Nudantur pœnitentes & flagellantur acerrimè publicè, quorũ peccata nec agnoscuntur: hoc tantũ fit in exemplum & ædificationem aliorum, & quandã manifestationẽ pęnitentiæ, quæ in Ecclesia agitur. Fuerunt & circa hoc olim abusus aliqui, vt inferius patebit: sed hæc omnia cõfirmant, quàm fuerit certa habita hæc confessionis peccatorum doctrina, & quanto rigorosius exacta, quàm nunc. Iam igitur audiamus vel singulorũ temporum aliquot patrum manifestissima de hac re testimonia.

Sit primus antiquissimus Origenes. Hic frequentissimè de ea mentionem facit. Vnde in Psalmum 38. Homil. 2. exponens hoc verbum: Quoniam iniquitatem meam pronunciabo, vt ille legit: Pronunciationem iniquitatis (inquit) id est, confessionem peccati frequentius diximús. Vide ergo quid edocet nos scriptura diuina: quia oportet peccata non celare intrinsecus. Vbi adducta similitudine eius qui indigesta esca aut phlegmate grauatur, & illa persuadens euomenda esse peccata, testimonium reddit vsui confessionis, Tantummodo (inquit) circumspice Origenes.

circumspice

circumſpice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Et poſt multa de hoc & de ſequendis eius conſilijs dicta, addit. Si intellexerit & præuiderit talem eſſe languorem tuum, qui in cõuentu totius Eccleſiæ exponi debeat & curari, multa hoc deliberatione & medici illius conſilio procurandum eſt. Vides apertè omnia prius ſacerdoti tunc fuiſſe detecta, & quandoque iudicio illius etiam Eccleſiæ.

Similiter & in homilia 2. ſuper Leuiticum, inter cęteras peccatorum remiſsiones alteram dicit perduram & laborioſam pœnitentiam, cum lauat peccator in lachrymis ſtratum ſuum, & cum non erubeſcit ſacerdoti domini indicare, & quærere medicinam, ſicut ſcriptum eſt: Iniquitatem meam pronunciabo. Vbi & illud Iacobi de hoc intelligendum dicit; Inducat presbyteros Eccleſiæ &c.

Succedant Origeni duo ex antiquioribus latinis, Tertullianus videlicet & Cyprianus, quorum vterque eodem modo tan-
Tertullianus quam de re certiſsima de confeſsione loquitur. Primus quidem libro de pœnitentia, ſecundam pœnitentiam, quæ poſt baptiſmum ſcilicet fit, vocabulo græco dicit & exprimi & frequentari in Eccleſia, Exomologeſis: qua delictum noſtrum (inquit) confitemur: de qua ibi ſecundum illum ſeueriorem ritum, qui tunc in Eccleſia ſeruabatur, multa elegantiſsimè dicens, Exomologeſis (inquit) proſternendi & humiliandi hominis diſciplina eſt. De ipſo quoq; habitu atque victu mandat ſacco & cineri incubare &c: et poſt multa, presbyteris aduolui. Vbi pro confeſsione hoc dictum eſſe, ex ſequentibus patet. Exhortatur ad ſuperandum pudorem confitendi, ita vt apertiſsimum ſit de re notiſsima & vſitata illum
Cyprianus. locutum fuiſſe. Cyprianus ſermone de lapſis apertiſsimè arguit temeritatem eorum, qui poſt negatam fidem, ante expiata (inquit) delicta, ante Exomologeſin factam criminis, ante purgatam conſcientiam ſacrificio & manu ſacerdotis, acceſſerunt ad altare. Et poſt multa in eodem ſermone, de occultis etiam, & quæ ſola cogitatione perpetrata ſunt confeſsionem docet faciendam. Arguens enim eos qui ſimulatoriè, & ita vt occultari poſſent conſenſerant ſacrificijs idolorum, dicit: Quanto fide maiores, & timore meliores ſunt, qui quamuis nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter confitentur, Exomologeſin

logesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponūt &c. Quid manifestius de occultis cogitationum peccatis dici potest? Non omittamus Clementis & Dionysij, successorum & discipulorum Apostolorum, testimonia: quanq̃ non desint qui scripta illa pro certis non habeant. Sunt tamen proculdubio non minimæ antiquitatis, nec parum probabile est illorum esse magna ex parte. Igitur Clemens Epistola prima: Quod si fortè (inquit) alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepserit, non erubescat confiteri hæc huic qui præest, vt ab ipso per verbum DEI & consilium salubre curetur. Et post multa in eadem Epistola de Petro loquens: Quotidiana eius prædicatio hęc erat &c. vbi multis relatis: Instruebat (inquit) actus vitæ suæ omni hora custodire, & in omni loco Deum respicere, cogitationes malas suo cordi aduenientes mox ad Christum allidere, & sacerdotibus Dei manifestare. Dionysij verò extat pulcherrima illa Epistola ad Demophilum monachum, in qua illum acriter increpat, quòd procidentem sacerdoti impium atque peccatorem calce abiecerit, cum ille (inquit) verecundè fateretur se ad peccatorum remedia quærenda venisse. Vbi vides manifestum vsum pœnitentiæ. Post hos accedant sequentis ætatis insignes illi Hieronymus, Ambrosius, Augustinus: & ex Græcis Chrysostomus & Basilius contemporanei, & studiorum atque pietatis socij. Hi igitur omnes manifestissima perhibent testimonia authoritati & vsui clauium, atque ita confessioni. Hieronymus igitur illa verba Matthæi 16. Tibi dabo claues regni cœlorum. quanquam reprehendens sacerdotes quosdam, qui aliquid sibi de supercilio Pharisæorum (inquit) assumunt, vt vel damnent innocentes, vel noxios soluant, ita inquit, adducta similitudine leprosorum legis: Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit, sic & hic ligat vel soluit Episcopus vel presbyter: non eos qui insontes sunt vel noxij: sed pro officio suo, cum audierit peccatorum varietates, scit qui ligandus sit, quiue soluendus. Vbi diligenter consideranda est illa similitudo, & quo referatur. Sicut facit mundum & immundum ille veteris legis sacerdos, sic noster soluit. Non dixit absolutè, sic absoluit: sed, non eos qui insontes sunt & noxij, hoc est, non indifferenter & promiscuè, sed audita peccatorum varietate. Vbi vides quàm apertè de audiendis peccatis & discernendis

Clemens.

Dionysius.

Hieronymus.

Capite 20. dis fit mentio. Idem etiam in Ecclesiasten, exponens illud: Si momorderit serpens in silentio &c. Si quem (inquit) serpens diabolus occultè momorderit, si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & Magistro voluerit confiteri &c. Vbi vides pœnitentiam & confessionem coniunctam. Iam Ambros. qui nonnunq̃ quædam dicit, quibus videtur docere non esse necessariam confessionem, vt in serm. de pœnitēt. Petri: Inuenio (inquit) quòd fleuerit, non inuenio quid dixerit &c. Et deinde: Lachrymæ lauant delictum, quod voce pudor est confiteri. Lachrymæ ergo pariter & saluti & verecundiæ consulunt: quod Gratian. de pęnit. d. 1. citauit. In libris tamen de pęnit. manifestissimè de confessione loquitur. Soluit (inquit) criminum nexus verecunda confessio peccatorum. Item manifestissimè admonet, non erubescendum esse confiteri. Hoc ergo (inquit) in Ecclesia facere fastidis, vbi nihil est quod pudori esse debeat, nisi non fateri, cùm omnes simus peccatores &c. Vbi multa de seueriori illa, quam superius diximus, cõfessione coram Ecclesia. Habentur libri illi ab omnibus doctis pro libris Ambrosij: nobis non omnino videntur eius esse. Nam præter hoc q, loca aliqua scripturæ torquet, et peruertit sensum, disputans contra hęreticos, vt 2. cap. primi libri citato eo loco: Omnis qui me confessus fuerit &c. qui autem negauerit me &c. inquit: gratiam promittit omnibus, non omnibus mittatur iniuriam. Et cap. 3. & 4. latius hoc prosequens, de negante exterius tantùm fidem loquitur minus sobriè, dicens tandem, quòd de his diabolus dicere poterit: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Et deñique contra Nouatianos importunè nimium est verbosus, minus tamen habet sententiæ, nonnunquam eadem inculcans ad verbum. Et 8. cap. quandam sui accusationem prætexit valde insulsam, & indignam grauitate Ambrosij. Ego sciebam (inquit) quod non eram dignus vocari Episcopus, quoniam dederam me huic sęculo &c. Imitatur in multis Ambrosium author ille, sed mox degenerat. Malumus itaq; non ex eo libro tribuere Ambrosio quæ vera sunt, quàm vt cogamur tam indigna ex eo postea suscipere. Sufficiat ergo ad iudicandũ Ambrosij sensum & vsum Ecclesiæ suæ, quod de eo Paulinus scribit in vita ipsius. Quotiescunque illi aliquis (inquit) lapsus suos confessus esset ob percipiendam pœnitentiam, ita flebat, vt illum flere cõpelleret. Causas autem

[Margin notes: Ambrosius. 46. — Lib. 2. cap. 6 — Iudiciũ authoris de libris de pœnitentia, qui D. Ambrosij dicuntur. — 2. lib.]

autem criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur. Ecce confessionem occultam peccatorum. Nec certè illud verbum: Lachrymæ lauant delictum &c. si bene consideretur, vlla ex parte excusat à cõfessione. Dicit lauari delictum lachrymis, quod voce pudor est confiteri, non tamen dicit: etiam si non confitearis, sed quòd lachrymæ & dolor faciant minus sentiri pudorem &c. Augustinus primò in libris de doctrina Christiana, manifestè docet potestatẽ clauiũ in Ecclesia, nec aliter donari peccata, quàm per illas. Et super Iohannem de resurrectione Lazari loquens, & illud exponens: Processit qui erat mortuus ligatus manus & pedes. Quando confiteris (inquit) procedis: sed vt confitearis, Deus facit magna voce clamando, id est, magna gratia vocando. Ideo cùm processisset mortuus adhuc ligatus, confitens et adhuc reus, vt soluerentur peccata eius, ministris hoc dixit Dominus: soluite illum: Vbi vides quàm apertissimum sit hoc testimoniũ confessionis & potestatis ministrorum. Dixit verò ministris, inquit August., non Apostolis aut discipulis suis: nec enim hoc opus est. Sed quoniam aliquibus hoc dictum est, qui hoc præstiterunt ministerium, illos dicit August. figuram tenere sacerdotiũ omniũ. Et iuxta hoc, etiam si apud aliquem patrum legatur Apostolis dictũ, quod superius diximus aduersarios reprehendere, intelligi tamen potest, vel quod probabile sit ipsis dictũ esse, qui promptiores erant ad ministrandũ Christo: vel certè intelligendũ, Apostolis dictũ esse in figura: illos enim quicunq; fuerunt ministri, significarũt, sicut omnes alios sacerdotes: Et in psal. illo 66. quem suprà citauimus: Confiteantur tibi populi Deus, lætentur & exultent gentes. pulchrè exhortatur ad confessionem. Quid times (inquit) confiteri? si non confessus lates, non confessus damnaberis. Times confiteri, qui non confitendo esse non potes occultus? Damnaberis tacitus, qui posses liberari confessus. Vbi vide quòd tanquam necessariam exigit confessionem. Et apertius idipsum: Ad hoc (inquit) exigit Deus confessionem, vt liberet hominem: ad hoc damnat non confitentem, vt puniat superbum: ergo tristis esto antequam confiteris, confessus exulta, iam sanaberis. Et ne quid desit: Confiteri (ait) exeat in confessione & defluat omnis sanies. Iam exulta, iam lętare, quod reliquũ est facilè sanabitur. Vide igitur omnium peccatorum confessionem. Denique in enchiridio ad Laurent. manifestè de remis-

Augustinus ca. 17. & 18.

Tractatu 49.

Capite 65.

sione criminum,& pœnitentia pro arbitrio eorum,qui pręsunt in Ecclesia loquens,satis indicat necessariam confessionem esse.Nec enim aliter ab Ecclesiæ ministris tempus & modus pœnitentiæ præfigi posset.Sed nec omittamus hoc in loco horum etiam temporum vicinum & antiquiorem Hilarium,tantæ authoritatis doctorem. Is igitur potestati clauium magnum perhibet testimonium in Math.primò exponens illud dictum Petro : Tibi dabo claues &c. Beatus (inquit) cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata authoritas sit in cœlo,vt quæ in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cœlo. Et iterum in alia verba dicta Apostolis omnibus: Quæcunque solueritis super terrā &c. Immobile authoritatis apostolicæ iudiciū præmisit,vt quos in terris ligauerint,id est,peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos soluerint, confessione videlicet veniam receperint in salutem,ij Apostolicæ conditionis sententia in cœlo ligati sunt aut soluti. Quæ Hilarij verba apertè virtutem & operationem quandam tribuunt clauibus. Vult enim conditione illius sententiæ in cœlo peccatores aut ligatos esse aut solutos. Quod Cyprianus etiam apertissimè testatur in Epistola ad Cornelium. Ipse,inquit, qui legem dedit,promisit vt ligati in terris,etiam in cœlis ligati essent: solui autem possent illi,qui hîc prius in Ecclesia soluerentur. Interim verò quis putet Hilarium in illis verbis non meminisse confessionis peccatorum, aduertat quòd manifestè iudicium & cognitionem peccatorum oportere præcedere docet. De Basil. & Chrysosto.nunc dicendum.Et primus quidem manifestissimè de hac re loquitur,quod sufficeret,vt idem & Chrysost.sensisse creditur,qui studiorum & pietatis Basilij socius fuit. Basilius ergo in regula monachorum,iuxta Ruffini translationem, quæstioni huic,an omnibus confitenda sunt peccata,apertè respondet,his quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse: & necessitatem confessionis ex locis illis actuum Apostolorum & Matthæi,quæ suprà adduximus,confirmat: & in eadem regula frequenter de hac re sermo est. D. Chrysostomi authoritas obijcitur nobis maximè ab aduersarijs contra confessionem ex homil. 2.in psalm.50.Peccata tua (inquit) dicito vt deleas illa: si confunderis alicui dicere quia peccasti, dicito ea quotidiè in anima tua. Non dico vt confitearis conseruo tuo,vt exprobret: dicito

Hilarius.

Matthæi 16.

Matthæi 18.

Cyprianus lib.2.epi.2.

Basilius Capite 21.

Obiectio cōtra confessionē ex Chrysostomo.

dicito deo, qui curat ea. Igitur diligenter quid ille senserit considerandum. Et quidem in libris de sacerdotio manifestissima testimonia eius sunt de authoritate clauium, & necessitate subijciendi se illis. In 2. lib. docet tanta authoritate sacerdotum non esse importunè premendos peccantes, citato illo verbo Pauli: Non vt dominemur fidei vestræ. Et tandem inquit: Quamobrem multa quidem arte opus est, vt qui laborant Christiani vltrò sibijpsis persuadeant sacerdotum curationibus sese submittere oportere: Multa ibi in hanc sententiam dicit, vt scilicet doceat necessarium esse, vt subijciant se peccatores ministris. Vnde tandem inquit: Quocirca multa quidem pastori opus est prudentia, sexcentis etiam (vt sic dicam) oculis, vt rectè vndiq; humani animi habitum circumspicere possit. Et multa de hac re locutus: itaque nihil horum (inquit) relinquendum est, quod probè non excutiat atque examinet Episcopus, quin omnia accuratè atq; studiose perscrutetur: tum demùm oportet illum sua ipsius remedia congruè, aptè ac cōmodè afferre: idq; ne operam fortè ludat. Vbi deinceps multa ad exhortationem Episcoporum, de diligentia circa peccatores curandos adhibenda loquitur. Sed hæc satis ostendunt necessitatē subijcienda se illorum iudicio, & diligentiam examinis necessariam: quæ omnia non aliter quàm per confessionem constat fieri posse. Iam in 3. lib. potestatis clauium sunt magna pręconia, similia quidem Hilarij & Cypriani dictis. Habent (inquit) terrestres principes vinculi potestatem, verum corporum solùm: Sacerdotum autem vinculum ipsam etiam animam contingit, atque ad cœlos vsque peruadit: vsque adeo, vt quæcunque infernè sacerdotes cōfecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat. Multa ibi de hac authoritate pulcherrimè. Hoc solùm verbum notemus: de sacerdotibus enim veteris legis locutus, ita inquit: Corporis leprā purgare, seu (vt verius dicam) non purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animę sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Videbitur hoc contrarium ei, quod ex Hieronymo suprà citauimus in Matthæū: sed reuera non est contrarium. Ille pro arbitrio vel libidine negat fieri posse, sed cognita causa: hic verò illa cognita, dicit verè sacerdotem purgare peccata. Ex his itaque cum satis ostendatur quid Chrysostomus senserit de confessione, putamus exponendum esse quod

Testimonia pro necessit. confess. ex Chrysosto.

Exponũtur verba Chrysostomi quæ contra confessioné adducuntur.

se quod aliter visus est dixisse: maximè cum apertè audierimus eum dicẽtem, multa arte opus esse, vt persuadeatur Christianis laborantibus, oportere se subijcere. Possunt itaque illa referri ad cõfessionem illam seueriorem, qua peccata nonnunquam publicabantur in Ecclesia. Non dico (inquit) vt confitearis conseruo qui te prodat, hoc est, sic vt prodi possis. Confitere (inquit) Deo: quoniam soli illi veracius quàm homini secreta confessio fit. Nam in eo ipso loco diligenter admonet, non cessandum esse à confessione ob verecundiam. Cæterùm in ea quæ soli Deo fit confessione, non est admodum magna, imò reuera nulla erubescentiá, quæ retrahere possit à confitendo. Dicit ibi: Dic in anima tua. Sed omnibus bene pensatis, non potest colligi non necessariam apertè dixisse confessionem. Fortè tunc putauit parum esse dissimulandũ, cum tamen alibi diligenter exhortetur ad confessioné, & sensum suum indicet. Nec ex vno aut altero, quantæcunq; etiam authoritatis doctore, cõtra consensum aliorum & Ecclesiæ argumentum sumi debet. Augustinus solis libris canonicis voluit tantam tribui authoritatem, vt de eis nulla ratione dubitetur. Consensum verò Ecclesiæ tanti facit, vt non dubitet ab Apostolis vel plenarijs concilijs profectum. Iam verò Ecclesiæ vsum apertissimis & sufficientibus testimonijs vidimus & Græcorum & Latinorum.

De facto Nectarij, quem dicunt confessioné abrogasse.

Lib. 9, ca. 35

Simili etiam modo respondendum est authoritati Nectarij, qui (vt Zosomenus refert in tripartita historia) propter populi scandalum, presbyterum qui super pœnitentes erat, abstulit, singulos ad communicandum iudicio conscientiæ suæ relinquens. Ex qua (ait author ille) sublata est antiquitatis consuetudo. Primò enim Nectarius prædecessor Chrysostomi, quanquam catholicus & pius, potuit tamen errare, re nondum per plenarium concilium & vltimum Ecclesiæ iudicium satis definita. Deinde eo ipso loco apertè testatur author confessionem necessariam. Qui inquit confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt. Affirmat etiam fuisse consuetudinem antiquitatis de confitendo, & ita visum fuisse antiquis Pontificibus. Cur igitur non præferemus eos vni Nectario? Et vnius illius Ecclesiæ Constantinopolitanę authoritas non est tanta, quanta aliarum omniũ Ecclesiarum. Deniq; si diligentius ille locus consideretur, non dicit occultam confessionem abrogatam, sed seueriorem illam, qua publicè in Ecclesia peccata

osten-

ostendebantur. Ita apertè author ipse inquit: visum esse antiquis Pontificibus, vt velut in theatro sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur: & ad hanc rem presbyterum bonæ conuersationis, seruantemq; secretum, ac sapientem virum statuere. Hunc ostēdit ibi pro arbitrio suo satisfactiones publicè in Ecclesia exoluendas imposuisse: & hunc inquit fuisse ablatum, & vnūquenq; dimissum iudicio conscientiæ suæ ad cōmunicandū: quod hodie in confessione illa secreta fit. Non enim si quis arcetur à communione, ita fit, vt prodatur aliquod peccatum. Igitur hæc omnia magis confirmant, quæ de necessitate confessionis dicta sunt: ex quibus primæ illius ætatis Ecclesiæ habemus apertissima testimonia. Vnde constat non à posteriorum aliquo inuectam esse confessionem. Nam posteriores omnes eodem modo etiam de ea loquuntur: vt Leo, magnę sanctitatis & authoritatis Pōtifex, Leo. multis locis: & inter cętera in epistola ad vniuersos episcopos per campaniam &c. Abusum quendam contra Apostolicam regulam 78. (vt inquit) præsumptum damnans, quo de singulorum peccatorum genere confessionem libellis scriptam publicè in Ecclesia recitabant. Reatus (inquit) conscientiarum sufficit solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Vbi etiam hoc ideo auferendum ait, ne multi à pœnitentiæ remedijs arceantur, dum aut erubescūt, aut metuunt inimicis suis facta sua referare &c. Magnus etiam Gregorius. Gregorius rationem hanc secutus grauissimè statuit puniri sacerdotem, qui aliquid dixerit de his, quæ sibi confessa sunt peccata, vt habetur cap. Sacerdos. de pœnitentia dist. 6. Ex quibus iam vide tam persuasam esse confessionem in Ecclesia, & tantam fuisse seueritatem in ea, vt irrepserint abusus etiam isti, quos sancti Pontifices emendari curarunt, cum tamen interim populi pro animarum suarū salute & Dei timore sustinerent duriora quàm necesse esset. Non est opus vt plura addamus ex singulorum doctorum doctrina; duo tantum hîc volumus notata esse, quibus maximè hæc veritas confirmatur. Primum. Cum onus hoc confitendi omnia peccata grauissimum sit, & (vt inimici clamant) carnificina quædam conscientiarum, tamen vt hoc interim omittamus, cōtra quod inferius agetur, illud certum est, infirmis & paruulis grauius hoc vnum esse, & difficilius cæteris omnibus Christianis moribus. Cum igitur hoc ita sit, quis fuisset ausus in Ecclesiam tantum onus inuehere, si id ab ipso Christo præceptum esse non intellexisset?

xiſſet? Probant hinc nonnulli confeſsionem à Chriſto pręceptam, quoniam nulla poteſtate humana, etiam ab ipſo Chriſto data Eccleſiæ, potuit præcipi vt occulta quis confiteretur. Nos interim, vt hoc omittamus, quod ſubtilioris eſt diſputationis, nec admodum ad rem pertinet, non dubitamus Eccleſiam nunquam hoc auſuram, vt imponeret tam graue onus, ſi non intellexiſſet, à Chriſto edocta, præceptum eſſe. Imò addimus ſecundum. Debuerant certè antiquiores illi manifeſtè dicere populo hoc non eſſe neceſſarium, ne laqueum inijcerent animabus, & imponerent onera grauia & importabilia: ſed dixiſſent, hoc eſſe ad meliora exhortari. Cæterùm confeſsionem ita docere, vt ſuperius vidimus Origenem, Cyprianum, Hieronymum, Auguſtinũ, & cæteros tanquam neceſſariam & omnino faciendam docuiſſe, non admonentes quòd neceſſaria non eſſet, ſi aliter ſentiebant, certè grauiter imponebant populo: quod abſit à tantis patribus. Sufficere ergo debent & illorum teſtimonia, & ſcripturæ ac Euangelij ipſius verba: quæ cum aduerſarij noſtri dicunt de prædicatione Euangelij vel baptiſmi intelligi, opponamus eis tantorum patrum autoritatem: Hilarij, Cypriani, Hieronymi, Chryſoſtomi: & expẽdat apud ſe quicunq; circa ſalutem ſuam non vult ſciens errare, quibus magis credendum ſit: Luthero & ſuis, ad prædicationem tantum Euangelij referentibus: an his tantæ authoritatis patribus? Iam de iudicio & definitione conciliorũ, & cæteris agemus ſequenti lectione.

* *
*

LECTIO

LECTIO TERTIA.

De necessitate confessionis ex definitione conciliorum et sedis Apostolicę: de vtilitate eius, & veritate sacramenti pœnitentiæ.



QVoniam (vt Augustinus inquit) vniuersalium conciliorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, in quibus sæpius aperitur quod [illegible] erat, & cognoscitur quod latebat: quibus sine dubio cedere debet omnis priuata authoritas: in illis meritò vltima est decisio controuersiarum fidei. Dicamus igitur iam quid circa hoc dogma in concilijs definitum sit. Nam post primos illos quos citauimus doctores, de sequentis ætatis doctorum consensu non est opus dicere. Constat enim quàm absq; contradictione necessitatem confessionis tenuerint Richardus & Hugo de S. Victore, Bernar. Gratian. Magister sententiarum, & scholastici omnes doctores: quanq̃ subindicent quidam eorum controuersiam nonnullam de iure, quo confessio introducta sit. Igitur primum quod de ea re inuenimus aliquid definiuisse, concilium Lateranense fuit sub Innocentio tertio doctissimo & pijssimo pontifice. Fuit illud concilium frequentissimum, vt historiæ produnt, & prælatorum numero, & authoritate, & regum omnium, atque imperij Latini & Græci consensu. In eo habetur illud celebratissimum decretum: Omnis vtriusque sexus &c. Quod quanquam omni genere conuitiorum & contumeliarum hæretici proscindant, ipso tamen tot annorum & ecclesiarum omniũ in vnitate permanentium consensu & perpetua obseruantia ita firmatum est, vt illud reprehendere non sit aliud, quàm omnium piorum & doctorum authoritati se opponere, & asserere tot annorũ centenarijs desertam esse à Christo Ecclesiam. Præcipitur ergo ibi omnibus ratio-

Lib. 2. de baptismo cõtra Donatistas cap. 3. & 4.

Concilium Lateran. sub Innocentio tertio.

Defenditur canon ille: Omnis vtriusq; sexus.

ne vtentibus fidelibus, vt saltem singulis annis semel proprio sacerdoti cōfiteantur omnia sua peccata. Quod manifestè patet necessarium fuisse lapsa iam magna ex parte seueritate illa antiqua, in qua non semel tantum, sed frequentissimè et quoties peccatum esset, efficacissimè excitabantur fideles à pastoribus vt confiterentur. Et quàm apertè salubritas statuti illius manifestatur experientia ipsa? Quis enim non videt in tanta temporum horum & tepiditate & abundantia malitiæ, obliuioni etiam iam confessionem peccatorum tradendam fuisse, & abolendum vsum eius, nisi tantæ authoritatis præcepto fulta mansisset? Profectò si rectè consideremus quomodo multa conciliorum, & illius quoque statuta, saluberrima etiam, seruentur, & quàm facilè nonnunquam posthabeantur: videbimus hoc tam durum quidem multis, non sine diuina prouidentia tam constanter obseruatum fuisse. Nam quod calumniantur inimici, illud à sacerdotibus, tyrannicè populum conantibus subijcere, tanta diligentia conseruari, præter temerarium iudicium quod habet, de alienorum videlicet cordium intentione, manifestè stultum esse docet experientia. Grauissimum est hoc onus ipsis sacerdotibus: & minus pij libenter id omitterent, maximè cum nihil periret emolumenti & questus ipsorum, vt in plurimis locis fit. A pietate itaque Christiana, & Dei prouidentia fuit huc usque tam inuiolabilis huius statuti obseruatio: & vtinam tanta nostrorum temporum malitia non abeat in obliuionē, etiam vbi non vigent hæreses. Nam sciunt quid agatur à multis qui aliquo Dei timore id considerant. Ex huius concilij statuto posteriores nonnulli scholastici, & grauiores quidem, vt b. Thom. & S. Bonauent. putant definitam esse quæstionem illam, an iure diuino, an solùm statuto Ecclesiæ teneamur ad confessionem hanc. Vterque eorum distinct. 17. 4. in expositione literæ asserit opinionem illam, quam Magister refert, nec damnat (quòd videlicet sufficiat Deo confiteri, & quòd iure diuino non sit necessaria confessio) post determinationem illius concilij hæreticam esse: quod quanquam alijs recentioribus, vt Adriano & nonnullis alijs, non satis videatur probari: præcipuè quòd in eo concilio nulla definitio facta sit, sed tantum statutum vt confiterentur omnes: tamen & illi asserunt semper fuisse hæreticum, negare confessionem esse iuris diuini: quanquam ignorantia vel inconsideratione possit excusari aliquis id asserens, sicut Glossator decreti.

Tamen

Tamen & hoc non omittendum, quòd priorum sententia magnam habet, si rectè pensetur, rationem. Considerarunt illi primum statutum illius concilij non vt nouum inuectũ fuisse, aut imposuisse de nouo aliquid fidelibus, sed indicasse eos ad id teneri: & voluisse, vt saltem semel in anno fieret. Quid hæc verba significant? (vt id quod frequentius fieri deberet & vellet conciliũ, si nõ sæpius, saltẽ in anno semel fieret.) Cõsiderarunt deinde, quòd hoc conciliũ primò de hac re locutũ est, non quidẽ illa in controuersiã deducta à disputantibus, sed (vt videtur) à corruptis moribus obliterari cœpta. Itaq; nullius alterius cõcilij innititur authoritati, nullius vel cõsuetudinis vel statuti alterius mentionem facit, sed tanq̃ de re certissima & cõstantissima statuit, ne negligentia pereat. Itaque si nõ apertè definit, certè supponit dubitari nõ posse, illam obligationẽ maiori alio iure introductã fuisse. Nulla (vt diximus) authoritas humana auderet hoc onus imponere. Cõfirmant ista quę in eodẽ statuto sacerdoti præcipiuntur de diligẽtia inquirendi peccatoris & peccati circumstantias, & adhibendi salubria remedia, more (inquit) periti medici. Itaq; constat hanc necessitatem confitendi nunquam pertinaciter in dubiũ versam fuisse, vt opus esset in concilio definiri, vsq; ad Iohannem VVicleph & hæreticos illos Bohemos: contra quos actum est in Concilio Constantiensi, in quo, sessione octaua, septimus error damnatur tanq̃ contra catholicam fidem, videlicet hic: Si homo fuerit debitè contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua & inutilis. Et apertius postea ex eodem concilio habetur octauus eius articulus damnatus: confessio vocalis facta sacerdoti, introducta per Innocentium, non est tam necessaria, vt definit &c. Nonus articulus similiter damnatus. Graue est (inquit) & infundabile, presbyterum audire confessionem populi eo modo quo latini vtuntur. De qua etiam re damnatur articulus decimus eiusdem. In quibus videre apertissimum est insanias hæreticorum. Innocentius (inquit) definit necessariam confessionem: mendacium est apertissimum: interim tamen supponit proculdubio definitam. Postremò & in Concilio Florentino sub Eugenio quarto, certissimo & verissimo pontifice semper ab Ecclesia habito, conuenientibus etiam Gręcis & Latinis: vbi Armenijs sese vnientibus Ecclesiæ, doctrina sacramentorũ traditur, quam Romana Ecclesia tenet, & quam in principio tractatus huius sacramentorũ proposuimus tanq̃ certissim.

Concilium Constantiẽ.

Concilium Florẽtinum sub Eugenio 4.

regulam, ei qui non vult ab vnitate secedere. Ibi apertior & manifestior de confessione est definitio, quam si coniungamus illi (de quo superius diximus) statuto Ecclesiæ excommunicantis eos, qui de sacramentis aliter senserint quàm Romana Ecclesia sentit, non videmus quomodo excusari possint iam, qui negare aut dubitare de necessitate confessionis, vel de ipsa institutione Christi volunt: vt faciunt nonnulli Iuristæ: glossa illa decreti de pœnitentia dist. 1. & Panormitanus Abbas: sed plus his (vt iudicant prudentes & pij multi) excessit Erasmus inter colloquia puerilia mouens de hac re dubitationem, & tandem in libro de modo cõfitendi dubiam etiam eam relinquens. Sunt tandem aliquando finiendæ controuersiæ & dubitationes, præcipuè de rebus ad salutem pertinentibus: nec quicquid olim dubitatum fuit aut in controuersia positum, semper ita manere debet (Augustino dicente, quod experientia ipsa, & ratio declarata facit, vt quæ prioribus dubia fuerunt, sint posterioribus certa) & maximè in hac re, de qua (vt ostendimus) priscis temporibus nullum dubium fuit, sed vt simpliciter necessaria confessio habita est ab his patribus quos citauimus, & ante paucos annos cœpit in controuersiam venire.

ad abolendũ de hære. Quidam Iuristæ & Erasmus de præcepto cõfess. aliter sentientes reprehenduntur.

Cæterùm non est omittendũ, esse aliquorum Theologorũ, & grauiorum quidem, de hac re opiniones, quæ parum videntur ab his quæ diximus discedere, sed reuera sunt illis contrariæ. Hugo de S. Victore lib. 2. de sacramentis, dicit confessionem insinuatam à Christo, sed præceptam ab Apostolis, promulgante Iacobo: Confitemini alterutrum &c. Sequitur illud b. Bonauent. d. 17. Verùm si bene omnia scripta eorum legantur, non dubitant à Christo institutam, sed tantum dicunt non apertè ab eo mandatam: cuius etiam rationes adferunt, quòd scilicet satis erat infirmis indicasse remedium, & medicos quos adirent. Sed absit vt illi putauerint confessionem, quæ ad sacramentum necessaria est, & sine qua manifestè remissio vel retentio peccatorum fieri non potest post baptismum, esse humanæ institutionis. Explicatio igitur duntaxat confessionis tribuitur Apostolis ab illis. Consentientibus itaque & antiquis & recentioribus, hoc certum habemus, ex præcepto Christi, & necessitate sacramenti esse necessariam confessionem peccantibus post baptismum: nec sine periculo hæresis contrarium affirmari posse.

p. 14. cap. 1. Sentẽtia Hugonis & b. Bonauenturæ declaratur.

Inquiritur meritò, & quidem piè, de ratione huius institutionis

& vtilitate, cur tantopere placuerit Christo hoc tam graue onus (vt multis videtur) imponere hominibus in lege summæ libertatis? De qua re quanquam multa scripta sint, & multæ collectæ vtilitates huius confessionis: quòd videlicet plurimum conducat ad frangēdam superbiam humanæ elationis, ad seipsum cognoscendum: quòd ad satisfactionem peccati, & cauenda futura pudor ille valeat plurimum & apud Deum & apud homines: denique quòd ad detestanda peccata plurimum valeat, & ad certiorem doctrinam circa mores à sacerdote accipiendam, & ad auferendam noxiam securitatem, ac desperationem: & ad consequendam non minimā consolationem, & absolutionem. Quanquam igitur hæc omnia Erasmus eo libello de modo confitendi, & post illū alij diligenter considerantes dixerint, quæ omnia meritò cōmendanda sunt & docenda, nos tamen putamus in ea re duo præcipuè agenda esse, quando coram populo opus est difficultatem hanc confitendi lenire. Primò, vt succurrat certissima fides, & subiectio atq; reuerentia quæ Christo & Ecclesię suæ debetur. Et primò omnium certò statuatur, non potuisse ab illo quicquam excogitari aut imponi fidelibus suis suo sanguine redemptis, nisi ob maximam eorum vtilitatem, & nisi ille id ita lenire posset, vt omnis quæ videtur amaritudo & difficultas, cōuertatur ab eo in dulcedinem & facilitatem. Nec dubitemus quin qui hoc crediderit, intelliget & experietur ita esse. Nisi credideritis (inquit Esaias) non intelligetis. Cuicunque igitur hoc difficile & asperum est, agnoscat se modicæ fidei esse: petat augeri sibi fidem. Secundò diligenter ostendendum, quanta sit consolatio & leuamen in re tam necessaria ad salutem (de qua nullus prudens potest sine anxietate & sollicitudine esse) habere & consilium & testimonium prudentis & timentis Deum, & amicissimi (qualem necesse est esse confessorem) & qui etiam sub propriæ salutis periculo, quantum potest homo, certum reddat pœnitentem: qui dicere possit: Quiescat vox tua à ploratu, oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo: vt est apud Hieremiam: qui etiam sit fideiussor apud Deum pro pœnitente. Ad hoc satis explicandum, ostendendū est quantæ prudentiæ sit, in rebus & negotijs grauioribus, cùm vel dè statu aut conditione, aut maxima parte substantiæ agitur, non credere sibiipsi, maximè vbi quis se noscit affectu aliquo teneri: quàm in his causis dulce sit amicum habere, in cuius sinu curas

Cur Christus voluerit nos cōfiteri peccata nostra sacerdoti.

Cap. 31.

ſuas quis poſsit deponere, & cuius conſilium ſequi. Tunc addatur, quanto iuſtius ſit in hoc negotio propriæ ſalutis, vbi & de peccatis proprijs agitur, & eorum pœnitentia, non ſuo ſenſu iudicare qual.a & quanta illa fuerint, & quanti habenda, & quàm digna eorum ſatisfactio. Nullus enim prudens ſuo iudicio fidere debet, vbi de ſeipſo damnando vel abſoluendo cauſa agitur. Itaq; ſummæ Dei miſericordię fuit, homines nobis dare, qui nõ vt hoĩes tantum, ſed vt Dei etiam miniſtri & conſulere, & efficaciter operari poſsint ad noſtram ſalutem, ad quod ſub propriæ ſalutis diſpendio illi tenentur. Certè qui veram curam ſalutis animæ ſuæ habet, qui ſentit peccatorum grauitatem, & timet æternam damnationem, qui ſibi parum fidit: nouit quanta ſit conſolatio in exoneranda conſcientia coram prudente & fido ſacerdote. Qui verò hoc graue reputat, timeat vehemẽter ſibi, quaſi qui minoris faciat peccata, quàm par eſſet. Denique qui ad confeſsionem deuota mente accedunt, experiuntur & teſtimonium ſpiritus ſancti, & veram conſolationem. Vbi hoc non eſt omittendum, de quo poſtea latius, ex hoc apertè oſtendi, quanta cura ſit quærendus doctus, prudens, & verè pius confeſſor. Huius enim ſolius teſtimonium dignum eſt fide, & quod poſsit meritò conſolari pœnitentem : imò & excuſare nonnunquam : de quo poſtea. Qui verò apud quoſcunque hoc animæ ſuæ onus gaudent deponere, & eò libentius, quò aut indoctiores aut impuriores illos putant, periculoſe certè, & nimium præpoſterè agunt. Erit inferius locus latius de his agendi.

De inſtitutione ſacramenti pœnitentiæ.

Vltimò demum ex his quæ tribus iſtis lectionibus dicta ſunt, aduertamus inſtitutionem ſacramenti huius pœnitentiæ eiſdem probari teſtimonijs, quibus poteſtas abſoluendi & ligandi, remittendi & retinendi probatur conceſſa. Illius enim poteſtatis conceſsio eſt vera inſtitutio huius ſacramenti: de qua re ſequentia notentur.

Quæ à pęnitẽte confitẽte & ſacerdote abſoluẽte fiũt, cõſtituunt ſacramentum pęnitentiæ.

Primum, quod à pœnitente fit, cum ſe Eccleſiæ ſubijcit & iudicio ſacerdotis, maximè in confeſsione, & quod viciſsim fit à ſacerdote erga pœnitentem in abſolutione, ſunt verum ſacramentum nouæ legis, atque ita à Chriſto inſtitutum. Hoc negant hæretici omnes moderni, & vanè de nomine tantum contendentes, & rem ipſam ignorantes. Probatur itaque hoc apertiſsimè. Illa quæ diximus ſunt res exteriores & ſenſibiles, atq; ſigna ex diuina pro-

missione operantia salutem animæ, remissionem peccati, & gratiæ diuinæ collationem: sunt ergo sacramentum. Hæc est apud eos etiam sacramenti vera definitio, de qua satis superius dictum est. Iam omnia illa quæ assumpsimus, & scripturæ, & patrum testimonijs ostensa sunt. Sacerdoti data est à Christo potestas & virtus ad remittendum peccatum post cognitionem illius: quod non fit sine gratia. Itaque ex promissione Christi virtutem habet sacerdotis verbum: & ex eadem promissione ad remissionem peccati præparat & disponit subiectio ipsa pœnitentis, præcipuè in confessione. Itaque non est quod dubitari possit de hoc sacramento.

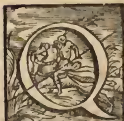
Secundum, hoc sacramentum nonnullis placet vocari sacramentum absolutionis, vt distinctione 14. 4. est videre in nostris scholasticis. Estq; horum ratio: quoniam perficitur hoc sacramentum & completur absolutione, inchoatur verò confessione: cætera (si qua sunt) non putant ad integritatem sacramenti pertinere. Tamen licet hoc de nomine sit, sanior & grauior sententia est, & Ecclesiæ sensui consona, quæ hoc vocat sacramentum pœnitentiæ. Ita in concilio Florentino nominatur, & est in communi vsu Ecclesiæ: cuius à principio huius tractatus rationem dedimus. Pœnitentia enim & actus eius ante institutionem sacramenti partim ratione naturali, partim diuina lege constant: sed cum à Christo domino sententia remissionis peccati sacerdotibus reseruatur, omnia quæ ad pœnitentiam pertinent, huc esse referenda, & in hoc iudicio tandem consummanda, ostenditur. Itaque in hoc sacramento assumitur pœnitentia & eius actus, sicut in baptismo aqua, in materiam: & consummatur verbis sacerdotis absoluentis tanquam forma: de quibus sequenti lectione dicamus.

* *
*

LECTIO

LECTIO QVARTA.

De Materia, forma, & reliquis pertinẽtibus ad hoc sacramentum, & necessitate cõfessionis atq; pręcepto eius.



QVÆ pertinent ad rationem huius sacramenti, præter ea quæ de Contritione, Confessione, & Satisfactione dicta sunt & dicentur, non sunt multa, nec admodum necessaria, meritò tamen scienda. Ex his igitur quæ superius diximus in quolibet sacramento esse consideranda, quæ quidem pertinent ad suscipientem & dispositionem eius in hoc sacramento, magna ex parte in his quæ de Contritione diximus, explicata sunt, & quæ restant explicabuntur in illis, quæ de confessione dicenda sunt. Similiter quæ pertinent ad fructum atq; effectum sacramenti, qui hìc est remissio peccati. Nunc igitur de materia & forma breuiter dicendum: de qua re sunt quidem diuersæ sententiæ, sed non admodum secundum rem differentes. Formam omnes dicunt esse id, quod à sacerdote in absolutione fit. Materiam verò alij dicunt peccata aut peccatorem ipsum, aut exteriores illius actus & gestus pęnitentiæ & subiectionis: nec desunt qui actus sacerdotis materiam dicant, sed hi minus rationabiliter. Probabilior igitur sententia est, quam beatus Thomas q. 84. 3. partis (in qua hæc tractat) asserit, quam sanior pars doctorum sequitur, & demùm in concilio Florentino explicatur tanquam ecclesiastica doctrina, & sensus quem Romana Ecclesia habet. Hanc ergo sequamur, & breuiter explicemus.

Materia huius sacramenti duplex inuenitur. Prior remota, illa scilicet, circa quam operatur hoc sacramentum, hoc est, peccata pœnitentis, quæ per hoc sacramentum (non quidem vt in alijs)

alijs) vel assumitur vel sanctificatur, sed reijcitur potius in remissione peccati: tamen sine peccatis hoc sacramentum non perficitur. Sunt igitur peccata quæcunque, vel mortalia vel venialia, propria materia absolutionis. Vtraq; enim remissione indigent, vt suprà dictum est, & pœnitentia etiam nonnulla: sola tamen mortalia sunt necessaria materia, quia pro solis illis necesse est clauibus Ecclesiæ subijci & Sacerdoti. Venialia non excludunt à regno nec ab Ecclesia: vnde nec necessariæ sunt claues ad eorum remissionem: sunt tamen in hæc etiam efficaces. Qui enim dixit: Quorum remiseritis peccata. de omnibus locutus est. Sunt igitur peccata materia circa quam, non ex qua hoc sacramentum conficitur. Actus verò pœnitentis vel necessarij ad absolutionem, vel consequentes iudicis spiritualis sententiam & potestatem, sunt materia ex qua hoc sacramentum conficitur. Hi verò sunt contritio, confessio, & satisfactio. Hos diximus esse partes virtutis pœnitentiæ, quæ certè assumitur à Christo in materiam sacramenti huius. Quicquid ergo à Deo præcipitur pœnitenti vt veniam consequatur, vel ante claues concessas Ecclesiæ, vel post, illud necessarium est in hoc sacramento: hoc est, vt doleat, vt confiteatur, vt stet iudicio ecclesiæ in satisfactione exoluenda: quæ sunt illa tria quæ diximus. Quòd igitur hæc sint necessaria, de contritione & confessione probatum est, de satisfactione probabitur. Quòd verò hæc meritò materia sacramenti dici debeant, probat hæc ratio: quoniam materia sacramenti dicitur id, quod in eo minus perfectum est & quodammodo informe, vt in baptismo aqua. Omnes autem actus pœnitentis in hoc nostro sacramento notum est imperfectos esse, & perfici à clauibus, & virtute Christi quæ in eis operatur: illa igitur meritò dicuntur materia. Et quanq̃ absolutio perficiatur & consequatur effectum ante satisfactionem, tamen non propterea minus illa dicenda est pars integralis materiæ, sine qua consistit nonnunquam (quod ad essentiam attinet) totum, sed mutilum. Est homo sine pedibus & manibus, deest ei aliqua pars integralis, sed non essentiæ: ita in hoc sacramento ante satisfactionem completam, quia est iam in intentione pœnitentis & obligatione propter sententiam spiritualis iudicis, est integrum sacramentum, & paulatim perducitur ad perfectam integritatem cùm illa completur: quòd si desit satisfactio, omittente eius impletionem pœnitente, non redditur nulla absolutio præcedens

Peccata pœnitentis sunt materia remota & circa quam, sacramenti pœnitentiæ.

Qui actus pœnitentis, sint materia.

Quomodo satisfactio ad integritatem huius sacramenti requiratur.

aut sacramentum, sed manet quasi mutilum, vt diximus: nec tamen hoc magni est momenti, neq; videtur multum ad rem pertinere vt de hoc diutius disputemus. Illud tamen non omittamus, dignum certè consideratione, quod & consolari et confortare debeat animos, quòd hi actus pœnitentis, contritio, confessio, & satisfactio, quanq; ab illo fiant non sine diuina gratia, tamen sunt hominis actus. Nam (vt inquit beatus Thomas) in hoc sacramento Deus sanare vult infirmum hominem suis actibus, vt sæpè sanantur ægri exercitatione aliqua, vel sudore, vel (vt exemplo Origenis dicamus) vomitu. Sunt igitur isti actus nostri: sed tamen quia ex institutione huius sacramenti & proposito pœnitentis referuntur ad claues & virtutem Christi, sumunt multò maiorem virtutem ad remittenda peccata, quàm ex se antea habebant: sicut aqua virtutem habet abluendi animam, quam ante nullo modo habebat. Ita hæc quæ iam habebant virtutem aliquam, maiorem suscipiunt & habent ratione sacramenti, vt videlicet operentur nonnunquam postea, & fiunt efficacia non quia à nobis sunt, sed quia partes sunt sacramenti. Notat hoc b. Thom. quæ. 88. 3. part. & ibidem Caietan. diligenter considerat. Hæc quidem de materia. Nam nullum debet mouere, quòd contritionem (quæ interior est) partem sacramenti dicamus. Quanquam enim interior est, tamen in confessione manifestatur per signa. Debet enim illa lachrymabilis esse, atque ita contritio illi coniuncta, per eam significata, & subdita clauibus, est materia sacramenti. Et quia de contritione satis dictum est, & quod restat, quatenus videlicet ad sacramentum pertinet, inter ea quæ ad confessionem pertinent, dicendum est, & postea de satisfactione: nunc ista sufficiant.

Actus pœnitentis quatenus partes sacraméti sunt, multi efficaciores quàm ex se sunt.

Contritio licet sit interna est tamen sacramenti pars.

Iam de forma, in qua magis conueniunt doctores, hoc sit primum. Forma necessaria huius sacramenti sunt verba sacerdotis, quibus significatur absolutio & remissio peccati. Hoc manifestè patet, quia per ea completur & perficitur hoc sacramentum. In omni sacramento verba dicimus esse formam, quia explicatiora sunt: & verba illa quibus perficitur sacramentum: ita igitur hic.

De forma sacramenti pœnitentiæ.

Secundum. Verba hæc ex Ecclesiæ consuetudine sunt: Ego te absoluo à peccatis tuis, vel, ab omnibus peccatis tuis. Et est consentanea hæc forma ipsis verbis Christi, quibus clauium potestatem dedit; Quicquid solueritis super terram &c. Verùm

(quod ex ſuperius dictis etiam patet) ſi quis vteretur verbo remiſſionis, Remitto tibi peccata, vel, remittuntur tibi peccata: ſufficeret ad integritatem ſacramenti & formæ: non tamen ſine peccato omittitur quod eſt in Eccleſiæ vſu: de quo ſuperius dictū eſt. Sed ad neceſsitatem ſacramenti ſolum neceſſe eſt ſignificari, quòd fiat in præſenti remiſsio peccati. Itaq; explicanda eſt perſona pœnitentis, te, vel tibi &c. item remiſsio vel abſolutio de pręſenti: deniq; peccata. His poſitis perfecta eſt forma ſacramēti: Abſoluo te à peccatis tuis: remitto tibi peccata tua. Non deſunt qui putēt ſufficere quęcunq; verba in modū ſententiæ definitiuæ prolata: puta, placet tali remitti peccata: vt olim ſententiæ proferebantur: Cyprianum epiſcopum placet capite plecti: ſed hoc nimium eſt.

Quantā mutationem patiatur forma abſolutionis

Tertium non omittamus: quòd ſcilicet plura addere tanquam orationes præparatorias & præcedentes, non reprehenditur: imò omnino faciendum eſt iuxta conſuetudinem cuiuſque Eccleſiæ: ſed hoc pertinet ad ritus et modum adminiſtrandi hoc ſacramentum: Miſereatur tui &c. Abſolutionem &c. Et in verbis ipſis: Ego te abſoluo &c. placet b. Thom. addi, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: quanquam id non ex neceſsitate. Quòd verò poſt illa verba: Abſoluo te à peccatis, vel, ab omnibus peccatis, multa addantur: puta, ab omnibus quæ mihi confeſſus es, vel confitereris ſi memoriam haberes, aut, ab omnibus oblitis vel incognitis, non ſatis probatur à doctoribus. Sunt illa quidem plura verba, ſed minus ſignificant, & magis reſtringunt vniuerſalem illam virtutem ſacramenti, quę ſe extendit ad omnia peccata. Duo itaq; in hac forma putamus obſeruanda. Primum, ne illa quæ tam eſſentialis eſt & neceſſaria ſacramento, inuoluatur cum alijs verbis eodem contextu vel prolatione: ſed verba Chriſti (vt dignum eſt) ſeorſim, & certè nouo ſpiritu & virtute proferantur. Secundum, vt reliqua omnia verba præſcindantur, & tantum dicatur: ab omnibus peccatis tuis.

Quæ verba rectè aut ſecus addantur in abſolutione.

Eſt circa hæc verba digna conſideratione dubitatio, de propria eorum ſignificatione atq; virtute. Nam (vt patet) ſacramenta efficiunt quod ſignificant. Eſt ergo hic articulus de proprio effectu abſolutionis ſacramentalis. Neceſſe eſt enim id efficere quod ſignificat: & è contrario, ſignificare quod efficit. Eſt hęc quęſtio et inter priores illos, Hugonem & Richardum de ſ. Victore: Magiſtrū ipſum & ſequentes. Hi igitur omnes propter neceſſariam præ-

De efficacia, ſignificatione, & veritate verborum abſolutionis.

parationem & contritionem ad absolutionem à peccatis consequendam, vehementer dubitarunt, quid verba illa sacramentalia operentur. Nam si (inquiunt) qui absoluitur contritus est, iam in contritione, & per illam remissa sunt ei peccata: si verò nondum est contritus cum absoluitur, nondum remittuntur ei: quare non videtur quando verba hæc sacramentalia operentur absolutionem: nec videntur vera: cum absolutio à peccatis effectus sit contritionis. Nec sacerdos (inquit Magister) absoluit, nisi cum diuinum iudicium sequitur. Hac itaque de causa priores illi, Hugo & Richardus, vt aliquid tribuerent absolutioni & clauibus, & ita verba illa vera essent, distinxerunt in peccato maculam & culpam ipsam: hanc dixerunt à solo Deo in contritione remitti, de hac intelligentes illud: Quis potest remittere peccatum, nisi solus Deus? Alterum verò in peccato dixerunt reatum pœnæ æternæ, à quo (inquit) absoluit sacerdos. Itaque iuxta eos, verba significabunt absolutionem à reatu pœnæ æternæ, non verò à culpa. Quæ sententia reuera, præter hoc quòd ratio fidei coniuncta docet remissa culpa non posse reatum pœnæ æternæ manere (qui enim fieri potest, vt Dei amicus in æternum damnari possit?) nimium etiam detrahit illis verbis Euangelij: quorum remiseritis peccata, remittuntur: Dat eis potestatem remittendi peccata. Vnde & Magistri etiam sententia dist. 18. verba illa: Ego te absoluo, tantum significare, absolutum ostendo & Ecclesiæ reconcilio, eadem ratione minus sufficiens est. Nimium enim verba illa Euangelij: Quorum remiseritis peccata &c. extenuantur, si sic exponamus illa: remissa ostenderitis. Quapropter posteriores ferè omnes docent simpliciter verba illa intelligenda esse, idque efficere quod significant, absolutionem scilicet à peccato & remissionem: quod consonat doctrinæ patrum, quam superius adduximus. Testantur enim apertissimè Chrysostomus & Cyprianus præcedere sententiam sacerdotis sententiam DEI: quo verè significant ideo peccata remissa esse coram DEO, quia à sacerdote facta est remissio. Itaque beatus Thomas art. 3. 84. quæst. illum sensum Magistri non sufficientem asserens, dicit conuenientius sic exponi illa verba: Ego te absoluo, hoc est, sacramentum absolutionis impendo: non quod propria significatione eorum significetur collatio sacramenti duntaxat, sed effectus sacramenti vt ab eo pendens. Itaque hæc verba, ego te absoluo, hoc signifi-

Sententia Hugonis Richardi & Magistri non probatur.

Quid significēt verba absolutionis.

cante

cant: quantum est ex vi huius sacramenti absoluo te sacramentaliter, & ita respondetur omnibus dubitationibus. Primò, sacramentaliter absoluere est non propria virtute, sed vt instrumentũ duntaxat & minister Dei. Deus absoluit solus vt primum agens & primam authoritatem habens: Christus homo vt instrumentũ coniunctum diuinitati, & prima causa meritoria absolutionis sacerdos verò duntaxat vt Christi minister, per quem Deus operatur. Deinde sacramentaliter absoluere est quantum ex virtute sacramenti pendet, quod est, nisi fuerit obex & impedimentum. Itaque reuera nullum est in hoc sacramento maius dubium quàm in alijs. Baptismus omnia peccata dimittit: sed si fictus accedas, nõ defectu sacramenti, sed indispositione tua non consequeris remissionem: nec tamen propterea sacramentum minus est verum. Cum igitur quæritur, anne is qui absoluitur sit verè contritus antequam absoluatur? & ita ostendetur per absolutionem non remitti peccatum, quia iam erat remissum per contritionem: respõdemus idem esse iudicium de baptismo, si ante eius susceptionem sit contritus qui suscipit. Sicut igitur in baptismo nihil propter hoc detrahitur eius virtuti, sed magis tribuitur (dicimus enim talem ex voto baptismi iustificatum fuisse) ita hîc ex voto sacramẽti pœnitentiæ, quod necesse est (vt ostendimus) in voto haberi. Et sicut in Baptismo cum postea suscipitur aut traditur, augetur collata gratia, ita hîc. Si verò nondum est contritus cum absoluitur, impedimento suo & culpa sacramentum non operatur: non tamen minus est verum. Sed inter hæc duo medium inuenire est. Contingit enim vt cum absoluitur, veraciter conteratur, non antea nec postea: & tunc (sicut in baptismo) integer est & plenus effectus sacramenti. Nec tamen propterea minor, quando antea ex solo voto sacramentum operatum est. Igitur sacerdoti Christi veram virtutem absoluendi & remittendi peccata tribuit scriptura, & sana patrum doctrina, vt suprà ostendimus. Nec verbum illud Hieronymi in Mathæum, quod Magistrum sententiarum conturbauit (vt suprà diximus) aliud docet, quàm quòd præcedere debet cognitio varietatis peccatorum, & dispositionis pœnitentis. Hæretici omnes moderni iuxta ea quæ superius admonuimus, verba hæc solùm putant ad prædicationem Euangelij pertinere, & confirmationem fidei: ita vt non aliud sit absoluere, quàm certam Euangelij doctrinam de remissione peccatorum huic peccatori

Quid sit sacramentaliter soluere.

 annunciare,

annuntiare, quam ille (inquiunt) certò tenetur credere, ſi vult ſibi remitti peccata: hoc pertinet ad ſenſum illum horum verborum: Quorum remiſeritis &c. quem ſuprà excluſimus. Itaque in altero detrahunt multum poteſtati ſacerdotali, volentes ſacerdotem nihil aliud efficere, nihil operari in remiſsione peccati, niſi quod annuntiat & prædicat illam: quòd certè à priuato quodlibet fieri poteſt. Vera autem patrum doctrina (vt ſuprà dictum eſt) virtutem & poteſtatem tribuit ſacerdotibus. In altero verò nimij ſunt, ſpecialem illam fidem aſſerentes: quam multis rationibus ſuperius oſtendimus eſſe falſam. Et, vt alijs periculum in hac re oſtendamus, admonemus inſtitutionem illam additam concilio Colonienſi, cautè eſſe legendam, eò quòd in his duobus capitibus de fide ſpeciali & imputata iuſtitia aberret à veritate.

De frequenti eorundem peccatorum confeſsione.

Non eſt etiam circa hæc omittendum, dubitari à multis, an abſolutio operetur in peccata iam ſæpius confeſſa, & remiſſa etiam. Quoniam enim nullus catholicorum negat, non ſolùm fructuoſè confiteri poſſe eadem peccata ſæpius, propter verecundiam, conſilium, & inſtructionem: ſed etiam verum ſacramentum illud eſſe pœnitentiæ, & veram abſolutionem: meritò quæritur, cùm prior illa abſolutio eorundem peccatorum vera fuerit, ſi ſemel iam abſolutus eſt à peccatis, quomodo iterum erit verũ quòd abſoluitur? Et quidem ſi nondum ab omni reatu pœnæ peccatorum abſolutus quis eſt, dici poteſt abſolui tunc à peccatis quatenus manent, & quatenus adhuc propter ea ligatus tenetur: verùm ſi (vt fieri poteſt) iam ab omni etiam pœna immunis ſit qui confitetur, nõ videtur reliquum aliquid eſſe à quo abſoluatur. Et quanquam hoc coram homine conſtare non poſſet, tamen cauendum meritò videtur, ne ſi ab his, à quibus abſolutus quis eſt, iterum abſoluatur: periculum falſitatis ſit apud Deum. Non defuerunt qui dicerent, in illa iterata confeſsione virtute clauium nihil effici, ſed vtilem eſſe propter humiliationem: ſed reuera alienum eſt à veritate & reuerentia ſacramenti, in caſſum proferre verba ſacramentalia: & non eſſet tunc abſoluendus, etiam ſi confiteretur.

Poteſt quis ſæpius ab iiſdem peccatis abſolui.

Quare his omnibus ſuccurrit illa expoſitio: ſacramentaliter abſoluo. Vnde (vt beatus Thomas inquit diſt. illa 18.) cùm hoc ſit verum ſacramentum, confertur in eo gratia: atque ita magis & magis abſoluitur à peccatorum vinculis. Sicut itaque ſemper orandum eſt cum propheta: Amplius laua me. ita etiam, Amplius

pliu

plius absolue me. Ex quo semel peccatum est, manet in memoria peccatoris quòd reus fuerit coram Deo, & hac memoria adhuc reus tenetur: quare remisso peccato, etiam remissa pœna, cùm accedit ad confessionem, reum se agnoscit, commisisse se illa peccata fatetur, atque ita absoluitur ab illa conscientiæ accusatione: & in veritate per gratiam quæ augetur, si iam erat, Deo fit propinquior & charior, & elongatur magis à peccato, quod magis obliuioni traditur à Deo: atque ita (quantum est ex sacramento) magis remittitur.

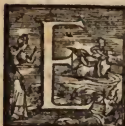
Iam sicut in alijs sacramentis diximus considerandos esse ritus superadditos materię & formæ, ita hîc qui sint ritus sacramenti nostri, siue necessarij, siue superadditi ab Ecclesia, inquiri posset: non tamen hîc quicquam dicendum est, cùm nullos alios ritus videamus, quàm humiliationem pœnitentis, & sacerdotis authoritatem. Illud solùm aduertendum, impositionem manuum in vsu esse quarundam ecclesiarum: vt scilicet cùm quis absoluitur, imponantur ei manus. Dicit quidem b. Thom. art. 4. illius q. 48. non pertinere id propriè ad hoc sacramentum, sed ad Confirmationem vel Ordinem, in quibus datur gratiæ plenitudo: vnde ille magis putat sacramento huic conuenire crucis signationem, quoniã in virtute passionis Christi peragitur: ita vt absoluẽs, cùm post essentialia verba addit: In nomine patris &c. crucem faciat: quia tamen in antiqua Ecclesia (vt apud Cyprianum, & concilia multa, & omnes antiquiores est videre) impositio manus erat signum recõciliatoris (per impositionem enim manuum dicit reconciliari ecclesiæ vel hæreticos vel pœnitentes, qui nondum absoluti erant) non est reijciendus ritus iste, vbi consueuit fieri, nec reprehendendi qui faciunt: quanquam illa impositio manuum in eis non legatur in absolutione sacramentali, sed in absolutione ab hæresi, aut excõmunicatione, vel separatione ab Ecclesia propter peccata publica, ob q̃ pęnitẽtes nõ admittebantur ad sacram cõmunionem, quanq̃ credendũ sit eos iam fuisse absolutos sacramentaliter, qñ suscipiebant iniunctã pœnitentiã, segregatos tamen fuisse à cõmunione. Hęc nobis dicta sint de sacramento pęnitẽtię, quæ (vt vidimus) ex verbis illis: quorũ remiseritis peccata &c. (vbi est institutio huiꝰ sacramenti) cõsequuntur. Quæ verò ad claues & earũ potestatem latius ptinent (quæ à Magistro & doctoribus 18. & sequent, aliquot dist, traduntur) postquam de cõfessione egerimus.

De ritibus absoluendi, scilicet consignatione crucis, & manus impositione.

mus, quantum necesse fuerit referemus. Nunc totos nos conuertamus ad agendum de confeßione, quæ est secunda pars materiæ nostri sacramenti: nam de priori illa, contritione videlicet, satis diximus: & quod restat de ea dicendum quatenus pars est sacraméti, hoc est, vt confeßioni coniuncta est, simul cum ipsa confeßione dicendum est.

LECTIO QVINTA.

De neceßitate confeßionis in speciali, & de ministro eius.



X his quæ dicta sunt satis ostenditur quàm sit confeßio necessaria, & ex eis etiam probatur sententia nostrorum scholasticorum asserentium non minus necessariam confeßionem post baptismum mortaliter peccanti, quàm baptismus ipse necessarius est illi qui nondum est baptizatus. Sicut enim dicitur: Nisi quis renatus fuerit, non potest introire in regnũ dei: ita Paulus inquit: Adulteri, raptores &c. regnum Dei non poßidebunt. Sed Christus dans authoritatem hæc peccata remittendi, ostendit qua via liberari poßint ab illis. Quare veriſsimè etiam dicitur ab illis, in hoc præcepto nullum posse dispensare. Non potest papa aut quisquam alius absoluere peccantem mortaliter post baptismum à præcepto confeßionis.

Quo tẽpore facienda sit peccatorum confeßio.

Est inter eos digna consideratione quæstio de articulo siue tempore quo confiteri tenetur peccans: antea nunquam de hac re quæstio fuit. Antiquiores simpliciter exhortabantur peccantes ad confeßionem citius certè faciendam: nam cõmunio ipsa & participatio corporis domini frequentißima erat, vt notum est in antiquioribus, & periculoßißimum putabatur diu differre communionem, vt inquit Cyprianus in exposit. orationis dominicæ. Ante communionem verò præmittebatur confeßio, vt ex ipso etiam

Cyprian. in sermon. de lapsis ostendimus. Itaque priscis illis temporibus non erat opus sub comminatione noui peccati inducere homines ad confitendum: nec enim tunc longo tempore sustinebantur vulnera grauissima peccatorum in anima sine remedio & curatione. Postea verò cum tam faciles simus ad vulnera & peccata, & ad remedia tam tardi & difficiles, opus est non propterea laqueum animabus inijcere, & nimio zelo plura imponere peccata conscientijs. Itaque quæritur, quando teneatur qui post baptismū peccat, sub nouo peccato confiteri, hoc est, quando sit transgressor huius præcepti de confessione facienda. Dixerunt nonnulli, quòd tenetur habita oportunitate. Fatentur hi contritione vera & proposito confitendi remitti peccatum: sed cum oportunitas adest confitendi, faciendum id esse, alioqui aut non fuit illud verum propositum, aut certè contradicitur illi: & hoc quidem b. Bonauent. de laicis etiam dicit. Nam monachi, quorum tota vita pęnitentia est, statim (inquit) confiteri tenentur. Sed hæc sententia iudicatur seuerior. Rationabilior verò est illa b. Thom. & recepta communiter, quòd, cum hoc præceptum affirmatiuum sit, nō obligat vt statim impleatur. Nam nec dilatio baptismi sine periculo peccatum est nouum. Igitur ad confessionem tenemur iuxta naturam præceptorum affirmatiuorum. Colligunt itaq; posteriores, Durandus, Hadrianus, Petrus de Palude, & similes, quinq; casus, quibus sub nouo peccato confiteri tenetur qui in peccato est. Primus manifestior ex Ecclesiæ statuto in cap. Omnis vtriusq; sexus. semel in anno, in paschate videlicet. Hoc. n. in concilio Lateranensi definitū est ab ecclesia, ad quā propriè pertinet cōmunia hæc iuris diuini præcepta determinare, & coaptare necessitati ac captui fidelium. Cum itaq; hoc ab Ecclesia præcipitur, determinatur tempus seruandi præcepti diuini. Secundus casus est in articulo & probabili coniectura periculi mortis: & hoc quidem ex ipso iuris diuini præcepto. Cum enim astrictus sit confiteri habens peccatum mortale, aliquando id facere tenetur: ergo ante mortem, si quidem ante non fecit. Omnis itaq;, quem mors inuenit in peccato mortali, non solùm propter illud punietur si non confiteatur, sed etiam propter transgressionem huius præcepti. Tertius est, quando suscipiendum est sacramentum Eucharistiæ. Hoc ab omnibus nostris scholasticis vt certum asseritur, & superius probauimus in tractatu de Eucharistia. Alij addunt, vt Petrus de Palu-

Distinct. 17. Quinq; casibus sunt confitenda peccata.

1.

2.

3.

de,ante susceptionem cuiuslibet sacramenti teneri ad confessionem eum qui in peccato est:sed est de hac re dubitatio & diuersus sensus,alijs putantibus sufficere solam contritionem in omnibus alijs sacramentis ab Eucharistia. B. Thom. addit aliquando etiam ante susceptionem sacrorum ordinum.Nec opus est in hac re sententiam aliam ferre. Certè tutius est confessionem præmittere omnibus sacramentis,sed fortè nō est necessarium.Sanè in sacramentis illis quæ ad augmentum gratiæ & effectus præcedentium sacramentorum ordinantur, satis videtur necessariò præmittenda confessio:vt in cōfirmatione,quæ ordinatur ad perficiendā gratiam baptismi:si igitur hæc est amissa per peccatum, nonne per sacramentum quod in remedium huius institutum est, quodq; est baptismi reparatio,pœnitentiam scilicet, est recuperanda? Similiter in extrema vnctione,in qua reliquiæ remissorum in pœnitentia peccatorum auferuntur. Sed vtcunque sit,hoc dicamus vel de istis,vel de omnibus,consultius fore vt ita fiat,non tamen vt necessarium asseramus. Duo alij casus afferuntur,quibus confiteri tenemur magis ex conscientia ad id obligante, quàm alio præcepto.
4. to.Primus(inquiunt)quando est oportunitas, & probabiliter creditur postea quando confiteri tenebitur,scilicet prope pascha,defutura. Si (inquiunt) adsit Episcopus vel alius à reseruatis potens absoluere,qui postea non poterit haberi.Hoc itaq; magis est ex illo iudicio conscientiæ,quo putat sibi non futurū postea possibile.
5. Est alius,inquiunt, si quis putet se teneri sæpius ad confessionem: quod certè in omnibus præceptis est. Tenemur enim propter conscientiam,etiam errantem. Considerandum verò est non deesse,qui putent teneri aliquem sępius confiteri,quàm semel in anno, vel propter periculum obliuionis peccatorum, quia videlicet putat,si in annum differat, obliuisci se posse peccati: similiter propter vitanda pericula aliorum peccatorum:cum videlicet percipit se non modicum adiuuari contra recidiuum peccati ex frequentiori confessione,& contrà,eius omissione grauari: hoc (inquit Caiet.)quilibet apud se iudicet:& hoc forte intelligunt qui dicunt,cum conscientia dictat, teneri ad frequentiorem confessionem.Nos quidem in his sicut putamus consultissimū esse, exhortari omnes ad frequentius confitendū,si frequentius labuntur, & vt quilibet cum prudente & Deum timente spirituali suo iudice hoc statuat,vt scilicet ab eo accipiat quā frequenter confiteri debeat,&

at,& quibus vti remedijs: ita non putamus in communi populo vltra esse aliquid imponendum. Qui bona fide semel in anno con fitentur sequentes magisterium Ecclesiæ,& nihil aliud cogitantes, non videmus quare vrgendi nimium sint. Cæterùm in priuatis confessionibus multo commodius id decernitur.

Quia (vt ostensum est) confessionis præceptum annexum est sacerdotali potestati remittendi peccata, meritò nunc inter principia confessionis, cui sit facienda, dicendum est: vbi simul de proprio ministro huius sacramenti agitur. Illi ex necessitate fieri debet confessio solùm, qui potestatem habet absoluendi, & qui à Deo constitutus est iudex. Non enim alia ratione probauimus necessariam esse confessionē. Sit itaq; de vtroq; istorum hęc propositio.

Cui sit faciē da peccatorū confessio.

Solus sacerdos iurisdictionem habens & superioritatem est proprius minister huius sacramenti, & illi soli confessio fieri debet necessariò. Duo hîc asserimus, quæ simul sunt necessaria ministro huius sacramenti. Primum est ordo sacerdotalis: quod manifestè patet: quia solis sacerdotibus datur hæc potestas, remittendi scilicet & retinendi peccata, & in ea soli ipsi succedunt Apostolis, vt patet in ipsorū ordinatione, de qua postea dicemus cū de sacramento Ordinis agetur. Nunc apertè constat potestatē clauium Ecclesiæ traditam esse, nec aliquē eam habere, nisi cui ab ea communicatur: hi verò soli sunt sacerdotes, vt diximus. Secundū necessarium diximus esse Iurisdictionē, hoc est, superioritatē & prælationem, qua secundum distributionē Ecclesiæ subditos habet, quorum animarū curam gerat. Quoniam itaq; nō hoc ipso quo ordinatur quispiam in sacerdotem, præficitur etiam alicui parochiæ aut plebi, nec datur ei aliquarum animarum cura: dicitur quidem habere potestatem ordinis, administrādi videlicet sacramentū pœnitentiæ, eamq; à Christo traditam. Cæterùm si nō habeat subditos, deest illi materia circa quam exerceat & vtatur sua potestate: non aliter quàm si desit celebraturo panis & vinum: is enim etsi potestatem habeat consecrandi, propter defectum tamen materię cōsecrare non poterit: ita nec hic poterit absoluere. Propter primum quod diximus requiri, etsi laicò in necessitate fieri possit confessio, non tamē vera absolutio sacramentalis, nec verum sacramentū ab eo perficitur: quare nec necesse est ei confiteri, etiam cum deest sacerdos. Propter secundum, si quis cōfiteatur quantumuis perfectè sacerdoti, cui tamen ab ecclesia nul-

Solus sacerdos iurisdictionem habens est minister sacramenti pœnitentiæ.

Ad absolutionē requiritur vt sacerdos iurisdictionem habeat in confitentem.

Quare præter potestatē ordinis necessaria sit iurisdictio ad absoluendum à peccatis. q. 2.

la data est in eum potestas, nulla est etiam absolutio, nullũ sacramentum. Disputatur inter scholasticos dist. 19. 4. vnde hoc fiat, & quæ illius propria causa, vt, cum sacerdos in ordinatione potestatem accipiat remittendi & retinendi peccata, non possit in quemlibet vti ea potestate. Alij putant id ex constitutione & prohibitione Ecclesiæ factum, cum alioqui ex iure diuino indifferens esset, vt Durandus refert: & tamen dicunt hac Ecclesiæ constitutione sine mutatione essentiæ sacramenti factum esse, vt nulla sit absolutio quia subtracta est materia. Et si quidem (inquiunt) scienter quis confiteatur ei, cui Ecclesia prohibuit confiteri, hoc est, non proprio sacerdoti, peccat grauiter, atque ita non absoluitur à peccatis. Si verò ignoranter id agat & bona fide, fatentur absolui: & tamen teneri postea (vt obediat Ecclesiæ) ad confitendum proprio sacerdoti. Sed reuera vtrunque horum nulla ratione constat, & maximè hoc secundum, post remissa scilicet peccata teneri iterum confiteri ea. Et denique de nececessitate sacramenti aliud quàm quod à Christo institutum est, necessarium asserere, alienum est ab alijs sacramentis, & ab ipsa potestate ea instituendi. Sine pane ex Christi institutione non potest confici Eucharistia: si ergo non subditus potest absolui ex eius institutione, absolutus erit: nec amplius tenebitur. Itaque nec illa sententia probabilis est, nec certè aliquid pro ea adduci potest quod habeat probabilitatem. Sunt alij (nec pauci) recentiorum, inter quos & ipse Durandus, qui iure ipso diuino putant à Christo soli Petro & successoribus suis datam esse prælationem et curam ouium cunctarum: Pasce oues meas: nec in aliquem posse hanc curam exerceri, nisi deriuetur inde: quare & si habeat ordinem, tamen iure ipso diuino, nisi commissa sit ei & deriuata in eum ab illo fonte prælatio & authoritas, caret ea: quamobrem nihil efficit si attentet. Sed quanquam hoc nescio quid videatur habere subtililioris ingenij, nihil tamen habet fundamenti: nec si haberet, quicquam pertinet ad rationem eius de quo modo agimus. Omnes Apostoli potestatem ligandi & soluendi, remittendi & retinendi acceperunt: omnibus dictum est in Euangelio: Quicquid solueritis &c. Quorum remiseritis &c. (nec de ipso Paulo quicquam dubitandum est) & acceperũt quidem illam potestatem sibi & successoribus. Non est negandum quin à Christo ipso & diuino iure habeant potestatem in suos subditos omnes Episcopi, & omnes parochi. Da-

ta qui-

ta quidem est Petro superioritas in omnes, sed non propterea ablata ab alijs propria potestas & iurisdictio. Nec antiquissimi illi episcopi, Cyprian. August. &c. à Rom. Pont. quicquam sibi arbitrabantur in suis Diœces. commissum esse. Manebant in vnitate ecclesiæ, & agnoscebant supremam authoritatem illius apostolicæ sedis. Cæterùm electione plebis & ordinatione cõprouincialiũ, quasi ministerio quodã à Christo putabant suscipere se authoritatẽ, nõ quòd hîc quicquam rephendamus eorũ q̃ postea in cõsuetudinem venerũt, quæ nõ est dubitandũ cõuenientissimã etiã habere rationem, & vtilem ecclesiæ: vt scilicet non nisi Rom. Pont. authoritate & cognitione ordinentur episcopi: hinc tamen nõ ꝓbatur à Christo eos non accipere potestatẽ. Quacunque. n. via id fiat, à Christo fit vt veri episcopi & pastores sint omnes reliqui. Nec posset (vt manifestissimum est) hoc in ecclesia auferri: ordo scilicet episcopalis. His igitur non multum est innitendũ: solida & certa ratio, quare non nisi in subditũ potestas absoluẽdi exerceri possit, hæc est: quia hoc sacramentũ ex ipsa Christi institutione iudiciale est, quare non nisi in subditum exercendũ. Ita intellexerunt patres omnes, vt ex suprà citatis satis patet: confessionem (inquam) proprio pastori & magistro (vt Hierony. inquit) fieri debere. Hoc itaq; requirit diuinũ ius, vt in subditũ exerceatur hoc iudiciũ: quãquam distinctio subditorũ, & diuersitas atque gradus prælatorum ex determinatione sint ecclesię: sicut cùm ex iure diuino alienę rei vsurpatio peccatum sit, tamen ex iure positiuo est distinctio dominij, vt scilicet hoc sit alienum, illud proprium. Quare sicut non dicimus furtum iure positiuo peccatum esse: ita non est iuris positiui, quòd solus sacerdos potestatem habens & prælationem, absoluat. Est itaq; certa prædicta propositio.

Vera ratio cur sacerdos non nisi subditum absoluere possit.

Sed est in speciali circa eam aduertendum, quibus rationibus sacerdos iurisdictionem habeat, vt aliquem absoluere possit. In communi quidem certum est dupliciter id contingere: scilicet vel ordinaria via, vel delegata. Nam ordinariam quidem iurisdictionem habent proprij episcopi & parochi, & deniq; qui præfecti sunt gubernandæ plebi in spiritualibus. Delegatam verò habẽt, quibus ab istis committitur vel in generali vel in speciali: vt si prorius prælatus faciat liberum suis, vt confiteantur quibus voluerint: vel si alicui concedat facultatem audiendi suos. Cæterùm præter hos duos casus Caietanus in summula peccatorum, in ti-

Sacerdos habet vel ordinariam, vel delegatam authoritatẽ absoluendi.

in titulo, Absolutio à peccatis, diligenter collegit quinque alias rationes, quibus fit vt sacerdos subditum aliquem habeat quem absoluere posit: nec est opus vt de illis nos amplius loquamur: videatur locus ille. Nos enim in hoc nostro labore vtemur præ cæteris illa summula, quæ breuius & multa resolutione & iudicio plurima tradidit, quæ ab alijs confusius tradita sunt. Perstringamus tantùm quinq; illas rationes. Prima (inquit) est libertas eius qui confitetur: cùm scilicet nulli subditus est, idq; vel ratione dignitatis, vt Papa: vel conditionis, vt qui nusquam habet certum domicilium: vel etiam si habeat, nunquam tamen in eo manet: hic subditus est prælato apud cuius parochiam se inuenit: vel certè ratione peccati, quod scilicet nulli subditum est iurisdictioni, vt veniale peccatū, quod sine confessione deleri potest, & cuilibet sacerdoti manifestari. Secunda ratio est necessitas imminentis articuli mortis duntaxat. Tunc enim ecclesia vult quemlibet à quolibet sacerdote absolui posse, idq; iustissima ratione, etiam de quocunque peccato: ne in illo articulo tantum remedium desit homini. Habetur de hoc caput. Pastoralis. De officio ordinarij, extra. Tertia ratio est facultas à iure commissa & episcopis omnibus & prælatis, abbatibus scilicet & prioribus omnibus exemptis, eligēdi sibi cōfessorem: in cap. vltimo de pœnitentijs & remissionibus. Quarta ratio est licentia & facultas implicita eligendi confessorem à proprio prælato concessa: cùm scilicet episcopus licentiam dat peregrinandi: implicitè. n. concedere videtur, vt posit in peregrinatione confiteri, saltē cùm Ecclesia præcipit. In quo loco Caiet. rationabiliter vel ex pontificum concessione, vel certè ex ipsa æquitate, peregrinantem omnem putat absolui posse, vbicunque se inuenerit in paschate, idq; eo iure, quo alij subditi illius loci, hoc est, ab his à quibus alij absoluuntur: sicut ad hanc licentiam implicitam putat pertinere, si episcopus scit & tolerat parochos & canonicos sibi inuicē confiteri, vel ꝑ libito eligere confessorem: videtur .n. id probare, cum alioqui sacerdotes omnes diœcesis alicuius episcopo confiteri debeant, aut superioribus quos sub episcopo habent, nisi (vt dictum est) consensu episcopi posint libere sibi inuicem confiteri. Reuera exigit hæc causa, & tanta sacerdotum ignorantium multitudo, vt episcopi circa ista diligenter prouideant. Quinta denique ratio est ex consuetudine, non eligendi confessorem, sed dandi alijs facultatē: quod ad proximam videtur pertinere rationem, sicut (inquit ille ibi) quod cardinales familiæ

Quinq; modis fit vt sacerdos habeat authoritatē absoluendi quempiam.
Primus.
Secundus.
Tertius.
Quartus.
Quintus.

suę facultatem tribuant eligendi confessores:hoc enim videtur interpretatiuè illis concessum esse cùm toleratur.

Circa ista disputantur multa à recentioribus canonistis, & ab his qui summas scripserũt,de religiosis priuilegiatis vt audire possint cõfessiones:in Clement.Dudum.de sepulturis.Fuit.n.res hæc multa contentione & diu agitata inter pastores ordinarios & religiosos, quibus à Papa facultas concessa est audiendi confessiones sine inferiorum episcoporũ & sacerdotũ licentia. Disputatur itaq; an possint ipsi absoluere:an saltem absoluti teneantur rursus in quadragesima ꝓprio confiteri sacerdoti peccata,de quibus absoluti sunt. Quas quæstiones non est opus ꝓlixè tractare. Nullus doctorũ dubitat episcopũ committere posse sacerdoti cui velit, vt omnium diœcesis suæ audiat confessiones,etiam inconsultis parochis, sicut ipse potest omnes audire: ita etiam de Romano pontifice habet iam recepta ecclesiarũ consuetudo,vt id possit: quod tamen non est dubium alijs superioribus non conuenire, vt Archiepiscopo vel primati. Qui itaque priuilegia habent à pontifice vel audiendi, vel certè confitendi cui voluerint, possunt illis vti, nec vlla ratione iteranda est confessio quæ iuxta illa fit.

De ijs qui priuilegium habent à papa audiendi quoslibet vel confitendi cuiuis.

Addit b. Thomas istis duo digna consideratione in 4.d. 17. q. 3. art. 3. vbi de hoc agit. Primum,non fieri inferiori præiudicium aliquod,si à superiore committatur alteri potestas audiendi illius subditos. Secundum, prælatum quemlibet debere facilem esse ad concedendam facultatem subditis alij confitendi: Alioqui (inquit) inuoluet conscientias illorum multis periculis, & per consequens suam etiam. Primi ratio est,quia nulla (inquit prudentissimè) iurisdictio & superioritas est in Ecclesia, nisi in fauorem subditorum, & non prælati : quod ipsissimum est Euangelij dictum: Reges gentium dominantur eorum &c. vos autem non sic &c. Igitur si in subditorum vtilitatem cedat & in bonum Ecclesiæ, vt confessiones eorum audiant alij, doctiores fortè aut meliores, non est dubium id sanctè illis committi. Itaque in his abesse debet liuor omnis, præsumptio & ambitio: & quærenda tantum Dei gloria & vtilitas Ecclesiæ: quod cùm fit, quęstio illa primatus &c. indigna est veris Christianis, multo magis ministris Ecclesiæ. Secundi ratio hæc est, quoniã hac authoritate audiendi omnes subditos & absoluendi, nõ debent prælati vti cum periculo infirmorum. Sunt qui potius non confitebuntur aut mentientur,q̃ vt cõfiteantur veraciter illi qui displicet. Est hæc magna infirmitas, sed

Prælatus facilè concedat subditis vt alteri confiteantur.

Lucæ 22.

Interim tolerāda: nec quærere debent (inquit ille) prælati agnoſcere vultū ſuorū ſubditorū per confeſsiones, ſed p diligentem exterioris conuerſationis obſeruantiam. Hæc duo ſi rectè penſentur, auferunt multam occaſionem contentionū in Eccleſia. Sed & illi quibus ſpecialia hæc conceduntur priuilegia audiendi non ſubditos, ſimiliter vti ea debent in omni modeſtia, ſine vllo propriorum prælatorum & parochorum vel incommodo vel contemptu: vt nouerint ſe eſſe adiutores, atque ita, quod ad eos attinet, ſeruos in Chriſti charitate. Valde itaque cauere debent, etiam ſi ſint, vel ſibi videantur eſſe ſufficientes magis quàm ſint, proprij prælati, ne aliquid agant vnde ſubditi proprios ſuos paſtores minus agnoſcant, aut minus reuereantur. Itaque omnes in vera pace & charitate ſuperiores inuicem arbitrantes, vt Paul. arbitratur, atque honore præuenientes debemus in Eccleſia conuerſari. Qui etiam priuilegia habent eligendi ſibi confeſſores quos volunt, timere debent, & cum magno timore vti eis: de quo inferius plura.

Notent qui habent priuilegiū quorūlibet confeſsiones audiendi.

His etiam quæ dicta ſunt, annexum eſt, quod de reſeruatione caſuum, quæ à ſuperioribus fit, traditur à doctoribus. Circa quod hoc ſit primum, ſanctè & iuſtè à ſuperioribus epiſcopis aut Romano pontifice reſeruari quædam peccata grauiora & maiora, à quibus inferiores non abſoluant: idq; conſonè etiam antiquitati Eccleſiæ. Ratio huius eſt duplex vtilitas non minima. Altera, quia deterrentur à grauioribus peccatis committendis hac ratione infirmiores. Quod enim à quolibet abſolui poteſt, pro nihilo ducitur & facilius committitur. Altera ratio eſt, quòd maiores & periculoſiores morbi reſeruantur peritioribus medicis: ita olim in Eccleſia quicquid graue erat Epiſcoporum iudicio reſeruabatur. Secundū de hac re iſtud ſit, hac reſeruatione fieri, vt abſolutio reſeruatorum ab inferiori nulla ſit: ſubtrahitur enim per illam iuriſdictio illi in reſeruata. Itaq; non plus agit, quàm ſi nō ſubditum abſoluat. Quare qui in audiendis confeſsionibus verſantur, ſicut tenentur ſcire, an quos audiūt ſibi ſint ſubditi: ita tenentur ſcire quæ peccata ſint ſuperioribus reſeruata: alioquin nō eſt dubium ipſos grauiter peccare, exponētes ſe periculo vſurpandi iuriſdictionem alienam, & quos audiunt exponunt periculo deceptionis, vt putent ſe abſolutos cum non ſint. Cæterùm quid circa hoc eos ſcire oporteat, ſcribunt latius ſummiſtæ in verbo, Caſus: & Caietanus breuiter complectitur, quamuis in communi. Duo itaque in vniuerſum

De reſeruatione caſuū.

Inferioris ſacerdotis abſolutio à peccatis reſeruatis inefficax eſt.

uersum sunt notanda. Primum, Papæ nihil reseruari nisi propter excommunicationem: sunt tamen multæ excommunicationes ei reseruatæ, quas tenentur scire qui limitatam habent potestatem audiendi confessiones. Ponuntur à summistis omnibus in verbo, Excommunicatio, & diligentius à Caietano. Illud circa hæc sciendum, quòd si absolutus fuerit ab excommunicatione Papæ reseruata aliquis, iam de peccato absolui potest ab inferiori, cum solùm ratione excommunicationis reseruatum fuerit peccatum.

Papæ nihil reseruatur nisi propter excomunicationem.

Secundum istud est, casus reseruatos Episcopis non esse certos, sed in qualibet diœcesi Episcopum posse pro suo arbitrio id facere: quare eorum statuta, & consuetudo cuiuslibet diœcesis agnoscenda est & seruanda. In extra vaganti quadam constitutione, quæ incipit: Inter cunctas, quatuor dicuntur Episcopo de iure reseruari. Peccatum clerici propter quod incurrit irregularitatem: Crimen incendiarij: peccatum omne propter quod solennis pœnitentia indicẽda esset, hoc est, publicum, & omnem ecclesiam scandalizans: quod quidam dicũt de graui & scandalosa blasphemia: denique omnis excõmunicatio maior. Ex quo etiam patet, oportere eos qui confessiones audiunt, casus maioris excommunicationis agnoscere, casus quoq; irregularitatis clericorum: quæ omnia à summistis latius tradũtur. Neq; est opus hæc omnia recenti memoria tenere, sed in cõmuni saltẽ & in confuso agnoscenda sunt, vt cum occurrit vel casus vel dubium, possint iura consuli & eorum periti, quæ reuera innumera sunt & varia. Adduntur etiam ex consuetudine quidam alij casus: scilicet homicidium voluntarium: crimen falsarij: violatio Ecclesiasticæ libertatis vel immunitatis: Sortilegium: Diuinatio &c. Sed præter hæc multa alia episcopi consueuerunt reseruare: quæ tamen scribunt multi non esse reseruata religiosis priuilegium à pontifice habentibus audiendi confessiones, sed illa tantum, quæ in constitutione de qua diximus expressa sunt. Notant etiam doctores circa hoc, non facilè Episcopum debere reseruare casus: & postq̃ reseruauerit, facile concedere ipsos iam reseruatos propter infirmitatem pusillorum vel pauperum, qui non possunt facilè adire superiores: quod maximè in reseruatione Romano Pontifici custodiendũ, quam nõ possumus negare multa consideratione debere fieri, & diligẽter caueri, ne sit in onus graue subditorũ: aut in periculũ conscientiarũ. Certum

Casus Episcopis reseruati nõ sunt certi neque vbiq; ijdem.

Casus Episcopis reseruati.

tum est in antiqua Ecclesia aut nulla, aut pauca fuisse reseruata Romano pontifici. Quilibet Episcopus in sua diœcesi erat arbiter: sed non propterea hoc omnino reijciendum est aut contemnendum à veris & consentientibus filijs Ecclesiæ, quod credendum est necessarijs causis cœpisse, & deinde firmatum esse consuetudine. Si quid igitur circa hæc occurret difficile, consulendi sunt superiores: à Parochis quidē Episcopi, ab ipsis vel Archiepiscopi vel pontifex: et non statim mittendi Romam subditi, pręcipuè infirmi aut pauperes, aut verecundi. Multa sunt circa hęc consideranda. Vnde Gerson in tractatibus quibusdam & epistolis de hac re dicit: Peccata interiora vel occulta nō debere reseruari propter multa pericula & scandala infirmorū: nec puerorum (inquit) peccata: deniq; & consultum putat, non tantum absolutionē peccatorum permittendam, sed etiam dispensationē multorum votorum, quæ à pueris, vel leuitate aliqua fiunt: cum tamen cōmuniter nulla dispensatio permissa sit inferioribus. Hæc de reseruatione casuum, quæ propter necessariam iurisdictionē dicta sunt, sufficiant, vt admoniti sint sacerdotes hæc sibi in speciali agnoscenda esse.

LECTIO SEXTA.

De eodem, scilicet ministro huius sacramenti, & necessarijs illi.

Excōmunicatus neminem potest absoluere, & si tentet, irrita est absolutio.



EX prima propositione præcedentis lectionis, qua duo necessaria ministro diximus, Ordinem & iurisdictionem, sequitur, etiam ab excommunicato sacerdote non posse absolutionem fieri. Hūc enim manifestum est priuatum esse omni vsu iurisdictionis: separatus .n. & præcisus est ab Ecclesia: itaque verè deest illi iurisdictio, sicut dist. 19. 4. à nostris docetur, non posse videlicet vti claue excommunicatum. Certùm est excommunicatum priuatum esse iurisdictione & superioritate; Hæc enim cum (vt proba-

probatum est) non conferantur per sacramentum ordinis, sicut potestas consecrandi, sed per electionem aut commissionem qua præficitur aliquis plebi: per prohibitioné Ecclesiæ ita auferri possunt, vt non tantum ea prohibente illicitè vsurpentur, sed vt omninò irritum sit quod ex illorum vsurpatione agitur. Si itaq; excõmunicatus aut etiam degradatus consecret, peccat quidem, sed perficit sacramentum: quia illa potestas ab eo auferri non potest: sed nõ absoluit: quia illa potestas fuit ordinis sacramento collata, hæc non. Eadem ratione ver⁹ quidem est baptismus ab excõmunicato collatus, etiam si illicitè conferat: non tamen valet absolutio quam impendit. Et huc videtur pertinere quod Gratianus dixit.24.quæst.1.cap. Subdiaconus. Sacramentum enim pœnitentiæ, cuius proprius effectus est conciliatio peccatoris Deo & Ecclesiæ, quomodo conferri potest ab eo qui separatus est ab Ecclesia? Nam baptizatus ab hæretico per impositionem manus, & reuera per hoc sacramentũ recõciliatur ecclesię: hoc igitur sacramentum nullum est, nisi ministerio ecclesię susceptum. Duo itaque certa esse debent in hoc articulo. Primum. Nullo casu licere ab excommunicato absolui, nisi beneficio speciali & concessione ecclesiæ. Secundum. Quòd si id fiat, sacramentum nullum est: sicut nec est sacramentum suscepta absolutio à non habente iurisdictionem.

Quod verò dicimus beneficio & concessione Ecclesiæ licitum esse ab excommunicato absolui, & ita absolutionem valere, fit primò propter moderationem Concilij Constantiensis ad euitanda scandala &c. In quo Concilio permittitur, vt ab excommunicato generaliter non denunciato sacramenta suscipiantur, sicut vt illi communicetur in omnibus: quæ moderatio saluberrima fuit: & non aliud agit quàm vt virtutem illam sententiæ excommunicationis, qua aufertur omnis iurisdictio excommunicato, suspendat vsque ad denuntiationem. Vbi tamen diligenter considerans iura Hadrianus in 4. & hunc articulum tractans, notat moderationem illam locum non habere in eo qui nominatim excommunicatus est, etiam si non sit denuntiatus: quanquam Caietanus & alij indifferenter videantur loqui: sed certè conciliũ tantùm dicit de generaliter excõmunicatis: ante quam moderationé publicè excommunicatũ præcipiũt iura vitari ab omnibus: similiter occultè vitandũ præcipiũt ab eo qui nouit eũ excõmunicatum,

Ex decreto concilij Cõstantień. generaliter excommunicatus & nõ denuntiatus efficaciter absoluit.

catum,in cap. Cùm ab homine,de sentent. excom. Et certè nulla ratione hoc potest negari cùm tam apertè iure ipso probetur. Diximus illud etiam secundò propter eum qui ignoranter ab excommunicato absoluitur: nam communi beneficio iuris, cùm communiter ignoratur excommunicatus,et alioqui sustinetur ab Ecclesia in administratione huius sacramenti, efficax est absolutio per eum facta: vt videlicet si parochus aut vicem eius tenens, aut denique qui ab Episcopo potestatem habet audiendi confessiones,sit excommunicatus,& ignoretur. Cæterùm extra hos duos casus non dubitandum est non minus esse inualidam confessionem & absolutionem,quàm quæ fit alieno sacerdoti. Explicat hæc Caietanus in titulo,Absolutio à peccatis,in fine.

Vniuersa hæc quæ dicta sunt, & ex quo de ministro necessario huius sacramenti loquimur, pertinent ad potestatem & iurisdictionem. Sunt verò & alia necessaria ministro huius sacramenti, quæ sunt meritò consideranda: de quibus videatur Caietan. in verbo, Confessor,in principio: vbi præter potestatem ordinis & iurisdictionis tria alia necessaria ad rectè absoluendũ inuenies: videlicet scientiam,prudentiam, & bonitatem: nam de sigillo agendum est postea, de quo ibidem Caietan. De his itaque tribus in speciali dignum est paucis dicere, quomodo videlicet necessaria sint & quanta.

De scientia confessori necessaria.

De scientia quidem non est opus multis nunc agere, & ex his quæ in principio huius nostri operis dicta sunt, & ex constitutione illa concilij Lateranensis, Omnis vtriusque sexus, manifestè constat, oportere eum qui audit confessiones, habere scientiam discernendi grauiora à leuioribus (in qua multa continentur) & medendi infirmitatibus animarum: quod ita intelligendum ibi Caietan. meritò docet,non vt omnia illa in promptu habeat & recenti memoria: sed vt vel dubitare possit cum occurrerit casus, modò communia & certa certò sciat. Verùm meritò circa hoc dubitatur,an huius scientiæ defectus irritum reddat sacramẽtum? ita videlicet,vt neque confessio neque absolutio valeat, sed sit iteranda? nec facile in hac re ferenda est sententia. Sunt qui putent,quòd si sacerdos nesciat an confessa sibi peccata mortalia an venialia sint (intelligamus hoc de communibus & manifestis) non magis valet absolutio aut confessio, quàm si ipsa non audiret, quia nimirum aut surdus est,aut alieno idiomate ei dicuntur:

An confessio indocto sacerdoti facta sit irrita.

ita

ita enim hic ignorans nescit peccata, quanquam sciat ea quæ sibi dicuntur. Alijs videtur hoc nimis durum. Nam si imperitus omnino iudex proferat sententiam, valet quidem: & si casu iustam proferret (vt fieri potest) etiam probaretur à superiori: si igitur ignarus sacerdos cotritum verè coram Deo, nesciens quidem quod agit, sed tamen absoluat: non videtur quare non sit rata absolutio. In hoc ergo discrimine certè non paruo (atque vtinam raro) Caietani moderatio (quam ille in titulo, confessionis iteratio, in fine ponit) videtur tutior. Putat quidem ille ad necessitatem sacramenti requiri, vt sacerdos communia illa sciat: tamen an ex ignorantia absolutio sit nulla, arbitrio & conscientiæ cuiuslibet relinquendum putat. Nonnunquam ignorantia confessoris adiuuatur ab ipso pœnitente qui doctior est, vel certè tam promptus, vel tam contritus, & tam plenè suam exonerauit conscientiam, vt illi nihil maneat dubij: cæterum (inquit ille) tanta potest esse ignorantia vtriusque, vt ipse pœnitens intelligat se non confessum, hoc est, nec intellexisse consciētiam suam, nec in quibus peccauit, nec denique quicquam aliud, quàm quòd quædam sua facta recensuerit: & tunc non dubitandum est illum debere iterum confiteri. Sunt quædam scrupulosiores conscientiæ & timidiores, quæ non debent dubitationibus his credere, & id quidem consilio doctorum: at qui ignoranti confitetur, meritò timere debet. Certè aut absolutio est nulla, aut valde dubia & ambigua, & non nisi casu valida. Quare inter cætera hoc præcipuè curandum. Tanti fieri debet necessaria hæc scientia sacerdotis, vt cum deest apertè iura permittant subdito, etiam sine licentia parochi ignorantis, alteri confiteri, vt Magister sententiarum citat distinctione 21.4. & habetur cap. placuit, de pœnitent. distinctione 6. Quod de tali ignorantia non dubium est intelligendum esse, quæ priuat necessaria scientia cognoscendi peccata. Sunt quidem (vt ibidem beatus Thomas & Bonauentura) alij casus, in quibus, etiam renitente proprio sacerdote, alteri posset quis confiteri: vt si graue scandalū timeatur ex confessione illi facta, aut ipse sollicitator sit ad malū, vel reuelator confessionum: sed interim nullus certior, quàm cum ignorans est. Itaque satis hinc apparet, quatenus sit necessaria scientia.

Prudentia verò quanta & ad quid necessaria sit, explicatur eo loco diligenter à Caietano. Est enim necessaria ad quatuor: vt

De prudentia necessaria ei qui cõfessiones audit.

scilicet ad aperiendam conscientiam suam inducatur peccator: in quo non parua industria opus est cum infirmis & ignorantibus. Admonet de hoc multa Gerson in specialibus tractatibus. Deinde opus est singulari prudentia ad interrogandum & inquirendum de his, quæ necessaria sunt ad discernendum mortalia à venialibus, vtq; id fiat sine scandalo infirmorum, ne scilicet admoneantur de quibus alioqui non cogitarent. Tertiò ad inducendum pœnitentem ad veram contritionem & dolorem peccatorum:& prudenter iudicandum an verè id fiat, in neutram partem declinando. Vbi etiam illud Pauli obseruandum: Nemini citò manus imposueris:hoc est enim communicare peccatis alienis, & (vt supra diximus) viuificare animas quæ non viuunt. Quartò denique necessaria est prudentia ad conuenientem imponendam satisfactionem, & adhibenda remedia salutaria ac coaptata morbis atque conditioni infirmi. Hæc si considerentur, terrere possunt, & verè deterrere ab audiendis confessionibus etiam non indoctos nec imprudentes. Nam hæc omnia requirunt (vt apertum est) scientiam, quæ ex lectione & disciplina doctorum paratur: & experientia, quæ exercitio ipso virtutum & expugnatione vitiorum acquiritur:& denique speciale Dei donum. Quare non possumus aliter credere, quàm non posse sine graui periculo ab aliquo huic muneri intendi, audiendis scilicet confessionibus & absoluendis peccatoribus, nisi assidua lectione scripturæ & patrum, & diligenti auditione ac consultatione peritorum. Qui aliter agunt, & non solum inexperti & indocti, sed nihil hæc curantes, hanc quam Gregorius vocat artē artium suscipiunt, nescimus quam rationem reddituri sint Deo, & quomodo excusari possint. Verùm fateamur exactè & perfectè raro ista inueniri, nec quenquam tantum sibi fidere debere, vt putet in his perfectum se esse. Timorati post diligentem operam circa hæc omnia, timore & oratione se muniunt antequam audiant confitentem (vt dignè id efficiant)& post, vt suppleat Dei misericordia quod defuit. Et quidem fieri potest, vt defectu horum nonnunquam confessio ipsa & absolutio nulla sit, quia vel defuit contritio, vel sufficiens explicatio peccatorum : si tamen nihil horum deesset, idem videtur dicendum quod de scientia diximus.

1. Timo.5.

Ezechiel 13

De consciētiæ puritate necessaria ad audiendas cõfessiones.

Bonitas verò siue conscientiæ puritas necessaria est in administratione cuiuslibet sacramenti, vt suprà dictum est : non tamen

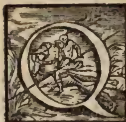
defectus

defectus huius aut confessionem nullam reddit, aut pœnitentem ipsum obnoxium culpæ, cum simpliciter accedit ad eum qui in Ecclesia toleratur: quod de excommunicato etiam superius diximus. Sunt nihilominus peccata quædam aut adeo scandalosa, aut tam contraria huic sacramento, vt (quod paulò ante admonuimus) propter illa liberum sit etiam proprium pastorem relinquere, & alium (si ipse tam iustam noluerit concedere facultatem) etiam eo inuito adire: vt si ad malum prouocet, vel reuelator sit confessionis: & certè vita publicè scandalosa & perdita meritò potest istis adnumerari: in quibus omnibus præcipua cura est habenda salutis animæ propriæ, nec debet dispositio aliqua positiui iuris impedire. Sunt nonnulli doctorum nimium propensi in fauorem & authoritatem conciliandam proprijs prælatis & pastoribus, iustè quidem id, sed videndum ne interim faueatur supercilio, quod Hieronymus reprehendit, & minus consulatur saluti infirmorum, cui semper credendum est & leges & superiores fauere voluisse. Alij etiam nimium in alteram partem declinant, libertatem dantes pœnitentibus adeundi meliores: quod si puro zelo salutis animarum fiat, laudandum est: sed cauenda pericula infirmorum, nō tam ouium, quàm pastorum etiam. In omnibus itaq; seruandum, ne quid nimis: & in his putamus locū habere æquitatem & moderationem prudentium, maximè cum superiores haberi non possunt, aut intenti sunt longe alijs rebus. Ex his itaq; putamus cōstare, quantum satis sit, quod pertinet ad ministrum huius sacramenti. Nunc ad ea quæ ipsi sacramento & cōfessioni necessaria sunt accedamus.

LECTIO

LECTIO SEPTIMA.

De necessarijs conditionibus Confessionis.



VALIS esse debeat confessio hæc peccatorum meritò quæritur à doctoribus, scholasticis quidem dist. 17.4. & à summistis in hoc verbo, Confessio, positæ sunt 16. celebres conditiones confessionis, quas breuiter attingemus, vt à beat. Thom. supradicto loco. Sunt igitur illæ conditiones positæ à doctoribus considerantibus quid vndique ad confessionem concurrat, & quid illi necessarium sit vt integrè, perfectè, & cum magna laude fiat, vt scilicet decet tale opus tanti fructus, & tam acceptũ Deo fieri. Quare multæ earum etiam si non seruentur, non propterea aut nullam reddent confessionem, aut grauiter reum efficient confitentem; deerit quidem aliquid ad exactissimam rationem confitendi, interim tamen sustinendum in infirmo. Sunt tamen nonnullæ necessariæ omnino, quæ nullam reddunt & confessionem & absolutionem, si desint. Hæc sunt meritò diligentius consideranda. Primò itaque explicemus quàm breuissimè omnes, deinde has tam necessarias eligamus, vt circa eas etiam necessaria explicentur.

q. 3. art. 4.

Non omnes conditiones confessionis sunt æquè necessariæ.

q. 3. art. 4.

Illæ igitur 16. conditiones (quas diximus) sic à beat. Thom. illo loco probantur & explicantur: & post illum diligenter etiam explicantur à Caietano & alijs summistis in verbo, Confessio. Quatuor itaque earum communes sunt omni perfecto actui virtutis. Nam (vt in proprio loco diximus) omni actu virtutis quatuor opus est vt habeat conditiones, virtutum scilicet omnium cardinalium. Fiat itaque opus est à volente & sciente (inquit philosophus) propter hoc, hoc est, non inuoluntariè neque coactè, prudenter, & propter debitum finem. Certum est quicquid aliter fit, etiam si bonum sit, non tamen bene factum esse. Additur quartum,

Quatuor cõditiones cõfessionis cõmunes sunt omni perfecto actui virtutis.

quartum, vt constanter, animo scilicet immobili nec leuiter ab ipsa virtute separabili. Hæc igitur quatuor in confessione seruanda sunt, si laudabiliter & studiose fieri debeat: quæ his verbis significata sunt: Libens, hoc est, non ex timore humano, præcipuè infamiæ vel alterius incommodi, sed vero salutis propriæ desiderio. Vbi etiam mirandum non erit, nec reprehendendum statim, si aliquid horum moueat vel cogitetur (præcipuè timor æternæ damnationis) aut si nonnihil grauatim suscipiatur confessio, modò tamen vera deliberatio animi sit, Deo velle obedire & saluti suæ consulere. Secunda est, discreta, hoc est, vt prudenter fiat & in peccatis recensendis, & in modo, & in quærendo prudente confessore, inquit Caietan. Tertia, vt sit pura, hoc est, inquit b. Thom. propter rectum finem: quanq̃ Caietan. aliò detorqueat, puram dicens, nõ mistam impertinẽtibus. Quarta deniq; fortis, hoc est (vt diximus) constanti animo, & qui non verecundiâ aut respectu alio quicq̃ taceat eorum quæ confitenda sunt. Hæc itaq; quatuor sicut omni virtute, ita specialiter confessioni sunt necessaria. Sequuntur iam tres aliæ conditiones, quæ confessioni accedunt ex virtute pœnitentiæ: est enim illa pœnitentiæ actus, vt ostensum est: pœnitentia verò incipit (inquit b. Thom.) à verecundia, quæ ex cognitione turpitudinis peccati nascitur: progreditur ad dolorẽ de ipso peccato, et terminatur in humilitate ac suijpsius deiectione. Confessio igitur fiat verecundè & apud se, & coram ipso confessore: fiat cũ dolore & cum contritione, hoc est (vt dicunt) sit lachrymabilis fiat deniq; humiliter cum vera sui deiectione coram Deo & Ecclesiæ illo iudicio. Accedunt tertio loco quatuor aliæ conditiones propriæ confessionis ipsius, quæ cum non sit aliud quàm manifestatio cordis, hoc est, infirmitatum & vulnerum eius, opus est vt habeat quod omnis recta manifestatio requirit. Primò scilicet veritatem, hoc est (vt dicunt) sit fidelis: deinde perspicuitatem, ne obscura sit inuolucris verborũ, quam vocant nudam: tertiò simplicitatem, ne scilicet aut rethoricis coloribus, aut alijs minus ad rem pertinentibus, aut deniq; multiloquio aliquo vel ornetur vel oneretur: hanc vocant simplicẽ: quartò deniq; vt sit integra, nihil omittens eorũ quæ ad illud iudiciũ pertinent. Quæ quatuor si seruentur, perficitur manifestatio peccatorũ vt in tali iudicio conuenit. Sed quoniam confessio etiam pars est sacramenti, per eam iudicio sacerdotis pœnitẽs subijcitur: tria alia op⁹ est vt habeat huic

Confessio libens.

Discreta.

Pura.

Fortis.

Cõfessio habet tres cõditiones à virtute pœnitentiæ.

Verecunda

Lachrymabilis.

Humilis.

Confessio habet 4. prorias conditiones.

Fidelis

Nuda.

Simplex.

Integra.

Cõfessio qua ratione est

pars sacramē iudicio necessaria. Primum, vt se accuset, & tanq̄ reus & suijpsius accusator accedat pœnitens. In hoc enim iudicio sic impetratur absolutio, per sui scilicet accusationē. Sit itaq; accusans ipsum qui confitetur. Secundò ad hoc iudicium pertinet, vt sit secreta. Non enim ex huius iudicij conditione tenetur vel corā testibus, vel per literas confiteri pœnitens: sed ita duntaxat, vt soli iudici loco Dei fiat nostra confeßio. Vltimò opus est vt parata sit pœnā & satisfactionē sibi re in illo iudicio moderandā: de quo suo loco dicemus: sit ergo parere parata. Hæc si rectè considerentur, ostendunt confeßionem quæ ista habuerit, esse vndique perfectam, nihilq; ei deesse quod ad rationē virtutis, vel pœnitentiæ, vel iustæ manifestationis, vel deniq; humilis subiectionis clauibus Ecclesiæ pertineat: quæ omnia 14. qualitates & conditiones confeßionis sunt. Duæ reliquæ conditiones adduntur non tam necessariæ quàm vtiles, atque ideo quas obseruare consultum valde erit, non verò necessarium. Vt videlicet sit frequens & accelerata: vt si sæpius peccatum fuerit, non pigeat etiam sæpius confiteri: vel etiam cum ad sui humiliationem opus est, aut ad quærenda remedia, eadem peccata etiam non sit durum sæpius confiteri. Acceleratam verò dixerunt, ne diutius differatur remedium tam lethalis & periculosi vulneris. De quibus duobus superius diximus, ostendentes quando sit necessarium confiteri, & quid sentiendum de iterata eorundem peccatorum confeßione.

ti pœnitentiæ & tres habet conditiones.

Accusans.

Secreta.

Parere parata.

Duæ cōditiones confeßionis vtiles, non necessariæ.

Frequens.

Accelerata.

Sint igitur nobis hæ conditiones sic explicatæ, ne ignorentur omnino: & ne ignorentur ab alijs, expedit eas docere, & virtutis huius pulchritudinē ostendere: è contrario quoq; defectum & inconuenientē formam, & (vt ita dicamus) faciem minus dignam virtute. Cæterùm ex his eligendæ sunt quæ omnino necessariæ iudicantur, sine quibus nec confeßio ipsa, nec absolutio quicquam valet: & de his diligentius agendum in sequentibus. Sunt itaq; tria maximè necessaria confeßioni. Primum meritò inter cætera, vt sit cū contritione & dolore: lachrymabilis, inquiunt. Cuius defectus magna ex parte vel nullū reddit sacramentum ipsum, vel fructu eius & vtilitate priuat. Secundū integritas est: vt scilicet, nihil omittatur. Vbi & de veritate necessaria simul dicendum est. Et quidem hæc duo ad integritatē sacramenti & fructum percipiendum præcipua sunt. Tertium verò respicit vel iudicē ipsum, vel iudicij modum; vt scilicet sit secreta; de quo etiam vltimò agendum est.

Tres conditiones confeßionis omnino necessariæ sunt.

De contritione igitur dictum est superius absolutè, non in ordine ad sacramentum,hoc est, vt coniuncta confessioni, & ordinata ad Ecclesiæ claues,atque illis subdita:de quo meritò nunc agendum est:quomodo scilicet in confessione ipsa(quæ non est aliud quàm subijcere se clauibus Ecclesię)necessaria sit cõtritio.Duo igitur de hoc inter scholasticos disputantur.Primum,an confessio sine contritione valeat? ita videlicet, vt subsecuta absolutione sacramentum verum perficiatur, vt neutrum oporteat repeti & iterari? Secundum,an qui confitetur sine contritione,satisfaciat saltem illi præcepto Ecclesiæ in cap. Omnis vtriusque sexus? Et circa vtrunque sunt longè diuersæ sententiæ,cùm tamen non sit parum ad salutem necessarium de quo disputatur. Dicamus igitur de singulis.

Prima igitur quæstio est de confessione informi siue ficta, an valeat? Informem quidem vocant, quòd illi desit peccati remissio,atque ita diuinæ gratiæ infusio: hæc est enim virtutum & operum nostrorum omnium forma,et in confessione specialiter(quę pars sacramenti est) constat perfectionem esse, quam ex absolutione & fructu eius habet. Si quis igitur ita confiteatur, vt nec gratiam nec remissionem peccatorum habeat, etiam si absoluatur,informe est quicquid agitur. Rursum quoniam non remitti peccatum in hoc sacramẽto,non aliunde esse potest, quàm ex defectu veræ pœnitentiæ & contritionis: hanc fictionem vocant. Quod enim exterius agitur ab eo qui confitetur & petit à peccatis absolui,ostendit veram pœnitentiam: quæ si non sit, est simulatio,fictio,atq; falsitas.Itaq; omnis informis confessio ficta est,& omnis ficta informis est: & vtraq; talis est ob defectum contritionis: de qua meritò proposita est hæc dubitatio.

De confessione informi, hoc est, quæ fit sine peccatorum remissione.

Confessio est informis & ficta ob defectum contritionis.

De qua quæstione sunt duæ extremæ sententiæ.Prima (quam tribuunt quidam beato Thomæ) tria asserit. Primum, confessionem sine contritione, quamdiu sic manet infructuosam esse, nec per illam,etiam absolutione secuta,peccatum remitti: quod manifestissimum est ex ipsa vocum significatione. Si enim est informis,non remittitur peccatum.Secundum,confessionem illam nihilominus validam esse, & cum absolutione secuta verum sacramentum complere: quare non est iteranda, etiam fictione deprehensa. Tertium denique, illud sacramentum habere effectum suum & operari, cũ defectus & fictio illa deprehensa deleta fuerit

Sentẽtia eorũ qui dicũt ex cõfeſsione informi & abſolutione perfici ſacramentum, neq; repetendam talem confeſsionẽ.

q.3.art.4.

q.4.

vera contritione & confeſsione, aut cum ſuperueniente diuina gratia peruenerit homo ad perfectum dolorem. Ex quibus cum primum (vt diximus) manifeſtum per ſe ſit, & tertium ex ſecundo ſequatur: in ſecundo probando tota difficultas ſita eſt. Sic verò ex dictis à b. Thom. diſt. 17. (vbi hoc tractat) probatur. Sine contritione poteſt pœnitens ſe oſtendere atque ſubijcere Eccleſiæ iudicio & clauibus: ſed hoc ſatis eſt ad confeſsionis veritatem (nec enim ob aliud illa fit) erit igitur vera confeſsio, & ſi quidem ſubſequatur abſolutio, verum ſacramentum. Sumitur hæc ratio ex b. Thoma illo loco: quanquam non poſsit dici ipſum tenere vniuerſaliter hanc ſententiam. Poteſt (inquit) eſſe ſine contritione valida confeſsio: non tamen dicit ſemper validam eſſe. Confirmatur tamen illa ratio etiam ex ſacramento baptiſmi, quod ex Auguſtini & Eccleſiæ ſententia conſtat à ficto ſine contritione, imò & cum voluntate peccandi integrè ſumi, licet non quò ad fructum & remiſsionem peccati. Ex quo certè ſatis efficaciter arguitur, quòd cum non minus nec magis ad remiſsionem peccati ordinetur baptiſmus quàm pœnitentia, cum proprius eius effectus ſit remiſsio peccati, & tamen ſine illa contingit perfectum eſſe: quare non etiam pœnitentiæ ſacramentum perfectum erit ſine remiſsione peccati? Ad baptiſmum enim eadem ratione non minus requiritur contritio (vt ſuprà diximus, & apertè ſcriptura docet, Petro dicente: pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrûm) & tamen cum deeſt, perficitur ſacramentum: quare ergo non ſimiliter pœnitentia? Iam ſi ſacramentum perfectum eſt: cum iuxta primum nihil proprij effectus fuerit operatum, nec tamen repetendum iuxta has rationes: operabitur ergo poſtea: alioqui fruſtra diceretur ſacramentum eſſe. Sit igitur hæc prior ſententia.

Sentẽtia eorum qui dicunt confeſſionem informem repetendam eſſe, & quare.

Gabriel.

Hadrianus.

Secunda huic ex diametro oppoſita in altero extremo, quam Scotus & poſteriorum multi ſequuntur, hæc eſt: Confeſsionem omnem, etiam abſolutioni coniunctam, ſine vera contritione & remiſsione peccati nullam eſſe, atque ideo repetendam: in cuius confirmationem multa dicuntur, nec parum habentia probabilitatis. Primum (quod magis morale eſt) quærunt, an qui confitetur, ſuam illam fictionem & contritionis defectum confiteatur & manifeſtet, an non? Si quidem illam manifeſtat: cum in ea permaneat, notum eſt abſoluendum non eſſe, & abſolutionem omnino

nino repugnare rationi ipsius iudicij. Iudicium enim hoc pœnitentiæ & clauium sacerdotalium ex natura sua hoc habet, vt feratur sententia iuxta illud quod ex confessione rei constat: quod si contra id proferatur sententia, repugnat iudicio, & ideo necesse est nullam esse. Hoc satis ex his quæ superius diximus iuxta patrũ sententias de illis verbis: Quicquid solueritis &c. probatur. Constat apertè Hieronymum & alios asserere sacerdotem nihil efficere, nisi iuxta Dei iudicium. Itaque cum reus se & imparatum & indignum absolutione ostendit: nihil fit si absoluatur. Si verò illam suam fictionem non confitetur, inquiunt: irrisor est sacramenti, nec veraciter confitetur: Probatio. Quòd si cum confitetur fictionem, nulla est confessio: multo magis cum non confitetur. Hinc proceditur ad alia, & disputatur de diuersarum fictionum rationibus, de quibus suprà, cum de sacramento baptismi ageretur, aliquid diximus. Notum est fictionem illam quæ sacramento baptismi repugnat, ipsum nullum reddere: vt si baptizetur intendens nihil omnino suscipere, sed irridere: nullum est sacramentũ. Cæterùm alia posterior fictio, quæ sacramento non repugnat, sed alicui eius effectui, vt remissioni peccati, non reddit sacramentum nullum: quæ omnia verissima sunt. Ex quibus arguunt, quòd in sacramento pœnitentiæ fictio, quæ remissioni peccati opponitur (qualis est hęc de qua loquimur) nullum ipsum reddat, eò quòd in hoc sacramento nihil aliud agatur, quàm remissio peccati. Per baptismum in peccato susceptum annumeratur baptizatus familiæ Ecclesiæ, & fit capax suscipiendorũ aliorum sacramentorum: quæ omnia ante remissionem peccati sunt: Hic verò nihil est aliud, quàm remissio peccati. Deinde pergunt ad inquirendum, vnde absolutio, quæ cum fieret, sine fructu erat: postquam transijt, iam operari possit, cum nihil reliquerit in anima absoluti? Nam baptismus (inquiunt) operatur recedente fictione per characterem illum, quem imprimit animæ indelebilem, etiam in damnatis ipsis: pœnitentia verò nihil relinquit: Vbi confugiunt alij ad quendam ornatum animæ, asserentes, quòd sacramenta omnia fictè suscepta operari possunt recedente fictione, eadem ratione qua baptismus: atque ideo volunt, vt quæ characterem non imprimunt, imprimãt quandam dispositionem in anima & quendam ornatum, cuius virtute postea, recedente fictione, operetur gratiam: Sed quia reuera nec scripturæ nec patrum authoritate probari potest hęc dispo-

fitio siue ornatus, meritò iudicatur figmentum: Quod si ita est, fortior erit ratio huius sententiæ, quòd non possunt hæc sacramenta, postquam semel sine fructu perfecta sunt, postea operari. Restat igitur vt nulla sit talis confesſio, maximè cum nec illud de baptiſmo, quòd recedente fictionè operetur, omnes recipiant. Scotus enim planè negat. Non (inquit) baptiſmus operatur, ſed ipſa confeſsio & contritio, qua deletur fictio, vt August. inquit, tunc incipit valere, cum veraci confeſsione deleta fuerit. Multo igitur magis in hoc sacramento confitenda est ipſa fictio, & certè omnia peccata, quæ fictus contritione & dolore carens confessus est: nullum enim fuit sacramentum.

Media sententia quæ probatur.

Inter hæc duo, quæ verè extrema sunt, tenenda est sententia media, quem omnes prudenter æstimantes sequuntur: vt sit videlicet defectus aliquis contritionis reddens confeſsionem omnino inualidam: nec tamen omnis defectus talis sit: quod (vt diximus) b. Thom. supradicto loco manifestè ostendit. Nam non omnem confeſsionem informem aut sine contritione validam esse, necesſariò dixit: sed tantum posse esse, in aliquo videlicet casu. Sed & multi qui contra illum docent, hoc ipſum nō negant: quare reuera neutrum horum extremorū tribui potest b. Thomæ, vel Scoto, vel certè alicui alteri doctorū. Nullus .n. credit omnem abſolutionem & confeſsionem, in qua non verè remittitur peccatum, nullam esse & iterandam: Similiter nullus existimat nunquam ob defectum contritionis irritam effici pœnitentiam, & ita iterandam esse. Tantus potest esse defectus, vt manifestum sit irriſionem fuisse, non confeſsionem. Rursus tam paruus potest esse defectus, vt nec agnoſci poſsit: quo casu nullus dicit repetendā confeſsionē: hoc enim esset perpetuò ſollicitū reddere pœnitentem de confesſione iteranda. Vt igitur in hac re non parum necessaria saluti, quid senserint qui diligenter de ea ſcripſerunt, & quid sentiendū sit, habeamus: tractanda est hoc loco alia quæſtio, ex qua intellectus huius magna ex parte cognoſci poſsit. Est igitur hoc loco Scoti & quorundam aliorum ſententia conſideranda, quam illi putāt dignam valde esse, & dignitate legis gratiæ, & saluti animarum vtilem. Dicunt enim per sacramentū pœnitentiæ, etiam sine contritione perfecta peccatum remitti. Ita diſ: 14. & nonnullis alijs eiuſdem libri locis, ad efficaciā huius sacramenti & dignitatem, ac ad legis gratiæ ſuauitatem dicit pertinere, vt non tantum

Explicatūr Sentētia eorum qui dicunt per sacramentum pęnitentiæ sine perfecta contritione peccata remitti.

per

per contritionem & integram pœnitentiam remittantur peccata ante baptismum vel post (sicut reuera remittebantur in ipsa veteri lege) sed oportere vt Christus faciliorem & certiorem viam salutis nobis aperuisse credatur, vt æquum est credi per institutionem sacramentorum (baptismi maximè & pœnitentiæ) hoc addidisse, quod magnæ misericordiæ & gratiæ est, vt videlicet sola horum sacramentorum voluntaria susceptio sine obice contrario gratiæ, hoc est, sine peccato actualiter, vel opere, vel voto commisso, sola (inquã) hæc susceptio sufficiat ad remissionem peccati: quod ille multis rationibus contendit: vt scilicet hoc modo potestas clauium & absolutio sacerdotis veraciter remittant peccatum, & lex gratiæ securiores nos reddat & certiores de salute nostra: alioqui (inquit ille) quid nobis vltra attulit Euangelium quàm lex, si necessaria est etiam cum sacramento contritio? Et quod maximè hoc videtur confirmare, est ratio ex baptismo sumpta. Duplici enim via (inquit) non baptizatus iustificari potest. Altera, contritione & pœnitentia: quæ in lege veteri atque in lege etiam naturæ iustificabat, nec per baptismum abolita est aut inefficax reddita. Altera verò per susceptionem baptismi, Christo dicente: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: per susceptionem (inquam) baptismi sine obice contrario. Si enim (inquit) per solam contritionem remittitur peccatum, quare non per solum baptisma? vt sentiamus Christum in institutione baptismi nouam attulisse gratiam, & viam faciliorem salutis aperuisse. Nam si etiam cum baptismo contritio requiritur, nõ solùm Christus non contulit nobis maiorem gratiam, sed restrinxit illam, & superaddidit nouum onus contritioni, scilicet baptismum: ita vt & contritus teneatur baptizari, & baptizatus nisi verè contritionẽ habeat, non consequatur veniam: quod multis placet. Nec enim (inquit Hadrianus) perfecta contritio in baptismo necessaria est. Ex quo statim putat inferri, duplici etiam alia via post baptismũ remitti peccatum mortale: Pœnitentia videlicet & vera contritione, sicut antea: & susceptione sacramenti pœnitentiæ, in quo non est quare plus dicamus requiri contritionem (virtutem scilicet illam) perfectam: quam in contritione (vt per eam remittatur peccatum) sacramentum. Huius sententiæ fecimus superius mentionem, cum de necessitate confessionis ageretur: quòd scilicet esset alia via consequendi veniam peccatorum absq; confessione;

confeſsione:& reprehendimus illam:ſed nunc circa hunc articulum eſt magis conſideranda. Nam ſecundum hanc ſententiam ſola confeſsio quæ fit cum propoſito vel opere peccati mortalis actualiter,eſt informis: Et in omni alia cõfeſsione remittitur peccatum. Et quanquam Gabriel ſuprà dicta 14. diſt. diligenter conferens Scoti dicta,nonnihil in eis contradictionis inueniat:illis tamen omiſsis,putat ipſe ſuſcipiendum eſſe ſacramentũ pœnitentię cum aliquo dolore & propoſito cauendi, ſine actuali contrario propoſito, vt remittantur peccata: & tamen non veretur dicere, quod ſine omni bono motu animi, ſola ſuſceptione voluntaria ſacramenti remittatur peccatum.Secundum hunc igitur modum veriſsimum eſt, per ſacramentum pœnitentiæ non plenè contritũ abſolui: & non tantum ex attrito fieri contritum per virtutem eius:ſed haberi vt contritum apud Deum, quamuis non ſit. Nullus itaque defectus contritionis confeſsionem facit informem: nec vnquam repetenda eſt confeſsio, niſi cum actuale peccatum, vel propoſitum eius confeſsioni coniunctum eſt: & tunc iterandam confeſsionem & nullam eſſe,nullus eſt qui dubitet. Illa itaq; ſententia de ſemper iteranda confeſsione informi, non ſolùm non eſt ſtrictior ſi huic coniungatur, ſed multò latior altera, quæ dicit non iterandam. Iuxta illam enim tantùm duo ſunt ſtatuendi diuerſi gradus imperfectionis & defectus contritionis in remiſsione peccati. Alter eſt cùm ſolùm deeſt dolori & contritioni vel debita intenſio,de qua dictum eſt,vel puritas illa finis,de qua etiam diximus, & hic duntaxat defectus,ſecundum hos doctores:non impedit abſolutionem peccati,quantuſcunq; ſit.Alius eſt defectus contritionis, quando oppoſitum eius, ſcilicet voluntas & amor peccati, vel propoſitum committendi illud, inuenitur:quia videlicet vel actu placent peccata, vel actu proponuntur committenda:qui defectus impedit remiſsionem peccati,& reuera nullam reddit pœnitentiam: quod proculdubio certum eſt, & probatur vt efficaciter ratione illa, quæ pro ſecunda extrema ſententia adducta fuit: quod ſcilicet vel confitetur hunc defectũ,vel non &c. Itaq; hinc apertiſsimè probatur, eſſe fictionem & defectum contritionis, qui nullam ipſam confeſsionem reddit & iterandam.Cæterùm quod minor ille defectus nunq̃ impediat abſolutionem,ex illa pendet ſententia, quæ putat ſolam ſacramenti ſuſceptionem ſine contrario motu, ſufficere ad remiſsionem peccati.

Reprehenditur prædicta ſententia.

peccati.

peccati. Si enim sufficit: & absolutio tenet, & perfectum est sacramentum. Ea igitur nunc attentè consideranda: quòd certè magnoperè putamus pertinere, vt sana doctrina tradatur populo Christiano. Videndum itaque, an sit hoc credendum, & ita docendum. Ait igitur ille, quòd sola voluntaria susceptio sacramenti sine aliquo bono mentis motu, siue cum quacunque displicentia & proposito, remittat peccatum. Primò igitur hanc sententiam suspectam reddit patronorum raritas: nam vix est aliquis aliorũ doctorum, qui eam audeat asserere: deinde neque scripturæ, neque patribus consona, nec animarum saluti & sobriæ doctrinæ conuenit: ostendit maximè præsentes hæreticos verbum illud, sine bono motu mentis peccatum remitti adulto. Ne igitur hæc sine ratione videamur dicere, probemus illa. Primò repugnat scripturæ, quæ sine fide & conuersione in Deum peccata non remitti apertè dicit (adultis videlicet: de his enim nunc loquimur) atque adeò sine pœnitentia peccati: Nisi pœnitentiam egeritis, inquit Christus: vbi non loquitur de sacramento. Oportebat itaque dicere per institutionem sacramenti pœnitentiæ reuocata esse (quò ad necessitatem) omnia quæ apud Ezechielẽ de pœnitentia legimus: quod est, illam iam non esse necessariam: & illis omnibus: Conuertimini ad me &c. iam nihil opus esse: quibus omnibus nihil potest absurdius dici. Accedit illud (quod apertius est) ex scriptura: Qui non diligit, manet in morte. Et illud: Qui diligit patrem & matrem plus quàm me, non est me dignus. Necesse est enim iuxta illam Scoti sententiam fateri, remissa esse peccata plus amanti alia quàm Deum; id quod ita sequitur. Remissa sunt ei qui non est perfectè contritus: sed dilectio Dei præ cæteris omnibus veram contritionem includit: necesse est enim peccatum DEO contrarium præ cæteris magis odio haberi ab eo qui super omnia Deũ diligit, vt suprà diximus. Denique sequeretur remissionem peccati non esse veram mutationem animæ contrariam motui peccati. Nam iuxta hanc sententiam nondum contrito, hoc est, in Deum non conuerso (quòd si nondum in DEVM conuerso: ergo hærenti adhuc, saltem virtute, in peccato) remissum est peccatum. Quod vt apertius ostendatur falsum, ita ex proprijs ipsius dictis contra illum arguamus. Actuale peccatum impedit remissionem: hoc est, actualis voluntas peccandi (quod ille fatetur) ergo non minus virtualis: qui verò

Ostenditur ꝙ non sola susceptio sacramẽti pœnitẽtiæ sufficit ad remissionem peccati, absque perfecta cõtritione.

non est contritus perfectè, vt superius probatum est, saltem virtute est auersus a Deo, & est in peccato. Simul itaque erit remissum peccatum, & virtute voluntas hærebit in peccato: quo nihil certè potest fingi absurdius. Longè itaque esse debet à Catholico sensu illa sententia, quæ gignit etiam persuasionem nimiam remittentem animos in contritione, dum, qualitercunque suscipiatur sacramentum, putatur sufficere: & præbet hæreticis magnam ansam calumniandi Catholicos. Nec omittendum quòd hæc sententia non solùm nihil plus tribuit Euangelio & sacramentis nouæ legis, sed potius detrahit multum: quod duplici ratione probamus. Primò, quia constituit Euangelicæ legis iustitiam & sacramentorum virtutem in rebus externis duntaxat sine vero cordis motu. Parum itaque refert constituere iustitiam & munditiam cordis in lotione aquæ lustrationis Iudaicæ, vel aquæ baptismatis: modò solùm illius susceptione, sine vera cordis mutatione credatur vera obtineri iustitia. Erit igitur hæc iustitia pharisaica. Nam si fingamus esse hominem aliquem longiori vitæ tempore sacramentis pœnitentiæ & Eucharistiæ participantem, nunquam vero corde & affectu animi quicquam mutatum aut proficientem, illum non solùm saluari, iuxta prædictam sententiam, sed neque cum paruo gratiæ diuinæ augmento, credendum est: quo nihil potest dici Pharisaicæ iustitiæ similius. Secundò etiam probatur idem: quoniam qui tribuit sacramento duo, scilicet virtutem excitandi & mouendi animum ad veram contritionem: secundò virtutem ad sic remittendum peccatum: plus tribuit illi, quàm qui vltimum tantum sine priori attribuit: quod illa sententia Scoti facit. Certè (vt superius probatum est) maioris virtutis est & mouere cor & peccatum remittere, quàm duntaxat sine cordis aliqua mutatione peccatum remittere. Perfectionem itaque sacramentorum nostrorum, & nouæ legis excellentiam in virtute & efficacia conuertendi animas et immutandi corda constituamus: quæ verè magna est & digna Christo virtus: non verò in nuda quadam externa cæremonia. Quod hac maximè ratione isto loco diximus, vt intelligant huius sacramenti ministri, & qui populum instruere debent, quàlia sint sanæ doctrinæ maximè conuenientia, vt illa teneantur & doceantur semper quidem, maximè verò attentius, quando hæretici etiam syncera calumniantur. Ex quibus duo accipiamus huic quæstioni necessaria.

Primum,

Primum, vt intelligamus (quod huius articuli proprium est) quàm necessaria sit perfecta illa contritio (de qua suprà locuti sumus) ad remissionem peccati, etiam cum ipso sacramento vel pœnitentiæ vel quocunq; alio: atq; ita quomodo illa conditio confessionis, scilicet lachrymabilis, sit intelligenda.

Secundum etiam, vt ex illa sententia & impugnatione eius habeamus, quid in præsenti quæstione de confessione informi omnes sentiant. Nam reuera parua aut nulla est in verborum tanta diuersitate rei diuersitas. Omnem informem confessionem ex defectu duntaxat perfectæ intensionis in contritione, aut cuiusuis alterius conditionis (quæ tamen sine nouo peccati proposito, siue præteriti complacentia fuerit) nullus putat iterandam. Cæterùm illam quæ cum nouo peccato est, nullus quoque negat repetendam. Quid igitur in speciali tutius & modestius de tota hac quæstione informis confessionis dici possit, sequenti lectione explicabitur breuiter: quando scilicet sit iteranda, & quando non.

LECTIO OCTAVA.

De confessione informi.



EX illis quæ dicta sunt lectione proxima, constat satis (etiam secũdum omnium sententiã) in hac quæstione, an reiteranda sit informis confessio (quæ scilicet sine contritione perfecta est) de qua nunc agimus, tenendum esse medium: vt scilicet non omnem defectum contritionis dicamus confessionem nullam reddere, nec nullum. Quædam igitur est iterãda, quædam non est. Vbi laborat Caietanus & multi alij in inquirenda vera ratione iterandæ informis confessionis: vt scilicet ex illa responderi possit omni dubitationi. Alij igitur distinguunt positiuam fictionem & priuatiuam. Primam, (quam tum adesse dicunt, cum est propositum aliquod vel actus peccati in confessione: vt si placeat pecca-

tum, vel proponatur committendum) asserunt nullam reddere confessionem. Priuatiuam verò (quæ adest cum duntaxat deficit perfectus dolor) dicunt non reddere confessionem nullam. Caietanus verò in propria de hac re quæstione in fine 3. partis, magis putat alio referendam esse hanc rationem, ad integritatem scilicet confessionis. Putat enim ille quòd si is qui fictus est, ex intentione nihil omittat, confiteri eorum quæ deprehendit & putat confitenda esse, semper confessionem esse validam: quanquam postea nonnihil addat his: quòd scilicet etiam si ex intentione nõ omittat, si tamen tanta est negligentia & incuria discutiendi conscientiam, vt meritò æquiualeat intentioni apertè non discutiendi idem sit, ac si ex intentione non integrè confiteretur. Hadrianus aliud respiciens, putat posse rationabiliter credi, semper per sacramentum pœnitentiæ remitti peccatum, & perduci eum qui suscipit hoc sacramentum, ad perfectam contritionem, nisi nouum aliquod peccatum committat in negligentia discutiendi aut digne æstimandi peccata: non quòd sine contritione remittatur, sed quod sacramentum semper illam operari in pœnitente credendũ sit, cum ritè, hoc est, sine peccato suscipitur. Quę sententia non habet parũ pietatis, nisi haberet etiam multũ voluntarij. Nulla certa ratione probari potest, sicut nec illa Caietani, præterquàm quòd vltimo illo dicto priora magna ex parte tollit. Deniq; cum in speciali de media sententia eligenda agitur, magna est diuersitas. Satis igitur est, vt, quod tutius conscientijs, & dogmatibus catholicis magis consentaneum, nec nimium conscientiam grauat, nos sequamur. Quare secundum diuersos gradus imperfectæ contritionis sequentes propositiones putamus probabiles esse, sine alterius partis præiudicio.

Prima Propositio.

Defectᵘ perfectæ contritionis ab ipso pęnitẽte vel sacerdote deprehẽsus facit cõfessionem irritam.

Non solùm opus vel propositum contrarium contritioni, hoc est, vel complacentia in peccato, vel propositum committendi, sed etiam solus defectus perfectæ contritionis, qui vel à pœnitente ipso, vel sacerdote deprehenditur, nullam reddit confessionem, & meritò ac necessariò repetendam. Prior huius pars nulli est dubia. Illud contrarium, propositum scilicet vel complacentia facit, vt grauissimum sacrilegium committatur, cum petitur vel confertur absolutio. Est igitur illa nulla: cum manifestè diuinæ sententiæ repugnet. Et istud probat ratio illa pro Scoti sententia adducta: quia siue confiteatur pœnitens huiusmodi peccatum, siue non, nulla

nulla est absolutio:sed(vt diximus) est contraria rationi ipsius iudicij. Secunda verò pars eadem ratione probatur: quia similiter committitur sacrilegium grauissimum,siue pœnitens id confiteatur,siue non: & est apertè contra rationem iudicij huius. Ex hac itaque propositione duos gradus habes informis confessionis & fictæ,& vterque dici potest fictio positiua,peccatum scilicet nouũ. Videtur hæc nonnihil contraria Caiet. suprà dicto loco, sed puto nec illum eam negaturum iuxta ea quæ postea dicit. Vtcunque verò sit de eius sententia, hæc propositio nec nimium onerosa est, nec è contrario nimium lata:& consonat doctrinæ patrum de cõformitate sententiæ sacerdotis cum diuina sententia. Seruat itaq; medium, Quid enim manifestius,quàm eum qui confitetur,& in ipsa confessione nouum peccatum vel proponit cõmittere,vel in eo sibi placet; siue illud apertè confiteatur siue non; non posse absolui,& nullam esse absolutionem,si impendatur illi? Committit enim & ipse,& absoluens, grauissimum sacrilegium. Sicut & illud etiam eadem ratione sequitur, quòd, si is qui confitetur, tam tepidè dispositus sit, vt apertè vel ipse vel iudex spiritualis deprehendat non esse in eo veram pœnitentiam,similiter nulla sit absolutio, sed grauissimum sacrilegium committatur, nouum scilicet peccatum, de quo nulla agitur pœnitentia, sed potius tunc de nouo committitur. Neque in his duobus casibus vlla perplexitas aut confusio imponitur timoratis ,nec datur occasio vlla dubitandi perpetuò de veritate sacramenti. Manifestum est enim quando commissum sit nouum peccatum, vel quando non fuerit vera pœnitentia,idq; ex defectu cognito à pœnitente vel confessore:nulla igitur in his potest esse confusio : Nam hoc tantum dicimus; quòd tunc pœnitens certus est, inter confitendũ nouum se commisisse peccatum; quando vel ipse apertè deprehendit,vel spiritualis iudex certò etiam admonet eum, quòd non verè ipsum pœnituit peccatorum, quia non deseruit vel peccata vel occasiones manifestas, nec aliud quicquam habuit, quàm quòd nonnihil displicuit illi peccasse, sine omni efficacia satisfaciendi & cauendi peccata. Ista tam manifesta sunt; vt non sit cur ex eis scrupulus aliquis generetur. Sunt porrò alia minus manifesta, ad quæ omnia descendendum est. De his igitur sit secunda propositio.

Defectus perfectæ contritionis duntaxat,etsi non deprehen-

Secunda propositio. Quis defect9 perfectę cõtritionis faciat irritam confesśioné,

datur à pœnitente vel sacerdote, tantus tamen & talis, vt meritò deprehendi debuerit, hoc est, qui deprehenderetur si vterque in eo negotio non negligenter & minori cura, quàm par erat, se gessisset, reddit etiam nullam confesśionem, & (sicut in præcedenti dictum est) necessariò repetenda. Hæc eadem ratione probatur qua supradicta. Similiter enim committitur graue sacrilegium, & est contra ipsam rationem iudicij, nec diuinæ sententiæ consonat. Est quidem hæc propositio magis contra Caiet. sed certè, quanquam præcedente paulò grauior, satis tamen moderata. Quando enim neque pœnitens neque sacerdos rectè funguntur suo officio, atq; ideo non excusantur à graui peccato, quare excusandi sunt à repetendo hoc sacramento? maximè cum defectus iste facile deprehendi posśit (vt diximus) & debeat, alioqui hæc eorum negligentia prodesset illis.

Ex hac verò propositione habemus tertium gradum fictionis, quæ etiam positiua dici potest. Sit iam hæc tertia propositio de minori alio defectu.

Tertia propositio. Quis defect9 contritionis nõ reddat cõfesśioné irritá, licet aliquãdo impediat effectum absolutionis.

Defectus perfectæ contritionis qui deprehensus non est à pœnitente vel sacerdote bona fide & debita diligentia (quæ videlicet probabiliter iudicata est sufficere) agentibus, etsi nonnunquam fructum auferat absolutionis, non tamen nullam reddit confesśionem, aut repetendam, sed est validum sacramentum, quod postea recedente fictione operabitur. Hæc est in qua solùm locum habet prior sententia illa: & rationibus quæ pro illa factæ sunt satis probatur, Nullum ibi peccatum committitur, non repugnat rationi iudicij illius sententia illa, nec diuinæ. Bona fide se subijcit Ecclesiæ clauibus pœnitens: & sacerdos secundum eas similiter bona fide absoluit: ratum est ergo vtrunq;. Et confirmatur hoc, quia alioqui semper sollicitum oporteret esse pœnitentem de iteranda confesśione, cum nunquam posśit certus esse de remisśione peccatorum, etiam cum sacramento. Quæ ratio probat efficaciter, quandoque etiam cum sacramento non remitti peccatũ ex solo defectu contritionis, qui latet & pœnitentem & absoluentem, etiam bona fide & diligenter agentes: alioqui certi posśemus esse de remisśione peccati suscepto sacramento: cũ posśimus nos bona fide, & quantũ putamus sufficere, egisse ad consequendam remisśionem: sed vera est semper illa sententia: De repropitiato peccato noli esse sine metu. Et ideo iuxta hanc respondendum

est

est obiectionibus, quæ factæ sunt contra primam sententiam, quod nō erit difficile rem ipsam magis quàm speculationes quærentibus. Cum igitur quærunt rationes illæ, quid per illam absolutionem relictum sit in anima, quod postea operatur remissionem peccatorum (nam in baptismo cōstat relinqui characterem) fatemur nihil relinqui, nec ad nos hoc aliquid pertinere putamus: solùm hoc relinquitur, quòd sententia illa prolata est à ministro Christi fideliter agente: atq; ideo apud Deum rata habita, & propter eam, cum ascenderit ad perfectum contritionis, remittentur peccata. Cur non satis erit vt sacramentum hoc operetur, sicut passio Christi in veteris testamenti patribus? Nec hîc locum habet alia inquisitio, & quod ex ea infertur: an scilicet confiteatur, vel non, illam fictionem: Nec enim tenetur, cum nec teneatur eam agnoscere. Quod verò alij contra hoc asserunt, quòd sacerdos nō debet intendere absoluere, nisi rectè dispositum, quod est, sic vt consequatur remissionem peccati, alioqui non consonaret diuinæ sententiæ ipsius illa sententia: contra intentionem verò absoluentis nulla est absolutio. Hoc itaque nimium est scrupulosum, nec vlla ratione prudenter agens sacerdos hanc intentionem habere debet, sed duntaxat absoluendi, quem bona fide & probabili diligentia iudicat absoluendum esse. Apertè itaque dicimus imprudentis trepiditationis esse, vt sacerdos aliquam conditionem apponat cum absoluit, aut in corde illam retineat: quod nonnunquam etiam Gerson putat faciendum esse: certè aut non debet absoluere, si iudicat fieri non debere, aut dubium habet: agit enim contra conscientiam: sed cum iudicat absoluendum esse, absolutè absoluat, relinquens Deo interim rogans, vt ratum Deus habeat quod bona fide ab eo fit: nec aliter intentionē suam restringere debet, nisi similis velit esse iudici, qui iubet reo in iudicio, vt soluat quod ab eo exigitur, si id debet. Esset contra hæc pietas illa Hadriani, quod scilicet credendum sit tunc illum à Deo absolui: aut si non, ideo esse, quia aliquod impedimentum de nouo peccans opponit, cui satis superius responsum est: nulla videlicet ratione hoc probari: vel reuera est magis dè nominè quæstio. Hoc sit satis, nullum, etiam suscepto sacramento, certum esse posse de remissione peccati, vt dictum est, & apertius inferius declarabitur.

Respōdetur aliorum argumentis.

Sacerdos sine conditione absolutè absoluat.

Habemus nunc ex his quæ dicta sunt, quòd defectus perfectæ contri-

Duplex cõtritionis defectus, qui nõ facit absolutionem irritam.

contritionis minimus duplex est: alius qui per sacramentũ ipsum aufertur: cum scilicet virtute eius ex attrito fit pœnitens contritus. Alter qui non aufertur per sacramentum, sed manet absolutus in sua imperfectione. Et primus quidem cum non permaneat adueniente virtute sacramenti, non reddit vel nullam, vel sine effectu absolutionem. Alter verò sine fructu illam relinquit. Hi duo gradus ponuntur communiter ab his qui prudenter saniorem partem sequuntur in hac materia. Et quidem ratio eorum (cum reuera experientia hoc non constet) est ex arbitrij nostri libertate, & ex diuinæ gratiæ diuersitate & gratuita collatione. Diuidit singulis Deus prout vult, & nulli est astrictus, vt ei suæ gratiæ auxilium impendat, etiam cum quoduis sacramentum recipit. Pactio illa Dei, vt nonnulli dicunt, in sacramentis hæc est, vt dignè se præparanti conferatur gratia: sed hęc digna præparatio cui datur, mera diuina gratia datur: Dat nobis (inquit Paulus) velle & perficere pro bona voluntate. Liberum etiam arbitrium nostrum nonnunquam tepidè, nonnunquam deuotè & ardenter se pręparat: & in his multi sunt gradus. Nam (quod superius, cũ in communi de sacramentis ageremus, probatum est) sola mentis euagatio, quæ etiam citra mortale peccatũ est, & præter intentionem in ipsa sacramenti susceptione, impedit ne tunc aut de nouo conferatur gratia, aut augeatur: quare fieri potest, vt qui alioqui efficeretur per sacramentum contritus, sola illa euagatione inabsolutus maneat à peccatis. Dicant igitur tunc repetendam esse cõfessionem. Et certè hoc quod de euagatione diximus, quanquam alijs non placeat, tamen & Caietano & multis valde probatur, & est consentaneum doctrinæ beati Thomæ & patrum. Necesse est animam moueri actu cum diuinæ gratiæ fit particeps, quod dicimus de eo qui vsum rationis habet. Igitur non est cur putemus semper in sacramento Deum ad perfectam contritionem erigere pœnitentem, cùm manifestè scriptum sit, non esse nobis in sacramentorum susceptione fidendum. Nolumus (inquit Paulus) vos ignorare fratres, quòd patres nostri omnes eandem escam spiritualem manducauerunt &c. Sed non in pluribus eorum beneplacitum fuit Deo &c. Hæc autem in figura facta sunt nostri. Quod vt magis explicetur, consideremus quæ superius de perfectione contritionis dicta sunt. Cùm enim ad hanc requiratur veritas atque efficacia & puritas finis (vt scilicet sit propter Deum)

Deus non semper in sacramento pœnitentiæ supplet defectum pœnitentis. 1. ad Cor. 10.

& per-

& perfectio siue intensionis siue appretiationis, & tandem vt prę- dominetur affectus illę diuinæ dilectionis cæteris omnibus, vt dictum est: ex his pensandum est quàm perfectus sit hic dolor, iuxta gradus supradictarum propositionum. Vnde fit, vt, etsi aliquando poßit certò agnosci imperfectus, nunquam tamen certò indicari poßit perfectus dolor, quod satis supradictum est. Hæc omnia & ex superioribus in materia contritionis, & ex proximè dictis satis constant: voluimus tamen ea addere, vt admoneremus, quomodo ex his iudicari debeat dispositio pœnitentis. Certè cum sic quis confitetur, vt nec statum peccati relinquat, nec occasiones quas experientia didicit proximas esse, etiam si absoluatur, illa est fictio, de qua in secunda & prima propositione diximus. Potest enim multos habere gradus, sed satis est quòd non habeat veritatem & efficaciam: id quod manifestè constare potest bene iudicanti. Cæterùm cum nihil horum est, sed fortè in Dei oculis (qui solus inspector est cordis) non prædominatur affectus ille cæteris, illa fictio est, de qua in tertia propositione: nisi fortè in hoc tanta esset tepiditas, vt manifestè bene consideranti appareat non tanti fieri peccatum, vt necesse est: quod timendum est ne in multis inueniatur. Hæc ideo quàm potuimus diligentißimè conati sumus explicare, vt admoneamus & pœnitentes ipsos, & spirituales iudices, vt non leuiter hæc pertranseant: est enim totius salutis nostræ cardo in vera mutatione animæ. Cum igitur hoc oscitanter facimus & negligenter, tam medici spirituales quàm infirmi, certè grauißimè timendum est, ne socordia nostra omnia Dei beneficia conuertantur nobis in perniciem, & ex quibus consequuturi eramus salutem, proueniat perditio: dum scilicet fit mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum: & obscurantur oculi eorum ne videant: quod idem sic dicere possumus: fiat baptismus eorum: fiat confeßio eorum &c. Est igitur confessori (vt Chrysostom. superius audiuimus dicentem) opus sexcentis oculis, vt habitum mentis eius qui confitetur agnoscat, vt excitet ad pœnitentiam, vt ab admonitione & oratione non desistat, quousque, quantum dabitur, agnoscat pœnitentem ascendisse ad perfectum contritionis & charitatis: Et pœnitenti similiter opus est, vt seipsum diligenter discutiat, sicut Paulus inquit: Si nosmetipsos dijudicaremus: & non putet leuiter aut obiter curãdum esse tantũ negotium, in quo

Ex quibus æstimandũ, an dolor cõtritionis sit perfectus.

Certò cognosci potest imperfectio doloris nostri, sed non perfectio.

agitur de consequenda venia mortalium peccatorum. Et cum ambo probè fuerint functi suo officio, dicant: Domine, serui inutiles sumus: & timeant. Quòd si hoc illi: quid acturi sunt qui nihil hæc omnia curant?

An qui sine pœnitētia cōfitetur, satisfaciat precepto Ecclesiæ de cōfitendo

Ex his respondendum est alteri quæstioni: an scilicet qui sine pœnitentia confitetur, satisfaciat præcepto Ecclesiæ quod habetur in capite: omnis vtriusq; sexus: quanquam reuera hæc quæstio magis curiosa sit quàm necessaria: parum enim prodest satisfacere interim Ecclesiæ præcepto, si non satisfiat diuino: nec certum aliquid potest in hac quæstione asseri. Sunt diuersæ sententiæ: illa tamen probabilior nobis videtur, sine aliorum præiudicio, quòd cum in confessione ipsa peccatum sacrilegij committitur contra sacramentum, in casibus scilicet primæ & secundæ propositionis, cum sacramentum iterandum est, non satisfit Ecclesiæ præcepto. Cùm verò bona fide peragitur confessio & Absolutio, nec repetenda est iuxta tertiam propositionem, tunc satisfactum est Ecclesiæ præcepto. Ratio horum est, quoniam probabiliter credendum est Ecclesiam, cum præcepit omnibus confitendū semel in anno, illam confessionem præcipere, quam Deus iussit fieri absq; temporis determinatione. Non enim aliud agit Ecclesia, quàm tempus definire, in quo fieri debeat quod absque certi temporis definitione Deus statuit. Cum igitur quis ita confitetur, vt illa confessio maius peccatum sit, nec Deo satisfiat: non est cur credatur satisfactum esse Ecclesiæ. Statuit Alexander 3. in cap. Quod quidam, de pœnitentijs & remissionibus, recipi debere impœnitentis confessionem, & monitis salutaribus indicandam ei esse pœnitentiam, non tamen impendendam ei absolutionem dicit. Quare nec probat illud esse sacramentum, si fieret, nec satisfieri Ecclesiæ, quæ certè præcipit vt sacramentum pœnitentiæ suscipiatur. Alij aliter distinguunt: & quidem Durandus argutè magis quàm solidè in dubium vertit, an Ecclesia præcipere possit confessionem fieri: quia (inquit) non potest cognoscere transgressionem huius præcepti. Vnde (inquit) intelligi potest, quòd de sumendo sacramento Eucharistiæ sit præceptum in illo cap. Omnis vtriusque sexus. de confessione verò solùm admonitio. Non enim potest Ecclesia agnoscere, an ritè quis fuerit confessus. Sed hæc non admodum pertinent ad rem: certè ad Ecclesiam pertinet de sacramentis & præceptis Dei definire, quando & quomodo sint vel

suscipien-

suscipienda vel implenda. Satis itaque dictum sit de pœnitentia in confessione necessaria. Non enim tanta exigitur, vt sacramentum sit ratum, quanta vt peccatum remittatur: de qua re plura superius diximus.

LECTIO NONA.

De Integritate Confessionis.



Quia inter Confessionis conditiones præcipuas diximus esse, vt sit integra, quemadmodum vt sit lachrymabilis, & de hac proximè diximus: restat vt nunc de integritate dicamus. Sit igitur de ea hoc certissimum fundamentum, vnde cætera deducamus. Summa doctrinæ de integritate cõfessionis.

Ex ipso Christi præcepto in huius sacramenti institutione, necesse est omnia mortalia, quorum sibi quisq; conscius est, secundum speciem & numerum, quantum pro fragilitate humana fieri potest, eidem sacerdoti integrè confiteri. Vbi tria asserimus meritò & probanda & explicanda. Quòd igitur vni & eidem sacerdoti omnia confiteri oporteat apertè probat, quod superius de sacramenti huius institutione dictum est. Omnia mortalia sunt reseruata à Christo, & subdita clauibus Ecclesiæ: mortalia (inquam) post baptismum commissa. Cæterùm quòd eidem sacerdoti omnia sint confitenda, non tam facile est probare. Nam quãquàm de conclusione ipsa nullus dubitet (regulariter enim, omissis quibusdam specialibus casibus, de quibus dicemus, vni integrè confessionem fieri oportere asserunt omnes, & oppositum hypocrisim grauissimam esse affirmant) de ratione tamen nonnulla est dubitatio: sed non est opus multis de hoc agere. B. Thom. d. 17. 4. vbi de hoc loquitur, id probat ex medici corporalis similitudine. Non potest ille bene vni morbo adhibere medelam, nisi cæteros etiam cognouerit: sæpe enim quod vni prodest, alteri nocet. Sic igitur nec potest sacerdos spirituale adhibere medelã & cõuenienté, nisi omnes animę ęgritudines cognouerit. Arguit

Vni et eidem sacerdoti omnia mortalia peccata confitenda.

q. 3. art. 4.

guit Durandus rationē hanc minus sufficere: quia (inquit) quòd attinet ad remittenda & sananda peccata omnia commissa, vna absolutione quasi vnico remedio tantum opus est: quod verò attinet ad cauenda futura, quamuis diuersis remedijs opus sit, tamen (inquit) non est de necessitate veræ pœnitentiæ, nón labi rursus in peccata: quo videtur innuere, nec ad veritatem pœnitentiæ requiri, vt adhibeantur remedia præseruatiua. His respondetur ab alijs. Sed non est opus de hoc contendere, res certa est. Hæc verò ratio b.Thom.magis similitudo quædam est, qua id explicari possit & proponi, quàm probatiò. Nobis illa ratio videtur efficax & certa, quam eo loco b.Thom.etiam ponit, & Durandus ab eo sumpsit: quòd videlicet confessio hæc eo modo fieri debeat sacerdoti, quo fit interius Deo per contritionem. Est enim exterior illa confessio huius interioris signum. Sicut ergo non est vera cōtritio, quæ de vno peccato est & non de omnibus, ita nec vera confessio. Et (vt apertius dicamus) confessio sic fieri debet, vt sequi possit vera absolutio, & diuinæ absolutioni conformis. Cum igitur Deus ab vno peccato non absoluat, nisi simul ab omnibus, de quo superius dictum est: nec sacerdos potest nisi ab omnibus absoluere: omnia igitur confitenda. Video multos huic rationi non inniti, quoniam (vt inferius patebit) putant aliquem posse absolui à diuersis sacerdotibus: ab vno scilicet de his, ab altero de alijs peccatis: cum scilicet sunt casus reseruati. Sed putamus rationem hanc efficacem esse, etiam si illud ita sit. Probat enim pœnitentem, quantum in ipso est, bona fide hoc debere agere, vt in vno & eodem iudicio se offerat de omnibus iudicandum simul, sicut simul de omnibus à Deo iudicandus est. Si quid verò per Ecclesiæ ordinationem huic obstat, aut alia aliqua ratione, pœnitens agit quod debet, quantum in ipso est. Probat itaq; ratio hæc regulariter hoc requiri in iudicio confessionis, vt sicut à Deo absoluitur, ita absolui possit à sacerdote. Et post hanc rationem etiam illa similitudo satis est efficax, si rectè pensetur. Duo sunt præcipuè in hoc iudicio attendenda. Primum, præteritorum peccatorum remissio, & de hoc intelligenda prior ratio. Secundum, præseruatio à futuris: vbi bene respondent Durando alij, quòd quamuis non pertineat ad rationem veræ pœnitentiæ, nec ad illam sit necessarium, non peccare rursum; est tamen necessarium habere verum propositū non peccandi:

Petrus de Palude.

Adrianus in quarto.

di:atque ita suscipere remedia necessaria. Magnus est error & perniciosus certè, putare minus curandum esse in confessione de remedijs necessarijs ad cauenda peccata. Tam necessarium id est, vt manifesta huius negligentia reum faciat & pœnitentem & confessorem. Huc spectat illa beati Thomæ similitudo: Necesse est ita confiteri, vt cognoscat spiritualis iudex quibus remedijs sit vtendum: quod fieri non potest, nisi omnia cognoscat peccata: Sunt igitur eidem confitenda. Et hæc diximus de primo, quod prædicta propositio continet. Iam ad duo reliqua accedendum.

Primum est, confitendas species mortalium peccatorum: furtum videlicet, homicidium &c. species (inquam) omnes. Istud non alia ratione opus est probare, quàm quod aliter non omnia confiteretur: si videlicet tantum diceret se multa peccata commisisse, ex hoc non fiunt illa homini cui confitetur, nota: confiteri verò non est aliud, quàm manifestare ei cui confitemur. Sunt itaque species omnes confitendæ. Notat tamen Caietanus, hoc diligenter considerans in propria de hac re quæstione circa finem tertiæ partis beati Thomæ, confitendas esse species illas, quæ diuersam continent malitiam, quas dicere possumus morales species: non verò opus esse ad alias descendere. Exempli gratia: b. Thom. diuersas species diuinationis ponit, per somnia, per garritus auium, per terram vel aquam: & tamen eadem est peccati malitia in his omnibus: quærere per pactum cum dæmonijs, per adinuenta signa ab illis, futurorum præcognitionem. Quare non erit opus vlterius descendere. Tamen furtum & rapina, quorum primum occultè, alterum manifestè & violenter fit, diuersæ sunt species, & diuersam continent malitiam: ideoq; confitendum vtrunq;. Continet etiam illa propositio numerum mortalium peccatorum esse confitendum: quod eadem probatur ratione. Non est minus peccatum decimum, quàm primum: non omnia itaque manifestat peccata, qui non explicat numerum. Caietanus tamen hoc prudenter considerans supradicta quæstione, diligenter explicat, quod dignum est consideratione, vt quantum fieri potest, tædium omne, & importuna quædam numeri peccatorum exactio auferatur à pœnitentibus. Est necessarium vt id fiat, cæterùm alia sunt multo magis necessaria: vera scilicet contritio, & cauendi futura diligentia: quæ proculdubio magis vrgenda sunt. De numero itaque sequentia, iuxta Caietanum & reliquos, notanda sunt: Primum,

Omnes species mortalium peccatorum sunt confitendæ.

Quæ species peccatorum confitendæ.

Numerus mortalium peccatorum est confitendus.

Circa cõfeſſionẽ numeri peccatorũ quædam notanda.

Numerus certus certò etiam manifeſtandus eſt in confeſsione, dubius verò conuenientiori modo quo fieri poteſt, vt ſcilicet intendat qui confitetur, quàm manifeſtè poteſt numerum explicare: de quo hoc ſecundò annotetur. In hac explicatione, non tam attendendũ vt integram & exactam notitiam peccatorum confeſſor habeat, quàm vt ſciat, quid ad adhibenda ſalutaria remedia expediat. Probat hoc ſupradicto loco & explicat Caietanus conuenienti ratione. Omne iudicium huius vitæ, quod in Eccleſia miniſterio CHRISTI fit, non ad integram punitionem peccatorum, ſed ad ſalutem potius animarum ordinatur. Hoc itaque curandum eſt, vt agnoſcatur quod ad animarũ ſalutem pertinet. Ex quo ſequitur tertium, quòd in hoc numero incerto peccatorum manifeſtando non magnopere curandum eſt, ſi parum aut plus aut minus dicatur. Quartum, vt in peccatis, in quibus diutius perſeueratum eſt, magis curetur vt diuturnitatem ipſam & tempus, frequentiam, & propenſionem voluntatis in peccatum quis confiteatur, quàm numerum aliquem. Inde melius poteſt aduertere ſpiritualis iudex, quam debeat adhibere medelam, quàm ex importuna calculatione. Exemplum eſt manifeſtum in publica peccatrice, quæ melius confitetur, ſi tempus quo in peccato permanſit, aperiat: & an ſemper affectus peccandi perſeuerauit, an non, atque frequentiam: quàm ſi importunius per ſingulos dies diſcurrens cuncta reducat ad numerum: quanquam id fieri poſsit, ſed certè non debet.

De confeſsione circumſtantiarum.

Ex hoc fundamento, & omnibus quæ circa illud diximus, ſequitur etiam, quid de circumſtantijs ſentiendum ſit. Circa quas illud primò omnium certum eſt omnibus, confitendas eſſe omnes circumſtantias, quæ addunt nouam ſpeciem peccati mortalis, quod eſt, noui præcepti tranſgreſsionem. Et quoniam alibi de circumſtantijs dicemus, quid videlicet ſint, & quot, nunc nõ eſt opus plura dicere, ſatis ſit iſtud exemplo declarare. Vulnerare vel occidere hominem peccatum eſt contra quintum præceptum Dei, occidere verò vt fureris & rapias illius bona, circumſtantia eſt finis, & contra ſeptimum Dei præceptum: Qui igitur fatetur ſe occidiſſe tantùm, cum occiderit animo furandi, non omnes confitetur malitias mortales: & ſic in cæteris omnibus. Nec circa hoc vlla eſt difficultas. In genere id tantum obſeruandum, vt circumſtantiæ manifeſtentur, vt veræ ſunt tanquã circumſtantes ipſum pec-

catum,

catum, non seorsim: nam in exemplo posito non debet confiteri pœnitens se occidisse,& furatum fuisse, seorsum: sed occidisse vt furaretur.

Est quidem de alijs circumstantijs nonnihil dubij, de quibus sequentia notanda.

Primum. Quod de circumstantijs variantibus speciem mortalis peccati diximus, id etiam de illis, quæ transgressionem mortalem eiusdem etiam speciei, vel contra idem præceptum addunt, apertè est intelligendum. Nam ratio quæ de alijs dicta est, etiam de his probat. Si quis furetur centum, vt alia totidem possit furari: vel occidat Petrum, vt postea occidat Iohannem, manifestum est non satis confiteri, si dicat se occidisse hominem: sicut qui duos occideret, etiam vnico ictu, duo homicidia commisit, & ita cõfiteri tenetur.

Circũstantię variantes speciẽ peccati.

Itaque quot(vt ita dicamus)malitiæ mortales sint in actu quem confitetur, manifestandum est, siue sint eiusdem speciei, siue diuersæ. Ex hoc est secundum considerandum (vbi diuersæ sunt sententiæ)de circumstantijs scilicet non nouam transgressionem cõtinentibus, sed augentibus eam quæ iam est: quantitate videlicet furti, vel grauitate illatæ iniuriæ siue violentiæ. Si furetur quis mille, longè maior grauitas est, quàm si centum: quanquam nec sit alterius speciei, nec eiusdem nouum peccatum. An itaque furti quantitas necessariò sit manifestanda, sicut quantitas illatæ contumeliæ siue vulneris, meritò dubitatur. Sunt qui putent non esse necessarium huiusmodi manifestare, hac sola ratione, quòd non addant nouam transgressionem: alijs videtur omnino esse necessarium: quod efficaci certè ratione probari videtur. Si.n. (vt prius diximus) centum furetur quis, vt possit alia centum furari, manifestandum est: multo autem est grauius, si semel mille furetur. Quare satis probabile videtur, omnem quantitatem, quæ ex se sola mortale cõstituit peccatum, manifestandam esse. Quanquam enim furatum fuisse semel mille aureos, vnum peccatum sit, non est tamen dubium æquiualere mille peccatis, quibus mille tantũ aurei furto accepti sunt. Si itaq;(vt verbi gratia dicamus) in furto quantitas vel aurei, vel minoris alicuius summæ peccatum mortale constituit, confiteri oportet quanta huiusmodi furatus quis fuerit: tot enim peccatis illud vnum æquiualet. Siluester in verbo, Confessio, de nuditate confessionis loquens, citat vtranque

De quantitate vel grauitate furti, iniuriæ &c.

que ſententiam,& putat medium tenendum: vt ſcilicet quantitas tunc neceſſariò ſit manifeſtanda, quando vt ſacerdos iudicare poſsit quid agendum ſit,vel imponendum pœnitenti,neceſſarium eſt. Vt ſi iniuria aut violentia illata ſit clerico, an fuerit leuis, an grauis. Nam grauis & enormis iniuria clerici excommunicationem habet reſeruatam pontifici Romano:Leuis verò iniuria tantũ Epiſcopo reſeruata eſt. Neceſſe eſt itaq; ſacerdotem hoc agnoſcere,vt intelligat quid ſibi agendum ſit.Similiter in furto,quia reſtitutio neceſſaria eſt,eaq; iuxta facultates, & oportunitatẽ eſt iniungenda:neceſſe erit agnoſcere,quanta ſit quantitas. Itaque iſta manifeſtanda ſunt,non quidem tanquam propter ſeipſa neceſſaria, ſed (vt dictum eſt) vt rectè iudicare poſsit ſacerdos: cæterùm alioqui non putat eſſe neceſſarium.Nos verò putamus tutius eſſe, vt cum certa eſt quantitas, manifeſtetur. Et vniuerſaliter vel numerus vel magnitudo,prout fieri poteſt, oſtendatur. Non minus iſta aggrauant peccatũ,quàm ſi vt minimũ in eadem ſpecie plura committerentur, vt diximus. Nec certè vlla ratio oſtendit, quare illa de quibus prius diximus,magis ſint confitenda,quàm iſta: ſed in omnibus his,quod bona fide agitur à pœnitente & ſacerdote,id ſatis eſſe debet:nec putamus contendendum eſſe de his.Nullus eſt qui magnam & enormem iniuriam, aut furtum maximi alicuius theſauri non putet confitenda eſſe. Si quis verò ex his velit etiam probare, magnitudinem affectus quo peccatur, neceſſariò confitendum eſſe : non enim minus illa grauat peccatum, ſed reuera magis quàm magnitudo effectus: reſpondendum eſt, quòd in affectu non eſt tam aperta nec manifeſta diuerſitas. Et certè quando manifeſtiſsima eſt affectus magnitudo, & (vt ita dicamus) inſolita dignum eſt vt manifeſtetur. Verùm quia gradus affectuum noſtrorum non facilè metiri poſſumus,nec de hac re putamus inquietandos eſſe eos qui confitentur:ſed admonẽdi ſunt inter cętera, vt cogitent, quanto affectu Deum offenderint, tanto magis pœniteat eos ſic eum offendiſſe.

De circũm ſtantia loci.

Sunt circa hoc de quibuſdam circũmſtantijs ſpeciales difficultates,de quibus breuiter dicendum.De loci circumſtantia,vbi ſcilicet peccatum ſit commiſſum,in prophano ſcilicet an ſacro loco: illud certum, quædam peccata iure quidem poſitiuo ſacri loci reuerentiam & ſanctitatem violare, furtum ſcilicet, ſanguinis aut ſeminis humani effuſionem.In his peccatis circũſtantia loci ſacri, addit

addit nouam transgreſsionem diuini præcepti. Furtum enim in loco ſacro eſt etiam ſacrilegium: quare illa circumſtantia neceſſariò eſt confitenda. Cæterùm alia peccata, quanquam in loco ſacro commiſſa irreuerentiam illi inferant, vt periuria, detractiones, non ſunt tamen ſpecialia ſacrilegia, nec neceſſariò confitenda. Eſt apud multos dubium, de furti aut homicidij, aut luxuriꝗ cogitationum peccatis, & deniq; omnibus alijs minoribus, ipſumq; actũ præcedentibus. Sed loco corporali non niſi externis & corporalibus fit propriè irreuerentia: de interioribus anxiè curandum non eſt: confiteatur quiſq; quàm poteſt plenius & manifeſtius, & ſacerdos ſit contentus in his omnibus mediocri cognitione. Ex his verò quæ de loco diximus ſacro, de cæteris circumſtantijs ſacrilegiũ conſtituentibus iudicandum eſt. Vbi & circumſtantia, quis, ſcilicet ſit qui peccat, ſecularis an ſacerdos, clericus an monachus. Similiter circumſtantia, circa quem, an cum conſecrata Deo muliere peccatum ſit, an non. Vbi quod de loco diximus obſeruandum eſt. Sunt quædam peccata conſecrationi ipſi repugnantia: cum ſcilicet ſpecialiter contra illa conſecratus quis eſt: illa ſunt etiam ſacrilegia, & ita in eis neceſſariò confitenda perſona quæ, vel circa quam, non omnia alia. Si ſacerdos fornicetur, eſt circumſtantia neceſſaria, quia contra votum & conſecrationem ſacerdotalem peccat: ſi verò peieret, aut detrahat, non eſt etiam ſacrilegium. Ita in reliquis omnibus. Vniuerſaliter verò quanquam ſæpius ex qualitate eius qui peccat, peccatum grauius fiat (grauius enim peccat ſenior quàm iuuenis, prælatus quàm ſubditus) non tamen hæc neceſſariò manifeſtanda ſunt.

De circũſtantia perſonæ peccantis & circa quam peccatur.

De circumſtantia ſacri temporis ſimiliter eſt dubium. Multi præcepto obſeruationis feſtorum putant prohiberi peccata. Eſt hæc ſententia non minima pars doctorum: Vnde fit, vt in feſto peierans aut detrahens tranſgrediatur etiam tertium præceptum: Sabbatha ſanctifices. Hoc eſt enim ſanctificare diem, cultui diuino mancipare. Alij putant tertio illo præcepto non aliud quàm ſeruilia opera corporalia interdici: ſpecialiter verò præcipi cultum illum, quem Eccleſia definiuit: aſtare videlicet ſacræ Miſſæ officio &c. Quare aliorum peccatorum commiſsio ſecundum iſtos non eſt contra hoc preceptum, quanq̃ ſit contra finem eius: cuius ſententiæ videtur eſſe b. Tho. Quare multi illum ſequentes, vt certiſsimũ hoc haberi volunt, & reprehendunt eos qui non apertè ita

De circũſtantia ſacri temporis.

docent: ne videlicet ex contrario laquei inijciantur animabus. Verùm nos non ita putamus certum esse, vt non possit tutius prior illa sententia asseri & multorum authoritate doctorum, & ratione ipsa sanctificationis festi: quanquam & contrarium putemus tutò teneri posse.

De scandalo quod ex peccato nascitur.

Sunt etiam specialia quædam circa hoc dubia, quæ non est opus persequi: vt est illud, quòd publicè & coram alijs peccare, circumstantia est trahens ad speciem scandali peccatum, et tum proculdubio necessariò confitendum: sicut aliorum auxilio vel consilio peccare, & ita alios participes facere peccati, siue inducere quouis modo, scandala sunt, & ita noua peccata. Dicit etiam Hadrianus hoc loco, quòd similiter peccare cōtra cōscientiam, sit necessaria circumstātia. Nam si bonum (inquit) agere contra conscientiam, mortale est: ergo malum similiter contra conscientiam commisisse, duplicem habet malitiam: quare multo magis etiam erit confitendum, si scienter peccetur: quod tamen (vt ipse fatetur) nec docti confessores exigunt, maximè cum communiter scientes peccent qui peccant. Et certè cum dubio conscientiæ peccare, magis alleuiat quàm aggrauat peccatum, quod alioqui ex se peccatum est. Nec scienter peccare aliud est quàm peccare. Diximus superius quòd magnitudo siue intensio affectus quo peccatur, non sit necessariò confitenda.

De eo qui contra conscientiam peccat.

Vltimò demum circa circumstantias notari volumus, quod de recidiuante in idem peccatum b. Thom. dist. 22. 4. dicit, quanquam peccata præterita per sequens peccatum non redeant, vt dictum est, atque ideo nec illa iterum confiteri sit opus, tanquam de quibus petenda sit absolutio: vt necessaria tamen ad conuenientem adhibendam medelam recidiuo manifestanda sunt, quasi quædam circumstantiæ. Constat enim quàm efficaciori remedio opus sit contra peccata inueterata, quæ iam in consuetudinem & naturam abierunt: manifestanda sunt igitur præterita, non quidem in speciali, sed satis erit, vt ostendat se pœnitens grauatum consuetudine illa peccandi.

LECTIO DECIMA.

De integritate etiam Confeſsionis.



Eſtat iam vt latius agamus de hac integritate Confeſsionis: Primò Caſus, in quibus iure quidem non ſolùm diuidi poteſt confeſsio, & hoc vni, illud alteri manifeſtari, aut omnino aliquid omitti, ſed debeat etiam omnino fieri, referamus, & rationē eorum. Primò igitur, cùm ſine graui ſcandalo vel periculo peccatum manifeſtari non poteſt, ſiue id ex culpa ſit ſacerdotis (qui probabiliter ſcandalizandus putatur, vel prouocandus ad malū, vel confeſsionem ipſam reuelaturus) ſiue ex alia quauis cauſa: ſententia eſt certa doctorum, quærendum eſſe alium, cui confiteatur: aut ſi habere eius copiam non poteſt alia manifeſtanda eſſe, & illud omittendū. Quò ad illud enim perinde eſt, ac ſi non habeatur copia confeſſoris. Quo caſu non ex intentione diuidit confeſsionem, aut quicquam tacet qui libenter omnia confiteretur: atque ideo non exhibet ſe inabſolubilem à Deo, cui omnia veraciter cōfitetur, & contritione atq; propoſito integrè confitendi omnium remiſsionem conſequitur. Nec tamen dubitandum eſt, habita copia eius, cui ritè id confiteri poſsit, teneri ad hoc agendum. Eſt tamen circa hoc conſiderandum (quod mouetur à nonnullis) non ideo omittendam manifeſtationem peccati alicuius, vel circumſtantiæ, quòd inde cognoſci poſsit perſona fortè, cum qua peccatum eſt, nec timendum eſt ibi periculum peccati detractionis, aut infamiæ proximi, ſed conſulendum eſt propriæ ſaluti, cum talis eſt ſacerdos, vt meritò non debeat timeri infamia, aut publicatio peccati. Cui propria peccata fidimus, non eſt cur & aliena illi fidi non poſsint, niſi aliunde periculum probabiliter timeretur. Reuera tamen, cum ſine confeſsionis reuelatione manifeſtari non poteſt peccatum, omittendum eſt, aut quærendus alius ſacerdos: cum ſcilicet creditur non poſſe non cognoſci perſona quæ confeſſa fuit, & ſimiliter peccatum eius.

Peccata reseruata quomodo confitenda.

Secundò, circa hoc est non parua quæstio, de peccatis reseruatis, quomodo scilicet manifestanda sint, cum nec ab inferiori possit pœnitens de omnibus absolui, nec superior consueuit aut vult omnia audire: & maximè propter consuetudinem multarum ecclesiarum, in quibus (vt Caiet. hoc loco inquit) absoluitur à superiori de reseruatis tantum, ab inferiori de alijs. Quidam igitur putãt nullo modo sacramentaliter absolui posse aliquem, nisi ab eo qui omnia audierit peccata. Si itaque superior solùm reseruata audiat, & absoluat: eam non credunt sacramentalem esse absolutionem: sed remissionem quandam. Ita sentiunt Hadrianus, Durãd. & multi alij. Reprehendit hoc Caiet. sed non probat certa ratione esse sacramentalẽ absolutionẽ quæ fit à superiori: quoniam (inquit) tenetur ille sigillum seruare secreti. Sed (vt inferius dicetur) multi tenentur secretum seruare, qui nec sacramentaliter absoluunt, nec etiam vlla est absolutio sacramentalis. Quare non potest negari illam sentẽtiam tutiorẽ esse, nec certa consuetudine Ecclesiæ potest probari contraria. Nam quòd in Roma. Ecclesia, & alijs, superiores absoluant à reseruatis tantum (vt Durand. dicit) potest intelligi, quòd absoluant à sola excommunicatione: vel, vt intelligantur ad inferiorem remittere absoluendum. B. Tho. obiter hoc attingens in 4. sentẽ. dicit inferiori confitenda esse omnia, & ab eo absoluendum esse confitentem à non reseruatis, & remittendum ad superiorem, vt absoluatur ab alijs. Permittit itaq; diuidi absolutionem, quanquam non confessionem. Et idem Caiet. in summula, vni vult omnia confitenda & manifestanda esse, sed à diuersis absolui. Et hæc videtur media quædam sententia. Sunt enim qui ex opposito prioris sententiæ tenẽt, in hoc casu reseruationis & confessionẽ, & absolutionẽ diuidi posse: vt scilicet superiori reseruata tamen confiteatur quis & ab ijs absoluatur: inferiori reliqua: quæ etiam satis probabilis est sententia. Nec vlla videtur ratio, quare potius absolutio diuidi possit, quàm cõfessio: rursum, nec quòd teneatur quis sæpius eadẽ confiteri peccata. Igitur quamlibet harum sequatur quis sententiam, maximè si sit cõsuetudo suæ Ecclesiæ, aut si à superiore ita præcipiatur, tutus erit: nec opus est scrupulosius hęc tractare: Siue confiteatur quędã vni, alia alteri, & ita absoluatur, vt dictum est: siue omnia vni, & à diuersis absoluatur, siue ab vno tantum sacramentaliter absoluatur, nõ est vlterius inquietãdus. Quanquam quæstionis ipsius vltima decisio

dist. 17. q. 3. art. 4.

aut concilij vniuersalis, aut Apostolicæ sedis examinationem & authoritatem (vt Durandus inquit) requirat. Satis sit, quod ad propositum attinet, quod integrè confiteatur, qui voluntate & intentione nihil omittit. Si tamen Ecclesiæ ordinatio diuersis (vt ita dicamus) tribunalibus diuersa reseruat peccata: atque ideo in eis ita à diuersis iudicatur & absoluitur pœnitens, per eum nihil detractũ est integritati: nec effectus vnius absolutionis coram Deo impeditur: cum apud illum non desit integrum propositum pœnitentis. Nec etiam inconueniens vllũ esset, iuxta ea quæ suprà dicta sunt, si penderet effectus vnius absolutionis, & alia superueniente quasi vna integra sequeretur remissio: sicuti vna absolutio nonnunquam operatur longè post, vt ostendimus, cum de fictione ageremus.

Restat de integritate, quid sentiendum, cum alicuius peccati oblitus est pœnitens, cuius postea est memor: an scilicet omnia præterita confiteri teneatur? cum nec tunc integrè confessus fuerit, vt patet: nec nunc, si id tantum cuius memor est, dicat, integrè confiteatur. De quo speculatiuè quidem certa est sententia, quod, si diligenter conscientiam discussit pœnitens, quantum scilicet iustè putauit sufficere, vt in memoriam reuocaret peccatum: quantum in ipso est integrè fuit confessus, nec tenetur amplius repetere. Si verò ex negligentia & incuria discutiendi conscientiam & rememorandi peccata contingit obliuio, tunc negligentia illa imputatur, & perinde est ac si noluisset integrè confiteri: quare nulla est illa confessio, & tota repetenda. Diximus hæc manifesta esse speculatiuè. Cæterùm in speciali iudicare, qualis fuerit negligentia, & quanta, certò quidem vix possibile est, maximè in rudioribus & rarò accedentibus ad confessionem. Quis enim satis intelliget, quanta fuerit diligentia examinandi conscientiam? Quanquam sic illud iudicare, vt sufficiat ad hoc, vt in misericordi Dei iudicio non imputetur nec pœnitenti, nec confessori, non sit difficile prudenti & timenti Deum sacerdoti, & non negligenter expendenti quæ ad hoc pertinent iudicium. Cæterùm ab idiotis & negligentibus circa similes pœnitentes, vix intelligere possumus, quomodo fieri possit: nec id sine dolore dicere possumus. Quanquam hoc malum non in hoc articulo solùm noceat, sed ferè in omnibus.

De peccato oblito.

Ad iudicandum igitur, an sufficiens fuerit diligentia, hæc est

Quanta dili-gētia exami-nanda con-ſcientia.

communis doctorum ſententia,manifeſta etiam ratione probata: Adhibendam eſſe in confeſsione nō minorem diligentiam,quàm in arduis & grauibus negotijs magni momenti, aut ex quibus pendet vel ſubſtantia, vel vita hominum, adhiberi ſolet. Idcirco dicitur libro de falſa & vera pœnitentia: Faciat pro ſalute animæ ſuæ inæternum victurus, quod pro ſalute corporis facit moriturus.

Diligentia adhibenda circa tria.

Hæc igitur diligentia adhibenda eſt circa tria maximè: ſcilicet circa rememoranda peccata, circa dolorem & contritionem de illis, vbi etiam includitur cautela contra futura peccata: denique circa hæc ipſa, contritionem ſcilicet & diſcuſsionem conſcientiæ, rectè examinanda & iudicanda,an ſufficientia ſint. Cum enim ex his tribus pendeat remiſsio peccati,ad quam conſequendam tanta meritò eſt adhibenda diligentia: conſtat eandem ad hæc tria requiri. Cum igitur hoc certum ſit in vniuerſali, iam ſatis oſtenditur in particulari, quàm difficile ſit de hoc iudicare. Sunt quidam, quorum feruor & diligentia manifeſta eſt, quantum eſt in homine.Sunt alij,quorum negligentia etiam apertiſsima eſt.Sunt medij,de quibus meritò dubitari poteſt.Circa hos igitur debet eſſe cura & propria, & ſacerdotis: vt ſcilicet excitentur ad maiorem diligentiam, & quantum fieri poteſt,examinētur: de quo ſequentia in ſpeciali ſunt notanda.

Primum. Tanta illa neceſſaria diligentia intelligenda eſt iuxta proportionem: vt ſcilicet ſicut ad vitam ſaluandam nihil omittitur eorum quæ neceſſaria iudicantur,ita ad peccatorum veniam conſequendam nihil omittatur neceſſariorum,hoc eſt,eorum quæ probabiliter creduntur neceſſaria. Cæterùm in ipſis temporalibus negotijs,vbi cum hominibus agendum eſt, ſæpe maiores incidunt difficultates,& ideo maiori etiam opus eſt ſollicitudine.In diſcuſsione verò pœnitentiæ, & dolore peccatorum ſolùm opus eſt vt ſecum agat pœnitens, & cum Deo:faciat ergo quantum ad hæc putauerit ſatis eſſe.

Secundum. Sine vlla cura prius examinandi conſcientiam ad confeſsionem acceſsiſſe (niſi fortè cum expectatur per examinationem ſacerdotis & admonitionem poſſe fieri quod ſatis ſit ad rememoranda peccata) ſignum eſt defectus neceſſariæ diligentiæ. Si verò ex diligentia ſacerdotis admonitus eſt pœnitens, & vterq; iudicat factum eſſe ſatis,non eſt putanda minor hæc diligentia.

Tertium

Tertium. Cùm duo hæc, examinatio & dolor, præcipua sint de quibus iudicare debet sacerdos, sine vlla cura & discretione horum absoluere, cùm non sunt manifesta, graue periculum est, nec videmus quomodo excusari possit sacerdos ipse à graui peccato, & pœnitens etiam à graui negligentia: nisi fortè ex bona fide absque vlla malitia sequeretur iudicium confessoris. Cæterùm quia nec conuenit, vt confessores indiscretè & nimium in his examinandis molestent pœnitentes, prudenter est agendum, & ex toto ipso discursu confessionis, & conuenientibus ac temperatis valdè interrogationibus (an scilicet cogitauerit à confessione proxima, vbi & cum quibus egerit, quæ tractauerit, quæ occurrerint occasiones peccati &c.) iudicare debet, sicut de dolore. In quo iudicio non opus est anxiè procedere, sed diuinæ misericordię occultiora relinquere: & certò statuere, Deum non imputaturum ad culpam, si quid defuerit: sed potius sua bonitate facturum, ne illud impediat.

Sacerdos debet iudicare de examinatione cõsciẽtiæ & dolore confitentis.

Vltimò denique & hoc obseruandum: quòd, quia negligentia ipsa peccatum quoddam est, hæc etiam remittitur per confessionem & contritionem. Vnde cùm quis de hac negligentia dolet, & eam confitetur: si quidem in extremo periculo est, nec iam maior fieri potest, etiam ab hoc peccato & cæteris credendum est eum absolui. Imò etiam si instaret tempus, quo sine scandalo omitti nõ posset communio, absolui etiam credendus est, sed supplenda est postea negligentia. Quicquid igitur bona fide agitur, illud etiam quieta mente suscipiendum est. In maxima verò negligentia & incuria rerum tam necessariarum, nulla potest esse securitas.

Mouentur circa istas duas conditiones, integritatem scilicet & dolorem confessionis, à posterioribus dubia nonnulla. Quædam, quæ nonnunquam occurrere possunt, quanq̃ rarò: quædam quæ certè vix aut nunquam: quare possent fortè illa omnia melius prudentis arbitrio relinqui: sed breuiter de his annotanda sequentia. Primum. Si sacerdos nouit pœnitentem oblitum alicuius peccati, quod fortè ipse vidit eum comittentem, & tñ non confitetur, & nihilominus putat eum conscientiã suam discussisse quãtum putat sufficere: si quidem sine scandalo eius potest, admoneat eum illius peccati: quod si timet scandalum: agat quantum potest, vt illius meminerit: quòd si tandem illud non confiteatur, nõ propter hoc est absolutio deneganda. Nam in hoc iudicio debet ca-

uere ſacerdos, ne ex cognitione quacunque, quam extra iudicium illud habet, moueatur ad ligandum vel ſoluendum. Poteſt ex illa fieri cautior & diligentior ad examinandum. Cæterùm non debet iudicare, niſi ex pœnitentis confeſsione.

Secundum, de quo etiam Gerſon, Hadrianus, & alij mouent dubia. Si ſacerdos timet pœnitentem non rectè diſcuſsiſſe conſcientiam, aut non plenè contritum, ſi quidem probabiliter hoc putat, maximè ex ipſa eius confeſsione, nō dubitandum quin teneatur omnem adhibere diligentiam, quouſque probabiliter credat ſatis actum eſſe in illis duobus. Notat tamen Gerſon, quòd cùm pœnitens non eſt paratus, aut ſine ſcandalo non ſuſtinebit diutius examinari vel interrogari, poſſe ſacerdotē (facta hac proteſtatione, quòd non proderit ei abſolutio, ſi non ſit diſpoſitus) abſoluere. Quod verum eſt, cum ex ipſa eius confeſsione non habet, vnde non credat eum diſpoſitum, quamuis aliunde forſan dubitare poſſet. Nec etiam putamus (vt ſuprà dictum eſt) debere conditionem addi in huiuſmodi caſibus dubijs, vel mēte retineri. Melius eſt vt abſoluens intendat agere quantum poteſt.

Tertium. Dubitant etiam, quid acturus ſit ſacerdos, cum videt pęnitentem ex ignorantia putare aliquid non eſſe peccatum, & ideo non confiteri: an ſcilicet teneatur eum docere? Vbi aſſerunt nonnulli, quod ſi ex illo peccato nullum damnum tertio inferatur, nec timeatur illum rurſum commiſſurum tale peccatum, etiam ſi ex ignorantia iuris diuini ſit, poſſe ſacerdotem tacere, nec de hoc admonere pœnitentem, ſi inuincibiliter (inquiunt) ignorat: quia (inquiunt) non eſt cur illum admoneat. Nec enim opus eſt vt pœniteat eum illius peccati, cum non peccauerit: nec vt caueat, cum non ſit timendum, ex caſu poſito, quod occurret occaſio illud iterum committendi: nec vt ſatisfaciat, cum nec illud ſit neceſſarium. Affirmant ſecundò nonnulli, quod eo caſu etiam ſi peccatum ſit in præiudicium tertij, ſi tamen non eſt ſpes correctionis aut vtilitatis alicuius, melius facit ſacerdos tacendo, quàm fruſtra aliquid admonendo. Sed tunc (inquit Had.) non debet abſoluere. Alij docent, etiam tunc abſoluendum eſſe. Fatetur tamen Hadrian. quod, ſi tantum eſſet ignorantia facti (vt ſi contraxit maritus cum ſecunda, viuente prima, ſed vterque id ignorat ſine culpa) & ex admonitione nihil aliud ſperari poſſet quàm turbatio & anxietas infirmorum, qui alioqui tutam habent conſcientiam, melius tunc ſit tacere.

Circa

Circa hæc omnia nunc proximè dicta de his ignorantijs, nos putamus rarò aut nunquam posse ea contingere vt proponuntur. Quomodo sciri potest, quòd laboret quis ignorantia inuincibili iuris diuini, nisi fortè dicamus, q,à proprio episcopo, aut parocho, viris doctis audierit pœnitens non esse peccatum, iurare falsum in iudicio ne occidatur homo, atq; ideo id fecerit? Sed esto ita: nunq̃ certum esse potest, non posse eum rursum in hoc incidere. Quare crediderim de his quæ certò iuris sunt diuini, semper admonendum & docendum esse pœnitentem, cum sacerdos quacunq; ex causa iudicat illum ignorare. Neq; quod aiunt: timet nihil vtilitatis futurum: puto posse contingere: nec est hoc vlla ratione de alio iudicandum: quòd si postea hoc ostenderetur, quòd ille scilicet repugnaret doctrinæ, non puto esse absoluendum. Meritò inquit tunc Adrianus non esse ignorantiam inuincibilem: cùm non sit paratus admonitus se emendare. Igitur de omnibus quæ sunt iuris diuini vel humani, & concernũt pœnitentẽ, pręcipuè si ea scire teneatur, tutius est vt instruatur pœnitens à sacerdote, maximè vbicunque præiudicium est tertij. Cæterùm solùm in ignorantia facti, cum timetur pusillorum infirmitati, rationabile videtur, tacendum esse. Sed hæc omnia, propter diuersas quæ accidere possunt circumstantias, sacerdotis arbitrio melius est relinquere, si doctus sit: si non sit doctus, consulat peritiores.

In his omnibus est aduertendum, teneri quidem sacerdotem ad examinandam et discutiendam pęnitentis conscientiam, præcipuè quo ad ista duo, integritatem scilicet & contritionem: quare tenetur & interrogare tam circa ea quæ confitetur pœnitens, quàm circa alia quæ putat conuenientia illi. Propterea videretur huic articulo conuenire, vt de interrogationibus necessarijs ageremus: sed hæc in alium articulum differamus.

De hac igitur conditione confessionis solùm hoc restat breuiter admonendum, quòd ad eam etiam pertineat veritas: vt scilicet in confessione non admisceatur mendacium, sed prout in animo habet, ita pœnitens manifestet: dubia vt dubia, certa vt certa. Admonet Caietanus bene, excusari posse illum, qui putat se melius agere, si peccatum de quo dubius est, sibi certò imputet & confiteatur. Verùm dubium nonnullum est, an sit peccatum circa venialia peccata mentiri, negando scilicet interrogatus quod commisit, aut confitendo quod non commisit; vbi Caietanus scrupulo-

Mendacium vitandum in confessione.

ſior videtur multis. Tenet enim, quòd, ſi venialia accipiat pœnitens vt materiam confeſsionis, cum fortè ſola illa confitetur, peccet, ſi circa illa mentiatur. Sed tandem ille ita temperat hanc rem, vt vix aut nunq̃ inueniri poſsit illud peccatum mortale. Quare tutò teneri poteſt, mendacium circa venialia nunquam eſſe mortale: quamuis ſi valde in tam tremendo iudicio fugiendum.

LECTIO VNDECIMA.

De ratione ſecreti neceſſarij in Confeſsione.



Ponitur etiam inter conditiones confeſsionis, quòd ſit ſecreta: circa quam duo nobis dicenda ſunt. Primum. Quatenus ſecretum ad neceſsitatem ſacramenti pertineat. Secundum. Quatenus teneatur ad ſeruandum ſecretum miniſter ipſe ſacramenti ſacerdos. Circa primum igitur ſequentia adnotentur. Primum. Poteſt pęnitens vel pluribus ſacerdotibus ſimul, vel ſanè ſacerdoti coram pluribus alijs publicè etiã confiteri: Hoc enim pręter authoritatem libri de vera & falſa pœnitentia, quam & Gratianus citat de pœnitent. diſt. 1. ca. Quem pœnitet. vbi dicitur: Quanto pluribus quis confitetur, tanto plenius conſequitur remiſsionem, propter erubeſcentiam. Præter hanc authoritatem (inquam) habet rationem manifeſtam: quoniam non eſt cur pœnitens non poſsit ſicut vni ſeorſim, ita ſimul multis ſua peccata manifeſtare, & medicinam quærere. Tenent etiam hoc communiter noſtri: & addit Petrus de Palude in 4. hoc in religionibus conſuetum fuiſſe, ſiue aliquando factum. Nihil itaque eſt, quare de hoc ſit dubitandum. Sed dubitant alij, an confeſsio hæc ſacramentalis ſit: de quo iam ſecundum addamus.

Confeſsio hæc pluribus facta, aut coram pluribus, non eſt minus ſacramentalis, quàm ſi vni tantum fieret. Hoc manifeſtè probatur.

batur. Ratione quidem, quia in hoc ſacramento non poteſt probari aliud eſſe neceſſariū, quàm q; ſubijciat ſe pœnitens iudicio & clauibus Eccleſiæ. Nec de ratione iudicij huius aliud eſt, quàm vt omnia, occulta etiam, in eo manifeſtentur. Quòd verò vni, & non pluribus fieri debeat confeſsio, id in fauorem eſt pœnitentis, cui ſi voluerit renuntiare, non eſt cur non ſit perfectum iudicium. Conſonat etiam hoc antiquæ Eccleſiæ vſui & authoritati. Superius namq; oſtendimus & ex Origene, & ex hiſtoria Tripartita, conſuetum fuiſſe, vt coram tota Eccleſia nonnunquam occulta peccata manifeſtarentur à pœnitentibus. Et Leo (vt etiam diximus) prohibuit, ne ad hoc cogerentur pœnitentes, vt in ſcriptum redigerent peccata, manifeſtanda deinde Eccleſiæ: ne hac occaſione deterrerentur peccatores à tam neceſſario remedio. Verùm nulla eſt vel ſuſpicio, quòd illam non putarit ſacramentalem confeſſionem: quod aduertendum eſt etiam contra aduerſarios Eccleſiæ. Illi, cum negare non poſsint, confitentur quidem fuiſſe olim in Eccleſia confeſsionem, ſed publicam (inquiunt) non occultam, qualem modò videmus. Vbi certè duo inconſideratiſsimè dicunt contra ſeipſos. Primum: Quòd non vident multo eſſe mitiorem & minus graue confeſsionem occultam quàm publicā. Quare non poſſunt negare, nunc in Eccleſia multo ſuauius & mitius cū peccatoribus agi, q̄ cum publicè confiteri cogebantur: & multo tunc ardentius peccatores pœnitentiam egiſſe, q̄ modò. Secundò non aduertunt, publicum vel occcultum non variare iudicij & clauiū Eccleſiæ authoritatem. Non igitur alia eſt confeſsio & abſolutio quæ modò fit, quàm quæ tunc fiebat. Nam ſi dicere tentent, tunc tantum de publicis factam eſſe confeſsionem, cum publicè fieret: contradicit apertè Origenes loco ſuprà citato, contradicit apertè Tertullianus de pœnitent. & cæteri antiquiores, aſſerentes per illam confeſsionem quæ tunc fiebat, peccatores ſeſe prodere: & ad hoc exhortantes ne vereantur facere, vt ſuprà ſatis oſtenſum eſt. Igitur ſecretum non eſt neceſſarium huic ſacramento. Sed nec hoc vnquam neceſſarium pœnitenti eſt, vt pluribus confiteatur: tantùm tenetur ex præcepto Chriſti ſubdere ſe iudicio clauium: quod integrè fit, cum vni confitetur.

Cōfeſsio pluribus vel publicè facta non eſt ſacramentalis.

Tertium iſtud ſit: Ad neceſsitatem huius ſacramenti ſufficit per interpretem, vel nuncium, aut ſcripto confiteri: et eodem modo nuncio vel ſcripto abſolui. Tenent etiam hoc plures noſtrū, Pe-

De cōfeſsione per interpretem, nun-

cium, vel literas. trus de Palude, Hadrianus, Syluester. Quanquam Caietanus de hac loquens conditione, absentem, vel per scriptum nullo modo putet aliquem posse absolui, vt sit verum sacramentum: Sed securè aliorum sententia teneri potest: quæ ratione etiam satis probatur sumpta ex natura huius sacramenti, quod non est aliud, quàm iudiciũ quoddam à Deo institutum: in iudicijs verò & causæ disceptatio, et sentẽtia nõ solùm scripto fieri potest, sed multo conuenientius fit. Non igitur hæc confessio propterea minus erit sacramentalis. Duo tamen circa hæc sunt notanda. Primum. Quòd, cum coràm & voce fieri potest, non sufficit facere per nunciũ vel scriptum: ita b. Tho. d. 21. 4. (vbi de hoc nostri) apertè dicit, quod sequitur magna, & magis digna authoritate doctorũ pars. In hoc sacramento manifestatio requiritur: fieri igitur debet, si potest, certiori & cõmuniori modo: adde etiam q, ipsa scriptura confessionẽ exigat: confessio verò non nisi voce confitentis fit, nisi fortè cum vox suppletur scripto. Per se igitur manifestatio vocis necessaria est. Quod & Gratian. ex lib. de vera & falsa pœnitent. in illo cap. Quem pœnit. probat: Ad sacerdotes (inquit ille) mittuntur leprosi, & ore suo manifestare iubentur. Secundò etiã circa hoc aduertendum, quod sicut non est licita & sufficiens hæc confessio per nunciũ vel scriptũ, cum fieri voce potest: ita non est necessaria, etiã cũ aliter fieri non potest. Est etiam hęc Doctorũ cõmunior & sanior sententia. Tantum Christus obligat pœnitentem ad manifestandum se iudici, cui illi potestatem tradidit: non alicui alteri. Si igitur non potest nisi per interpretem: si quidem fecerit, rectè facit, & consequetur sacramentum: si autem non, sufficit ei contritio, sicut non habenti sacerdotem. Ita de scripto vel nuncio. Hæc enim per se manifestant peccata alijs: nuntius namque alius est à iudice: scriptum etiam à quocunq; legi potest. Vbi tamen aduertendum, quod si casu accideret, vt pœnitens loqui nõ possit, sicut tenetur per nutus & signa confiteri, si cõmodè potest: quia illa per se non manifestant alijs peccata: ita videretur ille teneri etiã ad confitendum per scripturam, si posset præsente ipso sacerdote & legente, ita scribere, vt mox deleri posset scriptura. Satis enim occulta manifestatio tunc est. Quanquam his omnibus signis vel nutibus, vel scriptura, non putarem nimium grauandum esse pœnitentẽ, maximè in extremo periculo. Ista maximè signa satis cõfusè possunt manifestare peccata, vt magis curandum videatur,

ad

ad veram contritionem & pœnitentiam recurratur, ſed non eſt id omittendum. Et hæc ſatis de priori articulo, qualiter ſcilicet ſit neceſſarium ſecretum huic ſacramento.

De ſecundo iam dicendum, quomodo ſacerdos teneatur audita in confeſsione celare. Vbi primò quaſi fundamentum explicandum eſt, vnde hæc obligatio ſit, & quanta: de qua re beat. Tho, & reliqui diſt. 21. 4. Communiter quidem reſpondent, obligationem hanc ex natura ipſius ſacramenti eſſe. Cum enim ſacramenta efficiant quod ſignificant: in hoc verò ſacramento ſignificetur abſolutio à peccatis, quæ nihil aliud eſt, quàm tectio quædam peccatorum, iuxta illud: Quorum tecta ſunt peccata: Efficit igitur hoc ſacramentum, vt meritò miniſter ipſe teneatur etiam ea tegere. Quam rationem etſi Durandus putet non ſufficere (nec enim inquit ſacramentum efficit quicquid conſequenter ſignificatur, ſed id quod primò & directè: quare ſatis (inquit) eſt, vt hoc ſacramentũ efficiat remiſsionem peccati, non verò hanc obligationem celandi) ille tamen nimium ſcrupuloſè hanc rationem conſiderauit. Illud ſit dictum, vt conuenientia quædam & perſuaſio. Valde certè conſonat rationi, vt ſacerdos ſe conformet Deo, qui peccatum, quod ante confeſsionem dicitur in ſcriptura conſpexiſſe, per abſolutionem & remiſsionem dicitur non videre: Auerte faciem tuam à peccatis meis. Sacerdos ergo quæ antea non nouerat, meritò habere debet ſecreta. Continet tamen etiam hæc ratio efficacius aliquid, cui verè innititur hæc obligatio. Natura ſacramenti huius quid aliud habet, quàm quòd ſit iudicium quoddam (vt ita dicamus) ſuperhumanum: cæleſte ſcilicet & diuinum, & conſequens illam poteſtatem Chriſti, quâ conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum? Solus ille potuit præcipere, vt occulta & peccata omnia ſuis miniſtris reuelarentur: vt ſuperius probatum eſt. Ex hoc ſit, vt ſacerdos qui audiuit, non ſciat illa vt homo, nec naturali aliqua cognitione, ſed ſolùm vt vicem Dei tenens: vnde veraciter dicere poteſt, ſe neſcire quod in confeſsione audiuit. Meritò igitur ex hoc iudicio, quod alienum eſt ab hominum conuictu & conuerſatione, ſed ſolius Chriſti in ſalutem animarum, nihil trahi poteſt ad humana iudicia vel conuerſationem vitæ: alioqui ex iſto iudicio turbaretur quidem & confunderetur humanarum legum ordo & ratio. Itaque obligatio iſta ſeruandi ſecreta quæ audita ſunt, ex ipſo diuino iure eſt, conſequens præceptum ipſum niſi

[Margin: Quare ſacerdos debeat ſecretum ſeruare.]

[Margin: Pſal. 50.]

[Margin: Quanta obligatio ſecreti confeſsionis.]

Quæ sint celanda hoc secreto.

ipsum confessionis. Vnde meritò tenent omnes, neque à Papa dispensari posse in hoc: esset enim hoc mutare naturam huius iudicij Christi. Quare meritò Gregorius grauissima pœna puniri iubet sacerdotem quicquam reuelantem: deponi scilicet ab officio, & infamem perpetuò manere. Nec vlterius aliquid hîc quærendũ est. Ex his sequitur, nulla ratione, nullo casu, vel euitãdi cuiuscũq; periculi causa, nulla obedientia, vel iuramento, secretũ hoc reuelari posse. Illa.n. si sciuntur, vt tñ inter homines dicantur nesciri. Lõgè itaq; maius est vinculũ huius secreti, q̃ secreti quod ex lege naturæ est, & quo astringimur, quæ nobis ratione aliqua bona fide sunt commissa secretò seruare, aut occulta proximorum peccata, cum ad nos perueniunt, celare. Hæc enim in multis casibus debẽt etiam manifestari: vt cùm imminet periculũ Reip. aut certè cùm saluti expedit vel ipsorum qui commiserunt, vel aliorum. Quæ verò in confessione credita sunt, nulla ratione sunt manifestanda, vt diximus. Quare etiam si quis dicat se in confessione aliquid indicare alteri, modò non sit confessio, non tanto vinculo est seruandum secretò: nec maiori reuera, quàm illa alia de quibus diximus. En igitur explicatum quod proposuimus, vnde sit obligatio hæc secreti, & quanta. Ex quibus iam breuiter sequentia sunt notanda.

Quos astringat hoc secretum.

Primum. Ad secretum hoc seruandum primò quidem ipse sacerdos tenetur qui audit confessionem, siue vnus siue plures sint, iuxta proximo articulo dicta. Secundò verò etiã omnis ad quem quacunq; via, licita videlicet vel illicita, confessionis notitia peruenit. Vnde ille, cui reuelata est confessio concedente eo qui confessus est (vt dicemus postea) vel etiam sacerdote infideliter agente, tenetur ad idem sacramentum. Similiter & interpres, si eo vsus qui confitetur. Deinde quicunq; alius, qui fortè aut casu aut fraudulenter quicquam audiuit. Ratio horum omnium eadem est: omnes enim participes facti sunt (siue peccauerint, siue non) illius manifestationis quæ Christo tantummodo fit.

Secundum. Etsi nõ quicquid dictum est inter confitendum, sub hoc secretum cadat, oĩa tamen peccata & circũstantiæ sic secreta seruanda sunt, vt nec in specie, nec in genere ex reuelatione sacerdotis agnosci posit aliquod peccatũ cõfitentis, aut circũstantia: deniq; nec tertia persona, cũ qua fortè peccatũ est: & tandem quæcunq; illa sint, per q̃ veniri potest in notitiã alicuius peccati confitentis. Et ratio quidem horũ manifestissima; quia omnia

sub

sub illo iudicio cadunt. Ex quibus multi in speciali notant doctores, meritò cõsideranda confessoribus: de quibus Caietanus in hac cõditione cõfessionis, scilicet secreta: Siluester in verbo, Confessio. 3. Non potest sacerdos dicere, talis confessus est mihi hoc peccatum, etiã si illud sit publicũ, & publicè ei fuerit confessus: potest tñ de quocũq; dicere, cõfessus est mihi sua peccata: nihil.n.hic reuelat: potest dicere, se aliquem absoluisse: non verò è contrario, quòd non absoluerit. Sed illud etiã prudenter admonent doctores, quòd quamuis quædã in laudem dici posſint, maximè post mortem, vel ante etiã: quod scilicet magna contritione cõfiteatur quis, magna puritate, quod nõ inuenerit in eo peccata mortalia: timendũ tamẽ est, ne cũ ista de alijs nõ dicũtur, inde cõsequatur, vt intelligant alios hæc non habere. Satius itaq; est omnino tacere, vel saltẽ cũ de duobus aut pluribus est sermo, non de vno hæc dicere, & de alio tacere. Possunt audita in confesſione quærendi consilij gratia sic manifestari, vt inde non agnoscatur peccator. Addunt doctores instruere parochos & alios, ad quos pertinet administrare sacramentum Eucharistiæ, quomodo sine reuelatione confesſionis, cũ audierint publicum peccatorem, nec absoluerint, publicè etiam repellere posſint à sacramento: dicentes scilicet, oportet te publicè pœnitentiam & emendationem ostendere.

Tertiũ. Sunt nonnulli casus specialiter considerandi, quos animaduerterũt doctores. Primò igitur de licentia confitẽtis manifestari potest quicquid in confesſione auditum fuit. Nec opus est id scrupulosius tractari, quàm vt ille facultatem concedat. Dixerunt quidam opus esse, vt extra confesſionem iterum reuelet: sed vanũ est: Quod in fauorẽ tertij etiã iure diuino introductũ est, ille potest remittere: sicut id, ad q̃d ex iuramẽto tenemur p̃standũ. Secundò. Quæ extra confesſionem sacerdos cognoscit, siue antea, siue post: ex eo quòd in confesſione eadem audiuit, non tenetur magis secreta seruare: nec reuelando eam cognitionem quam extra confesſionem habet, facit contra secretum confesſionis. Fuerunt etiam in hoc scrupulosius quidam loquentes: sed hoc tutum & certum est. Tertiò denique magis dubium est, quid de peccatis, quæ in confesſione manifestantur, sentiendum, cùm sacerdos videt in magnum reipublicæ nocumentum, aut temporale vel spirituale damnum esse: vt audit hæreticum secretè corrumpentem populum; aut coniuratum aliquem de tradenda ciuitate, vel regno hostibus,

Quibus casibus reuelari posſit confesſio.

hostibus. Vbi cum illud certum sit, propter nullum periculum reuelandam esse confessionem, confugitur à doctoribus, vt quæratur, an illa sit confessio, an non: quod meritò considerandum est: quanquam non sit libertas reuelandi adeò extendenda, vt à nonnullis fit. De hoc igitur sunt sequentia notanda.

Primum. Quando peccatum manifestatur absq; vllo dolore, aut spe, aut intentione veniæ obtinendæ, quantumuis testetur, qui sic manifestat, se in confessione dicere, non tamen secretum confessionis tunc obligat. Itaque reuelandum tunc erit, cum in damnum reipub. vel priuati cuiusquam esset. Patet hoc, quia nullum ibi sacramentum confessionis est, nulla submissio clauibus ecclesiæ &c.

Secundum. Ex hoc Innocentius, Panormitanus, & nonnulli alij theologi dicunt, peccatum futurũ, & quod non proponit vitare qui confitetur, non cadere sub sigillo confessionis. Vt si confiteatur se velle prodere ciuitatem &c. nulla ibi videtur esse confessio. Sed de hoc dubitant alij: timent enim graue scandalum, si proderetur. Quare melius est in hoc medium tenere. Si salutis animæ suæ causa quis manifestet peccatum, quamuis illud non proponat vitare, & quamuis futurum sit, videtur tamen sub sigillo cadere. Vnde b. Thomas loco citato erroneam dicit sententiam, asserentem peccatum, quod vitare non proponit qui confitetur, non cadere sub sigillo. Potest enim (vt inquit) esse confessio ficta. Igitur in primo tantum casu & similibus, cùm manifestè nulla est confessio, sed vel irrisio, vel multo peior exquisitio rationis ad committendum peccatum: dicendum est sigillum non habere locum. In cæteris omnibus, cum vel consilium quæritur, vel nonnullum desiderium salutis ad manifestandum peccatũ ducit, etiam si ex infirmitate aut quauis alia causa non sit dignus absolutione, aut non omnino proponat vitare, sub sigillum tamen credendum est cadere: nec periculum siue spirituale, siue temporale reipub. sufficere debet, vt reueletur aliquid eorum, quæ sub hoc sigillo cadunt, sed aliter obuiandum est, si fieri potest: vt in communi admonendo ad quos pertinet spiritualis vel corporalis custodia: vel alia aliqua ratione. Quòd si ita non possit (vt inquit b. Thomas) cognitio illa confessionis cum non sit humana, perinde habenda est, ac si non esset.

DE

DE SATISFA-CTIONE.

Tertia videlicet parte Pœnitentiæ.

LECTIO PRIMA.



QVoniam (vt in principio Tractatus huius dictum est) satisfactio tertia pars atq; vltima pœnitentiæ ponitur, siue vt pœnitentia virtus est, siue vt est Sacramentum: de ea nunc vltimò est agendum. Et sicut de cōfessione diximus, quòd alia est virtutis pœnitentiæ (quæ & ante institutionem sacramenti, & naturali quadam ratione ostenditur, et in lege atq; Prophetis docetur apertius) alia verò est magis determinata: peccatorum scilicet omniū mortalium post baptismum commissorum facienda ministro Christi: quæ meritò sacramentalis dicitur, & pars sacramenti pœnitentiæ: ita de satisfactione nunc dicendum est. Est enim alia satisfactio quæ voluntariè assumitur à pœnitente, proprio scilicet arbitrio suo: proprio (inquā) sed iuxta Dei voluntatem in scriptura ostensam: hoc est, illa satisfactio, quam in lege & Prophetis Deus exigit, & ratio ipsa naturalis ex parte ostendit. Alia verò est, quam minister Christi ex potestate clauium iniungit pœnitenti pro qualitate criminum, & dispositionis propriæ: quæ meritò sacramentalis dicitur: nec aliter differt à priori illa satisfactione, quàm sicut determinatum quoddam & speciale à communi. Deus vult peccatorem satisfacere dolore, lachrymis, abstinentia atq; mortificatione: minister verò Christi pœnitenti moderatur & quantitatem, & qualitatem eius: sicut confessio illa sacramentalis est determinatus quidam modus manifestandi peccata, quæ manifestanda aliqua ratione esse ante sacramentum institutum, docet & scri-

Vt confessio, ita satisfactio est duplex.

ptura & ratio. Dicendum est igitur de duplici ista satisfactione: & primò de satisfactione in communi & in vniuersum: secundò specialiter de ea quæ imponitur à sacerdote illi, qui se subijcit clauibus Ecclesiæ.

Quia verò & in hac vltima parte pœnitentiæ, non minus molesti sunt nobis hæretici, quàm in reliquis: Vt enim nihil intactum relinquant, eorum maximè quæ ad salutem tantopere sunt necessaria: vt blandiantur vulgo, & seruiant affectibus: quicquid oneris & difficultatis est ad salutem, auferre conantur: clamant mirabiliter contra satisfactionem. Quia igitur ita etiam in hac parte aduersantur nobis, dicamus primò de satisfactione in genere, quid habeat Ecclesiastica & Catholica doctrina: vocent (si eis placet) scholasticam: deinde facilè videbitur quid illi impugnent, aut qua ratione eis responderi debeat.

De satisfactione in communi. Primum igitur agnoscimus satisfactionem pro peccatis in ipsa scriptura sacra apertè doceri, & exigi à peccatoribus: sicuti Daniel apertè loquitur Nabuchodonosor regi: Peccata tua eleemo-
Daniel 4. synis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. Et in
Prouerb. 16. Prouerbijs scriptum est: Misericordia & veritate redimitur iniquitas. Ecce verbum redimendi, quod iustitiæ est, sicut & nomen satisfactionis. Quare etiam huc pertinent multa alia quæ in scri-
Capite 1. ptura de eleemosynæ virtute dicuntur. Isaias clamat: Subuenite oppresso, & defendite viduam &c. Et addit: & venite & arguite me. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur &c. Ecce quomodo Deus eleemosynis ostendat satisfieri pro peccatis, dum vult se argui quodammodo, & constringi ad di-
Thobiæ 4. mittenda peccata propter eleemosynas. Et Thobias inquit: Eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat. Et ipse Dominus:
Lucæ 11. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Esse itaque opera quibus peccatis satisfit, & ea redimuntur, ex his locis scripturæ colligitur, & ex pœnitentia illa Niniuitarum tantopere à Deo probata. Et hæc opera intelligunt patres esse fructus illos dignos pœnitentiæ, quos Iohannes & Christus Dominus exigunt mox in Euangelicæ prædicationis principio, vt in eum locum Chrysost. apertissimè ostendit, vt supra diximus: debere scilicet eũ quem verè pœnitet peccatorum, si quid furatus est, eleemosynis diluere: si fornicatus, abstinentia etiam licitarum delectationum. Vnde & de satisfactione est constans & apertissima patrũ doctri-
na.

na,tanquam de re certa,ab initio statim ipsius Ecclesiæ. Et quanto duriorem exigebant illi patres satisfactionem,quàm nunc exigatur in Ecclesia,ipsa eorum doctrina apertissimè ostendit. Cypria. in serm.de lapsis quàm dùrè arguit,quòd sine satisfactione admissi essent ad cōmunionem, qui fidē negauerant? quàm ibi damnat eos,qui peccatorū vulnera leuius contrectant,atq; ita non sanant? Tertulli.in lib.de pęniten. (quanq̄ in eo vt Nouatianus loquatur) manifestissimum perhibet testimonium pęnitentialium satisfactionum: quæ seuerissimè in Ecclesia tunc exigebantur. Origenes Homilia 8.in Leuiticum, de his etiam apertissimè loquitur. Denique Augustinus ipse in Enchiridio (in quo certæ & catholicæ doctrinæ colligit compendium) apertè inquit remitti quidem maiora & grauiora peccata in Ecclesia si non satisfactio congrua negligatur. Itaque non abhorret ab hoc vocabulo antiquitas Ecclesiæ,nec certè scriptura. Nam rem ipsam apertius omnis antiqua & catholica doctrina docet. Capite 70.

Ex his Magister sentent. in hac materia pœnitentiæ satisfactionem necessariam docet,& partem ipsam pœnitentiæ constituit: atque definiuit etiam ex libro qui Augustino tribuitur, de vera & falsa pœnitentia: vbi posteriores, hanc scripturæ & patrum doctrinam magis explicantes,sequentia docent. d.15.& 16. 4.

Primum. Nullum posse perfectè & integrè,nec certè vel ex minima parte Deo pro peccatis satisfacere,secundum scilicet æqualitatem iustitiæ: cum nec pro susceptis beneficijs, etiam sine omni peccato, Deo possit æquale reddi. Hoc manifestissimum esse & ratione,& scriptura ipsa ostendunt. Quicquid in nobis est Deo debemus,à quo cuncta recepimus: illius sunt omnia: nihil ergo ei reddere possumus. Quis prior (inquit Paulus) dedit illi,& retribuetur ei? Quicquid agimus boni, ab ipso accipimus. Quid habes quòd non accepisti? Nulla itaque æqualitas nostri ad Deum esse potest: quare nec vlla perfecta iustitia. Roman. 11. 1.Corint.4.

Secundum. Proportione quadam & gratuita Dei acceptatione inueniri potest aliqua satisfactio peccati in nobis. Est (inquit Philosophus) iustum quoddam paternum, siue (vt ita dicamus) amicabile: quod si non æqualitatem contineat, rei videlicet ad rem: habet tamen proportionem quandam,quæ inter amicos satis esse debet: cum videlicet amicus pro beneficio quod acceperat ab amico,si non quantū accepit,quantum cōmode tamen potest,

reddit: quod meritò ab amicó acceptandum est quasi æquale, non quidem si consideretur res, sed animus. Ex his igitur dicunt, quòd Deus, quanto superior est, tanto benigniorem & humaniorem hominibus se exhibeat, vt verus videlicet pater, vt sponsus amantissimus, denique vt amicissimus. Quare quicquid benignissimus amicus, & ditissimus à paupere amico suscipit, eo etiam nomine Deus dignatur suscipere à nobis. Propterea sibi petit satisfieri, & reddi alia debita obedientiæ & seruitutis, non austeritate aliqua, sed dignatione maxima.

Tertiò deniq; docent, Deum à nobis exigere satisfactionem vltra ea quæ iam diximus, contritionem scilicet & confessionem. Et hoc quidem nonnunquam in communi sub nomine pœnitentiæ: Si impius egerit pœnitentiam &c. Et: Pœnitentiam agite. Nonnunquam etiam specialius, sicut & duo alia. Non enim contenta est scriptura dicere: Pœnitentiam agite &c. Addit specialiter de contritione & tristitia illa, quæ secundum Deum est, sicuti cum dicitur: Dole et satage filia Syon. Aut: Lauabo per singulas noctes lectū meum. Vnde & Moises: Inuenies (inquit) Dominum Deum tuū, si tota tribulatione animæ tuæ quæsieris eū. Et de confessione etiam vidimus superius præcepta: Confitemini alterutrum &c. Ita igitur de satisfactione (quæ includitur quidem in communi nomine pœnitentiæ) specialius dicitur: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Vbi omnes patres intellexerunt satisfactionem. Hanc igitur exigit à nobis Deus, non quasi condignam et sufficientem pro peccatis (hoc enim esse non potest, vt diximus) nec certè quasi ipsius remissionis peccati meritoriam (gratis enim peccatum dimittitur) sed persoluendam tanquam necessariam nobis ob tres maximè causas. Prima, ad satisfaciendum & persoluendum temporalem pœnam, cui sæpius post remissam culpam manet peccator astrictus coram Deo. Nam quòd remissione culpæ non consequatur remissio totius pœnæ, superius probauimus scripturæ manifestis exemplis: vt Augustinus etiam probat in libris de peccatorum meritis & remissione. Primò in ipso Adam & peccato quod ex eo contrahimus: remissum est illi, & nobis etiam in Baptismo: & tamen exigitur mox illius peccati pœna, mors scilicet, & reliquæ huius vitæ afflictiones: fames, sitis &c. Idem in Dauid patet, cui bis remisso peccato impositæ sunt grauissimæ pœnæ. Itaque nihil derogat diuinæ gratiæ in remissione peccati: nihil

Deuteron. 4.

Satisfactio necessaria est ob tres causas.

nihil quoque derogat efficaciæ meriti passionis Christi, quem Deus nobis dedit propitiatorem, si eum cui culpam remisit, & in suam amicitiam recepit, temporaliter flagellet. Cum itaque hoc generaliter constet, specialiter etiam Ecclesiastica doctrina & certa fides habet, in Baptismo peccata omnia actualia, & pœnam etiam eorum omnino remitti: quia ibi est plena & perfecta configuratio mortis Christi & resurrectionis eius, & plena participatio meritorum eius, quoad remissionem peccati atque regenerationem: ita vt nihil culpæ vel pœnæ ob commissa peccata reliquum sit. Peccantibus verò post baptismum in hoc sacramento pœnitentię curatio tantùm & velut medicina datur, per quam non ita plenè omnis pœna remittitur, sed manet peccator remissa culpa, reus exoluendæ pœnæ. Propter quod ministro huius sacramenti datur potestas non tantum soluendi, sed & ligandi, ad pœnam scilicet pro qualitate delicti. Nam quod attinet ad remissionem peccati, omnium delictorum æqualiter fit. Cæterùm pœna pro omnibus non æqualis est. Ad soluendam igitur hanc pœnam exigitur satisfactio, remissa iam culpa. Huic rationi possent & multæ aliæ adiungi, quæ ad eam pertinent. Cur videlicet ita placuerit Deo, quòd peccantes post baptismum non sint immunes à pœna etiam, remissa culpa: de quibus Augustinus supradicto loco. Quod certè misericorditer à Deo prouisum est tanquàm patre: ad deterrendos scilicet nos à frequentia peccati: vt intelligamus grauiora esse quæ post baptismū cōmittimus, dum nō sine grauioribus flagellis nobis remittuntur omnino. Quàm verò hoc sit necessarium, experimur apertè. Nam nec his omnibus retrahimur à peccatis: quanto igitur minus si semper omnia (vt in baptismo) absque flagello aliquo remitterentur? His etiam pœnis admonemur ad recordationem peccati, & humiliationem, ad imitationem & cōfigurationem Christi crucifixi: vt videlicet mortificationem Iesu semper in corpore nostro circumferamus: & (vt alibi etiam Paulus inquit) cum Christo crucifigamur. Hæc itaque certissima fidei doctrina consonè traditur à patribus, & antiquioribus concilijs, circa ea quæ superius explicauimus de potestate ligandi atque soluendi. Nihil in eorum doctrina apertius, quàm imponendas esse satisfactiones pro qualitate delictorum. Consentaneū est etiam hoc exemplis veteris legis. Quare non sunt audiendi hæretici vanè contra hoc clamantes.

2. Cor. 4.
Gal. 2. & 5.

Secunda verò ratio huius ſatisfactionis eſt, propter ipſas reliquias & animæ propenſiones in peccata, quæ manent remiſſa culpa: id quod primò in baptiſmo notiſsimum eſt. Remiſſis enim in eo peccatis, manet primò lex illa peccati, propter quã lamentatur Paulus, iam certe iuſtificatus: Video in membris meis legem repugnantem &c. Hæc verò eſt corruptæ carnis noſtræ in illicita motus rationi repugnans. Deinde manent mali habitus peccatorum, qui ex actibus acquiſiti ſunt. Qui aſſuetus eſt intemperantiæ, iræ, & ſimilibus, manet etiam adhuc in hæc vitia procliuis: contra quam infirmitatem adhibenda ſunt cõtraria opera, quibus & illa auferatur, & in contraria inclinetur animus. Quod Origenes pulchrè in homilia illa in Leuiticũ ſuprà citata, hac ſimilitudine oſtẽdit. Nõ ſatis eſt percuſſo à ſagitta (inquit) ſi auferatur telum quod infixum erat: ſed poſtea adhibenda ſunt medicamina, quibus ſanetur vulnus. Itaque peccatum ipſum commiſſum velut ſagittam infixam animæ putat, iuxta illud pſalmi: Sagittæ tuæ infixæ ſunt mihi &c. Dei enim dici poſſunt ſagittæ peccata, in quæ non niſi Deo nos deſerente incidimus. Remiſsio ergo peccati eſt eductio ſagittæ. Reſtat ergo vt adhibeantur medicamina in ſatisfactione. His itaque de cauſis doctrina Catholica tenet illam eſſe neceſſariam. Et medicinas iſtas intelligunt doctores ſcholaſtici eſſe hæc tria præcipuè: eleemoſynam ſcilicet, ieiunium, & orationem: & ideo has tres partes ſatisfactionis poſuerunt & ſcripturæ authoritate, & ratione etiam manifeſta. De eleemoſyna in Daniele habemus: de ieiunio in Niniuitis: de oratione in publicano. Et ſunt de his innumera alia ſcripturæ loca. Ratio etiam manifeſta eſt. Nam peccata omnia in horum oppoſitis conſiſtunt. Peccamus enim per concupiſcentiam carnis, contra quam eſt ieiunium: peccamus per cõcupiſcentiam oculorum, hoc eſt, diuitiarum amorem, contra quam eſt eleemoſyna: denique & per ſuperbiam cordis peccamus, contra quam eſt humiliatio orationis. Sed & per hæc tria omnium bonorum quæ nobis à Deo data ſunt, ſacrificium ipſi offerimus. Per orationem ſacrificamus animam & interiora noſtra: per ieiunium corpus: per eleemoſynam exteriora omnia. Nihil itaque reliquum eſt.

Rom. 7.

De tribus operibus ſatisfactorijs.

Reprehendũt hæretici ſatiſfactionẽ.

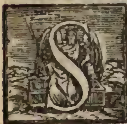
Hæc igitur eſt Catholicorum doctrina de ſatisfactione in communi, contra quam hæretici hoc tantùm clamant, quod

derogatur

derogatur virtuti paſsionis Chriſti, cum nos volumus ei aliquid addere: deinde & diuinæ gratię, cum volumus quaſi mereri remiſsionem peccatorum, non gratis accipere à Deo: atque his etiam addunt tertium, incertos nos fieri de remiſsione peccatorum: quibus abundè iam ſuperius ſatisfecimus, cum de iuſtificatione ageremus. Omnibus noſtris operibus, quibus cooperamur in remiſsione culpæ vel pœnæ, nihil putamus nos addere meritis Chriſti vel gratiæ, ſed ab vtroque horum, à Chriſto ſcilicet, merito ipſius, & à gratia, quicquid agimus, credimus nos ſuſcipere. Quid habemus quod non accepimus? & accepimus ex gratia Dei p Chriſtum? Nec fidimus noſtris operibus, vt incerti eſſe debeamus, ſed diuinæ gratiæ. Et ſtultiſsimè clamantibus hæreticis, iniurium eſſe Chriſto, quòd velimus aliquid eius meritis addere: reſpondet Paulus: Adimpleo quæ deſunt paſsioni Chriſti, ſiue ſuppleo (quod alij habent) in carne mea &c. Sed hunc locum inferius latius explicabimus: Eſt enim ad alia magis neceſſarius. Igitur de ſatisfactione hac in vniuerſum ſint nobis hæc dicta. Nam partes tres illas eius pertractare, orationem ſcilicet, ieiunium, & eleemoſynam, non eſt præſentis loci. Diximus de illis in expoſitione ſermonis domini in monte: & in hoc tractatu dicemus inferius inter moralia. Reſtat iam vt de ſacramentali ſatisfactione aliquid dicamus. Ad coloſſ. 1.

LECTIO SECVNDA.

De ſacramentali ſatisfactione.



SICVT de Contritione & Confeſsione diximus, ita & de ſatisfactione nunc dicendum. Eſt (vt proximè diximus) quædam virtutis pœnitentiæ ſatisfactio: quæ videlicet ſuſcipitur pro cuiuſque pœnitentis arbitrio: ad quam exhortatur nos ſcriptura ſacra. Etiam ante inſtitutum ſacramentum pœnitentiæ à Chriſto exiguntur ieiunia, lachrymæ, & eleemoſynæ à pœnitentibus. De hac ſatisfactione locuti ſumus. Eſt alia, quæ arbitrio & authoritate ſacerdotum

tum imponitur in Ecclesia: quam intellexerunt patres in illis verbis: Quicquid ligaueritis supra terram &c. Et quorum remiseritis &c. vt suprà vidimus. Tenetur enim spiritualis iudex curationem adhibere pro qualitate peccatorum: & diligenter agere, vt nō tantum remittantur peccata præterita, sed à futuris etiam præseruetur pœnitens: quod maximè fit per satisfactionem impositam. Differt itaque hæc satisfactio ab illa priori, vt speciale aliquod & determinatum ab vniuersali & communi: sicut contritio & confessiō sacramentalis à contritione & confessione virtutis. Præcipitur pœnitentibus in communi quidem, vt satisfaciant, redimant peccata eleemosynis &c. nulla itaque in speciali definitur satisfactio: præcipitur verò in institutione huius sacramenti pœnitentibus, vt subdant se iudicio & clauibus Ecclesiæ, & pro arbitrio ministrorum eius hos fructus pœnitentię faciant. Vbi nihil aliud agitur, quàm vt id quod in genere præcipiebatur, in speciali iam applicetur huic pœnitenti: probata itaque superius necessitate satisfactionis, quam Deus exigit, probato etiam iudicio illo ministrorum Ecclesiæ, cui Christus præcipit peccatores subijci: manifesta relinquitur hæc alia satisfactio specialis & sacramentalis, qua nihil est in antiquorum conciliorum vsu frequentius. Decernuntur in multis illorum tempora pœnitentię pro his aut illis criminibus. In ipso statim concilio Nicæno negantibus fidem imponuntur decem anni pœnitentiæ, aut pauciores, prout grauius aut leuius deliquerint. Ita in multis alijs concilijs. Vnde Isidorus (vt Gratianus citat cap. Hoc ipsum, 33. q. 2.) pro grauioribus delictis inquit septem annorum pœnitentiam dari consuetam. Certum est toto tempore pœnitentiæ sequestratos fuisse pœnitentes à communione. Insuper & ieiunijs ac abstinentijs in cinere & cilitio, prout moderabantur episcopi, vacasse, & in Ecclesia lamentabiliter sese ostendisse: cuius sunt in omni antiquitate Ecclesiæ multa testimonia. Et quanquam fuerint tempora præfixa, fatentur tamen patres, magna ex parte tempus & medium agendæ pœnitētiæ relicta esse arbitrio sacerdotum. Ita Hieronymus, citante Gratiano capite Mensuram, de pœnitent. d. 1. Et Innocent. 3. id satis ostendit cap. Deus qui, de Pœnitent. & Remiss. Huius August. in Enchri. suo ad Lauren. & meminit, & rationem assignat vtriusq; horum: quare scilicet certa tempora statuta fuerint pœnitentiæ, & quare arbitrio relinquatur sacerdotum. Sic enim inquit. In actione

De seueritate satisfactionis olim seruata.

ne pœnitentiæ non tam cõsideranda est mensura temporis, quàm modus. Verum quia plerunq; dolor cordis alterius occultus est alteri: rectè constituuntur ab his qui præsunt Ecclesiæ, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur peccata. Vides itaque de temporibus pœnitentiæ quàm fuerit certa in antiquis doctrina: vides & rationem: vt fiat (inquit) satis Ecclesiæ, quod est, vt ex humilitate perseueranter subeundi pœnitentiam, iudicare possit Ecclesia, hoc est, ille spiritualis iudex constitutus ab Ecclesia, veritatem pœnitudinis cordis. Ex hac igitur libertate ab Ecclesia concessa ministris pro suo arbitrio decernẽdi pœnitentiã, ex infirmitate etiam nostrorũ temporũ factum est, vt nimiũ fuerit remissa seueritas ista satisfactionum. Dum .n. iubemur infirmitati condescendere peccantiũ, & non imponere onera grauia & importabilia, iudicant prudentes doctores cõsultius esse, modica imposita satisfactione, quã pro infirmitate sua, siue corporis, siue animę peccator subire potest, reliqua iudicio diuino relinquere: quàm in desperationẽ aut nimiam tristitiam deijcere hominem. Itaq; nostris tẽporibus non est quod calumnientur hæretici, quasi duriora imponantur modò: cum minima sint, & ferè nulla, quæ in satisfactionem imponuntur, si conferantur antiquioribus.

Hæc est de satisfactionibus siue pœnitentijs impositis à sacerdotibus catholica doctrina, quam etiam impugnant hæretici pulcherrimis certè rationibus. Primò inquiunt (quod negare non possunt) fuisse antiquum morem imponendi satisfactiones, sed hoc tantum in terrorem & exemplum factum fuisse. Quare (inquiunt) ritus tantum politicus fuit, nihil ad conscientiam vel remisionem peccatorum pertinens. Et progrediuntur vlterius nonnulli eorum, vt audeant dicere, ex superstitione additas esse post Apostolos longiores illas satisfactiones, & iam tanquam imposibiles omnino obliteratas. His breuiter (nec enim multis verbis opus est) respondemus, primum quidem contra patrum sensum & absque vlla ratione dici. Quare satisfactiones istæ non pertinent ad conscientiam & remisionem peccati, quæ authoritate Christi imponuntur? Nonne inquit: Qui vos audit me audit? Nec hoc tantum id probat: sed quod sunt etiam Sacramentales, hoc est, pars sacramenti, & virtutem sacramenti participantes. Sunt enim cæremoniæ & ritus exteriores habentes verbum & promisionem: Quicquid ligaueritis,

Confutatur sententia hæreticorum de canon. pœnitentialibus.

& quicquid folueris &c. Secundum verò quàm est stultum & temerarium, vt audeant superstitionis arguere antiquissima cõcilia. Præferat se itaque nunc Philippus Melanchton Concilio Nicæno trecentorum decem & octo S. patrum, qui aliter legerant scripturam quàm ipse: arguat eos superstitionis. Sed (quod miserabilius est) habent isti qui eos audiant, vel potius, qui surdis auribus sequantur.

Nunc restat vt stabilita ista sacramentali satisfactione, ad specialia descendentes, quod maximè necessarium de ea nostri pertractant, dicamus. Primò igitur de necessitate illius dicendum. De qua, sicut & de cæteris quæ iam sequuntur, breuiter & in summa tantum agamus. Sit igitur de necessitate prior propositio.

Propositio 1. Quomodo non sit necessaria satisfactio.

Ad sacramenti pœnitentiæ veritatem, vt scilicet absolutio rata sit, & fructũ operetur remissionis peccati, non est simpliciter & in vniuersum necessaria impositio pœnitentiæ, siue satisfactionis. Omissio itaq; huius non reddit sacramentũ nullum, imò quandoq; etiam licita est. Vtrunq; probatur. Casu quo probabiliter iudicari potest pœnitentem perfectè satisfecisse pro peccatis quæ confitetur, aut imminere iam illi mortem, siue martyrium, patet in his omnibus frustra imponi satisfactionem. Potest etiam culpabiliter omitti: cum scilicet opus foret vel ad satisfaciendum pro peccatis præteritis, vel in remedium futurorum. Nec tamen tunc sacramentum redditur nullum, aut impeditur remissio peccatorum. Hoc patet. Quia potest pœnitens verè esse contritus, & adesse materia & forma sacramenti. Igitur (vt superius etiam dictum est) satisfactio pars integralis tantum sacramenti huius est, non essentialis. Erit itaq; sine illa verum sacramentũ, sicut verus est homo ex anima & corpore: sed non erit integrum, sicut nec homo sine manu aut pede. Ex quo sequitur hæc secunda propositio.

Propositio 2. Quando & quare, ac quo modo necessaria sit satisfactio.

Impositio pœnitentiæ cum ad cauenda peccata futura, & satisfaciendum pro præteritis probabiliter iudicatur expediens, debet sub peccato mortali imponi à sacerdote, & acceptari à pœnitente. Hanc propositionem multi negant recentiorum, sequentes Scotum. Putant enim non teneri pœnitentem acceptare etiã minimam: & sacerdotẽ tunc debere absoluere. Probãt hoc: quia cum hæc satisfactio tantum sit pro pœna temporali, quæ remanet remissa culpa: potest (si velit) post hanc vitam exoluere, nec vllum videtur peccatum, hoc velle. Nos verò nulla ratione putamus hoc

asserendum. Est enim contra sensum patrum, nec à grauioribus hoc asseritur:& reuera detrahit multum authoritati clauiũ,et prçcipuo fini iudicij huius. Hæc omnia satis ex superioribus patent. Audiuimus Chrysostomum, Hieronymum, & cæteros asserentes summè necessarium esse,vt spiritualis iudex agnoscat pœnitentiũ infirmitatem & vulnera, & conuenientes adhibeat medicinas. Hoc putauerunt ex officio illius esse,& ex illo Christi verbo:Quorum remiseritis peccata &c. Et quicquid solueritis &c. Falsissimum itaque est, satisfactionem imponi tantum propter temporalem pœnam reliquam: maximè enim imponitur in medicinam: quod proculdubio tam necessarium est, vt officio suo non satisfaciat sacerdos, si hoc omittat. Peccat igitur mortaliter in tam graui negotio omittens quod tam necessarium iudicatur, & quod maximè intenditur à Christo. Peccat etiam & ipse pœnitens,& indignum se reddit beneficio absolutionis. Certe si quis ex scriptura & patribus quærat, quàm subditus debeat iudicio Christi stare pœnitens,quam debeat iudex curam adhibere, nulla ratione poterit hanc satisfactionem tantùm voluntariam credere: quod recentiores illi dicunt.

Tertia propositio,quæ etiam ex his sequitur,sit hæc. Satisfactio imposita iudicio & arbitrio confessoris pro grauioribus & lethalibus peccatis,est necessariò exoluenda pœnitenti, ita vt voluntaria eius, sine necessaria & rationabili causa omissio, sit peccatum mortale. Negat hoc Caietanus, & multis arridet eius sententia. Sed proximis rationibus nos omnino ostendimus falsam esse. Valde sanè contemptibile est iudicium,in quo non tenetur parere mandatis reus,& subire pœnã impositam. Quòd si dicas,tantùm imponitur ad satisfaciendum pœnæ reliquæ: iam apertè vidimus hoc esse falsum. Imponitur maximè in remedium. Reuera valde indispositum se ostendit,& parui æstimare peccata,qui recusat,vel contendit in illo iudicio de rationabili & moderata satisfactione non subeunda,vel ex intentione illam omittit. August. superius dixit imponi satisfactionem,quia interior dolor cordis non est notus: quomodo ergo August.crederet veraciter pœnitere illum,qui ex proposito omittit satisfactionem implere? Asserunt hoc quod nos grauiores etiam doctores. Vbi tamen non est omittendum, quod multi eorum opinantur,quòd omissio & obliuio satisfactionis impositæ obliget ad repetendã confessionẽ peccatorũ.Sed in

De omissione satisfactionis.

hoc magis consentimus posterioribus: rationabilius enim hi tenent peccata semel remissa,& confessionem semel integrè factam non esse amplius repetendam, nec inualidam reddi propter peccatum sequens. Confitebitur hoc peccatum,qui omisit & oblitus est pœnitentiæ: illud etiam,sicut cætera,est remissibile. Hæc igitur de necessitate satisfactionis sint dicta.

De vtilitate & fructu satisfactionis.

Dicamus secundò de vtilitate & fructu satisfactionis. Vbi illud primò certum est: opera illa quæ imposita sunt, multo esse gratiora Deo,& vtiliora pœnitenti ad satisfaciendum pœnæ, & ad cauenda peccata, quàm quæ sua ille voluntate facit: ex obedientia videlicet,qua se subdit iudicio Christi,& ex virtute etiam clauium Ecclesię,ac proculdubio ex maiori participatione passionis Christi & meritorum eius, quæ sine dubio virtute clauium applicatur pœnitenti vltra propriam eius dispositionem.

Itaque in tribus prædictis,imposita satisfactio excellit eam,quę proprio arbitrio fit: quod sufficere debet, vt non solùm suscipiatur imposita,sed vt sibi iniungi pœnitens ardenter desideret. Vnde & b. Thom. probabiliter asserit, quòd si sacerdos post absolutionem siue impositam satisfactionem istud addat: quicquid boni feceris sit tibi in remissionem peccatorum, vt multi habent in vsu: his verbis, omnia quæ postea facit pœnitens in satisfactionem, fieri efficaciora. Ait enim sacerdotem posse imponere satisfactionem pœnitenti pro arbitrio ipsius,cũ videlicet ille aut talis est, aut sic dispositus,vt meritò fidendum sit illi. Quare cum illa verba dicit,hoc videtur significare,quod arbitrio eius permittit vlteriorem satisfactionem. Quamuis itaque in his rebus, quæ ex diuino iudicio pendet,nihil debeamus certi statuere,sed Deo relinquere: hæc tamen b.Thom.opinio sufficiat,vt verba illa semper addant à sacerdote, & Deo relinquatur quantum operentur: Hic igitur est primus & certus impositæ satisfactionis fructus.

Quodlibe. 3 art. 28.

Addunt nonnulli,Scotum sequentes, alterum: qui si verus esset,foret meritò gratus. Dicunt igitur tantum prodesse, vt si impleta fuerit, liberum reddat pœnitentem ab omni pœna pro peccatis,vel hîc, vel in futuro sæculo exoluenda: etiam si fortè maior deberetur, quàm quæ imposita est: modò non sit imposita satisfactio tam parua,vt nec digna sit pro minima quauis culpa. Si igitur (inquiunt) satisfactio ex parte aliqua condigna est,etiã si distet ab ea quæ in iudicio diuino exigenda foret,putant sufficere: prout sta-

ut statim explicabimus. Huius ratio hæc est secundum eos: quoniam sacerdos arbiter est inter Deum & pœnitentem, vt videatur Deus arbitrio eius reliquisse satisfactionem: igitur iustum est, vt vtraque pars stet eius arbitrio. Si igitur minorem imponat satisfactionem, quàm rigor diuinæ iustitiæ exigat, æquum est nos credere, Deum qui ipsum constituit arbitrum, condescendere illi ex æquitate. Hoc.n.in omni arbitro ratio ostẽdit obseruandum. Istud tamen Scotus non putat vniuersaliter verum. Si enim minima vel nulla imponatur satisfactio: per eam non putat ab omni pœna liberum fieri pœnitentem. Sed sicut (inquit ipse) in iusto precio rerum, & in iusta pœna delicti & latitudo, vt alia sit rigorosa & seuera pœna, alia mediocris, alia mitissima, & tamen omnes iustæ: ita & in hæc satisfactione, si imponatur mitissima satisfactio, liberabitur ab omni alia maiore, etiam iusta. Hæc tamen sententia magis est plausibilis quàm vera: & apparens, quàm in re multum contineat. Communiter grauiorum sententia est, quòd à minori imponatur satisfactio, quàm apud Dei iustitiam requiritur, etiam ea persoluta exigendam esse reliquam. Nec illa ratio arbitrij valde est ad propositum. Non vt pro arbitrio suo faciat, concessum est sacerdoti: sed pro Dei arbitrio: cui si non conformet se, non satisfit. Nec latitudo illa seueræ, mediæ, & mitissimæ pœnę in iudicio diuino propriè locum habet: vbi omnia certo pondere, numero & mensura definita sunt. Quod eò maximè diximus, ne propterea faciliores sint vel ipsi iudices spirituales, vel peccatores in quærenda condigna satisfactione. Multo vtilius erit, si iuxta communem sensum putemus satisfactionem certam à diuina iustitia exigi: quam cum nec sacerdos, neque pœnitens possit cognoscere, hoc agit iudex spiritualis, vt magis vires & dispositionem animæ pœnitentis, & pericula considerans, imponat quod his conueniat: reliqua diuinæ iustitiæ relinquat.

Ex quo etiam sequitur, quòd si fortè maior imponeretur satisfactio, quàm à diuina iustitia exigatur: etiam si illa non fuerit persoluta, immunis erit ab omni pœna coram Deo, quando exoluerit quod satis est secundum eius iustitiam: idq; eadem ratione, qua superiora, apertè probatur. Tenet in hac parte Hadrianus, quòd persoluta omni pœna pro peccatis debita, si satisfactio imposita impleta non est, exigendam esse pœnam pro ea in iudicio Dei. Sed neque hoc antiquorum est, nec certè posterioribus pla- In 4. in materia de clauibus.

ret,nec denique habet certam rationem:nisi,quod etiam certũ est, cum in illa omissione culpa commissa est, deberi in iudicio Dei pro illa nonnullam pœnam. Sed potest multis modis satisfactio omitti sine culpa.

De operibus satisfactorijs

Tertiò dicamus quæ & qualia sint imponenda in satisfactione. Quod quanquam ex proxima lectione satis possit patere: propter hæreticorum tamen importunitates nolumus omittere. Dicunt igitur primò nostri supradicto loco, satisfactioné fieri per opera pœnalia siue afflictiua:id quod & patrũ & scripturæ authoritate satis ostenditur. Satisfactio recompensatio quædam est diuinæ offensæ:hæc verò exigit, vt qui alterũ offendit, vsurpans quod sibi illicitum erat,omittat & offerat illi aliquid eorum quæ aliâs licitè sibi poterat retinere:atque ita sibi auferat bonum,quo alioqui licitè vti poterat, vt ita deijciatur & humilietur coram eo, quem iniustè læsit. Hoc verò non est aliud, quàm opus aliquod pœnale:siue ieiunium, quo corpus affligitur:siue oratio & compunctio, qua animus:siue eleemosyna, qua & animus & corpus. Addunt verò (quod diligenter est obseruandum) satisfacere etiam pœnæ peccatorum diuina flagella infirmitatum, aut aliarum aduersitatum : modò patienter sustineantur & acceptentur. Quamuis enim (inquit beatus Thomas) cum offensus offendenti se pœnam imponit, illa magis videatur vindicatio quàm satisfactio : tamen ex voluntaria patientia fit etiam ipsius patientis,& acceptatur vt satisfactio. Quanquam beatus Thomas hoc non putet de doloribus & afflictionibus vltimis ipsius mortis. Mortem inquit ille pœnam esse primi peccati Adæ, & per illam non satisfieri peccatis proprijs:alioqui cum mors omnium terribilium maximũ sit:per mortem solueretur pœna omniũ peccatorũ. Hoc quidem ille de morte naturali. Cæterùm per violentam mortem putat omni pœnæ satisfieri : nec maiori purgatione egere, etiam grauissimũ peccatoré. Hæc omnia asseruntur etiã à patribus,dum docent illum,qui illicitum vsurpando peccauit, debere postea sibi etiam licitum subtrahere. Ex quo secundum addunt : imponendam videlicet satisfactionem non solùm operũ pœnaliũ, sed etiã taliũ,vt aliâs nõ sint debita. Verbi gratia,inquiũt:ieiuniũ, ad quod etiam qui non peccat tenetur ex Dei præcepto vel Ecclesiæ,nõ satis est si imponatur vt satisfactio pro peccatis. Sumunt hoc ex patrum authoritate. Gregorius enim in homilia centesimæ ouis perditæ

B.Tho.d.15. quarti.q.1.

ditæ asserit, & exemplo Dauid probat, priuandũ esse peccatorẽ licitis, qui illicita prius occupauit. Ita & Chrysost. in locum illum Math: Facite fructus dignos pęnitentię (cuius supra meminimus) interpretatur illud Pauli: Qui furabatur, iam nõ furetur: magis aũt operetur manibus, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Ex his Ansel. in lib. Cur Deus homo, asseruit vniuersaliter, satisfactionẽ fieri per opera nõ debita. Irrident hoc hæretici, sed vanẽ: cũ tam apertis authoritatibus sit fundatũ. Vbi tñ aduertendum, multos posteriorũ ac recentiorũ doctorũ tenere, quod quanquam illud Anselmi verũ sit de satisfactione secundũ rigorẽ iustitiæ perfecta & integra: quia tñ satisfactio sacramentalis ista, & omnis satisfactio peccati nõ est nisi amicabilis, & ex diuina acceptatione tm̃ sufficiens: potest etiam opere aliâs debito fieri. Et quidem qñ aliâs debitũ est, & iniunctũ in satisfactionẽ peccati: nõ dubiũ est per illud satisfieri peccatis cõmissis. Ieiuniũ quadragesimæ etsi ex præcepto diuino sit seruandũ: satis fit tñ eius obseruatione ꝓ peccatis: & ita videtur imponi posse. Quanquã itaq; in alijs non sit ita manifestum, tamẽ satis ꝓbabiliter creditur etiam alia, ad quæ ex præcepto tenemur, satisfacere. Martyriũ susceptũ, pro confessione fidei, cum ad id tenemur ex præcepto Christi, plenissima est satisfactio pro peccatis. Ita igitur & de cæteris: vt videlicet nihil detrahat operi satisfactionis, esse præceptum. Simul enim potest opus aliquod esse & obedientiæ, & religionis, & pœnitentiæ, & aliarum multarum virtutum. Hæc possunt probabiliter credi: reuera tamẽ regulariter satisfactio fieri debet per ea quæ voluntaria sunt, & ad quæ aliâs non tenemur. Ad minus cum imponitur, non nisi de his imponenda est. Nec tamen eum qui contrarium faceret, vel putaret ita conuenire, damnamus peccati.

Huic proximum est quod à nonnullis mouetur, an simul possit quis præceptum Ecclesiæ implere (puta de audienda missa) & implere pœnitentiam iniunctã: si videlicet ibi simul legat psalmos impositos in satisfactionem. Ista minutiora sunt, nec opus est specialius tractare, aut quenquam inquietare propter illa. Qui putat tuta conscientia se posse simul & audire sacrum ad quod tenetur, & in eo psalmos aliquos, ad quos ex officio diuino tenetur, & similiter impositam satisfactionem legere, relinquatur suo arbitrio. Qui autem infirmior est & scrupulosior, doceatur hæc non magni facere. Hæc diximus de imponenda satisfa-

tisfactione in communi quidem: nam in speciali inferius, cum de medicinis necessarijs contra peccata agetur, est latius dicendum. Est enim illud vnum ex præcipuis quæ sciri debent à iudicibus spiritualibus: de quo suo loco.

Vltimò iam restat dicendum de ratione implendæ satisfactionis huius impositę: an videlicet possit in peccato mortali vtiliter, & vt Deo sit grata, impleri. De qua re quanquam sint diuersæ sententiæ doctorum, omissis controuersijs, breuiter sequentes propositiones notentur.

Prima propositio. De persolutione satisfactionis.

Satisfactiô imposita non est necessariò ad euitandum nouũ peccatum exoluenda in charitate & Dei gratia. Qui itaque post peccatum, & in eo manens eam implet, non committit nouum peccatum. Quod ita probatur. Quia non est cur ad maiorem sanctitatem obliget illa impositio sacerdotis, quàm diuina præcepta: quæ tamen in peccato mortali implentur sine nouo peccato. Satisfacit præcepto eleemosynæ qui illam dat cum tenetur, etiam si sit in peccato mortali. Ergo & impositam satisfactionem implens in peccato.

Secunda propositio.

Satisfactio in peccato persoluta non est efficax, nec per eam liberatur sic satisfaciens à pœna debita pro peccatis dimissis. Hæc probatur à b. Tho. & grauioribus doctoribus. Quia nulla satisfactio nostra efficax est, nisi ex Dei àmicabili acceptatione. Deus verò amicabiliter acceptat amicorum, non inimicorum opera: Respexit Deus (inquit scriptura) ad Abel, & ad munera eius: Prius enim debet esse gratus offerens, tunc opera eius & oblatio grata esse possunt. Præterea omnis peccati remissio ex gratia tantum est: atque ita & remissio omnium, ad quæ ex peccato coram Deo astricti & obnoxij sumus. De operibus factis extra gratiam superius quod satis esse debet, diximus: & de satisfactione hæc nunc addimus tanquam certè probabiliora. Itaque quod nonnulli disputant, an saltem ad bonum aliquod temporale valeant, siue ad diminutionem pœnę inferni: satius est deo relinquere, quàm multis de hoc agere.

Tertia propositio. Quando sit aut non sit repetenda satisfactio.

Satisfactio sic in peccato persoluta non semper est necessariò repetenda, cum quis ad statum gratiæ redierit: repetenda quidem est, vt impleatur satisfactio: vt liberetur videlicet à pęna: nam alioqui diximus impletam esse debitam iudici spirituali, qui satisfactionem imposuit, etiam si in peccato sit exoluta.

Hanc

Hanc b.Thom.& sui temporis alij doctores tenent, sic distinguentes satisfactoria opera, vt dicant quędam esse, quę relinquunt post se effectum: vt ieiunia & eleemosynæ: & hæc putant non esse repetenda. Videntur velle, quòd, quia manent in suis illis effectibus, satisfaciant pœnæ pro peccatis debitæ. Alia verò dicunt esse, quæ post se non relinquunt effectum: vt orationes. Hæc volunt repetenda esse in statu gratiæ. Et quanquam hæc distinctio non sit admodum constans, vtcunque sit, hoc illi volunt, vt tantum orationes & huiusmodi alia repetantur, non verò afflictiones corporis vel eleemosynæ: in hoc magis condescendentes fragilitati humanæ, & interpretantes Deum non minus etiam eidem condescendere.

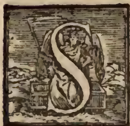
Probabiliter nihilominus acceptari potest Caietani sententia, quam nonnulli alij sequuntur. Omnes videlicet satisfactiones impositas à sacerdote, si in peccato mortali exoluantur, illo amoto quasi obice, valere: sicut de baptismo Augustinus dixit, & tenet hoc tota Ecclesia: quòd, si in peccato suscipiatur, recedente illo, valere incipit & operari: & ita de cæteris sacramentis probabile satis est, vt virtus sacramenti (quæ non humana est, sed diuina) multò efficacior sit virtute naturali: atque ita ablato impedimento, quo fiebat ne operaretur, mox incipiet operari. Quod quanquam de Eucharistia nonnulli putant apertè falsum esse: nos certè non putamus. Cur enim cum pœnituerit illum qui indignè accessit ad altare, & veraciter vtrunque peccatum deleuerit, non incipiet in eo operari virtus Eucharistiæ? Ita igitur (inquit Caietanus) omnis sacramentalis effectus si impediatur per peccatum, redit recedente peccato. Cum igitur hæc satisfactio imposita sacramentale opus sit, hoc est, non ex sola dispositione operantis effectum habens, sed ex virtute clauium et merito Christi, quod est ex ipso opere operato (diximus alibi) etsi impediatur per peccatum, eo recedente operabitur quod antea operaretur, absolutionem scilicet à pœna. Est certè rationabilis & digna sententia hæc, vt in operibus sacramentalibus non id tantum cogitemus, quod ex nostra dispositione habent, sicut & cætera opera: sed quod ex ipso opere operato. Præterea secundum hanc sententiam satisfactio sacramentalis siue imposita multò est vtilior & efficacior, & non tantũ ostenditur patienter suscipienda, verùm etiam desideranda et exigenda ab ipso sacerdote, cum tantum prosit ex iniunctione

Quarta propositio.

ctione ſacerdotis feciſſe opus aliquod, vt etiam in peccato factum, redeunte gratia ſit nihilominus efficax. Sufficiant hæc de ſatisfactione, vltima parte pœnitentiæ, & tota etiam pœnitentia, ſiue virtute ſiue ſacramento: de qua plura diximus propter ſummam eius neceſsitatem. Atq; vtinam hæc ſufficiant ad dignè de ea cogitandum, & operandum ſecundum eam.

DE PVRGATORIO, ET SVFFRAGIIS mortuorum, ex conſenſu Eccleſiæ vniuerſalis præcipuè.

LECTIO PRIMA.



Acramentum pœnitentiæ, partes, atque inſtitutioné eius (vt ex ſupradictis patet) ſequuntur multa: de quibus nunc ordine dicendum eſt. Hoc enim exigit perfecta doctrina. Conſtat ex his quæ diximus, eſſe in Eccleſia claues: quid verò ſint, & quis illarum actus, reſtat dicendum. Vbi de excommunicatione et Indulgentijs dicendum eſt. Conſtat etiam remiſſa culpa ſæpius reſtare exoluendam pœnam: ex quo conſequitur etiam (vt ſtatim oſtendemus) purgatorium, & neceſsitas ſuffragiorum pro defunctis: de quibus etiam meritò eſt dicendum. Hæc omnia poſtulat materia ipſa & ordo doctrinæ. Hoc etiam exigit temporis huius corruptio, et nouitas tanta doctrinæ. Primò igitur ſimul de purgatorio dicamus & ſuffragijs: hæc enim ſequuntur quæ proximè diximus de ſatisfactione.

Sit itaq; de his hoc certiſsimum fidei catholicæ fundamentum nobis conſtitutum contra errores omnes, Sicut certa fides docet quo-

quorundam animas mox à corpore solutas in æternam ire damnationem: aliorum autem in perpetuam felicitatem: ita tenet alias prius purgari, atq; teneri abditis quibusdam locis, vbi orationibus, sacrificio altaris, eleemosynis, & pijs viuentium operibus adiuuari, ad citius purgationem suam absoluendam, & ad transeundum in fœlicitatem æternam.

Duo prima quæ asserimus hic, apertissimis scripturæ authoritatibus probantur. De damnatione quidem sufficit illud Euangelij apud Lucam: Mortuus est diues, & sepultus est in inferno. Lucæ 16.
Et quamuis apud multos litera hæc aliter distinguatur, vt videlicet seorsim proferamus illud: Mortuus est diues, & sepultus est: deinde verò quod sequitur, in inferno, coniungendum sit sequentibus hoc modo: In inferno eleuans oculos suos: secundum tamen vtranq; literæ lectionem id satis probatur. Cui simile est illud Iob: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Secundum verò de fœlicitate perpetua, quanquam oppositum fuerit error multorũ Græcorum, satis tamen confirmatur etiam ab eodem Euangelista, dicente domino latroni: Hodie mecũ Lucæ 23.
eris in Paradiso. Et quod S. Paulus Corinthijs scribens apertè do- 2. Corint. 5.
cet: Scientes quòd dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino: audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum. Vbi apertè vides perfectorum & sanctorum animas mox vt peregrinantur à corpore, quod fit ante vltimam resurrectionem, pręsentes esse apud Deum: dicente etiam Christo Apostolis suis: Iterum veniam, & assumam vos ad meipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis. De hoc verò errore non est opus nunc plura dicere: qualiter scilicet rationibus, quibus Græci illum confirmant errorem, respondere debeat: & quibus nostra confirmanda sint. Satis sit, Ecclesiam illum damnasse.

Iam tertium, quod nostræ est intentionis, de medijs illis animabus scilicet, quæ purgatione egent, dicendum est. Vbi duo simul asseruimus, quoniam coniuncta sunt. Nec enim vnum sine altero potest constare: Purgatio scilicet animarum post hanc vitam, & suffragia quibus à viuis iuuantur. Hæc igitur certa catholicæ fidei dogmata à multis catholicis nostri temporis doctoribus asseruntur, & confirmantur multis authoritatibus scripturæ & rationibus. Nos verò priusquam quicquam de his dicamus, ad

authoritatem vniuersalis Ecclesiæ confugiendum esse putamus: hanc solam sufficere ad confirmanda dogmata omnia fidei manifestum est, neque nunc opus est probare. Dicit enim Christus: Portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. Et Paulus inquit: Quæ est columna & firmamentum veritatis. Propter quod (vt à principio, & deinde frequenter admonuimus, quia frequenter etiam aduersarij contrarium loquuntur) Augustinus tam intrepidè docet, quicquid per totum orbem quacunque terrarum diffusa vniuersa seruat Ecclesia, pari authoritate habendum esse, qua id quod in scriptura est. Cum itaque tam firma sit vniuersalis Ecclesiæ authoritas: de purgatorio ac suffragijs mortuorum est tam euidens & certa eius traditio, vt nulla alia certius ista probari possint: meritò diximus prius ad eam confugiendum. Valde enim in confirmanda fide & confutandis hæreticis curandum est, solidis firmamentis inniti: ita vt si quando dubia aliqua, aut ambigua adducere visum fuerit (quod nonnunquam fortè propter diuersa & infirma ingenia oportet fieri, cum sæpius quæ minus certa sunt, quorundam ingenia magis conuincant) semper tamen disertè admonendi sunt omnes, illis fundamentis innitendum non esse: ne ita contemptibilis fiat fides, & irrisioni pateat hæreticorum. Certissimum & euidentissimum igitur purgatorij & suffragiorum testimonium est vniuersalis Ecclesiæ authoritas, quæ semper in sacrificio altaris, & in multis alijs ad id institutis officijs pro defunctis orat, eorum liberationem à Deo petens: vt docent doctores omnes, concilia omnium nationum ab ipso principio Ecclesiæ: quod non est opus multis probare. Certè Augustinus libro de cura agenda pro mortuis, mox in principio adducta ad hoc probandum authoritate ex libro Machabæorum (de qua postea) ita inquit: Sed etsi nunquam in scripturis veteribus legeretur, non parua est Ecclesiæ vniuersæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino ad eius altare funduntur, locum habet hæc commendatio mortuorum. Et hoc ipsum toto illo libro confirmat, Similiter in Enchiridio, & libro 9. Confessionum de matre sua loquens. Hoc ipsum Ambrosius in orationibus funebribus Valentiniani imperatoris & Theodosij apertè confirmat tanquam certum in Ecclesia, dum pro illis orat, & oraturum se perpetuò, & oblaturum sacrificium dicit. Hoc ipsum Grego-

Epist. 118.

Purgatorium primò vniuersalis Ecclesiæ authoritate confirmatur.

Augustinus. Capite 1.

Capite 109. & 110.

Ca. 11. & 13

Ambrosius.

Gregorius magnus, multis adductis miraculis in quarto libro dialogorum confirmat: iuuari scilicet defunctorum animas orationibus viuorum & sacrificijs. Et vt de Græcis doctoribus aliquid dicamus: Damascenus in propria de hac re oratione, in qua probat iuuari defunctorum animas viuentium orationibus, adducit omnium ferè antiquorum Græcorum testimonia, à Dionysio Areopagita incipiens. Qui vltimo capite Ecclesiasticæ hierarchiæ de ritu Ecclesię circa defunctos, apertè dicit sacerdotem ad altare pro illis orare & precari: adductis etiã verbis, quibus hodie in cõmendatione defunctorum vtitur Ecclesia. Vbi etiam & Gregorij Nazianzeni, & Nisseni, Chrysostomi, & plurimorum aliorum adducit testimonia: intrepidè asserens hoc ab Apostolis traditum esse Ecclesiæ. Et denique Augustinus libro de hæresibus Aërianos refert hæreticos, negantes orandum esse pro defunctis. Bernhardus etiam sermone 66. super Cantica, alios etiam refert hæreticos, & admonet vitandos esse illos, qui (inquit) ignem purgatorium restare post mortem non credunt: sed animam solutam à corpore statim ad requiem transire vel damnationem asserunt. Et (ne hoc omittamus) sunt plurima de hoc antiqua concilia omnium ferè nationum, in quibus de orando pro defunctis multa statuuntur, tanquam de re certissima. Ita concilium Carthaginense tertium cap. 29. & quartum cap. 79. de commendatione defunctorum, & sacrificio pro eis offerẽdo, & de oblationibus pro ipsis loquuntur. In quibus concilijs est totius Africæ consensus. Concilium itaque Vasense ca. secundo de orando pro his qui inopinato casu moriuntur, apertè pręcipit. Similiter & Toletanum tertium ca. 22. & septimum cap. tertio de sepeliendis episcopis & religiosis, cum psalmis & orationibus loquuntur. In quibus concilijs consensus etiam Gallicarum & Hispanicarum ecclesiarum manifestus est. Et tandem in concilio Constantiensi damnatur error negantium purgatorium. Et in concilio Florentino, Græcis se vnientibus Ecclesiæ, apertè traditur esse purgatorium credendum: de quo iam ante multos annos illi errabant, vt in opusculis beati Thomæ cõtra errores Græcorum, & contra Græcos, Armenos, & Sarracenos ostenditur. Itaque hæc omnia & purgatorium ab Ecclesia semper creditum fuisse, & apertius semper in ea pro defunctis fusas orationes, & oblata esse sacrificia ostendunt. De quibus & à Gratiano decretum concilij Cabillonensis citatur, de consecratione

Gregorius.

Damascen9 qui plurimorum veterũ testimonia adducit.

dist. 1. cap. Visum præterea: vbi, vt in Missa quotidie defunctorum agatur memoria, præcipitur. Multa etiam alia Gregorij, Innocentij, & aliorum pontificum testimonia adducit 13. q. 2. Ex quo certissimo fundamento orationum Ecclesiæ pro defunctis, necessariò purgatorium sequitur. Orationes enim illæ pro damnatis notum est non fieri ab Ecclesia: de quibus certa fides tenet, saluari eos non posse (Christus enim dicit: Ite in ignem æternum) nec pro beatis etiam facit Ecclesia: constat enim illis non esse necessarias. Sunt igitur defuncti medij: qui scilicet purgatione egent. Vnde Augustinus dixit suprà dicto libro, pro omnibus in vnione Ecclesiæ defunctis fieri debere: quoniam non possumus nos discernere qui illi sint, quibus prosint. Melius igitur (inquit) est vt supersint his qui non egent, quàm vt desint egentibus. Frustra itaque oraret Ecclesia pro defunctis, si non esset purgatorium: quod ipsa suis orationibus confitetur. Nihil hac probatione euidentius esse potest: quam nec ipsi aduersarij negare possunt: sed recurrunt ad quærenda à nobis scripturæ testimonia, quia vel ambigua sunt, vel facilè ab eis secundum apparentiam saltem peruerti possunt. Nos verò eis primò obijciamus hanc authoritatem, quam si negant, meritò irridendi sunt quærentes scripturæ authoritatem. Dicemus enim eis, vnde constet hanc scripturam certam esse, nisi per authoritatem Ecclesiæ, quam illi iam negant? Certè in dubijs fide, & in ambiguis sensibus scripturę, sicut in recipiendis ipsis sacris libris, sola est Ecclesiæ authoritas: quam recusantes, alienos se à Christo ostendunt, & amantes contentiones. Quare non solùm fidei ipsi, sed omni humanæ rationi & sensui contradicunt, cùm nolunt in controuersijs & dubijs alium iudicem, quàm sensum suum habere: dum Ecclesiam, si nõ apertè negant, ita obscurant, vt nullus certus relinquatur iudex in controuersijs.

Confirmato itaque hoc dogmate certissima Ecclesię authoritate, iam quibus scripturæ authoritatibus aut rationibus probari posit, & quàm illa sint efficacia, breuiter insinuandum est.

Igitur nonnullę scripturę authoritates adducuntur à pijs & doctis, quos non reprehendimus (fortè enim volunt ex communibus quibusdam incipere) quæ tamen minus apertę & minus sunt efficaces, & minus probant. Illis igitur non est nobis vtendum ad probandum purgatorium; sed illo probato ex alijs, possunt de eo

Quibus authoritatibus scripturę ef-

de eo exponi. Adducitur illud: Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos, & reducit. Quasi inde probetur esse infernum, ex quo educantur homines: atque ita purgatorium. Et illud Pauli: In nomine Iesu flectatur omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum: Quasi ibi probetur infernus, non damnatorum, vbi non flectuntur genua Christo: sed purgatorium. Sicut illud etiam Zachariæ: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos &c. Quasi illud de purgatorio, & non de limbo patrum intelligi debeat. Omnia igitur ista & similia reuera non aliud probant, quàm Dei immensam virtutem & passionis Christi efficaciam vbique, etiam in inferno, se diffundentem & operantem, qualiscunque demum infernus sit ille, vel damnatorum, vel patrū &c. Possunt tamen (vt diximus) exponi de igne purgatorio, modò aliunde constet illum esse.

ficaciter probetur aut nō pbetur purgatorium.

1. Reg. cap. 2.

Philip. 2.

Cap. 9.

Adducuntur & alia scripturæ loca efficaciora quidem, sed quorum multa diuersos habent sensus: & ita ambigua sunt. Inter cætera illud efficacius videtur, quod apud Mathæum scriptum est, dicente Christo de blasphemia in spiritum sanctum, quòd non remittitur neque in hoc seculo, neque in futuro. Ex quo loco etiam Augustinus libro 21. de ciuitate Dei, cap. 24. arguit, Nec enim (inquiens) veraciter diceretur de quibusdam, quod non eis remittatur neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi essent quibus, etsi non in isto, tamen remitteretur in futuro. Et Gregorius lib. quarto Moralium cap. 39. eodem modo arguit. Ita & Bernhardus suprà dicto sermone in Cantica. Itaque disciplinatis & cōsentientibus sufficere meritò debet hic locus. Quia tamen ille magis præsupponit quidem hoc, quàm asserat: si aliunde id non probaretur, responderi posset quod nunc respondent hæretici: illud videlicet dictum esse secundum quandam exaggerationem & hyperbolen. Quare sicut non est necessarium, ita nec opportunum credimus, huic authoritati inniti. Secunda verò quæ adducitur authoritas, est ex Paulo: Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superædificauerit, mercedem accipiet: si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem: cum prius dixisset Apostolus de Christo fundamento, & superædificatis, ab alijs quidem ligno, fœno, & stipula: ab alijs verò auro, argento, & lapidibus preciosis; Et dixerat; vniuscuiusque opus mani-

Cap. 12.

1. Cor. 3.

festum

festum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Quæ quidem verba multa certè continent ad hoc probandum: quædam scilicet esse opera digna quidem combustione & igne, quibus tamen à salute non impeditur illa operans. Ait enim quòd hæc opera ardebũt, & operans detrimentum patietur: deinde saluandum hunc esse per ignem: Saluus (inquit) erit. Ex quibus vel inferri videtur, vel apertè asseri purgatorius ignis. Inferri inquã, quoniam meritò inquiri potest, quid si cum illis operibus quis ex hoc seculo decedat, nonne purgandus est igne? Asseri verò apertè purgatorium ibi à multis creditur, quoniam (inquit) dies Domini reuelabit. Non enim in scriptura sacra dies Domini, nisi de iudicij vniuersalis vel particularis die solet dici. Quanquam igitur hæc
Cap. 68. tam efficacia videantur, quia tamen & Augustino in Enchiridio: &
Cap. 26. lib. 21. de ciuitate Dei, hæc verba magis de tribulatione huius vitæ exponenda videntur, nec certè sine efficacissima ratione: quod sequutus est Gregorius supràdicto loco Dialogorum: hoc satis est vt saltem ambiguus sit ille locus, & plures habens sensus. Quare nec efficax, nec certus ad confirmanda fidei dubia. Mouet enim meritò Augustinũ in illis locis, vt de purgatorio post hanc vitam id intelligi non debeat: quoniam ignis (inquit) de quo eo loco loquutus est Paulus, talis debet intelligi, vt ambo per eum transeant, id est, & qui ædificat lignum &c. & qui ædificat argentum, aurum &c. Quare cum in futuro purgandi non sint qui ædificant aurum: restat vt de tribulatione intelligendum sit: de qua illud dictum est: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Adueniente (inquit ille) tribulatione qua temporalia amitti necesse est, qui ædificauerat super fundamentum lignũ &c. hoc est, qui cum charitate nimiũ illa amauerat: in amisione torquetur, & pœna illa purgatur. Qui verò ita possederat hæc temporalia, vt tamen ædificauerit aurum & lapides preciosos, hoc est, non illa, sed cœlestia amauerit: nullum patitur detrimentum vel cruciatum: sed tribulatio illa fit ei augmentum coronæ: in qua tribulatione (inquit ille) & ipsa mors carnis intelligi potest, & persequutiones Ecclesię, quibus martyres coronati sunt, & illa etiam, quæ in fine futura est Antichristi. Itaque efficacissimè certè hæc ratio arguit, ibi non probari purgatorium post mortem: aut si cui videtur nihilominus probari posse, certè propter ambiguitatem sensuum minus est euidens. Quare nec illi innitendum. Sensus ambi-

ambiguus loci scripturæ (vt ex ipso Augustino lib. 3. de doctrina Christiana patet) ex certis dogmatibus fidei confirmandus est, non dogmata fidei ex illo.

Vltimò denique locus est ex Machabæorum libro secundo de Iuda Machabæo, qui pro defunctis offerri curauit, vbi additur: Sancta & salubris est cogitatio, pro defunctis orare: satis certè manifestus est. Sed quoniam de libri illius authoritate, an scilicet canonicus sit, dubium fuit apud antiquos, quod tempore Augustini non satis explicatum videbatur. Ait enim ille libro secundo contra Gaudentij Epistolam, librum illum receptum ab Ecclesia propter insignes quasdam martyrum passiones: si tamen (inquit) sobriè legatur. Id quod propter mortem Raziæ dicit, fortem quidem, sed non conformem Christianæ doctrinæ, nec certè rationi naturali. Ille enim sese occidit. Quanquam (igitur) hoc dubium de libri illius authoritate, post Augustinum multis Concilijs videatur sublatum: in quibus inter Canonicos computatur: quia tamen libri, de quibus dubitatum est aliquando, etiam si postea recipiantur, non propterea æqualis sunt authoritatis cum ijs de quibus nunquam dubium fuit: dogma hoc de purgatorio & suffragijs defunctorum certius & euidentius putamus, quàm sit illius libri authoritas. Minus enim de his dogmatibus dubitatum est, quàm de illius libri authoritate. Non est igitur cur euidentiora minus euidentibus confirmemus. Itaque authoritates hæ scripturæ suo loco adducantur: sic tamen, vt hæretici intelligant, cui potissimum innitamur. In hac igitur re authoritas Ecclesiæ nobis præ cæteris est habenda: non quia maior quàm scripturæ, de quo nunc non agimus, sed quia euidentior in hac parte.

Capite 12.
Capite 23.
2. Mach. 14.

Ex his itaq; habemus primò, quàm sit fides hæc purgatorij certa & euidens in Ecclesia, & quàm fuerit semper: Ex quo illud putamus (saluo prudentiorum iudicio) necessariò inferri, non esse fidem hanc à catholicis doctoribus, cum contra hæreticos disputant & catholica tradunt, silentio prætereundam. Non desunt qui amore pacis & vitandi scandali gratia, hæc, quia hæreticis odiosiora sunt, putent tacenda. Nos verò, quod tam apertè semper tota docuit Ecclesia, putamus necessariò esse confitendum et docendum, ne rei simus corã deo de omissione cõfessionis fidei et doctrinæ necessariæ. Si persequutionis tẽpore, qui erubescit

Christum confiteri, reus est: vt qui negat quando articulus fidei, quando certisśimum dogma Ecclesiæ ab aduersarijs impugnatur: certè non licet tacere catholicis, & permittere supprimi veram doctrinam fidei. Humanæ sapientiæ est Christum erubescere & sermones ipsius: maximè cum nullus ex hæresi admittendus sit in Ecclesiam, non reuocatis erroribus in specie, quos prius sequutus est. Requirit igitur & fidei veritas, & salus animarum, vt apertè hoc doceatur. Nolunt tacere hæretici: quare catholicis silendum est? Hæc igitur ad confirmationem purgatorij sufficiant. Restat vt aduersariorum respondeatur rationibus: quod breuiter sequenti lectione fiet.

LECTIO SECVNDA.

De Purgatorio.



ANtequam respondeatur obiectionibus aduersariorum, non est omittendum, probari etiam purgatorium à recentioribus non inefficacibus rationibus ex fide & sacra scriptura petitis, quæ meritò sunt cōsiderandæ. Duplici itaque via hoc ostendunt. Primò, ex venialibus culpis hoc modo. Cùm ex scriptura sacra cōstet peccata venialia reum non facere æternæ damnationis, nec priuare beatitudine: potest quis cum eis ex hac vita discedere sine mortalibus: non igitur damnabitur. Rursum constat tantam esse cœlestis illius beatitudinis puritatem & munditiam, vt meritò in Apocalypsi scriptum sit de illa: Non intrabit in eam aliquid coinquinatum: prius ergo venialia peccata delenda sunt: sed hoc non sine pœnitentia & dolore (quem purgationem dicimus) fieri credendum est post hanc vitam maximè, vbi iam tempus meriti & satisfactionis cessauit: cum nec in hac vita sine aliqua displicentia dimittantur, vt suprà dictum est. Purgandi igitur sunt à venialibus, qui cum eis decedunt. Hæc ratio est satis efficax, maximè coniuncta loco Euangelij Matthæi 12, de quo suprà:

Duabus rationibus ostēditur esse purgatoriū post hanc vitam.

prà: vbi innuitur in futuro sæculo quædam remitti. Quia tamen est nonnullum de hoc dubium inter Catholicos, de quo inferius dicemus: nunc satis sit hanc rationem proposuisse.

Est altera via & ratio hoc probandi, priori efficacior, ex pœnis sumpta, & ex necessitate satisfactionis, de quibus loquuti sumus superius. Sic itaque probant. Constat ex scriptura, remissa culpa sæpius restare obligationem ad pœnam in iudicio Dei exoluendam. Huic verò probauimus etiam satisfieri per impositas à sacerdote pœnas. Sed fieri potest, vt his non persolutis, nec impleta satisfactione quis discedat. Cùm verò diuina iustitia exigat, vt nullum malum impunitum relinquatur: sequitur non peruenturum hunc ad fœlicitatem, nisi persoluta omni pœna. Vbi apertissimè locum habet illud Euangelij: Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem. Quem locum nonnulli adducunt ad probandum purgatorium: quamuis non satis efficaciter probet Christum loqui de carcere, à quo aliquando exeundum sit. Verbum illud, donec, intelligi potest, sicut frequenter in scriptura, vt non putetur postea fieri, quod negatur ante: vt: Donec ponam inimicos tuos &c. Probat tamen hic locus, eum qui ad diuinum iudicium peruenerit non persolutis peccatorum debitis, nullo modo liberandum donec omnia integrè soluat: Ne fortè (inquit) tradat te aduersarius iudici, & iudex ministro, & in carcerem mittaris: non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem. Hæc itaque ratio, quæ pœnas residuas exoluendas dicit in purgatorio, propterea (vt diximus) certior est ipsa doctrina, quàm sensus huius loci, quia de ea nullus catholicorum dubitat. Sed ostendunt duæ istæ rationes, quare purgatorium ponatur: hoc est, secundum catholicam sententiam, veram rationem atque ordinem diuinæ iustitiæ post hanc vitam cum peccatoribus & peccatis aut grauioribus, aut minoribus.

Matthæi 5.

Psalm. 109.

Quid igitur aduersarij contra hanc certam fidem adferant, non est opus multis referre: nec enim multa sunt, nec noua, nec certè difficilia. Qua ratione negant satisfactiones necessarias, negant & purgatorium. Vnica (inquiunt) satisfactio Christi sufficientissima est, & superabundans. Cui argumento centies responsum est, quòd non ab omnibus æqualiter participatur, nec per omnia etiam sacramenta eadem ratione. Aliter enim per baptis-

Quid obijciant aduersarij cōtra purgatorium, & quomodo eis respondendum.

baptiſmum, aliter per pœnitentiæ ſacramentum, aliter per afflictiones & crucem: quæ vel voluntariè ſuſcipimus, vel patienter ſuſtinemus: ſed de his ſatis ſupradictum eſt. Nec enim dubium eſt eos etiam, quibus ante Chriſtum peccata remiſſa ſunt, vt Adam, Dauid, non conſequutos fuiſſe hanc remiſsionem, niſi meritis Chriſti & participatione ſatisfactionis eius: hæc verò ſi (vt aiunt aduerſarij) ſufficiens eſt & ſuperabundans, quare ab eis alia pœna exacta fuit diuinæ iuſtitiæ ordine, niſi quia illa diuerſimodè participantur, & non ſtatim omnis eius efficacia habetur? Quid apertius? Non eſt alia remiſsio peccatorum, nec alia virtute fit nunc, quàm in lege veteri. Cur igitur nunc volunt remiſſa culpa nullam reliquam eſſe pœnam? cum apertè legamus contrarium.

Illud tantum conſideremus, quomodo tergiuerſentur, & quod negare non poſſunt, vel temerè & inuerecundè reijciant, vel torqueant vel peruertant. Tota Eccleſia ſemper pro defunctis orauit & obtulit ſacrificium: non poſſunt negare: ſed quo (inquiunt) verbo? quo præcepto diuino vel authoritate ſcripturæ? Vide inuerecundiam. Errauit ergo apud eos tota Eccleſia: errarunt omnes patres. Quare non ſufficiet ſenſus omnium doctorum, vt ſaltem & ipſi tam magni doctores dubitent, & in dubio malint tantorum iudicio credere, quàm ſuo? Nos ergo dicimus cum quæritur, quo verbo oratio pro defunctis ſit introducta, quòd verbo nō ſcripto, ſed tradito ab Apoſtolis, vt Damaſcenus apertè docet.
2. Theſſa. 2. Hoc eſt verbum de quo Paulus apertè dicit: Tenete traditiones noſtras, ſiue per ſermonem ſiue per epiſtolam.

Pergunt adhuc. Orarunt (inquiunt) pro defunctis, ſed non certi de purgatorio. Oſtenderunt ſe dubios. Nam Auguſtinus in Enchiridio, vbi ſuprà, poſt hanc vitam eſſe aliquem ignem purgatorium dicit inquiri poſſe, & incredibile non eſſe. Ecce (inquiunt) non certò credit purgatorium. Quod igitur orarunt pro defunctis, interpretantur factum eſſe vel ad exhortationem viuentium & conſolationem, vel certè vt in dubio illo, an eſſet purgatorium, an non, non deeſſent charis ſuis, ſi fortè adiuuari poſſent: Hæ ſunt tergiuerſationes & calumniæ, quibus ſeducunt innocentes. Abſit vt Eccleſia tota cultum exhibuerit Deo tam frequenter, tam aſsiduè & indeſinenter, dubia & incerta: cum omnis cultus confeſſio quædam fidei ſit: & orare pro defunctis ſit teſtari, poſſe eos adiuuari, & teſtari Deo hoc gratum eſſe, & hoc catholicam fidem tenere.

nere. Quomodo Ecclesia potest esse dubia in tam aperta confessione? aut quomodo tam perpetuus cultus sine certa fide. Non esset Ecclesia columna & firmamentum veritatis, in cultu maximè Dei & doctrina fidei, si errare vel dubitare posit & nutare: maximè cum oratio opus fidei sit. Postulet (inquit Iacobus) in fide nihil hæsitans. Sicut igitur alibi dictum est, ad orationem opus est fide in communi & vniuersali (Deum scilicet posse concedere quod petimus, & non esse cassas orationes apud illum) non tamen in speciali: concessurum scilicet mihi quod peto. Ita in oratione pro defunctis opus est fide, quòd grata sit apud Deum, non vana: quòd egeant qui in purgatorio sunt: non tamen quod iste aut ille egeat, pro quo fit oratio. Nec enim fide tenendum est eum non esse damnatum: nec etiam beatum: sed (vt Augustinus dicit in Enchridio) in dubio melius est vt supersint quibus non sunt necessariæ (qui scilicet iam sunt beati) vel quibus prodesse non possunt (damnatis scilicet) & vt sint consolationes viuorum, quàm vt desint egentibus. Ita igitur orat Ecclesia pro defunctis sicut pro viuis, Deo relinquens exauditionem: certa tamen hoc esse gratum Deo. Nam (vt apertè dicamus) si vera fides est, omnem ex hac vita decedentem mox ad æternam fœlicitatem vel infœlicitatem transire, quod ipsi testantur, contra fidem est vt oretur pro aliquo: quando ipsi & nos concedimus, nec pro beatis nec pro damnatis orandum esse. Non igitur orationes Ecclesiæ fieri possunt, nisi fide certa credatur, quosdam esse expectantes post hanc vitam purgationem perfectam. Quod igitur dicunt dubitasse patres de purgatorio impostura est: si quidem procedat ex ignorantia, certè nimium crassa & inexcusabili, & ex malitia ac proprij sensus amore procedēte. Nam quod exempli gratia de Augustino dicunt, vide quàm apertum mendacium. Inquirendum dicit Augusti. an sit ignis purgatorius: aiunt illi, & non est incredibile. Ita dixit Augustinus, fatemur, illo loco: sed oportebat alia legere eius scripta, aut lecta non tacere. Certè lib. 21. de ciuitate Dei, quem supra citauimus, non minus ex professo de purgatorio agit: vbi de mediocriter bonis loquens, tales (inquit) constat ante diem iudicij per pœnas temporales, quas eorum spiritus patiuntur, purgatos receptis corporibus æterni ignis supplicijs non tradendos. Constat, inquit Augustinus: non ergo dubiùs fuit de purgatorijs pœnis. Sed isti censores om-

Cap. 109, 110.

Cap. 24.

nium & doctores certißimi omnia confundunt, non discernentes quid certa fide teneatur, quid probabilibus rationibus disputetur. An sit ignis purgatorius, inquirendum dicit Augustinus, ignis videlicet corporeus, an alterius alicuius rationis: non verò an sint purgatoriæ pœnæ: de quibus constare dixit. Vbi quoniam hac doctrina, quæ grata est auribus simplicium, tam multos seducunt hæretici, iustum est & salubre simplicioribus, vt ostendatur apertè eos esse mentitos, & contra conscientiam loquutos: quod, si in aliquo loco, in hoc certè maximè ostendi potest. Dicunt Augustinum dubitasse de purgatorio, quoniam in Enchridio dixit inquirendum esse. Est ne credibile eos locum hunc quem citauimus de ciuitate Dei, non legisse, cum nullum, qui vel modicè Augustini doctrinam attigerit, lateat, quòd eo loco Augustinus de purgatorio loquatur? Si legerunt, sciunt Augustino constare, esse purgatorium: imò constitisse antequam scriberet librum Enchridij, quem multo post libros de ciuitate Dei edidit, vt 2. lib. retractationum patet. Nec in eo libro his quæ prius dixerat in lib. de ciuitate Dei, cōtradixit, nec dubitat de quibus prius certus fuerat, quod ex ipsis retractationibus etiam patet: admonuisset enim de hoc August. sicut de alijs minutioribus monere solet. Non possunt itaque non scire Augustinum certum esse de purgatorio: mentiuntur igitur planè. Quis ergo audeat se ipsis committere in vlla alia re, quæ ad salutem pertinet? quos constat circa doctrinam fidei propriæ sētētiæ & gloriæ amore apertè mentiri, & imponere vni magnæ authoritatis patri & magistro Ecclesiæ? Quòd si quis vult magis beneuolus in eos esse, vt putet latuisse eos dictum illud Augustini, saltem conuincuntur præcipitationis & inconsiderationis summæ. Quare igitur non expectarunt vt legerent, aut cur noluerunt cum alijs conferre, à quibus de sensu Augustini doceri poterant? Nonne hæc sunt circa doctrinam fidei vitia, quæ meritò suspectos reddant eos, quos de his cōuicimus tam apertè?

Nos igitur ne in tantas tenebras incidamus, certißima fide credamus purgatorium: & iam deinde quid ab antiquioribus patribus, & à recentioribus dubitetur & inquiratur, suo loco statuamus: inter probabilia videlicet, & non inter certa dogmata.

Dist. 20. & 21. quarti. Sequentia itaque circa purgatorium disputantur. Primum, de loco purgatorij, quis sit: an scilicet infernus aliquis, an potius superior,

ſuperior. Et circa hoc ſunt diuerſæ opiniones propter reuelationes nonnullas, de quibus beatus Gregorius quarto libro dialogorum. Communior tamen & ſanior circa hoc ſententia eſt, ſecundum communem legem infernum quendam locum eſſe, vbi purgantur mediocriter boni, proximum quidem inferno damnatorum: ſicuti locus ſanctorum vſque ad paſsionem Chriſti, infernus, ſubtus terram videlicet fuiſſe creditur ex ipſa ſcriptura. Secundum verò ſpecialem aliquam diſpenſationem nonnunquam alibi purgantur animæ: quod reuelationes illæ beati Gregorij oſtendunt. Auguſtinus de hac quęſtione in Enchiridio ſolùm dixit, abditis quibuſdam receptaculis contineri animas. Quicquid itaque vltra hoc dicitur, probabili magis coniectura, quàm fide aſſeritur.

De loco purgatorij.

Cap. 109.

Secundum, de grauitate & quantitate pœnæ purgatorij diſputatur etiam. Vbi eſt Auguſtini authoritas in expoſitione verborum illorum: Domine ne in furore tuo arguas me, neque &c. quam Magiſter ſententiarum citauit. Grauior ignis erit ille, quàm quicquid in hac vita pati poteſt homo: quod nulla ratione dubitandum eſt: eſſe videlicet pœnas illas purgatorias maiores omnibus ſupplicijs huius vitæ: & poſt inferni pœnas ſecundum tenere locum. Et quidem de pœna damni, hoc eſt, carentia diuinæ viſionis ac beatitudinis manifeſtum eſt ſpiritus illos maximè dolere, cum agnoſcant ſe ſua culpa, finita iam via & tempore meriti ab eis ablato, teneri extra fœlicitatem & terminum proprium, quem non poſſunt totis viribus non deſiderare. Reliqua pœna, quæcunque illa ſit, ab igne, vel quacunque alia ratione (de quo nunc non diſputamus, pertinet enim hoc ad alium locum) creditur tamen nonnulla eſſe in purgatorio huiuſmodi maior etiam quacunque huius vitæ: ſiue id ſit ex maiori perceptibilitate animæ iam ſeparatæ, q̄ non poteſt non tota ſentire (vt b. Tho. vult) ſiue ex diuina iuſtitia, quæ ſibi ita non ſatisfacit per inflictas pœnas & poſt hanc vitam, ſicut per eas quas ſibi in hac vita aſſumunt homines voluntariè, vt b. Bonauentura inquit.

De pęna purgatorij.

Pſalm. 31.

Diſt. 20.

Dubitatur tertiò, à quo & quomodo poſt hanc vitam ibi purgētur animæ mediocriter bonæ: quæ videlicet ſine culpa mortali diſceſſerunt hinc. Itaq; dubium eſt, an à culpis venialibus purgentur ibi, an vero à pœnis duntaxat, quas vel propter venialia, vel ꝓpter mortalia iam remiſſa debent. Et quidē de ſecundo hoc

nulla dubitatio est: quòd videlicet exoluuntur ibi pœnæ pro culpis iam remissis debitæ. De primo verò, an etiam ibi remittantur peccata venialia, diuersæ sunt sententiæ. Cum enim constet apud omnes, ob peccata venialia non priuari beatitudine animas, neq; cum illis posse ingredi beatitudinem: tamen quibusdã visum fuit, nullum veniale post hanc vitam remitti. Puto hos mouisse, quod post hanc vitam non sit tempus meriti, vel profectus siue augmẽti charitatis, aut cuiuscunque virtutis, vt certissima fides tenet. Venialia verò (vt superius diximus) pœnitentia aliqua vel profectu feruoris charitatis dimittuntur. Hi igitur asserunt venialia semper, si qua restant, ante mortem, per ipsam videlicet finalem gratiam in qua decedunt, remitti. Tunc enim (inquiunt) gratia videtur superare, & excludere iam ab anima omnem concupiscentiam & inordinatos affectus, qui contrahuntur ex carne. Quia tamen hoc incertum est, imò multa habet contraria ex ipsa experientia: cum multi subitò moriantur in somno, aut alio modo sine mentis aliqua mutatione, cum tamen in peccatis venialibus ante fuerint.
Math. 12. Et quia patres ex illo verbo Christi, de quo suprà, intrepidè dicunt culpas aliquas remitti post hanc vitam, sed leuiores, vt ait beatus Gregorius: cõmunior sententia contraria est priori huic, & asserit ipsa etiã peccata venialia remitti. Quomodo verò id fiat extra locum profectus & meriti, cum quæritur: non est dubitandum conuersione ipsius animæ & pœnitentia, atque ita diuina etiam gratia fieri, qua non imputatur culpa illa, quæ non est contraria charitati, & displicet animæ, saltem à corpore separatæ, si antea non displicuit. Itaque iuxta hoc (vt Durandus asserit) satis est probabile, peccata omnia venialia non diutius hærere in aĩa separata, quæ in charitate discedit, sed statim remitti. Manet verò pœna, quã debet, maior vel minor, secundũ quòd magis vel minus adhęsit peccatis. Et hæc est ratio breuioris vel longioris purgationis. Vide tamen hæc omnia probabiliter, & non certa fide asseri. Sicut illud etiam, quod quæritur: an in purgatorio puniantur animæ à dæmonibus, an ab angelis? sed neutrum creditur: sed à sola diuina iustitia puniũtur. Et illud etiam, qualis ille sit ignis: an sit materialis, vel cuius rationis? De quo Augustinus dubitauit, & inquirendum esse dixit. Creditur à multis materialem ignem futurum, sicut inferni: eademq; ratione punire. Hæc quidẽ probabiliter. Illud scrupulosius disputatur à nonnullis, an certæ sint de sua salute animæ

in

in purgatorio? Omnes quidem qui ausi sunt asserere dubias illas esse de salute sua, quacunq; ratione, vel quia absorptæ sunt pœnis, ita vt non aliud, quod eas consoletur, cogitent: siue quacunq; alia ratione: temeritatis arguuntur, quòd rem minus certam asserant, imò reuera falsam, & alienã ab omni fidei ratione & authoritate patrum. Primò illud certa fides tenet, mox à solutione animæ à corpore, eam iudicari, & (vt diximus) æternæ fœlicitatis aut infœlicitatis participem esse, nisi ad fœlicitatem consequendam impedimentum aliquod adsit culpę vel pœnæ. Hoc non possunt fideliũ animæ ignorare: manet enim in eis hęc fides. Mox igitur vt vident sibi differri beatitudinem, necesse est vt credant se non fore damnandas. Nam damnatio iuxta fidem nulli differtur. Certæ ergo sunt, quòd sint in statu salutis. Sed nec hac ratiocinatione opus est: cum fides credat fieri statim iudicium, & in eo manifestari animæ sua vel merita vel demerita. Certè illud Pauli: Omnes manifestari oportet ante tribunal Christi. Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus: non dubitat fides ad speciale cuiusque iudicium, quod in morte fit, referendum esse. Nec credendum est ita vi pœnarum affligi animas, vt nulla eis relinquatur consolatio in purgatorio. Sunt enim in vera Dei gratia, & flagellantur vt filij, mox introducendæ in hæreditatem. Quis itaque dubitare potest, non denegari à Deo illis hanc consolationem? Et (vt meritò inquit b. ille Roffensis Episcopus contra Lutherum) credendum est à sanctis angelis custodibus in eo statu eas non deseri, sed frequentibus admonitionibus confortari. Meritò ergo Leo decimus inter cætera quæ in Luthero damnat, & hoc refert, ac cum cæteris hæresibus damnat, quòd non omnes animæ in purgatorio certæ sint de sua salute. Hæc igitur satis de purgatorio, & cæteris quæ ad illud pertinent, iuxta sanam doctrinam sint nobis dicta.

LII LECTIO

LECTIO TERTIA

De suffragijs defunctorum in speciali.



VANquam (vt ex præcedentibus patet) adiuuari defunctorum animas, adeo sit vniuersalis Ecclesię authoritate confirmatū, vt apertius etiam sit et euidentius, quàm vt egeat cōfirmari alijs: cum ex hoc etiam ipsum purgatorium confirmetur: tamen explicandum est magis quàm probandum, rationibus ex fide & sacra scriptura sumptis: & dubia quæ circa id mouentur à nostris tractanda breuiter, prout à Magistro & alijs dist. 45. 4. agitur. Quod igitur posit vnus alterius operibus iuuari, & quomodo ex scriptura sacra, et rationibus explicatur. Primò ex vnitate Ecclesię, & communicatione membrorum vnius corporis mystici. Nam
Roman. 12. (vt Paulus inquit) Omnes vnum corpus sumus in Christo: singuli
1. Corin. 12. autem alter alterius membra. Et (vt idem inquit) Si quid vnū patitur membrum, compati debent alia membra. Apertum autē est caput, quod omnia membra mouet, ministerio aliorum alijs prodesse. Et Deniq; nullum membrum est quod non cęterorum omnium opera egeat & vtatur. Igitur in hoc mystico corpore Christi ita sentiendum est. Nullum viuum Christi membrum non est particeps operum, quæ per omnia alia ipse Christus operatur. Et hic est ille articulus Symboli: Sanctorum communionem: de quo il-
Psalm. 118. lud psalmi est: Particeps sum ego omnium timentium te. Quare
Coloss. 1. Paulus vt viuum membrum dicit: Quæ desunt passioni Christi, adimpleo in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia. Quem locū & superius citauimus, & inferius explicabimus latius. Hæc est igitur prima radix suffragiorū, quæ alij alijs præstare possunt: cōmunio videlicet charitatis & vnitatis Ecclesiæ. Accedit huic & altera: intentio scilicet specialis siue generalis operantis. Æquitatis enim ratio iudicijs humanis hoc exigit & efficit, vt posit vnus alterius debitum soluere, & nonnunquam pœnam pro altero subire: multò igitur magis hoc in Dei iudicio, apud quem &

maior

maior est æquitas, & plus valet charitas, locum habet, vt opera quæ quis habet in potestate, & ad quæ nulla alia lege tenetur, possit deputare alterius vtilitatibus. Itaque ex priori ratione, sine vlla operantis intentione, vnius membri opera sunt vtilia omnibus: ex hac verò secunda, cum quis propria intentione pro altero & in vtilitatem illius operatur, cedunt ei illa opera: atque hęc est duplex ratio suffragiorum. Obseruandum tamen, ad quid, & quantum prodesse possint, & qualiter: de quo breuiter sequentia statuantur.

Primum. Ad mutationem status, quod est, ad conuersionem à peccato ad gratiam, sicut ad augmentum gratiæ vel gloriæ essentialis, nullius priuati hominis bona alteri prosunt per modum iustitiæ & meriti. Quod apertissimè patet: cum nullus, nisi secundum propriam dispositionem, & Christi Domini merita, & diuinam gratiā vel ex impio fiat iustus, vel ex iusto iustior. Hoc enim est proprium Christi, quem proposuit (inquit Paulus) Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. De cęteris omnibus meritò inquit idem Paulus: Quid igitur Paulus? quid Apollo? Ministri eius cui credidistis. Et iterum: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Propter quod meritò alibi inquit: Probet opus suum vnusquisque, & sic in semetipso gloriam habebit, & non in altero.

Quomodo & ad quid prosint vel non prosint alterius opera.
Roman. 3.
1. Corin. 3.
1. Corin. 1.
Galath. 6.

Secundum. Ad ea quæ consequuntur statum, & maximè ad pœnæ satisfactionem, etiam secundum rationem iustitiæ prosunt alteri alterius bona. Quod rationibus primò positis satis ostenditur. Potest enim aliquis ieiunium aut eleemosynam suam in alterius vtilitatem dirigere.

Tertium. Nihilominus certa ratione asseritur, quòd per modū orationis atq; impetrationis (quæ innititur liberalitati diuinæ, non iustitiæ nostræ) et ad iustificationem, & ad profectum ac augumētum, atq; ad reliqua omnia iuuantur alij aliorum pietate. Quod hac duntaxat ratione satis ostenditur. Quia non sunt orationes Ecclesiæ, quas pro conuersione peccatorum, cōseruatione & profectu iustorum, etiam Apostolorum præcepto quotidie fundit ad Deum, cassæ & irritæ. Qua authoritate etiam vsa sunt antiqua cōcilia, & patres, vt Celestinus epistola ad omnes Episcopos Galliæ ostendit. Legem (inquit) credendi lex statuat orandi.

Epistola 1. Celest. ca. 11

Hoc itaq; sic stabilito in vniuersum, de defunctis non est difficile etiam idem ostendere: de defunctis (inq̄) in vnitate & cōmuni-

nicatione corporis Christi decedentibus. Sunt enim illi membra huius corporis. Cur igitur non participabunt bonis eius? Egent præterea purgatione & liberatione à peccato. Nonne igitur si adiuuari non possent, meritò dici posset, charitatem excidere cum vita? Itaque quod transierint iam in alium statum, & tribunali Dei assistant, nihil impedit charitatis efficaciam & virtutem, nihil tollit connexionem illam cum cæteris membris. Igitur sicut viuentes ipsi, ita defuncti omnes in hac vnione participant pijs operibus viuentium, vel ad satisfactionem pœnæ ex intentione operantium, secundum rationem iustitiæ, vt diximus: vel ad remissionem etiam, & breuiorem liberationem, per modum impetrationis: vel denique ad gaudium & congratulationem: idq; secundum statum in quo constituti sunt defuncti in hac vnione, siue beati, siue adhuc purgandi sint, vt inferius ostendetur. Quę quidem ratio, quod attinet ad defunctos, cùm authoritate Ecclesiæ roboratur, tam efficax est, vt indisciplinati sit & proterui, non acquiescere.

Igitur hoc vt certo fundamento fidei collocato, non erit difficile cæteris, quæ circa hoc mouentur, dubijs & quæstionibus respondere: de quibus breuiter nunc ordine est dicendum, idq; ex proximè dictis, tanquam ex principijs certis deducendum.

Quorum suffragia alijs prosint.

Primò igitur, quorum suffragia vtilia sint defunctis, quæritur: & vniuersaliter, etiam viuis. Huic ergo inquisitioni ex proximè dictis facile est respondere. Primò omnium ex vnitate Ecclesiæ & charitatis est, vt vnus alij prodesse possit: quia sumus inuicem membra. Igitur soli hi qui in charitate sunt, possunt alijs prodesse, & illorum duntaxat opera Deo grata sunt, & coram eius iudicio satisfactoria. Itaque duplici ratione extra Dei gratiam & charitatem existentes, alijs prodesse non possunt. Primò, quia nec sibi prosunt: Secundò, quia nec alijs communicare possunt, quibus non sunt vniti. Est tamen hic distinguendum inter principalem authorem operis, & ministrum siue exequutorem. Si enim principalis author in charitate sit, etiam si minister aut exequutor ab ea sit alienus, vtilia sunt & ipsi principali authori, & alijs, quantum ex ipso est. Vt si per iniquum seruum Dominus bonus largiatur eleemosynam. Ita sentiendum de his qui testamento ordinant, aut quacunque alia ratione mandant pia fieri opera. Exequutorum bonitas vel malitia non aufert meritum vel satisfacti-

onem

one:neque confert. Quod verò nonnullis videtur, non prodesse mandata opera, nisi cum fieri mandantur, in charitate sit is qui mandat: non putauerim tanto rigore suscipiendum. Satis esse videtur, vt in charitate sit mandans quamdiu in potestate eius est: in potestate (inquam) volũtatis, probare vel reuocare mandatum. Itaque si fortè cum condit quis testamentum, extra charitatem sit, & tamen postea in charitate decedat: prodesse nihilominus crediderim testamento mandata, quæ in morte reuocari poterant, & tunc placuerunt. Atque ita in vita ipsa, qui præcepit seruo aut dispensatori vt centum distribuat in eleemosynam: etiam si cum præcepit non sit in charitate, satis erit, vt eleemosyna sit vtilis, si, cùm fit, aut antea ad charitatem redierit.

Tunc enim, cum reuocare posset si ei displiceret, nec reuocat, est ei grata: & illa voluntate fit eleemosyna. Ex quo etiam apertè ostenditur, orationes & sacrificiũ, quæ ex persona Ecclesiæ fiunt, etiam si à malis ministris, prodesse nihilominus propter Ecclesiam, quæ est principalis author: quod superius, cum de sacrificio altaris diceremus, probatum est.

Huic quæstioni proxima est & altera. Quibus defunctis prosint suffragia. Vbi certum est, beatis iam & Deo fruentibus non esse necessaria. Nullo enim egent iam auxilio. Valent quidem omnia pia opera beatis ad augmentum accidentalis gaudij, cum illa agnouerint. Congratulantur enim beati & gloriæ Dei, & saluti nostræ, cum agnoscunt aliquid his dignum fieri à nobis, quorum salutem cupiunt. Vtrum verò omnia bona opera nostra agnoscant, & quomodò: non est præsentis loci dicere. Secundò etiam certum est, existentibus in purgatorio, mediocriter videlicet bonis, prodesse posse suffragia. Et hi sunt, pro quibus propriè fiunt, & propter quos duntaxat fiunt. Nam (vt superius ex Augusti. diximus) i[illegible] omnibus fiunt defunctis, quia ignoramus quales sint, & qui capaces illorum. Igitur de damnatis omnibus fuit inter antiquiores aliquos Theologos nonnulla quæstio, & sententiarum non parua diuersitas. Fuerunt qui dicerent, quibusdam damnatis vsque ad diem iudicij prodesse posse: his videlicet, qui mediocriter sunt mali, hoc est, qui cum fide & multis bonis operibus, quanquam extra charitatem defuncti sunt. Istos enim dicunt illi esse mediocriter bonos, quibus August. dicit prodesse:

deſſe ſuffragia. Nec timuerunt quidam horũ fateri, poſſe per ſuffragia pœnas oẽs damnati alicuius vſq; ad diem iudicij auferri ab eo: poſt iudiciũ tamen in vltima reſurrectione iterum pœnas redituras eſſe. Alij ne hoc dicerent, ſemper aliquid pœnarum, quantũuis ſuffragia multiplicentur, remanere volebant: dicentes proportionaliter & mathematicè minui pœnas, atq; ita in infinitum. Sed hæc oĩa vana ſunt, & cõtra Eccleſiæ ſenſum: vt poſtea oſtẽdemus. Alij verò nõ diminui pęnas, ſed iuuari nihilomin' dãnatos cõfortatione quadã volebãt. Et alij aliter quęrebant, quomodo vtilia eſſe poſſint damnatis hæc noſtra opera. Omnibus iſtis obijcienda eſt authoritas Eccleſiæ. Illi præcipuè tota hæc doctrina innititur. Cum igitur illa pro damnatis non oret, imò hoc nefas & blaſphemiam reputet: non eſt credendum illis quicq̃ prodeſſe: primò quia crudelis eſſet Eccleſia, ſi prodeſſe illis poſſet, & non faceret: quod blaſphemum eſt credere. Secundò, quia non dubitamus non eſſe gratum nec ratum apud Deum, quod præter Eccleſiæ authoritatem exhibetur. Qua vnica ratione putamus meritò temeritatis arguendas omnes ſententias adductas, & quaſcunque alias conantes hoc aſſerere ſicut b. Thom. inquit hoc loco. Nulli igitur extra corpus Eccleſiæ conſtituto, maximè poſt hanc vitam, quicquam valent viuorum pia opera. Hinc pro non baptizatis etiã Catechumenis prohibet Eccleſia orari, aut ſacrificium offerri: adeo vt nec pro paruulis non baptizatis fieri debeat: vt Auguſt. in lib. de origine animæ aſſerit, tanquã errorem damnans, aſſerere pro aliquo offerendum eſſe ſacrificium mediatoris, qui non eſt inſitus corpori myſtico eius. Quod verò de Catechumenis diximus, de his intelligendum eſt, qui ſine deſiderio baptiſmi mortui ſunt: per quos ſcilicet ſtetit, ne baptizarentur: alioquì propoſitũ & deſideriũ baptiſmi adultos inſerit corpori Chriſti, vt pro illis orari & ſacrificari debeat: ſicut Ambroſius de obitu Valentiniani iunioris dicit. Sed de his ſuperius, cum de baptiſmo egimus habes plura.

dist. 45. 4. q. 2. art. 3.

Non deſunt qui iuxta ſententiã illam quã ſuperius adduximus, cũ de remiſsione peccatorũ venialiũ ageretur, quæ credit in peccato mortali ſatisfieri pro pœnis peccatorum iam remiſſorũ: imò & in inferno ipſo illas tandem exolui, & ab eis liberari, aſſerant ſuſtineri poſſe circa hos duos articulos, primò, exiſtentes extra charitatem poſſe ꝓdeſſe ſuis ſuffragijs defunctis ad huiuſmodi pęnarum perſolutionem: ſecundò, prodeſſe etiam ipſis damnatis.

Sed

Sed certè hoc satis contra illam sententiam esse debet, quod ista sequantur: quorum vltimum quidem contra sensum Ecclesiæ est, quem diximus: quia nulla ratione pro damnatis orat: primũ etiam alienum est ab ea sententia, quæ valde certè ecclesiæ consentanea est & scripturæ, qua ex sola vnione charitatis docemur bona vnius alteri communicari posse. Priora igitur teneamus, quæ sunt multo probabiliora, & ad sensum Eccclesiæ conuenientia.

Tertiò, quæ opera vtilia sint defunctis, quæritur: idq; propter August. qui in lib. de cura agenda pro mortuis, & alibi, sacrificium altaris, orationes, & eleemosynas vtiles dicit tantũ. Vbi quia sola ieiunia omissa videntur, hoc est, quæ pertinent ad corporis afflictionẽ, de illis dubitatur. Nam p eleemosynas vniuersa opera pietatis & misericordiæ: per orationes omnia pia mentis exercitia intelligunt: tantum ergo restant ieiunia & afflictiones corporis. Igitur nec de his dubiũ est, quin prosint defunctis. Omne opus pium, sicut operanti & viuis prodesse potest, maximè ad satisfactionem, ita & defũctis. Quare verò magis b. August. de tribus illis dixerit, quàm de ieiunijs: rationabiliter explicatur. Quia videlicet sacrificium altaris & eleemosynę maximè pertinent ad vnionem charitatis: ex qua fit (sicuti diximus) vt opera vnius alij prosint. In orationibus verò propriè est intẽtio ordinata in eos, pro quibus oratur: vnde etiam est communicatio operum, vt dictũ est. Hæc igitur magis propria sunt: sed non est dubitandũ omnia alia bona opera pdesse. Et certè Augũst. tantũ exclusit exequiarũ pompam, & apparatum sepulturæ, quæ magis putat solatia esse viuorũ: & nihilominus nonnunquã vtilia (inquit) sunt defunctis, dum eorũ memoriam renouant, & excitant ad orandum pro illis. Damascenus in oratione illa de mortuorum suffragijs, & luminaria, & thus, aquam benedictam, ac orationes qualcunque prodesse dicit. Priora quidem, vt fidei protestationes quædam: oblationes verò, vt eleemosyna prosunt. Nec de eo dubitandum est, cùm moderatè & iuxta Ecclesiæ ritum fiunt. Quid verò inter hæc vtilius sit, à nonnullis disputatur: & quantum prosint cum testamento ordinantur ista: & quid magis expediat, suffragia statim implenda testamento relinquere, an perpetuis temporibus aliquid exoluendum mandare: vt anniuersarium, vel huiusmodi aliud. De his igitur magis putauerim tacendum esse, quàm aliquid asserendum. In speciali arbitrandum est de eis, cum occurrunt, aut in

Quibus operibus subueniatur defũctis.

B. Tho. ar. 3. q. 2. dist. 45.

in consultationem veniunt. Vide, si placet, plura non negligenter, nec indoctè scripta apud Gabrielem in expositione Canonis lectione 56. & nonnullis sequentibus.

Quibus & quantũ valeant suffragia.
Dist.45.4.
b. Thomas
q.2. ar.4.

Vltimò denique, quantum valeant suffragia hæc, & an magis illi pro quo specialiter fiunt: ac, an vni magis quàm pluribus, agitur à nostris supradicto loco. Igitur de his omnibus illud est certissimum, hæc omnia, quatenus fiunt in satisfactionem pœnæ, finita esse, & quod diuino iudicio ad exoluendum pro certa quantitate pœnæ acceptantur. Quare si pro pluribus offerantur, inter eos diuiduntur, & minus prosunt singulis. Cæterùm ad gaudium & consolationem, ad impetrandum (quæ omnia ex radice charitatis habent) non minus pluribus, quàm vni prosunt, nec minus his, pro quibus specialiter non fiunt. Quandoque enim hæc omnia secundum merita ipsorum defunctorum, & gradum charitatis, atque vnionem ipsorum cum Ecclesia, prosunt. Itaque & sacrificium altaris, & orationes non est dubitandum æqualiter prodesse multis, nõ minus quàm vni: de quo qm̃ superius, cum de sacrificio hoc loqueremur, plura diximus, non putamus hic esse alia addenda.

Ex quibus etiam & illi quæstioni respondendum est, qua à nonnullis quæritur, an ei, qui hæc opera pro alijs facit, prosint. An videlicet propterea quod pro alijs operatur pia & bona opera, priuetur ipse vtilitate eorum? an potius aliquam consequatur, & quam? Itaque ex his quæ superius de charitatis vnione diximus, colligendum est, nõ parum prodesse etiam operanti, quæ pro alijs fiunt, & quò ad multa quidem atque præcipua, non minus, sed magis potius: quo ad meritum enim facienti prosunt, & semper eum commendant Deo: & magis quidem, quò maioris est charitatis, velle prodesse. Cæterùm satisfactio potest tota cedere alijs, si ita ille velit.

Ex quo rursum colligi potest, quantum exequutio eorum quæ testamento mandata sunt, adiuuet defunctum: & quantum omissio siue dilatio illi noceat. Quantum enim ad meritum attinet, certum est nihil illi augeri exequutione, sicut nec quicquam detrahitur omissione. Quantum ad liberationem verò celeriorem à pœna, non est dubium citius liberari pro quo illa fiunt, & tardius cum omittuntur. Vnde graue peccatum est illa aut omit-

tere,

tere, aut differre. Non tamen putandum est nunquam liberari à purgatorio eos, qui testamento talia reliquerunt, nisi cum illa exequutioni fuerint mandata: etiam si inter hæc restitutio debitorum connumeretur. In Dei iudicio cuilibet certa pœna pro qualitate delicti statuta est, qua exoluta liberabitur, etiam non persolutis debitis: quanq̃ in vita ille neglexerit: modò huius negligentiæ, sicut cæterarum culparum, remißionem sit consequutus dum viueret.

DE CLAVIBUS ECCLESIÆ.

LECTIO PRIMA.

QVoniam igitur (vt visum est) neceßitas confeßionis, & totum sacramentum pœnitentiæ in potestate clauium fundatur: de illis nunc dicendũ est: circa quas quatuor præcipuè sunt nobis meritò dicenda. Primum, de ipso nomine atq; definitione clauium. Secundum, de numero & diuisione illarum, quot scilicet & quæ sint. Deinde quis earum vsus siue actus. Denique quartum, qui illas habeant. Quæ omnia Magister sententiarum & cæteri distinct. 18. & 19. 4. satis diligenter & iuxta antiquorum patrum doctrinam tradiderunt: & nos quidem superius de his non pauca diximus. Quare nunc breuius multa horum absolui poterunt.

Ab ipso igitur nomine incipientes id primò notemus, nomen hoc ab ipso saluatore primò Matth. 16. vsurpatum, & in alijs locis tam noui quàm veteris testamenti, metaphoricè & per translationem sumptum ad duo maximè significanda in spiritualibus poni: quanquam horum duorum vnum in altero includi poßit, sed ad maiorem explicationem illa distinguimus. Primò enim & vniuersalius potestatem gubernandi Ecclesiam, & dispensandi omnia, quæ in ea continentur diuina & spiritualia charismata,

Quid nomẽ clauium in Ecclesia significet.

mata, germana translatione significat. Sicuti enim qui totius domus claues habet, is omnia possidet quæ in domo sunt, omnia potest pro suo arbitrio aut claudere aut aperire, retinere vel dispensare: & is cui totius domus claues collatæ sunt, supremus est omnium, quæ in ea sunt, dispensator: Ita in hoc loco regni cœlestis claues, primò significant Ecclesiæ (quæ regnum cœlorum dicitur) vniuersalem authoritatem dispensandi vniuersa quæ in Ecclesia sunt, & quæ ad eam pertinent. Quam quidem authoritatem in Christo homine diuina collatione scriptura testatur esse, virtutiq; passionis & meritorum eius inniti. Sic enim per Esa-

Capite 22. iam inquit Dominus de Eliachim, sed in figura Christi, vt interpretatur Hieronymus: Dabo clauem Dauid super humerum eius, & aperiet, et nemo claudet: et claudet, et nemo aperiet. Quod enim super humerum eius inquit, id ipsum est, quod alibi ipse E-

Capite 9. saias explicat: Factus est principatus super humerum eius: Quo significatur proprijs meritis Christi inniti potestatem hanc, & au-

Apocaly. 3. thoritatem eius. Vnde & in Apocalypsi saluator inquit: Hæc dicit fidelis & verax, qui habet clauem Dauid, qui claudit, & nemo aperit &c. Hanc igitur quam Christus excellenter & super omnes à patre potestatem habet, Petro, & deinde cæteris Apostolis communicat: Tibi (inquiens) dabo claues regni cœlorum. Et mox actus illarum nonnihil aliter explicans, non dixit: Quicquid aperieris vel clauseris: sed: Quicquid ligaueris vel solueris: vt intelligamus metaphoricè omnia ibi sumi. Et cum postea de Ecclesia loquens dicit Dominus: Quicquid ligaueritis super terram, & quicquid solueritis &c. intellexerunt patres eandem potestatem datam reliquis, & perpetuò in Ecclesia seruandam. Ecclesiæ enim ipsi, sed in illis & per eos datæ sunt, ad quos pertinent illarum vsus in ipsa Ecclesia, vt Augustinus inquit primo de doctrina Christiana, & multis alijs locis. Secundũ igitur hanc acceptionem, certè valde consonam ipsi scripturæ, in clauibus omnem Ecclesiasticam iurisdictionem, & potestatem dispensandi, administrandi, præcipiendi, docendi, & denique quicquid ad gubernationem Ecclesiæ opus est, & alijs locis scripturæ explicatur, intelligimus. Itaque ad has pertinet & doctrina, & definitio dubiorum fidei, & librorum canonicorum, conuocatio concilij, atq; æditio ac publicatio legum, excommunicatio & absolutio, peccatorum remissio, ac impositio satisfactionis, atq; rela-

laxa-

laxatio eius: denique in vniuersum cuncta quæ in Ecclesia necessaria sunt,& ad eius gubernationem pertinent.

Verùm & Magist.senten.& cæteri post illum specialius hoc nomen acceperunt, intelligentes tamen potestatem pertinentem ad remissionem peccati vel retentionem, siue ad exclusionem ab ecclesia,aut reconciliationem: hinc sumentes metaphoram, quòd sicut claue aperitur porta: ita sacerdotes auferunt peccatorum impedimenta, quibus homines sibi claudunt regnum cœlorum, & id quidem dum absoluunt: dum verò aut negant absolutionẽ, aut excommunicant,non aperiunt,atq; ita claudere dicuntur: sicut Deus excæcare aut obdurare dicitur, cum non illuminat, aut conuertit. Atque isti definierunt claues esse potestatem,qua index ecclesiasticus indignos excludere, & dignos admittere potest ad regnum: referentes hæc omnia ad remotionem peccati,& impedimenti quod ab eo est.Possent etiam hæc verba definitionis vniuersalius accipi,& omnia alia, quæ supra diximus, illis intelligi: sed neque hoc magni momenti est,nec reprehendi debent, qui ita acceperunt. Considerarunt enim hoc nomen iuxta ea quæ proximè à Christo addita erant: de ligando videlicet vel soluendo: quod ad peccata pertinet. Prior tamen illa acceptio communior est,& omnia hæc includit. Siue itaque illo, siue isto modo accipias claues: vel omnem potestatem ecclesiasticam, vel illam specialius,quæ peccata respicit,significat. Definitio clauium secundum Magistrum.

Ex qua explicatione atq; definitione clauium facilè, quod secundo loco proposuimus,intelligi potest:de diuisione scilicet clauiũ.Diuidũtur igitur primò claues in potestatẽ ordinis,& potestatẽ iurisdictionis:atq; ita claues ordinis & iurisdictionis dicuntur.

Clauis siue potestas ordinis est,quæ per consecrationem & sacramentum ordinis confertur, ad conficienda scilicet & administranda sacramenta: de qua b. Thomas hoc loco optimè inquit, ipsam esse characterem sacerdotalem, & potestatem conficiendi Eucharistiæ sacramentum,ac absoluendi à peccatis. Clauis ordinis.

Clauis siue potestas iurisdictionis est,quæ ad gubernandum populum,& ad tenendum illum subditum simplici iniunctione, absque vlla consecratione datur: sicut cum instituitur quis parochus,plebanus,aut huiusmodi. Et hæc potestas iurisdictionis est rursum duplex, sicut & duplex est forum: alterum videlicet, in ecclesiastica quo de peccatis omnibus, etiam occultis iudicatur loco Dei,atq; ideo Clauis iurisdictionis. Iurisdictio duplex.

ideo ſecretò : quod vocatur interius forum conſcientiæ : & ita reſpondet illi iuriſdictio interior & ſecreta. Alterum verò forum eſt, vbi publica & manifeſta peccata cognoſcuntur & iudicantur : quod forum exterius dicitur: atque ita exterior iuriſdictio illi reſpondet: & hæc omnia ad claues pertinent.

Duæ ſunt claues iuriſdictionis Eccleſiaſticæ.

Quare rurſum in qualibet harum poteſtatum duas conſtituerunt claues, occaſione ſumpta ex ipſo verbo Chriſti, vbi non ſingulariter, ſed pluraliter inquit: Claues regni cœlorum : adiuncta etiam conuenienti ratione. Igitur quælibet harum poteſtatum (inquiunt) primò vt rectè exerceatur, præcedere debet cognitio atque iudicium certum cauſæ. Deinde ſequi debet & exequutio eius, quod iudicatum eſt. Vt enim ex his quæ ſuperius diximus, cum de his locis Euangelij loqueremur, ſatis patet, non pro libito ſuo, ſed pro meritis cauſarum, & iuxta diuinæ legis regulam iudices ſpirituales abſoluere poſſunt, aut ligare. Duæ itaque claues neceſſariæ ſunt : vna ſcientiæ : altera poteſtatis. Scientiæ clauem (vt patet) non ſcientiam (quæ nec traditur cum ſacramento, nec habetur ab omnibus ordinatis) ſed poteſtatem cognoſcendi : inquirendi videlicet & iudicandi dignum vel indignum eſſe aliquẽ abſolutione, intellexerunt : quam tamen ſine ſcientia nec ritè adminiſtrari, nec ſine graui peccato ſuſcipi, ex dictis ſatis conſtat.

Clauis ſcientiæ.

Clauis poteſtatis.

Clauem verò poteſtatis intelligunt authoritatem ipſam abſoluendi vel retinendi peccata, & admittendi vel excludendi à regno.

De actibus clauium.

Qui ſint verò actus clauium, & ad quæ ſe extendant (quod tertio loco propoſuimus) ex dictis etiam intelligi poteſt. Si claues vniuerſali illa acceptione ſumamus, omnes actus eccleſiaſticę poteſtatis ſunt actus clauium. Specialius verò acceptis clauibus (vt ſecundo modo diximus) pauciores actus eis aſsignantur : abſolutio videlicet à peccatis. Circa quam diſputatur hoc loco, an extendat ſe ad ipſam remiſsionem culpæ, an verò pœnæ tantùm? de quo nos ſatis ſuperius diximus, oſtendentes ex ipſa ſcriptura & patribus, ſacerdotes verè remittere peccata : de hoc igitur actu nõ eſt opus vt plura dicamus. Ponuntur etiam duo alij actus, de quibus inferius ſpecialius eſt agendum : excommunicare videlicet & indulgentias concedere : de quibus, quàm ſint efficaces, & ad quid ſe extendant, mox ordine dicemus.

Qui habeant claues.

Quod igitur quarto loco propoſitum eſt, qui ſcilicet habeant claues & earum vſum, & circa quos, eſt etiam breuiter explican-

candum. Claues igitur sacerdotum legis nouæ proprias esse, quod attinet ad potestatem absoluendi à peccatis, est certissimum fidei catholicæ dogma, ex scriptura ipsa euangelij & vsu ecclesiæ apertè probatum. Christus enim solis Apostolis dedit claues (vt dictũ est) aut fortè etiam (si placet) reliquis septuaginta discipulis, quos similiter misit: non tamen Christianis omnibus aut baptizatis. Apostoli verò & ecclesia solis sacerdotibus hanc potestatem tradiderunt: soli ergo illi claues habent. Vbi vitandi sunt errores illi iam olim ab Ecclesia damnati, vel omnes Christianos, vel solos sanctos & iustos claues habere. Habent enim sacerdotes solùm, siue iusti, siue peccatores sint. Habent verò hi tantum tanquam ministri, non vt primi agentes, quod solius Dei est: nec tanquam suis meritis quicquam operantes, quod est proprium Christi: sed vt ministri tantùm & instrumenta.

Vsus verò harum clauium sanctus quidem & licitus solùm est iustorum sacerdotum, & eorum qui intra ecclesiam sunt. Cæterùm excommunicati & peccatores si eis vtantur, modò adsint omnia alia necessaria, peccant quidem, sed non propterea carent effectu eorum actus.

In quos verò exercere possint earum potestatem qui claues habent, quod ad absolutionem à peccatis attinet, superius est explicatum: quòd scilicet in solos subditos. De excommunicatione verò & indulgentijs inferius dicetur.

Quomodo aduersarij reprehendãt claues.

Quid aduersarij catholicæ ecclesiæ contra potestatem hanc clauium loquantur, non est opus multis referre vel confutare. Lutherani nolunt aliam potestatem agnoscere, quàm verbi ministerium. Doctrina (inquiunt) ligantur & soluuntur peccatores: cum videlicet annuntiatur eis peccatorum remissio, vel econtrario iusta damnatio quæ imminet illis, contemnentibus euangelium. Clamant multi illorum hunc esse germanum sensum locorum euangelij. Quibus primò respondemus, satis superius probatum esse, totum consensum patrũ & ecclesiæ potestatem hanc soluendi & ligandi retulisse non ad prædicationem euangelij, sed ad administrationem sacramentorum, atque adeò ad ipsam absolutionem, cum ipsi nec in sacramentis quicquam aliud agnoscant, quàm verbi annuntiationem: quod satis superius confutatum est. Secundò etiam addimus, negari non posse, ministros ec-

clesiæ habere præter authoritatem doctrinæ, potestatem operandi ad animarum salutem: indulgendi atque donandi etiam. Paulus
2.Corint.10 inquit gloriari se posse de potestate sibi tradita in ædificationem, non in destructionem. Et alibi dicit se donasse, indulgentiam videlicet pœnitenti. Ego (inquit) quod donaui, si quid donaui, propter eos in persona Christi. Gerunt itaque ministri personam Christi. Ipse cùm mulieri peccatrici dixit: Remittuntur tibi peccata: aliud agebat quàm docebat: sic & ministri. Cæterùm & hoc, & quòd ipsi hæretici legitimam istius potestatis ecclesiasticæ traditionem ignorant, dum ignorant sacramentum ordinis: proprio loco, cum de ipso sacramento ordinis egerimus, latius patebit. Hæc itaque de clauibus in communi dicta sint. Tantum restat vt de excommunicatione & indulgentijs, duobus scilicet actibus illarum, dicamus.

LECTIO SECVNDA.

De excommunicatione.



DE excommunicatione igitur multa necessaria cognitu sunt ministris præcipuè sacramentorum. Et quàquam hæc nomine non negetur ab aduersarijs catholicæ fidei, re tamen ipsa contemnitur. Quare primò opus est vt virtutem atque efficaciam eius, ac originem atque authoritatem ostendamus catholicis, & obedientibus filijs Ecclesiæ, deinde cætera explicemus, quæ necessaria sunt cognitu circa illam.

Quid excõmunicatio. Excommunicationem itaque definierunt nostri dist. 18. quarti, vbi post Magistrum de illa agunt, esse separationem à communione fidelium & participatione sacramentorum. Nam duo hæc perfectam & integram excommunicationem, quam maiorem vocant, continere, probatur ex euangelico præcepto, & consuetudine Ecclesiæ ab ipsis Apostolis inchoata. Sit tibi (inquit Christus
Math.18. de eo qui peccat, nec audit Ecclesiam admonentem) sicut eth-

nicus

nicus & publicanus. Ethnici verò nomine notum est gentilem, siue non baptizatum, & alienum ab Ecclesia intelligi. Sic enim Christus dominus alibi ethnicos distinguit à fidelibus. Igitur docet auferendum esse ab eo, quod per baptismum confertur. Baptismus verò, qui ianua est Ecclesiæ & sacramentorum, duplex ius confert baptizato. Primum, communionis exterioris, secundum quam ad orationem & diuinorum mysteriorum celebrationem conuenitur in vnam domum. Hanc verò communionem externam sequitur communio atq; participatio spiritualis orationum, & piorum omnium operum. Sumus etenim (vt Paulus inquit) inuicem membra, & inuicem compatimur & congaudemus: & quicquid operatur vnum membrum, cedit in vtilitatem reliquorum. Quare Paulus ipse inquit: Vnum corpus & vnus spiritus estis, sicut & vocati in vna spe vocationis: quo certè conuenienter significatur duplex ista societas, exterior videlicet & interior. Et hoc dicimus primum ius, quod ex baptismo habetur. Vbi etiam hoc aduertendum, quòd est adhuc alia communicatio naturalis siue politica, ad quam natura ipsa, & politia humana vocat homines, etiam ante baptismum: propter quam dictum est, quod homo sit animal politicum: qua videlicet communicant sibi homines in his, quæ ad vitam hanc naturalem necessaria sunt: in legibus videlicet & statutis ciuitatum, in contractibus ac commertijs, in mutuis salutationibus, & reliquis signis ac effectibus humanæ amicitiæ. Quæ quidem omnia quanquam priora sint baptismo & religione Christiana, per hanc tamen magis confirmantur, & ordinantur etiam ad altiorē finem, sicut gratia ipsa naturā eleuat, & ordinat ad sublimiora. Quare & de his oībus Ecclesia rectè statuit, concedit, vel prohibet quod ad salutem animarum & religionis conseruationem pertinere cognoscit. Ex quo fit, vt etiam ista humana & naturalia commertia auferat ab his quos excommunicat: præcipiens scilicet, vt ab alijs hæc denegentur ipsis: ita Apostolis præcipientibus. Paulo quidem frequentissimē: ad Corinthios: Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator aut auarus &c. cum huiusmodi nec cibum sumere. Et iterum: Si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur. Et Iohannes in canonica etiam scribit: Si quis venit ad vos, & non adfert hanc doctrinam, nolite eum recipere in domum, nec aue ei dixeritis. Ecce itaque

Qua cōmunione priuetur excommunicatus.

1. cap. 5.

2. ad Thes. 4.

2. cap. 1.

itaque qualiter Apostoli naturalem etiam communicationem interdicunt excommunicatis. Itaq; & ista cōmunio etiam includitur in illa, quam ex baptismo diximus christianis conuenire. Iam secundum ius quod ex baptismo habemus, est participandi sacramentis Christi: Eucharistiæ scilicet & reliquis quæ in Ecclesia administrantur. Quæ participatio sacramentorum priorem cōmunicationem includit, & aliquid superaddit illi. Nec enim particeps potest esse sacramentorum, quæ in Ecclesia & per illam exterius administrantur fidelibus, qui expers est exterioris illius communicationis, & interioris etiam participationis orationum. Itaq; omnis qui priuatur cūmunione fidelium, priuatus est participatione sacramentorum : non è contrario. Atque ita duplicem distinguūt iura ipsa excōmunicationem, qua vtitur disciplina ecclesiastica. Alteram vocant minorem: quæ priuat tantum sacramentorum participatione. Alteram maiorem, quæ à sacramentis & cōmunione fidelium separat. Hanc definiunt vt suprà diximus: & de hac dicturi sumus prolixius : postea verò breuiter de minori.

Duplex excōmunicatio.

De maiore excōmunicatione.

Hæc igitur maior excommunicatio, quæ priuat iure illo, quod per baptismum accepimus, patet quàm conuenienter definita sit, quòd est separatio à communione fidelium & participatione sacramentorum. Quia tamen communicatio illa fidelium (vt diximus) est non tantùm exterior, sed interior & spiritualis: quidam ad id magis explicandum addunt, quòd sit separatio quoad fructum & suffragia generalia: intelligentes per hoc, non tantum priuari excommunicatum externis illis bonis, sed etiam fructu ipsorum: auxilio videlicet gratiæ, quod per orationes ecclesiæ acquiritur, quæ etiam per sacramenta confertur. Hæc itaq; satis ostendūt virtutem excommunicationis & originem eius.

Quid Lutherani de excommunicatione sentiant.

Est tamen attentius considerandum propter aduersarios & contemptores ecclesiæ, duo circa hęc ab eis impugnari : ab alijs quidem apertè & inuerecundè, ab alijs autem occultius, susurratione potius quadam, quàm aperta ratione. Primò itaque impugnant vim ipsam & efficaciam excommunicationis, quam Lutherus adeò docuit non esse timendam, vt potius tanquam medicina amanda sit. Quem sequentes discipuli eius, etsi verecundius, excommunicationem tamen tantum esse externam quandā pœnam in confusionem excōmunicati putant; nec agnoscunt effectum

ctum aliquem spiritualem, aut damnum quod infert animæ: quare coram hominibus & in faciem tantum videtur timenda, non coram Deo. Secundò quasi in altero extremo reprehendunt Ecclesiam, seuitiæ & crudelitatis eam notantes, quòd filios suos quasi non agnoscat & proijciat à se, atq; ita in desperationem & præcipitia cogat. Vtrunq; igitur horum quanquam ex dictis facilè possit refelli, est apertius reijciendum Christi & Apostolorum authoritate, & patrum perpetuo consensu.

Contra primum itaq; hoc certò statuatur, excommunicationem non quidem priuare cōmunione illa charitatis, qua per gratiam omnia membra ecclesiæ primum Deo ipsi & Christo, deinde sibi inuicem connexa sunt, sed nec solùm priuare exteriori communicatione atq; participatione fidelium, quæ est in actibus legitimis exterioribus, siue naturalis societatis siue Christianæ, de quibus diximus: sed priuat etiam communicatione & spiritualis & interioris auxilij, quod per communes orationes & suffragia Ecclesiæ habetur. Sunt itaque iuxta hoc tria consideranda: duo extrema, reliquum medium. Primum est interior communio charitatis, de qua dictum est à Christo: Qui manet in me, hic fert fructum multum. Et: Ego sum vitis, & vos palmites. Et in Psalmo: Particeps ego sum omnium timentium te. Hanc communionem solus Deus aufert, sicut ab eo solo est. Et aufert non sine peccato mortali præcedente. Excommunicatio verò est pœna per Ecclesiam inflicta. Præsupponit igitur separationem hanc à charitatis communione, vt infrà dicetur: sed illam non efficit. Secundum verò quasi in altero extremo positum est, communio & participatio exterior & corporalis, qua conuenitur in eadem domo Ecclesiæ à fidelibus: oratur simul: participatur sacramentis: salutamus etiam inuicem: & alia humanæ societatis ac Christianæ opera inuicem exhibemus. Et quidem aduersarij Catholicæ Ecclesiæ aut apertè aut occultè hoc sentiunt & docent, per excōmunicationem solùm istis priuari excommunicatum: vt videlicet confundatur & erubescat. Atque ita certè non est cur magnopere timeatur excommunicatio: quandoquidem nihil spiritualis incommodi ista habent: maximè cùm ab alijs inuitis nobis auferuntur: quod propter sacramenta dicimus, quibus priuari certè incommodum est: sed hoc potest voluntate propria & deuotione suppleri. Hanc sententiam omnino erroneam esse nobis

Confutatur sententia Luthera. de excommunicatione.

probandum est, & alienam à sensu ac vsu scripturæ & Ecclesiæ. Considerandum igitur tertium, medium inter hæc duo, participatio videlicet orationum & piorum operum ex intentione speciali operantium. Nam (quod etiam ex superioribus intelligi potest) quanquam ex communi ratione charitatis participent omnes in ea existentes, secundum aliquam rationem omnium aliorum operibus bonis, tamen ex intentione vel orantis, vel satisfacientis pro alio, multum accrescit ei, in cuius vtilitatem hoc ordinatur. Hæc verò intentio orantis vel satisfacientis pro alio est duplex: altera priuata tamen: quæ scilicet à priuato aliquo ex speciali ratione fit: cum nimirum pro amico, pro benefactore, & huiusmodi alijs quis orat, aut aliud aliquid facit. Secunda verò est intentio publica totius Ecclesiæ, qua illa suis publicis orationibus sollicita est, vt salutẽ omniũ filiorum suorũ operetur. Vbi duo sunt consideranda. Primum, quanto hæc Ecclesiæ vniuersalis intentio efficacior sit & vtilior, quàm sit priuata cuiusque, maximè ad Dei gratiam conciliandam, quæ est præcipuus fructus participationis bonorum operum. Tanta igitur hæc efficacior est priuata illa, quanto tota Ecclesia acceptior est Deo & gratior, quàm priuatus quilibet: maximè (quod superius de sacrificio Missæ agentes explicauimus) cùm Ecclesiæ preces & opera non ex præsentium tantùm fidelium & nunc viuentium pietate ac deuotione, sed etiam ex sanctorum omnium gratia & meritis pensanda sint. Nec enim dubitandum est omnium illorum merita clamare apud Deum, & ipsum non minus respicere Christianum populum propter Apostolorum, martyrum, & reliquorum sanctorum merita, quàm olim Iudaicum respiciebat memor Abraham, Isaac, & Iacob, seruorum suorum. Secundò considerandum est, quòd vniuersalis hæc intentio etiam regula est & directio atq; medium omniũ specialium intentionum. Quicquid enim singula membra operantur in Ecclesia, iuxta eius intentionem (si sanè & prudenter sentiunt) dirigunt, & per illam Deo offerunt. Nec vllus qui Ecclesiæ vnitus est, aliter quicq̃ agit, etiam si hoc non cogitet. Ex his igitur colligamus quàm sit graue communione Ecclesiæ priuari. Cum enim (vt iam patet) illa non tantùm exterior sit, & in corporeis actionibus sita, sed multo magis spiritualis, in orationibus & pijs operibus, non est dubitandum illis etiam priuari eum, qui excõmunicatur, & consequenter vtilitate ac fructu illorum: quod

Quibus bonis internis & spiritualibus priuetur excommunicatus.

locus

locus ille Euangelij significat: Sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quæ itaque pro membris suis ecclesia specialiter agit, his omnibus priuatur excommunicatus: habetur enim quasi non baptizatus. Cæterùm non possumus satis existimare, quanta sit Dei benignitas, quàm pius respectus eius in ecclesiam suam, & in omnia eius membra, pro quibus scilicet ipsa orat, quamuis fortè humana aliqua infirmitate à vera Christi charitate exciderint, nec tamen meruerint, vt ab Ecclesia tanquam putrida membra resecentur. Confirmat hoc maximè & illud, quod saluator de excommunicatione apertè loquens dixit: Amen dico vobis, quicquid ligaueritis super terram, erit ligatum & in cœlis. Dixerat enim prius: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Si igitur excommunicatio tantùm externam societatem Ecclesiæ auferret, non erat opus in cœlo ratam haberi: nihil enim cœleste auferret. Nunc autem, si Christus Dominus dicit ligatum excommunicatione etiam ligari apud Deum: constat illam efficere, vt ab eius gratia & respectu, quod commendatos ab Ecclesia respicit, separet excommunicatum. Quod ipse etiam vsus ecclesiæ ostendit. Prohibet enim sacrificium offerri, & publicas orationes fieri pro excommunicatis, maximè in speciali: sed nec in generali vnquam pro excommunicatis orat, etiam si nonnunquam pro hæreticis & infidelibus oret. Non quòd à charitate Ecclesiæ omnino abijciantur excommunicati: nam Paulus inquit: Nolite eos quasi inimicos reputare, sed corripite vt fratres. Cæterùm non habet illos eo ordine & loco, quo coniuncta sibi membra. Hoc ipsum quoque patres omnes senserunt, quorum multas authoritates Gratianus collegit 11. quæst. 3. & 24. quæst. 3. quibus locis apertè est videre consensum omnium patrum ab Apostolis, de timenda excommunicatione. Vide Augustini verba cap. Omnis Christianus: Et cap. Nihil sic timere debet. Chrysostomi item atque Hieronymi, & cæterorum deniq; pontificum & doctorum, quorum doctrina Ecclesia illustratur. Ex quibus M. sentent. gratia diuina dicit priuari excommunicatum ac diuina protectione, & diabolo expositum relinqui. Quæ b. Thomas exponens, notat orationibus Ecclesiæ & gratiam impetrari nonnunquàm his, qui extra eam sunt, & augmentum eius his, qui eam habent: quibus priuantur excõmunicati, & propterea etiam gratia. Deinde eisdem orationibus conseruationẽ virtutum & perse-

Matthæi 18.

uerantiam ecclesia impetrat,& ne tententur fideles sui, vel saltem non superentur tentatione. Quare exclusus ab his orationibus, hæc etiam amittit,conseruationem scilicet virtutis, & liberationē à tentationibus. Hæc itaque omnia quoties sentimus nobis contingere,quoties Dei gratiam vel nos conuertentem, aut ad profectum vocantem:quoties conseruationem aut liberationem à tentatione experimur : & certè quoties nobis hæc contingunt (sępè enim cum nec cogitamus nec intelligimus, à multis eripimur periculis) omnia Dei misericordiæ in primis & bonitati,Christi etiam meritis tribuenda sunt: sed hæc omnia medijs Ecclesiæ precibus & orationibus statuere debemus nobis prouenire. Ipsa enim est dilectissima sponsa semper Deo grata, semper efficax apud illum: in ea sunt sancti ipsi,qui iam regnant apud Deum, quorum merita semper ipse respicit. Quantum igitur his omnibus priuari sentiendum est & timendum ? & quàm inconsideratè ac stultè contrarium docetur ? Hæc igitur contra primum illum errorem & extremum.

Ecclesia non est crudelis dumexcommunicat.

1. Corint.5.

Iam quod reprehenditur in Ecclesia hæc tam necessaria disciplina,quàm sit stultum, loca ipsa Euangelij & Apostolorum superius citata satis ostendunt,imò & ipsa visibilia miracula,quibus in primitiua ecclesia grauitas excommunicationis probatur.Propter hoc enim Paulus satanæ se dicit tradere, quos excommunicat, in interitum (inquiens) carnis, quia mox vexabantur corporaliter ab ipso satana. Itaque si crudele videtur priuare beneficijs membrorum & obedientium filiorum Ecclesiæ, eos qui se indignos reddunt illius societate : reprehendatur Christus, qui inquit : Sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Et Paulus arguatur crudelitatis,qui tradidit hominem satanæ &c. Cum itaq; hæc blasphema sint,consideremus potius quàm conformiter diuino iudicio ecclesia in excōmunicatione faciat.Deus (vt in scripturis patet)dupliciter solet peccatores punire vt conuertat : nonnunq̃ flagellis durissimis & confusione: Imple(inquit psalmus) facies eorum ignominia,& quærent nomen tuum Domine &c.quandoq; verò subtractione gratiæ suæ,vt labantur,atq; ita humiliores redeant,qui prius sibi videbantur fidere. Ita reliquit Petrum, Ita etiam in psalmo scriptum est: Auertisti faciē tuam à me, & factus sum conturbatus. Vtrunq; igitur horum ecclesia imitatur in excōmunicatione.Cū aufert beneficia cōmunia,& salutationē fideliu:flagellat

gellat ad confundendum. Sic enim inquit Paulus: Vt confundatur. Dum verò suffragia orationum subtrahit, relinquit hominem suis viribus, vt sic destitutus agnoscat infirmitatem suam. Itaque & præcepto Christi & Apostolorum, & imitatione diuinæ iustitiæ excommunicatio ostenditur nō crudelis, sed pia quædam medicina. Non est igitur cur stultè reprehendatur, maximè (quod inferius ostendemus) cum indies ecclesia magis semper temperauerit seueritatem antiquam, & rigorem excommunicationis: piè semper consulens infirmitati maiori, in quam quotidie labimur.

LECTIO TERTIA.

De Excommunicatione.



COgnita efficacia excommunicationis, & origine atque ratione eius, dicendum est in speciali de singulis maximè quæ necessaria sunt ministris sacramentorum, idq; breuiter.

Primò igitur de causa, propter quam excommunicatio fieri potest, dicendum. Vbi hæc omnium certissima sententia, nullū nisi propter peccatum mortale excommunicari posse. Quod in ipso Euangelio fundamentum habet: Si peccauerit in te frater tuus &c. Et rationem etiam habet manifestam. Est maxima pœna ecclesiæ, & separatio ab his quæ ex charitate ecclesiastica debentur, orationibus videlicet. Nullus igitur his priuandus est, qui non prius seipsum charitate priuauit. Quare meritò Petrus de palude (quem sequūtur ferè omnes) censet eum, qui se liberum iudicat à mortali peccato, tuta conscientia posse liberum etiam se credere ab excommunicatione. Vbi itaque dubium aliquod esset propter actum qui sub excommunicatione prohibetur, si cōscientia etiā in illo actu iudicat se nō peccasse mortaliter, securus poterit esse ab excommunicatione. Exempli causa: excommunicatur percutiens clericum: percussit aliquis vel se de-

Tantū propter mortale peccatū excommunicari quis debet.

 fendendo,

fendendo, vel ioco, vel præter intentionem lædendi, quocunque modo: certè in his casibus vel similibus etiam qui non exprimuntur à doctoribus, quia meritò iudicare potest non fuisse peccatum mortale, non est timenda excommunicatio. Quod ideo tam disertè admonemus, quia valet ad quietem conscientiæ, & ad libertatem Christianam, atque ad reprimendas etiam aduersariorũ calumnias. Non inijciunt laqueos sententiæ ecclesiæ & statuta, sed omnia libera sunt & tuta syncerè in obedientia ecclesiæ agẽtibus. Quod verò diximus non esse excommunicandum aliquem, nisi propter peccatum mortale, de excommunicatione certum est intelligi, quæ ob culpam præteritam infligitur à iudice & superiore. Cæterùm quando sub excommunicatione prohibetur futurum aliquid, siue à iure siue ab homine, non est opus vt id alioqui ex natura sua peccatũ sit mortale. Potest prohiberi ab ecclesia, quod per se nec peccatum est: vt, ne clericus nutriat barbam, aut ne ingrediatur tabernam, vel ne intersit spectaculis. Et quia ea quæ prohibentur ab ecclesia, ex sola eius prohibitione peccata fiunt, maiora vel minora pro qualitate materiæ, vel intentione præcipientis (de quo alibi sumus dicturi) quicquid prohibetur sub pœna excommunicationis, intelligunt doctores sub peccato mortali prohiberi: quia grauitas pœnę hoc indicat præcipientem voluisse. Quanquam enim sit certum, non propterea incurri excommunicationem, quia sub excommunicatione aliquid prohibetur, nisi addatur apertè, quòd ipso facto incurratur absque vlla sententia: quia tamen faciens quod prohibitum est sub pœna excommunicationis, dignum se reddit qui excommunicetur, peccat proculdubio mortaliter. Quando scilicet tanta est inobediẽtia, vt meritò excõmunicari debeat, tũc certum est peccasse mortaliter. Alioqui non quæcunque transgresio eius, quod sub excommunicatione prohibetur vel præcipitur, mortalis iudicanda est, de quo inferius plura, cum de præceptis ecclesiæ agetur, dicenda sunt. Hoc itaq; primò certissimum esse debet de causa excommunicationis. Cui secundum etiam addendum est, non minus dignum consideratione, nec minus certum: non pro quocunque peccato mortali excommunicari aliquem posse, nisi adiũgatur etiam peccato cõtumacia, qua scilicet nolit parêre ecclesiæ: dicente domino: Si ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus &c. Vocant verò contumaciã doctores, cum vel nõ vult cõparere in iudicio vocatus,

tus, vel sine licentia recedit, vel denique cum non vult stare sententiæ iudicis. Rationem huius reddit b. Thom. & reliqui. Quoniam sapientis medici est à leuioribus remedijs incipere: Excommunicatio verò grauissima omnium est pœna: quare non nisi vltimò ferenda: cum scilicet nulla iam spes est alio remedio mederi posse infirmo. Et quanquam duo ista, quod ad causam attinet, sufficiant, vt nullus meritò conqueri possit de excōmunicatione: tamen addunt adhuc iura nonnulla alia obseruanda, quò maturius & rarius tanta pœna inferatur: quæ meritò consideranda sunt, vt agnoscatur moderatio ecclesiæ, & consulatur etiam conscientijs & subditorum & prælatorum. Igitur Innocentius in concilio generali statuit, vt nullus nisi post trinam admonitionem excōmunicetur, quam fieri præcepit coram testibus, additis rationabilibus causis, ita vt de omnibus constare posit: grauissimè hoc cōmendans prælatis, addita etiam pœna in cap. Sacro, de sententia excōmunicationis, in decretal. Innocent. 4. etiam in concilio Lugdunensi præcepit, vt non nisi scripto feratur excōmunicationis sententia, causis etiam appositis rationabilibus, quæ etiam excōmunicato ipsi tradi infra mensem debet, si petierit. Itaq; his omnibus hoc agitur, vt in ferenda excōmunicatione multa mansuetudine vtantur iudices. Nec est dubium grauiter peccare eos qui hæc omittunt, imò qui hæc præcipitanter obseruant, vel leuiter sententias ferunt excommunicationis. Quare semper quidem moderatione vtendum est in illis, propter duo maximè. Alterum, quod ad animarum vitandum periculum pertinet. Aliud etiam, ad cauendam irrisionem & contemptum clauium ecclesiæ: quorum vtrunque graue malum est, & nostris his temporibus magis cauendum, quanto facilius hæc videmus hodie committi.

Quæ seruanda in excōmunicādo.

Cap. cū medicinalis &c. de sententia excommunicationis in 6.

Circa hunc etiam articulum mouent doctores de sententia excommunicationis iniusta, an obseruanda sit & timenda. Respondet b. Thom. art. 1. huius quæst. & reliqui omnes, tribus his propositionibus. Prima. Sententia ita iniusta, vt nulla sit, non est timenda nec obseruanda. Quod nō est opus probari. Quod enim nullum est, non est quod timeatur vel obseruetur. Hoc verò potest multis de causis esse: si videlicet feratur à non iudice, vel post legitimā appellationem, vel quocūq; alio modo contra ius efficiens sententiā nullā: sicut in cap. Statuimus, de sententia excōmunicationis, in sexto, nulla declaratur sententia excommunicationis

De iniusta sententia excommunicationis.

1. proposi.

nis lata in participantes cum excommunicato, vt ibi prohibetur.

2. proposi. Secunda. Sententia iniusta ex seipsa, & contra ipsa iura prolata, si non est nulla, obseruanda est humiliter, & recurrendum ad superiorem. Alioqui (inquit b. Thom.) si contemneretur, eo ipso esset peccatum mortale. Ratio horum omnium manifestissima est. Et probatur authoritate b. Gregorij, quam Gratianus in cap. Sententia, 11. q. 3. citauit. Sententia (inquit) pastoris siue iusta siue iniusta timenda est. Addit tamen non irrationabiliter Durandus distinctionem. Nam si manifestè iniusta est, in occulto & ante Deum nō est cur timeatur, aut seruetur: sed coram hominibus cauendum est scandalum. Cum verò non est manifesta iniustitia, sed dubia, tunc propriè necesse est ad superiorem recurrere. Omnia manifestissima sunt. Vbi etiam cum dubia est iniustitia, ait ille, cui certa est & manifesta, in secreto posset non seruari.

3. proposi. Tertia. Iniustitia sententiæ ex sola iniqua intentione iudicis vel testium malitia, non excusat quin seruanda sit & tenenda. Quanquam & in hoc, vbi testes falsum testificati sunt, reus cui certum est illud esse falsum, coram Deo non est cur teneatur seruare, sed propter scandalum duntaxat. Itaque in his omnibus locum habet illud Gregorij: Sententia pastoris &c. Deinde quæ sunt prohibita excommunicatis, aut alijs erga ipsos, sub quo vinculo & peccato, traditur à doctoribus: de quibus dicendum est nobis breuiter.

Quibus interdictum sit excōmunicato, & sub quo peccato. Igitur excommunicato ipsi certum est ex supradictis prohibitam participationem omnem & in sacramentis, & in diuinis omnibus, officijs scilicet & orationibus, sed & in omnibus alijs humanis actibus, siue iudicialibus & legitimis, vt in sententia ferenda, & quocunque actu iurisdictionis ecclesiasticæ: vel secularis, vt in electione actiua & passiua, & huiusmodi alijs: deniq; in omnibus cōmunibus actibus, Colloquio, Conuiuio, Salutatione &c. de quibus si quis in speciali plura videre velit, Syluester scribit in verbo, Excommunicatio 3. per totum.

Illud circa hoc præcipuè considerandum est ministris ecclesiæ, quando mortaliter peccet excommunicatus participationi horum se ingerens. Quod Caietanus & breuiter & dilucidè in summula tradit, Hadrianus in hac materia, & reliqui omnes: ex quibus

quibus ſequentia habentur. Primum. Excommunicatus tradens vel recipiens ſacramenta, aut diuina audiens, intentione videlicet audiendi & cōmunicandi illis, & vniuerſaliter participans orationibus fidelium, peccat mortaliter, faciens manifeſtè contra grauiſsimam eccleſiæ prohibitionem, & reuera tanquam fur ſurripiens magis diuina, quæ non niſi filiorum ſunt, quàm participans fructui eorum: quare eſt grauiſsimum ſacrilegium. Secūdum. Excōmunicatus participans fidelibus in communibus illis actibus ſalutatione videlicet, colloquio, conuiuio, & huiuſmodi alijs, non creditur peccare mortaliter. Nam hoc nō directè reſpicit excōmunicatio, quæ magis communionem chriſtianam prohibet, quàm humanam: quanquam et hæc prohibeatur, non tamen tam grauiter, nec in vſurpatione horum grauis tranſgreſsio aut irreuerentia committitur. Tertium. In actibus legitimis et iudicialibus participatio non ſemper mortale peccatum iudicatur, ſed (vt Caietanus rationabiliter ſatis credit) mortale duntaxat erit peccatum, quando vſurpatur iuriſdictio. Tunc enim iniuſtitia fit, quæ peccatum mortale ex ſuo genere eſt. Itaq; eligere, acceptare electionem, ſententiam ferre, & exercere actus iudiciales, mortale peccatum eſt. Cæterùm ſine vſurpatione iudicij alios exercere legitimos actus, non putat mortale: vt ferre teſtimonium in iudicio, & huiuſmodi alia, quæ rei ſunt aut actoris. Et in his omnibus cum tantum agatur de prohibitione Eccleſiæ, & intentione eius, tuta conſcientia iudicari poteſt, quod ſuauius & dulcius, & minus periculi afferens conſcientijs à prudentibus doctoribus iudicatur. Et hæc omnia quæ dicta ſunt, de omni excommunicato maiore excommunicatione (de qua nunc agimus) ſiue occulto ſiue publico, generaliter vel nominatim, intelligenda ſunt. Nam quod ad ipſum attinet excommunicatum, hæc non differunt.

Cæteri fideles quomodo & ſub q̃. peccato vitare debeant excommunicatos.

Cæteris verò fidelibus qualis participatio cum excommunicatis inhibeatur, & quantum in tranſgreſsione eius peccent, eſt etiam meritò conſiderandum. Vbi tria breuiter ſunt notanda. Primum, quæ ſint prohibita. Quinque itaque ex diuerſis iuribus collecta notantur à doctoribus: duo ſpiritualia, communicatio ſcilicet in ſacramentis, & in orationibus: reliqua tria temporalia & humana, ſalutatio ſcilicet, colloquium, & menſa. Vbi reliqua omnia humanæ ſocietatis commertia intelliguntur, quæ non ſine colloquio, ſalutatione, & commertio fiunt: quæ qui-

dem omnia & ex ipſa authoritate Euangelij,& Apoſtolorum doctrina patet in vſum Eccleſiæ veniſſe. Iohannes dicit : Nec aue ei dixeritis,nec in domum recipiatis. Paulus: Cum huiuſmodi nec cibum ſumere. Chriſtus : Sit ſicut ethnicus & publicanus. Vbi circa iſta diligenter traditur à doctoribus propter diuerſos caſus contingentes, qualis intelligatur participatio orationum, ſacramentorum, vel menſæ,aut ſocietatis humanæ; & multa ſpecialiter traduntur, quæ mediocris iudicij arbitrio potius relinquenda ſunt. Vt eſt illud : Si quis in eodem fortè hoſpitio & menſa comedat cum excommunicato, nec inuitatus ab eo, neque contrà, ipſum inuitans. Vbi certum eſt non eſſe communicationem veram voluntatum & animorum, quanquam caſu in eodem loco conueniant. Propriè itaq; participare menſæ, eſt vel inuitaſſe, vel inuitatum fuiſſe ab excommunicato, vel cum illo ſimul inuitatū eidem conuiuio intereſſe,etiam ſi ſint diuerſæ menſæ,vel etiam loca. Et hoc quidem de participatione orationum & ſacramentorum ſentiendum,vbi non loca conſideranda ſunt,ſed actus & intentiones. Si quilibet apud ſe oret priuatim, etiam ſi propè ſit excommunicatus,nulla eſt participatio. Si verò communis fiat oratio,vt in officio diuino,& in proceſsionibus publicis,etiam ſi longè diſtet excommunicatus,participatur ei.

Quibus caſibus liceat communicare excommunicatis.

Secundum ſit,quando licita ſit participatio cum excommunicatis. Quanquam enim vniuerſaliter prohibita ſit, conceſſum tamen eſt ad quietem conſcientiæ & conſolationem tam excōmunicati, quàm aliorum, in nonnullis caſibus participare eidem : quos ex diuerſis iuribus colligentes ponunt, Syluester quidem in verbo, Excommunicatio 5. Caietanus & Hadrianus in 4. Sed & antiquiores etiam Theologi diſtinct. illa 18. Et ex antiquioribus quidem iuribus quinque colliguntur caſus. Propter vtilitatem videlicet, propter matrimonij legem, propter ſubiectionem debitam, propter ignorantiam, vel neceſsitatem. Et in explicationem horum multa ſcripta ſunt, de quibus vt breuiter aliquid dicamus,ſequentia ſunt conſideranda. Primum in vniuerſum de omnibus illis, conceſſum eſt participare excommunicato in illis caſibus æquitate quadam & beneficio eccleſiæ, in hoc proculdubio explicantis intentionem ipſam Chriſti, & rationem excommunicationis, quæ medicina eſt, non eradicatio,& in vtilitatem,
2.Theſſa.3. non in deſtructionem ipſius excommunicati. Vnde Paulus dixit:

Nolite

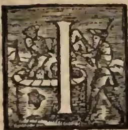
Nolite vt inimicum reputare, sed corripite vt fratrem. Quare nec ab eo auferenda sunt necessaria, aut vtilia (multo minus alijs fidelibus) propter excommunicationem. In speciali igitur propter vtilitatem (qui est primus casus) spiritualem quidem, aut ipsius excommunicati (cum scilicet propter bonum animę eius ei participatur) vel alterius etiam qui participat eidem (si videlicet egeat consilio aut auxilio excommunicati ad salutem animæ suæ) iusta ratio postulat vt permittatur participatio. Vbi alij scrupulosius & parcius (vt ita dicamus) alijs loquuntur: sed præstat latius hoc intelligere: vt videlicet propter quamcunq; vtilitatem animæ, cuiuscunque etiam alterius. Nam etiam propter vtilitatem temporalem permittitur participatio. Possum enim ab excommunicato exigere debitum. Et demum quicquid vel illi vel alteri vtile est, non debet propter excommunicationem dimitti. Iuxta secundum, licet vxori communicare marito excommunicato, & marito vxori. Non putat Ecclesia vinculum illud tantum matrimonij non solùm non dissoluendum, sed nec impediendum ob excommunicationem. Iuxta tertium, filij qui in potestate patris sunt, serui, famuli, familiares, coloni, & omnes subditi communicare possunt Dominis & superioribus: vt monachi & clerici suo Abbati aut Episcopo: & ipsi etiam superiores suis inferioribus communicare possunt. Iuxta quartum, ignorantia excommunicationis excusat etiam participantem. Ignorantia quidem facti excusat apertè: si videlicet ignoretur aliquem imposuisse manus violentas in clericũ, propter quod incurrit excõmunicationẽ. Nam de ignorantia iuris tã non vniuersaliter dicendũ est, excusare: sed cum inculpabilis est ignorantia. Iuxta quod etiam vertitur in dubium, an excuset etiam ab excommunicatione ipsa: de quo latius disputat Hadrianus in 4. & certè satis rationabiliter dici potest, non incurri excommunicationem ab eo, qui sine culpa ignorat promulgatam esse, etiam si fortè, quod facit, sit aliâs illicitum. Iuxta vltimum denique, propter necessitatem vitæ vel ipsius excommunicati, aut cuiuscunque alterius licet ministrare alimenta, quærere et accipere excommunicato ipsi, vel alteri ab eo. Vbi etiam quod à nonnullis in dubium vertitur, an propter vitandam mortem quę violenter infertur, liceat communicare excommunicatis? nõ est op' multis tractare. Ius ipsum in ca. Sacris, de his q̃ vi metu súe causa fiũt, apertè definit nõ excusare huiusmodi me-

tum participantem in diuinis cum excommunicato, vbi est peccatum mortale. Nam alia participatio non tanti fit, vt ex supradictis patet. Igitur si talis adhibetur violentia, quæ vitari non posit (vt si quis contineatur vi vbi erat excommunicatus) nulla ibi culpa est, maximè cum posit animo auerti, nec intendere participationem. Sed propter comminatam mortem, aut quodcunq; aliud damnum, non est communicandum excommunicato, nec extra diuina, quanquam ibi non sit peccatum mortale: quia nec venialiter licet peccare in vllo casu. Isti sunt casus in quibus antiquiora iura participationem permittunt. Post hos verò omnes in concilio Constantiensi & Basiliensi, ad consulendū conscientijs statuerunt quòd nullū generaliter excōmunicatum, hoc est, non nominatim & specialiter, vitare tenemur, quousq; sit denunciatus nominatim: vt scilicet auferretur omnis scrupulus & occasio de aliena vita inquirendi. Vbi hoc est aduertendum, quòd nominatim excōmunicati non includantur in illo Canone, vt bene Hadrianus notat in 4. De illis igitur antiquum ius seruandum est, quòd videlicet, si publicum est eos esse excommunicatos, vitandi sunt pubicè: si verò occulti sunt, vitandi etiam sunt occultè, sed non publicè. Cæterùm generaliter excōmunicatis & hæreticis, & similibus, non prohibemur participare, nisi tantum ijs, qui manus violentas iniecerunt in clericum manifestè & notoriè, ita vt negari non posit. Hos enim excepit Ius ipsum. Rursum, quia hoc conceditur non vtilitatem excommunicatorum, ipsi non excusantur participantes fidelibus. Et rationabiliter Adrianus asserit, non excusari administrantem sic excommunicato sacramentum Eucharistiæ. Cum enim excommunicatus ipse accedens peccet, tradens ei sacramentum contra illud Euangelij facit: Nolite sanctum dare canibus. Et ideo scienter hoc agens peccat. Et idem de quocunque alio sacramento credendum, quando videlicet, & modo quo potest: & debet minister sacramenti vitare peccatorem. Hic enim excommunicatus (vt Hadrianus ipse inquit) vitandus est, non tam vt excommunicatus, quàm vt peccator: publicus verò peccator est excludendus à sacramentis, non occultus. Publico igitur excommunicato non licitè à suo parocho confertur sacramentum, aut à quouis alio sacerdote, etiam si non sit denunciatus. Non desunt qui putent in illo Concilio Constantiensi omnes notorios excommunicatos exceptos fuisse, ne scili-

ſcilicet illis liceat communicare: ſed hoc non putatur à pluribus. Igitur priuatis hominibus non ingeramus de hac re moleſtiam, etiam cum publicè excommunicatis,non tamen nominatim vel denunciatis. Adminiſtrantes tamen ſacramenta meritò debent hæc cauere. Tertiò denique circa participationem cum excommunicatis eſt ſciendum, quale ſit peccatum, mortale ſcilicet an veniale, quando extra caſus licitos eis participatur. Vbi primò illud certum eſt omnium conſenſu, quod in diuinis participatio ſit peccatum mortale: non ſolùm in ſacramentis, ſed etiam in orationibus & eccleſiaſticis officijs. Hoc enim eſt contra grauiſsimam eccleſiæ probationem,& ſacrilegium in irreuerentiam maximam rerum maximè ſacrarum:& denique vſurpatio bonorum quæ commiſſa ſunt diſpenſationi Eccleſiæ,contra eius volũtatem.In alijs verò omnibus quæ prohibita diximus,vt in menſa, vel in ſalutatione, & denique quibuſcunque alijs, quanquam diuerſimodè loquãtur doctores,tamen etiam & hoc tutò teneri poteſt,ſolùm eſſe peccatum mortale,cum participatur excommunicato in crimine ipſo propter quod eſt excommunicatus. Tunc enim & per ſe hoc eſt peccatum, & habet ſpecialem deformitatem propter eccleſiæ prohibitionem. Secundò etiam eſt mortale, cum participatio ſit in contemptum eccleſiæ, clauiũ eius, ſiue iudicis ipſius:& deniq;,cum excommunicantur etiam participantes ei. Extra hos caſus b. Thomas ſuprà dicto loco ait ſolùm eſſe peccatum veniale, quod ſequuntur alij ferè omnes. Eſtq; huius ratio,quoniam nimium eſſet durum & conſcientijs periculoſum, ſi eccleſia ſub peccato mortali hoc prohiberet.Cæterùm an ſcienter participare in his, vel frequenter, ſit mortale (quod nonnullis videtur) & vt Durandus inquit, quando participatio eſt effrenis: an tunc dicendus ſit in contemptum id agere, non eſt ſcrupuloſius tractandum: ſolùm cum ex contemptu & vilipenſione ipſius ſententiæ,non ex alia infirmitate aut defectu participatur, dicendum eſt ex contemptu fieri: vel certè cum ꝓbabiliter iudicari poteſt, venturam excommunicationem in contemptum ex illa participatione: alioquĩ quantumuis ſciens & frequenter quis participat excommunicato, non eſt iudicandus peccare mortaliter. Et hæc quidem ſatis circa hunc articulum participationis cum excommunicato.

LECTIO QVARTA.

De Excommunicatione.



IAM de poteſtate excommunicandi & abſoluendi,atq; de abſolutione ipſa ab excommunicatione eſt agendum. Circa primum igitur

Art.2. hæc eſt b. Thomæ ſententia ſuprà dicta quæſt. & aliorum theologorum diſt:18.quarti. Excommunicare quanquam ſit actus clauium, non tamen eſt actus ordinis, ſed iuriſdictionis fori exterioris Eccleſiaſtici,in quo ſcilicet(vt Durandus inquit)agitur de puniendo vel remittendo peccato,non coram Deo,ſed coram eccleſia. Igitur ſolus ille excommunicare poteſt,qui iudex eſt,& iure vel cõſuetũdine poteſtatem habet excommunicandi,ſiue ſacerdos ſit,ſiue non:vt archidiaconus, aut electus epiſcopus,ſiue vicarius eius, etiam (inquiunt) ſi non ſit ordinatus, quanquam laico omnino & vxorato hoc propriè nec conuenire, neque committi poſsit. Circa hoc tamen ſpecialius, quid iura & doctores habeant, refert Siluester in verbo,Excommunicatio.1. Notat circa hanc poteſtatem b.Tho.art.3.quæſt.2.ſuprà dicto loco,quòd ſcilicet,quia iuriſdictionis eſt, & vim quandam coactiuam habet, non poteſt in ſuperiorem exerceri vlla ratione,nec in ſeipſum ab aliquo.Papa itaque à nullo iudice excommunicari poteſt. Sed nec Rempub. aliquam, ſiue communitatem iura permittunt excommunicari, vt habetur cap.Romana,de ſententia excommunicationis,in ſexto. Poteſt tamen excommunicatus rurſum excommunicari.

Quis habere poſsit excõmunicandi poteſtatem.

Iuxta hoc ſimiliter de poteſtate abſoluendi dicendum eſt. Cõſtat enim & eam ad iuriſdictionem pertinere fori exterioris,ſicut & excommunicationem. Dicit tamen beatus Thomas prædicto loco, quantum attinet ad excommunicationes iuris,poſſe proprium confeſſorem ſiue parochum abſoluere ab omnibus, niſi expreſsè referuentur ſuperiori.Et hoc tandem eſt, quod habet communis ſententia, vt Caietanus in ſummula, in verbo, Abſolutio, de excommunicatione ; & Siluester in verbo, Abſolutio,

De abſolutione ab excommunicatione.

tio, primò & secundò, dicunt. Concessione enim iuris ipsius hoc permissum est illis, quibus absolutio à peccatis. Vbi etiam ostenditur pia ecclesiæ cura. Pluribus enim dedit posse absoluere, quàm excommunicare: vt scilicet facilius illud fiat, quàm hoc. De modo verò absolutionis ab excommunicatione, & seruandis in illa, sunt sequentia diligenter notanda confessoribus. Primò quatuor esse, quæ iura præcipiunt obseruari, quæ tradit Siluester in titulo, Absolutio, tertiò: videlicet vt præmittatur iuramentum de parendo mandatis ecclesiæ, idq; in grauioribus peccatis (cum scilicet propter illa excommunicatus absoluitur) obseruari debet. Deinde fiat integra satisfactio iniuriæ vel damni illati, si fieri potest: aut detur cautio quàm magna dari potest: depositis scilicet pignoribus, aut datis fideiussoribus, vel saltem præstito iuramento de satisfaciendo, si aliud fieri non potest. Tertiò psalmus requiritur cum orationibus & verberatione, nisi propter honestatem hoc relinquatur. Vltimò denique subiungi debet admonitio salutaris & exhortatio: : ac præcipuè danda sunt mandata salutaria omni, qui absoluitur. Hæc quidem iura statuunt seruare, nec tamen omnia æqualiter necessaria sunt. De quo iuxta supradictos notandũ est secundò, duplicis generis esse hæc: alia cæremonialia, alia iudicialia. Prima igitur non vt essentialia intelligenda sunt præcipi, sed vt ad solennitatem pertinentia. Omissio igitur illorum non reddit nullam absolutionem: quanquam (inquit Caietanus) peccet illa sine ratione omittens. Hæc verò sunt psalmus, orationes, & verberatio: nec tamen mortale peccatum facilè est iudicandum hæc omittere. Iudicialia verò (vt satisfactio, & reliqua quæ dicta sunt) si omittantur contra iustitiam fit, & ideo erit mortale, nisi in re fortè parua. An verò absolutio teneat, an non, in dubium verti potest. Vniuersaliter illud certum est, nullam esse absolutionem in duobus casibus: cum scilicet cui committitur vt absoluat sub certa forma, illam omittit; & cum ius ipsum, aut superior declarat nullam esse absolutionem aliter factam: sicut Sixtus quartus in extrauaganti, Etsi dominus nullã pronuntiat absolutionem ab excommunicatione in quibusdam casibus, etiam in articulo mortis, nisi præmissa satisfactione, vbi fieri debet. Cæterùm in omnibus alijs, cum absolutio fit omissis ijs, quæ obseruari iubentur, quando fit nulla, Caietanus in Summula in titulo, Absolutio ab excommunicatione,

tione, putat tutius fore, omiſsis alijs perſcrutationibus, vt, cum abſolutio ſit tantum cõtra ius tertij, hoc eſt, cum omittitur quod debitum erat alteri, ſatisfactio ſcilicet &c. valere cenſeatur abſolutio, etſi omittens peccet. Cum verò ſit contra ius conſtitutionis, hoc eſt, cum omittitur quod ius poteſtatem abſoluendi tradens præcipit obſeruari, reputetur nulla. Sic enim definitur cap. Venerabilibus, de ſententia excommunicationis, in ſexto: valere ſcilicet abſolutionem contra ius tertij, non contra ius conſtitutionis. Quæ meritò inquit Caiet. obſeruanda eſſe confeſſoribus. Duplex enim imminet illis periculum peccandi vel abſoluendo, vel fruſtra & inanem faciendo abſolutionem, ex omiſsione horum.

Abſolutio à peccatis & ab excõmunicatione conferſitur.

Petit hic locus, vt, quàm ſit neceſſaria abſolutio ab excommunicatione ante abſolutionem à peccatis, dicamus. Illud enim certiſsimum eſt, & ex ſupradictis patet, quod cũ in abſolutione à peccatis ſacramentũ tradatur, cuius non eſt capax excommunicatus, non poteſt ſine graui peccato impendi illi. Vtrũ verò nulla ſit abſolutio à peccatis & ſacramentũ ipſum pœnitentiæ excommunicato collatum, communis certè ferè omniũ, qui de hac re loquuti ſunt, recentiorum doctorum ſententia fuit, nullam eſſe. Et inter cæteros hunc ponunt vnum caſum iterandæ confeſsionis: cum ſcilicet facta eſt ab excommunicato, & ab eo ita permanente ſuſcepta abſolutio: adeò vt Syluester apertè idem dicat etiam in excommunicato minori excommunicatione in verbo, Excõmunicatio, 4. Neque ex conſtitutione concilij Conſtantienſis putant quicquã conferri excommunicato. Quanquam enim ibi permittitur communicatio cũ excommunicatis, etiã in ſacramentis, extra duos caſus (propter quod ſuperius diximus poſſe ab excommunicato ſuſcipi ſacramentũ hoc pœnitentiæ) tamẽ quia conſtitutio illa vult nihil in fauorẽ excommunicati fieri: non dubiũ eſt peccare illũ, qui abſoluit à peccatis excõmunicatũ: vt Caiet. notat & Hadrian. vt ſuperius diximus. Et eadẽ ratione abſolutio à peccatis nulla eſſet, ſi ante illã conſtitutionẽ nulla erat. Quanq̃ igitur fuerit multorum ſententia nullã eſſe abſolutionem excommunicato impenſam, quia tamen nulla eſt eccleſiæ de hoc definitio, nec certa ratio: magis in contrarium putamus tutò teneri poſſe Caiet. ſententiam, quam ille in titulo, Abſolutio à peccatis, inter impedimenta abſolutionis tenet; abſolutè videlicet non eſſe nullã abſolutionẽ à peccatis, ſicut nec alia ſacramenta excõmunicatis colla-

ta non

ta non sunt nulla. Si enim excommunicatus aut confirmatur, aut ordinatur, non sunt repetenda hæc sacraméta: ergo neq; cum absoluitur. Absolutè itaque non est nulla absolutio. Quantum verò ad fructũ absolutionis attinet, si scienter quidem excõmunicatus absolui petat, certũ est ipsum grauiter peccare in ipso sacramento, atq; ita obicem ponere, nec vllũ consequi fructũ, imò sacramentũ nullum esse, iuxta illa quæ superius notauimus de fictione: quare in hoc casu repetenda est absolutio. Cæterũ si ex ignorantia aut obliuione inculpabili peteret absolui excõmunicatus, etiam si postea constaret, non propterea sine fructu sacraméti credendus est fuisse: multo minus repetenda est confessio: & propter hoc, obliuioné scilicet vel ignorantiam, consultũ est, vt semper ante absolutionem à peccatis præmittatur absolutio generalis ab excommunicatione, quatenus se extendit potestas absoluentis: tam (inquam) à maiori, quàm à maiori. Ita enim suppletur hic defectus, etiam si fortè illorum piorum doctorum sententia vera esset.

Vltimò denique circa absolutionem hanc ab excommunicatione non est omittendum, quòd cum hæc non sit sacramentalis, sed iudicialis potius, non habet certam formam præscriptam verborũ, sed quibuscunq; verbis intentione absoluendi consummatur: siue dicatur restituo te Ecclesiæ, aut reconcilio, siue etiam, benedico. Quanquam magis proprium sit & communius in vsu, vt verbo absoluendi vtamur, sicut in absolutione à peccatis: quod consentaneum est Euangelio: Quicquid solueritis &c. Ibi enim de excommunicatione sermo est.

De forma absolutionis ab excommu.

Matthæi 18.

Circa absolutionem hanc & totam excõmunicationis materiam id solùm nunc restat, vt admoneamus necessarium esse confessori, vt casus excõmunicationis iuris, qui videlicet aut in communi iure, aut in constitutionibus Diœcesium promulgantur, teneat. Cum enim non possit absoluere à peccatis excommunicatum, opus est vt sciat quando quis sit excommunicatus. Sed illud etiam cognoscere debet, cui sit reseruata excommunicatio. Cum enim (vt ex supradictis patet) si non est reseruata absolutio Papæ vel Episcopo, intelligatur permissa ordinario confessori, necesse est, vt nouerit an possit absoluere, an verò remittere debeat ad superiorem. Nec dubium est quin duorum horum ignorantia graue sit peccatum in eo, qui communiter audit confessiones. Posset enim aliquando suppleri hoc ex qualitate eius qui confitetur,

Casus excõmunicationis quatenus noti esse debeant confessario.

qui nosse non potest an sit excommunicatus: communiter tamen id necessarium est, non quidem vt omnia in speciali, quæ ad hoc pertinent, in promptu habeat confessor: sed ita nouerit illa, vt auditis peccatis vel dubitare posit, & facilè consultis libris vel doctoribus agnoscere, an propter illa peccata incurratur excommunicatio, an nōn. Nam de excommunicatione quæ fit à iudice, interrogandus est in speciali quilibet pœnitens,.

De casibus excōmunicationis.

Circa hoc igitur scripta sunt multa ab his, qui confessores instruunt: & quidē b. Thom. suprà dicto loco sex tantum aut septem retulit excommunicationes reseruatas papæ: postea sunt multæ aliæ, quas necesse est cognitas esse, maximè quæ sunt iam receptæ. Syluester in verbo, Excommunicatio, 7.57. excommunicationes refert reseruatas papæ: & eodem verbo 9.49. nulli reseruatas. Itaque sunt omnes 106. quas ibi refert. Episcopo verò eodem verbo 8. nullas putat reseruatas, nisi quas ipse specialiter reseruat sibi, aut papa illi. Caietanus verò in verbo Excommu. diligenter totidem ferè computat excommunicationis sententias: vltra 80. videlicet: explicans etiam dubia quæ circa illas possunt esse. Hos duos putamus in his locis legendos esse ei, qui vult integrè de his edoctus esse & tutus. Certè in his sententijs multa sunt quæ rarò euenire possunt, et quædam nunquam extra curiam Romanam, vel non nisi monachis, aut certis alijs personis contra quas promulgantur: deniq; omnes illæ sententiæ ad certa capita reduci possunt, vt ita, si non in speciali, saltem in genere memoria teneantur. Hæc igitur de excommunicatione maiori sufficiant.

De minori excōmunicatione.

Restat vt de minori excommunicatione, quam vocant, pauca dicamus. Est igitur hæc separatio à passiua tantum communicatione sacramentorum. Quod cum ius ipsum apertè testetur, non est cur vltrà dubitemus. Videatur cap. Si celebrat, quod est vltimum, de clerico excommunicato ministrante, in decretalibus. Quanquam igitur dubitauerint aliqui (vt Syluester refert) an interdictus sit ingressus ecclesiæ, & communio orationem excommunicatis minori excommunicatione: ius illud apertè dicit passiuam participationem sacramentorū interdictam esse. Potest igitur sic excommunicatus ecclesiam ingredi, & participare omnibus officijs & orationibus: imò sacramenta ipsa conferre, et exercere omnes actus ecclesiasticæ iurisdictionis, vt eligere, absoluere ab excōmunicatione maiore vel minore: ita vt duobus excommunicatis

tis minori, vnus possit alterum absoluere. Peccat verò mortaliter sacrilegij peccato (vt Caiet. inquit) recipiens quocunq; sacramétũ. Quod verò Syluester in verbo, Excõmunicatio 4. vbi dẽ hoc loquitur, in principio addit, absolutionem à peccatis susceptam à tali nullam esse, et iterandam confessionem, non est cur tam scrupulosè acceptemus, cum superius dictum sit ratam esse absolutionem excommunicato maiori excommunicatione impensam. Peccat etiam minori excommunicatione ligatus consentiens electioni: imò & ipsum eligentes, vt ius illud suprà citatum apertè dicit, præcipiens cassari electionem sic scienter factam: quoniam (inquit) eligitur ad illa suscipienda sacramenta, à quibus suspensus est. Ex his itaq; ostensum est, quantum hæc excommunicatio à maiori differat: & ad quid ipsum excommunicatum, vel alios fideles obliget, & sub quo peccato. Hæc enim necessaria sunt sacramentorum ministris.

Quando incurratur minor excommunicatio.

Iam verò quando incurratur hæc excommunicatio, & de absolutione ab illa, breuiter explicari potest, quod attinet ad ipsa iura communia. Refert Syluester supràdicto loco nonnullos casus, quibus incurritur hæc excommunicatio. Et tandem est nonnullorum sententia, ex omni peccato mortali notorio incurri. Cum enim omne tale peccatum indignũ reddat participatione sacramentorum: si notorium est (inquiens) etiam quò ad ecclesiam suspendit ab illo. Tamen post declarationem Concilij Constantiensis certè omnibus consideratis, tutò credere possumus, tantum incurri hanc excommunicationem ex participatione cum excommunicatis: ex participatione (inquam) illicita, hoc est, vel cum nominatim excommunicati sunt, vel denunciati, extra casus illos in quibus permittitur participatio: vel etiam per participationem cum illo, qui manus violentas iniecit in clericum, & excommunicationem incurrit tam apertè, vt nulla possit tergiuersatione celari. Hunc enim Concilium Constantiense declarauit vitandum sicut nominatim excommunicatum. Igitur ex his immò ex his superius dictis collige apertè, minorem excommunicationem sine peccato mortali incurri, & iustè propter minora peccata infligi. Nam participatio extra diuina cum excommunicatis maiori excommunicatione non est mortalis. Scut igitur sine peccato mortali incurritur, ita nec per omne mortale, etiam notorium putandum est incurri. Siquidem pœna est etiam excommuni-

nicatio minor ecclesiastica,& censura, quam non nisi cum ab ecclesia imponitur, putandum est incurri. Est itaq; peccatum mortale impertinens excõmunicationi minori: nec iure extra participationem suprà dictam incurritur. Cæterùm non est dubitandum posse imponi à iudice siue per constitutonẽ, siue per sententiã : q̃d in speciali opus est in qualibet diœcesi cognoscere : an videlicet aliquid sub pęna minoris excõmunicationis præceptum sit.

De absolutione à minori excommunicatione.

Absolutio verò ab hac excommunicatione nulli negata est, cui conceditur absolutio à peccatis mortalibus. Quoniam itaque absolutio à peccatis venialibus nullam potestatem iurisdictionis requirit, cum propter illa nulli iudicio ecclesiastico, etiam pœnitentiæ, simus subditi, à quolibet sacerdote possunt remitti : sed non quilibet potest à minori excommunicatione absoluere. Huius enim absolutio iurisdictionem requirit. A mortalibus verò nullus absoluit, nisi iurisdictionem habens, vel ordinariam vel delegatam : & omni tali concessa est absolutio ab excommunicatione minori. Itaque vt omnis auferatur dubitatio de absolutione à peccatis impensa ligato excõmunicatione minori, consultum est (sicut de excommunicatione maiori suprà diximus) vt ante absolutionem sacramentalèm, imò ante collationem cuiuscunq; sacramenti, sicut ante electionem vel confirmationẽ absoluatur hæc suscepturus à minori excõmunicatione:& hoc quidem generaliter, sicut à maiori diximus absoluendum, quantũ se extendit potestas absoluentis : Hæc igitur de excõmunicatione minori dicta sufficiant:atq; ita de tota excommunicationis materia.

LECTIO PRIMA.

De Indulgentijs.



VLtimo loco circa claues ecclesiæ & sacramẽtum pœnitentiæ dicendum est nobis de indulgentijs seu remissionibus, quæ in Ecclesia conferuntur, contra quas aduersarij Ecclesiæ acerrimè clamant, Lutherus pręcipuè: q̃ hinc cœpit omnẽ istam tragœdiam, quæ hodie tã misera-

miserabiliter Germaniam vexat, atque vtinam non magnam aliam partem Christiani orbis. Nos igitur in hac materia vt tanto modestius & temperantius loquamur, dignum est, quanto illi efferatius & turbulentius loquuntur. Primò igitur quid certa fide de ijs tenendum sit, & quibus authoritatibus & rationibus, dicendũ est: sicut superius de purgatorio, suffragijs, & excommunicatione diximus: vt deinde ad ea, quæ circa earum vsum necessaria sunt cognitu, & quæ ministros sacramentorum conuenit scire, accedamus. Et quidem hunc locum attingunt theologi nostri dist. 20. quarti: & hoc tempore multi recentiorum in specialibus suis libellis de hoc editis contra Lutherum, vt Siluester & Caietanus, & multi alij.

Quibus argumentis confirmentur indulgentiæ.

Vt igitur (sicut dictum est) quàm modestissimè de hac re loquamur, & quidem certissimè: hoc ante omnia statuamus fundamentum. Etsi de indulgentijs in speciali nulla habeamus scripturæ sacræ, atq; primæ ecclesiæ certa & manifesta testimonia: nihilominus tamen habemus pontificum Romanorum, & conciliorum talia & tanta testimonia, vt ex eis meritò ostendatur semper eas in ecclesia agnitas fuisse, & in vsu habitas: habemus etiam catholicæ ecclesiæ consensum, cui sine hæresis nota contradici non potest: denique & ex fide, & scriptura tam probabiles rationes, vt meritò illis præter pertinaciam maximam contradici non possit: quæ omnia nunc sigillatim probanda sunt & explicanda. Primum igitur quod dicimus, non esse videlicet aperta testimonia scripturæ de indulgentijs, donamus aduersarijs: & admonemus necessariò ex eo catholicos, vt non innitantur nec ad credendum, nec ad disputandum cum hæreticis, minus certis testimonijs, ex quo frequenter fit, vt apud maleuolos fides catholica pateat irrisioni, & simpliciores incurrant graue scandalum. Possemus vrgere locum illum & Petro & Apostolis dictum: Quicquid solueritis super terram &c. Et rursum illud: Quorum remiseritis &c. & dicere loca illa vniuersalia vniuersaliter etiam esse suscipienda, de omni videlicet solutione & remissione peccatorum, vel secundum culpam vel secundum pœnam (nam hæc duo patet ex præcedentibus distingui) nec potest certa ratione huic contradici sensui. Cur enim ad specialem aliquem modum remittendi peccata aut ab eis soluendi contrahendus est ille locus? Sed tamen ne contentiosè agamus, fatemur ex eo loco in speciali de ratione indulgentiarum

non posse nos quicquam certò asserere: constitutis autem & probatis illis aliunde, verè tunc de eis exponi potest. Sed nisi aliunde constaret: quoniam multipliciter exponitur, & de remissione in communi, & non de certa quadam loquitur: non est cur ex eo loco conuincere velimus, aduersarios maximè: cùm nec hoc sit necessarium ad confirmandum, quòd certa fide tenendum sit. Addimus etiam secundũ: quod scilicet nec antiquæ & primæ ecclesię habeamus certa testimonia. Idq; cõsultò etiã facimus ob easdem rationes: ne videlicet innitamur dubijs & incertis fundamentis. Fatemur duo hæc esse p̃cipua confirmãdæ fidei fundamenta: scripturã scilicet & traditionem Apostolorũ, cui attestatur antiquæ & primæ ecclesiæ authoritas. Istam etiã fatemur in hac materia nos non habere: sed nec propterea inferri potest, hoc ad fidem nõ pertinere. Iam igitur quæ sint huius fidei, quam de indulgentijs habemus, fundamenta, audiamus. Tria igitur consequenter adducimus, quibus ad hoc credendũ innitimur: authoritatẽ scilicet ecclesiæ Rom. & conciliorũ: deinde consensum vniuersalis ecclesiæ: vltimò deniq; rationes ex fide & scriptura probabiles, & necessarias quidẽ non ꝓteruientibus. Hæc igitur tria simul nulla ratione negari possunt sine grauissimo peccato hæresis: nec certè aliquod ex duobus illis prioribus. Nam Rom. ecclesiæ & conciliorum authoritas in dubijs fidei certissima est regula, dicente Christo Petro: Confirma fratres tuos: Et hoc ipsum agnouerunt omniũ ferè nationum concilia: Cyprianus & Athanas. de quibus non est opus multa loqui. Confitentur hi ad Rom. ecclesiam confugiendũ esse in dubijs fidei, & apud eam semper fuisse Apostolicam traditionẽ tenacissimè seruatam. Concilia verò vniuersalia semper in ecclesia fuerunt habita vt vltima iudicia dubiorũ fidei. Iam igitur quid hæc de indulgentijs nobis dicant videamus. Primò igitur in iure extat tit. de pœnitent. & remiss. in quo habemus de indulgentijs ante 300. & 400. annos mentionem, non quasi de re aliqua noua & inaudita, sed consueta iam & certa in ecclesia. Alexander 3. ante 400. plus minusue annos Archiepiscopo Cantuariensi scribit de remissionibus (sic enim vocat) quæ fiunt in dedicationibus ecclesiarũ, aut conferentibus ad ædificationem pontiũ: hæc in cap. Quod autem, de pœnit. & remiss. in decretalibus. Post illum Innocentius 3. doctrina & vita dignus pontifex, in cõcilio vniuersali Lateranensi magnæ quidem authoritatis, formam scribit, qua Rom.

Tribus medijs probantur indulgentiæ.

Rom. Eccle. testimonia de indulgentijs.

Rom.ecclesia indulgentias concedit,atq; indiscretas & superfluas prohibet, præscribens certum numerum dierum, quos episcopi concedere possunt in dedicationibus ecclesiarũ : ita habes in cap. Cum ex eo.eodem titul.in decreta.cap.62.supradicti concilij Lateranensis.in eodem etiam cap.60.prohibet abbatibus indulgentias concedere. Supradictam itaque moderationem indulgentiarum tanti postea fecerunt sequentes pontifices, vt Honorius 3. in cap. Noster,eodem tit. permittens Episcopo indulgentiarũ literas concedere,ita tñ (inquit) vt generalis cõcilij statutũ non excedas. Innocentius etiam 4.(vt habes eodem tit.in 6.lib.decretal.)in cõcilio etiam generali Lugdunensi de eadẽ re mentionẽ faciens, etiam præcipit ne excedat statutũ illud.Vide in his primò indulgentiarum vsum non tanq̃ recens tunc inuectũ in ecclesia,sed certum & antiquum: deinde Rom. Pont. diligenter cauere, ne indiscretæ & superfluę fiant indulgentię: & hoc in duobus generalibus concilijs.Qui ergo eas ita moderabantur,nonne si agnoscerent incertas esse,facilius tollerent?Cum igitur constet ante 400.annos iam fuisse receptas:si quæramus diligenter quãto ante hos annos tempore,certè inueniri non potest. Creditur, & ex quibusdã antiquis titulis colligũt nonnulli, Greg. 1.sanctissimum, & multo antiquiorem his omnibus,concessisse nonnullas indulgentias : nec certè ille hoc ausus fuisset,nisi antiquiora habuisset exempla. Nõne igitur hoc ostendit semper fuisse in ecclesia,& incepisse ab ipsis Apostolorũ discipulis? Nec enim credibile est, si ab aliquo sine exemplo antiquiori cœpissent dari,defuturos multos, qui se opponerẽt & contradicerent quasi rei nouæ.Sed quia nunquam hæc in controuersiam venerunt, nihil mirandum si non est facta specialior mentio. Certè cum primùm abusus aliquis circa eas cœpit,videmus in concilijs generalibus sublatum illum fuisse per legẽ : quomodo ergo ab eis non omnino tollerentur si incertæ essent?

Cõciliorum testimonia de indulgẽtijs.

Habemus itaque quàm sit probabile,in prima ecclesia fuisse indulgentias : in qua quia districtissimè seueritas illa satisfactionũ custodita est,nihil mirũ si rarissimæ fuerint indulgentiæ & remissiones, quas postea infirmitate hominum crescente, & relaxata magna ex parte seueritate,videmus multò ampliores. Credendũ tamen est concessas aliquando fuisse, cùm & Pauli habeamus exemplum, donantis Corinthio illi peccatum : imò & probantis quod ecclesia Corinthi donauerat,peccatum scilicet : Cui aliquid donastis

donaſtis (inquit) & ego. Hoc ergo exemplo & teſtimonijs iſtis meritò credimus in prima illa & antiqua eccleſia id factum eſſe, vt infirmis, ne omnino deficerent, indulgeretur aliquid pœnæ, non quidem vanè, ſed verè coram Deo: dicente Chriſto: Quicquid ſolueritis &c. Vniuerſaliter enim locutus eſt. Habemus etiam de indulgentijs duorum vniuerſalium conciliorum certam fidem, in quibus cùm ſit vniuerſalis eccleſia, habemus iam & ipſius conſenſum, quæ eſt columna & firmamentum veritatis, quæ tota errare nulla ratione permittitur à Chriſto. Quod vt apertius fiat, illud etiam luce clarius eſt, à tempore horum duorum conciliorum doctores omnes eccleſiarum, & prælatos atque paſtores indulgentias tanquam rem certam docuiſſe & credidiſſe, quos manifeſtum eſt populo omnes ſequi debere. Hic eſt igitur iam per trecentos annos totius eccleſiæ conſenſus. Circa quem hoc eſt etiam attentè aduertendum, quòd cum non ſolùm prima illa eccleſia, ſed & recentior, & præſens iſta habeat hanc Dei promiſsionem, quòd portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, ex qua neceſſe eſt, vt nec vno quidem die tota eccleſia, hoc eſt, vniuerſitas prælatorum & doctorum, & populorum qui eos ſequuntur & permanent in vnitate, aliquod dogma fidei habere poſsit, quod ſit falſum: non eſt opus vt ad probandum aliquid fidei eſſe, oſtendatur ab Apoſtolis vſque ad nos ſemper creditum in eccleſia: ſatis eſt quòd aliquando tota eccleſia illud certa fide teneat, maximè cum antiqua non contradicit (vt in hac materia eſt manifeſtum) cum potius valde probabile ſit conſenſiſſe, quamuis non ſint certa teſtimonia. Id quod credimus ideo contigiſſe, quòd non fuerint tam frequentes indulgentiæ in illa tanta ſeueritate antiqua: deinde quòd non fuerit vlla orta controuerſia circa illas. Primus quem legimus cōtradixiſſe fuit Iohannes VVikleph, qui apud Bohemos primus docuit non eſſe credendum indulgentijs: qui cum in multis alijs à Catholicæ eccleſiæ ſenſu tam longè diſſenſit, & ab ipſa vnitate ſeſe ſubtraxit, hoc ipſo magis confirmat veritatem indulgentiarum. Sed & eccleſia ipſa mox in illo concilio Conſtantienſi inter cæteros eius errores hunc etiam articulū damnauit: Stultum eſſe credere indulgentias, vt patet ſeſsione 8. Deinde noſtro hoc ſeculo Lutherus omnium, qui vnquam fuerunt hæreticorum ſuperbiſsimus & pertinaciſsimus, inter cæteras Bohemi illius damnati, quas ſuſcitauit, peſtes, etiam & hanc contra veritatem indulgentiarum euomuit:

Conſenſus eccleſiæ de indulgētijs.

Primus hoſtis indulgētiarum Iohā. VVikleph.

euomuit: imò illam primùm omnium, ex qua in reliquas ferè omnes deuenit: vt hinc etiam appareat, quàm ſit contra veritatem fidei & eccleſiæ indulgentias negare, quas negantes hoc ipſo mox in apertiores multo errores labuntur. Ecce Lutherus, qui primò cœpit nonnihil detrahere indulgentijs, deinde eas apertè negare: mox ad hoc confirmandum, nullum theſaurum ex ſatisfactionibus ſanctorum dixit eſſe in eccleſia: deinde omnem ſatisfactionem, omne opus bonum ad iuſtificationem dixit non eſſe neceſſarium, ſed ſola fide illam ſuſcipi: & qui primò videbatur eſſe parcior in remittendis vel culpis vel pœnis pro eis debitis, dum non voluit Romanum pontificem poſſe aliquid de eis auferre: poſtea tam largus fuit, vt negauerit purgatorium & pœnam omnem poſt remiſſam culpam, atq; ita nullam indulgentiam eſſe neceſſariam, quia nullam pœnam reliquam eſſe dixit remiſſa culpa. Vbi vides quot iam, & quàm contrarios ſibi errores pepererit illi negatio indulgentiarum: videlicet, nullam Deum exigere ſatisfactionem pro peccatis: nullum bonum opus apud Deum vel meriti alicuius vel valoris eſſe, imò omnia eſſe peccata: ſola fide reputari hominem iuſtum apud Deum: denique nullum eſſe purgatorium: nec certè quicquam aliud curandum in eccleſia, quàm vt prædicetur Euangelium & credatur, quo negotio nulla mala imputantur. Quę ſi bene diſcutiamus, inuenietur in eis, in vtroq; quidem extremo & oppoſito mira nimietas: hinc vult omnia eſſe peccata; nullum bonum eſſe in nobis: vbi quantum deijcit humanã naturam, & reuera diuinam ipſam gratiam, quæ nihil boni in nobis operatur iuxta eum? In altero extremo pro his omnibus malis, quæ in nobis ſunt, nullam pœnitentiæ afflictionem, nullam ſatisfaciendi curam, ſed vt credamus duntaxat omnia nobis remitti, requirit. Sed hæc interim omittamus: errores eius contra indulgẽtias damnauit Leo decimus in bulla: iuſtè quidem, & ſecundum Eccleſiæ Romanæ conſuetudinem contra eum poſt legitimam vocationem & admonitionem, atq; expectationem, & intolerabilem ipſius proteruiam promulgata. In ea igitur 6. articuli contra indulgentias damnantur: inter quos hic eſt: Seducuntur, qui credunt indulgentias eſſe ſalutares. Similiter & alter, quòd nõ valent ad remiſsionem pœnæ pro peccatis debitæ apud diuinam iuſtitiam. Alius etiam, quòd etſi ſint licitæ, non expediunt tamen: quos poſtea ipſe etiam auget, damnandas eſſe omnes indul-

gentias asserens,edito libro contra hanc condemnationem Papæ cui respondit pijssimus & doctissimus martyr Iohannes Roffensis Episcopus,hos similiter errores de indulgentijs cum cęteris efficacissimè refellens. Habemus itaq; ex his verum consensum ecclesiæ catholicæ de fide indulgentiarum. Iam restat,ne quid desit, vt ostendamus etiam, quàm apertis rationibus ex fide & scriptura sumptis,has probauerint catholici doctores.

Indulgentiæ confirmãtur rationibus ex fide & scriptura sumptis.

Igitur sic ostendunt authoritatem concedendi indulgentias, & thesaurum, atq; (vt ita dicamus) diuitias ecclesiæ, vnde ille dispensatur. Primò enim illud certum est & superius probatum, posse vnum membrum Christi & Ecclesiæ pro alio satisfacere, ex intentione qua satisfactoria sua opera alteri communicat, agente hoc vnione charitatis: Deinde constat primò Christum passione sua & satisfecisse & meruisse sufficienter pro omnibus, non tantùm qui salui fiunt, sed etiam qui damnantur, remissionem omnium peccatorum : & tam copiosam illam redemptionem esse,vt nullus sit terminus, sed (vt inquit Iohannes) ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non tantum pro nostris, sed etiam pro totius mundi,imò pro infinitorum etiam mundorum, si fas est dicere,peccatis: Præterea constat sanctorum plurimos multas passos esse pœnas satisfactorias pro peccatis, & voluntariè etiam subijsse, qui tamen aut sine grauioribus peccatis vixerunt, aut si qua commiserunt, minima satisfactione exolui poterant: quòd apertè scriptura ipsa testatur: de Christo quidem Iohannes, vt diximus: de alijs sanctis, Iob: Vtinam appenderentur peccata, quibus iram merui, & calamitas quam patior, in statera: quasi arena maris hæc grauior appareret. Non quòd murmuraret contra Deum is, de quo testatur ipse,quod non peccauerit labijs suis, & quòd rectè fuerit locutus: sed quòd apertè diceret se non purgari à peccatis pœnis illis, quia non commiserat, vt amici falsò opinabantur. Id igitur de Apostolis omnibus,de innumera turba sanctissimorum martyrum, de multitudine immensa Anachoretarum & monachorum sentiendum est, quorum multi, & omnes ferè magnam vitæ partem absque vllo grauiori peccato egerunt in ieiunijs & vigilijs tantis,vt absque dubio excesserint incomparabiliter omnem pœnam debitam peccatis suis. Rursum, cum hæc paterentur aut agerent tanquam Ecclesiæ membra,cupientes haud dubiè conferre ecclesiæ & congregationi fidelium

Iob.6.

omni-

omnium, tam præsenti quàm futuræ, quicquid possent: quis dubitabit hanc sanctorum mentem gratam Deo fuisse atque ita acceptam, vt nihil in eorum operibus fuerit quod alijs prodesse possit, quod diuina iustitia non acceptauerit pro alijs. Quod verbum illud Pauli apertissimè confirmat: Quæ desunt (inquit) passionum Christi, adimpleo in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. Ex quo certè verbo, & altero Iob, apertè ostenditur repositum esse coram Deo immensum hunc thesaurum satisfactionum Christi & sanctorum omnium, excedentium in immensum proculdubio pœnam peccatis omnibus debitam. Si enim peccata malorum apud diuinam iustitiam recondita sunt, dicente ipso: Nonne hæc recondita sunt apud me, & signata in thesauris meis? quanto magis sanctorum merita reseruata sunt apud Deum, profutura omnibus? cum pronior sit ad præmiandum, quàm ad puniendum: ad misericordiam, quàm ad iram. Apud quem sicut nullum malum impunitum: ita nullum bonum irremuneratum. Non desunt ex Catholicis nonnulli, qui hunc thesaurum negent, putantes inde detrahi immensitati diuitiarum Dei, ex qua fit, vt merita omnium vltra condignum etiam præmientur Nonne Paulus inquit: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam? Et Christus Dominus in Euangelio tam apertè testatur, dandam esse bonis operibus mensuram bonam, confertam, coagitatam, & supereffluentem. Quibus responsum est abundè, & resondet Paulus, testatus apertè, se passionibus suis pro Ecclesia adimplere, quæ desunt passioni Christi. Igitur sanctorum opera habent, quòd meritoria sint vitæ æternæ ex diuina gratia potius, quàm ex labore aut virtute operantium: & secundum hoc certũ est superabundanter etiam premiata esse à Deo, quod ad sanctos omnes attinet: Nam quod ad Christum attinet, aliud est: cum ille gloriam essentialem animæ non opus habuerit mereri, sed tantum corporis sui gloriam, & salutem nostram: & quod attinet ad valorem, tanta sint eius merita, vt digna sint salute omnium, quod ad sufficientiam attinet. Cæterùm & ipsius Christi, & sanctorum omnium opera habent etiam virtutem satisfaciendi pro pœnis peccatorũ, quatenus pœnalia sunt: hoc tamen supposito, quòd fiant ab amicis & constitutis in Dei gratia. Et (vt ex supradictis patet) satisfactio hæc nihil detrahit merito, vel meritum satisfactioni. Sed satis-

Coloss. 1.

Roman. 8.

factio communicari poteſt & in alterum transferri, ita vt nihil eius remaneat operanti, etiam ſi ea egeat: vt cum quis pro alio ieiunat. Meritum verò ſemper apud operantem manet, neque alteri communicari poteſt. Nullus enim alteri meretur, præter Chriſtũ. Igitur ſanctis remunerata ſunt merita præmio eſſentiali quo digna erant, etiam ſupra condignum: ſed ſatisfactio illorum, quatenus ipſi ea non egebant, manet apud Deum accepta pro Eccleſia: & hic eſt immenſus & infinitus theſaurus. Iam hic theſaurus iuſtum eſt, vt alicuius diſpenſationi ſit commiſſus. Nec enim æquum eſt, vt cuilibet pro ſuo arbitrio liceat illo vti. Nec etiam vtilis eſſet eccleſiæ, niſi ab aliquo diſpenſaretur. Diſpenſatorem verò theſauri Reipub. ratio ipſa oſtendit non alium eſſe debere, quàm qui præeſt ipſi Reipub. gubernandæ. Is verò in Eccleſia propriè Epiſcopus eſt. Rurſum, ipſe eſt cui dicitur à Chriſto: Quicquid ſolueritis ſuper terram &c. Soluere autem non tantum ad peccata ipſa referendum eſt, ſed ad pœnas etiam pro peccatis debitas. Ad Epiſcopos igitur pertinet & hæc pœnarum pro peccatis debitarum relaxatio. Quòd ſi quis dicat hoc non aliter fieri poſſe, quàm per ſacramenta, ſicut quilibet ſacerdos in adminiſtratione ſacramenti pœnitentiæ facit, cum hæc verba: Quicquid ſolueritis: dicta intelligantur ſacerdotibus omnibus, non tantum Epiſcopis, atque ita vel omnium erit dare indulgentias ſine ſacramento, vel nec Epiſcopi aliter poterunt quàm ſacerdotes. Huic obiectioni primò hoc reſpondendum eſt, quòd Chriſtus non præſcripſit aliquem modum ſpecialem ſoluendi à peccatis, ſed in vniuerſum Eccleſiæ conceſſit ſoluere, non quidem ſine iudicio & pro arbitrio atq; libidine ſua, ſed (vt dici ſolet) claue non errante. Igitur non eſt, cur nos reſtringamus hanc abſolutionem ad ſacramentalem. Paulus apertè teſtatur ſe donaſſe aliquid Corinthio illi inceſtuoſo. Nã ego (inquit) quod donaui, ſi quid donaui propter vos in perſona Chriſti. Et quidem quicquid illud fuerit, ad peccatum illud quod cõmiſerat in inceſtu cum vxore patris, manifeſtè pertinere oſtenditur. Nec tamen hoc Paulus per ſacramentum pœnitentiæ donauit, ſed per poteſtatem illam, de qua dicit ſe gloriari poſſe, datam ſibi in ædificationem, non in deſtructionem. Fatemur igitur in Eccleſia eſſe vniuerſalem poteſtatem condonandi & culpas & pœnas, non tantum per ſacramentum, ſed quocunq; demum modo id rationabiliter iudicauerint prælati. Quod verò ſecundo loco

Quis ſit diſpenſator indulgentiarum.

2.Corin.2.

co additur, quare non omnibus sacerdotibus conueniat, inferius ostendemus. Nunc ex illa naturali ratione, qua ostensum est thesauri communis dispensationem subesse dispositioni gubernatoris, & ex illa Christi authoritate: Quicquid solueritis: satis sit intuisse, quàm conueniat rationi & liberalitati Christi, vt in ecclesia sit hæc potestas indulgentias concedendi. Et quanquam hæc expositio illius verbi: Quicquid solueritis: non tam certa sit, vt inde cõfirmari posit fides: cum tamen accedit ecclesię authoritas, sufficere debet cuiuis catholico & non proteruienti. Verum est hic non haberi totius Ecclesiæ ab Apostolis vsque ad nos consensum, non (inquam) manifestè & certò haberi: habemus tamen à trecentis & quadringentis annis: vt dictum est. Itaque ex his omnibus hoc dogma de potestate concedendi indulgentias, inter ecclesiastica dogmata ita collocandum putamus, vt sit consentaneum etiam scripturæ: quanquam non manifestè asseratur in ea: nec repugnat aut sensui antiquæ ecclesiæ, aut alicui dogmati fidei. Quare pertinaciter illud negare, est primò quidem impium & superbum: contra debitam reuerentiam ecclesiæ. Deinde & erroneum contra fidem illam & scripturam, quæ ecclesiæ tribuit quòd sit columna & firmamentum veritatis: vel saltem, vt nullus inferior de ea iudicare posit. Denique hæreticum etiam: quia nunquam assertum nisi ab his, qui se ab ecclesia separarunt: & in eis ab ecclesia damnatur. Nam præter id, quòd Innocentius 3. in concilio Lateranensi, frequentissimo quidem & vniuersali ac saluberrimo (vt superius diximus, cum de confessione loqueremur) de indulgentijs tanquam de re certissima locutus sit, vt suprà citauimus: & postea concilium Constantiense damnauerit Iohannem VVickleph: de hoc ipso etiam Leo decimus legitima sententia in Luthero damnauit, quòd dixerit non esse in ecclesia thesaurum, vnde dispensari posint indulgentiæ: &, irreuerentius præ ceteris omnibus, indulgentias esse mendacia impiorum pontificum. Porrò omnes ab episcopis damnatos hæreseos ecclesia hæreticos & excommunicatos iudicat, vt habetur in cap. Excommunicamus, de hæreticis. Quare singulis episcopis datur potestas in sua diœcesi definiendi & damnandi hæreseos vel personas, vel dogmata: multo igitur magis summo pontifici hoc concedendum est. Nec licet cuiquam inferiori episcopo, aut Romano pontifici hoc in dubiũ reuocare. Sic igitur & in præsenti sentiendum est, vt certò habea-

Quam erroneum sit negare indulgentias.

tur hæreticum esse, pertinaciter negare indulgentias. Sunt verò infra hunc errorem nonnullæ aliæ catholicorum sententiæ quædam, non parum accedentes ad ipsum. Aliæ verò dubiæ: & inter has aliæ minus probabiles alijs. Nam quædam (quæ refertur à b. Thoma & alijs) sententia, dicentium indulgentias tantum coram ecclesia valere, nec à pœna debita in purgatorio coram iudicio Dei, sed ab imposita tantũ pœnitentia in ecclesia liberare, ab omnibus etiam reijcitur, & parum certè distat ab errore Lutheri. Ita enim (vt beatus Thomas inquit) magis nocerent, quàm prodessent indulgentiæ. Et est apertum verbum Christi: Quicquid solueritis in terra, erit solutum in cœlis. Durum est enim, nec æquitati diuinæ conueniés, vt in ecclesia sit potestas obligandi ad pœnam, etiam in iudicio Dei, nec sit potestas ab ea liberandi. Quæ verò post hæc disputantur à doctoribus (fatemur enim in omnibus, quæ ad indulgentias pertinent, magnã esse diuersitatem opinionum: quod ostendit hanc rem tardius cœpisse in ecclesia tractari) quæ (inquam) disputantur, damnatis illis sententijs, tanquam probabilia disputanda sunt, & suscipiendum in eis, quod videbitur sensui ecclesię, & æquitati consonum: de quibus sequentibus lectionibus dicemus.

LECTIO SECVNDA.

De ratione indulgentię, efficacia, atq; valore.



Llis igitur quæ dicta sunt, tanquam certis inter Catholicos omnes constitutis, explicandæ sunt quæstiones, de quibus consequenter disputatur.

Prima igitur, subtilior magis quàm necessaria, illa est, de definitione indulgentiæ: quid sit, siue, vt alij disputant, cui innitatur: an videlicet sit pura absolutio & remissio authoritate iurisdictionis concessa: an duntaxat dispensatio quædam satisfactionum Christi & sanctorum, siue communicatio illorum ei cui cõceditur indul-

Indulgentiæ? Fuerunt enim (vt Caietanus refert) qui thesaurū aliquem negauerint esse in ecclesia, vnde dispensentur indulgentiæ: sed sola potestate gubernantium ecclesiam concedi posse remissionem hanc affirmant. Sed hæc sententia, quatenus negat thesaurum illum, certè contraria est sensui ecclesię, & sententijs apertis summorum pontificum, quorum literæ (vt Gelasius primus inquit in concilio septuaginta episcoporum) sunt venerabiliter suscipiendæ. Clemens sextus in concessione iubilæi 50. anni, hunc thesaurum apertè esse testatur in ecclesia. Denique ex dictis superius patet, rationibus & authoritatibus scripturę hoc esse consonū. Quare & hæc est duabus pcedentis lectionis sententijs meritò reijciẽdis adiũgẽda. Nam & à Leone decimo in bulla condẽnationis Lutheri est damnata. Cæterùm quòd concessionem indulgentiæ meram esse remissionem, & potestate iurisdictionis fieri asserunt, sustineri posset, modò non negetur nullam absolutionem fieri vel culpæ, vel pœnæ pro culpa debitæ, nisi communicatione satisfactionis Christi, etiam in ipsis sacramentis. Hoc certissima fide tenendum est. In Christo (inquit Paulus) placuit Deo inhabitare omnem plenitudinem diuinitatis, & per eam reconciliari omnia. Et iterum: Per redemptionem quæ est in Christo, dicit nos iustificari, quem ppposuit Deus propitiatorem. Hoc inquā concesso, admitti posset, indulgentiā esse absolutionem: cōtra alios, qui in altero extremo solùm putant indulgentiā esse applicationem tantæ satisfactionis ex Christi & sanctorum satisfactionibus, quanta sufficiat ad remissionem illam quæ conceditur. Habet hoc indulgentia: sed quoniam Innocentius absolutionem vocat: & Alexander in cap. Quod autem à solis proprijs prælatis concedi posse dicit, vt suprà citauimus: vtrunq; habet indulgentia, & vtrique innititur iurisdictioni videlicet & thesauro, vt Caietanus inquit. Imò reuera vtrunque idem meritò credimus. Ex illo thesauro dispensatur potestate clauium absolutio illa. Duos tantum modos agnoscimus remissionis vel culpæ vel pœnę, remissionis inquam quæ authoritate clauiū fit: nam est alia remissio quæ volūtarijs afflictionibus, & bonis operibus nostris, aut diuinis flagellis patienter supportatis obtinetur. Primus ergo huius remissionis modus est per sacramenta ipsa vel baptismi, vel pœnitentiæ, in qua certū est iurisdictionē requiri, vt diximus: & fit per eam cōmunicatio thesauri, vt patet. Alius est ille per indulgentię concessio-

Colos. 1.

ad Rom. 3.

cessionem: non tam efficax, sicut nec tam certus, quàm prior: sed fundatus (vt diximus) in verbo illo: Quicquid solueritis, &c, Quorum remiseritis peccata &c. sicut primus. Si igitur ille iurisdictionem requirit ac cognitionem causæ, & habet annexam dispensationem thesauri, etiam & iste. Sit itaque indulgentia remissio pœnæ ex peccatis iam remissis debitæ, à superiori facta communicatione satisfactionum Christi & sanctorum. Quæ verò pœna remittatur, dicendum est quæst. sequenti.

Secũda quæstio de valore indulgentiarum. quest. 2. art. 3. dist. 20. 4. sen.

Est itaque magis iam necessaria quæstio de valore indulgentiarum. Postquam enim ostensum est efficaces esse in diuino iudicio, quantum valeant meritò dubitatur. In qua quæstione refert beatus Thomas suprà citato loco, & Durandus, atque alij, tres sententias: & addunt ipsi & multi aliorũ quartam quam probabiliorem putant: de quibus breuiter dicendũ. Prima igitur sententia est, indulgentias nõ æqualiter prodesse oĩbus, sed tantum cuilibet, quantum sua deuotio & præparatio apud Deum valet. Itaq; iuxta illam nihil certi ecclesia concederet, & malè reuera facerent certam aliquam concedentes indulgentiam. Hoc enim esset incertũ vt certum asserere. Vnde concedit hæc sententia, fraudem quandam esse in concessione indulgentiarum: sed piam inquiunt: qua videlicet excitentur fideles. Quod damnatum est etiam in condemnatione Lutheri à Leone 10. Propter quod, & quia ascribit consuetudini ecclesiæ mendacium, reijcitur ab omnibus: & est etiam hæc tribus suprà damnatis sententijs adiungenda. Secunda igitur sententia certius aliquid asserens, tantum putat remitti per indulgentias, quãtum opus illud, propter quod conceditur, exoluit apud Deum. Si itaque peregrinatio, aut eleemosyna, aut quiduis aliud coram Deo sufficit ad satisfaciendum pœnę vnius diei aut anni: illa remittitur per indulgentiam concessam peregrinanti vel eleemosynam danti. Quare iuxta hanc sententiam per indulgẽtiam nihil remmittitur, sed commutatur vna satisfactio in alteram, vel ostenditur aut datur occasio operandi quod valeat ad remissionem. Quare & hæc negat re ipsa concessionem indulgentiæ (nulla enim cõceditur iuxta eam) & nimium restringit diuinæ misericordiæ largitatem, & potestatem ecclesiæ. Præterea etiã non potest negari fraudẽ cõmitti, cum cõceditur determinatè tanta indulgentia, ad quã nescitur an sufficiat causa illa: maximè cũ ꝑ eadẽ causa modò maiores, modò minores cõceduntur

duntur indulgentiæ. Hæc itaque ſententia vt parum conſentiens Eccleſiæ reijcitur ab omnibus, & adiungenda eſt quatuor ſupradictis. Tertia verò, quę plus tribuit indulgentijs, aſſerit tantum valere conceſsionem indulgentiæ, quantum ſufficit cauſa pro qua datur, ſecundum diuinam æſtimationem. Itaq; ſicut ſine vlla rationabili cauſa conceſſam indulgentiam certum eſt nihil valere: ita ad maiorem indulgentiam maior requiritur cauſa, atque tantum valet, quantum cauſa ſufficit. Æſtimationē verò huius cauſæ certum eſt in iudicio diuino probari vel improbari: quare tantū proderit indulgentia, & tantum auferet pęnæ, quantum pro illa cauſa Deus iudicat auferendum. Itaq; hæc ſententia non putat opus, pro quo conceditur indulgentia, debere æquiualens eſſe pęnæ quę remittitur, ſed tantum cauſam ſufficientem. Nam (vt verbi gratia dicamus) conceditur nonnunquam etiam indulgentia plenaria pro opere minimi aut nullius laboris: ſicut Romæ in die paſchæ concedit illam pontifex omnibus accedentibus ad eius ſuſcipiendam benedictionem. Vbi etſi opus minimum ſit: cauſa verò, continendi videlicet in deuotione Apoſtolicæ ſedis, & in vnione vicarij Chriſti fidelem populum, & excitandi ad hanc fidem proteſtandam publicè, maxima certè eſt: & tanto maior, quanto fides hæc magis impugnatur. Non ergo (inquit hæc ſententia) valor tantum operis conſideratur (non enim tunc fieret indulgentia vlla, vt contra præcedentem opinionem diximus) ſed cauſa: quæ cum in Dei iudicio non eſt rationabilis aut ſufficiens ad tantam indulgentiam conſequendam, acceptabitur ad eam conſequendam, ad quam coram ipſo ſufficiens eſt. Sicut itaq; ad concedendum indulgentiam efficaciter neceſſaria eſt cauſa, ita ad maiorem maior exigitur. Hæc ſententia, quanq̃ à b. Tho. & doctoribus illius temporibus non probetur, tanq̃ quæ in dubium reuocet quod in eccleſia conſueuit fieri, dum pro eadem cauſa modò maiores, modò minores conceduntur indulgentiæ: prę terea quoniam, ſicut & præcedentes, tribuit falſitatem nonnullam, cum certò concedatur determinata indulgentia, quæ tamen certa eſſe non poteſt iuxta hanc ſententiam: eſt tamen non parum probabilis: quā & Hadrianus 6. pontifex in 4. efficaciſsimis rationibus cōfirmat: & Caiet. Cardinalis in tractatu de indulgētijs, & in fine 3. partis. Sed de his poſtea. Nunc quartam referamus ſententiam, quam b. Tho. & cęteri magna ex parte ſequuntur. Valdè ſanè applauſibilē, & ex ma-

gna pietate & reuerentia in ecclesiam profectam. Dicunt igitur illi absolutè tantum valere indulgentiam, quantum sonat, modò sit rationabilis causa, hoc est, vt pro honore Dei vel vtilitate Ecclesiæ concedatur. Non enim (inquiunt) indulgentia innititur tanquam propriæ causæ, nisi authoritati concedentis,& immensitati meritorum & satisfactionum Christi & sanctorum. Quantum igitur voluerit dare is qui dispensandi authoritatem habet (modo,inquiunt,sit aliqua causa) tantum datum est:vsque adeò (inquit b.Thom.) vt si ille concesserit superfluas & indiscretas indulgentias,peccet quidem:valet tamen & efficax est indulgentia. Quod certè si verum est,non parui æstimandę sunt,nec negligenter consequendæ indulgentiæ omnes,et magna est collata authoritas ecclesiæ, ac maior quodammodo quàm in ipsis sacramentis. In sacramentis enim si absq; rationabili causa absoluat sacerdos; hoc est,illum qui indignus est absolui, non tenet absolutio coram Deo: & tamen tenet indulgentia cõcessa quacunq; ex causa,quãtumuis indulgentia sit magna,& causa minor. Habet quidem sententia hæc, quòd iuxta eam consuetudo illa Ecclesiæ concedendi indulgentias,magis propriè & plenius verificatur:Sed (vt verum dicamus) nimia videtur,& magis ex nimia quadam pietate orta: nec considerauit quòd postea ex illa in ecclesia tam latè progressæ sunt concessiones indulgentiarum. Tunc aut 40.dies,aut 100. concedebantur: nunc passim indulgentiæ plenariæ & plenissimæ,& remissiones omnium peccatorum,& multa cẽtenaria annorum conceduntur: quod maximè ex illa sententia ortum esse videtur: dum illud ita credentes extorquent frequenter indulgentias, si non conficta, certè exaggeratâ nimium causa: & nonnunquam coniungentes diuersorum pontificum cõcessiones pro eadem causa,multiplicant numerum annorũ & temporum:quod profectò his maximè temporibus non expedit: cum moderatæ etiam irrideantur. Quare posteriores diligentius considerantes, omnino putant id esse negandum, & amplectendam esse tertiam sententiam. Et beatus quidem Bonauentura vltima quæstione, distinct. 20. apertè non vult illud admittere,quòd tantum valeant indulgentiæ, quantum sonant, nisi hoc addatur, quantum est ex parte concedentis. Ille enim cum concedit, considerat causam, pro qua dignum existimat dari indulgentiam:sed quilibet consequitur illam secundum quod plus vel minus accedit ad eam cau-

sam:

sam: quod quidem b. Thom. concedit. Verùm cum non determinatur à concedente certa quantitas operis, pro qua conceditur indulgentia: sed tantum conceditur porrigenti manus adiutrices fabricæ: tunc consequitur indulgentiam plenè, qui eleemosynam dat & statui & conditioni suæ conuenientem: sin verò minus det, non integrè consequitur, sed pro portione quam dat. Cum verò determinatum est opus, vt visitatio ecclesiæ, aut certa aliqua oratio: tunc b. Thom. nihil putat curandum esse aliud, quàm vt fiat ipsum opus. Quanquam hanc sententiam ipse magis referat vt aliorum, quàm sequatur. Vnde (inquit) dicendum secundum alios, quòd indulgentiæ tantùm valent simpliciter &c. Et hoc quidē etiam summistæ. Cæterùm simpliciter tenentes tertiam illam sententiam, efficacissimis rationibus eam confirmant. Hadria. quidē hac præcipuè. Quòd si obligationē aut pœnam sine peccato debitā nō potest relaxare pontifex sine causa sufficiēte, vt in dispensatione votorū & iuramentorū patet (quod. n. sine causa dispēsat & relaxat, imò sine legitima causa, corā Deo nullū est, vt ab omnibus conceditur) multo minus relaxare poterit pœnam propter peccatum debitam sine rationabili causa. Caiet. verò ex ipsis pontificū verbis hoc confirmat. Nam Innocent. 3. dicit per indiscretas indulgentias eneruari pœnitentiæ seueritatem: cùm tamen (inquit Caiet.) si efficaces essent, non eneruarent, sed implerent. Quanquam reuera hæc ratio non sit valde efficax. Nam eneruatio illa intelligi potest, quòd minus curent homines satisfactiones pœnitentiales. Sed quod Clemens 6. in extrauaganti Iubilei dicit, apertius est: nunc videlicet maiores, nunc minores concedi indulgentias pro causæ qualitate. Sed & rationem efficacissimam adducit, similem ferè rationi Hadriani de votis & iuramentis: in quibus si papa aliquid præter rationem intendat, nihil perficit. Et efficacius etiam hoc ipsum probat ex dispensatione bonorum temporalium: in quibus si absque rationabili causa aliquid pontifex conetur, nullum erit. Vt si pro libidine donaret magnam partem bonorum ecclesiæ. Tunc enim manifestum est nullam esse donationē. Multò igitur magis in distributione spiritualium bonorum hoc verum est. Nam etsi quis dixerit nullum fieri præiudicium ecclesiæ ex irrationabili horum dispensatione, conuincitur non rectè dicere. Contemptus nanque authoritatis ecclesiæ & satisfactionum pœnitentialium eneruatio nō est leue detrimentū ecclesiæ.

Itaq;(inquit Caietan.) quanquam quædam ſint, quæ ſi faciat diſpenſator Eccleſiæ irrationabiliter, facta tamen rata ſunt, ita iure ipſo dicente (ſicut diſpenſatio beneficiorum, quanquam iniuſtè fiat, valet tamen) non tamen omnia ita valent, ſicut diximus in votorum diſpenſatione & diſtributione temporalium bonorum: In quibus notat ipſe hoc etiam diſcrimen eſſe, quòd quædam horum etſi nulla ſint, poſsint de facto attingi à diſpenſatore Eccleſiæ. Quando videlicet res ipſæ in eius ſunt manu. Si enim bona Eccleſiæ largiatur abſque vlla cauſa, nulla quidem eſt largitio, tamen de facto interim poſsidebuntur ab eo cui dederit. Quando verò quæ diſpenſat non ſunt in manu eius, ſi diſpenſatio ſit nulla, de facto nihil attingit: ſicut in abſolutione à peccatis, vel in diſpenſatione votorum. Theſaurus autem hic vnde indulgentiæ dantur, non eſt in manu pontificis (vt pro ſuo ſolo libito, cui vult donet efficaciter) ſed apud Deum reconditus eſt. Quando igitur Deus non probat, ſed apud Deum illicita eſt donatio: quomodo credendus eſt etiam ipſe donare, & quodammodo proferre ex theſauro ſuo ad verbum nō rectè æſtimantis prælati? Igitur quanquam in hac materia non debeamus certi aliquid definire, cum Eccleſia non definiuit, nec ſit neceſſarium vt nos certam aliquam ſtatuamus ſententiam: melius eſt vt relinquatur diuino iudicio: ſicut nonnunquam ſuperius diximus de alijs, quæ in diuino iudicio vltimo definienda ſunt: vt de quantitate meritorum: de reditu bonorum operum, quæ per peccatum ſequens mortificata fuerant. Certè in his omnibus, & in quantitate indulgentiæ nihil noſtra opinio proderit aut oberit coram Deo. Ille iudicabit quod rectū eſt: & in vltimo iudicio videbit quilibet huius quæſtionis finem. Quanquam itaque non ſit opus certius aliquid definire: verè tamen tertia ſententia multò videtur & probabilior, & magis conſona iuribus ipſis. Imò addit Caietan. ſatis certè rationabiliter, quòd, quanquam cùm dubium eſt de cauſa conceſſæ indulgentiæ, debeamus ſemper interpretari, quod prælati ſententia ſit iuſta, & putare rationabilem cauſam: non tamen proptera in Dei iudicio probatur. Nec ſanè fide tenendum eſt, quod in his non poſsit quandoq;, etiam ſine culpa errare concedens indulgentias. Non quòd hoc ſit ab ab aliquo temerè aſſerendum: ſed relinquendum potius diuino iudicio. Cæterum quod ad fidem attinet, ſatis eſt vt credamus indulgentias concedi poſſe. At verò iſtas aut illas

vali-

validas esse, non est fidei. Sicut in ipsis sacramentis, fidei est, sacerdotem ritè absoluentem peccatum remittere: rectè (inquam) & consonè diuino iudicio: in hostia quoque consecrata veraciter esse Christum: sed non est fidei hunc rectè absoluisse, aut verè consecrasse. Nec etiam assistentiam spiritus sancti in his omnibus opus est credere, quæ non sunt definitiones fidei, sed arbitria & voluntates pontificum. In speciali verò circa hoc id est aduertendum, quòd non expedit coram multitudine detrahere dispensationibus pontificum: satius est defendere, sed id etiam modestè: ne statim damnentur vel modicum dubitantes, ac plus nimio doceatur populus his fidere, vel videamur contentiosè agere. Modestè agendum est, vt credantur summi pontifices hodie in tantis concedendis indulgentijs consulere hominum infirmitati, excitare refrigescentem iam charitatem, & denique existimare, quòd si quid exceditur, melius erit Deo de nimia misericordia rationem reddere: nec propterea in aliquo defraudari fideles, quandoquidem semper consequuntur, quantum opus quod fit, & causa apud Deum valet. Addendum quod sæpe hæc faciunt pontifices nimia importunitate exigentium & deuotione, cui putant nonnunquam aliquid esse concedendum. Nec tamen aut pontifex, aut ecclesia vult, vt ista certò credenda proponantur: sed tántum explicetur quòd ita arbitratus fuerit pontifex: cætera relinquantur Deo.

Illud etiam non omittendum circa hunc articulum, dubium esse inter doctores, an dies aut anni indulgentiarum qui conceduntur, intelligendi sint de iniunctis tantum in absolutione & sacramento pœnitentiæ: an verò de omnibus debitis. Et quidem beati Thom. vbi superiora dixit, iuuenis sequutus communem tum sententiam, asserit dies illos de omnibus debitis post remissum peccatũ in purgatorio etiam non impositis intelligi: & quidem quòd pontifex possit ita concedere, hoc est, remittere pœnam purgatorij tantam, quanta decem vel centum annis pœnitentiæ solueretur. Tamen multi tenent ecclesiam non concedere remissionem dierum vel annorum, nisi de iniunctis pœnitentijs. Quæ quæstio (vt inquit Caietanus) cum de facto sit (fatemur enim posse pontificem, quocunque horum modorum voluerit, concedere: sed dicimus non concedi) ex ipso iure probandum hoc est, & ex ipso facto pontificum. Modò hoc certum est, formam consuetam in ecclesia hoc habere: de iniunctis pœnitentijs relaxamus dies vel

Quomodo intelligendi sint dies & anni indulgentiarum.

Quæ pœnæ & satisfactiones relaxentur per indulgentias.

annos &c. Vnde Innocentius 3. (vt suprà citauimus) limitans episcopis potestatem concedendi indulgentias, dicit 40. dies de iniunctis pœnitentijs ab eis relaxari posse quandoque &c. Cum igitur (inquit meritò Caietanus) simpliciter conceditur indulgentia, intelligi debet sicut ecclesia consueuit: quod nonnunquam expresse additur. Itaque si apponitur, de iniunctis pœnitentijs, non est dubium de solis illis fieri indulgentiam: si additur, secundum formam consuetam ecclesiæ, idem apertum est: si verò nihil additur, ita intelligi debet. Quare Hadrianus pontifex, siue plena indulgentia, siue plenissima concedatur, ita dicit intelligendum: de iniunctis videlicet. Et certè cum negari non possit hanc esse formam, qua primum vsi sunt pontifices: putamus non facile debere à sequentibus extendi: vt videlicet etiam non iniunctas pœnitentias relaxent: quanquam eos id posse facere iusta causa, non negemus.

Notat bene circa hoc Durandus, relaxationem iniunctæ pœnitentiæ non esse inutilem, etiam si pœnitentia impleatur: sed vtrunque posse efficaciter fieri. Cum remittuntur alicui tot dies iniunctæ pœnitentiæ, hoc fit, vt non teneatur illos implere: & tamen tanta illi relaxetur pœna purgatorij, quantam solueret illis diebus pœnitentiæ. Si verò impleuerit etiam iniunctam satisfactionem, nihilominus totidem illi remittentur, si adhuc debitor est, vt sæpe contingere potest. Atque idem etiam iudicandum est, cum prius impleuit pœnitentiam: indulgentia enim semper aufert pœnam diebus illis respondentem. Vnde & b. Thom. atque reliqui docent consulendum esse pœnitentibus, ne propter indulgentias iniunctas satisfactiones omittant, eò maximè, quod indulgentiæ reliquias peccatorum & prauas consuetudines non auferunt, ob quam præcipuè imponi solent satisfactiones.

LECTIO

De his quæ requiruntur ad effectum indulgentiæ ex parte dantis & ex parte suscipientis.



Bsoluimus præcipua q̃ pertinent ad indulgẽtias in cõmuni: iam ad specialia descendendũ est: & primò quidem dicendum de concedente indulgentias, quid scilicet in eo requiratur, vt efficaces sint. Dixerunt quidam doctores duo requiri: authoritatem videlicet, & rationabilem causam. De causa satis ꝓxima lectione diximus: de authoritate restat dicendum: quis scilicet concedere possit indulgentias. In qua quæst. facilè quidem responderi potest, indulgentias posse concedere eos solos, qui iure vel consuetudine hanc habent potestatem, & quatenus habent: quæ est certissima resolutio. Cum enim hoc sit absolutio quædam à peccatis & remissio, ad iurisdictionem pertinet: quam certum est eos habere, quibus ab ecclesia confertur. Confertur verò vel ex constitutione iuris, vel ex consuetudine ab eo probata. Vnde (vt suprà citauimus, in concilio Lateranensi Innocentius tertius prohibuit Abbatibus concedere indulgentias: reprehendens quòd hoc vsurpassent nonnulli. Sed in speciali, cui conueniat hæc potestas, & quomodo probari possit, est nonnulla diuersitas. Cum enim (vt superius vidimus) de ipsis indulgentijs specialiter quidem & apertè nihil sit in Euangelio, sed tantũ illa generalia verba: Quicquid solueritis &c. nonnulli putant requiri potestatem ordinis: vt Durandus. Quoniam (ait) est absolutio à pœna remanente post absolutionem culpæ: ideo eandem potestatem requirit, quam absolutio à culpa. Sed hoc à doctoribus & consuetudine non recipitur. Quare (vt b. Thomas inquit) satis est potestas iurisdictionis fori exterioris. Vnde electi episcopi nondum ordinati, legati etiam indulgentias concedere possunt papæ authoritate. Itaque ad iurisdictionem fori exterioris hoc pertinet; maximè cum (vt superius

Quis possit concedere indulgentias.

ſuperius oſtendimus ex Auguſtino) ſatisfactiones imponantur propter Eccleſiam. Vnde parochi, & quicunque alij iuriſdictionem tantum habentes in foro interiori, non poſſunt indulgentias concedere:quod habet & ius,& conſuetudo. Inter eos verò qui iuriſdictionem habent fori exterioris, non omnes poſſunt indulgentias concedere. Ad quos ergo propriè pertineat conceſsio indulgentiarum ſecundum veram rationem,dubium etiam eſt. Sed probabilius ſentiendum hanc quidem poteſtatem eſſe regulariter epiſcoporum omnium. Ita probat beatus Thomas quæſtionis primæ articulo quarto ſupràdictę diſtinctionis 20. ex his quæ ſuperius diximus de diſpenſatione theſauri. Nam theſaurus Reipublicæ communis, non ab eo qui præeſt familiæ vni vel domui, ſed ab eo qui præeſt toti Reipub.diſpenſari poteſt. Epiſcopi verò (vt ibi inquit b. Tho.)ſunt perfecti gubernatores Reipub.alij omnes ſacerdotes ſub ipſis tantum adiutores ſunt:quod in principio huius tractatus latius oſtendimus. Itaque hoc iure diuino certum eſſe debet, poteſtatem omnem gubernandi propriam eccleſiam cuilibet epiſcopo tributam eſſe,ſalua ſemper vnius ſupremi vicarij Chriſti & ſucceſſoris Petri authoritate,ex qua fit vt ille moderari poſsit inferiorum omnium poteſtatem, vel potius illius vſum. Atq; ita meritò b. Thom. inquit poteſtatem hanc concedendi indulgentias plenariè quidem eſſe in ſummo pontifice. Vnde ille moderatus eſt quantam epiſcopi indulgentiam concedere debeant. Quod quidem meritò factum eſt, ne in contemptum venirent indulgentiæ:cum tamen,ſi eis non fuiſſet inhibitum, potuiſſent certè quod pontifex,in ſuos ſubditos. Et reuera haud ſcio, an qui adeò reſtrinxit epiſcoporum poteſtatem (de Innoc ẽtio dicimus) in hoc iudicaret tantopere extendendam eſſe pontificis: aut ſi illa conuenienter vſque adeò iam extenditur : quare & hæc non ſit extendenda etiam,non ſatis apparet. Sed quod attinet ad authoritatem, non eſt dubium vtrunque verum eſſe:& epiſcopos habere eam in ſuos non limitatam,& à pontifice Rom. limitari poſſe:ſed omnia iuſta ratione fieri debent,ſiue ſcilicet limitatio,ſiue vſus. Notat etiam b. Thom.circa hoc,quòd qui congregationibus particularibus præſunt (vt abbates & prælati) poſſunt admittere alios ad participationem bonorum illius congregationis: ſicut quilibet priuatus homo ad participationem ſuorum bonorum operum poteſt alium admittere. Quia ergo cuiuſque communitatis

munitatis membra eo ipso, quo membra sunt, quicquid agunt, agunt in bonum communitatis: ab eo qui præest illi, dispensari possunt. Sed hoc (inquit) quod fit vel à priuato, vel ab eo qui præest particulari Ecclesiæ, non est indulgentia: quia per eam non absoluitur ab iniunctis pœnitentijs. Nec in priuato homine, aut in particulari aliqua ecclesia sunt indeficientia merita, vt omnibus sufficere possint. Quare solùm est communicatio suffragij, & eius duntaxat quod reliquum est post satisfactionem necessariam membris illius Ecclesiæ. Nunquam tamen iudicandum est inutiliter fieri hanc communicationem, propter orationes saltem, quæ semper fiunt pro illis: quibus nihil detrahitur, etiam si ijs qui eas agunt, necessariæ sint: non enim propterea minus impetrant pro alijs.

De causa concedendi indulgentias (quæ pertinet ad hunc articulum) quanquam superius dictum sit, quod in communi dici potest: debere scilicet esse sufficientem: illud nunc est addendum, quod maleuoli calumniantur, pro causa temporali, cum in vtilitatem vel fidei vel Ecclesiæ cedit, rectè concedi indulgentiam: pro pecunia videlicet danda in subuentionem pauperum, aut in bellum contra infideles, & pro huiusmodi alijs causis. Primò in his nulla est vel emptio vel venditio, sed alliciuntur fideles ad pia opera indulgentijs propositis. Deinde omnia hîc spiritualia sunt: & quod datur, scilicet indulgentia: & quod petitur: liberè tamen & absque vlla coactione. Nec tamen negare possumus hoc non esse passim extendendum, vt in cuiuscunque operis, quacunq; ratione speciem pietatis habentis, subuentionem conferatur indulgentia: maximè vt subtrahatur occasio calumniandi. *Ob quā causam concedi possint indulgentiæ.*

Hæc itaque ex parte dantis indulgentias dicta sint: iam quid requiratur ex parte suscipientis, vt efficax sit, restat explicandum. Primùm igitur ab omnibus certa ratione asseritur, indulgentiam nulli prodesse, nisi cui prius sint remissa peccata, & in gratia Dei permanenti. Hoc enim ex communibus & supradictis satis patet. Bona opera membrorum ecclesiæ non prosunt, nisi actu coniunctis & viuentibus membris. Itaque satisfactiones Christi & sanctorum vtiles esse non possunt, nisi constitutis in gratia. Meruit certè Christus peccatoribus gratiam qua conuerterentur: orarunt pro eis & sancti: cæterùm satisfactiones suas non nisi viuo corpori Christi contulerunt. Est etiam & ex parte ipsorum qui *Qui sint capaces indulgentiarum.*

 susci-

ſuſcipiunt indulgentias, alia ratio: quoniam pœna non remittitur, niſi prius remiſſa culpa: & cum remittitur, ex beneuolentia & gratia atque amicitia remittitur: ſolis ergo amicis. Eſt autem circa hoc diligenter aduertendum, tria tempora diſtingui poſſe in indulgentia, etſi aliquando ſimul omnia concurrant. Primum, quo conceditur indulgentia. Secundum, quo fit opus pro conſequenda indulgentia. Tertium, cum quis iam illam conſequi vult. Vt (exempli gratia) ſi concedatur à pontifice menſe Ianuario plenaria indulgentia in articulo mortis conſequenda ab ijs, qui in feſto Iohannis baptiſtę, menſę ſcilicet Iulio, viſitauerint illam aut illam eccleſiam: videmus tria illa tempora diſtincta. De duobus igitur extremis, primo videlicet & tertio tempore, nulla eſt dubitatio. Non enim eſt opus in gratia eſſe cum conceditur indulgentia, vt obtineri poſsit. Hoc de primo tempore. Rurſum, certum eſt nullum conſequi indulgentiam cum in peccato eſt. Et hoc de tertio. De medio verò nonnihil dubij eſt: opinantibus quibuſdam, poſſe illum qui in peccato mortali eſt, opus facere pro quo conceditur indulgentia, & poſtea cum eſt in ſtatu gratiæ, illam conſequi: quanquam cum opus fecit, eſſet in peccato mortali. Sed Caietanus multo probabilius oppoſitum putat: nullum videlicet opus ab exiſtenti in peccato mortali ad conſequendam indulgentiam ſufficere, ſicut nec ſufficit ad ſatisfaciendum pro peccatis. Ferè enim idem hæc duo ſunt: opere ſuo ſatisfacere, & eodem ſuo opere ſatisfactionum Chriſti et ſanctorum participem fieri. Vnde (quod hoc & proximè dicta confirmat) communis forma antiqua concedendi indulgentias ſemper habet, verè pœnitentibus & confeſsis, facientibus hoc aut illud conceditur talis indulgentia: vbi nulla poteſt eſſe dubitatio. Et quando hoc expreſſe non ponitur (inquit Caietanus) intelligitur expreſſum eſſe. Vnde aſſerit non conſequi indulgentiam illum, qui poſt peccatum mortale non eſt confeſſus: niſi cum expreſſe dicitur, quòd poſsint illam conſequi qui propoſitum habent confitendi: tunc enim ſufficiet contritio cum propoſito confeſsionis, & neutrum ſine altero. Hæc quidem diligenter ſunt explicanda populo, quibus docetur non plus æquo fidere indulgentijs, & æmulis Eccleſiæ obturatur os ad calumniandum, quòd doceamus populum in his indulgentijs ſuam ſalutem collocare. Abſit hoc. Indulgentia ſi iuſta eſt & rationabilis, hoc habet, non minimum inter

alia

lia, quòd ad pœnitentiam & confeſsionem peccatorum; atque ſolidiora remedia incitat fideles. Notat Hadrianus circa hoc & mouet quæſtionem, an pro altero indulgentiam conſequi poſsit in peccato mortali exiſtens,& in eo opus faciens pro quo conceditur indulgentia. Vt ſi concedatur ei qui eleemoſynam dederit, aut illi pro quo ab alio data ſit. Tenet ille affirmatiuam partem: quaſi opus illud ſit veluti opus ſacramentum conferentis: vt videlicet virtute ipſius operis indulgentia obtineatur, cum ille cui obtinetur, capax eſt: modo (inquit Hadrianus) qui pro alio vult indulgentiam aſſequi, bonum opus moraliter faciat: nam pro peccato (inquit) non conceditur indulgentia. Sed Caietanus probabilius putat oppoſitum. Hæc enim indulgentiarum conſequutio ſimilis eſt ſatisfactioni, quæ non niſi à membris coniunctis & viuis fieri poteſt.

Conandum eſt igitur his, qui ſibi vel alijs indulgentias conſequi volunt, vt prius in gratia ſint conſtituti. Hæc itaque eſt prior diſpoſitio, quæ neceſſaria eſt ex parte conſequentis indulgentias: & certa.

Poſt illud quod ab omnibus aſſeritur de neceſsitate requiri ad indulgentiæ efficacem conſequutionem, ſtatum videlicet gratiæ: addit Caietanus ſecundum: & quidem ſolus ex omnibus qui ipſum præceſſerunt: quod ipſe putat probari efficaciter, nec eſt certa aliqua ratio, qua contradici poſsit. Quanquam quas ille adducit rationes, ſolui etiam poſsint. Itaque vt probabile hoc, & magis ſub dubio relinquendum, quàm aſſerendum vel reijciendum dicamus. Putat igitur ille nullum conſequi indulgentiam quamcunque, niſi qui ſolicitus eſt, vt integrè in hac vita ſatisfaciat pro peccatis: & ita aut imponi ſibi ſatisfactionem condignam, aut per ſe implere curat. Cæterùm (inquit ille) qui minimam ſibi petit pœnitentiam imponi, & qui parum curat in hac vita ſatisfacere pro pœna debita ob peccata remiſſa: ſed magis poſt hanc vitam in purgatorio contentus eſt ſatisfacere: non eſt cur ſperet ſibi per indulgentias ſubueniendum. Quod vnica ratione ille probat. Quoniam indignus eſt iſte, cui ſubueniatur amicabiliter, & cui theſaurus communis tam precioſus ſatisfactionum Chriſti & ſanctorum communicetur. Primum patet: quoniam amicitia ad hoc ſolùm ſe extendit, vt amicus conſentiat & idem velit cum amico. Non igitur ex amicitia æquum eſt, ei qui nō vult ſatisface-

 re,

re, subueniri. Et (vt apertius dicamus) sanctorum, qui satisfactiones reliquerunt ecclesiæ, non est credenda fuisse illa mens, vt per eas subueniretur negligentibus, & nutriretur incuria & socordia in re tam necessaria: quod certè fit, si nihil curantibus satisfactiones concedantur indulgentiæ. Ita etiam quod de thesauro diximus, manifestum est. Non rectè dispensat diuitias ciuitatis repositas ad subueniendum ciuibus ære alieno grauatis, qui negligentibus satisfacere eas largiretur. Ita in his spiritualibus diuitijs non æquum est prodigaliorem esse ecclesiam, quàm in temporalibus. Et hoc putat Caietanus significari ab Ecclesia, cum in concessione indulgentiarum dicitur: verè pœnitentibus & confessis. Non enim (inquit ille) vera pœnitentia illa referenda est tantum ad dolorem & contritionem, quæ sufficiunt ad remissionem peccati (illud enim non opus erat apponere) sed refertur ad voluntatem satisfaciendi: quæ etiam pars est pœnitentiæ. Et certè iuxta illam antiquam formam (de qua diximus) in qua de iniunctis pœnitentijs fit relaxatio, certissimum hoc erit. Non enim nisi fuerit imposita pœnitentia, relaxatur. Et vanum esset (vt ille inquit) imponi pœnitentiam, & suscipi non eo animo vt impleretur, sed vt relaxaretur per indulgentias. Nec reuera dubitauerim antiquos illos & primos pontifices, qui indulgentias concesserunt, concessisse his duntaxat, qui toti intenti erant satisfactionibus illis implendis, quæ iuxta pœnitentiales canones imponebantur: iam verò largius videntur concedi. Sed si hæc sententia Caietani teneatur, paucissimi (vt hodie agitur pœnitentia) eas consequuntur. Et quoniam (vt diximus) hæc ex iudicio diuino pendent, neque propter nostras opiniones quicquam mutatur: ideo relinquenda sunt: & admonendi omnes quantum fieri potest, vt in hac vita curent pro peccatis satisfacere. In hac re satis est certa fide tenere, rectè & efficaciter indulgentias concedi in ecclesia, cum adest rationabilis causa: & efficaces esse illis, qui in Dei oculis digni sunt, & secundum eam partem qua digni sunt. Iudicium verò in speciali & de causa, & de dignitate suscipientium, relinquendum est Deo: nec potest aliquis iustè, quòd hæc doceantur, conqueri, quasi inde retrahantur homines à consequendis indulgentijs & æstimandis. Non enim hoc fit: sed ne per eas eneruentur satisfactiones pœnitentiæ, et contemnantur ab hominibus. Et hac etiam ratione satisfit magna ex parte calumnijs hæreticorum. Cæterùm

inten-

intendere acquirendis indulgentijs, quasi imperfectionis opus reprehendere, Lutheranum est: hoc Lutherus fecit: quasi melius sit velle satisfacere pro peccatis, etiam in purgatorio, quàm indulgentias quærere. Dicimus igitur iuxta sanam ecclesiæ doctrinam, quòd intendere consequendis indulgentijs, quando non instant alia magis necessaria & pia opera, non solùm licitum esse, sed neque opus ipsum quod ad consequendam indulgentiam fit, carere merito & ex natura sua, & ex illo affectu consequendi indulgentiam, qui ex humilitate & cognitione imperfectæ nostræ satisfactionis, & affectu auferendi impedimenta omnia, quibus post hanc vitam differri posset visio Dei, oritur. Hic est enim affectus charitatis. Itaque eleemosynam dare vt subueniatur pauperi, & simul remittatur pars aliqua, aut tota pœna purgatorij: duplici ratione meritorium est vltra ipsam pœnam quæ remittitur. Cæterùm propter consequendas indulgentias relinquere meliora, reprehensibile est. Vnde b. Thomas docet, non debere monachum regularia instituta deserere propter consequendas indulgentias: quia illa (inquit) magis meritoria sunt. Et cauendum est in his, ne in illud incidatur euangelij, quod Christus reprehendit in Pharisæis. Dicitis: munus quodcunque est ex me, tibi proderit &c. Quod contingeret, si pauperes & verè egentes relinquerentur in inopia, vt obtinerentur indulgentiæ. Imò addit Hadrianus satis certè rationabiliter, nunquam obtineri indulgentiam per opus quod est peccatum veniale, etiam si id fiat, pro quo illa conceditur. Si (inquit) ex vana gloria aut inuidia quis eleemosynam det, pro qua conceditur indulgentia. Multo igitur minus obtinebitur, si contra ordinem charitatis & discretionis christianæ eleemosyna datur. Matth. 15.

Vltimò de indulgentijs quæ defunctis conceduntur est breuiter dicendum. Primò igitur posse indulgentias defunctis concedi, quanquã minus certum sit apud doctores, quàm de his quæ conceduntur viuis: tamen certò tenendum est, & inter ecclesiastica, & catholica dogmata computandũ: inter ea scilicet, quæ posterioribus licet tẽporibus suscepta sunt ab ecclesijs omnibus & doctoribus in vnitate permanentibus: & est roboratum vsu ac decretis Romanorum pontificum. Quod quidem antequam explicatum esset aut creditum, non mirandum si in dubium reuocatum fuerit à doctoribus: post declarationem tamen nõ nisi stultè & schisma- Indulgentiæ etiã defunctis prosunt.

ticè negari poteſt. Quanquam igitur Oſtienſis cardinalis & non minimæ authoritatis iuris doctor negauerit indulgẽtias defunctis plus prodeſſe, quàm prodeſſet ipſum opus, quod fit ad eas conſequendas: nec putauerit eſſe authoritatem illas concedendi in eccleſia: & eum ſequuti fuerint alij: poſtquam tamen multorũ Romanorum pontificũ declaratio & vſus inualuit: poſteriores omnes meritò conſenſerunt, & recepta eſt hæc ſententia, quamuis nõ tam apertam habeat rationem & authoritatem ſcripturæ, nec tam antiqua ſit, quàm indulgentia viuis conceſſa. Sixtus quartus ante ſeptuaginta plus minus annos declarauit prodeſſe indulgentias animabus in purgatorio per modum ſuffragij. Et Innocentius illi proximus eo modo cõceſsit: & omnes alij poſtea ſequentes põtifices. Leguntur etiã Romæ ab antiquioribus pontificibus cõceſſæ. In bulla quoque condemnationis Lutheri Leo decimus etiam hoc dogma eius damnauit, non prodeſſe defunctis indulgentias. Itaque ex his omnibus, quo gradu hoc habendum ſit dogma cõſtat, quodq; nulli de eo dubitare liceat. Potiſsima verò ratio ex his ſumitur, quæ de ſuffragijs diximus. Si certum eſt & perpetuò in eccleſia ſeruatum, poſſe priuatum hominem ex virtute charitatis & vnione eccleſiæ eleemoſynis, orationibus, & cæteris huiuſmodi prodeſſe defunctis, & ſuas illas ſatisfactiones illis dare: quare non poterit hoc eccleſiæ diſpenſator? vt ſcilicet ſatisfactiones iam reconditas illis applicet? quod reuera eſt per modum ſuffragij concedere indulgentias. Eſt quidem dubium ſubtilius, an authoritate clauium concedantur hæ indulgentiæ: &, an aliquid iuriſdictionis habeat eccleſiæ ſupremus diſpenſator in eos, qui ſunt in purgatorio. In his tamen quæſtionibus nõ eſt quòd immoremur. Deo relinquenda ſunt hæc. B. Bonauentura hoc loco diſt. 20. probabilius putat pontificem in nullum defunctum iuriſdictionem habere, ex illo verbo: Quicquid ligaueris, vel ſolueris ſuper terram: quo intelligit datam poteſtatem in eos qui ſunt ſuper terram, non in alios. Alij tamen, quia exiſtentes in purgatorio nondum ad terminum peruenerunt, putant ad eos extendi: & verbum illud, Super terram, referunt ad ipſum pontificem, hoc modo: Quicquid tu ſuper terram &c. Fauorabilior tamen magis & voluntaria eſt hæc ſententia, quàm certa. Eccleſia itaque non audet animas purgatorij abſoluere, ſed applicare illis ſatisfactiones ſanctorũ: quod quidem (vt Caietanus bene explicat) authoritate clauium fit: quæ

eſt

est in dispensandum thesaurum, & in absoluendos sibi subditos, & quorum causas cognoscere potest. Vtrunque exercet ecclesia, cum viuis concedit indulgentias, absoluit scilicet illos, & dispensat thesaurum. Vnum duntaxat exercet, cùm concedit defunctis: non enim illos absoluit, sed tantum dispensat thesaurum, & ex illo transmittit eis suffragia: sicut qui eleemosynam aut ieiunium proprium ád eos transmittit. Vbi sunt duo extrema vitanda, vt doctores asserunt. Primum, ne ob hoc incertæ putentur indulgentiæ. Non enim minus certæ credendæ sunt, quàm suffragia priuatorum hominum. Quanquã & ista, & illæ non nisi ex diuina misericordia, & ex virtute vnionis illius ecclesiasticæ, qua & Christo & inuicem viuuntur membra, ad defunctos perueniant: non verò ex aliqua iurisdictione aut potestate Ecclesiæ. Vtrunque tñ certũ est, vt diximus. Alterum verò similiter cauendum vt extremũ, ne tanta detur potestas in purgatorium pontificibus, vt ex quacunq; causa quicquid volunt possint concedere. In hoc consentiunt doctores omnes. Et ipse b. Tho. qui putauit ex qualibet minima etiam causa, sed quæ sit in honorem Dei, & ecclesiæ vtilitatem, posse quantumuis magnam indulgentiam concedi viuis: cum verò de defunctis loquitur, quadragesima quinta d. 4. quæst. 2. apertè dicit, non quantam voluerit pontifex defunctis posse concedere remissionem, sed quantam ratio postulat. Ex his itaque quid in hoc articulo sentiendum sit, satis habetur iuxta communem doctorũ doctrinam. Addit Caietanus iuxta ea quæ superius diximus de viuis, non omnibus animabus purgatorij prodesse illis concessas indulgentias, sed ijs, quæ specialiter meruerunt dum viuerent. Quod cum Augustinus in Enchiridio, & libro de cura agenda pro mortuis, certa authoritate probauerit Pauli, vt superius diximus: putat tamen Caietanus non omnem qui in charitate decedit, ex hoc solo meruisse vt prodessent sibi indulgentiæ, sed aliquo speciali merito, ex speciali aliqua deuotione erga claues ecclesię, siue cura adiuuandi animas purgatorij, vel aliqua alia speciali ratione. Sed quare indulgentiæ magis sint restringendæ, quàm alia suffragia, certè non adfertur ab eo ratio. Mereri verò vt sibi post hanc vitam prosint suffragia, non aliunde ostendit Augustin. esse, quàm ex eo, quòd in charitate & vnione ecclesiæ decedat. Omnibus igitur his prodesse indulgentias, credi probabiliter potest.

DE

DE SACRAMENTO EXTREMÆ VNCTIONIS.

LECTIO PRIMA.

De materia, forma, & effectu eius.



Extrema vnctio quare sic vocetur.

POST POENITENTIAM quinto loco conuenientissimo ordine ponitur sacramentum vnctionis infirmorum, quam extremam vnctionem vocant, vel quia datur in extremis agentibus, vel etiã, cùm sint aliæ vnctiones in ecclesia, hæc vltimo loco datur. Vnguntur enim catechumeni baptizandi: vnguntur & baptizati à presbyteris: vnguntur ab episcopis in confirmatione: vnguntur denique sacerdotes, & episcopi: vltimò demum infirmi. De quibus omnibus locutus est Innocentius tertius, vt habetur capite vnico, de sacra vnctione, in decretalibus. Itaque sacramentum de quo nunc agendum est, vnctionis scilicet extremæ infirmorum, quamuis apertè quidem institutionem eius non legamus, nec tanta sint antiquorum patrum testimonia de illo, sicut de alijs sacramentis, non tamen minori fide tenendum est institutum esse à Christo. Cuius rei non desunt sufficientia testimonia, nisi his, qui nolunt intelligere, vt bene agãt. Reijciunt quidem illud Lutherus, & sui omnes: sicut ante illum VVicleph & nonnulli alij hæretici. Nos igitur certissimam ecclesiæ fidem de hoc sacramento explicabimus, tradentes ordine de eo, quæ in supradictis sacramentis docuimus, & diximus in omni sacramento explicanda: idq; iuxta ea quæ Magister, & illum sequentes 23. d. quarti docuerunt,

Primò

Quæ materia, & quæ forma extremæ vnctionis.

Primò igitur omnium de visibili elemento & verbo huius sacramenti, materia videlicet & forma dicendum est. Materia itaque huius sacramenti oleum oliuarum consecratum per Episcopum ab Ecclesia habetur: quæ etiam simul tradit formam eius & verbum esse orationem deprecatiuam, qua oratur Deus in vnctione singulorum membrorum (quæ præcipua sunt instrumenta sensuum, & humanarum operationum quibus peccatur) vt remittat quod per ea peccatum est: quanquam non omnes ecclesiæ præcisè eisdem verbis vtantur. Sed vtrunq; horum ita explicauit concilium Florentinum sub Eugenio 4. plenam tradens doctrinam omniũ sacramentorũ Armenijs, tunc vnitis ecclesiæ. Nam de materia ita habet: Quintum sacramentũ est extrema vnctio, cuius materia est oleũ oliuæ benedictũ ab episcopo. Et postea: Forma hui9 sacramenti est: Per istam sanctam vnctionẽ & suam pijssimã misericordiam indulgeat tibi Deus quicquid peccasti per visum: & similiter in alijs membris. Ibi enim septies infirmũ inungi oportere dicitur: in oculis, auribus, naribus, ore, manibus, pedibus, renibus: quanquam hoc vltimum in nõnullis ecclesijs omittatur. Nec concilium quasi nouam doctrinam Ecclesiæ hoc tradit: sed sunt huius rei scripturæ, & antiquitatis testimonia. Primùm Marci 6. cap. discipuli Christi missi leguntur vnxisse multos egros oleo, & ita sanasse: quod non dubium est eos ex Christi institutione, à quo mittebantur, fecisse: quam postea Iacob. Apostolus in ecclesia obseruandam apertè dicit: non instituens quidem, sed promulgans institutionem Christi: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: et si in peccatis est, dimittentur ei. Vbi apostolus omnia ferè quæ ad hoc sacramentum pertinent, explicauit: nos verò singula suis locis examinabimus. Nunc institutionẽ sacramenti, ac materiam & formam consideremus. Primò, quis poterit existimare Iacobum Apostolum ausum fuisse in ecclesiam inuehere tam certam & indubitatam cæremoniam, quam à Christo non accepisset: & (quod maximum est) tribuere illi peccatorum remissionem, quam solus Deus facere potest? Propter hoc enim, vt à principio diximus, omnium sententia habet, sacramenta omnia à solo Christo instituta: quia sicut solus ipse remittere peccata potest, ita & solus designare elementa & verba, quibus ea dimittantur:

Iacobi 5.

Christus instituit hoc sacramentum, sicut & omnia alia.

denique & solus pôtest fundare Ecclesiam, cuius non minimæ fundamenta sunt sacramenta, sicut & fides. Hæc itaque omnia à Christo habemus. Cæterùm Iacobus Ierosolimitanæ illius primæ Ecclesiæ Episcopus primò potuit hoc docere, nec sine aliorũ Apostolorum scientia et consensu eum hoc fecisse credendum est. Et certè si hoc non constaret inter omnes Apostolos, nunquam ille ausus fuisset tam certò docere: quod satis constat, si ea quæ de legalium obseruatione facta legimus, consideremus. Illud igitur inter cętera quoque documenta, non vt nouam institutionem, sed vt certam doctrinam proponit. Est itaq; illa promulgatio huius sacramenti. Quod Beda in illum locum, & in locum Marci apertè docet: addens Innocentij 1. authoritatem (de qua postea) vt verbum illud, Vngentes illum oleo in nomine Domini, refert ad ipsam sanctificationem vnguenti, quòd scilicet debeat esse in nomine Domini benedictum ab Episcopo: quanquam posſit referri ad ipsam vnctionem. Nam nonnullæ Ecclesiæ hac forma vtuntur: Vngo te in nomine patris &c. additis etiam postea verbis, quæ diximus esse formam. Sed & hoc ipsum Chrysostom. 3. lib. de dignitate sacerdotali, probans sacerdotes peccata remittere, ex hac authoritate Iacobi apertè confirmat. Non tantùm (inquiens) in baptismo peccata remittunt, sed etiam postea, iuxta illud Iacobi: Infirmatur quis &c. ex quo Chrysostomi loco conuincitur, quàm aperta sit calumnia hæreticorum dicentiũ verbum illud græcũ, presbyteros, nos falsò ad sacerdotes traxisse, cum solùm seniores significet. Ecce Chrys. græcus & antiquus doctor, de sacerdotibus id intelligit: quo ostenditur, in ecclesia etiã græca, vocabulũ illud cõmune solis sacerdotibus applicatũ fuisse. Sic .n. & Paulus ad Timotheũ inquit: Presbyteri qui benè præsunt &c. Sufficere possent loca ista scripturæ, & testimonium Bedæ, ac b. Chrysost. ad huius sacramenti veritatem agnoscendam. Nam Innocentius etiam primus, contemporaneus Augustino, in epist. ad Euglibinum Episcopum, prima scilicet quæ inter eius Epist. habetur, 8. c. apertè dicit hoc esse sacramentũ, aut (vt ille inquit) genus sacramenti: & ideo negandum ei, cui alia sacramenta negantur. Ecce, Innocentius apertè nomen sacramenti posuit, cùm res ipsa ex verbis Iacobi satis ostẽdatur. Illa .n. apertè testatur hìc esse visibilia elementa, & verba habentia promisſionem remisſionis peccatorũ. Est igitur sacramentum. Adfertur authoritas Augustini

lib.

lib. 2. de visitatione infirmorum c. 4. vbi dicit non esse omittendũ infirmis, quod Iacobus præcipit: sed reuera liber ille non est Augustini. Quare non est, cur plura quæramus testimonia. Habemus tres probatissimos authores, Bedam, Chrysostomum, et Innocentium: qui non tanquam de re dubia loquuntur: quo insinuatur illius temporis doctores hoc ipsum sensisse, & Ecclesiam habuisse in vsu: sed vt superius diximus, de certissimis rebus pauciora loquuti sunt, quòd non venissent in controuersiam. Tria itaque ista certissima iam constant: quòd videlicet hoc sit sacramentum: et quòd ita perficiatur, vt diximus, vnctione membrorum: ac quòd illa quæ diximus, sint eius materia & forma. Vbi duo sunt etiam aduertenda. Primum, quòd cum in pluribus partibus fiat vnctio, idq; fit de necessitate sacramenti, vnum tamen sacramentum ex pluribus actionibus, quasi partibus integrantibus constituitur. Quare non dubitant doctores quin possit, & debeat à pluribus dari, altero perficiente quod alter cœperat, si qua necessitas, aut impossibilitas accidat: nec vllo modo repetendum est, quod ab altero est factum: quanquam in Eucharistia, si consecrata hostia sacerdos deficeret, potest alius aliam consecrare. Secundum, quòd mutili sunt inungendi in partibus propinquioribus, cum non desint illis sensus, propter quos fit vnctio: & hæc quidem ad integritatem perfectam huius sacramenti pertinet. Ex quibus præsentium hæreticorum vanissima coniectura reijcitur. Dicunt enim opus illud discipulorum Christi ad miracula pertinuisse, & Iacobum de hoc ipso fuisse locutum, non verò de sacramento aliquo, vnde eo tantum tempore illud seruandum fuisse, quo in Ecclesia fuerunt visibilia miracula, non verò nostro iam tempore. Quibus respondendum, nos ex facto quidem illo discipulorum solo non asserere institutionem huius sacramenti: quin potius illa quædam adumbratio eius extitit, & sub figura inchoatio, & hoc ad miraculum pertinuisse: quod verò postea Iacobus dixit, nequaquam potest referri ad hoc, sed ad sacramentum, quia dicit: Si in peccatis est, dimittentur ei. Nam cætera de salute infirmi, inferius dicemus qualiter intelligenda sint. Hoc verò habemus vt certissimũ ex traditione & totius Ecclesiæ consensu, cui testimonium perhibent patres illi quos citauimus, sufficiens quidem, & multò fide dignius hæreticorũ omniũ, & ab ecclesia recedentium clamorib'. Nihil volũt illi recipe, nisi aperta authoritate scripturæ probe-

Sacramentũ extremæ vnctionis vnũ est.

Mutili quomodo hoc sacramentum possint suscipere.

probetur, & permittunt ſibi, quoties placet, diuinare expoſitione ſcripturæ, etiam contra authoritatem antiquorum. Beda in vtrunque locum, Marci & Iacobi, inquit hoc tenere Eccleſiæ conſuetudinem, & ab ipſis Apoſtolis hunc morem traditum. Ipſi contrario, non debere fieri, niſi cum tempus fuit edendi miracula. Doceant qua ratione, aut qua authoritate ſcripturæ, quando Apoſtoli tradiderunt aliquid Eccleſiæ, non ſit hoc in ea perpetuò ſeruandum. Aut in illo loco videant, an præterita & ſequentia aliquid habeant, vnde hoc coniectare poſsint. Fortè adferent de ſanguine & ſuffocato. Sed patet hoc ad fouendam concordiam Iudæorum & gentilium, & ad adunandos illos in vnam [illegible]ſiam pertinuiſſe: atque ideò ſolum pro eo tempore fuiſſe ſ[illegible]ndum, quo illa Iudæorum abominatio erga illos cibos durauit: alioqui certa fide habemus, legalia omnia ablata eſſe: & de vtroq; horum habemus authoritatem Eccleſiæ. Sed iam ad ſequentia.

Effectus extremæ vnctionis.

Poſt materiam & formam, ipſiuſq; ſacramenti impletionem, de effectu eius atque [illegible]cation e proximè dicendum eſt. Effectum quidem non eſt opus aliunde col[illegible]e, qu[illegible] ex ipſis Apoſtoli verbis: Oratio fidei (inquit) ſaluabit infirmum, & alleuiabit eũ Dominus: & ſi in peccatis eſt, remittentur ei. Tria apertè tribuit huic ſacramento: infirmi ſaluationem, alleuiationem, & remiſſionem peccatorum, ſi quæ habet. Quod rectè conſiderantes doctores noſtri, non cunctantur dicere; primum quidem & proprium effectum huius ſacramenti confortationem eſſe, & robur contra vltimæ infirmitatis & mortis ipſius, atque humanæ trepidationis ex peccatorum præteritorum, & imminentis Dei iudicij conſideratione, triſtitiam, anguſtiam, atque deiectionem: ita videlicet, vt roboratus animus nec ipſo dolore infirmitatis, nec alijs, quæ diximus, grauetur: ſed in hilaritate, & bona ſpei fiducia omnia ſuperet: quod certè verba illa ſignificant: Alleuiabit eum Dominus. Hunc effectum alij explicant, quòd ſit deletio reliquiarum peccati: non earum, quæ ex conſuetudine peccandi ſolùm relinquuntur, diſpoſitionum: ſed etiam debilitatis cuiuſdam, quæ ex peccatis præcedentibus ſemper manet in anima: quæ tunc maximè nocere poſſet, cùm tanti inſtant conflictus ab infirmitate ipſa & hoſtibus. Alij alijs modis hoc explicant. Sed ex verbis Iacobi, & ex articulo ipſo neceſsitatis in quo traditur (de quo poſteà dicemus) hanc animi confortationem proprium eſſe effectum, in

Primus & proprius effectus extremę vnctionis.

quem

quem hoc sacramentum est institutum, constat: qui etiam propriè significatur ipsis exterioribus signis. Primò, vnctione atque oleo: quod (vt Theophilactus inquit in illum locum Marci) ad labores est vtile, & hilaritatis effectiuum: ideoq; dei misericordiam significat. Oleo exultationis legimus in psalmis Christum præ cæteris vnctum. Quo significatur alios etiam illo vnctos esse. Vnde & lenitiuum maximè est in medicamentis, & penetratiuum, atque efficax, vt b. Thom. hoc loco inquit. Et propterea, cum maximè exhilarari oporteat hominem, & leniri difficultates in operanda salute nostra medentes, & infirmitatem ipsam penitus roborari, in articulo scilicet mortis, adhibetur hoc sacramẽtum. Cui optimè quoque conuenit promissio illa ad gratiam Christi pertinens, apud Esaiam facta: Erit in die illa, auferetur onus eius de humero tuo, & iugum eius de collo tuo, & computrescet iugum à facie olei. Quod, rogo, aliud iugum, quàm de quo in Ecclesiastico dictum est: Occupatio magna creata est, & graue iugum super omnes filios Adam à die exitus à matre eorũm, vsque ad diem sepulturæ &c. Iugum hoc seruitus illa peccati est, de qua Paulus cõqueritur: Ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Hæc debilitat animæ nostræ robur, & impotentem reddit animam ad resistendum aduersis. Hanc non dubitandum est abundantia gratiæ Christi in hoc sacramento superari. Quare persuadendum est infirmis, cum illud traditur, vt cõsiderent se tanquam athletas veros Christi ad vltimum certamen inunctos esse multo magis interius abundantia gratiæ illius, quàm exterius oleo illo: quare nihil sibi esse timendum à quauis contraria virtute. Vt etiam illud psalmi in hoc loco impleatur: A fructu frumenti, vini, & olei multiplicati sunt fideles: scilicet sacramenti eucharistiæ (quod semp hoc præcedere debet) & huius virtute. Nam ita in alio psalmo coniuncta sunt: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me: impinguasti in oleo caput meum. Vnde in priori illo psalm. mox sequitur: In pace in idipsum dormiam & requiescam: quod catholicus dicit, frumento & oleo confortatus. Hanc igitur Christi vnctionem magni, certè dignum est, vt faciamus, nec dubitemus ab eo qui nouit infirmitatem nostram institutam, tunc efficaciter & spiritualiter nobis ita conferri, vt qui fide integra eam susceperint, inuenturi sint, cum humana omnia deficiunt auxilia, præsentissimam Dei gratiam. Sic enim placuit

Esaiæ 10.

Eccles. 40.

ad Rom. 7.

Quomodo monẽdi sint infirmi ad suscipiendum extremam vnctionem.

Psalm. 4.

medico illi, qui ad nos infirmos venit, quiq; sanat omnes infirmitates nostras, oportunè cuilibet articulo remedium adhibere. Vbi considerandum, quòd qui nos in ingressu in mundũ, aut in principio christianæ vitæ baptismo suscipit & generat, confirmatione roborat ad pugnandum in vita: extrema hac vnctione ad vltima illa & grauissima bella munit. Vt meritò illud psalmi de his exponere possimus: quod certè de abundantia gratiæ Christi in ecclesia dictum est: Posuit fines tuos pacem. Fines, scilicet ingressum & egressum: vt pacifice ingrediamur & vitam, & ecclesiam, baptizamur & confirmamur: vt pacificè egrediamur, inungimur. Nam nec illud tacuit, q̃ in vita alimur: cùm statim addit: Adipe frumenti satiat te. Hic igitur est ꝓprius & primus effectus huius sacramenti: qui & intelligi potest in prioribus illis verbis Apostoli: Oratio fidei saluabit infirmum. Sed referunt etiam illud doctores ad effectum alium, quem verè astruunt hoc sacramento conferri: quòd scilicet & corpori adferat sanitatem. Cùm enim aut saluti infirmi, aut ecclesiæ id conuenientius est, nòn dubitant etiam hoc sacramento fieri vt sanetur: non quidem miraculosè & subitò, nunc, cum non est tempus miraculorum, sed Dei prouidentia, & virtute sacramenti, & alijs etiam medijs: quod multi se expertos fatentur.

2. Effectus.

3. Effectus. Tertius denique effectus, non omittendus, apertius à Iacobo ponitur. Si in peccatis (inquit) est, remittentur ei. Vbi quia nec de mortalibus, nec de venialibus loquitur, sed in vniuersum de peccatis: meritò reprehendendi sunt, qui ad venialia peccata hoc restringunt, quasi hic sit proprius effectus huius sacramenti, venialium remissio: sed verum sensum ex ipso Apostolo sumamus. Si in peccatis (inquit) est. Certè, conditionaliter hoc ponens, & vltimo loco post duo supradicta, satis ostendit ad remissionem peccati alia sacramenta ordinari, nec hoc esse proprium huius sacramenti. Nam (vt verbi gratia dicamus) de pœnitentia non propriè diceretur, suscipiens pœnitentiam, si habeat peccata, remittentur ei: nec enim suscipit pœnitentiam si non habet peccata: sed hoc sacramentum suscipitur etiam remissis peccatis: sed tamen virtute gratiæ, quam non dubium est hoc sacramento conferri, remittũtur si qua reliqua sunt, quæ vel per ignorantiam, vel per infirmitatem in alijs sacramentis remissa nõ sunt. Excitatur enim in ani-

ma

ma maior deuotio ac charitas: atque ita & peccata remittuntur si qua sint, & ab omni infirmitate & reliquijs magis liberamur, quàm per alia sacramenta. Hi itaque sunt tres huius sacramenti effectus, non ex coniecturis nostris, sed ex verbis ipsius Apostoli manifesti. Primus videlicet significatus his verbis: Oratio fidei saluabit infirmum: Salus scilicet corporis, vt dictum est. Hunc, quasi alijs manifestiorem, primò ponit. Secundus est roboratio infirmitatis animæ, & curatio debilitatis: Alleuiabit eum (inquit) dominus: qui illo spiritualior est: & ideò secundo loco ponitur. Tertius denique est peccatorum remissio quoad culpas, quoad pœnas, & quoad reliquias: Si in peccatis est: dimittentur ei. Omnes hi effectus primò optimè quidem figurantur in ipsis olei proprietatibus: deinde quanquam forma ipsa principaliter significet peccatorum remissionem, eamq; per modum deprecationis (quod [illegible]um est iuxtà verbum ipsius Apostoli, qui de presbyteris eccle[illegible]æ inquit: Orent super eum: [illegible] [illegible]rum: Oratio fidei saluabit infirmum) tamen in orationibus alijs, quæ in huius sacramenti exhibitionem multa pietate & grauitate antiquitatis plenè dicuntur, magno spiritu petuntur alij effectus ad sanitatem corporis & robur animæ pertinentes. Itaque omnia illa, quæ iuxta cuiuslibet ecclesiæ ritum constituta sunt, omni cura sunt dicenda, nomine certè totius ecclesiæ, quæ per ministros suos ita orat: & credenda sunt maximè apud Deum efficacia esse.

LECTIO

LECTIO SECVNDA.

De ministro, & suscipiente, & cæteris ad hoc sacramentum pertinentibus.



OST illa quæ proxima lectione dicta sunt, restat vt primùm de ministro proprio huius sacramenti: deinde de eo cui tradendum est dicamus: & vltimò de cæteris quæ ad hoc sacramentum pertinent.

Minister extremæ vnctionis est sacerdos.

Minister igitur apertè ab Apostolo ostenditur esse sacerdos, quem nomen presbyteri, vt ex Chrysostomo & Innocentio diximus, significat: quicquid ecclesiæ aduersarij dicant. Et meritò quidem hoc sacramentum nec episcopis reseruatur, quod commune est omnibus fidelibus: nec inferioris gradus ministris permittitur, cum in eo sit remissio peccatorum. Vbi non est omittendum, quòd olim in ecclesia oleo ab episcopis cõsecrato permittebantur omnes vti in suis infirmitatibus, vt Innocent. supradicto loco, & Beda etiam in locum illũ Iacobi apertè dicunt, his vterque verbis. Quo ab episcopo confecto (de oleo enim loquuntur) non solum sacerdotibus, sed omnibus etiam christianis vti licet in sua, aut suorum necessitate, inungendo. Quod tamen non quasi sacramentum concessum fuisse omnibus, satis aut... ipsi ostendunt: sed ob deuotionem & consolationem. Cæterùm (vt Innocentius supradicto loco dicit) non est ambigendum posse etiam ab episcopis administrari, cum illis placuerit. Sed & ipsi sacerdotes satis in huius sacramenti administratione ab episcopis pendent, cum præter hoc quod ab eis ordinantur, etiam materiam suscipiant ab eis consecratam: quod de necessitate huius sacramenti esse consensus ecclesiæ tenet. Materia enim consecrata (non simplici, quæ in baptismo sufficit, quãquam & hæc propter solennitatem consecratur) vtendum necessariò

Oleũ necessario debet ab episcopo esse consecratum.

fariò eſt. Conſecratio verò quoties in materia ſacramenti neceſſaria eſt,epiſcopis reſeruatur. Vbi non alia ratione opus eſt,quàm illud eſſe inſtituentis beneplacitum: cui atteſtatur conſenſus eccleſiæ, & certè in hoc valde conſulit Deus Eccleſiæ ordini,dum ad miniſtros proximè ſacramenta adminiſtrantes, non niſi per Epiſcopos,qui ſupremi ſunt,deſcendit diuinæ gratiæ operatio.

Quis verò capax ſit huius ſacramenti ſuſcipiendi ſatis oſtendit ipſe Apoſtolus: Infirmatur (inquit) quis in vobis. Solis igitur infirmis tradendum eſt: quod in leuamen infirmitatis conſtat eſſe inſtitutum. Nec omnibus infirmis: ſed his, de quorum periculo timetur,quique iuxta humanam æſtimationem morti appropinquare videntur: cum hoc ſit vltimum eccleſiæ remedium, & ad vltimas illas difficultates mortis,vt dictum eſt,ordinetur.Sic enim in Concilio Florentino de hoc ſacramento ſtatutum eſt, vt non niſi infirmo,de cuius morte timetur,dari debeat, quod habet conſenſus eccleſiæ. Et ſatis verbis ipſis Apoſtoli innuitur,non niſi grauatis infirmitate,& quibus alijs remedijs non ſperatur poſſe ſubueniri,& deniq; poſt alia remedia eſſe conferendum,tanquam vltimam eccleſiæ medicinam. Vbi quanquam nimia facilitas & feſtinatio in hoc ſacramento conferendo,non ſit probanda, multo tamen magis fugiendum eſt oppoſitum extremum: vt ſcilicet cū de periculo mortis timetur, non ſtatim detur hoc ſacramentum, aut diutius etiam expectetur.Nam in multis videmus(nec id raro) propter dilationem vel non integrè potuiſſe conferri ſacramentū, vel alienatis omnino iam,& extra omnem ſenſum fuiſſe adminiſtratum. Vbi non eſt dubium multum fructus deperire infirmis. Dandum quidem eſt omnino etiam alienatis, ſicut & ſacramentum euchariſtiæ,cum præceſſerint ſigna fidei et deuotionis:ſed nō dubium eſt multo vtilius dari his qui ſenſu integro, fide, & deuotione in Deum erecti intelligunt, conſentiunt & cooperantur his omnibus quæ fiunt. Igitur perſuadendum eſſet ſanis, hoc ſacramentum eſſe medicinam Chriſtianis, atq; ideo deſiderandum, & amplectendum cum de morte rationabiliter timetur, non vero ſolum cum deſperatum eſt de vita. Quare nō debent ſibi perſuadere qui hoc ſacramentū ſuſcipiunt,ſine ſpe vitæ ſe eſſe debere: magis verò credendum eſt,quòd & ad viuendum,ſi Deo placuerit,& citius conualeſcendum ab infirmitate proſit:vel certè ad tranquillius et quietius moriendum,ſi Deo hoc magis placuerit.Præcedere

Quis huius ſacramenti ſit capax.

Vvv quidem

quidem debent alia (pœnitentiæ videlicet & eucharistiæ) sacramenta,& longè antea,cum non subitus incidit morbus,tradenda sunt infirmis. Multo enim in illis quàm in hoc minus expectandus aut periculosior morbus, aut timor mortis. Nam illa in quauis infirmitate etiam minori, sicut in quauis angustia & debilitate animi,vel corporis meritò sumenda essent:hoc verò nō nisi in periculo & timore mortis. Medicorum etiam in hac parte doctrina, de nunquam annunciando tristia infirmis, attemperanda est fide & ecclesiæ doctrina, & cauendum maximè, ne hac ratione fraudent quenq̃ tantis diuinæ gratiæ donis. Nec dubitandum est peccare eos qui contraria agunt, quanquam nolimus durius de hoc peccato iudicare, inferius de eo nonnihil addemus.

Quibus non sit danda extrema vnctio. De suscepturo igitur hoc sacramentum hæc etiam ex dictis ab Apostolo inferuntur: existentibus in periculo mortis, aut certis de ea aliter quàm ex infirmitate, extremam vnctionem non esse dandam. Ait enim Iacobus: Infirmatur quis &c. Rursum, nec pueris vsu rationis carētibus,aut perpetuò amentibus:cū peccata actualia non habeant, ob quæ maximè datur: Si in peccatis (inquit) est &c. Nec isti vlla egent corroboratione, cum nullum habeant bellum.: nec denique spirituali deuotione aut tunc, aut antea erga ipsum sacramentum moti sunt.

Patet etiam ex his iterari posse hoc sacramentum.Nec enim effectus eius perpetuus est, aut indelebilem aliquem characterem aut potestatem tradit:sed tantum peccata remittit, & confortat animum. In eadem tamen infirmitate non esse repetendum censent doctores. Nec enim est dubitandum iniuriam fieri virtuti sacramēti,quod semel datum,vsque ad oportunum tempus sua virtute durare credendū est.In eadem (inquam) infirmitate,& in eodem infirmitatis statu. Cum enim non sit dandum, nisi cum de morte timetur: in acutioribus & velocioribus morbis timor ille mortis manet quousq; sanetur:quare non est iterum eis dandum sacramentum.Verum si aut plenè sanus,aut conualescens iam recideret, non negatur iterum dandum esse tunc sacramentum : est enim alia infirmitas. In diuturnis etiam morbis, quoniam non est dandum,nisi cū timetur periculum,si illud euaderet infirmus,etiam manente morbo diuturniore,vt hectica,vel hydropisi (inquit b.Thomas) iterandum est sacramentum, cum infirmus iterum in periculum venerit, Quæ omnia tanquam probabilia & conso-

na.

na æquitati meritò suscipienda sunt: maximè quòd hac ratione sacramentorum, atq; ita donorum gratiæ frequentius efficiantur participes fideles: nec est cur restringenda sint.

Vltimò de huius sacramenti necessitate illud considerandum, quòd cum sit (vt superius diximus) duplex necessitas: quædam remedij, alia verò præcepti: necessitate nanque remedij baptismus est necessarius, defectu cuius etiã pueri non saluantur: de qua non est quod nunc agamus, cũ manifestum sit hoc sacramentum non ita esse necessarium. De necessitate igitur præcepti solum hic quæstio est. An videlicet omissio huius sacramenti sit peccatũ & transgressio præcepti diuini? In quęstione Magister quidem sententiarum hoc loco apertè dixit damnabile esse peccatum (quod certè mortale intelligit) hoc sacramentũ ex contemptu, vel ex negligẽtia omittere. Itaq; apertè sentit pręceptũ esse ad mortale obligans de hoc sacramento suscipiendo: quanq̃ hoc loco, & in expositione literæ b. Thom. & b. Bonauent. conformiter, imò eisdem verbis (vt putari posit ea in altero eorũ apposita esse) dicunt, non esse hoc sacramentũ necessariũ: & disiunctiuũ illud dictum Magistri magis copulatiuè accipiendũ esse, vt sola omissio ex contemptu vel negligentia procedens, aut in contemptũ inducens credatur mortalis. Posset quis hoc cõfirmare verbis Innoc. loco superius citato, qui tantũ asserit fideles oleo sancto perungi posse, non verò teneri. Et videbitur fortè sententia hæc rationabilior, eò quòd non facile ad peccatũ mortale astringi debeant cõscientiæ, vbi nõ est aperta aut ratio, aut authoritas: sed nobis reuera magis videtur sequendus esse Magister, & eius verba simpliciter accipiẽda. Nã quæ à b. Tho. & Bonau. dicuntur, essent maioris authoritatis, nisi ab eis in iuuentute, et sub alijs magistris scripta essent, quando multa dicuntur magis ex cõmuni aliorũ sensu. Nam si rectè perpẽdamus, quanta res sit sacramentum quodlibet à Christo tanto consilio, & in tantum beneficium humanæ infirmitatis institutum: & specialiter hoc, quantis subueniat periculis, & in quanta necessitate diuinam adferat gratiam & auxilium: puto videbimus quàm rationabile sit, vt tanquam res grauissima sub peccati mortalis periculo præcipiatur, & denique quòd perniciosissima et ęterna morte digna sit negligentia salutis propriæ, in non suscipiendo hoc sacramento in tanto periculo & discrimine. His accedit & consuetudo & consensus ecclesiæ. Admonentur .n. infirmi (ita agendis

De necessitate extremæ vnctionis.

Valde periculosum est negligere hoc sacramentũ.

dis ipsis multarum Ecclesiarum præcipientibus) vt petant sibi hoc sacramentum dari cum fuerit, quasi ad hoc proculdubio teneantur, vnde periculosum esset, si ipsorum voluntate eis hoc sacramentum non daretur. Itaque tutius putamus & maiestati sacramenti cõuenientius, credere quòd simpliciter sub peccati mortalis periculo sit suscipiendum. De qua re putamus admonendos omnes, & infirmos, & eorum curam agentes. In speciali verò cum per negligentiam contingit deesse sacramentum, iudicandum est qualis negligentia, qualis voluntas fuerit &c. nec temerè quicquã definiendum est: modò intelligatur hoc sacramentum quasi rem grauissimam habendum esse: atque ita eo vtendum, vt omissio eius non minimi fiat.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

LECTIO PRIMA.

De origine ordinum Ecclesiasticorum.



VINQVE, DE QVIBVS LOcuti sumus, sacramenta communia sunt, & sua ratione necessaria fidelibus omnibus. Restant iam duo vltima, nec omnibus Ecclesiæ membris communia, nec ad salutem singulorũ, sed toti duntaxat Ecclesiæ & propagandæ, & gubernandæ necessaria: Ordo scilicet & Matrimonium. De quibus eodem ordine agendum est, secun-

secundum videlicet eorum dignitatem. Nam ordo excellentior est matrimonio, cùm sit ad spiritualem propagationem, quæ per euangelium & sacramenta fit, institutus: & ita potestatem spiritualem & planè diuinam confert hominibus. Matrimonium verò solùm ad propagandam carnalem plebem, in qua, dum spiritualiter regeneratur, conseruetur perpetuò fides & religio christiana, institutum est: simulq; ad carnis infirmitatem excipiendá & temperandam. Hæc enim duo manifestum est quàm sint ecclesiæ necessaria: carnalis videlicet propagatio (quæ tamen magis Iudaici est populi, necessaria interim ob communem moriendi conditionem, vt vsque ad finem mundi perseueret ecclesia, sicut à Christo promissum est) deinde spiritualis illa generatio (de qua Paulus inquit: Per euangeliũ ego vos genui) & popnli regenerati in eadem gratia conseruatio & gubernatio Iam igitur ad ordinem, primum videlicet horum & dignius, tractandum accedamus.

Sacramentum ordinis maximè hæretici & nostri temporis, & antiqui etiam nonnulli impugnant: & quanquam de præcipuis quæ ad illud pertinent, satis conueniat inter catholicos doctores, de quo tam à theologis, quàm in ipsis iuribus multa sunt tradita: non pauca tamen adhuc dubia sunt. Quare putamus in hac re opus esse multa & diligenti antiquitatis ecclesiæ cognitione, & fidei pietate atque modestia: vt scilicet intellectum captiuemus in obsequium fidei, & non temerè quicquam asseramus: sed quod certa authoritate & digna fide probari posfit: quod pro captu nostro conabimur, sequuti ea quæ à Magistro sententiarum 24. & 25. distinctione quarti, & alijs nostris doctoribus dicta sunt: & similiter quæ à Gratiano aliquot prioribus distinctionibus decreti: A 23. vsque qui diligenter multa collegit ex antiquioribus patrum & pontificum decretis & doctrinis. ad 49.

In primis igitur explicaturi quæ ad hoc sacramentum pertinent, quid ex scriptura & traditione vniuersali de ordinibus, numero eorum & diuersitate, functionibusq; & ministerijs singulorum colligatur, dicemus. Secundò de ratione atque modo, quo ordines isti traduntur: & demum ex his de ratione huius sacramenti, & partibus eius agemus. Iam ad primum accedamus. Circa diuersitatem & numerum ecclesiasticorum ordinum statuamus primò duo certissima fundamento. Primum. Ex insti-

Necessarij sunt ecclesiæ ministri. tutione Christi, & naturali etiã ratione in ecclesia necessarios fuisse homines ministros sacramentorum, verborum, & donorum Christi: & medios inter nos & Deum. Quod multis & apertissimis rationibus atque authoritatibus facilè est probare. Christum ipsum hoc instituisse, testis est Paulus, pluribus quidem locis: sufficiat interim ille: Idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non
2. Cor. 3. literæ, sed spiritus. Vbi de hoc ministerio & dignitate eius multa loquitur: comparans illud cum legis veteris ministerijs. Si ministratio (inquit) mortis in gloria fuit, quanto magis ministratio spiritus erit in gloria? Quàm verò hoc conueniens fuerit, ex his quæ beatus Augustinus in prologo de doctrina christiana loquitur, conuenientissimè probari potest. Hoc enim & ad dignitatem humanæ naturæ, atque ecclesiæ (quam Deus templum & sponsam suam vocat) non parum conducit: dum scilicet Deus tantam potestatem dat hominibus. Sed & ad mutuam vnitatem & charitatem conseruandam plurimum valet: dum alij ab alijs necesse habẽt diuina suscipere: & alij ea possunt præstare alijs. Quod
Lib. 4. epist. 52. beatus Gregorius de hac re loquens in epistola ad vniuersos episcopos Galliæ, pulcherrimè docet. Denique & ad humilitatem docendam & conseruandam: quæ tantoperè ad dona Dei consequenda necessaria est. Hoc enim efficacissimo medio vsus est Deus, vt homines subdat hominibus ad participanda dona diuina. Vnde (sicut Augustinus ibi inquit) Paulus ipse prostratus de cœlo ad Ananiam mittitur baptizandus: nec tantum prostratus, sed raptus etiam ad tertium cœlum, & ibi edoctus, ministerio tamen illius hominis & illuminatur corpore, & impletur spiritu sancto. Addit beatus Thomas duas alias huius rei rationes capite 74. quarti contra Gentiles: vt sicut sacramenta sensibilia quædam sunt signa, sed Dei virtutem continentia: atque à Christo homine quidem vero & manifesto: Deo etiam vero, sed abscondito instituta: ita per homines corporeos quidem & manifestos, hominibus, sed tamen occultè Dei virtute & potestate
1. ad Cor. 4. præditos, dispensantur. Vnde Paulus: Sic (inquit) nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum eius. Vbi vtrunque complexus est, comparationem scilicet ministrorum ad ipsa sacramenta, & ad Christum. Iuxta hoc etiam secundum fundamentum nobis constituendum est: ex institutione videlicet Christi, cõsona etiam humanæ & naturali rationi, in hoc sacra-

ſacramentorum & aliorum donorum gratiæ miniſterio plures & ordinatos (conuenienti ſcilicet ratione per gradus & functiones diſtributos & adunatos) neceſſarios eſſe. Quod in multis locis Paulus etiam docet, vtens ſemper ſimilitudine membrorum corporis: Ad Epheſios loquitur de Chriſto: Dedit (inquiens) quoſdam Apoſtolos, alios prophetas, alios euangeliſtas, in conſummationem corporis ſui, & in opus miniſterij &c. Quod ipſum latius proſequitur ad Corinthios, cum eccleſiam ordinat, & multo plura dona diuerſæ gratiæ recenſet. Denique & ad Romanos vnicuique ſuam eſſe tenendam menſuram docens, hoc confirmat: Sicut (inquiens) in vno corpore multa membra habemus &c. ita omnes vnum corpus ſumus in Chriſto &c. habentes donationes differentes &c. Cuius etiam b. Thom. tres conuenientiſsimas rationes d. 24. 4. hoc ipſum tractans, adduxit ex patribus & ſcriptura. Relucet non parum diuina ſapientia in hac diuerſa quidem, ſed vnitiſsima graduum & ordinum diſtinctione, oſtenditurq; illius gloria, & conſiderantes in admirationem prouocantur, nõ minus quàm in pulchritudine totius vniuerſi, quæ ex diuerſis quidem, ſed ordinatiſsimis perfectionibus creaturarum conſtat. De hoc enim dictum eſt in pſalmo, vt Auguſt. legit: Deus in gradibus eius cognoſcetur: eccleſiæ ſcilicet, quæ tanta graduũ diuerſitate ordinata eſt. Et in altero pſalmo: Omnis gloria eius (ſcilicet eccleſiæ) ab intus in fimbrijs aureis, circumamicta varietatibus. Hoc itaque meritò in admirationem adducit conſiderantes multò magis, quàm ordo familiæ Salomonis reginam illam Saba in ſtuporem adduxit. Sed & hoc humana infirmitas requirit, qua fit, vt vnus non poſsit multa implere & multis ſatisfacere: opus igitur eſt vt alij ab alijs ſumant auxilia. Quare multitudo iſta ordinata miniſtrorum mirum in modum confirmat eccleſiam: vt meritò propter hoc de ea dictum ſit: Terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Denique hac ratione diuinæ perfectiones & dona pluribus communicantur, & excitantur plurimi ad perfectam ſanctamq; emulationem, de qua Paulus dixit: Æmulamini chariſmata meliora: atque ita multi præparantur ad perfectionem, & paulatim per tot gradus ad meliora prouehuntur. Eſtq; in eccleſia latitudo maxima, de qua dictum illud etiam intelligi poteſt: quod tamen principaliter de cœleſti Hieruſalem dictum eſt à Chriſto: In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Hæc ſint nobis in hoc principio

ad Ephe 4.
1. Corint. 12
Roman. 12.

cipio constituta, vt certissima fundamenta, quibus innititur quicquid de ordinibus, fūctionibus, & ministerijs ecclesiasticis dicitur: vt ex his manifestum sit, hæreticos omnes qui ordinem ex ecclesia tollere conantur, non aliud agere, q̃ vt ex domo dei pulcherrima & fortissima, Babilonem efficiant confusionis & deformitatis. Sed iam ad specialia progrediamur. Sit ergo hæc prima assertio.

De tribus supremis ordinibus ecclesiasticis.

Ex ipsa scriptura sacra, & vniuersalis ecclesiæ consensu ab ipsis Apostolis vsq; ad nos, tres ordines, episcoporum scilicet, presbyterorū, & diaconorū semper fuisse, & necessarios esse in ecclesia, certissima fide tenendum est. Primum verò quod hîc asserimus, ex scriptura sacra .s. horū ordinum institutionem haberi, probat electio duodecim Apostolorum primò facta à Christo, vt Matth. 10. & Marc. 3. & Luc. 6. cap. scribunt: & similiter septuaginta duorum designatio, vt Luc. 10. cap. testatur. His enim apertè ostenditur, Christum in suis discipulis diuersos instituisse ordines & gradus. Deinde illòs non tantum ad id temporis, quo superstites futuri erant in ecclesia qui tunc eligebantur: sed ad perpetuam ædificationem & cōseruationem ecclesiæ datos fuisse, ipsę ecclesię perpetuitas à Christo promissa satis ostēdit, cum inquit: Vobiscū sum vsq; ad consummationem sæculi. Nec enim hoc illis in seipsis promittebatur, sed in successoribus suis. Vnde & alibi ait: Quod autem vobis dico, omnibus dico. In Apostolis igitur ipsis & septuaginta duobus discipulis, non præsens tantum illa schola Christi, sed ecclesia tota ordinabatur & distinguebatur. Et duo isti primi gradus episcoporum & presbyterorum designabantur primi in ea futuri. Quod postea Apostolos ita explicasse & docuisse ostendit vniuersalis ecclesiæ per totum orbem ab ipsis Apostolis vsque ad nos consensus. Quod idem asserunt ipsi Apostolorum discipuli, vt statim probabitur. De diaconis verò textus ipse actuum Apostolorum apertè testatur, quòd fuerint ab Apostolis ordinati oratione & impositione manus. Vbi non est dubitandum, etiam si nusquam legatur, nec vnquā à Christo in carne præsenti hoc acceperint: Christi tamen hanc fuisse ordinationem, eos tunc per spiritum sanctum hoc docentis. Est hoc vnum ex illis, de quibus dicit: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: cum autem venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Christi itaq; illa opera censenda sunt, & Christi ordinatio, quam spiritu suo per Apostolos operabatur. Fatemur

Matth. vlti.

Marci 13.

De diaconatu.

Actorum 6.

hæc omnia non apertè & efficaciter probare, hos ordines institutos fuisse, vt perpetuò in ecclesia permanerent: tamẽ in his adumbrari & figurari ea credimus, quæ postea apertè explicata sunt Apostolorum magisterio. Id quod iam ostendendum est omnium probatissimorum doctorum & pontificum ab ipsis Apostolis vsque ad nos, & omnium etiam historiarum fide dignarum monumentis. Non quòd hîc omnia sint adducenda: pauca enim quædam possunt sufficere ad astruendam fidem, & ad monendos studiosos & diligentes antiquitatis lectores. Est enim in omni antiquorum doctrina, & in omni historia tam aperta horum trium ordinum mentio, tam certa assertio, vt superuacaneum certè sit multa adducere. Primò Apostolorum discipuli apertè hos tres ordines se accepisse ab Apostolis sine vlla contradictione fatentur. Clemens priori Epistola, quæ est ad Iocobum fratrem Domini, presbyterorum & Episcoporum distinctionem apertè ponit à Petro se audijsse: & Episcopos quidem vicem Apostolorum, presbyteros reliquorum discipulorum tenere: quare ipsos proprijs Episcopis subditos esse & obedientes debere. In secunda Epistola ad eundem, diaconorum meminit inter eos quibus commissa sunt sacramenta: & in præcedenti epistola oculos illos episcopi nominat: quoniam circumlustrare (inquit) & perscrutari debent actus totius Ecclesiæ. Anacletus etiam ipse discipulus Petri, & ab eo presbyter ordinatus, apertissimè horum trium graduum mentionem facit: Epistola quidem tertia, Sacerdotum (inquit) gradus bipartitus est: & sicut Dominus illum constituit, à nullo debet perturbari. Vbi statim adducta electione duodecim Apostolorum & septuaginta discipulorum, addit: Episcopi Apostolorum, presbyteri septuaginta discipulorum locum tenent. Et omnes ferè sequentes pontifices eadem testantur. Dionysius Areopagita 5. cap. Ecclesiasticæ hierarchiæ, horum trium ordinum mentionem facit, & distinctionem eorum ostendit. Ignatius in suis Epistolis frequentissimè etiam horum ordinum, & distinctionis eorum meminit. In Epistola quidem secunda ad Magnesianos, presbyteros Episcopis subditos esse debere docet, nihilque præter ipsorum auctoritatem facere. Et Epistola octaua ad Antiochenses, diaconos salutat post presbyteros, vbi & reliquorum ordinum mentio est, vt postea dicetur. Sequentes quoque hos & proximi illis doctores, quorum extat memoria, apertè

De Episcoporum, sacerdotum et diaconorum distinctione.

Oculi Episcoporum.

hoc docent. Origenes homilia 2. super Num. exponens verba illa: Homo secundum ordinem suum et signa incedat. vt ipse legit: trium horum graduum apertè meminit. Tertullianus similiter in li. de fuga, meminit horum trium ordinum. Deniq; concilium Nicænum c. 14. & Chalcedonense cap. 6. similiter referunt hos tres gradus, & eorum distiuctionem. Postea etiam omnes clarissimi doctores & vera lumina ecclesiæ, latini & græci, manifestissimè eadem testantur. Et Hieronymus ipse, quanq̃ hac in re nonnihil videatur à communi sensu deflexisse (de quo postea) tamen & trium horum ordinum tanquam certorum in Ecclesia manifestè meminit, scribens in locum illum Micheæ 7: Nolite confidere in duce: Non (inquiens) in episcopo, non in presbytero, non in diacono confidendum: Non quòd his gradibus non debeatis esse subiecti: sed quòd aliud sit honorare, aliud spem habere. Augustin. frequentissimè huius distinctionis meminit, & se presbyterum ordinatum & Episcopum ipse testatur: & de his ordinibus quasi receptissimis in Ecclesia loquitur in libro de moribus Ecclesiæ catholicæ: Quàm (inquit) multos episcopos optimos viros sanctissimosq; cognoui, quàm multos presbyteros, quàm multos diaconos, & huiusmodi (inquit) diuinorum sacramentorum ministros. Ambrosius in locum illum ad Ephesios 4. Dedit in Ecclesia quidem quosdam Apostolos &c. Apostolos interpretatur Episcopos: Prophetas presbyteros: Euangelistas diaconos. Cyprianus in epistola ad Felicem presbyterum &c. lib 1. epist. 4. de ordinatione Episcoporum, presbyterorum, & diaconorum ita meminit, vt dicat in horum omnium ordinationibus Apostolos obseruasse, vt coram omni ecclesia eligerentur & ordinarentur. Deniq; Damasus Hieronymo contemporaneus, in pontificali suo à Petro ipso incipiens, scribit quot singuli pōtifices, episcopos, quot presbyteros, quot diaconos ordinarint. Cæterùm Concilia illorum temporum multa, & apertissimè de hac re loquentia, non opus est referre: in sequenti propositione fiet eorum mentio.

Capite 32.

De quinque inferioribus ordinibus.

Secunda etiam sit nobis de cæteris quinq; ordinibus propositio Subdiaconis scilicet, Acoluthis, Lectoribus, Exorcistis, & Ostiarijs. Hi ordines quanquam ex sacra scriptura non habeantur in ecclesia, nec de ipsis, aut eorum nominibus fiat in omnibus antiquis mentio, tamen sufficientibus testimonijs antiquitatis ostenditur manifestè, diuersos ordines ab Apostolis traditos esse, &

certè hos ipsos. Hanc propositionem non est opus multis probare: sed admonere tantum, vt de his diligenter consulatur antiquitas ecclesiæ: diligenter (inq̃) & sobriè: ne minima quacunq; diuersitate offendamur. Certè in antiquorum scriptis ab Apostolis vsque ad nos est diuersorum ordinũ mentio: in quibusdam quidem vnius, in alijs alterius, in nonnullis pluriũ, in alijs omnium de quibus diximus, nonnunquã etiam fit mentio aliorũ ordinũ, aut horũ sub alijs nominibus. Sed si omnia bene cõferamus, reperiemus etiam hos quinq; ordines ab Apostolis vsq; ad nos semper fuisse in ecclesia. Nam (vt à vicinioribus temporibus incipiamus) constat quadringentis proximis annis & à pontificibus, & à doctoribus omnibus hos quinq; gradus conformiter seruatos esse in Ecclesia: cuius testes sint nobis Magister ipse sententiarum, qui distinctione 24. apertissimè & certissimè de his locutus est. Deinde Gratianus frater eius, Decreti compilator, qui distinct. 25. hos quinque cum reliquis tribus prioribus ex Isidoro posuit. Similiter Hugo de sancto Victore lib. 2. de sacramentis Christianæ fidei, tertia parte per totum, distinctissimè & hos quinque, & præcedentes tres recenset: Quos secuta est tota classis scholasticorũ omniũ. Et quanquam duo priores nonnihil videantur detrahere authoritati horum graduum: nam Magister d. 24. et Gratian. 21. in principio, dixerunt hos quinq; ordines sibi postea cõstituisse ecclesiam: tamẽ verba illa exponenda magis sunt quàm sequenda: vt ex sequentibus patebit. Hi verò doctores de his quasi rebus certissimis, nec recens inuentis, locuti sunt. Quare si ita ascendamus ad superiora tempora, à quibus in nos peruenit hæc doctrina, reperiemus doctores fide dignos de his etiam, tanquam de rebus sine vlla controuersia in ecclesia receptis, loquentes. Rabanus libro 1. de institut. clericorum ca. 4. Sunt autem (inquit) gradus ecclesiastici octo. Et statim eorũ nomina referens, & hos quinq; primò, & tres deinde præcedentes nominat: Ostiarios scilicet, Psalmistas siue Lectores (vbi vide eũ ꝑ eodẽ accepisse hęc duo) et pòstea exorcistas, Acoluthos, Subdiaconos &c. de singulis istorũ sequentibus capitibus distinctissimè loquens, eorum officia & ordinationes describit. Similiter et Isidorus (quem Gratia. frequenter citat, præcipuè d. illa 25.) in epist. ad Ludifredum, 1. ca. illius dist. eorundẽ meminit, nisi quòd Psalmistã à Lectore distinguat, sic inquiẽs: Ad Psalmistam pertinet officium canendi: scilicet dicere benedictio-

nes,laudes,sacrificium,responsorium,& quicquid pertinet ad peritiam canendi. Ad lectorem pertinet lectiones pronunciare, & ea quæ Prophetæ vaticinati sunt populis prædicare. Ambrosi' etiam (si altiora consulamus tempora) in illum locum ad Ephesi. 4. Exorcistarum & Lectorum meminit: hos pastorum nomine intelligens,illos doctorum: quanquam aliorum mentionem non faciat: quia eo loco Apostolus tantum (vt superius vidimus) quinque gradus posuit, quos interpretatus est ita Ambrosius: vel potius tribuit gradibus, qui tum in Ecclesia erant. Antiquiores etiam pontifices & viciniores Apostolis apertè hoc testantur. Fabianus papa vigesimus secundus, multo ante Syluestrum & Nicænum Concilium, in Epistola ad Fabianum Antiochenum Episcopum (vt est apud Eusebium libro 3. Ecclesiast. histor. capite 33.) distinctissimè refert contra Nouatum, quòd in Ecclesia Catholica (de Romana loqui videtur) viderit ipse Presbyteros quadraginta & sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acoluthos quadraginta duos, Exorcistas & Lectores cum Ostiarijs, quinquaginta duos. Vbi vide distinctissimè positos hos omnes ordines. Nam prius dixit de Episcopo, quòd vnus esse debeat. Caius item pontifex vigesimus nonus à Petro (etiam ipse ante Concilium Nicænum) in Epistola ad Felicem Episcopum in fine,apertissimè referens primò, quòd de Episcoporũ, & Presbyterorum, Diaconorumque & sequentium clericorum ordinationibus sancti Apostoli & successores eorum, præcipuè Anacletus sufficienter statuerunt: addit tamen ipse, vt non nisi gradatim ad ordines in Ecclesia ascendatur: præcipiens, vt si quis Episcopus sit futurus, sit primò Ostiarius, deinde Lector, deinde Exorcista, deinde Acoluthus, demum Subdiaconus, deinde Diaconus, Presbyter, & tandem Episcopus. Vbi vide quàm apertè & sine vlla controuersia ordines isti computati sint. Quorum duorum pontificum maximi est facienda authoritas. Ex quibus patet, quàm sine contradictione hæc in Ecclesia fuerint seruata. Iam si antiquiores illos consulamus: Clemens Epist. 3. Subdiaconorum,& reliquorum clericorum meminit. Anacletus Epistola 3 similiter Subdiaconos,& reliquos ministros nominat. Ignatius Epist. illa octaua ad Antiochenses, post primos illos gradus meminit Subdiaconorum,Lectorum (sed his coniungit cantores) deinde Exorcistarum & Ostiariorum: solùm Acoluthorum non meminit:

meminit:sed post istos ponit etiam gradum laborantium. Dionysius quoque Areopagita cap. 3. Eccle. hierar. de eucharistiæ sacramento loquens, ministrorum (inquit) alij pro clausis foribus adstant, alij proprij aliquid muneris agunt: cum prius dixisset etiam, quòd ministrorum officio sacrarum scripturarum lectio recitatur, & quòd qui præcipui huius ordinis sunt, vnà cum sacerdotibus sacrum panem & calicem altaribus imponunt. Vbi quia tantum nomen ministrorum posuit, nónulli putant solùm diaconos tunc fuisse: sed hoc certè asseri non potest. Satis enim ibi ostendit plura esse ministrorum officia, & alios esse altioris ordinis alijs. Hæc de antiquorum testimonijs satis sit perstrinxisse. Sed non sunt omittenda concilia, in quibus sunt simul plurium testimonia. Igitur Laodicænum concilium cap. 24. meminit Subdiaconorum, Lectorum, Cantorum, Exorcistarum, Ostiariorum. Itaque solùm Acoluthorum in eo non fit mentio. Est verò hoc concilium Nicæno proximum, & temporibus Damasi papæ celebratum. Chalcedonense verò concilium, sicut & Nicænum, post presbyteros & diacones, etiam aliorum ordinum semper meminit. Carthaginense tertium cap. 8. de presbyteris & diaconis & episcopis, 19. de Lectoribus loquitur. Carthaginense quartum, cui interfuit Augustinus & subscripsit, distinctissimè de his omnibus octo ordinibus, & de eorum traditione à 1. cap. vsque ad 9. loquitur, & cap. 10. de psalmista post omnes suprà dictos mentionem faciens: Sola (inquit) presbyteri iussione potest officium suscipere cantandi: vbi apertè ostendit non esse propriè ordinem, qui sacramento traditur. Similiter Toletanum primum in primis capitibus, de diacono, subdiacono, & lectore specialiter meminit, & de alijs clericis vniuersaliter. Sic concilium Toletanum quartum, & Braccarense primum. Atque ita in omni antiquitate ecclesię reperietur parua diuersitas circa ista. Inter cætera verò concilia Carthaginense illud quartum valde considerandum est, cui consonant pontificalia omnia ferè, & Romanę, & aliarum ecclesiarum in traditione ordinum. Ex quibus omnibus colligamus, hos omnes ordines ex traditione Apostolorum esse in ecclesia. Id quod apertè patet ex authoritate Fabiani & Cai, qui ante hæc concilia de omnibus ordinibus his locuti sunt. Et hæc putamus esse fundamenta, quibus de sacramento ordinis dicturi inniti debemus.

LECTIO SECVNDA.

De singulorum ordinum officijs.



IAM restat vt iuxta antiquam ipsam ecclesiæ consuetudinem (quam constat verã esse traditionem Apostolorũ) dicamus de actibus ꝓprijs & officijs singulorum istorum ordinum: de quibus post antiquos illos patres, & ex eorum authoritate Isidorus in epistola illa superius citata, quam Gratianus citat dist. 25. cap: 1. & post illum Hugo de sancto Victore loco proximè citato, Magister sententiarum & Rabanus distinctè loquuntur: quæ breuiter proponenda sunt: deinde qua authoritate probentur dicendum.

Functiones episcopi quæ sint. Igitur ad episcopum (inquit Hugo, omnia ad verbum ex Isidoro desumens) pertinet consecratio basilicarum, vnctio altaris, cõfectio chrismatis, manus impositio, communis populi benedictio: officia etiam, & ordines ecclesiasticos ipse distribuit, & sacras virgines benedicit. Quibus certè cuncta episcoporum officia complexus est: quæ non dubitandum est ab Apostolis tradita esse. Id enim ex clementis & Anacleti verbis, & ex concilijs antiquioribus apertè ostenditur: nec difficile est rationem & verum fundamentum ex ipsa Christi institutione agnoscere. Episcopos constat à Christo in Apostolis institutos, illisq; datam summam potestatẽ ecclesiasticã in administratione ecclesię: & omnes deniq; alios gradus illis esse subditos. Igitur necesse est vt ad illos pertineat ordinatio aliorum omnium ministrorum, hoc est, vt illi potestatem cæteris conferant: quod constat Apostolos & fecisse, & commisisse alijs vt facerent. Quòd fecerint ipsi ordinationes, quæ de Petro & Iohanne Apostolis historijs prodita sunt, ostendunt. Destinauit Petrus episcopos in Hispaniam: & illi alios: quod ex eorum commissione eos fecisse verbum illud Pauli ad Titũ ostendit: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt cõstituas per ciuitates presbyteros &c. Ratio etiam ostendit aliquem debere esse in ecclesia, qui hanc habeat potestatem: alloqui imperfecta esset ecclesia. Hic verò non

rò non poteſt eſſe alius quàm epiſcopus, qui ſummus eſt. Ex hac etiam poteſtate (vt ſcilicet omnes alij ſe ſubditos epiſcopo agnoſcant) eccleſiæ quadam conſtitutione (quam etiam propter antiquitatem putamus ab Apoſtolis profectam) eis tributa eſt cõſecratio baſilicarum, altaris vnctio, vaſorũ etiam & veſtium benedictio: ſine quibus ſacramentũ euchariſtiæ non debet perfici: quorũ meminit Clemens in epiſt. 3. De confectione chriſmatis eadem eſt ratio, quæ de impoſitione manuum & ſacramento confirmationis: quod, cùm de ipſo ageremus, ad epiſcopos pertinere, ipſorum Apoſtolorum & totius antiquæ eccleſiæ authoritate probatũ eſt. Illud tantum his addendum eſt, vt munus epiſcopi in vniuerſum habeatur, ad ipſos etiam pertinere primò omnium & præcipuè doctrinam ipſam & prædicationem: idq; ex verbo Chriſti: Euntes prædicate Euangelium, & docete omnes gentes. Quod nõ eſt dubium ſupremum eſſe omnium operum & miniſteriorum eccleſiæ, Paulo apertè dicente. Miſit me Chriſtus euangelizare, non baptizare. Et ipſo Chriſto domino ac Eſaia propheta hoc ipſum aſſerentibus. Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare: ad hoc enim miſſus ſum. Et Spiritus domini ſuper me, ad euangelizandum manſuetis miſit me. Itaque ſupremum hoc opus propriè ſupremi ordinis eſt, niſi ex eius commiſsione & ordinatione alijs conueniat, videlicet presbyteris, ſiue diaconis: & ideo illis imperfectè ac participatiuè tantum, quatenus ſcilicet ab epiſcopo acceperint & edocti fuerint. Hæ itaq; ſunt propriæ functiones epiſcopi. Sed (vt Dionyſius etiam inquit cap. 5. eccleſiaſt. hierar. & ratio oſtendit) ille poteſt quod omnes alij inferiores ordines: de quibus iam dicendum eſt.

Prædicandi officiũ tanq̃ maximum propriè & principaliter ad epiſcopũ pertinet.

Luc. 4. Ibidem & Eſa. 61.

Ad presbyterum, qui proximum gradum poſt epiſcopũ tenet, propriè ſpectat (vt ſuprà dicti doctores inquiunt) conficere corpus domini, & benedicere dei dona: & (ſi cuncta complecti volumus) omnium ſacramentorũ perfectio, duobus tantum illis, quæ diximus ad epiſcopum pertinere, exceptis. Ipſe enim vt proprius miniſter baptizat ſolemniter, non diaconus, nec alius inferior, vt ſuprà probatum eſt: ipſe offert ſacram euchariſtiam: ipſe ſacramentum pœnitentiæ & abſolutionẽ peccatorũ impertitur: quæ duo in ordinatione pręcipuè ei cõmittuntur. Alterum, cùm dicitur: Accipe poteſtatem offerendi in eccleſia &c. Alterum, cum dicitur: Accipe ſpiritum ſanctum, quorũ remiſeris peccata &c. Similiter extrema

Quod ſit officiũ ſacerdotis.

trema vnctio (vt probatum est superius) ab illo administratur: & quod in matrimonio ecclesia facit (vt posteà ostendemus) ab illo perficitur. Est igitur omnium sacramentorum (exceptis illis quæ ad episcopum pertinent, confirmatione scilicet & ordinatione) proprius minister. Quod verò ad doctrinã pertinet, illius quidem (vt ex dictis patet) est commissa sibi & tradita ab episcopo docere: quare solus episcopus est pastor & sponsus ecclesiæ: & ad eum simpliciter cura animarum pertinet. Ad alios verò partim & ex commisione eius: quod ex his quæ à principio huius tractatus diximus, satis ostensum est. Ex his igitur quæ de episcopis & presbyteris dicta sunt consentanea & ipsi scripturæ, & patrum authoritati certò sequitur, & certa fide tenendum est, ordinem episcopalem ab ordine presbyteri distingui, idq; ex ipsa Christi institutione, & traditione Apostolica: ita videlicet, vt potestatem quandam spiritualem (quæ non nisi consecratione traditur) habeat episcopus, quam nullo modo sacerdos habet: confirmandi scilicet & ordinandi: atq; ideo gubernandi totam ecclesiam. Et non minus verè ac propriè ordinem esse episcopatum, quàm presbyteratum, hæc ipsa ratio ostendit. Vnde Augustinus inter damnatas hæreses (vt superius vidimus) hanc dicit esse Aetij, quòd non distinguitur episcopus à presbytero: quam Epiphanius etiam lib. 3. contra octoginta hæreses refert septuagesimam quintam, & confutat hac maximè ratione de sacramento ordinis: Episcopi (inquiẽs) patres generant, sacerdotes filios tantùm in baptismo. Vnde quod ex Hieronymo citatur in epistolam ad Titum: Olim idem erat episcopus qui & sacerdos: quod latius etiam probat in epist. ad Euagrium ex Pauli, Petri, & Iohannis testimonijs, solum intelligendũ est (si Hieronymum piè legamus) de nominibus, non verò de officijs ipsis & authoritate. Erat quidem promiscuum nomen, vt indifferenter vtroque nomine omnes appellarentur episcopi & sacerdotes: hoc duntaxat probant Pauli verba, qui Ephesijs presbyteris loquens, Attendite (inquit) vobis & vniuerso gregi, in quo vos posuit spiritus sanctus episcopos. Nec enim (vt Hierony. inquit) vnius ecclesiæ plures erant episcopi. Idem probant, quæ ad Philippen. dicit: Cum episcopis (inquit) & diaconibus &c. (salutat enim & ecclesiam & ministros) Et ea adhuc efficacius quæ Tito scribẽs loquitur: Reliqui te Crete, vt cõstitueres per ciuitates presbyteros, sicut ego disposui tibi: si quis sine crimine est &c: & post pauca

Ordo episcoporũ ab ordine sacerdotum est diuersus.

Philip. 1.

ad Titum 1.

pauca: Oportet (inquit) episcopum sine crimine esse. Quo apertè ostendit, quos primò presbyteros dixerat, episcopos esse. Itaq; non erant nomina distincta, quanquam res ipsæ longè distinctæ essent. Quod Theophy. in illum locum ad Philippen. apertè dicit, Episcopos etiam diaconos vocari asserens, vbi Paulus Timotheo 2. Timot. 4. loquens ait: Ministerium tuum imple: vbi ille legit, ministerium & diaconium tuum. Idem etiam Beda in locum Lucæ, vbi de Lucæ 10. designatione 70. discipulorum sit mentio, apertè asserit: & omnium antiquorum doctrina (quam citauimus) testatur in electione duodecim Apostolorum, & septuaginta discipulorum designatam esse hanc distinctionem minorum sacerdotum ab episcopis: quanquam nomina fuerint communia. Quam doctrinam postea b. Thom. in 2. 2. de hac re disputans, secutus est. Igitur de q. 184. art. 6 ad primum. duobus his gradibus & officijs hæc sint satis.

Nec tamen omittendum est (quod hoc loco ab omnibus attingitur) in ordine episcoporum diuersos esse gradus dignitatis, magis reuera iurisdictione, quàm ordine distinctos, eosq; ex ipsorum Apostolorum traditione profectos, sicut Clemens & Anaclę. locis suprà citatis, & illis proximi pontifices in suis Epistolis manifestè testantur. Sunt igitur primò quidem episcopi, quos in omni frequentiori ciuitate constitui apostolos præcepisse, prædictorum patrum testimonio constat. Sunt supra hos Archiepiscopi siue metropolitani: quanquam apud nonnullos etiam hi sint duo diuersi gradus: sed vtrunq; sit, archiepiscopi siue metropolitani superiores sunt omnibus episcopis prouincię. Supra hos sunt Primates, toti etiam nationi præfecti. Et his etiam Patriarchæ vniuersaliores sunt ac altiores: sicut olim fuerunt Ierosolymitanus & Alexandrinus. In quibus omnibus non est dubium multas fuisse mutationes, & fieri posse in posterum: semper tamen ad vnitatem fidei conseruandã, & pacem atq; charitatem inter fideles tenendam necesse fuit, vt omnes vnius prouinciæ episcopi sub vno essent, & in vno concilio sub illo conuenirent, sicut in multis concilijs Africanis patet, & in alijs, vt Toletanis & Braccarensibus. Ex quo rursum illud manifestè sequitur, quòd ad seruandam eandem pacis & fidei vnitatem in tota ecclesia oporteat vnum summum esse, cui omnes eadem ratione subditi sint, testantibus hoc antiquissimis omnibus patribus, & grauissimis Concilijs, & ipsa adeò apertissima ratione adducta iam de alijs archiepiscopis &

Archiepiscopi, Metropolitani. Primates. Patriarchæ. Vnũ est caput ecclesiæ.

primatibus. Negant hoc hodie pertinacissimè hæretici omnes, nec est nunc latius contra eos disputandum. Hoc tantum noluimus omittere, quod proprium erat huius loci. Adducit huius conuenientissimas rationes b. Thomas differens de diuersis gradibus Episcopatus cap. 76. quarti contra gentiles. Illud certissimum est, quatuor ipsa Concilia omnium grauissima (quæ vt quatuor Euangelij libros tota Ecclesia recepit) haud authoritatem Romanæ sedis apertè confiteri: Nicænum videlicet, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense: & illorum temporum sanctissimos patres, Athanasium, Cyrillum, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, & cęteros. Ex quibus Ambros. (vt hoc verbum non omittamus) tractans locum illum Pauli in expositione Epistolæ ad Timot. Hæc tibi scribo, fili Timothee, sperans me citò ad te venire &c. vt scias quomodo te oporteat in domo Dei conuersari. Vna est (inquit) domus Dei; ecclesia, cui hodie præsidet Damasus. Quod quàm sit verum & necessarium, certè, si nihil aliud, ipsa experientia & conatus hæreticorum satis ostendunt. Quid enim aliud fit hoc schismate, quàm vt nulla relinquatur ratio, qua vna tandem sit fides Germanorum, Hispanorum, & reliquarum nationum Christianarum? remoto (inquam) vno iudicio, & vno supremo, qui posset omnes conuocare. Sed de his satis.

2. Timot. 3.

De chorepiscopis.

Illud etiam non est omittendum, quòd olim fuerint chorepiscopi, de quibus fit mentio etiam in ipso Nicæno cõcilio: sed hunc non fuisse alium ordinẽ vel gradũ in ecclesia q̃ presbyteratus, efficacissimis probat rationibus Damasus epi. 4. ex qua apparet hos fuisse in adiutoriũ episcoporũ, quibus illi nonnulla cõmittebant. Nam ita in antiquis historijs legimus Petrum habuisse Linum & Cletum Romæ. Quia verò successu temporis hi præsumebant aliqua supra suũ ordinẽ, & episcopi eis vtebantur ad ociũ, reiecit illos ex ecclesia Damasus: quod iam obtinuit, quanq̃ successerint eis titulares episcopi (quos suffraganeos & vicarios in spiritualibus vocant nostri episcopi) quos multi putant etiam auferendos esse, eò q̃ rationes ipsę, quas adducit Damasus, probẽt omnia per proprios episcopos esse agẽda, q̃d tamẽ hodie magis desideran q̃ sperari potest. Apud quẽ etiã latiùs quàm alibi apud antiq̃s legerim, habes omnia episcoporũ officia, & quæ ordinis sunt; & q̃ iurisdictionis: habes etiam confirmationẽ superioris doctrinæ de distinctione episcoporum à presbyteris.

Titulares Episcopi.

Cæte-

Cæterorum verò ordinum officia non possunt aliunde melius discerni quàm ex ipsis nominibus. De diaconatus quidem ordine nonnihil est in scriptura, vt diximus: sed de alijs nihil. Igitur ad diaconum (inquiunt Magister sententiarum & Hugo atque Rabanus, eisdem verbis ex Isidoro sumptis) pertinet, assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus quæ aguntur in sacramentis Christi, scilicet in Baptismo, in Chrismate, in patena & calice: & consequenter specialius idem explicantes) oblationes (inquiunt) inferre & disponere in altari, componere mensam Domini; prædicare euangelium (id est, publicè cantare in ecclesia) quæ omnia nomen ipsum diaconi (id est, ministri) propriè significat. Quare meritò in concilio Carthaginensi 4. dicitur, quòd diaconus ad ministerium ordinatur. Nullius igitur Sacramenti perfectio ad ipsum pertinet: sed tantum in perfectione omnium Sacramentorum assistere presbyteris & Episcopis. Olim tamen dispensatio sanguinis ab illis fiebat: & ipsius corporis Christi distributio, absentibus Episcopis & presbyteris, vel eorum commissione: cuius meminit Concilium Nicænum. Itaque nihil dici potest rectius de diaconis, quàm quod sint ministri episcoporum et presbyterorũ. Vnde euangelij prædicatio aut pronunciatio in ecclesia (vt magis credendũ est) postea est illis commissa, vt ostenderetur quàm sint propinqui sacerdoti celebranti. Nam & ipsa lectio euangelij post prima principia Ecclesię introducta est. Cæterùm (quod superius diximus, cum de baptismo ageretur) nec baptismi ipse est minister: sed tãtum habet sacerdoti assistere. Alia etiam illi tribuuntur, vt recitatio catechumenorũ, annunciare populo quando genua flectenda sunt, vel quando standum ad orationem. Non tamẽ omittendum, quòd hæc ab aduersariis impugnantur authoritate ipsa actuum Apostolorum: ex qua (inquiunt) patet, quòd tantum vt ministrarent mensis diaconi constituti sunt. Ex quo aiunt posteà ad eos eleemosynarum distributionem, quæ ab Ecclesia fiebat pertinuisse: sicut de sancto Laurentio legimus, quòd thesauros Ecclesiæ dedit pauperibus. Itaque nihil aliorum ministeriorum ad diaconos pertinentium agnoscere volunt. Sed his respondemus primò omnium antiquorũ sententiam habere quod diximus, cum & Clemens & Anacletus ab Apostolis se habuisse testentur, quòd debeant diaconi celebrantibus episcopis astare, & oculi eorũ esse: vt suprà diximus. Ex

De officio diaconi.

quo Beda in locum illum actuum Apostolorum citatum, apertè dicit, ex eo in omni ecclesia sumptum esse, vt diaconi assistant altari. Secundò etiam possumus meritò dicere, quòd, cum in primitiua illa Ierosolimitana ecclesia quotidiè etiam communicarent sanctissimo corpori & sanguini Christi omnes fideles: hoc etiam ad mensam pertineat, & eius cura diaconis illis commissa sit. Nec enim parui laboris aut temporis esse poterat, cum quinq; aut multo pluribus milibus diuidendum erat sacramentum altaris. Neq; tamen ideò negamus temporalium administrationem illis commissam, & propriam certè esse eorum, vt Episcopi omnino spiritualibus vacent. Verùm ad hoc munus iniungendum impositione manuum & sacramento ordinis vsi sunt Apostoli, vt lectio ipsa actuum Apostolorum ostendit: vnde etiam sumpta est ab omnibus patribus ordinatio diaconorum.

Hi igitur sunt tres ordines, quorum mentio fit in scriptura, quos meritò dixerunt doctores ex lege veteri desumptos esse: quòd in ea quædam vmbra illorum processerit. Erant ibi inferiores sacerdotes filij Aaron: erat & summus sacerdos. Ad primos pertinebant quotidiana sacrificia: ad summum sacerdotem ingressus ille ad sancta sanctorũ. Post hos duos ordines Leuitæ cæteri erant, ministrantes in omnibus. Quibus nunc succedunt Episcopi, presbyteri, & diaconi: Vnde & diaconi Leuitæ dicuntur. Et meritò id quidem. Nec enim in lege noua debet minor splendor esse aut minor frequentia ministrorum, quàm olim in veteri.

Officiũ subdiaconorũ. Sequuntur nunc ordines, qui non ex scriptura sacra, sed ex traditione vniuersalis Ecclesiæ cogniti & accepti sunt. Sunt autem primò subdiaconi. Horum munus est proximos esse diaconis, & illis, sicut ipsi superioribus, ministrare. Propterea (inquiunt Magister & cæteri) ad eos pertinet, calicem & patenam ad altare deferre, & diaconibus tradere: imò & consecranda ipsa, panem & vinum ad altare deferre: ministrare quoq; presbyteris & diaconibus ad ablutionem manuum ante altare, quod in eorum ordinatione ipsis imponitur. De lectione verò Epistolæ (quam vocant) idem putamus, quod de lectione Euangelij supradiximus: commissa eis creditur ab Ecclesia post priora illa principia, vt hic gradus proximus ostendatur diaconibus.

Acoluthorũ officium. Sequuntur Acoluthi (quorum nomen propriè pedissequum significat, & illum qui comitatur, aut sequitur alterum) illis commmitti-

mittitur & luminaria accendere, atque præparare in sacrario, portare cereum, & vrceolū cum vino & aqua subdiacono ministrare: idq; in ipsorum ordinatione eis dicitur. Nam quòd nonnulli Acoluthum ceroferarium interpretantur, faciunt, non nomen, sed potius rem ipsam & ministerij opus considerantes. Igitur hi omnes (quos post presbyteros nominauimus) cooperātur circa ipsius sacramēti altaris celebrationem, secundū tres gradus, vt declaratum est. Qui verò sequuntur, magis ministrant circa populum ipsum præparandum ad sacramentum.

Exorcistæ enim sunt, quorum officium est manus super energumenos siue à dęmone vexatos imponere, & ipsos quodāmodo in ecclesia in ordine continere: qui etiam (vt Ambrosius superius dixit) in illos habent potestatem, vt ipsos à reliquo populo separent: nec enim interim ad communionem admittebantur. Officiū exorcistæ.

Sequuntur lectores, quorum proprium est prophetarum lectiones legere, sicut in ipsa ordinatione eis imponitur, & Ambrosius ipse docuit. Addunt alij, ad eos pertinere instructionem catechumenorum: sed vtcunque sit, lectio illa scripturæ præparatio est populi. Officium lectoris.

Ostiarij demum vltimi sunt, quorum est præesse ostijs ecclesiæ, & ea custodire: quod eis ordinatione iniungitur. Officium ostiarij.

Porrò omnia de his omnibus inferioribus ordinibus dicta, ex sola traditione habemus, sicut & ipsos ordines: de quibus omnibus maxima est authoritas illa concilij Carthaginensis, de singulis distinctè etiam loquentis: de quo plura inferius.

* * *

LECTIO TERTIA.

De necessitate horum ordinum.



Vlta contra ista oblatrant hæretici:& Lutherus quidem à principio omne sacerdotium externum negauit:ex quo consequens est, vt omnes reliqui ordines negentur. Contra quẽ beatus martyr Roffensis tribus libris, aut congressibus (vt ille vocat) antiquorum omnium græcorum & latinorum testimonijs sacerdotium defendit. Et hoc quidem fecit Lutherus cum suo VVicleph, & antiquioribus etiam hæreticis, quorum meminit Tertullianus in lib. de monogamia. Posteriores verò, etsi ex parte videantur confiteri sacerdotium: confundunt tamen presbyteri & episcopi ordines & omnes reliquos negant. Et cùm negare non posſint olim eos fuisse in ecclesia: calumniantur vel quòd sola inania nomina habeamus illorum, vel certè quòd si qua officia & actus ordinum restant, longè tamen diuersa sunt à proprijs eorum actibus atque officijs, quæ antiqua ecclesia cognouit. Quibus (quantum necesse est ad instructionem catholicorum) respondere hoc loco visum est.

Respondetur calũnijs hæreticorum contra ordines.

De ordine igitur presbyterij quod dicunt, olim videlicet in ecclesia non ad sacrificandum, sed ad verbum & sacramenta administranda institutum fuisse: non est opus pluribus referre. Satis probatum est & hoc loco, & superius de sacramento eucharistiæ, datam hanc potestatem Apostolis in cœna à Christo dicente: Hoc facite in meam commemorationem:& nunc dari, cùm ordinantur, sacerdotibus. Nam præter Hugonem de sancto Victore, Magistrum, Rabanum, & Isidorum: etiam antiquiorum (qui ab ipsis Apostolis & doctrinam & potestatem acceperunt) scripta quæ citauimus, hoc manifestè ostendunt. Quod etiam libenter presbyterum ab episcopo non distingui recipiunt, atque ideo collationem sacramenti ordinis ipsis etiam sacerdotibus tribuunt (quanquam, vt Caluinus inquit, quia præcipuus est episcopus,

scopus,ipsi præcipuè tribuatur)satis superius confutatum est:pugnatq; cum omnium antiquorum consensu. Nam præter illa quæ superius citauimus,ipse etiam Hieronymus in epistola ad Euagrium (vbi maximè contendit eundem esse presbyterum & episcopum) ordinationem soli episcopo attribuit. Quod idem Ambrosius satis in locum illum 1. ad Timotheum 3. vbi Paulus post episcopi qualitates de diacono locutus est, asserit, ad minus de episcopi ordinatione: quòd scilicet diaconus non nisi ab episcopo ordinari possit.

De diaconorum ordine quod calumniantur, superius reiecimus:quòd scilicet tantum ad ministeria mensæ ordinati fuerint, atque ita ad temporalium administrationem:verum est enim non fuisse apertam mentionem factam alterius ministerij in prima illorum ordinatione, sed fuit certissima traditio Apostolorum de ministerio circa sacramenta omnia ab eis exhibendo, vt probatum est.

Omnes verò alios ordines apertius reprehendunt. Primò quidem quòd aiunt actus omnes illos,quorũ potestas in illis ordinibus datur, passim in ecclesia fieri à non ordinatis,imò à sordidis potius & ineptis etiã puerulis: vrceoli.n.cũ vino & aqua à quouis porrigũtur celebrãti:& ita de cæteris ministerijs: quo certè fit (inquiunt) vt aut ecclesia nunc sacrilegè permittat illa fieri à non ordinatis,aut ordines illi humanæ inuentiones sint. Si enim diuina illa sunt instituta:non est fas contra traditionem apostolicã quicquam illorũ ab alio agi in ecclesia:quod si licitè fiunt, frustra sunt, ipsi ordines. Hinc etiã secundò inferũt,quòd nõ sint officia illorũ sacra, & talia quæ requirant sacramentum, cuius virtute & potestas & auxiliũ ea rectè perficiendi tradatur. Hæc sunt in sũma,quæ contra hos ordines & ecclesiam catholicã calumniantur. Quibus non est aliter respondendum, quàm vt primò his eorum calumnijs antiquitatem & consensum totius ecclesiæ in his ordinibus tradendis & custodiendis opponamus. Hic enim præferendus est meritò sensibus nostris. Quare etiam si nos quæ respondere possumus,aut non sufficiant, aut non satisfaciant ipsis aut alijs, non tñ propterea minus tenenda sunt & seruanda,quæ tota per orbem terrarum seruat ecclesia: de quibus disputare, Augustinus dixit insolentissimæ insaniæ esse. Quo præsupposito (& iudicio ecclesiæ ac doctiorum sensum nostrũ,& omnia nostra subijcientes) sequentia

Calumniæ hereticorum contra inferiores ordines.

quentia proponimus conſideranda,ex quibus calumniæ hæ refelli poſsint.

Primum igitur conſiderandum eſt, miniſteria omnia eccleſiaſtica (ſicut & ſcripturam ipſam) non penſanda eſſe ſenſu noſtro, qui vel carnales, vel infirmi ſumus: ſed ſanctiſsimorum illorum patrum, Apoſtolorum videlicet & Apoſtolicorum hominum iudicio. Illi verò tanti fecerunt vel vltimum miniſterium ſiue actum in eccleſia (quæ eſt domus Dei) vt putauerint, imò à Chriſto ſpiritu ſancto edocti fuerint, ad aperiendas fores eccleſiæ,& fideliter, atque ſanctè cuſtodiendas, ſpeciali ſanctificatione atque gratiæ diuinæ auxilio opus eſſe. Similiter etiam ad deferendos vrceolos ipſos ad altare: & ita de reliquis. Quare non eſt mirandum, quòd ad tam parua officia conſecrauerint homines. Et noſtra profectò irreuerentia maximè ex hoc arguenda eſt. Nam (vt Magiſter ipſe ſententiarum & Hugo atque alij inquiũt) omnium ordinum, etiam minorum iſtorum actus & officia Chriſtus ipſe vel in ſynagoga Iudæorum, vel inter myſteria gratiæ exercuit & dedicauit. Lectoris quidem, cum aperuit librum Iſaiæ & legit. Exorciſtæ, cum impoſuit manus dæmoniacis. Oſtiarij, cum funiculo facto eiecit ementes & vendentes de templo:& ſic de alijs. Quanti igitur hæc facienda ſunt ſpiritu Chriſti inuenta, & in eo atque ab eo dedicata? Secundum quod conſiderandum exiſtimamus, eſt, quòd in his minoribus ordinibus non tantum expletionem omnium actuum neceſſariorum in eccleſia intenderũt patres: ſed etiam exercitium & probationem: atque ita perfectionem eorum qui aſcenſuri erant ad ſuperiora illa & plenè diuina officia, conſecrandi videlicet & tractandi ſacramenta: ne illi quaſi noui & imperiti quidam homines ad tam alta aſcenderent: ſed prius minoribus illis humiliarentur. Nam de beato Hilario in vita ſancti Martini legimus, quòd illi obtulerit exorciſtæ gradum, in quo locus quidam iniuriæ videbatur, cogitans, quòd propter humilitatem diaconij gradum recuſaret. Humiliabantur itaque, atque ita probabantur longo tempore, antequam ad ſuperiores illos gradus aſcenderent. Summè enim reprehenſum fuit in omni illa antiquitate eccleſiæ, quòd inexplorati admitterentur: vt Siricius in epiſtola ad Himerium capitulo octauo & nono ſatis oſtendit, & Zoſimus ad Iſichium Salonitanum epiſcopum, ex ſimilitudine militiæ prophanæ adducta: & multi alij pontifices illorum temporum

rum clamant. Igitur iuxta hoc, etiam si non admodum actus illi consecrationem requirerent: requiri tamen hoc humana infirmitas, quæ non nisi multo tempore & multis consecrationibus ac exercitijs apta esse potest ad tam diuina mysteria. Ex his consideretur etiam tertium, quòd certè expedire videtur, vt in Ecclesia actus isti à deputatis ministris fiant, & retineatur antiquitas illa. Verùm aduertendum interim est, quosdam istorum actus olim fuisse necessarios in Ecclesia, qui iam vel non sunt necessarij, vel sanè non tantopere. Quare videntur ad gubernationem Ecclesiæ pertinere. Tales in primis sunt ostiarij, qui Ecclesiæ olim constitutæ inter ethnicos, & intra se etiam diuersos gradus, catechumenorum videlicet & pœnitentium habenti valde necessarij erant. Summa nanque fidelitate atque diligentia custodiendæ erant fores Ecclesiæ, ne indignis paterent sacra. Similiter & Exorcistæ tum necessarij erant, quando turmæ vexatorum à dæmonijs adducebantur ad Ecclesiam, & manebant in ea: & illi imponebant manus ac continebant ne in Ecclesia tumultus excitarentur, aut impedimenta præstarentur officijs diuinis. Cùm igitur iam alius sit ordo in Ecclesia, neque inter ethnicos versetur: officia illa non tam necessaria videntur. Alia autem nunc sunt non minus quàm tunc necessaria: sicut Lectorum, & eorum qui consecranda vel deferunt ad altare, vel ibi ordinant aut parant, aut luminaria accendunt. Vnde hæc omnia etiam nunc aguntur in Ecclesia. Iam his ita distinctis, primò non videtur improbabile, quòd Ecclesia posset in aliquo vniuersali concilio ordines illos, qui iam non videntur necessarij (ostiariorum & exorcistarũ) dimittere: si ita conuenire videretur. Et certè non parum cogitandum est, ne nomen aliquod inane habeat ecclesia: multo magis ne ordinem & sacramentum inaniter alicui conferat. Quare videtur satius esse dimitti, quàm sine aliquo actu manere. Hanc cõditionalem nunc probabiliter proponimus, relinquentes omnia ecclesiæ sensui. De alijs verò (quorum actus adhuc permanent in ecclesia) desiderandum esset, vt non permitterentur actus illi fieri nisi ab ordinatis. Nam statuit antiqui concilij decretũ, ne in ecclesia aliqui legant, qui non ordinati sunt in lectores: & ita de cæteris. Quòd si non in omnibus ecclesiis fieri posit, saltem in maioribus & frequentioribus ac collegiatis valde conduceret hoc fieri & ad conseruandam ordinum veritatem, & propter reliquas

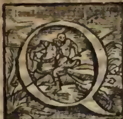
 vtili-

vtilitates, ob quas diximus in antiqua Ecclesia esse hoc seruatum. Si enim hæc ita fierent: vt scilicet in Ecclesijs frequentioribus omnes actus ordinum fierent ab ordinatis, in minoribus verò alijs Ecclesijs (vbi non potest esse tanta ministrorum frequentia) permitterentur alijs: tunc reipsa, & non nudis verbis distinctio illa ostenderetur, quòd scilicet, sicut baptismus solenniter à solis sacerdotibus datur, qui sunt proprij ministri: & tamen ab alijs in causa necessitatis sine solennitate verè & rectè perficitur: ita & hi actus ordinum istorum inferiorum nonnunquam fiunt solenniter, & tunc non nisi per proprios ministros: aliquando verò non solenniter, & tunc fiunt etiam per non ordinatos, exigente aliqua necessitate: quod etiam conforme est antiquitati ecclesiæ. Extat præterea antiqui concilij decretum, vt presbyter ordinatus in ecclesia aliqua, vnum ad minus secum clericum habeat. Itaque putamus de his in Concilio generali meritò cogitandum esse. Et quanquam non improbabile diximus, posse omitti aliquos horum ordinum, ne ociosi maneant: tamen eidem iudicio & censuræ Ecclesiæ submissi, credimus multo esse conuenientius, vt nullus omittatur, qui tanta antiquitate traditus est: sed potius diligenter statuatur, vt & ostiarij, & exorcistæ munera sua obeant in ecclesia. Nec enim deessent multa, quæ vtiliter & grauiter per hæc officia fieri possent: sed hoc vehementer cupimus, vt irrisioni subtrahantur hæreticorum, & adeò non sint in Ecclesia vani: quanquam dicere aliquis fortè posset, melius esse, vt etiam sic dentur in Ecclesia, & permaneant, quàm vt auferantur. Ita enim & admonemur quid fieri deberet, & manent antiquitatis vestigia in Ecclesia: quod non parum expedit. Cui sententiæ nolumus contradicere: sed id tantum addimus, satius fore vt integra & operosa, non ociosa permaneant. Nam retinere aliquid, nō est nomen tantum sonare: sed agnoscere & custodire rem ipsam nominis.

LECTIO

LECTIO QVRTA.

De ratione & modo sacramenti Ordinis.



Væ suprà dicta sunt, præmisimus quasi necessaria vt agnosci posit, quid de sacraméto ordinis sentiendum sit. Non enim solùm vera fides tenet, esse in Ecclesia ordines diuersos & gradus, vt dictū est: sed etiam ipsos sacramento tradi, quod vocatur ordinis sacramentum: non minimum inter sacramenta reliqua, sed post sacramentum eucharistiæ (ad quod omnia alia ordinantur, vt diximus) meritò maximū, cæterisq; adeò omnibus superius, quippe quod ad illa omnia tradenda & perficienda est institutum. De ratione igitur huius sacramenti et modo iam agendum est: de quo statuamus sequentia veluti certissima fundamenta. Ordo est verum sacramentum.

Primò, nullus in ecclesia potestatem habet exercendi ecclesiasticum actum, nisi cui à Christo, & ipsa ecclesia illud committitur. Hoc tam apertum est, vt non opus sit probari. Si enim in nulla domo permittitur alicui quicquam agere, nisi cui paterfamilias potestatem dat: cur igitur in ecclesia, quæ domus Dei est, licebit cuilibet sine legitima authoritate, quod volet, exercere? Tradenda autem est hæc potestas à Domino domus, vel ab his quibus ipse committit. Rursum, Christus Dominus post resurrectionem dedit Apostolis potestatem remittendi & retinendi peccata: consecrandi, in cœna: baptizandi & docendi, cum eos mitteret: deniq; gubernandi Ecclesiam: hoc enim in clauibus (vt superius dictum est) intelligitur. Cum igitur (vt superius etiam ostendimus) hæc omnia semper necessaria sint in Ecclesia, opus fuit hanc potestatem perpetuò manere: quod fieri non potest, nisi per eos quibus tradita est, ipsa potestas in alios transfundatur: nam & de hoc dictum est in psalmo: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Soli igitur illi habent hanc potestatem, qui eam legitima traditione Apostolorū, vel ab ipsis, vel ab eis quibus illi tradiderunt, suscipiūt. Vbi In Ecclesia nullus habet potestatem, nisi ei à præposito ecclesiæ traditus.

aduertendum est, quòd quanquam de quibusdam actibus hoc manifesſimum ſit: de his videlicet qui omnem naturalem virtutem excedunt, atque ita excedunt, vt nihil omnino fiat ſine diuina virtute (vt conſecrare Christi Domini corpus, abſoluere à peccatis) de alijs tamen dubitari poterat: de ijs videlicet, qui poſſunt quidē naturaliter fieri, etſi non licitè neq; iuſtè. Prædicare.n. euangeliũ poteſt etiam non miſſus, ſicut baptizare: hoc eſt, non propterea nulla prædicatio, aut nullus baptiſmus: & multo magis de alijs inferioribus actibus, quos diacono vel ſubdiacono attribuimus, aut certè inferioribus ordinibus: Sed ratio illa prius poſita certè conuincit id veriſsimum eſſe omni vel minimo actu. Poteſt quidem in aliqua domo, cui non eſt commiſſa diſpenſatio, adulterinis clauibus aperire & diſpenſare: ſed tanquam fur & latro, non licitè. Hic igitur illud Euangelij certiſsimum eſt: Qui non intrat per oſtium in ouile ouium, hic fur eſt & latro. Quicunque igitur quicquam exercet in Eccleſia, illa non ordinante & præcipiente: aliunde intrat, non per oſtium. Sed de illis inferiorum ordinum actibus proxima lectione diximus, qualiter ſine ordine nonnunquam fiant licitè. Manet itaque hac ratione ſtabile primum hoc fundamentum: iuxta quod ſecundum collocetur.

Nota aptam ſimilitudinē.

Poteſtas ordinis viſibili ſigno traditur.

Traditio huius poteſtatis in Eccleſia: ab his ſolis qui præſunt, viſibili & manifeſto aliquo modo neceſſe eſt vt fiat. Quod etiam euidentiſsimè naturali ratione conſtat. Primò, Eccleſia domus eſt ordinata, neceſſe eſt ergo vt ab aliquo gubernetur. Eſt etiam ex hominibus viſibilibus & corporalibus viſibiliter compoſita: & ideo iuxta morem humanum gubernanda. In humana autem domo vel republica neceſſe eſt, vt ſi tradenda ſit poteſtas alicui quicquam adminiſtrandi, apertè & viſibiliter per verba vel per ſigna tradatur: imò addunt ipſa iura humana, tunc plenè tradi poteſtatem, cum introducitur is cui traditur, in rem, ipſam domum ſcilicet vel ciuitatem: imò & humana etiam conſuetudo omnium gentium habet, vt viſibilibus quibuſdam ſignis & ſolennitatibus dignitates vel poteſtates humanæ tradantur. Sic fiunt doctores: ſic aurati milites: ſic reges & imperatores. Hoc igitur in Eccleſia neceſſe eſt aliqua ratione fieri. Tertium iam ſtatuamus proximum huic fundamentum.

Cum conſtet Eccleſiæ eſſe donatum à Chriſto, vt hanc poteſtatem tradere poſsit per ſuos gubernatores; neceſſe eſt vt modus

tradendi eam aut ab eo fuerit præfixus & per Apostolos ostensus ecclesiæ, aut certè permissus arbitrio ipsius, aut prælatorum eius. Hoc manifestè sequitur. Nec enim potest alius modus inueniri. Cæterùm quis horum fuerit, non audemus temerè asserere: quod maximè in his, quæ contra hæreticos dicimus, putamus obseruandum. Rationabiliter credi potest, de hoc Apostolos edoctos per spiritum docuisse ecclesiam :& hoc de maioribus illis tribus ordinibus putamus ex scriptura probari. De alijs verò neq; ex scriptura, neq; ex traditione alterutrū haberi posse videm⁹: nisi q͏̄ in quarto cōcilio Carthagin. (de quo suprà diximus) apertè statuitur quid agendū, aut quid dicendū sit in ordinatione subdiaconi, & cæterorum inferiorum ordinum, postquam prius de superioribus illis tribus esset dictum. Et certè ita dicitur, vt appareat non esse nouum inuentum illius concilij: quod tamen antiquum est, vt sit ante mille & centum annos celebratum. Et ea quidem, quæ ibi statuuntur, hodie seruantur: nec illorum origo ibi apparet: quare meritò ab Apostolis illa esse quis putabit. Sed vtcunque sit, non est cur admodum in eo laboremus. Sed ex his fundamentis sequentia inferamus.

Primò. Vbi de modo tradendi hanc potestatem ordinum non est certum aliquid institutum à Christo, potest ecclesia constituere quibus vel verbis, vel actibus, vel signis alijs in eiusmodi traditione vtendum sit. Quod alia ratione non est opus nunc probare: cum sit hoc à Christo commissum ecclesiæ. Cum autem hæc potestas spirituale quoddam sit donum, accipientem in gradū aliquo supra populum constituens: meritò vocatur character spiritualis, qui imprimitur animæ. Ordinari itaque in aliquo horum ordinum, est potestatem ab ecclesia accipere sensibili signo, atque ita characterem. Addimus tamen istis, ecclesiam debere vti in hac potestate modo tradendi sibi præfixo & suscepto ab antiquiori ecclesia. Ita credimus fecisse concilium Carthaginense quartum: & ita nunc ecclesia agit. Secundò inferimus, in huius potestatis traditione & impressione characteris dari etiam auxilium & gratiam, quia iustificamur vel proficimus in iustitia, & qua rectè actus illius potestatis exerceamus. Hoc ita ex dictis sequitur. Datur potestas ab ecclesia Christi virtute: igitur, cum perfecta sint Dei opera, & promissum habeamus illius, affuturum se & probaturum ecclesiæ & gubernatorum eius opera (hoc enim

Sacramentū ordinis characterem imprimit.

Per sacramētum ordinis confertur gratia.

& significant claues regni cœlorum) necesse est vt conferatur etiam gratia necessaria, qua rectè exerceatur illa potestas: hęc est sanctitas & iustitia. Datur igitur hæc gratia in ordinatione: quod non
1.ad Tim.4. est opus cōiecturis probare. Testatur id apertè Paulus Timotheo ita dicens. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi p prophetiam, cum impositione manuū presbyterij. Vbi notū est de gratia, quæ ei cùm ordinaretur data est, ipsum loqui. De qua rursum eidē ait:
2.ad Tim.1. Propter quā causam admoneo te, vt resuscites gratiā Dei, quæ est in te p impositionem manuū mearū. Vides itaq; visibilibus signis fieri ordinationem, & eisdem gratiā dari. Est igitur hæc ordinatio verè & proprijssimè sacramentū ecclesiæ. Habet.n. visibilia signa: habet diuinā promissionem gratiæ, quod ex supradictis patet: verū igitur (inquam) est & perfectū sacramentū gratię. Vbi manifestè est videre, quòd (etiam si aliā nō haberemus authoritatem, aut alia testimonia sensus ecclesiæ, imò etiā si nomen sacramēti nusquā ordinationi attributū inueniremus) ratio hæc sufficiat, vt certa fide & intrepidè credamus & dicamus esse sacramentum ipsam ordinationem. Nec tamen desunt & ipsius nominis sacramenti certissima antiquitatis testimonia. Sufficiant verò nunc nobis duo fide dignissimi testes. Primus sit Augustinus: Is libro secundo contra epistolam Parmeniani cap. 13. contra eos qui dicebant hæreticos recedentes ab ecclesiā non amittere baptismum quem receperant, nec tamen posse alios baptizare, quia amiserant ius dandi baptismum, ita dicit: Nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere nō potest, ius dandi amittere possit. Vtrunque enim sacramentum est, & quadam consecratione datur: illud cùm baptizatur, istud cum ordinatur. Ideoq; in catholica ecclesia neutrū licet reiterare. Vide (rogo) quàm apertè Augustinus Sacramentum ordinis confiteatur; nec probat vt rem dubiam, sed quasi certum asserit ad confirmanda alia dubia. Multa etiam alia ex eodem loco colligit de sacramento ordinis: de charactere scilicet, de quo ibi multa dicit Augustinus, vbi de non iterando sacramento loquitur: denique quòd potestas baptizandi sit potestas ordinis. Vbi ergo nunc Philippus Melanthon & tam temerario homini confidentes, qui asserit Augustinum duo tantum sacramenta agnoscere? Iam probauimus manifestis verbis ipsum quatuor asserere, & duo reliqua ex his quæ diximus apertè sequuntur. Secundus testis sacramenti ordinis

sit Ambrosius. Is in expositione epistolæ ad Timotheum, in verba illa Pauli quæ primò adduximus: Noli negligere gratiam quæ in te est per prophetiam, cum impositione manuum &c. ita inquit: Prophetia est qua eligitur quasi doctor futurus idoneus: manus verò impositionis verba sunt mystica, quibus confirmatur ad opus electus: verba mystica apertè verba sacramenti intelligit. Vbi etiam aduerte Ambrosium tanquam certum iam in ecclesia asserere, mysticis verbis consecrari eum qui ordinatur. Non est igitur inuentum nostrum, aut auaritiæ siue ambitionis, sacramentum ordinis: sed consensus antiquissimæ & totius ecclesiæ, à qua illi discesserunt, vt vel sola hæc ratio apertè ostendit.

Ex his igitur & vera ratio huius sacramenti, & dubia quæ inter posteriores nostros scholasticos disputantur, sunt cognoscenda. Primò itaque illud certò constat, esse sacramentum ordinis in ecclesia, illud consummari & perfici in traditione potestatis illius ecclesiasticæ. Cum verò disputatur, quomodo sit vnum sacramentum ordinis, vel quare non plura, cùm sint plures ordines: magis de nomine quæstio est, quàm de re aliqua. Vnicum sacramentum ordinis dicimus, quanquam tradantur plures per illud ordines, & quidem (vt sic liceat loqui) diuersarum specierum & rationum: tamen omnes ad vnum (quod præcipuum & maximum est) sacerdotium, scilicet, siue presbyterium, siue episcopatum referuntur; de quo postea. Nunc satis est, quòd attributione quadam omnia vnum sacramentum dicuntur, quæ ad vnum illud præcipuum ordinantur. Hæc est beati Thomæ in hac materia sententia. Quanquam non desint qui ex eius verbis putent, id quod fit in alijs omnibus ordinibus, sacramentale quoddam esse: sicut quæ fiunt in exorcismis ante baptismum, præparationes sunt ad baptismum: ita omnia alia quæ fiunt in omnibus ordinibus præparationes sunt ad sacerdotium. Et putant isti hoc probabiliter affirmari posse: atque ita vnum tantum verissimè esse sacramentum ordinis. Sed reuera minus tuta est sententia, minus consentanea sensui ecclesiæ: & vt specialius dicamus, certum est episcopatus, presbyterij, & diaconij ordines verissima esse sacramenta: quorum duo priora ex institutione Christi habentur, vt probatum est: & traduntur per ea distinctæ potestates. Nam episcopi potestas superior est (vt diximus) & ad multa in sacramentis Christi omnino necessaria. Igitur

Licet plures sint ordines, vnum tñ est sacramentũ ordinis.

Durandus q. 2. d. 24.

verissi-

verissimè per sacramentum illa traditur: sicut potestas cõfirmandi,& ordinandi. Itaque episcopatus(de quo multi aut dubitant, aut in diuersitate nominis quæstionem constituunt)censendus est verus ordo, & vero sacramento tradi. Quod maximè confirmant Pauli verba superius citata: Noli negligere gratiam quæ in te est per impositionem manus &c. Apertè enim ibi loquitur de ordinatione episcopi. Et hoc antiqua omnia concilia & patres testantur:episcopum ordinari,& imponi illi manus. De sacerdotij verò ordine nullus vnquam dubitauit,& totá etiam antiquitas apertè id habet. Quare hoc, vt minimum, certa fide habendum est, quemlibet horum duorum ordinum verum esse sacramentum, & sacramento quoque vero tradi. Et sicut verè inter se distinguuntur, ita illorum traditiones distincta sacramenta sunt,& quodlibet verum sacramentum,nõ sacramentale quoddam,vt Durandus inquit. Et eisdem rationibus hoc ipsum probatur de ordine diaconij. Primò ex ipsa scriptura. Apostoli primis diaconis orantes imposuerunt manus:vnde sequentes omnes eadem ratione vsi sunt in eorum ordinatione. Constat verò impositionem manuum vel fuisse sacramentum,vel coniunctam sacramento. Nam (vt suprà vidimus) Ambrosius impositione manuum mystica verba intelligit significari. Itaque Apostoli illis sacramentum contulerunt. Tria igitur ista negari non possunt distincta esse sacramenta, vera atque perfecta. Vbi hoc est aduertendum,quòd de duobus quidem prioribus,nihil est quod mirari debeamus: in vtroque traditur spiritualis potestas ad spiritualia opera omnem humanam virtutem excedentia: remissionem videlicet peccatorum consecrationem corporis & sanguinis domini,collationem spiritualis potestatis & gratiæ. Cæterùm mirum apparet,quòd in ordinatione diaconi nulla tradatur potestas, nisi ad externa opera tantum. Quicquid enim diacono incumbit agendum,quatenus ab ipso fit,nullam habet supernaturalem virtutem: quod dicimus propter lectionem euangelij, quam non est dubium ad illuminationem & ad excitandum affectum bonum animæ pertinere:sed id,à quocunque legatur, habet. Diaconus igitur ex ordinatione sua nihil nisi externa operatur. Nam lectio ipsa Euangelij (vt diximus) magis posteà tributa est illi ordini, quàm ex sua institutione. Nec enim à principio legebatur euangelium,cum nec esset scriptum. Sed etsi externa solùm administret,

ſtret, quia tamen tam proxima ſacramentis Chriſti illa ſunt: certa fide credimus ad illa adminiſtranda gratiam illi dari & virtutem ſupra humanam: quoniam ſacramento ad hoc ordinatur. Hæc igitur dicta ſint de tribus iſtis prioribus ordinibus: de quorũ nullo putamus fas eſſe dubitare, an vero ſacramento tradantur. De reliquis verò inferioribus (fatemur) dubitatur à pluribus: imò antiquorum diuerſæ videntur eſſe ſententiæ. Quòd Magiſter d. 24. dixit hos ordines poſteà conſtitutos eſſe ab eccleſia, ex præcepto verò Apoſtoli ſolùm epiſcopos & diaconos haberi (addimus nos, & presbyteros) hoc etiam Gratianus aſſeruit d. 21. c. 1. Imò Vrbanus primus multò antiquior pontifex idem videtur aſſerere ca. Nullus, diſt. 60. citatus à Gratiano: Dicit enim presbyteros & diaconos ſolùm fuiſſe olim in eccleſia. Itaq; ſi eccleſia poſtea ſibi hos ordines conſtituit: magis ſacramentalia quædam erunt ſigna illa, quibus traduntur, quàm ſacramenta vera. Et ſecundum hanc ſententiam, id quod ſuperius diximus, eccleſiam poſſe auferre aliquem horũ ordinum, multò eſſet probabilius. Et vtrunq; confirmat, q. iſti ordines ad gubernationẽ magis & externũ quendam decorem eccleſiæ pertinere videtur. Confirmat etiã hæc, quòd Innocentius (c. A multis, de ætate et qualitate ordinandorũ, in decretalibus) ſubdiaconatum dicit non fuiſſe ordinem ſacrum, ſed iam ab eccleſia haberi inter ſacros. Itaque mutatio iſta eccleſiæ videtur oſtendere, non eſſe hoc traditum ab Apoſtolis. Quanquam autem iſta probabilia videatur, multo tamẽ tutius, & certè probabilius oppoſitum credi poteſt: cùm probauerimus ſuperius omnes hos ordines ab Apoſtolis traditos, & in antiquiſsima eccleſia ante omnia concilia fuiſſe: quod non niſi ex traditione Apoſtolorũ eſſe poterat. Et in ipſis ordinibus, etiam inferioribus, conſecrari ordinatos. Caius pontifex aſſerit, vti ſuprà citauimus. Et certè, cùm Auguſt. ſacramentum ordinis dicit eſſe in eccleſia, non de ſacerdotio tantum loquitur, ſed de omnibus. Sunt itaque omnes ordines, & eorum traditiones vera ſacramenta, quantum antiquitas eccleſiæ oſtendit. Nec putamus hoc poſſe obſtinatè negari: quanquam verum ſit, hoc de his nõ tam apertum eſſe, ſicut de tribus prioribus. Nam qui dicunt hos ordines ſibi poſtea conſtituiſſe eccleſiam: intelligi poſſunt, vel q. poſtea agniti fuerint omnibus, & manifeſtiores in eccleſia: vel certè quòd à principio (cum eſſet parua eccleſia, & rari miniſtri) omnia committebantur diaconis:

Nota authoris ſententiã.

quod satis Dionysius loco suprà citato ostendit. Postea verò singula ministeria & singuli ordines singulis etiam ministris tradita sunt. Quod verò de subdiaconatu adfertur, qui olim non erat ordo sacer, nunc autem est ordo sacer: nihil impedit quo minus ab Apostolis putetur traditus, & nunc vero sacramento tradi. Quia distinctio illa sacrorum ordinum à non sacris, non ita intelligenda est, quasi non sacri dicantur ordines, quia non traduntur sacramento: sacri verò è contrario: nam omnes reuera ordines sacri sunt, & sacramento traduntur: sed non sacri dicti sunt comparatione aliorum, & sacramenti eucharistiæ. Ministeria interim quæ proximè ad illud accedunt, & quibus ecclesia voluit coniunctum esse cœlibatum, speciali hac ratione dicuntur sacra: qualia olim erant tantum tria priora: quibus deinde additus est subdiaconatus: quia & isti astant altari, & propinqui sunt diaconibus: & propterea iam annexum est votum castitatis huic ordini. Ex quibus omnibus restat octo esse ordines, & quemlibet vero sacramento tradi. Solus clericatus (quem tonsuram primam nonnulli vocant) est extra rationem ordinis, quia nulla potestas illa traditur: sed tantum fit deputatio ad ministeria ecclesiastica. Vnde etiam clerici tantum illa habent, quæ omnibus sunt communia, tonsuram.s.& coronam, atque nomen ipsum clerici. Et hoc satis sit de veritate & ratione sacramenti ordinis.

Quomodo subdiaconatus olim non sacer, nũc verò sacer ordo dicatur.

Prima tonsura non est sacramentũ.

Non tamen omittendum est, quòd etsi ordines omnes sacramento vero tradantur, & veram spiritualem potestatem cõferant ac gratiam: tamen vnus eorum non præsupponit alterum de necessitate sacramenti. Superior enim non exigit inferiorem: cum in eis potestates distinctæ dentur, quanquam omnis inferior potestas & ordo in superiori includatur. Et propterea in ecclesia sæpe ordinabatur quis diaconus, antequam vel subdiaconus, vel aliquem aliorũ ordinũ esset consecutus. August. (quantũm videtur) primò ordinatus est presbyter, cùm antea nec diaconus fuisset. Nihil habet necessariæ dependentiæ superior ordo ab inferiori: & cui traditur superior, potestatem accipit omnium inferiorũ: quod tamen intellige de omnibus inferioribus ordine presbyterij. Nam episcopus ordinari nõn potest, & nulla esset ordinatio, si non esset presbyter: & potestas presbyterij non datur, nisi per ordinationem propriam. Est enim (vt diximus) ad spiritualia & excedentia omnem humanam virtutẽ opera. Posset quidem tũc dari cùm episcopus

Quomodo superior ordo non præsupponat inferiorem.

Per saltum ordinatus est verè ordinatus.

Episcopus ordinari non potest qui nõ est prius sacerdos.

scopus ordinatur: sed iuris necessaria ordinatione statutum est, vt nullus altiorem suscipiat ordinẽ, qui in inferiori prius ordinatus non fuerit. Et grauiter puniuntur contrarium facientes, vt habet titul' in decretalibus, de clerico per saltum promoto. Quod reuera ideò statutum est, vt in inferioribus probentur & exerceantur. Quod vtinam curaretur in ecclesia. Reliqua quæ circa rationem sacramenti ordinis tractanda sunt, dicentur sequenti lectione.

LECTIO QVINTA.

De materia & forma, ac reliquis ad hoc sacramentum pertinentibus.



EX his itaque quæ proximis lectionibus dicta sunt, facile est cognoscere, quæ ad rationem huius sacramẽti pertineant. Inquiritur primò, quę sit materia et forma illius: quę verò sacramentalia & pręparationes: quando imprimatur character sacramentalis, siue quando perficiatur sacramentum. Ad quorum singula ex dictis respondendum est. Forma huius sacramenti (secundum illam metaphoram, qua in sacramentis dicitur forma) verba sunt, quibus apertè significatur traditio potestatis. Hæc meritò (inquit b. Thom.) imperatiuè proferuntur: sicuti ostiarijs dicitur: Sic agite, tanquam rationem reddituri pro rebus &c. Et lectori: Esto verbi Dei relator &c. Significatur enim his verbis conferri potestatem, à potestate superiori ordinantis deriuatam. Materiam verò dixerunt doctores illa, quæ traduntur cùm verba ipsa dicuntur. Sicut ostiario, claues: lectori, liber lectionum: Exorcistæ, adiurationum: Acolutho candelabrum &c. vt Magister dicit. Quæ materia dicuntur, quia sensibilia quædam sunt coniuncta verbis, quæ forma vocantur, quòd distinctius & magis explicitè significent: quanquam hæc materia (vt dicit b.Tho.) alio modo se habeat, quàm in alijs sacramentis. Non.n. tam adhibetur ad sancti-

Forma sacramẽti ordinis.

Materia sacramenti ordinis.

cationem significandam vel efficiendam, quàm ad quandam possessionem & vsum potestatis quæ traditur, inchoandum: quanquam etiam dici posit quòd operentur, sicut cætera omnia, ad sanctificationem. Et hæc quidem facilè ita dici possent, de his maximè minoribus ordinibus & subdiaconatu: de cæteris verò est nonnulla maior difficultas, quæ iam nobis explicanda est.

Aduertendum igitur est, quòd & in istis inferioribus, & in tribus illis superioribus, cùm conferuntur quædam alia fiunt, quæ b. Tho. diligenter considerans, distinxit in quatuor: scilicet instructionem ordinandorum, benedictionem, manus impositionem, et vnctionē: quanquam non omnia hæc sint in omnibus ordinibus: sed tantum duo priora: reliqua enim duo sunt tantum in tribus maioribus. Et putat b. Thomas (quantum credimus, ex communi tunc doctorum sententia, secundum quam tunc ille loquebatur) illa quatuor ad præparationem pertinere, & quasi sacramentalia quædam esse, sicut sunt exorcismi in baptismo. Cæterùm perfectionem sacramenti in verbis & traditione consistere, etiam in tribus illis superioribus: quanquam nonnulla dubia & diuersæ sententiæ de hoc sint. Nam diaconi non est certè principale officium, Euangelium dicere, vt probauimus superius: & tamen hoc illis datur, & nihil aliud fit in eorum ordinatione: quàm impositio manus. Sacerdoti traditur calix cum patena, hostia, & vino atque aqua: sed postea imponuntur ei manus, & dicitur: Accipe spiritum sanctum &c. Quare non immeritò multi dubitant, quando character sacerdotalis imprimatur: an cùm traditur calix, & dicuntur verba: an potius in impositione manus.

Circa ista igitur hoc primò certum est, ex scriptura sacra & exemplo Apostolorum in ordinatione solùm haberi impositionem manuum. Ita enim ordinati sunt septem diaconi: ita Paulus & Barnabas, quando à spiritu sancto dictum est: Segregate mihi Paulum & Barnabam: hoc idem Paulus dicit se fecisse in ordinatione Timothei: hoc quoque docet ipsum Timotheum facere in ordinatione aliorum: Nemini (inquiens) manus citò imposueris. Quare meritò hoc considerantibus videtur sacramentum ordinis maximè perfici in impositione manus: in illis videlicet tribus ordinibus superioribus, in quibus manus imponendas esse & hæc loca scripturæ, & omnia antiquorum patrum testimonia, & ipsum quartum Carthaginense Concilium testantur: imò in illo

Conci-

concilio (in quo distinctius quàm alibi & disertius agitur de ordinatione) nullius alterius rei in ordinatione facta est mentio, quàm impositionis manus. Et quanquam semper aliquid fortè praeterea fiebat: tamen in antiquorum lectione nec de traditione calicis &c. in sacerdotio, nec libri in diaconio hucusque vidi mentionem fieri: quare magis videtur perfici sacramentum in illa impositione manus in superioribus tribus ordinibus. Sed vtcunque sit, melius est hoc sub dubio relinquere. Gregorius 9. cap. Presbyter, de sacramentis non iterandis, in decretalibus iubet, quòd si impositio manus omissa fuerit in ordinatione, repetatur: tamen non propterea caetera esse iteranda dicit. Ex quo aliqui colligunt, manus impositionem ad essentiam pertinere sacramenti. Sed non putamus hoc ex illo sequi: quae omissa sunt iubet Pontifex repeti, nihil aliud ibi dicens.

Characterē in impositione manus imprimi probabile est.

Vt verò etiam de his omnibus quatuor dicamus: quia ostensum est quantae authoritatis sit manus impositio: & benedictionem non est opus magis probare, quàm quòd illa communis sit omnibus actibus sacris & ecclesiasticis: instructio verò & exhortatio etiam in omnibus requiritur: de vnctione tantum breuibus opus est admonere, quoniam impugnatur & reijcitur ab haereticis: alijs dicentibus inuentum esse Siluestri: alijs, à quocunque sit, non tamen à Christo vel Apostolis institutam, sed magis pertinere ad similitudinem rituum legis veteris, qui iam à Christo abrogati sunt. Propter hos igitur de illa opus est scire, quòd semper in omni antiqua ecclesia eius est mentio. Nam & Clemens epistola 3. pontificem omnem sacro chrismate perunctum esse apertè testatur. Et Anacletus epistola 2. à Petro se accepisse dicit, episcopos in ordinatione sacro chrismate in capitibus vngendos: quod etiam Innocentius 3. (cap. vnico, de sacra vnctione) in sacerdotibus ecclesiam facere dicit, & repetendum, si id omissum fuerit. Non ergo reijciendū est hoc, vt illi faciunt. Cuius etiam sunt plura antiquissimorum testimonia, consuetudini huic ecclesiae perpetuae attestantium. Caeterùm quod in ordinatione fit vltra haec omnia in traditione vestium, stolae videlicet aut dalmaticae &c. inferius explicabitur, cùm specialiter de vestibus dicemus.

De vnctione in ordinatione episcoporū & sacerdotum.

Patet itaque quid de forma & materia huius sacramenti censendum sit, imò & de cunctis ferè ritibus, quos in eius administratione seruat ecclesia: patet etiam de effectu ipsius atque significatione

tione ex præcedentibus lectionibus. Vt igitur ordine cuncta (sicut in alijs sacramentis egimus) absoluamus, de ministro & suscipiente, eorumq; dispositione dicendum restat.

Minister sacramenti ordinis est episcopus.

Quod igitur ad ministrum attinet, ex ijs quę diximus de officio episcopi patet ministrum proprium sacramenti ordinis est episcopum, quoniam ille est supremus gubernator ecclesiæ. Non est tamen omittendum, quòd minores ordines ab inferioribus episcopo traduntur in ecclesia, ab abbatibus videlicet & à presbyteris cardinalibus: de quibus id tantum dicendum est, quòd hoc nō fit nisi ex commissione episcoporum (vt b. Tho. d. 25. inquit) maximè verò Romani pontificis, qui supremus est totius ecclesię gubernator. Itaque primos illos tres ordines à solis episcopis posse dari totius ecclesiæ consensu asserendum est: ita vt nulla sit collatio illorum, si aliter fiat. Inferiores verò, quia non propriè ad sacramentum eucharistiæ ordinantur, sed ad inferiora officia: non negandum est (quòd quidem ad necessitatem sacramenti pertinet) posse à sacerdotibus conferri, modo id legitimè fuerit eis cōmissum: alioqui etiam ab ipsis nihil fieret. Semper enim prima potestas eos conferendi est penès episcopum. Hæc verò commissio vel ex iure, vel ex cōsuetudine, vel ex priuilegio fieri potest. Sed hæc pertinent ad iurisperitos: de quibus & Siluester in verbo, Ordo.

Qui possint minores ordines dare.

De hæreticis ordinātibus.

Secundò. Disputat verò latius circa istum locum Magist. sent. dist. 25. de hæreticis ordinantibus: & refert diuersas sententias. Olim quidem ante quæstionem illam baptismatis decisam ab ecclesia, cum dubitaretur, an repetendum esset baptisma datum ab hæretico, etiam poterat hoc in dubium verti, an ordinatus ab hæretico esset rursus ordinandus? iam verò illa quæstione certa fide decisa, non est dubitandum per hæresim vel excōmunicationē, sine etiā degradationē non amitti potestatem, quæ sacramento collata est, siue characterem (vt dicunt) baptismi, cōfirmationis, & ordinis: quanq́ vsus illius amittatur. Peccat itaq; grauissimo sacrilegio hæreticus, vel excōmunicatus ordinans, sicut & ordinatus ab eo: propter quod etiam neq; datur, neq; recipitur gratia: est tamen verum sacramentū ordinis siue ab hæretico, prius tamen legitimè ordinato in ecclesia, conferatur: siue ab illo quem ipse ordinauit: quod b. Aug. 2. illo libro contra epist. Parmeniani (vt suprà citauimus) ex consuetudine etiam ecclesiæ probat. Recipiuntur n. hi in

suis

ſuis ordinibus frequenter in eccleſia. Hæc igitur de miniſtro ſacramenti ordinis dicta ſint.

Mulier non eſt capax ordinis.

De ſuſcipiente iam dicendum eſt. Vbi illud eſt omnium primum, huius ſacramenti ſolùm capaces eſſe viros, non mulieres: ita vt prorſus nihil fiat, ſi ordinetur mulier: quod ex ipſa naturali ratione (quæ docet mulierem ſubditam eſſe debere, nec dominari in virum) Paulus apertè prohibuit: Mulierem (inquit) in eccleſia loqui non permitto, nec dominari in virum. Quo apertè explicat omnem poteſtatem eccleſiaſticam eis eſſe negatam. Nec opus eſt hoc loco de mulieribus quæ in conuentu mulierum prælationem exercent, quicquam dicere: illa enim omnia non ad veram eccleſiaſticam poteſtatem pertinent: ſed ex commiſsione & directione prælatorum communicantur eis quædam, propter ſecuriorem & honeſtiorem rationem gubernandi. Quòd etiam in antiquioribus leguntur aliquando diaçoniſſæ præfectæ fuiſſe, in eccleſia ſiue etiam ordinatæ, conſtat ſimiliter non ad verum ſacramentum ordinis eſſe referendum: quod etiam concilium Nicænum explicauit.

An pueri poſsint ordinari?

Secundum etiam ſimiliter huic proximum, eſt, pueros etiã ante vſum rationis non eſſe capaces ſacramenti ordinis. Et quidem de minoribus ordinibus, quanquam non dubitetur iniuſtè pueris nondum ratione vtentibus conferri: tamen collati tenent: quia non de neceſsitate ſacramenti hoc (vt ſcilicet ſuſcipiens rationis vſum habeat) iudicatur. Traditur enim poteſtas ſpiritualis & character, non tam ex voluntate ſuſcipientium, quàm ex poteſtate ipſa præfectorum eccleſię. Vnde (vt b. Tho. hoc loco inquit) poſſet nonnunquam etiam iuſtè & ſanctè his pueris ordo aliquis horum minorum tradi, vel etiam omnes: cùm ſcilicet ſperaretur futurus vtilis eccleſiæ, & accederet parentũ aut maiorum eius conſenſus. Olim in eccleſia parentum volũtate ſola deputabantur perpetuò vel ad eccleſiaſtica miniſteria, vel ad monachatum paruuli. Tunc omnia ſimplicius fiebant, nec illi adulti repugnabant piæ parentum voluntati: quod etiam in Samuele ſcriptura nos docet factum.

De maioribus quidem ordinibus etiam & ſubdiaconatu apertior eſt ratio. Habent enim votum caſtitatis annexum, & ideò multò minus debent cõferri niſi maioribus. Sunt iam certa tempora deputata ab eccleſia; & (vt patet) antiquitus maior ætas re-

quirebatur,

quirebatur,& longior etiam expectatio: iam (sicut in cæteris omnibus) omnia illa relaxata sunt. Est iam certa definitio ecclesiæ per Clementem quintum facta in constitutionibus Clementinis, quas vocant,de ætate & qualitate,quam transgredi non est dubiũ graue esse peccatum, & (vt verum dicamus) nec dispensationes ipsæ excusant aut conferentes, aut vtentes, nisi vtilitas subsit ecclesiæ, aut iusta aliqua causa. Additæ sunt etiam à iure pœnæ suspensionis,& quidem meritò, his qui ante tempus ordinantur.

Notent qui quacũq; ratione impetrata dispensatiõe putãt se securos.

Cæterùm est nonnullum dubium inter doctores nostros, an verè conferantur maiores hi ordines pueris nõdum ratione vtentibus? Et quidem b. Thom. putat hoc loco, omnes alios præter episcopatum collatos pueris veros ordines, nec repetendos esse. Alijs secus videtur. Ius quidem, quod à b. Tho. citatur,in c.Vno, de clerico per saltum promoto,non loquitur de maioribus,sed de minoribus tantum ordinibus collatis nondum ratione vtentibus: & nimium ridiculum videretur credere puerum esse presbyterũ. Certum est illum non fore obligatum neque ad actus ordinis, neque ad quicquam aliud:sed interim posset affirmari, non esse repetendum sacramentum illi datum,si quando in maiori ætate illi, & ecclesiæ placeret. Sed quia hoc dubium est,tutius crederemus saltem sub conditione repetendum esse sacramentum, præcipuè in sacerdotio: nam in reliquis eo inferioribus non admodum esset curandum, maximè cùm superius constiterit in superiori includi minores omnes, nec necessariò altiorem ordinem prærequirere inferiorem.

Hæc duo, sexus scilicet & ætatis impedimenta sunt ex ipso diuino & naturali iure in ecclesia certa. Sunt verò etiam præter ista, alia impedimenta iuris, quibus scilicet rationabiliter iura statuerunt aliquos reijciendos esse ab ordinibus ecclesiæ,etiam aliquando non propter peccatum. Talia sunt seruitus,defectus natalium cùm scilicet quis non est legitimè natus) & irregularitas illa quæ per voluntariam hominis occisionem contrahitur, etiam si sine peccato fiat:de quibus satis est admonuisse,seruanda esse iura, nec licitam esse dispensationem,nisi iusta de causa in vtilitatem ecclesiæ factam.

De dispositione ordinandorum.

De dispositione suscipientium iam dicendum restat:nam de conferentibus hoc sacramentum,nihil specialius dicendũ est: sed quod commune est omnibus sacramentis, illis conuenit: tenentur

tur munda conſcientia, & non niſi certa diſcuſſione ordinandorũ præmiſſa hoc ſacramentum conferre. De ſuſcipientium diſpoſitione breuiter duo notanda ſunt.

Primùm. In peccato ſuſcipere ordinem quencunq; eccleſiaſticum (in peccato inquam mortali) proculdubio ſacrilegium eſt, ſicut & quencunq; actum (maiorum ſaltem ordinum) tanquam ex ordine exercere. Primũ quidem ſatis confirmat illud verbum Pauli: Si quis ſine crimine eſt. Vbi (inquit Aug.) meritò non eſt dictũ, ſine peccato, quòd ſine eo null[9] ſit, ſed, ſine crimine, quod grauiora ſignificat peccata. Probat etiã illud ratio apertiſsima: quoniam per peccatum mortale ponitur impedimentũ gratiæ, quæ in ſacramento cõfertur, et ita indignè ipſum ſuſcipitur. Secundũ cõfirmat Diony. inquiens: Immundus illicitum eſt vel tangere ſacra. Certũ eſt ad omnes actus ordinis ſuſcipientes (vt ſuprà diximus) conſecrari: igitur aliter eos exercere q̃ ſanctè, ipſi ordinationi repugnat: quod b. Thóm. hoc loco diſertè tenet: quare nec dubitat grauiter peccare & ſuſcipientem, & conferentem ſcienter.

In peccato mortali ordinari graue ſacrilegium eſt.

Secundum etiam non eſt omittendũ, quòd iuxta Pauli doctrinam non ſolùm ipſa peccata mortalia, actu ſiue reatu præſentia, de quibus ſcilicet non eſt acta pœnitentia, ſed etiam pronitas in ea, & peruerſa habilitas meritò impedit à tantæ ſanctitatis miniſterijs & gradibus. Hoc ſignificant Pauli verba apertè & ad Titum, & ad Timotheum, de epiſcopis & diaconibus dicta: Non cupidum, non elatum, non vinolentum, non percuſſorem, & huiuſmodi. Significant enim hæc hominem frequenter in illa peccata lapſum: quòd meritò conſiderandum eſt in diſcuſsione eorum qui ordinantur, nec ſine peccato putamus omitti poſſe, cum id res ipſa apertè oſtendat.

Notent ordinandorũ examinatores.

De explorandis his qui ordinandi ſunt, atque ratione id peragendi, non eſt cur in ſpeciali multa dicamus: iura abſolutè loquuntur. Non eſt dubiũ talẽ requiri diſcuſsionem, ex qua prudenter & veraciter iudicare poſsit qui ordinat, idoneum eſſe illum qui ordinatur ad huiuſmodi onus officij. Dicimus, qui ordinat, hoc eſt, is qui ſubditum ſuum vel ordinat, vel permittit ab alio ordinari. Nam epiſcopi illi titulares (quos diximus) ſatis videtur facere ſuo muneri, ſi ordinandi legitimè probauerint ſe à ſuis ſuperioribus facultatem habere ſuſcipiendi ordines: quanquam in tanta facilitate admittendi ad ordines, non auſim eos excuſare, qui

De examine ordinandorum.

Notent epiſcopi ſuffraganei.

BBbb paſsim

passim omnes ordinant, quacunque etiam facultate superiorum habita. Certè vbi apertè indignus est, & nec moribus nec scientia probatus qui ordinatur, nescimus quomodo excusari posit ordinans, cùm illi non præcipiatur vt ordinet: &, si præciperetur, nulla ratione teneretur obedire, vt apertè indignum ordinet.

Cæterum necessarium esse scientiam ordinandis apertissima ratione b. Thomas & doctores probant: scientiam, inquam, sufficientem ad ritè exercendos illius ordinis actus: de qua nos in principio huius tractatus satis diximus. Certum est autem in examine non minus de scientia, quàm de moribus inuestigandum esse.

An ministri ecclesiæ populi testimonio atq; suffragio sint eligendi.

Restat tamen hoc loco nonnihil dubij, de quo propter aduersarios maximè nunc breuiter dicendum est. Tota enim antiqua Ecclesia obseruauit, vt non ordinarentur ministri Ecclesiæ, nisi probati & etiam electi testimonio et suffragio totius populi: quod beatus Cyprianus (vt multa alia omittamus antiquitatis testimonia) libro 1. Epist. 4. (quæ est de Basilide) testatur ex traditione Domini & Apostolorum obseruatione esse non solùm in Episcopis vel sacerdotibus obseruandum, sed etiam in diaconibus. Ex quo duo nobis obijciunt aduersarij. Primum, quòd traditio Christi & Apostolorum non posit licitè in ecclesia omitti. Secundum, hoc ipsum nullam reddere ordinationem. Quomodo enim rata putanda est, in qua prætermissum est quod Christus instituit, & Apostoli obseruarunt? Propter quod nullos iam veros nos habere ministros audent etiam nonnulli dicere: vt scilicet suum in nos reijciant peccatum. Illi enim reuera nullos habent legitimos ministros, nec veros, nisi fortè quidam apud nos ordinati sint.

His itaque duobus modestè et sine contentione sic respondendum est. Primò, ea quæ ad gubernationem Ecclesiæ instituta sunt & obseruata ab Apostolis, non vt sacramenta accipienda esse, nec vt necessaria aliter, quàm ad finem rectè gubernandi ecclesiam: atque ideo mutari posse, quando non vtilia, sed nociua potius efficiuntur. Mutantur mores hominum quotidiè in peius, vsque adeo vt vix hodie suffragijs populi vlla electio quietè fieri posset. Et Gregorium legimus præcipientem nonnunquam, ne sine eius scitu & consensu in quibusdam Ecclesijs ordinarentur Episcopi: neque hoc agebat tyrannicè, sed rectè consulens

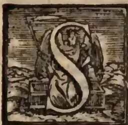
Eccle-

Ecclesiæ. Ita multa alia fieri possunt. Nam illud etiam, quod à prouinciæ Episcopis & Metropolitano Episcopus ordinari debeat, tota antiquitas & testatur & probat: & quidem absque vlla Romani pontificis mentione. Cyprianus quoque in supradicta Epistola idem apertè dicit. Iam verò quod hodie fit, vt scilicet sine Roma. pontificis authoritate nullus consecretur Episcopus (vt omittamus quàm sit ad omnem occasionem schismatis auferendam conueniens) nullus potest negare, esse vel ob id omnino seruandum, quòd ita receptum sit in Ecclesia: nec nisi temerè asserere quis potest, non iustè & non sanctè introductum esse: aut mutandum absque vniuersalis Ecclesiæ authoritate, hoc est, nisi multa maturitate iudicaretur aliter expedire vel in omnibus, vel in quibusdam Ecclesijs. Nec est dubitandum apud eos, apud quos nunc ius eligendi est siue principes, siue clerum, etiam consensum populi esse: cùm iusta ratione ad eos hoc ius sit delatum.

Ad secundum respondemus, quòd etiam si in ratione eligendi Ecclesiæ ministros aliquando peccetur & iniustè aliquid agatur, non tamen propterea nulla redditur ordinatio, cùm etiam hæretici aut schismatici verum sacramentum ordinis conferant. Habemus igitur veros ministros: quia ab Episcopis communionem sedis Apostolicæ habentibus: atque ita potestatem hanc ordinandi ab Apostolis vera & nunquã interrupta successione trahentibus, sunt ordinati: illi verò non habent, qui non habent Episcopos secundum hanc legitimam successionem ab Apostolis, quanq̃ callidè se nomine episcoporum vocare audeant; occultata quidem hac voce, sed alia eiusdem significationis introducta: vocant enim se superintendentes.

LECTIO SEXTA.

De quibusdam annexis, & consequentibus sacramentum ordinis.



Vnt in sacramento ordinis, siue in eius consummatione superaddita quædam necessitati ipsius sacramenti: siue illa ex Apostolorum traditione sint, siue ex posteriorum ordinatione: sicut in baptismo & cæteris sacramentis ostendimus. Et quanquam dixerimus de quibusdam lectione proxima de vnctione scilicet, impositione manuum, & huiusmodi: de quibus dubium est an pertineant ad substantiam sacramenti: restat tamen vt iam dicamus de nonnullis alijs annexis ipsis ordinibus: qualis est corona & præcisio capillorum siue tonsura, sacræ vestes, & quædam alia, quæ ipsis ordinatis necessaria sunt, vel eis ex ipso ordine competunt: diuinum scilicet officium, & beneficium, hoc est, temporalium perceptio, cui simonia opponitur. De istis igitur ex ordine breuiter dicendum est.

De tonsura, vestibus sacris, & diuinis officijs.

Circa prima igitur illa, in quibus collocamus tonsuram siue coronam, vestes sacras, & diuinum officium (quæ tria ab hæreticis reprehenduntur quasi inuecta in Ecclesiam sine authoritate, &, vt ipsi dicunt, cultus Dei sine verbo) primò in vniuersali obiter nunc dicendum est (vt respondeatur his calumnijs hæreticorum) quod superius latius ostendimus in principio huius tractatus sacramentorum: hæc omnia & similia aut ab Apostolis tradita esse, aut postea spiritus sancti magisterio per potestatem ecclesiæ à Deo concessam iusta ratione inuenta esse aut aucta, siue etiam ex parte aliqua pro ratione temporis mutata. Probauimus enim superius, non esse credendum, quòd Christus ecclesiam suam (cui promisit se affuturum, & quam charissimam sibi spōsam redemit & abluit proprio sanguine) deseruerit sine diuini cultus certa ratione; sed nō placuit illi scripto singula præscribere.

bere, vt synagogæ: sed reliquit multa eius libertati. Quia igitur sacramenta quæ ipse tradidit, modo aliquo & conuenientibus cæremonijs fieri debet, de quibus necesse est aliquid ordinari, ne (quod Paulus prohibet) inordinatè & cōfusè omnia fiant: hoc credimus iam relictum esse prælatis ecclesiæ, sicut antè Apostolis: vt pro more & consuetudine diuersarum nationum disponerent cæremonias conuenientes fidei & statui christianæ legis. Illa igitur quæ circa hæc toto terrarum orbe seruata sunt ab ipsis Apostolis vsq; ad nos, certum est nō posse aliena esse à verò Dei cultu: alioqui errasset tota ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis: cuius consuetudinem Paulus opponit contentiosis. Deinde hæc si non omnino & sigillatim (vt nunc ita dicamus) atque minutim: saltem in vniuersali, aut in exēplo aliquo ab Apostolis tradita credimus. Nam (vt verbi gratia dicamus) in celebratione eucharistiæ & aliorum ecclesiasticorum ministeriorum actibus, lectiones scripturæ sacræ, psalmos & orationes, luminaria, thus, rationem aliquā cultus & vestitus Apostoli tradiderunt: non tamen in speciali has vel illas lectiones, hæc vel illa indumenta sacra: in quibus est nonnulla diuersitas in diuersis ecclesijs. Igitur quicquid certa authoritate ostendimus ab Apostolis vsque ad nos obseruatum, stultissimum est non solum reijcere, sed vel in dubium trahere. Et certè non immeritò credimus eorum authoritate, simul & magisterio spiritus sancti siue ex lege veteri, siue etiam ex ritu gentiliū desumptas esse cæremonias, puritati fidei euangelicæ conuenientes, reiectis alijs. Hinc est quòd habeamus ex lege veteri thus, luminaria, vestes, & vnctiones: non sacrificia vitulorum, aut taurorum. Hoc enim nō dubitamus Apostolos docuisse, & conuenire naturæ ipsi hominum, vt exterioribus quibusdam admoneantur, & protestentur etiam fidem suam, atque illis teneantur & exerceantur, ac instruantur etiam rudiores & minores, quales multi sunt in ecclesia, quos oportet istis teneri. Et in his quæ non sunt tradita ab Apostolis, non dubitamus ecclesiam etiā posse statuere quædam, quibus protestentur fideles fidem à Christo ipso acceptam. Itaque apertè contra aduersarios ecclesiæ contendimus, ad cultus veritatem sufficere, vt eo veram fidem protestari velimus, qualiscunque demum cultus exterior sit, modò tamen cultus publici authoritate etiam publica, ecclesiæ scilicet statuantur. Hæc putamus vera esse fundamenta, & sanam atque pacificam doctrinam, per om-

nia libertati legis grátiæ consonam: ex qua iam ad singula quæ proposita sunt, progrediendum est.

De corona siue tonsura clericali.

Corona & capillorum præcisio tam antiqua est in ecclesia, & clericis omnibus communis, vt sint qui putent à Petro Apostolo introductam. Habetur de hac cap. 44. conci. 4. Carthaginēsis, quod citatur in decretalibus, de vita & honestate clericorum, cap. Clerici, vbi comam & barbam nutrire prohibentur. Quibus & Gregorius nonus anathema apponit, eodē titulo ca. Si quis &c. Et Alexander tertius præcipit vt inuiti tondeantur: eodem etiam titulo. Posteriores doctores de hoc agunt quasi de re certissima. Hugo de sancto victore lib. 2. de sacramentis christianæ fidei, parte 3. tribus primis capitibus. Rabanus lib. 1. de institutione clericorum cap. 3. b. Thom. & alij scholasticorum post Magistrum d. 24. Aiunt illi in signum regalis dignitatis coronā fieri, & vt ostendatur ecclesiæ ministros ad cœlestium rerum contemplationem paratos, superiores mentis suæ vires liberas habere, vt in Deum tendant, nec velamen aliquod inter Deum & eos esse. Similiter & precisio capillorum superfluarum omnium cogitationum & curarum, quibus à diuinorum contemplatione impediri possent, præcisionem significat. Ideo enim vsque ad sensuum detectionem, aurium videlicet, capilli præscindi debent: cuius meminit etiam Dionysius Areopagita lib. de ecclesiast. hierar. cùm de monachorum dedicatione loquitur. His addunt etiam, hoc partim sumptū esse ex Nazaræis, qui in sanctitatis cuiusdam testificationem, voto completo tondebantur.

Calumniantur hoc aduersarij, quasi cultum, & cęremoniam legis veteris introducamus in ecclesiam: quibus satis responsum est. Non est præscriptum à Christo de hac re quicquam, nec prohibiti sumus Christiani vti cæremonijs, quibus fidem veram testamur, etiam si cæremoniæ sint veteris legis, modò sequamur apostolicam doctrinam & vniuersalis ecclesiæ sensum. Apostoli docuerūt nos, ob iustam aliquam causam posse recipi aliquid in ecclesia ex veteris legis cæremonijs, cùm in concilio præceperint gentibus abstinere à sanguine & suffocato: non quasi obligarent cæremoniæ legis, sed quia ita indicabant expedire vnitati & concordiæ nutriendæ in ecclesia inter Iudæos & gentes. Ita igitur licet ecclesiæ certa aliqua signa statuere, quibus clerici, diuinis videlicet deputati obsequijs, distinguantur à laicis: vt & illi admoneantur

tur

tur hac ratione ad vitam agendam sanctiorem,& magis à negotijs seculi separatam: & isti etiam ad eos magis obseruandos & reuerendos excitentur. Vnde & addiderunt iura etiam de vestitu ipso,non sacro,sed communi certum aliquid præscribere clericis, vt titulus de vita & honestate clericorum ostendit: vt videlicet agnoscantur inter cæteros. Nihil itaque est in hoc, quod meritò reprehendi possit.Cæterùm admonuimus superius, primam tonsuram non esse ordinem nec sacramentum aliquod,sed solùm deputationem ad diuinum cultum. Notat etiam b.Tho. loco citato,in acceptatione tonsuræ clericalis non renunciari bonis temporalibus ab his qui habent, quáquam dicant:Dominus pars hæreditatis meæ, atque Deum assumant in sortem, sicut olim leuitæ: non tamen propterea astringuntur ad illam paupertatem, quam Christus in euangelio consulit tantum,non præcipit. Non est autem dubium ipsos ex illa professione clericatus ad maiorem abstractionem à terrenis affectibus obligari, vt impleant illud Pauli: Nemo militans Deo implicat se negocijs secularibus: idque magis vel minus, pro gradu & ordine quem obtinent in ecclesia.

De vestibus sacris & ornamentis ecclesiasticis.

Vestes sacræ similiter deputatæ sunt ordinum ministerijs, diuersæ quidem,siue plures aut pauciores, pro diuersitate graduum & ministeriorum:quarum vsus etiam antiquissimus est in ecclesia,tam in vestibus ipsorum ministrorum, quàm in ornatu altaris & vasorum: sicut & horum omnium benedictio. Meminit enim horum Clemens in suis epistolis: meminerunt eorundem & multi alij antiquorum: quanquam non dubium sit paulatim aliqua esse addita aut mutata. Nam nec dubitandum est à principio simplicius pacta esse ministeria,& reuera rudius. Hoc est.n. hominibus cõnaturale,vt in his paulatim perficiátur.Ita credimus in ecclesia circa ista actum esse. Refertur dalmaticarum vsum incepisse à Siluestro:quarum frequenter Gregorius in epistolis meminit.Oraria verò (quæ & stolas dicimus) frequentissimè in antiquioribus concilijs & patribus tanquam presbyterorum & diaconorum propria ornamenta ponuntur.Vtcunq; sit,illud constat, omnes ecclesias certis indumentis sacris vsas fuisse: quare etiam hoc tanquam traditio certa vel Apostolorum,vel vniuersaliũ cõciliorum habendũ est, & in qualibet ecclesia seruandus illius mos: idq; (vt superius etiam de sacramento eucharistiæ diximus) sine

Dalmaticæ.

Orariũ siue stola.

peccato

peccato non omittitur. Cæterùm & ista magna ex parte ex imitatione legis veteris fatemur esse desumpta: sed nostra quidem simpliciora, faciliora, atq; ideò conuenientia statui nouæ legis. Nihil itaq; habent hæretici quod reprehendant. Hoc enim maximè conuenit, vt sacris vestibus in sacris ministerijs vtamur. At verò de singulorum ornamentorum significatione & ratione, ac comparatione illorum ad veteris legis ornamenta (quæ omnia dignum est, cognita esse ab his qui eis vti debent) loquuntur posteriorum multi: etiam scolastici nostri d.24. post Magistrum. Ex grauioribus illis legi potest Rabanus lib. 1. de institutione clericorum cap. 14. & sequentibus multis, & Hugo de S. Victore 2. lib. de mysterijs christianæ fidei 4. parte, & libro de mysterijs ecclesiæ cap. 6.

De horis canonicis. Sequuntur & canonicæ horæ, officium videlicet ecclesiasticum lectionum & orationum sacrarum per certas horas distributum: quod similiter antiquissimum est in ecclesia, & ab ipsis
1. Timoth. 2 Apostolis meritò initium habuisse creditur. Nam de hoc rectè à patribus intelligitur id quod Apostolus Timotheo scribit: Volo
In epistola ad Paulinum 59. primò omnium fieri obsecrationes &c. quod diximus etiam (cùm illum locum exponeremus) Augustinum de orationibus ipsis sacræ Missæ exponere. Sed hoc constat semper in ecclesia per ministros eius obseruatum fuisse, vt pro omni populo fieret oratio. Hoc.n.& ipsa naturalis ratio postulat, atq; ecclesiæ distinctio, vt deputati sint aliqui ad diuinas laudes & orationes pro tota ecclesia soluendas: quandoquidē plurima eius mēbra non possunt illis vacare. Reprehendunt etiam hoc aduersarij, sed certè mirum est & miserandum, quòd in hanc inciderint cæcitatem. Quid enim hîc meritò potest reprehendi? quòd sint cultus Dei sine verbo? Quoties scriptura sacra ad Deum laudandum & orandum nos inuitat? Sed hoc omnibus (inquiunt) conuenit: fatemur. Quid verò prohibet quosdam esse specialius ad hoc deputatos, qui id totius ecclesiæ nomine agant? Ad consolandum (inquiunt illi) & ad instruendum populum non negamus hoc rectè fieri. Cur non etiam ad orandum & placandum Deum pro omnibus? Quod tam frequenter præcipitur in euangelio: Oportet semper orare: vbi laus Dei, gratiarum actio, & cætera intelliguntur, ad quæ frequentissimè admonemur. Sed fiant (inquiunt

fortè) hæc liberè & pro arbitrio cuiusque. Sed cur etiam non erit hoc prælatorum ecclesiæ, vt curent, & contineant ministros in officio, & præscribant eis agenda ? In hoc igitur fatemur diuersas fuisse consuetudines Ecclesiæ : & tandem eò ventum est, vt in septem horas canonicas distributum sit officium, & ad eas persoluendas astricti sint ab Ecclesia omnes in sacris ordinati, & habentes beneficia, & monachi. De quo (tit. de celebratione missarum, in decretalibus cap. 1.) citatur Concilium Agathense, de septem his horis distinctè loquens. Quanquam (vt ibi videtur) istæ septem diei preces erant præter vigilias nocturnas. De quibus precibus, & de ratione eas studiosè ac deuotè persoluendi, Innocentius tertius in c. Dolentes, eodem titulo diligenter præcipit. Cæterùm de ratione & significatione horarum istarum dilgenter etiam traditur à grauioribus illis patribus : à Rabano scilicet libro secundo de institutione clericorum, mox in principio : ab Hugone de sancto Victore libro de mysterijs Ecclesiæ cap. tertio & quarto. Quæ etiam diligenter legenda & cognoscenda sunt his qui ad illa tenentur.

Notent ordinati, habentes beneficia, & monachi.

LECTIO SEPTIMA.

De iure beneficij ecclesiastici, & simonia.



ONSEQVITVR etiam ecclesiasticos ordines & officia atq; actus eorum beneficium siue stipendium ecclesiasticũ, ius scilicet percipiendi temporalia : cui opponitur simoniæ vitium, quod propriè in acceptatione iniusta temporalium propter ecclesiastica officia consistit: de his itaq; duobus breuiter agendũ est: sicut & Magister senten. d. 25. de simonia agit: quæ etiam solet in suscipiendis ordinibus cõmitti. Nos igitur breuissimè nunc & de ea, & de eius opposito (iure scilicet ecclesiastici beneficij) agamus.

mus. Circa hoc quasi innumera sunt, in speciali quidem ad iurisperitos pertinentia. Sunt enim de hoc speciales tituli in iure canonico. Nostrum est tantum admonere, quæ ad conscientiam pertinent ministrantium in Ecclesia, & tantum fundamenta quędam, vnde specialia discerni possint, collocare.

Pro spiritualium administratione nullum precium téporale accipere licet.

Duo igitur nobis sunt statuenda certissima fundamenta. Primum, propter spiritualia illa quæ ad salutem animæ pertinent, & ex persona Christi in ecclesia exercentur, nihil potest precij temporalis vel cōmodi recipi ab his qui illa administrāt, aut à quibusuis alijs. Quod certissimum fundamentum & naturali ratione, & authoritate scripturæ apertè constat. Primò enim spiritualia ista nullo precio æstimari, aut æquari vlli possunt: quare contemnit illa, quantum in ipso est, & temporalibus æquat, qui precium propter illa accipit. Quam rationem Petrus Apostolus in damnatione Simonis (à quo & hoc vitium nomen accepit) indicauit.

Actorum 8.

Pecunia (inquiens) tua tecum sit in perditionem, quia existimasti donum spiritus sancti pecunia possideri. Deinde illorum origo gratia diuina est, cui repugnat qui non gratis illa tradit. Quod etiam Dominus significat. Gratis (inquiens) accepistis, gratis date. Demum cùm illarum rerum solus Christus sit Dominus, omnes verò alij ministri & dispensatores (Sic (inquit Paulus) existimet nos homo, vt ministros Christi &c.) non possunt verò ministri, nisi furtum cōmmittentes, aliter quàm Dominus præcepit, bona Domini sui administrare: itaque ipse Christus (cui ministrant omnes in ecclesia, & à quo præmium meritò expectare debent) præcipit (vt dictum est) gratis accepistis, gratis date. Multiplici igitur, & grauissimo peccato delinquunt spiritualia precio æstimantes, contemptus scilicet ipsorum, ingratitudinis gratiæ, & furti in Christi dono.

1. Corint. 4.

Ministris ecclesiæ debetur sustentatio, maximè prædicatoribus.

Secundum huic proximum fundamentum constituatur hoc: Ex spiritualium administratione licet recipere quæ ad sustentationem necessaria sunt, & postquam statuta sunt certa aliqua stipendia ab Ecclesia, vel si minister sit in necessitate, etiam ea exigere. Hoc (tanquam iuris naturalis) primò probat Paulus multis similitudinibus. Quis militat (inquiens) suis stipendijs vnquā? Quis plantat vineam, & de fructu eius non comedit? Quis pascit gregē &c. Addens etiam veteris testamenti & similitudinem & figuram: Nam qui altari (inquit) seruiunt, de altari viuunt. Et

1. Corint. 9.

Scriptum

Scriptum est: non ligabis os bouis triturantis: quod non propter illos dictum est: nec enim de bobus cura est Deo: sed quia (inquit) debet in spe qui arat, arare &c. Vnde iterum ipse Timotheo scribens: Presbyteri (inquit) qui bene præsunt, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo. Honorem ibi non tantum pro reuerentia, sed (more veteris legis) etiam pro subuentione sumit. Apertè itaq; docet, non tantum necessaria deberi ministris spiritualium: sed ea reddenda esse iuxta cuiusque dignitatis & gradus rationem: ita vt honestè & decenter illis prouisum sit, & familiæ qua illis opus est siue ad necessitatem, siue ad decentiam ministerij cuiuslibet gradus: imò etiam eis, quorum Christi ministro naturali ratione cura commissa est: iuxta illud (quod ipsemet inquit) qui suorum, maximè domesticorum curam non habet, fide negauit, & est infideli deterior. Et hanc ipsam legem probauit Dominus in Euangelio, præcipiens Apostolis & discipulis quos mittebat, vt comederent et biberent quæ apud eos essent, ad quos diuerterent. Dignus enim est operarius cibo suo, inquit vnus Euangelista, alter: Mercede sua: vt videlicet idem intelligamus vtroque verbo significari.

1. Timot. 5.
1. Timot. 5.
Matthæi 10.
Lucæ 10.

Hæc duo fundamenta Euangelij & rationis naturalis, quorum alterum iustam temporalia percipiendi rationem ostendit in ecclesiasticis ministerijs: alterum iniustam damnat perceptionem: sunt diligenter consideranda. Ex quibus quæcunque ad simoniam, vel ad ius beneficij pertinent (quod attinet ad Deum & conscientiam) pensanda sunt. Quod vt fiat, hoc quod ex illis duobus sequitur, primò ante oculos habeatur.

Simoniæ vitium ex intentione præcipuè temporalia suscipientis iudicandum est, etsi dantis etiam intentio sit consideranda. Hoc non solùm ideo verum est, quia omne peccatum præcipuè voluntate cōmittitur, sed etiam ex proprijs & duobus illis fundamentis manifestum est. Temporalia possunt iustè recipi in administratione spiritualiū: non igitur in eorū acceptione, sed in malitia voluntatis qua suscipiuntur, hoc peccatū est de quo nunc agimus: quanquā possint etiam iniustè accipi: vt si nimia &c. Meritò itaq; definiunt doctores nostri simoniam esse studiosam voluntatem emendi, vel vendendi spiritualia. De ipsa igitur intentione, in qua præcipuè consistit simonia, sequentia sunt cōsideranda.

Simoniæ peccatum maximè ex intentione pensandum.

Simoniæ definitio.

Primum. Intentio suscipiendi temporalia tanquam precium

Quando simonia dicatur hęresis.

spiritualium, semper est simoniaca, et quidem si ita vt precium accipiantur, quasi spiritualia æstimabilia sint & illis æquari possint, est etiam hæresis: propter quod nõnunquam in iure etiam simonia hæresis dicitur: quamuis illud etiam putemus ea ratione dici, quòd Simon ille etiam hæreticus fuerit, & propriam sectam constituerit. Demum (quòd ad simoniam attinet) vt precium accipi temporalia intelligimus etiam, cùm ab inuitis exiguntur: inuitis inquam, id est, qui si possent spiritualia sine temporalium exhibitione habere, id mallent, nisi aliâs sint debita. Extorquere itaqua temporalia non iustis alijs titulis (de quibus statim dicemus) pro spiritualibus, dicimus esse ea vendere & precio æstimare.

Quæ intẽtio non sit simoniaca in acceptione tẽporalium.

Secundum. Intentio suscipiendi temporalia vt necessaria sustentationi, vel vt debita ex iure siue superiorum ordinatione, vel vt voluntariè oblata, nullum est peccatum. Nam primum permittit Christus (sustentationem scilicet) accipi, vt dictum est. Secundùm verò ex eodem etiam sequitur. Iustè enim prælatorum ordinatione iubentur dari temporalia, iuxtà Pauli præceptum. Tertium denique probat apertissima ratio: potest enim gratus esse & liberaliter aliquid offerre qui spiritualia percipit: nec ibi quicquam vitij est. Iuxtà duo igitur illa priora (quod ad Deum & conscientiam attinet) si temporalia vt necessaria, vel vt iure debita accipiantur, nihil refert siue ante, siue post collata spiritualia fiat, nihil etiam si antè exigantur & deducantur in pactum, modò intentio sit pura coram Deo, vel vt se seruet indemnem à molestiis, si putat postea sibi non esse conferenda. Quod verò attinet ad Ecclesiam (quia speciem simoniæ habet, ante administrata spiritualia recipere, exigere, vel pacisci de temporalibus) id prohibetur iure: & dicuntur ista à iuristis simoniaca, quia prohibita, hoc est, non ex natura, sed ex prohibitione iuris: quæ etiam ad peccatum obligat, & committeretur proculdubio, nisi illa ita fierent, vt apertè ostendi posset syncera intentio.

Quæ sit intentio simoniaca.

Tertium. Principaliter intendens temporalia in administratione spiritualium (etiam si licitè percipi possint) cõmittit simoniam. Quod est diligenter, curantibus mundam habere conscientiam, considerandum. Principaliter verò intendere temporalia, est ipsa spiritualibus præponere: atque ita summam deordinationem & irreuerentiam in ipsis spiritualibus & contra ea committere, imò

imò manifestè agere contra ordinationem Christi, qui hæc vt necessaria,& non aliter permittit accipi. Itaq; quocunq; titulo suscipiantur,si illa principaliter intendantur, simonia est. Vbi quanq̃ timoratæ conscientiæ non sint nimium inquietandæ, quia tamen difficile est(maximè in hac re, vbi de intentione agitur)hominẽ se ipsum agnoscere (nam fieri potest,temporalia moueant ad spiritualia administranda,ita vt aliter non fierent,non tamen propterea sit principalis intentio illa)hoc est cum timore domini valde cauendum,ne ex spiritualiũ administratione ditescere aut abundare,vel (vt Paulus inquit) luxuriari in Christo quis velit. Hoc enim ex spiritualium administratione quęrere, valde repugnat & ipsi Christi ordinationi, & fini rerum spiritualium. Hinc Paulus, mente corruptorum(inquit)est existimare quęstum esse pietatem: est autẽ magnus quæstus, pietas cum sufficientia.Propterea enim subiungit:Habentes alimenta(inquit)&quibus tegamur,his contenti simus.Nihil enim intulimus &c. Olim quidem erat pulchra certè contentio in ecclesia,dum populus liberalissimè offerret ministris ecclesiæ vultra necessitatem: etiam possessiones & perpetuos redditus:& illi liberalius refunderet in egentes :ita vt experientia ipsa populus episcopos patres pauperũ agnosceret. Tunc non erant certa statuta stipendia,nõ erat diuisio illa beneficiorum: sed distribuebatur vnicuiq; iuxta arbitrium episcopi, certè prout vnicuique opus erat. Posteà cæpit vtrinque minui synceritas & sanctitas:& eo ventum est,vt populus nolit dare,& vt ecclesię ministri quandoque opus habeant exigere, quanquam etiam nimis durè exigant. Hinc iura decimarum, & huiusmodi alia introducta sunt,quæ(quod attinet ad determinatam aliquam portionem) non sunt iuris diuini: ex hoc enim tantum habetur,deberi sustentationem ecclesiæ ministris. Itaque(quod pertinet ad verum fidei sensum)duo vitanda sunt extrema. Primum,negantium quicquã deberi ministris ecclesiæ, sed tanquam eleemosynam dari, vt Bohemi hæretici primò dixerunt:vel damnantium hanc prælatorum ecclesiæ,de certa portione necessariò reddenda ministris, ordinationem:quæ sanè fieri rectè potuit, & credendum est necessariò factam eam esse consensu etiam populi. Alterum porrò extremũ est,temporalia hæc immoderatius velle exigere, & tanquam stipendia sæcularibus principibus debita,habere.

Notent ministri ecclesiæ.

1.Tim.6.

Duo errores cauendi,

Disputant doctores, an habens necessaria & sufficientia sibi & suis,

Notent mini stri ecclesiæ quandoq exigere debeát temporalia.

suis,ex administratione spiritualium possit aliquid accipere: & multis distinctionibus de hac re agitur. Illud tamen certum haberi potest,non esse licitum temporalià exigere quacunq; ratione, ei qui sufficientiam habet,siue ab ecclesia,siue aliunde habuerit. Recipere verò illa,primò,si gratis offerantur, non damnatur,etiam si in ipsorum spiritualium administratione hoc & cogitetur & expectetur:modò expectetur voluntariè dandum. Secundo,si illa petantur tanquam ex iure,beneficio, vel ordinatione superioris debita.Sed hic considerandum est,qua intentione beneficium habeatur,& an quęrantur ex ecclesia diuitiæ, vel luxus & abundantia: quæ(vt dictū est) nescimus qualiter sine graui peccato quæri possint.Dicetur fortè hoc non esse simoniacum. Vocetur quouis nomine,certè talis temporalium acquisitio ex spiritualium administratione est illicita:illud igitur semper ante oculos habēdum est, & cum psalmista petendum à Deo:Inclina domine cor meum in testimonia tua,& non in auaritiam: vel (vt Augustinus legit) in emolumentum.Hæc itaq; de simoniæ peccato coram Deo & in conscientia dicta sint: quæ tamen simoniam tantum mentalem constituunt,quando exterius non manifestantur. Iam verò simonia exterior & perfecta(quæ punitur in ecclesia, & ex qua incurruntur pœnæ iuris,quæ certè multæ sunt & graues, excommunicationis videlicet & priuationis omnium quæ acquisita sunt per simoniam)non committitur ex solo peruerso animi affectu, nulla intercedente pactione.Ad illam igitur (vt Caietan. benè in summula notat,vbi & cætera huius materiæ dubia resoluit) requiritur temporalium rerum traditio ex cōuentione & exactione siue implicita,siue explicita,facta.Fieri enim potest, vt sine verbis spiritualia ministrans & temporalia reddens se inuicem facilè intelligant:ita videlicet vt neuter liberaliter id faciat. Si igitur temporalia dentur hoc modo:vel si non dentur, promittantur tamē(quacunq; ratione)& sequatur spiritualis rei administratio,est perfecta simonia iure punita: si verò aliquid horum desit,non est integra. Verbi gratia,si solo corde teneatur peruersa intentio, & ita spiritualia administrentur & recipiantur temporalia: multò minus si sola intentio fuerit mala,nulla verò ex ea administratio fiat: imò etiā si post conuentionē factam de tēporalibus,vel post ipsa recepta,mutata animi intentione,spiritualia non dentur,simonia non est perfecta.Patet enim non esse consummatum peccatum, quod

Simonia alia interior est, alia exterior.

non

non in liberali siue gratuita spiritualium administratione consistit. Cæterum eadem ratione constat, quòd si spiritualia semel data fuerint ex illicita aliqua conuentione, etiam si postea negentur temporalia commissam esse perfectam simoniam.

Hæc igitur de intentione circa simoniam dicta sint: ex quibus multa, quæ in speciali tractantur, possunt facile iudicari. An videlicet liceat redimere vexationem propriam, cùm iniustè alius impedit à consecutione beneficij, vel aliter non vult spiritualia tradere? Duo enim circa hoc curanda sunt. Primum, vt recta sit intẽtio: deinde ne alterius peccato cooperemur. Itaq; nolenti aliter baptizare, nisi detur pecunia, melius est nõ dare, dicunt doctores: sed ab altero suscipere baptismum, etiam à laico vel hæretico. Similiter qui ius habet acquisitum in beneficio, apertè iniustam vexationem posset pecunia redimere. Sed de his satis. Iam de ipsis spiritualibus, & de temporalibus quæ pro eis dantur, paucis dicendum est: de quibus multa apud doctores.

Circa spiritualia igitur ipsa illud in primis obseruandum est, quòd dona ipsa gratiæ, virtutes scilicet & diuina auxilia (quæ per essentiam, vt dicunt, spiritualia sunt) nec iure nec facto vendi possunt: quare de his nulla quæstio est, quæ frustra quis tentaret vendere vel emere. Sed tria sunt spiritualia quæ vendi prohibentur: sacraméta videlicet ipsa, quæ de facto pro pecunia tradi possunt: spirituales actus, vt prædicatio verbi Dei, oratio pro alio: denique & corporalia spiritualibus annexa, vel ex temporalibus & spiritualibus composita: vt calix, vestes consecratæ, locus sepulturæ, & huiusmodi alia. De his itaq; omnibus seorsim loquuntur doctores dist. 22. & b. Thom. etiam quæst. 100. 2. 2. de quibus breuiter sequentia notentur.

Quæ spiritualia de facto vendi possint, quæ nõ.

Primum. Sacramenta & spirituales actus (spirituales, inquam, ad salutem animæ spectantes, atq; christianæ religionis proprij) nulla ratione nisi gratis dari possunt vel recipi, ita videlicet, vt nec opera siue labor circa ista, nec industria, aut quicquid aliud in eis exercendis est, locari, vel in pactum deduci possit. Ratio quidem huius ex superioribus satis patet. Hæc enim omnia iubet Christus gratis dari. Si illa gratis danda sunt: quicquid illud sit quod con iunctũ est eis, gratis etiã dandum est. Dixerunt nonnulli laborem propriũ posse vendi, nõ ipsa spiritualia, sed hoc, qd aliud est, quàm

Non solum spirituales actus vendi nõ possunt, sed nec opera, industria, aut labor annexus.

aperta

aperta fraus & irrisio præcepti diuini? Illud itaq; certò statuatur, pro re, quæ ex spirituali potestate perficitur, vel reuera ad Christi gratiam per se pertinet, nihil exigi posse: nisi eo modo quo dictum est: nec in eis licet locare operas. Cæterùm si quod quæritur temporale est, vel corporeum, vel naturale: etiã circa spiritualia: vendi potest: vt cantor licitè stipendium accipit, etiam si is clericus sit aut sacerdos. Similiter musicus, vel quacunq; alia arte (cuius in ecclesia & in diuinis officijs vsus est) pollens vel laborans, pro quouis horum licitè stipendia exigit. Nõ enim sunt hæc spiritualia. Tales sunt custodes, syndici, & procuratores ecclesiastici: multo magis præfecti, etiam doctores vel magistri, qui prædicationis officio non deputantur, etsi theologiam doceant. Ministeria enim illa quæ ex persona Christi, à ministro aliquo eius nomine exhibentur, duntaxat sunt in quibus simonia committitur.

Annexa & partim spiritualia, qua ratione vendi aut non vẽdi posśint.

Secundum. De reliquis omnibus annexis, siue compositis ex spiritualibus & corporalibus, hæc certa habeatur regula: quòd ea parte qua spiritualia sunt, vendi non possunt. Quare si præcipuũ in eis sit spirituale: nullo modo vendi possunt. Si verò quod præcipuè quæritur temporale est, vendi quidem potest, modò corporale propter annexum spirituale non pluris vendatur. Igitur calix consecratus, & vestis sacra possunt vendi ab vna ecclesia, alteri, vel quacunq; alia ratione modò propter consecrationem non pluris vendantur. Locus verò sepulturæ consecratus iam ad hoc, nulla ratione vendi potest: quia nihil aliud in eo loco quæritur, quàm id ad quod consecratus est: multò minus officium sepulturæ, vel solennitas in campanarum pulsatione, & huiusmodi alijs, procesśionibus scilicet & similibus: de quibus omnibus manifesta sunt iura in hoc titulo: & ratio similiter id ostendit.

An quædam beneficia dari posśint pro pecunia.

Tertium. Quanquam de quorundam ecclesiasticorum beneficiorum collatione sit, præsertim apud iuristas, dubitatio, an sine simonia pro pecunia dari posśint: quando videlicet illis non est annexus ordo aliquis sacer, nec ecclesiasticum ministerium (sicut sunt canonicatus, vel pręposituræ sine omni iurisdictione ecclesiastica, vel alio actu, quàm cantare in choro) tamen de his omnibus etiam certò statuendum est, quòd non tantũ hoc ipsum quod cõfertur considerandum sit, sed etiam potestas qua datur. Etsi enim beneficium ipsum stipendium temporale sit: & similiter id propter quod datur; tamen quia datur ex potestate dispensandi

spiritualia

ſpiritualia & eccleſiaſtica bona: quæ quidē poteſtas à Chriſto eſt, & ex pſona illius exercetur:qui, vt illa vtatur, quicq̃ accipit, certè cōtra Chriſti ſtatutū agit. Dicit fortaſſe aliquis non eſſe ſimoniam, quia pura temporalia dat. Sed nos dicimus, quòd in eis dandis miniſter eſt Chriſti: ſiue igitur ſtipendiū totum, ſiue penſio (quam vocant) hoc eſt, portio temporalis redditus, ſiue etiam eleemoſyna detur ex authoritate eccleſiaſticæ diſpenſationis non gratis: vel ſimonia committitur, vel certè iniquitas magna, & aperta iniuſtitia atq; infidelitas in diſpenſatione.

Quæ verò dari vel recipi pro ſpiritualium adminiſtratione prohibeantur, tribus complexi ſunt doctores: pecunia videlicet, aut re aliqua pecunia æſtimabili, quod vocarunt munus à manu: obſequio, cùm videlicet ſeruitur vel miniſtratur, vt ſpiritualia beneficia dentur: denique precibus vel adulationibus, quas vocant munus à lingua. Hæc igitur tria dari, vel recipi pro ſpiritualibus, ſimoniam dixerunt. Et de munere quidem à manu, nulla dubitatio eſt: de obſequio verò & precibus, aut laude & adulatione non eſt facilè iudicandum. Diſtinguunt igitur alij hoc modo. Si obſequia vel preces tanquam precium rei ſpiritualis dentur vel accipiantur, ſimoniam dicunt committi: ſi autem non vt precium, non committi. Sed reuera diſtinctio hæc nimiū ſubtilis magis eſt ſpeculatiua, quàm vt pertineat ad rem. Quid eſt enim illa vt preciū dari, maximè ſi de precibus aut laudibus loquamur? Illa verò diſtinctio magis ad rē pertinet, & eſt grauior, qua b. Thomas cōformiter ipſis iuribus diſtinguit obſequia: q̃ aliud ſit honeſtū & ad ſpiritualia ordinatum, quod dignū eſt eccleſiaſtica remuneratione: & in eo nulla eſt ſimonia: aliud verò inhoneſtū, vel ſaltem temporale: vt ſi quis (inquit) epiſcopo ſeruiat in inſtituendis conſanguineis ſuis, aut huiuſmodi: pro his obſequijs ſpirituale cōferre, ſimonia eſt: quando ſcilicet hæc non liberaliter & gratis fiunt. De precibus verò, ſi carnales ſint & pro indignis porrectæ, & illarū intuitu cōferantur ſpiritualia, ſimoniā manifeſtè cōmitti docet, aut, vt minimū, factū ipſum eſſe ſimoniacū. Cæterùm etiam ſi pro digno preces offerantur, & illarū intuitu, & vt gratia eius qui preces offert, aut amicitia habeatur, cōferantur ſpiritualia: nō minus ſimonia eſt: quia hæc cōmoda temporalia ſunt, & tēporalibus cōmercijs & negotijs quærenda, nō ſpiritualibus: quāuis, ſicut in cęteris omnibus, iſta tanq̃ conſequentia iuſtam diſpenſationē ſpiri-

Tria ſunt q̃ pro ſpiritualibus nec dare licet, nec recipere.

tualium & accipi possunt, & expeti. Hæc igitur satis de tribus illis muneribus.

Quod simoniacè datum vel acceptū est, retineri non potest.

Vltimò tandem non est omittendū, q̃ simoniæ pœna (ab ipso iure diuino, & naturali ratione præscripta) est, vt datū & acceptū retineri non posit. Est.n.vtrinq; iniustitia cōmissa, cùm contra voluntatē Domini data sunt spiritualia pro precio, et acceptū precium pro illis: vterq;.n. cōmittit & iniustitiæ & sacrilegij peccatum: atq; ita nulla est datio & acceptio. Quare beneficio simoniacè acquisito renūciare tenetur, qui habet, & perceptos fructus restituere: pecunia etiam accepta necessariò restituenda est, nō ei qui dedit (qui dando peccauit, & dignus est illā amittere) sed ecclesiæ in cuius damnum cōmissa est simonia, Addunt etiam iura pœnas irregularitatum & excōmunicationum simoniacis. Cæterùm quia ordines recepti, etiam simoniacè, non possunt non suscepti esse, iura suspensionem ab omni officio ordinum indixerunt simoniacè ordinatis: adeo vt nec obediendum sit prælato simoniacè electo, vt ab eo sacramentum aliquod suscipiatur: quanquam hîc locum habeat moderatio concilij Constantiensis, & iuris communis, vt quamdiu tolerantur simoniaci, et non sunt denunciati, non teneamur illos euitare, vt superius explicatum est.

Notent qui simoniacè obtinent beneficia.

Pœna simoniacorum.

Nota moderationem.

Simonia mētalis non obligat ad pœnas in iure præscriptas.

Illud circa hoc non est omittendum, q̃ quanquā prior illa pœna resignationis & restitutionis meritò iuris diuini putetur, tamen cum simonia tantū mentalis est, et nulla exterius interuenit pactio explicitè vel implicitè, non solùm pœnis alijs iuris non astricti itadantes & accipientes spiritualia & temporalia, sed nec restitutioni ipsi, aut resignationi obnoxij sunt: sola enim animi pœnitentia hoc peccatum deleri potest, de quo aperta est definitio in c. vltimo de simonia, in decretalibus. De hoc igitur non est cur dubitetur, q̃ videlicet simonia illa quæ sola mente cōmissa est, sola etiam mentis pœnitentia purgatur. Quòd verò attinet ad beneficij Ecclesiastici retentionem: si alioqui dignus est & illud retinere potest: sola intentio simoniaca vel eius, vel dantis non cogit eum ad resignationem. Verùm de pecunia aut re temporali accepta non est prætermittendum, quòd, cùm constiterit non liberaliter datam eam esse, sed quasi ex necessitate & exactione (etiam si is qui recepit bona fide susceperit, & sine vitio simoniæ) restituēda nihilominus sit: cum illa coacta voluntas non veraciter transferat dominium: id quod in vsura manifestum est.

DE

DE MATRIMONIO.

LECTIO PRIMA.

De vera in eo ratione sacramenti.



EPTIMVM tandem sacramentum & vltimum matrimoniũ ponitur. Vltimum certè & necessitate & dignitate. Necessitate quidẽ, quia duo hæc, ordo & matrimoniũ, non singulis hominibus, sed toti ecclesiæ necessaria sunt: & inter ea illud persuadetur ac perfectionis est: hoc verò infirmitati nostrę cõceditur, et eadẽ ratione ostẽditur dignitate inferius nõ tantũ illo, sed & cęteris omnibus. In illis .n. manifestior & amplior gratia q̃ in hoc confertur. De hoc igitur sacramento vltimò nobis agendum est: in quo sunt quàm plurima & ad fidem, & ad mores pertinentia. Et ea quidem quæ ad fidem pertinent multipliciter impugnata sunt ab hæreticis et nouitatum amatoribus, atq; ideo necessariò cognoscenda & docenda sunt. Quæ verò ad mores pertinent, quanquam in eis multą sint quæ ad forensia iudicia ecclesiastica pertinent, & ad ipsa iura canonica ac doctores eorum: omnia tamen ferè necessaria sunt in iudicio illo arcano cõscientiæ, cùm frequenter ad illud occulta multa deueniant: quæ cùm probari non possint, in illo terminanda sunt. Vnde & Magister sentẽ. fusius per 17. d. à 26. videlicet vsque ad 42. in quarto de eo agit: quem sequuntur reliqui posteriores. Tradenda igitur sunt nobis, & quæ ad fidem, & quæ ad mores pertinent, idq; ex fundamentis theologicis, scripturæ videlicet & patrum authoritatibus.

Matrimoniũ alijs sacramẽtis posterius est dignitate & necessitate.

Quæ ad matrimonium pertinẽt etiam confessor scire debet.

Primò itaque omnium de ratione sacramenti agendum est: an videlicet, & secundum quam rationem matrimonium sacramentum sit? Magno enim consensu hoc ab hæreticis omnibus nostri temporis negatur, & à catholicis non paucis aut non satis explicatur, aut in alieno sensu asseritur, vt in Durando patet: vt omittamus interim multos recentiores, de quibus posteà, cum opus fuerit, dicetur. Hæretici igitur multa contra hoc sacramentum matrimonij adferunt, inuidiosissimè etiam calumniantes, quòd hoc sacramentum nos fecerimus, vt ad Ecclesiam reuocaremus eius iudicium, & ita multa contra id quod æquum & iustum est, de matrimonio statuerentur in Ecclesia: vt de multis gradibus consanguinitatis, & de matrimonio contracto à filijs sine parentum voluntate: & addentes etiam, non plus esse rationis sacraméti in matrimonio, quàm in agricultura, siue arte quauis alia politica, quæ ex Dei bona ordinatione est, non tamen sacramentum: maximè cùm audeamus (dicunt illi) matrimonium sordes & immunditiam vocare. Cum enim de cælibatu ministrorum ecclesiæ dicimus, ob mundiciam spiritualium rerum non conuenire matrimonium ministris Ecclesiæ: colligunt statim illi, nos dicere immundum matrimonium. Vt igitur his omnibus veraciter & sobriè atq; modestè respondeamus, statuatur hoc certissimum fidei fundamentum. Matrimonium, quod quantum conuenit huic principio, legitima coniunctio maris & fœminæ ad indiuiduam & perpetuam vitæ consuetudinem retinendam, siue ad propriorum corporum donationem inuicem faciendã, describi potest: & prima est (vt Augustin. inquit in libro de bono coniugali) copula naturalis humanę societatis, ab ipso naturę authore in ortu eius instituta: est verissimè & perfectè sacramentum Ecclesiæ. Vt verò omittamus consensum catholicorum omnium doctorum ab his quadringentis et amplius annis, qui omnes disertissimè de hoc sacramento locuti sunt (Hugo videlicet de sancto Victore, Magister sententiarum, omnes scholastici, Rabanus, & cæteri omnes, quos hæretici inuerecundè certè & procaciter reijciunt: maximè cum hoc non fuerit inuentum illorum nec huius temporis: sed quod acceperunt, tradiderunt) ad confirmandum hoc sacramentum primò sufficere debet Ecclesiæ Romanæ & conciliorum vniuersalium definitio. Lucius 3. in cap. ad abolendam, de hæreticis, ante quadringentos (aut circiter) annos matrimonium inter septem

q. 3. d. 26.

Quid reprehendãt heretici in catholicis de matrimonio.

Descriptio Matrimonij, cum assertione quòd sit verè Sacramentum. Capite 1.

ptem

ptem sacramenta ecclesiæ, quasi rem certam, collocat: vniuersos hæreticos decernens, qui de sacramento corporis & sanguinis domini, vel baptismate, seu de peccatorũ remissione, matrimonio, vel reliquis ecclesiæ sacramentis aliter sentiunt, quàm sancta Romana ecclesia prædicat & obseruat. Vbi diligenter notandum est, quòd hunc sensum ecclesiæ de sacramento matrimonij tam certum & indubitatum habuerit, vt nec cogitauerit de eo dubitari posse. Deinde concilium Constantiense in Ioannis Hus condemnatione, ipsum & sequaces damnat, quòd de septem ecclesiæ sacramentis, & multis alijs, vt infideles filij infideliter sentiant. Vbi vide nominari septem sacramenta, quæ sine matrimonio non inueniuntur. Deniq; concilium Florentinum in bulla vnionis Armeniorum, septimum sacramentum matrimonium ponit, distinctè de eo doctrinam tradens. Quæ certè concilia (vt nunc cũ adaduersarijs ecclesiæ agamus) si non certum est errare non potuisse: tamen non nisi temerè & impudenter reprehēdi possunt à priuato aut priuatis quibuscunq;. Nec enim quòd posteriorum temporum sint, quicquam detrahit veritati huius dogmatis. Cur enim quæ post priora illa tempora in controuersiam venerunt, nõ sunt definienda? Sess. 15.

Sed, vt hoc certius possimus asserere, aduersus hæreticos, opus est illud confirmare consensu totius ecclesiæ, vel efficaci & certa ratione ex scripturis & fide sumpta. Nec enim credimus concilia nouam fidem, aut noua sacramenta tradere posse, vt superius dictum est: Neq; dubitamus in ipsis concilijs vbi hæc definita sunt, vel vtrunq; horum (scilicet consensum ecclesiæ & rationem scripturæ ac fidei) vel vt minimum alterum inuestigatum & inuentũ fuisse: vbi doctorum totius ecclesiæ diligentia hæc quæruntur. A nobis verò pro captu nostro vtrunq; horum est probandum.

Incipiamus igitur à consensu & authoritate ecclesiæ: de quibus (vt sobriè loquamur) duo asserimus. Primum. Nomen ipsum sacramenti in propria significatione, qua eo vtimur cum septem sacramenta ecclesiæ dicimus, rarò inuenitur in antiquis patribus apertè matrimonio tribui: ita vt de hoc nomine consensum ecclesiæ ab ipso eius ortu (sicut in cæteris huc vsq; fecimus) apertè probari posse, non asseramus: nec hucusq; inuenimus. Secundum. In matrimonio tamen, id quod nomine sacramenti significamus inueniri (signum videlicet rei sacræ, & sanctificationem quandam)

ecclesiam semper sensisse, etsi non multis ac apertis testimonijs: sufficientibus tamen indicijs probari potest:id quod satis esse debet fidelibus & modestis ecclesiæ filijs. Horum igitur duorum primum quidem ideo dicimus: quoniam etsi legamus apud Paulum de matrimonio loquentem: Sacramentum hoc magnum est: verbum tamen græcum est, mysterium, quod non possumus negare multa alia significare, quàm sacramenta ecclesiastica: quanquam nostri interpretes his duobus nominibus, mysterium, &, sacramentum, pro eodem vti videatur, nec impropriè aut malè: idem enim hæc duo significant, vt superius in principio huius tractatus dictũ est. Et in hac significatione sacramentum non est aliud quàm absconditum aliquod & abstrusum sacrum. Vnde in eodem loco Pauli scriptores quidam ecclesiastici eodem modo quo Paulus, matrimonium sacramentum vocant: & non aliter quàm ipse Paulus, nec explicatius quicquã dicunt, quod ad antiquiores attinet: & Ambros. eo loco mysterium legit, nec in enarratione quicquam aliud addit. August. (vt inferius apertius patebit) in matrimonio sacramentum esse frequenter dicit: idq; ita, vt, quanquam hoc ipse explicauerit, non tamen quasi nouum inuexerit in ecclesiam: & sacramentum (vt ostendemus) eodem modo sumit, sicut quando septem esse sacramenta ecclesiæ dicimus. Et hæc sunt quæ circa nomen istud habemus ex antiquioribus. Secũdum verò quod de re ipsa asseruimus, ita probatur: In matrimonio est signum quoddam, sacrum quidem & diuinum: & sanctificationem in eo esse, ab antiquioribus patribus semper fuit creditum, idq; ita, vt de hoc nulla vnquam fuerit contradictio. Et illud quidem apertè ostenditur ex eo, quòd patres matrimonium noluerunt aliter celebrari, quàm benedictionibus sacerdotum in ecclesia, & sacris oblationibus, atque sacrificio ipso Missæ: quibus quid quæso aliud significatur, quàm vt rem sacram hoc habitum esse? Huius verò testimonia antiqua extant: primò decretum Euaristi, qui aut tertius aut quintus à Petro fuit: in quo apertè non aliter ratum habendũ esse matrimonium dicit, nisi & à parentibus petatur ipsa fœmina, vel à propinquioribus etc. & cum precibus ac oblationibus à sacerdotibus benedicatur: quod (inquit) à patribus accepimus, & à sanctis Apostolis & eorum successoribus traditum inuenimus. Hoc ipsum Tertullianus antiquæ authoritatis, in his præcipuè quæ ad ritus pertinent illorum temporum, in lib. 2. ad vxorem, manifestè testatur,

Ephes. 5.

Epistola 1. quæ est ad omnes episcopos Africæ.

Nota traditionem apostolicam.

testatur, felicitatem illius matrimonij commendans, quod (inquit) ecclesia conciliat, cõfirmat oblatio, obsignatum angeli denuntiant. Similiter & concilium Carthaginense quartum, tempore Augustini & eo præsente celebratum, offerendos esse sponsos sacerdotibus cùm benedicendi sunt, statuit, certè non tanquam rem nouam: & hoc deinde perpetuò videmus in ecclesia seruatum: quare constat tanquam rem sacram habitum esse matrimonium. Deinde & verbum Pauli hoc ipsum satis confirmat, qui de muliere matrimonio iuncta loquens: Saluabitur (inquit) per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate. Vbi duo priora quæ ponit, fidem & dilectionem constat omnibus fidelibus conuenire: quod verò addit, sanctificatione, apertè ostendit ad ipsum matrimonium pertinere: & quia perseuerandum in ea dicit, satis manifestat in ipso matrimonio eam esse, in qua perseuerandum docet. Vnde & alibi ait: Vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione, non in passionibus desiderij, sicut gentes quæ ignorant Deum. Vltimò deniq; hunc ecclesiæ sensum, & nomen ipsum sacramenti in matrimonio Augustinus frequentissimè ostendit. Is enim non sensum suum, nec nouum aliquid in ecclesia docens: sed explicans dilucidè & ecclesiæ & scripturæ sensum, in matrimonio tria bona esse frequenter docet: prolem, tanquam fructum actus ipsius & coitus coniugalis: fidem, qua sibi inuicem ita obligantur vir & vxor, vt Paulus dixerit, quod vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: & è contrario, nec mulier sui corporis habet potestatem, sed vir. Et rursum: Vxori debitum vir reddat, & vxor viro. Tertium denique bonum vocat sacramentum, à quo (inquit) fit, vt matrimonij vinculum indissolubile sit, etiam si vtrũq; aliorum defuerit. Et quidem non tantum in matrimonio sacramentum esse dicit: sed etiam ipsum esse sacramentum. Ita lib. 1. de nupt. & concupis. Quoddã sacramentum (inquit) nuptiarũ commendatur fidelibus: de quo ait postea. Huius sacramenti res est, vt quàm diu viuũt, separari nõ possint coniuges. Idẽ etiã lib. de bono coniugali. c. 7. manifestè dicit: & c. 23. confert matrimoniũ sacramento ordinis: manere nihilominus sacramentũ asserens, etiã si proles aut facultas habendi illam & fides quoq; ipsa defuerint: sicut ordinis sacramentum manet, etiã si plebs cui aliquis præficitur, non maneat. Itaq; & ex his, & ex multis alijs in vtroq; horum librorum

c. 13.

1. Tim. 2.

1. Thess. 4.

Tria bona matrimonij proles, fides, sacramentũ.

1. Cor. 7.

c. 10.

librorum ab Augustino dictis, apertè constat ipsum tanquam certum habuisse, matrimonium esse sacramentum: quanquam negandum non sit, nomen sacramenti (etiam secundum quòd pro sensibili aliqua re sanctificante nos sumitur) latius patere apud Augustinum, qui etiam quædam alia sacramenta dicere non dubitat, vt patet lib. 2. de peccat. merit. & remiss. vbi catechumenos benedictione illa quæ præcedit baptismum, sanctificari dicens, addit etiam, & quod sumunt, sanctius esse cæteris cibis, quia sacramentum est. Itaq; ostendit ibi sanctificatum aliquid in ecclesia catechumenis traditum fuisse, & illud sacramentum vocat. Vbi aduertendum est, quàm negligenter Augustinum legerint, qui dicunt duo tantum sacramenta Augustinum ponere: cùm etiã ponat sacramentum quoddam catechumenorum: non quòd putemus aut ipsum credidisse, aut credendum esse, quòd baptismum præcedat aliquod aliud verum & proprium sacramentum: sed vt pateat quàm latè vsus fuerit nomine sacramenti. Et tamen ne putetur, quòd ita vocet sacramentum matrimonij, sicut catechumenorum: sed propriè & verè: dixit, sicut sacramentum ordinis: ita enim confert hæc duo sacramenta. Et hæc dicta nobis sint de antiquæ ecclesiæ sensu, & authoritate patrum de hac re. Nos enim alia explicatiora non habemus: sed hæc satis ostendunt nolentibus proteruire, quis fuerit antiquitatis sensus. Quòd verò non frequentius de hac re mentio fiat apud antiquos, putamus ideo factum esse, quia nulla erat de hac re controuersia. Ea enim quæ certò constituta erant in ecclesia, non opus fuit à patribus illis confirmari, nec certè frequentius meminerunt illorum (sicut superius quoq; frequenter monuimus) nisi cùm ad alia vel confirmanda, vel explicanda illis opus erat: Satis enim hoc superius ostendimus. De sacramento ordinis nõ esset & apud Augustinum mentio, nisi propter hæresim Donatistarũ opus fuisset illi dicere, quòd sicut baptismus ab hæreticis datus validus est, ita & potestas baptizandi, hoc est, sacramentum ipsum ordinis. Itaq; quòd tam raró fiat mentio matrimonij, debet nos apertè docere, rem fuisse certam; quod vel vnius Augustini testimonium confirmare potest. Nec enim rem nouam ille inuexisset in ecclesiam, nec permissum illi esset, sed reclamassent contra illum doctissimi alij & sanctissimi pontifices. Et certè meritò, etiam si nulla alia esset ratio, hæc vna nobis authoritas sufficere posset. Sed ne quid desit, addamus iam rationem certam ex ipsa fide sumptam.

Nota quare multorũ dogmatum fidei apud antiquos rara fit mentio.

Ita

Ita igitur probamus rem ipſam, quam nomen ſacramenti ſignificat, certiſsimò matrimonio conuenire. In matrimonio eſt effectus omnem humanam & naturalem virtutem excedens, à ſolo Deo ſupernaturaliter cauſatus: idq́; ex ſignificatione præcedenti: ergo matrimoniũ eſt verum ſacramentum. Hoc enim nomine ſacramenti veraciter ſignificamus: externum ſcilicet aliquod diuinæ virtutis & operationis ſignum, non tantum (vt hæretici dicũt) confirmatiuum & teſtificatiuum fidei, ſed ipſius etiam gratiæ effectiuum, vt ſuperius probauimus. Si igitur hoc conueniat matrimonio, perfectiſsimè ſacramentum erit. Illud aſſumptum igitur probandum eſt, quòd talis effectus ſit in matrimonio: idque non aliunde, quàm primæ inſtitutionis ipſius à Deo factæ, & ſacræ ſcripturæ verbis, ac Chriſti Domini in Euangelio authoritate manifeſtè conſtat. In Geneſi ita ſcriptum habemus, quòd muliere formata, adduxit eam Deus ad Adam, & ille ait: Hoc nunc os ex oſsibus meis, & cætera quæ ibi ſcripta ſunt vſque ad illud verbum: Quamobrem relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Hæc verba Chriſtus Dominus apud Matthæum primò à Deo dicta aſſerit. Qui creauit (inquit) hominem, maſculum & fœminam fecit eos, & ait: Propter hoc relinquet homo &c. cum tamen legerimus hæc verba ab Adam dicta eſſe: non alia certè ratione (vt Auguſtinus 8. lib. de Geneſi ad literam inquit) niſi quia illa ab Adam prophetìcè, & ex perſona Dei dicta ſunt: vt agnoſcamus in matrimonij inſtitutione non tantum Deum vt authorem naturæ ſe geſsiſſe, vt ſcilicet naturale tantum vinculum faceret: ſed ſupra naturam omnem, & vt authorem gratiæ efficacius aliquid operatum fuiſſe. Hoc enim ſtatim Chriſtus ipſe oſtendit: Quod (inquit) Deus coniunxit, homo non ſeparet: addens mox, nulla ratione licere vxorem dimittere, ita vt ipſa alteri coniungi poſsit: de qua re latius poſtea dicemus: nunc hoc ſatis eſſe debet, quòd vinculum matrimonij tantum eſt, vt nulla humana vi ſolui poſsit, dicente Chriſto: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet: ergo & ſupernaturali virtute hoc factum eſt. Quare enim, ſi ex ſolo conſenſu cõtrahentium vinculum illud cauſatur (addamus etiam, & authoritate legum humanarum) non poſſet eodem etiam conſenſu & authoritate diſſolui? Quare coniuges non poſſent vel propter bonum reipubl. vel proprio conſenſu ita ſeparari: vt alijs coniunge-

Geneſis 2.

Capite 19.

Cap. vltimo.

Vinculũ matrimonij & ſupernaturale eſt, & ſupernaturali ex cauſa.

iungerentur: ſicut Cato Romanus (vt Auguſtinus refert) propriam vxorem alteri dedit repleturam domum illius filijs? Et tamen Chriſtus inquit, Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Eſt igitur effectus ſupernaturalis manifeſtus. Significationem etiam rei ſacræ, & quidem ſummæ (coniunctionis ſcilicet Chriſti & Eccleſiæ) in ſacramento eſſe ex ipſa Dei inſtitutione Paulus docet, cum mulieribus, vt maritis ſint ſubditæ, præcipiens, exemplum adducit eccleſiæ: Sicut eccleſia (inquit) ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis. Et rurſum, viris, vt eis perſuadeat dilectionem vxorum, in exemplum proponit Chriſtum: Viri, diligite vxores veſtras, quemadmodum Chriſtus dilexit Eccleſiam. Et poſt multa in hanc ſententiam eo loco, tandem adducta authoritate Geneſis: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem &c. ait. Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. Vides ergo in matrimonio effigiem quandam Chriſti & eccleſiæ, & coniunctionis eorũ? Vides & Paulum apertè in ipſo matrimonio, & in illis verbis: Propter hoc relinquet homo &c. ſacramentum inueniſſe? Sed in Chriſto (inquit) & in eccleſia: vt apertè intelligas ibi conſummatam eſſe rem illius ſacramenti. Hoc (inquit) eſt ſacramentum: quid (rogo) aliud, quàm coniunctio viri & mulieris? De hac enim in toto contextu loquitur, & de eadem, verba quæ citauerat, loquuntur. Eſt ergo illa cõiunctio ſacramentum. Et etiam ſi ſacramentum (vt contendunt hæretici) ſumatur pro myſterio: negari tamen non poteſt, ſignificari ſacra quadam et myſtica ſignificatione in matrimonio coniunctionem Chriſti & Eccleſiæ. Ex qua (inquit Auguſtinus) fit, vt fœdus illud nuptiale, etiam ipſa ſeparatione irritum non fiat. Poſſet enim homo (inquit) ſterilem vxorem dimittere, & ducere de qua filios habeat: quod tamen ſi non licet, ſicut diuina videtur regula præſcribere (quod Auguſtinus dixit, quia non ſatis diſcuſſerat hoc eo loco) quem non faciat intentum, quid ſibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis? quod nequaquam puto tantum valere potuiſſe, niſi alicuius rei maioris, ex hac infirma mortalitate hominum quoddam ſacramentum adhiberetur, quod deſerentibus hominibus atque diſſoluere cupientibus, illis maneret ad pœnam. Nihil ergo ad veram rationem ſacramenti deeſt matrimonio. Et certè indignè ac blaſphemè etiam de matrimonio ſentire ſe oſtendũt, & puerili leuitate duci, qui nihil putant illud

Lib. de bono coniug.

Epheſ. 5.

cap. 7. lib. de bono coniugali.

Quàm impiè ſentiant hæretici de matrimonio.

lud differre ab agricultura, aut sutrina, siue tonstrina. Quomodo non verentur illud Christi: Quod Deus coniunxit &c.? Sed etiam illa (inquiunt) sunt à Deo, non tamen sic, vt ab homine dissolui non possint. Agnoscant itaque (sicut Augustinus inquit) superhumanum aliquid in hoc sacramento matrimonij. Nec catholici sordes aut immunditias matrimonium vocamus: imò (vt Augusti. inquit) quicquid immodestum, inuerecundū, sordidum- que gerunt inter se coniugati, vitium est hominum, non culpa matrimonij: nec illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Vnde & sanctitatem in ipso matrimonio, atque in corporibus coniugatorum confitemur. Quanquam Paulus dixerit: Quæ innupta est, cogitat quæ sunt Domini, vt sit sancta corpore & spiritu: tamen eodem etiam loco (vt Augustinus ait) sanctificatus, inquit, est vir infidelis in vxore fideli &c. Nec tamen propterea æquamus nuptias cælibatui, de quo postea dicemus: nunc satis sit, ex his probasse veritatem sacramenti matrimonij.

Respondetur hæreticorū. Lib. de bono coniugali, cap. 6. 1. Corint. 7. Lib. de bono coniugali, cap. 11.

LECTIO SECVNDA.

In qua soluuntur quæ contra veritatem huius sacramenti adducuntur & dubitantur.



VÆ diximus sufficere possunt & contra aduersarios Ecclesiæ, & ad dubia omnia soluenda, quæ à catholicis etiam (minus dignè certè de sacramento hoc sentientibus) adducuntur. Vnus est inter scholasticos Durandus, qui de hac re minus certè consideratè & audacius quàm oporteret loquens, fatetur quidem Ecclesiæ sacramentum esse matrimonium, sed solo nomine: quia non vniuocè (inquit) hoc est, eadem ratione, qua alia, sa- dist. 26. q. 3. quarti.

cramentum dicitur: & denique nihil dignum sacramento in eo inueniri putat. Cùm verò nos probauerimus, imò verbum Christi & Pauli testetur rei sacræ signum esse, & supernaturalem effectum habere: nihil est quod ad perfectam & omnium aliorum sacramentorum veram rationem illi desit: nec possumus sententiam illam non contrariam scripturis & fidei dicere, & certè ex magna negligentia id rectè considerandi scriptum esse. Sed soluendæ sunt rationes & dubia quibus ille mouetur: ex quorum solutione fiet etiam hoc ipsum manifestius.

Vtrum per sacramentũ matrimonij conferatur gratia contrahentibus.

Primò igitur (quod dictis proximum est) meritò quærit ille, an gratia conferatur per hoc sacramentum contrahentibus? Hoc enim (vt satis ex superioribus patet) commune est omnibus sacramentis nouæ legis. Si ergo vel hoc sacramentum gratiam non conferat, vel si hoc dubium sit: pari ratione dubitabitur, an sit sacramentum. Et quidem Durandus refert Iuristarum quorundam sententias (quorum (inquit) est sensum canonum & Romanæ Ecclesiæ circa hoc nosse) asserentium in matrimonio gratiam nõ conferri: Ostiensis videlicet, Goffredi, Bernardi: imò & Magister ipse sententiarum in principio quarti, matrimonium separans à sacramentis gratiam conferentibus, dicit in remedium tantum peccati institutum esse. Meritò itaque quid certa fide de hoc sentiendum sit, quæritur: cui breuiter duabus propositionibus respondeamus.

dist. 2.

Prima Propositio.

Prima. Etsi à nonnullis negatum fuerit sacramentum hoc gratiam conferre, & videatur etiam inter theologos de hoc probabiliter dubitari: dubium tamen hoc potest intelligi de gratia quadam habituali, qua sanari dicimus & perfici animam, remittique peccata: quæ cùm habitus sit, permanet & augetur in habentibus eam per sacramenta, & non habentibus datur. Meritò enim in quæstionem verti potest, cùm hoc sacramentum non sit institutum in remissionem peccati, quomodo virtute eius non habenti gratiam, atque ideo non existenti in peccato gratia detur: aut augeatur etiam in iam eam habentibus? maximè cùm fieri possit, vt contrahat quis matrimonium mutata voluntate continendi quam prius habuit, atque ita eo contracto, magis minuenda in eo videbatur gratia (si minui possit) quàm augenda: quanquam & in hac dubitatione multò probabilius sit, etiam hanc gratiam dari & augeri (vt beatus Thomas inquit distinct. 26.) sicut

q. 2. art. 3.

in

in alijs sacramentis, vt sequenti propositione ostendemus.

Secunda. In hoc sacramento dari contrahentibus aut habitualem gratiam, aut auxilium supernaturale & gratuitum ad dignè ac sanctè vtendum matrimonio, & perpetuò seruandam fidem, ac ad non recedendum à perpetua vinculi huius indissolubilitate (eadem ratione, qua superius dari in sacramēto ordinis diximus) probatur & satis ostenditur authoritate scripturæ: quare nulli catholico putamus de hoc dubitandum esse. Deus non deest illis, quos in ecclesia sua in aliquo gradu constituit. Cùm enim vocat aliquem ad officium aliquod, gratiam dat illi ad tale officiū necessariam. Quanta verò sit necessaria gratia, quantum Dei auxilium, ne in vsu matrimonij excedatur, & ne satanas (vt inquit Paulus) tentet & naturalis ratio, & authoritas scripturæ satis ostendit. Concupiscentia enim accenditur magis experientia: & Paulus apertè inquit: Tribulationem carnis patientur. Igitur ad hæc omnia opus est diuina gratia, maximè ad matrimoniale vinculū perpetuò retinendum, quod tot impedimentis, & quidem nonnunquam naturæ importabilibus, contingit impugnari Quomodo credemus Deum deesse huic suo operi? Certè verbum illud. Quod Deus coniunxit, si rectè expendatur, sicut ostēdit Deum supernaturali virtute coniunctionem illam operari: sic etiam docet illum eandem per suam gratiā perficere, & quidem vel solum hoc verbum credimus id sufficienter probare. Adest ibi Deus vt operetur significationem, sanctissimam & arctissimam coniunctionem. Adest ibi adducens viro vxorem, sicut adduxit ad Adam: & subtrahet se, ne conferat gratiam rei significatæ & effectæ necessariam? Quis hoc dignè vel suspicari posset? Satis ergo nobis sit verbum illud: Quod Deus coniunxit. Addunt etiam rationabiliter multi, quòd, si non daretur gratia, non esset matrimonium in remedium: cùm reuera cōcupiscentia non superetur, nec temperetur quidem experientia, sed accendatur magis, vt diximus. Si ergo melius est nubere quàm vri (vt Paulus inquit) & propter fornicationem, vitandam scilicet, vnusquisq; suam vxorem habere debeat: gratia proculdubio confertur concupiscentiam temperans: alioqui satis debile remedium esset matrimonium: & (vt b. Thomas supradicto loco inquit) nihil magis in lege noua matrimonium iuuaret, quàm in veteri. Porrò si, qui matrimonium contrahunt, obicem ponant, nihil virtuti sacramenti detrahitur: hoc

2. Propositio

1. Cor. 6.

1. Cor. 7.

enim in omnibus ſacramentis contingit. Nec verum eſt quòd matrimonium contrahens, hoc ipſo obicem ponat augmento gratiæ, etiam ſi fortè prius propoſitum continentiæ habuerit, modò non votum. Sanctè itaq; contrahi poteſt matrimonium, quod (vt ex iam dictis patet) non eſt dubitandum gratiam adferre contrahentibus. Habitus gratia illa ſit, an augmentum ipſius, an duntaxat Dei auxilium, parum curamus: quanquam probabiliter etiam teneatur, gratiam omnium ſacramentorum præſupponere habitum illũ inhærentis gratiæ. Quare quodlibet eorum (etiam ſi non inſtitutum ſit in remedium peccati) ſumptum cum digna præparatione animi, creditur peccatum, ſi quod reliquũ eſt, dimittere, & ita gratiam iuſtificantem conferre: quod & de matrimonio meritò credi poteſt. Nam ſi fortè inculpabiliter peccatũ aliquod vel ex obliuione, vel ob defectum perfectæ contritionis non fuit antè remiſſum, atq; ita ſine gratia ad hoc ſacramẽtum accedatur: ex deuota & digna eius ſuſceptione remittetur. Et tamen de hoc diſputari quoq; ſuſtineremus, modò illud etiam vt tutius ſaltẽ, & ideo vt neceſſarium doceatur, quòd debeat hoc ſacramentum ſuſcipi, ſicut & omnia alia, cum vera pœnitentia & contritione (vt minimũ) peccatorum. Eſt verò ſaluberrimum conſiliũ, & ſeruatũ quidem à pijs omnibus, vt non niſi præmiſſa etiã confeſsione hoc ſacramentũ perficiatur. Et quanquã cõſultius foret, vt hoc in primo illo contractu, cũ de præſenti ſibi inuicem conſentiunt coniuges, obſeruaretur: ibi enim verum ſacramentum eſſe meritò creditur: tamen ſuſtinendum, imò curandum, vt ſaltem cùm benedictiones illæ in eccleſia ſuſcipiendæ ſunt, omnino etiam ad ſuſcipiendam Dei gratiam coniuges per confeſsionem præparentur: nam in illis credimus (quanquam ipſæ non ſint ſacramentũ) perfici, ſi quid defuit in priori contractu. Tunc enim & perſeuerat & quodammodo renouatur prior ille conſenſus, & ſuperadduntur benedictiones eccleſiæ. Interim tamen admonendi ſunt, vt in priori illo contractu ſanctè ſe habeant: de quibus poſtea plura dicemus, cum de diſpoſitione ſuſcipientium hoc ſacramentum agemus.

Saluberrimũ hoc conſiliũ & populo ſæpè prædicandum.

Illud circa hunc articulum non omittamus, nonnullos multa certè pietatis ſpecie, & zelo ſanctitatis chriſtianæ, apertè docere non eſſe ſacramentum, quando nullo reſpectu Dei, nulla in eũ fidei deuotione, ſed voluptatis tantum intentione contrahitur matrimo-

trimonium. Non enim putant isti sacramentum esse, vbi nō adest fides in verbum ipsum sacramenti. Quod ideo retulimus, ne si quis in hunc locum inciderit, specie illa pietatis decipiatur. Primò constat ad integritatem aliorū omnium sacramētorum (sanctiorum etiā & perfectiorū, quàm sit matrimoniū) sufficere voluntatē suscipiendi sacramentum vt ab ecclesia traditur, etiā si id sine vllo respectu Dei, & ob malū finem fiat: vt si baptizetur quis vel propter pecuniam, vel quacunq; alia etiam iniqua voluntate, est verū sacramentum: ita in ordine & cæteris omnibus: Quare ergo non similiter in matrimonio? Requiritur quidem deuotio in Deum ad dignè suscipiendum sacramentum & cum fructu gratiæ: non aūt ad hoc, vt sit perfectum sacramentū, vt ex superioribus satis patet. Distinguenda enim sunt illa duo, idq; maximè in matrimonio, in quo, si illa opinio crederetur: quot matrimonia vel sacramenta nō essent, vel verterentur in dubiū: maximè cùm perpetua illa indissolubilitas ex sacramento causetur? B. August. inquirit quidem, an contractum matrimoniū sola libidinis causa, coniugiū sit: quanquā de nomine sacramenti ibi nō loquatur, & (quāuis ęgrè) fatetur tandē coniugium esse, modò nihil fiat quo impediatur susceptio prolis: imò bonum hoc esse ibi obseruat, quòd libido illa cōtineatur intra iustos limites. Ita igitur censendum est de sacramēto. Quod verò Augustinus dicit de non impedienda prolis susceptione, explicabitur postea. Nunc satis sit, quòd certò sciamus, verum coniugium & verum sacramentum esse censendum, quando in intentione nihil est contrarium naturæ coniugij viri & mulieris, etiam si aliquid sit contrarium gratiæ. Et quod ab eis additur de fide credente & acceptante verbum: magis Lutheranum est quàm Catholicum. Verbum quidem sacramenti (inquit Augustinus) operatur, non quia dicitur, sed quia creditur: sed inde non sequitur, quòd, vt operetur, opus sit credi vel à suscipiente sacramentum, vel à tradente: vt operetur, inquam, veritatem sacramenti: sicut in baptismo suscepto & tradito ab Arrianis, volentibus tamē agere quod Christus instituit, patet. Nec verba sacramentorum in catholica doctrina ad confirmandam & excitandam fidem, siue corroborandam promissionem, ac consolandos fideles principaliter sunt instituta & dicuntur: sed ad operandum & efficiendum. Consequuntur quidem consolatio & corroboratio animæ etc. in his qui dignè dispositi sunt, sed nō est ille proprius effectus, sine

Lib. de bono coniugali c. 5.

ſine quo ſacramentum non ſit ratum. Quod cùm frequenter ſuperius ſit explicatum:opus nunc fuit,ad cauendam nouam hanc pietatis ſpeciem,repetere.

Ex his etiam patet,quomodo reſpondendum ſit alijs, quæ ſolent obijci contra veram rationem ſacramenti in matrimonio: quòd videlicet in eo non applicetur exterius aliquid per miniſtros eccleſiæ ſuſcipientibus ipſum,ſicut in alijs ſacramentis fit. Fatemur nanq; ita id ſe habere,& ita hoc ſacramentum nō perfici applicatione alicuius rei ſuſcipientibus adhibitæ,ſed contractu ipſo. Sic enim & pœnitētiæ actib. ipſius pœnitentis perficitur,accedente tamen abſolutione:hîc verò ipſe contractus legitimus complet totam rationem ſacramenti. Nec eſt Deo difficile, quo medio & qua ratione gratiam conferre velit,vel operari ſua ſupernaturalia opera.

De inſtitutione ſacramenti. De inſtitutione quoq; huius ſacramenti,in noua maximè lege, dubium eſt.Cum enim ſacramentum nouæ legis illud eſſe confiteamur,meritò putant quærendam eius inſtitutionem in noua lege:cum præſertim matrimonium in prima illa hominis productione,multis non in ſacramentum, ſed in officium naturæ tantum (ad generationem videlicet prolis & propagationem humani generis)inſtitutum fuiſſe credatur. Ad hoc igitur breuiter dicimus, primò inſtitutionem illam(de qua in Geneſi)etiam ad ſacramentum pertinere.De illa enim inquit Paulus: Sacramētum hoc magnum eſt. Propterea enim (vt ſuperius diximus)omnia ibi facta, prophetica fuerunt & ſupernaturalia, quanquam natura videretur perfici.Ibi igitur inſtitutum eſt ſacramentum hoc: ibi & ſignificatio & indiſſolubilitas(quæ ex ſignificatione eſt)inſtitutæ ſunt:

Mathæi 19. hoc ipſum Chriſto domino apud Mathæum apertè teſtante.& legem permittentem repudij libellum prohibente.Ait enim:Ab initio autem non ſic erat, ſed maſculum & fœminam fecit eos: & dixit: Propter hoc relinquet homo &c. vbi(vt poſtea dicetur) & vxorum pluralitas,& repudium, tanquam contra primam inſti-

Quomodo matrimoniū ſit ſacramentum nouæ legis. tutionem inuecta,reijciuntur à Chriſto. Ex quo etiam ſecundò dicimus,ſacramentum hoc peculiariter nouæ legis eſſe: quia in ea probatur & reducitur ad priorem ſuam originem.Itaq; in eo loco Mathæi meritò dicere poſſumus à Chriſto inſtitutum, vel potius confirmatum in eccleſia.Nam & quòd nuptijs interfuerit dominus,approbatio etiam fuit ipſius. Fuit igitur matrimonium etiā

in

in lege veteri sacramentũ, Paulo id apertè testante. Nam & pluralitas illa vxorum (vt Augustinus inquit) gentium omnium Ecclesias significabat coniungendas Christo. lib. de bono cõiugali, capite 17.

Disputatur quoq; hoc loco, an matrimonium inter infideles sacramentum sit, etiam ante baptismum. Durandus hac ratione videri asserit quòd non sit sacramentũ matrimonium, cùm inueniatur etiã inter infideles. Paulo dicente: Si quis frater vxorẽ habet infidelem. Sed reuera quanquã verus sit cõtractus matrimonij inter infideles, habẽs etiam suã naturalem integritatẽ, non tamen sacramentũ propriè dici potest. Vnde August. in lib. de bono coniugali: donum (inquit) nuptiarum per omnes gentes atque homines in causa generandi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti. Vides apertè inter duo illa prima & sacramentum, Augustinum distinxisse. Videtur quidem Innocentius 3. ca. Gaudemus, &, c. Quando, de diuortijs, asserere inter infideles sacramentum matrimonij: sed certè si bene consideretur, magis de re ipsa matrimonij, quàm de ratione sacramenti intelligendum est. Rem illam, quam dicimus sacramentum matrimonij, dicit esse inter infideles: non tamen (inquit) ratum est matrimonium illorum. Quod certè nulla alia ratione fit, quàm quia deest ei veritas sacramenti. Ideò enim dissolui potest nonnunquam, vt Paulus illo loco ostendit, de quo inferius plura dicemus. Nunc satis sit hoc statuisse, quòd in infidelibus deest sanctitas illa sacramenti, cum non contrahant tanquam Christi & Ecclesiæ membra. Est tamen licitus & naturalis contractus: quare nec peccant contrahentes, nec vtentes contracto, etiam cum alter conuersus est ad fidem, vt ex verbis Pauli patet. An matrimoniũ infideliũ sit sacramentum. 1. Corint. 7.

Vltimum tandem quod contra hoc adducitur, est de Ecclesiæ statutis, quę in hoc sacramento possunt id etiam quod ad substantiam pertinet, mutare: cum videlicet statuit Ecclesia nullum esse matrimonium, quod contrahitur in gradu consanguinitatis non prohibito in lege naturæ: quod ideò non est verè sacramentum. Nam in cæteris sacramentis nihil, quod ad substantiam pertinet, Ecclesia mutare potest. Vera enim sunt sacramenta, etiam contra prohibitionem Ecclesiæ perfecta. Sed his facile est respondere. Ecclesia (imò etiam secularis respub.) potest, sicut in cæteris contractibus, ita etiam in hoc leges condere, contra quas si quis fiat, iniustus, atq; adeò nullus sit contractus: de qua re latius postea

dicturi sumus. Sublato porrò contractu (qui quasi fundamentũ est & materia sacramenti) sublatum est sacramentum: sicut (vt Petrus de palude inquit) subtracta veritate panis in altari, aufertur etiam veritas sacramenti eucharistiæ: nihil certè mutante illo, qui panem subtraxerit, eorum quæ ad veritatem sacramenti Christus instituit. Sic igitur in matrimonio contingit.

LECTIO TERTIA.

De his quæ ad integritatem huius sacramenti necessaria sunt, ex parte ipsius contractus.



ONFIRMATA itaque certa fide de sacramento matrimonij, ea quæ pertinent ad eius integritatem explicanda sunt.

Ad matrimonium requiritur vtriusq; cõsensus legitimus. distinct. 27. Ca. Tuas, de sponsa duorum.

Primum igitur omnium ad huius sacramenti perfectionem necessarium, est cõsensus legitimus contrahentium: quem & Magister sententiarum causam dicit efficientem matrimonium. Et Innocentius 3. Solus (inquit) cõsensus sufficit secundum canonicas sanctiones: & si solus defuerit, cætera omnia irrita sunt. Nec est difficile hoc manifesta ratione confirmare, vt b. Tho. & reliqui eo loco, vbi Magister de hoc agit, confirmant. Primò, quia in alterius rem, quæ scilicet sub eius est Dominio & potestate, non datur alteri ius, nisi consentiente Domino. Cum igitur in matrimonio quilibet coniugum alteri tradat sui corporis potestatem (rei videlicet omnium exteriorum maximæ & charissimæ) id non nisi proprio consensu fieri potest. Deinde, quia in hoc sacramento id quod naturale est, prærequiritur ad sacramentalem effectum: vt, sicut in baptismo ablutio corporis exterior (quæ naturalis quædam res est) præcedit & operatur effectum gratiæ: ita in hoc sacramento præcedat quod naturale est. At verò in contra-

ctibus

ctibus naturale est, vt requiratur consensus contrahentium. Ex quo meritò infert Adrianus, quòd certitudo omnimoda veritatis matrimonij, à nullo coniugum haberi potest: cum nulli consensus alterius certus esse posit. Potest tamen vel alter, vel vterq; eorum certus esse quòd non sit matrimonium: quando videlicet vel alter, vel vterq; simulauit tantum consensum. Neq; hoc graue est aut nouum, sed cōmune cæteris omnibus sacramentis, in quibus voluntas tradendi & recipiēdi sacramentum, in dante & recipiente necessaria est: cum tamen de voluntate alterius nullus certus esse posit. Nec hoc quenquam turbare debet, cùm ad omnia quæ inter homines fiunt, sufficiat probabilitas, quam certitudinem moralem dicimus. Non enim temerè credendum est aliquem velle mentiri & decipere, maximè vbi nulla est hoc suspicandi legitima causa. Licet igitur consensus maiori ratione exigatur in matrimonio, quàm in alijs sacramentis (est enim ipsius præcipua causa, & ad ipsam integritatem eius pertinet: in alijs solùm est applicatiuus sacramenti ad suscipientem) tamen cùm in omnibus sit necessarius: non est scrupulosius quærenda certitudo eius in hoc, quàm in alijs. Nec credendum est eum qui bona fide (quanquam ignoranter) agit, vel priuari sacramenti gratia, vel peccare ratione aliqua propter alterius infidelitatem. Inquiritur & à Iuristis quidem, & ab his qui specialiora mouent scrupulosius, quid agendum, cùm alter coniugum dicit alteri, se non consensisse in matrimonium? De quo etsi Syluester plura tradat in verbo, Matrimonium 4. in principio: satis tamē nobis esse debet, quòd cùm id ita contingeret, vt probabiliter neganti se consensisse crederetur, aut probabiliter dubitaretur: tutius & verius esse, neutrum posse bona fide in matrimonio permanere: nisi, qui dicit se non consensisse, de nouo consentiat: hoc enim sufficeret ad perficiendum sacramentum, si tamen alterius consensus perseueret. Et non est dubium, eum qui nō consensit, teneri ad consentiendum. Grauissimè enim peccauit & peccato iniustitiæ in contractu, & sacrilegio in Sacramento: & in vtroque foro, interiori & exteriori, teneri ad præstandum consensum. Et si quidem resipisceret à peccato, non esset opus quicquam alteri insinuare: sed sufficeret, vt apud se tacitus cōsentiret. Nec quicquam est periculi, quòd tunc videatur matrimonium clandestinè contrahi: cùm iam illud in facie ecclesiæ contractum fuerit: vt Adrianus hoc loco benè inquit.

Neuter coniugū omnino certus esse potest de veritate sui matrimonij.

Certitudo moralis.

Quid facto opus sit, quādo alter simulauit consensum.

quit. Aut si opus esse videretur, & nimium contractus ille clandestinus timeretur propter excommunicationem Ecclesiæ: posset etiam secretò à prælato licentia peti sic contrahendi: quanquam hoc nimium esse putamus. Re itaque integra, cùm alterius defuit consensus facilè est remedium, si velit saluti consulere suæ qui nō consensit: vt de nouo scilicet consentiat. Illud verò esset magis perplexum & molestum, si is qui non consensit, occultè postea consentiret alteri. Cùm enim hoc secundum matrimonium verū esset, quod ad eum attinet, dissolueret primum. In quo casu cogeretur in priori permanere ab Ecclesia agente secundum ea, quæ exterius probantur: & tamen tenetur ille quoduis sustinere incommodum, etiam excommunicationem, potius quàm consentire: secundum etiam matrimonium prohiberet illi Ecclesia. Itaque ipse quidem vtroque matrimonio merito suo priuaretur: sed id peius est, quòd duos alios contrahentes in illis duobus contractibus priuat iusto suo iure. Hæc dicta sunt, vt si quando occurrerint (quod tamen rarissimè opinor contingere) conscientiæ iudex agnoscat, quid acturus sit.

Perplexus casus.

Consensus necessariò debet per exteriora signa exprimi.

Requiritur igitur hoc sacramento consensus vtriusque in matrimonium, hoc est, in contractum illum qui matrimonium vocatur in Ecclesia, neq; opus est ampliori subtilitate. Requiritur verò hic consensus per verba, aut scripturam, aut quocunque alio exteriori signo expressus de præsenti: ita scilicet vt exteriori signo apertè ostendatur, vtrunque consentire, vt efficiantur tunc coniuges. Cuius ratio etiam apertissima est ex ipsa ratione contractus humani. Sicut enim in sacramento ordinis diximus, hominibus, & inter homines non traditur alicuius rei potestas, nisi per exteriora & manifesta signa illa, quæ diximus in eo esse formam: ita etiam nunc dicimus in hoc sacramento: forma eius sunt verba, vel signa exprimentia consensum, & sufficientia ad contractum humanum: & ideo siue absentes sint, siue præsentes qui contrahunt, siue per literas, siue per procuratores contrahatur: siue simul ambo consentiant, siue vnius præcedente consensu & permanente virtute (hoc est non reuocato) & alterius subsequente: perficitur & inter homines omnes contractus iste, & inter fideles sacramentum, vt diximus: & tunc verum erit sacramentum, cùm vtriusque adfuerit consensus. Nec opus est hic pluribus agere de fraudibus, quas humana malitia adinuenit: hæc tractantur à Iuristis.

Forma matrimonij.

riſtis.Ex his iudicari poteſt,quod attinet ad veritatem ſacramenti,& forum conſcientiæ.

Iam ex hoc quæ ſequuntur,breuiter etiam ſunt annotanda.Sequitur igitur primò, requiri ad matrimonium, vt vterq; contrahentium vſum rationis habeat. Vnde nec pueri ante vſum rationis,nec amentes,aut furioſi poſſunt contrahere matrimoniũ,cùm non poſsint conſentire. Quanquam enim furioſi generare poſſint,& cætera matrimonij bona inter eos conſtare non ſit impoſſibile:tamen ſolius conſenſus defectus nullum reddit cõtractum. Et hoc dicimus,quando carentia rationis perpetua eſt. Nam (vt doctores dicunt) ſi habeant lucida quædam interualla,tenet contractus initus eo tempore quo ratione ſunt vſi. Et ita Fabiani decretum(quod à Magiſtro diſt.34. de hoc citatur: qui præcipit vt à furioſis contracta matrimonia non ſeparentur: quod Gratianus etiam adducit 32.q.7.c. Nec furioſus)intelligi debet de his ſcilicet,qui in vſu rationis conſenſerant,vt b.Tho.ibi ait in expoſitione Magiſtri.Hinc etiam eſt, vt ſuperueniens furia nõ faciat ipſum ſeparari, quod ſemel validum eſt, vt Nicolaus papa ad Carolum Magotien.epiſcopum dicit apud Gratianum ea.cauſ.& quæſt.ca. Hi qui matrimonium.

Deſtituti vſu rationis non poſſunt contrahere matrimonium.

Secundò ſequitur,quòd error contrahentium nullum etiam reddit matrimonium.Aufert enim ignorantia ſiue error ipſam rationem voluntarij:vnde ſicut excuſat peccatũ, quia voluntatem aufert:ita matrimonij veritatem impedit, quia aufert conſenſum voluntatis: de quo agit Magiſter ſententiarum d.30.4.vbi & b.Thom.& ſequentes alij ſcholaſtici: & Gratianus 29.q.2.pontificum & conciliorum de hac re decreta adduxit. Sunt etiam de eodem iura,ti. de coniugio ſeruorum, in decretalibus,vbi ſequentia certa habentur.

Qualis error contrahentium nullũ reddat matrimonium.

Primum. Error perſonæ ſemper reddit nullum matrimonium: cum videlicet non conſentitur in perſonam quæ vel præſens eſt; vel quacunq; alia ratione exhibetur:ſed in alteram. Exemplum eſt manifeſtum in ſuppoſitione Liæ. Conſtat enim non fuiſſe illud verum matrimonium, niſi ex ſequenti conſenſu,vt Magiſter dicit loco ſuprà dicto. Excuſat tamen ille à peccato Iacob ipſum ob eam ignorantiam, quam tũc vincere non tenebatur,Ingreſſus eſt ille ad Liam pro more patriæ, non iudicans inquirendum eſſe amplius. Et quod plus eſt,Magiſter Liam quoq; excuſat.

Error perſonæ impedit contractum matrimonij.

Secundum. Error conditionis deterioris quàm ſit conditio contrahentis, etiam matrimonium nullũ reddit:

Error cõditionis facit matrimoniũ nullum.

dit:cum ſcilicet liber putat eam etiam cum qua contrahit, liberam eſſe: vel è contrario, libera eum putat liberum eſſe, cum quo contrahit: hæc enim pertinent ad conditionē. At verò ſi putetur ſerua quæ libera eſt: vel non fiat præiudicium ei qui contrahit, quia ſcilicet ipſe quoq; ſeruus eſt: quamuis putat ſe contrahere cū libera, non eſt irritus contractus. Quorum omniū mox oſtendetur ratio. Tertium. Error fortunæ vel qualitatis: vt cum ea cum qua contrahitur, putatur nobilis aut diues, cum non ſit: non irritat contractū matrimonij. Ratio verò horum omnium (vt b. Tho: inquit ſuprà dicto loco) ſumenda eſt ex ratione voluntarij. Sicut enim in peccatis ignorantia circumſtantiæ, quæ rationem peccati conſtituit & cauſa eſt operis, excuſat à peccato, quia aufert ſimpliciter voluntarij rationem (vt de eo, qui cum putat ſe in feram ſagittā mittere, occidit hominem: aut qui putans ſe inimicum occidere, occidit patrem: excuſatur enim primus ab homicidio, alius à parricidio) at verò ignorantia circumſtantiarum quæ per accidens ſe habent, neq; conſtituunt rationem peccati: non aufert voluntariū: ſicut quòd percutiat quis ferro vel ligno: ita in matrimonio, ſi error ſit in perſona, vt diximus, facit omnino inuoluntarium. Certū eſt enim Iacob noluiſſe accedere ad Liam. Itaq; non conſenſit cum illa contrahere, quam putauit aliam eſſe: ſed cum alia. Similiter libertas vel ſeruitus conditio eſt in matrimonio eſſentialis, & in eo contractu principaliter conſideratur. Nam cum conueniant in mutua corporum traditione ad generationem & educationem prolis, & ad vitam domeſticam, atq; ſocietatem omnium maximam (vt dictum eſt) ad quam plurima neceſſaria ſunt officia: & ſeruorum conditio in hac re plurimum habeat defectus: nec enim plenam habent ſui corporis poteſtatem, & filij aut naſcuntur ſerui, aut infimæ conditionis: ignorantia rei tantum afferentis præiudicij contractui, in eo cui fit iniuria aufert voluntatem. Et huic acceſsit iuſta certè legum cenſura, quæ noluit ſic deceptum teneri tanto præiudicio. Poteſt quidem contrahi matrimonium inter ſeruos: nam quod attinet ad generationem & coniunctionem ad eam neceſſariam, libertatem habent: ſed error circa hoc (vt diximus) irritat contractum. Diuitiæ verò & nobilitas, quanquā conſiderentur in matrimonio, non tamen per ſe & principaliter conſiderandæ ſunt. Atque ideo ſi quis contrahit: quando perſonam & conditionem nouit, etſi in alijs erret, illa voluntarium non ita aufe-

Matrimoniū etiam à ſeruis contrahi poteſt.

auferunt, vt non sit matrimonium. Vbi in specialibus casibus, diligenti consideratione opus est. Nonnunquam enim videtur error tantum qualitatis, vel fortunæ : & est personæ: vel è contrario: de quo quod à iuristis traditur, videri potest apud Siluestrũ in verbo, Matrimonium 8. in principio.

Tertiò etiam ex eodem (ex necessitate scilicet consensus) sequitur, quid sit sentiendum de coactione siue metu : an videlicet quando hæc interueniunt in contractu, matrimonium nullum reddat. De quo Magister sentent. d. 29. & b. Thom ibidem. De eo igitur sequentia breuiter sunt notanda. Primum. Actus voluntatis non potest coactus esse : cum non cadat in voluntatem coactio. Quicquid enim à voluntate est, voluntarium est : non necessarium, neque coactum. Corpus quidem & membra corporis cogi possunt, vt quò non volumus trahantur : at non sic ipsa voluntas. Potest tamen etiam voluntas violentia aut metu aliquo trahi in consensum siue matrimonij, siue in quemcunq; alium: sicut quando quis, vt euadat mortem, aut promittit, aut dat pecuniam, aut contrahit matrimonium: in quibus philosophus 3. ethicorum dicit esse voluntarium simpliciter, sed inuoluntarium secundum quid: sicut patet in eo qui proijcit merces in mare, imminente graui tempestate. Secundum. Quando metu in virum constantem cadente inductus est aliquis ad contrahendum, conuenienti ratione iure statutum est, matrimonium hoc nullum esse: vt in c. Cùm locum, de sponsalibus & matrimonio, apertè definitur. Et quanquam hoc nonnulli ita intelligant: quòd nõ sit matrimonium, quando is cui illatus est metus, non consensit, sed finxit se consentire: tunc enim deest omnino consensus: quasi, si verè consentiret, esset validum matrimonium: tamen omnium doctiorum certa sententia oppositum habet. Noluerunt enim iura contractũ hunc perpetuum & indissolubilem contrahi sine pleno consensu & perfecta libertate: vnde fit, vt nec sacramentũ sit, vt postea dicetur. Quis verò sit metus in constantẽ virũ cadens, non est difficile iudicare: de quo tamen plura Siluester in verbo, Matrimoniũ 8, § 11. refert. Illud etiã hîc notandũ, quod b. Tho. suprà dicto loco adnotauit, adeò matrimonia libera esse debere, vt nec parentes iure possint cogere filios, & eorum coactio matrimonium nullum reddat. Quod enim attinet ad corpus & statum vitæ, filij post ætatem legitimam liberi sunt, & vel matrimonium contrahere, vel

An vis & metus matrimonium impediant.

q. 1. art. 4.

Filij possunt inuitis parentibus cōtrahere, etsi peccent.

vel statum etiam cælibatus assumere postulat. Hoc iura ipsa humana voluerunt, & ratio postulat. Nec tamen nos (quod hæretici calumniantur) docemus filios obedientiam negare parentibus: sed dicimus filios consilia iusta parentum (quæ scilicet à meliori bono non retrahunt) sequi debere: & proculdubio peccare grauiter, si hæc contempserint: ita illo loco b. Thomas. Voluerunt tamen iura ipsa, sic contracta matrimonia non esse irrita: sed plus posse in hac re propriam voluntatem eius qui contrahit, quàm parentis: maximè cùm de matrimonio scriptum sit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem &c. Vnde saltem fit, vt, quod attinet ad cohabitationem & fidem seruandam, ei cui quis se coniunxit, plus debeat, quàm parentibus. Graue videtur hoc aliquibus: cùm præcipuè iura ipsa apertè filiosfamilias sine consensu patrum matrimonia contrahere non permittant: imò & Iustinianus & naturalis, & ciuilis rationis esse dicat, vt præcedat consensus parentum. Quod ipsa etiam sacra scriptura confirmari videtur. Omnia enim ferè matrimonia sanctorum magis à parētibus, quàm ab ipsis filijs contracta legimus. Sic Isaac Rebeccæ coniungitur, mittente Abraham seruum vt vxorem adduceret, & parentibus ipsam tradentibus. Ita Iacob cum Laban patre de ducendis filiabus agit. Similiter & Anna Raguelis filia à patre traditur Tobiæ. Itaq; alienum videtur a ratione, quòd inuitis parentibus filij matrimonia contrahant. Fatemur & ciuilia ipsa iura & magis etiam antiquiores canones requisiuisse consensum parentum (vt apertè patet c. de nuptijs. lege prima, & lege, viduæ: & in decreto illo Euaristi, cuius superius mentionem fecimus, & inferius latior fiet) Non tamen ita hoc requisitum fuit, vt consensus filiorum omitteretur. Hoc enim multo magis est naturalis rationis, vt sine proprio consensu matrimonium non contrahatur: quod ciuiles ipsæ leges apertè testantur, vt in l. nec filium, & in l. in coniunctione, C. eodem titulo, est videre. Sed requirebatur etiam parentum consensus in minoribus vigintiquinq; annis: vt supradictis locis apertè dicitur. Et tamen præcipiunt etiam iura ipsa, vt si quando vel maiores, vel consanguinei (maximè deficientibus parentibus) vel inter se dissentirent, vel ab ipsis pueris, iudicium publicum requireretur. Itaq;, vt apertè pateat nihil vel contra rationem naturalem, vel contra iura ipsa ecclesiam hodie docere: satis hoc esse potest. Dicimus enim quod iustæ & rationabili voluntati

Erasmus de institutione Christiani matrimonij.

Institut: de nup. in prin.

Gen. 14.

Gen. 29.

Tob. 7.

parentum

parentum non possunt sine peccato filij non obedire: nec tamen parentes sine peccato possunt eos sine iusta & rationabili causa impedire à matrimonio. Hoc tantum mutatum est (dum filijs, & matrimonio ipsi fauere cupiunt iura) quòd nunc teneat matrimonium inscijs & inuitis parentibus contractum. Credendum est autem, ex parentum iniquitate, & alijs legitimis causis iura hoc statuisse: quanquam non dubitemus Ecclesiam nunc etiam posse contrarium statuere: & fortè id expediret magis: de quo tamen plura inferius dicenda sunt: interim dum aliud non statuitur, hoc tenendum est, et censenda matrimonia valida, etiam cum peccato & inobedientia filiorum contracta.

Quartò denique infertur, quid censendum sit de matrimonio conditionato. Cum enim ex consensu maximè pendeat, & conditio frequenter consensum suspendat vsque ad sui impletionem: meritò inquit b. Thomas non fieri verum matrimonium cum opponitur conditio, intellige, nisi illa impleta: cum verò conditio impleta fuerit, mox est verum matrimonium. Si autem conditione pendente aliud contraheretur matrimonium absolutum, non est dubium illud verum esse, & derogatum fuisse priori. Cæterùm sunt multa conditionum genera, de quibus latius Iuristæ in proprijs de hac re titulis. Habetur tit. in decretalibus, de conditionibus appositis in matrimonio, vel in alijs contractibus. De his & Syluester agit in verbo, Matrimonium, tertio. Et frequenter multa horum sunt necessaria in iudicio confessionis. Ex illis ergo hæc certa habeantur. Primum. Conditiones vel de præsenti, vel de futuro, necessariæ tamen, neque impediunt, neque suspendunt contractum. Vt si dicatur: contraho tecum, si cras sol oriatur: aut, si nunc sedes: vel, stas. Et idem de generalibus conditionibus sentiendum est. Vt si Deus voluerit, si vixerimus. Imò addiderunt iura ipsa, cōditiones imposibiles etiam nihil impedire, sed haberi pro non adiectis: vt, si cœlum digito tetigeris. Quanquam non sit dubium hìc obseruandum esse, an appositio huiusmodi conditionis imposibilis sit negatio consensus: cùm sit certum tunc nullum esse contractum. Qui enim dicit: volo hoc, si cœlum digito tetigeris: videtur quidem dicere se nolle: sed iura eos, qui contractibus serijs has apponunt conditiones, iudicant consentire: & ista, quæ imposibilia illi sciebant, iura reputant quasi non dicta.

De cōtracti Matrimonij cōditionato. dist. 29. ar. 3. q. vltima.

Secundum. Conditiones veræ & propriæ, quæ (vt ex proximè

dictis patet) de futuris possibilibus sunt, si honestæ sint, suspendunt contractum. Vt, si pater tuus consenserit, aut, si dederis mihi centum. Inhonestæ verò & illicitæ conditiones, si quidem sint cõtra substantiam ipsam matrimonij & propria eius bona, nullum reddunt contractum. Vt si contrahat quis hac conditione, vt post aliquod tempus separentur: vel, si euitetur generatio prolis: vel, si consentiatur in adulterium ab aliquo eorum. Hæc enim omnia contra naturam sunt ipsius matrimonij, & peccatur in illis, & nihil efficitur. Reliquæ verò inhonestæ conditiones non impediunt contractum, nec dirimunt. Volunt enim iura eas reijci, & tanquã non adiectas haberi. Sicut si dicatur: contraho, si commiseris furtum: aut huiusmodi aliud. Sunt circa hæc in speciali non pauca dubia, de quibus, cùm occurrunt, consulendi sunt doctores: & in sententiarum diuersitate (quæ in hac re sæpe contingit) tutior sequenda. Dubitatur de hac conditione, contraho tecum, si te incorruptam inuenero. Iudicatur à multis turpis. Nec enim impleri posset, nisi non suam cognosceret, atque ita peccaret: nisi fortè conditio illa referenda sit ad probationem virginitatis, quæ iure fieri potest ante congressum. Quæritur etiam de his qui ante conditionem impletam copulantur. Et credunt quidem iura eos iam conditionem reiecisse, & consensisse absolutè in matrimonium. Si tamen certum est (sicut in foro conscientiæ constare potest) intentionẽ fornicaria, & non affectu matrimoniali eos, vel eorum alterum conuenisse: iudicabitur etiam ibi proculdubio non esse matrimonium. Hæc igitur de consensu necessario in matrimonio nobis sufficiant, atque ita de primo & maximè requisito in hoc sacramento, & vera (vt diximus) illius forma. Vbi illud etiam venit obseruandum, dictum illud famosum iuris & pontificum: matrimonium solo consensu contrahi: ita intelligendum esse, quòd sine eo nihil aliud satis sit. Solo itaque eo contrahitur, sine quo nihil aliud sufficit: non tamen solus ipse sufficiens est, sicut nec alia sacramenta sola forma perficit. De alijs igitur necessarijs, & quidem de materia ipsa, proxima lectionę agemus.

§

LECTIO

LECTIO QVARTA.

De his quæ necessaria sunt ex parte contrahentium.



Ost consensum, qui primò omnium necessarius est (vnde & sumitur, vt diximus, forma huius sacramenti) iam de impedimentis, quibus (etiam si consensus adfuerit) fit, vt non sit matrimonium, agendum est: quæ quidem impedimenta ex parte ipsorum contrahentium sumuntur, vt b. Tho. s. Bona. & reliqui distinct. 34. quarti. vbi Magister quædam attigit, dixerunt. De his ergo dicturi, illud primò admonemus, duplicia impedimenta distincta esse à doctoribus. Alia, quæ impediunt tantùm ne licitè contrahatur matrimonium: sed de facto contractum contra illa, tenet: quæ (vt b. Thomas citato loco dicit) sunt tantùm contra ea quæ pertinent ad solennitatem sacramenti, nō ad substantiam. De his verò nunc agendum non est, quando ea tractamus, quæ ad substantiam sacramenti pertinent. Alia verò impedimenta dixerunt, quæ & contrahendum impediunt, & contractum nullum reddunt matrimonium: quæ scilicet contra substantiam sunt ipsius sacramenti: de quibus nunc agendum est. Hæc igitur duodecim tantùm collegerunt scholastici nostri supradicto loco, et summistæ in hac materia: Caietanus quidem succinctè & breuiter, Syluester latius in verbo, Matrimonium 6. Inter duodecim verò hæc, quædam (inquit beatus Thomas) sunt ex parte ipsius contractus: de quibus proxima lectione diximus, quæ tria (vt mēta, ex illa patet) possunt meritò numerari: defectus scilicet vsus rationis, error, & coactio: de quibus satis dictum est. Omnia enim constat ad defectum consensus pertinere. Reliqua verò ex parte contrahentium sunt: quæ scilicet illegitimas reddunt personas & ineptas ad matrimonium contrahendum: impotentia videlicet ad actum matrimonialem, votū, & ordo, Cætera autem correlati-

Impedimenta quædam impediunt cōtrahendū, alia etiam contractum matrimoniū dirimunt. art. 1.

Tria impedimenta defect⁹ vsus rationis, error, & coactio.

Sūt tria alia, videlicet impotentia, votum, ordo.

ua sunt, & reddunt inhabilem non alterum duntaxat, sed vnum in ordine ad alterum, vel propter nimiam (vt nostri dicunt) distantiam, vel propter nimiam propinquitatem, aut quauis alia ratione. Sunt autem hæc: diuersitas cultus: cognatio vel naturalis, vel legalis, vel spiritualis: affinitas, cui coniuncta est publicæ honestatis iustitia, quæ idem est quod affinitas, sed ex sponsalibus de futuro orta: & præcedens cum altera matrimonium: aut indebita siue adulterina coniunctio, siue crimen aliud, durante præcedenti matrimonio commissum ab his qui contrahere volunt. Horum igitur impedimentorum omnium necessaria est cognitio ad iudicium conscientiæ. Peccatur enim propter hæc & in contractu ipso, & in vsu atque perseuerantia frequenter: vt infrà ostendetur. De singulis igitur in speciali agendum est, si prius tantum in genere pauca statuamus.

Sex alia impedimenta, disparitas cultus, cognatio, affinitas, publica honestas, contractus cum altero, & crimen præcedens.

Sit igitur hoc primum. Impedimenta hæc cum matrimonium nullum reddunt, & per consequens contra ea quæ ad substantiam eius pertinent, sint, necesse est vt ad defectum pertineant vel formæ, vel materiæ sacramenti. Nec enim in hoc sacramento (vt satis patet) necessarius est certus minister: cùm non perficiatur per collationem alicuius exterioris rei, sed per contractum conuenientium. Restat igitur vt sola materia & forma in eo necessaria sint. Et de forma quidem satis proxima lectione diximus. Deest enim verè forma, si verba vel signa desint exprimentia consensum: aut si illa falsa sint, & intentio defuerit. Materia itaque nunc inquirenda est. Et ne hæreamus in verbis: quid ex natura ipsius contractus, atque ita ex diuina ordinatione vltra consensum in hoc sacramento sit necessarium, dicendum est. Nec enim alia est eius institutio, quàm ipsius humanæ naturæ, vt superius docuimus. Quanquam igitur de materia huius sacramenti nescio quid cōminiscantur, verbis his nimium inhærentes, quòd materia sint gestus illi qui à contrahentibus in ipso contractu fiunt, quasi exteriora illa sint elementa, vltra verba: nō est tamen cur hocquicq nos teneat vel vt reijciatur, vel vt confirmetur: voluntarium est enim: sed hoc certum est, post consensum tantùm ad integritatem huius sacramenti necessarios esse contrahentes, marem & fœminam: sicut contractus venditionis aut commutationis non fit, nisi duarum rerum, aut vnius & precij. Et sicut in omni contractu necessariæ sunt res, super quas contractus fundetur: ita & in

matri-

matrimonio necessarium est, vt sint illi qui coniunguntur: & meritò sicut in quolibet contractu materiam dicimus res illas de quibus contrahitur: ita in hoc contractu matrimonij ipsos contrahentes materiam dicemus. Venditur domus, illa est materia venditionis. Tradunt sibiinuicem coniuges suijpsorum potestatem, illa est materia. Et quia sacramentum hoc naturam habet cõtractus, meritò materia ex qua integratur, eadem est, quæ contractus. Itaq; speciale est in hoc sacramento, vt ipsi contrahentes & sacramentum suscipiant, & materia sint eius: materia (inquam) & ex qua integratur, & in qua recipitur. In alijs sacramentis fatemur materiam & formam applicari suscipienti: quanquam in pœnitentia actus suscipientium sint ipsa materia. In hoc verò sacramento id nequaquam necesse est: est enim diuersa eius natura, & per omnia alijs contractibus simile. Cùm igitur materiæ contrahentes sint: non quoscunq; concedendum est sufficientem materiam esse: sed legitimos duntaxat: qui scilicet apti sunt cõtractui huic ineundo, certè exequendo atq; complendo: ad quod per proposita impedimenta efficiuntr inidonei. Meritò igitur, cùm de his agimus, materia necessaria huic sacramento inquiritur.

Materia sacramẽti matrimonij sunt ipsi contrahẽtes.

Secundum itaq; circa hoc in vniuersali attendendum, hoc sit: ad matrimonium illegitimos & ineptos nõnullos esse ex ipso iure naturali atq; diuino, id est, ex ipsa Dei institutione, quæ vt plurimum ex consanguinitate, vel affinitate sumitur, aut ex nonnulla alia coniunctione, ob quam natura ipsa abhorret matrimonium fieri inter aliquos. Verùm non statim sequitur, si aliqui diuino iure non sunt illegitimi, eos mox legitimos esse. Possunt enim etiã positiua iura (quod superius diximus) illegitimos aliquos reddere. Non omne itaq; impedimentum inhabiles reddens aliquos ad contrahendum, est iuris diuini: nec tamen propterea contrarium est iuri diuino: sed, sicut in cæteris omnibus quædam non prohibuit ius diuinum, sed authoritatem gubernandi tradens prælatis, potestatem dedit ea prohibendi, cùm id ratio expedire iudicauerit saluti animarum, & diuinæ gloriæ conuenire: ita & in matrimonio potestatem reliquit his, quos gubernandis populis præfecit. Et hæc est communis ratio omnium prohibitionum positiui iuris. Est etiam in matrimonio specialior ratio. Cum enim sit contractus, & officium naturæ necessarium reipub. conseruandæ ac propagandæ, atq; ecclesiæ etiam ipsi, bonoq; religionis catholi-

cę:meritò gubernantium in ecclesia vel in reipub.est,si quid viderint expedire,vt officium hoc matrimonij rectè agatur ad conser-
34.art.1. ad quartum. nationem religionis christianæ reip.id statuere.Vide b.Thom.supràdicta d.intrepidè asserit,iura ipsa ciuilia & imperatorum leges illegitimos aliquos reddere ad contrahendum, ita videlicet vt nullum sit matrimonium : neq; negant hoc alij, quanquam non ita apertè asserant. Et certè hoc est solidissimè fundatum in illo verbo euangelij:Quod Deus coniunxit, homo non separet.Deus enim per causas naturales & ordinatas humanos contractus perficit,hoc est,authoritate legum : sicut naturales res per causas naturales. Non itaque Deus coniungit,quod contra iustas leges humanas coniungitur.Hoc dicimus, quoniam iuristis multis visum est,non esse potestatis sæcularium legum, matrimonium nullum reddere : sed tantum ecclesiasticarum : de quo videri potest Siluester in verbo,matrimonium 2.mox in principio. Et certè Iuristæ nulla authoritate iuris diuini aut canonici hoc probant, nec etian ratione vlla efficaci:nec aduertunt, nihil per hoc derogari authoritati ecclesiasticæ,sed potius conducere ecclesiæ paci.Si enim ius ipsum diuinum permittit prohiberi ab ecclesia, quod ipsum non prohibet:quare ecclesia non permittet sæculari potestati prohibere circa matrimonium,quod ipsa non prohibet?Fatemur igitur ciuiles leges non posse licitum matrimonium facere, quod ecclesiasticæ illicitum reddunt : sicut nec ecclesiasticæ leges approbare,quod diuinum ius reprobat:hoc enim esset inferiorem superiori contradicere. Verùm quod ecclesiasticæ leges non prohibent,cur sæculares prohibere non poterunt : sicut quod non prohibet ius diuinum,prohibent ecclesiasticæ?Nec debent prælati ecclesiæ grauatè suscipere, si quod temporali paci viderint necessarium,sæculares principes statuant. Nec est cur illis se opponant: sed permittant potius matrimonium legibus humanis ordinandum;cùm officium humanum sit:& addant postea ipsi, si videbitur, quod ad bonum religionis pertinet. Quanquam ciuiles leges in his omnibus ex pietate certè & volũtate principum facilè cesserint ecclesiæ, vt iam nullum censeatur matrimonium illegitimum,quod ecclesia tale non iudicat:non tamen propterea vel legi,vel consuetudini reipublicæ hoc auferendum est, vt illegitimos aliquos reddere,si velint, possint: sed potius si opus foret,confirmandum esset ab ecclesia,Ciuilia iura illegitimum iudicant matrimo-

trimonium inter tutorem, vel curatorem, vel filium eius, & pupillam: vt habetur in proprio titulo. C. de interdicto matrimonio inter tutorem vel curatorem &c. & similiter liberti cũ patrono, aut vxore, vel filia patroni, in lege, libertũ. C. de nuptijs. Sed derogatũ videtur his legibus per contrariam consuetudinem: quæ tamen non videntur minima ratione & necessitate hoc statuisse. Si itaq; denuo hoc videretur statuendum, non est cur hæc authoritas auferatur à sæcularibus principibus: qui de matrimonio nõ quidem vt est sacramentum, sed vt officium est necessarium reipub. statuunt: quod tamen sacramentum prærequirit.

LECTIO QVINTA.

De impotentia.



IAM de singulis propositis impedimentis est breuiter dicendum idq; eo ordine, quo sunt proxima lectione proposita. Primum itaque quod hominem omnino inhabilem reddit ad contrahendum, est impotentia consummandi matrimonialem actum: de qua Magister ead. lib. d. 34. & post illum alij: & habetur de hoc titulus in decretalibus, de frigidis & maleficiatis. De hac igitur ponuntur nonnullæ distinctiones. Non enim omnis impotentia eiusdem est rationis, quod attinet maximè ad propositum. Est enim impotentia siue naturalis siue accidentalis (nam ita etiam distinguunt) alia quidem perpetua, alia temporalis: Impotentiam enim vocamus, quicquid impedit vel ex parte viri, vel ex parte fœminę actus matrimonialis integrũ & naturalẽ vsum. Nam cũ hic actus naturaliter cõpleri potest: etiã si generatio non sequatur aut possit sequi, non est iudicanda impotentia: vt si mulier fuerit sterilis. Cæterùm actus ipsius impossibilitas, in quocunq; sit coniugum, impotentem eum reddit, siue sit à natura ipsa, siue ab infirmitate, vel ab arte dęmonis & maleficio; quod fieri possę & ratio, & experientia docet. Cùm igitur impo-

impotentia fuerit, duo sunt per se consideranda, quod attinet ad matrimonium. Primum, an perpetua sit, an temporalis. Secundũ, an præcesserit, an secuta fuerit matrimoniũ. Secundũ quas distinctiones duo certa habentur ex pontificũ & conciliorũ definitionibus. Primum. Perpetua impotentia matrimonium præcedens facit vt iudicio ecclesiæ dissoluatur, petēte altero eorũ, aut ambobus: ita ca. 1. 2. 3. extra, de frigidis & maleficiatis. Temporalis verò impotentia & præcedens non sufficit vt dirimatur. Secũdum. Sequens verò matrimonium impotentia quælibet non dirimit ipsum, vt apertè testatur Nicolaus papa de his qui ab inimicis vel hostibus, post matrimonium contractum secti sunt, aut in morbum aliquem inciderunt.

27.q.2.c. decreta.

His autem proximum est dubium: quomodo videlicet temporalis vel perpetua iudicari possit impotētia. Quomodo item præcessisse, vel secutam fuisse matrimonium. Circa primum igitur iura ipsa censent, siue ex natura, siue ex maleficio impotentia sit, eam tunc iudicari perpetuam, quãdo, citra diuinum miraculum, sine graui corporis periculo auferri non potest. Ita innocentius 3. ca. Fraternitatis, de frigidis & maleficiatis. Hoc verò iudicat ecclesia, cum coniugati per triennium simul habitauerint, & bona fide actui matrimoniali operam dantes, perhibere se non potuisse iuramento testantur: accedente etiam (vt Gregorius inquit) septima manu propinquorum: ita enim Celestinus 3. ca. Laudabilem eod. tit. definit, & 33. q. 1. ca., Quod autem, & ca. Requisisti, Gregorius respondet. Præcessisse verò iudicatur, quando nunquam potuerunt matrimonium consummare. Sunt etiam & huius aliæ probationes (quæ ad forensia iudicia pertinent) per inspectionē & testimonium matronarum, vel medicorum.

Dubitatur rursum circa hoc, quid si post separationem coniunx qui impotens iudicatus est, cum altero contrahat, & reperiatur potens? Vbi siquidem naturalis impotentia iudicabatur, ecclesia agnoscit se deceptam in eo iudicio (nec mirum, cum de facto iudicauerit, & ex probationibus humanis) & ideo iubet primum matrimonium restaurari, vt apertè Innocentius tertius c. Fraternitatis, eodem titulo, dicit. Vbi verò de maleficio agitur: quia id contigit diaboli arte inter duos tantum, & non in comparatione illorum ad alios: non reintegratur primum matrimonium: imò datur vtriq; potestas alteri contrahendi. Quod non fit in impotē-

tia alia, vbi potius impotenti indicitur perpetua continentia, vt ſupradicta iura teſtantur. Circa hæc igitur in ſpeciali dubia quæ occurrere poſſunt, ad exterius iudicium Eccleſiæ referenda ſunt: & quod per iudicem fuerit definitum, tuta conſcientia ſeruari poteſt. Refert plura Syluester in verbo matrimonium 8. § 16. Et hæc quidem dicta ſunt, quantum attinet ad iura ipſa.

De ratione verò impedimenti huius (de qua Theologi nonnihil agunt) non eſt opus multa dicere. Manifeſtè patet eum, qui impotens eſt aliquid implere, impotentem eſſe ad id promittendum: qui igitur non poteſt matrimonialem actum perficere, quomodo poteſt ad id ſe aſtringere? Vnde Alexander tertius: Sicut puer (inquit) qui non poteſt reddere debitum, non eſt aptus coniugio: ſic qui impotentes ſunt, minimè apti ad contrahendum matrimoniū reputantur. Illud verò nonnullum dubium habet, & magis theologicum eſt, an matrimonium ſit, quando ſcienter cum impotente contrahitur? vel, quando cognito impedimento conſentitur? Quod enim permanere ſic poſsint, ſiue à principio, ſiue poſtea cognitum fuerit impedimentum, non eſt dubium: atque ita Lucius tertius in cap. Conſultationi, eodem tit. inquit eccleſiam Romanam ſentire. Quanquam enim difficile creditu ſit, vt cum impotente quis contrahat: ſi tamen contraxerit, inquit, Romana eccleſia vult vt tanquam ſororem habeat, quam vt vxorem habere non poteſt. Nec dubitandum eſt validum eſſe contractum, atque ita obligare contrahentes ipſos ad mutuam & caſtam cohabitationem, quando ſcientes hoc ſibiinuicem promiſerunt. An verò matrimonium ſit, non ita certum videtur: vt ſcilicet ſi is qui potens eſt, poſtea contraxerit cum altero, illud ſecundum reſcindēdum ſit, tanquam non ſit verum matrimoniū, cum primum verum præceſſerit. Syluester quidem loco ſuprà citato refert Petrum de Palude tenere, reſcindendum eſſe ſecundum matrimonium: atq; ita primum illud verum matrimonium eſſe: ipſe tamen contrarium aſſerit, quando impedimentum perpetuum eſt: nam de hoc loquimur in præſenti: idq; maximè authoritate b. Tho. qui ſupradicto loco arguens quòd ad matrimonium non requiratur carnalis copula, cùm perfectiora ſint matrimonia continentium (de qua re poſtea ſumus dicturi) matrimonio verò cū impotente contracto ſolùm deſit carnalis copula: reſpondet, q. etſi hæc non ſit de eſſentia matrimonij, potentia tamen ad illam

ca. 2. eod. tit.

Verū ſit matrimonium quando quis ſciens cū impotente contrahit.

34. diſt. ar. 2. ad 1.

est de eius essentia: quia datur (inquit) potestas vtrique coniugum in corpus alterius: sicut hoc loco & beatus Bonauentura & alij docent. Ex quo statim illi consequens esse videtur, non esse matrimonium, etiam si scientes sic contrahant. Deest enim ei aliquid quod ad essentiam pertinet. Verùm quod ad bea. Thomam attinet, non est dubium illum apertè asserere, impotentiam hanc tunc impedire, quando alter coniugum eam ignorat. Ita enim eo loco sibi arguenti de senibus (qui natura iam frigidi sunt, & tamen constat matrimonium inter eos contrahi) apertè ipse respondet, impotentem ad aliquid persoluendum non iure, sed facto, si ad id se obliget, sciente eo cum quo contrahit, contractum esse validum. Ostenditur enim (inquit) hoc scientes aliud ex contractu quæsisse. Et certè hoc est multo magis rationi consonum. Cùm enim (quod postea patebit) verum matrimonium sit, si qui contrahant cùm conditione de perpetua castitate seruanda, & simile coniugio b. Mariæ & Ioseph (quod b. Augustin. & certè tota ecclesia verum matrimonium iudicat: & ille quidem probat lib. 1. de nuptijs et concup. ex ipsis verbis euangelij: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam) quis dubitat in hoc matrimonio non solùm nihil impedire impotentiam alterius aut vtriusque, sed magis adiuuare? Certum est enim, quòd, quando scientes impotentiam contrahunt, non aliud faciant, quàm vt ad perpetuæ vitę, sed castę, consuetudinem se obligent. Nihil nanq; aliud possunt ex illo contractu sine peccato intendere. Itaq; non est cur matrimonium non iudicetur, vel cur teneat secundum postea contractum. Quam sententiam maximè confirmat quod Augustin. lib. de bono coniugali manifestè asserit: bonum (inquiens) matrimonij non mihi videtur propter solam procreationem filiorum, sed propter ipsam etiam naturalem in diuerso sexu societatem: alioqui iam non esset coniugium in senibus: præsertim si vel amisissent filios, vel minimè genuissent. Possent quidem hæc referri ad sterilitatem tantùm: nos enim non diximus generandi, sed coeundi impotentiam impedire: verùm quæ sequuntur, quid August. sentiat de actu matrimoniali, ostendunt. Si ergo (inquit) seruetur fides, & obsequiorum inuicem debitorum officium: etiam languescentibus et penè cadaueribus vtriusq; membris, manet tamen coniugatorum tanto syncerior, quanto securior castitas. Quod certum est non tantum verum esse, quando prius contraxerunt matrimoniū:

[Margin notes: "In responsione ad 4." beside "tunc impedire…"; "Capite 11." beside "1. de nuptijs…"; "Capite 3." beside "nium non iudicetur…"]

 sed

sed etiam posse in ea ætate & dispositione contrahi. Et huic tandem suffragatur, quod iura ipsa pontificum nunquam dissoluendum dicunt huiusmodi matrimonium, nisi ad petitionem alterius coniugis, dicentis se contraxisse vt parens fieret: sicut in 1. ca. extra, eo tit. dicitur. Imò ibidem patet, considerari, an statim reclamauerit is qui se deceptum queritur. Ex his itaque omnibus, si rectè considerentur, habemus, impotentiam hanc impedimentum esse ex ipsa naturali ratione, atq; diuino iure, quando ignoratur ab altero. Ita enim in hoc nihil reperimus pontifices de nouo statuisse, sed respōdisse consentientes, ægrè certè, his qui anxiè petebant matrimonium solui. Itaque quod ratio naturalis postulabat ex communi lege aliorum contractuum, curarunt huic contractui matrimonij iuxta illius naturam accommodare. Quare potest meritò hoc impedimentum ad consensum reduci & errorem, de quo superius diximus. Sic enim error seruitutis (quia per eam multum detrahitur debitò matrimonij) aufert consensum, & rescindit contractum (cùm tamen alioqui cum seruo contrahi possit matrimonium) multo magis error impotentiæ (per quam omnino aufertur debiti coniugalis solutio) dissoluit contractum: quamuis si ignoretur, non sit cur credatur dissoluere.

Dicendum iam de ordine & voto, quæ duo sunt impedimenta proxima præcedenti: quoniam (vt diximus) per illa fit, vt non possit iure, hoc est, sine peccato debitum coniugale solui. De vtroque ergo horum seorsim agendum est. Et, quoniam hoc tempore hæc valde impugnantur ab hæreticis ac nouitatum amatoribus, modestius quidem, sed ideo perniciosius exagitantur: tria per ordinem sunt nobis, quàm breuissimè fieri potest, dicenda. Primum. Quid in iure ipso, ecclesiasticis scilicet constitutionibus, & inter catholicos omnes certum sit. Secundum. Qua authoritate, & quo tempore fuerit id in Ecclesia inuentum. Tertium demum. Qualiter hæreticorum & aliorum omnium obiectionibus respondendum sit.

Circa primum igitur de ordine sequentia certa sunt in catholica ecclesia. Primum. Ordo non sacer (de quo superius, cum de hoc sacramento ageretur, diximus) non impedit matrimonium contrahi, & multò minus contractum dissoluit: quin potius Ecclesia ordinat, vt clerici, qui continere nolunt, vxores accipiant, antequam ad sacros ordines accedant. Secundum. Ordo sacer, ab

Ordo sacer matrimoniū impedit cōtrahendum, & dirimit contractum. Non itē ordo nō sacer.

Episcopatu videlicet vsque ad subdiaconatum, & impedit ne matrimonium contrahi posit siue graui peccato (cui annexa est etiam excommunicatio ipso facto, in Cle. de consang. & affinitat.) & contractum de facto nullum reddit. Vtrunque horum apertissima iura confirmant, & in proprijs titulis decretalium, videlicet de clericis coniugatis, &, qui clerici vel vouentes matrimonium contrahere possunt: & apud Gratianum d. 30. & duabus sequentibus. Et de minoribus quidem ordinibus Gregor. apertè dist. 32. cap. Si qui verò, & Concilium Carthaginense 4. (cui & August. interfuit) in ca. Lectores, apertè ita definiunt: similiter & Alexã. 3. 1. 2. & 3. ca. de clericis coniugatis. Vbi tamen est nonnulla diuersitas. Grego. supradicto loco non excludit eos ab ecclesiastico statu & gremio, nec à beneficijs & stipendijs ecclesiasticis: Alexander verò 3. & posteriora omnia iura priuant omnino eos beneficijs & functionibus ecclesiasticis. Quod quanquam non dubitemus necessaria ratione factum esse, crescente videlicet in ecclesia auaritia: tamen an adhibita, quanta posset cautela adhiberi, ne indignis beneficia cõferantur, expediret magis vxoratos ministros in minoribus in ecclesia esse, si eo rariores essent qui in maiorib⁹ castitati sunt astricti: putamus posse meritò in considerationẽ venire, si quando seriò ageretur de emẽdanda infamia ecclesiastici ordinis ex incõtinẽtia supremorũ ministrorũ, maximè in cõcilio.

De sacris verò ordinibus similiter apertæ sunt Conciliorum & pontificum definitiones. Primò, dist. illa 32. multa sunt Leonis papæ decreta & ex 90. episto. ad Rusticum Narbonensem episcopũ c. 3. & ex 82. c. 4. similiter & Grego. & 6. synodus, & Concilium Chalcedonense supradicta dist. citantur. Ex quibus constat hoc etiam apud Græcos fuisse semper, atq; ita in tota Ecclesia, vt non liceat ordinatis in sacris contrahere matrimonia. Et quanquam multi existiment in antiqua ecclesia talia matrimonia, etsi prohiberentur, non tamen fuisse dissoluta: si quis benè consideret in illis locis, & pluribus alijs antiquis, videbit etiã tunc illegitima iudicata esse istiusmodi coniugia, et quidem dissoluenda ac nulla: de quo latius postea agemus: Arcebantur à ministerijs ecclesiasticis sic contrahentes, vt Alexander 2. ca. Præter hoc, 32. dist. & Vrbanus 2. cap. Eos qui, eadem dist. ordinant: cum videlicet in ecclesia nõ esset tanta potestas de exterioribus iudicandi, maximè in coniugijs, quæ non tantũ clericos ipsos, sed & vxores respiciebant, nec pote-

potestates sæculares quicquã in hoc ecclesiæ permittebãt. Postea verò, quando in ecclesia potestas fuit, dissoluta sunt talia matrimonia, vt Alex. 3. c. 1. & 2. Qui clerici vel vouentes &c. apertè dicit. Hæc itaq; de ordine certa sunt.

Cæterùm rationem huius, quare scilicet ordo sacer matrimonium dirimat, inquirunt theologi nostri d. 37. 4. vbi de hoc ipso Mag. pontificum & conciliorum authoritates adduxit. Cui quæstioni (quanquam sit hîc nonnulla diuersitas, magis de nomine quàm de re) respondendum est, id habere sacros ordines ex voto solenni castitatis, quod eis annexum est ex statuto ecclesiæ: deinde etiam & ex constitutione ecclesiæ, quæ conuenientissima ratione illegitimos & ineptos reddit in sacris ordinatos, ad contrahendum. De voto itaq; dicimus ecclesiam latinam ita ordinasse, vt voueant castitatem omnes: quod Græci non admiserunt vniuersaliter. Quanquam enim etiam ipsi non contrahant, vtuntur tamen matrimonio antea contracto, vt b. Thom. hoc loco dicit, de quo inferius. Vnde non dubitatur, omnem qui scienter ordinatur in sacris, ipso facto hoc promittere non minus, quàm si testaretur verbis. Quare illud esse solenne votum castitatis ecclesia statuit: & addidit constitutionem, illegitimos reddens sic ordinatos ad contrahendum. Tertium deniq; circa ordinem hoc certũ etiam est, si quis post contractum matrimonium ordinetur: quanquam id graue peccatum sit in ecclesia latina, & contra eius ordinationem: non tamen propterea matrimonium dissoluitur, neque non est ordinatus: suspensus tamen est ab omni eius officio, & in matrimonio perseuerare cogitur: quanquam, quid circa debitum coniugale vel exigendum vel reddendum facere possit, dubium nonnullum sit, de quo latius dicturi sumus inferius, cum de indissolubilitate matrimonij, proprio eius effectu, agetur. Nunc priora illa duo sufficere debent, quæ pertinent ad impedimẽtum, quod præstat ordo præcedens matrimonio. De hoc, & alijs ad hoc pertinentibus qui plura, iuristarum maximè, videre velit, legat Siluest. in verbo, matrimonium 8. § 12.

Iam de voto similiter eodem modo dicendum est, quid sit certum. Nec enim nũc tempus est, vt in vniuersum de voto agamus, & de omnibus generibus atq; rationibus, votorum: quod tamen hac occasione nostri dist. 38. 4. egerunt, & b. Thom. diligentissimè q. 88. 2. 2. Omnibus omissis, de voto castitatis hîc agamus:

HHhh 3 quod

tellecta, ob puerilem quandam ipsius grammaticæ, & rei de qua agebatur inconsiderationem. Igitur circa hoc (sicut & in præcedentibus) dicimus: solenne votum nullum reddere matrimonium ex institutione ecclesiæ simul & natura ipsius voti Ecclesia reddit illegitimum, habentem votum solenne castitatis, ad contrahendum non autem habentem simplex: idq; valde rationabiliter. Quia in voto simplici nuda est promissio: eius verò quod promissum est, dominium manet apud promittẽtem. In voto verò solenni non est sola promissio, sed etiam traditio eius quod promittitur sui ipsius videlicet, & acceptatio quædam atq; possessio ab ecclesia accepta. Hæc est enim propria illorum differentia. Est namque etiam inter homines hoc naturale, & certè iuris gentium, vt longè minoris efficaciæ sit nuda tantum promissio, quàm exhibitio & traditio possessionis eius quod promittitur. Qui promisit alteri vel domum vel vestem, nondum abstulit sibi eius rei dominium. Vnde si postea alteri tradat, rata est traditio, & (vt plurimũ) tenebitur valorem rei promissæ alteri dare. Qui verò alteri iã ipso facto tradidit vel domũ vel vestem, omnino priuauit se eius dominio, nec alteri illam conferre potest iam alienam. Cùm igitur votum contractus sit quidam humanus (quanquam inter Deum & hominem) tamen quia Deus etiam ipse cum hominibus more humano agit: multo magis vult, vt homines cum eo humano etiam more agant. Quare plurimum distat nuda promissio facta Deo, ab exhibitione: atq; ideo si post votum simplex castitatis, hoc est post nudam promissionem corpus suum alteri quis tradiderit (quod fit per matrimonium) firma est traditio. Cæterùm si etiã suum ipsum corpus ad continentiã seruandam Deo dederit iam, quasi de alieno, non potest aliud disponere: nec, si tentet, ratũ erit. Quod igitur Scotus arguit, volũtate sola esse votum efficax: quod attinet ad obligandum hominem Deo, verum est: quod autem attinet ad rem promissam à dominio promittẽtis auferendã, longè aliud est traditio, quàm nuda promissio. In ecclesia semper fuit dedicatio, qua se Deo obtulerunt, quibus hoc placuit: & cõsecratio, qua ab ecclesia sic dedicati cõsecrantur. Memor est huius Dionysius de ecclesiastica hierarchia: & satis patet in tota antiquitate ecclesiæ. Et quid aliud significatur his, quàm hoc esse hominẽ se totum Deo, ecclesia & teste & acceptante, tradere? Propterea igitur diximus votum ipsum solenne ex iure diuino hãc efficaciam

Quare solenne votũ contractum matrimonium dirimat, & nõ simplex.

habere:

habere: quoniam ex ratione naturali, quæ inter omnes homines constat. Et quamuis modus ille dedicationis & consecrationis ab ecclesia sit præscriptus (sicut modus tradendi possessionem rerum, à iure humano) tamen ea facta, iam non est suus qui ita se dedicauit: & contra ius diuinum agit, & ex hoc ipso est, vt nullum sit, quicquid contra solenne votum agitur: sicut qui post traditã suæ rei possessionem alteri, rursum de ea disponit, contra ipsum ius diuinum agit, quo rei alienæ contrectatio prohibetur: atq; ita nihil est quicquid agit. Dubitatur quidem inter theologos, an in voto solenni dispensari possit à papa. Et beatus Thomas cum monacho non posse dispensari vt contrahat, asserit: potest tamẽ cum ordinato in sacris. Communiter verò creditur vniuersaliter dispensari posse. Nec opus est de hoc multa dicere. Necessaria & legitima causa existente, non est facile authoritas dispensandi in his restringenda. Sine causa verò, nulla est dispensatio.

An papa dispẽsare possit in voto solenni.

LECTIO SEXTA.

De authoritate, & ratione eorum, quæ de ordine & voto dicta sunt.



Voniam omnia hæc quæ diximus de sacris ordinibus & voto castitatis, ab hæreticis omnibus viribus impugnantur: dicamus nunc (quod superiori lectione proposuimus) qua auctoritate & ratione, & quo tempore hæc tanta obligatio ordinatorum in sacris, & tanta efficacia voti castitatis sit in ecclesia. De quo articulo cùm tot & tam docti ac pij hoc tempore scripserint aduersus modernos hæreticos, & ante etiam aduersus Iohannem VVicleph & sequaces: satis erat lectorem ad eos mittere. Verùm (sicut in cæteris hucusq; egimus) non est hîc omittendum, quod satis esse possit ad confirmandos animos in vera & catholica sanctæ ecclesiæ doctrina & obseruantia. Egit

quidem

quidem diligenter hoc Thom. VValdensis in libro de sacramentis c. 128. & 129. de sacramento ordinis agens: & libro de sacramentalibus. c. 66. & 67. Is quidem primus contra VVicleph: post illum verò contra Lutheranos multi certè memoria digni, hanc (vt iam diximus) tractarunt causam: inter quos Iodocus Clichtoueus, Pighius, Alphonsus, Vouesinus, & plures alij.

Nos igitur (quantum ad hoc propositum attinet) hoc in principio statuimus, in quod tanquam in scopum intendendum est: continentiam videlicet ordinatorum in sacris, & efficaciam voti castitatis sacræ scripturæ atque Apostolicæ doctrinæ consentaneam esse, & Ecclesiæ ab ipsis Apostolis traditam, atq; in ea semper fuisse.

Ad quod probandum illud primùm certò constat, cælibatum atque omnimodam continentiam carnis, siue in virginitate, siue in viduitate, aut alio quouis modo, maximè verò virginitatem, rem esse magnæ dignitatis & meriti apud Deum, & propriam euangelici status virtutem, à spiritu sancto & in scriptura sacra, & in doctrina patrum mirè commendatam, ad quam etiam in euangelica lege apprehendendam omnes sunt meritò exhortandi. Hoc igitur, quoniam nullus est, etiam præsentium hæreticorum, qui apertè neget: non est opus multis probare. Quia tamen nec id etiam veraciter confitentur: non est sine efficaci probatione relinquendum. Primò igitur (quod attinet ad scripturam) Christus ipse excellentiam commendat virginitatis & continentiæ in eunuchis, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. Deinde Paulus apertissimè omnibus hanc virtutem suadet: Volo (inquiens) omnes esse sicut meipsum. Et rursum: De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Vbi in hanc sententiarum multa efficacissimè loquitur. Non est verò in lege veteri quærendum, vbi de hac virtute, & eius commendatione fiat meritò, nisi vbi de Euangelio & Christo promissio est. Vnde Isaias euangelicæ gratiæ prænuncius, de hac apertissimè promittit. Non dicat (inquit) eunuchus: ecce ego lignum aridum: quia hæc dicit Dominus eunuchis &c. Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus, nomen sempiternũ dabo eis. Quem locum (sicut & reliquos) Augustinus lib. de sancta virginitate (quem totum ille in laudandam, persuadendam, & instruendam virginitatẽ ædidit) adducit et expli-

[Margin notes: Continentiæ cõmendatio · Matth. 19. · 1. Cor. 7. · Isaiæ 50. · ca. 13 et seq. et c. 22. & seq.]

explicat. Vbi & reliqua omnia quæ proposuimus, efficacissimè probat: quàm videlicet propriè sit hæc virtus Euangelicæ gratiæ à b. virgine primò cœpta, & quantæ excellentiæ sit. Quod non solùm in hoc libro, sed & toto ferè libro de bono coniugali, agit: vbi postquam de matrimonio, quod primis temporibus propter propagandum Dei populum, ex quo Christus nasciturus erat, necessarium fuerat, & à patribus non humano solum & carnali affectu, sed vera fide & pietate in Deum ac religionem obseruatum dixerat (quod toto eo libro pulcherrimè probat) nūc verò (inquit) sunt admonendi omnes, vt vtantur potius bono continentiæ: hac maximè causa, q; nunc spiritualiter propagandus est Dei popul⁹; id cōfirmans. Et statim c. 10. obijciēs sibi: quid si omnes nunc cælibatū seruarent, quasi inconueniens: desiderandū poti⁹ hoc dicit, ex ipsis verbis Pauli: Volo omnes esse &c. Vnde & li. 1. de nupt. & cōcup. c. 13. illud ecclesiastæ de hoc exponit: Tempus amplexandi (quod legi veteri conuenire dicit) & tempus longè fieri ab amplexibus: quód nouæ legis esse affirmat: hoc etiam ex illis verbis Pauli confirmans: Tempus breue est: qui habent vxores, tanquam non habentes sint &c. Sufficerent hæc ad id quod propositum est confirmandū, maximè si libri quos citauimus, legantur: quia tamē in hac causâ virginitatis ex græcis doctoribus & ecclesijs præscribunt nobis hæretici: breuiter etiam Græcorū hoc confirmantium, & Latinorum aliorum non est omittenda memoria. Igitur (quod ad græcos attinet) Athanasius librum ædidit de virginitate, in quo efficacissimè eam suadet, & virgines instruit. Basilius in libro de institutione perfectæ vitæ, in principio, ac deinceps cap. 7. tanquam fundamentum totius virtutis continentiam ponit: & in regulâ monachorum, de ipsâ virginitate & professione eius apertè loquitur: qua authoritate etiam postea vtemur. Chrysostomus homilia 18. in Genesim, virginitatem quantum extollit? & quanto spiritu ad eam inducit omnes? & in sermone de continentia Ioseph: & rursum in altero, quòd regulares fœminæ viris cohabitent (vbi videlicet hoc deplorat) mira facundia virginitatem etiam suadet, & docet qualiter sit seruanda. Ex Latinis Cyprianus & libro de habitu virginum, & Epistolâ 11. 1. libri, hoc ipsum agit, nobilissimam portionem Ecclesiæ virgines vocans. Tertullianus lib. 7. ad vxorem, primum gradum & locum tribuit virginitati, secundum continentiæ viduali, vltimum denique matrimo-

Capite 19.

1. Corint. 7.

trimonio. Hieronymus verò quàm multa, quamq; efficaciter cõtra Iouinianum disputat & in duobus libris contra eum, & in multis Epistolis, & contra Vigilantium? vbi admiranda sunt præconia virginitatis. Ambrosius proprios etiam libros ædidit ad virgines. Itaque nullus est omnino doctorum Græcorum vel Latinorum, apud quem non sit aut in specialibus tractatibus, aut inter reliqua apertissima commendatio virginitatis & continentiæ. Fatentur hoc moderni hæretici & nouatores, sed audent dicere, excessisse antiquiores patres in commendanda hac virtute: quam querelam primus Erasmus incepit, & exaggerant reliqui aduersarij nostri adeò, vt non cunctetur Butzerus dicere, videri sibi quòd nimium accesserint ad errorem Tacianorum, & reliquorum hæreticorum nuptias damnantium. Sed hos nec causæ castitatis & cõtinentiæ iudices recipimus tam suspectos, & manifestè suam propriam causam, imò carnis & sanguinis agentes (quid enim aliud de votifragis & perfidis monachis dici potest?) nec censores doctrinæ patrum. Illi enim spiritum scripturæ sacræ secuti sunt, illi & ab Ecclesia recepti, à Deo etiam miraculis probati sunt. Quis non videt igitur temerarium esse, quòd priuatus aliquis iudicium suum præferat illis? aut vt nouatorum omnium horum authoritas vel vni eorum comparari debeat in re tam graui, quæ tam longo tempore in Ecclesia tanta cum laude permansit? Non est credendum spiritum sanctum vel excessum aliquem permisisse in eorum doctrina, quam scilicet illi ex vno sensu Ecclesiæ tradunt. Certè si illi omnes excesserunt, excessit & Ecclesia. Nec detrahunt matrimonio patres, nec incauti sunt in tenenda via regia, atque media. Abeat igitur omnis ab illis aliena prudentia, quam stultitiam meritò & verius dixerimus. De virginitate & matrimonio, vt illi, loquamur. Et certè si vnius Augustini aut Hieronymi in hac parte attentè perpendatur doctrina, non est quod desiderari possit. Hæc igitur satis de primo illo fundamento, & laude continentiæ: ex quo cætera omnia facilè deducentur.

Primò enim ex illo, quàm hæc virtus conueniat Christi & Ecclesiæ ministris, non est difficile videre. Illorum est (vt Christus admonet) lucem esse & sal, & in Ecclesia singulari virtutum fulgore splendere: ad hoc verò, ex suprà dictis locis satis ostendunt patres, quantum conferat cœlibatus. Deinde, ad hęc ministeria re- *Quàm dececat ministros ecclesiæ vita cælebs & continentia.*

ctè explenda, maxima opus est libertate animi, & à cura rerum temporalium elongatione: in hac verò præcipuè implicat hominis animum matrimonium: quod satis asserit & probat Apostolus:
1.Corint.7. Qui cum vxore (inquit) est, sollicitus est, & cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Qui sine vxore est, sollicitus est & cogitat quæ sunt Domini. Quod experientia etiam ipsa ostendit. Quanta enim in educandis filijs cura? quanta deinde maior in hæreditandis? cùm natura ipsa doceat (Paulo etiam testante) quòd parentes debent thesaurizare filijs. Quis non videat matrimonij onera tanta esse, vt integrum hominem requirant? Quare tandem fiet, vt vel mercenarius totus sit minister Ecclesiæ, & omnia ad quærendum victum filijs & familiæ referat: vel, vt prematur quotidie penuria & egestate suorum. Satis corruptio ipsa naturæ nostræ ad auaritiam & curam rerum temporalium nos trahit: quid igitur si huic addatur multitudo filiorum? Quantum verò hęc omnia impediunt à diuina contemplatione & studio ipsius scripturæ, quæ tam necessaria sunt ministris Ecclesiæ? Et, quod his omnibus maius est, quantum ab assidua illa oratione & puritate, quæ maximè in celebrandis mysterijs illis sacrosancti altaris necessaria sunt, non solùm hæc cura & sollicitudo, sed complexus ipse muliebris & venereæ delectationis vsus impediant, satis Paulus ostendit, dum maritis præcipit,
1.Corint.7. vt ad tempus separentur, vt orationi vacent. Non quòd dicamus nullam orationem fieri posse ab his qui coniugalibus actibus vacant: sed feruentior illa & purior oratio (qua frequenter in vita opus est, Paulo ipso teste, ijs præsertim, qui inter ea versantur, quæ & animum maximè tenere, & à Deo auertere possunt: quales certè sunt coniuges) sine maiori illa puritate rectè fieri nequit. Nam & propterea ad eam Paulus exigit separationem à matrimoniali consortio. Ministros autem Ecclesiæ constat huic præcipuè muneri deputatos esse, vt non pro se tantùm, sed pro tota Ecclesia orent, vt iam meritò de ministris Ecclesiæ sæcularibus actibus implicatis dicatur illud Euangelij: Quod si
2.Timot.2. sal euanuerit &c. Hinc enim & Apostolus: Nemo (ait) militans Deo implicat se negotijs sæcularibus. Quæ verò magis sęcularia negotia, quàm ad quæ matrimoniū trahit & cogit? Hoc verò maximè confirmatur sacerdotū veteris legis exemplo. Hi mariti erant (quoniam carnali propagatione sacerdotiū illud seruandum

dum erat) tamen quando in tabernaculo ministrabant, ab vxoribus & omni illo domestico strepitu separati erant: sicut de Zacharia apertè scriptum legimus, quòd completo tempore ministerij sui, reuersus est in domum suam. Quòd si ad tractanda illa quæ vmbra tantùm erant & figura, abstractione tanta opus fuit, & separatione ab vxoribus: quanto magis hæc necessaria sunt in sacramentis nouæ legis contrectandis? ad quæ non per vices & tempora, sed continuò administranda & consummanda ministros ecclesiæ paratos esse oportet semper: ergo & ab vxoribus liberos. Hac ratione vsi sunt Zosimus & Innocentius. Ad panem illum (inquiunt) propositionis manducandum requirebatur, vt à mulieribus mundi essent: quanto magis ad vinum & cœlestem panem sumendum, cuius ille vmbra tantùm & figura erat? Lucæ 1.

Hinc etiam secundum manifestum fit. Apostolos videlicet, eorum discipulos, & omnes ferè, aut certè maximam partem omnium, qui in ecclesia & Christi ministerijs insigni sanctitate & doctrina claruerunt, cælibes semper permansisse: omnia hæc quæ diximus confirmantes, & exemplum etiam successoribus suis ac reliquo populo christiano exhibentes. Dignum sanè erat, vt hæc tanta virtus, tam propria euangelio, in illis prioribus splenderet patribus. Hoc de Paulo manifestum est: qui dum ad cælibatum exhortatur: Volo (inquit) omnes esse sicut meipsum. Et de cæteris quidem Apostolis confirmat hoc beatus Hieronymus libro primo contra Iouinianum: & probat ex verbo illo Petri: Ecce nos relinquimus omnia: cui respondens dominus: Omnis qui reliquerit vxorē aut filios &c. ostendit illos hæc omnia reliquisse. Quanquam itaq; (inquit Hieronymus) demus Apostolos habuisse vxores (quod tamen de solo Petro probari potest) id ante euangelij gratiam fuit factum: at postquam secuti sunt Christum, non dubitandum est ab his omnibus eos abstinuisse. Imò Iohannem ipsum euangelistam & ipse Hieronymus ibi, & tota ecclesia non dubitat virginem permansisse: & multorum testimonia asserunt ex nuptijs vocatum esse à domino. Quod idem & Ignatius, Iohannis discipulus (inter hos etiam & ipse meritò numerandus) epistola ad Philadelphienses, de Apostolis & multis alijs apertè dicit: adductis etiam insignibus quibusdam patribus veteris testamenti: Virgines Christi dicit se præ oculis habere: sicut Iesum Naue, Melchisedech, Helisæum, Ieremiam, Iohannem baptistam,

Ferè omnes ecclesiæ ministri eximia sanctitate & doctrina clari vixerunt cælibes.

Matthæi 19.

dilectissimum discipulum (Iohannem scilicet euangelistam) Timotheum, Titum, Euodium, Clementem, & alios, inquit, qui in castitate de hac vita exierunt. In ea item & pluribus alijs epistolis etiam sacrarum virginum meminit. Epiphanius etiam tantæ antiquitatis author, in libro de hæresibus (in quo ipsum beatus Augustinus secundus est) contra Valesios, hæresi videlicet 58. hoc ipsum de Helisæo, Iohanne euangelista, & Iacobo fratre domini, & reliquis Apostolis asserit: qui se (inquit) non manibus, sed spiritu castrauerunt propter regnum cœlorum. Iam reliquos græcos & latinos patres ac pontifices præcipuos ecclesiarum manifestè constat cælibes fuisse. In Romana quidem ecclesia omnes (nullo certè excepto) cælibes legimus. De alijs, videlicet Athanasio, Basilio, Chrysostomo &c. quòd tales fuerint, constat. Et ex latinis Cyprianus, Hilarius (prius quidem maritus, sed postea longè à matrimonio) Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, fuerunt cælibes. Et vix vnius patris scilicet Gregorij Nazianzeni (qui episcopus maritus erat) mentio est. Sunt verò & nonnulli alij in ecclesiasticis historijs: sed certè nulla ratione ostendi potest, eos post sacerdotium vsos fuisse matrimonio. De præcipuis iam diximus & sanctioribus: de alijs postea.

Continentia ministrorum ecclesiæ Apostolorum tempore fuit in vsu.

Tertium demum etiam ex his deducentes, quasi consequentia quadam inferimus ex his omnibus, cōtinentiam istam ministrorum ecclesiæ ab omni matrimonio, simul cum ipso euangelio & Apostolorum prædicatione instillatam esse animis hominum, & sensim quodammodo ita in ecclesiam introductam, vt nullum aliud initium eius, quàm ipsius euangelicę prædicationis legamus: quanquam fuerit inter antiquos nonnulla diuersitas, & etiam abusus non defuerint. Hoc verò primò efficacissimè cōfirmat, quod Eusebius 2. lib. ecclesiasticæ historiæ scribit ex Philone antiquissimo Iudæo, contemporaneo videlicet Apostolis, qui & consuetudinem creditur habuisse non paruam cum Petro & Marco, vt qui Romam venerit & Alexandriæ vixerit. Is igitur in libro de vita supplicum (vt Eusebius citat) Christianorum recens cōuersorum mores & vitam mirè prædicans, omnia, quæ Egypti monachos egisse legimus, refert: & inter cætera, contubernia fuisse & virorū & mulierum seorsim habitantium, & in virginitate vsq; ad mortē permanentium, dicit. Vbi & de abstinentia illorum, vigilijs, & frequentia lectionis ac orationis multa loquitur: apertè monachorū

ca. 17.

Ægypti

Ægypti vitam describens: vt hinc videamus virginitatem & monachatum simul cum Euangelio cœpisse. Quod & Concilia ipsa antiqua, & aliæ historiæ testantur de cælibatu ipso ministrorum. Et quia hæretici Ecclesiam Græcam nobis obijciunt: eius etiam authoritate hoc iam confirmemus.

Etiam grçca antiquissima concilia voti continentiæ meminerunt & puniunt vo- tifragos.

Primò igitur concilia illa antiquissima Græca, Ancyranum & Neocæsariense horum manifestè habet mentionem, & cælibatus scilicet ministrorum, & voti castitatis ac monachatus. In Ancyrano enim cap. 10. de diaconis ita dicitur. Si in ordinatione sua protestati sunt, & dixerint velle se coniungi & copulari: si postea vxores duxerint, maneant in ministerio, propterea quòd eis Episcopus licentiam dederit. Et additur: Quicunque sanè tacuerint & susceperint manus impositionem, professi continentiam, si postea nuptijs obligati sunt, à ministerio cessare debent. Et cap. 18. Quotquot (inquit) virginitatē promittunt, & irritam faciunt spōsionem, inter bigamos censeantur. Ex quo satis sit hoc haberi, & votum fuisse virginitatis, & eius transgressores esse punitos. In Neocæsariensi 1. ca. Presbyter (dicitur) si vxorem acceperit, ab ordine deponatur: quòd si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra Ecclesiam abijciatur. Et hæc quidem Concilia ante Nicænum ipsum creduntur fuisse: & tunc de his rebus, tanquā de certis ac constitutis loquuntur. Conciliū etiam ipsum Nicænū quàm apertè loquitur? Interdixit (inquit) sancta Synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem. Referunt hoc quidem nonnulli ad prohibitionem matrimonij: sed vtcunq; sit, satis eo loco ostenditur, cælibes permansisse plurimos, cùm reuera ex superioribus Concilijs pateat, post susceptos sacros ordines, vsque ad diaconatum (vt minimum) prohibitum esse matrimonium. Mirum autem est, quòd ecclesię aduersarij tam falsò omnia peruertunt. Referunt quod lib. 2. historiæ tripartitæ cap. 14. scriptum est & à Gratiano citatur 31. d. c. Nicęna synodus, & addunt Paphnutium confessorem & sanctissimum monachum persuasisse Concilio, ne cælibatus indiceretur ministris Ecclesiæ: fraudulenter dissimulantes id quod non possunt in illa lectione non apertè videre, potius inde contrarium ostendi. Tentatum est vt statueretur, ne presbyteri & episcopi, & vsque ad subdiaconos cum coniugibus, quas ante consecrationē duxerant, dormirent,

Capite 3.

Huic

Huic sententiæ contradixit Paphnutius, dicens hoc occasionem fornicationis futurũ ipsis, aut certè vxoribus. Vbi obserua, quàm disertè distinctum sit quod pertinet ad separationem à mulierib. prius ductis: & quod ad non deinceps ducendas vxores. Hoc enim non vertebatur in quæstionem in eo concilio: sed constat superioribus concilijs statutum fuisse. Igitur (quod attinet ad priorem ecclesiam, & ad græcos) hoc certò constat, maritos fuisse ordinatos episcopos &c. nec in ordinatione ad continentiam astri-
c.4. ctos, quin possent vxoribus vti. Vnde & concilij Gangrensis habemus de hoc certissimam definitionem. Vbi propter hæreticos damnantes nuptias, & carnium vsum, & huiusmodi alia, sanctissimè definitur, quicunque discernit à presbytero, qui vxorem habuit, tanquam occasione nuptiarum, quòd offerre non debeat, anathema sit. Hoc enim quod in principio ecclesiæ fuit, permansit diutius in ecclesia græca. Aduertant itaque, qui etiam contra nos hoc concilium citant, quàm contra eos sit eius cõclusio: Hæc (aiunt) scripsimus, non vituperantes eos, qui in ecclesia Dei secundum scripturas sanctum propositum continentiæ eligunt. Et deinceps: Nos autem virginitatem cum humilitate admiramur & continentiam, quæ cum castitate & religione suscipitur, approbamus. Vbi apertè vides (vt ex consequentibus patet) de perpetua continentia ab vxoribus sermonem esse: & propositum castitatis non tantum in admiratione haberi, sed & probari. Sed vt ad priora redeamus, fatemur fuisse ministros ecclesiæ maritos, & vsos matrimonio, quod tamen ante susceptos ordines contraxerant: post susceptos verò illos, semper interdictum fuit coniugium, etiam græcis: quod Chalcedonensis synodus (posterior quidem, sed ante mille annos, & vna ex quatuor illis præcipuæ au-
c.13. thoritatis) apertè ostendit. Quia in quibusdam (inquit) prouincijs concessum est lectoribus & psalmistis vxores accipere. Vides itaque superioribus gradibus apertè id negatum fuisse, iuxta antiquiora illa concilia? Idem etiam sexta synodus apertius docet. Sic enim (vt Gratianus citat c. Quoniam, 31. dist. dicit: Cognouimus Romani ordinis canonem esse, vt qui ordinati sunt diaconi vel presbyteri, confiteantur quòd suis iam non copulentur vxoribus. Ipsi tamen hoc non imponunt græcis: sed legales (inquiunt) nuptias amodo valere volumus, nullo modo cum suis vxoribus eorum connubia dissoluentes. Itaque præcedentia matrimonia

monia dissoluta non fuerunt apud græcos. Cæterùm Siricius papa & Innocentius primus, non longo post priora illa concilia tempore, illud firmius statuerunt, vt non ordinarentur mariti, nisi & ipsi & vxores continentiam vouerent: & hi quidem quadringentis post Christum annis istud constituerunt. Et quoniam hæretici dicunt illos hoc induxisse in ecclesiam: legantur eorum de hac re epistolæ: Siricij quidem epistola ad Himerium Tarraconensem episcopum: vbi satis ostendit, se non nouum aliquid statuere, sed tantum quæ per abusum introducta fuerant resecare. Innocentius etiam in epistola præcipuè ad Exuperium Tholosanum episcopum, vbi Siricij authoritatem referens, & rationes illas quas suprà adduximus ex veteris legis sacerdotibus, & puritate necessaria in ministerijs ecclesiæ, efficacissimè proponens, ostendit se magis curasse, vt hæc, quę negligentia quorundam lapsa erant restaurarentur, quàm de nouo aliqua statuisse. Sunt etiam in eadem epistola Siricij damnata matrimonia monachorum post professionem &c. Itaque ex his omnibus & cælibatus legem ecclesiæ ministris impositam, & votum castitatis monachorum manifestè conuincitur ab ipsis fuisse Apostolis, & semper in ecclesia omnium patrum consensu probata. Quid igitur opus est stultissima audire, & certè fallacissima hæreticorum verba, legem hanc tyrãnicam esse, & ab antichristo institutam: & multa alia clamantium? Si quid tamen, quod mouere aliquem posset, adferant: sequenti lectione est certis etiam patrum autoritatib. dissoluendum.

LECTIO SEPTIMA.

De rationibus hæreticorum contra hæc dissoluendis.



VLTA ecclesiæ aduersarij contra hæc omnia garriunt,& re & verbis contradicentes legi cælibatus ministrorum ecclesię,ac voto solenni castitatis:sequentes in hoc Vuicleph & Bohemos hæreticos,& ab illis etiam plurima eorum quæ referunt,mutuantes.: quanquam (vt in his semper contingit) moderni inuerecundius de his omnibus loquantur. Constat in primis omnes hos noui euangelij ministros & antesignanos, abiectis votis religionis & sacrorum ordinum,non semel,sed frequentius etiam contraxisse (vt populo persuadeant) matrimonium.Itaq; à Iouiniano & Vigilantio vsque ad nos, persecutio hæc contra sanctissimum cælibatum ita à satana aucta est, vt posteriores semper præcedentibus erroribus aliquid addiderint. Primi illi æquabant nuptias cælibatui,Vuiclephistæ legem cælibatus & voti castitatis tyrannicam & temerariam dicebant: in vtrisque tamē fuerunt multi cælibatum seruantes.Nostri iam, omnibus certè illis consentiētes(nam nec à Iouiniano longè absunt re ipsa, vt videbimus)addunt etiam,&, exemplo suo ad nuptias omnes astrictos cælibatui trahentes,asserunt hoc esse conducibile, & ab ipso spiritu sancto ostensum conuenire ecclesiæ ministris.Vt igitur capita obiectionum contra cælibatum habeamus,& illis responderi possit:tria sunt quæ contra hunc adferunt.

Noui hæretici antiquis peiores sunt.

Quæ opponant aduersarij contra legem cælibatus.

Primum est contra legem cælibatus.Dicunt enim eam esse tyrannicam,qua onus tam graue vltra legem ipsam Dei,et vltra ecclesiæ antiquæ exempla,à,nescio quibus, pontificibus impositum est.Nonnulli dicunt à Siricio & Innocētio. Addunt etiam Butzerus & Caluinus (vt maiorem inuidiam conflent & ex nouitate, & ex persona ipsa pontificis) à Gregorio 7. impositum esse Germanis,

manis, idq; magna totius germanicæ ecclesiæ perturbatione: ex historico quodam Sigiberto id probantes. Vixit Gregorius 7. circa 1060. annum, Henrico quarto imperatori contemporaneus, & propter contentiones summas cum eo habitas, mirè traductus ab historicis germanis, & effectus odiosus omnibus præcipuè hæreticis. Huic itaque tribuunt legem cælibatus in Germania, quam & Antichristi dicunt, sicut Bohemi dixerunt post 1000. annos factam, post quos inquiunt soluendum fuisse satanam, vt in Apocalypsi scriptum est: cum tamen Siricius & Innocentius ante completos 500. annos post Christum vixerint. Igitur ad tyrannidem istam probandam, multa primò adducunt ex Paulo ad Corinthios, de necessitate (vt illi inquiunt) coniugij, quod certè remedium esse pluribus, imò omnibus ferè necessarium (cum paucorum sit donum perfectæ continentiæ) docet. Laudat (fatentur illi) Paulus cælibatum, sed ostendit conuenientissimum remedium, matrimonium. In principio enim huius sermonis inquit: Bonum est viro mulierem non tangere: sed statim subiungit: Propter fornicationem autem vnusquisq; suam vxorem habeat. Et rursum, cùm dixisset: Volo omnes esse sicut meipsum: statim addit: Sed vnusquisq; proprium donum habet. Vbi quid aliud (inquiunt) significat, quàm eos qui hoc donum non habent, quod habuit Paulus, oportere vxoribus iungi? Et tandem postea: Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permaneant: Sed statim addit: Quòd si se non continent, nubant. Et illud: Melius est nubere, quàm vri. Ex quibus omnibus clamant: cùm Paulus nulli audeat imponere cælibatum, quomodo audent alij? Imò, cum omnibus qui se non cōtinent, præcipiat vt nubant, hoc vnicum remedium (inquiunt) ostendit esse ijs qui vtuntur, hoc est (vt illi exponunt) qui stimulis & tentationibus carnis exagitantur. Non (inquit Butzerus) Paulus docet, confugiendum esse ad orationes, ad mortificationem carnis &c. sed vnicum hoc remedium proponit omnibus. Quæ verba possent sufficere habenti liberum ab omni affectu iudiciū, vt, quàm meritò detestandus sit, qui hæc ausus est dicere, cognoscatur. Nō dixit Paulus confugiendū esse ad orationes & mortificatiōes carnis? Quid ergo est illud? Castigo corpus meum? & rursus: In omnibus exhibeamus nos, sicut Dei ministros, in ieiunijs multis, in laboribus, in vigilijs, in spiritu sancto? & rursum: Orationi instate? Quis audet itaque illud dicere, nisi planè

1. Cor. 7.

epicureus? Et quod rursum ait: vnicum hoc remedium proponit omnibus, matrimonium scilicet: quid etiam apertius falsum dici potuit? Volo (inquit) omnes esse sicut meipsum. Nulli hoc remedium proponit Paulus, nisi nolenti continere: quod ostendemus postea esse vri, ex sensu patrum. Audent verò etiam asserere, praece-
1. Tim. 5. ptum esse Pauli. Quod & confirmant ex his quae ad Timoth. scribit: Volo (ait) iuniores (de viduis loquens) nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia: iam enim quaedam conuersae sunt retrò post satanam. Ecce (inquiunt) Paulus vult iuniores, absque exceptione quidem vlla, nubere, & ostendit illud expedire, saltem pluribus. Quomodo igitur imponitur omnibus ministris ecclesiae continentiae onus? Confirmant hoc rursus verbis Pauli, quę de ordinandi episcopis & diaconibus dicit: Oportet (ait) episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum. Et iterum ibidem de diaconibus: Sint vnius vxoris viri, qui suis filijs bene praesint &
cap. 1. suis domibus. Et iterum, quando Tito de constituendis per ciuitates presbyteris loquitur: Sicut ego (inquit) disposui tibi: si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriae, aut non subditos. Ecce (inquiunt) spiritum sanctum de episcopis & alijs ministris tam diligenter per os Pauli docentem, matrimonium inter familiares virtutes & germanas quodammodo ministrorum ecclesiae ponentem: Filios (inquit) habentem subditos: Et, si quis domui suae praeesse nescit, quomodo ecclesiae Dei diligentiam habebit? Vbi quid aliud ostenditur, quàm in matrimonio, praeparari quodammodo ministros, & specimen sui quoddam ad gubernandam ecclesiam praebere. Nonne haec conuenientia sunt? Meritò igitur (inquiunt) spiritus sanctus ministros ecclesiae maritos quaerit, non caelibes: maritos esse praecipit, non virgines: quod multo certè est absurdius, quàm vt possim credere eos, cum hoc dicerent, considerasse: sed apparet ex feruore disputationis & amore propriae sententiae profectum. Quid est spiritum sanctum nolle virgines, sed maritos? Et tamẽ ex huiusmodi praemissis clamant: qua ergo temeritate hoc imponitur? Quòd si respondeamus, nulli hoc imponi, sed tantum ecclesiam nullum ad ministeria sua velle recipere, nisi cui placuerit virginitas & caelibatus: itaq; nemini imponi vt caelebs viuat, sed solum ordinari quib. hoc placet & quib. hoc cordi est: quod cur ecclesię nõ liceat,

cum

cum in domo propria cuiuis licitum sit, quas sibi placuerit exigere à suis ministris conditiones? Clamant illi, iniquum esse Ecclesiam priuari multis futuris illi vtilibus ministris, exactione conditionis, quam spiritus sanctus non exegit. Multi non possunt hoc præstare, multis non placet, qui & pietate, doctrina & diligentia, multa præstare possent Ecclesiæ: quibus omnibus propter hanc legem priuatur: imò ita fit etiam, vt repleatur inutilioribus ministris hac occasione. Cùm enim ministris carere non posit, necesse habet ordinare ministros, & suscipere quoscunque, qui cælibatui se addicunt, carent tamen alijs multò vtilioribus & magis necessarijs vel doctrinæ, vel pietatis, vel diligentiæ donis. Denique vt hæc tyrannis ostendatur clarius, videamus (inquiunt) fructus huius legis, hoc est, quæ vtilitas eam secuta sit in Ecclesia. Ex ea magis impleta est Ecclesia libidinibus, & omni spurcitia: dum videlicet quicquid ad hoc pertinet, permittitur ministris, præter solum sanctum matrimonium. Quæ igitur lex est, aut quæ disciplina, tot permittere fornicationes & adulteria, & solùm punire matrimonium? Si casti essent ministri, sustinendi essent & laudandi: modò constat eos non esse castos: quid igitur, dum lex illa tenetur, aliud fit, quàm vt multorum peccatorum occasio detur? Vltimò denique & illud Pauli, quod Timotheo scribit de nouissimorum temporum erroribus, huic legi conuenire asserunt: 1. Timot. 4. Discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hyprocrisi loquentes mendacium, & cauteriatam habentes conscientiam. Ecce quanta periculosissima mala dicat Paulus? Causa verò & finis omnium illorum, quæ sit, statim ostenditur: Prohibentium nubere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem. Patet igitur (inquiunt) quales sint duæ istæ leges: cælibatus, qua prohibetur matrimonium, & delectus ciborum. Nec satis fieri sibi vlla ratione volunt, si dicamus illa contra Tatianos, Manichæos, & alios hæreticos antiquos dicta esse: quasi (inquiunt) non ideo de alijs intelligi posit quod Apostolus dixit, quia de illis etiam accipitur. Nec rursum eò quòd dicimus, lege hac cœlibatus non omnibus prohiberi nuptias, sed vouentibus tantum: contenti esse volunt: hoc est enim (aiunt) ac si quis diceret, legem aliquam non iniquam esse aut tyrannicam, quia non totam ciuitatem, sed partem eius opprimat. Hæc

igitur priora sunt, quæ contra legem cælibatus adferunt.

Priusquam verò duo reliqua capita argumentorum contra vota castitatis adferamus, respondendum huic priori est, ne diutius quenquam teneamus in consideratione fallacium quidem, sed nonnunquam apparentium argumentorum, eorum qui sensum proprium sequuntur.

Primò igitur, vt his & cæteris omnibus respondeatur rationibus: illud firmiter statuendum est, verum scripturæ sensum, & diuinæ voluntatis agnitionem non proprio sensu, non humanis rationibus quærendum esse aut inueniri posse, sed ex consensu Ecclesiæ, ex his videlicet, quæ semper in Ecclesia obseruata sunt, & quæ habet consensus patrum ac doctorũ illorum qui in ea probati sunt. Extat de hoc Clementis (aut si fortè alterius est) grauissima certè sententia, quam Gratianus retulit. Obseruandum (inquit) diligenter, vel lex Dei cùm legitur, non secundum propriam ingenij virtutem vel intelligentiam legatur, vel doceatur: sunt enim multa verba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eũ sensum, quem sibi quisq; præsumpsit sponte (& post nonnulla in hanc sententiam dicta) atq; ideo oportet (ait) ab eo discere scientiam scripturarum, qui eam à maioribus secundum veritatẽ sibi traditam seruat, vt & ipse possit eam quã rectè susceperit, competenter asserere. Hoc quando cũ hæreticis agitur, est semper præ oculis habendũ: quod in hac causa ideo diximus, quia mirũ est quanta excogitãt in expositionẽ 7. illius ca. 1. ad Corinthios, & reliquorũ locorum, quæ ex Paulo adduximus: mirum est, quomodo torqueant & ad se trahant: & omnia quidem hæc ingenio ac ratiocinatione humana: quibus, si nunc diutius insistendum esset, facile etiam est, præcedente attenta meditatione, eadem via humani ingenij respondere. Sed absit hoc, vt cum hæreticis de verbis & sensu scripturæ disputemus contra admonitionem illam grauissimam Irenæi & Tertulliani, non esse hæreticos admittendos ad disputationes & argumenta ex scripturæ verbis, quę illi semper deprauarunt. Rebus agendum est potius (quod & à principio tractatus huius admonuimus) exemplis scilicet, obseruantia, & consuetudine ecclesiæ: præcipuè verò cùm de moribus agimus: qui videri possunt, & manifesti fuerunt semper in Ecclesia. Nam quãdiu aliud agimus, quid aliud est, quàm pro verbis verba reddere? Sequamur igitur patrum sensum & ecclesię consuetudinẽ, quæ est colum-

Epist. 5. Clementis. dist. 37. cap. relato.

Grauissima sententia scitu et obseruatu summopere necessaria.

Ex scriptura cum hæreticis nõ est disputandum.

columna & firmamentum veritatis:alia omnia hominum cōmeñ ta sunt. Vbi non quod aut Hierony.aut Augustin.singulariter dicit, proponimus sequendum: sed id, in quo omnibus conuenit, quod habet tota ecclesia, & totus ille chorus doctorum. Et certè vel vnus illorum meritò omnibus Lutheranis præponendus est. Nunc autem omnium illorum (qui idem est & Ecclesiæ) consensum nobis proponimus, fundamentum & scutum aduersus omnes hæreses. Quòd igitur cælibatum impositum esse tyrannicè ministris Ecclesiæ dicunt: impudentissimum mendacium est. Primò enim probauimus, à spiritu sancto sensim persuasum esse cordibus syncerorum ministrorum ecclesiæ, adiuuantibus exemplis Apostolorum, discipulorum ipsorum, & probatissimorum omnium pontificum. Hoc igitur statutum magis receptum consensu omnium, idq; ab ipso primo Ecclesiæ ortu: & confirmatum potius voluntate & voto ipsorum ministrorū, quàm impositū ab aliquo, dici debet. Statutum (inq̄) hoc cælibatus, si non quale nunc est in ecclesia, vt scilicet nullus maritus ordinetur, nisi promissa castitate & separatus à consortio vxoris: saltem vt postea non contrahat. Quod ex ipsis antiquissimis concilijs euidenter probauimus. Et quanquam illius rei testimonia sint & in epistolis Clemē. & in canonibus Apostolorum: quia tamen de illorum authoritate nonnihil est dubij, ea omisimus. Quid verò opus est rem tā apertam aliter confirmare? Constat ante 500. annos impletos à Christo, latinos omnes & græcos patres cælibatum hunc ministrorum ecclesiæ, tanquam receptum et certissimum ac sanctissimum, non tam confirmasse, quàm antiquitus obseruatum dixisse, & ad alia etiam probanda adduxisse: de quibus superius mentionē fecimus. Ex latinis Hiero. contra Iouinianū: nisi quòd nonnunq̄ prima facie videatur nonnihil detrahere nuptijs: sed August. hac in re, in libris quos superius citauimus, ipsum temperauit, mediū inter nuptias & virginitatē tenens. Addamus tamen nunc huic proposito conuenientissimum locū, et contra sequentes hæreticorū rationes efficacissimū. Secundo igitur de adulterinis coniugijs lib. in fine, cùm ad continētiam exhortatur eos, qui adulteras vxores recipere nolunt: Solemus eis (inquit) proponere etiam continentiam clericorum, qui plerunq; ad sacerdotium inuiti rapiuntur, eamq; susceptam vsq; ad finē, domino adiuuante, producunt. Vbi vide primò tam receptū iam cælibatū, & tā iustè exactū à ministris ecclesiæ,

Respōdetur aduersariorū argumentis.

Ca. 19. & 20

Olim etiam inuiti ad sacerdotium rapti, cælibē vitā agebāt.

ſæ, vt Auguſtinus nec murmurauerit, nec conqueſtus ſit, imò nec memor fuerit vllius, qui de hoc cõquereretur: adeo vt nec curauerit reſponſionem illam, quam multi non irrationabiliter adferunt aduerſus hanc calumniam: quòd ſcilicet nulli imponatur cœlibatus, ſed voluntariè ſuſcipiatur ab his qui ordinantur: cum in eorum poteſtate ſit non ordinari. Sufficere certè poſſet hoc: ſed tam longè putauit Auguſtinus legem iſtam à tyrannide abeſſe: imò idem putabant omnes: vt etiam qui inuiti cogebantur ad ſuſcipienda miniſteria eccleſiaſtica, deberent etiam cœlibatum ſuſcipere: nec vllus fuit, qui exciperet ſe non conſenſiſſe. Ambroſius fuit vnus ex his, quos Auguſtinus dicit: raptus & coactus à plebe ſubitò (nondum etiam baptizatus) ad epiſcopatum: qui etiam & ſeruauit hanc legem, & illi perhibet teſtimoniũ: vt habemus interim tres hos ex latinis fideliſsimos teſtes, quorum alterũ inferius citabimus. Sed & Cyprianus in lib. de ſingularitate clericorum, quàm apertè perhibet de hoc teſtimonium? Ex Græcis Chryſoſtomus & Athanaſius in ijs ipſis locis Pauli citatis, de hoc apertè loquuntur. Et in his omnibus nullus ſuam adfert ſententiam aut ſuum proprium ſenſum, ſed totius Eccleſiæ certam conſuetudinem. Nonne igitur mendacium eſt, quòd Siricius & Innocentius cælibatum impoſuerunt miniſtris? Contemporanei illi fuerunt aut vicini his omnibus patribus, longè poſt Concilia illa Anciranum & Neocæſarienſe &c. Et quod de Gregorio 7. dicitur, quàm eſt apertum mendacium? Sigibertum non vidi: cæterùm Nauclerus, Germanus etiam, in illius vita narrat quidem curaſſe Gregorium, vt in Germania ſeruaretur lex illa, & ſacerdotes caſtè viuerent: atque Moguntiæ de hac re non fuiſſe minimam ipſorum rebellionem contra pontificem. Sed hoc illum denouo impoſuiſſe Germanis, quis, niſi inuerecundè mendax, poteſt dicere? Rabanus Maurus Moguntinenſis Archiepiſcopus (longe ante Gregorium, tempore Ludouici & Pij, filiorum Caroli magni) ſcripſit librum de inſtitutione clericorum: in eo aperta eſt mentio cœlibatus, tanquam rei certæ & receptæ. Et ſimiliter in alijs antiquioribus Germaniæ hiſtorijs. Verum eſt, fuiſſe frequenter magnos lapſus ex diuturna negligentia (qualis etiam eſt quam hodie cernimus) hos curarunt nonnunquam pontifices emendari: & de hac re potuit eſſe rebellio illa contra Gregorium: non quòd ille de nouo hoc conaretur imponere. Adeo verò hæc omnia vera

Greg. 7. non impoſuit germanis cœlibatum.

ſunt

sunt, vt vix credam eos qui hæc scribunt, si quidem ea legerunt & historias antiquitatis ecclesiæ: ita credidisse esse, vt scribunt. Sed voluerunt magis illa ignorantibus & simplicioribus persuadere: sicut Augustinus dicit de his, qui infortunia omnia illius temporis, & vrbis Romæ deuastationem tribuebant fidei Christi. Sufficiant ergo hæc, vt ab omni tyrannide tam sanctum institutum Ecclesiæ defendatur.

Iam ad cætera facile est respondere. Omnia illa quæ ex Paulo citant, constat aliter omnino à patribus accipi. Nam primum illud quod ex Epistola ad Corinthios adferunt, patres omnes apertè ita intellexerunt, vt Paulus suadeat omnibus cœlibatum, tanquã rem meliorem, maioris meriti, & ad vacandum Deo commodiorem, quàm matrimonium. Pro quolibet verbo quod ipsi adferunt, & quo videtur Paulus matrimonium commendare, sunt plura alia, quibus probemus cœlibatum commendari. Itaq; (vt omittamus Hieronymum libro primo contra Iouinianum) Chrysostomus & Athanasius Græci: Ambrosius & cæteri, magis sentiunt Apostolum eo loco, cùm cælibatum et virginitatem omnibus commendaret & suaderet, cauisse, ne infirmos, qui ad tantam perfectionem ascendere non valerent, aut contristaret, aut confunderet, aut certè necessitate quadam traheret inuitos. Quod in minoribus diligenter cauit, admonens ipsos Corinthios, vt in eleemosyna conferenda vnusquisque prout destinauit in corde suo, ageret: non ex tristitia aut ex necessitate. Multo igitur magis hoc obseruandum fuerat in perpetua suscipienda continẽtia. Propter hoc igitur inquit: Non vt laqueum vobis iniiciam, sed vt ad id quod melius est &c. Et rursum: Præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Quo vnico verbo omnes eorum fallaciæ excluduntur. Absit igitur, vt dicamus Paulum alicui præcipere, vt contrahat matrimonium, aut aliquem deterrere à cælibatu: quod audent illi inuerecundè dicere, & (nam aliter id dici non debet) mendaciter. Conditionaliter Apostolus loquens: Si se non continent, inquit, nubant: hoc est, si nolunt continere. Itaque nolenti continere hoc præcipit, sed non præcipit vt nolit. Et huc pertinet illud: Melius est nubere quàm vri: & illud: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat. Non sunt hæc præcepta, ipso Apostolo teste: Hoc autem dico (inquit) non secundum imperium, sed secundum indulgentiam. Quod verbum

2. Corint. 9.

etiam Butzerus, dum diligetissime discutit contra Latomum hoc caput Pauli, imò (vt verum dicamus) dum fallacissime peruertit, omittit: quòd videlicet non haberet, quid fallaciter respondere posset. Deniq; quàm aperta sunt verba illa: Qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: qui non iungit, melius facit? Illud verò quod de adolescentioribus viduis dicit: Volo eas nubere: in eundem sensum Chrysostomus apertè interpretatur. Non putes (ait) ipsum ad delicias eas adhortari: sed volo (inquit) quia ipsę volunt: longè enim præstat hæc facere (de procreatione filiorum loquens) quàm illa: de quibus scilicet antea dixerat, quòd conuersæ fuerant post satanam. Hæc Chrysost. Et in eandem sententiam Athanasius, siue Vulgarius (cui alij tribuunt illam expositionem) & Ambrosius. Et hoc quidē quasi tom ceitam & sensum Ecclesiæ asserentes. Reliqua etiam, quæ de episcopis & diaconibus vnius vxoris viris loquitur Apostolus: quanquam heretici opponant nobis, græcos aliter quàm latinos intellexisse: tamen conformiter à græcis & latinis intelligitur, nullo modo illud præceptum esse, sed permissionem illis temporibus necessariam: quando videlicet non poterant alij fieri ministri ecclesiæ, quàm qui ex gentibus conuertebantur. Cęterum Ambrosius apertè inquit, maritos quidem Paulum admittere, sed qui deinceps se ab vsu fœminæ cohiberent: adducens eo loco illa, quæ superius diximus de sacerdotibus veteris legis, & puritate necessaria ad vacandum orationi, & sacramentis administrandis. Chrysost. & Theophyl. eodem modo sentiunt: non quidem de abstinentia ab vxoribus, sed quòd illa permissio sit, non præceptum: vel etiam, quòd significet Paulus eum recipiendum ad ministeria ecclesiæ, qui prius non plures habuerit vxores, qui non fuerit bigamus. Hanc expositionem Græci non reijciunt, sed potius eam, sicut antiqui omnes, ita & tota ecclesia latina intellexit. Et pulchrum est videre, quàm Butzerus sibi applaudat, & quàm inuerecundè suam incontinentiā defendat, qui non potuit post fidē professionis monasticæ vna contentus esse: sed secundò, & tertiò (puto) contraxit: Sic itaq; ait. Qui vna vxore mortua, alteram ducit: nunq̄ dici potest plurium vxorum vir. Cum enim primam habuit, non fuit nisi vnius vxoris vir: cùm secundam, similiter: semper ergo vnius vxoris vir. Elegans certè sophisma: heri semel comedi, nudiustertius semel, ergo nunquā bis comedi. Ita igitur benè argumētatur; quia nullo determi-

nato ac eodem tempore habuit duas, sed vnam post alteram; igitur non potest dici habuisse duas: quo nihil magis sophisticè dici posse, video. Ita igitur nostri noui euangelici non sophisticis rationibus, sed manifestissimis & solidissimis exponunt scripturam: & ita audent reijcere omnium patrum sensum. Id verò quod ex alio loco Pauli adferũt, de his qui prohibẽt nubere & abstinere à cibis: quicquid ipsi proteruè & absque ratione dicant: ex ipso contextu Apostoli manifestè constat intelligi de his, qui hæc tanquam mala reijciunt & abominantur. Ita enim Paulus statim contradicens illis, inquit: Quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognoscunt veritatem: quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione suscipitur. Hunc sensum tota antiqua Ecclesia tenuit contra Manichæos: & Concilium Gangrense (cuius superius meminimus) Nicæno proximum, ita explicauit: damnans eos qui hæc abominantur, probans verò eos qui ab his propter melius bonum, vt magis Deo placeant, abstinent. Non est opus alia expositione, quàm illius concilij. Et (quod etiam superius diximus) qui hæc tanquam mala abominantur, prohibẽt ea omnibus. Nos hoc non agimus: sed ministris Ecclesiæ docemus conuenire, & illis, postquam se ad id voluntariè obligant, illicitas esse nuptias. Itaq; non ad nos, sed ad hæreticos illos referenda sunt Pauli verba. Denique quòd legem istam causam fuisse libidinum, & per eam Ecclesiam priuari dicunt multis bonis ministris: negamus. Abusus illius legis, omissio ecclesiasticæ disciplinæ & seueritatis, malitia subditorum, prælatorum negligentia, tantorum malorum (quæ non negamus, sed deflemus in ecclesia) causa sunt, non lex illa. Et certè si eadem negligentia gubernaretur ecclesia, & tanta esset indulgentia; non dubitamus plura mala ex matrimonio permisso ministris futura in ecclesia, quàm ex cælibatu. Deberent (inquiunt) tunc grauius puniri, vt apud græcos. Cur non & nunc grauius puniuntur? Sed non licet nobis in nostris angulis non solùm definire, sed nec monere quidem aut scribere, an legem hanc expediat mutari, an non. Si tamen in Concilio post deuotam spiritus sancti inuocationem, summa diligentia & pietate hoc quæreretur: liceret pijs & doctis sensum suum sine inuidia & contentione referre. Nec inter catholicos vnquàm vidimus aliquos, qui cuperent prodesse Ecclesiæ, propter matrimoniũ prohibitos

esse. Non desunt multa, in quibus mariti etiam ecclesiæ conferre possunt. Nec inepti & inutiles admittuntur, nisi ex magna certè & deploranda culpa. Nihil igitur mali tribuatur huic legi, sed peccatis nostris: quæ vtinam det Dominus in Ecclesia emendari, vt quærant omnes ea quæ Christi sunt, non quæ sua. Hoc putamus vnicum remedium esse, & veram responsionem aduersus omnes hæreticorum calumnias.

LECTIO OCTAVA.

De reliquis duobus capitibus rationum hæreticorum.



Ontra votū igitur castitatis perpetuæ in vniuersum, maximè verò solenne (quod, vt diximus, fit professione in religione probata, vel susceptione sacri ordinis) mirum est quanta hæretici tela iaciant. Sed (quantum nos capimus) omnia ad duo reducuntur capita. Primùm enim arguunt hoc votum superstitionis, quòd scilicet in cultū Dei assumamus aliquid sine verbo. Certum est enim apud eos (vt frequenter alibi diximus) omnem cul-
Esaiæ 28. Matthæi 15. tū qui in scriptura sacra expressus non est, & qui à Deo non exigitur, superstitiosum esse, & pertinere ad doctrinas & mandata hominum: quibus per Isaiam prohibet Deus se coli: dicente etiam Christo in Euangelio: Sine causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Docete igitur (aiunt nobis hæretici) vbi in scriptura sacra Deus ostendat, velle se coli voto virginitatis aut castitatis. Non (aiunt) negamus viginitatem & castitatem bonas esse & Deo gratas: sed quòd cultus Dei sint, quòd Deus velit illis coli, hoc nusquam legitur. Sint itaque bonæ vel ad carnis mortificationem, vel ad libertatem animi: vt scilicet expeditior sit ad vacandum spiritualibus: non tamen propterea cultus Dei

sunt.

sunt. Quo solo nomine putant illi damnanda esse & ieiunia eccle siæ, & vota etiam monastica, quanquam aliâs licita: sed quatenus ordinantur ad cultum Dei sine eius expresso verbo, fiunt (inquiunt) illicita & reuera blasphemiæ quædam ac idololatriç: his enim proxima est superstitio, quæ excessus est in Dei cultu: cum videlicet ea quæ ille præscribit, excedimus. Quis (inquiunt) potest nobis præscribere, quomodo colendus sit Deus, & quid ipsi placeat, nisi ipse Deus? Itaque in hunc sensum multa congerunt, quæ (quod attinet ad hunc articulum) hoc solùm continent, quòd in scriptura sacra non inueniatur, Deum talia vota exigere. Addunt etiam aliam grauiorem blasphemiam, nos hîc mittere, vt dicamus hæc esse supererogationis bona: ad quæ videlicet à Deo non obligamur: quasi possimus homines plura præstare & maiora, quàm ipse à nobis requirat: cum nullus sit, etiam sanctorum, qui perfectè eius impleat præcepta, dum in multis offendimus omnes, vt Iacobus inquit: & Iohannes, si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Est igitur superbissima blasphemia, dicere, quòd plura præstemus Deo, quàm debeamus. Hoc enim, qui hæc promittunt, dicunt: Quia etiam intentione opus ipsum alioquin bonum, blasphemum fit: igitur non tantum superstitiosa, sed blasphema quoq; sunt hæc vota. Hæc itaque de primo isto capite. Iacob. 1. 1. Ioan. 1.

Secundum caput argumentationum aduersæ partis maximè est ex difficultate continentiam seruandi, & raritate illam integrè custodientium: quibus conantur probare, temerariè emitti perpetuum castitatis votum. Primò ad hoc vtuntur verbis Pauli, qui cũ dixisset: Volo omnes esse sicut meipsum: statim addidit: Sed vnusquisq; proprium donum habet à Deo, alius quidem sic; alius verò sic. Vbi duo sunt consideranda, inquiunt. Primò, in matrimonio continentiam esse, & eam Dei donum. Quod verissimum est, & Aug. ex eo ipso loco ita probauit in lib. de nupt: & concupiscentia. Secundò, quòd his verbis Paulus ostendit non esse promittendam, imò nec assumendam virginitatem ab eo, qui id donum à Deo non habet: & paucos esse qui habeant, plures qui non habeant. Propter quod statim addit. Quòd si non se continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri. Quod etiam apertius, Timotheo scribens, docet: de quo suprà diximus. Iubet enim apertè adolescentiores viduas nubere, & generationi operam dare. Hoc ipsum etiam Christus Dominus manifestè in euangelio docet, 1. ad Cor. 7. 1. Tim. 5.

Matth. 19. cum de eunuchis, qui se propter regnū Dei castrauerunt, loquens, addit: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Nam cùm Apostoli quæsissent, dicentes: Si sic est, melius est non nubere: non confirmauit Christus hoc absolutè: sed dixit, non omnes capiunt verbum istud: sed qui potest capere, capiat. Cùm igitur sine dono Dei nullus hoc capere posſit: notum est eum qui sine illo ad hoc se astringit & deuouet, ad impoſsibile se adstrinxisse. Igitur temerarium iudicandum est, hoc promittere eos, qui nō agnouerunt se donum habere. Quis (inquiunt) reuelauit his, qui ita se obligant, eos donum hoc habere? maximè cum frequenter videamus adolescentulos, antequam potuerint stimulos carnis sentire, siue experiri difficultatem horum certaminum, in hæc se præcipitare vota. Addunt etiam, ex ipsa Pauli doctrina ostendi, eos qui vruntur, hoc dono carere: Qui se non continent (inquit) nubant, melius est enim nubere, quàm vri. Si iubet eos qui se nō continent, nubere: sentit eos non habere donum: & hoc ipsum dicit vri, quod interpretantur esse, stimulis carnis inquietari, & superari. Et postea eos qui labuntur (inquiunt) mittitis ad orationem, vt petant à Deo continentiam. Quid verò, si Deus hoc donum illis non contulit? aut non ad hoc eos vocauit in ecclesia, vt essent cælibes: sed vt ei in coniugio seruirent? quid aliud erit hoc casu donum cælibatus petere, quàm Dei vocationi & ordinationi resistere? Cum itaque orantibus promiſſa sint necessaria ad salutem: iuxta diuinam ordinationem petenti à Deo auxilium aduersus stimulos carnis (petenti inquam fideliter & vt oportet) dabitur (credendum est) castitas vel coniugalis, vel cælibatus: quælibet enim harum ad salutem sufficiens est: cælibatus verò castitatem petere, non est aliud quàm tentare Deum, & determinatè petere quod non nisi disiunctiuè petendum esset. Itaque ex his omnibus inferunt, temerarium esse hoc votum perpetuæ castitatis, atque ita non emittendum: aut si emiſſum fuerit, rescindendum ab his qui vrūntur, hoc est, qui sentiunt se inquietari stimulis libidinis, nec releuari oratione: quia videlicet sic fecit Lutherus, primus eorum antesignanus: sic Butzerus, & multi alij. Vt verò causam exaggerent, addunt traducere mores omnium monasteriorum, quàm præpostere in eis agatur, quantum ocium, quanta inscitia, quomodo etiam multi victus maximè quærendi causa illa ingrediantur: ne plura (inquiunt) addamus. Confirmant præterea hac anti-

quitatis authoritate. Olim (inquiunt) non erant hæc monastica vota: liberum erat relinquere: quod ab Erasmo etiam mutuantur: de quo & Cyprianum citant in epistola exhortatoria ad virgines, Lib. 1. ep. 11 qui eis quæ continere aut non possunt, aut non volunt, permittit vt contrahant, ne fornicentur: quod aiunt etiam satis in ipsa antiquitate ostendi: redijsse videlicet ex monasterijs ad sęcularem vitam, et ad matrimonialem quoq; nonnullos: nec tamen talia matrimonia fuisse rescissa ab ecclesia. Et in hanc tandem sententiam multa alia: sed hanc putamus summam esse eorum quæ adferũt: in quibus certè, quanto plura retulerimus & legerimus, tanto plures offendemus errores. Iá igitur his breuiter respondendum est ex ipso consensu patrum & ecclesiæ, vt in his diximus agendum esse.

Primum igitur illud caput de superstitione & blasphemia, quam in hoc voto dicunt committi, quid aliud cõtinet, quàm veras certè blasphemias & sacrilegia verba? Contra quæ hoc primò opponendum, quòd sacra scriptura virginitatem, vt Deo gratam commendat & laudat, & ad ipsam Deo vouendam ac offerendã hortatur: & hoc habet totius ecclesiæ ab Apostolis ad nos vsque consensus: cuius (ne temerè dicere videamur) sufficient nobis vel pauci, ex probatissimis patribus græcis & latinis, testes. Græci primò (quoniam illorum nobis obijciunt autoritatem (sunt Chrysostomus, Basilius, Theophylactus & Oecumenius. Hi omnes de voto castitatis, tanquam de re certa, neq; controuersia in ecclesia, loquuntur: & alij etiam horum ad eam exhortantur omnes: respondentes quoq; his ipsis aduersariorũ obiectionibus quas retulimus. Chrysostomus et Athanasius in illũ locum Pauli, vbi de viduis agit: Habentes damnationem quòd primam fidem irritam fecerunt: fidem apertè interpretantur pactum & fœdera; quibus Christo se deuouerunt. Eodem etiã modo Theophylactus & Oecumenius. Citabimus verò hos ipsos inferius quoq;, cũ opus fuerit. Basilius verò in regula monachorũ (quam transtulit Ruffinus) interrogatus ex qua ætate oporteat nos ipsos Deo offerre, vel virginitatis professionem: respondet, à pueritia quidem expedire vt dedicentur Deo: sed firma (inquit) erit professio virginitatis, ex quo adulta iam ætas esse cœperit, & ea quæ solet nuptijs apta reputari. Vide votum virginitatis: vide ætatem conuenientem illi voto: vide vtrunque certum & receptum. Latini verò patres

Antiquissima testimonia de voto continentia.

1. Tim. 5.

c. 8.

sint nobis Hieronymus, Augustinus, & Ambrosius, eiusdem sæculi, & antiquissimi. Hieronymus innumera habet de hac re. Sufficiat ex libro primo aduersus Iouinianum hoc testimonium. Exponens illud Pauli: Si nupserit virgo, non peccat: non (inquit) illa virgo quæ semet Dei cultui dedicauit: harum enim, si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Vide itaq; & hic votum virginitatis & id custodiendi obligationem, & vtrunq; esse traditum in scriptura: vbi & de consecratione virginum loquitur. Ambrosius verò quàm multa scripsit de virginitate? Tres libros primò, deinde exhortationem ad virgines, tum demùm de institutione virginum: cuius vltimi libri argumentum est de quadam virgine, quam Deo sacrauit. In vltimo igitur capite illius libri (vt cætera omittamus) illam offerens Deo, ita de ipsa inquit: Quæ tibi seruire, tibi animã suam, tibi integritatis suæ studium dicare præsumpsit. Vbi multa in hanc sententiam. Orat enim deuotissimè in illius libri conclusione, pro ea, quam Deo se consecrare testatur. Augustini vnius non possemus omnia ex solo libro de sancta virginitate referre admiranda huius rei testimonia:

c.4. legatur igitur ille liber. Primò beatam virginem dicit voto castitatis se deuouisse, & probat: Ipsa quoq; (inquiens) virginitas eius gratior & acceptior Christo, qui priusquam conciperetur, eam iã Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. Hoc indicant verba, quæ sibi fœtum annunciante angelo, Maria reddidit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset. Et ibidem hoc exemplum

ca.8. proponens omnibus, ita inquit, de virginitate carnis loquens. Nec enim ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur: quæ licet in carne seruetur, spiritus tamen religione & deuotione seruatur: ac per hoc spiritualis etiam est virginitas corporis, quam

ca.11. vouet & seruat cõtinentia pietatis. Et rursum: Nec hoc in virginibus prædicamus, quòd virgines, sed quòd Deo dicatæ pia continentia virgines. Vides itaq; in Augustino vt rem cõsuetam in ecclesiã, votum virginitatis? Vides hanc esse religionem cultumq; Dei? Hoc enim nomine pietatis apertè Augustinus significat, quod frequentissimè ita ipse exponit, maximè ex illo verbo, quod in libro Iob scriptum est, vbi alij habent (ipso teste) Pietas, ipsa est sapientia: alij: Cultus Dei, ipsa est sapientia: alij: Bonus cultus. Et vt locupletius sit testimonium latinorum, his tribus addamus cõ-

cilium

cilium Carthaginense tertium: sic enim ibi dicitur: Lectores, cùm ad annos pubertatis peruenerint, aut vxores accipiant, aut cogantur continentiam profiteri. Itaque professio continentiæ tam certò erat in ecclesia constituta, testantibus in hoc concilio 44. episcopis (inter quos & Augustinus) vt non expectauerint patres illi maiorem ætatem, quàm vt ad annos pubertatis peruenissent: nec timuerint votum continentiæ exigere ab his, qui futuri erant ecclesiæ ministri. Multa alia in hoc, & quarto concilio Carthaginensi de voto castitatis. Satis verò erat hæc opposuisse istis tam sanctis (scilicet) doctoribus. c.19. Grat. 32. dist. c. lectores.

Sed ex his breuiter ad eorum argumenta respondeamus. Quod igitur aiunt, esse cultum Dei sine verbo: apertè falluntur. Verbum est, imò multa sunt verba scripturæ, quibus cælibatus ostenditur Deo placere, & magnum præmium promissum esse illum profitentibus: quæ diximus superius Augustinum 22. capite, & pluribus sequentibus in libro de sancta virginitate, adduxisse. Habemus præterea scripturæ verbum de professione & voto castitatis, ita consentientibus patribus omnibus. Habentes (inquit Paulus) damnationem, quòd primam fidem irritam fecerunt: de viduis enim loquitur, vt suprà citauimus. Habemus exemplum beatæ virginis, Augustino teste. Habemus & consuetudinem totius ecclesiæ græcæ & latinæ ab ipsis etiã Apostolis. Rursum, in scriptura habemus grata esse Deo vota illi oblata de bonis quæ non sunt præcepta. Vouete, & reddite vota vestra domino. Et Isaias de nouæ legis tempore prophetat: Vota vouebunt domino, & soluent. Ca. 19. Habemus, ea quæ aliàs bona sunt, hoc ipso quòd promissa fuerint Deo, religionis esse & fidei: atq; ita veros Dei cultus. Displicet (inquit sapiens) ei infidelis & stulta promissio: vnde consequens est, vt placeat fidelis & discreta: atq; ita religionis sit actus, implere vota Deo promissa. Quid igitur de hoc amplius querendum est? Aut quæ superstitio in his tam certa scripturæ & ecclesiæ authoritate probatis? Quòd verò contra opera supererogationis, quæ vocamus, clamant blasphemiam esse, docere quòd possumus vltra ea quæ à Deo præcepta sunt, illi aliquid reddere: cum vix etiam, imò nunquam eius satisfaciamus præceptis: etiam apertissimè falsum est: nec eis aliter opus est respondere, quàm Augustini autoritate, qui certè nõ ex sensu suo, sed scripturæ & ecclesiæ, lib. de sancta virginitate, non semel, sed frequenter hoc docet. Ita igitur quodam Ecclesiast. 5. Ca. 14.

 loco

loco ait, verbum illud Pauli citans: De virginibus præceptum domini non habeo. Præcepto quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ: proinde vxorem ducere vel nubere, peccatum non est: si autem peccatum esset, præcepto vetaretur: & propterea præceptum de virginibus nullum est. Vbi multis in hanc sententiam adductis, tandem ait: Consequendæ egregiæ cuidam gloriæ parum est, liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis: consilium (inquit) do, tanquam misericordiam consecu-

Ca.15. tus. Rursum hoc apertius distinguens, dicit. Apostolus ait: Alligatus es vxori, noli quærere solutionem: solutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem. Horum duorum quod prius posuit, ad præceptum pertinet, contra quod non licet facere. Non enim licet vxorem dimittere. Illud autem quod addidit: Solutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem: consilij sententia est, non præcepti. Licet itaque facere, sed melius est non facere. Non igitur negamus, in hac vita sine peccato nos non esse: sed nec præcepto illi dilectionis Dei nũquam nos facere satis in hac vita. Sed quod ad vsum attinet rerum temporalium, quidam prohibetur: vt alienæ rei, siue alienæ vxoris contractus: quidam conceditur: vt propriarum rerum vsus: in quo nullum peccatum est: cum tamen eum propter Christum relinquere, sit magnum meritum. Nec omittendum est hoc loco, istos puritatis euãgelicæ assertores in hoc articulo ipsam Iouiniani hæresim asserere, cælibatum dicentes vtilem quidem & conuenientem fuisse primitiuæ ecclesiæ tempore, cùm tantæ instabant persecutiones; vel etiam nunc fortè ministris ecclesiæ donum cælibatus habentibus, ad ampliorem libertatem: non tamen aut simpliciter bonum, aut præferendum matrimonio. Certè apud b. Hieronymum, qui acerrimè Iouinianum arguit, non lego eum asseruisse, cælibatum non esse per se rem sanctam & Deo gra-

c.13. tam. Refert Augustinus errorem quorundam, lib. de sancta virginitate, asserentium cælibatum non esse bonum propter regnum cœlorum, sed propter præsens sæculum: quòd scilicet virgines carerent molestijs pluribus terrenarum curarum, quas secum adfert matrimonium: confirmantes hoc ex verbo Pauli: Existimo hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. Quod August. eo loco, vt stultissimum errorem confutat multis capitibus: & concludens tandem, verbum illud: Propter præsentem necessitatem:

tem:ita exponit, quòd præsentis temporis necessitas, cui coniugia seruiunt, cogit ea quæ Dei sunt minus cogitare, quàm sufficiat adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quamuis in æterna vita atque salute manentium. Itaque virginitatem & cælibatum c.14. ad beatitudinis illius cælestis præmium excellens consequendum non conducere, contra scripturam dicit esse. Illos itaque reijcit Augustinus: & tamen nihil magis tribuunt cælibatui isti nostri Doctores, quàm illi tribuerunt: imò multò magis illi detrahunt, quàm vlli hæretici fecerunt, negantes apertè esse cultum Deo gratum: reuera minus quàm hoc nostri sanctitatis æstimatores tribuunt cælibatui: sed de his satis.

Iam tertium caput rationum quas adferunt, attingendum est. Contendunt non esse vouendam castitatem, nisi ab his qui donum habent: cùm alijs impossibile sit illam seruare: & si promiserint, tanquam indiscretè promissum, votum rescindi debere. His primò opponimus supradictos patres omnes, & ecclesiæ consensum. Non expectarunt reuelationem Dei, vt ad promittendam castitatem, adolescentes etiam, sed puberes admitterent. Non docuerunt expectandum esse, vt prius certamina carnis experirentur: sed potius apertè docent, hoc omnibus esse possibile. Chrysost. (quem, quoniam græcus est, adducimus) homilia 16. in epistolam ad Hebræos, exhortans omnes ad perfectionem & altiorem gradum: Si enim (inquit) voluerint omnes, poterunt: propter hoc Paulus dixit: Volo omnes esse sicut meipsum, quoniam sciebat, 1.Cor.7. quòd omnes poterant, sicut ipse. Vides igitur quòd de cælibatu loquitur, vt Paulum constat loqui, cùm inquit: Volo omnes esse sicut meipsum? Ambrosius quoque in idem illud caput Pauli, exponens hæc verba: Vnusquisque proprium donum habet: hoc est, inquit: Vnusquisque iuxta votum suum donum Dei habet, vt si velint, ipsius nutu Dei possibilitatem consequantur: ideo non debet quis constringi, ne à licito prohibitus, illicita committat: sed ipse sibi eligat quod sequatur. Et post plura in hanc sententiam, tandem inquit: In eo adiuuatur quis, quod videtur auiditate mentis appetere. Vides vt Ambrosius nullum deterret, sed omnes propensionem ad id habentes exhortatur? Ostendit etiam ibidem quid sit vri: superari scilicet & vinci carnis voluptatibus: non autem eas pati. Denique & cętera omnia quę ex hoc loco Pauli citant, & ex euangelio, superius ostendimus ita

accipi, vt nulli Paulus præcipiat matrimonio iungi, & nullum deterreat à cælibatu: sed nolentibus castè viuere præcipit, vt potius nubant. Denique huius possibilitatis, & consuetudinis ecclesiæ sit
c.14. nobis locupletissimus testis August. in se expertus ante baptismum tantam difficultatem, sicut ipse in libris confessionum fate-
c.11. tur. Primò enim in 8. illorum lib. quanto ardore dicit se à castitate illa virginea inuitatum, ostendente ei turbas puerorũ & puellarum virginum in ecclesia, & dicente: Tu non poteris quod isti et istæ? An isti & istæ in semetipsis possunt, & non in Deo suo? Proijce te in eum &c. Et lib. 2. de adulterinis coniugijs ad Pollentium, docens eum qui adulteram dimittit, quàm diu illa vixerit, necessariò cælibem manere: multos etiam adferens casus, in quibus necessarium est coniugem cælibem vitam agere: audiamus quid dicat contra prurientissimos, prudẽtissimos dico, doctores istos,
c.10. & quo nomine eos appellet, aduertamus. Ita igitur inquit. Sed attende quàm plura sint, vbi si querelas incontinentium velimus admittere, necesse nobis erit adulteria fienda permittere. Quid enim si aliquo diuturno & insanabili morbo corporis teneatur coniunx? Quid si captiuitas, vel alia vis separet, ita tamen vt maritus sciat vxorem viuere? Vbi denique timore Dei, & oratione laborandum esse ad continentiam habendam, docet. Et capite decimo nono, multa etiam in hanc sententiam: Qui (inquit) voluntate elegerunt continentiam, fecerunt eam esse necessitatis: quoniam sine damnatione ab illa deuiare non possunt: & qui in eam necessitatem contrusi sunt (quod dicit propter eos, quorum vxores morbo aliquo redditæ sunt inhabiles ad vsum coniugalem) faciant eam esse voluntatis, si non de seipsis, sed de illo, à quo est omne bonum, confidunt. In vlt. c. illius libri multarum mulierum exempla adducit, quæ & continneunt (inquit) non esse impossibile. Si enim hoc non possit infirmitas hominum, multò minus posset infirmior sexus fœminarum. Ibi etiã (vt superius diximus) cælibatus clericorum meminit. Sed (aiũt) omnia nunc corrupta sunt, etiam monasteria: & multos videmus hoc non seruare. Quid igitur? Hoc non fuit etiam olim in
c.40. ecclesia? Nonne & olim multi cadebant? Certè Augustinus libro de sancta virginitate, exhortans ad humilitatem virgines, inquit: An verò propter aliud credendum est permittere Deum, vt misceantur numero professionis vestræ multi & multæ casuri

& casuræ, nisi vt his cadentibus, timor vester augeatur? quò superbia comprimatur, quam odit Deus? Non dicit, vt qui reliqui sunt, confugiant ad matrimonium, vel potius ad sacrilegia: non, vt cęteri non ausint votum castitatis emittere: sed, vt non superbiant. Quod ergo dicitur: qui non habent donum cælibatus, non possunt: fatemur. Imò hoc docent patres considerandum esse, maximè his qui castitatem vouent, vt non viribus suis, sed diuinæ gratiæ innitantur. Hoc enim Augustinus libro de sancta virginitate, multis & efficacibus verbis agit. Et tandem: quapropter (inquit) hæc prima sit induendæ humilitatis cogitatio, ne à se sibi putet esse Dei virgo, quod talis est: ac non potius hoc donum optimum desuper descendere à patre luminum. Sed quòd sine dono Dei seruari non possit, nullam adfert excusationem non seruantibus pòstquam promiserint. Probat ibi Augustinus (sicut & multis alijs locis) nec ipsa Dei præcepta sine dono eius seruari posse: quo certè carent non seruantes: nec tamen ideo excusantur. Quod verò postea dicunt, eos qui vruntur, non habere donum: si intelligant, qui vincuntur à peccatis, verum est: nec tamen ideo minus voluntariè id faciunt, cum peccant. Cæterùm qui tentantur, & qui vehementissimè etiam impugnantur, non propterea dono castitatis carent. Exemplo sunt nobis castissimorum monachorum & sanctorum aliorum pugnæ. Hoc igitur Dei donum non ita stabile est, vt cui semel datum fuerit, non aliquando subtrahatur. Igitur quanquam eos qui peccant, non habuisse donum hoc fatendū sit: non propterea tamen ita desperent, vt credant se postea nunquam habituros. Nulli itaque dici potest, vt desperet de castitate seruanda: nulli ergo vt contrahat: nisi (vt diximus Paulum dicere) his qui nolunt ad hoc laborare castigatione corporis (vt Paulus inquit) ieiunijs multis, vigilijs &c. Capite 41. Donum continentiæ amitti, & iterum recuperari potest.

Vltimò tandem dicunt. Non rescindebantur olim matrimonia eorum, qui post hæc vota contrahebant: imò Cyprianus (inquiunt) permittit. De hoc iam superius diximus, non constare quòd Ecclesia illa tanquam legitima matrimonia approbarit: sed vel permittebat, imposita pœnitentia, nihil de facto tentans: vel dissimulando fortè dispensabat cum his, quos videbat infirmiores. Verbum illud Cypriani (de quo suprà) singulare est: & in huiusmodi non semper recipienda est authoritas vnius patris: maximè contra omnium aliorum consensum; & ipsam scripturam.

Iam verò probatum est, scripturam & Ecclesiam totam grauissimum peccatum & infidelitatem hoc iudicare. Primam fidem irritam fecerunt &c. Itaque, si nulla alia expositio admittatur, apertè dicimus Cyprianum hîc non esse sequendum. Fortè tamen, agnita magna infirmitate in his de quibus scribebat, iudicauit sibi cum illis dispensandum esse. Sed vt interim demus ità fuisse, antiquam Ecclesiam non dissoluisse hæc matrimonia: quid absurdi sequetur, si postea Ecclesia, ob vitandas occasiones peccandi, & tam grauium peccatorum, hoc mutauit? Quot contraherent, si sperarent rata futura matrimonia? Et quot blandirentur & permitterent sibi, quod non nisi procis permitti solet? His verò quid indignius in ijs, qui vitam suam dedicarunt ad continentiam? Non est itaque de quo queri possint, nisi amatores libidinis: vt Augustinus superius dixit.

LECTIO NONA.

De tribus alijs impedimentis matrimonij.



DIximus de impotétia, sacro ordine, & professione religionis, quomodo matrimonia nulla reddant: dicamus iam de tribus alijs, quæ (vt diximus) non simpliciter inhabilem reddunt aliquem ad contrahendum, sic vt omnino nullum contrahere posit matrimoniũ: sed in ordine ad alium: qualia sunt omnia quæ iam sequuntur. Quæ quidem ideo impediunt matrimonium, quoniam contrahentes vel nimium dispares sunt, & ideo inepti vt coniungantur matrimonio: vel tam propinqui, vt non conueniat eos arctius coniungi.

Disparitas cultus.

Inter hæc computatur disparitas cultus. Hæc enim non permittit, vt Christianus cum gentili & ethnica contrahat matrimonium:

nubium: de quo Magist. sentent. dist. 39. agit, scripturæ & patrum authoritates citans: & Gratian. 28. q. 1. Hæc est itaq; illius sententia, vt credat iure ipso diuino illicita esse & nulla huiusmodi matrimonia fidelium cum infidelibus: cum hęc Deus ipse prohibeat Exod. 34. De exteris enim nationibus loquens, inquit: Nec vxorem de filiabus eorum accipies filio tuo. Et rursum Deut. 7. Non sociabis cum eis coniugia &c. Vnde & in Esdra legimus, eos qui sic contraxerant, ad pœnitentiam, & ad dimittendas vxores coactos esse. Citatur etiam à Magist. Ambrosij & Augustini authoritas: vbi tamen hoc est aduertendum, Ambrosium quidem hoc apertè tenere: sed quoniam veteris illa testamenti præcepta in lege euangelica non obligant (sunt enim iudicialia) nisi quantum recipiuntur ab ecclesia: ideo Ambros. scribens in septimum caput 1. ad Corinth. & exponens illud: cui vult nubat, tantùm in Domino: apertè ita intelligit, vt ad gloriam Dei matrimonium dirigatur, & cum Christiano fiat. Hæc est eius igitur sententia & ibi, & alijs locis, vt à Gratiano citatur 28. q. 1. cap. Caue. Augustinus verò fuisse videtur dubius. Quare quod à Magistro citatur ex lib. primo de adulterinis coniugijs: Dominus iussit, ne coniugia simimet diuersæ religionis copulentur: & iterum: Hoc est ergo Domini præceptum tam in veteri, quàm in nouo testamento, vt non nisi vnius religionis & fidei coniugia sibi maneant copulata: & huiusmodi alia, quæ in hanc sententiam habentur eo loco: reuera Augustinus non ex suo sensu dicit, sed tantùm refert à Pollentio opposita sibi esse: postea verò in eodem libro illis respondens: Non enim (inquit) tempore reuelati testamenti noui in Euangelio, vel vllis Apostolicis literis sine ambiguitate declaratum recolo, vtrum Dominus prohibuerit fideles infidelibus iungi. Vnde & illud Pauli: Cui vult nubat, tantùm in Domino: duobus modis dicit accipi posse: aut vt Christiana permanens, aut vt Christiano nubens dicatur in Domino nubere: quamuis eo loco dicat beatissimum Cyprianum non dubitare, hoc potius esse prostituere gentilibus membra Christi. Et quia de ea re Augustinus non agebat, ita sub dubio reliquit. Hæc dicta sint, vt ex loco illo Magistri nullus decipiatur. Cæterùm de ipsa conclusione non est dubitandum: hoc iam illorum patrum authoritate & consensu Ecclesiæ obtinuit vim legis. Potuit hoc Ecclesia statuere, & illegitimos reddere sic contrahentes: & ita factum esse constat

1. Esdre 10.

Capite 21.

Capite 25.

Matrimoniũ christiani cũ hæretico vel apostata est ratum.

constat omnium consensu. Id tamen notauit b. Thom. in illa dist. de infidelibus non baptizatis esse intelligendum. Cæterùm cum hæreticis vel apostatis etiam, etsi contrahens cum illis peccet, quos saltem propter excommunicationem vitare debuerat, non tamen nullum est matrimonium: cùm hoc nulla lex habeat. Verùm nō ideo infideles inter se negamus verum matrimonium contrahere: de quo superius dictum est, quòd non sit sacramentum, et inferius, quàm sit validum explicabimus. hæc igitur de disparitate cultus.

Crimen.

Ponitur aliud impedimentum, crimen. Sunt enim peccata quædam non impedientia tantùm ne contrahatur matrimonium, (de quibus postea dicemus) sed nullum reddentia ipsum: de quibus nunc est agendum. Hæc verò sunt homicidium & adulterium: de quibus Magist. sentent. dist. 35. vbi de adulterio, & 37. vbi de homicidio. Ex his igitur duobus (vt benè Caietanus resoluit, secutus b. Thò. in expositione literæ dist. 35. & dist. 33.) fiunt quatuor casus, quibus matrimonium contractum nullum est.

4. lib. senten. art. 2. q. 2.

Quando homicidiũ impediat & dirimat matrimonium.

Primus, ex homicidio solo: quando scilicet vterq;, tam coniũx qui reliquus est, quàm qui cum eo post mortem alterius contraxit, operam dederunt homicidio alterius: vt Celestinus tertius definit, Triburiensis concilij authoritate citata, in c. Laudabilem, de conuersione infidelium, in decretalibus: vbi apertè etiam dicitur hoc verum esse, quando machinante coniuge occisus est alter. Cæterùm homicida alicuius coniugum in bello, aut aliqua alia ratione, potest contrahere cum altero: vt ibidem dicitur.

Quomodo homicidium adulterio iũctum impediat & dirimat matrimonium.

Secundus casus est, ex homicidio coniuncto adulterio. Si enim alter coniugum adulteratus est, & deinde machinatus in mortem alterius: nullo modo cum adultero matrimonium contrahere potest: vt Alex. 3. definit: imò docet antiquitus fuisse definitum, in ca. Super eum, de eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium. Circa hos duos casus id aduertendum est, quòd b. Thom. homicidium hoc tunc putat impedire, quando ea intentione factum est, vt matrimonium contraheretur: ita enim loco suprà citato dist. 37. inquit. Quod Syluester etiam in verbo, matrimonium 8. §. nono, asserit esse plurium iuristarum sententiam. Alioqui (inquit b. Tho.) si propter odium vel adulterium occidat vnus coniugum alterum: etsi prohibeatur contrahere, non tamen nullum est matrimonium. Caietanus tamen, cùm hæc ex definitione iuris pendeant, nec iura hanc apponant limitationem, putat

vniuer-

vniuersaliter homicidium cum adulterio impedire, vel solum homicidium, machinantibus coniuge & eo cum quo contrahit. Et certè hoc probabilius videtur, maximè cùm difficile, aut certè rarum sit, vt homicidium ab adultero non illa intentione fiat, contrahendi scilicet; vel etiam à coniuge machinante in mortem, & volente posteà cum homicida coniugis contrahere. Hoc enim videntur iura aut credere, aut suspicari vt in pluribus contingere: & ad tollendam hanc occasionem, ita definiunt. Et bea. Thomas eo loco tantum loquitur de occidente vxorem, non intentione contrahendi: cum verò adulterium simul coniunctum est, nihil distinguit. Nos verò iuxta c. illud, Laudabilem, homicidam tantùm coniugis non diximus impediri, ne vllum posit contrahere matrimonium: sed tantùm ne cum altero, qui similiter intercessit in morte, contrahere posit.

Porrò ex solo adulterio non fit impedimentum reddens nullũ matrimonium. Quod Mag. senten. dist. illa 35. ex Aug. probat: & Grat. similiter 31. q. 1. in principio: citantes hunc locũ ex August. lib. primo de nupt. & concupiscentia, vbi ita inquit: Deniq; mortuo eo cum quo fuit verum coniugium, fieri potest coniugium cum qua præcessit adulterium. Quod illi certissimum esse credunt: quanquam sint pontificum quædam authoritates, quibus prohibetur cum adulteris contrahi matrimonium, sed non ita, vt nullum sit, quando solum adulterium fuit. Quòd ideo diximus de loco Augustini, quoniam in nostris libris omnino contrarium legimus, negatiuè scilicet: fieri non potest coniugium, cum qua præcessit adulterium. Sed reuera crediderim in nostris exemplaribus esse mendam, quòd magis conueniat contextui affirmatiua illa sententia. Loquitur enim Augustinus eo loco de matrimonij indissolubilitate viuente viro, dicens, quòd quamdiu ille viuit, si adultera propter hoc separata cum alio contrahat, nullum est matrimonium: quia ille viuit. Et postea in confirmationem horum addit: Denique mortuo eo cum quo fuit verum matrimonium, fieri potest &c. hæc igitur sententia confirmat supradicta: si negatiuè legamus, nihil ad rem facit. Itaq; magis putauerim hoc mutatum fuisse ab aliquo sciolo, qui putauit illud falsum esse: & crediderim magis libris quos illi patres legerunt, quàm nostris: maximè cum affirmatiua lectio respondeat contextui, & veritatem habeat. Vnde Magister sententiarum bene exponit

Solum adulterium non dirimit matrimonium.

Augustinum loqui, cùm adulterium, & nihil præterea præcessit. Gratianus verò nonnihil aliter interpretatur: de ea scilicet, quæ separata à priori viro, cum altero, eo viuente, contraxit: propter quod & adultera dicitur. Vtrunque verum est, & vterque horum & literam, & sensum Augustini veriorem habuit, quàm nos: Et cauendum ne in ipsis iuxta corrupta nostra exemplaria fiat emendatio. Constat eos ita legisse: alioqui extra propositum citassent Augustinum. Ille enim loquitur, quantum est ex diuino iure, & ex natura ipsius matrimonij: nec certè ab Ecclesia superaddita est aliqua constitutio, declarans nullum esse hoc matrimonium. Cæterùm si adultero detur fides de contrahendo post mortem alterius (quocunque id ordine fiat, siue præcedat fides, & sequatur adulterium: siue contrà) matrimonium redditur nullum: quod probant quæ Magister sentent. & Gratianus adducunt supradicto loco: & definiunt Alexand. 3. ca. Super hoc, & Innocentius 3. cap. Significasti, de eo qui duxit in matrimonium &c. Multò verò magis hoc impedimentum est, si de facto matrimonium contrahatur. In his tamen duobus casibus primò iura requirunt, quòd vterque sciat esse adulterium, & coniugem viuere. Si itaque aliquis aut promittat, aut contrahat cum muliere ignorante inculpabiliter eum habere vxorem: ea mortua, non prohibetur cum hac permanere, si ratum voluerit habere, quod prius iniquè fecit. Ita Innocentius tertius in capite, Veniens, de eo qui duxit in matrimonium &c. & Alexander tertius cap. 1. eodem titulo. Similiter & illud iura prouidè statuerunt, vt, si primum matrimonium nullum sit aliquo iusto impedimento, fides illa data alteri, etiam cum congressu (qui tamen non est adulterium) non impediat hoc matrimonium post mortem primi. Ita Alexander tertius in capite, Significauit, eodem titul. Denique illud etiam in hoc obseruandum est, quòd sola fides data de contrahendo post mortem coniugis (si adulterium non interuenerit) non impedit matrimonium, quin si postea contrahatur, verū sit, quamuis vtrunque illorum grauiter deliquisse Ecclesia iudicet: propter quod pœnitentia est eis iniungenda. Ita Gregorius nonus c. vltimo, eodem titulo.

Hæc igitur iura canonica iustissimè statuerunt ad cauenda adulteria et homicidia, aut certè odia, et desideria mortis coniugum inter se: quæ cùm iure diuino prohibita non sint, nullus tamen, ni-

si à ratione alienus, dicere potest non sanctissimè & necessariò cõstituta esse: quæ etiam propterea ab his qui in iudicio illo confessionis præsunt, sunt cognoscenda: quoniam nõnunquam hæc occulta sunt, neque expedit in iudicium Ecclesiæ trahi, nec vlla ratione fieri debet: & tamen reuera matrimonia nulla sunt in illis casibus: quare in ipso iudicio secreto prudenter sunt terminanda. Vbi in occultis omnino casibus (cum scilicet adulterium fuit occultum, & occultè data fides, aut intercessit machinatio aliqua in mortem) locum habet præcipuè dispensatio Ecclesiæ: & est propter hæc necessariò quærenda. Nam hos, inter quos probari non possunt hæc impedimenta: etiam si illi fateantur, Ecclesia coget ad permanendum: nec illi vlla ratione fateri debent. Restat igitur vt dispensatione illis succurratur. Sed illud diligenter in his casibus eis est significandum, quòd vsque ad dispensationem abstinendum eis est à matrimoniali actu.

Aliud impedimentum ponitur, aliud prius matrimonium. Qui enim vno matrimonio ligatus est, non potest alterum inire: quod vocant ligamen: de quo non est opus multa dicere. Primum enim matrimonium ratum, nullum & irritum reddit quodcunque sequens, etiam si primum non fuerit consummatum, & secundum consummetur. Non enim matrimonium semel ratum dissoluitur, nisi per ingressum religionis &c. Nec hic est aliud dubitandum, quàm quod solet in quæstionem verti: quid si bona fide alter, putans alterum coniugem mortuum, contrahat: cùm videlicet in bello, vel nauigatione, vel captiuitate, vel aliqua alia ratione audiuit mortuum, aut credidit. Sed de hoc iura apertè volunt, primùm, vt non sine certa probatione mortis transeatur ad secundum matrimonium. Et quidem coram Deo necessaria est bona fides, iusta de causa concepta: alioqui manifestum est grauiter peccare contrahentem. Cæterùm contracto semel matrimonio iustè, si superueniat dubitatio, agendum est quod in cap. Inquisitioni, de sententia excommunicationis, definitur: vt scilicet dubium ex leuibus causis, nec satis probabile, deponatur ex consilio peritorum. Si verò fuerit dubium probabile: vt, qui illud habet, non exigat debitum, sed reddat: ne præiudicium fiat alteri qui bona fide contraxit. Et quanquam de hoc nonnulli dubitent, cùm in hoc probabili dubio exponat se periculo peccandi, etiam solùm reddens debitum: tuta tamen cõscientia ecclesiæ illa

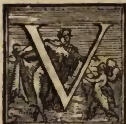
Ligamen.
Præcedens matrimonium dirimit sequens.

definitio sequenda est, ne nimium in alteram partem declinemus, ne scilicet vel alteri subtrahatur debitum, vel contra propriam conscientiam agatur. In re certa non est dubiũ separandũ esse matrimonium. Quare quando res valde est anceps, iudicio Ecclesiæ standum est: vel arbitrio prælati, quando res non est talis, quæ in iudicium Ecclesiæ venire possit. De his omnibus Syluester (si quis plura videre velit) in verbo Matrimonium 8. §. 13. scribit.

LECTIO DECIMA.

De impedimento cognationis.

Cognatio naturalis, spiritualis, et legalis impedit matrimonium, & dirimit.



Ltimum impedimentum, præcedentibus simile, quod nullum reddit matrimonium, est cognatio: & ea triplex: scilicet naturalis, quæ consanguinitatis dicitur: spiritualis: & legalis: illa quidem ex sacramentis: hæc ex adoptione. Et ex priori illa consanguinitate sequitur affinitas ex matrimonio orta, cum cõsanguineis scilicet ipsorum coniugum: sed ex sponsalibus quoq; de futuro, coniunctio quædam & vinculum sponsorum cum consanguineis eorum nascitur, quam iura publicæ honestatis iustitiam vocant. De his omnibus sigillatim breuiter est dicendum.

De consanguinitate, quatenus matrimonium nullum reddat, & quo iure, atque qua ratione, loquuntur Magister sententiarum & nostri distin. 40. & Gratianus 35. q. 5. de quibus & summistæ plura referunt: Syluester specialiter in titulo, Matrimonium 8. §. 6. Est etiam de his proprius titulus in decretalibus, de consanguinitate & affinitate.

B. Tho. ar. 1. q. 1. illius di. Quid cõsanguinitas.

Ex his igitur locis, omissa definitione consanguinitatis, quæ non est admodum necessaria (cùm per se satis pateat consanguinitatem coniunctionem esse ex carnali propagatione & generatione ortam inter genitores & genitos primo, deinde inter ipsos ab eodem genitos siue descendentes) omissis etiam multis quæ

de

de lineis & gradibus, eorumq; definitionibus dicuntur: cùm etiam hæc satis constent: dixerunt enim lineam esse ordinem consanguineorum inter se, siue collectionem huius ordinis. Vnde tres posuerunt lineas: ascendẽtem, genitorum scilicet omnium ordinem, vbi pater, auus & omnes superiores ponuntur: descendentem, vbi filios & succedentes omnes, nepotes scilicet, pronepotes &c. collocarunt: tertiam transuersalem, in qua fratres, eorum filios, & reliquos inde procedentes posuerunt. Gradus verò distantiam vocant personarum inter se: vt quæ est inter patrem & filium, aut inter duos fratres &c. Horum igitur omnium longiori tractatione omissa (qua opus non est) breuissimè etiam quod pertinet ad cõputationem graduum perstringamus. Sit itaq; primum, in linea descendentium & ascendentium, cum inter duos nulla persona est media, esse primum gradum: si vna vel plures sint mediæ, tot esse gradus, quot personæ, vna excepta. Verbi gratia, pater & filius in primo gradu sunt, quia nulla est media persona: ipse verò filius cum auo, hoc est, patre patris, in secundo gradu, cùm sint tres personæ, filius scilicet, pater, & auus: filius & proauus distant tertio gradu: & sic de cæteris omnibus. In linea verò collaterali fuit non parua diuersitas iuris ciuilis & canonici. Secundum illud enim tot gradus ponuntur, quot personæ. Quare fratres in secundo gradu ponuntur, filij eorum in quarto. Secundum verò canonica iura, longè aliter se res habet. Eo namq; gradu secundum canones distãt inter se collaterales, quo à communi principio, modò æqualiter distant: Sin inæqualiter, eo graduum numero distant ab inuicem, quo remotior distat à communi principio. Duo igitur fratres in primo sunt gradu: quia à patre vno tantùm gradu distat vterq;: filij eorum similiter in secundo gradu, quia ita distãt à primo principio, patre scilicet patrum suorum. Ita de nepotibus & pronepotibus: illi enim in tertio, isti in quarto gradu distant. At verò frater patris à filio eius secundo gradu distat, nõ primo: quia filius remotior est à communi principio, in secundo scilicet gradu. Vnde tanquam certissima hæc duo asseruntur iuxta canones. Primum. In linea collaterali nullus est propinquior alteri, quàm sit communi principio: sicut filius fratris patruo non est propinquior, quàm auo. Secundum. In eadem etiam linea potest aliquis esse remotior ab altero, quàm sit à principio illo communi: sicut patruus à filio fratris, vt nunc dictum est. Semper itaq; inter colla-

B.Tho. ar. 3. illius dist.

Linea quid, & quotuplex.

B.Tho. ar. 3. supradictę q.

Regula de numero graduum consanguinitatis in recta linea.

De graduũ distantia in linea collaterali.

terales ſumendus eſt gradus à remotiori. Cuius diuerſitatis rationem reddidit Alexander ſecundus c, Ad ſedē, 35.q.5. quòd ſcilicet iura ciuilia de his gradibus, vt ad ſucceſsionem pertinent, conſiderant: vbi frater non ſuccedit niſi fratri mortuo: quare in illa ſucceſsione ſecundus eſt gradus. Canonica verò iura conſiderant quod ad matrimonium attinet: quare eorum computatio tenenda eſt: vt ibi definitur. De his igitur ſatis. Iam ad ipſam rationem impedimenti conſanguinitatis accedendum eſt. Sit itaque huius rei breuis reſolutio tribus propoſitionibus comprehenſa.

1. propo. B. Thom. art. 4. ſupradictæ quæſt.

Prima. Inter aſcendentes & deſcendentes iure naturali, atq; ita diuino, eſt perpetuum impedimentum matrimonij: ita vt nullus aſcendentium cum aliquo deſcendentium contrahere poſsit. Hoc ſatis ipſa natura oſtendit. Inter coniuges enim eſt ſocietas & æqualitas quædam, maximè ad actum generationis, cui repugnat (vt ita loquar) ſuperioritas vel inferioritas, qua fit, vt nec pater cū filia, multo minus mater cum filio conuenire poſsit in matrimonio. Quod congruè à multis animaduerſum eſt ſignificatum fuiſſe in prima illa Euæ productione ex latere: quo inſinuabatur æqualitas quædam & ſocietas, quam & illis verbis: Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, ſcriptura ſignificat. Itaque illi dimittendi ſunt, non adiungendi in matrimonium. Si itaque naturalis hæc reuerētia cauſa eſt, vt omnis natura abhorreat ab hoc coniugio: quò magis aſcenditur, maior eſt reuerentia: ergo etiam magis repugnat naturali pietati, vt nepos cum auia, aut neptis cū auo matrimonium contrahat. Et quis non videt hoc magis incōueniens eſſe?

2. Propo.

Secunda propoſitio. Inter collaterales ſecundum quoſdā proximiores gradus prohibitum eſt matrimonium iure diuino veteris legis, & naturali etiam iure, ſi nō primario, ſecundario ſaltem: atque ita non mirum, ſi non ſemper hoc ſeruatū fuerit. Nec enim in filijs Adæ ſeruari potuit. Creditur verò ſeruatum mox poſt primam humani generis propagationem. Itaque à principio humani generis neceſſe fuit vt fratres contraherent, cùm duo tantū parentes eſſent totius humani generis. Non eſt igitur hoc contra ipſam naturam, aut contra proprium finem matrimonij, qui eſt generatio & educatio prolis. At verò poſtea in lege prohibetur inter fratres matrimonium: ſimiliter inter nepotem & ſororem patris vel matris eius, materteram ſcilicet vel amitā; & huiuſmodi alia.

Nec

Nec tantùm diuina ipsa lege, sed inter omnes ferè gẽtes huiusmodi primi gradus inueniuntur prohibiti, & ipsa abhorret natura ab hac coniunctione: quanquã, quod attinet ad gentes, in multis magna corruptio fuerit. Quare non cuiuslibet gentis consuetudo, sed vel omnium, vel plurium consideranda est. Hæc igitur indita naturæ ipsi persuasio videtur esse (quam vel omnes, vel plurimę gentes habent) quòd abhorret à coniunctione fratrum. Et quanquam in his plurimum valeat educatio & consuetudo: hæc tamen ipsa, cum apud omnes vel plurimos eadẽ sint, satis probabiliter ostenduntur esse naturalia. Cæterùm lege diuina hæc prohibita sunt, quæ illo c. Leuitici habentur: eo quòd repugnent secundario fini matrimonij, & quidẽ non minimo, qui est repreßio concupiscentiæ: & ita conuersatio quædã honestatis. Natura enim comparatũ est, vt masculi & fœminæ eiusdem familiæ, qui in eadẽ domo aut semper, aut frequenter conuersari habent, sibijnuicem reuerentiã quandam honestatis exhibeant: & multò magis, vt à mutuo contactu carnali abstineant. Vnde & incestus ab earum etiam gentium legibus, quæ hæc concupiscentiæ & commistionis carnalis mala non prohibent, si præter iniuriam cuiusquam sint: reprehenditur & punitur. Illis ergo prohibet ius diuinum contrahere inter se, quos contingit simul educari, vt b. Tho. notat. Itaq; inter hos si matrimoniũ admitteretur, illius occasione etiam ante ipsum, hi inter quos est continua cõsuetudo, & in mutuum amorem exardescerent, & in turpitudines non paruas facilè labi possent: vnde magna corruptio totius humani generis sequeretur. Nam nonnullam causam primæ illius corruptionis, quæ diluuio purgata est, hanc fuisse (nuptias scilicet incestuosas) creditur. Et certè primam & maximam eius causam fuisse coniugia illegitima, ipsa scriptura ostendit. Leuit. 18.

Tertia. In gradibus similiter collateralibus multo plures prohibentur iure positiuo, & ciuili & canonico, contrahere: idq; rationabili & iusta de causa, ad pacem reip. & christianam charitatem conducente. Est enim nuptiarum alius etiam finis, quem humana iura considerant: amicitiæ videlicet extensio & confirmatio inter homines: cum ipsi qui matrimonium contrahunt, inter se, & quilibet eorum cum alterius cõsanguineis, & multo magis filij ex tali matrimonio geniti, nouã cõtrahant amicitiæ causam; atq; Tertia propositio.

ita

ita multis nexibus connectuntur inter se homines. Propter hæc igitur & similia noluerunt iura, vt inter eos qui sanguine iuncti sunt, matrimonia coëant, sed cum alienis: vt ex matrimonio plures efficiantur consanguinei. Considerarunt etiam in hoc iura causam proximè dictam: quoniam inter consanguineos solet esse conuersatio frequentior & familiarior: quare, si esset inter eos spes coniugij, magna sequeretur facilè corruptio totius honestatis. Igitur iura quidem antiqua prohibuerunt matrimonia contrahi vsq; ad septimum gradum. Imò reperiuntur antiquissima quædam, prohibentia huiusmodi contractum secundum omnes gradus quorum memoria haberi poterat: sed tandem declaratum est id ad septimum vsq; gradum esse intelligendum, quæ lex tempore etiam Gratiani & Magistri sentent. seruabatur. Postea verò propter pericula multa conscientiarum, visum fuit vsq; ad quartum tantum gradum in collateralibus prohibere matrimonium, de quo extat certa definitio in c. non debet, de consang. & affinitate: & istud hodie in ecclesia seruatur.

Circa hoc igitur non est aliud dicendum, nisi quòd iniustè de hac lege conqueruntur hæretici, & multa calumniantur, quasi hoc iniquum sit. Quod primò Erasmus fecit, nescio quo pruritu reprehendi omnia, & definiendi leuiter de omnibus. Sed de istis duo sunt dicenda. Alterum est, quòd huiusmodi prohibitio satis ostenditur rationabilis: cùm & iura ipsa ciuilia inueniãtur similia prohibere, & in omni benè instituta repub. hoc fuerit curatum. Secundum, quòd antiquior ecclesia, in qua maior fuit sanctitas & authoritas, multò plura prohibuit. Et certè tàm antiqua est hæc prohibitio, vt ab Apostolis videatur cum ipsa ecclesia initium habuisse. Itaque non est quod conquerantur, quasi hoc sit nouum in ecclesia, aut durius agatur cum aliquo: maximè cùm non denegetur circa hæc dispensatio, quando de periculo agitur conscientiæ. Et certè qui tantopere laborant, vt laxetur licentia hæc cõtrahendi, parum videntur considerare honestatem inter homines. Hæ sanè prohibitiones non aliud sunt, quàm frena quædam libidinis & immodicæ concupiscentiæ. Videant igitur de qua re querantur, aut qua vtilitate cupiant hæc abrogata esse. Certè nusquã videmus viris deesse vxores. Hæc igitur de consanguinitate dicta sufficiant.

Erasmus

Consanguinitati coniuncta est Affinitas, quæ & ipsa impedimentum

mentum est matrimonium nullum reddens: de qua Magister sent. 43. dist. patrum & ecclesiæ decreta ac definitiones attulit: & de ea b. Thom. & cæteri post illum: iura etiam in proprio titulo de consang. & affini. & Siluester in tit. Matrimon. 8. §. 15 vbi specialia dubia, quæ nō pauca sunt, videri poterunt: nunc sequentia notentur.

Affinitas est impedimētum dirimens etiam matrimonium.

Affinitas quid?

Primum. Affinitas coniunctio est ex vinculo matrimonij orta inter coniuges ipsos, non inter se, sed cum suis hinc inde consanguineis. Itaque duo vincula naturalia quidem & legitima tertium hoc producunt: primum vinculum inter consanguineos ex propagatione carnali est: secundum est matrimonium ipsum inter coniuges, maius certè quàm ipsa consanguinitas: ex quibus duobus tertium sequitur, vt scilicet maritus coniūgatur affinitate consanguineis vxoris: & contrà, vxor consanguineis viri: quod (vt beatus Gregorius inquit) ex ipsa ratione matrimonij est. Efficiuntur enim vna caro vir & vxor. Et quanquam secundum antiqua iura, ex hac affinitate secundum & tertium genus nascebatur, dum vnus coniugum, affinis consanguineis alterius, & postea (soluto illo matrimonio) alteri coniunctus, causa erat vt priores affines sui efficerentur etiam affines secundis: vt beatus Thomas explicat eo loco. Iam tamen, ad dubia & pericula auferenda, cessarunt hæc omnia, & tantum affinitas est (vt diximus) vnius coniugum cum consanguineis alterius.

Affinitas habet etiam lineas & gradus.

Nota regulam.

Secundum. Cùm hæc affinitas ex naturali illa coniugum vnione oriatur: habet lineas & gradus eodem modo, quo consanguinitas. Itaque nulla alia regula est hæc discernendi, quàm, quo gradu aliqui sunt consanguinei viri, eodem gradu sunt affines vxoris: & sicut vsque ad quartum gradū prohibentur contrahere consanguinei, ita vxor prohibetur cum consanguineis mariti, & maritus cum consanguineis vxoris contrahere. Et eadem ratione ac iure impedit affinitas matrimonium, quibus consanguinitas: naturali videlicet, ex reuerentia quæ debetur à filio vxori patris: & ex subiectione, quæ est vxoris filij erga patrem: & ita inter ascendentes omnes & descendentes. Iure etiam diuino, eodem capite Leuit. prohibentur adhuc alia: vt de vxore fratris: easdem ob causas, hoc est, propter frequentem conuictum, & prohibendam occasionem concupiscentiæ. Iura etiam addunt vsq; ad quartū gradum, eadē ratione qua in cōsanguinitate. Nihil itaq; hîc nouū est.

Cap. 8.

Quomodo contrahatur affinitas.

Tertium est, non negligenter considerandum in hac materia, maximè ab his quos instruimus: qua ratione contrahatur affinitas. Prima igitur & aperta causa affinitatis est matrimonium legitimum, & per verba de præsenti contractum, etiam si non fuerit consummatum. Cæterùm iura ipsa ex carnali coniunctione illicita etiam & extra matrimonium, affinitatem definierunt contrahi: considerantes quòd Apostolus inquit: Qui adhæret meretrici, vnũ corpus efficitur cum ea. Si igitur (inquiunt) in illicito etiam cõcubitu vna caro efficiuntur vir & mulier, etiam consanguinei carnales vtriusq; eorum vna caro effecti sunt cum altero. Accedit etiã ad hęc, quòd nimium extenderetur inhonestas & corruptio, si cognita aliqua, etiam illicitè: non esset omnis accessus ad sorores & consanguineas eius magis prohibitus & illicitus: & idem dicendum de viro. Quis non videt hoc ab omni humana honestate abhorrere? Quare non possumus non mirari Erasmũ hæc mordentem, eadem certè leuitate, qua cætera multa. Sequuntur hinc (ait) multa pericula propter occultas fornicationes, vnde sequuntur multæ occultæ affinitates. Ad hoc respondemus, & monemus etiam animarum pastores, vt de his diligenter admoneant suos subditos & publicè in concionibus (quas de sanctitate matrimonij, de prohibitis vagis fornicationibus, & incestibus frequenter debent habere ad populum) & in priuatis etiam confessionibus, maximè cùm ad eam accedunt contracturi matrimonia. Vbi si quid occulti vel ante, vel post contractum matrimonium deprehendunt, debent (vt dictum est) occultis dispensationibus & remedijs à superiorum autoritate impetratis, prudenter prouidere. Est verò etiam hoc loco non omittendum, quòd coniunctio quidem maris & fœminæ, etiam illicita, affinitatem hanc efficit: sed non nisi quando est completa & integra: ita videlicet, vt generatio naturaliter inde sequi posit: per alias verò aut impudicitias, aut innaturales coniunctiones (quanquam grauiora hæc peccata sint) non contrahitur: quod prudenter etiam curabit cognoscere spiritualis pastor.

Non per solum matrimoniũ contrahitur affinitas.

Erasmus.

Notent pastores.

Publicæ honestatis iustitia quomodo matrimonium impediat ac dirimat.

Affinitati accedit proximè vinculum quoddam non ex matrimonio aut copula, sed ex sponsalibus de futuro ortum: quod vocarunt iura publicæ honestatis iustitiam. Intellexerunt enim, quòd is qui fidem dedit de contrahendo in futurum matrimonio cum aliqua, etsi nondum maritus eius sit; & ita nec affinis con-

sangui-

sanguinearum eius: quia tamen iam non leui vinculo est alligatus illi, consequenter etiam & consanguineis illius (propter quod & frequentior est iam & familiarior conuersatio) publica iustitia & honestas exigunt, vt illi magis sit illicita coniunctio cum consanguineis sponsæ, ita, vt nec cum eis contrahere posit. Igitur (vt iura ipsa definiunt, & b. Thom. supradicta distinctione docet, & Siluest. titulo, matrimonium 8. §. 14) eodem modo hoc vinculum impedit matrimonium, & in eisdem gradibus, in quibus affinitas.

Illud duntaxat restat hic considerandum, quòd, etsi nō ex omnibus sponsalibus de futuro hoc impedimentum oriatur, & fuerit olim doctorum sententia (vt supradicto loco b. Thom. docet) ex sponsalibus nullis non oriri hoc impedimentum: iam tamen Bonifacius 8. in c. vnico de sponsalibus, lib. 6. definiuit, ex sponsalibus liberis & puris, etiam si alia ratione nulla sint, & is qui promisit, non posit præstare, oriri tamen hoc vinculum, & impedimentum, ita videlicet, vt non posit cū consanguineis illius quam desponsauit, contrahere, etiam si nulla & irrita fuerit desponsatio. Vt si, qui iam de præsenti cum vna contraxit, alteram de futuro desponsaret. Excipit ius illud metum & coactionem: nullum enim impedimentum ex sic contractis oritur. Excipiendus etiam est defectus vsus rationis, vt Siluest. ex Petro de Palude notat. Similiter etiam quando conditionaliter contrahitur: si ante conditionē completam cum consanguinea eius contrahat, definit Papa tenere matrimonium. In cæteris omnibus, quantūuis nulla sint, tamen impediunt supradicto modo matrimonium contrahi.

LB-

LECTIO VNDECIMA.

De cognatione ſpirituali & legali.



Onſanguinitati & affinitati proximæ ſunt duæ aliæ cognationes, quæ ex generationibus quibuſdam non carnalibus, ſed inuentis vel diuina, vel humana ratione, oriuntur. Prima eſt ſpiritualis cognatio, quæ ex generatione ſpirituali & per illam contrahitur. Secunda eſt legalis, quæ ex adoptione. Cùm itaque ſpiritualis generatio ex diuina inſtitutione & fide habeatur: his præſuppoſitis, ex naturali ratione ſequitur coniũnctio quædam & amicitia, atq; reuerentia inter eum qui ſpiritualiter generat, & qui generatur. Legalis autem adoptio, rationali naturali conſentanea eſt, qua ſuppletur naturalis defectus filiorum: atq; ita etiam iure gentium coniunctionem habet et reuerentiã inter adoptantẽ & adoptatũ, & quoſdã alios. Eſt præterea & inter hos, & inter quoſdã eorũ conſanguineos ac affines continua atq; domeſtica conuerſatio: propter quæ omnia iura canonica conſtituerunt, vt cognatio ſpiritualis matrimoniũ impediat, & nullum reddat vſq; ad quoſdam gradus: Et iura ciuilia idem ſimiliter ſtatuerunt de adoptione: conſentientibus etiã ipſis canonibus. Quæ omnia fundata ſunt in æquitate & ratione: & per ea cõſulitur honeſtati humanæ, dũ ſpeciali ratiõe prohibetur cõiunctio carnalis inter eos, inter quos eſt aſsidua conuerſatio: ſicut patet ex his, quæ de conſanguinitate dicta ſunt Etſi itaq; impedimenta hæc non ex diuino, ſed humano iure ſint: tamen quia rationi conſona ſunt, nõ eſt cur de eis quiſquã cõqueri poſsit: maximè cùm ſpiritualis cognationis impedimentum tam antiquũ ſit in eccleſia, vt vix principium illius inueniatur: & ſit multo maior ratio quare impediat, quàm adoptio illa & legalis cognatio, quia tamen ab ethnicis etiam ipſis iudicata eſt meritò debere eſſe impedimento. In ſpeciali igitur de his habentur proprij tituli in decretalibus, de cognatione ſpirituali, & legali. Et Magiſt. ſent. diſt.

dist.42: post quem beatus Thomas ac cæteri nostri scholastici de ea disserunt. Syluester quoque titulo, matrimonium 8. §. 7. & 8. Ex quibus breuiter sequentia putamus necessaria esse scitu his, quos hic instruimus.

dist.42.q.1. art.1.

De cognatione igitur spirituali primum sit de ratione qua contrahitur, & personis inter quas est. Contrahitur igitur in baptismo tantum & confirmatione: quibus duobus sacramentis perficitur generatio illa ad Christianam vitam, quæ meritò regeneratio dicitur. Itaque nec in alijs sacramentis, nec in istis quidem ex omnibus actibus: sed duntaxat ex ipsa collatione baptismi vel confirmationis, & ex susceptione, qua videlicet vel baptizatus leuatur ex sacro fonte & suscipitur, vel in confirmatione ipsa tenetur. Itaque nec per catechismum solum, nec ex eo quòd in eo teneatur ab aliquo qui catechizatur, vel respondeatur pro eo, contrahitur hæc cognatio: sed tantum vt dictum est.

Quomodo & inter quos contrahatur spiritualis cognatio.

Est autem huius cognationis triplex species. Prima, quam paternitatem vocare possumus, inter baptizatum scilicet & baptizantem vel suscipientem. Isti enim patres sunt. Et est similis hęc cognatio consanguinitati primi gradus lineæ ascendentis vel descendentis. Secunda est compaternitas, inter baptizantem & parentes baptizati. Tertia denique confraternitas dici potest, inter filios scilicet spirituales & naturales baptizantis vel suscipientis. Et idem per omnia de confirmatione dicendum est. Quibus tamen hoc addendum, quòd cognatio hæc spiritualis transit etiam in vxorem, carnaliter prius cognitam, ipsius baptizantis vel suscipientis: ita videlicet, vt illa quæ vna caro est cum ipso, eodem gradu cognata sit baptizato & parentibus eius, quo & vir. Non autẽ eodem modo transit hæc cognatio in vxorem patris ipsius baptizati: non enim illa commater erit baptizantium vel suscipientium filium mariti ex alia. Ad alios verò quacunque ratione non transit hæc spiritualis cognatio. Vnde plures spirituales filij alicuius non sunt confratres, nec inter eos vllum est impedimentum. Similiter vir & mulier, siue plures viri & mulieres suscipientes aliquem ex sacro fonte, nullam contrahunt cognationem spiritualem. Addunt etiam b. Thomas & alij, non baptizatum nullam contrahere cognationem, etiam si forte in necessitate baptizet, aut sit vxor baptizantes, nec vlla tandem alia ratione. Sed nec hoc etiam omittendum est, quòd spiritualis hæc cognatio, vt à viro

B. Thomas art.2. supradicto loco.

Cognatio spiritualis est triplex, paternitas, compaternitas, & fraternitas.

transeat in vxorem, vel contrà, ab vxore in virum (vt etiam ſuprà diximus) opus eſt vt vxor ſit carnaliter cognita antea: vt ſcilicet effecta ſunt vna caro. Vnde quanquam ad affinitatem ſufficiat contractus matrimonij ſine conſummatione: ad hanc tamen (quæ affinitas quædam ſpiritualis eſt) quia minoris efficaciæ eſt quàm illa, requiritur etiam conſummatio matrimonij. Vbi etiam hoc conſiderandum, quòd iuxta b. Thom. & theologorum atq; iuriſtarum ſaniorē ſententiam, illicitus etiam concubitus ſatis eſt ad hanc ſpiritualem affinitatem in mulierem prius carnaliter cognitam transferendam. Quare hoc etiam docere debent & publicè & priuatim (cùm de matrimonio agitur) parochi. Cùm enim concubitus hi illiciti occulti ſint, hæc impedimenta non poterunt cognoſci, niſi ab his qui conuenerunt.

Notet paſtor

Quouſq; extendatur impedimentū ſpiritualis cognationis præcedens matrimon.

Secundum de hac cognatione hoc ſit, quòd (ſecundum tres illas ſpecies) ſi præcedat, nullum efficit matrimonium ſequens: nō tamen ſe extendit hoc impedimentum vltra prædictas ſpecies. Suſcipiens igitur aut baptizans cum baptizato, vel cum parentibus eius contrahere non poteſt. Similiter neq; alter coniunx baptizantis vel ſuſcipientis cum eiſdem: & hoc iuxta duas priores ſpecies. De tertia verò ſpecie loquendo, non poteſt baptizatus vel ſuſceptus contrahere cum filijs baptizantis vel ſuſcipiētis, nec certè cum filij vxoris vtriuslibet prius cognitæ, vt dictum eſt. Quod tamen ita multorum ſententia reſtringit, vt putent baptizatum contrahere poſſe cum filijs vxoris baptizantis vel ſuſcipientis ex altero viro natis poſt mortem illius, ratione cuius contracta fuerat ſpiritualis affinitas. Et quanquam de hoc ſit dubium, & cum occurreret, tutius eſſet diſpenſatione vti: id tamen certū eſt, inter nullos alios impedire matrimonium hanc ſpiritualem cognationē, quantumuis conſanguinei ſint vel affines eorum. Sed tantum inter baptizatum ipſum et baptizantem, vel coniugem et filios eius.

De cognatione ſpirituali ſequente matrimonium.

Hæc quidem de cognatione iſta, quando præcedit matrimoniū. Si verò ſequatur, quod tunc euenire poteſt, cùm alter coniugum communem filium baptizat extra neceſsitatem (nam in neceſsitate non contrahitur compaternitas) vel ſuſcipit è ſacro fonte, vel certè alterius coniugis filium ex alio matrimonio. Igitur cùm ita ſequitur (inquam) non poteſt matrimonium nullum reddere: priuat tamen illum iure exigendi debitum, qui hoc fecit, ſiue vtrumque, ſi vterq; aut fecit aut conſenſit; imò cum ab aliquo malitioſè

hoc

hoc factum est, vt videlicet callidè impediret matrimonium, priuant illum iura coniugio perpetuo, soluto priori matrimonio. Qui verò innocens est, potest suo iure vti, & alter tenetur reddere: vbi satius est dispensatione vti. Hæc verò iam sufficere poterunt: si qua tamen specialia magis dubia occurrerint, Syluester supradicto loco, & iuristæ sunt consulendi. Vbi etiam nonnihil valet consuetudo, quæ legis vim in his nonnunquam habet.

De cognatione legali, quomodo contrahatur, et impediat, breuius dici potest. Oritur ex adoptione legitima, hoc est, iure facta, siue authoritate principis, siue iudicis tantum priuati, modò legitima sit adoptio, etiam si non transeat adoptatus in potestatem adoptantis, secundum b. Tho. & saniorem sententiam. Ex ea igitur fit, vt adoptans efficiatur pater adoptati, & filiorum atque nepotum, ac omnium ab illo descendentium. Imò inter adoptantem & vxorem filij adoptati: & inter filium adoptiuum ac vxorem adoptantis nascuntur cognationis legalis vincula, quæ sunt velut cōsanguinitas et affinitas lineæ ascēdentis & descendentis. Et igitur inter hos omnes perpetuò hæc cognatio impedit matrimonium, vt etiam post emancipationem adoptati, nullum sit. Rursum, inter adoptatum & filios naturales adoptantis contrahitur hæc legalis cognatio quasi fraternitas, & impedit quidem atq; nullum reddit matrimonium, quamdiu naturales sunt sub potestate adoptantis. Nam cùm à patre fuerint emancipati, inter se non prohibentur contrahere: multò minus plures adoptati inter se, sicut nec cum spiritualibus filijs. Hæc omnia introducta sunt legibus consulentibus (vt diximus) honestati ex iusta ratione: de quibus plura apud Syluestrum, eodem loco, §. 8.

B. Tho. q. 2. 42. dist.

Cognatio legalis oritur ex adoptione legitima.

Iam circa omnia hæc, quæ de cognationibus dicta sunt, quantum in eis valeat & possit dispensatio Ecclesiæ siue Papę, disputatur. Et quidem, quod attinet ad duas has proximas cognationes, non est dubium in eis dispensari posse ab Ecclesia, cùm ab ea sint introductæ. In omni tamen dispensatione necessariam esse iustam causam, nomen ipsum & ratio dispensationis ostendit. Nunquam itaque pro libito Ecclesia iustè dispensare potest: sed tantum ob aliquam vel iustam, vel vtilem causam. Cæterùm de affinitate vel consanguinitate non dubitatur in eis gradibus dispensari posse, in quibus iure tantum humano prohibitum est matrimonium.

De dispensatione in cognationibus

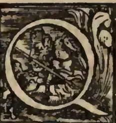
Vnde

Vnde abstulit iam ecclesia in vniuersum tres gradus: septimum videlicet, sextum, & quintum. In eis verò qui iure naturali et diuino matrimonium impediunt, communior sententia habet & rationabilior, dispensari non posse ab homine. Est verò difficultas, qui gradus sint iure naturali & diuino prohibiti. Vbi de ascendentibus & descendentibus nulla quæstio est: sunt enim manifestè indispensabiles. De collateralibus verò, qui in Leuitico (vt supradiximus) prohibiti sunt, disputatur: maximè de illis, in quibus accedit quædam naturalis reuerentia id prohibens: sicut si nepos cum amita vel matertera contrahat. Illud tamen certum est, prohibitionem illam legis Moysi non obligare nunc in Ecclesia, nisi quatenus recipitur & statuitur de nouo. Ex sola itaque prohibitione legis non sequitur illos prohibitos esse iure diuino. Nec etiam quæcunq; naturalis reuerentia & superioritas statim probat prohibitionem iuris esse naturalis. In omnibus igitur illis in quibus dubium est, id tutò sequi quis potest, quod consuetum & receptũ est in Ecclesia, nec vltrà putamus extendendam esse dispensationem. Igitur in secundo collaterali gradu consanguinitatis vel affinitatis dispensat Ecclesia, & suscipitur dispensatio ab omnibus: etiam nepotis cum matertera vel amita, licet id rarius. Dispensauit etiam nonnunquam inter fratrem & vxorem fratris defuncti: quæ quæstio fuit tanto cum scandalo ab Henrico octauo rege Angliæ mota, & multorum nostro tempore exercuit ingenia, & christianas ecclesias ac vniuersitates: quæ tandem, postquam definita fuit apostolicę sedis sententia, occasionem dedit grauissimo schismati, ob furiosam eiusdem Henrici regis tyrannidem: quod nunc (Deo miserante, & mirabiliter consilia omnia destruente) à pijs regibus præsentibus extinctum est. Ad causam igitur de qua agebamus, redeundo, illud modestis & pacificis sufficere debet, quòd in his omnibus publica dispensatio, cui in ecclesia non contradicitur, sufficiat apud Deum & homines. Inter fratres etiam dicunt nonnulli dispensatum aliquando fuisse, vt Syluester refert in verbo, Papa, §. 17. Sed hoc certè nimium videtur: nec vltra consueta progrediendum est; quanquam non debeamus in his legem præscribere ecclesiæ, sed suscipiendum humiliter quod illa iudicauerit.

LECTIO

LECTIO DVODECIMA.

De indissolubilitate matrimonij.



VÆ hucusque dicta sunt, pertinent ad integritatem & perfectionem matrimonij, siue quatenus est contractus & officium quoddam naturæ, ad quem requiritur, vt probetur legibus, quod hucusque explicauimus qualiter fiat, loquentes de illegitimis personis: siue etiam vt sacramentum est, ad quod requiritur materia et forma: de quibus etiam diximus, formam esse verba vel signa exprimentia consensum: & materiam, personas ipsas contrahentes: de quibus hucusque actum est. Cùm verò hoc sacramentum nec certum ministrum habeat, nec reuera sit necessarium per aliquem alium administrari: cuncta quæ de necessitate & integritate eius sunt, habentur ex his quæ diximus.

Sacramentũ matrimonij non habet ministrum proprium.

Iam igitur dicendum restat de proprio eius effectu. Sicut enim cætera omnia sacramenta ad effectum aliquem operandum instituta sunt, ita & matrimonium: cumq; sacramento ordinis sit similius, per quod datur spiritualis potestas administrandi sacramenta: etiam hoc sacramentum ad mutuam potestatem tradendam coniugibus in propria corpora ad generationem, constat institutum esse: & is proculdubio proprius eius effectus est, qui in actu ipso coniugali perficitur, quando duo fiunt caro vna: vt iam non sint duo, sed vnum. Quanta igitur sit hæc matrimonij vnio, nunc dicendum est. Cum enim vnio diuisioni opponatur, tanto maior est, quanto minus diuidi potest. Igitur ex natura ipsa coniugij, & verbis quibus à Christo Domino in Euangelio explicatur (vbi ea quæ in prima institutione dicta sunt in Genesi, sunt etiam exposita: similiter & à Paulo Christum sequente, & vt ipse inquit, spiritum Dei habente) est docendum, quàm sit indiuisibile matrimonium: de quo nonnihil superius, cum probaremus esse sacramentum, dictum est: sed nunc quæ ad hoc pertinent, latius explicabimus.

Effect⁹ proprius sacramenti matrimonij.

Triplex gradus in matrimonio.

In vniuersum ergo de legitimo coniugio doctores loquentes, triplicem gradum eius esse docent. Est enim primus gradus, vbi matrimonium verum quidem, sed non ratum collocant: secundus, in quo matrimonium verum & ratum, sed non consummatum collocatur: tertius denique, est matrimonij veri, rati, & consummati. Qui gradus non parum, quod ad indiuisibilitatem pertinet, differunt. De singulis igitur dicendum.

Primũ itaque est matrimoniũ inter infideles contractũ: quando scilicet vterque infidelis est: nam cùm alter tantùm, est alia ratio, de qua superius egimus. Hoc itaque vocatur verum coniugium & legitimum quidem, si non contrahatur in gradibus lege naturali prohibitis, nec contra proprias rationabiles leges (de quo etiam superius diximus) non tamen sacramentum. De hoc itaque Magister sententiarum agit distinct. 39. & post illum cæteri scholastici, ex Augustino maximè in libris de adulterinis coniugijs, rem hanc diligenter expendente: & Gratianus 28. q. 1. & est proprius titulus in iure de conuersione infidelium. Ex his igitur omnibus locis sequentia notanda sunt.

Primum. Coniunx ad fidem conuersus, altero manente in infidelitate, liber est à vinculo matrimonij huius quoad debitum & cohabitationis, & vsus matrimonialis. Secundum. Non tamen liber est ad contrahendum nouum matrimonium, si permanens in infidelitate consentiat pacificè cohabitare, & sine periculo salutis animæ eius qui conuersus est: quòd si alterum horum infidelis non præstiterit, potest etiam fidelis contrahere aliud matrimonium. Tertium. Conuerso ad fidem licet (imò Paulus magis id expedire docet) cohabitare cum infideli: quamdiu videlicet ille non discedit, & spes aliqua est conuersionis eius.

Conuerso licet cũ vxore adhuc infideli manere.

Tria hæc quæ dicta sunt, probat abundè & apertissimè Pauli doctrina 1. ad Corinthios 7. capite, de quo etiam capite superius, cùm de cælibatu loqueremur, non pauca diximus. Eo igitur loco Paulus, postquam dixerat: His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus (quod nos inferius exponemus) & cætera: vbi de fidelibus coniugatis apertè locutus est: statim se ad id quod nunc agimus, tractandum conuertens, ita inquit: Nam cæteris ego dico, non Dominus. Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam: & si qua mulier habet virum infidelem, & hic

con-

consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Ex quo loco (vt Augustinus libro primo de adulterinis coniugijs diligenter obser- à c. 13. vsque
uat) duo eorum quę diximus, probata sunt. Primum, quòd Domi- ad 20.
nus non prohibet (Paulo teste) viro conuerso ad fidem vxorem secum volentem manere, dimittere, nec præcepit cum illa habitare. Sic enim inquit Paulus : Præcipio ego, non Dominus : quod (vt Augustinus inquit) non est contrarium Christo : vt videlicet quod ille permittit, & quod ille liberum facit, Paulus propter melius bonum non faciendum esse dicat. Multa enim (vt Augu- Capite 14.
stinus inquit) facienda sunt, non iubente lege, sed libera charitate: & sunt gratiora in nostris officijs, quæ cum liceret nobis non impendere, tamen causa dilectionis impendimus. Licet itaque dimittere infidelem, etiam pacificè volentem permanere: sed non expedit : vbi (inquit August.) non potest dici, quod de nubendo Capite 5.
ibi dicitur : Bonum est non permanere cum infideli : sed, melius est permanere : potius enim dicendum est : licet discedere à coniuge infideli, sed non expedit. Sunt itaque quædam licita, sed non expedientia: inter quæ, quamuis difficile sit distinguere, distinguit tamen sic Augustinus eodem loco, vt quod licet & non expedit, 16. & 17. c.
sit, quod per iustitiam coram Deo permittitur, sed propter offensionem hominum, ne ob hoc impediantur à salute, vitanda sunt : & tale est de quo nunc loquimur, non cohabitare cum infideli consentiente : ne scilicet si dimittatur, obduretur magis contra fidem, & incipiat odio habere euangelium. Cum enim quotidiè ad prædicationem Apostolorum conuerterentur quàm plurimi : si omnes relinquerent coniuges, facilè traduceretur Euangelium, quasi per illud inhumani redderentur homines, & fidem, ad quam seruandam natura obligat, contemnerent. Denique fidelis etiam cohabitando infideli, meritò sperare poterat conuersionem eius. Ita enim tunc Paulus ait factum frequenter fuisse : Sanctificatus est enim (inquit) vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis &c. Duo itaq; illa probata sunt. Primum scilicet & tertium, posse dimitti, & posse retineri infidelem coniugem à fideli: imò tunc, cum Paulus scriberet, non expedijsse vt dimitteretur. Quare non est mirum, si postea quàm infideles magis obdurati esse cœperant, neque spes erat de eorum conuersione: statutum fuerit, ne conuersi habitarent cum infidelibus coniugibus: sicut in quodam concilio Toletano statuitur, vt Gratia. citat

28.q.1. Nec difficile est rationem horum videre. Per baptismum enim & conuersionem ad fidem moritur homo priori vitæ, vt videlicet non teneatur obligationi reddendi debitum: sed tamen cùm non repugnat religioni, licebit ei id præstare: maximè cùm speratur conuersio: tunc enim non repugnat religioni. Quod verò secundo loco diximus, duo etiam continet: quòd videlicet, quando volens permanere infidelis coniunx dimittitur, non possit aliud contrahi matrimonium: & quòd, si permanere non vult pacificè & sine periculo, aliud contrahi possit. Horum itaque primum ita probatur. Quia cùm matrimonium inter infideles legitimus fuerit contractus, non est cur infringi debeat, aut minus seruari à fideli, cùm alter nullam causam præbet non obseruandi: nisi vbi inuenitur à Christo dispensatum, aut alibi in scriptura sacra noui testamenti. Igitur non cohabitare infideli permittitur à Christo, dicente Paulo, quòd Dominus non prohibeat relinquere infidelem: contrahere verò aliud matrimonium, nusquam legimus esse concessum. Non licet itaque. Ex quo etiam illud secundum probatur, quòd scilicet discedente infideli et nolente cohabitare, liceat fideli contrahere matrimonium. Paulus enim apertè hoc docet: Quòd si infidelis (inquit) discedit, discedat: non enim seruituti subiectus est frater vel soror in eiusmodi. Itaque cum infidelis iustam dat causam discedendi, rectè permittitur fideli libertas contrahendi. Hoc itaque matrimonium quod inter infideles est, verum coniugium dicitur, sed in officium naturæ tantum: & ideo contractus duntaxat naturalis, non sacramentum: & propterea dicitur non ratum, nec omnino indissolubile, quoniam hoc maximè ex ratione sacramenti illi conuenit, vt postea dicemus.

Infideli volente cohabitare, non potest fidelis aliud matrimonium cõtrahere: secus si cohabitare nolit.

1. Corint. 7.

Quale sit cõiugium infidelium.

Post hoc est matrimonium inter fideles contractum, nondum tamen consummatum: quod non dubium est verum esse sacramentum: & propterea (vt August. inquit. lib. de nupt. & concup. & de bono coniugali) omnino indissolubile est, sicut (inquit ille) ordinatio semel ritè peracta non redditur irrita quacunque ex causa, etiam deficiente plebe, cui gubernandæ ordinatus est: & sicut baptismus, negata etiam fide in qua datus est, aut excommunicato eo qui suscepit. His enim similitudinibus August. vtitur, indissolubilitatem matrimonij ex ratione sacramenti ostendens. Igitur duo de hoc matrimonio fideliũ nondũ consummato

De matrimonio fidelium non consummato.

Lib. de bon. coniugali ca. 24.

Libro 2. de adul. coniu. cap. 5.

ro certis habenda sunt. Primum de illo verum esse quod Christus inquit: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Nulla videlicet humana potestate separari posse, vtroq; viuente. Vnde quanquam Caiet. probabile putet, papam dispensare posse vt dissoluatur, & aliud contrahatur matrimonium, ex causa aliqua rationabili: & quidam canonistarum hoc non reijcint: Ecclesia tamen hoc non recipit, nec vnquam consuetum est. Quare probabilius his rationibus in hac parte non est facile credendum. Hoc est verum matrimonium & sacramētum: semel ergo perfectum & integrum non subiacet humanæ potestati. Secundum. Soluitur tamen hoc matrimonium per ingressum & professionem religionis alterius coniugis, ita vt alter contrahere possit. Quæ sententia catholica est, & totius ecclesiæ sensus, vt Magist. sentent. dist. 27. authoritate Eusebij & Gregorij, & exemplis Macharij ac Alexij satis probauit: imò ipsius Christi exēplo: qui (vt Hieronymus inquit) à nuptijs Iohannem Apostolum vocauit: & habentur etiam in iure definitiones aliæ pontificum sub proprio titulo, de conuersione coniugatorum. Quare (vt b. Thom. 4. ad. dist. inquit) matrimonium hoc perfectum est: sed est dumtaxat spirituale vinculum, nondum carnale, ante consummationē, nec vltima perfectione (quæ in operatione consistit) completum. Nihil mirum igitur si soluatur per spiritualem mortem, & ingressum religionis: quod spirituale vinculum meritò censetur fortius illo: quandoquidem est perpetuum quoddam ad obsequia diuina vinculum. Nec tamen etiam in hoc casu ab homine soluitur matrimonium (esset enim contra illud Christi: Quod Deus coniunxit &c) sed ab ipso Deo soluitur, à quo est inspiratio melioris vitæ & propositum religionis: de quo meritò dicitur illud Pauli: Vbi spiritus domini, ibi libertas. Nec enim iustis lex posita est: lex (inquam) quæ à libertate hac sequendi spiritū impediat. Errauit itaque in hac re turpissimè Eras. in annotatione septimi c. 1. ad Cor. & temerariè valde loquutus est, dicens eos qui propter humanum institutum, vel vestem nigram sacramentum Christi dicunt dissolui, aut non intelligere diuini præcepti efficaciam, aut nimium humanis institutis concessisse: vnde hæretici postea apertius hoc ausi sunt negare. Catholica verò sententia & monachatū, & professionem illius non humanum, sed diuinum esse opus apertè docet, multo efficacius ipso matrimonio: maximè tempore reuelatæ

Matrimoniū nō consummatum soluitur per ingressum religionis.

q. 1. art. 3.

Erasmus.

gratiæ. Illud enim conceditur aut infirmitati, aut naturali deside-rio generationis: sed istud suadetur & consulitur, & donatur ma-
Matth. 19. ximo pręmio à Deo: Quicunq; (inquit Christus) reliquerit patrē, matrem, aut vxorem &c. Quod si dicatur fieri posse, vt non recta intentione profiteatur quis religionem, atq; ita non à Deo vocatus: quid enim si offensus vxoris deformitate, aut leui aliquo iræ motu ingrediatur? quid rursum, si monasteria ipsa non pura sint, & quales oportebat esse scholas perfectionis, aut qualia olim erāt?
Erasmus. Hæc enim omnia, mirum est quibus verbis Erasmus exaggeret, & cum eo hæretici. Nos verò respondemus, propter humanos defectus non impediri Dei operationes. Sæpe ipse trahit nolentes, & nihil minus cogitantes quàm perfectionem. Is qui timore mortis (qua plectendus erat, propter furtum) eremum petijt, legitur postea perfectissimus factus monachus. Quare verissima est patrum sententia, ex imperfectis nonnunquam principijs in magnā perfectionem euasisse multos. Interim qualecunq; sit propositū, qualecunq; monasterium: quod agitur per professionem, obligatio est ad perfectionē. Cæterùm cùm consummatum est matrimonium & carnalis copula facta, non nisi morte carnali soluitur, vt iā statim ostendemus.

Igitur tertius matrimonij gradus, integerrimi videlicet & vndequaq; perfecti, est in matrimonio fidelium vero & rato ac consummato carnali copula: de quo nunc dicendum: quàm scilicet indissolubile sit: quod ex verbis Christi domini, apud Matthæum
c. 5. præcipuè & Marcum, etiam apud Lucam, colligamus. Primò igitur in sermone habito in monte, Christus apud Matthæum ait: Dictum est autem: quicunq; dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis: quicunq; dimiserit vxorem
Matth. 19. suam excepta causa fornicationis, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Et postea interrogatus à Pharisæis: Si licet dimittere vxorem suam ex quacunq; causa? respondet, citatis verbis Genesis: Qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam &c. Et concludens omnia: Quod ergo (inquit) Deus coniunxit, homo non separet. Et cùm opposuissent de libello repudij, quem Moyses præcepit dari: respondet apertè: Moyses ob duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non sic fuit. Et statim: Dico autem vobis: quia quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam

duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Vbi apertè Christus dominus ostendit matrimonium ex prima sua institutione indissolubile esse: & quanquã ratione aliqua à Deo in lege fuerit aut dispensatum, aut permissum dissolui, abrogat tamen ipse Christus, authoritate manifestè diuina, legem illam libelli repudij, & reuocat matrimonium ad primam suam institutionem, de qua iam dicendum est, & de uero horum verborũ Saluatoris sensu. De his igitur Aug. & in 1 lib. de sermone domini in monte, c. 25. & pluribus sequentibus, & ambobus libris de adulterinis coniugijs, diligẽter disseruit. Ex quo Mag. sen. dist. 35. plura collegit: post quem etiam b. Tho. & cæteri: ex quibus sequentia sunt notanda. Primum. Licet innocenti coniugi adulterũ dimittere, quod attinet ad cohabitationem & vsum matrimonij. Hoc apertè verba illa Christi testantur apud Matth. 5. & 19. c. Vbi nõ esse dimittendam vxorem docens, semper excipit causam fornicationis. Estq; hoc statutum in fauorem coniugis fidelis, & pœnã adulteri. Quare etiam excipiuntur nonnulli casus, quibus hoc nõ licet: vt b. Th. supradicto loco inquit: vel quia non est in culpa cõiunx qui adulterium cõmisit, vel alter etiam est in eadem culpa. Propter primũ, si mulier vi oppressa fuerit, vel dolo ab aliquo sub specie viri intrante sit cognita, vel deniq; si rationabili causa post longam absentiam viri, credens illum mortuum, matrimonium contraxerit, non potest dimitti. Propter secundum verò, si vir consenserit adulterio vxoris, vel eam prostituerit, uel certè ipse similiter adulter fuerit, nõ habet ius eam dimittendi: vel si fortè in infidelitate dato sibi à viro libello repudij ipsa cum altero contraxerit: tunc enim post conuersionem amborum ad fidem, cogitur vir eam suscipere: cùm illius secundi matrimonij (quod verè adulterium est) ipse sit causa. Vbi circa hoc id etiam obseruandum est, quòd separatio hæc publica & quoad cohabitationem, non nisi iudicio ecclesiæ fieri potest: & ob id nõ propter occultũ adulteriũ. Vbi tamen considerandũ est, quòd etsi vnius adulteriũ probari potest, & nõ alterius: tamen corã Deo, qui etiã adulter est, etsi occultus, non potest iustè aliũ repellere, etiam si alterius adulteriũ se probare posset, vt b. Thom. docet. Quod verò attinet ad thorum (quod occultius fieri potest) innocẽs rectè se separat ab adultero. Secundũ. Non tamen tenetur coniunx innocẽs hoc iure vti, maximè

Cõiunx innocẽs adulterũ potest, sed non tenetur dimittere. ar. 1.

B. Tho. ar. 3.

ar. 6. ad 5.

B.Tho.ar. 2. maximè quando is qui adulteriũ commisit,pœnitẽtiam agit. Nõ enim præcipitur hoc,sed conceditur innocenti: modò tamen non sit patronus turpitudinis, vel omittat quantum in ipso est, corrigere delinquentem. In hac itaque causa maior est viri authoritas,qui ex officio tenetur vxorem corrigere: tenetur tamẽ & vxor agere quicquid putauerit ad hoc conducere: vt scilicet virum retrahat ab adulterio.Cæterum vterq; coniugum potest aut parcere pœnitenti,aut dissimulare, aut sustinere quod non valet corrigere. Vbi etiam,si post cognitum adulterium mistus fuerit alteri cõiugi innocens,iam etiam visus est remittere, nec iure potest separationem petere. Sed & illud quoque certum est,quòd facto iam diuortio & separatione,etiam per ecclesiam,possit rursum,volente innocente,reus reconciliari: Sic enim Paulus permittit mulieri discedenti vel manere innuptam,vel viro reconciliari. Quinimo & illud probabibilius ac salubrius est,quòd, si facta separatione, innocens fornicatus fuerit, teneatur, quod ad Dei iudicium attinet,reconciliari,vt b.Thom. inquit: quod ecclesia etiam ex officio suo agit, consulens vtriq;, ne ob humanam infirmitatem labantur. Tertium est etiam notandum,quòd ea quæ de fornicatione dicta sunt, etiam in hæresi locum habeant (quæ est fornicatio à Deo)multo etiam magis,quàm in fornicatione vel adulterio corporali. Locum etiam habet in quocunq; alio vitio contrario naturæ,vel abusu, quo vir abuti vult vxore:vt Ambros.in illum locũ Pauli apertè dicit:& b.Thom. August. etiam vtrumque apertè tenens in 1.illo lib.de sermone domini in monte,non solùm in his, sed in cæteris omnibus vitijs,in quibus vnus cõiugum alteri occasio est peccandi,atque ita fornicandi à Deo,putat locum habere facultatem hanc relinquendi coniugem. Cæterùm postmodũ retractans hunc locum, lib.1. retract.c. 19. non putat facile hoc definiendum esse, sed magis sub dubio reliquit. Magist. quidem sent.primum locum secutus,tenet quod ibi August.sed b.Thom. ibidem,perpetuò ab omni cohabitatione non putat ob alia peccata licitum esse separari, maximè ecclesiæ iudicio,id est,publicè. Non enim sine causa fornicationem dumtaxat excepit Christus: vt videlicet non extendatur longius, quàm ad hæresim, vel abusus alios carnis. Hæc enim omnia specialiter contraria sunt ipsi matrimonio: adulterium quidem generationi, hæresis verò educationi legitimæ prolis. Cæterùm alia vitia non habent specialem

Marginal notes: B.Tho.ar. 6. — 1,Cor.7. — Eodem art. ad 4. — Propter hæresim & alia quædã peccata potest etiã diuortium fieri. — ar. 1. ad 4. — c.28. — dist.39.art.6

em in matrimonio rationem. Sed communis illa regula euangelij certa est: Si oculus tuus scandalizat te &c. vt videlicet ad tempus à continuo conuictu coniugis separari debeat, qui inde videt se periclitari & ad peccatum sollicitari. Quartum denique illud sit. Quòd in hac causa adulterij æquale est ius vtriusque coniugis, quod attinet ad dimittendum adulterum. Sic enim Paulus apertè eos æquat, quod attinet ad fidelitatem seruandam, & ius vtendi corpore alterius. Mulier (inquit) sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Cum itaque æqualiter vterque sit obstrictus alteri: iustè potest innocens frangenti fidem ius suum auferre. Vbi (vt b. Thom. diligenter considerat) quod attinet ad fornicationem siue carnis vitium, grauius peccat vir quàm mulier: quòd debilior sit mulier, & vir magis debeat ratione vti. Quare & August. lib. 2. de adult. coniug. adulterium viri magis exaggerat. Cæterùm, quod pertinet ad nocumentum matrimonij, magis peccat mulier: cum inde confusio & incertitudo in prole sequi posit. Quare humanæ leges magis mulierem peccantem puniunt, quod & natura etiam magis subdita sit, & grauius offendat. Vnde etiam adulteriũ vxoris contumeliosius est viro, quàm viri vxori. Hæc igitur de consummati matrimonij dissolutione quoad cohabitationẽ & vsum, dicta sint: de alijs sequenti lectione dicemus.

B.Tho.ar.4. dist.35.

1.Cor.7.

ad 5.

QQqq LE-

LECTIO DECIMA-TERTIA.

De indissolubilitate matrimonij quoad vinculum.



QVÆ hucusque dicta sunt de dissolutione matrimonij, quoad actum eius, cohabitationem scilicet vel thorum, dicta sunt. Verùm an vinculum ipsum matrimonij dissolui possit, nũc restat dicendum. Si enim vinculum dissoluatur, vterque eorum, & adulter & innocens poterunt alia contrahere matrimonia: quod si non licet: consequens est vinculum non esse solutum. Igitur Magister senten. supradicta 35. dist. hoc disputans, quãdquam diuersas patrum sententias de ea re adduxerit, tandem tamen negatiuam partem asserit: quem b. Thom. ibi sequitur, & cæteri omnes scholastici imò & catholici omnes doctores post Magistrum, illud tanquam certissimum tenent: permanere scilicet vinculum matrimonij indissolubile. Quod maximè probatur ex natura ipsa sacramenti. Nam sacramentum semel perfectum, nulla humana actione aut peccato consequenti fieri potest inualidum & irritum. Verùm quoniam de hoc hæretici calumniantur ecclesiam catholicam, & Eras. non pauca, vnde illi ansam arripuerunt, scripsit in lib. de institutione matrimonij Christiani, & in annotat. in 7. c. 1. ad Corinth: breuiter est hęc sententia confirmanda. Igitur hoc fuisse dubium in antiqua ecclesia, multa apertè ostendunt: tunc maximè, cum legibus ciuilibus matrimonia tractarentur. Vnde Origenes refert, in locum illum Matthæi 19. superius citatum, multos episcopos permisisse viris, vt contraherent secunda matrimonia. Et ex Hieronymo patet Fabiolam nobilem Romanam & Christianam iam, sed iuniorem, hoc

Matrimonij vinculũ non potest dissolui, nisi per mortem alterius.

Erasmus.

Homilia 7. in Matthæũ.

hoc fecisse, ex ignorantia potius quàm contemptu aut malitia: Ambrosiet iam in locum illum Pauli: Vxorem à viro non discedere: viris putat licere alias ducere, relictis adulteris: non tamen mulieribus. Sic enim intellexit Paulum disertè mulieribus præcepisse, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptã &c. Viris verò tantum (ait Ambrosius) iubet: Et vir mulierem non dimittat: nihil amplius addens. Huic dubitationi præbuerunt non paruã occasionem multis verba Domini superius citata 5. & 19. c. Matth. Nam ca. 5. inquit: Quicunq; dimiserit vxorem suã, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Ecce, excipit causam fornicationis. Commissa itaque fornicatione, videtur permitti vt alius eam ducat. Similiter & secũdo loco, ca. videlicet 19. Quicunq;, inquit, dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Propter hæc igitur dubitatũ fuit olim: vt August. etiam satis ostendit lib. de fide & operibus, in quo ipse quoq; dubius adhuc erat: postea verò respondens Pollentio duobus illis libris de adulterinis coniugijs, vt certissimum, ex ipso euangelio & scriptura sacra probatum, tenet, nulla ratione, viuente altero coniuge, vel vtrunq; vel alterum contrahere posse matrimonium: sed omnino indissolubile esse, quod semel inter Christianos ratum & consummatum fuerit. Quod primò probat ex verbis Apostoli: His autem qui matrimonio iuncti sunt, inquit, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro nõ discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Ex quo efficacissima ratiocinatione ita Augustin. concludit: Paulus (inquit) discedenti mulieri optionem dat, vt vel maneat innupta, vel reconcilietur viro. At verò ipsemet Paulus eodem c. apertè docet, nulli coniugum licitum esse, altero inuito, ab eo discedere: nolite (inquit) fraudare inuicem, nisi fortè ad tempus, ex consensu scilicet amborum: non igitur licitum est vxori à viro discedere pro suo arbitrio. Illa igitur optio data mulieri, vt vel maneat innupta, vel reconcilietur, non aliter potest intelligi, quàm vt locum habeat, cùm iusta causa discedere potest. At verò omnis alia causa à Christo reiecta est præter vnam fornicationem. Cùm igitur discedit mulier licitè, propter adulterium scilicet viri, quale superius exposuimus: tunc datur ei optio duorum illorum, vt vel maneat innupta, vel viro reconcilietur. Igitur non potest alteri coniungi. Et idem (inquit)

1. Cor. 7.

c. 2. & sequentibus.

de viro Paulus sensit: quod tamen breuioribus explicauit verbis, dicens statim: Et vir vxorem non dimittat: quia iam superius ostenderat æqualem esse in hoc vtriusq; causam. Vnde etiam eodem ca. apertius, sicut & ad Roman. 7. Mulier, inquit, alligata est legi, quamdiu vir eius viuit: quòd si dormierit vir eius, liberata est. Igitur (inquit Augustin.) sola morte alterius vinculum matrimoniale dissoluitur. Viuente viro (inquit Apostolus) vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro. Non igitur desijt ille vir eius esse, qui mulierem ob fornicationem dimisit. Hæ sunt potissimæ b. Augustini rationes, simul cum ipsius sacramenti ratione. Sicut enim (inquit) reus excommunicatus, etiam si nunquam reconcilietur, non carebit sacramento baptismi: ita nec mulier adultera. Adducuntur quidem ad hoc ipsum probandum etiam à b. Hieronymo efficaciores rationes: sed solidum fundamentum est hæc doctrina Pauli, ex persona Dei id tam apertè præcipientis. Cæterùm duo illa loca euangelij apud Matthæum, quæ difficultatem in hac re faciunt, quia excipit Christus causam fornicationis, quarè in fornicatione vtrunq; videtur permittere, & vt dimittatur vxor, & vt alia ducatur, ac ipsa alterum accipiat: si (inquit August.) cum alijs locis conferantur euangelij, facile tollitur omnis ambiguitas. Marcus enim referens quæ dixerat dominus Pharisæis de libello repudij, ita disertè dicit: Quicunq; dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: Et idem etiam de vxore additur. Ecce igitur (inquit b. August.) nihil excipitur: sed quicunq; dimiserit, ex quacunq; causa, & aliam duxerit, mœchatur: Rursum apud Lucam ita absolutè dicitur: Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Cum igitur duobus his locis non excipiatur causa fornicationis: ille alter locus, vbi excipitur, ita accipiendus est, vt intelligamus quòd eo loco Christus dominus vnam tantum partem & causam huius quæstionis dissoluerit, & quidem eã, quæ apertior erat: Qui dimiserit vxorem excepta causa fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. Cui enim non apertissimum est, multo esse peius vxorem non fornicantem dimittere, & aliam ducere: quàm eã quæ iam adultera est? Illud igitur quod est apertius Matthæus refert, hoc verò, quod minus apertum erat, præsertim tunc temporis, tacet: non tamen propterea sequitur non esse adulterium. Nec enim (inquit Augustinus) quia Apostolus

lib. 2. c. 2. & sequent. aliquot,

ca. 5. 2. lib,

Quomodo Christus excipiat causam fornicationis.

ca. 10.

c. 11. prim. lib.

ca. 16.

c. 9. prim. li.

Iacobus

Iacobus dixit: Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi: statim inferre licet, eum qui nescit bonum facere, & ideo non facit, non peccare. Hoc enim ex alijs locis scripturæ etiam constat peccatum esse. Ita igitur, quia dicit Christus, eum qui vxorem suam dimittit sine causa fornicationis, et aliam ducit, mœchari: non sequitur: quòd qui ex causa fornicationis dimittit, & aliam ducit, non mœchetur: Sed hoc ex alijs locis scripturæ colligendum est: ex Paulo videlicet, & alijs Euangelistis, qui ostendunt esse peccatum. Itaq; quod multi scholasticorum verbum illud: excepta causa fornicationis: à priori clausula excipere tantum intelligunt, hoc modo: Qui dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, mœchatur &c. non tamen à secunda clausula, vt scilicet debeat intelligi: Qui aliam vxorem duxerit excepta causa fornicationis: quod ad rem attinet, conforme est huic August. sententiæ: quanquam ex literæ illius contextu hoc probari nequeat. Itaque si rectè hæc expendantur, & certissimæ veritati atq; consensui euangelistarum fuerint coniuncta: potest iustissimè credi, Christum Dominum vtrumque dixisse: & quod apud Matthæum, & apud Marcum est. Si enim non excepisset causam fornicationis, non addidisset illud verbum Matthæus: & si non vniuersaliter dixisset, nequaquam Marcus & Lucas obliti fuissent excipere causam fornicationis. Vnde non immeritò quidam conijciunt illud verbum, excepta causa fornicationis, dictum esse primò à Domino propter infirmitatem pharisæorum, quibus persuasissimum erat, ob fornicationem dimitti posse vxorem, & aliam duci: quare nullo modo sustinere potuissent totam Euangelici matrimonij indissolubilitatem. Postea verò illud secundum, quod est apud Marcum, vniuersaliter dixit, nullam excipiens causam. Et hoc satis apparet in schola illa Christi non solùm tunc, sed frequentius dictum esse, & tanquam certum ab eius discipulis habitum. Vnde etiam Lucas non refert hæc certo aliquo loco dicta esse, sed inter quædam quæ colligit Euangelica dogmata, hoc ponit, non ab aliqua alia sententia pendens. Et Paulus etiam tam vniuersaliter loquens, satis docet hanc esse sententiam propriam Euangelij. Huic igitur Augustini sensui, quem paulò fusius explicauimus, consentit aliorum patrum authoritas. Nam Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ, apertè contra Euangelium dicit esse quod illa fecit, vt, licet iustè à priori viro separata, alterum duceret: imò ostendit Ec-

clesiæ ipsius Romanæ hunc esse sensum, quæ propter hoc publicæ pœnitentiæ subiecit nobilem & insignem matronam Romanam: quare etiam de tanta humilitate Hieronymus vehementer commendat eam. Origenes quoque loco superius citato, apertè dicit contra Euangelium esse, virum aliam ducere. Et Concilium Mileuitanum hoc apertè definiuit, hunc esse sensum verborum Pauli quæ citauimus, affirmans. Idem similiter Innocentius 1. in Epistola ad Exuperium Tolosanum episcopum, quæ tertia est, conformeesse Euangelicæ doctrinæ, definiuit. Et denique Innocentius 3. in cap. gaudemus, de diuortijs, ita hoc certissimum habet, sicut Ecclesiæ sententiam. Quare non est cur de hac causa amplius disputetur. De multis licuit olim dubitare, quæ, cùm iam explicata sint & totius Ecclesiæ consensu recepta, non possunt in dubium sine hæresis & schismatis periculo reuocari. In qua re non possumus omittere, quin Erasmi meminerimus, qui supradictis locis multa contra hoc dixit, ad nihil aliud vtilia, quàm ad inquietandos simplicium animos, & ad præbendam ansam hæreticis: cùm interim specioso titulo commendetur liber, videlicet, De institutione Christiani matrimonij &c. Ad id verò quod ex Ambrosio diximus, non est aliter respondendum, quàm quòd non mirandum est, si, re tunc temporis nondum satis discussa, Ambrosius id affirmauerit, quod postea repertum est minus verum. Nec dubitamus Ambrosium facilè fuisse cessurum aliorum sententiæ, & maximè consensui Ecclesiæ.

Capite 27. *Capite 6.* *Erasmus.*

Vtrum liceat adulteram occidere.

Mouentur circa hoc nonnulla alia dubia, de quibus quoque iam breuiter restat dicendum. Primum. An liceat Christiano adulteram occidere? Augustinus putauit omnino illicitum esse, quanquam legibus humanis permittatur. Ita enim ille asserit, respondens Pollentio, secundo libro de adulterinis coniugijs. Et omnino putat satius esse viris, sine spe coniugij manere, quàm adulteram, vt aliam habere possint, occidere: hoc enim (inquit) est facere illicitum, vt aliud, etiam illicitũ permittatur. Cæterum beatus Thomas accusatam & condemnatam in iudicio licitè putat occidi à viro, modò non vindictæ animo, sed iustitiæ zelo faciat: sicut, inquit, in cæteris alijs peccatis, quę capitali pęna puniri solent. Odium autem & intẽtio mali proximi peccata sunt: ipsa verò executio iustitiæ est licita. Imò repertam in ipso adulterio non putat sine peccato occidi, sine iudicio & sententia iudicis: quanquam leges

c.14.& 15. *dist.37.ar.1. q.2.*

ges ciuiles hoc permittant, compatientes magis infirmitati virorum, quàm hoc præcipientes: & propterea Ecclesia huiusmodi subijcit publicæ pœnitentiæ.

De libello repudij.

Secunda, his etiam proxima, quæstio est de libello repudij, qui in lege permittebatur dari mulieribus: An scilicet illud sine peccato fieri posset? Nam Christus Dominus apertè dixit, propter duritiam cordis Iudæorum hoc olim permissum fuisse: ex quo verbo quidam putant tantùm fuisse permissionem minoris mali, vt caueretur maius: scilicet occiderent quas dimittere non poterant: sicut permittitur in republica fornicatio &c. Sed beatus Thomas, diligenter hoc disputans, magis putat esse probabile, quòd fuerit dispensatio, fretus maximè authoritate Chrysostomi, qui in homilia illius loci apertè hoc dicit, quòd scilicet legislator à peccato culpam abstulit: quanquam fateatur primum esse communius. Sed cùm lex illa iam reuocata sit à Christo, non est cur de ea sit anxiè disputandum. Certum est Deum dispensare posse, vt beatus Thomas ibidem dicit: quoniam quanquam hæc indissolubilitas videatur esse de iure naturæ (est enim ob educationem & prouisionem filiorum, parentum perpetua coniunctio necessaria) tamen magis putat beatus Thomas eam ad secundaria legis naturæ præcepta pertinere, vt possit à Deo (etiam præter alicuius mysterij significationem) dispensari. Si itaque dispensari potest: cur non credendum est dispensasse Deum, & abstulisse occasionem peccati ab illis? Quòd si ita non placuisset Deo: cur non etiam illud significari voluisset per Prophetas? Nullus enim vnquam populum admonuit, illud peccatum esse.

dist.33.ar.2. q.1.&2.

De causa libelli repudij.

Rursum etiam quæ causa suffecerit ad libellum repudij dandum, disputatur: & diuersæ sunt sententiæ, de quibus beatus Thomas supradicto loco. Alij enim infirmitatem, siue maculam, aut mores minus compositos putant fuisse causam sufficientem, vel certè solum odium. Alij eas tantùm, quæ ad impedimentum prolis pertinere possent: vt sterilitatem, vel lepram, aut tales mores, quibus corrumpi possent filij. Certè Malachias tantùm dicit: Cùm odio habueris eam, dimitte, dicit Dominus Israël. Sed de his satis, quæ nunc minimè necessaria sunt, reuocata à Christo illa lege.

De pluralitate vxorum.

Vltimò tandem de pluralitate vxorum quæstio est, quæ etiam nunc à recentioribus quibusdam mouetur, cùm tamen hoc in antiqua Ecclesia nunquam videatur fuisse dubium. Disputat hoc

Magi-

Magister sententiarum, & post illum reliqui, dist. 33. Primò constat hoc aliquando licitum fuisse in populo Dei, vt patet in Abraham, Iacob, & alijs patriarchis, quos, etsi plures habuerint vxores, beatus Augustinus libro de bono coniugali, & libro de sancta virginitate, non solùm à peccato defendit, sed etiam mysterium fuisse dicit factum illud, & religionis, multoq; in illis sanctius, quàm in Christianis esse soleat nunc habere vnam tantùm vxorem, imò quàm ipse cælibatus & virginitas: de quibus tamen postea. Hoc itaq; licuisse ex diuina dispensatione putat b. Tho. eò quòd vxorum pluralitas proprio & primo fini matrimonij, qui est generatio & educatio filiorum, non repugnet, sed secundario: pacificæ scilicet cohabitationi & consuetudini domesticæ vitæ, quæ iure naturæ necessaria est ad generationem & educationem. Propterea enim putat sola Dei dispensatione, qui institutor est matrimonij, id fieri potuisse. Alij dicunt nusquam reperiri dispensationem, & tamen communem in lege vsum fuisse plurium vxorum putant, neq; tamen illicitum. Vnde in Deuteronomio dicitur: Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectam & alteram odiosam &c quòd non reprehenditur: sed tantum præcipitur, vt non præferatur filius dilectæ filio odiosæ, si hic primogenitus fuerit. Et eodem loco, de ducenda muliere captiua quæ placuerit, lex traditur. Quanquam etiam in eodem libro regi prohibeatur, ne habeat plurimas vxores, quæ alliciant animum eius: non tamen plures habere illicitum erat, etiam Regibus. Nam & Dauid 7. legitur habuisse, sed non plurimas: sicut Salomon. Ex his itaque volunt hi, ex communi lege hoc licitum fuisse absque vlla dispensatione, modò id fieret absq; præiudicio alicuius. Quia enim vir tenetur vxori debitum reddere (inquit Durandus) si secundam ducat, non poterit priori satisfacere, & ita neutri: multo minus si plures habeat. Sed quando iam (inquit) hoc in vsu erat, quæ ducebantur mulieres, implicitè consentiebant, vt eis debitum redderetur iuxta legem illam matrimonialem. Et certè Augustinus apertè dicit, non esse contra naturam nuptiarum, vt vnus plures habeat vxores: sicut (inquit) contra naturam earum est, quòd vna plurium virorum sit vxor: quare hoc nusquam legitur vllam sanctarum mulierum fecisse: & omnes theologi hoc omnino indispensabile esse affirmant. Itaque non est dubium, quòd vnitas viri in matrimonio, de natura ipsius matrimonij sit, secundum quam superior est

q. 1. art. 1. & 2.

Capite 21.

Capite 17.

Lib. de bono coniuga.

est vir & Dominus: pluralitas verò vxorum eidem non repugnat: sicut (ait Augustin.) vnus dominus plures habet seruos, non vnus seruus plures dominos. Denique Augustinus hoc ante Christum nec contra naturam, neq; contra morem, neq; contra præceptum: & ideo licitum fuisse in his patribus, asserit: quod etiam ad sacramentum ille refert, quo significabatur Christum plures gentium Ecclesias sibi copulaturum in spirituale matrimonium. Itaq; constat, licuisse ante Christum plures habere vxores. De causa verò disputari potest: an scilicet dispẽsatio sola Dei, an verò lex ordinaria fuerit. Primum tamen illorum probat Innocentius tertius, in cap. gaudemus, de diuort: & consentit valde cum verbis Christi, de quibus statim dicemus. Permittatur itaque illud disputari circa tempus veteris legis. Cæterùm, vt nunc à quibusdam in quæstionem vertatur: An in Ecclesia hoc aliquando licitum fuerit: vel an nunc etiam liceat: non putamus sustinendum esse. De hæreticis quidem non mirandum est, qui multa alia corrumpunt: sed in catholicis certè mirandum est. Et superfluum est huius rei aliam rationem quærere, quàm totius Ecclesiæ certissimum sensum. Tamen, ne sine certa fidei ratione relinquamus hoc: omnia supradicta istud confirmant. Primò, quod Christus dominus apud Matthæum respondet pharisæis: Qui fecit hominem, masculum & fœminam fecit eos: & dixit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Quæ omnia vnitati vxoris testimonium præbent: sicut Chryso. in homil. illius loci inquit. Non enim dicit Dominus, adhærebit vxoribus, sed vxori: nec erunt tres vel quatuor in carne vna, sed duo: nec masculum & fœminas creauit: sed masculum & fœminam. Quare adeò certum hoc ecclesia habuit, vt Innocentius tertius in c. gaudemus, de diuortijs, non permittat ei qui plures vxores in infidelitate habuit, ad fidem conuerso, retinere, nisi priorem: etiam si fortè illi libello repudij dato, & ea abiecta, aliam, vel alias duxerit. Sufficere deberet hæc Ecclesiæ authoritas, & quòd nunq̃ in antiquitate ecclesiæ plurium vxorum exemplum habeatur. Patres sanè omnes & græci & latini, verbum illud interpretantes: Episcopus sit vnius vxoris vir: nunq̃ cogitarunt, quòd alijs liceret plures simul habere: sed episcopis (vt suprà diximus) etiam successiuè plures habere prohibuit Paulus. Quare contrarium sensum Caietani in illo loco, non dubitamus alienum esse

Ca. 15. eod. lib. & 18. & 25.

à fide. Quòd si verba citata non satisfaciunt: certè quod sequitur, efficaciter hoc conuincit. Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Vbi, si non dimissa vxore, sed eam retinendo liceret aliam ducere, neque hoc esset mœchari: cur non magis ea dimissa, aliam sine peccati periculo liceret ducere? Certũ est enim min⁹ hoc repugnare matrimonio, vt dimissa vna, altera ducatur: quàm, vt simul plures habeantur. Itaq; si non prohibuisset dominus plures vxores habere: nequaquam dicturus erat: Qui dimiserit vxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: sed tantum dixisset: iniuriam illi facit: At verò dixit: mœchatur aliam ducens. Sequitur ergo, q̃ illa superinducta vxor eius nõ sit: & q̃ eiecta vxor eius maneat. Vtrunq; n. horum requiritur vt adulter sit vir aliã ducens eiecta priori, & similiter vt eiectam ipsam ducens adulteret. Adulterium enim non est, nisi quando ad eam quæ est alterius: aut alteram habens vxorem, ad aliã quamcunq; accedit. Itaq; non est dubitandũ, Christũ Dominum eo loco matrimonium ad suam priorem naturam reduxisse, & voluisse vt vnus tantũ vnam habeat inseparabiliter quoad vinculum: nec voluisse tantum, sed ostendisse hoc esse ex ipsa perfecta natura matrimonij, & prima conditione humanæ naturæ, & maximè ex ratione sacramenti, quã perfectam & integrã oportuit esse tempore reuelatæ gratiæ. Mouet b. Augu. dubium in libro de bono coniugali, an de consensu propriæ vxoris liceat viro ad aliã accedere: vt ad ancillam fortè vxoris, ex qua vxor vellet filios habere, quos ex se non potest. Et quanquam sub dubio visus sit hoc relinquere, satis tamen ostendit illud alterius temporis fuisse. Sic etiam in 1. libro de sermone Domini in monte, retulit exemplum quoddam fidei coniugalis in muliere; humano quidem iudicio commendabile, quòd scilicet illa ob liberandum virum à carcere, qui ob inopiã, q̃ fisco reddenda erant, soluere nõ poterat, consensit diuitem quendã admittere, consentiente marito, qui pecuniam illam promiserat se daturum. Non probo (inquit ille) hoc. Sed interim non putat arguendam mulierem de adulterio aut infidelitate. Itaque duo ista eodem modo August. illis locis tractauit: non dubitat tamen (quod alibi dixerat) contra naturam nuptiarum esse, quòd vna pluribus seruiat, sicut non dubitat, quòd vna habenda sit in Ecclesia & fide Christi: Vnum tantùm ex tota Ecclesiæ antiquitate habemus, quod his videtur repugnare. Legimus namque

Nec cũ consensu vxoris marito ad aliam accedere licet.

namque in historia tripartita, quòd Valentinianus Imperator lege permisit vni viro duas vxores habere. Sed lex Imperatoris non est recipienda: nec certè legitur quòd recepta fuerit, vel vt iusta habita: sed potius ibi etiam refertur, quòd priuato affectu, vt ille posset Iustinam ducere, id fecerit. Nulla itaque ratione illud trahendum est in exemplum.

LECTIO DECIMA QVARTA.

De superadditis integritati & veritati sacramenti matrimonij, & impedimentis non dirimentibus ipsum.



Iximus de his quæ huic sacramento necessaria sunt, & de proprio eius effectu: ex quibus iam habentur ea, sine quibus sacramentum et contractus matrimonij nō sunt rata. Restat vt breuiter, quæ ad solennitatem pertinent, referamus. Habent cætera sacramenta quædam superaddita suæ essentiæ, siue ex iure ipso diuino & traditione apostolica, siue ex statuto Ecclesiæ. Exempla horum sunt Catechismi & Exorcismi in baptismo: mistio aquæ cum vino in eucharistiæ sacramento: & huiusmodi alia. Hæc sine peccato quidem non omittuntur: omissa tamen non faciunt irrita sacramenta. Ita in matrimonio quædam sunt ex iure ipso diuino; quædam ex ecclesiæ statuto obseruanda, non tantùm vt integrum sit sacramentum & validus contractus: sed vt ritè quoq; & sanctè celebretur. Ex illis sumuntur impedimenta quæ impediunt quidem, sed non dirimunt matrimonium: hoc est, quæ si adsint, non potest matrimonium sanctè & ritè contrahi: contractum tamen

verum & ratum est. Sic enim b. Thom. dist. 34. & alij scholastici distinxerunt impedimenta, vt alia sint dirimentia matrimonium: alia impedientia tantùm, quæ videlicet (inquit b. Thomas) sunt contraria his quæ pertinent ad solennitatem sacramenti. Ista igitur Syluester collegit in verbo, Matrimonium 7. fusius quidem: & Caietanus breuius ac luculentius in Summula: ex quibus sequentia sunt notanda.

Contractus matrimonij debet esse publicus.

Primum. Ius ipsum naturale & diuinum, quo matrimoniũ constat, tria duntaxat, aut certè quatuor exigit vt iustè matrimonium contrahi possit: in quibus quædam magis specificata sunt ab Ecclesia: omnia tamen tantùm requiruntur, vt sine peccato contrahatur matrimonium: nam etiam sine illis contractum, firmum & ratum est. Primùm igitur natura huius sacramenti requirit, vt publicè, non occultè & clandestinè celebretur. Siue enim quatenus officium naturæ est cõsideretur, requirit vt ita fiat contractus, quatenus Reip. cõstare possit, & filij ex eo nati legitimi agnosci: quod non fit nisi publicus sit contractus: siue quatenus sacramentum est cogitetur: requirit etiam vt in facie ecclesiæ, & sub eius testimonio contrahatur. Vt omittamus interim scandalum, quod ex occultis matrimonijs oritur, & periculum contrahendi alia matrimonia, quæ ab Ecclesia non iudicabuntur nullæ, cùm de prioribus constare non possit, vt ex superioribus patet: vnde multa pericula sequuntur. Idcirco Ecclesia diligenter cauet, ne clandestina matrimonia contrahantur, vt in proprio titulo de clandest. despo. habetur. Vbi Innocentius 3. in concilio generali c. cùm inhibitio, diligenter statuit, vt in Ecclesia publicentur &c. Igitur occultè omnino & sine testibus matrimonium contrahere: ita vt probari non possit coram Ecclesia: manifestum est mortale peccatum contra ius ipsum naturale: nec solùm contractus ipse, sed & vsus matrimonij sic contracti. Contrahere verò sine ea publicatione quam ecclesia requirit, similiter mortale est: nisi fortè alicubi excusaret consuetudo. Est enim ecclesiæ præceptum circa rem certè grauem. Huic etiam solemnitati superaddidit ecclesia benedictiones, quas fieri voluit per ministros suos cum sacra oblatione: de quibus in principio adduximus antiquissimæ Ecclesiæ authoritates ex Anacleto, Tertulliano, & Concilio 4. Carthaginensi. Quas quidem benedictiones non in contractu ipso, sed in traductione vxoris in domum; & quidem ante consummationem matrimo-

Clandestinũ matrimoniũ eiusque vsus mortale peccatum est.

trimonij ecclesia iubet adhiberi. Et quanquam Anacletus (vt su-supra diximus) aliter contracta coniugia nulla esse pronunciauerit: tamen sensus & consuetudo ecclesiæ hoc iam habet, vt valida nihilominus sint matrimonia: imò licitè contrahantur, modò ante traductionem in domum suscipiantur benedictiones. Omissio igitur illarum quando, & quomodo illæ suscipiendæ sunt: non est dubium quin sit etiam mortale peccatum, contra grauissimã ecclesiæ ordinationem in re tam seria ad cõciliandam diuinam gratiam, qua maximè opus est in matrimonio & perpetua illa vitæ consuetudine. Quod verò à nonnullis dicitur, quòd consummatio matrimonij ante illas benedictiones peccatum sit: de peccato nonnullo non est dubium: cùm (vt superius diximus) etiam post benedictionem expectandum esse aliquod tempus, aut diem, antiqua ecclesia præceperit: mortale verò id esse peccatum, qui prudentius iudicant, non audent definire, maximè ob infirmitatẽ humanam. Sed in his quantum fieri potest, non sunt laxandæ habenæ & frena concupiscentiæ, sed retinenda antiqua honestas. Interim tamen etiam cauendum, ne, dum hoc nimium curatur, detur occasio aliarum impudicitiarum & turpium libidinũ inter sponsos, quæ profectò multo grauiora peccata sunt, etiam si hoc graue esset. Hæc itaq; de solennitate superaddita contractui matrimonij. Vbi etiam non est omittendum, multos prudentes & Deũ timentes iã à multis annis desiderasse, vt ecclesia irrita decerneret eiusmodi matrimonia: ea (vt minimũ) quæ sine legitimis, fide dignis, & sufficientibus testibus passim contrahuntur: quod certum est ecclesiam posse, vt ex superioribus patet: & tali cõstitutione multorum malorum ac perplexitatum occasiones auferrentur. Nullum esset tunc matrimonium, quod non posset probari in ecclesia: nulla posset decipi & frustrari promissione mendaciter facta: sed ecclesia compelleret fidem datã seruare. Sunt qui cupiant constitutionem illam Anacleti, qua multæ aliæ solennitates requiruntur (vt suprà diximus) renouari, vt (sicut illa apertè habet) aliter contracta nulla sint coniugia: vt videlicet omnis occasio fraudis & corruptionis, quæ in huiusmodi matrimonijs committitur, per lenas & lenones contractis: & multa alia peccata tollerẽtur. Hucusq; tamen ecclesia nihil statuit. Est enim satis propensa in fauorem matrimonij semel contracti. Expectanda est igitur de his definitio generalis concilij, aut legitima authoritate facta: & illud iu-

Multi optãt clandestina matrimo. ab ecclesia decerni nulla.

dicandum melius, quod ita decretum fuerit. Non est etiam omittendum circa hoc (quod Caietanus in additionibus 3.par. diligẽter adnotauit) licitè nonnunquàm & sanctè matrimonium contrahi occultè. Vt cùm aut iniustè & irrationabiliter impediuntur vir & mulier, qui sub potestate alterius sunt: aut certè ad minus conuenientia sibi matrimonia iniquè trahuntur et urgentur à potentioribus; aut in urbis direptione, propter vitanda pericula etc. In his enim manifestum est non agi contra intentionem legis.

Nonnunquã occultè licet matrimoniũ contrahere.

Huic proximum est interdictum ecclesiæ. Non enim dubium est peccari, si cõtra interdictum uel iuris, uel iudicis, aut ipsius Parochi, ad quẽ pertinet hoc curare, contrahatur matrimonium: nõ tamen propterea nullum est contractum: de quo proprius est titulus, de matrimonio contracto contra interdictum ecclesiæ. Quod ideo inter ea quæ iuris naturalis sunt ponimus: quia quanquam interdictum ipsum uel iuris positiui, uel hominis etiam esse possit, tamen (ut suprà declaratum est) ius ipsum naturale exigit, ut legibus probetur contractus matrimonij: propter quod etiam vocatur legitimum. Itaq; si contra leges fuerit aut iudicum prohibitionem, illegitimum est: nec dubium quin peccatum mortale sit hæc transgressio, præcipuè cùm interdici non debeat à iudice sine graui causa: quia scilicet aut dubium aliquod occurrit, an possit cõtrahi: uel aliqua huiusmodi causa. Circa hoc etiam occurrit tempus feriarum: quo ecclesia prohibet benedici & solennisari matrimonia. De quo Magist. senten. d. 32. & Gratia. 33. q. 4. c. nõ oporteret & sequentibus aliquot, patrum & conciliorum citarunt decreta: & in tit. de ferijs, habentur etiam nonnulla ad hoc pertinẽtia: quamuis illis temporibus, secundum iam receptam consuetudinem nõ prohibeatur matrimonium contrahi, sed vxor in domum traduci, benedicere nuptias & solenniter celebrare. Nam (ut b. Th. supradicto loco inquit) in his nouis dedicationibus matrimonij solet nimia esse cura & implicatio circa carnales actus. Numeratur tamen inter hæc impedimenta (sicut explicatum est) cum sit impedimentum solennitatis &c. Designant statuta ecclesiæ tẽpus ab Aduentu domini vsq; ad Epiphaniam, & à septuagesima vsq; ad octauam Paschæ, & à tribus diebus ante Ascensionem usq; ad octauam Pentecostes. Vbi quanquam quædam iura tribus hebdomadis ante festum Ioannis baptistæ hoc prohiberent: tamẽ tres illas hebdomadas propter festum pentecostes intelligendas esse,

Interdictum ecclesiæ vel iudicis impedit matrimonium cõtrahendum, sed non dirimit contractum.

Quibus diebus anni nõ liceat celebrare nuptias.

ar. 5. q. 4.

esse, explicat Alexander 3. in c. Capellanus, de ferijs. Tria itaq; illa tempora ob specialem sanctitatem, quam in illis à populo exigit ecclesia, & propter præparationem ad communionem, quæ circa illa tempora fieri solet, ecclesia separauit, in quibus non debeant solennitates hæ carnales (quanquam alioqui licitæ) celebrari. Vbi etiam est considerandum, non solùm ante communionem, quam in Natiuitate, Paschate, & festo Pentecostes ecclesia præcipiebat: sed etiam post, antiquam ecclesiam apertè significasse frequentiora & puriora orationũ exercitia habenda esse, propter quæ ab his cessari voluit. Cæterùm si quæ de horum omnium intellectu dubia esse possint, magis ex communi consuetudine iudicáda sunt. An videlicet prohibeantur octaui ipsi dies paschæ & pentecostes? et si quæ sint huiusmodi. Nam & quod de cõsummatione matrimonij in his diebus mouetur, an scilicet licitè fiat, & huiusmodi alia, satis iã consuetudo & permissio ecclesiæ ostendit non esse peccata. In his enim omnib. nõ est parũ cõcessum infirmitati humanæ.

Huic impedimento interdicti ecclesiæ meritò cõiungi possunt septem peccata propter quæ prohibet ecclesia contrahere matrimonium his qui illa committunt: quibus si adiungamus cognátionem quandam spiritualem, octo erunt impedimenta iuris positiui, ob quæ non licet matrimonium contrahere. Peccata igitur hæc sunt. Primũ. Incestus cũ consanguineis vxoris: de quo in iure titulus est, de eo qui cognouit cõsanguineam vxoris suæ. Et idem de muliere à consanguineis viri cognita. Præcipit enim ecclesia sic peccantes in matrimonium ipsum, manere sine spe coniugij. Secundum. Interfectio vxoris, ea saltem, quæ præter iudicium legitimum fit: hanc enim punit ecclesia. Tertium. Homicidium clerici. Quartũ. Solennis pœnitentia, aut potius peccata illa, propter quę imponitur solẽnis pœnitentia, cùm illa imposita fuerit. Quintũ. Si quis proprium filiũ susceperit ex fonte sacro, insidias matrimonio, vt scilicet priuetur vxor iure exigendi debitum: hũc enim iura iubent, in pœnam, sine spe coniugij perpetuò manere, præter hoc, quòd propter ipsam cognatione nõ potest exigere debitũ. Sextum. Raptus alienæ sponsæ. Septimum. Scienter cum moniali Matrimonium celebratum. Hæc itaq; peccata, quæ omnia in ipsum matrimonium committuntur, iura hac pœna puniunt, vt qui ea cõmiserint, deinceps non contrahant. Octauum deniq; est cognatio quædam spiritualis, quæ contrahitur non ex baptismo vel confir-

Septem peccata matrimoniũ impedietia, sed non dirimentia.

Incestus cũ consanguinea.

Vxoricidiũ.

Occisio clerici.

Solennis pœnitentia.

Susceptio filij ex sacro fonte in fraudẽ matrim.

Raptus alienæ sponsæ.

Scieter cum Moniali contrahere.

Cognatio quędam spiritualis contrahitur ex catechismo.

confirmatione, in quibus est vera cognatio (vt dictum est superius) sed ex solo catechismo. Ex eo enim quòd ad catechismum aliquis tenetur, nonnulla cognatio oritur inter eos, inter quos ex baptismo & confirmatione diximus superius oriri: sed hęc non facit matrimonium nullum, vt Bonifacius octauus definit c. Quamuis, de cognatione spirituali lib. 6. Hæc igitur octo ex ecclesiæ prohibitione tantùm impediunt ne cõtrahatur matrimonium. Et hinc agnosci potest, quantum peccatum sit in his quæ proximè diximus. Prohibitionem enim ecclesiæ non est dubium in re hac tam graui ad mortale obligare. Verùm dispensat ecclesia in his, consulens infirmitati eorum, qui putant sibi necessarium esse contrahere. Imò meritò Caietanus, b. Thom. sequens, putat, quòd vbi propter hæc quæ diximus, non solet dispensatio peti ab ecclesia, sed sine illa matrimonium contrahi, visa est ipsa iam dispensasse. Itaque ex contraria consuetudine fieri poterit, vt prohibitiones hæ ad peccatum mortale non astringant. Tutius tamen est, & id omninò docendum, vt petatur dispensatio ecclesiæ, occultè quidem, & sine insinuatione personæ, vbi periculum esset infamiæ.

Quomodo votum simplex castitatis & spõsalia matrimonium impediant.

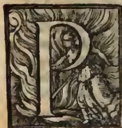
Vltimò denique restant duo ex quatuor illis, quæ à principio diximus iure naturali impedire matrimonium. Hęc verò sunt votum simplex castitatis, aut religionis quod castitatem includit: & sponsalia de futuro cum alia contracta. Vtrunque enim horum obligat ad fidem seruandam: Votũ Deo, cui promissum est: sponsalia homini cui facta est promissio. Contrahens verò matrimonium contra hæc, aut non potest quod promisit implere; aut intentionem habet non implendi. In voto igitur castitatis (inquit Caietanus) si animo consummandi matrimonium contrahatur, manifesta est intentio non implendi: & ideo peccatum mortale. Si verò (inquit) cum intentione religionem ingrediendi contraheret, non facit contra votum, & ideo illi videtur quòd non peccet. Sed (vt ex supradictis patet) in hoc saltem contractu irrisio quædam est sacramenti: nec certè apparet, qua de causa licitè hac intentione contrahi posset matrimonium, maximè altero coniuge nescio. Nam quod de b. Alexio legitur, lex priuata est, & specialis Dei instinctus, atque ita dispensatio. Disputatur etiam, An si contrahatur matrimonium, eo vti posset is qui votum castitatis habet. Vbi non est dubitandum, eum teneri, quantum in ipso est, promissio & voto; ideoq; peccat exigendo, quanquam reddere

teneatur.

teneatur. Quod enim liber promisit, implere debet, saluo alterius iure: quanquam de hac re diuersas sententias referat Siluester: hoc tamen satis esse debet, quòd reddere verè est, quocunque modo fiat, quando fit vt condescendatur infirmitati alterius: vel quando timetur ne alter labatur in adulterium. Cæterùm diximus etiam superius in his facile dispensandum esse per ecclesiam, vt auferantur pericula in vsu matrimonij. Notat etiam Caieta. diligēter hoc considerans, quòd, qui post votum simplex de ingrediendo religionem, contrahit, quanquam peccet contrahendo, non tamen peccat etiam exigendo, cum nec peccaret contra votum, etiam si fornicaretur. Sponsalia verò de futuro non dubium est seruanda esse & obligare: ratum tamen est matrimonium contra illa, licet non sine graui peccato contrahatur. Quod verò disputatur, an per copulam carnalem sponsalia de futuro efficiantur de præsenti, ita vt dirimant Matrimonium postea contractum: ex intentione ipsorum pendet: si videlicet affectu coniugali cōsummauerint: quod ecclesia, cum probatur hoc, iudicat: de quo inferius plura.

LECTIO DECIMA QVINTA.

De bonis matrimonij.



POST hæc de laude & bonis matrimonij meritò agendum est. Et huc etiam pertinet doctrina de actu atque vsu eius. Constat enim omne bonum & malum matrimonij ex actu eius pendere. De quibus vt ordine agatur, de bonis ipsius primò dicamus: quibus videlicet excusatur & contractus, & vsus eius. De his igitur Magist. sent. d. 31. & post illum reliqui. Tota autem hęc doctrina præcipuè sumpta est ex b. August. vt inferius ostendemus.

Primò igitur circa hoc est statuendum: errorem esse & scripturæ, & naturæ repugnantem, coniugium; siue maris & fæmi-

Congressus viri cum fœmina est naturalis, necessarius, & meritorius.

næ congressum damnare. Hoc enim pertinet ad Manichæorum hæresin, quos & Paul. taxat, dū ait: Prohibentium nubere &c. Quin potius actus matrimonialis non solum licitus & meritorius est (vtpote à natura ordinatus, & necessarius ad conseruationē eius) sed etiam ratione quadam præceptus à Deo creditur illis verbis, quæ in humanæ naturæ creatione dicta sunt: Crescite & multiplicamini &c. vt M. etiam sen. d. 26. docet. Quod tamen eo loco prudenter b. Th. explicans, dicit præceptum hoc nō esse alicui in speciali impositum; multo minus omnibus. Quare nec transgressor præcepti huius iudicandus est, qui quocunq; tempore, ante euangelium etiā permanere cælebs elegisset quacunq; ex causa: quanquam in populo illo Dei, propter propagationem necessariā, nulli permissum fuerit non intendere generationi, tempore & ratione ad eam conuenienti: nisi fortè speciali aliqua diuina ordinatione. Sed hoc est præceptum speciei in communi impositum: quo fit, vt ipsa semper multos ad hoc moueat et incitet: sicut (inquit b. Thom.) cætera officia vsui hominum necessaria non præcipiuntur alicui: sed Dei prouidentia, & propensione cuilibet à natura data consulitur cōseruationi totius vniuersi. Itaq; reuera uerba illa: Crescite & multiplicamini (ad legem naturæ pertinentia) magis naturalem inclinationem à Deo insitam rebus, quàm præceptum aliquod ad peccatum astringens, significant. Hoc itaq; satis sit de actus matrimonialis naturali bono, & de primo illo crassissimo errore circa hoc reijciendo.

Est verò in altero extremo Pelagianorum error, nihil omnino mali in matrimonio & actu eius inuenientium. Cùm enim (inquiunt illi) & membra ipsa, & eorū motus à natura sint ad generationem necessaria, & in primo etiam statu iustitiæ originalis ita fuisset; neq; enim generare potuissent homines sine his, sicut nec sine voluptate, quam natura actui illi tā necessario ad sui conseruationem coniunxit, sicut & cæteris omnibus necessarijs operationib. apposuit delectationes. Itaq; cùm omnia naturalia sint: malū aliquid in his posuisse, condemnatio est naturæ & authoris eius, aiūt illi. Hinc ausi fuerunt etiam peccatū originale negare. Vnde (inquiunt) peccatum oriri potest inter tāta naturæ bona & tā necessaria? Et catholicos reprehendunt ac insimulant erroris Manichæorum: quasi dicerent nuptias à Diabolo esse: & generationem hominis, imò & ipsum hominem genitum partim Deo, partim Diabolo

bolo tribuerent. Et multa in hanc sententiam illi calumniantur: quæ b. Augustinus & refert diligenter, & efficacissimè confutat multis locis librorum suorum contra eos: integris scilicet libris contra Iulianum, duobus de nupt.& concupiscen. ad Valerium, lib.2. contra Pelag. & Celest. de peccato originali:3.& 4.libris contra duas epist. Pelagianorum, & alijs multis locis. Ex quibus omnibus certò etiam statuendum est, in matrimonij actu necessariò post peccatum concupiscentiam immoderatam (quæ malum est,& non à Deo, sed ex peccato prouenit) interuenire: sine qua iam non potest esse generatio: quod satis ostendit ipsa naturalis verecundia: qua (inquit August.)fit, vt, etsi coniugati glorientur in filijs, secreta tamen loca eligant: confitentes ipsam naturæ verecundiam. Et hoc ipsum confirmat prima illa parentum nostrorum post peccatum confusio & tectio,de qua scriptura apertè loquitur.Ostendit enim(vt Aug ust.inquit) quòd ex peccato prouenerit in illis membris inobedientia & contra rationem repugnantia. Et hoc est quod humana natura, rationalis scilicet, erubescit in pœnam illius culpæ, qua ratio ipsa Deo inobediens fuit.Iustum enim erat vt à subdito sibi corpore ratio hoc reciperet,quia ipsa superiori suo,Deo,ausa fuerat rebellare. Ex peccato itaq; secuta est in homine immoderata concupiscentia, quæ & præueniat ratione,& sine eius imperio prorumpat, & difficulter contineri ac subiugari posit.Hęc inquam immoderata concupiscētia circa sensibilia omnia bona in carne nostra,hoc est,ea parte qua cū cæteris animalibus cōuenimus,est, de qua Paulus clamat: Video in membris meis legē repugnantē legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.Et rursum:Non habitat in me, hoc est,in carne mea bonū. Propter quod & clamat:Infelix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius?Et de eadē Iohannes apertè:Omne(inquit)quod est in mundo, aut est cōcupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ: quæ non est ex patre,sed ex mundo,Vnde meritò August.inquit: ergo malū aliquod est concupiscentia. Quicquid enim Deus fecit bonum est:& quicquid sine ipso factum est,malum & nihil est. Hæc itaq; concupiscentia totū quidem occupat corpus, totā sensibilē partem nostram vitiat: sed præcipuè ac maximè eam partem & organa,per quæ cōsummatur generatio:in illis rebellio maior est, vt apertè ostenderetur ipsa generatione etiam traduci malum

[Margin: 1.de nupt.et concupis. — Lib.p.de peccat.meri. & remiss. — ad Rom.7. — 1.Iohan.2.]

hoc & inordinationem: quæ adeò præualet, Deo ita ordinante, vt quanquam in baptizatis peccatum non sit, nec illos reos teneat (vt de baptismo loquentes superius diximus) operetur tamen & maneat ad exercitium quidem bonorum qui ei resistunt, & certè ad condemnationem illorum qui consentiunt. Vnde etiam Paulus iam iustificatus & gratia apostolica donatus, clamat: Ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Et rursum: Ego carnalis sum: venundatus sub peccato. Quod enim operor, nō intelligo &c. Igitur sine hac concupiscentia, siue verecundando & turpi motu, à ratione videlicet exorbitante, matrimonialis actus post peccatū nō fit. Vnde vera & catholica doctrina (quam Aug. illis locis defendit) distinguit id, quod in nuptijs ex earum natura est, generationem videlicet, quæ & ante peccatū fuisset: & id quod posteà ex peccato illi accessit, scilicet concupiscentiam. Primū est à Deo, & bonum, propter quod & nuptiæ ipsæ simpliciter bonæ sunt. Aliud verò, inordinatio scilicet, à peccato. Sicut (inquit ille) in ipso adulterio distinguendum est bonum naturæ à malo culpæ. Quòd enim nascatur homo ex adulterio, nō est peccati adulterij, sed naturæ bonæ: cuius bonum nec ipso peccato aufertur: Ita in matrimoniali coniunctione & genita prole, à natura est quòd generetur homo: ab inordinata verò concupiscentia (secundum quam generant & generantur filij huius sæculi, & non secundum quod renati sunt) est peccatum originale. Cum igitur sine inordinata libidine matrimonialis actus non peragatur: meritò inter hæc duo extrema catholica doctrina incedens, inquirit, qua ratione ipse matrimonialis actus (qui tamen sine mala concupiscentia non fit) malus non sit; Hæc enim fuit b. Augustino causa quærendi bona excusantia matrimonium.

à ca. 10. ad 16.

Tria sunt bona Matrimonij: Fides, Proles & Sacramētum.

August. itaque lib. 1. de nup. & concup. tria bona matrimonij ex scriptura obseruat: fidem, prolem, & sacramentum. Fidem (inquit) quam sibi debent coniuges: qua fit, vt neuter alienum admittere possit, & sibijnuicem ad generationem ac ad infirmitatem excipiendam seruire tenentur. De hac fide etiam Christus Dominus & Paulus loquuntur: Christus quidē in euāgelio adulteriū improbat, confirmans præceptū: non mœchaberis: Qui viderit mulierem ad concupiscendum &c. Paulus verò: Mulier, inquit, nō habet potestatem sui corporis &c. Fides itaq; est, quia nullum adulterium. Prolem verò bonum matrimonij vocat, quia solùm illius

causæ

causa contrahere & vti matrimonio debent: ob quam etiam solam coniunctio maris & fœminæ est ordinata à natura. Quod Paulus insinuat, dum ait: Volo iuniores (de viduis loquens) nubere, filios procreare, matresfamilias esse. Igitur proles in intentione bonum est matrimonij, quod libidinem inordinatam cohibet. Sacramentum demum ait bonum esse matrimonij, quia separari non potest, iuxta ea quæ superius satis ostensa sunt. Hæc itaq; tria ita distinguere possumus, vt singulis suum tribuamus locum: vt proles sit bonum naturæ animalis, conseruatio scilicet speciei, cuius cura in cæteris etiam animantibus est. Fides verò bonum rationalis naturæ, & quidem maximum: cum fides (vt pulchrè lib. de bono coniugali Augustin. inquit) in rebus etiam corporeis & abiectis magnum sit animi bonum, & ideo etiam saluti ipsi, atque vitæ corporali præponenda. Etsi enim (inquit ille) exigua palea præ multo auro penè res nulla est, tamen fides in palea etiam seruata, non ideo minus bonum est, quàm in auro. Solùm itaque fides mala est, quando ad peccandum adhibetur: quare nunc nec fides est. Sacramentum autem bonum est supra naturam ipsam rationalem: Christianæ scilicet religionis: quòd videlicet ex significatione vnionis Christi & ecclesiæ sanctitatem tribuit & gratiam matrimonio, vt suprà diximus. Quare non solùm sacramentum essentialius est matrimonio cæteris bonis, vt Magister senten. inquit, & aperta ratio probat (nam nec adulterium, nec sterilitas nullum efficiunt matrimonium: cum tamen vel solus defectus sacramenti & indissolubilitatis faciat, vt non sit verum coniugium) sed etiam excellentius cæteris bonis matrimonij: post quod fides: & vltimò proles: quanquam (vt b. Thom. eo loco inquit) fides & proles in intentione essentialia sint: primò quidem proles, deinde fides.

Capite 4.

q. 1. art. 3.

Hæc itaque tria bona dicuntur meritò excusare matrimonij contractum & vsum: non quidem sicut excusatur actus per se malus propter ignorantiam aut infirmitatem, quæ est magis excusatio operantis: sed excusatur quod alioqui peccatum esset, nisi bona hæc coniuncta haberet: quæ cum habet, est actus bonus & laudabilis. Cum enim (vt à principio diximus) à natura sit hic actus, non potest vniuersaliter malus esse: vt tamen sit bonus, necesse est vt & in materiam conuenientem, & ob debitum finem exerceatur. Materia quidem conueniens actui generationis con-

Tria hæc bona excusant matrimonij actum.

B. Tho. q. 2. trib. ar. d. 31.

iuges sunt, qui sibi inuicem fidem debent ex legitimo contractu & consensu: cum satis superius probatum sit, à natura esse vnius viri cum vna muliere coniunctionem. Finis verò is est, ad quem à natura ordinatur: proles scilicet. Hæc itaq; duo matrimonialem actum bonum moraliter efficiunt: modò non desint etiam aliæ circumstantiæ omni actui bono necessariæ: vt scilicet loco, & tempori cõueniat, & modus etiam non desit. Propriè tamen actus matrimonij bona sunt fides & proles. Sacramentum iam addit quidem etiam sanctitatem: sed requirit prius mortalem bonitatem in actu. Nunq̃ enim significatio illa vnionis Christi & ecclesiæ sanctũ efficit matrimonij actum sola, nisi adsit fides vel proles.

Capite 22. Hæc bona docet Augustinus suprà dicto lib. de nupt. & concu. & de bono coniugali, non defuisse matrimonio illi inter beatam virginem & Ioseph, quod meritò cæteris præponendum est, & in exemplar omnibus huius status statuendum. Quare & illud verum matrimonium fuisse, confirmat ipsa doctrina euangelica, quę Ioseph virum Mariæ, & Mariam coniugem Ioseph nominat, ipsumq; patrem Christi, non solùm communi illa hominum æstimatione, sed etiam iure hoc legitimi coniugij. Fuit itaque in eo fides, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nulla dissolutio: non tamen vsus aut propositum eius: atque ideo nec intentio aut generandæ aut nutriendæ prolis: quæ tamen ex diuino illo & summo miraculo non defuit: nõ quidem vt fructus illius matrimonij, qui sine aliquo malo concupiscentię generari non poterat: sed datus à Deo tantæ illorum coniugum fidei & sanctitati. Vnde ille meritò infert verum matrimonium esse, & integrum quidem atq; perfectum, vbi amborum est perpetuæ continentiæ propositum: imò tanto (inquit) melius, quanto sanctius. Integrum (inquit b. Thom.) atque perfectum perfectione essentiali, quanq̃ non perfectione actus proprij. Ex his itaq; sanam & catholicam doctrinam collige. Quòd videlicet vsus matrimonij, id est, coniunctio coniugum, qui fide data legitimè sibi inuicem suorum corporum potestatem fecerunt, atq; ita sibi inuicem sunt obstricti, intentione prolis generandæ (quæ regeneretur Christo) conuenientium, cum cæteris mortalium actuum circumstantijs bonus est & sanctus, quanquam non sine malo, non quidem culpæ, sed pœnæ, hoc est, inordinatæ illius concupiscentiæ, de qua diximus. Sed hoc malo vtuntur benè boni, sicut è contrario mali etiam bonis malè vtuntur.

De nupt. & concu. c. 10. & de bono coniu. ca. 3.

Sunt

Sunt itaque & bona & mala, sunt boni & mali: hi & bonis malè vtuntur, diuitijs scilicet, sanitate, & cæteris: & malis quoq;, per impatientiam diuina flagella non sustinentes. Illi verò & bonis & malis benè vtuntur: per bona in Deum tendentes, & malis humiliter se submittentes. Inter hæc igitur concupiscentia est, qua benè vtuntur continentes quidem, qui eam reprimunt, & conuertũt in exercitium virtutis: & coniugati etiam relaxantes eam, sub honestis tamen & debitis limitibus: prolis scilicet intentione, & fidei vinculo. Hæc quidem in genere de bonis matrimonij, & eorum necessitate sint dicta, ex doctrina certè August. Inueniuntur nonnunquam sententiæ quorundam patrum paulò duriores in matrimonium: maximè b. Hieronymi in libris contra Iouinianum, et alijs, quæ de matrimonio & virginitate scripsit: sicut est illa: Si bonum est homini mulierem non tangere, ergo malum est tangere: & huiusmodi aliæ. Sed hæc dicta b. Augustinus diligenter ad medium reduxit, hoc intendens in lib. de bono coniugali, & de s. virgini. vt scilicet ita virginitatem laudaret contra Iouinianum: vt matrimonium non reprehenderet. Sunt enim duo hi extremi errores, vt ibi ille declarat. Et in hunc sensum sunt verba illa Hieronymi, et aliorum patrum exponenda: qualia sunt, malum, incommodum molestũ, deniq; & pœnã esse mulieris vsum qualis nunc est. Et hunc esse eorum sensum, satis patet attentè legenti.

LECTIO DECIMA SEXTA.

De contractu & vsu matrimonij, intentione, & peccatis circa hæc.



EX quibus iam in speciali de contractu matrimonij, & de actu sequentia, quæ ex dictis inferuntur, sunt breuiter notanda.

Primum, Quod ad matrimonij cõtractum atti-

De intentione contrahẽtium matrimonium.

attinet, non est dubium intentionem contrariam bonis istis matrimonij peccatum esse & graue sacrilegium: sed & matrimonium ipsum nullum efficitur ex tali intentione: non minus, quàm si in pactum deduceretur: quod suprà dictum est. Itaq; (vt August. inquit) qui prolis etiam causa cum aliqua contrahit, sed intentione eam, cùm meliorem inuenerit, dimittendi: non contrahit matrimonium: quia contra sacramenti indissolubilitatem agit: & iam (inquit Augu.) adulter est: non cum altera quam cogitat ducere, sed cum illa quam iam habet, quæ non est eius. Similiter si solius delectationis causa, intentione vitandæ prolis, aut non seruandi fidem. Hæc sunt grauissima peccata, & prima quidem in ipsum contractum matrimonij. Cæterùm (vt ex his quæ proximè diximus, patet) si intentio desit actus matrimonialis, vt in his qui perpetuò continere volunt, non est contra bonum prolis, sed est bonum aliud maius & superius prole: quare & matrimonium sanctius (sicut beatæ virginis) fide obsequiorum inuicem præstandorum à coniugibus, & naturali societate vtriusque sexus, atque indiuisibilitate constans: vt August. inquit lib. de bono coniugali, & aliis locis frequenter.

Capite 3.

De cõtractu matrimonij ob voluptatem.

Secundum. Præposteram tamen & inordinatam horum bonorum, aut aliorum quæ matrimonio annexa sunt, intentionem constat peccatum esse, non tamen mortale, sed veniale tantum. Primò enim, si prius delectatio quæratur, & propter hanc contrahatur matrimonium, non tamen propterea aliquid contra generationem intendendo vel agendo, veniale est, sicut & intentio omnium quæ ad hanc pertinent: puta pulchritudinis, amoris carnalis, etiam si his addatur prætextus vitandi fornicationem. Nam apud Augustinum (qui efficaci certè ratione hoc conuincit) contractus matrimonij solùm absque vllo peccato fit, cùm causa generationis fit: de contractu loquimur, qui fit non intentione continentiæ, de qua proximè diximus, sed cum proposito vtendi matrimonio. Hic igitur contractus, sicut & vsus ipse matrimonij delectationis causa, peccatum veniale semper est apud August. Vbi, quoniam multis æquo durius hoc videtur, nonnullis etiam falsum: est diligenter considerandum. Quamuis enim non de mortali, sed veniali peccato quæstio sit: non tamen ob id paruipendenda est, sicut nec negligenda, maximè in doctrina sanctitatis matrimonialis status. Igitur qui vitandæ fornicationis causa

De vsu matrimonij ob solam fornicationem vitandam.

aut contrahit matrimonium, aut vtitur contracto: timens videlicet, conscius infirmitatis suæ, incontinentiam, ne in alia grauiora peccata labatur: multis non videtur vlla ratione peccare, maximè (inquiunt) cùm secundarius finis matrimonij à Paulo etiam ostensus, præsertim post peccatum, sit vitatio fornicationis: Vnusquisq; (inquit) propter fornicationem suam vxorem habeat. Sed huic obstat August. ratio. Cùm enim coniugium ex bonis illis sit, quæ propter aliud, non propter se expetenda sunt: à natura videlicet ordinatum ad conseruationem duntaxat speciei, quæ generatione fit (non est enim matrimonium sicut vita aut sapientia, quæ propter se amantur: sed sicut doctrina & cibus, quæ propter illa) vti verò re à natura ad aliquem finem instituta, non propter quod à natura instituta est, peccatum est (inquit Augustinus) quia manifesta abusio. Igitur matrimonio vltra generationis necessitatem & præter illam vti ob quamcunque aliam causam, peccatum est: hoc verò peccatum non quidem mortale, sed veniale est: quod (inquit Augustinus) Paulus secundum veniam concedit. Sic enim illum locum intelligit: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium: vbi Augustinus, veniam, habet pro, indulgentiam. Vnde ille ait, peccatum esse illud cui venia conceditur. At verò contrahere matrimonium peccatum non est: nam eo loco ait ipse Paulus: Si acceperis vxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccat. Igitur (inquit ille) secundum veniam concedit, propter vitandam fornicationem contrahere: cùm scilicet concupiscentiæ libidinis & delectationi cõsentitur, sed in matrimonio. Itaq; propter fornicationem vitandam contrahere, quod ex Paulo citabatur, finis est matrimonij, sed venialis: quod (inquit Augustinus) non est nuptiarum malum, sed propter nuptias accipit veniam. Cui rationi quid respondeatur non videmus. Qui ob delectationem comedit, peccat venialiter, vt minimum: aliud quærens in cibo, quàm ad quod datus est: excedit igitur & rectæ rationis limitem transgreditur. Ita de matrimonio & vsu: atque eodem modo de cæteris omnibus alijs finibus matrimonij dicendum est. Vt si vel propter diuitias, vel amicitias affinitatis, aut alias causas contrahatur: si præponantur ista proli & cæteris bonis, inordinatio est. Si tamen hæc nonnihil moueant, sicut pulchritudo & reliqua omnia, ita vt non contrahendi omnino causa sint: sed tantum hoc agant, vt potius

lib. de bono coniu. ca. 9.

Nota distinctionem causæ contrahendi. cum hac quàm cum illa contrahatur: nullum peccatum est. Nec enim in Iacob reprehenditur quòd prætulerit Raphaelem Liæ. Ducendæ vxoris causa venerat, idque sanctè, ob generationem & diuinam promissionẽ: interim tamen præferebat pulchriorem. Hæc itaque propria peccata sunt contrahentium matrimonia.

Sunt verò nonnulla alia, quæ ex præcedentibus constare possunt. Collegit illa perspicuè Caietanus in summula, & ad septem capita reducit, quæ certè expedit cognita esse ijs, quibus incumbit simpliciores docere de ratione contrahendi matrimonium: quæ tamen nos possumus breuius ad tria tantùm contrahere. Peccatur enim in contrahendo matrimonium primò, si contra impedimenta contrahatur, quæcunque illa sint, siue impedientia tantùm, siue dirimentia. Quantum tamen & quomodo peccetur, dictum est. Secundò, ex intentione aut mala, aut contraria bonis matrimonij, aut peruersa & inordinata: de quibus quoque omnibus iam dictum est. Et hæc sunt peccata propriè in ipsum matrimonium. Peccatur denique tertiò, sicut in alijs sacramentis, si indignus se eis ingerat: vt si excommunicatus, vel in peccato mortali contrahat. Requirit enim hoc cuiuslibet sacramenti sumptio (vt suprà dictum est) vt sanctum à sanctis & sanctè sumatur.

Tribus modis peccant cõtrahentes matrimon.

Primus.

Secundus.

Tertius.

Iam de vsu ipso & actu matrimonij quid sentiendum sit, ex his quæ diximus de contractu, magna ex parte intelligi potest. Quia tamen hic locus necessarius est, his præcipuè qui populum instruunt, de eo agendum est: quem & Paulus ipse disertè tractauit: Vxori (inquiens) vir debitum reddat, & vxor viro. Vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier: & mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt orationi vacetis: & iterum reuertimini in idipsum: ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram. Vbi notandum meritò est, quòd tantus Apostolus, qui raptus est etiam vsque ad tertium cœlum, non dedignatus fuerit ad hæc descendere, quæ non solùm hoc loco, sed alijs etiam locis docet. Itaque hoc exemplo ecclesiasticos doctores satis admonet, non esse hæc omittenda, sed publicè in doctrina populi, & priuatim in iudicio confessionis diligenter tradenda iis qui in hoc constituti sunt statu, necessario sane Ecclesiæ, atque ideo meritò honorando in ea, & diligenter curando; vt scilicet sanctè custodiatur.

1.Corint.7.

tur. Est enim primus fons & origo propagationis pietatis Christianæ: qui, vt sanctè custoditus plurimum prodest: ita si secus quàm oportet seruetur, obest etiam non parum. De hoc igitur (vt in speciali dicamus) Caietanus in summula hoc loco quatuordecim capita colligit, ex quibus circa vsum matrimonij peccatur aut mortaliter, aut certè venialiter: de quibus ille satis perspicuè & modestè, vitatis extremis, locutus est. Posset itaque sufficere, si ad eum studiosos mitteremus: sed ne vel hoc desit isto loco, quo cætera (quantum necessaria putauimus) tradita sunt: dicamus etiam de hac re breuiter.

Illud igitur debet esse huius rei principium. Quòd actus matrimonij, vt sanctus sit & licitus omnino, non solùm conuenientem materiam, sed etiam finem & cæteras circumstantias conuenientes requirit. Materiam itaque in matrimonij actu licitam & conuenientem constat esse propriam vxorem respectu viri: & proprium virum respectu vxoris. Licet enim vtrique alterius corpore vti, quod suum est, iuxta verbum Apostoli Pauli: modò fiat cum circumstantiis debitis, ob quarum defectum nascitur proculdubio peccatum. Sicut distributio eleemosynæ, & ipsa oratio, & quicunque, quantumuis ex se sanctissimus actus, peccatum est, quando non habet debitas circumstantias. De his igitur nunc dicendum est.

Quia igitur prima circumstantia actuum finis est: hæc primò est consideranda: atq; ita Caie. supradicto loco hoc ponit primum caput: de quo (quod ex supradictis sequitur) statuamus vt certũ, Solo fine & intentione generationis, vt reddendi debitum, licitum esse actum matrimonialem. Probauimus superius, & quidem sufficienter ex August. solùm generationis causa licitè contrahi matrimonium. Ex quo etiam probatur & vsum eius ob eam causam esse licitũ. Sed quia post contractũ matrimonij est vterq; alteri obligatus: & pręcipit Paulus: Nolite fraudare inuicem: etiam hic finis sufficiens est vt actus sit bonus: cum scilicet solùm vt satisfiat consorti, matrimonio aliquis coniugatorũ vtitur. Itaq; relinquuntur hi duo fines post contractum matrimoniũ, ad quos vsus eius ordinatur. Qui verò re in aliquem finem ordinata vtitur extra limites eius, abutitur certè (vt Augustinus inquit) & peccat. Igitur si delectationis causa fiat vsus matrimonij, peccatum est. Quantum verò sit: mortale, an veniale: disputatur quidem, & fortasse æquo

Quo fine vtendum matrimonio.

ſcrupuloſius, à nonnullis. Nobis videtur ſatis eſſe debere, quòd b. Thom. diſt. 37. q. 2. art. 3. 4. ſentēt. docuit, ex Auguſtini etiam ſententia, veniale tantum peccatum eſſe, quando delectatio intra limites matrimonij quæritur, hoc eſt, cùm ex propria, & non ex aliena. Legitur nonnunquam ardentiorem propriæ vxoris amorem adulterio conferri: & alij iudicant cogitandum eſſe quàm vehemens ſit amor: alij, an qui delectationem quærit, paratus ſit etiam extra matrimonium illam quærere: Sed nos putamus non eſſe vlterius inquietandos coniugatorum animos: exhortandi ſunt ad meliora, vt ad hoc tandem anhelent, vt ſola generationis cauſa conueniant: alia indulgenda ſunt tanquam venia digna, vt ex Paulo Auguſt. intellexit. Cæterùm de alijs finibus minus propriis & magis honeſtis non eſt omnino tacendum. Ob vitandam igitur fornicationem in ſe quidem, aut ob alia maiora peccata vitanda matrimonio vti extra generationis finem, veniale etiam eſſe peccatum conuincitur ſupradicta ratione: quia videlicet qui id agit, vtitur re præter naturæ ordinem. Sed tamen tanto magis huic indulgendum, quanto honeſtiorem habet prætextum. Cauſa verò ſanitatis & valetudinis minus eſt honeſta, quàm vitatio fornicationis: ſed tamen etiam huic indulgendum eſt magis, quàm cum ſola delectatio quæritur. Denique ita de cæteris omnibus finibus dicendum eſt. Semper peccatum cùm aliud quæritur quàm naturalis finis: nunquam tamen mortale, niſi finis ipſe in ſe mortalis ſit. Obſeruandum tamen eſt quòd in redditione debiti (qui & ipſe eſt ſanctus matrimonij finis) contineatur quoque, quando condeſcenditur infirmitati alterius, vel timetur eius lapſus. Hæc enim omnia ſancta ſunt, & pertinēt ad debitum matrimoniale. De fine quidem hæc ſint dicta.

De modo actus coniugalis.

Finem ſequitur modus: qui eſt etiam circumſtantia neceſſaria humanorum actuum. Secundum itaque caput, vnde peccatur in vſu matrimonij, eſt, cùm modus naturalis non ſeruatur. Ad quod vſque docendum Paulus etiam ſe demiſit, coniugatos inſtruens. Hæc eſt (ait) voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt ſciat vnuſquiſque vas ſuum poſsidere in ſanctificatione, non in paſsione deſiderij, ſicut gentes quæ ignorāt Deum. Et deinde ſubiungit. Non enim vocauit vos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem. Itaque qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum. Includit verò hoc caput multa, ſicut multi etiā ſunt minus natura-

1. Theſſa. 4.

les

les modi, quos corrupta libido adinuenit: de quibus tamen satis sit hoc dixisse: Quoties modus talis est, vt generatio sequi nõ possit, grauissimum peccatum mortale esse. Vbi etiam ille includitur, quem Paulus vitium gentium inter cætera nominat: Fœminæ (inquiens) eorum mutauerunt naturalem vsum, in eum vsum qui est contra naturam. Non est opus multa de his dicere: quacunque ratione modus contrarius sit generationi, quocunque modo delectatio illa quæratur & consummetur, sic vt ex illo modo generatio sequi non possit: grauissimum est vitium contra naturam, de quo August. lib. de bono coniugali inquit. Turpior est vxor si in se, quàm si in alia ea fieri permiserit. Cæterum modi alij quibus non impeditur generatio, etsi sint excessus, atque ideò peccata, inter illa tamen quæ per matrimonium veniam consequuntur, computanda sunt. Roma. 1.

De loco & tempore vtendi matrimonio.

Sequuntur circumstantiæ loci & temporis, ex quibus fit sæpe vt illicitus sit actus matrimonij. In loco enim sacro non dubium est esse peccatum mortale & sacrilegiũ. Locus etiam publicus, vtpotè contra honestatem naturalem, illicitũ facit actum matrimonij: sed de hoc non est opus, quare id peccatum sit, dicere: quod ab ipsa abhorreat humana ratione: propter quod etiam Cynici philosophi, canini scilicet, appellati sunt. Tempora etiã sacra à Deo & ecclesia deputata ieiunijs & orationibus, reddunt etiam illicitũ matrimonij actum: nec tamen ob id mortaliter peccari putant grauiores doctores: nec expedit circa hæc nimiũ restringere coniuges: nec tamen etiam hæc contemnenda sunt. Admonet seriò Paulus, ad tempus vacandum orationi: ne tentet (inquit) vos satanas propter incontinentiam vestram. Et Petrus docet coniuges sic se habere, vt nõ impediantur (inquit) orationes vestræ. Nullam itaq; habere differentiam temporum, & maximè cum accedendum est ad sacram communionem: est omnino reprehẽdendum, idq; duplici potissimum nomine: & quòd periculum inde sequatur incidendi in grauiores tentationes diaboli: & quòd hoc in se inordinatum sit. Nec tamen iudicandum est mortale (inquit b. Thom.) etiam exigere debitum: nam reddere in his adeò non est peccatum, vt potius contrariũ peccatũ sit: de quo inferius quoque paucis dicemus. 2. Petri 3.

De periculo abortus vel morbi ex actu cõiugali.

Sunt etiam præter hæc & alia, propter quæ in matrimoniali vsu peccatum committitur. Primum. Propter periculum graue & proba-

probabile abortus, aut infirmitatis vel prolis, vel ipsorum coniugium. Circa quæ multa in quæstionē veniunt. Sed primo, ad prægnantem accedere nō dubium est peccatū esse: quod b. Hierony. vt naturæ contrariū reprehendit: & August. inter nimios excessus cōputat. Sunt (inquit) adeò incontinentes, vt coniugibus nec granibus parcant. Verùm extra periculum prolis non iudicatur mortale. Deinde de accedente ad menstruatam, nonnullum dubium est, quod b. Thom. non audet mortale dicere: quanquā fateatur & proli, & cōiugibus inde nonnullum imminere periculū. Nos putamus in hoc non facile esse indulgendum. In scriptura sacra hoc inter grauia peccata recensetur: ita Ezechiele propheta dicente. Homo qui ad mulierem menstruatam non accesserit, & vxorem proximi sui non violauerit &c. Vbi vides iuxta peccatum adulterij hoc recenseri. Et rursum alibi similiter, turpitudinem menstruatæ reuelare, inter grauia ponit. Quæ sanè videntur hoc peccatum pluris facere, quàm vt inter venialia computandum sit. Tertiò deniq; circa hoc caput de leproso, aut eo qui cum periculo lepræ aut infirmitatis alterius matrimonio vtitur, dubiū monetur. Vbi etsi canon iudicet teneri cōiugem leproso reddere debitum: credit tamen b. Th. id esse accipiendum, cùm sine periculo infectionis fieri potest: quare etiam iugem habitationem cum coniuge leproso non præcipiunt iura: quod in ea sit probabilius infectionis periculum. Igitur de vsu ipso magis videtur esse quæstio facti. Nam cum probabili periculo infectionis nec licitè exigitur, nec certè reddere tenetur exactus: nec tamen reddendo peccare creditur: maximè quando alterius infirmitati condescendens id facit: alioqui in his casibus periculi & infirmitatis mortale est peccatū ex suo genere, si probabile periculum & grauis infirmitas timeatur.

[Lib. de bono coniug. ca. 6. | De accedente ad menstruatam. | 32. dist. 4. | Ca. 18. | Ca. 22. | De coniug. lepro. c. quoniam.]

Quintum similiter caput, vnde sit illicitus actus matrimonialis, est: si ante debitam solennitatem & benedictionem ecclesiæ fiat. Igitur si occultè cōtractum sit & sine legitimis probationibus: sicut ipse contractus mortale peccatum est, naturæ repugnans matrimonij: ita vsus eius mortalis est. Cæterū ante benedictiōes ecclesiæ vel cōsummare, vel vti cōsummato, nō est cur mortale peccatū iudicetur, quāquā christiana modestia, vt id obseruet requirat.

[De actu matrimo. ante benedictionē ecclesiæ.]

Vltimò tandē est aliud adhuc caput, vnde illicitus etiā fit vsus cōiugij, & maximè petitio debiti: ex eo scilicet, quòd amissum sit ius petendi. Vbi primò de voto castitatis dicendū: Certū est enim, quòd, si post votū castitatis quis cōtrahat (post votū, inquā, quan-

tumcunq; simplex: nã de soléni alia est ratio) vltra hoc quòd mortaliter peccat, vt supradictũ est: tenetur non exigere debitũ: quia tenetur quod promisit, quantũ in se est, bona fide seruare: tenetur tamẽ reddere exigenti cõiugi, atq; eius infirmitati condescendere: nec enim eius voto alter est obligatus. Quãdo verò post contractũ matrimoniũ vnus sine alterius consensu castitatẽ vouet: etsi multis videatur obligari eum, quantũ in ipso est, seruare: atq; ita non exigere: nobis tamen placet magis sententia beati Tho: qui hoc loco putat irritũ esse tale votũ, quod in præiudiciũ alterius factũ est. Fieret enim hac ratione onerosum & difficile matrimonium: &, si Paulus iubet: Nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu: multò iustius videtur posse dici: nolite promittere. Si enim vota vxoris de alijs reb. rata non sunt, nisi viro consentiente: multo minus de castitate: nec de muliere video dubitari posse. Ex quo sequitur, quòd nec de viro. Nã etsi in alijs rebus non sunt æquales, in hac tamen vna æquales sunt, Paulo dicente: Mulier sui corporis potestatẽ nõ habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatẽ non habet &c. Quòd si hæc non sufficiunt, satis esse debet, quòd dispensari facilè per ecclesiã possit, cùm indiscretum sit hoc votũ, & periculosum vtriq; coniugũ. Secundò etiã iuxta hoc caput, de adulterio dicendum est. Cùm enim propter illud adulter dimitti posit ab altero, consequens est, quòd iam ius exigendi amiserit. Nec enim ei fides seruanda est, qui fidẽ alteri nõ seruauit. Verùm Caietanus prudẽter considerat, quòd pœna adulteri sit ab altero infligenda: quo fit, vt non peccet qui adulter est, siue sciente, siue ignorante altero cõiuge debitum petens: nec tamen tenetur alter reddere. An verò debeat nõ reddere: & quid teneatur agere, siue vir siue mulier innocens, ad corrigendum adulterum: quando de adulterio diximus superius, explicatum est.

dist. 32. q. 2. ar. 4. ad 3.

An adulter petere posit debitum coniugale.

Hæc igitur circa vsum matrimonij sufficere possunt: in quibus 14. illa impedimẽta (quæ Caieta. diximus numerasse) continẽtur. Omisimus verò de industria quædã magis specialia, quæ facilè legi possunt. Verùm quia circa hæc omnia alia est ratio exigentis, alia reddentis: hoc nunc breuiter est notandũ, quòd, quãdo venialiter tantum peccat exigens, non est dubium teneri alterum ad reddendum. Si verò mortaliter peccet qui exigit: dubium videri posset. Et quidem, quando mortale tantum est ex parte exigentis (quia videlicet ille castitatis voto est astrictus) non dubium est, obligari alterum ad reddendũ, ne videlicet inde in grauiora laba-

Quomodo, & quando petenti debitum negare liceat, oporteat, aut non.

tur peccata. At verò quando ex natura sua ipse actus peccatum mortale est:vt in loco sacro ,vel cũ periculo abortus, vel ex modo innaturali:vtrinq; mortale est,& in exigente,& in reddente. Cæterùm quando alter liber est à debito reddendi vel ob adulterium, vel ob lepram & infirmitatem:vtrumq; illi permissum est,vt & nõ reddat si nolit,& vt reddere posit,si condescendere velit infirmitati alterius:quanquam de probabili periculo grauioris infirmitatis dubiũ meritò esse posit,iuxta ea quæ proximè diximus : quod tamen magis putamus relinquendum esse conscientiæ vniuscuiusq;:sicut & multa alia circa hunc articulũ : de quo hæc sufficiát.

LECTIO XVII.

De vera & propria matrimonij laude ac bonitate,& eius gradibus,cæterisq; ad omnes alios actus matrimonij pertinentibus.



EX omnibus itaq; , quæ , postquam cœpimus de bonis matrimonij agere , dicta sunt: satis intelligi potest , quodnam sit verũ matrimonij bonum: quæ illius laus vera & secundum sanam doctrinam,quę est media inter duo illa extrema,Manichęorum,nuptias damnantium:& Pelagianorum, nihil in eis inuenientium vituperabile : & Ioninianorum (inter quos certè possunt & Lutherani , si tamen non grauius quàm illi errant,computari)æquantium nuptias cælibatui. Igitur Augst.in libris de bono matrimonij,& de sancta virginitate,& duobus etiã de nupt. & cõcupis. ad Valerium , quatuor gradus sanctitatis in nuptijs distinguit:in quibus dilucidè certè explicatur,quicquid ad hanc

Quotuor gradus nuptiarum.

hanc doctrinam sanè intelligendam necessarium est. Primus gradus & summus atq; perfectissimus est nuptiarum, vt institutæ erant ante peccatum. De quarum actu & fructu, quamuis diuersa sentiri possint, vt ipse Aug. in principio libri de bono coniugali, & super Genesim ad literam, dicit: illud tamen certum est, in eis nullam inordinatam concupiscentiam, nullam libidinem fuisse futuram: sed mouenda erant membra ex rationis imperio multò certè facilius & fœlicius, quàm nunc vel pedes vel manus. Primus.

Secundus gradus est in nuptijs sanctorum, inter quas primæ sunt beatæ virginis: deinde perfectorum illorum Patriarcharum, Abraham, Isaac & Iacob, & similium: quorum cùm tota vita prophetica fuerit: similiter etiam ipsa matrimonia fuerunt prophetica. Hæ itaque sunt nuptiæ, in quibus omnimoda & integra seruatur aut virginitas, aut continentia, sola fide mutuorum obsequiorum, & societate vtriusque sexus, ac sacramento constantes: vel in quib. vsus est matrimonij, nullo voluptatis aut delectationis amore, sed sola generationis, & obsequendi diuinis præceptis, maximè in propagando Dei populo, quando id carnaliter à Deo iubebatur, voluntate & studio, atque desiderio promissionis de saluatore Christo. Primæ fuerunt nuptiæ beatæ virginis, quas imitati sunt etiam nonnulli coniugati: vt Cecilia & Valerianus: sed & de quibusdam alijs in historijs fit mentio: nec dubitandum est fuisse plures alios, & esse quotidiè coram Deo huius sanctitatis imitatores. Secundæ sunt nuptiæ illorum, quibus Christus promissus fuit ex ipsorum semine nasciturus: & intentione conseruandi genus illud vnde nasciturus erat, & gentem, in qua Dei cultus & hæc expectatio seruabatur, contractæ. Tales fuerunt Patriarchæ illi, qui ad nuptias (inquit Augustinus) descendebant magis ex altiori perfectione, quàm ascendebant: sicut & nunc faciunt, qui timentes infirmitati suæ, & volentes vitare grauiora etiam peccata, incontinentiam suam matrimonio excipiunt. Illorum igitur patrum nuptias, quanquam generationi essent intētæ, audet Aug. æquare virginitati etiam sanctorum: vt Abrahæ nuptias virginitati Ioannis Baptistæ, & præferre etiam virginitati multorū Christianorum: quos ille putat facilius potuisse omnino abstinere à coniugio, quàm possent sine vlla voluptatis immoderata relaxatione vti matrimonio, prout illi patres vsi sunt: ita enim inquit ille, Patrum illorum continentia & castitas nulla ratione minor Secundus.

dicenda est castitate virginum. Cum enim castitas virtus sit: in animo, non in corpore collocanda est: atq; ideo tanto maior, non quanto corpus incorruptius & à carnali actu magis alienum: sed quanto animus ab amore voluptatis & libidinis lōgius distat. Itaque illi multo libentius abstinuissent à coniugio, si tempore euangelicæ gratiæ vixissent (quando laudantur eunuchi propter regnū cœlorum) quàm tunc matrimonio vsi sunt. Officio seruierunt in matrimonio, animo & desiderio coluerunt cælibatum & virginitatē. In hoc gradu nullas nuptias putat Augustinus inueniri posse nunc, in quibus generationi & carnali actui vacetur. Nec enim (inquit ille) post euangelium nisi spiritualis esse potest intentio generationis, nec vllus pietate perfectus quærit habere filios, nisi spiritualiter.

lib. de bono coniug. c. 13

Tertius gra.

Tertius igitur gradus nuptiarum illarū est, in quibus post promulgatum iam euangelium generationi regenerandorū in Christo seruitur: & ita voluptas cohibetur, vt solum, quantum generationi opus est, relaxetur. Et illæ patriarcharum nuptijs proximè accedunt, nec sunt aliæ mediæ. Sed quod attinet ad perfectionem sanctitatis, longè distant ab illis: quantum distat videlicet desiderium filiorum nunc à ministerio euangelij: & propagatio carnalis ab illa spirituali generatione, qua per euāgelij doctrinam Christo generantur filij: de qua Paulus: In Christo Iesu per euangeliū ego vos genui. Denique, quantum desiderium filiorum carnaliū à desiderio aduentus veri Messiæ & saluatoris. Et nec in illis Augusti. putat multos inueniri. Raros enim experientia ipsa esse testatur in matrimonio, qui non agnoscant, non semper se tenuisse medium. Hæc quidem, quæ de hoc gradu & proximo diximus, secundum communem rationem & humanæ vitæ legem dicta sunt. Cæterùm inueniri posset casus etiam nunc, quo non minus spiritualis esset generationis carnalis intentio, quàm Abrahæ. Quid enim si ad regnum aut magnam partem christiani populi reducēdum ad fidem, aut continendum in pace ac iustis sanctisq; legibus, matrimonium contrahere & generationi intendere opus esset: maximè si id ita pij omnes iudicarent? Quo casu non dubium, quin à proposito & voto etiam virginitatis sanctè descendere quis non solùm posset, sed etiam deberet: vbi iustissima esset dispensatio voti, etiam solemnis, castitatis.

Quartus gradus.

Quartus gradus est nuptiarum, quæ delectationis causa tātum contra-

contrahuntur:non tamen quidquam agitur contra alia matrimonij bona. Diximus superius August. verum hoc matrimonium iudicare, vbi sola voluptas quæritur : seruata tamen sibijnuicem fide & perpetua indissolubilitate, nec impedita prole. Nec solùm matrimonium esse, sed & præferendum etiam multis, causa generationis tantum, sed non cum propria cõuenientibus. Hoc enim damnabile est, & mortale: illud verò veniale. Tantum enim valet (vt Augúst. inquit) ordinatio creatoris in rebus concessis, vt melior sit, hoc est, tolerabilior frequens & magnus excessus in delectatione quærenda: modò in matrimonio : quam paruus & rarus extra matrimonium. Nam illud (vt iam diximus) veniale tantum est: hoc mortale. Quamdiu itaque intra limites matrimonij continetur delectatio, & appetitus eius: non est iniusta, nec contra Dei ordinationem voluntas. Porrò extra hos omnes gradus, & reuera extra matrimonium est delectationis appetitus, vitata, quantum in se est, generatione. Si enim hac intentione contrahatur (vt suprà diximus) nec matrimonium quidem est: sed ipsa fornicatione peior: horrendum scilicet vitium contra naturã. Nam & August. dicit: Non video qualiter coniugium dici possit. Si verò contractum fuerit pura & integra intentione: quoties tamen hac ratione eo vtitur aut alter coniugum, aut vterq;, extra matrimonij limites egreditur, & (vt iam diximus) mortale peccatum est.

Li. de bono coniug. c. 5.

Li. de bono coniug. c. 11

Hæc itaq; nobis sint satis de vsu, bonis, & laude matrimonij. Circa quæ omnia diligenter curare debent, qui simpliciorem docent populum, scripturæ sacræ, & patrum testimonia ad manum habere, quibus & reprehendant vitia, & quod modestum est laudent: & ita in hoc dexterè versari, vt in neutram partem declinẽt. Cõmendãda semper est his q in matrimonio sunt, honestas, castitas, & proponenda matrimonia sanctorũ in exemplũ: sicut quod in matrimonio Tobiæ & Annæ scriptura commendat, quod angelus ibi loquitur ad Tobiam: Qui ita matrimonia contrahunt, vt Deum à se & mente sua expellant, & libidini vacent: in hos diabolus potestatem &c. Et illud Pauli: Vt sciat vnusquisq; vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut gentes quæ ignorãt Deum: & cætera huiusmodi, quæ in scriptura non rarò de matrimonij ordinatione reperiuntur.

Quomodo hæc proponenda populo.

Nec est verò omittendum, multos adhuc alios esse actus matrimonij quasi secũdarios. Cũ enim cõiunctã habeat matrimoniũ

indiuiduæ & perpetuæ vitæ consuetudinem vtriusque sexus, & multa sint officia coniugum in educanda & instituenda prole, in gubernanda & disponenda re familiari atque familia: non dubium est vtrumq; coniugum teneri & secundum legem naturæ morum, & secundum etiam positiua iura, quædam obsequia & officia præstare alteri. De quibus etiam frequenter in Apostolica doctrina admonentur coniuges: quæ loca ad manum habenda sunt, & frequenter inculcanda populo. Vt illud s. Petri: Similiter & mulieres subditæ sint viris, quarum non sit extrinsecus capillatura aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus. Paulus etiam ad Colos. 3. & 1. ad Tim. 2. ac ad Ephe. 5. diligenter instruit, mulieres quidē de obedientia, viros de dilectione syncera, quam illis exhibere debent: Christum viris, ecclesiam mulieribus in exemplum proponens. Cæterùm quia peccata circa hæc omnia communia sunt, quæ & in alijs rationibus vitæ inueniuntur: non est opus de singulis dicere: satis hîc sit, de huiusmodi admonuisse, vt non negligantur, Nam quanquam communia sint omnia hæc peccata alijs: habent tamen in matrimonio grauius iudicium, ac reuera grauiora sunt, ac præterea multorum periculorum atque aliorum malorum causæ. Satis itaque de his omnibus dictum sit.

1. Pet. 3.

LECTIO XVIII.

De quibusdam consequentibus & adiunctis matrimonio.



QVÆ diximus pertinent ad substantiā, & cætera omnia essentialia matrimonio, vt contractus naturalis, & vt Sacramentum est: nec non ad vsum actusq; eius. Sunt autem breuiter pauca explicanda, quæ consequuntur, & coniuncta sunt ipsi matrimonio: vt sunt sponsalia, siue promissio de futuro matrimonio contrahendo: bigamia, & ipsæ secundæ nuptiæ: de quibus nonnulla quæstio est. Ab his igitur duobus vltimis incipiamus.

Secun-

Secundas nuptias licitas esse, & tertias etiam ac quartas, post mariti aut vxoris mortem: Magist. sentent. scripturæ & patrum authoritatibus probat in fine distinctionis 42. & totius huius tractatus de matrimonio. Si autem (inquit Apostolus) mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro. Non dicit de primo vel secundo, sed de viro. Res itaque manifesta est, et confirmata eo loco à Magistro authoritatibus patrum. Illud duntaxat nonnihil dubitationis attulit, quòd antiqua Ecclesia auersata secundas nuptias, nonnihil illis detraxit. In concilio enim Neocæsariensi prohibentur clerici interesse conuiuijs secundarum nuptiarum: quòd potius (inquit) illis pœnitentia sit iniungenda, qui sic contrahunt. Hinc etiam nec benedicuntur secūdę nuptiæ. Sed hęc omnia sana et catholica doctrina eò docet pertinere, nō vt illicitæ iudicentur, sed vt nōnihil intelligantur habere minoris laudis, & nonnihil quoque inordinatioris concupiscentiæ: non tamen quòd dicamus vel veniale peccatum esse, secundò contrahere: sed tantum quòd habeat quandam speciem minoris boni, & quidem animi imperfecti, ac in affectu aut carnis, aut mundi magis propensi. Possunt tamen frequenter fieri, etiam laudabiliter: nam & Paulus suadet eas infirmioribus: Volo (inquit) iuniores viduas nubere.

Nec secundæ nuptiæ, nec tertiæ, nec quartæ sunt illicitæ.

Roman. 7.

Ex secundis nuptijs sequitur in clericis impedimentum quoddam & quædam irregularitas, ob quam prohibentur ordinari bigami: dicente Paulo & ad Timotheum, & ad Titum: Episcopum, & Diaconum etiam debere esse vnius vxoris virum. De hac ergo Bigamia est proprius titulus in iure, & de ea agunt nostri dist. 27. Vbi primò quæritur, vnde nam hoc impedimentum sit ordini: cùm dixerimus nullum esse peccatum secundas nuptias. In qua re moderni hæretici omnes post Lutherum, miro modo impatientes æstus libidinis, adeò licentiosi sunt, vt 3. & 4. & quoties placuerit, sacerdotibus nuptias permittant, eousque etiam progredientes, vt ferè simul plures habere vxores, licere dicant. Sic enim peruertunt loca hæc Pauli, vt vnius vxoris virum vocent eum, qui simul plures non habeat: quasi tunc in Ecclesia alijs licuerit plures habere vxores: quod quàm sit indignum, superius ostendimus. De his ergò omnibus duo notanda sunt. Primùm, quod superius probauimus ex latinorum & grecorum patrum sensu: vnius vxoris virum dici, qui nec simul, nec successiuè plures vnquam habuit.

Bigamia est impedimentum ordinis.

1. Timot. 3.

Ad Titum 1.

B. Tho. q. 3.

it. Quod verba ipsa Pauli, nisi peruertantur, apertè significant. Et
1. ad Tim. 5. idem confirmat etiam (vltra ea quæ ibi diximus) quod de viduis ipse Apostolus dicit: Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor. Si enim (vt Butzerus inquit) vnius vxoris vir est, qui nunquam simul plures habet: ergo vnius similiter viri vxor erit illa tantum, quæ nunquam habuit simul plures: quo nihil potest manifestius turpe & impium dici: quasi verò aliquando licuerit mulieri plures simul habere viros: quod supra ostendimus contra omnem naturam esse. Sed & asserere in primitiua illa ecclesia sub Apostolis post baptismum aliquos plures habuisse vxores licitè (vt etiam suprà diximus) error est (quanquam aliquorum catholicorum) contra legem apertè à Christo promulgatam illis locis Matthæi, Marci, & Lucæ, de quibus suprà; vbi de adulterio diximus. Non desunt plures ex catholicis, qui putent multis annis etiam ante Christum, vsum illum habendi plures vxores abolitum fuisse inter Iudæos: cùm etiam Romanis legibus nõ videatur fuisse licitus. Non legimus certè post Elcanam, patrem Samuelis, de aliis, quàm de regibus, quòd plures habuerint vxores: vt notat Pighius. Sed nos putamus hæc tanquam incerta relinquenda esse. Non omnia scripta sunt, etiam de illis, de quibus scriptura loquitur: vt August. probat. Et propterea tenendum est medium: vt, quid ante baptismum Iudæi egerint, nõ curemus: sed in Ecclesia semper sentiamus illicitum fuisse vni viro plures simul habere vxores: vt suprà diximus. Quod ideo nunc rursum repetimus, vt veram bigamiam illam esse, quam Paulus vocat, & quam hodie decernit ecclesia: apertè probaretur.

Secundum igitur de hoc sit: Bigamiam hanc duplici ratione impedimentum sacrorum ordinum definitam esse à Paulo. Priori, quæ apud patres præcipua est, ex significatione & mysterio sumpta. Habet enim secundum matrimonium, & ita bigamus, imperfectam significationem matrimonij Christi & ecclesiæ. Quoniam enim in hoc vnus tantum sponsus vnius tantum sponsæ est: plurium maritus non integrè & perfectè repræsentat Christum ecclesiæ sponsum. Et ideo (vt August. inquit) sacerdoti nouæ legis non conuenit plurium esse maritum: & vna mortua, alteram ducere. Secunda etiam ratio huc accedit, quòd speciem habeant alicuius incontinentiæ, secundæ nuptiæ: sicut diximus.

Ex quibus deniq; etiam tertium circa hoc notetur: Bigamiam impe-

impedimentum esse ordinum, ex illo verbo Pauli primò haberi: quod adeo venerati sunt antiqui omnes patres, & tanti fecerunt, vt & Anastasius & Celestinus pontifices, etiam dispensare dixerint esse illicitum: vt habetur titul. de bigamis, in decretalibus. De dispensatione tamen postea agetur. Sed an iuris diuini hoc impedimentum sit, an solum humani: non est facilè præcipitanda sententia. Durandus Apostolicam ordinationem, & purè humanam putat. Sed profectò nihil est quo id probari possit:& multo est probabilius, illa quæ in Epistolis suis Apostoli scripserunt, tanquam communem legem eos à Christo accepisse, maximè vbi non explicant aliter. Dicit aliquando Paulus: Præcipio ego, non Dominus: Hîc verò nihil horum, sed quasi rem certam, Episcopum dicit oportere esse vnius vxoris virum. Iuris quidem positiui id esse fatetur etiam b. Thom. sed non ideo sequitur iuris id esse humani. Itaq; multo certè probabilius est, hanc legem diuinam esse: quanquam fieri posit, vt extensa sit nonnihil ex humana ratione & ordinatione prælatorum Ecclesiæ.

Hæc igitur de ratione irregularitatis quæ est in bigamia: iam etiam quomodo incurratur, notandum est. Primo & manifestissimo modo incurritur bigamia (iuxta verbum Pauli) si quis legitimè duas habeat vxores vel simul, cum licitum erat, vel successiuè. Secundo, si quis duas simul illegitimè, vel vnam legitimè, & alteram illegitimè, vt vxores tamen, habeat: cum tamen, etiam si plures habeat concubinas, non efficiatur bigamus: quare etiam in hoc casu, quando alteram illegitimè habet, videbatur nulla esse bigamia: cum verè non sit nisi vna vxor: sed iura meritò ita interpretata sunt. His duobus est etiam tertius modus annexus, quando scilicet mortua prima legitima, secundam illegitimam quidem, sed vt vxorem habet. Quartus est similis etiam proximis, quando post solẽne votum castitatis de facto matrimonium quis contrahit: quod licet non sit verum matrimoniũ: si tamen bis cõtrahatur, vel cum vidua, etiam bigamum facit. Quintus modus est quando contrahitur etiam semel tantum matrimoniũ, sed cũ vidua aut corrupta. Quod etsi in ecclesia sumptum videatur ex lege, quæ virginem tantum permittebat sacerdoti ducere, non viduam, vel repudiatam, vel meretricem: accessit tamen etiã ratio. Quia cum viri caro fiat caro vxoris in matrimonio: & illa in plura diuiserit carnẽ suam: cẽsetur etiam vir suã diuisisse carnem: quãuis ille,

Quibus modis irregularitas bigamiæ incurratur.

Primus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

qui extra matrimonium pluribus cuiuscunque conditionis coniungitur, non censeatur bigamus: quia ex matrimonio hæc bigamia nascitur, in quo vir contrahens mulieri coniungitur, & contrà, mulier viro: & ideo ex corruptione mulieris vir efficitur bigamus, non ex sua. Sextus denique modus est, quando post fornicationem vxoris, maritus siue sciens, siue inscius illi coniungitur. De quibus omnibus, prǽterquam de primo, non est aperta authoritas scripturæ: & crediderim in alijs aperti orem esse rationem. Nam quæ de contrahente cum vidua, vel cognoscente adulteram dicuntur, videntur ab ipsis Apostolis fuisse profecta: quippe quæ semper reperiuntur in antiqua Ecclesia. In aliis verò magis videntur sequentium pontificum definitiones iusta ratione factæ, in pęnam tentantium illegitima coniugia. Est etiam & hoc non omittendum, quòd per matrimonium, non secuta copula, non causatur bigamia. Nam vidua relicta antequam cognoscatur, si ducatur ab altero, non efficit illum bigamum. Nec ille quidem, qui mortua vxore, quam non cognouerat, cum secunda contrahit, bigamus est: sicut nec ille, qui prius à se cognitam vxorem ducit. Necessarium est ad bigamiam, vt in plures per carnalem copulam diuiserit carnem, duobus modis iam explicatis.

Sextus.

Nec omittendum, quòd de bigamia inter Hieronymum & Augustinum discrimen fuerit: sed iam consensu Ecclesiæ definitum. Hierony. eum qui ante baptismum duas habuit: vel antè vnam, & alteram pòst: non putauit propterea non ordinandum: cùm baptismus auferat omnia quæ ipsum præcesserunt. Itaq; non putauit aliquem puniendum esse in Ecclesia priuatione ordinis, propter id quod ante baptismum fuit cōmissum vel factum: vt si etiam cum vidua quis contraxisset. Augusti. aliter sensit. Baptismus enim peccata aufert (inquit ille) non verò rationem Sacramenti mutat, de qua igitur in matrimonio bis contracto. Non enim propter peccatum, sed propter significationis defectum repellitur ab ordine bigamus. Quam sententiam ecclesia tota secuta est. Et hęc sint dicta de ratione qua bigamia contrahitur.

In epistolam ad Titum.

Restat iam, an dispensari posit ab Episcopo vel pontifice cum bigamo, vt ordinetur? Vbi certum est id in ecclesia frequenter fieri: nec credendum est illam errare. Est tamen nonnulla differentia inter doctores. Quidam enim quia solùm humani iuris hoc impedimentū putant esse, pro libito dicunt dispensare posse pontificem.

An cum bigamo dispensari posit, vt ordinetur?

Durandus.

tificem. Sed neutrum certè rationabile est: neq; quòd sit iuris humani, vt diximus (sed diuini potius) neque quòd si esset, ideo pro libito posset dispensare pontifex. Patrum & Conciliorum statuta, ac communes leges ecclesiæ non potest pontifex sine iusta causa auferre: nec certè vlla in re dispensare potest sine iusta causa: quod & nomen ipsum dispensationis, & ratio apertè ostendit. Quod donaui (inquit Paulus) si quid donaui, propter vos in persona Christi. Valere poterit dispensatio vel apud homines, vel vt verum ordinem bigamus consequatur, vel vt verus prælatus sit aut pastor qui ordinatur, vel cui confertur talis titulus: sed in conscientia coram Deo sine iusta causa nec ipse, nec dispensans tutus est. Potest ergo pontifex dispensare iusta de causa in vtilitatem Ecclesiæ: & inferiores etiam episcopi, quantum de iure vel consuetudine non est eis inhibitum: vnde in minoribus tantùm dispensant. 2.Corint.2.

De sponsalibus, à quibus sponsæ & sponsi dicuntur, quæ non aliud sunt, quàm promissio futurarum nuptiarum et matrimonij, agitur etiam à Magist sentent. d.27. vbi multa de illis b. Thom. & cæteri scholastici scribunt: & plura Iuristæ: de quibus non pauca apud Syluestrum in hoc verbo, Sponsalia. De illis igitur tria sunt breuiter explicanda: natura scilicet & obligatio eorum, personæ legitimæ ad ea contrahenda, & dissolutio illorum. quæst.2.

Quod ad primum attinet: cùm sponsalia non aliud sint, vt diximus, quàm promissio quædam, siue iurata: siue non, siue quacunque alia ratione confirmata: constat quòd obligent ad sui impletionem, etiam in conscientia coram Deo: neque dubium est, quin mortaliter peccetur in fidei illius violatione, quæ de graui proculdubio est, & magni momenti. Est enim contractus quidam consuetus inter homines, & frequenter vtilis ac necessarius. Hinc enim & in exteriori etiam Ecclesiæ iudicio tanquam res grauis pensatur: & similiter compelluntur ad hanc fidem obseruandam qui promiserunt. Nec de hoc aliud putamus esse dicendum. Nam quòd à nonnullis contractus hic, quia matrimonium præcedit, quasi probatio quædam eius dicitur, & ita vtilis, vt probatio religionis: non putamus ad rem magnopere pertinere. Certè ab hominibus hoc inuentum est gratia stabiliendæ alicuius amicitiæ. Et quia sub peccato obligat: & ex eo (vt diximus) impedimenta oriuntur matrimonij, non est consultum facilè hoc fœdus inire, quod sæpius, & multis de causis dissolui contingit, nec rarò etiam

Sponsalia in conscientia sub mortali peccato obligant.

XXxx cum

cum peccato. Fortè olim, cum inter homines constantior & syncerior erat fides, vtilius erat fœdus istud: iam certè rarò. Magis itaque putauerim ab ecclesia admitti quidem hunc contractum, quẽ nonnunquam placet hominibus inire: & de illo tradi ab ea leges iuri diuino & rationi humanæ conformes, quàm vt ab ecclesia quasi necessarius iudicetur, aut vtilis. Verum est olim hoc vocabulo fuisse vsos patres, vt dicerent prius desponsari futuras vxores: & fortè ante Ecclesiæ benedictiones tunc non fiebat aliud: quòd decretum illud Anacleti superius adductum habet: sed quod nunc ante benedictiones fit, verum est matrimonium, & nõ sponsio matrimonij futuri. Olim, cum etiam maior esset pudicitiæ honestas, iudicabant expectandam esse sponsam & suspirandam, ne posteà contemneretur. Nunc verò propter impudicitiæ pericula, & propter impedimenta ac alia incommoda rarò in his vtilitatem reperiri videmus.

Qui possint sponsalia contrahere. Ad sponsalia contrahenda solùm legitimi sunt, qui matrimonium postea contrahere possunt. Omnia igitur impedimenta matrimonij, etiam quæ solùm impediunt et non dirimunt: si in sponsalibus adsint, faciunt illa irrita esse. Non enim valet promissio rei, quæ iure prohibetur impleri. In sola ætate est discrimen. Nam cum ad matrimonia contrahenda ætas pubertatis requiratur, quatuordecim annorum in viro, duodecim in muliere: ad sponsalia sufficit ętas in qua incipit vsus rationis, quãdo scilicet homo potest ab alijs capere rationem aliquam de prouidẽtia futurarum rerum. Hæc communiter reputatur ætas septennij tam in viro

art. 2. quàm in fœmina. Beatus Thomas hoc loco ex Philosopho 1.

Triplex status hominis. Ethicorum triplicem statum hominis (quod attinet ad vsum rationis) ostendit. Primus, in quo omnino nullus est: quia videlicet nec per se homo potest capere quæ sunt rationis: nec ab alio discere, ante septennium. Secundus est in septennio, vt diximus. Tertius est, qui incipit in fine secundi septennij, decimo quarto scilicet anno, cum per seipsum etiam homo considerare potest, maximè illa quæ pertinent ad seipsum: & sicut tunc potest homo se obligare ad Religionem, ita etiam ad matrimonium.

Nunc de ratione, qua dirimi possunt huiusmodi sponsalia, non est multis agendum. Vniuersalis enim ratio in omni promissione est, eam tunc dissolui, cum aliquid accidit, propter quod incipiat promissio inutilis esse, aut nociua, siue etiam impossibilis:

aut

aut certè, quod si adfuisset quando promissio fiebat, meritò impediuisset ne fieret. Soluitur enim promissio consensu eius cui facta est. Hinc igitur aliqui colligunt octo causas, propter quas sponsalia dissoluuntur: per ingressum religionis: per contractum de presenti cum alia: per recessum alterius ad remotiores partes: per infirmitatem grauem & nimis debilitantem aut deformantem: sicut (inquit b. Thom.) epilepsia & paralysis, aut oculorum priuatio, siue abscisio narium. Per affinitatem superuenientem: vt si sponsus cognoscat consanguineam sponsæ, vel ipsa cognoscatur à consanguineo eius. Sexta causa est propter fornicationem alterius eorum. Tunc enim iustè potest alter negare illi qui fornicatus est, fidem. Septimò ex mutuo amborum consensu non est dubium solui sine peccato: cum solùm ibi agatur de soluendo promisso. Octauo denique, si etiam defectus ætatis sit, cùm ad eam peruentũ fuerit, reclamari potest à quolibet eorum. Vnde & promissiones illæ parentum vel tutorum de pueris, non magis sunt validæ, quàm accedente eorum consensu, ab ipsis probentur. Addit his octo Petrus de Palude duas alias: ordinem scilicet sacrum, & longioris temporis lapsum. Addit etiam nonnullas alias Syluester: sed de his satis.

Decem causæ ob quas dissoluuntur sponsalia.

Nonnihil additur etiam inter annexa matrimonij de filijs legitimis & diuortio, vel potius de modo agendi ad diuortium, & testibus: de quibus & Magister sententiarum loquitur dist. 41. vbi etiam b. Thom. & cæteri de his meminerunt. Sed reuera hæc magis exterioris fori materia est, & ad illius iudicium pertinet: vnde de his proprij sunt tituli in decretalibus, qui filij sint legitimi, &c, de diuortijs, & iterum, qui matrimonium accusare possunt. Interim verò nec hoc omittamus, quòd filij legitimi sunt, qui ex legitimò matrimonio nascuntur. Matrimonium verò legitimum illud est, quod in facie Ecclesiæ contrahitur bona vtriusque fide: cùm scilicet nullum putant esse impedimentum. Si enim alterum eorum defuerit, vel quia illi ambo, aut certè alter non ignorat impedimentum: vel clàm contrahatur: illegitimi reputabuntur, si postea impedimentum inueniatur. Tantum namque prodest in facie Ecclesiæ & publicè matrimonium contrahere, vt hoc faciat legitimos filios, etiam cum deinceps matrimonium nullum esse ostenditur.

art. 3. & 5.

Qui filij sint legitimi.

De diuortijs verò hoc duntaxat à nobis dicendum est, quòd, cum

De diuortiis.

cum ecclesia aliquod impedimentum fuisse agnoscit, dissoluit matrimonia. Ad id verò probandum recipit testes, quos maximè putat id posse agnoscere, & extra suspicionem esse: vt consanguineos, cum agitur de consanguinitate, & nonnunquam etiam extraneos. Et quia in his ecclesia decipi potest & falli, cum pendeat ex probationibus humanis: admittit etiam, quoties de hoc probabiliter dubitatur, in quæstionem rursum deduci, vt matrimonium quod semel separauerat, postea probet. Nec enim vult alicui præiudicare. Igitur hæc satis de sacramento matrimonij. Atque ita absolutus est tractatus de septem Sacramentis: in quo dum conati sumus omnes errores, quibus nunc infestatur Ecclesia, persequi, aut saltem de his admonere: multò longior euasit, quàm putauimus. Vtinam quantum desideramus, vel aliquid saltem vtilitatis adferat. Quæ restant de instituendis sacerdotibus simplicioribus & parochis, speramus nos breuius absolutuzos.

Finis primæ partis Tractatus de institutione sacerdotum.

SE-

TRACTATVS DE INSTITVTIONE SACERDOTVM.

DE PECCATORVM DISCRMINE, ET RATIONE MEDENDI vulneribus animæ, quatenus Parochis necessaria sunt.

LECTIO PRIMA.

De ratione & voluntate, primis actionum nostrarum principijs.



POST SACRAMENTA (VT ex his quæ in principio huius laboris nostri, quem pro instituendis sacerdotibus, præcipuè parochis suscepimus, dicta sunt, patet) tria supersunt necessaria cognitu illis: discrimē peccatorum, leuiorum scilicet à grauioribus: ratio adhibendi medelam: & communia quæ ad fidem & mores pertinent. Ex quibus quæ fidei sunt & ad omnes pertinent (& quæ idcirco per eos proponenda sunt

Prȩter sacramentorum notitiã tria sunt parochis cognitu necessaria.

marum, iuxta illud seruatoris: Si cæcus cæco &c. Si lumen quod in te est tenebræ &c. Vt itaque hæc, vt dignum est, à sacerdotibus cognosci posint: de causis actuum nostrorum, eorumq; natura & ratione sunt pauca præmittenda. Inter quæ primum sit de ipsis animæ nostræ potentijs & facultatibus, à quibus videlicet actus humani fiunt. Consideratio enim hęc potentiarum & virium animæ in hac materia, non nostra tantùm & scholasticorum theologorum & philosophorum est, sed grauium illorum & antiquorum theologorum, Gregorij scilicet Nisseni in libro de homine, & Damasceni in 2. ortho. fi. & August. in libro de Trinit. quamuis calumnientur hæretici quòd politicam tantum & naturalem philosophiam doceamus. Quid enim mirum, si docemus quæ necessariò præsupponit vera theologia, & ex quibus pendet vera cognitio nostri? Nisi putent gratiam naturam excludere, & ei contrariam esse. Reuera boni & mali mores, peccata & bona opera magna ex parte natura ipsa, & lumine illo vultus Dei, quod signatum esse super nos dicit psalmus, manifestantur, præter pauca illa, quæ propria sunt christianæ fidei. Ideoq; naturæ ipsius, & virium eius (intellectus. s. & appetitus, & reliquarum omnium) cognitio magnoperè conducit ad rectè iudicandum de bono & malo in moribus: quod cum necessarium sit spiritualibus iudicibus, sacramenti. s. pœnitentiæ ministris, necessarium inquam, vt non vulgaritur, nec ex sententia plebis, sed ex vera ratione & fide, atq; scriptura sacra iudicare posint: omnino credimus necessaria esse principia hæc doctrinæ moralis, quæ nos hîc paucis, & sine vlla contentione, sed simpliciter, quantum ad nostri, & ad nostrorum operum cognitionem pertinet, conabimur tradere.

Matth. 15. Ibidem 6.

Prima igitur & suprema animę nostræ potentia seu facultas est, quam rationem siue intellectum vocant, qua primò & maximè à cæteris animantibus distinguimur, & appropinquamus angelis atque ipsi Deo: quæ non aliud est, quàm lumen quoddam, quo illa à nobis cognosci & cogitari possunt, quæ sensus omnes & captum reliquorum omnium animalium excedũt. Sicut enim sensibus exterioribus, oculis, auribus, & cæteris occultioribus & interioribus, quamuis corporeis viribus animæ, commoda & incommoda corporis, pulchritudinem & deformitatem, dulcedinem & amaritudinem, præsentia noscimus, præterita retinemus, futura cogitamus & nos & iumenta: sicut etiam interiori alia,

Suprema animæ potentia est ratio.

Comparatur ratio cũ sensibus.

ſed corporea virtute quędam percipimus, quę nullo exteriori ſenſu percipi poſſunt: vt amicitiam & odium, quæ experiẽtia cognoſcimus animalia etiam cogitare, ſicut id quod vtile eſt & generationi & educationi prolis: ita etiam multo altiori, ſed omnino incorporea atq; ſpirituali virtute cogitamus & agnoſcimus homines ſpiritualem honeſtatem & turpitudinem vitiorum ac virtutum. Inquirimus etiam occultas rerum omnium cauſas, & attingimus vſque ad dominum ipſum, & meditamur æternitatem ac cæleſtia: & in ipſis etiam rebus corporeis, non tantum quæ naturæ quodam inſtinctu nobis imprimuntur, cogitamus aut retinemus, ſicut cætera animalia, ſed etiam inquirimus illa cum nondũ attigimus, & oblita rurſum ad memoriam reuocamus, & ex illis ratiocinamur comparantes & coniungentes alia alijs, vt Auguſt. inquit 12. de Trin. in prin. c. Hanc potentiam diuiſerunt & philoſophi & theologi in intellectum practicum, & ſpeculatiuum. Speculatiuum vocantes illum, qui ſolùm contemplandis ac cognoſcendis rebus intendit, quæ à nobis operandæ non ſunt. Ad quam partem animæ pertinent omnes naturales ſcientię de cælo & motibus, de Deo ipſo & Angelis. Practicus eſt, qui rebus agendis à nobis tantùm intentus eſt: ad quem maximè pertinet pars illa moralis, quæ de virtutibus agit & vitijs, & ab Ariſto. pluribus libris, atque à cæteris philoſophis, & theologis etiam tractatur: & huius partis eſt totius vitæ noſtræ gubernatio, & diſpoſitio agendorum omnium. Non quòd diuerſæ ſint iſtæ potentiæ, ſed eiuſdem diuerſi actus, vt ex ipſo philoſopho b. Thom. inquit in prima parte.

Diuiſio intellectus. *Theoreticus intellectus.* *Practicus intellectus.* *q. 79. ar. 11.*

Diuiſit eodem modo atque ratione Auguſt. hanc partem 12. lib. de trin. in rationem ſuperiorem & inferiorem: non quòd ſint diuerſæ potentiæ, ſed eiuſdem diuerſi actus. Quam diſtinctionem Auguſtin. (in ſeipſa quidem conuenientiſsimam) magno ingenio adinuenit, & myſtico ſenſui atque morali illius loci, in quo de primo peccato, ſuggerente ſerpente, inuitante muliere, & conſentiente viro, perpetrato loquitur ſcriptura, coaptauit.

Raio ſuperior & inferior.

Eſt igitur apud illum ſuperior ratio tanquam vir: ſupremum videlicet quod eſt in homine: ratio ipſa inſpiciendis ſpiritualibus & æternis rationibus, & conſulendis illis, & ex eis gubernandæ vitæ deducendis regulis intenta. Sunt enim æternæ quædam rationes, ſuperiores quidem omni intellectu, communes tamẽ omnibus,

Ratio ſuperior.

nibus, quibus vita nostra directa errare non posit (de quibus paulò inferius latius agemus) qualis hæc est, de qua dominus in euangelio: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines &c. Ratio verò inferior est intenta rationibus temporalibus & corporeis: sicut cum cogitat, quid quieti corporis & paci conducat, quid honestati & famæ. Hæc enim ad partem intellectiuam pertinent, sed tanto inferiora sunt spiritualibus illis & æternis, vt his intenta nostra ratio tantum distet à seipsa intenta illis, quantum mulier à viro in ipsa creatione: quæ quidem ad eandem pertinet naturam, & ex ipso viro desumpta est, illi tamen in gubernatione subdita: sic & inferior ratio ad ipsam pertinet naturã intellectus: sed quia inferius quid & ab eo deriuatum, illi subdita esse debet, vt ratio de temporalibus per rationem, quæ de spiritualibus & æternis est, gubernetur. Hæc igitur de ista potentia intellectus sint nobis distincta. Ratio inferior.

Illam sequitur altera eidem coniuncta atque germana, quam rationalem appetitum seu voluntatem dicimus: quæ nõ aliud est, quàm quædam inclinatio & propensio, qua prosequimur & tendimus interiori animo in bona atque conuenientia, quæ per rationem cognita sunt. Quod cum experientia ipsa in nobis videamus (afficimur enim spiritualibus illis bonis, quæ per rationem agnoscimus) ratio etiam eius facile reddi potest. Cũ enim quamlibet formã naturalẽ consequatur inclinatio & propensio in ea, quæ sibi conuenientia sunt, vt grauitas lapidis & leuitas ignis: naturæ verò virtutẽ habentes cognoscẽdi induant quodãmodo per cognitionem formas & naturas earum rerum quas cognoscunt: cognitionem etiam sequitur inclinatio conueniens illi, in ea scilicet quæ cognita sunt: quæ in brutis animalibus, & in nobis, quatenus cum illis conuenimus, & intenti sumus cognitioni sensuum, vocatur appetitus sensitiuus, sicut prior ille appetitus naturalis. Cognitionem etiam intellectiuam, necesse est, vt consequatur potentia & inclinatio, qua conuenientia naturæ bona amentur, & mala odio habeantur. Quare hæc virtus omnino spiritualis & incorporea est, sicut intellectus, & ad supremam hanc hominis partem pertinet, & vtraque simul vocatur ratio, cuius imperio cætera quæ in homine sunt, subdita esse debere dicimus. De voluntate.

In his itaq; duabus potentijs est dignitas illa diuinæ imaginis, & regale atque diuinum prorsus imperium, de quibus dictum

Comparantur inter se intellectus & voluntas eorumq; operationes.

est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram &c. vt præsit piscibus maris &c. Est tamen hoc loco diligenter annotandum, quis sit ordo & habitudo earum ad seinuicem. Habet enim se ratio vt consultrix, atque proponens voluntati ea in quæ tendere aut posit aut debeat: vnde nec effectiuè eadem mouet aut impellit, sed tantum agit, sicut homo qui proponit aut suadet aliquid, qui non propterea in voluntatem ipsam operatur, aut in eam quicquam imprimit. Voluntas verò motrix est atque efficax causa cogitationis ipsius, atque effectiuè operatur & mouet ipsum intellectum, sicut membra, aliasq; animæ vires. Est enim ipsa verè in hoc animæ regno dominatrix, sine qua nulla operatio intellectus, sicut nec aliarum virium illi subditarum efficax est. Nec tamen prætereundum, quòd hinc non sequitur vlla impossibilitas, aut circuitus repugnans, quo minus actus rationis & voluntatis fieri possint, vt videri poterat: cum dictum sit, voluntatem non posse velle, quod ratio non proposuerit & cogitauerit: nec rationem cogitare posse, quod voluntas non velit. Est enim principium in cognatione aliqua vel à Deo, vel ab Angelis, vel ab aliqua causa naturali immissa, quam in potestate voluntatis est aut continuare, aut reijcere: atque ita voluntaria est prior illa cogitatio, etsi non præcesserit voluntas: satis est quòd illa non repugnet, atq; ita cōsentit.

LECTIO

LECTIO SECVNDA:

De actib. rationis practicæ & volũtatis.



IAM de actibus harum potentiarum, quatenus morali nostro proposito conueniunt, breuiter dicendum: quomodo videlicet ratio practica dirigat voluntatẽ, & quomodo ipsa prorumpat in actum, atque progrediatur in suis operationibus.

Quomodo intellectus & voluntas inchoent actiones & in eis progrediantur.

Illud ergo statuatur primùm: voluntatem nostram (quæ in bonum, vt diximus, rationis intellectus tendit) duo respicere, scilicet finem, & media. Sic & intellectus ipse practicus, qui illam dirigit, vtrumque considerat: finem tanquam principium, media tanquam conclusiones inde deductas. Vnde principia hæc & fines, & actus circa ipsa, certa sunt, ac natura indita, & rationi & voluntati: media verò & conclusiones nec certa & eadem sunt, nec in ipsa eodem modo & ratione feruntur: sed variè atq; diuersimodè. Cum enim natura rationis & voluntatis nostræ mutabilis sit: non solùm in diuersa & contraria, sed nonnunquam in eadem obiecta contrario modo fertur: quod in Deo omnino non est, apud quem nulla est vicissitudinis obumbratio: sed nec in ipsis angelis est tanta mutabilitas, quanquam & ipsi non simul omnia agnoscant & velint. Quod ideo dicimus, vt in hoc principio mutabilitatem animæ nostræ in suis proprijs operibus agnoscamus, vnde non minima sunt circa mores in nobis pericula & incommoda. Cum itaque mutabilis sit ratio & voluntas nostra: natura verò semper ita comparatum sit, vt motus omnis ab immobili aliquo & certo incipiat: indita sunt certa quædã principia rationi & voluntati nostræ atque fines, à quibus ad conclusiones & media progressus fiat.

In ratione itaq; practica sunt quædam certa & immobilia principia, quæ August. in 2. lib. de lib. arb. vocat principia & lumina virtutũ omniũ: & in 12. de Trin. vt superius diximus, rationes spirituales & æternas, ac immutabiles, sicut numerorũ ratiões. Itaq; vt intellectu speculatiuo certa quædam principia natura indidit,

quę Philosophi vocarunt axiomata seu dignitates & maximas: vt, nihil simul esse & non esse: totum maius esse sua parte: quas nullus negare potest: ita & in intellectu practico sunt certa etiam principia, quæ non aliud sunt, quàm de finibus humanis certa quædã iudicia: vt, beatitudinem esse appetendam: studendum sapientiæ: iustè viuendum: posthabenda esse deteriora melioribus: æterna & incorruptibilia meliora esse corruptilibus & temporalibus: auertendum esse animum à corruptione, & transferendum esse ad incorruptionẽ. Eiusmodi iudicium intellectus practici d. Thom. ex Hiero. & alijs antiquioribus synderesim vocat; alij apicem & sublime mentis, quod semper inuiolatum manet & incorruptum, quantumuis falsis opinionib. & peruersis affectibus fit homo corruptus. Et hæc est prior rationis nostræ practicæ operatio.

In 1. p. 79. ar. 13. Synderesis.

Voluntas naturaliter appetit finem. Velle intentio & fruitio actus voluntatis.

Quia verò, vt dictum est, voluntas cognata est rationi, hunc rationis actum sequitur in voluntate similis alius actus: naturalis scilicet appetitus finis: velle esse beatũ: velle iustè viuere: incorruptionẽ & æternitatẽ appetere. Omnia enim illa quæ ratio vt fines proponit volũtati, et vt certa bona, illa naturaliter appetit voluntas: & hic appetitus finis vocatus est volũtas, siue velle, communi videlicet nomine: sicut cùm in fine jám habito quiescit, ille actus dicitur fruito: & cum in illum per media tendit, dicitur intentio.

Hi igitur sunt primi actus in humanæ vitæ progressu. Nõ quòd necessarium iudicemus explicitè & actu vel à ratione cogitari, appetendam esse beatitudinem, vel voluntatem ita eam velle: sed satis est, quicquid iudicat ratio appetendum, & quicquid voluntas appetit, vt indutum ratione beatitudinis, sapientiæ, vel iustitiæ &c. & appeti; & iudicari appetendum. Vnde in omnibus quæ volumus, sunt virtute hi finium appetitus: sicut in omnibus quibus intellectu speculatiuo assentimur, priora illa principia virtute continentur: videlicet nihil simul est & non est: cum tamen illa actu cogitasse explicitè non sit opus, vt ipsa experientia docet.

Actiones rationis & voluntatis circa media ad finem.

Consilium.

Iam quales actiones rationis & voluntatis circa media sint, considerandum. Voluntas ergo efficaciter cupienș finem, mouet etiam rationem efficaci imperio suo ad consultandum: inquirendum scilicet, quibus medijs ad eum perueniri posșit: & cum plura occurrerint, vt inquiratur, quod eorum sit cõuenientius: vbi cum intellectus certum iudiciũ tulerit (quod est cõclusio consilij, & cuiusdam practici discursus) hæc erit prima eius circa illa operatio,

ratio, quam consilium vocarunt & Philosophi, & antiqui illi Theologi.

Hanc verò sequitur in voluntate electio: cum scilicet voluntas medium illud efficaciter vult, quod ratio conuenientius esse iudicauit. Quem actum & alijs nominibus nonnunquam vocarunt: consensum videlicet, vel vsum. Certum est tamé voluntatem post finem, quem naturaliter amat, in media tendere liberè & contingenter, iuxta rationis practicæ iudicium: atque ideo quandoque in electione medij peccatur à voluntate, et à ratione etiam erratur. Vnde dixerunt Philosophi (prout d. Tho. in 1. 2. de hoc loquens, dicit) syllogismum incontinentis siue peccantis, paralogismum esse; quòd videlicet cum consultat, primò assumit, bona, conuenientia, & salubria esse appetenda, quasi maiorem quandam propositionem præmissam: deinde cùm assumit non vera, sed apparentia: cogitat, malè quodámodo subsumens. Incontinens enim, cum cogitare deberet fornicationem esse malam, et contra Dei legem, atque ideò in interitum ducere: cogitat è contrario, illam delectabilem & suauem esse, atque ita iudicat fornicationem appetendam esse.

Electio.

Consensus vsus.

q. 12. & 14. & 77.

Meritò itaque Gregorius Nis. lib. 5. de homine, c. 4. & 5. & Damascenus ca. 27. lib 2. de orth. fid. consentaneè etiam Philosopho, consilium & electionem non de fine, nec de necessarijs et impossibilibus, sed de medijs tantum, quæ in nostra sunt potestate, & incertum exitum habent, esse dicunt: propter quod in his non solùm libertas, sed varietas magna est in nobis.

Quarum rerum consultatio & electio.

Ex quibus omnibus iam vltimò ratio voluntarij ostenditur. Cum enim voluntarium à voluntate propriè dicatur: voluntas verò internum principium sit operationum nostrarum cognitionem sequens: rectè Arist. in 3. ethi. & antiqui illi, Gregor. & Damascenus (quos b. Thom. sequutus est in prima 2.) definierunt voluntarium esse, cuius principium est in ipso operãte, sciente singula circa quæ est ipsa operatio: quod de circumstantijs dixerunt, de quibus postea. Nunc verò hanc voluntarij rationem ex opposito, inuoluntario scilicet, ita explicant supradicti patres. Inuoluntarium enim illud dicitur, quod per violentiam fit, vel per ignorantiam. Violentum verò id dicimus, quod à principio externo est. Voluntarium ergo ab interno oportet esse. Ignorantia rursum opponitur scientiæ; scientia ergo in voluntario requiritur: voluntario

Quid voluntarium & violentum. ca. 3. lib. 5. ca. 24. 2.

Voluntario opponitur violentia & ignorantia.

tario igitur meritò opponitur violentia & ignorantia. Sed quoniam voluntati in proprio suo actu violentia inferri non potest (nec enim velle possumus, nisi volentes, & à propria voluntate acti) membra verò exteriora cogi posśint à fortiori (sicuti cum pedibus & manibus ligatur quis, vt non posśit progredi & operari) fit, vt ipsis actibus voluntatis non inueniatur violentum. Ignorantia verò sæpe in eis inuenitur: cum scilicet aliquid ideo volumus, quia ignoramus quid aut quale sit: vt cum Iacob ignorauit Liam esse pro Rachel sibi suppositam. Illud tamen non est omittendum, quòd patres in brutis etiam voluntarium posuerunt (quod magis propriè spontaneum dici potest) & id quidem communi quadam ratione, non vt à voluntate, virtute nobis propria, dicitur: propriè enim in his solùm est quæ voluntatem habent. Vnde non tantùm vt finis ipse & media, sed vt ordo etiam vnius ad alterum apprehendatur, ad perfectè voluntarium requiritur: quod in cæteris animalibus non est, vt beatus Thomas hoc (q.6. 1.2.) tractans, docet. Bruta enim magis à natura aguntur, & imaginatione aliqua subitò immissa feruntur, quàm iudicio & voluntate. Metus etiam (vt eisdem locis conclusum est) voluntarium non aufert: sed simpliciter, quod metu facimus, voluntarium est: vt cum mercator iactum facit mercium in mare, imminente tempestate: quanquam dicatur secundum quid inuoluntarium: mallemus enim non incidisse in eam necessitatem: sed ex quo incidimus, absolutè volumus id facere quod illa postulat.

Metus non facit inuoluntarium.

LECTIO

LECTIO TERTIA.

De reliquis omnibus potentijs humanorum actuum principijs, & præcipuè appetitiuis, & earum actibus.



DVas prædictas potentias, & actiones earum exposuisse sufficeret, si homines tantum rationales essemus: sed quia communicamus etiam cũ brutis animantibus in corpore & sensibus, eorumq́; officijs: sunt in nobis aliæ operationes, & virtutes, illarum operationũ principia: de quibus etiá breuiter dicendum, quantum morali proposito conuenit. Igitur cum Grego. Nissen. & Damascen. distinguamus præter has potentias (quæ sunt secundum essentiam suam rationales, hoc est, ipsá ratio, et appetitus eius) duplicis generis alias potentias: quædam enim sunt, (vt illi inquiunt) rationales: quę scilicet rationem sequuntur, et ab ea persuadentur: quas mox explicabimus. Aliæ sunt irrationales omnino, quæ nec rationi obediũt, nec persuasibiles sunt: quales sunt (vt inquiũt illi) pulsatis illa virt⁹ cordis & arteriarũ, et nutritiua atq; generatiua, cæterę q́; vegetatiuæ partes. Ille verò quæ rationi participant & ei obediunt, quas rationales diximus, distinguuntur à sancto Tho. & à Philosopho primo politi. Nam aliæ semper & omnino rationi parent: hæc est virtus motiua, quæ in membris corporis est: vt progressiua, quæ maximè in pedibus cernitur. Aliæ verò sunt quę nonnunquam repugnant, & feruntur à seipsis in sua propria bona: quare cum à ratione ab eis auócantur, non mox illam sequuntur, quanq̃ tandẽ trahi possint: & hic est appetitus sensitiu⁹. Habet enim suum proprium motum in ea quæ sunt sensui delectabilia. Sed (vt experientia videmus) ira, quæ vnus horum motuum est, mitigatur consideratione, sicut concupiscentia & huiusmodi alij appetitus. Dominatur ergo illis ratio, sed vt liberis, qui sibi

L.4. de homine. c.8.
De orth. fid. c.12. lib.2.

Quædam potentiæ animæ omnino non obediunt rationi.

1. p. q. 81.

Quędam potentię animę omnino parent rationi.

Habet aliæ nonnunquam repugnant.

Appetitus sensitiuus.

dimissi

Rationis imperium in alias animæ vires.

dimissi feruntur in sua. Virtuti verò motiuæ et organis eius dominatur ratio vt seruis. Nunquam enim hæc mouentur sine ratione in homine, nisi vbi est defectus aliquis naturæ. Quare membra actuum humanorum non tam sunt principia, quàm instrumenta quædam: nec enim rationem aut voluntatem vel tantillum mouent, sed mouentur ab eis ad exteriores operationes. At verò appetitus non solùm repugnat, sed impedit etiam & trahit rationem & voluntatem, vt experientia docet. Idque (vt b. Thomas dicit) multipliciter fit: primò, rationem distrahendo. Nimium enim alicui affectui appetitus intenta anima, minus efficax est ad rectè & secundum rationem iudicandum. Deinde & per apertam contrarietatem & repugnantiam. Dum enim iudicat appetitus sequendam delectationem aliquam, & nimium sibi complacet in ea: ratio non satis efficax est ad rectè circa hoc iudicandum. Demum & immutando corpus ipsum. Sunt enim hi affectus cum corporis immutatione: vt ira cum sanguinis accensione, & timor contrà. Mutato verò corpore, fit, vt longe aliter homo sentiat & iudicet: sicut famescens aliter iudicat, quàm satur. Propter hæc igitur omnia dictum est: qualis quisque est, talis finis ei videtur. Hæc igitur appetitiua virtus est à nobis attentius consideranda, quæ in actionibus plurimum valet. Et eo magis, quo consuetudine facta est fortior, & quo magis sequuntur homines appetitum quàm rationem. Omittamus tamen hanc magis speculatiuam quæstionem: an hæc repugnantia sit naturalis, an solùm ex peccato in pœnam à Deo inflicta. Illud certum est, ablatum fuisse propter peccatum ab homine donum illud originalis iustitiæ, quo fiebat, vt hæc repugnantia auferretur: & rursus, hanc esse de qua Paulus inquit: Caro concupiscit aduersum spiritum, & spiritus aduersus carnem &c. Item: Video aliam legem &c. Appetitus igitur hic (quem sensualitatem vocant) est propensio sensitiuæ naturæ in bona delectabilia sensui: vt voluntas fertur in ea, quæ rationi conueniunt.

Appetitus sensitiuus nō tantum repugnat, sed etiā trahit rationē & voluntatem.

1. 2. q. 77. art. 1. & 2.

Diuiditur verò à priscis illis theologis, atque etiam philosophis, in concupiscibilem, & irascibilem. Quia enim natura, sicut dedit rebus omnibus, ad ea quæ sibi conueniunt quærenda, inclinationem quandam: ita etiam dedit vt insurgerent in contraria & impedientia. Sicut lapis, quanta virtute descendit, tanta repellit omnia impedientia descensum. Ideo animalibus non solùm dedit in

Duplex appetitus sensitiuus, scilicet concupiscendi et irascendi.

bona

bona conuenientia ſenſibus inclinationem, quam dicimus concupiſcibilē: ſed etiam qua inſurgerent in contraria & impedientia, quam vocarunt iraſcibilem, ex qua ſunt pugnæ & contentiones propter delectationes in animalibus. Et quia hæc ſæpe contraria ſunt (quod enim fugit concupiſcibilis, ſcilicet dolores, aggreditur iraſcibilis, quoniam inſurgit in alterum) duas dixerunt virtutes, & non vnam. Actus verò earum, quas affectiones alij, alij paſsiones dixerunt, ſunt breuiter etiam à nobis conſiderandi: quos etiam antiqui illi theologi Gregor. & Damaſce. tradiderunt ſupradictis locis: & diligentiſsimè d. Thom. pluribus quæſt. videlicet à 22. vſque ad 48. prima ſecundæ. Plurimum enim refert ad materiam moralium hos cognoſcere: cum (vt diximus) tantopere valeant affectus in hominibus. Nobis tamen in hoc principio ſatis ſit breuiſsimè vel numeraſſe harum potentiarum actus.

De actibus ſiue paſsionibus vtriuſque appetitus ſenſitiui.

Igitur virtus illa concupiſcibilis duo reſpicit. Primò bonum quod proſequitur: deinde malum quod fugit. Circa bonum tres diſtinxerunt illius actus, amorem, deſiderium, & gaudium: qui ſe habent in animali, ſicut in re naturali reſpectu finis naturalis primùm conuenientiā ipſa rei naturalis cum fine, quæ eſt antequam incipiatur motus, & ex qua incipit: deinde motus ipſe: tertiò denique quies. Sic in appetitu hoc animali, bono abſolutè propoſito concupiſcibili, primò placet illi: hoc vocant amorem, ſecundò, ſi conſideratur abſens, appetitur deſiderio: ſed in iam adepto & acquiſito conquieſcit appetitus, quod eſt gaudium. Circa malum tres oppoſitos actus, qui ex his manifeſti fiunt, poſuerunt. Malum enim abſolutè conſideratum odio habetur, abſens fugitur, præſens triſtitiam efficit: atque ideo hos actus nominarunt, odium, fugam, & triſtitiam.

Actus appetitus concupiſcendi circa bonum & malum.

Amor. Deſiderium. Gaudium. Odium. Fuga. Triſtitia.

Iraſcibilis porrò, quæ propugnatrix eſt & vindex concupiſcibilis, ab illa incipit, & in illam terminatur. Eſt tamen circa bonum & malum, ſed difficile. Bonum igitur arduum illi propoſitum, ſi iudicetur poſsibile acquiri, ſperatur: quòd ſi è contrario impoſsibile credatur, deſperamus de illo. Et hæc duo, ſpes & deſperatio, ſunt duo contrarij actus virtutis iraſcibilis circa bonum. Similiter & malum arduum aut timetur, cùm iudicatur nō poſſe euadi: aut cū ſperatur ſuperari poſſe, audemus in illud inſurgere. Sunt igitur timor & audacia duo iraſcibilis actus circa malū arduum: & hoc quidē cum abſens eſt. At verò cùm malum eſt præſens, ſi ſuperari

Actus appetitus iraſcibilis circa bonum & malum difficile.

Spes. Deſperatio. Timor. Audacia.

Ira. posse iudicatur, insurgit ira, quę propriè etiá est irascibilis passio. Nam si superari non posit malum, succumbit appetitus per tristitiam, quæ non est irascibilis, sed concupiscibilis affectio. Circa bonum verò pręsens cum nulla sit difficultas, non operatur irascibilis, sed in eo quiescit concupiscibilis per gaudium. Si itaq; hæc bene considerentu., apertè patet in tristitia & gaudio terminari omnes affectus appetitus, incipere verò ab amore. Ex eo enim quòd aliquod bonum amatur, desideratur absens: si sit difficultas, speratur, & in eam insurgitur ab irascibili: cum verò acquisitum fuerit, sequitur gaudium: quòd si impossibile iudicatur, est desperatio: vel si tandem non obtineatur, sequitur tristitia. Ex quo etiam circa malum, qualis sit progressus ostenditur. Odio habetur malum absolutè consideratum: absens fugitur, & insurgimus per audaciam in illud, atque repellitur per iram si inciderit, vel per tristitiam succumbimus illi.

LECTIO QVARTA.

De volũtario in omnibus humanis actibus, de habitibus, & prima diuisione humanorum actuum in bonos & malos.



IAM ex illis quæ dicta sunt proximis lectionibus, inferamus quædam, quæ non parum adiuuant ad iudicium humanorum actuum, & cognitionem peccatorum.

Primò itaque ex dictis ostenditur, in quibus actibus hominum voluntarium inueniatur, & ad quos se extendat imperium rationis: hæc enim duo se inuicem consequuntur. Ibi enim solùm voluntarium est (quod à voluntatę propriè dici superius ostendimus) vbi motus

motus voluntati subest: quæ cùm ratione regatur, in eisdem etiam est imperium rationis.

Imperium igitur hoc loco ordinationem quandam rationis nõ indicatiuam tantum, sed imperatiuam & efficacem, mouentem videlicet ad exercitium actus, dicimus. Cum autem etiam superius ostensum sit, ad voluntatem propriè pertinere, mouere effectiuè ad actus exercitium: satis ostenditur (vt b.Tho. colligit) imperare rationis quidem esse, sed virtute voluntatis efficacis. Ex quo proximè sequitur, ad omnes illas potentias, quas rationales diximus siue per essentiam, siue per participationem, extendi imperium rationis; & in illis omnibus voluntarium esse, ac in illis duntaxat. Imperatur igitur & est voluntarius primò actus ipse rationis, quoad exercitium quidem semper, vt cogitet videlicet aut non cogitet: quoad assensum verò similiter, vbi ratio non est conuinçens. Vnde credimus nonnunquam ex imperio rationis. Imperatur deinde & actus ipsius voluntatis, quatenus & à ratione ordinati, & alio actu voluntatis appeti potest. Tertiò etiam actus appetitus sensitiui imperatur, quanquam (vt dictum est) ex se appetitus nonnunquam moueatur. Denique & exteriorum membrorum actus, quoad motum videlicet localem, & alios, in quibus sequuntur apprehensionem. Solæ igitur vegetatiuæ vires alienæ sunt à voluntate & eius imperio. Actus itaque illi qui imperantur, non aliud, quod ad mores attinet, sunt, quàm ipsum imperium. Itaque deambulatio voluntaria & imperium eius, seu voluntas ipsam volens, & ratio ordinans, ita se habent (vt beatus Thomas inquit art.4. eiusdem quæstionis 17.) sicut actus primi mouentis, & instrumenti exterioris. Ipsa itaque sunt veluti materialia: formale verò, quod ex ratione & voluntate est.

De imperio rationis.

Imperium rationis ad quas potentias se extendat.

Vires animæ vegetatrices non subsunt imperio voluntatis.

Infertur etiam ex eisdem, in omnibus his potentiis in quibus est voluntarium, esse habitus, quos, quantum huic proposito sufficit, vocamus dispositiones bonas vel malas, quibus potentiæ disponuntur ad suas operationes bene aut secus exercendas: sicut scientia in intellectu est quædam bona dispositio eius ad aliqua cognoscenda: & ignorantia mala. Temperantia est bona dispositio animi ad moderatè vtendũ delectationibus: & è contrario, intemperantia mala dispositio illi opposita. Circa quos habitus hoc primò aduertendum: ita natura comparatum esse, vt virtutes illæ atq; potentiæ, quæ ad diuersa obiecta & diuersimodè determina-

De habitibus bonis & malis.

rū possunt beneque & male ad illa se habere: ex operationibus suis disponantur ad similes etiam operationes, quas dispositiones habitus vocamus. Nec enim in graui corpore aliquis habitus ad descendendum deorsum generatur, aut necessarius est: cum ad hunc actum præcise sit à natura determinatum. Sed nos (qui vel voluntate vel ratione in diuersa tendimus, et in eadem diuersimode & varie, bene s. vel male) cum assuescimus bonis operibus, assequimur dispositiones ad similes actus facile & prompte exercendos, quas virtutes etiam dicimus: sicut ex assuefactione malorum operum contrarios habitus paramus, quos vitia vocamus. Quod cum experientia ipsa constet, non est opus pluribus probare: quod omnis etiam & philosophorum & scripturæ doctrina testatur: de quibus beat. Thomas q. 49. & pluribus sequentibus, prima secundæ. Nec species singulas eorum, siue bonorum siue malorum, opus est persequi: satis sit (quod ad sequentia opus erit) adnotasse, habitus, quanquam non sint causa omnium actuum (cum à quibusdam potius ipsi producantur) computandos tamen esse inter principia intrinseca humanarum operationum. In solis itaque illis virtutibus & potentiis eos esse constat, quæ rationi & voluntati parent: & ita principia sunt humanarum operationum. In potentiis itaque vegetatiuis non sunt habitus, sed in ratione ipsa, in voluntate, & in potentiis appetitiuis, & membris etiam ipsis, quibus vtitur ratio & voluntas: vsque adeo vt & animalia ipsa, quatenus ab humana ratione diriguntur, habitus quosdam habeant; quibus equus recte aut secus mouetur in bello, & canis venationem sequitur &c.

In quibus animæ potentiis sint habitus.

De bonitate & malitia & merito actuum humanorum.

Tertiò ex eisdem sequitur, vnde & quomodo sumenda sit actuum humanorum prima distinctio, quæ proculdubio est in bonos, & in malos: quæ eodem modo in humanis actibus intelligenda est, quo in cæteris omnibus rebus. Bonitas enim rei propriè in integritate naturæ constituta est: malum verò in aliquo defectu. Cum igitur actus humani à rationali virtute sint, deficientes ab ea mali meritò dicuntur: conformes autem illi, boni: vt beatus Thomas q. 18. 1. 2. explicat: de qua re nos paulò inferius plura. Nunc explicemus breuiter, quæ ex bonitate & malitia in humanis actibus consequantur: & proxima sunt his quæ diximus. Primum horum est rectitudo & peccatum: secundum, laudabile & vituperabile: tertium, meritum præmij vel pœnæ.

Hæc

Hæc tria infert b. Thom. (attentè considerans) hoc ipso ordine ex bonitate et malitia q. 21. ar. 2. Horum ista est ratio & diuersitas. Bonum & malum priora sunt, & conueniunt actibus nostris absolutè consideratis in sua natura. Rectitudo & peccatum propriè inueniuntur in his, quæ ad finem ordinantur, vt in operibus artium. In eisdem rectum est, quod in finem tendit secundum propriam regulam & mensuram: & peccatum, quod præter illam. Et quia omnes actiones nostræ in finem aliquem ordinantur, vt visum est: regula verò ratio est: si secundum illam tendant in finem, rectæ: si secus, peccata sunt. Omne itaq; peccatum malum, nō verò omne malum peccatum est: sicut omne rectum bonum, non omne bonum est rectum. In actibus verò nostris omnino conuertuntur. Rursum peccatum vel rectum, si in his accidat quæ potestatem suorum actuum non habent, aut non voluntariè operantur: nec culpabilia nec laudabilia sunt: sicut corruptio aliqua in generatione, aut defectus in motu. Vbi verò voluntarium est, ibi rectum, laudabile, & peccatum, & vituperabile. Et hæc duo proximè consequuntur pœna & pręmium: atq; ideo cum eis conuertuntur: omne laudabile dignum est præmio, & contrà: omne vituperabile pœna, & contrà. Sed ratio hæc meriti alia est. Sumitur enim ex ordine, quem actus habet ad bonum vel priuatum alterius, vel commune totius vniuersi. Quia enim quicquid homines agimus boni, quantumuis priuati, non solùm nobis vtile est, sed vniuerso, cuius nos pars sumus: ideo dignum est præmio: & contrà de malo dicendum. Nec tantum digna sunt pręmio vel pœna: sed ab ipso etiā Deo authore vniuersi ratio postulat, vt reddatur vicissitudo omni bene vel secus operanti. Nam in eius etiam laudem & gloriam bonum fit, sicut malum contra. Et confirmat hoc scriptura ecclesiast. vltimo: Cuncta quæ sunt adducet Deus ad iudicium &c: Quæ ideo dicta sunt, vt ostendamus hæc non aliena esse à theologo & christiano, quæ videlicet iuxta scripturam & fidem de actibus humanis dicimus, nec ab his discordare quæ scriptura & fides docent. Vbi multi errant, volentes in doctrina morum hæc omnia reijcere, cum renera gratia semper naturam supponat, maximeq; in moralibus & iuxta illam Deus suauiter quæ sunt fidei tradat.

In quibus rectitudo & peccatum.

LECTIO QVINTA.

De bonitate & malitia actuum humanorum.



VM igitur prima distinctio actuum nostrorũ (vnde cætera quæ diximus proueniunt) sit in bonos & malos: de horum ratione nunc breuiter dicemus. Primum hoc constituatur: Bonum & malum in actibus nostris inueniri, sicut in cæteris rebus omnibus, secundum entitatem nempe & perfectionem propriæ naturæ, vt ait b. Thom. ar. 1. q. 18. 1. 2. Quantum itaq; habet quilibet actus noster entitatis, tantum habet perfectionis & bonitatis: & quantum deficit à perfectione essendi, tantum deficit à bonitate. Ex quo proximè sequitur, quòd etsi non desint species quædam humanorum actuum, quæ ex se indifferentes sunt, vt deambulatio per forum & per agrum: in indiuiduo tamen omnis actus à ratione & voluntate manans bonus est aut malus: quoniam non nisi ex aliquo recto fine procedit, quem necesse est bonum esse aut malum: quæ est efficacissima ratio d Tho. art. 9. illius q. vt ambulatio per agrum sanctæ meditatiõis, salutis, aut certè inhonestatis causa. Ex eodem etiam infertur, non vnam esse bonitatem vel malitiam in nostris actibus, sed multiplicem. Quia enim propria actuum nostrorum natura & perfectio ex conformitate ad rationem est; quicquid in illis rationi vel consentaneum vel dissentaneum inuenitur, bonitatem facit vel malitiam. Igitur quia actus nostri primò ab obiecto illo circa quod fiunt, accipiunt speciem & entitatem: prima eorũ bonitas ex obiecto est, sicut & malitia, secundum quòd obiectum conforme est vel disforme rectæ rationi. Et hæc est bonitas vel malitia ex genere siue specie propriæ: vt rei alienæ acceptio ex genere est mala: eleemosynæ collatio bona est. Post istam verò bonitatem alia est ex circumstantijs: de qua vt agatur, pauca de circũstantijs dicenda sunt hoc loco, iuxta ea quæ & antiqui illi theologi, Greg. & Damas. vbi de voluntario & inuoluntario loquuntur, dixerũt, & philosophus 3. ethi. & b. Thom. q. 7. 1. 2.

Circum-

Circumstantiam itaq; ex metaphora rerum corporalium morales transtulerunt ad actus nostros: circumstantiam vocantes conditionem quandam actuum nostrorum, extra substantiam quidē & naturam eorum, sed ipsos attingentem, & ad eos pertinentem: sicut illa circumstare corpus dicuntur, quæ extra naturam ipsius sunt, & aut ipsum attingunt, aut illi appropinquant. Vnde has circumstantias plurimum conferre ad laudem vel vituperium, & ita ad pœnam vel præmium humanorum actuum, constat: propter quod & Rhetores & morales de circumstantijs agunt: Nec minus hoc pertinet ad theologos & spirituales animarum iudices. Septem verò Cicero numerat circumstantias: Aristoteles 8. quanquam parum à prædictis diuersas. Earum igitur hæc est ratio, & numerus. Actum nostrum quædam respiciunt vt mensuræ, sicut locus & tempus. Et hæ sunt duæ circumstantiæ temporis & loci. Multum refert, an in loco sacro, an prophano inferatur violentia: in publico, an occulto. Multum etiam refert, quo tempore indulgeat quis voluptati, sacro, an prophano: abstinentiæ vel ieiunij, an alio. Alia conditio respicit actum nostrū vt ipsius qualitas, quæ est tertia circumstantia, quomodo. Non enim parum refert, eleemosynā dedisse hilariter & promptè, aut cum tristitia & minus libenter: orasse deuotè, aut non deuotè. Sunt rursus aliæ conditiones ex parte causarum actus vel finis: qualis est circumstantia, cur. Aliud est enim ieiunare ob reuerentiam Christi crucifixi, aliud ex auaritia: dedisse eleemosynam ex vana gloria, aut ex pietate. Ex parte causæ agentis est alia circumstantia, quis. Quis scilicet sit qui aliquid operat: senex, an iuuenis, sacer, an prophanus. Aliud est enim fornicari solutum à matrimonio, aliud laicū, aliud sacerdotem aut in sacris constitutum. Ex parte etiam instrumenti sumitur alia, quibus auxilijs. An quis percutiat baculo, an gladio. Ex parte verò materiæ circa quam est actus, sumuntur duę aliæ. Quid scilicet, & propter quid, quas Cicero pro vna posuit, & ferè idem sunt: vt an parum, an multum quis sit furatus: an parem percusserit, an maiorem, an inferiorem, an alienum. Itaque apertè constat hæc omnia pertinere ad rationem, & per ea actus nostros magis vel minus rectę rationi cōuenire, vel ab ea dissentire. Sumitur igitur ex eis secunda bonitas vel malitia actuū nostrorum. Atq; inter illas præcipua est circumstantia finis: cur scilicet

De circumstantijs actuum humanorum.

Numerus & ratio circūstantiarum.

Vbi.

Quando.

Quomodo.

Cur.

Quis.

Quibus auxilijs siue instrumentis.

Quid, siue circa quid.

aliquid

Prima bonitas & malitia actuum ex obiecto, secunda ex circumstantijs:

Finis præcipua circumstantia.

aliquid fiat. Placuit ita distinguere, vt post bonitatem quæ est ex obiecto: secunda sit, quæ est ex fine, tertia, quæ est ex reliquis circūstantijs loci vel temporis &c. Ita videlicet, vt eleemosynam conferre propter Deum pauperi, vbi, quando, & quomodo conuenit, bonum sit vndiq;: sed hoc ipsum facere non propter Deum, sed propter gloriam vanam, malū sit ex fine: facere verò propter Deum, sed non quando oportet, vel quomodo, est malum ex circūstantijs, bonum verò ex obiecto & fine.

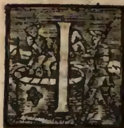
Vbi hoc vltimò annotandum, quòd ad bonitatem simpliciter actus (vt scilicet absolutè bonus dicatur) necessaria est obiecti, & finis, & omnium aliarum conditionum bonitas: quarum si minima defuerit, actus simpliciter est malus: quod ratio ipsa in cæteris rebus omnibus ostēdit: propter quam dixit Dionysius, bonū constare ex integra causa: malum ex singulis defectibus: sicut reuera imperfectus est homo, qui quamuis homo, vel mancus vel cæcus est, vel aliquo alio vitio laborat. Ex his igitur & circumstantiæ, & bonitas quæ nostris actibus accidit, ostensæ sunt. Ex quibus considerandum (quod maximè nostro proposito conuenit) circumstantias aliquando mutare speciem actuum, aliquando verò non, sed augere tantum, vel diminuere eandem speciem. Primi exempla sunt circumstantiæ actuum, ex bono reddentes malū: vt eleemosyna propter vanam gloriam, aut ex tristitia & necessitate, vt Paulus ait. Hæ autem circumstantiæ istos actus efficiunt vel vanæ gloriæ, vel auaritiæ. Secundi verò exemplum sit, si parum vel multum quis furetur. Ex quibus exemplis colligenda certa ratio, propter quam circumstantiæ mutent, vel tantum augeant, vel certè nihil omnino faciant ad actus nostros. Illæ enim quæ nouam conformitatem aut repugnantiam cum ratione habent, nouam constituūt speciem: vt furatum fuisse in sacro loco, est, præter furtum sacrilegium: percussio patris est, vltra violentiam, etiam impietas. Quæ non habent nouam conuenientiam, vel disconuenientiam, sed augent priorem, etiam reddunt actum meliorem aut peiorem, sed in eadem specie: vt multum vel parum furatum fuisse. Quæ verò nihil horum habent, impertinentes & alienæ sunt: vt percussisse gladio, vel hasta: & huiusmodi alia. Ista huic loco sufficere debent, alibi plenius explicanda sunt.

Circumstātiæ aliquando mutant speciē actus, aliquando verò tantū augent aut minuunt.

LECTIO

LECTIO SEXTA.

De ratione peccati, & de discrimine venialis ac mortalis.



AM conuenienti ordine agendum est de peccatis, de quibus præcipuè agitur in iudicio illo arcano confessionis. Vt autem ex dictis patet, sicut in bonis actibus humanis sunt duo: actus videlicet ipse, & habitus à quo emanat, quem vocamus virtutem: & tertium denique his duobus commune, bonitas quædam, qua ipse operans vel habens habitum bonus est: ita in actu malo, qui peccatum est; tria consideranda sunt: actus ipse rectitudine carens, quem vocamus peccatum: habitus illi cōformis, siue aliqua animę dispositio ad peccatum, quam vocamus vitium, virtuti videlicet oppositum: & malitia ipsa, qua malus verè est vtrumq; habens. Cùm itaq; hæc tria vocabula sint, peccatū, vitium, malitia: peccati nomine propriè accipimus actionem ipsam mali: quę ita b. Tho. explicat: Ex quo et supradictis facilè patet ratio & definitio peccati. Est enim, iuxta Augustinum peccatum actus quilibet contra legem æternam: dictum (inquit) factum, vel concupitum. Vbi est obseruandum, duo esse in peccato: primū, materiale ipsum, hoc est, actus aliquis, vel certè omissio actus voluntarij: peccatur enim nonnunquam sola omissione absq; aliquo actu. Illud itaq; sit materiale. Formale verò, quod complet rationem peccati, deordinatio illa est, & carentia debitæ rectitudinis. Cùm enim humani actus regula propriè sit ratio æternæ & diuinæ legi conformis: actus ab hac discrepans caret proculdubio rectitudine debita. Peccatum igitur meritò tantum priuatio quædam dicitur, & nihil: sicut cæcitas aut tenebræ, in quibus materiale quidem subiectum est lucis vel visus, oculus videlicet aut aer: sed formalis ratio tenebrarum in sola negatione lucis est: quare reuera nihil est. Ita igitur peccatum. Et iuxta hæc duo etiam distinxerunt doct. duo in peccato meritò consideranda: conuersionem

Tria consideranda in actū bono & malo.

1.2.q.17.

Quid peccatum.

Quid materiale in peccato.

Quid formale.

a scilicet

In omni peccato mortali est conuersio ad bonũ aliquod & auersio à Deo.

scilicet ad aliquod bonum, quod omnis peccans quærit & amat: ex hac sequitur obiectum peccati & species. Quærit enim adulter alienam &c. Aliud verò est auersio à Deo & lege eius, quam non intendit neque aspicit peccans. Quare Dionys. inquit. Nemo intendens ad malum, operatur. Nec tamen propterea minus imputatur ei. Et hæc sufficiant de ratione peccati.

Iam ad diuersitates peccatorum tractandas accedamus: quæ cùm sint multæ & variæ, vt apud beatum Thomam videre est: illa tamen omnium maxima est, & maximè necessaria spiritualibus iudicibus, qua in mortale, & veniale peccatum diuiditur: quæ attentius nunc consideranda.

Primò omissis nunc nominibus, de quibus postea, rem ipsam irrident hæretici, qui (quanquam vtcunque se purgent ab obiecta illis Stoicorum opinione, omnia peccata esse paria) dicunt tamen omne peccatum mortale esse, si verum est illud Pauli: Stipendiũ peccati mors: includentes etiam hic ipsum peccatum originis. In quibus multa sunt & scripturæ, & rationi repugnantia, vt patebit.

De distinctione peccati venialis & mortalis.

Nos igitur illud primò statuamus: ex scripturis & doctrina ecclesiæ manifestè ostendi, quædam peccata esse leuia & minima, nec æterna pœna digna, aut à regno Dei excludentia: alia verò esse maxima & grauia: qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt: atque ideo æterna damnatione digna. Scriptura quidem aperta est Pauli dicentis: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio &c. quæ qui agunt, regnum Dei non consequentur. Et rursum: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nec fornicarij &c. Et de grauioribus hæc sufficiant. De minoribus verò locus ille sufficit: Vnusquisque videat quomodo superædificet: cùm prius dixisset: Fundamentum aliud nemo potest ponere &c. Nam alius (inquit) superædificat lignum &c. quæ manifestè vocat opera quædam, digna quidem igne purgari, sed quæ fundamentum non destruant: & ideo nec à salute excludant. Sic enim inquit: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse aũt saluus erit. Vocat verò fundamentum (vt Augustinus in libro de fide & operibus docuit) fidem per dilectionem operantem. Apud patres quoque omnes frequentissimè in vsu est, quædam peccata grauiora, quædam leuiora dicere: sicut Augustinus sæpe contra Pelagianos disputans, etiam ex verbis apostolorũ asserit, sine peccato

Galath. 5.

1. Cor. 6.

1. Cor. 3.

cato nullum hominem esse, vt Iohannes ait: Si dixerimus quia 1.Iohan.1.
peccatum non habemus &c. sed sine crimine multos viuere ait, dicente Paulo de presbyteris & diaconis ordinandis: Si quis sine crimine est. Crimen (inquit Augustinus) peccatum graue est, accusatione & damnatione dignum. Ita tractatu 41. In Iohannem, vt Magister citat 42. dist. 2. Item 21. de ciuitate Dei c. 28. de peccatis quæ eleemosynis & oratione remittuntur: & in enchridio c. 64. vbi ex professo de hac distinctione peccatorum loquitur: de qua nos superius in sacramento pœnitentiæ, cum de remissione peccati venialis ageremus, plura diximus, huic etiam loco conuenientia. His scripturæ & sanctorum authoritatibus suffragatur q. 72. art. 5.
quoq; ratio, naturę & fidei cōsentiens, quam habet diuus Thomas et q. 88. ar. 8.
diligenter in prima secundę: de qua breuiter hæc annotanda sunt.

Primum. Mortale à veniali non distinguitur primò ex reatu pœnæ, quòd videlicet hoc sit dignum temporali, illud æterna: sed hæc distinctio consequitur eorum naturas, ex quibus primò distinguunt. Secūdū. Prima horū distinctio est ex diuersitate inordinatiōis, à qua (vt patet) peccata habent omnē malitiā, vt diximus. Deordinatio verò omnis, cū sit contra ordinem aliquem, in quo necesse est esse principium siue finem, & medium, est proculdubio vel circa finem ipsum & principium ordinis, vel circa media, saluo ordine ad finem. Igitur sicut in corporea ægritudine omnis deordinatio humorum, saluo principio vitæ, curabilis est: sed corruptio ipsius vitæ, mors videlicet, irreparabilis: & sicut in intellectu speculatiuo, qui errat circa probabilia media, vel conclusiones quascunque, etiam necessarias, reparari potest & emendari, si principia scientiæ & ratiocinationis salua permaneant: ita in moralibus de quibus nunc agimus, si quis peccet contra fines ipsos ad quos reliqua omnia ordinantur: quantum est ex ipso irreparabiliter peccat: vt videlicet si contra charitatem Dei, & obedientiam, vel proximi vtilitatem peccet, quantum in ipso est, incurabilis est: & hoc vocamus peccatum mortale: quod quia aufert gratiam & charitatem, cui primò & directè opponitur, ex se dignum est morte æterna. Si autem circa alia quis peccet & deordinetur, saluo tamen ordine charitatis: cùm contra illam nō agat, sed præter illā tātū, nō est dignus æterna separatiōe à Deo, nec inimicitia: quod vocamus peccatū veniale: vt otiosum aliquod verbū nulli nocens, parum immoderatus vsus cibi: & huiusmodi. Hoc enim

naturalis ratio habet (cui consonat proculdubio diuina lex) vt in omni amicitia quædam sint illi omnino contraria, quędam ve-
ar.1.88.q.1. rò tantum nonnihil retardantia affectum amicitiæ. Hæc igitur
2.ad primū. sunt peccata venialia. Quæ d. Thom. certissima ratione tantum secundum quid dicit peccata: collata ad peccata mortalia, sunt quasi imperfectum quid in genere peccati. Ex quo respondetur etiam obiectioni hæreticorum ex illo verbo Pauli: Stipendiū peccati mors. Ibi enim de peccato mortali est sermo: quod ostendit alter locus:
1.Corinth.3 Ipse tamen saluus erit. Et certè in Paulo peccatum non dicitur nisi mortale, vel causaliter, vel formaliter. Secundò etiam
q.89.ar.1. infert beat. Thom. ex prędictis, in peccato veniali non esse propriè
1.2. & perfectè deordinationem vel maculam, sed secundum quid tantum: priuationē scilicet actualis splendoris, qui est in actu virtutis, & deordinatione ab his, quæ quodam modo impertinentia sunt. Tertiò deniq;, nec peccatum veniale propriè esse contra legem aut præceptum, asserit. Quod quanquam nonnullis displiceat, rectè tamen consideratum, & rationi & patribus consenta-
1.Timth.1. neum est. Non est enim contra finem alicuius præcepti: finis enim omnium est charitas, vt Paulus ait: & ideo contra nullum præceptum est. Nam præceptum via quædam est: viæ verò propriè cōtrarium est, quod termino ipsius repugnat: vnde non facit contra dirigentem in via, qui etsi parum diuertit, non tamen in contrariū tendit: vt Augustinus in lib. de doctrina christiana, de exponente scripturam sacram alieno quidem sensu à circumstantia literæ, sed verò, inquit. Igitur non negamus mendacium omne prohiberi aliquo præcepto: sed præcepto ordinante charitatem Dei & proximi: contra quod non fit, si mendacium non sit contra charitatem Dei & proximi: sed est præter præceptum, & nonnulla declinatio à via, & retardatio. Et hæc de natura peccati venialis in genere nobis sint dicta, in qua errarunt hæretici præsentes perniciose ab ecclesiæ sensu recedentes, atq; ideo reijcientes tam certam distinctionem: sed & nonnulli alij, inter quos Gerson, pietate quadam putantes se obsequium præstare Deo, cùm dicunt veniale peccatum ex se esse mortale, & ex se dignum æterna damnatione: & deniq;, non minus nos teneri Deo gratiarum actionem, quòd veniale non puniat æternaliter, quàm quòd remittat nobis mortale. Et hæc omnia pertinent ad errorem illum Stoicorū, omnia peccata æquantium. Nam quid rationabilius, quàm fateri

furtum tantum distare ab homicidio, quantum res furto ablata à vita? Quod negantes, Stoicos se fateri debent, & negare, quòd tantum distet mendacium nulli nocens, & quod multis prodest, ab ipso homicidio, quantum nullius nocumentum cum minima deordinatione, ab ipsa vitæ subtractione distat. Quod si quis consideret, facile soluet eorum rationes. Nec enim rationabiliter dici potest, iustè priuari posse peccantem eo bono, contra cuius ordinem non facit cùm peccat. Vnde nec Deo propter peccatum veniale priuari quis iustè potest. Vbi non inquirimus quid vel omnipotentia, vel immensa eius bonitas posit: sed quid habeat ipsa natura peccati.

LECTIO SEPTIMA.

De eodem, & dist. peccatorum venialium.



QVÆ huc vsque diximus pertinent ad peccatum veniale minuendũ. Vnde apparet quàm sit paruum peccatum comparatum mortali: distat enim ab eo quodãmodo in infinitum. Est tamen ostendendum, quid in eo sit mali, & quòd meritò timendum ac diligentissimè fugiendum sit.

Est igitur peccatum veniale omne dispositio quædam, atq; ita appropinquatio ad mortale, vt de hoc meritò apud sapientem scriptum sit. Qui minima negligit, paulatim defluet. Dupliciter igitur (vt b. Thom. inquit) peccatum veniale ad mortale disponit. Vno quidem modo directè, sicut calefaciens disponit ad formam ignis: assuefaciendo videlicet alicui transgressioni hominem, atq; ita ipsam ei connaturalem reddendo. Ex quo fiet tandem, vt vel consentiat in illam consensu deliberato, vnde mortaliter peccare potest: vt cùm frequenter venialiter quis appetiuit turpem delectationem, & assueuit negligentius se gerere: fiet aliquando vt ple-

Veniale peccatum est dispositio ad mortale.

ar. 3. 88. q. 1. 2.

no consensu illam desideret. Vel (vt magis placet b. Thomæ eo loco) assuefactus mendacijs iocosis, fieri potest, vt nonnunquam adeo eis delectetur, vt ipsa contra Dei præceptum aliquod, vel finem in eis constituens, committat. Itaque tunc peccatum veniale à mortali differt, sicut tepiditas à calore. Aliter verò disponit, non quidem directè & per se, sicut priora: sed solum indirectè, sicut qui remouet prohibens descensum lapidis deorsum. Ex inordinatione enim aliqua fit, vt paulatim assuescat homo minus cogitare, & minus timere transgressiones: sicut euagatio maxima, & obliuio rerum diuinarum facit, vt minus Deus timeatur, & ita vel aufert, vel minuit timorem, magnum peccati impedimentum.

Vnde extat frequens patrum admonitio de cauendis, etiam leuioribus peccatis: & cum commissa fuerint, non negligendis ac pro nihilo ducendis. Augustinus locum illum exponens: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem &c. ostendit quanti facienda sint leuiora peccata, quæ non sentiuntur nisi in dilectione & misericordia Dei ambulantibus, & propter illa veritatem confessionis coram Deo facientibus: etiam (inquit) si liberi sint à grandibus illis peccatis, quæ facinora dicuntur: homicidio videlicet, adulterio &c. Non enim (inquit) minus lædit sentina neglecta in naui, quàm magna tempestas: nec multitudo arenæ, quamuis minutissima sint eius grana, minus demergit nauim, quàm alia quæuis pondera.

12 tract. sup. Iohannem.

Hæc itaque cum satis exaggerent nobis malum venialis peccati, sunt semper sobriè accipienda. Non est itaq; ex eis colligendum, peccata venialia, quantumuis multa & innumerabilia, mortali vni æquiualere posse, vt nonnulli intellexerunt. Sed (vt beat. Thom. art. 4. eiusdem q. dicit) peccatum quod per se veniale est, potest, dum nimium placet, mortale fieri: vel dum ad finem mortalem ordinatur, vt art. 5. Sed hoc tantum ex illis verbis accipiatur, animam multis venialibus grauari, ne ita possit in Deum assurgere: quo fit, vt facilè superetur ingruente tentatore. Quare opus est frequenti conuersione in Deum quęrere remissionem venialium, de qua dictum est satis in sacramento pœnitentiæ. Hæc itaque (sicut proxima lectione diximus) de re ipsa, natura videlicet mortalis & venialis peccati, dicta sunt. Cæterum nec nomina ipsa omittenda omnino sunt: quę quàuis in vsu scripturæ non inuenian-

De nominibus mortalis & venialis peccati.

ueniatur, nec apud antiquiores patres, quantum recordari possumus: non tamen propterea reijcienda sunt, quibus posteriores explicarunt et aperuerunt magis hanc peccatorum diuersitatem. Inueniuntur igitur hæc vocabula apud Magistrum sententiarum distin. 42. secundi: & post illum apud reliquos omnes: item in Richardo & Hugone de sancto Victore & similibus contemporaneis ferè Magistri: nec certè sine aliqua authoritate scripturæ & patrum. Nam peccatum vocari mortale, apertè consentit cum verbis Iacobi: Generat (inquit) mortem: & sapientis: Os quod mentitur, occidit animam. Et Paulus apertè dicit: Stipendium peccati mors. Et rursum: Prudentia carnis mors est. Et iterum de viduis: Vidua quæ in delitijs est, viuens mortua est. Et innumera sunt de hac re scripturæ testimonia. Veniale etiam ab Augustino dicitur lib. de bono coniug. 6. 10. & 11. cap. quod Paulus secundum veniam concedit: vsus videlicet aut contractus matrimonij, non generationis causa, sed delectationis, intra limites tamen honestatis. Sic enim ille interpretatur (vt superius diximus in tractatu matrimonij) verbum illud: Hoc autem secundū indulgentiam dico: vbi Augustinus legit, secundum veniam. Vnde inquit ipse: Quis ambigat absurdissimè dici, non eos peccasse, quibus venia datur? Vnde venialem (inquit) habent culpam, excusante illam matrimonio: pulchrè illo loco ostendens, quantum diuina ordinatio in hoc possit, vt grauius (inquit) ille peccet, qui sola prolis causa, & quidem raro, non tamen ad suam accedit (mortaliter scilicet) quàm qui ad suam sola delectatione et frequentius: hic enim duntaxat venialiter peccat. Itaque ex his Augustini verbis, imò & Pauli, peccatum veniale meritò dicitur, q̄d non habet deordinationē à fine, nec illud sequitur æternæ pœnæ reatus. De quolibet eorum dixisset Paulus, se dare veniam. Hæc itaque de ratione peccati venialis in genere sint nobis dicta: ex quibus intelligi potest & mortale, de quo, vt notiore, non est opus plura dicere.

Iacobi 1.
Sapient. 8.
Roman. 6.
Ibidem 8.
1. Timot. 5.

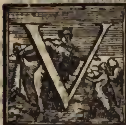
Iam de ipso veniali peccato specialius agendum, vt agnosci possit & discerni à mortali. Hæc igitur sit prima distinctio venialis peccati. Aliud est ex obiecto suo & genere veniale: aliud ex imperfectione tantùm actus: quam dist. beatus Thomas diligenter considerans explicauit in hac materia. Ex genere venialia sunt, quorum obiectum non repugnat ordini in vltimum finem.

Peccatū est veniale vel ex genere & obiecto suo, vel ob imperfectionē actus.
1. 2. q. 88. art. 2.

nem. Sicut enim ſuperius explicauimus, natura, ſpecies ſiue genus actuum noſtrorum ex obiecto ſumitur: eſt enim hoc primum in humanis actibus. Peccatum igitur illud, cuius obiectum non eſt aliquid contrarium charitati Dei vel proximi: vt mendacium iocoſum, ſiue officioſum, quod nullum lædit & alicui prodeſt, verbum ocioſum ſine cuiuſque detrimento, et huiuſmodi alia, ex obiecto ſuo & natura ſolùm venialia ſunt: ſicut è contrario, homicidium & adulterium mortalia ſunt ex ſuo genere, cum eorum obiectum contrarium ſit charitati Dei & proximi. Ex imperfectione verò actus ſolùm veniale eſt peccatum illud, quo ferimur in illicita & mortalia obiecta, ſed non pleno & integro rationis et voluntatis conſenſu. Nam cum ſatis ſuperius oſtenſum ſit, actus noſtros non eſſe vel laudabiles, vel vituperabiles, niſi quatenus voluntarij & in poteſtate noſtra ſunt: vbi non eſt perfecta voluntas, non poteſt eſſe perfectum peccatũ, etiam ſi feramur in adulterium, vel homicidiũ. Ibi itaque eſt imperfectio actus, vbi imperfectio voluntatis. In his duobus ordinibus conſtituta ſunt omnia venialia peccata: & eſt nobis de ſingulis in ſpeciali dicendum.

LECTIO OCTAVA.

De peccato veniali appetitus ſenſitiui, & primis motibus.



T, quantum fieri poteſt, peccata venialia à mortalibus diſcernantur (quod certè in primis opus eſt in iudicio confeſsionis, vt alibi diximus) agamus primò de venialibus ex ſola imperfectione actus: quoniam hæc conſideratio habet ſimul coniunctam alteram, quę eſt de principio, progreſſu, & conſummatione peccatorum in nobis: quod in hoc principio putamus diligenter eſſe conſiderandum. Cum enim hominum ſit paulatim ab inferioribus & imperfectioribus ad perfectiora & ſuperiora progredi: id

di: id & in bono, & in malo commune est hominibus. Ad peccata mortalia non subitò venitur, quæ sunt maxima: sed primò ad venialia & leuiora, deinde ad mortalia progredimur. Hoc igitur hîc ante omnia considerandum: ex quo, quod iam quærimus de imperfectis actibus peccatorum, inueniri potest.

Tribus igitur modis docent patres peccatum siue tentationem in nobis esse: suggestione videlicet, delectatione, & consensu. Ita beatus Gregorius in homilia de Euangelio illo: Ductus est Iesus. Qui reuera tres sunt gradus peccati: quibus videlicet ab infimo ad summum venitur: quos & beatus Augustinus 12. de Trinitate, diuersis nonnihil verbis, sed eodem sensu annotauit. Ex quo etiam Magister sententiarum hos ipsos posuit, & sequuti sunt eum reliqui. Ostendit itaque diuus Augustinus tria illa, quæ in primorum parentum nostrorum peccato inuenta sunt, historicè nimirum & iuxta literam: serpentem videlicet suggerentem, mulierem seductam, & virum consentientem, virum denique consummantem & perficientem, in quolibet peccato nostro inueniri: de quia expositione dicemus paulatim. Nunc satis sit dixisse, illa tria priora Gregorij istis conuenientissimè respondere, & ex istis nobis esse agnoscenda. Primò enim fuit suggestio, hoc est, propositio & persuasio ad peccandum: Nequaq̃ moriemini &c. Eritis sicut Dij &c. Quod certè primum est in peccato, cogitatio videlicet ipsius, & bonorum omnium apparentium, quæ in eo sunt. Hoc vocat Gregorius suggestionem, et constat à serpente factum: de quo nunc nobis agendum.

dist. 24. 2.

Tria concurrunt ad peccatum.

Principium igitur peccandi constat cogitationem aliquam esse, qua incipit peccatum cogitari vt delectabile, vel vtile. Hanc cogitationem nonnunquam immittit diabolus: & hac ratione dicitur principium peccatorum: & hoc vel per seipsum, vel per alias causas. Potest ille memoriæ vel imaginationi nostræ formam aliquam repræsentare. Potest quoque exterius (quod nonnunquam in sanctis curauit) inhonestam mulierem aut huiusmodi aliud obijcere. Insurgunt etiam cogitationes hæ nonnunquam vel ex naturali aliqua dispositione, aut ex culpa, cum vel visu vel auditu hausimus, quod postea in imaginatione versatur: nonnunq̃ ex ipsa corruptione vel infirmitate naturæ nostræ. Vbi (vt admonent patres) magis considerandũ quid cogitemus, quàm ex qua causa: etsi nonnunquam proderit aduertisse, an ex culpa aliqua nostra:

Principium peccati mala cogitatio.

an malitia dæmonis ortæ fuerint tales cogitationes malæ. Illud tamen hîc considerandum, in huiusmodi cogitationibus duntaxat, si nulla adsit appetitus delectatio aut propensio, nullum esse peccatum. Vnde Gregorius Christum Dominum à diabolo tentatum fuisse suggestione tantùm, inquit. Audiuit illum proponentem sibi gulæ, ambitionis, & auaritiæ peccata, & illorum commoda: nec opus est credere id non cogitasse; at verò nullus in eo vel minimus appetitus ad ea excitatus est. Quanquam in nobis rarò hæc separari possint, vt sine affectu aliquo cogitemus. Suggestio igitur in nobis (quam Augustinus dicit serpentem facere) est, cum non nuda cogitatio versatur, sed appetitus ipse sensitiuus in peccatum ipsum (quod circa bonum sensibile est) propensus, rationem pulsat. Itaque primi illi motus appetitus nostri in illicita & peccata, ante consensum quidem rationis exorti, sed ipsam allicientes, sunt suggestio ipsa, serpentis: quam Augustinus intelligit (& meritò quidem) partem hanc nostram sensitiuam, quam communem cum brutis habemus, in qua proculdubio regnat sathan. Fatetur Paulus: Non habitat in carne mea bonum. Serpentem intelligimus inimicum humano generi, cuius caput, hoc est, principium conterendū est. Vnde & sathanas ipse sicut tunc serpentem induit, vt tentaret mulierem, ita nunc appetitum nostrum, ex se & corruptione peccati in malum propensum excitat & inflammat, non tantum obijciens mala, sed in ipso appetitu per qualitates conuenientes generans vel iræ, vel concupiscentiæ motus. Et hoc est iam primum initium peccati: in illicitis videlicet primis nostris motibus constitutum, Quare de illis nunc agendum. Primi igitur motus (quanquam non eodem modo ab omnibus accipiantur, sed inter eos, magis est diuersitas de nomine) iuxta probabiliorem modum illi sunt, qui in nobis deliberationem rationis præueniunt. Vnde ex ijs quæ superius dicta sunt de potentijs rationabilibus & irrationabilibus, facile ostendi potest, hos primos motus, hoc est, actus deliberationem rationis præcedentes, in tribus generibus potentiarum inueniri posse. De quibus sigillatim dicendum, quomodo & quod peccatum in eis inueniatur.

Suggestio peccati.

De primis motibus.

Primò igitur supradicta considerantibus occurrunt nobis motus potentiarum vegetatiuarum, quas superius diximus rationi non parere: vt fames, vel quicunque alius appetitus ex sola quali-

tate

tate corporis prouenien s & dispositione, & nullam sequens apprehensionem seu cogitatonem. Hos placet multis vocare motus primò primos, hoc est, maximè primos, & minus, imò prorsus non in potestate nostra existentes: in quibus, quantũuis in illicita aliqua ferantur, nullum est peccatum. Vt si quis in die ieiunij nimium famesceret, aut appeteret cibum aliquem prohibitum. Ita fuit fames in Christo sine vllo proculdubio peccato. Huius ratio manifestissima est. Nam hi motus nullo modo sunt rationi subditi, quare omnino extra voluntarij rationem sunt. Nullum itaque in his peccatum, sicut nec meritum. Post hos ascendentes inuenimus motus appetitus sensitiui, ex apprehensione sensibilium & corporalium bonorum emanantes: quales sunt omnes passiones quas diximus, seu affectiones appetitus concupiscibilis & irascibilis, desiderium alicuius delectabilis, gaudium de illo præsenti, tristitia de malo aliquo & nociuo. In his igitur, cùm ad illicita feruntur, peccata venialia esse, scripturæ et patribus est consentaneum, vt b. Thom. post Magistrum quidem asserit, etiam ratione ipsi naturæ consona id probans. Et hos motus etiam multi vocant secundò primos. Primos, quia præueniunt rationem: sed non omnino primos, quia possunt à ratione comprimi, vt supradictum est. Quòd igitur in eis peccata sint, potest illa sententia Pauli ostendi, qua ipse hos motus in illicita lamentabiliter in se agnoscit. Non quod volo bonum hoc ago, sed quod odio malũ, illud facio &c. scilicet concupiscere. Itaque illud malum vocat, & imperfectionem quandam boni. Nam de eo intelligit d. Augustin. quod ibidem ait: Velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio &c. Vnde: Non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Et quanquam hæc de fomite & habituali inordinata concupiscentia, quæ manet post baptismum, intelligi possint: quæ peccatum & malum dicitur, vt alibi explicauimus, quia causa est peccati: tamen actus & motus illius in illicita, Paulus mala quædam deflenda confitetur, pro quibus clamat: Infœlix ego homo &c. & addit: Gratia Dei per Iesum Christum. Denique docet etiam hos motus mortificandos esse & comprimendos: Si spiritu (inquit) facta carnis mortificaueritis, viuetis &c. Et quanquam facta carnis de omnibus peccatis carnis intelligi possint, tamen & hos motus intelligendos esse ostendit illud quod dicit: Caro concupiscit aduersus spiritum &c. Meritò igitur Aug. dicit in his motibus

di. 24. 2. q. 3. art. 1. & 2. & 1. 2. q. 74. art. 3.

Roman. 7.

Roman. 8.

 non-

nonnullum peccatũ esse, quanquam minimum certè, & ideo veniale ex imperfectione actus, vt nunc agimus de veniali. Vbi hoc duntaxat difficultatem aliquam ingerit, & circa eam etiam diuersitas quædam est inter nos, sed magis de nomine: quomodo videlicet motus rationem præuenientes peccata esse possint, cum in eis non sit voluntarium. Quare nonnulli putant, peccatum hoc veniale esse omissionem rationis non comprimentis hunc motum: sed (vt diximus) hæc nomina sunt. Apertè itaque dicendum, in his motibus esse peccata, quia, cum à ratione comprimi possint, imò & caueri ne insurgant, si sigillatim singuli considerentur: in eis est aliquid voluntarij. Quia tamen non omnino rationi parent, & omnes simul cauere humana infirmitas non præualet, sed fit, vt dum vni cauendo est intenta, insurgat alius, vt inquit b. Thom. non est in his perfectum voluntarium, sed imperfectum tantum: atq; ideo imperfectum etiam peccatum: veniale scilicet. Denique rectè dici potest, quòd, etsi cùm subitò ac primò insurgunt, non sint in potestate nostra: semper tamen in eorũ continuatione aliquid voluntarij inuenitur. Satis itaq; sit, hæc censenda esse peccata, sed non quæ per se damnare possint hominem: vt apertè contra naturam ipsam humanam nonnulli doctores, & nostri temporis hæretici clamant, primos motus per se peccata mortalia esse: præterquam quòd gratis à Deo non imputentur fidelibus. Quid magis contra humanam naturam, quàm fateri motum illum, cui sancti repugnant, cui nullo modo cõsentiunt, quem verè & efficaciter detestantur, vt ipsi fatentur: eos apud Dei iustitiam æternæ mortis reos facere?

Est etiam tertium genus primorum motuum in ipsa rationabili parte nostra: nec solùm in ratione inferiori, sed etiam in ipsa superiore ratione, quæ intenta est inspiciendis et consulendis æternis rationibus, vt supradictum est. Quia igitur hæc pars per participationem rationalis, sed essentialiter ipsa ratio est: videri poterat non esse in ea motus primos: sed si bene consideretur, sunt in ea motus præcedentes deliberationem. Potest enim etiam superiori rationi cogitanti de deo et de rebus diuinis, occurrere subitus aliquis motus aut dubitationis, aut diffidentiæ. De quo videtur illud Psalmi posse intelligi: Qui saluum me fecit à pusillanimitate & cetera. Meritò igitur beatus Thomas inquit supradicta quæstione, quòd in ratione, vt directiua est actionum nostrarum art. 9. & 10.

&in-

& inferiorum virtutum, nō inueniuntur primi motus. Hoc enim non agit ratio nisi deliberando. Sed secūdum quòd ipsa cognitiua est suorū propriorū obiectorū, potest subitū aliquid ei occurrere, quod cogitet, & in quod feratur appetitus etiam ipse rationalis subitò. Et hæc eadem ratione constat esse solùm venialia peccata, cum sint circa illicita: vt (sicut diximus) motus infidelitatis, superbiæ, desperationis, & eiusmodi: qui quanquam nonnunquam possint tribui appetitui sensitiuo, sunt nihilominus sæpè solius rationis: semper tamen sunt non perfectè voluntarij, & ita ex hac imperfectione venialia tantùm peccata, de quibus nunc agimus. Satis itaque de his diximus.

LECTIO NONA.

De peccato delectationis in cogitatione peccati.



OST principium hoc de quo iam diximus, primorum scilicet motuum, in quibus venialia tantum peccata sunt: sequitur proximus huic gradus: cùm scilicet non solùm illecebra peccati mentem tangit, sed cum iam sola cogitatione illicitarum rerum mens oblectatur ante consensum in actum ipsum: quod dicere possumus esse delectationem peccati. Hūc gradum August. in mysticá illa expositione peccati primorum parentum significatum intelligit, cum mulier vidit pomū quòd esset bonum &c. tulit atq; comedit: intelligens videlicet hunc esse proximum gradum ad consummationem peccati, cum post suggestionem serpentis incipit iam mens sola illicita cogitatione delectari: vnde ascenditur ad consensum in ipsum actum peccati. Nō quòd semper necessariū sit hoc prius inueniri: sed cerè frequenter. De quo illud certò constat, quòd non solum peccatum committitur, cum in actum ipsum consummatum peccati consentimus: sed etiam cum negantes consensum actui, sola cogitatione delectamur

ges ex corporibus sumptas iudicamus. Sunt itaque in nobis quasi duo tribunalia: alterum, vbi ratio secundum commoda & incommoda corporum & sensuum iudicat de rebus: hoc est rationis inferioris: alterum, vbi secundum leges æternas iudicatur: & hoc est supremum rationis superioris iudicium. Cæterùm in omnibus ordinatis tribunalibus ad inferius pertinet, de minoribus, & primis ac quasi præambulis rerum iudicare. Ad supremum pertinet vltima, & quasi omnium definitiua sententia. Hæc verò duo de quibus loquimur, scilicet delectatio cogitationis illicitæ, & actus ipse illicitus consummatus, sic natura ordinata sunt, vt illud minus sit, & prius generatiõis ordine oriatur: hoc verò supremum & vltimum, post quod nihil aliud deliberandum restat. Meritò igitur consensus in illicitam cogitationem inferiori rationi & tribunali: consensus verò in actum superiori tribuitur: quanquam (vt Augustinus inquit eo loco) totius hominis sit vtrumque peccatum. Et certè dici potest vtriusque rationis. Ex vtriusq; enim officio est, illicitas cogitationes cohibere. Et quia illa infima sunt, proximè ad rationem inferiorem pertinent, sicut proximè tentatio serpentis mulierem tetigit, & prius illa delectata est, quàm consummaretur totum illud peccatum. Hæc itaque dicta sint de ordine huius progressus ex sensu b. Augustini: vt non tantum ipsa vocabula, quibus ille loquitur, & ab illo alij mutuati sunt, agnoscamus: sed etiam pulchram quandam habeamus cognitionem nostri. Iam restat vt quale & quantum peccatum sit in illicitis cogitationibus, dicamus. Circa hoc igitur primò est statuendum, solam delectationem voluntariam in illicita cogitatione, solam (inquam) sine consensu in ipsum opus peccati, peccatum esse eiusdẽ generis, cuius est actus ipse de quo cogitatur: mortale videlicet, si actus mortalis: veniale, si venialis sit actus. Hoc asseruit Aug. Non (inquit) negandũ est esse peccatũ, cum mẽs sola cogitatione oblectatur illicitis, nõ quidẽ decernens ea esse facienda, sed tenens tamẽ & voluens libenter, quæ statim cũ animum attigerunt, respui debuerunt. Hoc itaq; dicit esse peccatum, sed longè minus, quàm si opere statuatur faciendum. Vbi quia, longè minus, dicit: non propterea intelligit nõ mortale. Nam eodem loco, postquã dixerat pro huiusmodi cogitationibus tundendum esse pectus, veniã petendam, tandem inquit: totus homo damnabitur, nisi hoc peccatũ solius cogitationis, quod sine voluntate operandi, sed cũ voluntate

Quantum peccatum sit delectationis in sola cogitatione illicita. August. 12. de Trin. cap. 12.

luntate talibus oblectandi admittitur, per gratiam meditatoris remittatúr. Itaque apertè docet Aug. in sola cogitatione delectari, mortale esse. Vbi certè subindicat rationem, quam b. Tho. postea latius explicauit. Delectari his cogitationibus non est aliud, quàm illis affici, & in eis sibi placere: hoc autem non est aliud quàm animum propensum habere in illicita: Si igitur hoc voluntarium & deliberatum fuerit, constat esse voluntarium affectum in illicita: quod Aug. indicat dum ait: cum mens oblectatur in illicitis. Rursum motus appetitus sensitiui in illicita & mortalia excusantur ex rationis inconsideratione: cum igitur iam ratio considerauerit, non habent vnde iam excusentur. Hoc est enim quod Aug. etiam inquit: peccari, quia tenetur & voluitur libenter, quod statim cum animum attigit, respui debuit. Itaque habendum est vt certissimũ, omnem appetitum voluntarium, hoc est, omnem propensionem & affectionem in illicita cum rationis consensu, illicitam esse ea ratione, qua ipse actus illicitus est. Et quanquam hoc posset sufficere, à posterioribus tamen multa addita sunt, quæ pertinent ad specialem considerationem, qualis in materia morali necessaria est: de quibus pauca breuiter sunt nobis annotanda. Duo igitur consideranda sunt, vt de his iudicari possit. Alterum ex parte voluntarij: alterum ex parte obiecti, quo in cogitatione delectamur. Circa primum igitur constat, tripliciter rationem & voluntatem se posse habere circa cogitationem illicitam. Primò, cum plenè consentit illi: quod apertum est peccatum. Secundo, cum illi etiã apertè contradicit: vbi etiam constat non solùm non esse peccatum, sed potius virtutem & meritum. Itaque hæc duo, tanquã extrema, certa sunt. Circa quæ hoc est aduertendum præcipuè, plenũ rationis consensum aut dissensum prærequirere plenam etiam & integram aduertentiam: vt scilicet perfectè attendat & quid cogitet, & quid sit contra diuina præcepta. Si enim vel non aduertit se cogitare, vel si aduertit quid cogitet, non tamen satis aduertit an illud peccatum sit vel contra Dei preceptum, an non: quicquid ante hanc plenam considerationem fit, magis ad surreptionem pertinet, quàm ad voluntatem. Consulit Deus infirmitati nostræ & tarditati, & quasdam quasi inducias concedit nobis, vt plenè aduertamus & peccatum, & periculum rei quam cogitamus: quæ non sunt induciæ temporis: non est enim certum tempus definitum, intra quod aduertere debeamus: sed quamdiu in obliuione

Quando sit plenus rationis consensus aut dissensus.

nostri,

nostri,& eorum quæ cogitamus, sumus, tamdiu nobis non imputatur.Plenus ergo consensus vel dissensus sequitur plenam etiam considerationem.Hæc de duobus illis extremis.

Est verò medius quidam gradus, in quo neq; apertè consentire deprehēdimur, nec dissentire: sed vel tepiditate quadā & somno ita consideramus illicitas cogitationes, vt non satis efficaciter illis resistamus. Vbi sunt etiam multi gradus secūdum quòd maior vel minor est tepiditas: & in his omnib. nihil certi definiri potest.In vniuersali tamen illud hic obseruandum, non esse opus in his omnibus certū aliquid definire. Id satis erit,vt cū aduertimus nos considerasse,nec satis agnoscimus,an , vt opus erat, restiterimus, Deò relinquamus iudicium, & magis timeamus culpam, quàm securitatem nobis promittamus. De consensu vel dissensu rationis non pleno.

Est quædam negligentia parua, est alia maior: relinquamus ea Deo iudicanda:& in dubio nos ipsos tanquā peccatores agnoscamus. Excusant multa nonnulli:vt cum quis securitate quadā ductus,cogitationem quam in se aduertit,negligit reprimere. Sed hic est ante oculos habendum, in scripturis sacris exhortari nos ad vigilem custodiam nostri,ad non dormitandum nec oscitandum inter insultus inimicorum & tētationes. Omni custodia(inquit sapiens)serua cor tuum &c.Et Dominus in euangelio:Vigilate omni tempore orantes. Iterum: Cauete ne grauentur corda vestra &c.Vnde obliuio custodiæ cordis reprehenditur. Ephraim (inquit Propheta Osee) quasi columba seducta non habens cor. Et Psalmista lamentatur:Cor meum dereliquit me &c. Non itaq; parum timendum ab illis cogitationibus illicitis, quas oscitanter repellimus. Verum est tamen in his omnibus, multū referre,qualis sit cuiusque dispositio.Scriptum enim est meritò,Deum propitiari ignorantijs siue omissioni eorum qui toto corde quærunt illum.Quare longè aliter in his dubijs censendum est de eo,qui super custodiam sui vigilat, & alienus est à prauis affectibus: aliter de eo qui præceps in quæcunq; illicita rapitur & ruit. Illud non omittendum,quòd in his motibus nonnunquam non statim appetitus paret rationi. Possunt itaq; perseuerare nonnunquam renitente etiam ratione: sed quando perseuerant postquam animaduersi sunt,nec constat contradixisse rationem:timendum est valde eam consensisse. Sed dubia omnia relinquātur iudicio Dei, & humili pœnitentia illorum à Deo postuletur venia.

Prouerb.4. Luce 21. ibidem. Osee.7. 2.paral. 30.

De delectatione quæ ex cognitione percipitur.

At verò circa obiectum hoc est considerandum, nõ semper delectationem consequentem cogitationem esse de ea re quæ cogitatur, sed nonnunquam de ipsa cognitione. Constat enim cognitionem tantum, etiam rerum malarum & alienarum ab affectu, nõnunquam delectare. Est enim cogitatio per se bona & delectabilis, etiam mali: sicut scientia mali est bona. Igitur si illicita cogitẽtur vt agnoscãtur, & vt de illis vel ab alijs doceri, vel ipsi docere possimus, & in eorum cognitione, quia perspicua est, & quia inuenta sunt quæ quærebamus, delectemur: nullum peccatum est, nisi fortè curiositatis. Itaq; cum vel de cognitione occulti prius, vel de adinuentione aliqua subtiliori lætamur dumtaxat, non est propriè peccatum illius generis. Vt si quis adinueniat & excogitet nouas aliquas rationes inuadendi inimicum, aut surripiendi aliena, & hac inuentione delectetur. Si verò delectatio sit de re ipsa quam cogitamus: vt de adulterio, homicidio, & eiusmodi alijs: manifestus est consensus in illicita & complacentia voluntaria. Hoc verò quãdo dubium est, ex statu maximè & affectu proprio pensandum est. Qui nihil afficitur rebus quas cogitat, & tamen deditus est adinuentionibus: credi potest illũ magis cognitione, quàm re cognita delectatum fuisse. Cæterùm qui (vt diximus) totus affectus est illicitis quæ cogitantur, meritò timere debet. Circa obiectum etiam scrutãtur nonnulli, qualiter illicitum esse debeat quod cogitatur: an videlicet viduæ liceat cogitare de actibus matrimonij, aut marito in absentia vxoris. Illa enim licita sunt, nec dubium est sanctè viduam gaudere de generatione filiorum, & alijs ad matrimonium pertinentibus. Est tamen considerandum, quòd in cogitationibus carnalibus delectari extra licitos ipsos actus, manifestè sit delectationem quærere vbi non licet. Nec enim licet extra actus ipsos matrimonij. Semper itaq; hæc timenda sunt & fugienda, præcipuè his, qui rebus quæ cogitantur affecti sunt: Quorsum enim attinet, vt is qui cupit se de inimico vindicare, sic cogitet & delectetur: si licitum mihi esset, sic occiderem aut lęderem inimicum: aut si fornicarer, si esset licitum? In his itaque omnibus melius putamus simpliciter sentire, quàm subtiliora quædam excogitare: maximè ex quibus vel laxentur habenæ, vel excusentur negligentiæ, quæ in his non sine periculo sunt. Putamus in his materijs quiescendum intra limites quos habemus à patribus. Si quis scrupulosius agere velit, is potius est continendus & exhortandus

dus ad timorem, quàm permittendus. Hic itaq; de quo loquuti sumus, secundus gradus est in progressu peccati: & in eo primùm inuenitur mortale, vt diximus.

Est verò tertius gradus, in quo est consummatio peccati: consensus videlicet in opus ipsum: quem Aug. dicit pertinere ad virũ ipsum, vt iam explicauimus. Nec hîc pluribus opus est, quàm vt nouerimus, iuxta ea quæ superius dicta sunt, propterea in consensu in actum peccatum consummari, quia quod attinet ad voluntarium, exterior operatio nihil malitiæ addit, nisi fortè per accidens: quia videlicet vel intenditur voluntas, vel extenditur, vel multiplicatur inter operandum. Neq; consensus in actum alterius generis peccatum est, quàm ipse actus. Quare id iam tantũ restat, vt de mortali & veniali peccato ex suo genere dicamus: quãdoquidẽ de differẽtia, quæ est ex imperfectiõe actus, satis est dictũ. Consensus in actum peccati consummat peccatum.

LECTIO DECIMA.

De differentia mortalis & venialis peccati ex obiecto, siue specie sua.



QVoniam (vt ex superioribus patet) species actus humani propriè & primò ex obiecto est: illa est inter mortale & veniale peccatũ differentia maxima, quæ est ex obiecto. Secundum illam enim distinguũtur specie: & sunt, hoc quidem ex specie sua veniale: illud verò mortale. Quod iam declarãdum restat. Nam ea, de quibus hucusq; loquuti sumus, mortalia & venialia, magis per accidens distinguuntur: vt motus primus in fornicationem, & consensus in delectationem de cogitatione eius, & consensus in actum.

Illud igitur hîc statuendũ vt certissimum fundamentum, quòd omne obiectum peccati, omne scilicet in quod peccando tendimus, sit aliquid alienum à recta ratione. Si enim rectè rationi esset conforme, non esset peccatũ illud prosequi: quare dictum est in omni peccato deordinationem esse aliquã. Cum ergo ita sit, duo tanquam regulæ & bases sunt nobis statuenda. Primum. Omne peccatum, quod fertur in obiectum suum cõtra charitatẽ Dei vel

 proximi,

Quomodo peccata venialia & mortalia discernenda in genere.

proximi,habet ex sua propria specie quòd sit mortale. Secūdum. Illud quod fertur in suum obiectum non contra dilectionem Dei & proximi, sed vel tantillum illam remorans, solùm est veniale in sua specie. Quando itaq; actus ex proprio obiecto habet quod repugnet charitati, est mortale ex genere:cum verò non,est tantū veniale,si aliqua ex parte repugnet rationi. Hæc est prædictorum
1.Tim.1. ratio. Quia (vt diximus ex Paulo) omnium præceptorum finis dilectio Dei & proximi est.Explicauimus hæc latius alibi ex ipsis euangelij verbis hoc ostendentes, vbi apertè Christus docet, vni-
Iohan.15. cum se præceptum tradere. Hoc est(inquit) præceptum meum, vt diligatis inuicē. Vbi apertè innuitur, quòd hoc seruato,omnia
Matth.22. seruantur.Contra hoc igitur est omne peccatum. Et cū duo præcepta explicasset de dilectione Dei & proximi,subiungit: In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ &c. Ostendimus etiā natura ipsa satis constare,in omni amicitia quædā esse, propter quæ illa meritò solui debeat:& hæc sunt illi cōtraria. Alia verò,quæ etsi nonnihil vultum amici auertant,non tamen sufficiunt vt amicitia omnino soluatur. Quod multo magis in illa supernaturali amicitia & christiana,charitatis videlicet obseruandū est:quæ certè cū arctior sit & fortior cæteris, bonitatiq; diuinæ innitatur,non soluitur leuius.Hæc itaq; consideratio,si intellectu ab omnibus tenebris alieno, & luce veritatis illustrato attendatur, sufficeret ad discernendum mortale à veniali : vt videlicet iudicemus, an inordinatio quæ in peccato est, sit digna propter quam dissoluatur amicitia,& meritò possit amicus odio haberi: an verò minor. Verùm quia in speciali multa occurrunt,in quibus nō cer-
Heb.5. tò hoc iudicari potest, maximè ab intellectu minus exercitato (nec enim parū est quod Paul.inqt, exercitatos habere sensus pro ipsa consuetudine ad discretionē boni & mali, maioris vel minoris)opus est in speciali alia addere,quib.hoc etiā magis explicet.

Sit itaq; hoc quod dictū est, veluti primum & cōmunius principium.Sub illo possumus tria specialia statuere ex breui tractatulo Richardi de s.Victore,de differētia peccati mortalis & venialis:qui(quáuis breuiter) quædam non parum consideratè tradit: Mortale(inquit)peccatum non fit sine grandi corruptione sui, sine graui læsione proximi,vel sine magno contemptu Dei.

Hoc cōmodius explicabitur supposita distinctione peccatorū,
q.27.ar.4.1.2. quam b.Thom.explicat. Sunt quædam peccata in Deum ; alia in nosipsos

nosipsos: alia in proximos. Natura enim constat homines in Deum, tanquam primam causam suam & supremum dominum ordinari: deinde & ad seipsos, secundum quòd rationales sunt: denique ad proximos, secundum quòd sociales natura sumus. Omne itaque peccatum ab aliquo horum trium ordinum declinat. Sed quando mortale vel veniale sit, cogitandum est ex ipsa deordinatione: quanta videlicet illa sit. Parua itaque deordinatio venialis: magna verò mortalis iudicatur. Atque ita iuxta hanc triplicem deordinationem tria dixit Richardus, ex quibus tres possumus desumere regulas. Prima. Peccata quæ contra ordinem sunt in Deum, si quidem magnum habeant contemptum Dei, mortalia sunt: si verò leuem non quidem contemptum, sed vel obliuionem aliquam, vel minus dignam æstimationem, venialia erunt. Possumus exempli gratia dicere, quòd idololatria magnum Dei contemptum habet: mortale itaque est. Minus consideratum iuramentum, sed verum, prҿter cuiusque damnum, aliquid irreuerentiæ in Deum continet, sed non magnum contemptum. Ita erit in multis alijs. Euagatio mentis in oratione, minor reuerentia in vsu Sacramentorum, & huiusmodi, non continent magnum Dei contemptum: Quare in hoc primo ordine mortalia non sunt ex suo genere. Secunda. Peccata quæ fiunt in nosipsos, hoc est, contra ordinē quem nobisipsis proximè & primò debemus, quæ sunt cum grandi corruptione, hoc est, cum magna deordinatione à rectitudine rationis: mortalia sunt. Quæ verò non magnam deordinationem continent, venialia tantùm. Nonnullus excessus in cibo & potu, sed præter grauem infirmitatem, aut priuationem rationis, aut periculum alterius peccati: veniale est. At verò ebrietas, omnisque excessus rationem absorbens, mortale est. Gula itaque, quæ tantum significat vitium in sumptione cibi quocunque modo, non est ex suo genere mortalis: sed ebrietas, quæ significat excessum vsque ad priuationem rationis, mortalis est ex suo genere. Tertia. Similiter & in his quæ circa proximum sunt, quæ grauem læsionem continent, ex se mortalia sunt: vt homicidium, furtum, & huiusmodi. Quæ verò leuem, leuiora proculdubio: vt leuis aliqua & momentanea ira, præter appetitum iniusti & grauis alicuius damni. Vnde ex suo genere ira non est mortalis. Hæc itaque specialia magis possunt nonnihil aperire viam grauiora à leuioribus discernendi: quæ quidem ex illo primo fundamento sequuntur.

Tres regulæ discernendi venialia à mortalibus.

Prima regula de peccatis in Deum.

Secunda regula de peccatis in nosipsos.

Tertia regula de peccatis in proximum.

quuntur. Ratio enim peccati mortalis in eo est, quòd sit contra charitatē Dei vel proximi: & hoc habet magnus contemptus Dei, grauis corruptio sui vel rationis, & magna læsio proximi.

Certior & facilior ratio discernendi veniale à mortali.

Quia tamen in multis non facilè iudicari potest, quid magnum, quid paruum sit: nec sibi facilè quisquam credere potest: optima ratio mortalia à venialibus discernendi est, quam August. in Ench. c. 78. ponit. Quæ (inquit) grauia, & quæ leuia peccata sint, non humano, sed diuino pensandum est iudicio. Diuinum verò iudicium vocat, quod ex scripturis sumitur, & ex sensu Ecclesiæ. Ita ille iudicat eo capite & duobus sequentibus. Quædam (inquit) leuissima iudicarentur, nisi in scripturis ostenderentur grauiora: sicut de eo qui fratri suo dicit, Racha, vel fatue: & de eo fideli, qui cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Hoc enim grauiter reprehendit Apostolus, & Ecclesia (inquit) grauiter hoc arguit. At verò vsus matrimonij vltra rationem generationis, vitandi fortè alterius peccati causa: venia dicitur dignum à Paulo. Et contendere in iudicio, etiam apud fideles, à Paulo dicitur omnino esse delictum. Nec tamen (inquit) ecclesia hoc durè vel punit vel arguit. Itaque si hæc bene expendamus, docent nos grauitatem vel leuitatem peccatorū non ex ratiocinationibus nostris iudicare, neq; ex sensu nostro: nam is facilè hallucinatur. Et materia morali nihil facilius, quàm in vtramque partem dicere apparenter: maximè (inquit Augustinus) minus credendum est iudicio nostro, cum in consuetudinem aliquam venerint peccata. Habet enim hoc ratio nostra, vt facilè seducatur: & ea quæ consueta sunt, vel non aspiciat: vel si aspexerit, dissimulet: & denique vel excuset vel laudet, quod in eis malum est. Vnde & illud est in scriptura: Dixerunt bonum malum, & malum bonum. Et rursus: Laudatur peccator in desiderijs &c. Quod malum Aug. eo loco, & in expositione 4. c. epistolæ ad Galatas, maximè deflendum & cauendum docet: vnde & citat eum locum. Doloris verba quæ dixerat in eo. ca. ad Gal. putamus hoc loco adferenda esse. Væ (inquit) peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò, pro quibus abluendis sanguis filij Dei effusus est, quamuis tam mala, vt claudant nobis regnum cœlorū, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tolerando nonnulla facere cogimur: atq; ô vtinā domine, non omnia quæ non poterimus prohibere, faciamus. Addit ille, an hæc verba immoderatus dolor extorserit

Matthæi 5.
1. Corint. 6.
1. Corint. 7.
1. Corint. 6.
Esaiæ 5.

torserit, se non dicere: sed vtcunque sit, valde cauendum hoc malum, ex quo, vtinam non aperta experientia nos doceret, summa mala inuecta esse in Ecclesiam: & quod ille ibidem dicit, magno cum scandalo cõtigisse iam in populo Christiano: vt videlicet sint multa peccata, quæ quamuis grauia, quia tamen consueta sunt, nullus propterea audet vel excommunicare laicum, vel degradare clericum: Nec est opus exemplis hoc ostendere: vtinam non tam manifestum esset, vt posset non videri. Habeamus itaq; illam certam regulam, vt in iudicio de peccatis primò scripturam consulamus. Si in ea aliquid graue dicitur, vel inter grauia computatur, omissa omni ratiocinatione tale æstimemus. Vt apud Ezechielem accessus ad mulierem menstruatam inter homicidia & periuria computatur. Vbi verò nihil certi in scriptura habetur, sensum Ecclesiæ & maiorum nostrorum quæramus: is præferatur omnibus argutijs & apparentiæ nostræ.

Huic considerationi coniuncta est etiam altera de humanis præceptis, siuę Ecclesiasticis, siue politicis & sæcularibus: quæ videlicet sunt vel à legibus ecclesiasticis, vel Imperatorum & aliorum principum. Circa ista enim sunt peccata mortalia & venialia. Nec est facilis aut breuis opera de omnibus his dicere. Illud tamen certum est habendum, ecclesiasticas & sæculares leges non humana aliqua authoritate, sed iure ipso diuino obligare ad peccatum. Nã illud Pauli: Obedite præpositis vestris, & subiacete &c. Et quod Dominus ait: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit: apertè hoc ostendunt de ecclesiasticis prælatis, qui ministri Christi sunt. Et rursum de sæcularibus potestatibus sunt apertissima testimonia. Omnis anima (inquit Paulus) potestatibus sublimioribus subdita sit: &, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Vnde ait: Subditi estote omni humanæ creaturæ &c. Quod itaque nonnulli humanis statutis detrahunt virtutem obligandi conscientiam, contrarium est fidei & scripturæ. Viderint illi quid præcipiant, subditorum est illis obedire, non contra Deum præcipientibus. Leges itaq; iustæ ad peccatum obligant. Non (vt Hæretici clamant) propter solum scandalum, vel contemptũ, eorum transgressio est peccatum: sed solùm quia voluntaria est inobedientia: atq; ideo sicut aliorum diuinorum præceptorũ transgressio voluntaria præter alium contemptum, vel scandalum, peccatũ est iuxta quãtitatẽ rei de qua agitur; ita in humanis pręceptis.

De ecclesiasticis & ciuilibus legibus

Hebr. 13.

Lucæ 10.

Roman. 13.

Nam

Roman. 13. Nam de hoc meritò illud Pauli accipi potest: Ideoque necessitati subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Et illud, de quo rursus admonet seruos: Non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed Deo. Vnde & alibi post eandem sententiam addidit: Sed in simplicitate cordis timentes Deum: quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus. Ex hoc proximum est, non obligare omnia ad peccatum mortale: sed quantum obligent, ex intentione legislatoris, & materiæ de qua præcepta sunt, sumendum est. Si de re parua præceptum fiat, & sub aliqua leui pœna, vel comminatione tantùm mandetur: erit transgresio mortalis. Si verò de re graui, maximè ad spirituale bonum, vel temporale aliquod magnum Reipub. pertinente: vel sub excommunicatione, aut capitali pœna prohibeatur, iudicatur mortale. Sed in his omnibus sunt multa specialia, de quibus non facilè iudicandum: nec nostræ innitendum rationi, sed potius Ecclesiæ aut maiorum sensui, qui non leuiter de his loquuti sunt; vt diximus superius de quibusdam. Est etiam in his humanis præceptis locus dispensationi, & interpretationi intentionis legis. Vbi hoc aduertendum est, Ecclesiastica præcepta æquitate quadam suauiss. posita esse à pijssima matre, quæ salutem quærit, & non perditionem filiorum: quare suauiter sunt etiam interpretanda. Itaque cum vel adest rationalis causa, vel putatur adesse, etiamsi fortè minor sit, excusanda est transgresio à peccato: vt de omittente ieiunium, aut obseruationem diei festi ex aliqua, quam putat rationabilem causam; quanquam in dubijs consulendus sit prælatus, si fieri potest. De quibus omnibus alibi etiam dixim⁹.

Ephes. 6.

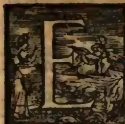
Coloss. 3.

De transgressione humanarum constitutionum.

De dispensatione & interpretatione legis humanæ.

LECTIO VNDECIMA.

De eodem ſpecialius.



EX his igitur quæ ſunt dicta proxima lectone, colligi poteſt, quanta, & quorum cognitio neceſſaria ſit ad hoc iudicium peccatorum habendum in ſpeciali. Conſtat primò legis Dei & ſcripturæ ſacræ cognitionem eſſe neceſſariam, quatenus concernit ea quę ad mores pertinent: quorum omniũ certum eſt decalogum epitomen eſſe & ſummam, in qua implicitè multa continentur, quæ explicantur alijs locis ſcripturæ. Ille igitur, ad quem pertinet integrum & abſolutum iudicium de his, neceſſe eſt vt habeat ſcientiam ſcripturæ, eorum (vt diximus) quæ ad mores pertinent. Sed inferioribus ſacerdotibus ſatis eſt communia cognouiſſe, & de obſcurioribus dubitare poſſe, vt dictum eſt ſuperius. Ideo illis ſufficit decalogi cognitio ſpecialior quidem & plenior quàm ſecularibus: vt intelligant quid præcipiatur, quidúe prohibeatur in eo, & quanti ſit faciendum quod iubetur aut prohibetur. Poſt hæc neceſſaria eſt cognitio etiam præceptorum Eccleſiæ, & aliarum communium legum & ſpecialium: vt conſtitutionum ſynodalium cuiuſque diœceſis, et huiuſmodi quæ pertinent ad remp. idque magis & minus pro tempore & loco.

Sacerdotem ad diſcernendum peccata oportet ſcire Scripturam.

Decalogum.

Præcepta & conſtitutiones eccleſiæ.

Ex præceptis igitur diuinis & humanis petenda eſt cognitio peccatorum & tranſgreſsionum. Itaque ex illis duobus ſequitur, quòd etiam neceſſarium eſt ſcire ſingula genera ſiue ſpecies peccatorũ: inter quæ illa vitia capitalia tanquam præcipua, & in quibus cætera contineantur, collocata ſunt: quorum etiam ſacerdotibus cognitio ſpecialior neceſſaria eſt. Igitur, vt hæc tria coniungamus, obſeruandum, omnia præcepta, quæ ſunt de illis quæ Deo, & proximo, atq; nobis debemus, eſſe vel affirmatiua, vel negatiua. Affirmatiuis præcipiuntur nobis virtutum opera: negatiuis prohibentur vitiorum actus. Itaq; id quod ſcriptum eſt: Declina à malo,

Septem peccata capitalia.

Præcepta ſunt vel affirmatiua, vel negatiua.

d &fac

& fac bonum: in his duobus generibus præceptorum videmus. Negatiua enim præcipiunt declinare à malo: & sunt quasi præparatio & dispositio ad affirmatiua. Prius enim fugienda sunt mala, quæ opposita sunt virtutibus: postea faciendum bonum, ad quod affirmatiua pertinent. Contra hęc duo genera pręceptorum sunt peccata omnia: atque ideò meritò diuiduntur in omissionis & commissionis. Peccata omissionis sunt contra præcepta affirmatiua: commissionis verò contra negatiua: quæ (vt b. Thom. inquit) magis materialiter distinguuntur, vt res videlicet quædam naturales, vel potius vt res, & negatio. Omissio enim tantum negationem significat eius quod agendum erat. Sed nonnunquam ad eandem peccati speciem omissio & commissio pertinent, sicut b. Thom. ibidem inquit de omittente ieiunium ecclesiæ, & superfluè comedente: vtrumque est gulæ: sed illud est omissio, istud cōmissio. Si igitur præcepta, & eorum transgressiones rectè considerentur, possunt peccatorum omnium species agnosci. Et circa singulas opus est attenta consideratione, vt quid mortale, quid veniale sit, agnosci possit. In qua consideratione consistit tota moralis materia: Cum enim eadem sit ratio contrariorum, in enumeratione specierum peccati & cognitione earum necesse erit virtutes contrarias cognosci. Hoc certè necessarium est sacerdotibus, qui de peccatis iudicare debent. Sed quia nimium est longum hoc opus, & à multis qui summas scripserunt, latius explicatum, & quidem satis sufficienter, nos in pręsentiarum contenti sumus communia hæc, veluti principia quædam proposuisse, quę viam aperient illis legendis & intelligendis.

Peccatū est vel omissionis vel commissionis.

1.2. q. 72. art. 6.

Igitur de his credimus ex methodo illa confessionis, cuius aliâs hic mentionem fecimus, & ex Caietani summa sufficientem haberi posse cognitionem. Occurrunt nonnunquam specialia quædam, propter quæ aut legendi sunt qui plura & latius tradiderunt, vt Syluester, & alij: aut consulendi peritiores. Sed quod attinet ad communia, cum istis quæ hîc tradita sunt, duo illi libri sufficere poterunt. Nos hoc loco, post omnia supradicta, vniuersalem quandam enumerationem virtutum & vitiorum oppositorum duximus insinuandam, vt ex his capita ipsa rerum habeant, & ordinem doctrinæ, qui lecturi sunt alia. Itaque iuxta triplicem illum ordinem tria prima genera peccatorum distinguamus, videlicet:

In

In { Deum. / Proximum. / Nosipsos. }

In Deum porrò ordinamur præceptis illis quæ ad religionem pertinent. Hæc enim vna virtus est, qua Deo reddimus cultum debitum: & in Decalogo quidem sunt tria prima præcepta, vbi reliqua omnia quæ ad fidem, spem, & charitatem pertinent, continentur: quibus (vt Augustinus inquit in Enchridio ad Laurentium) Deus præcipuè colitur. Peccata in Deum.

Peccata igitur in Deum omnia sunt contra { fidem, / spem, / charitatem. }

In quibus includi possunt cætera: sed possumus addere quartum genus eorum, quæ sunt contraria religioni: & in his omnibus sunt

alia { omissionis / commissionis. }

Contra fidem igitur primum infidelitas est, cuius multæ sunt species. Proximum, apostasia ab ipsa fide. Tertium negatio fidei. Quartum denique, blasphemia. Et hæc quidem commissionis peccata.

Omissione verò peccatur solo defectu circa illam: vt cum aut non curamus cognoscere, aut confiteri fidem, cum opus est.

Contra spem sunt { Præsumptio / & / Desperatio }

Opposita vitia inter se, & vtrumque spei: alterum per excessum quodammodo, alterum per defectum.

Contra charitatem Dei sunt duo illa { Odium Dei / & / Acedia. }

Tristitia videlicet de bonis illis, quæ nos circa Deum agere postulat eius bonitas. Omissio etiam contra charitatem est, cum negligimus diuinæ dilectioni vacare eo loco & tempore, quo recta ratio ad hoc ipsum obligat.

His proxima sunt, quæ sunt contraria specialiter religioni.

Per excessum quidem { Idololatria, cui cōiuncta sunt Diuinatio, & cæteræ magicæ obseruationes, in quibus est implicita dæmonum inuocatio.

Post idololatriā omnis etiam superstitio, superfluitas videlicet & excessus in cultu Dei, & falsus atque contrarius Deo cultus.

Reliqua sunt secundum defectum Religioni opposita. { Periurium & Sacrilegium: vbi omnis irreuerentia Dei rerumque diuinarum intelligitur. Transgressio votorum, Simonia Tentatio Dei.

Quibus vltimò adiungenda est Superbia, quæ in Deum similiter grauissimum peccatum est. Hæc quidem omnia sunt commissionis peccata circa religionem.

Cæterùm omissione peccari potest circa illam, cum pro loco & tempore, quo necessarij sunt eius actus, omittuntur.

Sunt autem hi actus Religionis. { Deuotio Oratio Adoratio Oblatio Sacrificium Dei laudatio.

Ad quos actus non est dubium teneri hominem pro loco & tempore. Et hæc ad tertium præceptum decalogi pertinent. In his vniuersa vel quàm plurima sunt eorum quæ ad religionem pertinent: in quibus multa sunt ex genere suo mortalia: quanquam quædam etiam aut non semper, aut non ita certò sunt mortalia: vt superfluus cultus Dei, & quædam quæ ad sacrilegium pertinere possunt.

Peccata cōtra proximū. Post hæc sequuntur ea quæ sunt in proximum peccata. Contra charitatem quidem quam illi debemus.

Sint

Sint hæc commiſsionis peccata.

- Odium,
- Inuidia,
- Diſcordia,
- Contentio,
- Schiſma,
- Rixa, Seditio,
- Bellumq́; iniuſta: &
- Scandalum.

Omiſsionis verò peccata in vniuerſum quidem, circa omnes videlicet proximos.

Omiſsio

- Miſericordiæ &
- Beneficentiæ, quarum actus ſunt:
- Eleemoſyna &
- Correctio fraterna,

quæ omnibus proximis pro loco & tempore debentur ex charitate: & ſi quæ alia ſunt, vt verè ſunt omnia opera miſericordiæ, quibus ſubuenitur vel corporis, vel animæ defectibus. Refert Christus dominus in euangelio plurima horum. Eſuriui, & dediſtis mihi manducare &c. quæ, quanti ab ipſo fiant, ibi patet. De his verò quæ pertinent ad ſubueniendum animæ, eſt frequentior mētio in doctrina apoſtolica. Illa enim ſunt quę pertinent vel ad corrigendos, vel ad ſuſtinendos peccantes, ad inſtruendos vel conſolandos infirmos, denique ad orandum pro omnibus: de quibus frequenter loquitur Paulus. Debemus (inquit) nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere. Et alibi: Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes. Et alibi rurſum: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpiritales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritū lenitatis. Sunt huiuſmodi multa alia in apoſtolicis literis. Quorum omnium frequenter etiam Iob meminit, oſtendens quàm ſibi curæ fuerint: Oculus fui cæco, pes claudo, pater eram pauperū, cor viduæ conſolatus ſum, & benedictio perituri ſuper me veniebat.

Matth. 25.

Rom. 15.

1. Theſſ. 5.

Galat. 6.

Iob. 29.

Contra iuſtitiam verò peccatur multipliciter in proximum: commiſsione quidem homicidio, ſeu quacunq; iniqua læſione corporis, & furto ſiue rapina: quæ prohibentur quinto & ſeptimo præcepto. Et omnis iniquitas ac iniuſtitia commutationum, quæ

est in emptione & venditione, & vsura, est peccatum in proximũ: similiter quæ sunt damna iniusta in substantia proximi.

Sunt etiam contra iustitiam, quæ in iudicio iniustè fiunt: inter quæ primum est acceptio personarũ, quæ in distributione bonorũ communium est. Deinde omnis iniquitas aut iudicis, aut accusatoris, vel rei, aut testis, aut cuiuscunq; alterius eorum qui in iudicio conueniunt: quæ similiter constat in damnum proximi fieri. Sunt quoq; peccata alia extra iudicium.

Contra honorem aut famam proximi { Contumelia scilicet, detractio, susurratio, derisio, & maledictio.

Quæ omnia linguæ peccata, damnum similiter inferunt proximo. Et obseruandum, hæc omnia, quæ cõtra iustitiam diximus esse peccata, obligare etiam ad compensationẽ illati damni, quam restitutionem vocant. Nec enim dubium est, reddendum esse proximo quod ab eo iniquè ablatum est. Vbi tamen sunt non pauca nec minima dubia, quæ ad iudicium etiam confessionis pertinet, quáquam in his meritò possint inferiores iudices ad superiorem, episcopũ videlicet, referre quæ maioris momenti sunt, aut ex parte aliqua dubia. Communia tamen profectò opus est cognita esse. Itaq; & hoc inter cætera, de quibus seorsim in specie agendum est, seponatur.

Sunt quoq; speciales quædam virtutes iustitiæ partes: contra quas etiam omissione peccatur.

Videlicet {
- Pietas, qua parentibus obseruantiam, & superioribus omnibus debitum reddimus.
- Dulia etiam, qua honorem his quibus debetur, exhibemus.
- Obedientia, qua paremus superioribus.
- Gratia, qua benefactoribus rependimus beneficia.

Omissio igitur harum virtutum, cum pro loco & tempore earum actus exercendi erant, peccatum est: maius vel minus graue vel leue iuxta materiam, & circumstantias alias, de quibus sigillatim postea dicendum.

Sunt

Sunt quoq; virtutes quædam aliæ iustitiæ proximæ, cōtra quas etiam peccata committuntur.

Nempe
- Veritas, quia tales nos gerimus exterius, quales interius sumus.
- Amicitia, &
- Liberalitas.

Itaq; mendacium, simulatio, iactantia, & ironia (quæ genera sunt mendaciorum) peccata sunt veritati contraria. Quibus coniuncta est etiam adulatio, quæ magis contra veritatē amicitiæ esse videtur. Auaritia etiam & prodigalitas liberalitati contraria sunt. Et hæc omnia proxima peccata similiter ex suo genere non sunt mortalia, sed quādoq; ex materia, vel alijs circumstantijs: vt mendacium, adulatio, prodigalitas, auaritia. Hæc igitur de peccatis in proximum.

Vltimò denique numerantur peccata quæ sunt contra nos ipsos: ea videlicet, quæ nec proximè in Deum tendunt aut contra illum fiunt, nec alijs nocent: sunt tamen contra ea quæ decent rationalē naturam: atque ita temperantiæ & fortitudini sunt contraria, cæterisq; virtutibus cognatis. Hæc primò quidem sunt gula & ebrietas, deinde luxuria & eius species, atq; incontinentia, quæ continentiæ, virtuti cuidam temperantiæ coniunctæ, opponitur: & ira ac crudelitas lenitati contrariæ. Immodestia similiter excessusq; tum appetitus sciendi (quæ curiositas est) tum ornatus, incessus, atq; gestuum etiam, iocorum atq; ludorum. Hæc enim omnia intemperantiæ quædam sunt secundum excessum. Sunt etiam vitia his atq; temperantiæ contraria per defectum: vt inhumanitas, in nimio defectu sumendi cibum: & ita in cæteris dici potest. Sequuntur post hæc fortitudini, & virtutibus illi cōiunctis contraria secundum vtrumq; extremum. Fortitudini quidem aduersatur timiditas seu timor, quē prohibet Christus: Nolite timere qui occidūt corpus etc. Intimiditas & audacia, illis contraria. Et post hæc, quę magnanimitati opponūtur: pręsumptio scilicet, ambitio, & inanis gloria: & pusillanimitas, quæ in altero extremo illis opposita est. Deniq; quæ magnificētiæ, patientiæ, perseuerātiæ opponuntur, scilicet paruificentia, impatientia, mollities, & pertinacia, quæ secundū duo posita extrema consequuntur. Et in his omnibus, sicut de peccatis quæ sunt contra proximū, diximus, quædam

Peccata in nos ipsos.

dam ex genere ſuo tantum venialia ſunt, alia mortalia: de quibus etiam in ſpecie agendum. Hæc igitur ſunt ferè peccata omnia. Nam de prudentia non eſt opus ſpecialiter dicere, eò quòd illa coniuncta ſit cæteris virtutibus. Et quanquam ſint quædam vitia illi oppoſita, facile tamẽ poſſunt inter reliqua, de quibus diximus, computari: vel certè conditiones illorum ſunt, vt præcipitatio, inconſideratio, negligentia, & ſimilia. Hæc igitur ſunt à nobis in hoc principio propoſita, vt nouerint, quos hîc admonemus, hæc ſibi ſpecialiter eſſe agnoſcenda. De quibus nos (vt diximus) putamus inter cæteros Caietanum, quantum ſatis eſt, & qua opus eſt breuitate tradidiſſe: nec omittendus eſt vtilis libellus, qui methodus confeſsionis dicitur: quem ante paucos dies hîc tradidimus.

DE RATIONE MEDENDI PECCATIS, QVATENVS PERTINET AD SPIRITVALES IVDICES.

LECTIO PRIMA.



DIXIMVS in principio huius, quam nunc tractamus, partis, duo potiſsimum eſſe neceſſaria ſpiritualibus iudicibus: cognitionem videlicet peccatorum, & cognitionẽ rationis medendi vulneribus animarum: vt ibi ex patrum doctrina oſtendimus. De primo igitur cum dictum ſit in genere quidem quãtum ſufficit, & in ſpecie oſtenſum quid ſit reliquum: de ſecundo

cundo restat vt nunc agamus:quem locum, quia nunc nimium videmus neglectum,cupimus diligentius commendatum esse,atque pro nostra tenuitate conabimur illustrare ac docere.

Duplex igitur medicina adhibenda est animabus in sacramento pœnitentię.Prior,qua à peccatis commissis curetur.Altera,qua etiam præseruentur à futuris. Quæ ita coniunctæ sunt, vt reuera neutra sine altera aut sufficere possit,aut vix certè veraciter adhiberi.Qui baptizatur à mortuo(inquit sapiens)& iterũ tangit mortuum,quid prodest lauatio eius? Quo apertè ostenditur, frustra commissa dimitti peccata, si iterum repetantur. Frustra (inquam) quantum attinet ad fructum & salutem animæ:cum(vt dictum est superius) periculosius rursus infirmetur anima. Et in euangelio dominus non solùm recidiuum peccati peius & periculosius esse docet(Fiũt,inquiens, nouissima hominis illius peiora prioribus)sed etiam in specie tamen,& non secundum veritatem pœnitentiam frequenter agi, cum futura non cauentur peccata:quàmuis non negandum sit,posse etiam verè & integrè fieri ab eo qui rursum labitur,propter humani cordis labilitatem,vt suprà dictum est.Inuenit(inquit)domum illam vacantem,quamuis mundatam & ornatam.Quid est vacantem:nisi ociosam, & non verè suæ saluti intentam?Sed quia de his plura diximus in tractatu de sacramento pœnitentiæ : satis sit hæc obiter admonuisse, & dist.hanc duplicis medicinæ annotasse. Hoc tamen circa illas est diligenter aduertendum, has adhiberi non in sola absolutione & administratione sacramenti : quanquam non sit dubium, ipsum optimam esse medicinam,vbi & passionis Christi meritum atque virtus applicatur animæ,& infunditur ei diuinæ gratiæ sanitas ac robur confertur,vt meritò secũdum quodammodo baptisma dici possit. At verò cum sacramentum hoc medicinale sit,& ex illa pœnitentia,quam ante institutionem sacramenti, & ratio, & lex diuina docet, confectum : ex actibus videlicet pœnitentis,quasi exercitio quodam,siue sudore aut vomitu infirmi, vt suprà diximus ex b. Thoma : non rectè administratur hoc sacramentum, nisi cùm debitè prius præparatur pœnitens. Quare illud in hoc principio statuatur:ad spiritualem medicum pertinere, vt agnoscat hanc præparationem pœnitentis, &, vt eã ipse pro parte sua, adhibitus spiritualibus medicinis,adiuuet:excitans videlicet pœnitentem ad dolorem peccati,& reliqua necessaria : de quibus di-

Medicina adhibenda est propter præterita,& contra futura peccata.

Ecclesia.34.

Notet sequentia qui audit cõfessiones.

ctum est suprà. Ne itaque tam absurdè errent sacerdotes, vt putent satis esse, quando sacramentum admouent pœnitenti, quasi medicinam infirmo. Prius enim opus est vt agnoscant dispositum esse illum iuxta illa quæ superius ex Hieron. in illũ Math. locũ : Quæcunq; solueritis super terram &c. exposuimus: & vt etiam ad ipsam præparationem infirmi cooperentur, iuxta illa quæ ex Chrysost. libris de sacerd. & ex Innocentio in ca. Omnis vtriusq; sexus, adduximus. Colligamus igitur, ad sacerdotem in iudicio illo confessionis primò pertinere scientiam necessariæ pœnitentiæ & doloris, quæ ad remissionem peccati requiruntur: alioquin cæcus cęco ducatum præstabit, & margaritas ante porcos sparget, aut sanctum dabit canibus. Scientiam (dicimus) doloris & contritionis duplicem: alteram, quasi speculatiuam: qua primò sciat quid ad veritatem pœnitentiæ & contritionis requiratur, & quibus signis hæc cognosci possit, vt ex his (quantum fieri potest) intelligat, vera, an falsa: sufficiens, an imperfecta sit pœnitẽtia & contritio. Alteram, veluti practicam: qua scilicet possit ad pœnitentiam & cõtritionem excitare peccatorem, Hoc enim debet ante omnia agere, cum viderit id deesse pœnitenti.

Triplex sciẽtia necessaria est audienti confessionem.

Cæterùm tertia etiam peritia est necessaria: qua videlicet sciat remedia adhibere periculo recidiui: idq; pro qualitate peccatorũ & peccatoris. Hoc est enim quod Deus seuerissimè exigit, & cuius defectum acerrimè exprobrat in scripturis. Ad quod (vt cætera omittamus) locus ille Ieremiæ notandus est. Ita enim dominus mysticis verbis loquitur. Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare ergo non est obducta cicatrix filiæ populi mei? Vbi aduerte, quòd etiam signa & vestigia peccatorum medicinæ huius spiritualis remedijs vult Deus deleri, quantũ fieri potest. Quare (inquit) non est obducta cicatrix? Quamobrem eodem cap. aduersus sacerdotes & doctores clamat. Sanabant contritionem filię populi mei ad ignominiam eius, dicentes, pax, pax. Vnde inquit: Quomodo dicitis, sapientes nos sumus, & lex domini nobiscum est? Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum. Verbum enim domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis. Quæ omnia apertissimè competunt, & magis propriè ac verius dicuntur in nostros sacerdotes, qui rationem veræ pœnitentiæ ignorantes, nec scientes quibus admonitionibus ad eam exhortandi sint pœnitentes; denique, neque qualiter recidiuo

Cap. 8.

occur-

occurrendum sit: ministros se exhibent absolutionis. Contra hos (inquam) tanto magis illa dicuntur, quàm contra illos sacerdotes legis veteris: quanto nostri verius quæ ad spirtualem animarum salutem pertinet, tractant, quàm illi. Nec Isaias hoc omisit, ex persona Dei inquiens. Dimittetur iniquitas Iacob: & hic est omnis fructus, vt auferatur peccatum eius: apertè ostendens duo hæc inspicienda esse: alterum vt remittatur peccatum præteritum: &, vt caueantur futura. Hic est enim fructus, quem dicit vt auferatur peccatum, futurum proculdubio. Nec enim aliud est reliquum, remissis præteritis. Cap. 27.

Tria igitur hæc, quæ ad scientiam sacerdotis pertinent, annotentur diligenter. Ex quibus primum, quod videlicet pertinet ad cognoscendam veritatem & perfectionem contritionis, explicauimus pro captu nostro in sacramento pœnitentiæ. Restant igitur duo: quomodo videlicet & ad contritionem excitandi sint pœnitentes, & qualiter contra futura peccata præmuniendi sint: quæ duo simul hoc loco à nobis tractanda sunt. Et meritò quidem, quandoquidem simul coniuncta sunt, ita vt vix ab inuicem separari possint, vt satis in sacramento pœnitentiæ ostendimus. Quãta est contritio, tantum opus est vt sit propositum vitandi futura: & quantũ est hoc propositum, tanta est reuera contritio. Quis autem non intelligat, non esse verum propositum cauendi peccata, quod non fecit hominem solicitum ad quærenda oportuna remedia: maximè cum periculum aut agnoscitur, aut certè facilè agnosci potest? Aut quomodo verè illum peccatorum pœnitet, qui, cum mouerit facilè se lapsum, non cogitat quibus remedijs tanto periculo obuiandum sit, denique, qui non suscipit illa à spirituali medico sibi imposita? Et idem de sacerdote ipso meritò iudicari potest. Nec enim curat verè à præteritis absoluere, qui de futuris cauendis non seriò admonet. Augustinus sanè non propositum tantum cauendi futura peccata, sed vitæ mutationem necessariã putat: quæ non est aliud, quàm, vt statim remedia oportuna contra peccata adhibeantur. Si itaque ex his omnibus conclusum, non esse veram cõtritionem, nisi cum necessaria remedia contra futura peccata suscipiũtur. Quare illa nõ tantũ contra futura peccata sunt, sed etiam vt præterita remittantur. Non igitur verè agit ad remissionem peccatorum præteritorũ sacerdos, qui futuris remedia non adhibet: nec verè ad contritionem excitat,

Vera pœnitentia coniunctam habet solicitudinem de futuris peccatis vitandis.

neq; ad remedia contra periculum futurorum, nisi simul etiam ad ea suscipienda peccatorem inducat. Igitur de his duobus nunc agendum.

LECTIO SECVNDA.

De origine & causis peccatorum, & de prima earum, ignorantia scilicet, in speciali.

Tria diligenter cognoscenda sunt animę medico.



Vt quæ proposita sunt conuenienter tradantur, cognoscenda sunt primum causæ & origines peccatorũ, deinde progressus, atq; stat' ad quem peccatũ peruenit: deniq; quod maxima ex parte ex his pendet, dispositio & status ipsius pœnitẽtis. Hæc enim tria, qui corporibus mederi vult, diligenter attendit. Vnde fit, vt eidem pasioni nonnunquam contraria adhibeat remedia, intelligens ex contrarijs causis eandem infirmitatem nonnunquam oriri. Aliter etiam eidem morbo, & ex eadem causa habenti originem, medetur, cum æger integris viribus & robusto corpore est: aliter cùm infirmo. Ita igitur & spiritualis medicus causas & origines peccatorum opus est vt attendat, vt illis remedia adhibeat: & quantum etiam processerint peccata. Nec enim, etiam eiusdem speciei semper æqualia sunt peccata. Alia enim vsque ad consuetudinem, alia vsque ad inuerecundiam etiam & obstinationem peruenerunt. Et iuxta hec maiori vel minori remedio opus habent. Denique aliter infirmus, qui ferè in desperationẽ ex pusillanimitate labitur: aliter proteruus & obstinatus curandus est. Meritò itaque tria illa cogitanda sunt: sed primò de causis dicamus.

De causis peccatorũ.

Causæ peccatorũ colligendæ sunt ex his quæ superius de principijs humanorum actuum diximus. Cũ enim peccatum sit actus humanus deficiens & imperfectus, necesse est vt ex imperfectione

causis-

causarum nascatur. Ad perfectionem enim affectus necessaria est perfectio causæ. Et vbi videmus imperfectum effectum, agnoscimus imperfectionem causæ fuisse: vt in arbore cuius folia marcescunt, aut fructus corrupti inueniuntur, agnoscimus in radice defectum esse. Cum igitur superius tres causas actuum nostrorum internos nobis posuerimus: rationem scilicet, voluntatem, & appetitum (nam reliqua omnia & organa & facultates nostræ magis instrumenta sunt, quàm causæ peccatorum) imperfectio trium harum potentiarum, vel alicuius earum reddit imperfectum actum nostrum, atque ita peccatum. Malum enim ex singulis defectibus fit & sequitur, sicut ad bonum integritas omnium causarum requiritur. Ratio igitur, & voluntas, ac appetitus integra esse debent, vt rectè operemur: si quid eorum deficiat, imperfectum erit opus, atque peccatum: sicut in omni effectu plures habente causas, manifestum est. Vt enim recta sit scriptura: & calamus, & manus, & ars necessaria sunt: quicquid defecerit horum, reddet opus imperfectum. Porrò sicut rationis perfectio est scientia & cognitio, ita defectus eius ignorantia. Et hæc non minima origo peccatorum est. Propterea (inquit Isaias) captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam: & multa alia, quæ in hanc sententiam dicuntur pluribus alijs locis scripturæ. Perfectio verò appetitus sensitiui humani in subiectione erga rationem rectam constituta est: imperfectio igitur eius, rebellio est contra rationem. Hanc infirmitatem vocamus, quando circa bonum aliquod agendum appetitus rationi repugnat: Concupiscentiam verò, cum in malum contra rationem tendit: de qua Paulus dixit, quòd caro concupiscit aduersus spiritum. Voluntatis verò perfectio in illius consistit in verum bonum propensione. Imperfectio verò & defectus in complacentia mali: quam malitiam dicimus. Hæ igitur sunt tres primæ causæ & origines peccatorum: ignorantia rationis, infirmitas et concupiscentia appetitus, et malitia voluntatis. De quibus b. Thom. diligenter scripsit, & opus est vt hoc loco de illis dicamus.

Ignorantia. Capite 5.

Infirmitas. Concupiscentia.

Malitia.

1.2.q.77.

Obseruandum autem ante omnia, has tres causas ad peccatum ita concurrere, vt quamuis nõnunquam, imò frequenter etiam aut duæ, aut omnes simul concurrant: illa tamen causa peccati dicitur, quæ præcipua est, atque ita se habet, vt si deesset, non committeretur peccatum: quod apertè etiam experimur. Cum

enim quis sic aliquid operatur, vt si agnoscerct peccatum esse, non operaretur: etiam si ex aliqua passione & affectu id operetur, ignorantia tamen illius operationis causa fuit. Cum verò ex passione aliqua vehementi appetitus consentit quis in peccatū, quod non ignorat peccatum esse: etsi reuera ignorantia aliqua sit: vt ostendemus inferius: prima tamen causa passio illa est. Rursus, qui nec ignorans, nec illectus passione, malum eligit: is errat quidem, sed prima causa malitia est.

De ignorantia, quatenus est peccati causa.

Dicendum igitur de singulis earum in hoc principio. De ignorantia igitur notandum, aliquam esse quæ per se sola est causa peccati. Et hæc (vt beatus Thomas inquit) est, cum omnino ignoratur peccatum esse quod agimus: vt cum Iacob accessit ad Liam. Alia verò ignorantia coniuncta est omni peccato. Errant (inquit sapiens) qui operantur malum. Nec enim dubium est, vt ex superioribus patet, electionem non esse peruersam, nisi præcedente iudicio aliquo peruerso, atque ita errore. Non quòd putemus, vt Socrates voluit, omnem virtutem coguitionem esse, & ita omne vitium ignorantiam. Est enim manifestum, multos contra id quod apertè sciunt, in consensum trahi ex affectu aliquo. Sed non dubitamus, eum qui sic consentit, vel obliuisci, vel minus attentè cogitare id quod vel habitu, vel in vniuersali cognoscit: & hæc est ignorantia omni peccato coniuncta. De hac ergo duplici ignorantia agendum.

Prouerb. 17.

Primò de vtraq;, quomodo sit causa humani actus, dicemus. Cum enim defectus tantum sit ignorantia, non est propriè causa peccati directè agendo, sed indirectè tantum: sicut defectus & absentia gubernatoris est causa submersionis nauis. Cum enim, si scientia adesset, prohiberet peccatum: defectus eius causa est vt committatur peccatum: sicut ait beatus Thomas. Contingit verò hæc ignorantia dupliciter: vel ex intentione auertentis se ab inquisitione & cognitione, vel certè à consideratione eorum quæ scire & considerare debet: vel præter intentionem, cum quis nimium intentus his quæ magis placent, omittit vel scire, vel considerare quæ debet. De priori illud dictum est: Noluit intelligere, vt bene ageret. Et quod Isaias contra impios ait: Qui dicunt videntibus, nolite videre: & aspicientibus, nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores: cesset à facie nostra sanctus Israël. De posteriori verò illud psalmi

12.q.76.a.1

Duobus modis est quis ignorans.

Esaiæ 30.

mi intelligitur. Supercecidit ignis,& non viderunt solem,& oculos suos statuerunt declinare in terram: quamuis etiam ad priorem illam ignorantiam referri posſit hoc, propter verbum, statuerunt.

De priori illa ignorantia, quæ sola eſt cauſa peccati, quomodo ad illud ſe habeat, nunc explicandum. Hæc enim quandoque excuſat omnino à peccato: quandoq; si non omnino, ſaltem ex parte. Nonnunquam nihil minuit, ſed auget etiam: idq; ſecundū quòd variè ſe habet ignorantia ad voluntarium. Nam cum (vt ex ſuperiobus patet) peccatum omne voluntariū ſit: ignorantia verò tollat voluntariū: neceſſe eſt vt peccatum auferat. Quando verò id fiat, ita explicauit Philoſophus ipſe,& antiqui illi, Gregorius & Damaſcenus,& b. Thomas quæſt. ſupradicta. Triplicem enim diſtinguit ignorantiam, ex ordine quem habet ad voluntatem. Prima eſt, quam præcedentem vocant: quæ ſcilicet omnem voluntatem præceſsit: hoc eſt, quam nulla ratione volumus. Altera verò huic oppoſita, ex qua etiam hęc agnoſci poteſt, dicitur conſequens voluntatem: quam volumus aliqua illarum rationum, quas proximè diximus: vt illa nimirum, de qua dictum eſt: Noluit intelligere vt bene ageret: vel altera, de qua diximus illud: Supercecidit ignis,& non viderunt ſolem. Tertia denique, quam concomitantem dixerunt, illa eſt, quæ, etſi non ſit voluntate concupita, tamen etiam ſi adeſſet oppoſita ſcientia, non impediret actum: vt in illo, qui ſagittam iacit, putans ſe feram occidere,& occidit inimicum: occiſurus proculdubio libentius, ſi inimicum eſſe ſciuiſſet. Hæc itaque ignorantia, teſte Philoſopho, & his quos citauimus, facit actum non eſſe voluntarium, hoc eſt, non adeſſe tunc voluntatem: nec enim velle poſſumus aliquid eo tempore, quo illud non agnoſcimus: non tamen facit inuoluntarium, hoc eſt, quod repugnat voluntario. Rurſum, quælibet harum eſt nonnunquam iuris, nonnunquam facti. Et quæ iuris eſt, quandoque diuini ſiue naturalis, quandoque humani ſiue poſitiui. Iuris quidem eſt, cum ignoratur aliquid prohibitum eſſe: vt ſi quis putaret fornicationem non eſſe peccatum, vel vſuram eſſe licitam: quorum vtrunque iuris naturalis eſt. Vel, vt de poſitiuo iure dicamus, ſed diuino: ſi quis putaret confeſsionem peccatorum non eſſe neceſſariam, aut nunquam audiſſet prædicationē Euangelij. Iuris verò humani ignorantia eſt, ſi quis putaret non minus licere iu-

[Margin notes: Quæſt. 76. — Ignorantia voluntatem omnino præcedens. — Ignorantia conſequens voluntatem. — Ignorantia comitans voluntatem. — Ignorantia iuris diuini vel humani.]

dici sæculari in clericum animaduertere, quàm in laicum. Ignorantiæ verò facti apertissimum exemplum est in Iacob. De omnibus igitur certum est, ignorantiam præcedentem, quæ inuoluntaria est, excusare omnino à peccato: & illam vocant ignorantiam inuincibilem: quam scilicet diligentia nostra non possumus vincere: diligentia inquam humana, & qua prudentes solent in simili re vti: & propterea ipsa ignorantia nullum peccatum est, nec vllo modo voluntate appetita. Neque nunc opus est quæstionem illam anxiè tractare, an possit licitè ignorari lex diuina: vel, an sine culpa ignoretur aliquando. Sunt qui putent ius diuinum nunquam sine culpa ignorari: adeo, vt sentiant nullum excusari à fidei Christianæ susceptione, etiam si non audierit Euangelium. Sed non est opus anxiè hæc disputare: melius est diuino iudicio hoc relinquere, de quo nihil certum nobis in scriptura est proditum. Satis est, ea quæ ignorantur absque dolo & fraude, & absq; negligentia manifesta discendi & sciendi quæ necessaria sunt, excusare à peccato. Nam illud, quod apud Ezechielem dicitur de eo qui posuit iniquitates in corde suo, & iuit ad interrogandum prophetam: Ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum, & decipiam prophetam illum: iuxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit: ad fraudem, vel apertam negligentiam pertinet: cum scilicet voluntariè ignorat, & quærit quod sibi gratum, non autem quod verum est, dici. Nam quod quidam putarunt, vt excusetur quis ignorantiam iuris diuini, necesse esse, vt prius per veram pœnitentiam in Deum conuertatur: ne videlicet propter peccata sua permittat illum Deus decipi: durius est, quàm vt omnibus imponi debeat. Exhortandi quidem ad id omnes, qui de re maximi momenti dubij sunt, & doceri cupiunt. Verùm qui bona fide de his quæ occurrunt, dubiis consulit quos meritò iudicat sapientes, nec aliud agit, credi potest satisfecisse, ita, vt si quid errauerit, inuincibilis reputetur ignorantia & inuoluntaria. Hæc igitur de prima ignorantia.

Ignorantia facti.

Quæ ignorantia excuset à peccato

Ezech. 12.

De secunda verò, quæ scilicet voluntaria est, eadem ratione patet quòd non excusat à peccato: imò accusat potius, quando ex malitia aliquis non vult scire quæ oportet. De qua illud Pauli: Ignorans ignorabitur. Nōnunquam verò quando ex negligentia est, excusat ex parte & leuius reddit peccatum. Vnde ipse Paulus inquit: Fui blasphemus & persequutor, sed misericordiam cōsequutus

Ignorantia voluntaria non excusat à peccato.

sequutus

sequutus sum, quia ignorans feci: ostendens videlicet ignorantiam aliquid excusasse.

Tertia demum illa neque accusat,neque excusat:quia nec voluntaria est,nec inuoluntaria,Occisio itaque inimici,dum putatur occidi fera,tunc non fuit peccatum:quia non voluntaria: erit tamen peccatum,cum placuerit. Hęc igitur de ignorantia,qua omnino ignoratur peccatum esse quod agitur. Alia verò ignorantia, quæ in omni peccato inuenitur,quæ cæcitas mentis siue hebetudo sensus in scriptura et patribus vocatur,illa est,qua principium aliquod non cogitatur,quod rectè expensum à peccato auerteret: vt quàm sit ingratum Deo, quàm nobis noxium peccatum, quanta pœna dignum: & similia. Ista non est dubium vel non cogitari à peccante, quod cæcitatem dicere possumus: vel si cogitantur,non satis, ex hebetudine quadam & crassitie, penetrantur & expenduntur. Hæc enim cæcitas & hebetudo (vt docet b.Thom.)contrariantur dono illi spiritus sancti, quod intellectus dicitur: nec dubium est eas peccatorum esse causas, & augeri peccatis ipsis. Quo enim magis peccatur, hoc magis obtenebratur animus, & ineptior fit ad spiritualia ac diuina capienda: contra quod promittitur per Isaiam prophetam: Erunt omnes docibiles Dei, siue θεοδίδακτοι. Est enim proprium gratiæ nouæ legis, efficere hominem facilem ad capienda & penetranda diuina. Nos (inquit Paulus)omnes reuelata facie gloriam Domini speculantes,in eandem imaginem transformamur: cum eodem loco de Iudæis dicat,quòd obtusi sunt sensus eorum. Vnde meritò inter causas peccati maximas hæc ignorantia numeranda est. Et agnoscendum, quàm longè sint à gratiæ Christi statu, qui ad fidei mysteria cogitanda & intelligenda tam crassi & somnolenti ac tardi sunt, vt illa magis quasi figmenta quædam & somnia, aut reuera quasi non intelligibilia considerent. Quod malum non tam naturali defectui ingenui, quàm illorum culpæ certè tribuendum est: cui diligenter remedia adhibere debet spiritualis medicus: de quibus postea. Hæc verò dicta sunt, vt etiam quid de peccato ignorantiæ in arcano illo confessionis iudicio censendum sit,sciant quos hîc instruimus.

Ignorantia comitans neq;accusat, neq;excusat.

De ignorantia omni peccato coniuncta.

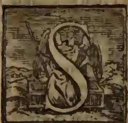
2.2.q.16.

2.Corint.3.

LECTIO TERTIA.

De infirmitate.

Explicatur animæ infirmitas. q. 77. art. 3.



Ecunda, quæ ponitur causa peccati, infirmitas est: passio scilicet aliqua appetitus sensitiui: quam meritò infirmitatem vocamus (vt inquit b. Thomas) quoniam est inordinatio quædam partium hominis, qua impeditur in operationibus rationis: sicut infirmitas corporis dicitur, cum ex membrorum aut humorum inordinatione ac disproportione impeditur corpus in suis operationibus: ne scilicet rectè ambulare, aut digerere, aut huiusmodi aliquid facere possit. Ita ira tanquam febris quædam est & sanguinis accensio, qua turbatur rationis iudicium. Turbatus est (inquit Dauid) à furore oculus meus. Ita concupiscentia carnis, & quicquid aliud est. Quomodo verò passio sit principium humani actus, & qualiter ipsam rationem mouere, ac vita voluntatem trahere in consensum possit, satis superius explicatum est, iuxta ea quæ beatus Thomas duobus primis articulis illius quæstionis docet. Passio enim siue affectio causa est peccati, quando immutando corpus vehementer distrahit à rationis consideratione, vel certè facit delectabile & bonum apparere, quod illi affectui conforme est. Hinc fit, vt ventre pleno, videatur facile ieiunium: at verò exhausto, aliter. De quo est illud Philosophi: Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei: talia scilicet iudicat sibi expedire. Nihil ergo hîc aliud dicendum est: quàm vt notetur, passionem hanc & infirmitatem frequenter excusare & minuere peccatum: non vt auferat sui generis malitiam (nam fornicatio & adulterium ex graui passione, mortalia etiam sunt: sicut & homicidium) sed excusare dicitur, quod leuius faciat, & magis dignum misericordia. Vnde etiam legimus frequenter in Psalmis, ad misericordiam implorandam allegari infirmitatẽ. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: et similia. Quod ideo fit, quia infirmitas hęc minuit volũtarium, sicut

Quomodo infirmitas partim excuset peccatũ.

& ra-

& rationis cõsiderationem. Quo enim maior est passio, eo minus cogitatur peccatum, & voluntas magis trahitur. Quare meritò b. Tho. supradicto loco, hoc dixit verum esse de passione præcedente deliberationem: hanc enim manifestum est impedire ipsam rationem deliberantem. Quæ verò sequitur deliberationem, non impedit iudicium rationis, nec voluntatem: sed potius sequitur illam, et auget etiam. Quo enim magis in actu aliquo delectamur, quo plures & fortiores passiones voluntati coniunguntur, eo magis illam tenent, & grauius peccatur: quod & in bono, & in malo certum est. Passio enim sequens in actu virtutis deliberationem, auget etiam eam virtutem: sed quæ præuenit, minuit.

Quæ passio minuat, & quæ augeat voluntariũ.

Iuxta causam hanc, infirmitatem scilicet, notandæ sunt multæ aliæ causæ peccatorum, quas scriptura nominat; quæ omnes ex passionibus illis appetitus sunt. Constituit igitur beatus Augustinus amorem sui inordinatum primam causam peccat.: qui (vt inquit ille) cum vsque ad contemptum Dei pertingit, ædificat ciuitatem Babylonis ciuitatem: quod beatus Thomas explicans eadem quæstione docet omnem passionem appetitus nostri non esse aliud, quàm quòd bonum aliquod sensibile amamus nobis. Omnia namque quæ affectu nostro corporeo, & nondum sanato per gratiam volumus, propter nos volumus. Si itaque nos non amaremus inordinatè, nihil aliud inordinatè cuperemus: quod satis d. Paulus indicat, cum, priusquam diceret de multis nouissimorum temporum peccatis, præmisit: Erunt homines seipsos amantes &c. Amor verò hic sui propriè intelligitur inordinatus ille affectus, quo nos iuxta corpus tantum considerantes, amamus corpori bona, omissa et neglecta anima. Iste est enim amor ille, de quo in Euangelio dicitur: Qui amat animam suam &c. Ibi namq; anima pro vita animali accipitur, non pro rationali parte, qua iumentis præstamus: Qui sic se amat, odit: sicut iuxta literam quam nos habemus, intelligitur illud: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Nec tamen solus hic amor corporalis appellandus est amor sui. Est enim infirmitas hæc & sui amor latior: & in Philosophis illis, qui nouerant corpus & corporea omnia contemnere: atque in spiritualibus vi is, qui in scientia sc. ipturæ & rerum diuinarum intelligentia sibijpsis placent, & quæ sua sunt quærunt, locum habet. Itaque amor sui est omnis complacentia in nobis, aliena à vero & Christiano affectu, quo soli DEO, eius

Lib. 14. de ciuitat.

De amore sui qui etiam infirmitas animi est & prima causa peccati.

77. art. 4.

2. Timot. 3.

Iohan. 12.

eius

eius videlicet gloriæ, atque proximorum vtilitati cupimus viuere. Et meritò dicimus hunc amorem sui primam esse febrim naturæ humanæ, quæ ex Adam ægro nascitur, & à qua vix ex toto liberamur. Cui Augustinus opposuit supradicto lib. amorem Dei vsque ad contemptum nostri. Hic igitur primus morbus est causa peccati appetitus.

De concupiscentia carnis ac oculorum, & superbia vitæ. 1. Iohan. 2.

Hunc sequuntur tria alia, quæ scriptura notat vt omnium peccatorum causas, dicente Iohanne: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Quæ (vt b. Thomas explicat) continent bona omnia appetitus sensitiui. Delectationes corporeas in concupiscentia carnis intelligimus: diuitiarum verò & habendi appetitum, in concupiscentia oculorum: vel vniuersalius, vt d. Augustinus sumit, curiositatem omnem, & quicquid ad satiandum appetitum cognoscendi pertinet: in superbia vitæ, excellentiæ & boni ardui appetitum intelligimus. Quæ tria, si bene pensentur, proximè ex præcedenti morbo oriuntur, & sunt magis speciales morbi, etiam cum nondum illis cõsensimus, aut non plenè. Etsi itaq; vnus vno, alius alio istorum morborum magis laboret: non est tamen qui non agnoscat se infirmum: imò vix est, qui non tangatur omnibus. Sed conandum est, vt quisque noscat quo grauius laboret. De quibus b. Augustinus diligentius, ex scriptura sacra colligens eorum pericula, & ipsorum remedia, & quantam habeant ad exhortandos nos ad Deum, efficaciam: scripsit in libro de vera religione.

Peccata ipsæ sunt morbi & aliorum peccatorum causæ.

Hos morbos sequuntur alij maiores morbi: peccata scilicet ipsa, quæ causæ sunt aliorum peccatorum. Causæ inquam, vt b. Thom. explicat, non solùm, quia amissa gratia per vnum peccatum, in alia necesse est incidere: sed etiam, quia nonnunquam amissa aut verecundia, aut timore, facilius in alia peccata incidunt qui semel peccauerunt. Sed & hoc habent grauiora quædam peccata, vt nonnunquam fines sint aliorum peccatorum: & propter illa consummata vel consummanda, multa alia peccata committuntur. Inter hæc verò peccata, quæ etiam aliorum sunt causæ, numeratur primò superbia, quam scriptura dicit initium esse omnis peccati. Quod iuxta Augustin. quidem libro de natura & gratia, de superbia propriè dicta intelligi debet, propter primum peccatum angeli, & hominis etiam, quæ fuerunt initia omnium pecca-

Ecclesi. 10. cap. 29. Superbia initium omnis peccati.

catorum. Addit etiam b.Thom. in omni peccato esse quandam voluntatem non subijciendi se, aut non parendi legi, quæ superbia quædam est: cum tamen b. August: supradicto loco, cum infirmitate vel ignorantia peccatur, nullo modo putet superbiam esse. Computatur etiam inter hæc auaritia, quam Paulus ipse radicem omnium malorum vocat. Quod de auaritia proprij nominis (vt b.Thom. illa q. exponit) est intelligendum: quia materiam præbet multis peccatis. Diuitiæ enim sunt velut fomentum peccatorum omnium. Denique ad istam etiam pertinent septem illa capitalia vitia, quæ à d. Gregorio & Cassiano (quamuis ille octo numeret) explicantur. Dicuntur enim capitalia, quòd quasi duces sint, vnde multa alia oriuntur: id quod d: Gregorius 30. lib. moralium, ex diligenti consideratione & experientia affectuum humanorum docet: quę scilicet vitia ex quolibet eorum consequantur secundum communem experientiam, quæ ratione etiam non caret. De quibus quidem diligenter sigillatim b. Thom. Et pertinet certè ad hanc materiam moralem & cognitionem peccatorum, hæc cognoscere: quæ nos superius inter genera peccatorum numerauimus. Nunc satis sit agnouisse, quòd septem illa peccata tendunt in ea, quæ maximam habent vim & efficaciam mouendi affectus humanos. Habēt enim non minimam rationem beatitudinis, quæ ratio est appetendi omnia quæ appetimus. Atque ideo, cum tam efficacia sint, ad multa etiam alia peccata mouent. Inanis gloria & auaritia tendunt in hæc duo, gloriam scilicet & sufficientiam: quæ maximè in beatitudine inueniuntur: Gula & luxuria in delectationē: quæ maxima est etiam beatitudinis pars. Et quidem ideo hæc peccata sunt, quia in eis non quæritur vera gloria, aut sufficientia, aut delectatio: sed solùm apparentia eorū. Reliqua verò tria capitalia peccata fugiunt mala his contraria: ira videlicet, inuidia, & acedia: atq; ideo etiam efficacissimè mouent: sed quæ ex eis oriantur peccata, ostendit (vt diximus) Gregorius. Satis sit hoc loco admonuisse, quòd ad spiritualem iudicē, & eum qui cupit animarum mederi vulneribus, non solùm pertineat, nosse peccata singula, sed etiam radices & causas, ex quibus oriūtur: vt videlicet dignè mederi possit peccatorum vulneribus. Hæc itaque sufficiant de secunda peccatorum causa.

1.Tim.6.

Auaritia omnium malorum radix.

Septem capitalia peccata.

LECTIO QVARTA.

De vltima peccatorum origine, malitia ſcilicet.



VLtima tandem peccatorum cauſa, & quidem cæteris grauior, meritò ponitur malitia: quæ (vt b. Thom. ait) defectus quidam eſt
q.78. voluntatis, quæ (vt ſuperius oſtenſum eſt) præcipua cauſa eſt omnium humanorum actuum. Sicut igitur deficiente à ſuo ordine ratione fit ignorantia, ex qua committuntur peccata: & deficiente à perfecta ſubiectione & obedientia erga rationem appetitu noſtro, naſcitur infirmitas, ex qua (vt declaratum eſt) non pauca peccata proueniunt: ita voluntatem contingit à ſuo proprio ordine, quem habet ad bonum rationi conſentaneum, deficere: non quòd malum ſub propria ratione mali eligat: ſed quia, dum nimium peccato alicui inhæret,
Quid ex malitia peccare. conuertitur quodámodo illi in naturam: quo fit, vt non ex ignorantia, non ex vehementi aliqua paſsione mali alicuius: ſed affectu ipſius peccati quo ducitur, præueniat omnem paſsionem, & ipſum peccatum appetat ac velit: & hoc dicimus ex certa malitia peccare. Quod non poteſt melius cognoſci, quàm ex duobus alijs membris. Cum enim nec ob ignorātiam, nec ob paſsionem, ſed integra ratione & ſana eligit ipſum peccatum committere: ex certa malitia peccat, ſiue ex electione. Eſt quidē in omni peccato, maximè mortali, electio & malitia: ſed hæc in alijs præueniuntur à paſsione vel ignorantia. Quando verò nihil eorum, ſed ipſa peccati malitia delectat, ex ea peccatur, & ipſa eſt origo peccati: tunc ex electione peccari dicimus. Et hic eſt proculdubio magnus gradus & profectus, vel potius defectus peccati, cum ad peccandum ex certa malitia peruenitur. Et quanquam hoc non mutet ſpeciē peccati, eſt tamen conditio non parum aggrauans ipſum peccatum: quam ſanè meritò inquirere debet ſpiritualis iudex, quia lōgè alia & efficacior medicina his peccatis eſt neceſſaria.

Dupli-

Dupliciter verò cōtingit ex certa malitia peccare. Primò (quod apertū est & cōmunius) cū ex cōsuetudine generatus fuerit habitus peccati. Fit enim peccatū per consuetudinē & habitū connaturale, ità vt ipsum solū per se delectet: atq; tūc multū detractū est integritati mētis humanæ. Nā primò incipit homo, superatus aliquo affectu, inuitus quodāmodo trahi ad cōsensum peccati: quare etiā displicet, nec sine tristitia et anxietate aut cōmittit, aut prius cōmissum relinquit peccantē. Postea verò paulatim ipsa frequentatione fit, vt incipiat minus displicere, minus sentiri: & tandem conuersum in naturā, per seipsum delectat. Itaq; sic peccātes similes sunt his, qui captiuitatē ipsam, aut infirmitatē, quasi naturale bonū cœperunt amare. Peccatur etiā ex certa malitia, præter consuetudinē & habitū (vt b. Tho. præd. q. ait) ex vehemēti aliqua tentatione, aut certè (vt ille inquit) ex nimia corruptiōe & procliuii in vitiū aliquod natura. Nec enim dubiū est, ex libertate voluntatis in malū, fieri posse, vt ipsum à principio eligatur: quanquam hoc rarius. Est enim naturale homini, paulatim & per incrementa quædam tendere in malum vel in bonum. Cum igitur audierit sacerdos consuetudinem peccandi, opus est vt de certa malitia aduertat diligenter: aut etiam vbi perceperit vehemētem aliquam inclinationem in peccatum.

Duobus modis peccatur ex malitia, videlicet, ex consuetudine, & prauitate naturæ.

Ex his etiā intelligi potest, quod attinet ad præsentē locū: quale sit augmentū: & quibus gradib. crescat affectus mali in nobis. Ex priori enim peccato sequitur secundū: atq; ita ex plurib. cōsuetudo & habitus: & hinc certa malitia. In qua sunt etiā gradus, quos possumus nūc tres numerare. Primus, de quo iā loquuti sumus, cū ex inclinatione quadā & cōnaturalitate peccatur. Secūd⁹, hoc altior, cū ad hoc peruenit vt contēnat lex ipsa, & ex cōtemptu eius peccet: nō ex alia videlicet pafsiōe aut affectu, quàm vt legi nō sit subditus. Huc enim pertinet quod scriptū est: Impius, cum venerit in profundū malorū, contemnit: & hoc exponit beatus Tho. esse peccare ex contēptu: quod non est dubiū esse ex certa malitia, & insigni quidē. Certius verò, supra hunc etiam, gradus est, cum iam contradicitur ipsi spiritui sancto, & reijciuntur ac contemnatur ea per quæ retrahitur animus à peccato. Hoc enim speciali ratione docet beatus Thomas meritò dici peccatum in spiritū sanctū: quod certè summū est, & instè irremissibile dicitur. Consistit enim in contemptu eorum, per quæ fit remissio. Itaq; si quis nolit audire sacras conciones, aut legere sacram scripturam,

Incrementa peccati.

Tres gradus malitiæ.

Prouerb. 18.

1.2.q.86. ar.9.

ne ita à peccato retrahatur: non est dubium quin ex summa malitia peccet, & in spiritum sanctum. Nec desunt huius exempla in scriptura. Iob inquit de his qui dixerunt Deo: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Et Isaias de eisdem dicit: Filij nolentes audire legem, qui dicunt videntibus, nolite videre, nolite nobis loqui quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, cesset sanctus Israel à facie nostra. Huius quidem peccati colligit b. Thom. sex species: quæ omnes in eo constitutæ sunt, vt ex intentione abijciatur id, per quod à peccato reuocamur. Hæc itaque est omnium maxima malitia. Sunt quoque alia peccati augmenta. Nonnunquam enim ex affectu peccati fit, vt incipiat displicere lex ipsa Dei, & fides: ita vt cuperemus eam non esse. His certè proxima est ipsa infidelitas: & ideo non minoris sunt periculi, nec minus fugienda, quàm quæ iam diximus: in quæ nonnunquam ex illis labimur: ex consuetudine videlicet peccandi & contemptu in infidelitatem. Satis sit de his nunc monuisse sacerdotes, vt nō negligenter hoc aduertant, sed considerent quàm altas radices peccatum egerit in corde, & quos protulerit fructus, vt inde intelligant, qualia sint adhibenda remedia.

1.2.q.14.

Non est etiam circa peccatum ex malitia omittendum, quare hic modus peccandi grauior sit duobus prioribus. Quod beatus Thomas quæstione illa septuagesima octaua articulo vltimo diligenter explicat. Habet enim hoc peccatum maiorem rationem voluntarij: cum nihil sit rationem ipsam impediens, atque ita nec voluntatem à sequenda recta ratione retrahens. Deinde, quòd diuturnior sit hic affectus, & diutius adhæreat voluntati. Neque enim habet, per quod ab illo retrahatur. Passiones & affectus appetitus sensitiui citò transeunt: & cum transierint, incipit displicere peccatum: vt homicidium commissum ex ira, & similia. Malitia verò illa voluntatis, maximè quæ ex habitu est, magis hæret. Denique, cum in peccato ex certa malitia inordinatio sit tota in rationali appetitu: pessimè ille dispositus est ad finem: minus verò malè in peccatis ex passione, vel ignorantia. Certum igitur est, hoc esse multo grauius, & ideo maioribus egere remedijs.

Peccatum ex malitia est cæteris grauius, 1.2.

Hæc itaque sint dicta de tribus his radicibus præcipuis, & causis peccatorum: quas nosse, & circa quodq; peccatum aduertisse, valde conducit. Non est tamen omittendum, quin de earum ad inuicem comparatione aliquid dicamus: vt inde melius, quomodo

do peccatis medendum sit, cognoscatur. Diuus August. quidē (vt hoc prius dicamus) quanquam obiter, & absque diligentioris inquisitionis præiudicio, has tres causas ad duas reduxit: Peccatur (inquiens) & Dei mandatum præteritur vel quia bonum latet & non cognoscitur, vel quia non delectat. Itaque cum sint duæ præcipuæ causæ actuum nostrorum, ratio & voluntas: defectus earū Aug. considerasse videtur: cum tribuit rationi quidem ignorantiam, voluntati delectationem vel defectum eius: quia (inquit) non delectat: vel certè coniungit appetitum voluntati: ad vtrumque enim pertinet delectatio: ita vt meritò possimus dicere, peccatum omne vel à cognitione deficiente aut errante, vel à delectatione aliqua ortum habere. Imò reuera vtrumq; esse in peccato, meritò dicendum est. Meritò igitur, qui consulere vult animabus, considerabit, vbi prius incipiat defectus & peccatum: an in ratione minus cogitante, an in affectu vel voluntate minus sequente rationem. De hoc igitur breuiter sequentia putamus annotanda esse. 2. lib. de pec. mer. & remiss. ca. 17.

Primum hoc sit. Ordine generationis & temporis, principiū peccatorum omnium in hominibus communiter, & secundum ea, quæ frequenter contingunt, est ex appetitus sensitiui inordinatione: quanquam fieri possit, vt aliter eueniat: sed hoc est rarum, & ideo ab arte alienum. Illud satis ostendit experientia & ratio, quæ ab illa sumitur. Viuimus enim omnes prius animali vita sine vllo rationis vsu (de quo illud: Viuebam aliquando sine lege: August. intelligit) & eo tempore, vt Paulus ipse inquit, peccatum in nobis mortuum est (quia videlicet non agnoscimus ipsum) & tamē sunt in nobis passiones illæ & affectus delectationum, & aliarum rerum ex natura ipsa sensibili, quales videmus in alijs animalibus: nondum tamen tam validi & fortes, propter virium & ætatis debilitatem: accedit tamen ex corruptione ipsa, quæ in nobis maior est, amplior etiam inordinatio in his motibus: vnde fit, vt verum sit illud: Sensus & cogitatio hominis prona sunt in malum ab adolescentia sua. Cum itaque affectus isti nobis semper noti sint, ac congeniti semper nobiscum adoleuerint, & ratio longo post tempore (septimo videlicet, vt Arist. putauit, anno: & reuera aliquando tardius, atq; rarò certè antè) incipiat paulatim & valde debiliter ac imperfectè ad cōsiderationem honesti aperire oculos: fit, vt inter ipsa sua initia opprimatur, & à fortiori consuetudine corporalium affectuum trahatur in consensum, & obscuretur ni- Vnde principium peccati in nobis cōmuniter. Rom. 7.

mium: maximè si his accedat praua cõsuetudo eorum inter quos viuitur, si accedant inhonesta verba & exempla: ex quibus fit, vt
Gen.8. meritò scriptum sit illud: Omnis caro corruperat viã suam: quod vtinam ipsa experientia non doceat nos. Ex his enim factum est, vt, quanquam in cæteris omnibus rebus, etiam animalibus, malũ, & quod contra naturam cuiusq; est, rarius inueniatur: in nostra tamen natura malum sit in pluribus, & plures contra naturam vitã instituant, quàm secundum illam: nimirum paucis transeuntibus à corporalibus delectationibus & bonis, inter quę ab infantia nutriti sunt, ad gustum spiritualium delectationum, & sensum huiusmodi bonorum. Itaque, quod apertè intuemur, viuitur ab hominibus integræ rationis, quasi in infantia quadam & pueritia à qua
1.Cor.14. nos deterret Apostolus dicens: Nolite pueri esse sensibus, sed malitia paruuli estote. Contrà videmus paruulos ętate & sensibus, sed malitia non paruulos: idq; propter tantam corruptionem naturæ & consuetudinis humanæ. Inter quæ etiam, quod spiritualibus iudicibus valdè considerandum est, frequenter fit, vt quanquam ratio, & naturale illud lumen diuini vultus, quod signatum est super nos, satis indicent in primordijs illis rationis, mala, & ab eis deterreant: tamen praua consuetudine & propria, & eorum inter quos viuitur, fit, vt multa nec reputẽtur quidem peccata, vel certè cum timore aliquo & conscientiæ dubio taceantur in salubri illo confessiõis iudicio: maximè in inhonestatis peccatis, & prima illa verecunda ætate. Quare in his opus est prudentissima attentione, ne aut indicentur pueris, quæ non norunt, mala: aut certè relinquatur illis virus aliquod absconditum in viscerum recessibus. Scripsit quædam ad hoc pertinentia Gerson in tract. de arte audiendi confessiones, & in alijs locis de puerorum disciplina. Itaque sufficiat hæc annotasse, in quibus exordia rationis nostræ, & peccatorum satis ostenduntur.

Apparet initium boni & mali magis à voluntate quàm ratione esse.

Secundum hîc annotandum, est istud. Post hos affectus & passiones, quid prius corrumpatur, ratio ipsa & cognitio, an volũtas: non satis notum est: & fieri potest vt quandoq; vnum, quandoq; alterum prius corrumpatur: magis tamen probabile credimus, potius ex voluntatis corruptione & defectu prius peccata esse, quàm ex rationis corruptione: quod nouisse, etiam conducet ad adhibenda remedia. Vt enim ex superioribus patet, etsi necesse sit cognitionem præcedere, vt sequatur affectus; tamen nulla cognitio

ſatis efficax eſt ad mouẽdum, nulla diu occupat animum, niſi adſit efficacia voluntatis. Putamus itaq; iudicij illius peruerſi, quod in ratione eſt cum peccatur, radicem eſſe ex voluntatis defectu: quia illa aut iam cœpit ſibi placere in malis, aut certè erga bona cœpit tepidior eſſe. Quare primùm omnium fontem malorum & bonorum putamus eſſe voluntatem, quæ in ſcriptura ſacra meritò cor dicitur, ex quo manat motus & influxus vitæ in membra: ſic à voluntate: de qua verbum illud meritò intelligemus: Omni custodia ſerua cor tuum, quoniam ex ipſo vita procedit. Si voluntati bene fuerit conſultum, ſi illa ſit ſana: nulla cogitatio aut rationis defectus nocere poterit: quanquam reuera hæc duo coniunctiſsima ſint. Quod cùm multis ſcripturæ authoritatibus doceri poſsit, non tamen opus eſt pluribus hoc agere: ſatis ſit iſtud breuiter admonuiſſe hoc loco. De cauſis igitur peccatorum interioribus hæc dixiſſe ſufficiat. Prou.4.

Tribuuntq; etiam exteriores cauſæ peccato: de quibus ſuperius nonnihil diximus inter cauſas humanorum actuum. Sunt autẽ hæ cauſæ, homo & angelus malus: qui nõ aliter ſunt cauſæ, quàm ſuggerẽdo & proponendo bonum aliquod, quod ratio ſequatur: vel ad illud proſequendum perſuadendo: quæ omnia exteriora ſunt: quanquam (vt patet) etiam hæc moueant corpus ipſum & alterent: ſicut in ira vel timore contingit. Vbi etiam diabolũ poſſe nonnihil amplius, conſtat. Poteſt enim corpus ipſum alterare & maiores accendere paſsiones: voluntatem verò ne attingere quidem poteſt.

Inter has cauſas externas peccati ponitur excæcatio & obduratio: quæ duo ſcriptura Deo tribuit. Ego indurabo cor Pharaonis, & excæcabo cor populi huius, & aures eius aggrauabo. Non quòd Deus ſit cauſa peccati (abſit hoc) à quo nihil mordinatum: non quod Deus aliquando moueat, multo minus cogat ad conſenſum peccati: vt hæretici ſtultiſsimè dicunt. Sed (vt b. Thom. proprio loco explicat) quandoq; non dat homini gratiam, qua ratio illuminetur ad non conſentiendum peccato, & emolliatur voluntas vel ad amandum bonum, vel ad odiendum peccatum. Hæc enim duo, rationis lumen, & voluntatis ſuauitas ac complacentia in bono, diuinæ gratiæ ſunt opera: & quibus dantur, gratis ac miſericorditer dantur: quare nulli debentur: quibus ſubtrahuntur, iuſtè ſubtrahuntur: vt verum ſit illud: Cuius

De excæcatione & obduratione.
Exo.7. & 9.
Eſaiæ 6.
1.2.

Rom. 9. & Exod. 33. Ibidem.

vult miseretur: & quem vult, indurat. Et rursum: Miserebor, cui misertus fuero: & misericordiam præstabo, cui voluero, aut in quē mihi placuerit. Et illud etiam: O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Quæ ideo hîc notanda sunt, vt agnoscamus cæcitatis & malitiæ nostræ causas in nobis esse: sed remedia & medicinas ex gratia à Deo: atq; ideo ab illo primò esse requirenda: à quo opus est vt incipiat sanitas omnis & medela: de qua lectione proxima dicemus.

LECTIO QVINTA.

De medijs, & ratione medendi animarum vulneribus in speciali.

De canonibus pœnitentialibus & publica pœnitentia.



E causis itaq; & origine peccatorum dictū est: iam de curatione dicēdum. Circa quam, iuxta ea quæ superius, cum de satisfactione & pœnitentia ageremus, dicta sunt, aduertendum est, quòd ecclesiæ antiquæ consuetudo fuit, vt cuilibet lethali peccato certa destinarentur tempora pœnitentiæ, ante quam peractam nō concedebatur communio vel sacrificij, vel sumptionis eucharistiæ, ei qui id genus peccati cōmisisset. Tempora verò hæc statuebātur ex episcoporū iudicio & arbitrio. Et frequenter quidē in concilijs aut vniuersalibus, aut prouincialibus, cōmuni omniū iudicio hæc tempora præfiniebantur. Vnde orti sunt canones pœnitentiales in diuersis concilijs æditi: quorū plurimos colligit Rabanus in lib. quē vocat pœnitentiarum. Sunt etiam antiquorū de his nonnulli tractatus. Greg. Neocæsariensis & Petrus Alexandrinus episcopi scripserūt canones, circa eos potissimū, qui fidem negarunt. Scribit etiam de his Nicephorus in fragmento quodam de facultate ligandi atque soluendi: vbi dicit, nulla ratione sacerdotem aliquem hac potestate bene fungi posse, qui vigorem canonum, et suam cuiq; peccato mulctam imponen-

ponendam ignorauerit: particeps enim fiet peccati, quod sine illa censura canonica remiserit. Huius verò consuetudinis, & canonum pœnitentialium August. in Ench. c. 65. hanc reddit causam, vt ecclesiæ, quæ interiorem & veram cordis pęnitentiam non potest videre: illo testimonio perseuerantiæ in pœnitentia (inquit ille) satisfieret: apud quam (Ecclesiam scilicet) est potestas ligandi atque soluendi. Vbi aduertendum est, quòd, quanquam tempora illa pœnitentiæ multi putent ad peccata publica, quæ scandalo fuissent Ecclesiæ, referenda: pro illis enim (vt superius diximus) solemnes illæ pœnitentiæ indicebantur ab Episcopis sub iudicio totius ecclesiæ: & certum est in illis seruata esse tempora illa: si tamen rigor ille & seueritas antiquæ ecclesiæ consideretur, videbimus etiam ob occulta nonnunquam peccata, quæ videlicet ad secretum iudicium sacerdotum referebantur, iniuncta fuisse tempora illa pœnitentiæ. Nam (vt superius ex Origene ostendimus, & nonnullis alijs antiquitatis testimonijs) quandoque occulta ipsa ad iudicium publicum ecclesiæ deferebantur ex concilio spiritualis Iudicis. Sic enim parati erant, qui veram pœnitentiam agebant, nihil recusare: tanta etiam erat antiquæ illius ecclesiæ innocentia & charitas, vt vno pœnitente aut paucis, omnes compaterentur & condolerent: quare non recusabant publicè se ostendere peccatores, etiam illi, quorum peccata non fuerunt manifesta. Itaque illud certissimum est, tempora illa pœnitentiæ seruari non potuisse, nisi manifestum id esset cæteris. Nec enim participabant (vt diximus) Sacramentis intra illa tempora. Vnde certum etiam est, non semper pro peccatis, præcipuè occultis, imposita esse tanta pœnitentiæ tempora: sed in occultis hoc fiebat non sine multo consilio, iuxta qualiatem personarum: vt videlicet quod prodesse poterat saluti animæ pœnitentis, & aliorum ædificationi, fieret: non verò illa ratione ipsi, vel alijs fieret infamia, aut vituperium, aut scandalum. Hinc factum est, vt posterioribus temporibus tantus ille rigor remissus fuerit: & non dubitamus hoc magna ex parte factum esse iustis & necessarijs de causis. Tunc enim, cum inter infideles ecclesia agebat, præcipuè curabatur, ne vita fidelium scandalo esset infidelibus. Quare oportuit seuerissimè puniri peccata, maximè quia tunc Ecclesia habebat disciplinam suam separatam omnino à sæcularium legum & iudicum punitione. Nunc verò, quando etiā ipsæ leges & principes ad Ec-

clesiam pertinent, quanquam sint alia iudicia, satis tamen putandum est, si in sæcularibus iudicijs crimina puniantur (crimina, inquam, subditorum) authoritate & seueritate illarum legum. Hinc putamus factum esse (vt superius diximus) quòd solemnes illæ pœnitentiæ cessauerint, & tandem omnes canones pœnitentiales cõmissi sint arbitrio sacerdotum: in grauioribus quidem episcoporum, in alijs etiam inferiorum sacerdotum. Sed in hoc negotio debet quilibet episcopus constituere, quæ opportuna saluti animarum: quod fieri solet in synodalibus constitutionibus: quas proculdubio oportet esse cognitas omnibus inferioribus sacerdotibus. Canones verò illos pœnitentiales antiquos non ita omnes tenentur scire: cum iam illa tempora pœnitentiæ sint arbitraria: quanquam profuerit non parum illa saltem vidisse: vt antiqua illa ecclesiæ seueritas, si non omnino seruari, saltem cogitari possit, & secundum aliquam proportionem obseruari. Neque enim in illis temporibus pœnitentiæ cogitandum est, solùm curatum fuisse vt perseuerantia illa esset testimonium veræ pœnitentiæ coram ecclesia: quod quidem verum est, vt Augustinus dicit: verùm etiam vt illis longioribus temporibus mala consuetudo peccandi, si introducta esset, vt pronitas ad similia peccata, aut facilitas peccandi, & similia, quæ ex peccato relinquuntur, curarentur. Nec illius solùm, cui satisfactiones imponebantur, bono & saluti: sed totius etiam populi ædificationi voluit ecclesia consulere: vt hoc exemplo viderent omnes, quanti peccata fiant in ecclesia, & q̃ dura sit pro illis suscipienda pœnitentia: atque ita ab eis deterreretur populus, & ad Dei timorem excitaretur. Apertè enim videmus, quãtum horum obliteratio in Ecclesia detraxerit dignæ æstimationi peccatorum, & timori Dei: quapropter cuperent multi illa pœnitentiæ publicæ tempora restitui. Verùm plena illa ab omni consuetudine & reliquijs peccatorum liberatio pœnitentis præcipuè quærenda est: & ideo illi, hoc est, eius viribus & captui commensuranda sunt omnia. Quare, quod attinet ad restituendos canones illos pœnitentiales, non putamus facilè esse definiendum. In peccatis sanè publicis videretur conducibile fore ecclesiæ, si seruarentur: sed quando illa in exteriori iudicio, vel sæculari vel ecclesiastico, aliter puniuntur: videbitur non admodum necessarium: interim tamen nõ dubitamus populum magis ædificari satisfactionibus, quæ voluntariè suscipiuntur: ædificari (inquam) ad timorem

rem

rem Dei & pœnitentiam: quàm deterrentur à peccatis, pęnis quæ infliguntur in iudicijs. Quare in Concilio grauissimo episcoporum, & doctorum virorum atque timentium Deum, esset hoc maturius consultandum. Nunc sufficere debet, admonuisse de necessitate huius sequestrationis pœnitentium à Sacramentorum participatione, modò satisfactionibus condignis interim præparentur: hæ enim sunt fructus digni pœnitentiæ, quos petit Dominus. Testantur etiam hoc ipsum verba canonum, in quibus frequenter dicitur, tempora illa suscipienda esse, vt sic postea purificatus à peccatis animus, dignè possit ad Sacramenta accedere. In qua ratione multa certè sunt comprehensa nobis imitanda, & huic, de quo nunc agimus, proposito conuenientia: de quibus mox plura: interim de temporibus pœnitentiæ, & canonibus pœnitentialibus sufficiat hæc annotasse.

De tribus operibus satisfactorijs.

Nunc quòd genus remediorum & medicinarum esse debeat, aut quibus potissimum exercitijs vacarint, qui tempora illa pęnitentiæ suscipiebant: est breuiter quoque ex superioribus indicandum. Collegerunt etiam posteriores, vt de satisfactione diximus, tria satisfactoria opera: ieiunium videlicet, orationem, & eleemosynam: in quibus meritò omnia comprehenduntur, quæ pertinent ad medelam animarum. In ieiunio enim, quicquid ad castigationem corpoream & afflictionem carnis pertinet, intelligimus: vigilias scilicet, vestitus & dormitionis austeritatem ac duritiem, & quicquid ad hoc pertinet. In eleemosynis autem opera pietatis in proximum siue spiritualia siue corporalia sint, intelliguntur: ministrare infirmis, laborare in exhortandis peccatoribus ad pœnitentiam, & in docendis ijs quæ necessaria sunt ad salutem, & huiusmodi alia plurima. Denique in orationibus omnia spiritualia exercitia, meditationum, lectionum, & quicquid pertinet ad animum in Deum eleuandum, includimus. Itaq; satis patet, nullum esse reliquum genus medicinæ spiritualis, quòd in his non sit comprehensum. Et constat in antiqua ecclesia sic pęnitentibus iniunctos esse singulis hebdomadibus dies aliquot ieiunij: & (vt Tertullianus inquit in libro de pœnitentia) etiam de qualitate cibi & somni, de cilicio & cinere, gemitibus & deiectione vultus præcipiebat disciplina illa pœnitentiæ. Hæc itaque proposita sint de antiqua illa ratione & cura, quæ in Ecclesia adhibebatur vulneribus animarum sanandis.

Ex

Ex his igitur colligamus primùm duo, non tam asserentes quicquam, quàm proponentes quod salubrius & consultius videtur. Primum: Antiquæ illi consuetudini ecclesiæ valde esse conforme, & certè saluti animarum non parum conferre, vt nullus post peccatum mortale ad participationem Sacramenti altaris admittatur, nisi post aliquot dies pœnitentiæ & satisfactionis. Cõstat enim in antiqua ecclesia impositum esse tempus illud ob vnum tantùm peccatum mortale: & illo tempore non solùm à communione sequestratos fuisse pœnitentes, sed etiam ab oblatione & communibus orationibus, ferè sicut nunc sunt excommunicati, prætterquam quòd ad doctrinam audiendam admittebantur. Videtur etiam absolutio ipsa eis negata. Non enim imponebantur eis manus ante completum tempus pœnitentiæ: cum scilicet admittendi erant ad communionem: quamuis fortè impositio illa manuum magis ad externam absolutionẽ coram ecclesia, quasi ab excommunicatione, referri possit, quàm ad absolutionem à peccatis coram Deo. Deinde, quàm est consentaneum rationi, vt, qui diuinam prouocauit iram, & peccando Dei contempsit gratiam, nõ statim se ingerat, sed in timore & verecundia expectet, & magis desiderio Christum sitiat? Et quantam gratiam diuinam humilitas hæc conferet animæ? Et quàm hoc ad timenda & cauenda peccata oportunum? Quòd itaque vtile hoc sit, & plurimùm ad Deum placandum conducat: non potest in dubium verti: & etiam quòd conforme sit sensui antiquæ Ecclesiæ. Id tantùm in dubium verti potest. An præsentium temporum moribus ita conueniat. Vbi primò fatemur, quòd pro peccato mortali solius fortè cogitationis aut voluntatis, maximè in his qui vitam in Dei timore ducunt, non semper necessariò hoc obseruare expedit, maximè vbi loci, temporis, & personæ circumstantiæ aliud poscunt: vt si pius sacerdos aut laicus, instante tempore quo similes consueuerunt aut celebrare, aut participes fieri altaris, occurrat aliquod peccatum: imò etiam si esset peccatum completi operis præter scandalum aut certam malitiam: talem, qui alioqui vitam agit absque grauioribus peccatis, nõ putamus necessariò diutius arcendũ esse à cõmunione, aut differendã illi absolutionẽ, cum veræ pœnitentiæ ostendit signa: tamen etiam his esse omnino hoc consulendũ, vt vel ante sacram communionem, vel si circumstantiæ aliud exigant, post illam dies aliquot deflendo lapsui mortali, & agendæ pœni-

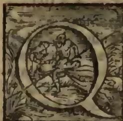
pœnitentiæ pro illo, deputent, loco annorum quos Ecclesia antiqua taxabat. Nec dubitamus eũ quem descripsimus, libenter hoc acceptaturum: omnem scilicet qui in Dei timore & obedientia mandatorum eius absq; frequẽtibus lethalibus culpis vitam agit. Alioqui, qui hoc aut non suscipit, aut graue putat, eo ipso ostendit quàm longè absit à vero timore Dei. Non est opus multis exemplis scripturæ hoc confirmare. Certè Dauid pro vno peccato, Lauabo (ait) per singulas noctes lectum meum &c. & peccatum meum coram me est semper. Item, Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: & similia multa dicit, etiam postquam audierat remissum esse sibi peccatum. Maria soror Moysi pro murmure in fratrẽ, etiam à lepra curata, septem diebus manere iubetur extra castra, remissa iam culpa. Si pater eius (inquit scriptura) spuisset in faciem eius, nõne debuisset septem dierũ rubore perfundi? Quibus verbis quid aliud indicatur, quàm non facile, nec statim post peccatũ ad participationem sacramenti altaris accurrendum esse? Et hæc quidem diximus de vno dumtaxat aut altero peccato mortali. Numeri 12.

Alterum verò, de his qui multis peccatis & frequentibus transgresſionibus assueuerunt, vitam sine Dei timore in licentiosa libertate agentes, est diligẽtius annotandum. De his enim dicimus, multo esse certius, nulla ratione eos admittendos esse ad communionem, nisi transactis non paucis diebus pœnitentiæ. Vbi fatemur non paruam esse difficultatem, non propter rationem aliquam, sed propter consuetudinẽ, & summam certè incuriam curandi animarum salutem: qua factum est, vt vix sit inter sacerdotes, qui de hoc cogitet: & rarior inter pœnitentes, qui sibi patiatur hoc imponi. Videtur itaque aut desperandum esse de plurimis pœnitentium, aut condescendendum huic consuetudini. Vbi non possumus aliud respondere, quàm in hac tanti momenti re ad antiquam Ecclesiam nobis esse confugiendum, & illius authoritate resistendum facilitati horum temporum. Itaque hominem post integrum annum, ne dicam post multos etiam exactos in peccandi consuetudine, in obliuione mandatorum Dei, & sine aliquo eius timore: aut certè in quo, etsi Dei timor & cura seruandi diuina mandata fuerit ex parte: præualuit tamen frequentia peccandi & cõsuetudo: mox post vix enarrata peccata, & leui suscepta satisfactione, ad altare permittere, non videmus qua ratione fieri possit: nisi fortè vera ostenderetur pœnitentia, &

omitti non posset: & tunc, quod prius fieri non potuit, post communionem impleretur: ita videlicet vt post frequentia peccata nullus sine condigno pœnitentiæ tempore facilè dimittatur. Primùm constat Ecclesiam totam quadragesimam cum magna austeritate ieiuniorum, orationum, & piorum operum frequentia olim seruasse, vt ita accederent præparati ad mysteria redemptionis nostræ, & ad communionem Sacramenti in Paschate, etiam illi, qui in Ecclesia sine grauioribus peccatis vixerant. Quàm ergò alienum est ab hac disciplina, omnibus his omissis, heri in peccatis, & hodie in altari esse? Ratio etiam ipsa, quare non immeritò ECCLESIA hoc agebat, manifesta est, & ex superioribus in hac materia satis patet. Quomodo enim verum propositum cauendi peccata illum habere credendum est, qui consueuit facilè labi, tamen neque cogitat, neque oblata suscipit oportuna remedia? Hæc itaque de illo maximè vera sunt, qui multorum temporum experientia didicit, facilè se relapsum in peccata. Et quidem multis horum differre etiam ipsam absolutionem oportet. De quibus proxima lectione plura.

LECTIO SEXTA.

De eadem re.



QVIA diximus obseruanda esse tempora pœnitentię, iam quid in illis imponendum sit pęnitentibus, quid cum eis agendum, est diligentius considerandum. Idque iuxta illa quæ dicta sunt de peccatorum causis & origine.

Confessarius exploret cõfitentis dolorem.

Igitur primò omnium sacerdotis est, considerare pœnitudinem & dolorem cõfitentis, quantus & quàm verus sit. Et cum apertę (quantũ constare potest) viderit defectum, minus erit illi negotij. Quando autem aduertit non veram pęnitentiam, nec sensum peccati in confitente, omni-

bus modis laborare debet ad exhortandum ipsum ad veram pœnitentiam: nec alia ratione potest sine graui peccato absoluere. Ad hoc igitur agendum, is qui audiendis confessionibus vacat (maximè rudium) debet paratos habere sacræ scripturæ locos, quibus efficaciter ad verum Dei timorem & compunctionem peccatorũ mouere possit peccatorem, iuxta captum illius. Et debet profectò spiritualis animarum medicus ex lectione scripturę et patrum habere nõ pauca recondita in memoria, & piè meditata, quibus primò seipsum, deinde alios ad veram compunctionem & detestationem peccati moneat. Habet Chrysostomus non paucas homilias de pœnitẽtia, ex quibus multa in hunc vsum sumi possint. Methodus etiam confessionis, quam nos ante paucos menses curauimus imprimi, habet multas obseruatione certè dignas cõsiderationes. Primò, cum methodum tradit detestandi omne peccatum in generali, & deinde singula in speciali: in quo argumento putamus non minima commendatione dignum esse librum illum. Diximus etiam nos nonnulla superius, cum circa sacramentum pœnitentiæ de veritate & perfectione contritionis ageremus. Satis itaque sit, vt sciat spiritualis quilibet medicus hanc artem sibi & cognitam esse debere; & ante omnia ad manum esse habendam. Sed his proximum est, vt satis agnoscenti animæ suæ infirmitatem, medicinæ adhibeantur contra recidiuum: idque secundum qualitatem pœnitentis, & pericula occurrentia. Primò certum est, relinquendum esse statum peccati, & personam omnem cuius commercium sine peccato, vel scandalo, aut animæ periculo non est. Deinde societatem ipsam & amicitiã, siue aliorum cõsuetudinem, qua constat experientia ad peccandum induci hominem. Denique occasiones, colloquia, congressus, & reliqua omnia, quæ meritò is qui salutis suæ curam gerit, timere potest & debet: quæ omnia reuera pertinent ad declinandum à malo. At verò ne scopis tantum mundata & ornata sit conscientia, sed vacans: & ne solùm declinetur à malo, verùm fiat etiam bonum: addenda sunt pia & Christiana studia ac exercitia, quibus animus verè ad pietatem excitetur, & proficiat atque confirmetur in ea. Habet etiam prædicta methodus & vniuersorum peccatorum in genere, & singulorum in specie nõ pauca, nec leui consideratione digna remedia, q̃ etiã cupimus perspecta esse spiritualib⁹ medicis, sicut etiam antiquiores illi, Cassianus in collatione de octo capi-

De remedijs adhibendis contra peccata futura.

ralibus vitijs & remedijs eorum, & Grego. in omnibus suis moralibus, multa de his docent: summa quoque illa virtutum & vitiorum ad hanc rem non est parum vtilis, his præcipuè, qui res potius quàm verba, & timorem Dei quàm eloquentiam quærunt. Sed quibus aut Gregor. aut Cassianus, aut alij maiores libri non sunt ad manum, aut non sunt ad captum illorum scripti, cupimus librum illum commendatum esse. Sed iam circa hæc duo, compunctionem videlicet excitandam, & adhibenda remedia, in speciali pauca tradamus.

Ignorantes instruendi sunt de peccatis.

Primò igitur illud est apertius & reuera minus operosum, vt, cum ex plena ignorantia, iuris scilicet humani vel diuini (eorum, inquam, quæ concernunt salutem animæ & statum cuiusq;) peccatum est: adhibeatur vera doctrina: ita vt, omissa anxia inquisitione, an excusauerit illa ignorantia, an non (raró enim in his excusat) imò cum nonnulla etiam excusatio locum habere videtur, satius est se coram Deo agnoscere reum ignorátiæ eorum quæ ad se pertinebant: omisso inquam hoc, doceatur peccator à spirituali iudice, quid circa statum suum, artem, aut conditionem, aut ingenium, aut denique opera quibus occupatur, sit legi Dei contrarium, & quid licitum: ita vt certa certò noscat, & dubia etiam vt dubia saltem & minus tuta agnoscat & vitet: nõnunquam etiam ad doctiores remitti potest pœnitens, aut cum eius consensu, quando opus est, ad illos recurrat spiritualis iudex. Quare duo sunt ex vtriusque parte cauenda nimium indigna hoc iudicio. Primum, ne cõfessarius nimium suo sensui ac iudicio innitatur & inhæreat, & ne sensus eius à communi sit alienus: pœnitenti verò vitanda est importuna illa inquisitio & curiositas, qua quidam nunquam sibi satisfieri sinunt in vnam aut in alteram partę. Omnia itaq; hoc loco cum Dei timore agenda sunt: nec tam argutijs & nouis adinuentionibus, quàm planæ, graui, atq; certæ doctrinæ inhærendum. Reuera nimis molestum est, cum tuta & certa pęnitentes sequi recusant, cum ad doctiores appellant, maximè vbi agitur de iactura tantum rei temporalis, vel voluntatis & desiderij proprij, aut certè quæruntur difficultates & pericula, & timent vbi non est timendum. De quibus quanquam sint diuersæ doctorum sententiæ, ad quid teneatur proprius parochus, vel is qui non est proprius pastor, ante vel post audita peccata, cum pęnitens alterius & non confessoris sententiam sequi vult, quid etiam in-

am in diuersitate opinionum fieri debeat: nos tamé putamus pœnitentem hæc nimium curantem, minus curare salutem suam & minus de ea solicitum esse: atq; ideo meritò spiritualis iudex hunc admonitum potest tanquam minus dispositum dimittere, iuxta illud: Curauimus Babylonem, & non est sanata: derelinquamus eam. Et ipse meritò timere debet illud quod suprà diximus: In iniquitate interrogantis erit iniquitas respondentis &c. Hæc itaq; de perfecta & plena illa ignorantia.

Est porrò altera, quam in omni peccato esse diximus, quæ potius inconsideratio & inaduertentia est, aut minor attentio spiritualium rerum. Hanc efficiunt nonnunquam passiones, cum vim rationis hebetant ac turbant: & peccata consummata eam augét. Hác putamus valde attendendá esse spirituali medico, & ei curandæ esse adhibenda remedia. Est hæc ferè in omnibus maxima omnium peccatorum causa, hebetudo scilicet sensus, æternarum rerum obliuio, qua fit, vt aut non considerentur, aut tam parum attentè, & tam inefficaciter ac negligenter, vt quasi somniare dicas hominem: atq; hinc est, vt non moueant animum, neq; excitent aut desiderium, aut timorem: ideoq;, etiam si proponantur à confessore, nó excitant compunctionem. Huiusmodi hominum sunt multi gradus. Alij enim omnino ita stupidi sunt & inepti, vt nec sentiant. Nec desunt qui putent multos excusari ob naturalem ruditatem intellectus, aut defectum exercitij: vt rudes illi & agrestes homines inter bestias vitam agentes, qui nec legere, nec cogitare quicquam nouerunt plus quàm iumenta ipsa: quod sanè in baptizatis, & spiritus sancti donis illustratis nequaquam putamus sine graui eorum culpa & immunditia animæ inueniri posse. Ponā (inquit Isaias) vniuersos filios tuos doctos à Deo: de christianis omnib. loquens. Et Iohannes: Vnctio eius docet vos de omnibus. Vnde, iuxta scripturam, b. Thom. optimè colligit, iustos omnes & dono intellectus illustrari, quo penetrare possint diuina, & scientia sapientiæ atq; consilij, quibus instinctu quodam spiritus sancti, & quasi propensione quadam naturali, & similitudine atq; coniunctione animæ cum spiritualibus, rectè de his sentire & iudicare possint. Propterea putamus ab huius morbi curatione spiritualem medicum oportere incipere. Curatio verò eius consistit in lectione, in auditu mysteriorum fidei, in attenta eorum cogitatione, in humili ad Deum oratione pro illuminatione cordis. De his igitur

De curanda rerum spiritualium obliuione & incogitátia.

Isaiæ 54.

1. Iohan. 2.

Hh 3 nonn

non pauca præscribenda sunt his qui spiritualiter sanari cupiunt: & eo magis, quo minus reperti fuerint rerum fidei ignari.

De curãdis affectibus.

Quando etiam ex infirmitate vel malitia peccatum est, considerandum quanta sit hæc ignorantia, & illi primò omnium medendum: quanquam habeant hæ peculiares suas medicinas. Passiones enim & delectationes carnis curantur afflictionibus contrarijs: Castigo corpus meum, ait Paulus. Aliarum rerum affectus habent alia remedia: de quibus in methodo, & summa vitiorum ac virtutum: sed certè aut potissima, aut prima remedia sumuntur ex consideratione rationis circa spiritualia, præcipuè æterna bona aut mala. Ita enim docuimus passiones mitigari ratione, quod est, consideratione attenta. Malitia autem illa voluntatis vel parua vel magna, qua peccata placent nonnunquam propter se, cum non aliud sit quàm interioris gustus corruptio, propriè curatur contrarijs: & quibus, nisi considerationibus? Gustate & videte, quoniam suauis est dominus. Ergo amaris considerationibus, timoris scilicet, humor ille quo peccata sapiunt, purgabitur: dulcioribus verò reficietur animus. Itaque si bene consideremus, plurima remedia posita sunt in consideratione & attentione animi circa diuina: & certè sine illa pauca putamus inueniri posse efficacia. Videant itaq; spirituales medici quid agant, cum externa quædam & quasi corporalia exercitia tantum iniungunt, etiam si præcipiant orationes vocales: & nihil de interna consideratione, vbi vera pietas est, aut docent, aut admonent, aut imponunt infirmis. De his enim meritò illud Pauli intelligitur. Exerce teipsum ad pietatẽ, nam corporalis exercitatio ad modicũ vtilis est, pietas aũt ad omnia. Ex his igit omnib. colligẽtes, sic putamus spirituali medico agendũ esse, siue vt ad verã pœnitentiã hortetur, siue cõtra futura peccata adhibeat remedia. Primò exhortabitur ad timorẽ Dei, adhibitis considerationibus diuinæ iustitiæ & seueritatis contra peccata in angelis, in primis parentibus, in diluuio, & ciuitatum immundarum subuersione, in tãta strage filiorum Israel propter peccata, in deserto: & maximè ex consideratione diuini iudicij & damnationis æternæ, & multitudine pereuntium, cuius sunt tot testimonia scripturæ: & denique (quod supremum omnium est) ex ipsa proprij filij passione & morte, in quibus propter scelus populi sui percussit eum; vbi simul est & summæ iustitiæ,

De curanda malitia voluntatis.

Instructio eorum qui confessiones audiunt.

stitiæ,

stitiæ,& summæ misericordiæ exemplum,quo & excitatur timor, & temperatur. Secundò, quoniam opus est vt timor iste altas radices agat in corde,& totum possideat hominem: præscribet confessor vacationem quandam & cessationem ab his quæ animum auertunt: statuet dies aliquot hebdomadæ, & loca ad quæ confugiat,& quibus solitarius sedeat ab omni tumultu semotus corpore & animo: tunc suppeditabit considerationes, quibus exerceatur his diebus: aut minus exercitatis ostendet quod legant, aut quod audiant,& ad quorum colloquia ac collationes accedant: ita deniq;, vt cuiq; præcipiat id genus considerationis & eum modum, quo putabit eum ædificandum & fructum consecuturum: cætera quoq; exercitia magis excitent ad hæc, quàm abstrahant. Vt si iubeat conciones audire aut alia diuina officia, vt in eis quietiùs cogitentur diuina. Deniq; ipsa ieiunia & misericordiæ opera ad hoc ipsum ordinentur, vt mens facilius & capiat & cogitet diuina, ad quod excitetur per illa. Et quanquam debeat etiam de his præscribere, quantum ad subijciendam spiritui et domandam carnem ac cõprimendas eius nimias vires, viderit esse necessariũ pro qualitate personæ & peccatorum, in quæ agnoscit eũ esse lapsum: & adhibere etiam contra hæc, quæ ad ocium fugiendum pertinent: putamus tamen in his obseruãdum, ne quædam arida & sine deuotione mentisq; exercitijs ieiunia imponantur. Hic cogitandum illud Pauli: corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas ad omnia. Tertiò deniq;, non postremo loco, sed in principio horũ omnium, & inter ipsa ac in medio est pœnitenti sedulò orandũ pro illuminatione mentis, pro vera pœnitentia & conuersione: vt docuimus in tractatu de pœnitentia. Nam hæc omnia ad orationem pertinent: vacatio scilicet à temporalibus & curis atq; negocijs sæculi, consideratio spiritualium rerum atq; mysteriorum fidei,& supplex petitio pro consequenda Dei gratia: in quibus coaptandis & moderandis captui pœnitentium, magna est constituta pars huius spiritualis artis medendi animabus.

Hæc itaq; rudibus & minus exercitatis rudius quidem & paulatim persuadenda & explicanda sunt: ad quod maximè, quod in lege veteri scriptum est, conducet. Nam si temporalia illa beneficia & præcepta adeo cogitare præcipiebantur & memoria tenere, vt scriptum sit: Meditaberis sedẽs in domo tua, ambulãs in itinere, dormiens & consurgens; & multa in hanc sententiam: quanto Deut. 6.

magis

magis fidei christianæ mysteria nulla ratione sunt obliuioni tradenda? Nam horum obliuio omnia secum adfert mala & incommoda, facitq; ex christiano carnalem hominem & amicum huius mundi, ac omnino à spiritualibus alienum, & (quod omnium pessimum est) inter hæc mala securum, & nihili facientem quæ ad salutem animæ pertinent, quo statu nihil periculosius cogitari potest.

Ita igitur hæc agenda sunt, vt his qui assueti sunt peccatis, & ab his alieni, priusquam absoluantur, maximè cum non satis dispositi apparent, imponantur paulatim, ita vt non per vnam tantum, sed plures etiam hebdomadas his teneantur exercitijs. His verò qui omnino ab his alieni sunt, vel minus assueti peccatis, minora atque breuiora: ita demum, vt & isti & illi, & denique omnes ex hac spiritualis medicinæ officina habeant, vnde quotidie proficiant, & cautiores magisq; armati contra peccata recedant: quod spiritualis etiam medicus assidua oratione, & in se & in alijs conabitur efficere, vt dignè fungi possit suo officio. Det Christus Dominus omnibus spiritum suum, quo hæc omnia facillima efficiuntur, & sine quo difficillima ac impossibilia sunt. De quibus non sine timore hæc tam pauca diximus, cum in vtramq; partem videamus illa imperfecta esse. Nam spiritualibus & feruentibus non sufficient: tepidis verò nimia videbuntur. Sed nobis satis est vtcunq; hæc subindicasse, magisterio spiritussancti cætera relinquimus.

DE

DE VITA SACERDOTVM.

LECTIO PRIMA.



VLTIMO iam dicendum est, iuxta ea quæ in principio huius tractatus præmisimus, de vita sacerdotali: idq; iuxta ea quæ illo loco distinximus. Duo itaq; in sacerdotibus consideràtur. Primò ordo ipse, propter quem non est dubium ipsos ad non pauca obligari: deinde cura animarum, quæ non semper ordini cõiuncta est: propter quam etiam constat ad quædam eos astringi, qui illam suscipiunt. Iuxta hęc igitur primò dicendũ, ad quid ex ordine sacerdotij, vel quocunq; alio sacro teneãtur, qui illum susceperunt: primò ex iure ipso diuino, deinde ex speciali voto, vel ecclesiæ ordinatione atq; humano iure: demum & circa curam animarum eadem sunt dicenda: ad quid videlicet propter illam astringantur diuino vel humano iure.

Capita eorũ quæ deinceps explicanda sunt.

Dicturi igitur de sanctitate, ad quam sacri ordines omnes quidem, sed maximè sacerdotalis, astringunt: illud primò omnium præmittendum est: quòd, sicut sacerdotes sub episcopis esse diximus, & sub illis Diaconos: ita omnes hos ministros ecclesiæ supra cæteros omnes gradus; non tantum videlicet populum ipsum, sed etiam monachos, constitutos esse: ideoq; ad maiorem sanctitatem, quàm cæteros omnes astrictos esse, certò tenendum est: idq; quasi fundamentum collocandũ in hac doctrina, & certè in cordibus eorum quos instituimus. Primò enim omnium (vt suprà diximus) agnoscendus est proprius locus & gradus, vt deinde seruari possit & custodiri. Quòd igitur sacri omnes ordines in altiori constituant loco, atq; ita ad maiorem obligent sanctitatẽ, quàm ipsa etiã professio monastica excepto ordine, ostẽdit primò Dio-

Gradus sacerdotis sublimior est monachatu.

nysius 6.ca. ecclesiast. hierarch: ibi enim, sicut tres actus hierarchicos, hoc est, sacræ & ecclesiasticæ potestatis, purgare scilicet, illuminare, & perficere, obseruat: ita illos tribus distribuit ordinib. Primum ministris, secundum sacerdotibus, tertium episcopis. Sub quibus rursus tres etiam ordines ponit quasi susceptiuos illarum operationum: purgandorum scilicet infidelium & extraneorum: illuminandorum, vbi collocat primùm populum: deniq; perficiendorum, quos dicit monachos. Hunc itaq; sublimiorem ordinẽ constituit inter susceptiuos actionum ecclesiasticarum: sed infra illos qui operantur. Vnde ait: Initiãdorum omnium sublimior est monachorum ordo. At verò eos in dedicatione neutrum genu ponere dicit, nec euangelia capiti imposita habere: quòd eorum non sit alios ex officio adducere. Itaq; etsi non faciat eos asseclas diaconorum & presbyterorum, sed pontificum duntaxat, quibus debent proximi esse: dum tamen inter initiandos collocat, satis ostendit inferiores esse ministris omnibus. Hoc ipsum etiam, quãquam longo post tempore, Rabanus lib. 1. de institutione clericorũ docuit, cum inter tres ordines ecclesiæ primum laicorum, secundum monachorum, tertium clericorum omnium ponit. Vbi posset fortè videri alicui, etiam inferiores ordines monachatu digniores esse: sed quia in illis non est perpetua obligatio ad tractanda ministeria ecclesiastica, meritò de illis non agimus. Sacros verò omnes non dubitandum est maiorem sanctimoniam requirere. Quod eò dicimus, vt incipiant sacerdotes & ministri ecclesiæ cogitare, ad quantam sanctitatem sint astricti, nec facilè sibi blandiantur de habitu aut conuersatione sæculari, multo minus de consuetudine aliqua aut vulgi æstimatione. Aduertant se per sacros ordines constitutos esse ministros Christi, & dispensatores gratię, atque ita quædam instrumenta ipsius: vnde fit, vt iniuriam magnam irrogent ipsi, & ministeria eius prophanent ac conculcent, non solum cum ea sordidis animis contrectant (quod superius diximus esse mortale sacrilegium) sed etiam cum viuunt indignè Christo, cui consecrati sunt & dedicati. Hinc b. Thomas hoc ipsum tractãs 2.2. grauius (inquit) peccat clericus in sacris constitutus, & agens aliquid contrarium sanctitati, quàm monachus. Certè, si rectè hoc pensetur, omne eorum peccatum mortale sacrilegium meritò iudicari potest. Est enim prophanatio sacri illius instrumenti Christi, & sanè vsus illius omnino contrarius est illi, ad consecratum est

Ca. 2.

q. 184. ar. 8.

Peccata sacerdotum sunt grauiora peccatis monachorũ.

est:quod non ita æquè & vniuersaliter de monacho dici potest. Si dignè pensetur, quantùm sit esse ministrum Christi, & vas ad omne opus bonū paratū: apparebit quanto maioris sanctitatis sit hic gradus, quàm quiuis alius in ecclesia. Hoc igitur in communi sit dictum: nunc ad specialia.

Igitur primò omnium, quales ministri ecclesiæ esse debeant, Paulus docet, cum & Timotheo & Tito præscribit rationem ordinandi illos in ecclesia. Timotheo itaq; sic scribit: Oportet episcopum irreprehensibilem esse, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum &c. Et: Diaconos similiter (inquit) pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes &c. Et rursum ad Titum de episcopis eadem ferè repetit. Oportet enim (inquit) episcopum esse sine crimine, tanquam Dei dispensatorem &c. quæ apud illum leguntur. Vbi de episcopis & diaconibus loquens, manifestè sacros omnes gradus instruit. Hæc itaq; loca Pauli sunt primò ante oculos habenda: & certè omnia ferè, quæ in illis epistolis ad discipulos scribit. Instruunt enim illæ propriè omnes ministros ecclesiæ, & ostendunt ad quid natura ipsa sacrorum ordinum & ius diuinum eos astringat: ex quibus multa deinde exponentes & explicantes addiderunt patres: & inter cætera illorum scripta, pastoralis ille liber Gregorij meritò commendandus est: Epistola etiam Hieronymi ad Nepotianum, de vita clericorum, est meritò habenda ante oculos: Multa etiam in antiquis concilijs tradita sunt: ex quibus non pauca collegit Gratianus à dist. 40. vsque ad 50. omnia in horum locorum Pauli expositionem. Multis etiam præcedentibus distinctionibus ex concilijs & patribus non pauca collegit. Et inter reliquas dist. 23. habet pulchrum locum Isidori de vita cleri. Ex ijsdem etiam postea partim collecta, partim statuta sunt, quæ titulo de vita & honestate clericorum, in iure canonico habentur. Vbi si positiua aliqua inueniuntur statuta, nō aliud sunt quàm explicatio quædam, aut determinatio eorum quæ diuini sunt iuris.

[Margin: 1. ad Tim. 3. — Tit. 1. — c. His igitur.]

Vt igitur ad specialia accedamus, vniuersa illa quæ ad mores, vitam, atque actiones ministrorum ecclesiæ vel diuino, vel humano iure pertinent, ad tria capita reduci possunt. Primū, quod pertinet ad pietatē & religionem, quibus immediatè Deus colitur, et ipsi mens humana cōiungitur: quod meritò peculiariter ministris

De pietate et religione ministrorum Christi.

Dei tribuendum est: vt videlicet insigniter & eminenter religiosi sint & cultores Dei, ipsiq; magis vniantur. Ad hoc pertinent exercitia omnia, sacræ lectiones, meditationes, & orationes: quibus quàm frequenter Paulus dicit exercendos esse ministros Christi? Quamobrem etiam ab alijs omnibus iubet eos abstinere: Nemo (inquit) militans Deo implicat se negotijs sæcularibus: ostendens continuò, quis debeat esse scopus totius vitæ ministrorum, cum dicit: Vt ei placeat, cui se probauit. Hoc igitur sit primum caput.

De temperantia, continentia, & modestia, ministrorũ ecclesiæ.

Secundum caput est eorum quæ pertinent ad temperantiam, quę maximè in abstinentia cibi & potus, & in castitate sita est: quæ sunt maxima & præcipua ornamenta ministrorum Christi: Sobrium (inquit Paulus) pudicum, non vinolentum. Pertinent etiam huc, quæ ad modestiam, & mortificationem affectuum omnium ac sensuum spectant. Vnde ait: Modestum, non bilinguem, non litigiosum. Et Paulus frequẽtissimè ad ista omnia hortatur, etiam exemplo suo: Castigo (inquit) corpus meum, & in seruitutem redigo. Quæ omnia propinqua sunt religioni & pietati, maximeq; ad illam disponunt.

De vitanda auaritia & moderanda cupiditate.

Tertium deniq; caput sit eorum, quæ pertinent ad moderationem appetitus habendi, contra auaritiam scilicet & cupiditatem: vbi liberalitas comprehenditur & eleemosyna. De quibus inquit Paulus: Non cupidum: Et rursum: Non turpis lucri cupidum, hospitalem, benignum, iustum &c. Hæc enim moderatio quantum euangelica doctrina cõmendetur, & quàm sit necessaria ministris Christi: innumeris locis ostẽditur. Ipse dominus dicit: Nolite portare aurum neq; argentum &c. Quod Paulus exponens, ait, maximè ministris: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus: & cætera quæ ad hanc confirmandam sententiam grauissimè ibi dicit. Est (inquit) quæstus magnus, pietas cum sufficientia; & multa alia. De his itaq; tribus capitibus dicendum est ordine, vt ita ab hoc vltimo incipientes, ad duo priora progrediamur.

Math. 10. 1. Tim. 6.

LECTIO SECVNDA.

De moderato appetitu habendi.



NTER illa igitur, quæ ad vitam & mores sacerdotum ac ministrorum omnium Ecclesiæ pertinent, meritò primũ est, quod ad auaritiam reprimendam traditur. Vnde & Hieronymus in Epistola illa vitam clericorum instituens, hinc incepit: & ex nomine ipso clerici ratione sumpta: Nominis (inquit) sui definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Et mox nomen clerici à sorte dictum significans: quia vel ipsi de sorte Domini sunt, vel Dominus pars eorum: adeo vrget hoc argumentum, vt ferè videatur illis tanquam necessariam imponere paupertatem, & rerum omnium renunciationem: Qui dominum (inquit) possidet, nihil extra Dominum habere potest: quòd si quippiam habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus. Et rursum: Si autem ego pars Domini sum, & altaris oblatione sustentor, habens alimentum & vestitum: his contentus ero, & nudus nudam crucem sequar. Et mox: Obsecro te (inquit) ne officium clericatus genus antiquæ militiæ putes, id est, ne lucra sæculi in Christi quæras militia. Ex quibus satis ostenditur, quòd Hieroymus si nõ paupertatem tanquam necessariam docet, tamen lucra & diuitias ex militia Christi quærere, omnino damnat. Nonnulli (inquit) sunt ditiores monachi, quam fuerunt ante seculares: & clerici, qui possident opes sub Christo paupere, quas sub locuplete et fallaci diabolo non possederant. Multa sunt in illa Epist. Hieron. de hac re, & frequentius in hoc argumento versatur. Clericum (inquit) negociatorem, & ex inope diuitem, quasi quandam pestem fuge. Deinde: Gloria Episcopi est, pauperum opibus prouidere: ignominia sacerdotum, proprijs studere diuitijs. Et ibidem contra pompam vestium ac ædificiorum splendorem, etiam in ipsis templis, ita loquitur, vt hæc cum cæteris, quæ in lege veteri permis-

ſa erant, proijcienda dicat. Hæc itaq; Hieron. De qua re vt nos ordine aliquid dicamus, & totam hanc materiam, poſt illa quæ ſuperius, cum de ſacramento ordinis ageremus, circa ſimoniam dicta ſunt, à principio totam repetẽtes, videamus quomodo circa hanc rem primùm Chriſtus & Apoſtoli, deinde primitiua eccleſia et eorum diſcipuli ſe geſſerunt: tum, quid deinceps ſequẽtibus temporibus actum & ſtatutum ſit in concilijs: vt deniq; ex his quaſi ex veris fundamentis, quid nunc ſentiendum ſit, intueri poſsimus.

Illud certò conſtat, Chriſtum & operibus, & verbis adeo omnem auaritiam & immoderatum appetitum habendi impugnaſſe, vt ipſe extremam paupertatem (quæ videlicet neceſſaria ipſa parciſsimè ſumit, & cætera omnia & affectu & effectu contemnit & relinquit) amplexus ſit, & his, qui magiſterio ipſius adhærere vellent, eandem ſuaſerit. Ita enim reſpicienti commodum, atque ideo volenti ipſum ſequi, reſpõdit: Vulpes foueas habent &c. & filius hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. Et alteri diuiti adoleſcenti: Vade (inquit) & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, et veni, ſequere me. Sic tandem Petrus etiam pro omnibus Apoſtolis reſpondit: Ecce nos reliquimus omnia &c. Quod reſponſum (vt alibi diximus) iuxta patrum & Eccleſiæ ſenſum apertè oſtendit, non tantum quarundam rerum, & earum quæ poſsidebant ad tempus dũtaxat deſertionem, ſed perpetuam abrenunciationem rerum temporalium certiſsimo propoſito firmatam. Mittamus nunc quæ deinde Apoſtolis inquit Chriſtus, euntibus ad prædicandum: Nolite portare aurum &c. & quòd quicquam accipere prohibuerit pro ſpiritualibus miniſterijs: de quibus ſuperius, cum de ſimonia ageremus, ſumus loquuti. Satis ſit ex his habere, quale circa hoc fuerit Chriſti & Apoſtolorum inſtitutum: quibus ſatis etiam oſtẽditur, quòd hæc præſagiebant, quàm eſſet auaritia et cupiditas habendi futura damnoſa eccleſiæ & inimica Chriſto.

Matthæi 8.

Matthæi 19.

Chriſtiani & præcipuè clerici in prima & antiqua eccleſia in communi vixerunt. Actorum 4.

Hoc inſtitutum Apoſtolorum conſtat imitatos fuiſſe fideles omnes primùm conuerſos ad Chriſtum, & totam Eccleſiam illam Ieroſolymitanam ſub Apoſtolorum diſciplina: Quotquot (inquit Lucas) erant poſſeſſores agrorum, vendentes adferebant precia eorum, & ponebant ante pedes Apoſtolorum, nec quiſquam eorum, quę poſsidebat aliquid ſuũ eſſe dicebat. Omittamus nunc ſpecialem rationẽ Ieroſolymitanę illius eccleſię: quare

re scilicet à spiritu sancto hoc illi persuasum fuerit propter imminentem desolationem à Romanis: cõstat hoc etiam in cæteris ecclesijs gentiũ vel omnino, vel magna ex parte esse seruatum: offerentib⁹ videlicet magna liberalitate christianis bona sua ecclesijs, & ministris atque supremis dispensatoribus earum, in communes vsus ista dispensantibus. Ex quo (vt minimum) constat certò, à ministris ecclesiæ hanc communitatem longo tempore seruatam fuisse. Est in epist. 5. Clemẽ. certum testimonium huius: Communis (inquit) vita omnibus necessaria est: maximè his qui Deo irreprehensibiliter militare cupiunt, & vitam Apostolorum, eorumque discipulorum imitari volunt. Et multo apertius Vrbanus ille d. Ceciliæ Magister, decimus quintus (vt puto) à Petro, hoc ostendit in Epistola de hac re scripta ad omnes Episcopos: in qua etiam successum & originem opum ac diuitiarum Ecclesię manifestat, & qualem earum deceat esse vsum. Principio igitur ita inquit: Scimus vos non ignorare, quia hactenus vita cõmunis inter Christianos viguit, & adhuc gratia Dei viget, & maximè inter eos, qui ad sortem domini sunt electi, id est, clericos. Vbi, citatis multis ex illo 4. cap. de venditione possessionum agrorum, dicit, quòd, videntes deinde pontifices & reliqui fideles, maiorem vtilitatem futuram ecclesiæ, si agros & possessiones quas ante vendebant, traderent ecclesijs quibus pręsidebant Episcopi, eo quòd hac ratione & præsentibus & futuris prouideretur communem vitam agentibus: cæperunt agros tradere matricibus ecclesijs, & ex eorum sumptibus viuere: quorum omnium dispensatores (ait) debent esse Episcopi, & in ditione sua tenere: ex quibus debent omnibus communem vitam degere volentibus, cuncta necessaria ministrare prout melius poterint: vt nemo in eis egens inueniatur: nec debent (inquit) in alios vsus conuerti, quàm ecclesiasticos, & prædictorum fratrum, vel indigentium: quia vota sunt fidelium, & precia peccatorum, ac patrimonia pauperum, domino ad prædictum opus explendum tradita. Et constat deinceps ex tota historia antiquitatis, etiam antequam decimæ alicubi exigerentur aut soluerentur, Ecclesias fuisse diuites ex oblationibus fidelium, & has diuitias in communi positas, tanquam loculos Christi dispẽsatas fuisse ab episcopis. Testatur hoc Chrysostomus, vt de ecclesia græca aliquid dicamus, homilia 67. in Matthæum: qui locus, quoniã et hoc quod agimus apertissimè docet, et exemplum

plum pulcherrimum ostendit dispensandorum bonorum Ecclesiæ,& certè liberalitatem,quam à cunctis Christianis sancti pontifices exigebant:notandus est. Vt inhumanitatem (inquit) eorum videas(loquitur verò de diuitibus,qui quotidie permittebant pauperes famescere) vnius diuitis,nec valde locupletis, hæc Ecclesia fructus colligens,cogita tecum quot viduis, quot virginibus quotidie succurrit. Vbi numerum earum dicit in catalogo descriptū, ad tria milia peruenisse. Et præterea (inquit) auxiliatur multis laborantibus in hospitali,aduenis,leprosis, & his qui quotidie ad petendum accedunt,& omnibus ministris Ecclesiæ. Hoc itaq; longo tempore obseruatum est. Collegit etiam multa de hoc vsu & tempore Gratianus 12.q. 1.in priore eius parte:in qua testimonia attulit prohibentium proprietatem clericis.Et cum in ecclesia perseuerabat prior illa simplicitas & ardor fidei, fœlicissimè magna ex parte hac ratione viuebatur: quanquam non defuerint etiam tunc reprehensibiles dispensatores,etiam Cypriani tempore,vt apparet ex epistola,quam Augusti.contra Donatistas quoq; citat, in qua ille negociationibus et lucris intentos episcopos arguit.Quorum etiam occasione, vt constat,in antiquis concilijs multa constituta sunt ad reprimendam auaritiam,et conseruandam fidelem dispensationem bonorum ecclesiæ. Atque tunc etiam exortus est error ille manichæus maximè,& aliorum quoq; hæreticorum damnantium omnes habentes proprium:sicut vtentes nuptijs:quod in concilio Gangrensi, propinquo Nicæno, damnatum est. Vnde postea tandem eò ventum est,vt permitterentur episcopis & cæteris ministris illa bona,quæ ipsis aliunde quàm ex ecclesia vel eius intuitu accederent: de ecclesiæ verò bonis quatuor portiones iuberentur fieri,ita vt quarta pars pauperibus,quarta ministris, quarta fabricę,et quarta episcopo cederet:quod a Gelasio statutum reperimus in epistola ad vniuersos episcopos per Lucaniam et Brutios,quam Gratianus citat cum pluribus eiusdem pontificis et aliorum testimonijs, capite quarto, & nonnullis sequentibus, 12. quæst. 2. Hæc itaq; ex antiquitate. Nunc autem, cum ad hoc nostro tempore ventum sit, vt videatur portio cuique ministrorum iam deputata: quomodo circa eam se habere debeat, est diligentius considerandum.

Bona ecclesiæ diuisa in quatuor portiones.

LECTIO TERTIA.

Quomodo circa bona Ecclesiastica habere se debeant ministri ecclesiæ, & de reliquis contra auaritiam.



Gitur in hac, quæ hodie est, bonorum ecclesiæ diuisione & distributione, quomodo se gerere debeant, quibus hæc bona contingunt, disputatur quidem à multis theologis & Iuristis, & multa ac varia ab eis traduntur: an possint scilicet donare ex illis, vel ditare suos, vel alienis testamento aut alia ratione post mortem relinquere. De quibus multa refert Syluester in verbo, Clericus 4. præcipuè ex canonibus, & doctoribus eos interpretantibus. Nos verò sequemur b. Thomam qui q. 186. 2. 2. art. 6. & 7. hanc rem rationabilius & distinctius explicat, idque ex proprijs principijs, quæ certè ex his quæ dicta sunt hoc loco, sunt nobis sumenda. Primò omnium constat ex decursu totius Ecclesiæ ab Apostolis, & ipso iure diuino, bona omnium Ecclesiarum, cum Christi sint, meritò etiam pauperum esse, neque vlla ratione aut potestate humana fieri posse, vt licitè in alios vsus, quàm ecclesiasticos & pauperum expendi possint. Hoc confirmant omnia quæ superius diximus: & contrarium credimus errorem esse grauissimum, saltem contra bonos mores & iustitiam: & quidni etiam contra scripturam? quamuis Paulus dicat esse errorem hominum mente corruptorum, æstimare quæstum pietatem esse. Hoc itaque constituto, illud etiam certum est: nec episcopos, nec sacerdotes, aut alios Ecclesiæ ministros astringi ad paupertatem aut renunciationem temporalium bonorum. Possunt propria possidere, cum nullo voto ad contrarium se astrinxerint, vt b. Tho. supradicto loco docet. Hæc apertè probat concilij Agatheñ. authoritas, quam Gratianus citat 12. q. 1. cap. Episcopi: quo loco habentur etiam mul-

Ministri ecclesiæ non sunt astricti ad paupertatem.

Timoth. 6.

tæ aliæ definitiones pontificum & conciliorum, permittentium illis tanquam propria, quæ ex hæreditate aut donatione consanguineorum aut amicorum habent, posſidere. Nec (inquit beatus Thomas) ad contrarium obligat eos quæcunque ſtatus perfectio ad quam tenentur. Nam in non proprietate aut carentia bonorum temporalium perfectio Chriſtiana non eſt poſita: ſed poteſt inter magnas diuitias perfecta charitas haberi: ſicut fuit in Abraham. Repugnat quidem perfectioni cupiditas habendi, ſollicitudo nimia à diuinis & ſpiritualibus abſtrahens. Et ita intelligit eodem loco b. Thom. quod ex Hieron. ſuperius citauimus: quod, qui aliud poſsidere vult quàm Deum, cum Deo partem nō habet &c. Itaque nec illa verba Chriſti: Nolite portare aurum &c. (vt ibidem ex authoritate patrum & ſanctorum exemplis oſtendit) vlla ratione obligant prædicatores, aut reliquos miniſtros ad paupertatem: ſed vel temporale fuit illud præceptum, pro eo ſcilicet tempore quo Chriſtus erat præſens: vel permiſsio tantum eſt & facultas recipiendi temporalia: vel certè ſpiritualiter accipienda ſunt. De bonis igitur proprijs, quę proueniunt non ex eccleſia, nec ex miniſterijs eccleſiaſticis, non eſt alia ratio in eccleſiæ miniſtris, quàm in alijs. De reliquis iam agamus.

Diſtinctio bonorum eccleſiaſticorum.

Sunt autem reliqua omnia bona vel commiſſa ſolùm diſpenſationi miniſtri, vel deputata duntaxat in eius vſus. De primis igitur, cum ſcilicet bona ſiue annui cenſus Eccleſiæ non ſunt diſtincti in quatuor illas partes, de quibus diximus: ſed omnia ſimul perueniunt ad manus vel Epiſcopi, vel alterius miniſtri: conſtat eum ad quem ſic perueniunt, adminiſtratorem & diſpenſatorem tantùm eſſe: quare (ſicut beatus Thomas ſupradicto loco inquit) tenetur bona fide diſpenſare. Atq; ideo, ſi tantum in minimo deficiat vel ſibi tribuendo, vel alijs detrahendo: poteſt ſine peccato fieri: quia minimus defectus in huiuſmodi non tollit bonam fidem. Cæterùm ſi notabiliter multum excedat regulas iuſtæ diſpenſationis, ſecundùm rationē illam eorum de quibus prouidere tenetur eccleſiæ: certum eſt eum grauiter peccare, & ad reſtitutionem teneri quatenus poſsibile fuerit. Et huc pertinere puto, quod Canoniſtæ (vt apud Syluestrum eſt videre) aſſerunt, miniſtrum illum, qui cum beneficio adminiſtrationem habet bonorum eccleſiæ, non poſſe de illis aut eorum fructibus vel donare, vel legare, niſi in recompēſationem neceſſariorum obſequiorum,

vel

vel ob aliam honestam causam. Primò enim videntur nonnunquam bona quę administrat clericus, & coniuncta sunt beneficio, sine illorum fructus, deputata esse quasi in stipendium illius officij, & non quasi illi cum alijs communia, dispensanda ab eo: vbi, cũ nihil certum est, ipsa consuetudo antiqua, quando desunt instrumenta, declarare potest, quomodo ipsi commissa & credita sint. Vtcunque sit, de his quæ ipsi tanquam stipendia deputata sunt, sentit beatus Thomas eodem modo illum disponere posse, quo de proprijs bonis disponit. Quare (inquit) peccare potest vel ex immoderato affectu, vel ex vsu: cum videlicet plura retinet sibi, & pauciora alijs tribuit quam charitatis ratio exigat. Vbi non pauca sunt consideranda. Primò, quòd multis videatur propter distributionem illam in quatuor portiones iam factam, ministros Ecclesiæ de illis bonis quæ ipsis pro portione obueniunt, disponere posse tanquam de proprijs. Hoc certè non satis constat: neque apparet in bonis & censibus Ecclesiarum, quomodo fuerit quarta pars relicta pauperibus, etiam si fortè inueniantur hospitales domus ex aliquorum ministrorum misericordia ædificatæ cum sumptibus & redditibus in pauperum vsus. Neque satis apparet distributionem illam iuxta antiquam Ecclesiæ regulam esse factam. Non enim volebant antiqua iura minus dari pauperibus ex redditibus Ecclesiæ, quàm ipsis Episcopis. Nec (vt Gregorius inquit apud Gratianum supradicto loco) diuisio illa de antiquis tantũ, sed de omnibus etiam quæ ad ecclesiam quacunq; ratione veniunt, fieri præcipitur. Quare nulla ratione videtur satisfactum pauperibus, nisi cum reliquæ omnes partes oneratæ manent eleemosyna necessaria, vt minimum, iuxta necessitatem pauperum & propriam facienda. Fatetur b. Thomas supradicto loco, quòd, etsi de his quæ deputata sunt vsui ministri, possit sibi subtrahere, & suis consanguineis dare: non tamen ita, vt eos ditiores faciat. Hoc enim (vt ex fundamento prius posito patet) alienum est à natura bonorum Ecclesiasticorum. Addit etiam eodem loco, propter beati Hieronymi authoritatem in epistola ad Damasum, & propter locum Pauli ad Timoth. 5. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, ne grauetur ecclesia: non posse ministrum, qui patrimonialia bona habet, ex redditibus Ecclesiæ viuere in necessitate vel captiuorum vel pauperum. Vbi verò nulla esset necessitas, posset etiam patrimonium habens, ex

Nota.

Diuisio bonorum ecclesiæ in quatuor portiones non excusat omnino.

12.q. 2.cap. Cognouimus.

Contra illos qui ex bonis ecclesijs amicos ditant.

Quibus & quando non liceat viuere ex bonis ecclesiæ.

ecclesiæ bonis viuere. Vbi etiam illud d. Hieronymi locum habet in Epistola ad Nepotianum: Accepisse quod pauperibus erogandum erat, & esurientibus plurimis vel cautum esse, vel timidum, aut, quod apertissimi sceleris est, inde aliquid subtrahere: omnem prædonum crudelitatem superat. Denique asserit eodem loco b. Thomas nec thesaurizare Ecclesiæ ipsi, nec eius facultates augere posse quempiam, quando sunt qui egent. Ex quibus omnibus, quæ supradictis respondent, ostenditur satis, etiam facta quacunque diuisione, & applicatis quocunque modò fructibus ecclesiarum ministris: non posse licitè ex eis aliud quæri, quàm sustentationem, honestam quidem pro qualitate ministri & ministerij. Nam Paulus duplici honore dicit dignos esse presbyteros qui benè præsunt, maximè qui laborant in verbo. Quando verò peccatum mortale vel veniale sit in hoc excessu, non est difficile ex supradictis videre. Si enim excessus in his aut defectus peccatum est, & contra naturam ipsorum bonorum Ecclesiæ & ministeriorum Christi: notabilis & magnus excessus vel defectus graue peccatum erit: atque ita mortale. Rursum, an ad restitutionem hoc peccatum obliget: ita videlicet, vt vel qui dant, de suo restituant Ecclesiæ: vel etiam cum id non possunt, qui receperunt, teneantur restituere: maior est quæstio, & maxima certè, si, quàm multos tangat, & ad quot se extendat, cogitetur. In portione igitur diuisa & deputata ministro ad suos vsus, credi posset nulla restitutione opus esse, cum ipsius illa sit. Et hoc beatus Thomas supradicto loco videtur dicere. Probat tamen eodem loco Caietanus, redditus manifestè excedentes honestam ministri sustentationē, ipsi datos esse tanquam dispensandos in pauperes: quod vera ratio habet: alioqui irrationabiliter illi deputarentur. Probat rursus idem quæstione 87. 2. 2. decimas ipsas non posse conuenienter exigi, nisi dispensandas in pauperes: cum nulla ratio patiatur, vt ditiores sint ministri noui testamenti, quàm fuerint veteris, & tamen his, cum essent duodecima pars populi, decima tantum dabatur: nostri verò nunc vix sunt centesima pars populi: qua ergo ratione tantum eis dandum est, quantum illis: nisi vt dispensent in pauperes? Igitur non facilè in amplis & abundantibus redditibus putent ministri ecclesiæ, se posse tanquam de proprijs agere: neque qui ab eis recipiunt, securos se iudicent. Non immeritò Hieronymus tam multa dixit contra ministros.

Contra eos qui ecclesiæ thesaurizāt.

De restitutione bonorum ecclesiæ.

De bonis eccles. apertè excedētibus honestā sustentationē.

nistros ditari volentes:non sine ratione antiqua ecclesia suis vsa est bonis,tanquam pauperum & christianorum omnium egentium,atq; ita illis communibus.

Hæc itaq; dicta sint etiam de his, qui in ecclesia vno contenti beneficio,vna dignitate aut ministerio,fructibus ei deputatis vtũtur.Nũc ex his, quid de pluralitate beneficiorũ sentiendũ sit,manifestũ est. De qua re,quanquã multæ sint Iuristarũ quęstiões,pręcipuè de dispensatione in pluralitate beneficiorum, illud tamé certò constare debet,quòd in diuino iudicio nulla excusatio prætendi potest in plurimorum beneficiorum retentione:si ad luxum & abundantiam eis vtatur qui illa possidet:cum nec fructibus vnius ad hoc vti possit:multo minus si ad suos ditandos, & alia superflua aut ædificia,aut ornamenta augenda vtatur.Cum verò ad honestatem vel vno,vel pluribus beneficijs quis vtitur:siquidem sine damno ecclesiæ,imò cum eius vtilitate id fiat:non solùm videlicet sine scandalo populi,sed etiam cum ædificatione : sanctè dispensatur inpluribus.In quibus tamen dispensationibus considerandum est,nonnunquam dispensantes rectè agere, neq; tamen eos cum quibus dispensatur,tutos esse:cum videlicet nimia improbitate & auaritia exigunt, quod ecclesia, vt eorum opera (quæ ipsi fortè necessaria est) vtatur,concedit.Attendat itaq; quilibet,quantum seruiat ecclesiæ,quàm illi vtile sit quòd vnum vel duo habeat beneficia:& nullus sibi blandiatur aut de nobilitate, aut de eruditione,si hæc ecclesiæ parum prosint aut seruiant.Hæc itaq; ostendunt,quàm sit ministris ecclesiæ reprimenda auaritia. Et hæc quidem omnia iure ipso diuino constant,vt patet.Iam verò,quæ iure positiuo superaddita sunt, quanquam ex ipso iure diuino dependentia,explicemus.

De pluralitate beneficiorum.

Multa itaq; prohibent iura & antiqua concilia clericis hac ratione,qua tenentur fugere auaritiam. Primùm, sæcularia negotia exercere : quod Paulus rectè tanquam ex ipso iure diuino prohibet.Nemo(inquit)militans Deo,implicat se negotijs sæcularibus: vt ei placeat,cui se probauit.Vnde & in decret. est hic titulus,Clerici vel monachi sæcularibus se negotijs non immisceant. Constat itaq; hoc nomine prohiberi clericis officium mercatorum, & eorum qui emptioni aut venditioni ad augendam substantiã insistunt.Secundò etiam,officium procuratorum & aduocatorum in sæcularibus causis,nisi fortè pro defensione pupillorum & vidua-

Quę sint clericis iure prohibita ad vitandam auaritiam, vel ob indignitatem.

2.Tim.2.

rum:& deniq; administrationes temporalium reipublicæ officiorum: vt iudicem esse aut præpositum, ministrum, notarium, aut simile quippiam administrare. De quo etiam Hieronymus supradicta epistola: Procuratores & dispensatores (inquit) domorũ alienarum atq; villarum, quomodo possunt esse clerici, qui proprias iubentur facultates contemnere? Tantùm itaq; aliquod artificium manuale, vel agriculturam honestè exercere, permittitur clericis, sine tamen iactura ecclesiastici ministerij. Prohibentur etiam quędam alia officia, non ob auaritiam tantùm, sed ob indignitatem eorum, quia non conueniunt dignitati clericali: vt tabernariorũ, macellariorum, de quo Clemens 5. de vita & honest. cler. clem. prima, vbi per se & publicè hæc exercere prohibentur: & multo magis quæ his indigniora sunt: vt Siluester notat in verbo, Cler. 3. vbi de his latius. Officium etiam histrionis eadẽ ratione illis prohibetur. Cum hæc itaq; omnia iuris positiui sint meritò quàm grauiter peccetur contra hæc omnia, dubitatur. Certè iura ipsa grauissimè prohibent: sub excommunicatione videlicet aut amissione priuilegij clericalis. Quare Siluester non dubitat contra ea mortaliter peccari: maximè (vt Caiet. inquit) post admonitionem & contumaciam. Igitur circa hæc grauiter & notabiliter delinquere, meritò mortale creditur: sed in minimo contra horum aliquid agere, maximè cum finis præcepti non omittitur: cum nec ex nimia cupiditate, nec cum magna clericalis dignitatis irreuerentia fit: non est iudicãdum mortale, præcipuè vbi prælati dissimulant. De qua re inferius plura.

LE-

LECTIO QVARTA.

De his quæ ad temperantiam ministrorũ ecclesiæ pertinent, & cæteris quæ ad pietatem ac religionem.



POST hæc meritò secundum locum tenent, quæ ad temperantiam omnem: tam scilicet quæ delectationes cibi & potus, quàm etiam quæ veneream voluptatem moderatur: & deniq;, quæ in externis omnibus verbis, operib', gestibus, ac ornatu modum statuit, pertinent. Hæc enim quantum deceat ac ornet sacerdotes, & cæteros ecclesiæ ministros, ex locis Pauli superius allegatis satis constat, & ex natura huius virtutis, cui meritò nitor quidam & splendor atq; pulchritudo animi tribuitur: qua etiam docet scriptura Deũ vnicè delectari, iuxta id quod mystice in psalmo dicitur. Myrrha & gutta & casia à vestimentis tuis à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Deniq; vitia contraria obtundunt ac obscurãt aciem mentis, & ineptam reddunt ad diuinarum rerum speculationem: cui debent potissimum ministri ecclesiæ vacare. Igitur post contemptum terrenorum, vel eorum moderatum affectu, ad seipsos opus est vt se conuertant ministri ecclesiæ, & corpori suo dominentur, vt cum Paulo dicant: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo: ne fortè cũ alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Necessaria certè est tẽperantia christianis omnibus: quibus inquit Christus: Cauete ne grauentur corda vestra crapula aut ebrietate. Et rursum: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes &c. Sed ministris ecclesiæ dicitur à Paulo: In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate: quasi morientes, & ecce viuimus: vt castigati, & nõ mortificati &c.

Temperantia est insigne ornamentũ cleri.

Luc. 21.

Luc. 12.

2. Cor. 6.

Vt igitur de singulis breuiter aliquid dicamus. Primò castitatis ita ministris ecclesiæ ex natura ipsorum ordinũ conuenit vt (sicut superius

De castitate ministrorum ecclesiæ.

ſuperius oſtendimus)ſanctiſsimè eccleſia ſtatuerit, etiam ex apoſtolorum traditione, nemini eſſe dandos ſacros ordines, niſi cui cælibatus placeret,& qui ad illum voto ſe vellet aſtringere. Itaque iam ex proprio voto & eccleſiæ ſtatuto coniuncta eſt ordinibus ſacris caſtitas,nō quæcunq;,ſed illa quæ ſupererogationis eſt: perfecta ſcilicet abdicatio totius venereæ delectationis: de qua nō eſt opus multa dicere. Multa exigit ad ſui cuſtodiam hæc virtus, nec poteſt negligentia & in ocio ſeruari.Hæc igitur ad eam ſeruādam patres & concilia non tam ſuperaddiderunt, quàm declararunt ex natura ipſa neceſſaria eſſe ad illam cuſtodiendam.

De interdicta cohabitatione mulierum.

Primò cohabitatio mulierum prohibetur, dicente d. Hieronymo in ſupradicta epiſtolá. Numquid tu aut Samſone fortior,aut Salomone ſapientior eris:qui tamen deiecti ſunt per mulieres? Habetur titulus quidam in Iure,de cohabitatione clericorum & mulierum:vbi conciliorum & pontificum multis decretis cohabitatio hæc prohibetur,in quibuſdā mitius, in alijs ſeuerius:pro qualitate videlicet temporum,locorum,& morum,& ſecundum alias cauſas occurrentes:cæterùm omnia in hoc vno conueniunt,grauiſsimum periculum ex cohabitatione mulierum impendere. Quidam canones prohibent extraneas tantùm mulieres, & concedunt matrem,amitam, aut ſororem : alij omnes prohibent:nōnulli ſolas ſuſpectas.Ex quibus omnibus ſatis patet, quàm ſit periculoſa hæc cohabitatio.Et quidem(vt Siluester ait in verbo,Clericus 2.§.4.) habitatio cum ſuſpecta proculdubio peccatum eſt, etiam mortale:aut etiam cum periculo aut ſcandalo cohabitare: quæ quanta ſint, iudicandum eſt ex circumſtantijs, & iuxta has maius aut minus peccatum cenſebitur. Prohibetur etiam hac ratione frequentatio monaſteriorum monialium ,& dulces literæ, ac colloquia ſecreta cum mulieribus, & in infirmitate pati ſibi à muliere miniſtrari. Quæ omnia, & ſimilia multa, omnia ſcilicet quæ carnalem amorem excitare vel augere ſolent,b. Hieron.ſupradicta epiſtola ad Nepotianum,quàm ſint periculoſa, oſtendit, & ab his deterret eccleſiæ miniſtros. Videant igitur nunc, quàm ſit temerariū tam facilè ſibi hæc omnia permittere. Excuſari quidem poſſunt prælatorum conniuentia & permiſsione, qui bona fide hæc agunt:ſed pericula quanta ſint, ipſa experientia oſtendit. Cauſantur multi neceſsitates vitæ, & alia. Legant tractatum d. Cypriani(ſi tamen eius eſt)de ſingularitate clericorum. Vidi Iohannis

hannis Matthæi episcopi Veronen. vnius nostrorum temporum veri episcopi, constitutionem, meo iudicio multa prudentia & æquitate moderatam. Statuit ille, vt nulla omnino domi haberetur mulier sine sua in scriptis habita facultate: quia intẽtionis (inquit) nostræ est, optimè & diligentissimè prius inuestigare quæ sit mulier illa, cuius vitæ, famæ & opinionis. De concubinatu verò non est opus multa dicere: certum est enim nihil magis Dei iram prouocare, & scandalizare populum, quàm hoc malum: de cuius emendatione & punitione oportebat certè magis seriò cogitare: &, si non secundum seueritatem antiquorum canonum, saltem quod ad emendationem veram sufficeret, adhibere remediũ: aliàs certum est nulla ratione excusari eos, aut prælatos. De concubinatu.

His proxima sunt quæ ad temperantiam cibi & potus pertinent. Ebrietas igitur & commessatio, quæ omnibus prohibentur, multo magis clericis: luxuriam accendunt, ac sensum hebetant. Pinguis sensus, inquit d. Hieronymus (vt græcus quidam eleganter ait) non gignit mentem tenuem. Quare (inquit ibidem) tãtum tibi ieiuniorum modum impone, quantũ potes ferre. Ad hæc vitia cauenda, concilia & patres prohibent clericis quæ sequũtur. Cõpotationibus interesse, contendere, aut seinuicẽ inuitare aut prouocare poculis, plausus & risus inconditos, inanes fabulas referre aut cantare in conuiuijs, tabernas ingredi, nisi in via, necessitatis videlicet causa: imò nec conuiuia, publica maximè & prophana eis licita sunt: sed permittuntur honesta & ecclesiastica. Ordinauit is de quo diximus, Veronensis episcopus, vt non nisi tria fercula apponerentur in conuiuijs. Adeo quoq; sollicitus fuit vt canonicè & absq; scandalo viuerent clerici, vt deputauerit etiã honestas domos in ciuitate sua, ad quas clerici venientes diuerterẽt. Hæc itaq; prohibentur clericis circa gulam. Contra quam etiam mandatur eis, vt non nisi benedictione & gratiarum actione præmissa comedant, nec sine sacra lectione. De quibus omnibus dist. 44. plura decreta citauit Gratianus. Quamuis igitur circa hæc dubitari possit, quantum peccatum sit singulorum transgressio: non tamen est opus, vt de singulis specialius aliquid dicamus. Certũ enim est maiorem hîc esse prælatorum culpam, cum non curant hæc seruari: quàm subditorum, qui bona fide, aut quia non sunt consueta, illa omittunt, maximè cessante scandalo & periculo. Quare inter illa omnia, non videmus quomodo ingressus taber-

De temperantia cibi & potus.

Quæ prohibita & præcepta clericis circa cibum & potum.

narum & compotationes non sint grauia & subditis & prælatis. Reliqua, maximè cum præter inobedientiam & scandalum magis negligentia quadam fiunt, non possumus damnare grauioris peccati in subditis: sed nescimus quomodo prælati excusari possint, si illa omnino negligantur.

De modestia & honestate vestium. Tertio loco dicamus quædam de his quæ ad modestiam & honestatem vestium ac ornatus pertinent. De quibus conuenienti etiam ratione multa clericis præcipiuntur: quæ videre licet apud Siluestrum in verbo, Clericus 2.§.3. Igitur prohibentur comam vel barbam nutrire: præcipiuntur coronã manifestè gestare. Circa sæculares etiam vestes multa prohibita sunt: vt diuersi sine varij coloris vestes ferre, & multa alia vestimentorum genera, quæ omnino sæcularia sunt: de quibus etiam omnibus disputat Siluester supradicto loco ex alijs, quid mortale, quid veniale sit: maximè de corona, quæ ordini præcipuè videtur annexa. De quibus nõ est opus plura dicere, quàm vt intentio & cõsuetudo, & cætera considerentur, & maximè finis: an videlicet ex contemptu aut omissione honestatis aut grauitatis clericalis breuioribus aut sæcularibus vestibus clericus vtatur: an potius ex quadã cõsuetudine & bona fide. Necesse tamẽ est, vt semper vigilet prælatorũ cura.

De religione & pietate clericorum. Restat vltimò, vt de his quæ ad cultum Dei pertinent & pietatem, admoneamus. Ad quæ reuera tanto magis astricti sunt sacerdotes & ministri ecclesiæ, quanto finis magis obligat quàm medium. Ad hoc enim ordinantur præcipuè, vt medij sint inter Deum & homines, vt Paulus ait, vt offerant dona & sacrificia pro peccatis. (Heb.5.) Administrant quidem illi diuina hominibus: sed vt hæc vtilia illis sint, vt dignè ea suscipiant prius, oratione obtinere debent apud Deum. (Ibidem.) Nec tantùm pro populo, vt Paulus inquit, sed etiam pro seipsis orare debent, qui circũdati sunt infirmitate. Itaq; hoc ex natura ipsa ordinum, atq; ideo ex iure diuino est, vt ad assiduè orandum & contemplandum & meditandum cælestia ac diuina, & ad cætera pietatis exercitia, quæ ad hæc ordinantur, vt ad lectionem, vigilias, & similia teneantur: idq; duplici ratione. Primo, ex debito quo obligati sunt ecclesiæ & populo: de quo verbũ (1.Tim.2.) illud Pauli intellexerunt patres: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes &c. pro omnibus hominibus, pro regibus &c. quod de publicis ecclesiæ orationibus constat esse intelligendum: cùm ibi postea de priuatis subiungat: Volo viros orare in omni loco: similiter & mulieres. Et Aug. epistola.

ad Paulinum episcopum, de orationibus quæ in ecclesia sub ipso fiunt sacrificio, intelligit in quibus quatuor illa orationum genera ostendit inueniri. Tenentur etiam secundò ad prædicta, propter se. Nec enim sanctitas illa vitæ, castitas & puritas ad quam tenentur, sine assidua oratione, meditatione, vigilijs, & lachrymis obtinetur. Omnibus dicit Christus: oportet semper orare. Et Paulus: Sine intermissione orate. Quanto igitur magis his qui coniunctiores illi sunt, & qui ab ecclesia vniuersa ac populo legati missi sunt ad Deum? Cum enim non possint omnes propter vitæ præsentis necessitates, & impedimenta carnis aut semper aut assiduè vt oportet orare: naturali ratione & diuina dispensatione factum est, vt aliqui deputarentur ad hoc pro omnibus agendum, & ideo communibus stipendijs alerentur. Vt igitur in speciali dicamus, tenentur primum ad persoluendas horas illas canonicas septem, quas ecclesia iã cõstituit. Nã fatemur fuisse circa hãc rẽ diuersam cõsuetudinẽ, de qua superius nõnihil diximus, cũ de sacramento ordinis ageremus. Et primò quidẽ in ecclesia, cõmuni scilicet cõuentu, certis horis ministri cõgregati orabãt: postea, facta nõ parua mutatiõe, statutæ sunt tanq̃ quotidianũ pẽsum horæ septẽ canonicæ: ad quas vel simul, vel priuatim legẽdas obligantur omnes sacris initiati, & monachi professi ac deputati ad sacros ordines.

Epist. 59.

Luc. 18.

1. Thess. 5.

De lectione horarũ canonicarum.

De istis horis igitur sunt nonnulla dubia, de quibus consulantur summistæ, & præcipuè Siluester & Caietanus in titulo, Horæ canonicæ: quæ tamen nec magna sunt, nec difficilia. Primùm cõstat illos teneri ad persoluendas horas studiosè & deuotè: sicut Innoc. 3. in concilio generali non tã reuera statuit, quàm declarat: vt habetur in cap. dolentes, de celeb. missarũ. Obligãtur enim ex proposito & intentione non auertere cogitationem à diuino officio, nec circa alia vagari: sed ad ipsum persoluendum accedere intentione satisfaciendi ecclesiæ, & Deum orandi. Quo facto satisfaciunt, si attenti sunt vel ad integram prolationem verborum, vel ad sensum, vel, quod multò melius est, ad finem, Christũ scilicet crucifixum, diuinam bonitatẽ eius, beneficia, cœlestem beatitudinẽ, & quicquid demum affectum nostrum excitat in Deum: vel si ex intentione non auertat cogitationem ab aliquo horum: in qua re non oportet pios anxios esse. Qui bona fide se tãquam ministros ecclesiæ gerentes, ita vt nunquam intenderint oppositum, officiũ persoluunt, satisfaciũt: nisi aut nolint attenti esse, aut inter persol-

De deuotione & attentione in lectione horarum.

uendum ita irreuerenter se gerant, aut alijs rebus, vel externis occupationibus intenti sint, vt manifesta & aperta sit negligentia.

De omißione horarum canonicarũ.

Nũc ad quod officium teneantur sub peccato mortali, & quibus horis persoluere debeant, & quæ sint iustæ causæ sine peccato omittendi officium: facile est intelligere, præcipuè simpliciter & syncerè incedentibus. In his enim satis est, non dolose vel fraudulenter hæc omittere, sed velle satisfacere pro more bonorum & piorum ministrorum ecclesiæ suæ, & inter quos viuunt.

Nec illud opus est anxiè tractare, an omittens officium diuinũ, teneatur idcirco ad restitutionem fructuum quos percipit ex ecclesia. Hæc magis videtur esse pœna, quæ iustè à prælatis imponi potest, quàm vt quis ad eam per se teneatur.

Lectio horarum nõ excusat clericos ab alijs exercitijs pietatis.

Illud verò hoc loco putamus attentius considerãdum, an persoluto hoc officio diuino, ita satisfaciant ministri ecclesiæ illi obligationi quã tenentur ad orationem, & alia pietatis exercitia, vt tuta conscientia poßint reliquum temporis alijs impendere. Vbi opus est certè prudenti consideratione, vt in neutrã partẽ declinemus. Illud constat: posse impleri præcepta ecclesiæ, etiam quæ sunt determinationes iuris diuini, nec tamen impleri ipsum ius diuinum: sicut patet in illo qui semel tantũ, & cibis permißis vescitur in die ieiunij, tamen vsq; ad crapulam vel ebrietatẽ. Itaq; ne putẽt ministri ecclesiæ, verbali illa pronunciatione psalmorum et precũ satisfecisse se obligationi illi, qua ex iure diuino pro suis & populi neceßitatibus orare tenentur. Certè vita ministrorum ecclesiæ dignè transigi non potest, sine aßiduitate spiritualium meditationum. Hierony. in epistola illa ita dicit: Diuinas scripturas sępius lege: imò nunquam de manibus tuis sacra lectio deponatur. Hæc ille dicit, vt discat minister quod docturus sit. Paulus quoq; ipse, qui tam frequenter discipulos ad lectionem & meditationem exhortatur: Attende (inquit Timoth.) lectioni, & exhortationi, & doctrinæ. Hæc meditare, in his esto: attende tibi & doctrinæ, insta in illis. Hoc enim faciens, teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Itaq; non ad alios tantum docendos, sed ad se etiam saluandum putat hæc necessaria. Vnde eodẽ loco dicit: Exerce teipsum ad pietatem: quo exercitio & lectionẽ & meditationẽ, & orationem etiam complexus est. Nec tamen poßumus certi aliquid hic præscribere: satis sit hoc admonuisse, & nũc in fine, quod à principio diximus, repetere. Cogitent seriò ministri ecclesiæ, se propter

1. Tim. 4.

sacros

sacros ordines ad maiorem vitæ sanctimoniam, & puritatem animæ, quod ad interiora & essentialia attinet, astrictos esse, quàm sint monachi ex professione sua. Non putent sibi vitam transigendam (si dignè, & vt decet ministros Christi, viuere volunt) in iocis, ludis, & otio. Hęc omnibus nocent & prohibentur: nisi modestè (vt ethnici etiam senserunt) tanquam condimentum quoddam et sal aliarum virtutum operibus adhibeantur. Nos putamus non tutò viuere ministrum ecclesiæ, nisi, quatenus illi vacat per alia sibi, & his cum quibus habitat, necessaria opera, lectioni scripturæ sacræ pro captu ingenij sui & pro morum instructione, aut aliorum ad pietatem instruentium librorum assiduè vacet: ita vt (sicut Paulus ait) in illis sit & permaneat: reliqua omnia quasi prætereat aut percurrat. Lectioni huic coniuncta esse debet oratio & meditatio. Hæc sunt quæ vitia carnis comprimunt, mundana desideria mitigant, animum formant ad diuina: ad quæ ritè tractanda & peragenda putamus adolescentibus & minus exercitatis instructione opus esse, & conuersatione virorum spiritualium. Hæc itaq; ad meliora exhortantes proponimus, relinquentes quemlibet suo sensui. Atq; ita satis sit dictum de his, ad quæ ministri ratione sacrorum ordinum obligantur.

LECTIO QVINTA.

De his, ad quæ ex officio curæ animarum tenentur sacerdotes.



Diximus hucusq;, qualem vitam requirant sacri ordines omnes, quanquam omnia magis sacerdotibus conueniant: restat vt dicamus, ad quid teneantur ex pastoris officio & suscepta animarum cura, non quidem supremi illi episcopi, sed inferiores sacerdotes, quos hic cognamur instituere.

Constat enim officium pastorale & animarum curam multa exigere vltra ea, ad quæ ordinum sacrorum sanctitas adstringit.

Exiſtis enim tenentur miniſtri, vt erga ſe & erga Deum rectè ſint ordinati & benè ſe habeant: ex officio autem paſtorali, ad ea curanda quæ proximorum ſunt, tenentur.

Ex ſcriptura itaque conſtat multa paſtoribus præcipi. Vt verò de inferioribus ſacerdotibus dicamus, illud debet eſſe principium, quod initio huius tractatus, & eorum quæ proximè de moribus tradidimus, dictum eſt: ſacerdotes videlicet non ſimpliciter habere curam animarum. Hoc enim diximus eſſe epiſcoporum duntaxat, qui ſimpliciter paſtores ſunt et epiſcopi eccleſiarum, ac apoſtolorum ſucceſſores. Sacerdotes verò inferiores, ſicut ſecundum ordinem ſuum ſub ipſis ſunt, & in eorum auxilium, prout ipſi diſponunt, aſſumpti: ita in ſuſcepta animarum cura ſub Epiſcopis locum tenent: & prout ab ipſis ſuſceperunt, tenentur curam animarum gerere.

Itaq; primò omnium opus eſt vt gradum ſuum agnoſcant, & illum diligenter teneant: vnde etiam ſibi multum intelligant detractum oneris in cura animarum. Nec enim tenetur aut ſcire, aut exequi omnia quæ ad animarum ſalutem neceſſaria ſunt: ſed ea ſolùm, quæ hic gradus ipſorum requirit. Quæ verò iſta ſint vt agnoſcatur, aduertendũ ſecundò eſt, q. cura animarum inter epiſcopum & parochum partita eſt, ſicut effectus inter cauſam primam ac ſupremam, & proximam. Sunt epiſcopi primi & præcipui totius diœceſis paſtores: Parochi verò proximi & immediati ipſis ouibus. Sicut itaq; ſecunda cauſa nihil agere poteſt, quod non magis fiat à prima: ſed prima quædã operatur ſine ſecunda: ita in hoc negotio, totũ quod ad curam animarũ pertinet, epiſcopi eſt. Nihil ſine eius authoritate, atq; ſine eius (vt ita dicamus) influxu, ſicut prima cauſa influit in omnes effectus, parochi operari poſſunt: epiſcopi verò multa per ſeipſos ſine parochis poſſunt. Sunt itaq; parochi proximi quidẽ, et ita ꝓpinqui populo ac ſingulis animabus, vt nihil mediũ ſit inter populum ac parochũ. Quare huius eſt, quæ ſaluti populi neceſſaria ſunt, præſtare, quantũ ipſi ab epiſcopo traditũ eſt: vt videlicet ea ſciat, quę epiſcopus ei tradiderit: ea faciat, quę iuſſerit: pro ſuo captu et viribus. Quæ verò maiora ſunt et excedũt illa quæ epiſcopus tradidit, aut quæ ipſe per ſe non poteſt, ſatis eſt vt ad epiſcopum referat: ita videlicet, vt nihil deſit eorum quę animabus neceſſaria ſunt, faciente parocho illa ad quæ doctrina & virtus eius ſufficit, & maiora referente ad epiſcopũ, et epiſcopo illa

Comparatio Epiſcopi & Parochi in animarum cura.

la supplente. Hic est pulcherrimus ordo sacri illius principatus & ecclesiasticæ hierarchiæ, quam Dionysius Areopagita à similitudine ordinatiss. angelicę hierarchię contemplatus est esse deriuatam. Atq; ideo ille sacerdotibus tribuit illuminare & docere tantùm minora, & mediocribus conuenientia: episcopis verò perficere & consummare instructos à sacerdotibus. Hoc rursum, si bene consideretur, ostendit, quanta debeat esse coniunctio parochorum cum Episcopis, quàm subordinati ac subiecti illis esse debeant, & quantam necessitudinem ac arctam familiaritatem inter eos esse oporteat. Certè episcopis nulli debet esse propinquiores quàm parochi: nimirum sicut pastores deputati singulis gregibus pascendis, pastori illi qui omnem curã gerit. Nec est certe quicq; quod magis excuset parochum à præstando aliquid ouibus, quàm quòd id non acceperit ab episcopo: neq; q̃d hunc magis accuset, quàm quòd non tradiderit diligenter parochis quod illis conuenit, quòd illos non agnouerit, & apud se frequentes habuerit, & intellexerit statum ouium, & consuluerit illis quantum opus est.

Notent Episcopi.

Hoc itaq; constituto, vt quæ sint propria parochi dicamus: ad quæ tenetur sit obligatus: tanquam primum omniũ constituatur, residentiã in propria parochia. Hoc.n. primum omnium est, sine quo nihil pastoralis officij potest fieri. Christ⁹.n. mercenarij, et nõ veri pastoris esse dicit, dimittere oues, & fugere: Quia mercenarius (ait) est, & non pertinet ad eũ de ouibus. Quanq̃ igitur de residentia vel episcoporũ vel parochorũ voluerint aliqui dubitare: tamẽ syncere & corã Deo cõsideranti, ac secundum lumen naturale rationis hoc expendenti, manifesta est b. Thom. sententia, doctrina atq; exemplis patrũ confirmata, quam 2.2. asserit: præsentiam scilicet pastoris necessariam esse propter actus ipsos pastorales: atq; ita ad eam teneri pastorem, vt nisi propter vtilitatem Ecclesiæ & ouium, abesse non debeat. Abest verò propter vtilitatem, cum vel se conseruat saluũ ouium: cum videlicet eius tanti persona quęritur à persecutoribus, aut cum recedit, vt apud superiores, siue alios, bonum ouium curet. Ad tempus itaque ob aliquam harum causarum licita est absentia pastorum. Perpetuam autem, vel ad longum tempus sine vera vtilitate ecclesiæ, certum est non carere graui peccato. Non est opus magis specialia hic tradere, quæ canonistæ ex iuribus particularibus collegerunt: quæ legi possunt apud Syluestrum in verbo, Residentia. Illud nunc sufficere debet, quòd

Ante omnia debet Parochus residere in sua parœcia.

Ioannis 10.

q. 85. art. 5.

pec-

per præsentiam vel absentiam pastor semper quærere debeat vtilitatem ouium:quod cum agit,etiam corpore absens præsens est:& cum hoc omittit,etiam corpore præsens absens est. Quare illud: Dimittit oues & fugit:ad negligentiam & obliuionem, qua vtilitas ouium non quæritur nec curatur, refertur à doctoribus. Vnde nec per alium pastoris officium rectè exerceri potest.Nec est opus hoc loco credere, absentes pastores ad restituēdos fructus esse obligatos:sed satis est agnoscere,quantum sit peccatum: cōtra quod terribiliter per Zachariam clamatur: Væ pastor, & idolum derelinquens gregem. Debet itaque pastor residere & præsens adesse regulariter, vt reliqua, quæ sui officij sunt, exequatur: de quibus iam dicendum.

Notent hæc, quibus est cōmissa cura animarum.
Zachariæ 11

Multa profectò ad officiū pastorū pertinent: & ea ex vero pastorū exemplari Christo, qdi inquit: Ego sum pastor bonus:& ex sacra primùm scriptura petēda:deinde ex antiquæ ecclesiæ ac patrum canonibus & exēplis: & demū ex experientia vigilantiū ac diligentiū pastorū.Nam,vt verū dicamus,specialia ista & singularia alienа sunt ab arte, nec possunt cuncta plenè doceri ab aliquo. Sed qui huic muneri satisfacere cupiunt, primò humili & assidua oratione à Deo impetrare conabūtur, vt suggerat illis q̄d saluti ouiū conducit. Deinde amor ipse ouiū, & desideriū salutis earū, & quotidiana experientia plurima subministrabunt. Demū legendi sunt etiā qui de his scripti sunt libri,& cōsulendi peritiores. His.n. rationibus putamus posse eū,qui cupit verū agere pastorē,sufficienter instrui. Quæ verò nos aduertere potuimus, tribus capitibus cōprehēduntur.Primū est de cognitione ouiū:quę q̄ exacta requiratur à pastore,verbū illud Christi ostēdit:Agnosco oues meas. Et rursum,q̄d de bono pastore ait.Vocat eas nominatim.De q̄ etiam illud Prouerb.dictū est:Diligēter cognosce vultū pecoris tui.Et cōstat hoc esse principiū oīm actuū pastoris:Nā circa illas oues,quas nō cognoscit,nihil potest efficere.Includit verò hæc cognitio non pauca:de quibus postea. Reliqua duo capita sunt, custodia ouiū à lupis,& malis,& periculis omnibus: & pastus ipse,q̄d est,ea exhibere & præstare,quæ cōducibilia sunt ouiū saluti. De primo conqueritur Dn̄s per Ezechielē prophetam terribiliter: q, videlicet nō sit,qui custodiat gregem,atq; ideo discerpatur et dispergatur,erroribus videlicet & peccatis,nō existente aliquo qui defendat. Conqueritur deinde eodem loco de pastoribus,qui seipsos,et non gregem

Vnde petere debeat pastor instructionem.
Iohan.10.

Quæ ad officium pastoris pertinent ad tria capita reuocantur.
Iohan.10.
Prouerb.27.

gem pascunt:hoc est, suam, non gregis quærunt vtilitatē. His itaq; tribus, cognitione scilicet ouium, custodia, et pastu (quæ sunt præseruatio à malis, & exhibitio vtilium saluti ouiū) videmus cuncta pastoris opera includi, de quibus nonnihil in speciali dicendū est.

LECTIO SEXTA.

De cognitione & cura ouium in speciali.



Ognitio ouium, quæ principium reliquorum Pastoris est actuum pastoris est, multa requirit, & sine ma singulas oues gna vigilantia haberi nō potest. Primò igitur cognosce-opus est, numerū & nomina ipsa, ac psonas, re, quantum quarū pastor est, & quarū rationē Deo redde- fieri potest. re debet, quantū fieri potest, ipsi cognita est. Vocat (inquit Christus) eas nominatim. Qui igitur diligēter considerant, putant primò omniū debere parochum in libro, quem apud se habeat, descriptos habere oēs sibi subditos, secundū nomina, statū & conditionē singulorum: id quod vel per domos, vel per familias, vel per vicos, aut status et officia, siue quacunq; alia ratione, prout melius iudicabitur, facere poterit, vt videlicet & morientiū, & nascentiū, & aliunde accedentiū rationē habeat: atq; ita, quantū vel augeatur, vel minuatur grex ipsi cōmissus, intelligat. Ad quā diligentiam conscribendi catalogū multa alia pertinent. Nam in ecclesia expedit omnino scribi numerū & nomina baptizatorū omniū, & ipsos suscipientium: similiter confirmatorum, & eos tenentiū: quod etiam in matrimonio deinde necessarium est, vt ex supradictis patet. Et ad perspicuam notitiam omniū habendam, singulis etiam annis eorū qui (in quadragesima scilicet) ad confesśionē & sacram cōmunionem accedunt, & eorum qui id non faciunt, numerus & nomina cognoscenda sunt. Igitur in his omnibus, in quibus est prima pastorū cura constituta, vigilantisśimos esse oportet, tanquam in ea re, cuius primò requirenda est ratio, Nec opus est hoc aliter probari, quàm vt testimonio conscientiæ cuiusq; relinquatur. Sunt quibus videtur hoc nimis durū, maximè in latisśima aliqua et magna parochia. Nobis certè videtur id tanto magis necessariū, quanto latior fuerit: saltē

vt id faciat pastor, q̃d ad cognoscendos subditos suos et ante oculos habendos, bona fide putat sibi sufficere. Ad hanc cognitionem pertinet, quicquid per diligentem considerationem externæ conuersationis subditorum intelligi potest de moribus, ingenio, & statu: tam in his quæ ad corpus & conditionem corporis, quàm quę ad animam pertinent. Primò igitur peccata publica & peccatores publicos oportet Parocho esse cognitos & numeratos. Post hæc, scandala et occasiones publicas peccatorum: ex consuetudine videlicet compotationum aut conuiuiorum, aut aleæ, aut chorearum, aut tabernarum, aut inhonestorum locorum, perspectas habere opus est. Cognoscendi sunt etiam excommunicati, deinde mores & ingenia cuiuslibet non sunt ignoranda, sicut diximus: quę colligi possunt ex manifesta et publica conuersatione: qui nimirum deuotius et frequentius ad ecclesiam cōueniant, qui negligentius aut tardius, qui verecundi, qui duri & præfracti, qui insolentes & superbi, qui infirmi & abiecti, & deniq; multa huiusmodi necesse est parochum cognoscere, vt intelligat contra quæ vitia sibi sit vigilandū, & quid potissimum docendū iuxta captū & necessitatē suorū. Sciat etiā qui dociles & audiendi ac retinendi pietatis dogmata auidi, qui hebetiores et obtusi sint. Deniq; circa ipsa etiam priuata peccata, vel occasiones, diligentē eum esse oportet, & talē se exhibere exemplo & admonitionibus, vt ad illū libenter referant subditi quicquid huiusmodi est, vt ipse prudenter & cum vera charitate remedia adhibeat. Neq; illa quæ ad corpora subditorū pertinent, sunt ei ignoranda: qui videlicet sint pauperes, qui orphani, quæ viduæ, qui destituti auxilio, qui inimicitias foueant, (quanquam etiam hoc ad animam pertineat) qui patiantur calumniam aut iniquitatem ab alijs.

De Parochi diligentia circa extraneos

Circa extraneos & aliunde accedentes multa est opus diligentia, vt cuius fidei, aut cuiusmodi morū sint, agnoscatur. An qui cū mulieribus accedunt, coniugati sint, nec ne: an alibi infames aut excōmunicati &c. Quare meritò curandum esset, nec sine testimonio episcoporum aut Parochorum huiusmodi admitterentur. Nam & peregrinantes ipsi vel religionis, vel alia causa, non aliter recipiendi essent. Patet itaque ex his omnibus, quàm latè pateat hæc cognitio ouium, & quàm multa includat. Nec tamen omnia hîc explicata sunt: occurrunt passim plura.

Secundum verò requisitum ad officium pastorū (quod diximus esse

esse custodiam & præseruationem à malis ac periculis) quàm multa cōprehendat, intelliget, qui prius cognouerit, quot & quanta sint mala ac pericula. Ad eam igitur primò pertinet publicorū peccatorum & scandalorum publica reprehensio: et efficax per se & per superiores, quantum in ipso est, emendatio atq; extirpatio scandalorum. Et primò, eorum quę circa doctrinam inueniuntur. Vbi innumera sunt. Cum scilicet falsi doctores insurgunt: & libri contrariam doctrinam fidei ac bonis moribus continentes, sparguntur in vulgus. Deniq; quicqd mores populi, & iuuentutis præcipuè corrumpere potest, diligenter est tollendū & anteuertendū per parochos, cum possunt: aut referendū ad superiorem, cum nō possunt. Hîc vigilandum de institutione adolescentiæ in literis & moribus; vt magistri non sani, non probatis moribus, reijciantur: libri item inhonesti, quibus in primis corrumpitur adolescentia, summa diligentia extirpandi sunt. Deinde ad maiores ascendendum, & auferendæ inueteratæ consuetudines peccatorū: & illæ, q̄ coniunctum habent periculum peccati. Vbi de ratione conueniendi in tabernis, de compotationibus, choreis, & conuiuijs publicis nuptiarū, & similibus: de cōsuetudine vestiū, & congressu ac familiaritate virorum & mulierum, multa cauere & emendare debet pastorum diligentia, idq; assiduis & serijs admonitionibus, & frequenter recurrendo ad superiores. Vbi considerandum est illud prophetæ: Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritq; gladius, & tulerit ex eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est: sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Vbi satis ostenditur, quanta oratione, & quàm seria conuersione mentis ad Deum, ac scripturæ sacræ attenta lectione, ad hæc ritè præstanda opus sit. Et tu (inquit) fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergo ex ore meo sermonem, annūtiabis eis ex me. In auertendis itaq; malis & cauendis scandalis populi, indefessa esse debet pastorum vigilantia. Opus est enim vt in hac causa se tanquam murum opponat pro domo Israel, etiam apud potentes & sublimes sæculi. Qua in re habemus exempla vigilantium & prudentiū pastorum: qui cum hoc non possent præstare, vt subditos suos auerterent à peccatis, tentatis omnibus: tandem maluerunt cedere, quàm vires sine fructu laborare. Multa hîc opus est prudentia & circumspectione his qui impatientius sustinent

Pastoris est tollere ac auertere scādala & pericula &c.

Cura repurgādi scholas, & tollendi malas consuetudines ad pastorem pertinet.

Ezech. 33.

mala. Videndum ne sibi tantum consulant. Et, si inter malos non desint multi, quibus consulendũ sit, qui alioquin periclitabuntur: non est æquum vt deserantur. Deniq; non est suscepta animarum cura, nisi cũ episcopi consensu, neq; est cum detrimento Ecclesiæ deserenda: quanquã parochis (qui, vt diximus, nõ plenè curã animarum habent) permittant iura religionis ingressum.

Vltimum deniq; caput eorũ quæ ad pastoris officiũ requiruntur, quod ad pascendas oues pertinet, duas continet partes. Prima quidem est, quæ pertinet ad pascendas & curandas animas. Secunda verò, quæ ad curanda corpora: nam hæc etiam ex charitate christiana diligenda sunt, & ideo non sunt aliena à pastorum cura. Ex his partibus cognosci potest, quàm multa etiam hoc caput cõplectatur. Animæ igitur pastus in doctrina, in sacramẽtorũ exhibitione, et exemplo vitæ magna ex parte cõstitutus esse videtur. Quod ergo ad doctrinã attinet in parocho, necesse est, vt, si non vberior & plenior, certè frequentior sit: vt videlicet & publicè, & priuatim: omnes simul, & vnũquemq; seorsim de necessarijs doceat: & diligenter, cognita necessitate, inquirat & discat ea, de quibus opus est admonere, et admonendi rationem: et quod didicerit, sedulo ac magno affectu exequatur. Proponatur itaq; hic ob oculos in exemplum Apostolus Paulus, cuius verba, quæ ex bono conscientiæ testimonio, attestante etiam vita loquebatur Ephesijs, quia digna sunt attenta consideratione & efficacia ad admonendum, hic proponimus. Vocauit itaq; (vt d. Lucas scribit) maiores natu ecclesiæ Ephesinæ, & ita eos alloquitur: Vos scitis à prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, seruiens Domino cum omni humilitate & lachrymis, & tentationibus quæ mihi acciderunt ex insidijs Iudæorum, quomodo nihil subtraxerim vobis vtilium, quo minus annunciarem vobis & docerem vos publicè, & per domos. Et tandem ait: Vigilate, in memoria retinentes, quoniam per triennium nocte et die non cessaui cum lachrymis monere vnumquemq; vestrum. Meritò igitur dicit illis: Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. Non .n. subterfugi, quo minus annunciarem omne consilium Dei vobis. Aduertant hunc locum pastores: & quisque pro gradu suo sciat se tunc mundum esse à sanguine animarum, quando veraciter dicere poterit, quod Paulus dixit.

Quæ pertineant ad pastum animarum.

Actorũ 20.

Igitur

Igitur ad curam doctrinæ pertinet, vt omnes pro diuersitate status & conditionis, & ingenij, & occurrentium rerum necessitate doctrinam habeant. In doctrina itaq; primus est catechismus, quo prima rudimenta fidei & pietatis christianæ pueris ac rudibus diligenter explicantur. Docet antiquæ ecclesiæ consuetudo in his tradendis & exigẽdis ab adultis & ante baptismum, quàm sit hæc doctrina necessaria. Et certè illa prophetæ lamentatio: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis: meritò locum habet, cum hic catechismus omittitur in ecclesia. De doctrina populi.

Instruendi sunt igitur & parentes, & domini, & mariti, de cura inferiorum & subditorum circa hæc præcipuè, vt catholicam doctrinam curent mente & opere tenere. Filij, serui, & inferiores omnes admonendi sunt, ad obedientiam maioribus præstãdam. Coniugati, vel volentes contrahere, docendi sunt de sacramento matrimonij & legitimo vsu eius. Itaq; opus est, vt nulli desit necessaria doctrina: siue diues sit siue pauper, siue infirmus siue sanus, siue tristis & desolatus, siue in prosperitate seu in lætitia vitã agat. Omnes enim noti esse debent parocho, & omnes priuatim ac publicè instruendi. Nam ad hoc pertinet, quod per Ezechielem dominus de diuersitate remediorum adhibendorum ouibus dicit, dũ primò sic queritur: Quod infirmum erat non consolidastis, quod ægrotum non sanastis, quod confractum non alligastis, quod abiectũ non reduxistis, quod perierat non quæsistis. Et deinde promittit se hæc omnia facturum per bonos pastores. Vbi nihil aliud hæc omnia significant, quàm diuersas esse necessitates animarum ac infirmitates, & diuersa eis adhibẽda esse remedia. Hæc quidem debet pastor habere parata, & possunt ad manum haberi multa ex tertia parte pastoralis Gregorij: in qua ille, vt pastor diligens, collegit omnes ferè christiani populi secundum varia ingenia & status diuersitates: & quid singulis proponendum sit, docet. Vbi etiam aperit viam, vt ex scriptura multa alia mediocri diligentia colligi possint. Post illa quæ ad diuersos pertinent, etiam illa quæ communia sunt omnibus, & necessaria, non sunt omittenda. Imò & prius, & frequentius quàm alia tradenda. De timore videlicet Dei, & custodia mandatorũ eius: de frequentandis sacramentis, pœnitẽtiæ maximè & eucharistiæ: de operibus pietatis, & eleemosynis: de modestia vestiũ, & cæterorum sumptuũ. Ita enim in his omnibus modum seruare debẽt christiani, vt supersit quod in Ca. 34.

eleemosynas indigentium & pia opera expendant. Contra iram quoq; contumelias, detractiones, & reliqua vitia laborandum est: & contra illa præcipuè, in quæ procliuiores nouit suos subditos. Inter quæ etiam præcipuè contra frequentiam iurandi clamandũ est, vt Chrys. in homilijs: quas certè multum profuerit Parochis esse cognitas. Sunt enim plenæ doctrina necessaria populo, & pastorali solicitudine. Docere etiã debet de orãdo frequenter, & cõueniendo in ecclesiã ad doctrinam, sacrificiũ, & orationes: de quibus instruendi sunt, quomodo circa hæc se habere debeant. Si horũ aliquid defuerit populo, valde sunt pastores accusandi. Cæterũ multa quoq; alia ad hæc pertinent, quæ ipsa docebit experientia.

De sacramentorum administratione.

Sacramentorum etiam participatio, quæ ad pastum pertinet ouium, diligenter est obseruanda à Parocho: ne videlicet vllus sine baptismo discedat per eius negligentiam. Quare & obstetrices, & omnes docere debet, quando baptisare debeant, & qua intentione, & quibus verbis: & ipse diligenter accurrere, cum ad id vocatur. Ipsius est etiã curare, ne confessio aut cõmunio alicui vel indigenti, vel petenti desit. Quare vt hoc fiat, eius est impedimenta omnia auferre, et facilè alijs confitendi facultatem concedere, aut aduocare ipse alios, quibus quandoq; multi libentius, apertius & plenius confiterentur: modo illi tales sint, quibus credi possit instructio & medela animarum: & hoc maximè circa infirmos curabit, ne desint eis hæc sacramenta simul & extrema vnctio: & vt dignè præparati illa suscipiant. Ob hoc igitur sunt frequentius visitandi, consolandi, instruendi de omnibus necessarijs: & adiuuandi etiam ad testamenta condenda, & ad facienda cætera quæ ad salutem necessaria sunt & expedientia.

Vita pastoris sit exemplo alijs.

Exemplum etiam vitæ maximè curandũ pastori. Vt videlicet pietas, religio, honestas, moderatio omniũ, & cætera ad quæ alios hortatur, in ipso splendeant. Vitanda quoq; illi suspecta omnia loca, negocia, familiaritates &c. frequentanda verò sunt omnia illis contraria, & in primis ecclesia, in qua assiduus esse debet. Est in nonnullis locis sancta institutio, vt Parochi domum habeant coniunctam ecclesiæ: quod vbi non est, sit saltem propinqua.

Pastoris etiã est corporali necessitati subditorum succurrere.

Pastus etiam corporum, subuentio videlicet necessitatum omnium quæ ad corpus pertinent, non dubium est quin curandus sit à pastoribus, & per eos, quantum fieri potest, subueniendum omnibus, ex proprijs quidem cum possunt. Nam (vt dicit Gregorius) qui non dat ouibus substantiam suam, quomodo pro illis dabit

animã suam? Et cũ ex proprijs non possunt, admonere debent populum ac subditos, & superiores: ita videlicet, ne virginibus, pauperibus, orphanis, viduis, & infirmis sit ipsa necessitas occasio alicuius peccati, aut ne in illa deficiant. Inter hæc omnia nihil putamus magis esse necessarium pastori, quàm assiduam pro se, et pro suis orationem ac sacrificij oblationem: vt superius etiã diximus de omnibus ministris, & de parochis. Debent enim hi præcipuè memores esse, quòd ex officio parochi sit, aduocatũ esse apud Deum: & quòd in agendo aduocatũ debeat populo, quicquid commodè pro fragilitate humana præstare potest: vt, si non semper, quantũ tamen patitur infirmitas huius vitæ, sæpe celebret, oretq; pro populo, etiam si per alios hoc possit præstare. Quare non est, cur specialia stipendia ob specialia sacrificia, quæ à morientibus vel viuentibus solui solent, ille suscipiat. Nam quod in tali causa præstare potest, ex officio vt parochus facere tenetur: quanquam quod secundum consuetudinem fit bona fide, non sit reprehendendum à priuatis. Cæterùm prælatorum est videre, quid expediat ædificationi ecclesiæ.

Pastoris est pro se & populo orare.

Vltimò tandem & temporalium bonorum ecclesiæ, & fabricę, ac munditiæ externæ altarium & ornamentorum, & eorum præcipuè vasorum, quæ ad asseruanda atq; ministranda sacramenta necessaria sunt: cura pertinet ad parochum: vt (quantũ ipsi de iure & consuetudine permittitur, & facultates ecclesiæ patiuntur) hæc munda, ornata & nitida sint: & quod præstare non potest, ad superiores referat. Nec sunt ista contemnenda. Nam quamuis fateamur templa esse propter homines, & viuentium templorum primò habendam esse rationem: tamen per hæc consulitur & bene fit vtrisq; templis. Nam munditia & decor externus, excitat etiam reuerentiam & deuotionem: & negligentia circa cultum externum sacratissimæ eucharistiæ, maxima præcipuè, & qualis in multis apparet templis, testis est negligentię & irreuerentię animæ erga Deum: nec omnino sine culpa & quidem non minima, ac frequenter mortali atq; grauissima, cum in sacrario tanta immunditia & fragmentorum ipsius eucharistiæ neglectus ita inueniuntur, vt nullum non moueant. Hæc igitur de altera parte huius nostri laboris, quem ad instituendos simpliciores parochos suscepimus: atq; ita de vniuerso opere dicta sufficiant.

Etiam materialis templi, ornamentorum, vasorum &c. cura ad pastorem pertinet.

FINIS.